...m
...osi
ix.
...prie ne
...r inferior
...eir ad he
...nes. Dei
...ue, bm
...bin. Cito
...pse redini
...ur. Simi
...amonem
...
...
...
...ear maria
...nglie nto
...per dorhel
...ohns pur
...odme au
...ut rone m
...r. iste di m
...uetu. fera
...om. ysse g
...
...hu ad
...ang nuf

La casa de sevilla de los Clerigos m.s

REVERENDI P.

D. IOAN. HOFMEISTERI

Commentaria in Marcum & Lucam Euangelistas,

Nuperrimè in lucem edita, & iam recèns Indice locupletißimo illustrata.

PARISIIS

Apud Sebastianum Niuellium sub Ciconiis in via Iacobæa.

1563.

REVERENDI PATRIS D. IO. HOFMEISTERI in Marcum præfatio.

NON sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei, sed ex synceritate, sicut ex Deo, coram Deo in Christo loquimur. 2.Cor. 2. Paulus apostolus, neque ab Gala.1.
homine, neque per hominem, sed per Iesum Christum, in defensionem sui contra maleuolos & obtrectatores suos hæc verba scripsit, quibus & semetipsum defendit, & pios ecclesiastas sui officij admonet. Hic etenim Paulus à Christo ad apostolatum vocatus, quàm strenuè suum ministerium impleuerit, obscurum non est. Cursus illius prædicationis erat ab Hierosolymis vsque in Hispa- Roma.15.
niam. Nec illi suffecerat Euangelium prædicare, nisi & purè prædicaret, & gratis. Quamuis enim Dominus sic ordinauerat, vt qui Euangelium prædicarent, 1.Cor.9.
de Euangelio & viuerent: noluit tamen pius Apostolus hac libertate vti, vt sic etiam quæstus opinionem fugere posset. Non illum remorantur vlla pericula vel 2.Cor.11.
aquæ vel ignis, vel falsorum fratrum, & alia quæ alibi enumerat: non vincula, non carceres. Vnde hæc ad Timotheum dicebat: Memor esto dominũ Iesum Chri- 2.Tim.2.
stum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid, secundum Euangelium meum, in quo laboro vsque ad vincula, quasi malè operans: sed verbum Dei non est alli-

gatum. Adiunge his, quòd Euangelium suum va-
Act.14. dissimis probabat exemplis, iam mortuos suscitans,
Act.20. dæmones eiiciens, serpentes tollens: breuiter, tanta p-
Act.28. Act.19. lebat sanctitate, vt vel sudariola eius omnes morb-
tollere possent. Et vir tam pius, sedulus, sanctus, & in-
nocens, non potest effugere calumniatorum insidias &
blasphemias. Vbique à pseudoprophetis, ab angel-
Satanæ traducitur, quasi desit veritati, quasi quida-
2 Cor.12. de Paulo sentirent supra id quod erat. Aduersus erg-
illorum impias calumnias maximè se tutatur Apost-
lus, ne fides derogetur suæ prædicationi, & hoc mul-
tis & exemplis & verbis. Sed nobis satis sit testimoni-
illa sententia, quam præfiximus huic prologo, sic ha-
2.Cor.2. bens: Non sumus, inquit, sicut plurimi adulterantes
verbum Dei, sed ex synceritate, sicut ex Deo corā Deo
in Christo loquimur. Vult dicere Apostolus: Multi qui-
dem vbique sunt Ecclesiastæ, qui se pollicentur verita-
tem vbique & in omnibus prædicare, cùm verè nihil
Adulterātes verbū Dei. aliud faciant, quàm quòd adulterant verbum Dei, hoc
est, verbo veritatis falsa quædam miscent. Quare hoc?
Quia non ex Deo loquuntur, sed somnia sua & ficta
mendacia loquuntur, plus fidentes scientiæ suæ, quàm
Deo. Neque cogitant quòd coram Deo loquuntur, cu-
ius oculos & aures effugere non possunt, sed tantùm
corā hominibus loquuntur, hoc est, hominibus loquun-
tur placentia. si hos beneuolos sibi reddere possunt, iam
existimant se pensum absoluisse. Neque in gloriam
Christi prædicant, sed suam gloriam conātur hinc sta-
bilire. Sic agunt pseudoprophetæ, vult dicere Aposto-
lus, qui nos traducunt & calumniantur. Sed inmeritò

nobis obtrectãt. Nõ enim sumus sicut plurimi adulterantes verbũ Dei, nõ falsa veris occulimus, sed ex synceritate animus noster omnis malitiæ & doli nescius est. Ex Deo loquimur, vnde omnia nos accepisse & accepturos cõfidimus. Et corã Deo loquimur, nõ cupiẽtes hominibus placere, sed deo. Et in Christo loquimur, hoc est, nihil aliud prædicamus, q̃ vt fides & gloria Christi propagetur. His verbis, quẽadmodũ diximus, nõ tã se defendit Apostolus, q̃ cæteros Ecclesiastas sui admonet officij. Multi profectò prædicant verbum Dei, sed adulterãt, & multa falsa immiscẽt, neq; ex synceritate loquũtur, cũ cor habeãt malitia & dolo plenũ. Nec ex Deo loquũtur, cũ potius prædicẽt quod ratio dictat, q̃ quod spiritus Dei suggerit, quod sacræ docẽt literæ: neque coram Deo loquuntur. Sed ait aliquis: Quomodo oculos & aures Dei effugient? Respondeo Apostolum loqui vulgatissimo modo. Exempli gratia. Si quis coram patribus Senatoribus apparet, & technis quibusdam conatur subuertere veritatem, tunc ferè huic hunc in modum respondetur: Hic existimat se fungos & stipites habere auditores. Ita & Paulus ait: Non loquuntur coram Deo, hoc est, non recordantur se minimè posse effugere illius oculos, sed tantùm sic conantur hominibus imponere. Et in suis prædicationibus non gloriam Christi quærunt, sed propriam, & quæstum, & magnæ scientiæ opinionem. Sed quorsum hæc? ait aliquis. Responsum in promptu est. Vt intelligatis, non omnes prædicare Euangelium qui hoc ipsum iactant: sed multos esse qui illud ipsum adulterant, & pestilẽtissimas hæreses sacro Euangelio tutari conantur. Gala. 1.

Facile est multos adducere sacræ scripturæ loco: qua ratione hoc ipsum fiat, qua dexteritate item probè considerandum est. Quandoquidem autem est omnium probare spiritus vtrum ex Deo sint,

Ephes 4. *omnibus consultum volo, vt non patiantur se cir- ferri omni vento doctrinæ ad noua quædam som hoc vnico dicto admoniti, quia credimus vnam*

Obserua. *Et am catholicam Ecclesiam: quo quidem articulo nes omnium seculorum hæreses deprehendũtur, & gulantur. Quicquid enim iam noui est, vel singula ad catholicam Ecclesiam non potest pertinere, quia E clesia non singularis est, sed vniuersalis: & hæc ca- tholica Ecclesia tam certa est, vt nullius singularis ho minis doctrinam accipiat vel probet, quantacunque vel scientia vel sanctitate polleat. Si Augustinus a- quid singulare dixerit, quod sibi cum aliis non est sensu commune, sed repugnans, anathema sit. Si Orig- nes propria dicit, quemadmodum multa quidem ha- bet, non subleuat eum sanctitas, non admirabilis eru- ditio, non indefessum in Ecclesia ædificanda studium. Cyprianus doctor & martyr verè pius, si quid noui, quid singularis habet, in hoc non admittitur: cæter autem, quæ cum reliquis sanctis viris communia ha-*

Obserua. *bet, subscribit Ecclesia. Cæterùm vt & hoc admoneã, Nulla est iam hæresis, quæ non habuerit suos propu- gnatores ante multa secula: sed quia singulares ha- buerunt autores, qui Ecclesiæ præiudicare voluerunt, anathemate percussi sunt. Breuiter, quicquid singula- ritate quadam se venditat, quantumuis eximiæ pie- tatis speciem habeat, ad Ecclesiam sanctam catholi-*

tam pertinere non poteſt. Huius rei quàm diligentiſsimè admonitos nos eſſe voluerunt Apoſtoli, qui etſi baſes fuerint Eccleſiæ, nihil tamē vel ipſi in rebus arduis aut nouis non conſulta Eccleſia, & prius iuſto habito concilio diffinierunt. Ita Petrus ilico poſt aſcenſionem Domini, Mathiæ Apoſtoli electionem ad Eccleſiam retulit. Et ſimili modo cum murmur Græcorum aduerſus Hebræos ortum eßet, habito Eccleſiæ concilio electi ſunt ſeptem Diaconi, qui & miniſtrarent menſis. Item Paulus poſtquam multis Gentibus prædicauerat, iuxta ſpiritus reuelationem aſcendit Hieroſolymam, & ſuum euangelium cum Apoſtolis cōtulit, quò maioris autoritatis foret, & ne in vacuum cucurriſſet. Poſſum multa in hanc rem adducere, quæ prudens prætereo. Proinde quia enarraturus ſum vobis euangelium Marci, hoc ipſum vobis de me perſuaſum velim, me nihil dicturum, quod non ad Eccleſiam vniuerſalem, id eſt ſanctam & catholicam referri poßit: Quam vtinam à periculis hæreticorum eripiat, qui eam redemit & ſanctificauit Ieſus Chriſtus Dominus noſter. Amen.

Act. 1. Act. 6. Gala. 2.

COMMENTARIORVM D. Ioannis Hofmeisteri in Marcum & Lucam Index alphabeticus.

A

B

D

Dæmones

L

N

V

FINIS.

DEO OPT. MAX. LAVS ET GLORI

ERRATA COLLIGENDO INdice deprehenſa ſic repone.

Fol. 187. facie. 1. verſu. 1. Iacet igitur. Fol. 208. verſu 16. vili do Fol. 270. a. verſu 20. dixit. Fol. 335. a. verſu 6. à fine, à longe. Fol. 368. b. verſu 14. à fine, teſtimonium.

N SACROSANCTVM IESV CHRISTI DOMINI nostri Euangelium secundum Marcum, V. P. Ioannis Hofmeisteri enarrationes.

INitium Euangelij Iesu Christi filij Dei.

Quandoquidem enarraturus Euãgelium Matthæi, multis quidem præfati sumus, ostendentes quid discriminis sit inter Legis & Euangelij tempora: deinde quæ ratio scribendi Euangelia. Cur item non plures quàm quatuor Euãgelistæ accepti essent ab Ecclesia catholica, cùm constet omnibus, præter Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, plures etiam Euangelia scripsisse, aut potius, vt Lucæ vtamur verbis, conatos verius scribere, quàm scripsisse: quum illis ipsis verus dictator euangelij defuerit. *Lucæ.1.* Adiunxeramus etiam, quare multa communiter, & multa singuli propria scripserint: quomodo item, si in aliquo discordes viderentur, reconciliari possent. Hoc igitur nobis vnicum restat dicere, quænam fuerit causa qua Marcus compulsus scripserit hoc euangelium quod Dei beneficio ac fauore enarraturi sumus. *Qua ratione euangelium scripserit Marcus.* Hanc rem historiæ succinctisimè tradunt, & quidem his verbis. Cùm Romanæ vrbi clarum veri Dei lumen, prædicante B. Petro Apostolo, fuisset exortum, adeò verbum veritatis vniuersorum mentes placido illustrabat auditu, vt quotidie audientibus eum nulla vnquam satietas fieret. *Eusebius lib 2.ca.15. Petrus Romæ.* Vnde neque auditio sola eis suffecit, sed Marcum discipulum eius omnibus precibus obsecrantes orant, vt ea quæ ille verbo prædicabat, ad perpetuam eorum commonitionem habendam scripturæ traderet, quo domi forisque in huiuscemodi verbi meditationibus permanerent: Nec prius ab obsecrando desistunt, quàm quæ orauerant impetrarent. *Autoritas euanglij Marci.* Petrus verò, vt per spiritum sanctũ religioso se spoliatum comperit furto, delectatus est, & fidem eorum deuotioneq; per hæc cõsiderans, factum confirmauit, & in perpetuum legendam scripturam ecclesiis tradidit. *Vide eccl. hist. lib. 3. ca. 39. de Marco Euang.* Huius rei testimonium dant boni & docti viri Clemens & Papias, authore Hieronymo. Hic autem Marcus tam charus fuit diuo Petro, vt non dubitaret, hic illum filium vocare, in priore

1.Pet.5. epistola dicens: Salutat vos Marcus filius meus. Q
fecto in non vulgarem laudem Marco cedit. Ad
Coloss.4. hoc, quòd videtur Marcus etiam assectator Pau
fuisse, & consobrinus Barnabæ, vocatus alio nomi
sicut & Matthæus alio nomine Leui dictus est. Hoc
non est alienum, habuit certè Hierosolymis matre
rantem, & eam quidem fidelissimam: quod ex de
Act.12. Actionum apostolicarum cognoscitur, vbi sic ha
Petro à potestate Herodis per angelum liberato: (
ransque venit ad domum Mariæ matris Ioannis, q
minatus est Marcus, vbi erant multi congregati & or
Ex diuo Hieron. cætera. Porrò Marcus, Eusebio teste, assumpto e
quod ipse confecerat, perrexit in Aegyptum, & pri
xandriæ Christum annuncians, constituit ecclesiam,
ctrina, & vitæ innocentia, vt omnes sectatores C
exemplum sui cogeret. Ferunt & de ipso, quòd sibi p
Obseru. amputauerit, vt sic sacerdotio reprobus haberetur,
te exemplum nostro seculo nigro cygno rarius e
quod manibus deerat, vitæ sanctitas resarcit, &
Marcus episcopus. episcopum Alexandrinum consecratus est: quem
episcopatum & Euangelica prædicatione, & sang
sione decorauit. His ergo præmissis, accedamus a
rum euangelicorum contextum, quem, diuina no
lante gratia, & piè & breuiter elucidabimus.

[*Initium Euangelij Iesu Christi filij Dei.*]

His verbis quasi præfatur, summã operis & insti
dens: & sicut scriptores ferè solent, beneuolentiam
attentum reddat auditorem. Summa totius negoti
Sũma euãgelij totius. nobis Euangelium Iesu Christi filij Dei descri
quòd euangelium, quòd bonum nuncium. Nimir
** longè.* tus sit, vixerit, docuerit, miraculis se*aliquid supra
esse declarauerit, supplicium tandem pertulerit, &
resurrexerit, suisque mandata euangelij prædicand
iterumque se tandem in cælum receperit. Hæc, in
bis descripturus est Marcus noster, non quidem o
vel docuerit vel fecerit Christus, hoc enim impo
Ioan.20. Ioannes docuit, sed tantum ea quæ nos scire bo
necessariũ est. Vnde & Euangelista noster citra pr
Ioannis dicere posset: Multa quidem & alia signa
in conspectu discipulorum suorum, quæ non sun
libro hoc: Hæc autem scripta sunt, vt credatis

Christus est filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Igitur non superflua, sed necessaria tantum scripsit Marcus noster, ea scilicet, quæ nobis fidem faciũt Christum filium esse Dei, quod primis etiam verbis testatur. Et obserua quomodo attentum faciat auditorem, cùm promittit Euãgelium, non de Mose, Abraham, Isaac, Iacob, aut de Iudicibus vel Regibus Israelitarum, non de aliquo eximio huius mundi principe, sed de Iesu Christo filio Dei. Iam quandoquidem omnes nouarum rerũ studiosi sumus, hunc nostrum Euangelistam attentè audiamus. Verè enim & noua & felix annunciatio est quam Marcus promittit. Hanc enim, iuxta Christi testificationẽ, multi prophetæ & reges audire voluerunt, & non audierunt. *Luc. 10.* Qui verò non dicerem nouam annunciationem de Iesu Christo filio Dei? Quis vnquam talia audiuit? His enim verbis promittit Euangelista euangelium de eo qui verus sit homo, & verus Dei filius, ad hoc & seruator: Iesus enim saluatorem significat, sicut rationem huius nominis reddens Angelus dicebat: Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. *Iesus. Matt. 1.* Christus autem, hoc est vnctus, dicitur, quod in hominem regem vel sacerdotem quadrare tantùm potest. *Christus.* Quòd autẽ Christus rex sit, Matthæus in principio sui euangelij abundè testatur, cùm filium Abrahæ & Dauidis fuisse conuincit. Testatur hoc ipsum & Angelus apud Lucam in hæc verba: Dabit illi dominus Deus sedẽ Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternum. *Luc. 1.* Quòd porrò sacerdos sit, Propheta ante multa secula prædixerat: Tu es sacerdos, inquiens, in æternum, secundum ordinem Melchisedech. *Psal. 109.* Et Apostolus ad Hebræos scribẽs: Hic, Christum puta, eo quòd maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium. *Heb. 7.* Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus. verè sic Paulus. Quomodo enim in ipsum Christum quadraret Iesu, hoc est, saluatoris nomen, nisi excelsior cælis esset factus? Sed ad ordinẽ, & vide quàm plura & miranda paucissimis complexus est Marcus noster. In vnico nobis promittit filium Dei, filium hominis, regem, sacerdotem, & seruatorẽ. Filium Dei, qui solus nouerat qua ratione placari poterat pater cælestis. *Filius Dei.* Filium hominis, qui morte sua (Deus enim mori non potuit) nos redimeret. *Hominis filius.* Regem, cuius regnum nõ est de hoc mundo, qui & tyrannidem satanæ propulsare poterat. *Rex.* Sacerdotẽ, qui semetipsum agnũ *Sacerdos.*

immaculatum pro totius mundi peccatis in cruce obt.
Seruator. Seruatorem, è cuius poteſtate nemo nos eripere poterit.
lium ergo Dei timeam⁹: filiũ hominis amemus:regi obe-
mus:ſacerdoti noſtra peccata cõfiteamur:ſeruatori noſt
dedamus. Sed hæc omnia in proceſſu pluribus diſputab-
Obſeruãdũ etiã, qua ratione ſtatim ab initio impias opin-
nes hæreticorũ propulſat, tã eorũ qui Chriſtũ filiũ Dei
Hæretici. gant, quàm qui verum hominem negant. Hæretici alter-
negant, ſed Chriſtiani vtrunque fatentur, & niſi fateantur,
uari non poſſunt. Quomodo enim mortem ſubiret De-
Mori etenim non poteſt, qui nunquam natus eſt. Aut quom
do homo Deo ſatisfaceret? Oportebat enĩ vt eſſet pontif
ſanctus &c. qui nõ habebat neceſſe orare pro ſe &c. Vtrũq-
ergo cũ Marco noſtro fatemur, filiũ Dei, & filium homin.
Io.1. cũ Ioanne dicentes: In principio erat verbum, & verbũ er.
apud Deũ, & Deus erat verbũ. Omnia p ipſũ facta ſunt &
Et deinde. Verbum caro factum eſt, & * habitabit in nobis.
** habitauit.* *Sicut ſcriptum eſt in prophetis: Ecce mitto angelum meum ant*
faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis
deſerto, parate viam domini, rectas facite ſemitas eius. Fuit in de-
ſerto Ioannes baptiſta &c.

Matt.2. Euangeliſta noſter, quæ Matthæus longo ſermone de ge-
nealogia Chriſti, de Magorum muneribus, de infanticid.
de introitu ſiue fuga Chriſti in Aegyptum, & exitu inde h-
bet, omnino ſilentio præterit. Natiuitatem item Chriſti, o-
Luc.1. tum & progreſſum Ioannis baptiſtæ, copioſè à Luca narrat
tacet, in omnibus breuitati ſtudens. Vnde illis omnib⁹ om-
ſis, ſic orditur ſuam narrationem. Sicut ſcriptum eſt in pro-
phetis. Ecce ego mitto angelum &c. Vox clamantis in de-
ſerto &c. Fuit in deſerto Ioannes baptizans &c. Altera pro-
Malachiæ 3. phetia eſt apud prophetam Malachiam, altera verò ap.
Eſaiam. Vnde obſeruandum eſt ſtatim ab initio, quòd nih.
Eſa.40. ſcripturus eſt Euangeliſta, quod non veteris teſtamenti ſcri-
ptura longè antè teſtata fuerit. Prophetæ ergo prædixerunt
quòd Chriſtus citra præcurſorem venturus non ſit, qui qui-
dem præcurſor non à ſemetipſo venturus ſit, ſed à Deo
Angelus Ioannes. Optimo Maximo mittetur, & ob muneris dignitatem ipſum-
que officium, non homo ſed angelus dici debeat. Ipſe enim
præparaturus eſt viã ante faciem domini Ieſu Chriſti. Alt-
prophetiæ locus dicit. Vbi nam locorum habitabit præcur-
ſor? non in aulis regum, non in medio ſummorum ſacerdo-

tum, Scribarum, aut Pharisæorum, non in medio populi, sed *In deserto*
in deserto. Quid faciet in deserto? Nunquid ipsi studiũ erit
texere fiscellam iunco, vel vimine piscem fallere, scrutari
nidos, certare palæstra &c? Non: sed clamabit in deserto, Pa- *Vox cla-*
rate viam domini, rectas facite semitas eius. Angelum porrò *mantis.*
Ioãnem dicimus, & præcursorem, quod vulgò, ni fallor, Fourier appellant. Et quia iubet parare viam domini, & rectas facere semitas eius: docere vult, vt in occursum Christi, & ad recipiendum eum, quàm honorificentissimè omnia parent, sicut solent qui expectatum diu charumque principem excipere volunt. Viam ei hi modis omnibus expediunt, commodamque reddunt, quicquid editum est deducunt, quod depressum attollunt, flexuosa dirigunt, salebrasque omnes submouent. Nec hoc opere contenti, sed quicquid existimant offendere dominum, amouent: quicquid illi principi placere nouerunt, in medium statuunt. Omnia autem eò diligentiùs, quo maius lucrum à principe expectant. Sic & diuus Ioannes iubet parare domino viam, & rectas facere semitas, hoc est, quàm diligentissimè nos disponere ad dignè suscipiendum tam clarissimum principem & regem cælorum & terræ, *Psal. 144.*
cuius regnum, regnum omnium seculorum: cuius potestas, *Dan. 7.*
potestas æterna: in cuius ditione omnia sunt posita: cui nemo *Hest. 13.*
resistere potest. Omnipotẽs enim nomen eius. Probè igitur *Exod. 15.*
considerandum, ne filij huius seculi prudentiores sint filiis *Luc. 16.*
lucis. Quod quidem fieri certò constat, si maiori studio nos præparemus ad honestè suscipiendum hominem, quantumuis magnum principem, quàm ad suscipiendum Dominum dominantium. Nec est vt pluribus interrogare velis, quibus honoribus illum suscipere debeas. Parũ refert, etiam si fueris pannosus & asper, & in tuguriolo nescio quo habites. De- *Psal. 33.*
clina à malo & fac bonum. Dilige dominum, & mãdata eius *Eccle. 12.*
serua, nec diu desiderabis eum, sed in momento vim suam & potentiam exeret. Hoc enim promisit dicens. Si quis diligit *Io. 14.*
me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sed de his satis: iam audiamus vocem in deserto.

Fuit ergo Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remißionem peccatorum.

Ioannem hic intellige, non filium Zebedæi, sed filium Zachariæ & Elizabethæ. hic fuit in deserto iuxta prophetæ vaticinium, & baptizabat & prædicabat baptismum pœniten-

tiæ in remiſsionem peccatorum, intellige, quam à Ch
Baptiſmus Io. accepturi erant. Baptiſmus enim Ioannis non habebat
miſsionem peccatorum, ſed tantùm pœnitentiam pecca
rum. Longè enim aliud conferebat baptiſmus Chriſti, q
Ioannis: qua de re non ita multò poſt dicemus. Non erat
Ioan.1. Ioannes lux, ſicut alius Euangeliſta habet, quæ illum
omnem hominem venientem in hunc mundũ, ſed erat
cius lucis mox exorituræ. Non erat ille medicus qui tol
peccata, daretque ſanitatem, ſed tantùm admonuit homi
vt agnoſcerent morbos, eſſe enim in proximo qui iolus
Io.1. berare poſsit à peccatis. Non erat ille ſponſus, ſed ante
bulo ſponſi, qui cunctos expergefaceret, vt venienti occ
rerent. Non erat dies, ſed aurora diem proximè præced
Angelus ſiue nuncius erat, non rex qui nuncium adlegare
let. Præcurſor, non dominus. Vnde & ſibi domini autor
**noluit.* tem vendicare*erubuit. Diximus ergo baptiſmum Ioan
ad pœnitentiam quidem fuiſſe, non autem ad remiſsion
peccatorum, niſi quantum præparatio poteſt. Sed dicet
Quare Io. præmiſſus. quis: Quid opus erat præcurſore & prænũcio? Reſpóder
ideo Ioãnẽ præmiſſum ante domini prædicationẽ, ne
ſubitò veniẽs Chriſtus, & dicẽs ſe filiũ Dei, ꝑpter ipſam
gnã & terribilẽ indicationẽ rei ipſius, magis ſe incredibil
faceret, & magis abominandum potiùs, quàm audiendum.
enĩ cũ Ioãnes prædicauit perſona cognitus, genere nõ ig
tus, erat enim filius Zachariæ ſacerdotis, & cõuerſatione
rabilis, tamen infideles Iudæi non acquieuerunt cred
Chriſto per illum: quanto magis non erant credituri, ſi n
ante eum denunciatio præceſsiſſet? Nam quantumuis
perſona laudabilis, in ſua cauſa nõ poteſt eſſe teſtis idon
Sequitur continenter.

Et egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio & Hieroſolymi vniuerſi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confite peccata ſua.

Iam effectum prædicationis Ioannis Marcus deſcribit,
oportunè quidem. Iam enim dixit, Fuit Ioannes in deſer
baptizans. Vnde ne quis rogaret: Quem igitur baptizauit
metipſum more Phariſæorũ quibus frequẽs erat baptiſm
An ne gentiles à Ioanne baptizati ſunt? Horum nihil ait M
cus, ſed egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio, & Hier
ſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab eo. Vbi? In Iordã
flumine. Qua cauſa? Confitentes, inquit, peccata ſua. V

enim hoc ipso facto confitebantur peccata sua, ostendentes semetipsos sibi displicere. Lucas rem sic effert, inquiens. Et interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus? *Lucæ.9.* Respondens autem dicebat illis. Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem & publicani vt baptizarentur, & dixerunt ad illum. Magister quid faciemus? At ille dixit ad eos. Nihil ampliùs, quàm quod constitutum est vobis faciatis. Interrogabant autem eum & milites, dicentes. Quid faciemus & nos? Et ait illis. Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris. Hactenus Lucas. De confessione enim cuius vsus iam est in ecclesia, cùm nondum claues datæ erant, nulla fit mentio. *Confeßio peccatorũ.* Neque tamen negauerim & aliquem confessionis vsum fuisse apud Iudæos ante Christi aduentum, quod legenti veteris testamenti scripturas apertum erit. Iosue. vij. ait Iosua ad Achan. Fili mi, da gloriam Deo *Iosue.7.* Israel, atque confitere, & indica mihi quid feceris, & ne abscondas. Respondit Achan, & dixit. Verè ego peccaui domino Deo Israel, & sic & sic feci. Numerorum quinto etiam *Num.5.* vestigium quoddam confessionis inuenire est. sed hac de re in Matthæo nostro copiosius disputauimus. Hoc tamen interim obseruandum, quod & mos ille adhuc viget, quo adulti baptizandi, priusquam baptizentur, confitentur actus suos: *Obser.* iuxta quod Act. xix. dicitur. Multi credentiũ veniebant confitentes & annunciantes actus suos. Et cap. ij. ait Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum. De infantibus porrò alia ratio est.

Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lũbos eius, & locustas & mel syluestre edebat.

Interspargit Euangelista prosopographiam, id est descriptionem personæ diui Ioannis: describit autem eum à vestitu & cibo quo vsus est, & à prædicatione, quam paulò post audiemus. [Vestitus erat de pilis camelorum.]

Nere solent in Palæstina pilos camelorum, sicut docti testantur, & iis terris quæ hoc genere animalis abundant. Sicut *Pili camelorum.* etiam apud nos ex rudioribus, vilioribus, asperioribusque lanis, incultiores pannos efficiunt. Neque enim arbitramur Ioannem prorsus peregrina veste vsum, sed ex illis incultioribus asperioribusque lanis vestitum habebat confectum. Nõ integra pelle vestitus erat, vt in pictura repræsentari solet: neque enim dicit Euangelista, Ioannem habere vesti-

mentum de pelle, sed de pilis camelorum. Et Chri-
Matth.11. Ioanne: Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus reg-
Addit Marcus. [Et erat illi circa lumbos zona pel-
4.Reg.1. Vt de Helia legitur, quòd vir pilosus esset, & zona pe-
accinctus renibus: vt intelligas & hunc & illum in omn-
Zona. stium genere luxum nõ quæsiisse. Apparet enim in zon-
quem fuisse illis gẽtibus luxum, sicut & nostro tempore
lieres zonis magno pretio emptis luxuriantur. ab hac
luxuria alienum fuisse Baptistam Marcus docere vult. Q
item adiunctum est Ioannem locustas & mel syluestre
se, miram illius parcimoniam testatur, quum scilicet o-
omnium ciborum delicias vitauerit: vnde & nõ in dom-
regum, sed in desertis locis habitare elegerat. Porrò
vnicuique regioni suus mos est, ita & singulæ nationes
singulos habent cibos, quos aliæ nationes aut non freq-
ter, aut omnino non edunt. Sic quòd Ioannes locustis &
le syluestri vescitur, ad terram Palæstinam referri debe
nihil absurdi erit. Vescũtur Itali cibis quos Germani ab-
nantur. Sed ne longiùs quàm necessum est, se extenda-
tio, cætera prosequemur. De potu nihil habet Marcus, se
Angeli prophetia intelligimus ipsum mera aqua vsum
Lucæ.1. enim inter cætera de Ioanne testatur nondum nato, Vi-
& siceram non bibet. Summa austeritate vitæ & parcim-
victus repræsentabat suam prædicationem, nihil audito-
præscribens, quod non ipse prius fecerat. Sic interim ad-
Obser. nẽs futuros prædicatores, vt summæ humilitatis & mode
præberent ex se exemplum, & non sibi plus nimio indul-
tes, in alios seueri dictatores essent. Hoc enim Pharisæ-
est, non Euangelistarum: sicut apud Matth. xxiij. ca. ap-
Matth.23. est. Sic enim ait de Pharisæis: Alligant onera grauia &
portabilia, & imponunt in humeros hominum, ipsi autem
gito suo nolunt ea mouere. Neque inibi silet, quàm di-
fuerit horum vita à Ioannis instituto: qua de re aliàs.

*Et prædicabat dicens: Venit fortior me post me, cuius no-
dignus procumbens soluere corrigiam calciamentorum eius.
baptizaui vos aqua, ille verò baptizabit vos spiritu sancto.*

Ioan.5. Rectè de Ioanne alibi dicitur, Ille erat lucerna arde-
lucens, quandoquidem non minus vitæ innocentia, qua-
na doctrina prædicaret, atque populum ad veram pœni-
tiam perduceret. Porrò si locum hunc penitius introsp-
inuenies quàm verè dictum sit vulgatissimo prouerbio:

ria fugientem ſequitur, ambientem abominatur. Audi Marcum. [Et prædicabat dicens. Venit fortior me poſt me &c.] Qua ratione, qua conſequentia hoc dicit, Lucas nobis luce clariùs oſtendit dicens. Exiſtimante autem populo & cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne fortè ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes. Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me poſt me &c. Iam rem intelligimus. Ipſe Baptiſta ſua ſanctimonia, ſua vitæ innocentia, tãtam autoritatem & gloriam ſibi pepererat apud Iudæos, vt plerique ſuſpicarentur eum eſſe Meſsiam. Ille verò tametſi vir eſſet Deo gratiſsimus, plurimiſque diuinis dotibus præditus, tamen intelligens quantum ſcelus eſſet hominem ſibi védicare gloriam Dei, aut hominem in homine ſalutis præſidium collocare, palàm apud omnes prædicabat dicẽs. Venit fortior me poſt me, cuius non ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calciamentorum eius. Ac ſi diceret. Non ſum is, quem vos me eſſe ſuſpicamini: Venit fortior me poſt me, cui in minimis miniſtrare non ſum dignus. Opus artificem commendabit. qui plus confert, alteri præponendus erit. Iam ego baptizaui vos aqua, nimirum ſic tantum præparans vos ad pœnitentiam. Ille vbi prodierit, baptizabit vos ſpiritu ſancto, cuius occulta vis ſanctificat omnia. Vides quomodo pius præcurſor non patitur domini gloriam in ſe transferri, manifeſtiſsimo argumento demonſtrans vter vtri præſtet, cum ipſe (Ioannem puta) tantum aqua baptizet, ille verò ſpiritu ſancto. Ioannes in pœnitentiam, Chriſtus in remiſsionem peccatorum. Et hoc eſt quod ſupra diximus, baptiſmum Chriſti longè plus conferre, quàm baptiſmum Ioannis, cum iuxta Doctorum ſententiam, Baptiſtæ baptiſmus neque ſacramẽtum fuerit, neque remiſsionem peccatorum contulerit, ſed pœnitentiam docuerit, peccatumque oſtenderit: Baptiſmus autem Chriſti, hoc eſt, quo vniuerſalis Eccleſia baptizat, Chriſti ſanguine imbutus, vim quandam habet imbibitam, qua in ſuſcipientis anima remiſsionem operatur & gratiam. Hoc ex verbis diui Petri comprobatur, qui in Actis dicit ad eos qui concionantem audierant: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum in nomine Ieſu Chriſti, in remiſsionem peccatorum veſtrorum, & accipietis donum ſpiritus ſancti. Tam neceſſarius autem eſt iſte baptiſmus, vt certa & communis ſit Eccleſiæ catholicæ ſententia, neminem ab inuulgato euangelio, abſque baptiſmi

Luc. 3.

Opus ſpiritus ſancti, inuiſibilis doctoris.

Baptiſmus Chriſti & Eccleſiæ.

Act. 2.

Bap. neceſſitas.

munere, remissionem & salutem consequi, nisi tempo[illegible] gustia baptismum non expectet. Ea sententia robora[illegible] domini verbis, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiri[illegible] cto, non potest introire regnum Dei. Eò pertinet quòd [illegible] stoli etiam eos baptizauerint, qui ante baptismum g[illegible] Dei & spiritum sanctum acceperant. Adhuc enim præ[illegible] te Petro apud Cornelium, cecidit spiritus sanctus super [illegible] nes qui audiebant verbum. Tunc respondit Petrus. Nu[illegible] aquam quis prohibere potest, vt non baptizentur hi q[illegible] ritum sanctum acceperunt sicut & nos? Et iussit eos bap[illegible] in nomine domini Iesu Christi &c. Porrò qui absq[illegible] ptismi munere salui creduntur, hos subleuat necessita[illegible] ticulus. Scimus item non tantum baptismum fluminis, flaminis & sanguinis. Porrò citra martyrium quis saluar[illegible] test, citra baptismum non item. De infantium condi[illegible] qui absque baptismi munere vitam finiunt, in commen[illegible] nostris super Matthæum diximus, de Anabaptistis item [illegible] pædobaptismo. Iam vnicum illud addere placet, imò a[illegible] nere necessarium visum est: vt hoc sacramentum maior[illegible] uotione celebremus, & frequentius in memoriam rec[illegible] mus. Quæ enim dementia est ludum arbitrari hoc, in [illegible] omnis nostra salus consistit? Aut quę imprudentia est [illegible] submittere colla iugo immitissimi tyranni satanæ? Sed [illegible] ita multò post exemplo Christi docebimur, quid po[illegible] ptismum nobis faciendum restat.

Ioan. 3. *Act. 10.* *Necessitatis articulus.* *Obser.*

Et factum est in diebus illis venit Iesus à Nazareth Gal[illegible] baptizatus est à Ioanne in Iordane. Et statim ascendens de [illegible] vidit cælos apertos, & spiritum sanctum tanquam columba[illegible] scendentem & manentem in ipso, & vox facta est de cælu: [illegible] filius meus dilectus, in te complacui.

Ex Lucæ Euangelio apparet Christū suscepisse bapti[illegible] Ioannis circa annum suæ ætatis tricesimum. porrò Matt[illegible] habet quomodo Ioannes noluerit Christum baptizare, [illegible] nec plenius instrueretur à Christo, quia ipsum oporteb[illegible] implere omnem iustitiam. Neque quis miretur Chri[illegible] suscepisse baptismum Ioannis, qui pœnitentiæ bapti[illegible] erat. Quomodo enim dedignaretur se in pœnitentium [illegible] nem dare, qui inter iniquos reputatus est, iuxta veterem [illegible] phetiam? Hoc tamen fatemur, Christo qui peccatum non [illegible] cit, nec dolus in eius ore inuentus est, baptismum nihil [illegible] tulisse, sed Ioanni & nobis plurimum profuisse. Hinc [illegible]

Esaiæ. 53. *1. Pet. 2.*

nes dicit, Ego debeo baptizari à te,& tu venis ad me? Quia igitur Christus baptizatus est baptismate Ioannis, ostendit non fuisse contemnendum illius baptismum, neque temerè à Ioãne vsurpatum. Quãtũ autem ad nos attinet,suo sanctissimo corpore Christus aquas sanctificauit,& aquæ vim regeneratiuam cõtulit,vt qui postea immergeretur inuocato nomine Trinitatis, à peccatis purgaretur. Sicut ergo aqua sordes corporis abluit, ita baptismus maculas animæ sordesque vitiorum emundando abstergit, vt homo qui per peccatum vetus erat, per gratiã baptismi renouetur. Eò pertinet quod Ananias Paulo dicebat, ipso Actorum.xxij.referente: Exurge & baptizare,& ablue peccata tua,inuocato nomine ipsius.

Notãda cõditio baptisationis Christi.

Cæterùm addit Marcus, quòd Christo ascendente de aqua, Ioannes viderit cælos apertos, & Spiritum sanctum tãquam columbam descendentem & manentem in ipso Christo, audiuerit item vocem paternam de cœlis super Christum, Tu es filius meus dilectus,in te complacui.Hęc omnia facta sunt primò, vt essent vera testimonia, vter vtrum præcederet, Christúsne Ioannem, an diuersum. Tanta enim erat autoritas Ioannis apud populum,vt ipsum longe præferrent Christo. Hinc Ioannes dicebat omnibus & manifestissimè fatebatur se non esse Christum,non Heliam,non Prophetam illum qui expectabatur,sed vocem clamantis in deserto.Item digito ostẽdebat Christum dicens, Ecce agnus Dei,qui tollit peccata mundi. Et hic: Venit fortior me post me &c. Et apud Ioannem Euangelistam accedunt ad Baptistam sui discipuli dicentes: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. Respondit Ioannes, Non potest accipere homo quicquam,nisi fuerit ei datum de cœlo.Ipsi vos testimonium mihi perhibetis, quòd dixerim, Non sum ego Christus,sed quia missus sum ante illum. Postremò in vinculis positus,cum adhuc indignè de Christo sentirent illius discipuli,ablegat illos ad Christum, vt re ipsa videant & experiantur vter vtri præstet &c. Sic quæ in baptismo facta esse Marcus memorat,principio eò faciunt vt eo certius agnoscamus Christum, ipsumque vt filium Dei amplectamur & audiamus.Secundò hæc ad doctrinam nostrã scripta sunt, vt sciamus quid de baptismo nobis promittere debeamus. Omnia siquidem quæ in Christi baptismo facta sunt visibiliter, inuisibiliter in nostro baptismo sunt.Verè enim ad inuocatio-

Murmur ob gratiam prohibetur hic.

nem Trinitatis adeſt ipſa Trinitas, Pater, Filius, & Sp… ſanctus. Spiritus ſanctificat, Filius abluit, Pater ſaluat… tificat. Et vere ſuſcepto baptiſmo ad nos verba patr… leſtis referuntur, non ad aures corporis, ſed mentis. T… lius meus dilectus, in te mihi complacui. In baptiſmo … pignus hæreditatis noſtræ accipimus, Spiritũ nimiru… ctum, qui teſtimonium dat conſcientiæ noſtræ, quia … filij Dei & hæredes, hæredes inquam Dei, cohæredes a… Chriſti. Qui verò non eſſemus filij Dei dilecti, cum o… inimicitiæ cauſa iam ſublata ſit, peccatum nimirum, quod baptiſmo ablutum eſt? Hinc etiam aperiuntur nobis c… rum ianuæ, quas nobis peccatum obſerarat. Nec tibi in… dibilia hæc videantur, eò quod ſunt inuiſibilia. Maior d… nobis eſſe perfectio poſt Chriſti aſcenſionem, poſt apo… lorum prædicationes, poſt martyrum denique ſanguin… quàm vt nobis neceſſe ſit viſibilibus ſignis. Naaman ille … rus etiam non putabat Iordanis aqua poſſe ablui lepram, … quod non crediderat, re ipſa verum eſſe expertus eſt. N… toria Siloe ad Chriſti iuſſum cęco nato oculos aperit. P… na probatica ad motionem angelicam omnes omnium … minum morbos tollit. Poſtremò Marath fons amariſſi… erat, miſit in eum Moyſes lignum, & dulcis eſt factus. S… ma, ſi attenderis tantum ad eum qui ſacramento baptiſm… adeſt, nihil tibi impoſsibile videbitur. Adeſt ſanctiſsima ineffabilis trinitas. Vnde & Apoſtolis dictum eſt, Euntes d… cete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & f… & ſpiritus ſancti. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſa… erit &c. Cum igitur res ſic ſe habeat, probè vigilandum … ne ex dilecto filio Dei, miſerrimus & maledictus filius, i… ſeruus & mancipium ſatanæ fias. Sequentia audite.

Notetur reconciliatio mundi ſaluandi.

4. Reg. 5.

Ioan. 7.

Ioan. 9.

Exod. 15.

Credenti omne verbum poßibile. Fides verò ſit cõformis verbo Dei.

Et ſtatim Spiritus expulit eum in deſertum: Et erat in deſ… quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à … tana: erátque cum beſtiis, & angeli miniſtrabant ei.

Hic videtis quàm breuiſsimè & compẽdio quodam o… nia quaſi digitulo tãtum demonſtrata. Ipſi enim ſcitis qu… prolixè, pulcherrimo tamen ordine, hunc Chriſti de ſata… triumphum depinxerit Matthæus. Quibus armis, qua occa… ſione Chriſtus aggreſſus à ſatana, quibus item tormentis a… uerſarij vim propulſauerit. Hæc in Matthæo etiam fuſius t… ctata ſunt. Hoc ſatis viſum eſt Marco admonere, quòd Ch… ſtus à ſpiritu ſancto in deſertum actus fuerit. Sic enim …

Christus post dicebat. Nō veni vt faciam voluntatē meam, sed volūtatem eius qui misit me patris. Hoc eò refero, quòd Christus non carne propria, quæ requiem semper desiderat, motus sit ad incundum cum satana certamen, sed spiritu sancto. Admonuit item Marcus quandiu ipse Christus in deserto fuerit, in eo inquam deserto vbi non confluebat multitudo populi, sed grex ingens bestiarum. Et vide, Christus tutus est à bestiis, ab hominibus, ab angelis ipsi ministratur, à solo dæmone tentatur. Et hæc omnia, quemadmodū & superiora ad doctrinam nostrā scripta esse intelligimus. Iesus enim in se exprimebat quid à nobis fieri vellet, & quid baptismi sacramentū sequeretur, nihil scilicet nisi acris tentatio. Quando enim aptiores sumus ad certamen, nisi cum aduersarij debilitatæ sunt vires, & arma nostra adhuc noua & polita? In baptismi autem sacramēto vires aduersariorum minuuntur, cacodæmon sua potestate exuitur, sic vt nos quidem inuitos oppugnare possit, sed non nisi volentes expugnare. Et in eodem regenerationis lauacro infirmitas nostra, hoc est, peccatum amouetur, & per gratiam spiritus vires augentur. Et probè obserua, quia Christus ab hominibus quidem & bestiis tutus est, sed cum satana congredi necessum habet. Sic possibile nobis est aliquò conspectum & hominum & bestiarum fugere, sed vt effugias tentationem satanæ, impossibile est. Neque enim minus aggressus est Euam in Paradiso, quàm Cain extra Paradisum. Non est locus tam altus, tam arctus, tam inuius, quin penetrare possit. Difficile recedit, & dum recedere cogitur, non diu inducias dat. Fingit quidem aliquando se victum, sed vt incautum opprimat: Et si solus expugnare non potest, assumit secum septem alios spiritus nequiores se. Neque vno dolo vtitur, sed mille, vnde & milleartifex dicitur. Sed quomodo propulsandus est? Vide Christum certantem abstinentia, sicut Marcus habet, & oratione, sicut Lucas docet. Nam est quoddam dæmoniorum genus quod solo ieiunio & oratione propulsari potest. Et spiritus immundus in aridis locis non inuenit requiem. Habes deinde ministros & commilitones angelos, qui iuxta Paulū omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiēt salutis. Obserua postremò, ne tuapte spōte, imò temerè te præcipites in periculum, sed in illud spiritu sancto ductus fortiter pugna, & fac tibi promittas non ante fore finem pugnæ quàm vitæ.

Ioan. 6.

Cōtra scādalū crucis.

Gen. 3.

Matt. 12.

Matt. 17.

Heb. 1.

Obser.

Deus nouit suos eripere ex tentatione.

Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Ga prædicans Euangelium regni Dei, & dicēs, Quoniam im... tempus, & appropinquauit regnum Dei. Pœnitemini, ... Euangelio.

Historiā decollationis Io. Marcus cap.vj.sequētic... prosequetur, vbi & copiosiora dicemus: hoc tamen, tum ad historiam attinet, obseruandum est, quòd ... quemadmodum & Matthæus, ea quæ Christus primo post susceptum baptismum operatus est, omnino pr... tantum ea describens quæ post incarcerationem Io... Christo gesta sunt. Porrò ne omnino hanc historiā im... prætereamus, visum est & hoc admonitione dignum, ... tamen nemini non manifestum est, scilicet nos non ... vexari ab infesto satana, sed etiam ab hominibus. quom... cunque tandem illud sit, æquo animo ferēdum est. Cum... tur pius ille Præcursor in carcerem proiectus fuerat, ne ... gelij prædicatio rursū obliteraretur, venit Iesus in Ga... prædicans euangelium regni Dei, dicens. Impletum est ... pus, & appropinquat regnum Dei. Quod tempus imp... est? Hoc de quo dicit Apostolus, At vbi venit plen... temporis, misit Deus filium suum in hunc mundum, fa... ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant ... meret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Hoc impl... est tempus, in quo visum est Deo lapsum primi homini... parare, & mundo se benignum & reconciliatum osten... Impletum est tempus inquam, impleti sunt dies, quos ... reges & Prophetæ videre & audire desiderarunt. Et ap... pinquauit regnum cælorū proximius quàm antea vnq... Iam enim filius Dei factus fuerat filius hominis, iam ... agnus Dei, qui tolleret peccatum mundi. iam inter mo... morabatur, qui mediator futurus erat in breui inter D... & homines. Iam iuxta prophetarum petitiones & disru... & inclinauerat filius Dei cælos, & descenderat. Iam p... erat regnum, vt hi quibus Paradisus denegatus fuerat, ... re possent. Sed quibus appropinquat regnum cælorum ... quibus debetur? His nimirum qui obtemperaturi sunt C... sto dicenti, Pœnitemini, & credite Euangelio. Vnde & P... lus ad Hebræos scribens ait de Christo, Factus est omni... obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Qui ergo pœ... tentiam agent, & Euangelio fidem habebunt, iis in prox... est regnum Dei. Vide ergo quàm diuersa est quorund...

Gal. 4.

Benignitas Dei.

Luc. 10.

Ioan. 1.

Innocētia resurgit.

Esa. 64.

Psal. 143.

Heb. 7.

Quibus Christus factus causa salutis.

Obser.

rabularum prædicatio, à prædicatione Christi. Illi postremam tantùm partem proponunt suis auditoribus, dicentes. Euangelio tantum crede, & saluus eris, & appropinquabit regnum Dei: Christus vero adiungit, præmittitque, Pœnitemini, resipiscite, transmentamini, pudeat vos pristinæ vitæ, & nouam instituite, & credite Euangelio, tam felici & læto nuntio. Pœnitemini inquam, & credite, quia pœnitentibus regnum cælorum debetur. Et hic certè obserua quid sola illa & toties nobis obiecta fides possit, scilicet parum, nisi innocentia vitæ accesserit, quæ certè magis propriè charitatis opus est, quàm fidei. Porrò crede omnem rem se sic habere, quemadmodum Euangelium vbique docet, & simili admonitioni posthac non relinquetur locus. *Obser.*

Et præteriens secus mare Galilææ vidit Simonem & Andream fratrem eius, mittentes retia sua in mare (erant enim piscatores) & dixit eis Iesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. Et protinus relictis retibus secuti sunt eum. Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipsos componentes retia in naui: & statim vocauit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in naui cum mercenariis, secuti sunt eum.

Quo tempore Christus hos quatuor discipulos vocauerit, ex aliis Euangelistis clarum est. Apparet & ex Euangelio Ioannis discipulos illos, maximè autem Petrũ & Andream, fuisse discipulos & sectatores Ioannis Baptistæ. Sed hæc citra incommodum præterire possumus. Hoc tantum hic obseruandum est, quòd ante multiplicem miraculorum operationem discipulos sibi seligit, vt nihil eos lateat nec verborum Christi, neque operum, vt postmodum fiducialiter dicere possint: Non possumus enim nos quæ vidimus & audiuimus non loqui. Deinde quod ait, vidit eos, & corporaliter & spiritualiter intelligendum est. non enim ad facies solum, sed & ad corda eorum respiciebat. Et elegit eos non quasi Apostolos, sed quia Apostoli poterãt fieri. Vnde ait, Faciam vos fieri piscatores hominum. non ait, Quia piscatores hominum iam estis, eligo vos, sed faciam vt quod iam nõ estis, postea efficiamini. Sicut artifex si viderit gemmas preciosas, & non dolatas, eligit illas non quòd sint, sed quod fieri possint: habens enim scientiam artis, bonum incompositum non contemnit. Sic & Christus rudes piscatorum animos reformauit, vt posthac possent piscari homines. Sed hac de re in cap. iiij. Matth. plura diximus. Nihil enim minus facit hic

Ioan. I.

Act. 4.

Quod iam quis nõ est, potest fieri. Virtutem spiritus sancti negare hæreticum est Sunt enim. 12. horæ diei. Anabaptistæ.

Anabaptistæ. locus, quòd patrocinari putidis & idiotis Anabaptistis item piscatores elegit in Apostolos, non malè cer-

Matth. 13. cum & alibi regnum cælorum sagenæ missæ in mare

Regnũ cælorũ quare verriculo cõparetur. rare non dubitet. Et pulchra profectò collatione. Nam qui retia iactat in aquam, nescit quos pisces compre-rus est, sed quos ei Deus transmiserit, illi intrant in re-& doctor quando diuini sermonis retia super popul-

Laborandũ est, reliqua Deo committenda. nescit qui sunt accessuri ad Iesum, sed quoscunque excitauerit, illi adhærent doctrinæ. Ergo quemadmod-piscatione labor solus requiritur piscãdi, Deus autem-tit capturam: sic in doctore nihil requiritur nisi instan-

Potentia verbi diuini. ctrinæ. Populum autem non corrigit homo, sed Deus. de quàm efficax sit sermo Christi, qui dicẽs sola hæc: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum, relictis, reti, naui, patre item, bini fratres Christum se-

Quales discipulos amat dominus. tur. Qua in re vides quales Christus amet discipulos, rum eos, qui ipsi omnia quantumuis chara postponunt, sit propriæ carnis voluntas, siue huius mundi voluptates parentes, vel alij amici atque affines. Vnde & alibi

Luc. 14. turbam copiosam sequentem, ait, Si quis venit ad me, & relinquit patrem suum vel matrem suam, vxorem, li-item atque fratres, adhuc autem & animam suam, non p-

Quare binos & binos. meus esse discipulus. Obseruãdum item quòd Christus sine causa binos fratres & binos collegerit principio. certè voluit hoc facto docere, nullos aptiores esse euan-præcones, quàm eos qui fraterna charitate cõcordes-Hoc quàm verum sit, non longa argumentatione opus sed res ipsa clamat, ne dicam quòd & nostro maximo experti sumus. Quis enim nobis hanc miserrimã quam patimur tragœdiam peperit, nisi liuor edax, & extincta ec-

Petrus. siastarum charitas, cum alter alteri ne latum quidem vng-

Andreas. cedere vult? Obedientissimus & constantissimus Simon

Murus aheneus. trus nusquam videtur, nec virilis Andreas, qui se murum nat pro domo Dei. Desideramus & Iacobos, qui huius m-

Iacobus. di delicias, fauorem, potestatem & diuitias forti animo

Ioannes. care posśint. Pro gratioso item Ioanne plures habemus magis vafricie pollent, quàm gratia Dei. Sicut igitur pisca-tores sunt, ita & pisces, cum neque Ecclesiastes neque au-tor suo fungatur munere, Postremò non temerè factum quòd Christus elegerit Iudæos potius quàm gẽtiles, sed-

Obser. factum ita credimus, vt Iudæis incredulis non relinquere-

excusa-

excusandi vllus locus. Sed de his iam satis. Quomodo parentes relinquendi vel contemnendi sunt, alibi dicetur.

Et ingrediuntur Capharnaum: & statim Sabbatis ingressus in Synagogam, docebat eos. Et stupebant super doctrina eius, erat enim docens eos quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ.

Longum illum sermonem, quem dominus in mõte habuit à Matthæo descriptum, Marcus omnino silentio præterit. Et ex Luca intelligimus, quòd ante ingressum ciuitatis Capharnaum, prius docuerit, & omnium oculos in se conuerterit in synagoga Nazareth, vbi & illi dicebãt, nónne hic est filius fabri? &c. & paucis interpositis sermonibus, duxerunt Christũ extra ciuitatem in supercilium montis, vt præcipitarẽt eum, Iesus autem transiens per medium illorum ibat. Et deinde ingressus est Capharnaum, & hic statim aggressus est Euangelistæ munus. Nam sabbato ingressus synagogam docebat eos publicitus. Talis autem erat in docendo, vt omnes auditores verterentur in stuporem. Audiuerant antea Scribas & Pharisæos docentes, sed horum doctrina mirè frigebat, doctrinæ Christi collata. Scribæ enim tantũ interpretes erant legis, quam miris technis corrumpebant, Christus autem dominus legis, quã & dexterrimè interpretabatur & implebat, non semel dicens, Audistis quia dictum est antiquis: Ego autem dico vobis. Obseruandum ergo hîc primum venit, quomodo Sabbatum feriandum & sanctificandum sit, cum Dominus sabbatis in synagogis docet. non autem potest docere nisi habeat auditores. Obseruãdum deinde, quomodo verus ecclesiastes animos hominum mouere possit vt & libentissimè audiãt, & quod audierũt fidelissimè opere cõpleãt. Nõ enĩ potest fieri, vt ignis non calefaciat, aut nix nõ sit frigida. Quomodo item dare potest spiritũ sanctũ quis, qui à spiritu sancto derelictus est? Non mihi iam sermo est de Hæreticis cõcionatoribus, sed de his qui veram pietatẽ docent, sed ipsi à pietate alieni sunt, & qui non ipsi amant, quod aliis præscribunt. Vnde & iam paulò ante diximus, quales piscatores sunt tales & capiunt pisces. Nec est vt quis impietatẽ suam excusare aut velit aut possit impietate vitæ concionatoris. Nam & dominus alibi dicit, Quæ dicunt facite, secundum autem opera eorum nolite facere Quod de his dictum est, qui cum ipsi sint impij, piè tamen docent. Possum ex abundanti addere longè terribilius, quòd etiam his qui decipiuntur ab hæreticis per blandos sermones, aut speciem pietatis, parum re-

Matt. 5.
Luc. 4.
Matt. 5.
Obser.
Obser.
Spiritus sãctus suos derelinquit aliquãdo vt imbecillitatem humanam agnoscant & soli Deo fidere discant.
Matt. 23.

Mala ſpecieseſt auerſanda. *3.Re.22.* *Iob.34.*

manet excuſationis. Quare hoc? Quia iuſtum eſt, u uertit aures ſuas à veritate, per mẽdacium decipia do Rex Achab non patitur veracem Michæam, tan decipitur ab iis prophetis qui habent ſpiritum me ore ſuo. Et quando populus Samuelem mitiſsimum meritò tyrannidi Saulis ſubiicitur. Regnare facit ho hypocritam, ait Iob, propter peccata populi.

Et erat in Synagoga eorum homo in ſpiritu immundo, & ... manit dicens: Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? Veniſti ... nos? Scio quod ſis ſanctus Dei. Et comminatus eſt ei Ieſus di... muteſce, & exi de homine. Et diſcerpẽs eum ſpiritus immu... exclamans voce magna, exiit ab eo. Et mirati ſunt omnes ... quirerent inter ſe dicentes, Quidnam eſt hoc? Quænã doctr... noua? Quia in poteſtate ſpiritibus immũdis imperat, & obe...

Inſidiæ & technæ maligni ſpiritus & inuidentia. *Sap.2.* *Matt.18.* *Matt.13.* *Obſer.* *Obſer.*

Non eſt vllus locus extra cœlum, in quem nõ cone... tanas ſeſe ingerere. Nullus tam ſanctus, quem non aud... gredi. In paradiſo certè non defuit, cum illius inuidia, Sapientem, mors intrauerit in vniuerſum orbem terr... Et nõ ita lõgè antea audiuimus, quomodo tẽtauerit C... Et alibi apud Matthęũ domin⁹ dicit, Vbi duo vel tres c... gati fuerint in nomine meo, ibi & in medio eorum ſum. Sed hic videmus, quod vbi multus fuerat populus ad a... dum Dei verbum, & Chriſtus ipſe eccleſiaſtes aderat, ... non defuiſſe ſatanam, immundum illum ſpiritum. Non... libenter abeſt, vbi tormenta contra ipſum fabricantur, ... in Euangelica prædicatione fit. Vnde & alibi in Parabo... minus dicit. Omnis qui audit verbum regni & nõ inte... venit malus & tollit quod ſeminatũ eſt in corde eius. C... ergo vnuſquiſque ſibi, ne locum det diabolo, ſed cum ... ma attentione Chriſti ſermones audiat. Secundò dæm... cus hic figuram gerit eorum qui verbis eccleſiaſtæ ... attacti ſtatim reſponſant, indignum arbitrantes, ſi quis ... ra ipſorum pro merito accuſet. Nec verentur cum dia... dicere, Quid nobis rei tecũ eſt, Ieſu Nazarene? Veniſti ... dere nos? Quid nobis cum Euangelio tuo? Non in aliud ... diſti ſuggeſtum, niſi vt nos traducas? &c. Hęc quidem v... tur homines loqui, ſed re vera diaboli voces ſunt. Ob... deinde, quod Chriſtus ſtatim in principio oſtendit qua... cauſa venerit, nimirum vt de ſatana triumpharet, eiuſque ... gnum deſtrueret. Sed qua ratione nõ paſſus eſt Chriſt... ritum immundum vera loqui? Quia ſcilicet nondum ...

Quare non paſſ⁹ ſatanam loqui.

pus vt astrueretur illius ore Christi diuinitas in carne latens, & quia volebat ostendere quales ipse postularet præcones, certè pios & mundos, nõ eos qui omnium vitiorum immunditia polluti essent. Deinde ne populus veniret in persuasionem, quòd & diabolus posset vera dicere, & postea à mendace seducerẽtur. Nam etiam si vera prædicat satan, non audiendus est, quia ab ipso omnia ad deceptionem fiunt. Postremò sic cum magno eiulatu exiens ab homine, magis testatus est Christum suum dominum esse, quàm inuita confessione. Cum igitur sic lux cum tenebris, reparator cum perditore, Christus cũ Belial certaret, & aduersarius Christo coactus est cedere, mirati sunt omnes, ita vt conquirerent inter se dicẽtes, Quidnã est hoc? Quænã doctrina hæc noua? Quia in potestate spiritibus immũdis imperat, & obediunt. Nihil tale legimus vnquã à prophetis esse factũ, vt simplici verbo propellerẽt dæmonia. Neque hic magicis precibus, aut prolixa ad Deum flagitatione, aut alioqui magno negotio profligat impios spiritus, sed ceu dominus ac victor eorum, nudo verbo imperat illis, & volẽtes nolẽtes obediunt ei. Facile est imperare spiritui immundo, sed vt exeat, hoc opus hic labor est. Vnde & in Apostolorũ actis legimus, quòd septẽ filij Sceuæ principis sacerdotũ, venerint atq; dixerint spiritibus immundis, hoc est dæmoniacis, Adiuro vos per Iesum, quẽ Paulus prædicat. Respondẽs autẽ spiritus nequã dixit illis: Iesum noui, & Paulũ scio, vos autẽ qui estis? Et insiliẽs in eos homo in quo erat dęmoniũ pessimũ, & dominat⁹ amborũ, inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent. Cæterũ quod populus hic dicit præ admiratione, Quænam doctrina hæc noua? Non est vt Lutherani pro se dictum existiment, aut hac lege suam hæresim defendere velint: Neque enim ideo doctrina Christi noua erat, quia populo noua videbatur, sed verè vetus erat, quandoquidem Christus omnia & fecerit & docuerit iuxta Mosen & Prophetas. Neque ideò damnatur doctrina vlla, quia noua est, (nihil enim vetus est, quin nouum fuerit olim) sed ideo damnatur, quia impia est, & singularis, veteriq; doctrinæ catholicæ aduersa. Adde quòd aliud est Christum filium Dei nouam doctrinam proponere, & hominem immundum, nouum & inauditum dogma ceu oraculum quoddam mundo obtrudere. Et quandoquidem suum dogma negant esse nouum, assentiri cogor: & reipsa nouum nõ est, cum nihil hactenus vel Lutherani vel sacramen-

De diuinatione dæmonum vide Tert. in Apolo. ca. 22. pagi. 655.

Act. 19.

Obseru.

De doctrina Lutherana.

Lutherano-rũ dogma non nouum quomodo. tarij, vel Anabaptistæ proposuerint, quod non damna- reticos ante multa secula authores habuerit, quemad- hoc ipsum in cap. Matth. ix. abunde ostendimus. Se- quentia animaduertite.

Et processit rumor statim in omnem regionem Galilææ.

Scilicet quomodo dæmoniacum illum vnico ver- *Matt. 5.* rarit, & quòd spiritus immundus testimonium ded- stum sanctum illum esse Dei. Neque enim accendun- nam & ponunt eam sub modio, sed super candelabr- ceat omnibus qui in domo sunt. Nec potest ciuitas ab- *Psal. 147.* supra montem posita. Et in Psalmis est, Emittit eloqu- um terræ, velociter currit sermo eius.

Et protinus egredientes de Synagoga, venerunt in domum nis & Andreæ cum Iacobo & Ioanne. Decumbebat autem Simonis febricitans, & statim dicunt ei de illa. Et accedens uit eam apprehensa manu eius: & continuò dimisit eam febri-

Quod protinus egreditur synagogam, ostendere vo- *Fugit aurã popularem.* non ambire applausum & gloriam hominum in perpe- dis miraculis: Longè aliter faciẽs quàm quidam qui al- egregium facinus operati, non statim foro cedunt, sed c- bus sua egregia facta ostentant. Porrò cum egressus es- sus, non diu versatur in publico, sed statim ingreditur quatuor discipulis suis in domum Simonis, nimirum c- bum cum discipulis sumpturus. Ipse enim dominus n- *Matt. 8.* propriam domũ habebat, sicut alibi dicit, Vulpes fouea- bent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non- vbi caput suum reclinet. Ingressus ergo domũ Simonis monent eum discipuli, quòd socrus Simonis materfam- decumberet & detineretur febribus, sanaret ergo illa- accedens Iesus, apprehensa manu eius eleuauit eam, & st- dimisit eam febris, sic vt iuxta Matthæi & Lucæ Euange- *Luc. 4.* omnino pristinæ sanitati restitueretur, nullásque reliq- pristinæ infirmitatis sentiret, verùm surgens ministrare- su & discipulis eius. Et vide dæmoniacum non tangit, se- nico verbo spiritum immundum eiicit: Socrum autem monis manu apprehendit, & iuxta alios Euangelistas, sta- per eam imperat febri vt relinquat bonam mulierem. S- minimis miraculis maiori vtitur circũstãtia, pluribus itẽ remoniis, vt ita loquar, sed in maximis omnia simplicis- agit, vt videas eum non semper facere quantum possit, quantum velit. Adiũge his quòd pro dæmoniaco nem-

gat, pro socru autem Petri, discipuli intercedunt.

Vespere autē facto cū occidisset Sol, afferebāt ad eū omnes malè habentes, & dæmonia habētes, & erat omnis ciuitas congregata ad ianuā. Et curauit multos qui vexabātur variis languoribus, & dæmonia multa eiiciebat, & non sinebat ea loqui quoniā sciebant eum.

Et in principio huius capitis diximus Euāgelistas nō omnia & singula Christi opera descripsisse, sed multò verius nobis tantum gustum aliquem dedisse. Præsens autem historia demonstrat, Christum nullo non tempore credentibus succursurum. Non enim arbitramur Euangeliographum frustra chronographia vsum, cum dicit. Vespera iam facta, quādo sol occidisset, quasi diceret, an non adfabilis, an nō benignus heros Christus? qui eo tēpore, quo nemo non laborum pertęsus, domi suę se quieti tradit, à laboribus supersedet, hominibus operam suam impendere nō grauatur? id est quod nos certè consolari debet. Nā quoties quoties fiducia vera Christi opem implorauerimus, opem eius nos sensuros hic docemur. Tū quando etiam in extremis afflictionibus versamur, adeò vt iam vespera sit, omnes de nobis, de saluteque nostra desperent, tum tandem Christus solet suam exerere potestatem. Deinde hic considera baiulorum & fidē & charitatem. Fidem, quòd credunt Christum omnes posse & velle sanare: charitatem, quòd omnes male habentes ad Christum ferre non dubitant. Porrò vt baiulorum hic fides ostenditur, ita etiam valetudinariorum fides magna declaratur. Nam cui verisimile videri potest, valetudinarios passuros fuisse se ad Christum perduci, nisi firma fiducia, se eius ope morbis defuncturos credidissent? Si hic mysticū sensum etiam admittimus, Vespera, siue solis occubitus, passionem mortémque significat illius, qui dixit: Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi. Et sole occidente plures dæmoniaci quàm ante, plures sanantur ægroti: Quia qui temporaliter in carne viuens paucos Iudæorū docuit, calcato regno mortis, omnibus per orbem gētibus, fidei salutisque dona transmisit. Quare Christus de se testificari dęmones non passus fuerit, iam paulò ante dictum est, scilicet vt doceret nos, ne crederemus eis etiā si vera dicant. Inde & Paulus prohibuit spiritum Pythonicū dicentē Homines illos esse seruos Dei altissimi. Adiungā & hoc qđ ad historiæ fidē attinet, scilicet qđ nō absq; causa addiderit Marcus, adductos sole occiduo infirmos, sed quia putabāt Pharisaico animo non licere cuipiā sanare die sabbati

Vespere. *Baiulorum fides & charitas.* *Mysticè.* *Ioan. 9.* *Act. 16.*

& eius gratia expectabãt vsq; ad occasum: Qua de re
Et diluculo valde surgẽs, egressus abiit in desertũ locũ,
bat: Et prosecutus est eũ Simõ, & qui cũ illo erãt: & cũ inueni
dixerũt ei: Quia omnes quærũt te. Et ait illis. Eamus in proxi
cos & ciuitates, vt & ibi prædicẽ: ad hoc enim veni. Et erat
cans in synagogis eorum in omni Galilæa, & dæmonia eiicie

Gratiarum actio etiam oratio est. Si non habemus, oramus vt accipiamus. si habemus, gratias agimus pro eo quod habemus.

Non opus quidẽ est vt pluribus interrogemus qua
dominus egressus sit tam mane in desertũ locũ, cum
dicit eũ ibi orasse, hoc est, patri cælesti gratias pro mo
egisse. Neque enim solũ oramus cũ aliquid à Deo pe
sed etiã cũ ei gratias pro susceptis beneficiis agimus.
gis credendũ est quòd Christus nobis exemplo esse vo
sua oratione, quàm quod ipsi vlla petitione opus fuerit. D
ergo, vt si quid beneficij in proximos nostros contulerim
nõ inde extollamur, sed multò magis Deo, qui nobis be
ciẽdi gratiã dedit, gratias agamus. Nullus autẽ locus o
ni diuinisq; laudibus magis aptus est, quàm desertus. In
to porro est, nõ tantùm qui in abdito aliquo loco est, se
à voluptatibus huius mũdi & prauis cogitationibus libe

Locus orationi aptus desertum.

Quærendus dominus.

Sequitur quòd & discipuli & vulgus eũ quæsierint. hoc
admonet, ne vnquam libẽter patiamur nos à Christo a

Cur noluerit repetere Capharnaũ

Quòd noluit reuerti ĩ Capernaũ, ea potest esse causa, ne
duli multa vidẽtes miracula, postea atrocius punirẽtur.
stremò testatur Christus se nõ venisse vt Iudæos à Roma
iugo eximeret, sed vt eis Euãgeliũ regni cælestis prædica

Et venit ad eũ leprosus deprecãs eũ, & genu flexo dicit: Si
tes me mũdare. Iesus autẽ misertus eius extẽdit manũ suã,
eum ait illi: Volo, mundare. Et cum dixisset, statim discessit ab
pra, & mũdatus est. Et cõminatus est ei, statimq; eiecit illũ,
illi. Vide nemini dixeris. Sed vade ostẽde te principi sacerdotũ
fer pro emundatione tua quæ præcepit Moyses in testimonium.

Tam multa de hoc miraculo in Matthæo nostro dix
vt pigeat iam pluribus tractare. tam pulchra autẽ hic co
sunt, vt non possim his posthabitis præterire. Quantum
go ad historiæ ordinem attinet, Matthæus subindicare v

Quando leprosus curatus sit.

tur, quòd leprosus hic occurrerit Iesu cum post longum
sermonem in monte habitum de mõte descẽdisset. Om
enim prudens fuit ille leprosus, qui sermonẽ domini no
imprudens interrũpere, neq; se vulgo cõtra legis præscri
adiungere. Sed expectans sermonis finẽ, & deinde opor
tatem nactus, genu flexo deprecatur Christum, dicens, Si

potes me mundare. De poteſtate non dubitat, ſed de voluntate. Omnia ſiquidem poteſt Deus, ſed nō omnia vult. Ei autem ſubeſt cum voluerit poſſe: & nos nobiſmetipſis perſuadere debemus Deum nihil aliud velle, quàm quod nouit nobis prodeſſe. Vnde nō imprudenter neq; temerè nos & noſtra omnia Dei cōmittimus volūtati potius quàm poteſtati. Nouerant & tres illi pueri Deum quidem poſſe ipſos de camino ignis liberare, ſed an vellet neſciebant. Dicunt itaque, Ecce Deus noſter quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis ô rex liberare. Quod ſi noluerit, notum ſit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream quam erexiſti, non adoramus. Hactenus recenſuimus verba puerorum, & vide quia non dicunt, Vult Deus nos liberare, ſed poteſt. Neque dicunt, ſi non poterit, ſed ſi noluerit, &c. Et tali ratione intelligenda ſunt verba leproſi: Domine, ſi vis potes me mundare. Quod autem Chriſtus leproſum tangit, ideo fit, vt oſtēdat ſe ſuper legem eſſe, neque poſſe coinquinari tactu lepræ. Nam non aliis prohibitum eſt tangere leproſos, quàm iis qui tactu immundi fieri poſſunt. Quod dicit Chriſtum eieciſſe illum, oſtendit quòd vi quaſi illum à ſe repulerit. Nam locus ſubindicat, quòd leproſus videns carnem ſuam mundam, voluerit ſtatim adhærere Chriſto. Hoc nolebat Chriſtus, ſed iuſsit vt oſtendens ſe ſacerdoti, legi ſatisfaceret, iuxta Moſi præſcriptum. Quod ſequitur, paucis abſoluemus.

Sapien.12. *Danie.3.* *Quare tāgit Chriſt⁹ leproſum.*

At ille egreſſus cœpit prædicare & diffamare ſermonem, ita vt iam non poſſet manifeſtè introire in ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſe: & conueniebant ad eum vndique.

Vulgatiſsima eſt apud doctos ſentētia, Gloria fugientem ſequitur, ambientem fugit. Chriſtus à ſe repulit eum quem à lepra mūdauerat, ne videatur ambire laudem, & ſibi maximè ex hoc facto placere: ſed leproſus ille pergens, nimirū poſtquam ſe oſtenderat ſacerdoti, hoc vbique ſpargit in vulgus, vt vndique ad eum confluerēt homines. Dicet hîc quiſpiam, Duo iuſſus eſt hic leproſus, vt & ſacerdoti ſeſe offerret, & hoc factum non euulgaret: quur ergo in altero præſtitit quod erat iuſſus, in altero neglexit domini præceptū? Quoniam alterum pertinebat ad confirmandam miraculi certitudinem, vt ſacerdos ignarus à quo ſanatus eſſet, pronunciaret de perfecta ſanitate per Ieſum reſtituta, qui fortaſſe calumniaturus fuiſſet Ieſu beneficium, ſi priuſquam pronuncia-

Quæſtio.

ret,autor beneficij fuiſſet cognitus. Sed confirmat[illegible] cerdotis ſententiam miraculo, ad Dei gloriam p[illegible] diuulgare. Quare igitur Ieſus iuſsit ſileri, quod vol[illegible] gari? Nimirum vt nos admoneret, ex benefactis no[illegible] Deus operatur per nos, non eſſe quærendam glor[illegible] homines, quòd ea ſpecioſior ſequatur fugitãtem. Ma[illegible] mi eſt, ſic dare beneficium, vt ab eo cui das, nolis tibi [illegible] agi, contentus iuuiſſe proximum. Cæterùm hoc ma[illegible] dio prædicare debet apud omnes qui beneficio ad[illegible]. Nam ex Catone pueris hæc præſcribũtur: Officium [illegible] multis narrare memento. Tu ſi fortè cui benefeceris, [illegible] leto. Neque igitur putandam eſt, quaſi leproſus ille c[illegible] pſerit Dei iuſſa, ſed immenſa lætitia de ſanitate red[illegible] impotens quidam amor erga ſalutis autorem, non pati[illegible] illum ſilere. Quid autem eſt conſequutum ex huius no[illegible] prædicatione? Tanta de Ieſu nata eſt omnium homin[illegible] nio, vt iam ob turbam affluentium non poſſet palam in[illegible] ciuitatem quemadmodum conſueuerat, ſed cogeret[illegible] tis vrbibus, in deſertis locis verſari. Sed ne longius [illegible] par eſt his immorer, præſtat hic huic primo capiti fine[illegible] ponere. Ad vlteriora comitetur nos Ieſus Chriſtus D[illegible] lius. Amen.

Quare iuſſit dominus leproſum ſilere.

CAPVT II.

ET iterum intrauit Capharnaum poſt dies aliquot. [illegible] ditum eſt quòd eſſet in domo, & confeſtim conuene[illegible] multi, ita vt non caperent neque ad ianuam, & [illegible] batur eis verbum.

Neſcio qua ratione multitudo Capernaitarum tam [illegible] da eſt audiendi verbi Chriſti, an bono zelo, an nouitat[illegible] dam illecta (nam vulgus ferè ſemper nouis capitur.) N[illegible] enim ſequentia probè teſtantur de ipſis, cum Chriſtus [illegible] bi dicat. Et tu Capernaum, nunquid in cælum exaltab[illegible] vſque in infernum deſcendes: quia ſi in Sodomis fact[illegible] ſent virtutes quæ factæ ſunt in te, fortè manſiſſent vſq[illegible] hanc diem. Verùm dico tibi quia terræ Sodomorum re[illegible] ſius erit in die iudicij quàm tibi. Ex his ergo appare[illegible] ex amore Chriſti aut ipſius verborum ita confluxiſſe, magis nouitati ſtudentes, aut tantum huc reſpexerunt, [illegible] nus haberent infirmorum, animarum ſalutem omnino [illegible] glig[illegible]

Matth.11.
Quæ es vſque in cælũ exaltata, vſq; ad inferos detraheris.

gligentes. Nam inuenies in Euãgelio, qui tantum Christum videre desiderant, vt noui aliquid ab ipso fieri videant. & hac ratione diu desiderauerat Herodes ipsum videre. Alij *Luc.23.* sequuntur vt ab infirmitate corporis tantùm liberentur. hoc animo videntur ingrati illi nouem leprosi accessisse. Inue- *Luc.17.* nies qui gratuitò cibati à Christo, enndem comitantur, aut sequuntur. His dicit Christus, Amen amen dico vobis quæ- *Ioan.6.* ritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis. Minor numerus est eorum qui vero animo accedant, nimirum vt sit mens sana in corpore sano. Hinc est ꝙ Christus nunc alium vult discipulum, alium non vult. Exempli gratia. Accedit quidam adolescens dicens. Magister sequar te quocunque ieris. Hunc non vult Chri- *Matth.8.* stus, sed dicit, Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, &c. Alio dicit, sequere me. cum autem ille recusat dicens: Dimitte vt prius sepeliam parentes meos. audit á domino. Dimitte mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuncia regnum cælorum. Adiiciam & aliud ex Lucæ Euangelio, quòd cum turba multa quam pauerat *Luc.9.* esset cum Iesu, ait illis. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. Et Lucæ xiiij. Ibant turbæ multæ cum Iesu, & con- *Luc.14.* uersus dixit ad illos, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem, & filios, &c. adhuc autem & animam suam, nõ potest meus esse discipulus. Quasi diceret. Non omnis qui me sequitur pedibus corporis, verè meus est discipulus. Nemo igitur se mihi iungat, nisi paratus ad eadem ad quæ ego propero. Omnibus humanis affectibus renunciet oportet, qui volet perpetuus meus esse discipulus, &c. In tanta igitur animorum diuersitate quid certi de Capernaitis dicere possumus? maximè autem propter sequentem domini comminationem, quam supra posuimus. Verùm quocunque tandem animo Capernaitæ ad Iesum sic agmine quodam confluxerint, siue bono animo, *Obser.* quem postea mutauerint, siue diuersa ratione, nostrum erit bono & pio studio confluere vbi Christi verbum esse agnouerimus. Et vtinam in nostris concionibus tam frequens esset multitudo auditorum, vt ne vestibulum quidem capere posset. Sed hac de re in multis aliis locis copiosius.

Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cum non possent offerre eum illi præ turba, nudauerunt

tectum vbi erat, & patefacientes submiserunt grabatum in quo paralyticus iacebat.

Hæc cõfirmant illa verba Marci, quibus iam dixerat, Congregati sunt adeò multi vbi Iesus erat in domo, vt iam non caperent eos nec illa loca quæ erant circa ianuam. Huic certe iam conuenit, quòd ait quatuor baiulos non tantum inuenisse spatium, vt possint paralyticum ad Christum inferre: sed coacti sunt ascendere tectum, & detegulare tegulas, vt sic commodè submitterent debilem ad pedes Iesu. Proinde

Obser. hic animaduertendum ardens eorum qui laborantem afferebant, iuuandi ipsum studium, quod nimirum prodiderunt tectum facile adeò nudantes & perfodientes. Sic sane si pro salute fratrum æterna singuli essemus soliciti, vt hi pro recuperanda tantum corporali, quantò minus esset malorum & scelerum, & plus pietatis atque iustitiæ? Modò nec pro nobis nec pro aliis, vt sanctè & beatè viuamus, satis soliciti sumus. Non iam iuuat hanc rem pro merito exaggerare: sed finem miraculi audite.

Cum autem vidisset Iesus fidem illorum, ait paralytico, Fili remittuntur tibi peccata tua.

Fides baiulorum. Qualem fidem habuerint baiuli, obscurum non est, qui omnem mouent lapidem, donec paralyticum ad pedes domini submittant. Quod si non credidissent dominum posse salutem conferre infirmo, operi huic pepercissent. Neque tamen fuit omnino perfecta fides eorum, qui non crediderunt absentem absenti posse subuenire. Huiusmodi fidem etiam habebat ille cui Dominus dicebat: Nisi signa

Ioan.4. & prodigia videritis, non creditis. Sed longe perfectior

Matth.8. centurio ille dicens: Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tãtum dic verbo, & sanabitur puer meus. Habet enim fides gradus suos donec perueniat ad suam perfectionem. Vnde quidam dicebant domino: Adauge nobis fidẽ.

Luc.17. Cæterum quemadmodum in superioribus Dominus respiciens ad intercesionem discipulorum, sanauit socrum Petri, ita & hoc loci respiciens fidem & intercessionem baiulorum, ait paralytico: Fili dimittuntur tibi peccata tua.

Morbi ex peccato. Quibus certè verbis subindicat, omnis morbi causam fuisse peccatum, quo remisso recederet etiam infirmitas. Neque tamen est vt existimes omnes morbos hanc vnicam habere causam, hoc est, prouenire ex peccatis nostris. Sunt enim aliæ plures causæ quas enumerare nõ possumus bre-

ter. Quis enim sanctissimum Iob existimet tam ineffabilibus afflictionibus peccata luisse? Quid referam afflictiones Noe, Abraham, Loth, Isaac, & Iacob, quorum Deum se dominus dici voluit? Sed tamen impiis & peccatoribus minatur dominus pestem, gladium, & famem. Vnde non temerè pronunciandum est qua causa quis hoc vel illud patiatur. Porrò si tu in aliquam aduersitatem incideris, cogitare poteris te tua luere peccata, & non peccabis: alios autem relinquito Deo iudici. Est tamen ponere tempus aut locum, vbi proximorum aduersitates peccatis acceptum ferre possumus, vt cum impatientes infirmos pio animo castigamus dicentes: Vt quid sic contra Deum murmuras? Peiora commeritus es: cur non patienter feras? Sic enim Deo placuit tua peccata restinguere. Nunquid contẽdes cum Deo, quòd mauult te temporalibus afflictionibus punire, quàm æternis cruciatibus reseruare? &c. His verbis si quis pio animo vtatur, non temerè iudicat: inde occasionem sumit vt prosit proximo. Temerarius autem iudex nõ vult prodesse proximo, sed ipsi incommodare. *Obser.*

Erant autem quidam ibi de scribis, dicentes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur blasphemias? Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus?

Apud Lucam legimus quòd erant Pharisæi sedentes, & legis doctores qui venerant ex omni castello Galilææ & Iudææ & Hierusalem. Hi ergo cum audissent dominum dicere, Fili remittũtur tibi peccata tua, statim cogitabant in cordibus suis: Quid hic loquitur? nunquid blasphemat? Quis potest remittere peccata nisi solus Deus? Hoc enim testatur omnis lex & Prophetæ. Vt quid ergo hic sibi vendicat, quod Dei solius est? Hic obseruãdum quòd nihil supra hominem * suspicati sunt de Christo: Ideóque & bene & malè faciunt. Bene quidem, quòd blasphemiam abominantur, & gloriæ Dei vindices sunt. Malè autem, quòd ex operibus Christum ipsum non agnoscunt, sed temerè pronunciant. Exemplo igitur Pharisæorum oportet nos omnibus modis abominari blasphemos, & gloriam quæ solius Dei est, alteri non cedere. & vtinam frustra hæc admoneremus. Pharisæi blasphemiam accusant vbi non est, nos blasphemos impiissimos excusare non pudet. Deinde caueamus nobis, ne temerè de quoquam iudicemus, aliàs nobis eueniet quod euenit Pharisæis, qui blasphemiæ arguentes Christum, ipsi bla-

Luc. 5.

* *senserũt.*

Et bene & malè loquũtur Pharisæi.

Obser.

ſphemi facti ſunt. Blaſphemia ſiquidem eſt, negare
ſtum non habere poteſtatem peccata remittendi.

*Quo ſtatim cognito Ieſus ſpiritu ſuo, quia ſic cogitarent
dixit illis: quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Quid e
dicere paralytico dimittuntur tibi peccata, an dicere, Surg
grabatum tuum & ambula? Vt autem ſciatis quia filius
habet poteſtatem in terra dimittendi peccata (ait paralyti
dico ſurge, Tolle grabatum tuum. & vade in domum tuam.
tim ſurrexit, & ſublato grabato ſuo abiit inde coram omni
vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum dicentes, Qu
quam ſic vidimus.*

Ecce duabus rationibus probat ſe poſſe remittere ho
num peccata. alteram ipſe proponit Chriſtus, alteram
etiam intelligere poſſumus. Res autem ſic ſe habet, Pha
audiētes Dominum remittere peccata, arguunt eū blaſ
miæ. Cùm enim Dei ſolius eſt peccata dimittere, quiſq
dicit eadem poſſe, aut Deus ſit, aut blaſphemus neceſ
Sed iam Chriſtus remittere vult peccata, & cùm Deus
ſit iudicio Phariſæorum, blaſphemus certè eſt. Hanc ra
nem ſic diluit Chriſtus: Deus ſolus eſt ſcrutator cordiu
ſolus vnico verbo ſanat. Ergo qui hoc propria poteſta
ſit, hunc Deum eſſe manifeſtum eſt. Iam ego noui qu
me ſiniſtrè iudicatis in cordibus veſtris, exiſtimātes bla
mum, qui Dei filius eſt, ergo quod Dei ſolius eſt, ego
ſum. Deinde vnico verbo ſanare poſſum morbos om
quod & ipſum deitatem arguit. Quid igitur iam facili
dicere remittuntur tibi peccata tua, an ſurge & ambula
trunque certè Dei opus eſt. Sed quis hoc poteſt? Arrog
hoc eſt fortaſsis, poſſent Phariſæi dicere: Reſpondet a
dominus, Vt igitur ſciatis quia filius hominis poteſtatem
bet in terris dimittendi peccata, tunc dixit paralytico, ſ
gens & ſublato lectulo abiret. Ac vix edito ſermone, m
feſta præſentaneáque vis ſecuta eſt. Non enim paraly
paulatim ac tandem ægrè cœpit ſeſe mouere, ſed ad Ieſu
cem alacer erexit ſeſe, quaſi nunquam ſenſiſſet vllam pa
ſim, & ſublato in humeros lectulo per confertam homi
multitudinem egreſſus eſt, nouum & antehac inuiſum
ctaculum omnibus exhibens: vt qui paulo ante quaſi ex
me quoddam cadauer à quatuor baiulis affixus lecto de
tabatur, nunc geſtiens & alacer, tantæ etiam ſarcinæ ge
dæ ſolus ſufficeret. Datus eſt locus exeunti, qui negatus

Duabus rationib' probat Chriſtus ſe habere poteſtatem dimittendi peccata.

aduenienti. Videntes autem turbæ hoc miraculum stupefactæ sunt, glorificauérúntque Deum qui talem potestatem dedisset homini, vt simplici verbo & peccata condonaret, & morbum aliâs insanabilem adimeret: ingenuè confitentes, inter omnia quæ narrarentur à sanctis superioribus peracta, aut quæ suo seculo fieri vidissent, nihil huic facto simile extitisse. verè enim multum distant opera domini ab operibus famulorum.

Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba veniebat ad eum: & docebat eos. Et cùm præteriret, vidit Leui Alphæi sedentem ad telonium: & ait illi, sequere me: & surgens secutus est eum.

Rursus dominus concedit ad mare, tum vt inuidiam Pharisæorum declinaret, tum etiam vt aduenientem turbam illam magnam commodius docere posset. Sic alibi legimus dominum ascẽdisse in nauiculam, & ob turbæ multitudinem è nauicula cõcionem habuisse. *Luc.5.* Et fortasis dominus tam frequens accesit ad mare propter peregrinos & aduenas qui subinde venerant: Sed in his nulla difficultas. Tantum hoc *Obser.* est obseruandum, quia Christus in ciuitate, in domo, ad mare, in montibus, breuiter vbique inuenitur salutem hominũ operans, & nostrum est ipsum fidelisimè imitari, cuius rei exemplum iam continenter sequitur. Ait siquidem euangelista noster: Et cùm præteriret Iesus, vidit Leui Alphæi sedentem in telonio, & ait illi, sequere me: & surgens sequutus est eum. His verbis dominus Petrum & cæteros piscatores vocauerat, & ipsi quàm celerrimè sequuti sunt, relictis omnibus quę habebant. Imo ipsis probis piscatoribus non vulgare quid (nimirum ipsos fore piscatores hominum) promiserat vt sequerẽtur. Improbo autem teloni nihil omnino promittit, sed tantum iubet dominus se sequi: & statim sequitur, nulla conuentione prius habita vel de ministerio, vel de mercede. *Matthæi vocatio.* Quid existimas hic Pharisæos cogitasse, cùm Christus Publicanum etiam ad se vocat, & suæ adiungit sodalitati? Statim audies, si prius animaduerteris quàm efficax sit Christi ipsius verbum, quo tam facile ex telone Apostolum & Euangelistam facere potest. Maius certe miraculum est hoc, quàm sanasse paralyticum quantumuis desperatum. Rogandus ergo est dominus, vt ipse nobis ad cor loquatur, donec paremus nos in occursum saluatori nostro. *Præbuerũt gustum potius, quã quòd plenius omnia descripserint.*

Et factum est cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores simul discumbebant cum Iesu & discipulis eius. erant *Eccete 12. horæ diei.*

enim multi; qui & sequebantur eum.

Luc. 5. Lucas scribit, Et fecit ei Leui conuiuium magnu[m] mo sua, & erat turba multa Publicanorum & aliorum illis erant discumbentes. Porrò id hominum genus [...] norum puta, quanquam vbique est populo inuisum, [a]pud Iudæos peculiariter habebantur abominabiles [...]

Publicani. munt enim iniqua summa munus à principe, quoque [...] plus lucri faciant, inclementer extorquẽt ab omnib[us] seque negotium facessunt nautis & viatoribus, qui[bus] nunquam aliunde est satis incommodi. Erant enim a[pud Iu]dæos plurimi, qui negabant Iudæos, populum Deo [...]

Matth. 22. péndere tributum oportere Cæsari profano princip[i ido]lorum cultori. Hinc factum est vt publicanos vehe[menter] execrarentur. Porrò nullus morbus siue corporis [siue ani]mæ, domino Christo est insanabilis: hinc non diffic[ile fuit] vnico verbo efficere, vt & Matthæus à malo desisteret [& a]lios ad simile exemplum adhortaretur. Haud dubie

Quare Matthæus vocauerit publicanos ad conuiuium. Matthæus non alia ratione conuocauit cæteros publi[canos] quàm vt & ipsi Christi doctrina prouocati relinquere[nt mun]dum, & Deo inseruirent. Sícque statim in principio [con]uersationis pulchrum specimen dedit, qualis postea [...] esset. Tum vocabat verbis, nunc scriptis conuocat ad [conui]uium Christi, dum in vniuersa ecclesia eius euangeli[um ce]lebre est. Hoc exemplum imitandum est omnibus [...] quoscunque lucrari posśint Christo, lucrifaciant. Sun[t] alij multi impij qui proximos ad simile scelus conuo[care so]lent, ne non similes habeant labra lactucas.

Et Scribæ & Pharisæi videntes quia manducaret cum [publica]nis & peccatoribus, dixerunt discipulis eius. Quare cum p[ublicanis] & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Hoc a[udito Ie]sus ait illis. Non necesse habent sani medico, sed qui male [habent]. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Nusquam desunt Scribę & Pharisæi qui calumnient[ur do]mini & dicta & facta: facile sumunt conuiciãdi occa[sionem] cùm non quærunt quid dicant, sed tantũ vt dicant. Ip[si Pha]risæi sibi videbantur omnium sanctisśimi, ideóque ne c[onta]minarentur, publicanos & peccatores ne alloquio q[uidem] dignabantur, nedum tactu. Hinc est quòd cum quidam [Pha]risæus Christum inuitauerat, & huic conuiuio se Mar[ia] peccatrix adiungeret, & oscularetur pedes Christi, c[ogita]

Luc. 7. bat Pharisæus intra se: Hic si propheta esset, sciret vti[que]

& qualis esset hęc mulier. Existimabat enim, quòd si nouisset Christus peccatricem, non admisisset illam ad cõtactum pedum. Sic & hoc loci calumniantur Christum, vt qui indigna se fecerit. Manducat enim & bibit cum publicanis & peccatoribus. Horrendum scilicet, sed considera obsecro quàm saucia & trepida conscientia omnia faciunt. Non audent Christo facilè aliquid in faciem exprobrare. Cùm remittit infirmo paralytico peccatum, in cordibus suis cogitant, Hic blasphemat. Iam cùm manducat cum Publicanis, non aggrediuntur ipsum Christum, sed rudes discipulos, qui videbantur facile abduci posse à præceptore, & dicunt eis: Quare cũ peccatoribus & publicanis manducat & bibit magister vester? Quamobrem, inquiunt, magister vester, quem vos deserto Ioanne vt sanctiorem sequimini, peccatorum conuiua est, cùm mensæ communio summæ familiaritatis sit indicium? An non legitis quod scriptum est, Cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris? An non cogitat quòd hac consuetudine addit animos peccatoribus, qui vitati forte resipiscerent? Hæc Pharisæorum calumnia volebat, & videbãtur sibi non pœnitendam habere occasionem qua & Christum traducerent, & ipsum discipulis spoliarent. Porrò Iesus, quem nec voces clancularíæ, nec cogitationes occultæ Pharisæorum latebant, pro discipulis respondit: Non necesse habent qui sani sunt medico, &c. quasi diceret: Quid obmurmuratis Pharisæi, quòd cum his quos vos pro impiis & abominandis ducitis, agito conuiuia potiùs, quàm cum Sacerdotibus, Scribis, & Pharisæis? Laudantur medici, qui sani cùm vocantur, adeunt ægrotos: & ego culpor, quòd eos adeã qui morbum agnoscunt animi sui, & medicum desiderant? Qui prospera valetudine sunt, non expostulant cum medico dicentes: Cur inuisis illos & illos, & nos non inuisis? Etenim hi qui valent, non indigent medico: at medicorum ars his debet esse parata, qui malè habẽt. Ego qui medicus sum, ab eis vocor qui infirmi sunt, & cum his mihi res est. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores: non vt peccatores maneant, sed ad pœnitentiam vocare. His verbis inest ironia quædam, & obliquè perstringit fastum Pharisæorum, qui sibi videbantur iusti, cũ nihil minus essent. Vult ergo dicere: vos iusti estis, scilicet, rectè ergo me non desideratis, &c. Sed iniuria reprehenditur medicus, si id facit quod profitetur ars: & insignis est inhumanitas eorum, qui cùm sani sint, medi-

Psal. 15.

ci præsentiam inuident ægrotis.

Et erant discipuli Ioannis & Pharisæorum ieiunantes, & ueniunt & dicunt illi: Quare discipuli Ioannis & Pharisæorum ieiunant, tui autem discipuli non ieiunant?

Ex euangelio Matthæi intelligimus discipulos Ioannis domino hanc quæstionem proposuisse. Ad maiorem autem huius rei intelligentiam obseruandum est, quòd Pharisæos imitati Ioannitæ, peculiares dies sibi præscripserant, quibus ieiunarent vltra præscriptum legis, sicque viderentur cæteris hominibus sanctiores. Porro Christus cum discipulis suis horum nihil morabatur, sed quæ magis & propius veram pietatem faciunt, horum nihil negligebat. Cùm videtur discipuli Christi non ieiunant, neque Christus ipse, subornantur discipuli Ioannis à Pharisæis vt aggrediantur Christum, arguentes quare hunc luxum in discipulis non emendaret. Hoc autem faciunt, vt eodem argumento & Christum, qui cùm potest emendare, tamen patitur, & discipulos, qui non ieiunant, calumnientur: Aut vt cum priori dolo non potuerunt discipulos à domino abalienare, abalienent dominũ à discipulis. Et vide quomodo oras venenati poculi melle circumliniunt, ac si condolerent Christo, cui dedecori esset luxus discipulorum. Neque tamen suam probitatem celant, dicentes: Nos Ioannis discipuli, & Pharisæorum discipuli ieiunamus, tui autem discipuli, qui maius quid de se prædicentur, non ieiunant. Obserua item indolem inuidorum & calumniantium: Cùm videtur Christus peccare, apud discipulos illum traducunt: cùm verò discipuli videntur peccare, non ipsis exprobrant, sed ad Christum referunt. Tale ingenium detractorum est, qui malunt proximum perdere, quàm sanare. Pij autem cùm viderint proximum peccare, non lacerant famam ipsius apud proximos, sed candidè ipsum sui admonent officij. Et hoc est quod docet Christus dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eũ inter te & ipsum solũ: & si te audierit, lucratus es fratrem tuum, & cætera quæ apud Matthæum sequuntur. Porrò hic obseruandum est, ieiunare bonum esse, sed sibi de hoc blandiri, & sanctimoniæ opinionem apud vulgus velle comparare, hoc tandem malum est. Et tales ieiunatores hactenus multos vidit mundus, qui aliquo tempore tantùm abstinentes à carnibus, videbantur sibi omnium religiosissimi: sed præstaret non solũ à cibis bonis, sed & malis moribus abstinere. Sed a-

Obser. (margin, beside "domino hanc quæstionem")

Obser. (margin, beside "centur, non ieiunant")

Ex feris cornus. ex cicuribus detractor.

Matth. 18.

Ieiunare.

a ratione Christus patrocinetur suis discipulis.

Et ait illis Iesus. Nunquid possunt filij nuptiarum quandiu spon- cum illis est ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, n possunt ieiunare: veniet autem dies, quum auferetur ab eis onsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo assumentum pan- rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum ouum à vetere, & maior scissura fit. Et nemo mittit vinum no- um in vtres veteres: alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum fundetur, & vtres peribunt: sed vinum nouum in vtres nouos itti debet.

Omnia hęc sunt parabolica, & vt apparet, vulgi prouer- ia, quæ significent, non omnia omnibus, vel omni tempore onuenire. Quis enim impudentiam illorum & præpofte- um studium ferat qui nuptiarum tempore ieiunare vellēt, ùm omnes cæteri lætarentur? Tempus ridēdi, & tempus lu- endi, tempus edendi, & tempus ieiunandi: & omnia suum empus habent, iuxta dictum Sapientis: Nec omnia omni- ous conuenire, certissimum est: & quod iam absurdum est, postea amœnissimum erit. Circuncisio ante institutionem stulta erat, post præscriptum & sub lege necessaria: post le- gem, tempore scilicet gratiæ, impia & nociua. Ergo domi- nus clamat, Masculus cuius præputij caro circuncisa non fue- rit, delebitur anima illius de populo. Apostoli vox est, Si cir cuncidimini, Christus vobis nihil proderit. Aliud exemplū: Petrus apostolus animā suā positurus pro Christo ante Chri sti passionem, stultè facit: post Christi ascensionem, pium est votum. Sic cùm apostoli adhuc habebant secum Christum, non opus habebant ieiunare, neque ratio temporum patie- batur. Cogebantur enim semper cum Christo vltro citróque ambulare: nec tam spirituales fuerant, vt liberè suaptéque sponte ieiunarent: sed post ascensionem Christi aliter agere vides. Summa igitur omnium est, quòd hoc tempore noluit dominus apostolis pręscribere, quę post suapte sponte factu- ri erant: Et quod in præscribendis legibus ratio habenda est eorum, quibus aliquid præscripturus est. Neque enim omne pharmacum singulis morbis prodest. Iam cùm dominus ait discipulos suos hoc tempore non ieiunare, sed olim, hoc est, post passionem suam ieiunaturos, suapte sponte nimirum: qui fit vt quidam nouitatis studiosi dogmatizāt, omne quod fiat citra Dei præceptū, & quod nobismetipsis placeat, pec- catum esse? hęc ergo sola facienda, quę domini præcepto iu-

Eccles. 3.

Gen. 17.

Gal. 5.

Ioan. 13.

Nō omnia omnibus conueniūt.

An omnia quæ præter præceptū domini fa-

timus,peccata sint. bemur. Hoc quàm friuolum & impium sit,vtriusque menti authoritas abundè docet. Dauid citra præcep- *2.Reg.6.* mini Ephod indutus coram arca domini saltat. Si q *Michal.* cauit hoc facto,quare Michol sterilitate percussa e lum riserat,& non potius Dauid cui hæc saltatio p non fuerat? Quid referam Rechabitas,qui ex præce *Hier.35.* tris non biberunt vinum,&c. Hoc quàm placuerit d apud Hieremiam videre poteris. Venio ad nouum te tum,vt ex plurimis pauca referam: Quis iussit Mariam *Ioan.12.* domini pedes & caput vngere? Dic item,peccauerunt *Luc.24.* riæ illæ tres quæ ipsa nocte dominicæ resurrectionis runt sepulchrum vncturæ domini corpus? Sed maxim nium huc facit,quod apostolus Paulus ait,Dominus *1.Cor.9.* nauit,vt qui euangelium annunciant,de euangelio & Et deinde in multis locis testatur se noluisse hac dom dinatione vti. Hæc velim probè obseruarent, qui q in buccam venit, temerariè effutiunt. Sed tam impote hæreticorum odium in Christi ecclesiam,vt omnis sti & decori nullam rationem habeant, neque conen num nouum, sed vappam venenatam veteribus vtri fundere. Verùm pij facile videre & nosse possunt, qu decorosum sit huiusmodi rudes pannos integræ tunicæ sti assuere.

Et factum est iterum cùm dominus sabbatis ambularet p & discipuli eius,cœperunt progredi & vellere spicas, Phar tem dicebant ei: Ecce quid faciunt discipuli tui sabbatis, licet.

Mat.23. Rectè & merito dicit dominus alibi Pharisæis: Væ Scribæ & Pharisæi,qui decimatis mētham & anethum minum,& reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium sericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere,& illa non mittere. Duces cæci excolantes culicem, camelum a glutientes. Quæ enim hæc est præpostera religio,calum in bonis discipulis, quod magis commiserationem di bat? Sed rectè hoc factum, ordine proximè auditū seq vt sic & discipulorum innocentia,& Pharisæorum mali periatur. Iam enim accusarunt discipulos,quòd non su emplo ieiunarent: iam ergo vide an contempto ieiun nio indulserint, cuticulámque plus æquo curarint. Fa est,inquit Marcus, cùm dominus sabbatis ambularet p ta,& discipuli eius, cœperunt progredi & vellere spicas

ut seruarent aut secum ferrent, sed ut manducarent, quemadmodum Matthæus docet. Ecce mirum luxum, intolerabiles comessationes. Impij illi helluones, apostoli scilicet, usqueadeo se ingurgitarunt, ut iam euulsis spicis, contritis granulis famem depellere possint. Dicunt enim Christo: Ecce discipuli tui faciunt sabbatis, quod non licet. Omnibus noua doctrina tua insultas, cur non & in tuos discipulos seuerus dictator es? Quid tibi negotij est cum his impiis qui sabbatum violant, sicque doctrinam tuam malè audire faciunt? Nam quemadmodum discipulorum probitas commendat præceptorem, ita malefacta solent his imputari qui instituerunt. Obserua hic in apostolis temperantiæ exemplum, qui & si nullos dies præscriptos ieiuniorum habuerũt, tamen dictu mirum quàm parcè vixerint. Et certè quisquis tam moderate victitat, huic non opus est iniungere præscriptum ieiunandi tempus. Sed vide qua ratione Christus bonis discipulis rursus patrocinetur.

Ironicè. *Obser.* *Modestia & temperantia.*

Et ait illis: Nunquid legistis quid fecerit David quando necessitatem habuit, & esuriit ipse & qui cum eo erant, quomodo introiuit in domum Dei sub Abiathar principe Sacerdotum, & panes propositionis manducauit, quos non licebat manducare nisi solis sacerdotibus, & dedit ei, & qui cum eo erant? Et dicebat eis, sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Itaque dominus est filius hominis etiam sabbati.

Ingẽs telũ necessitas.

Duobus argumentis & his quidem fortissimis patrocinatur Christus discipulis. Primum est ab exemplo, & sic se habet: Accusatis discipulos meos, quasi faciant quod non licet facere sabbatis. Cur non eadem ratione accusatis Dauidem, qui ipse fecit quod vestro iudicio non licuit? Lex siquidem solis sacerdotibus permittit panes propositionis ad edendũ, Dauid autem comedit. Nec quicquam hic inficiari licet. sic enim scriptum est, & sic legistis. Sed Dauid necessitate & fame compulsus fecit: Quid tum? Et mei discipuli neque luxu neque animi gratia faciunt, sed fame eò adacti. Sed Dauid & rex & propheta erat, possent obiicere Pharisæi, tui autem discipuli qui sunt? Responsio in promptu est, Dauidem non solum, sed & omnes milites qui cum eo erant, manducasse. Quod igitur militibus licuit, discipulis cur non licebit? Ad hoc, lex præscribit ne præter sacerdotes quispiam vescatur panibus sacris, sed nulla lex prohibet euulsas spicas edere. Ex his ergo patet, quòd ea quæ prohibita sunt, aliquando re-

Obser. laxari possunt. Sed, vt & hoc propter temerarios ne admoneam, diligenter hic obseruandum venit, quod cum suis, non admouêre temerarias manus, sed prud gerunt cum sacerdote, & eius mandatis obtemperan tero argumento patrocinatur discipulis, docens non citum sabbatis, euulsis spicis granula manducare. Di in hæc verba. Sabbatum propter hominem factum est homo propter sabbatum: Hoc est, sabbatum consti præscriptum est, vt esset vsui homini, non vt homine deret. Quod si religio est aliquo modo vitæ consulere in detrimentum vergeret sabbati institutio. Sed quis terpretem legis constituit ô bone: possent obiicere c niatores. Huic respõdet ipse Christus. Filius hominis, sabbati dominus est. Si dominus est sabbati quem in rit, melius omnibus nouerit, qua ratione vel violetur ctificetur. Sic ergo excusati sunt discipuli, tũ quod qu non licent, tempore tamen necessitatis licita sunt: tum illicitum non erat sabbatis vesci granis spicarum: post

Obser. quod dominum sabbati secum haberent. Obseruand quo tendere debeant omnes omnium hominum cõst nes, cùm sabbatum propter hominem factum sit: nimir commodo sint & inseruiãt hominum saluti, de quo for alibi plura. Iam sit huius cap. ij. finis nobis concessus, gra fauore domini nostri Iesu, omnium bonorũ largitoris.

CAPVT TERTIVM.

ET introiuit iterum in synagogam, & erat ibi homo haben num aridam, & obseruabant eum si sabbatis curaret, vt sarent illum. Et ait homini habenti manum aridam. Surg medium.

Et dominus perpetuo est sui similis, nec Pharisæi lat guem à sua indole discedere volunt, sed conantur perti sua malitia benignitatem domini obfuscare. Dominus inquam semper est sui similis, quia nulla inuidia, nulla d ctione, nulla irrisione mouetur ad cessandũ benefacere rursum intrat synagogam, vbi multi nimirum conuene vt & eos doceret, & sanaret. Sic enim conueniebat, vt m cula testimonio essent doctrinæ. Erat igitur quidam in sy goga habens manum aridã, fortassis suapte sponte hic ex ctans medicum Christũ, aut subornatus à Pharisæis, vt Ch

ſtus haberet cauſam medendi, ipſi autem calumniandi. Ait enim Marcus, Et obſeruabant eum ſi ſabbatis curaret, vt accuſarent illum, calumniatorem puta, & præuaricatorem legis. Nota ſingula. Aderat homo quidam miſerabilis, manum (cuius opera ſolitus eſt alere ſeipſum ac liberos) circunferẽs arefactam & mancam, membrum mortuum & inutile. Nihil quidem orabat miſer ille, verùm hoc ipſum erat rogare, venire in conſpectum miſericordis Ieſu. Aderant & Phariſæi, quos oportebat miſertos hominis, interpellare Ieſum pro ſanatione: at taciti obſeruabant eum an reſtitueret homini manum. Nouerant enim domini clementiam vbique prõptam ad opitulandum omnibus. Aderat & Ieſus, de quo nihil non boni ſibi pollicebatur mancus ille. De loco dicemus. Erant in ſynagoga, vbi multi conuenerant. Habet Ieſus occaſionem benefaciendi multis: gratulantur ſibi Phariſæi, quia putant ſe habere teſtes calumniæ. Iam & de tempore quid dicam. Erat ſabbatum, in quo tantùm ceſſabant homines ab operibus manuum: vt & requieſcerẽt corpore, animam autem reficerent pabulo verbi Dei, & diuinis laudibus. Porrò Ieſus non ignarus (iuxta Lucæ teſtimonium) quæ apud ſeſe cogitarent Scribæ & Phariſæi, compellat hominem cui manus erat arida, quóque conſpicuus eſſet omnibus, iuſsit vt ſurgeret & prodiret in medium populi. At ille, vt ſtatim intelligas fuiſſe dignum Ieſu beneficio, obediens ſurrexit, inque omnium conſpectu conſtitit, exhibens ſuæ calamitatis ſpectaculum.

Homo mãcus. *Phariſæi.* *Ieſus.* *Synagoga.* *Sabbatũ.* *Luc. 6.*

Et dicit (Ieſus) *eis* (Scribis & Phariſæis:) *Licet ſabbatis benefacere, an malè? animam ſaluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circunſpiciens eos cum ira, contriſtatus ſuper cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi.*

Bona certè quæſtio, ad quam pius facile reſpondiſſet. Vult enim dicere: Noui cogitationes veſtras, libens ergo à vobis didicerim qui profitemini legis ſcientiam, vtrum liceat ſabbatis beneficio iuuare proximum, aut potius deſerere proximum in calamitate, cui poſsis ſubuenire? Aut vtrum fas eſt vitam hominis ſeruare in ſabbato, an perdere? Perdit autem, qui cùm poſsit ſeruare, non ſeruat. Non fallebat illos quò tenderet hæc cornuta percontatio. Si reſpondiſſent ſatius eſſe ob religionem ſabbati pati perire proximum, quàm neglecta ſuperſtitione ſuccurrere periclitanti, non tuliſſet populus tam abſurdum reſponſum. Nam & legis

Exo.20. mandatum habet, Memento vt diem sabbati sa-
Quomodo autem magis sanctificari potest, quàm m-
di & pietatis operibus? Sin respondissent licere,
missent ius calumniandi. Itaque visum est obmutesc-
Mat.12. rò Iesus, iuxta Matthæi euãgelium, aliam attulit quæ-
num quis inter illos esset tam religiosus obseruator,
vt ouem sabbato delapsam in foueam, perire sineret
deret educere. Sed nemo ad hanc quæstionem resp
Iesus ergo circumspiciens eos cum ira, contristatus
cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum
Et extendit, & restituta est illi manus. Hoc itaque ex
docuit dominus, ob malorum deploratam peruer-
non esse abstinendum à iuuandis proximis. Vt quid
medicus propter incurabilem morbum vnius infirmi,
nes morbidos negligeret? Nec seminatorem deterre
minando vnus atque alter lapis, &c. Aduertendum et-
quomodo dominus factorum suorum rationem dicat
que enim semper locum habet authoritas, sed ali-
danda est dictorum aut factorum ratio. Postremò ob-
dum quomodo sanctificandi festi dies: benefaciendo
Psal.10. cet proximis, & seruando animas. Sed iuxta Psalmist-
Tob.12. facit iniquitatem, odit animam suam. Et alibi: Qui ope-
iniquitatem, hostes sunt animæ suæ. Sequitur.

*Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis co-
faciebant aduersus eum, quomodo eum perderent.*

Similem disputationem ante non multos annos v-
licuit in quibusdam bonis viris, qui à parte catholicæ
siæ stabant. Sed vide inuincibilem illorum ma-
Cùm enim se omnia frustra tentare vident contra C
stum, aggrediuntur ipsum vi perdere aut dolo, quē
gumentis vincere non poterant. Miraculum euident-
rat, quàm vt negari posset: sensus communis appro-
esse pium, quouis tempore succurrere saluti mortalium
Prou.2. iungũt igitur sibi Herodianos, & consultant de rebus
simis, scilicet quomodo Iesum perderent. Hoc apud
los religionis proceres licebat sabbato, quum religi-
set homini miserabili conferre salutem sabbato. Vol-
eum Pharisæi perdere, qui ipsos saluare venerat. Nisi e-
illos saluare voluisset, non proposuisset ante eos sanitatis
emplum. Secretò autem consultabant, rati sic demum
cõsilium latere posse eum qui omnia videt, & solus est i-

tator cordium. Quòd autem illum non latuerit, audi.

Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare, & multa turba à Galilæa & Iudæa secuta est eum: & ab Hierosolymis & Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sidonē, multitudo magna, audientes quæ faciebat, veniebant ad eum.

Iesus ille qui vnico capitis nutu cælum & terram posset *Iob.21.* perdere, cedit impio Pharisæorum consilio, non quasi inuitum opprimere possent, (hoc enim sæpius tentarunt) sed quia nondum venerat hora eius. Et meliùs ei visum est nobis dare exemplum, aliquando cedendum potius malitiæ, *2.Mac.8.* quàm resistendum, quàm suam in aduersarios ostendere potestatem. Neque enim oportet vt Petrus Simonem magum *Act.8.* perdat, sicut Ananiam & Sapphiram: & diuus Apostolus E- *Act.4.* lymam magum sibi resistentem cæcitate ad tempus punit, a- *Act.13.* lios autem Deo iudici relinquit. Summa, oportet bonum virum aliquando de suo iure cedere, maximè cum ei res est cum capitosis & iracundis viris, & semper meliora sperare. Sic tamen omnia facienda sunt, ne boni vel negligantur, vel damnum accipiant. Ita & Christus cedit quidem & locum dat inuidiæ Pharisæorum, sed præter vllius incommodum: nam turbæ ad eum vndique confluunt, quibus & euangelium prædicat. Quur enim volentes repelleret, qui iam contristatus fuerat super eos qui nolebant sanari? *Obseru.* Et vide discrimen inter electos & reprobos. Impij Pharisæi suis oculis vident qualia operatur dominus, audiunt quæ loquatur, cordibus coguntur item ipsum innocentem fateri, sed nihilo meliores fiunt. Turba autem illa quam Marcus describit, rumore tantum percipit quæ fiant à Iesu, confluunt vndique, non iudicantes famam mendacem vel impossibilia ferre, neque itineris longitudine ab incepto desistunt.

Et dixit Iesus discipulis suis, vt nauicula sibi deseruiret propter turbam, ne comprimerent eum. multos enim sanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et spiritus immundi cum illum videbant, procidebant ei, & clamabāt dicentes, Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

Qui olim ministerio Moysis mare rubrum, & ministerio *Exo.13.* Iosue Iordanem diuiserat, vt filij Israel sicco pede transirēt, *Iosue.2.* hic iam discipulos iubet præparare nauiculā in quam se concionaturus recipiat. Tantus enim erat ardor hominum ob auiditatem sanitatis, vt alius alium protruderet, ac vt irrum-

perent ad Iesum, vt eum vel solum contingerent, qu[illegible] lo etiam vestis contactu pellebantur morbi. Nec v[illegible] vel hominum vel morborum discrimen apud pot[illegible] ta ac benignum medicum. Quicunque quibuscunq[illegible] tenebantur, protinus liberabantur modò contigisse [illegible] sum. Quin & spiritus immundi viso Iesu non feren[illegible] præsentaneam virtutem, sed procidētes ad genua i[illegible] nifestè fatebantur illum esse filium Dei. Qua verò [illegible] noluerit à spiritibus malis prædicari, supra auditum e[illegible] humiles & apud mūdum tenues prædicari vult, quib[illegible]

Luc.10. Qui vos audit, me audit. Spiritibus autem impiis ne[illegible] dem fidem haberi vult, quum vera dicūt. Porrò hic ni[illegible] cesse est pluribus rem agere, cum omnia iuxta literam [illegible]

Obser. festa sint. Tantùm hoc obseruādum est, quàm auidi si[illegible] perare ad Christum, vt & ipsius verba audiant, & ipsu[illegible] trectent, quò & animo & corpore sanentur. Quòd si q[illegible] legoriam quæret, inueniet hic præfiguratum, Christ[illegible] dæis incredulis relictis ad fideles gentiles transiturum.

Et ascendens in montem, vocauit ad se quos voluit ipse, & [illegible] runt ad eum: Et fecit vt essent duodecim cum illo, & vt mitte[illegible] prædicare. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & [illegible] di dæmonia. Et imposuit Simoni nomen Petrus: & Iacob[illegible] dæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boa[illegible] quod est filij tonitrui: & Andream & Philippum, & Barth[illegible] & Matthæum & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thad[illegible] & Simonem Cananæum, & Iudam Iscariotem: qui & trad[illegible] lum.

Quo ordine vel tempore Apostoli vocati fuerint, [illegible] Matth.cap.v.&.ca.x. dictum est, & nullam vtilitatem [illegible] in illis longè immorari. Satis est nobis scire, quòd a C[illegible] sto vocati sint, & tam eximiam potestatem ab eo accipe[illegible]

Elegit. Porrò sicut alij euangelistæ habent, Christus pernocta[illegible] oratione ante hanc Apostolorum electionem. Deinde [illegible]

Quos voluit. cersiuit ad se nō quosuis è multitudine, sed quos ipse v[illegible] quosque ad hoc munus delegerat. Non enim vocauit o[illegible] lentos, non satrapas, non sacerdotes, Pharisæos aut Scrib[illegible]

Duodecim. sed tenues, humiles, ac idiotas. Et duodecim selegit ex m[illegible] tis, qui veluti fidi satellites nunquam ab ipsius latere di[illegible] derent: vt vbi res euangelica postularet, mitteret eos v[illegible] legatos à latere, prædicaturos quæ à rege suo didicissen[illegible] diuulgaturos per vniuersum terrarum orbem edicta sui [illegible]

cipis. Quoniam autem ignobiles erant piscatores, idiotæ, tenues, nihil regale præ se ferentes, quum pollicerentur regnum Dei, ne contemneretur ipsorum autoritas, addidit potestatem, quam nulli huius mundi Monarchæ dare possunt suis legatis: nimirum vt in nomine Iesu omne morborum genus sanarent, vtque etiam impuros spiritus profligarent. Horum primus erat Simon, quem nominauit Petrum, quod saxum interpretatur. Et hunc, sicut euangelica testantur scripta, vbique cæteris prætulit, ante & post mortem. Hinc iubet Petro annunciari se resurrexisse, & iuxta Paulum visus est Cephæ: & huic dixit, Pasce oues meas. De authoritate autem successoris Petri, hoc est summi Pontificis, propter contentiosos ne verbulum quidem addam. Elegit & filios Zebedæi, Ioannem scilicet & Iacobum, & illis imposuit nomen, vt Boanerges dicerentur, quod Syris sonat filios tonitrui, quòd & hi erant præ aliis fidei tonitru mundum percussuri. Id à Iacobo factum esse argumento est, quòd eum Herodes ante alios omnes, etiam ante Petrum, neci dedit: eo facto Iudæis gratificans, indubiè quòd præ reliquis apostolis infestior illis euangelij prædicatione fuisset. De Ioannis tonitru, quo vniuersos hæreticos perculit, & ecclesiam tutatur, ipsius Euangelium & epistolæ testantur. Potissimum autem Christus his tribus, Petro scilicet, & filiis Zebedæi, nomina dedit, quòd erat opera ipsorum ad regnum suum instituendum præcipuè vsurus: quare & peculiariter præ aliis familiares habuit, sicut sanè ad plura quàm alios adhibuit, vt clare testantur historiæ euangelicæ. His tribus addidit & reliquos vsque ad duodenarium numerum, & per hos paucos obscuros, illiteratos, imbecilles, visum est domino totum innouare mundum, ne quam laudis partem in cælesti negotio sibi vendicaret humana vel sapientia, vel potentia: quemadmodum & hoc ipsum Paulus i. Corinth. i. testatur abundè. Quomodo verò his simplicibus apostolis res successerit, ipsi nostis, ideoque non necessum est longius hic immorari. Obseruandum tamen hic, nunquam apostolos plus prodesse, nisi quando tales eliguntur, quales vult Christus. Iam eliguntur interdum pastores, qui nec Deo, nec episcopo, nec subditis vel placent, vel vsui sunt: sed alicui tyranno aliquando inseruitur, & eligitur aliquis in pastorem, non vt pastor sit Christiani gregis, sed mancipium impij principis aut præsidis. Deinde obseruandum, quòd apostolos non tam iner-

Dedit potestatem. — *Luc. 24.* — *1. Cor. 15.* — *Ioan. 21.* — *Boanerges.* — *Act. 12.* — *1. Cor. 1.* — *Obseru.* — *Obserua.*

mes neque tam rudes emiserit, sed dedit eis potesta[te] audistis: interpretatus est illis scripturam, largitus est [spiri]tum sanctum, habuit prius illos testes omnium dicto[rum] factorum suorum, & sic tandem facti sunt præcones [vniuer]si orbis, &c.

Et veniunt ad domum: & conuenit iterum turba, ita [vt non pos]sent nec panem manducare: & cum audissent sui, exierunt [tenere eum.] Dicebant enim, quoniam in furorem versus est.

Quòd redierit Christus post electionem in domum [...] hoc Capernaum siue alibi factum sit, obscurum non e[st] mysticus hic sensus mihi non potest displicere. Elect[is e]nim apostolos in monte, domum reducit, quasi tacit[e] admonens, vt post acceptum apostolatus gradum ad [con]scientiam suam redeant, & quo ampliorem docendi [...] susceperunt, eo solertius ipsi habitacula mentium [...] considerando penetrent, & ne ibi quid fortè quod oc[...] inspectoris oculos offendit, inueniatur, sedula examina[tio]ne perquirant. Sic etenim quisque proximum ritè reg[it] suo prius corde studiosa exploratione quicquid inerat [pra]uitatis expurgat. Hoc si factum fuerit, tunc vberior erit [...] sis. Sic enim hic euangelij locus habet, quòd vbi descen[sum] est ad domum, rursum confluxerit promiscua multit[udo] tanta importunitate instans vt audirent Iesum, & à mo[rbis] liberarentur, vt apostolis non fuerit otium vel cibi sum[en]di. Nihil hoc spectaculo gloriosius esse potest euange[licis] doctoribus, quàm quum populus discendi auidus nego[tium] facessit sacerdotibus, quum promiscuæ multitudini ang[ustæ] sunt basilicæ concionantibus episcopis. Sed, heu dolor, [...] tis súperque locorum est in templis quantumuis exigu[is]. Adiungit Marcus: Cùm audissent cognati Iesu talia, [exie]runt tenere eum. Rumor peruenerat ad illos, Iesum cum [...] mili sordidóque sodalitio sursum deorsúmq; vagari, tra[he]re post se cateruas hominum, noua quædam & inaudita [di]cere, profligare morbos, eiicere dæmones. Hæc igitur [...]milia cum rumor pertulisset ad cognatos Iesu, quibus n[ota] erat carnis infirmitas, furori tribuebant, quod erat diu[inæ] potentiæ, quam Christo inesse nondum sibi persuaser[ant]. Quid igitur tum? Quoniam erant cognati, iuxta leges h[u]manas putabant esse sui officij, vt mentis impotem, & [...] ritu quopiam arreptum, vinculis coercerẽt. Dicebant enim, In furorem versus est. Sic mundus solet adhuc iudicare. [...]

In domum deducere quid.

Populi multitudine libenter opprimuntur concionaturi.

Obser.

contemptis rebus terrenis omnibus, atque ipsa etiam vita, cælestem philosophiam toto pectore amplectuntur: insani videntur his quibus nihil sapit nisi terrenum & caducum. Qui patrimonium profundit in vsus pauperum, insanit ei qui vitæ præsidium in diuitiis collocauit: & sic de cæteris sentiendum. Carnalis siquidem homo non percipit ea quæ sunt spiritus dei. Et (vide) hoc tam impium iudicium à suis propinquis tulit dominus, ne quid offendantur illius discipuli si similia passuri sint à suis. Nam & apud Matthæum dicit: Et inimici hominis domestici eius. Et alibi: Si patremfamilias vocauerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius? Porrò hunc impium rumorem, scilicet Christum furere, Pharisæi auxerunt. Sequitur enim. *1.Cor.2.* *Matt.10.* *Mich.7.* *Matt.10*

Et Scribæ qui ab Hierosolymis descenderant, dicebant, Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum eiicit dæmonia.

Impij Pharisæi ne latum quidem culmum à sua indole recedunt. Et obserua quia non adsunt Scribæ à contemnendo aliquo oppidulo, sed Scribæ à Hierosolymis, vbi oportebat esse sanctißimos. Quid faciunt? Cùm factum tam apertum est vt negari non poßit, facti etiam tempora calumniari non licet, statim ad facti modum conuolant, hinc quod calumniari poßint venaturi. Et vt rem intelligas, adduxerant, iuxta alios euangelistas, Christo hominem dæmoniacum, surdum & mutum: hunc statim liberat & sanat dominus. Mirantur vniuersi quinam hoc factum sit. tale nunquam viderant factum: & spes erat multos ob hoc facinus Christo adhæsuros. Cæterum Pharisæi & Scribæ (quos oportebat ob prophetarum cognitionem ex huiusmodi factis intelligere iam adesse quod expectabant) blasphemis vocibus incessunt Iesum, quasi dicerent, Beelzebub habet, &c. Sunt quidem hæc humanis viribus maiora quæ facit: verùm ista non facit virtute Dei, sed potentem aliquem & insignem habet dæmonem, cuius præsidio prodit miracula talia. Habet enim spiritū Beelzebub, qui princeps est omnium dæmoniorum, & huius auxilio profligat dæmonia minus valentia. *Matt.12.*

Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest Satanas Satanā eiicere? Et si regnū in se diuidatur, nō potest regnum illud stare. Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare: & si Satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet.

Vulgatiſsimis exemplis ſuam innocentiam, imò D...
riam tutatur, apertiſsimè oſtendens, Satanæ præſidio...
eiicere Satanam, cùm Satanas non velit ſuum deſtrui...
ſed magis ampliari: & dæmonum perpetuum fœdus ...
mini eſſe infenſos & noxios. Quòd ſi hic Satanas ...
alius lædit, certè ſibi aduerſantur, & nō poteſt fœdus il...
ſtare. Quòd ſi volunt regnum ſuum ſtabile fore, opor...
omnes in idipſum incumbant, ſcilicet homines læd...
Nam regnū inter homines ſi factionibus inteſtinis di...
fuerit, ruinæ proximum eſt, propterea quòd vt cōcord...
ſtos eſt optima regni, ita diſcordia nihil non quamlib...
mum ac munitum demolitur. Quid de regno loquor? ...
nihil eſt ſtabile vbi regnat ſeditio, vt ne priuata quidem ...
mus diu poſsit conſiſtere, ſi mutuis odiis inter ſe diſsid...
inhabitantes. Friuolum igitur non minus eſt quàm imp...
quod dicitis Satanam mihi auxilio eſſe vt dęmones eiic...

Nemo poteſt vaſa fortis ingreſſus in domum diripere, niſi ... fortem alligârit, & tunc domum eius diripiet.

Probatum eſt præcedentibus, Satanam non velle au...
eſſe Chriſto, cùm Chriſto regnāte illius regnum deſtru...
Iam hic probat Chriſtus ſe non indigere alieno auxilio, ...
ſe longè fortiorem principe dæmoniorum: quod quidem ...
eo patet, quòd Chriſtus illius vaſa diripit, nimirum dęm...
qui hominibus incommodāt, expellendo. Niſi enim for...
eſſet Chriſtus, non poſſet talia: cum autem fortior eſt, ...
ope non eget. Falſum igitur eſt & manifeſta blaſphemi...
cere, In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmo...

Matth.12. Apud Matthæum & Lucam alia addit argumēta, quibus ...
Luc.11. tutatur innocentiam: dicens, cum illorum filij, apoſtoli ...
rum, in nomine Chriſti ſpiritus malos eiiciant, facile eſſe ...
dicare in qua poteſtate ipſe dominus eadem faciat. De...
addit: Qui non eſt mecum, contra me eſt, &c.

Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hom... peccata & blaſphemiæ quibus blaſphemauerunt. Qui autē blaſ... mauerit in ſpiritum ſanctum, non habet remiſsionem in æter... ſed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant, ſpiritum immun... habet.

Quoniam Chriſtus hactenus euidentiſsimis argumen...
probauit ſe ſua ipſius propria poteſtate expellere ſpir...
immundos, iam hac terribili ſententia impios illos blaſp...
mos ab impietate dehortari conatur, cùm audiant hanc bla...

ſphemiam in æternũ non habere remiſsionem. Blaſphemant enim, cum & vident & intelligunt non alia ratione poſſe expelli dæmones, quàm diuina virtute, nihilominus tamen ſola inuidia moti agnitam veritatem impugnant, dicentes hæc omnia præſidio Beelzebub fieri. Dicit ergo Dominus, quòd omnia peccata alia quæ fecerint homines, remittentur, intellige, ſi ea homo confeſſus fuerit, & pœnituerit: ſolum autem peccatum in ſpiritum ſanctũ, non remitti, intellige, quia nunquam vel ad veram confeſsionem vel veram pœnitentiam perueniet. Qualecunque enim peccatum perpetraueris, ſi ſequatur confeſsio & pœnitentia, non erit irremiſsibile. Porrò quidam enumerant ſpecies illius horrendæ blaſphemiæ, vt ſunt, Deſperatio, contra dei miſericordiã: Præſumptio, contra Dei iuſtitiam: Impugnatio agnitæ veritatis, contra veritatis agnitionem: Inuidentia fraternæ charitatis, contra gratiæ collationem: Impœnitentia, qua non conſideratur turpitudo peccati, & ita eligit homo nunquam de eo pœnitere: Obſtinatio, qua vult delectationi peccati perpetuò inhærere. Sed præſtat hæc cauere, quàm plurimis tractare. Tantùm hoc attẽdendum, ne bonum oblatum reſpuamus, ne agnitam veritatem impugnemus: indignos aliàs faceremus nos, qui veritatem vnquam inueniremus. Non iuuat iam enumerare eorum blaſphemias, qui omnia miracula quæ apud diuorum monumẽta fiunt, Satanæ dolis adſcribunt. Nunquid Chriſtus dixit: Qui credit in me: opera quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora his faciet? Et veteris teſtamẽti prophetarũ oſſa mortuum cadauer vitæ reſtituerunt, noui teſtamẽti prophetæ nihil poſſunt? Iuuat hic adſcribere quæ D. Auguſtinus habet Epiſt. cxxxvij. Eccleſiæ & clero Hipponenſi ſcripta, vbi ſic inter cætera loquitur: Quis poterit conſilium Dei perſcrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim notiſsima eſt ſanctitas loci, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum eſt, quo volui vt pergerent, quia inde nobis facilius fideliúſque ſcribi poteſt quicquid in eorúm aliquo diuinitus fuerit propalatũ. Nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam ſanctorũ, vbi mirabiliter & terribiliter dæmones confitentur, furem quendam qui ad eum locum venerat vt falſum iurando deciperet, cõpulſum fuiſſe cõfiteri furtum, & quod abſtulerat reddere. Nunquid non & Africa ſanctorum martyrum corporibus plena eſt? Et tamen nuſquam ſcimus hic talia fieri &c. Hæc Auguſtinus ad

Gabr. 2. Senten. d. 43. q. 43.

Obſer.

Ioan. 14.

Augu. De peregrinationibus & miraculis ſanctorum.

Auguſt. in c. 12. Matt.

verbum, qui certè candidius sensit de sanctorum m
quàm quidã nouitatis studiosi, qui, vt supra diximus,
miracula sanctorum dæmonibus adscribunt.

*Et veniunt mater eius & fratres, & foris stantes mis-
eum vocantes eum, & sedebat circa eum turba: & dicunt
mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et respõdens ei
est mater mea, & fratres mei? Et circunspiciens eos qui i
eius sedebant, ait: Ecce mater mea & fratres mei. Qui cum
voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater me*

Quid illis rei fuerit cũ Christo, euangelistæ non a
nisi ad superiora referendum sit, vbi dicitur quòd
Christi venerint vt iniicerent ei manus, quẽ in furore
sum prędicabant quidam. Vtcunque tandem sit, mater
tres, hoc est affines cognati non veniunt hic in tempor
magis scandalo essent. Nam & tantum ob hoc Christ
le audiebat, quia putabatur tantùm filius Mariæ, & no
Obser. Dei. Docuit item Christus, Dei ministerio omnia p
nenda: cúmque sibi omnium esse cognatiorem, qui f
voluntatem Dei. Sua itaque responsione non negauit
bere matrem, sed magis illius dignitatem extulit, cum
gloriosa Dei parens & corpore & mẽte genuerit Chr
Obser. Obserua postremo (nam cætera Matth. xij. tractata su
rum laudis promereri illos qui verbi Dei prædicatu
interturbant. Consentaneum siquidem est vt honeste
tur & suscipiatur hoc quo nihil est preciosius: reuerent
matur quod nos indissolubili nexu Christo vnit, sic v
tres, sorores & matres Christi esse posimus, quemad
hoc caput tertium docuit, cui & iam finem imposuisse
immensas gratias agimus. Amen.

CAPVT IIII.

*Et iterum cœpit docere ad mare, & congregata est ad eum
ba multa, ita vt in nauim ascendens sederet in mari, &
turba circa mare super terram erat, & docebat eos in par
multa.*

Matth.13. Si inspicimus, quod & Beda annotauit, Matthæi euang
lium, patet profecto hãc doctrinam domini ad mare ea
die factam, qua interruperunt sermonem eius cognati
qua die tantam blasphemiam à Pharisæis sustinuit. Et
quàm nihil posit hominũ malitia aduersus bonitatem D

Quanto plus Pharisæi Christum calumniantur, eo minus turba ab ipso recedit, vbicunque tandem se recipiat. Cùm enim relicta domo in qua dęmonem expulerat, ad mare proficiscitur, tanta eum turba sequitur, vt coactus fuerit conscendere scapham, qua & suggestus vice vsus est. Docebat autem turbas. nam Pharisæi illius doctrinam abominabantur. Nihil hic dicendum, quod non in præcedentibus dictum fuerit. Quod si cui placet allegoria, quam ferè perpetuò Beda sequitur, intelligere potest dominũ reliquisse Iudæam incredulam & blasphemam, & ad gentes concessisse. Domus ergo in qua dominus blasphemias sustinuit, Iudæa est: Mare fluctuans & tumidum, Gentilitas, in qua diuersa animantium genera, dij multi & cultus varij, &c. Deinde non potest turba melius & verius pasci, quàm è nauicula in qua Christus est, hoc est è catholica ecclesia, quæ Christi spiritu regitur, sic vt nec inferorum portæ aliquid aduersus eam possint. *Allegoria.* *Obser.*

Et dicebat illis in doctrina sua: Audite. Ecce exiit seminans ad seminandum. Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud. Aliud verò cecidit super petrosa, vbi non habuit terram multam, & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ: & quando exortus est sol, exæstuauit, & eo quòd non habuit radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas, & ascenderunt spinæ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat vnum tricesimum, & vnum sexagesimum, & vnum centesimum. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

Hactenus Christus. Et hic vides quid voluerit Euangelista dicens: Et dicebat illis in doctrina sua, hoc est prædicabat more suo, more nimirum omnium apertissimo, & quo maximè potuit à turbis intelligi. Hoc & præfiguratum est in hoc quòd Christus in nauicula non ita à longe esse voluit, sed penes littus, vt ab omnibus & videri & audiri potuerit. Quid enim iuuat audire quod non intelligas, aut quod supra captum tuum est? Deinde probe considerandum, quibus similitudinibus docendus sit simplex populus, non à longe petitis & obscuris, sed omnium apertissimis, aliàs obscuris addis nebulas pro luce. Nec odiosis exemplis docendus est populus, sed quibus nemo lædatur. Postremò auditorum est, vt maxima attentione doctorem audiant: quod Christus admonere volens dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat. *Obser.*

Parabolam ipsam dominus ipse statim rogatu apo-
explicauit. Sequitur enim.

5 *Et cum esset singularis, interrogauerũt eum hi qui cum*
duodecim, parabolam exponere. Et dicebat eis: Vobis dat-
se mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt, in
omnia fiunt, vt videntes videant, & non videant: & au-
diant, & non intelligant, nequando conuertantur, & dim-
eis peccata.

Morbus est, nõ iudicium, damnare quod nescias: sic
probare quod non intelligas. discipuli ergo qui para-
à domino vulgo prolatam non intellexerãt, non calu-
tur, neque irrident, sed rogant eum, exponat aperti-
obscurè proposuit. Hoc & omnium fidelium auditor-
vt non facilè calumnientur cõcionatorem, sed rem p-
introspiciant, & prędicatorem interrogent. Et consid-
loci discipulorum prudentiam, qui non interrump-
ni sermonem, sed cum esset seorsim, interrogabant e-
& stultum & iniquum est, cõcionatori in sermonis pr-
su respõsare, sed oportunè omnia facienda sunt. Sed q-
terrogatus Iesus responderit, audite. Vobis datum est
nosse mysterium regni Dei: illis autem qui foris sunt, p-
rabolis omnia fiunt. Non omnia omnibus conueniunt
bis datũ est vt intelligatis mysteria regni Dei, quia di-
ter quæritis, & auide auditis, facta non calumniamini,
non contemnitis. His autem qui foris sunt, nõ datum e-
telligere, cum visa miracula calumniantur, intellecta
verba negligunt. Quæ vident, videre nolunt: & quæ au-
non curant. Melius ergo est illos non scire neque int-
re, cum eis plura intellecta maiorem pœnam præpara-
Seruus enim sciens voluntatem domini, & non faciens
gis vapulabit multis. Quæ curiosi hic in domini verbis
Obser. tur, magis ociosis cõmittimus. Hic autem obseruãdum
nemo mysteria regni Dei intelligere poterit, nisi ei d-
fuerit desuper. Multis autẽ veritatis agnitio denegatur,
niam agnitam etiam contemnunt. Sed quę sequuntur a-

Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? Et quomodo omnes
bolas cognoscetis?

Vt discipulos reddat dociliores, subincrepat illorum
ditatem. Nondum coniicitis, inquit, quid sibi velit hæc
bola, quæ facilis est conjectu? Et quomodo reliquas par-
las omnes coniectabitis? quasi diceret: Hæc vulgatis-
ap-

aperta est parabola, cæteræ vero obscuriores sunt. Sed quandoquidem parum est arguere nisi & doceas, (nam & impij & immũdi omnia reprehẽdere possunt, & alter alterius prodere ignorantiam) Christus rem aperit, dicens.

Qui seminat, verbum seminat. Hi autẽ sunt qui circa viam vbi seminatur verbũ, & cum audierint, confestim venit Satanas, & aufert verbum quod seminatum est in cordibus eorum.

Iam noli mirari, aut (quod multi solent) calumniari cum auditoris ignorantiæ condescendit concionator, exemplis docens, quod aliàs intelligi non potest. Neque enim est satis docere veritatem, nisi & apte doceas, vt intelligatur & custodiatur. Sic etiam non satis est audire veritatẽ, nisi hãc ipsam piis operibus præstes. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores. Primus quidem gradus est audire, secundus amare, tertius memoriæ commẽdare, quartus operibus præstare. Et iam considera quantum placet Deo, homines audire verbum Dei, cum tam sedulò conatur diabolus sementem hanc perdere. Roma. 2.

Et hi sunt similiter qui supra petrosa seminantur, qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

Tales & nostrum seculum habet non paucos, qui audientes verbum, cum gaudio accipiunt, & cum gemitu testantur sibi placere veritatem, exeuntes concionatorem miris modis extollunt: verùm rogati quid audierint, etiam iureiurando testantur se oblitos esse. Cum omni populo palmarum die Christo acclamare, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel, facilè fieri potest: sed cum omnis populus clamat aduersum Christum, Dæmonium habet, si quis tum audet extollere vocem cum muliere & dicere, Beatus venter qui te portauit, &c. hic non vulgarem meretur laudem. Palm dag vnd carfrytag ist zveyerley: hoc est, Dominica palmarũ, & dies Veneris sancta, duplex est. Ad crucem vsq; sequendus est Christus. Male audiunt qui Christum tantùm sequuntur in deserto cibantem turbas, derelinquunt autem felle & aceto potatum. sed est & aliud seminis genus. Matth. 21. Matth. 12. Luc. 11.

Et alij sunt qui in spinis seminantur: Hi sunt qui verbum audiunt, & ærumnæ seculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia cre[illegible]
quidam: & hic amor multas secum adfert steriles c[illegible]
modo thesaurus accumuletur, & accumulatus cons[illegible]
Non minor est virtus parta tueri, quàm augere diu[illegible]
Matth.20. cedit quidam adolescens diues ad Iesum, dicens: [illegible]
quid faciendo vitam æternã possidebo? Et cum ga[illegible]
dit Christum respondere: Si vis ad vitam ingredi, ser[illegible]
data. Sed cum adiũgit dominus, Adhuc vnum tibi dee[illegible]
de & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ve[illegible]
quere me: tũ tristis abit, quia habebat multas diuitias[illegible]
Matth.22. gelio teste. Et alio loco negociationes remorãtur qu[illegible]
à conuiuio nuptiali. Et merito dominus deceptioni d[illegible]
rum addit cõcupiscentias circa reliqua. Neq; enim [illegible]
accumulandarum diuitiarum solum est, sed habet co[illegible]
fraudem, furtum, superbiam, inuidiam, luxum, & quid no[illegible]

Et hi sunt qui super terram bonam seminati sunt, qui a[illegible] verbum & suscipiunt, & fructificant vnum tricesimum, [illegible] sexagesimum, & vnum centesimum.

Terroris plena sunt hæc, & commiseratione dign[illegible]
quòd quarta tantùm pars semen Dei verè audit, susci[illegible]
fructificat, & variè tamen fructificat. Hic adfert medio[illegible]
fructum, ille copiosiorem, alius copiosissimum. Qui co[illegible]
sum semen producit, est cur gratias agat Deo, non est [illegible]
sibi placeat. qui mediocrem, non est quur feliciori inu[illegible]
Deus enim qui nulli est obnoxius aut debitor, pro sua b[illegible]
gnitate partitur vnicuique suas dotes prout ipsi visum[illegible]
immo prout nobis prodest. Nam alius euangelij locus [illegible]
tur dominum seruis suis dedisse talenta, vni quinque, a[illegible]
ro duo; tertio vnum, vnicuique autem secundum suam [illegible]
1.Corin.12. tutem. Et apostolus dicit: Vnicuique datur manifestatio [illegible]
ritus ad vtilitatem. Et hic vide gradus auditorum, sci[illegible]
audire, suscipere, & fructificare. Iam qui non audit, quo[illegible]
do suscipiet? Qui non suscipit, quomodo fructificabit? [illegible]
præcipuos gradus inuenire est in Maria Magdalena, quæ [illegible]
dens ad pedes domini audit verbum illius. Audi quàm a[illegible]
suscipiat & mente recondat, vt omnium negotiorum o[illegible]
uiscatur. Hinc Marthæ vox est, Domine non est tibi c[illegible]
quòd soror mea, &c. Audi iam fructificantẽ, accusata & c[illegible]
conuiciis à sorore petita, nõ regerit maledictum, sed om[illegible]
Christo committit excusanda. Taceo vnctionem, & [illegible]
Christo in mortem vsque perseuerantiam. Et cui obser[illegible]

est Mariam primam omnium annunciasse Christi resurrectionem? Sed hæc aliàs oportunius.

Et ait illis. Nunquid venit lucerna vt sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne vt super candelabrum ponatur? Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur, nec factum est occultum quod non veniat in palam. Si quis habet aures audiendi, audiat.

Quia discipuli iam audierant parabolæ expositionem, quæ turbas latebat: his similitudinibus vult admonere dominus suos Apostolos, vt & ipsi sint bona terra, quæ fructum reddat decuplum, vel centuplum: neque se illis hoc dixisse, vt perpetuò celent, sed vt suo tempore aperiant, & secundum hanc doctrinam viuant. Eò pertinet quod apud Matthæum legimus: Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et vt intelligamus quam lucernam velit, adiungit: Sic luceat lux vestra coràm hominibus, vt videāt vestra bona opera, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Admonet igitur discipulos, vt gratiam acceptam non negligant, quibus addit nihil occultum quod non reueletur, &c. Hoc est, quicquid tandem feceritis, siue hoc malum siue bonum fuerit, non perpetuo celabitur, sed manifestum erit. Studete igitur potius bonitati, quàm impietati. Si quis habet aures audiendi, audiat, nimirum sic vt & intelligat & perficiat. Quidam rem sic enodant, & satis quidē piè, vt velit dicere Christus: Lux est per me in vobis accensa, vt vestro ministerio discutiat tenebras totius mundi. Nunc quidem multa celamus multitudinem, quoniam nondum est capax, & si esset, nondum venit tempus: verùm vbi tempus aduenerit, nihil est inter nos tam absconsum, quod tum non sit patefaciendum: neque quicquam tam arcanum, quod nō palam omnibus prædicandum est, &c.

Matth. 5.

Alia expositio.

Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

Ecce rursus, ne quod dixerat excideret, adiicit Iesus: Videte quid audiatis. ac si diceret, curate ne frustra audieritis. Non enim auditis humanas fabulas, sed cælestem doctrinā, per vniuersum orbem vestra opera diffundendā. Quod accepistis, bona fide tradite, ne quid diuersum ab eo doceatis, quod accepistis. Nolite esse parci aut ignaui dispēsatores doctrinæ quā vobis impartio: largiter effundite, quādoquidem

vestra benignitas non diminuet, sed augebit quod hab- Pecuniæ thesaurus exhauritur benignitate, hic thesaurus cœ- lestis quo benignius impartietur, hoc magis cumulabi- Neque vt pauperior est qui largitur opes suas egentibus: indoctior est qui doctrinam euangelicam quamplurimis com- municat. Verùm vt qui prælucet multis, non ideo ipse mi- nus lucis habet: ita qui doctrina euangelica viã aperit ... bus ad cognitionem veritatis, non facit iacturam eius ... sed copiosiore donabitur lumine, quo pluribus queat pro- se. Summa est, qui donis Dei benigniter & liberaliter vti- hic Dei benignitatẽ ad plura elargienda prouocat. Sed minimis illiberaliter vtitur, hic indignus est cui aliquid buatur. Hæc autem omnia ex aliis parabolis alibi audi...

Obser.

Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si iaciat ho- sementem in terram, & dormiat: & exurgat nocte & die ... men germinet, & increscat dum nescit ille. Vltro enim terra fru- ctificat, primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumen- in spica. Et cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, ... niàm adest meßis.

Christus adhuc parabolis aliquot, quid fructuum verbu- diuinum fide auditum in pectoribus hominũ proferat, o... dit. Regnum Dei, id est prædicatio euangelij, aut potius s... tus præsentis ecclesiæ, sic se habet, vt si homo agricola iac... sementem in terrã, &c. Prædicator verbi, verbum in terr... pectoris nostri iacit, idque vnum officium est prædicato... verbum purè docere: deinde dormire, id est curam pro... rendi fructum Deo permittere. Et ecce semen verbi Dei agros pectorum humanorum consparsum germinat, id e... statim fructum profert, & subinde augetur etiam inscio ag... cola, hoc est prædicatore verbi. Terra enim, id est cor ... quod semen verbi illapsum est, vltro fructificat, spiritu s... cto intra se cõcepto. Nec tamen statim solidè in nobis ... borat verbum vitæ auditum: sed vt vbi semen in terra co... putruit, in herbam exilit: deinde vbi culmus exeruerit se... adnascitur spica, tandem spicæ folliculi plenis tritici gra... implentur: ita simul ac verbum in corde hominis cõputrue- rit, id est, per fidẽ cordi adhæserit, illico homo incipit Chri- sto fidere: deinde paulatim pietate progreditur vsque ad v... ram perfectionem. Hoc autem de eo semine intelligendu... est, quod in terram bonam cecidit, de alio semine supra ... ditum est. Ex hac ergo parabola discet ecclesiastes, quid ...

operetur,& quid Deus. Concionatoris eſt proiicere ſemen, Dei autem dare incrementum. Sic Paulus ait: Ego plantaui, Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Deinde obſerua, non ſtatim prodire grana, ſed primùm herbas, &c. Nemo ſiquidem repente fit ſummus. 1.Cor.3.

Et dicebat: Cui aßimilabimus regnum Dei, aut cui parabolæ comparabimus illud? Sicut granum ſinapis, quod cum ſeminatum fuerit in terra, minus eſt omnibus ſeminibus quæ ſunt in terra: & cum natum fuerit, aſcendit in arborem, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poßint ſub vmbra eius aues cæli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire: ſine parabolis autem non loquebatur eis: ſeorſim autem diſcipulis diſſerebat omnia.

Omnis vis parabolæ in hoc ſita eſt, vt intelligamus non eſſe contemnendum quod prima ſpecie humile eſt. Nihil etenim ſub cælo magnū eſt, quod perpetuò magnum fuerit. Sic vult dominus dicere, euãgelij prædicationẽ prima fronte quidem nihil magni de ſe polliceri, ſed non ita multo pòſt omnes alias doctrinas poſt tergum relinquere. Quam enim ſpeciem eximiam habet, dicere: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum Dei, &c? Quàm ſtultum iudice mũdo eſt hominũ corpus aqua perfundi, vt anima mundetur & ſanctificetur? Deinde quis crediſſet hanc euãgelij doctrinam vniuerſum mundum peruagaturam, cum piſcatoribus humilibus committitur? Hinc Apoſtolus dicit: Vbi ſapiens? vbi 1.Cor.1.
ſcriba? vbi inquiſitor huius ſeculi? Nonne ſtultã fecit Deus ſapientiam huius mũdi? Nam quia in ſapientia Dei non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiã prædicationis ſaluos facere credentes. Verum poſt pauca addit Apoſtolus: Quod ſtultũ eſt Dei, ſapiẽtius eſt omni- 1.Corin.1.
bus hominibus. Neque enim granum ſinapis ideo verè contemptu dignum eſt, quòd vile appareat, ſed non contemnendum, cum vſqueadeo ſe in altitudinem erigat. Sic Euangelij prædicatio verè non eſt humilis, neque contemnẽda, vtcunque tandem diſpliceat mũdo. Stultum quidem videtur, cum nouerimus eccleſiã Chriſti Petro, Andreæ, &c. hoc eſt piſcatoribus commendatam: ſed ſi & hoc cogitauerimus, quòd ex piſcatoribus piſcium facti ſunt piſcatores hominum, quòd ſpiritus ſancti virtute ex alto donati, imò induti ſunt, tum, ni fallor, mutabimus ſententiam. Adiiciam & hoc, Petrus in ca- Act.2.&
thedra ſtans, deſpectus videtur: ſed cum ad inuocationem 10.

ſuam ſpiritus ſanctus de cælo ſuper credētes venit,&
ſuſpiciendum ſe præbet. Nullus ſcribarū,vel Phari
vel ſapientum huius mundi poterat talem eleemo
Act.3. do ad ſpecioſam templi portam dare, qualem Petr.
Cæterùm hic notādum,quòd Chriſtus quidem in p
loquitur,ſed iuxta captum hominum, hoc eſt, prout
omnibus expedire. Neq; enim omnia omnibus con

Et ait illis in die illa,cum ſero factum eſſet: Tranſeam. Et dimittentes turbam, aſſumunt eum ſicut erat in naui. naues erant cum illo.

Qui Iſraelitas per deſertum & Iordanem perdu Petrum ſupra mare ambulantem fecit, hic naui vti quidem quia neceſſum habet, ſed quia vult. Et vere eſt, Aſſumunt eum diſcipuli ſicut erat in naui, ſicut iudicabatur à multis. Nam ſecundum hoc quod vide naui opus erat: ſecundum autem hoc quod erat, ſolo tuiſſet exiccare omnem aquam, vt nihil neceſſe fuer niculo nauiculæ. Sequitur.

Et facta eſt procella magna venti, & fluctus mittebat in ita vt impleretur nauis. Et erat ipſe in puppi ſuper cerui miens,& excitant eum,& dicunt illi: Magiſter, non ad te quia perimus? Et ſurgens comminatus eſt vento, & dixit Tace,obmuteſce. Et ceſſauit ventus,& facta eſt trāquillitas Et ait illis: Quid timidi eſtis? Necdum habetis fidem? Et t runt timore magno,& dicebant ad alterutrum: Quis puta quia ventus & mare obediunt ei?

Aperta eſt hiſtoria: ſed multa ſalutaria documenta c plectitur. Et primo quidem vide, dormiente Ieſu ſta
Obſer. peſtas oritur. Quid hinc diſcimus? Nihil aliud quam tò promittamus nobis tentationes ſimul atque Chr prædicantem audiuerimus. Vult enim vt periculum mus eius doctrinæ quam accepimus. Exempli gratia, nies parentes qui liberos ſuos venientes è concion ludo literario examinant, & inueſtigant quidnam mem commendarint, &c. Sic & nos è ſacris concionibus eg ſtatim tentamur, & Satanas,(iuxta domini ſermonem tur de cordibus noſtris ſemen verbi Dei rapere. Di & hinc,rem omnem noſtram in magno eſſe diſcrimine miente Chriſto: vnde perpetuò excitandus eſt piis op bus,& deuotis precibus. Quòd ſi nos aliqua tētatio pr pauerit,ſtatim ad Chriſtum currendū, & illius contra o

aduersitates petendum auxilium. Quòd autem dormit Christus hic super ceruical, ostendit se verum hominem, qui omnia excepto peccato communia nobiscum habeat. Quòd ventis imperat, ostendit aliquid homine maius in homine Christo: vnde populi hæc & discipulorum vox est: Quis putas est iste, quia ventus & mare obediunt ei? Quòd admonet discipulos, imò corripit & exprobrat illis modicam fidem, arguit nos debere ex præteritis præsentia & futura iudicare. *Obser.* Postremò admonendum & hoc, Christo super puluinar dormiente & eutem curante, excitatur talis tempestas. Sic & pastoribus nostris tantùm ea spectantibus quæ ad corpus attinent, talis tempestas in ecclesia Christi oritur. Vtinam aliquando excitati iuberent hos motus silescere. Sed, quod miseratione dignum est, apud pastores nostros plus valet ceruical, quàm Christus cum sua ecclesia. Iam tumultuatur nauis, impleta est fluctibus, hæresum procellis concutitur, hinc Lutherani, istinc Sacramentarij, illinc Anabaptistæ, ab altera parte Iconomachi: nec desunt impij Christiani, per quos nomen domini blasphematur. Cùm igitur episcopi nostri altum stertant, ad vnicum Christum confugiendum est, qui hactenus nunquam submergi passus est nauiculam, etiam si maiores senserit fluctus: quique solo nutu potest omnibus ventis silentium indicere, tantum rogandus est vt velit, & proculdubio faciet. Interim discipulis cauendum ne extra nauim exiliant semetipsos liberaturi, alioquin eis eueniet quod illis qui extra arcam Noe, & extra domum Rahab fuerunt. Custodi ergo tu nos ô domine vt pupillam oculi, &c. Iam vela colligenda sunt auspice Deo optimo Maximo, qui est laudandus in sæcula. Amen. *Obser.*

CAPVT QVINTVM.

ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum. Et exeunti ei de naui, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo, qui domicilium habebat in monumentis: & neque catenis iam quisquam poterat eum ligare, quoniam sæpe compedibus & catenis vinctus dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare. Et semper die ac nocte in monumentis & in montibus erat clamans & concidens se lapidibus.

Gerasa est Arabiæ ciuitas, contigua monti Galaad in tri- *Gerasa.*

bu Manaſſæ, haud procul diſsita à lactu dicto Tibe...
Apud ciuitatem ergo hanc tam miſerum ſpectacu...
Ieſu exhibitum, vt qui iam tumeſcenti mari impera...
tium, etiam dæmonem compeſceret. Præſtat hic admo...
vt à dæmonio nobis caueamus, quàm multa de illorum...
tura dicere. Tragœdiam magnam profectò Marcus...
hic ſcribit, cum dæmon ille & obſeſſo & liberis nego...
faceſſerit. Obſeſſum coegit vndiquaque circumcurſa...
monumentis & montibus habitare, ſemetipſum lapid...
concidere. Sic expoſitus fuerat miſer homo & imbrib...
ventis, neque calido neque frigido ſibi valens conſu...
Adiunge his, quòd nemo illi poterat præbere cibos, cum...
potuerit vllis vinculis coerceri. Ait enim Euangeliſta ...
ſæpe catenis & vinculis ligatum, ſed omnia commi...
Luc. 8. Lucas dicit illum multis temporibus habuiſſe dæmoni...
veſtimentis non vſum, & quòd ruptis vinculis aliquand...
Obſer. gebatur à dæmonio in deſerto. Obſeruent hoc mi...
ſpectaculum, qui ex impatientia aliquando moti, etiam...
monibus ſeſe deuouent, ſerio poſtulantes vt vel dæmo...
niat illis opem laturus. Hinc nobis diuini prodeunt, ve...
cæ, & cæteræ orbis peſtes. Meminerint item quædam ma...
hoc miſerum ſpectaculum ad ſe pertinere, cùm ex conſ...
tudine magis quàm corde, etiam infantulos ſuos diris de...
Obſer. uere ſolent. Cæterùm hic dæmoniacus imaginem ger...
rum impiorum hominum, qui ad omne ſcelus properan...
que diuinis neque humanis legibus coerceri poſſunt: & v...
gatiſsimus dein vulgi ſermo eſt, Opinor hunc obſeſſu...
oppletum eſſe dæmonibus, qui nullum non ſcelus te...
Hos nemo poteſt domare, excepto vno dæmone cui ſu...
ſponte inſeruiunt.

Videns autem Ieſum à longe, cucurrit & adorauit eum, & cla... mans voce magna dixit. Quid mihi & tibi Ieſu fili Dei altiſſi... adiuro te per Deum viuentem ne me torqueas. Dicebat enim ... Exi ſpiritus immunde ab homine iſto. Et interrogabat eum: ... tibi nomen eſt? Et dicit ei: Legio mihi nomen eſt, quia mu... ſumus.

Vides hic: quem nemo hominum vincire poterat, h...
ſolus Ieſu conſpectus terret. Quum enim miſer ille ad ...
pitum hoſpitum proceſsiſſet è latebris ſuis, impetum fa...
rus in eos quemadmodum conſueuerat, mox vt eminus ...
dit Ieſum, vi cæleſti attractus, ſubitóq; mutatus eſt, qui pr...

nocuerat, iam deprecatur sibi noceri. accurrit ad Iesum, & adorauit eum. Móxque dæmon per os hominis cœpit ingenti voce clamare: Quid tibi rei mecum est, Iesu fili Dei altissimi? Obtestor te per Deum ne me torqueas. Etenim Iesu vox illi tormentum erat. dicebat enim Iesus: Impure spiritus exi ab homine. Hic obserua malitiam & inuidiam dæmonis aduersus hominem. grauissimus ei est cruciatus, si non permittitur nocere homini. Sic & sceleratorum hominum indoles est, vt grauissimus illis sit cruciatus, si non permittuntur in obuium quenque sæuire. Porrò quod Christus dæmonis nomen quærit, ex ignorantia non fit, sed vt sic ipsius potestas manifestior fiat, qua tam facilè potest legionem eiicere, quàm vnicum dæmonem. *Obser.*

Et deprecabatur eum multum, ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens in agris. Et deprecabantur eum spiritus dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et concessit eis statim Iesus: Et exeuntes spiritus immundi, introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus est in mare, ad duo millia, & suffocati sunt in mari.

Dubium non est quin multi dæmones vagentur in orbe, in aëre, in aquis, in desertis item locis, sicút ex scripturarum multis locis manifestum est. Quorum quidem dæmonum ratio nobis incerta est, nisi quòd certis coniecturis nouimus quòd nihil boni de illis nobis polliceri debeamus, & quòd in vltimo iudicio tandem ad inferna retrudentur. Cùm igitur illi dæmones sentiunt se non posse longius inhabitare hunc hominem, timent ne iussu domini cogantur secedere ad tartara. deprecantur igitur Christum multis, ne ipsos extra regionem mittat. Quare hoc petierunt? vt haberent occasionem hominibus nocendi, aut fortassis quia in illis regionibus multos seruos habuerunt. Porrò cum Iesus ad hanc petitionem non annueret, rogant rursus dæmones, vt permittatur sibi inuadere gregem porcorum qui aderat. Hic iam vide quàm parua sit dæmonum potestas, qui ne animantibus quidem brutis nocere possunt. Et vide quanto odio accensi sint erga genus humanum, vt hominum causa etiam iumenta corripiant. tanto inquam hominum ardent odio, vt non solùm ipsos, sed & ea quæ ipsorum sunt, cupiant interire. Huius rei exemplum habemus, quòd antequam beatum Iob Satan tentat, prius omnem substantiam eius perdit. Hæc Diuus Hieronymus Hilarioni eremitæ adscribit, quibus & *Obseru.* *Obseru.* *Hier. in vita Hilario. to. 1. pa. 113*

ſubiungit quod huic loco apte quadrat,nec moue-
piam debere,quòd domini iuſsione duo millia por-
dæmonibus interfecta ſunt. Siquidèm eos qui v.de-
ter non potuiſſe credere exiſſe de homine tanta-
niorum multitudinem , niſi grandis porcorum nu-
quaſi à multis actus corruiſſet . Aliam cauſam ape-
phylactus , ſcilicet ideo Ieſum permiſiſſe dæmoni-
dere porcos,vt oſtenderet quòd & in homines qui
more viuunt,& in luto voluptatum verſantur, ingr-
dæmones , & mittunt illos præcipiti perditione hu-
vt ſuffocentur.Permittit etiam illis inuadere porco-
ſcamus quòd ſicut non pepercerunt porcis,ita neque
ſeſſo peperciſſent,niſi eum diuina virtus cuſtodiſſe-

*Qui autem paſcebant eos , fugerunt, & nunciauerunt i-
tem & in agros.Et egreßi ſunt videre quid factum eſſet: &
runt ad Ieſum,& vident illum qui à dæmonio vexabatur
tem veſtitum, & ſanæ mentis:& timuerunt . Et narrauer-
qui viderant , qualiter factum eſſet ei qui dæmonium ha-
& de porcis.Et rogare cœperunt eum,vt diſcederet de fin-*

Nihil hic difficultatis eſt , ſed tantùm hiſtoriæ
deſcriptio.Subulci,qui cuſtodiebant gregem,videt-
porcos per præceps ruere in mare,neque tamen auſi
porcos prohibere aqua,vel cum Ieſu hanc expoſtul-
iuriam:& fugiunt in ciuitates & proximos vicos, & n-
quid factum ſit,nimirum de porcis . Hi ergo quoru-
erant,cogitabant è re ſua eſſe vt proſpicerent.egredi-
ſum quid factum fuerit de porcis:& ecce vidēt Ieſum,
antea non viderant , & vident eum qui à dæmonio v-
tur,quem omnes nouerant prius præ furoris impatien-
litum omnes catenas & compedes diſrumpere, veſtes
cerare,ſeipſum ſaxis concidere,prætereuntes impete-
ſanis vociferationibus omnia complere,nunc ſedere a-
des Ieſu quietum,veſtitum,ac ſanæ mentis . Porrò qu-
ctaculo adfuerant,neque enim ſolus erat Ieſus, rurſus a-
tio narrant illis qui procurrerunt, omnem rei geſtæ hiſ-
de legione eiecta,de porcis demerſis in lacum . Itaque
iã ex re diligenter peruestigata,fides eſſet facta, quod a-
batur,eſſe minimè vanum,metu perculſi cœperunt roga-
ſum, vt ex ipſorum finibus procederet . Coniiciebant
Ieſum idē poſſe in homines,quod in porcos . Et ingrat-
Obſeru. mines plus triſtantur de porcorum interitu, quàm de ho-

nis sanitate lætãtur. Et certè hic homo dæmoniacus plus potuisset omnibus Gerasenis incõmodare, quàm vniuersi porci commodare. Nonne miserrima conditio fuit Gerasenorum, qui homine adhuc à dæmoniis vexato non potuerint tuti exire ciuitatem? Habet & præsens seculum, qui malunt habere porcos, quàm Iesum cum discipulis. Sic impij semper piorum conspectum deprecantur, ne aliquantisper cogantur ab impietate cessare.

Cumque ascendisset Iesus in nauim, cœpit illum deprecari qui à dæmonio vexatus fuerat, vt esset cum illo: & non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi fecerit dominus, & misertus sit tui. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli quanta sibi fecisset Iesus: & omnes mirabantur.

Noluit Christus margaritas proiicere porcis, nec dare sanctum canibus, sed rogatus discedere, conscẽdit nauim. Interea qui fuerat à dæmonio liberatus, videns autorẽ suæ salutis abire, cœpit illum rogare, vt sibi liceret in illius esse comitatu. Quare hoc? Videmus in pusillanimis, quod semel in periculum acti, si illis conceditur liberari, semper timẽt vincula. Exempli gratia: Qui diu in vinculis fuit, & præter opinionem eripitur, vbicunq; deinde apparitorem viderit, quasi timore corripitur, & sicut vulgi prouerbium habet, Gebrent kind furchten das fur, hoc est, puer vstulatus, ab igne metuit. Pari ratione hic miser homo timet ne spiritus immundi Iesu absente redeãt, & fiãt nouissima peiora prioribus. Iesus autẽ sciẽs nihil superesse periculi, maluit illũ habere preconem quàm comitẽ, quòd id magis expediret multorũ saluti. Iussit igitur illũ abire, & omnibus prædicare quãta sibi fecerit dominus, & quomodo secũ misericordiã fecerit. Ea regio autẽ in qua hoc miraculum factum fuerat, decẽ ciuitates cõplectebatur, vnde & Decapolis dicta est. Abiit homo Iesu iussis obtẽperãs, ac per omnes eas ciuitates prædicabat & qualis fuisset, & qualis esset beneficio Iesu factus. Porrò narratio fidem apud omnes fecit, quòd plerisq; illius regionis hominibus notus fuisset, & nunc palam præ se ferret integram mentis sanitatẽ à Iesu consequutam. Matth. 7.

Et cum transcendisset Iesus rursum in naui trans fretum, cõuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et venit quidam Archisynagogus nomine Iairus, & videns eũ procidit ante pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, veni impone manum tuam super eam vt salua sit & viuat.

Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & compr. eum.

Luc.8. Lucas dicit quòd turba omnis expectarit dominum. Geraseni vt à finibus ipsorum recederet orabāt. Addit Lucas filiam hanc fuisse quasi duodennem: vnde non d. quin patri charissima fuerit, iam infantiam egressa, & nubilis. Et hic vide quomodo necessitas nos humiliet. chisynagogus ille in necessitate constitutus expectat num, procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum m. ostendēs festinato opus esse: filiam enim iam agere ani. *Fides modica.* Modica enim Archisynagogi fides est, qui credit Chr. quidem posse infirmam sanare tactu manus (quemadm. & Naaman Syrus putabat ad suam mundationem impo. *4.Reg.5.* ne manuum Helizei opus esse) neque hoc posse absen. senti conferre. Non credit mortuam posse suscitari. *Matt.8.* merito apud Matthæum dominus de Centurionis fide d. Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Ips. nim Centurio aperte fatebatur Christum vnico verbo nia posse. Ob hanc tam modicā Archisynagogi fidem C. *Obser.* stus non detrectat officium, sed comitatur eum, osten. oportere etiam inseruire his qui nostro officio indigni. Et vtinam quidam magnates hoc domini exemplum im. rentur, imò non magnates tantùm, sed & alij qui putant se aliquid, cum nihil sint. Inuenire est aliquos qui & po. & vellent beneficium conferre in proximum, sed quia cum longa dignitatis præfatione alloquuntur à petitor. mutant animum.

Et mulier quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim, fuerat multa perpessa à compluribus medicis, & erogauerat om. sua, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat, cum disset de Iesu, venit in turba retro, & tetigit vestimentum eius. cebat enim: Quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero. E. festim siccatus est fons sanguinis, & sensit corpore quia sanata à plaga.

In Iairo præcessit exemplum fidei, sed modicæ, hic aut. *Fides maxima.* habemus exemplum maximæ fidei, cum mulier hæc hæm. royssa credit se attactu vestimentorum Christi sanari, & men multa erant quæ fidem potuissent infringere. Morbus rat grauis per se, durauerat per duodecim annos, multi dici illam magis cruciarunt intēpestiuis suis medicinis. bus in dies vires accipiebat grauiores: & iam tantum aud.

potentiæ & benignitatis in Christo, non dubitat quin solo attactu vestium Christi, etiam inscio Christo, sanitatem recipere possit. Sexus pudor ac morbi fœditas obstabat quo minus faceret quod fecerat Archisynagog⁹, sed accessit retro, contigit vestem Iesu. Tantã enim de illo conceperat spem, sicut diximus, vt diceret apud sese, Si liceat vel fimbriam vestis eius attingere, liberabor à morbo. Nec fefellit mulierẽ sua fiducia. simul vt tetigerat vestem domini, sistebatur sanguinis profluuium, sic vt ipsa statim sentiret sanitatem. Obserua hoc loci, vbi cessauerit omnis humana industria, tunc tandem incipit se prodere diuina potẽntia. Vnde in omnibus necessitatibus nostris principio ad Deum fugiendum est: qui si annuerit votis nostris, omnia felicem habebunt successum. *Obseru.*

Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem quæ exierat de illo, conuersus ad turbam aiebat: Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ad eum discipuli: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit? Et circumspiciebat videre eam quæ hoc fecerat. Mulier verò timens ac tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei: Filia fides tua te saluam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua.

Qui sola veste morbum hominibus incurabilẽ sanare poterat, hunc certè non potuit latere, quæ, quo animo ipsum tetigerat. Vnde quod interrogat de attactu, non ignorantię est, sed voluit sic manifestare fidem mulieris, & interim animare Archisynagogũ, vt bono animo sit, nihil diffidens de morbo filiæ suæ. Quod verò mulier tremens ac timens accedit, pudoris est, & fortassis timet ne Christum hoc bono furto offenderit, qui beneficium repeteret. Hanc historiam Sept. Tertullianus tractat pulchrè lib. iiij. aduersus Marcionẽ. Velim & hunc locum considerent de attactu vestium Christi, reliquiarum conspurcatores. Nolo tamen ego quibusdam impiis impostoribus, qui prætextu reliquiarum ventrẽ suum alunt, vel consulere, vel patrocinari. Sed nunquid horum impostura præiudicare debet sanctorum sanctis reliquiis? Sed hac de re olĩ plura. Placet hic vice coronidis adiicere, quod de hoc domini facto in ecclesiastica historia legitur. Verba Eusebij sic habent: Mulierem quam sanguinis profluuio laborantem à saluatore curatam euangelia tradunt, Cæsareæ Philippi ciuem fuisse constat, domúsque eius in ea etiã nunc *Tertull.* *De sanctorum reliquiis.* *Eusebius.*

ostenditur. Pro foribus verò domus ipsius, basis q… loco editiore collocata mõstratur, in qua mulieris … nubus Christi prouolutæ, palmasque suppliciter te… imago ære videtur expressa, & cæt. Adstat verò al… hilominus fusa statua, habitu viri stola circundati, … teram mulieri porrigentis. Atque huius ad pede… è basi herba quædam noua specie nascitur: quæ c… orta fuerit, excrescere vsque ad stolæ illius ærei ind… ti fimbriam solet. Quam cum summo vertice contig… res inde ad omneis depellendos morbos languor… quirit: ita vt quæcunque illa fuerit corporis infirmita… stu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur: nih… nino virium habens si antequam æreæ fimbriæ summ… crescendo contigerit, decerpatur. Eam statuam ad si… dinem vultus Iesu formatam tradebant, quæ perman… stra vsque ad tempora, sicut ipsi oculis nostris persp… Hactenus Eusebius, cuius quidem verba adscribere p…

Obser. vt habeant temerarij illi sacrilegi, qui diuorum imag… bellum mouent, exemplum, in quo doceantur quàm n… cens sit imaginum vsus in ecclesiis.

Adhuc eo loquente veniunt nuncij ad Archisynagogum … tes, Quia filia tua mortua est: quid vltrà vexas magistrum … autem audito verbo quod dicebatur, ait Archisynagogo: No… re, tantummodo crede. Et non admisit quemquam se sequi … trum & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi. Et veniunt … mum Archisynagogi, & vidit tumultum, & flentes & … multum, & ingressus ait illis: Quid turbamini & ploratis … non est mortua, sed dormit. Et irridebant eum.

Tentatur fides Archisynagogi à seruis, qui non ma… de Christo opinionem conceperāt, quàm dominus illo… Putant enim nulla re iam opus esse nisi sepulchro quo… datur puella. In infirmitate fuisse aliquam spem reual… tiæ, sed iam illa mortua conclamatum omnino esse. A… nent igitur famuli dominum, ne diutius vexet dominu… non credebant posse à mortuis reuocare adolescentu… cit autem hoc seruorum nuncium ad manifestationem … raculi & potentiæ Christi. Certò siquidem affirmant … adolescentulam iam mortuam, vt posthac de resuscit… nemo dubitaret. Porrò Iesus audiens tam triste nunciu… ferri ad patrem filiæ iam mortuæ, consolatur eũ, dicens … li timere, tantummodo crede. Parum refert siue viua s…

la, siue mortua, tu tãtummodo crede, & viuam recipies. Cum autem venisset ad domum, non accepit omnes discipulos secum, sed tantùm hos tres quibus peculiaria nomina imposuerat, Petrum, Iacobum, & Ioannem. Ingressus autem dominus cum discipulis, vidit turbã tumultuãtem, & more Iudaico deplorantem præmaturam filiæ mortem, & ait illis dominus: Quid turbamini & ploratis? Non est mortua puella, sed dormit. Nimirũ domino dormiebat, qui verbo poterat expergefacere, multo facilius quàm homo hominem excitet à somno. Sed hoc nõ intelligit turba, ideóque quod nõ intelligit, irridet. Et hæc verè sunt gratiarũ actiones quas promerẽtur pij de impiis, scilicet irrisionẽ & calũnias. Malũ quidem est pro beneficiis non habere gratias: sed pro beneficiis referre calumnias, omniũ pessimũ est. Et tamen hæc ætas tales fert homines, qui tuo cibo pasti, tuã famã denigrare conãtur.

Ipse verò eiectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingrediuntur vbi puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum, Puella tibi dico, surge. Et confestim surrexit puella, & ambulabat. erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno. Et præcepit illis vehementer, vt nemo id sciret: & iussit dare illi mãducare.

Vt dominus ostenderet se suis miraculis non ambire auram popularem, neque incredulos dignos qui videant Dei miracula, noluit quemquam admittere præter solos parẽtes, tres item supra memoratos discipulos, quos huius miraculi voluit habere testes. Nouissimè iubet puellæ dari cibum, ad testificandum ipsam verè iam resuscitatam & viuam. aliàs enim potuisset phantasma videri. Quòd autem puellæ manum tangit, non ita cogitandum est, quasi aliter non potuerit, cùm in resuscitatione Lazari ne manũ quidem admouerit. Obseruа item quòd Christus paulo antè Gerasenum dæmoniacum voluit habere præconem diuinæ potentiæ & misericordiæ, hunc autem Archisynagogum noluit habere præconem, vt sic testetur Deum humana sapientia vel prudentia parum opus habere. Obseruandum deinde hanc puellam duodennem typum gerere horum hominum, qui si ex infirmitate quadam humana labuntur in aliquod facinus, his adhuc facillimè subueniri potest. difficilior eius est curatio, qui iam in publicum emanauit: difficillima, qui longa peccandi consuetudine callum duxit. Ea omnia pulchrè significantur in tribus mortuis quos Christus in euangelio resuscitasse traditur. Sed

Ioan. 11.

Obser.

non placet hanc rem iam pluribus tractare. Sufficiat...
huic capiti imposuisse finem, gratia & benignitate d...
Iesu Christi. Amen.

CAPVT SEXTVM.

ET egressus inde abiit in patriam suam, & sequebantur eu... scipuli sui. Et facto sabbato cœpit in synagoga docere, &... ti audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde hu... omnia? Et quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes tal... per manus eius efficiuntur? Nonne hic est faber ille, filius Mari... ter Iacobi & Ioseph & Iudæ & Simonis? Nonne & sorores ei... nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

Quocunque locorum, quacunque occasione sese co... aut recipit dominus Iesus, vbique sui similis est, salutem... fert, vt interim comites discipulos admoneat, nusquam... cessandum ab euangelico negotio, sed semper hoc pere... nem occasionem agendum, vt ex malis reddamus bonos... bonis meliores: siue domi contingat viuere, siue peregr... in publico, siue in priuato. Iesus igitur qui Gerasenos a... tentarat, ne videretur in alienos propẽsior quàm in suo... lictis locis lacui vicinis, recepit sese in patriam suam, ni... Nazareth, in qua cõceptus & nutritus fuerat: comitatiq... illum discipuli iam assectatores perpetui. Porrò cum a... nisset dies sabbati, quo ex laudatissimo more Iudæi con... uerunt conuenire vt legem domini vel discerent, vel do... rent, ingressus est & Iesus, & cœpit docere, interim iuxta... Luc.4. cæ demonstrationem ex Esaia demõstrans se esse Messi... Quum sic igitur doceret in synagoga Iesus, apud multos... eleuauit illius autoritatem, quòd iuxta carnẽ notus esse... uerant tenues parentes & humilem domum vnde prodi... de patre cælesti, deque domo æterna, vnde nostra causa... scenderat, ne per somniũ quidem aliquid suspicabãtur... uerant artem paternam, qua Ioseph familiam alebat, qu... (vt videtur) primis annis & ipse Iesus exercuerat. Pro... quibus notus erat Iesus, qui vsque ad annũ fermè trigesim... vixerat apud suos, nihil præ se ferens pharisaicæ doctri... quum audirent eum magna cum autoritate docentem, ... nunquam audierant à doctissimis Pharisæis, vehementer... mirati sunt, dicentes inter sese. Vnde hic subito factus e... lius? Vnde huic hæc omnia? Et quod est hoc nouum sapie... gea.

genus, quæ data est illi? Et vnde tam præsens vis in edendis miraculis, quantam nec in vllo prophetarũ audiuimus? Nonne hic est faber ille, filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioseph & Iudæ & Simonis? Nonne & sorores eius hic nobiscũ sunt? Obseruandũ hic, illos qui fratres domini vocantur, non fuisse filios Mariæ vel Ioseph, sicut Heluidius dogmatizabat, sed more scripturæ vocantur fratres, qui ex vna familia prognati sunt. sic Loth frater Abrahami dicitur, cum tantum huius consobrinus ille fuerit. Facilia sunt hæc. Sequitur. *Obseru.* *Genesis 13.*

Et dicebat illis Iesus, Quia non est Propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circumibat castella in circuitu docens.

Prophetam non esse acceptum in patria sua, apud Lucam exemplis Heliæ & Helizei probat, dum ille à vidua Sareptana pascitur, hic verò Naaman Syrum à lepra mundat. Quod igitur aliis prophetis factum est, idem & Christo accidit. In aliis regionibus & ciuitatibus fama eius celebris est, vndique ad ipsum confluit turba promiscua populi: in patria autem sua omnino contemnitur. Sic enim vulgi iudiciũ est, cui peregrina plus placent, quàm proximiora. Et hoc aliquando videmus, quòd ij quos nos paruifacimus aut omnino contemnimus, alibi in magno honore sunt. Plerumque item fit, vt Iudæi Barrabam liberent, Christum autem crucifigant. Adiungam & hoc, quòd quicquid vel peregrini vel noui est, hoc multis placet præ omnibus veteribus. Vnde plurimum accidit, vt fiat Glauci & Diomedis permutatio. Habet etiam vulgi prouerbium: Quod rarum, charum. Sed præposterum est hoc vulgi iudicium, & qui rem non ex eo probat, vnde probare oportebat. Gustato primum fructum, deinde ferto sententiã. Cæterùm sequitur hic, quòd Christus non potuerit in patria sua virtutem vllam facere, nisi quòd paucos infirmos impositis manibus curauit. Quare non potuit? Quia noluit: subest enim ei cum voluerit posse. Sed quare noluit? Propter incredulitatem illorum, & ne miracula visa illis forent occasio grauioris pœnæ. Quod autem mirari dicitur dominus incredulitatem illorũ, non quasi inopinata & improuisa miratur, qui nouit omnia antequã fiant, sed qui nouit occulta cordis, quod mirandũ vult intimare hominibus, mirari se coram hominibus ostendit. Et profectò admiranda Nazarenorum *Luc. 4.* *3. Re. 17.* *4. Reg. 5.* *Peregrina placent.* *Sap. 12.*

E

infidelitas, qui & doctoribus abundantes, & eloq... in quibus Christi prædicabatur aduentus, ipsum... sentem habẽtes Christum, agnitionem sui & vero... tem & virtutibus, nihilominus increduli durabã... dum autem, quòd volens ostendere se posse qu... patria sua mirabilia operari, vel paucos infirmos... nipotens enim nomen eius. Sed noluit plura facere... faciens, vt diximus, ciues incredulitatis cõdemna... rum non est quid dominus Capernaum & Bethsai... rozain imprecatur, in quibus ciuitatibus multa sig... derat. Porrò quia Iesu erat cursum suum cõsumma... aliquem contra suã voluntatem saluare, relicta pa... dula, aliò cõcessit, circumiẽs castella, vbique sana...

Exo.15. *Matt.11.*

Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos: & ... potestatem spirituum immundorum.

Iam tempus erat vt apostoli quos Euangelicæ ... designarat, iámque aliquandiu assidui comites fue... emitterentur. Vocat igitur duodecim, nimirum eos ... pra Marcus nominauit, à Simone Petro numerare in... vsque ad Iudam Iscariotẽ. Et hos binos & binos ... vt in ore duorum vel trium consisteret omne verbu... etiam vt ostenderet ipso facto nullos aptiores esse ... gelizandi munus, nisi quos fraterna commendare... Emisit autem inermes ac nudos, ne quid hic in cæte... tio sibi vindicarent mundana præsidia. Porrò ne ... piscatorum & idiotarum autoritas, addidit illis, qu... mundi monarchæ suis legatis ac præfectis dare no... Tradidit enim illis potestatem eiiciendi dæmones... tem quàm benignus & clemens sit dominus, qui no... discipulis suas virtutes, & sicut ipse curauerat omn... rem & omnem infirmitatem, apostolis quoque su... testatem vt curarent omnes omnium morbos & lan... Sed multa distantia est inter habere & tribuere, do... cipere. Iste quodcunq; agit, potestate domini agit... faciunt, imbecillitatem suam, & virtutem domini... tur, dicentes vt Petrus: In nomine Iesu Christi Naza... ge & ambula. Sequitur.

Marc.3. *Matt.18.* *Potestas discipulorum* *Act.4.*

Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantu... panem, neque in zona æs, sed calceatos sandaliis, & ne indu... duabus tunicis.

Munus euangelicum tam impletum est curis & ...

Euangelizandi mu-

vt certè requirat hominē ab omnibus alienis curis liberum. proinde hic Christus adimit discipulis omnia quęcūque eos remorari possent in via ambulātes. Virgam eis concedit tantùm, vt expeditiores sint in via, vtentes ipsa scipionis loco. Neque concedit eis vt vel contra famem, aut frigus, vel hostes se muniant, sed hæc omnia quę viator sibi necessaria putat, superflua existiment: ita neque panem, neque peram, neque zonam ære onustam, neque duas tunicas, sed cum virga concedit sandalia, leue calciamētorum genus, quod & pedes defendit, & tamen eos nō remoratur à celeri cursu. Summa, hæc omnia eò spectāt, vt sic se parēt, quò nulla re impediantur ad euangelij prædicationem, omnem solicitudinē & curam in Christū reiicientes. Igitur non peccabit in hoc, si quis secum ferat baculum etiam, quo tutus sit aduersus canū morsus: vel peram, vel panem, vel pecuniam, vt aliis non sit oneri: vel calciamēta vel ocreas, vel tunicam & pallium ad propulsandum frigus & imbres: modò in has res nemo plus fidat quàm in Christo, nec patiatur sibi supradicta esse impedimēto. Legimus & apostolos quosdam habuisse gladios, & vsos procuratore: & Paulus propriis manibus laborauit. Sed hanc rem in Matthæo explicauimus,

nus requirit liberum hominem.

Obser.

Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum, illic manete donec inde exeatis: & quicunque non receperint vos, nec audierint, exeuntes inde excutite puluerem de pedibus vestris, in testimonium illis. Quidam codices adiungunt. [*Amen dico vobis, tolerabilius erit Sodomis & Gomorris in die iudicij, quàm ciuitati illi.*

Vult autem dicere dominus discipulis: Emitto vos sine argento & auro, nolo vt onusti sitis vllo commeatu, ne tamen sitis soliciti vel de diuersorio, vel de cibo. Sed ingressi ciuitatem vel vicum, quæcunque domus vos exceperit, etiam si sit tenuis & humilis, illic permanete, donec alio vocāte euangelij profectu, visum fuerit inde discedere. Pauci & paruo cōtenti, non eritis cuiquam graues hospites. Vix fieri poterit, vt vsquam sit tā deplorata ciuitas, in qua nullus reperiatur qui tales hospites non sit cupidè recepturus, cum sint qui medicum magno conducant, & è longinquo accersant. Sed poterant discipuli obiicere: Quid si nos à se repulerint? Respondet: Quòd si domus aut ciuitas contigerit tam ingrata, vt vos vltro deferentes cæleste munus, quo sanētur & corpora & animi, non recipiant, nolite ob paucorū peruersitatē desistere à suscepto negotio, sed exeūtes inde excutite puluerē etiam

de pedibus veſtris,ſic illis exprobrantes ſuam ingrat. & ſtultitiam,qui noluerunt eos recipere, qui & corp. nimæ mederi voluiſſent atque potuiſſent:tam nullis dis ſpe,vt etiam puluerem non petant. Apparet ſolen. ſe apud Iudæos,excutere puluerem de pedibus,exp. do aliquibus ſuam ingratitudinem. Vnicuique enim ſuus mos eſt.

Et exeuntes prædicabant vt pœnitentiam agerent: & dæm multa eiiciebant,& vngebant oleo multos ægrotos,& ſanab.

Matthæus hanc rem copioſius habet, ſed non opus recéſere,niſi quòd præſcripſerit illis dominus quo abi-
Matt.10. berent. Ait enim: In viam gentium ne abieritis,& in ci. Samaritanorum ne intraueritis , ſed ite potius ad oues perierunt domus Iſrael. Exeuntes ergo diſcipuli eand. dicationem faciunt , quam & à Ioanne & à Chriſto
Ioan.1. rant:nimirum dicentes, Pœnitentiã agite,appropinqu. regnum cælorum. Prædicationem autem ſuam cõfirma ſubſequentibus ſignis : quod neque Ioannes Baptiſta quiſquam vel Phariſęorum vel ſcribarum potuerunt ſcilicet eiicere dæmones,& ſanare quoſlibet morbos. quod de vnctione olei hic dicit,neque Matthæus neq.
De vnctione olei. cas memorat . Neque tamen dubium eſt , quin dom. ægrotos oleo vnxerint. Quis enim tam impudens erit, netur diſcipulos aliter feciſſe,quàm quod à Chriſto acc. runt? Et hic olei vſus à tempore apoſtolorum in eccle. uatus eſt vſq; in hanc horam, quantumuis multi hæretic. pudentiſsimè hac de vnctione crocitarunt . Quod diſc. hic apud Marcum faciunt,idẽ & poſt domini aſcẽſione
Iaco.5. ciſſe certum eſt ex epiſtola Iacobi,qui dicit : Infirmat. in vobis? inducat presbyteros eccleſiæ , & orent ſuper vngentes eum oleo in nomine domini , & oratio fidei ſ. bit infirmũ:& alleuiabit eum dominus:& ſi in peccatis mittentur ei. Secundũ hanc Apoſtoli admonitionẽ, &
Lib.1.aduerſus Marcionem.pa. 162. ſtolorum diſcipuli fecerunt. Meminit enim & Tertul. olei quo dominus ſuos vngere ſolet, inter cætera ſacram. Neſcio tamen an de oleo chriſmatis,vel extremæ vnct. dicat. Porrò Diuus Auguſtinus clarioribus verbis rem e.
De rectitudine catholi. cõuerſa. par.10. ſic dicens: Quotiens aliqua infirmitas occurrerit alicui, quærantur pręcantatores, nõ diuini,&c. ſed qui ægrotat, la Dei miſericordia fidat,& Euchariſtiã cũ fide & deuot. accipiat,oleúmq; benedictum fideliter ab eccleſia pet.

de corpus vngatur. Et secundum Apostolum, Oratio fidei saluabit infirmum, &c. Eiusdem rei meminit li. ij. cap. iiij. de visitatione infirmorum. Hęc piis sufficiant, qui certè domini sacramenta vel inutilia vel superflua non iudicabunt. Qui hoc facit quod ab apostolis & eorum discipulis factum nouerit, nunquam in hoc peccabit.

Et audiuit rex Herodes (manifestũ enim factum est nomẽ eius) & dicebat: Quia Ioãnes Baptista resurrexit à mortuis, & ꝓpterea vir tutes operãtur in illo. Alij autẽ dicebãt: Quia Helias est. Alij verò dicebant, quia propheta est, quasi vnus ex prophetis. Quo audito Herodes ait, Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis resurrexit.

Varia fuit quorundam de anima sententia, siue mauis opinio diuersa, cũ hic sic, alius sic sentiret. Nihil esse post mortem, Epicuri schola est. Ait & Seneca, omnia post mortem finiri, etiam ipsam. Sed Platonici immortalem animam è contrario reclamant, imò adhuc proximè etiam in corpora remeabilem affirmant, etsi non in eadem, etsi non in humana tantùm, vt Euphorbus in Pythagoram, Homerus in Pauum recenseantur. Sed vnde Philosophi in hanc stultitiam peruenerint, paucis dici non potest. In ea opinione & Herodes fuit cum aliis quibusdam: vnde audiens Christum tam mirabilia facere, arbitratur Ioannis animam in Christi corpus remigrasse, & Ioannem sic quasi diuiniorem factum, ideóque tam miranda operari. Tam crebra enim erant Christi miracula, tam euidentia item, vt nemo posset causari cõmentitia: tam salutifera, vt nullus calumniari posset ea per malos dæmones geri. Nihil ergo cogitat Herodes, quàm Ioannem resurrexisse, & aliud corpus adsumpsisse. Rursus alij, sumpta coniectura ex Malachiæ vaticinio, dicebant Iesum esse Heliã, cuius reditus promittitur ante diem domini magnum & horribilem. Erant qui negarent illum esse Heliam, cuius apud Iudæos summa erat authoritas, sed vnum quempiam ex mediocribus prophetis, qui reuixisset. Quorum sententiis auditis, Herodes perstitit in sua, dicens: Imò hic est ipse Ioannes quẽ ego decollaui. Is reuixit, ac iam diuus factus operatur humanis viribus superiora. Est & alius locus euangelij huic nõ dispar, cum dominus suos discipulos interrogat dicens, Quem dicunt homines esse filium hominis? Illi autem responderunt: Alij Heliam, alij Ioannem Baptistam, alij verò Ieremiam, aut vnum ex prophetis. Sed hic obserua, quamuis Christus ab Herode non agnoscitur, tamen summis & sanctissi-

Tertul. de resurrectione carnis.

Mal. 4.

Matt. 16

Obserua.

mis viris assimilatur. Longè enim præstat appellari [illegible] Baptista, quàm Roboam, Achaz vel Manasses, &c. Q[illegible] Herodis stoliditatem considera. fatetur Ioannem re[illegible] fatetur illum nunc demum plus valere quàm valuera[illegible] & tamen propemodum iactat quòd illum occiderit, [illegible] & eum rursum occidere si licuisset. Tanti facinoris o[illegible] nem audire est operæpretium.

Ipse enim Herodes misit ac tenuit Ioãnē, & vinxit eũ in [illegible] propter Herodiadem vxorē Philippi fratris sui, quia duxera[illegible]

Matt. 11. Impius rex mittit sceleratos milites, ac comprehen[illegible] sanctissimum, quo inter natos mulierum maior non [illegible] xit. Sed ponderabimus singula verba. Herodes mis[illegible]

Herodes. nuit Ioannem. Quis est iste Herodes? Eius Herodis q[illegible] nocentes occiderat, filius, hoc est, mali corui malum [illegible] Pater occidit infantes pueros, filius innocentem prop[illegible] Pater persequitur Christum, filius præcursorem. Sic [illegible]

Gal. 4. perpetuò Esau nõ cessat persequi Iacob, Cain Abelum [illegible] salon Dauidem. Herodes igitur ille misit. Quid misit [illegible] lites nimirum suos, qui nouerant quanam in re posse[illegible] mino suo regi gratum facere. Hos igitur impij regis [illegible] seruos misit, ac tenuit Ioannem, qui per filiolum iussu[illegible] pte sponte venisset. Et vinxit eum in carcere. Ioannes [illegible] vt liberaret regem à vinculis diaboli, & rex vinculis a[illegible] sanctum virum in carcere. Rogas, quid mali fecit quare [illegible] iectus est in carcerem? Propter Herodiadem. Quid [illegible] rei est cum Herodiade? Quid sancto viro cum spurciss[illegible] lupa? Herodias hæc fuit vxor Philippi fratris Herodis [illegible] fratris vxorem apud se retinebat. Quid hæc ad Ioãne[illegible] quid Ioannes Philippum vxore spoliauit? Nequaqua[illegible] quid igitur Euangelista dicit, Herodes misit ac tenuit [illegible] nem, & vinxit eum in carcere, propter Herodiadem [illegible] rem Philippi fratris sui, quia duxerat eam? Audi.

Dicebat enĩ Ioãnes Herodi: Nõ licet tibi habere vxorē fratri[illegible] Herodias autē insidiabatur illi, & volebat occidere eũ, nec p[illegible]

Hæc causa est quòd sanctus vir in vinculis tenetur, [illegible] ficiũ suũ sedulò exequitur, & Herodē admonet, ne suo [illegible] officio, dicēs: Non licet tibi habere vxorē fratris tui. F[illegible] enim adhuc superest, & filiam habet, vt non sit necesse [illegible] tare semen fratris. Non licet tibi, quia rex es, & omnes [illegible] niũ oculi in te conuersi. Quod tu feceris, & alij sibi lice[illegible] tant, sicq; tuo malo exemplo alios ad impietatem pro[illegible]

Non licet tibi habere vxorem fratris tui, cùm grande piaculum sit regem etiam aliàs scortari. Hæc ferè verborum Ioannis sententia est: sed iuxta Comicum, Obsequium amicos, veritas odium parit. hinc sequitur: Herodias autem insidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat. Quare insidiabatur illi? Quia timebat ne Ioanne improbius admonẽte, Herodes scortũ abiiceret. Ideo volebat impia mulier piũ virũ occidere, sed nõ videt qua occasione hoc ipsum posset.

Herodes autem metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum: & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

Poterat quispiam dicere, Quid opus erat Herodiadem Ioanni insidiari, cùm nullum erat periculum, Herodem persuaderi vt abiiceret adulteram? & si voluit occidere Ioannem, quid remoratur illam ab incepto? Subiungit Marcus: Herodes enim metuebat Ioannẽ, etsi non amabat ex animo: sciebat enim illum virum iustum ac sanctum, & obseruabat eum, multísq; in rebus illius cõsiliis obtemperabat, ac libenter audiebat. Hæc obstabãt quo minus impia adultera posset Ioannem extinguere. Herodes habet occasionem vt metuat Ioãnem, & obseruet, & illius monitis obtemperet. scit enim illum virum iustum & sanctum. Herodias autẽ habet impedimẽtum ne suam malitiam exerceat, cùm scit Ioannem aliquid posse apud adulterum. Et hic obseruandum principibus viris, quales debeant admittere consiliatores, nimirum homines iustos & sanctos: & eos debent suspicere, eis obtẽperare, & libenter audire. Sed inuenies iam, qui habent bonos & optimos viros à consiliis, sed abutuntur eis ad porrigendam matulam. audiunt eos proponentes bona, sed non obtemperant: imò mallent bonos viros non adesse, quos semper impietas metuere cogitur. Inuenies deinde, quòd quales sunt principes, tales etiam eligunt sibi consiliatores, ne desit dignum patellæ operculũ. Cæterùm quæ hic refert Marcus de Herode, quàm scilicet sanctè senserit de Ioanne, ad illud tempus referendum est, quo nondum Ioannes liberrimè Herodem increpauerat. Apud Matthæum enim sic legimus: Et volens Herodes Ioannem occidere, timuit populum, quia sicut prophetam eum habebat. Bene comparatum, & iuxta prouerbium vetus, Pares cum paribus facillimè congregantur. Vtrique sedet animo occidere Ioannem: Herodes timet populum, Herodias regẽ: tantùm deest vtrisque

Obser.

Matth. 14.

occasio ad perpetrandum facinus, sic vt excusari poss...

Et cum dies oportunus accidisset, Herodes natalis sui cœna... cit principibus & tribunis, & primis Galilææ. Cúmq; intr... lia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simul... cumbentibus: rex ait puellæ, Pete à me quod vis, & dabo tibi... rauit illi, Quia quicquid petieris, dabo tibi, licet dimidiu... regn...

Morem hic vides veterum, quomodo soliti fuerin... dam celebrare diem natalis sui, quod in quibusdam reg... bus adhuc fieri constat. Sic & Herodes celebrat diem n... sui magno sumptu, magno luxu, magnáque lætitia. Ad... rat enim magnates regni sui, quò honestaretur conui... Neque citra saltationem lætitia hæc transacta est. ingre... nim filia Herodiadis, saltat coram rege, & simul recum... bus. Quod cum mirè placuisset regi & conuiuis, rex ait... læ, Pete à me quod vis, & dabo tibi. Et vt maiorem fid... adderet puellæ petendi quicquid libuisset, temulentum... missum iureiurando confirmauit. Quicquid, inquit, pe... etiã si dimidium regni mei petieris, dabo tibi. O voc... tissimam, & temulento rege dignam. Hic vide homin... meritò regnum cõmittitur, qui non dubitat dimidium r... turpi saltatione vendere: nec satis est semel polliceri, ...

Obser. iusiurandum accedat. Et tales Herodes multos est inu... qui pro poculo vini ebibẽdo audent magnifica pollic... sanctius seruant quod temulenti promiserũt, quàm bap... votum, vel aliud sanctum votum. Vnde & in vulgi pr... bium cessit, Vino ingrediente, sapientiam egredi. H...

Prouer. 31. Prouerbiis scribitur: Noli regibus dare vinum, quia n... secretum vbi regnat ebrietas: ne fortè bibant, & obli... tur iudiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

Quæ cum exisset, dixit matri suæ: Quid petam? At illa ... Ioannis Baptistæ. Cúmque introisset statim cum festinat... regem, petiuit dicens: Volo vt protinus mihi des in disc... Ioannis Baptistæ.

Attende, puella quemadmodum hanc fabulam matris ... stinctu cœperat agere. nam illa diem, locum, & horam o... uarat: illa saltatriculam instruxerat. non audet illico pr... ciare quid peteret, sed egressa è conuiuio consuluit ma... dicens: Iureiurando rex confirmauit se daturum qu... petiero: quid igitur petam? Hic meritò locus erat hæ... di, ne tanta periret oportunitas. At incesta mulier nihi... tata, neque quicquam charius habens morte sanctissimi

respondit: Pete caput Ioannis Baptistæ. Cogitabat enim venefica, si non esset qui à se regis animum abduceret, posse omnia impetrari postea à rege iam cæco amore temulento. Sed audi docilem ad omne flagitium puellulam. Ilico reuersa est intrò vbi Rex prandebat, dicens: Vnicum dumtaxat missum peto: volo vt protinus mihi des in disco caput Ioannis Baptistæ. Quare protinus? Ne Ioannes colloquēdo longius cum rege, perficiat vt adulteram abiiceret. Et verisimile est filiam libentius commoratam cum Herode, quàm cum Philippo, vt sic videamus quòd minimè degenerârit. Sequitur.

Et contristatus est rex. Propter iusiurandum autem, & propter simul discūbentes, noluit eam contristare: sed misso spiculatore præcepit caput eius adferri in disco: & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito discipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius, & posuerunt illud in monumento.

Quantumuis aliquis sit pessimus, tamen non potest fieri, quin conscientia ipsum accuset si male fecerit. Sic & crudelissimus tyrannus audiens impiam petitionem, contristatur. non enim potest vel negare vel dissimulare tam crudele facinus. Sed quare non negauit petitionem? Propter iusiurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare. Audi obsecro. Nouerat Ioannem iustum & sanctum virum, & eum libenter audiebat: sed quia iurauerat, non vult mutare sentētiam. O præposteram & nefandam religionem illam. Rex ille impius timet iusiurandum rescindere, quod lasciuia puellæ motus, inter pocula vino sepultus fecit: sed rem habere cum vxore fratris, temerè polliceri, inebriari vino, sanctum virum in carcerem coniicere, & postea decollari iubere, non timet. Sed præstat scilicet iustum & sanctum virum, qui in omnibus animæ tuæ salutem quærit, perdere, quàm regem adulterum & ebriosum peierare, quàm puellam tam impudicam, tam honestos scilicet hospites cōtristari. Sic solent impij excolare culicem, & deglutire camelum. sed viri cordati erat, ad æquitatem hoc iuramentum exigere, & cogitare: Iurasti quidem te omne quod Herodiadis filia petat, daturum ei, iurasti quidem, & iuramenta viro honesto seruanda sunt: verùm quando puella hoc abs te petit quod æquum & bonum est: & iuramentum de præstando quod quis velit, tunc seruandum est, si id quod pro- *Matth. 23.*

miſimus, in ſe licitum, & his quibus promiſimus vtile ... nunc omnem perfidiæ maculam effugere poſſum ... ſtando quod promiſeram. Vide etenim ſingula. Re... lentus deierat, puella laſciua & impudica petit quod ... neſtum & proximo nociuum, & nemini vtile eſt, quod ... ter & contra omne æquum & iuſtum eſt. Quis igitur ... mentis hoc iuramentum præſtãdum eſſe diceret? Sed ... gatio Ioannis ob ductam fratris vxorem, magis coegit ... rodem, quàm iuramentum. Hic vide diabolicas nuptias ... eius domini conuiuas. Rex adulter inebriatur, ſtolide ... Herodias parat necem Ioanni, puella homicidium po... lictor promptè obedit, conuiuæ ſuſque déque ferunt. Sic

Obſer. ſunt adulterij & ebrietatis fructus. Nullus erat regi tam a... cus, qui rem tam nefariam interpellaret. Et poſtea mira... ſi reges aliquando audent nefaria, quum tales habeant ... uas vel timidos, vel impios, vel adulatores. Sed non po... huic tragœdiæ longius immorari. Temeritatem puellæ ... caput viri adhuc cruentum matri offert, quis non vide... corpus ſancti viri poſitum ſit, parum refert.

Et conuenientes apoſtoli ad Ieſum, renunciauerunt ei omnia ... egerant & docuerant. Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum ... cum, & requieſcite puſillum. Erant enim qui veniebãt & re... multi, & nec ſpacium manducandi habebant. Et aſcendentes in ... uim, abierunt in deſertum locum ſeorſum. Et viderunt eos ab... tes & cognouerunt multi, & pedeſtres de omnibus ciuitatibus ... currerunt illuc: & præuenerunt eos.

Hiſtoriam de Ioannis decollatione obiter inſeruit ... cus, cum ſic occaſione miraculorum Chriſti in mentio... Ioannis inciderat, ſcilicet quomodo quidam dixerint ... nem ab Herode decollatum reſurrexiſſe à mortuis, & ... tãta miracula operari: iam cœptum ordinem proſequitur. quia paulò ante dixerat apoſtolos duodecim à Chriſto ... ſos ad prædicãdum, iam memorat eos ad Chriſtum red...

Luc.10. & retuliſſe quàm fœliciter res ſucceſſerit. Sic & apud ... ſeptuaginta duo diſcipuli, quos dominus ad prædicand... emiſerat, reuerſi ſunt cum gaudio dicentes, Domine ... dæmonia ſubiiciuntur nobis in nomine tuo. Et ait illis: V... bam ſatanam ſicut fulgur cadentem de cælo. Ecce dedi ... bis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ... per omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit, ... & hoc loci veniunt duodecim apoſtoli, & renunciant ...

no quid vel fecerint vel docuerint. Et ait illis: Venite in desertum locum, & requiescite pusillum. quod simpliciter intelligere possumus, concionatores non debere adeò se semel laboribus conficere, vt ad docendum prorsus inutiles reddantur, sed ita debere docere, vt ad docendum diu vtiles & alacres esse queant: id quod futurum est, si aliquando à laboribus ad quietem concesserint, non ad voluptatibus laxandum animum, sed vt corpus non nimio labore conficiatur. Nota est ethnici poëtæ sententia, *Obser.*

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Nec incelebre est prouerbium: Funiculus nimium tensus rumpitur. homo plus iusto laboribus occupatus, diu illis ferendis sufficere non potest. Sed hæc admonitio nostris concionatoribus superflua est, apostolis autem necessarium erat sic concedere pusillum ad quietem. siquidem vbi tum temporis offenderunt discipuli dominum, innumera hominum turba ventitabat ad Iesum, qui adeo nullam quietem permittebant Apostolis ex itinere lassis, vt ne cibi quidem sumendi daretur spacium. Ideoque dimissis turbis, & conscensa naui, petierunt littus Bethsaidæ vicinum, atque inde in locum desertum sese cum domino receperũt. Verùm nec hic contigit diu latitare, quia secessus hic nihil aliud quàm irritauit & acuit hominũ desideria. Obseruatũ est à quibusdam quò se contulissent, nimirum in desertum spectans ciuitatem Bethsaidæ: móxque rumore sparso quòd illic ageret, magna vis promiscuæ multitudinis ex omnibus vicinis oppidis eò pedestri contendit itinere, sic vt priùs eò pedites peruenerint, quàm ipse dominus cum discipulis etiam nauigatione adiutus. Vtinam tam auidi essent nostri seculi homines, vt semper præuenirent ecclesiasten, ne ipse cogeretur illos diu expectare. Vtinam & concionatores omnes meminissent instare tempus, quo reddere compellentur rationem de omnibus & factis & verbis, quemadmodum & eius rei exemplum in apostolis ostensum est. *Obser.* *Obser.*

Et exiens vidit turbam multam Iesus, & misertus est super eos, quia erant sicut oues non habẽtes pastorẽ: Et cœpit eos docere multa.

Iesus vbi sensit innumeram hominum multitudinem vndique difficili & pedestri itinere confluxisse, adeò non subduxit sese, nec abegit importunos, vt è secessu suo velut obuiam prodierit. Vbi igitur conspicatus est numerosam quidem, sed promiscuam & incompositam turbam puerorum,

virorum ac mulierum, tactus est misericordia super ea tiebant enim salutarem doctrinam, idque arguebat ... neris & celeritas & difficultas, sed erant velut oues h... luc palantes ob boni pastoris inopiam. Siquidem sace... Pharisæi & Scribæ neglecto grege pascebant seme... quod vbique audimus dominum apud Prophetas co... rentem. Iesus itaque misertus simplicis turbæ, cœpi... fidum pastorem. Primùm multo doctrinę sacræ pabul... cit illorum animos, mox sanabat quos secum add... ægrotos.

Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius di... Desertus est locus hic, & iam hora præteriit. dimitte illos, ... in proximas villas & vicos, emant sibi cibos quos manducent.

Vide quomodo discipuli in pietate proficiant, sic ... vt homines esse non possis tergiuersari. Iam auditu... Exiens Iesus & videns turbam multam, misertus est ... eos. sic & discipuli benignum suum dominum imitant... enim Christus diu docuisset & sanasset turbam, iam ... ipsa moneret corporis quoque cibo reficiendam esse ... titudinem, discipuli præceptoris clementiam imitantes ... monent illum. Domine, inquiunt, vides infinitam mult... nem absque commeatu vsque huc profectam: & locu... desertus est, iamque tempus reficiendi corpora præt... Obliuiscuntur sui, tuis sermonibus inhiantes, nec possun... uelli. Itaq; dimitte illos, vt eant in proximas vllas ac v... emantque sibi cibos quos edant. Vides iam discipulos ... condolere multitudini. Iam ostendunt se verè adhuc h... nes, & non satis candidè de Christo sentire, dum exist... eum non cogitare quid factum oporteat, dum existima... lo pane viuere hominem, dum existimant deniq; Chri... non posse turbam pascere citra adminiculum vllius p... ris. Sed facilè hoc condonare possumus, si sequentia ... deramus.

Et respondens ait illis, Date illis manducare. Et dixerunt ... Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis man... care. Et dicit eis: quot panes habetis? ite & videte. Et cùm cog... sent, dicunt: quinque, & duos pisces.

Nouerat quidem dominus discipulos non posse alere ... bam propria virtute, nihilominus tamen iubet, vt sic & a... tiores faceret ad subsequens miraculum, & ostenderet ... pulorum suorum pietatem & parsimoniam. Maxima e...

benignitas est, quòd parati sunt ire, & ducentos denarios (quos habuisse verisimile est) expendere, & sic multitudinis fami consulere, non soliciti in posteros dies. Neque enim respondent dicentes, Quî nos possumus tantam turbam alere in deserto? Nunquid omnes pecunias nostras iubes exponere, & meliora sed incerta sperare? Nihil tale auditur, sed parati sunt omnia sua impartiri in turbam famelicam. De parsimonia quid dicam? duodecim discipuli cum domino, qui tredecimus erat numero, tantùm habent quinque panes, & duos pisces, in desertis locis, & sic habent, vt quasi nesciant. dispiciunt enim, iussi à domino, quid ciborum habeant. Sequitur.

Et præcepit illis vt accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum. Et discubuerunt in partes per centenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus & duobus piscibus, intuens in cælum benedixit, & fregit panes & dedit discipulis suis, vt ponerent ante eos. Et duos pisces diuisit omnibus: & manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erãt autem qui manducauerunt, quinque millia virorum.

Hic videmus miram discipulorum obedientiam, qui iussi à domino faciunt tantam turbam hominum discumbere, & non vident quicquam quo pasci possent, nisi quinque panes, & duos pisces: neque cogitant, ecce quantus pudor erit iubere homines discumbere, & non habere escas: neque de se soliciti dicunt, nunquid panes & pisces nostros dabis turbis, & nos esuriemus? Nihil tale obiicitur vel cogitatur à discipulis. Quòd autem iubet dominus discipulos vt omnes iuberẽt in virenti gramine discumbere, sic distributos in sodalitia, vt in singulis centum aut quinquaginta simul accumberent, ideo factum est, vt animaduerterent quanta esset hominum multitudo. Paruerunt igitur apostoli domino, populus paruit apostolis, tanta erat fiducia in pastore Iesu. Is ergo accepit quinque panes ac duos pisces, & ex more sublatis in cælum oculis, gratias egit patri, deinde fregit panes, tradiditque discipulis vt apponerent multitudini. similiter & pisces partitus in partes tradidit discipulis omnibus distribuendos. Refecti sunt omnes ad saturitatem vsque, & adeo cuique nihil defuit, vt peracto conuiuio apostoli ex reliquiis iussu domini collectis, impleuerint cophinos duodecim. Porrò numerus multitudinis, qui facilè poterat deprehendi ex distribu- *Prõpta obediẽtia discipulorum.*

tis per viridaria sodalitiis, erant quinque viro-
præter pueros ac mulieres. Hæc omnia facillimè cre-
sumus, si tantùm cogitauerimus ab eo gesta, qui to-
Psal. 144. rum orbem pascit, & cui dictum est: Oculi omni-
rant domine, & tu das illis escam in tempore opor-
Matth. 7. terùm hic vide quàm verè alibi dicit dominus, Pri-
rite regnum Dei & iustitiam eius, & omnia hæc ad-
vobis. Turba illa populi primùm quæsiuit regnum
quuta est Christum, ideóque pascuntur ad saturita-
Et in hoc conuiuio nullum luxum vides, sed tame-
pro necessitate: vt intelligas Deum omnia dare qu-
stentatur corpus: quibus autem ad luxuriam nutritur-
Obser. mus. Deinde obseruandum, quòd is qui pauperibus-
gitur, nihil minus habebit, sed multo magis abunda-
4. Reg. 5. rei exemplum in vidua illa Sareptana accepimus. E-
ponunt discipuli quinque panes & duos pisces, recip-
tem duodecim cophinos plenos fragmētis. Ex hoc -
raculo discere possumus, egenis quidem subueniend-
na tamen magis quàm lauta danda. Postremò mult-
populi sic in sodalitia distributa, designat Ecclesiam
orbe dispersam, quæ omnis vnico cibo eodemque al-
nutritur. Sed in cap. octauo simile audiemus miracul-
cætera enucleabimus.

*Et statim coegit discipulos suos ascendere in nauim, vt p-
derent eum trans fretum ad Bethsaidam, dum ipse -
populum.*

Obser. Obseruandum hic primo omnium quod dicit, Et -
coegit discipulos suos: vt ostendat Euangelista qu-
potuerint diuelli à Christo, vt & nos illorum exemp-
temur. Qui enim secum habet Christum, huic quid-
poterit? Habet enim eum, & in Christo quicquid bo-
cogitare poterit. Sed quare coegit discipulos ascend-
uim, hoc Marcus non habet, sed Ioannes apertè osten-
Ioan. 6. cens: Illi ergo homines cum vidissent quòd Iesus fec-
gnum, dicebant: Quia hic est vere propheta qui ventu-
in mundum. Iesus ergo cum cognouisset quia ventur-
vt raperent eum, & facerēt eum regem, fugit iterum in-
tem ipse solus. Quia turba iam satura volebat ipsum -
num facere regem, ideo cogit discipulos ire trans fr-
Sequitur.

Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare. Et cum ser-

erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. Et vidit eos laborantes in remigando (erat enim ventus cōtrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare, & volebat præterire eos. At illi videntes eū ambulantem supra mare, putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt. Omnes enim viderūt eum: & conturbati sunt. Et statim locutus est eis, & dicit eis: Confidite, ego sum, nolite timere. Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus. Et plus magis intra se stupebant. Non enim intellexerunt de panibus. erat enim cor eorum obcæcatum.

Ex multis doctrinis quas nobis præsens historia ob oculos ponit, paucas demonstrabimus. Cum dimisisset turbas & discipulos dominus, ascendit in montem orare, vt ostēderet 1.
nobis omnem auram popularem vitandam, & post saturitatem cum gratiarum actione ad Deum confugiendum. In monte autem orandum est, ne ea quæ hic mundus admiratur 2.
petamus, sed quæ propius faciunt ad gloriam Dei, & salutem animæ. Quòd discipuli iussu domini in tale periculum veniunt, ostendit nos nunquam in maiora huius mundi peri- 3.
cula venire, nisi quando monitis Christi quàm fidelissimè obtemperamus. Sed addit Marcus, Erat nauis in medio mari, & ipse Iesus solus in terra: vt ostenderet conduplicatum periculum, quia longe erāt à portu, & nauclero Christo (qui non longè antea motus maris composuerat) carebant. Sequitur, Et vidit eos laborātes. Quid hoc aliud dictu est, quàm 4.
contra voluntatem domini discipulis suis nihil accidere? Non latet dominum nostrum periculum, vult tamē vt illius opem imploremus. Hinc non subuenit, quia videt, sed quia periclitantes clamant. Nec tamen statim opitulatur, sed quā- 5.
do ei visum fuerit. Patitur enim discipulos tandiu variis agitari fluctibus, vt nos discamus non primo hostis impetu desiderare requiem. Post diuturnum prælium gloriosior erit triumphus. Vide quàm periculosum certamen subire fecit dominus suos. Laborant in remigando, habent ventum aduersarium, sunt in medio maris, longè nimirum à portu. Nox auget timorem & periculum, putant se phantasma videre. Nesciunt vbinam se receperit Christus, non est quisquam inter eos qui alterum consolaretur, ac bono animo esse iuberet, sed omnes vident, omnésq; conturbantur. Et hæc omnia fiunt & sciente & vidente & permittente Iesu. Neq; igitur te moueat, si afflictionibus tuis vel paruis vel maximis non statim medicatur dominus. Non patietur nos tentari su- 1. Cor. 10.

datis quod deforis est calicis & paropsidis, intus au-
ni estis rapina & immunditia. Pharisæe cæce, mu-
quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id quod
est mundum. Hæc hactenus enumerata non solum
tiose seruabant, sed etiam alios ad similia hortaban-
que sceleratius est, ex his quæ per se nihil pietatis h-
pietatis calumniam struebant proximo. Quum en-
sent aliquot ex Iesu discipulis sumere cibum man-
tis, hoc est, quemadmodum illi loquuntur, cōmunib.
puris, vituperabāt illos, quasi parum religiosos, sim-
ceptorem, qui suos parum sanctè institueret. Nec h-
relam habent simplices & indocti quidam Pharisęi,
venerant ex sanctissima illa vrbe Hierosolymorum
doctissimi & sanctissimi Pharisæi erant.

*Et interrogauerunt eum Pharisæi & scribæ: Quare di-
non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communi-
bus manducant panem?*

Horrendū & nusquam ferendum facinus scilicet,
sunt impij discipuli quos sanctissimi Pharisęi alloq-
ne impuri fiant, hoc nephas infandum ad Christum
Quur, inquiunt, discipuli tui, qui te sequuntur, & ex-
dent institutione, non obseruāt morem à maioribus
tum? Quid audio? O bone, fas ést ne nominare scel-
sum? Communibus manibus manducant panem. Qu-
hoc æquo animo audire potest? Attēdite: Suprà bis
sunt boni discipuli, quòd & in Deum & in homines p-
Mar.2. runt. In Deum peccasse arbitrantur Pharisæi, quòd
scipuli ad propulsandam famem spicas euulserint, &
contrita sabbato comederint. In homines peccauerū
non ieiunarunt quemadmodū discipuli Pharisæorū &
nis. Sed de his duobus criminibus innocentes iudica-
Christo, qui & legē dedit, & interpretatus est. Iam ter-
accusantur & traducuntur quasi transgressores patr-
traditionum, quod crimen luce clarius est. non enim
manus cūm manducant. Quis bonis & misellis discipu-
in re patrocinari poterit?

*At ille respondēs dixit eis. Bene prophetauit Esaias de hy-
pocritis, sicut scriptum est. Populus hic labiis me honorat, co-
eorum longè est à me: In vanum autem me colunt docentes do-
& præcepta hominum.*

Vult dicere Christus: Merito scilicet calūniamini me

ſcipulos,qui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum, cùm vos ſimplices & innocentes oues nullam aquã hactenus turbaueritis.Hypocritæ,factis veſtris declaratis rectè meritóque de vobis hypocritis vaticinatum Eſaiã,qui foris ſpeciem habetis ſanctimoniæ,cùm intus pleni ſitis omni iniquitate. Apud quem hunc in modum conqueritur dominus:Populus hic labiis me honorat,cor autem eorũ procul eſt à me. Et quemadmodum ipſi viuunt,ſic alios inſtituũt. Speciem quidẽ pietatis habent,ſed virtutem non itẽ.Si in verbis blandis & magnis iactationibus ſita eſſet vera pietas, nemo eſſet magis pius:ſed quia Deus tantũ facta ex corde iudicat, in vanũ colunt me,fruſtra expectant à me præmium.Labiis laudare dominum non eſt impium,ſed hac laude contentũ eſſe,hoc fruſtraneum eſt.In Pſalmis legimus: Quoniã melior eſt miſericordia tua ſuper vitas,labia mea laudabũt te.Et rurſum: Domine labia mea aperies,&c. Non igitur tantum conſiderandũ eſt quod dicit,Populus hic labiis me honorat, ſed & hoc quod ſequitur,cor autem eorum longè eſt à me.Igitur ſi cor idem ſentit quod labia proferunt,non vituperabitur à domino. Porrò hunc Eſaiæ locum quidam obiiciunt monachis & nonnis, qui Pſalmos non intellectos recitant: quàm dextrè autem obiiciant,ipſi viderint. Non ſtatim vituperio dignum eſt,ſacra verba non intellecta pronunciare, aliàs ea ratione magnam orbis Chriſtiani partem cõdemnabimus,quæ, ſicut fama habet,plerũq; latinè orationem dominicam orat,& ſalutationẽ Angelicã,cùm ne decimum quidem verbum intelligat. Quid referã eos pueros qui in palmarum die Chriſto non intellecta verba occinebãt,& tamen probè excuſantur à domino? Non raro fit,mihi crede,vt puerulus lallando plus extorqueat à parẽte,quàm vir ſtrenuus abſoluta & perfecta oratione. Hæc mihi eò ſint dicta,non vt ignauiæ quorundam ſacerdotum patrociner,ſed vt impias calumnias abſtergam.Iam quales humanæ conſtitutiones Chriſto diſpliceant,ipſe aperit dicens.

Tit.1. *Pſal.61.* *Pſalm.50.* *An ſtatim impium ſit verba ſacra non intellecta proferre.* *Matt.21.*

Relinquentes enim mandatum Dei,tenetis traditiones hominũ, baptiſmata vrceorum & calicum,& alia ſimilia his facitis multa.

Audis hic quando traditiones hominum Deo improbantur,nimirum cum ob has negligitur mandatum Dei, & cum plus incumbitur traditionibus hominum, plúſq; illis fiditur, quàm mandatis Dei.Phariſæi parũ curabant neglectum pręceptorum Dei,ſed ſedulo incumbebant lotionibus, ne vlla *Obſeru.*

negligeretur, sicque videbantur sibi bene iusti, cum huiusmodi traditiones non ideo faciendæ sunt vt . . . mur inde, sed vt ordinatius & ciuilius viuamus in . . . uare ergo vrceos, calices, spondas, &c. per se neq. . . . mala sunt, sed indifferentia, sed cor lauantis lotionē . . . malam facere potest, verbi gratia. Si aliquis lotiones . . . necessarias existimauerit, vt citra quas nemo saluari . . . & sic diligens lotor erit, certè mala est ei lotio, quem . . . dum & Pharisæis. Item si quis lotiones has tā impie . . . mauerit, vt cum his nemo saluari posit, hic certè non . . . peccabit, quàm ille. Adiiciam & hoc, Si quis in cōte . . . proximi vel lauat vel negligit, hic excusari non pot . . . qui charitatem fraternam læserit. Imò nihil tam bon . . . potest, quod non cor impij vitiare posit. Huius rei . . . exempla ponere facile est. Sed audiamus Christum,

Obser.

Exo.20. *Deut.5.*

Et dicebat illis: Bene irritum fecistis præceptum Dei . . . nem vestram seruetis. Moyses enim dixit: Honora patrem . . . matrem tuā: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte m . . . Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri vel matri corban; donum quodcūque ex me, tibi proderit: & vltra non dimit . . . quicquam facere patri suo aut matri, rescindētes verbū Dei . . . ditionē vestrā quam tradidistis: Et similia huiusmodi mult . . .

Corbona quid sit, vide lib.2.eccle.hist.c.6.

Hic locus, hæc Christi sententia satis arguit quas tra . . . nes vituperet, non quidem omnes hominum traditi . . . eas quæ militant aduersus Dei mandatū. Hinc Christ . . . ceptum de honorandis parentibus, nō opponit tradit . . . lotionibus manuum vel vasorum, sed traditioni quæ . . . lios vt parentes & negligant & contemnāt. Dei præ . . . est in omnibus parentes esse honorandos & obseruād . . . risæorum autem commentum est, magis pium esse, D . . . est Pharisæis offerre aliquid, quàm parētibus. Vnde C . . . ait, rescindentes, nimirum impiis glosis, Dei tradi . . . Obseruandum igitur magnum esse discrimen inter D . . . data & traditiones hominum. Quantum enim interest . . . hominem & Deum, tantū interesse decet inter homin . . . stitutiones & præcepta Dei: inter ipsa denq; Dei præ . . . non parum discriminis. quædam enim singularia sunt . . . communia: hoc est, quædam eos tantū homines conc . . . quibus illo tempore dum præscribebantur, præscripta . . . Exempli gratia, Abrahæ dicitur, Tolle filium tuum que . . . ligis Isaac, & offeres eum in holocaustum domino, . . .

Pharisæorū cōmētū.

Obseru. *Varia esse præcepta.*

Gen.21.

Cõmune præceptũ eſt,Non aſſumes nomen domini Dei tui *Exo.20.*
in vanũ,& cętera Decalogi præcepta. Poſſunt & cõſtitui aliæ
præceptorum Dei differentiæ,vt alia Dei præcepta ſint per-
petua,alia verò temporaria. Perpetuum eſt, Diliges dominũ *Exo.20.*
Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & cæt.
Præcepta autem de circuncisione,de ſacrificiis Iudęorum,&
reliqua ceremonialia, temporaria tantùm ſunt,& vni Iudęo-
rum populo præſcripta. Poteſt deinde poni caſus, vt liceat
etiam ea præcepta hominum alicui negligere,quæ aliàs com
munia & perpetua ſunt. Hoc ipſum exẽplis probare poſſum,
& ne longius repetam teſtimonia, tractabimus præceptum
de honorandis parentibus. Commune & perpetuum præce-
ptum eſt, Honora patrem tuum & matrem tuam,& cæt. Sed *Exod. 20.*
Chriſti vox eſt,Si quis venit ad me,& nõ odit patrem ſuum *Luc.14.*
& matrem ſuam,& c.non poteſt meus eſſe diſcipulus. Com-
mune deinde præceptum eſt,Non occides: Sed Saul parcens *1. Reg.28.*
Amalecitis,regno priuatur. Et in Exodo Moyſis vox eſt,Hęc *Exod.32.*
dicit dominus Deus Iſraël: Ponat vir gladium ſuper femur
ſuum:ite & redite de porta vſque ad portam per medium ca
ſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem & amicum & pro-
ximum ſuum. Commune & perpetuum præceptum eſt,Non
furtum facies: & non concupiſces rem alienam: ſed Iſraelitæ *Exod.3.*
citra piaculum ſpoliant Aegyptum. Sed hac de re fortaſsis
plus ſatis. Iam à domini mandatis ad traditiones hominum
veniamus. Humanæ traditiones etiam nonnihil diſcriminis *Humanæ*
habẽt Quædam enim apertè ſunt contra legem Dei,ideóq; *traditio-*
prorſus intermittendæ,etiam cum vitæ periculo. Oportet ſi- *nes.*
quidem Deo magis obedire quàm hominibus. Quæcunque *Acto.5.*
autem ad externam vitam decenter & cum commodo pro-
ximorum degendam ab hominibus conſtituuntur, non hu-
manæ traditiones ſunt,ſed potius diuinę,dimanantes ſcilicet
ex lege dilectionis,mandatorum Dei capite. Euenit item in-
terdum vt ab hominibus præcipiantur,quæ & à Deo præce-
pta ſunt,vt parendum magiſtratui,non fornicandum,nõ ine-
briari,non blaſphemare,& cætera id genus. In omnibus igi-
tur humanis traditionibus diligenter inueſtigandum eſt, an
cum dilectione Dei & proximi inſtitutæ ſint. Nec dubium
eſt quin huiuſmodi traditiones mutari poſsint reſpectu lo-
ci,temporis, & perſonarum. Et ſicut non omnium eſt aliquid
ſancire, neque citra neceſsitatem, ita & non eſt cuiuſuis te-
merarias admouere manus. Sed hac de re in Matth. capitę

decimoquinto abundè diximus.

Et aduocans iterum turbam, dicebat illis : Audite me
intelligite: Nihil eſt extra hominem introiēs in eum, quod
coinquinare: ſed quæ de homine procedunt, illa ſunt quæ
cant hominem. Si quis habet aures audiendi, audiat.

In ſuperioribus auditum eſt, quòd non tantum
propter traditiones & ſuas & ſeniorum reliquerint
Dei, ſed etiam hoc ipſum populum docuerint. ideo
non tantum obiurgat Phariſæos, ſed etiam aduocat
docet quid hac etiam in re ſentiendum ſit. Sententia
domini, Manibus illotis manducare, non facit iniuſtu
Matth. 15. nem. Omne enim quod intrat in os, ſicut apud Ma
legitur, non coinquinat hominem. Si autem homo
ſit, hoc ſibi imputandum erit, nō cibo. Et hic rurſus
ſerua domini verba. Non vetat lotis vel illotis mani
Obſer. ducare, ſed tantum dicit quòd ex his homo non redd
pius neque pius. Poteſt tamen poni caſus vt iam ſit
vel pium, quod prius erat indifferens, quemadmodum
lò ante oſtendimus. Vult ergo Chriſtus dicere turbis
omnes & intelligite, quia hæc doctrina omnes ex æq
cernit. Vidiſtis intētatum impietatis crimen propter
diſcipuli quidam mei manibus illotis panem come
quaſi tali cibo contaminetur apud Deum qui veſcit
ritas & impuritas hominis non eſt in rebus extraneis,
ternis. Nec animus inquinari poteſt rebus corporeis.
ſi homo coinquinatur, id ex homine proueniat neceſſe

Et cum introiſſet in domum à turba, interrogabant eum
eius parabolam. Et ait illis, Sic & vos imprudentes eſtis?

Quia dominus dixerat, Si quis aures habet audien
diat: Diſcipuli adhuc tardiores exiſtimabant aliquid
in verbis Chriſti eſſe, quod ipſi non bene perciperent
tamen interturbare ſermonem eius, ſed expectant do
licta turba dominus ingrediatur domum, interrogar
quid ſibi velit hoc ſermone: Omne quod intrat in os
coinquinat hominem. Laude dignum eſt, quòd non
niantur domini ſermonem, ſed multo magis interr
quodnam diſcrimē ſit inter ingredientes & egredien
mūditias de ore. Ieſus autē quo attentiores redderet di
los, obiurgat eos dicēs: Sic & vos adhuc imprudētes e
ties me cōcionātē audiſtis, toties vos aduerſus Phariſæ
lūnias defendi, & adhuc neſcitis qua in re vera pietas

Non intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem,nō potest eum communicare? quia non intrat in cor eius,sed in ventrem vadit,& in secessum exit,purgans omnes escas. Dicebat autem,quoniam quæ de homine exeunt,illa communicant hominem. Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt,adulteria,fornicationes,homicidia,furta,auaritiæ,nequitiæ,dolus, impudicitiæ, oculus malus,blasphemia,superbia,stultitia.Omnia hæc mala ab intus procedunt,& communicant hominem.

Hic verè docet Christus ea quæ impurum faciunt hominem,nimirum scelera & peccata, quæ hactenus enumerauit. Nā edere vel bibere lotisvel illotis manibus,non facit purū vel impurū hominē. Si autē ad esumvel potū accesserit illorum criminum aliquod,tunc verè impurus est homo,quomodocunque tandem vescatur. Omnia munda mundis,ait Apostolus, coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Sedvt rem intelligas, Nihil quod intrat in os, sanctificat vel impurū facit hominē:sed qui cibos vetitos comedit, impurus est, non quia edit,sed quia legē Dei cōtēnit. Aliud exēplū. Vnus idēque cibus in quo nullū discrimē est, huic ꝓdest,alteri obest: in quē hoc discrimē ponemus? nō in cibū, sed in sumentē. Si igitur homo purus est,cibo nō coinquinatur. si impurus, cibo non sanctificatur. Impurus autem est, non qui illotis manibus edit,sed cuius cor sceleribus plenum est. Iam eat Euangelicus quispiam,& in contemptum ecclesiæ quolibet tempore vescatur quibuslibet,& inueniet num ea quæ intrant in os,coinquinent hominem. Verè cibi non coinquinant, sed cor sumentis cibum antè coinquinatum est. Nihil igitur facit hic locus contra delectum ciborum,qui à temporibus Apostolorum vsque in hodiernum diem durauit. Imò si contendere placet,hic locus in illorum caput retorquendus est. Si nihil quod est extra hominem,hominem coinquinat,certè quod intrat in os, nec sanctificat hominem. si igitur neque purum neque impurum reddit hominem cibus,cur obsecro sic vrgent hunc locum, quasi non liceat vitam æternam ingredi,nisi quis citra delectum cibis vescatur? Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudium in spiritusancto. qui enim in hoc seruit Christo, placet Deo,& probatus est hominibus. Itaque quæ pacis sunt sectemur, ait Apostolus, & quæ ædificationis sunt, inuicem custodiamus. Hæc Apostoli verba si aduersa pars obseruaret, non suscita-

Tit.1.

Obser. De delectu ciborum.

Rom.14.

rent tantam turbam in Ecclesia Christi. Si regnum D[...] est esca & potus, aduersarij non habent causam qua[...] rum delectum reiiciant, Catholici autem habent v[...] tuant & defendant. Neque enim dubium, quin dele[...] borum ideo præscriptus sit, vt ea quæ pacis, ædifica[...] mortificationis carnis sunt sectemur. Sed in Matth. c[...] sius hac de re diximus. Sequentia videamus.

Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis, & ingr[...] mum neminem voluit scire, & nō potuit latere. Mulier enim [...] vt audiuit de eo, cuius filia habebat spiritum immundum, [...] & procidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis Syroph[...] quæ & rogabat eum vt dæmonium eiiceret de filia eius.

Postquam defenderat dominus suos discipulos ad[...] Pharisæorum calumnias, & demonstrarat quanam in[...] sit vera pietas, derelictis Iudæis incredulis ad gentile[...] ficiscitur, & non apertè illic apud gentiles versatur, que[...] modum apud Iudæos, sed neminem vult scire, & tam[...] potest latere, sicque arguitur quòd Iudæi vltro obla[...] lutem reiiciunt, gentiles autem improbè efflagitant. C[...] nim Iesus intrasset fines Tyri & Sidonis, mulier cuius [...] bebat spiritum immundum, audiuit de illo, & accedens [...] cidit ad pedes eius, & rogabat eum vt dęmonium ab[...] de filia eius. Matthæus sic ait mulierem dixisse: Miserer[...] domine fili Dauid, filia mea malè à dæmonio vexatur. [...] fidem mulieris, non rogat vt Iesus secum abeat domu[...] rogat vt eiiciat dæmonium, credens haud dubiè Ch[...] absentem etiam filiæ suæ consulere posse, & in diabol[...] perium habere. Habes in hac muliere etiam charitatis e[...] plum. nam non est contenta mater quòd ipsa sana esse[...] nima & corpore, nisi etiam filiola eius vtraque in re sa[...] frueretur: quod exemplum vtinam parētes huius secu[...] tarentur.

Qui dixit illi: Sine prius saturari filios. Non est enim bon[...] mere panem filiorum, & mittere canibus. At illa respondit, & [...] cit illi: Vtique domine: nam & catelli comedunt sub mensa [...] cis puerorum. Et ait illi, Propter hunc sermonem vade, exiit dæ[...] nium à filia tua. Et cum abiisset domum, inuenit puellam iace[...] super lectum, & dæmonium exisse.

Quæ Matthæus habet, maiorem fidem huius mulier[...] stantur. dicit enim quòd Christus ad primam petitione[...] verbum quidem vllum respōderit, Et accedentes, inq[...]

ſcipuli, rogabant eum dicentes, Dimitte eã, quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens ait: Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. At illa venit, & adorauit eum dicens, Domine adiuua me. Qui reſpondens ait: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & dare canibus, & cætera quæ Marcus hic habet. Et hic vide quomodo Ieſus tam difficilem ſe oſtendit, & quaſi omnino alienum à ſemetipſo. alios vltro prouocat vt ſibi patiantur bene fieri: & rogatus ab aliis, quicunque tandem ſint, concomitatur eos, petita præſtat. hic autem rogatus, anxiam mulierculam ne vnico verbulo quidem dignatur. Interpellatus à diſcipulis, apertè negat beneficium. rurſus rogatus à muliere, canem vocat, & indignam beneficio. Quare hoc? Vt oſtentaret omnibus præclaram mulieris ethnicæ fidem, ardentemque eiuſdem petitionem. Petiturus enim aliquid à Deo, primò fateatur neceſſe eſt ſe aliena egere ope, Dei nimirum. Credat Deum poſſe præſtare quæ voluerit, & nihil velle niſi quod nobis prodeſſe nouerit. Fateatur ſe item beneficio Dei egentem, indignum tamen qui recipiat: perſeueret item orando donec voti compos fiat. Hæc omnia probè docet præſentis miraculi deſcriptio. Sequitur. *Obſer.*

Et iterum exiẽs de finibus Tyri venit per Sidonem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos. Et adducunt ei ſurdum & mutum, & deprecabantur eum vt imponat illi manum.

Non diu moratur dominus apud gentiles, ne Iudæis daret occaſionem calumniãdi, quaſi ipſe præuaricetur legem, cum gentilibus commercia habens. Cùm igitur relictis gentilibus rurſus veniret ad mare Galilææ, adducunt ei quidam ſurdum & mutum, & deprecabantur eum vt imponat illi manum. Natura ſurdus, mutus etiam eſt. nihil enim loquimur, niſi quod audimus. Qui autem nõ audit, quomodo audita referre poteſt? Cæterùm hæc ſurditas non natura illi homini acciderat, ſed ſicut ex aliis euangeliſtarum locis apparet, dæmonum malitia ſurdus & mutus factus eſt. erat enim dæmoniacus. Hunc ergo miſerum hominem adducunt ad Ieſum, vt qui hactenus tam multos curaſſet, curaret & illum: & deprecabantur eum vt imponat illi manum. Simili enim facto viderant eum alios curare.

Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius, & ſuſpiciens in cælum ingemuit, & ait illi, Ephpheta, quod eſt, adaperire. Et ſtatim apertæ

ſunt aures eius,& ſolutum eſt vinculum linguæ eius,& lo-quebatur rectè.Et præcepit eis ne cui dicerent.

Quare Chriſtus tam multis ceremoniis & circumſta-vſus fuerit,non videtur neceſſarium multis quærere. Vi-enim videmus quia non vno eodemque modo ſana-habentes.Poſſumus tamen dicere Chriſtum hoc facto o-

Obſeru. diſſe,quàm graue ſit eum hominem reualeſcere, qui nec bona audire, neque bona loqui poteſt : & ad hanc miſe-non peruenit naturali quodam defectu,ſed dæmonis ma-Quòd autem digitos mittit in auriculas illius,& ſputo t-linguam illius, oſtendit nihil ineſſe ſibi quod non mere-ctum & ſalutiferum ſit. Quòd ſuſpicit in cælum,oſtend-denam petendum ſit hominibus tam deploratis auxili-cælo ſcilicet.Quòd ingemuit,docet condolendum eſſe-ſeriæ proximi,nec congratulandum alienis malis.Ad vo-autem Chriſti ſtatim aperiuntur aures ſurdi,& vinculum-guæ ſoluitur : vt argumentum ſit Chriſtum magis no-exemplũ,quàm ex neceſsitate ingemuiſſe . Poſt ſolutio-linguæ rectè loquitur,quia nõ dedit nobis dominus ling-ad blaſphemandum Deum, aut proſcindendam proxim-mam,ſed ad Dei laudes promẽdas, & vt neceſsitates no-Deo libera cõfeſsione aperiamus,proximum item noſ-bonis conſiliis adiuuemus. Aures aperiuntur,non ad au-dum detractorem , ſed ad audiendum diuinos ſermones-clamorem pauperis.Ieſus item pręcepit ne cui dicerent,-quòd nollet ſciri id quod geſtum eſt,ſed quia volebat ho-nes docere,ne in benefactis propriam quærant gloriam.

Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant-eò amplius mirabantur,dicẽtes:Bene omnia fecit,& ſurdos fecit au-dire,& mutos loqui.

Hic affectus eſt pij & honeſti viri,vt quod ipſe bene fac-ſoli Deo notum eſſe velit,niſi quantum ad exemplum p-ximi attinet,atque hoc ipſo dignior eſt qui prædicetur a-omnes.Quiſquis enim affectat gloriam apud homines, -ipſo indignus eſt gloria . Proinde quòd Ieſus interdixit-qui mutum adduxerant,ne cui dicerẽt quod eſſet actum,-ipſum magis prouocauit,vt apud omnes prædicarent : a-hoc vehementius ſuſpiciebant magnitudinem Ieſu, qui-talia poſſet ac præſtaret , non ſolum nihil exigebat pr-verùm etiã ne gloria quidẽ tam inſignis facti frui cupie-Sed vt eſt hominis verè benefici non exigere laudẽ pro

neficio: ita grati est hominis, hoc impensius referre gratiam, quòd qui beneficiũ dedit, nullam expectet gratiã. Itaq; passim isti prædicabant de Iesu dicentes: Bene omnia fecit, & surdis reddidit auditũ, & mutis linguam. Hæc laus in solum Deum cõpetit. Nemo mortalium bene facit omnia, imò vt Iacobus dicit, in multis offendimus omnes. Et tamẽ inuenies homines tam stultos, ne dicam impios, quibus sola sua opera summopere placẽt: & tolerabilius esset si tantùm hominum cæterorum opera calumniarentur, & nõ etiam Dei opera temerario ausu blasphemaq; lingua proscinderent. Tales homines verè surdi & muti sunt, cùm neq; Deum reuereantur, neque homines timeant: & pro his intercedendum est, vt incipiant tandem bene loqui & de Deo & de cæteris hominibus. Sed hic finis esto, gratia sit Deo, qui & linguam meam vtinam aperiat, vt Euangelium suum dignè valeam adnunciare. Amen. *Iacobi. 3*

CAPVT OCTAVVM.

IN diebus illis iterum cum turba multa esset cum Iesu, nec haberent quod manducarent, conuocatis discipulis, ait illis: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent: & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. quidam enim ex eis de longè venerunt.

Apertissima est hæc historia, quæ tamen auditu & iucundissima & vtilissima est: & quãdoquidem capite. vj. similem ferè habuimus, hanc breuissimis explicabimus. Quare turba multa cum Iesu hactenus fuerit, mirum non est. Quis enim cum eo domino non libentissimè esset, qui præter benefacere nihil aliud potest, cui nullus morbus incurabilis, qui neminem à se repellit, qui omnibus qualesquales sint benefacere gaudet, qui tandem & animam & corpus hominis saluare potest? Sed ad historiam. Cùm multa turba esset cum Iesu, nec haberent quod manducarent, conuocatis discipulis suis, ait illis: Misereor super turbam, &c. Quare conuocat discipulos suos ad se? Vt discipulos ad futurum miraculum attentiores faceret, & minorum consilia non esse semper spernenda doceret. In sordido enim palliolo aliquando magna latet sapientia. Suis ergo discipulis ostendit benignitatem suam erga populum, dicens: Misereor super turbam, & hoc triplici ratione. Triduo enim iam sustinent me, vt & verbum Dei audirent, & infirmis suis sanitatem implorarent.

Nec habent quod manducent. etsi enim aliquid com[...]
secum attulerunt, in hoc triduo consumptum est. Et si [...]
sero eos ieiunos in domum suam, deficient in via: & [...]
autor sum salutis, habebor homicida. tanta enim est ho[...]
infirmitas, vt non diu posit citra vitæ discrimen ferre[...]
Nec possunt statim in domos suas se recipere famem [...]
Obser. suri, cùm quidam ex eis de longè venerint. Obseruand[...]
magna misericordia Iesu Christi domini nostri, qui [...]
Obser. bis insciis nostram salutem operatur. Obseruanda [...]
puli huius pietas, qui triduo perseuerarunt apud Chri[...]
sic intenti in eius prædicationem, vt ne de corpusculo[...]
dem reficiendo cogitarent.

Et responderunt ei discipuli sui: Vnde istos quis poterit hi[...] rare panibus in solitudine? Et interrogauit eos: Quot panes ha[...] Qui dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ discumbere super ter[...]

Discipuli adhuc rudes, ac rursus obliti quemadmodu[...]
pauisset dominus numerosam multitudinem quinque pa[...]
bus & duobus piscibus, existimant imposibile tantam [...]
titudinem panibus saturare in deserto, vbi nō est qui pa[...]
habeat. Interrogat ergo Iesus quot habeant panes, non [...]
nesciat, sed vt defectus manifestior fiat, & fides miracul[...]
ior. Discipuli nihil celant dominum, sed apertè fatent[...]
tantùm septem panes habere, quos lubentisimè impa[...]
vellent. Sed quid inter tantos? Porrò Iesus, qui nouerat [...]
ipse facturus esset, præcepit turbæ discumbere super ter[...]
Turba esuriebat, nec audebat Iesum interpellare pro [...]
quia nouerant se in solitudine esse, vbi nō est qui vend[...]
nes. Discipuli audiunt Christum de fame turbæ dicere[...]
cogitant se tantùm septem panes habere: vnde ipsi no[...]
bent turbam discumbere sed Iesus, (qui citra panem ci[...]
potest hominem: aut si vult cum pane cibare, panem per[...]
re vel multiplicare potest) hic præcepit turbæ discumb[...]
super terram. Hic nemo est, qui nō continuò obediat, & [...]
Iesu fidat.

Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discip[...] lis suis, vt apponerent, & apposuerunt turbæ. Et habebant pisci[...] paucos: & ipsos benedixit, & iußit apponi. Et manducauerunt [...] saturati sunt, & sustulerunt quod superauerat de fragmentis, [...] sportas. Erant autem qui manducauerant, quasi quatuor milia [...] dimisit eos.

Nihil tam paruum, quod nō Dei benedictione crescat[...]

hil tam parum, quin accedente Dei benedictione multiplicetur. Vnde accipit Christus septem panes, gratias agit Deo patri, cuius & gloriam in omnibus quærebat, & fregit panes, & dabat discipulis suis vt apponerent, & apposuerunt turbæ: quæ saturata est, & ex reliquiis panum impletæ sunt septem sportæ. Quis credidisset septem panes sufficere ad saturandum quatuor millia hominum? Sed iam videmus nō tantùm saturatos, sed plures restare panes post refectionē, quàm ante. Porrò si ad altiorem sensum huius miraculi ascenderis, inuenies turbam non melius pasci, nisi cum dominus elargitur, discipuli accipiunt de manu domini, & turba iubente domino discumbit super terrā, hoc est, se deiicit, & defectus suos fatetur, auidè sumens cæleste pabulum. Discipuli sua virtute non potuissent turbam saturare septem panibus, sed iussu domini nihil non possunt. Habet & ecclesia adhuc suos panes, septem ecclesiæ sacramenta puta, quibus nō posset pasci, nisi hæc ipsa distribuisset & adhuc distribueret Christus. Minister Ecclesiæ nisi accepisset à domino Baptismi sacramentū, nihil ꝓdesset infanti. Sed quia accepit à domino, cum lauat corpus, Christi benedictione lauatur, purgatur & sanctificatur anima. Nec minus est post refectionem quàm ante. Multa hominū millia baptizati sunt, & baptismo purgati, nec tamen minus virium habet Baptismus iam, quàm tēpore Christi vel apostolorum. In vnico tantùm deficit, quia quod tempore apostolorum visibiliter operabatur, hoc nostro tempore non quidem visibiliter, sed non minus verè. De sacramento Eucharistiæ quid dicam? Sumit vnus, sumunt mille, quantum isti, tantum ille, nec sumptus consumitur. Sed non est locus hic pro merito hæc iam tractare. Suo igitur loco reseruanda sunt.

Sacramenta Ecclesiæ septem.

Et statim ascendens nauim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha. Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis si dabitur generationi isti signum.

Postquam dominus sanarat ægrotos, docuerat turbam, pauerat fame periclitātes, statim recipit se cum discipulis suis in nauim, quia diu hęrere in loco vbi aliquid egregij feceris, est hominis expectantis quid gloriæ aut remunerationis. Et non dubium est quin Iesus sic statim reliquerit multitudinē, ne rursus venirent & raperent eum in regē. Sic enim est na- *Ioan.6.*

tura populi, vt pro mininis beneficiis soleat maxim[illegible]
gratias. Leuissimi beneficij est alere corpus: ma[illegible]
re: maximum sacra doctrina sanare ac pascere anim[illegible]
doctrina, próque sanatis morbis nemo regnum d[illegible]
su: pro cibo detulerunt, quemadmodum & supra in [illegible]
miraculo docuimus. Id ne rursum fieret, sicut dixi, Ies[illegible]
co reliquit multitudinem, & conscensa naui cum disc[illegible]
quos perpetuos comites sibi delegerat, venit in fines [illegible]
manutha, quæ alio nomine & Magdala & Magedam d[illegible]
Quoq; sæpius pateflat pharisæorũ incredulitas, & huc e[illegible]
si sunt, non vt sanarentur, sed vt calumniarentur. Inuid[illegible]
enim miraculis Iesu: inuidebant & populo tot benefic[illegible]
iuto. Cœperunt itaq; disputare cum Iesu, quasi miracul[illegible]
promebat, non gererentur virtute cælesti, quòd essent [illegible]
lia & plebeia. proinde si vellet Pharisæos, homines long[illegible]
pra vulgus positos, sibi credere, exigebant vt signum a[illegible]

Deute.8. ederet è cælo, quemadmodum Moyses impetrauit [illegible]

3.Reg.18. de cælo: & Helias precibus suis effecit vt ignis subito [illegible]
psus è cælo consumeret & holocaustum & ligna, &c. D[illegible]
nus autem sciens illos calumniaturos quicquid fecisset, [illegible]
muit spiritu, declarans se dolere de illorum incredul[illegible]
tam pertinaci, qui à doctrina ad miracula, à miraculis a[illegible]
ctrinam prouocarent: vel maiora miracula item appe[illegible]
ne non haberent suæ incredulitatis prætextum. Et qua[illegible]
dignans dominus ait apud sese: Quænam hæc est natio [illegible]
peruersa, vt visis tot miraculis adhuc signum requirat, [illegible]
nullum antehac viderit? Deinde versus ad Pharisæos, [illegible]
Amen dico vobis, si dabitur generationi huic signum. [illegible]

Matth.12. bi apud Matthæum legimus Christum sic respõdentem P[illegible]
risæis quærentibus signum è cælo: Generatio praua & a[illegible]
tera signum quærit, & non dabitur ei signum, nisi signum [illegible]

Obser. næ prophetæ, &c. Tales Pharisæos multos adhuc inue[illegible]

Contra nu- est, quos non mouent Prophetarum vaticinia, non C[illegible]

tãtes super miracula, non martyrum sanguis, non ecclesiæ vna[illegible]

doctrina ec consensus, non veneranda antiquitas, sed indies talia ia[illegible]

clesiæ. verba dubij illi Christiani, & leues paleæ: Nescio quo [illegible]
dem me conuertam in hac discordia: vtinam Deus mira[illegible]
lo quodam rei veritatem ostenderet, &c. Sed illis respon[illegible]

Lucæ.15. tur: Habent Moysen & Prophetas, audiant illos, &c.

Et dimittens eos ascendit iterum nauim, & abiit trans fre[illegible]
Et obliti sunt panem sumere, & nisi vnum panem non habeba[illegible]

cum in naui. Et præcipiebat eis dicens: Videte & cauete à fermento Pharisæorum, & fermēto Herodis. Et cogitabant ad alterutrum dicentes: Quia panes non habemus.

Deploratos Pharisæos & incorrigibiles derelinquit dominus. Vbi enim spes est correctionis, ibi immorandum est: vbi autem illa defuerit, inde transeundum. Et hic vide quàm ægrè discipuli cuticulam suam curarint, quantæ item fuerint parsimoniæ. Quòd enim nauigaturi trans fretum obliti sunt viaticum sumere secum, indicium est quàm paruam carnis curam haberent in reliquis, quibus ipsa reficiendi corporis necessitas, quæ naturaliter cunctis mortalibus inest, mente exciderat. Huius rei rarum apud nos est exemplum, cum prior cura semper sit nobis, vt cibus præueniat esuriem. Sequitur quòd discipuli tantùm vnum habuerint panem. hoc iuxta historiam verum est: mysticè autem vnicum illum panem qui de cælo descēderat, secum habebant, hoc est Christum filium Dei, quem qui secum habet, non est vt timeat vllam vel corporis vel animæ famem. Porrò dominus adhuc recordabatur Pharisaicæ impietatis, qui temere discipulos illotis manibus manducantes traduxissent, & iam signum aliquod de cælo petiissent. admonet ergo discipulos suos dicens: Videte & cauete à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis. Apud Matthæum dicit eis: Intuemini & cauete à fermento Pharisæorum & Sadducæorũ. Nec desunt qui legunt, à fermēto Herodianorum, ac si noua quædam horum secta fuerit, sicut secta Pharisæorũ & Sadducæorũ. Cæterum fermētum Pharisæorum, Beda teste, est decreta legis diuinæ traditionibus hominum postponere: vel certè legem verbis prædicare, factis autem impugnare. Fermentũ eorum est dominum tentare, nec doctrinæ eius aut operibus credere, sed ab operibus ad signa, à signis ad opera appellare. Fermentum Herodis est adulterium, homicidiũ, temeritas iurandi, & cætera impij regis scelera. Alij fermentum Pharisæorum dicũt esse bona opera hypocrisi adulterata, fermentum autem Herodis plane impiam vitam nullo pietatis prætextu palliatam. Cum igitur discipulis dicebat dominus, Cauete à fermento Pharisæorum, &c. ipsi non intelligebāt dominum de doctrina vel pietate verba facere, sed cogitabāt Christum illos arguere quòd non sumpsissent secum panem.

Obserua parsimoniã discipulorũ domini.

Ioan. 6.

Matth. 16.

Fermentũ Pharisæorum.

Quo cognito, ait illis Iesus: Quid cogitatis quia panes non habetis? Nondum cognoscitis neque intelligitis? Adhuc cæcatum habe-

tis cor vestrum, oculos habentes non videtis, & aures habentes non auditis? Nec recordamini quando quinque panes fregi in quinque millia, & quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt duodecim. Quando & septem panes in quatuor millia, quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei, septem. Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

Verebantur boni discipuli obiurgari de negligentia, obiurgantur de superuacanea cura. Quid, inquit dominus, disputatis inter vos, soliciti quòd nō habetis panes? Tot praeceptis instituti, tot exemplis edocti, toties admoniti, nondum animaduertitis, nec intelligitis? Non saltem illud memoria tenetis quòd nuper bis exhibitum est vestris oculis? Cum quinque panibus quinque millia hominum paui, & septem panibus quatuor millia, nunquid vnico pane possum vos duodecim pascere? Quod monui de fermēto Pharisaeorum & Herodis, non pertinet ad panes, sed ad illorum doctrinam vitandam, ne & vos seducamini, quemadmodum illi seducunt multos. Nihil hoc loci difficultatis est, sed sufficiat admonuisse vt ex praeteritis praesentia & futura aestimemus, neque vnquam Christo diffidamus. Et sicut Christus hic iubet discipulos sibi cauere à fermento Pharisaeorum & Herodis, ita & nobis cauendum ab omni doctrina quae Ecclesiasticae & Catholicae doctrinae aduersatur, quacunque tandem specie vel eruditione sese venditet. Nunquam deerit malum illud fermentum: nostrum est non gustare. Paulo siquidem teste, modicum fermenti totam massam corrumpit: tam letalis est cibus haereticorum & contagiosus, vt quisque vel paululum gustauerit, non posit post in totum abstinere: & quicquid deinde gustabit, sibi sapiet vetus fermentum. quòd si aliquando contigerit respicere ad panes euangelicos, nihil aliud tibi praeter fermentum Pharisaeorum videbuntur. Si manna videris, anima tua cum ingratis Israelitis nauseabit super cibo isto leuissimo, & cepas & allia Aegyptiaca desiderabis. Optimum igitur consilium hoc fuerit, vt in totum abstineas ab haereticorum fermento, & contentus sis euangelicis panibus. Sequitur.

Obser.

Cauēda doctrina pestifera.

1. Corin. 5.

Nume. 21.

Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei caecum, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impositis manibus suis, rogauit eum si quid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos

eius, & cœpit videre, & restitutus est ita, vt clarè videret omnia. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam, & si in vicum introieris, nemini dixeris.

Huius miraculi neque Matthæus neq; Lucas meminit, sed solus Marcus, qui & copiosè describit. Bethsaida hæc est patria Petri, Andreæ & Philippi, qui omnino à conciuibus suis degenerarunt. Apparet enim populum in illo castello fuisse satis incredulũ. hinc alibi apud Matthæum legimus: Væ tibi Corosaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidône factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœnitētiam egissent, &c. Ad hanc igitur Bethsaidam cum peruenisset dominus cum discipulis suis, quidam adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret, nimirum vt & sanaret. Hunc ergo dominus apprehensum manu, educit extra vicum, & expuens in oculos eius, imposuit ei manus. Quare educit extra vicum? Quia indigni erant ciues qui viderent hoc miraculum, quod citius calumniaturi, quàm probaturi fuerāt. Et sicut in superioribus sputo linguam surdi & muti tetigerat, ita & iam expuit in oculos cæci. nihil enim in Christo est, siue corpus, siue vox, siue sputum, imò etiam vestes, quod non habeat vim medicatiuam. Quòd autem cæcus rogatus an videret, ait: Video homines velut arbores ambulantes: ostendit ipsum non fuisse cæcum à natiuitate, sed aliquando vidisse. ostendit item quòd non perfectè curatus primò fuerit: cuius quidem rei causam Euangelista non reddit. Hoc scimus quòd ad curādum Christus variis vtitur modis & circunstantiis: sed quòd à parte tantùm sanat, hoc nouũ hic est. Videtur mihi hic cæcus fuisse parum credulus, vt quem nihil audimus rogare à Christo: ideóque Christus huic tam noua curatione voluit ostendere morbi grauitatem. Cæterùm cum nondum perfectè videret cæcus, rursum imposuit dominus manus super oculos eius: & cœpit videre omnino clarè. Quòd autem dominus prohibet eum id miraculi prędicare, suo more facit. Quòd si mysticum hic sensum disquirere voluerimus, inueniemus hoc cęco designari genus humanũ, quod primùm quidē, hoc est, statim vt conditus est homo, clarè vidit omnia, vtpote in statu innocentiæ constitutus, sed deinde dæmonis astutia occæcatus est. Hunc cæcum reparaturus dominus, principio quidem segregauit à multitudine, vt sibi esset populus peculiaris: dedit leges & mandata, quæ faciens homo vtcunque incipiebat videre.

Bethsaida.

Matth. 11.

Extra vicum.

Cap. 7.

Mysticè.

Postremò rursum imposuit ei manus dominus, [...] stus incarnaretur, & pristinę innocentiæ restitutus [...] Sed in his philosophari sicut facillimum, ita & [...]

Et egressus est Iesus & discipuli eius in castella Cæsare[æ] [Philip]pi, & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: Q[uem me di]cunt esse homines? Qui responderunt illi, dicentes: Al[ij Ioannem] Baptistam, alij Eliam, alij verò vnum de prophetis.

Ioan. 17. Apud Ioannem Euangelistam sic legimus Chri[stum di]cere ad patrem: Hæc est autem vita æterna, vt co[gnoscan]te Patrem solum Deum, & quem misisti Iesum Chri[stum. Vt] igitur cognosceretur ab hominibus, iuxta Prophe[tam Ba]

Baruch 4. ruch in terris visus est, & cum hominibus conuer[satus est,]

Ioan. 15. prædicauit, miracula operatus est, qualia antea nul[lus.] Hac autem re quid profecerit apud vulgus, iam rog[at disci]pulos, dicens: Quem me dicunt homines esse? Audi[unt me] concionantem, vident facientem miracula, nou[erunt]

Gene. 49. tempus Mesiæ instare, palàm est iam sceptrū de Iu[da abla]tum esse. quem igitur me dicunt esse? quam de me co[nceperunt] runt opinionem? Discipuli simpliciter citraque frau[de re]spondent quod audierant à vulgo: Alij Ioannem Bap[tistam,] alij Eliam, alij verò quasi vnum de prophetis. Hanc [o]pinionem in superioribus audiuimus, & vnde in e[am] hunc peruenerint docuimus. Herodis impij & crude[lis ty]

Marc. 6. ranni vox erat, Quem ego decollaui, Ioannes Baptis[ta surre]xit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. fuerun[t & alij] in ea opinione, sicut ex euãgelica historia patet. Et hi[c vide]mus hominum inconstantiam: Ioannem pro Christo [habent] viuentem, Christum habent pro Ioanne quem mort[uum fa]tentur: & sic neque Christo neque Ioanni crediderun[t.]

Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis? Respon[dens Pe]trus, ait ei: Tu es Christus. Et cõminatus est eis ne cui dicere[nt.]

Vult dicere Christus, Vacillat, vt video, vulgus, [...] me constanter sentiens: & tamen magnificentius de [me sen]

Marc. 3. tiunt, quàm hi qui me nihil aliud prædicabant quàm f[...] lium, quàm qui dicebãt me versum in furorem, & ve[...] tur ad vincula, quàm qui dicebant in me spiritū esse B[eelze]bub: Vos autem, qui me domesticè nostis, qui perpe[tui testes] fuistis omnium quæ gessi, quæque docui, quem me e[sse an]nunciatis? Tum Petrus apostolorum princeps ore o[mnium] respondit, Tu es Christus. Apud Matthæum legimus,

Matth. 14. Christus ille filius Dei viui. Nam multis Christi n[...]

cum Christo commune est, cum & sacerdotes & reges vngebantur etiam tum temporis. Sed filium esse Dei viui, longè aliud elogium est. Neque tamen negauerim & Christifideles filios Dei appellari, sed longè alia ratione. Quod autem sequitur, comminatus est eis ne cui dicerent de illo, quare fecerit, iam audiemus.

Christi nomē multis commune. Filij Dei multi.

Et cœpit docere eos quoniam oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus & scribis, & occidi, & post tres dies resurgere. Et palàm verbum loquebatur.

Videte qualē charitatem nobis dedit Deus, vt filij Dei nominemur & simus. 1. Ioan. 2.

Apud mundum hæc duo, esse filium Dei viui, & crucifigi, non probè sese sequuntur: sed apud Deum hæc summa sapientia est. Quia verò mundus æquo animo hæc ferre non potest, ideo post Petri, imò omnium apostolorum confessionem, statim mentionem facit, cœpítque eos docere, inquiens: Oportet filium hominis multa pati, & reprobari, non ab infimæ sortis hominibus, non ab infidelibus gētilibus, sed à senioribus, & à summis sacerdotibus & scribis. Nec à persequendo desistent, donec occidant. Sed hæc vos non moueant plus æquo, quia mors hæc mihi nihil nocebit. Post tres enim dies resurgam. Iam nota verba Christi diligētius. Audit à Petro, Tu es Christus filius Dei viui: neque tamen dominus dicit: Oportet filium Dei viui multa pati & reprobari: sed oportet filium hominis multa pati. Secundum enim quòd filius Dei est, pati non potuit, occidi non potuit: sed secundum quod filius hominis. Quia igitur filius hominis factus est, mori potuit. Quia filius Dei viui, tertia die resurgere potuit, & quæ vētura erant discipulis prædicere. Sed quare discipulis passionem suam dominus prædicit? Vt cum factum fuerit quod prædixerat, non offenderentur, memores scilicet suæ confessionis, qua confessi sunt ipsum esse filium Dei viui. Sed cur noluit vt apostoli prædicarēt vulgo ipsum esse filium Dei viui? Ne iam credentes, post videntes & passum & mortuum, amplius scandalizarentur. Porrò eum prædicari filium Dei viui, qui & passus & mortuus est, & tertia die resurrexit, facillimum est creditu. Sequitur.

Oportet filium hominis multa pati, &c.

Quare prohibuerit se filium Dei prædicari.

Et apprehendens eum Petrus cœpit increpare eum. Qui conuersus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retro me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.

Petrus quàm ardentissimè amauerit Christum, obscurum non est. cum itaque audiret tam crudelem sermonem de

damnando, de affligendo, de occidendo, ausus est
ducere, quasi priuatim aliquid admoniturus quod
Matth. 16. set: & dicit iuxta Matthæum, Absit hoc à te, & pro
tibi domine. Huic Christus respondet: Vade post
na, hoc est aduersarie, quoniam non sapis quæ Dei
quæ hominum. Petro videbatur indignum, vt Chri
Dei viui, qui nemini incommodaret quidem, sed
prodesset, sic deberet persecutionem pati, etiam ad
vsque. admonet igitur, vt cum sit filius Dei, & poten
tiam reuocare, propitius sit sibimetipsi. Et quando
Christus increpaturus Petrum etiam reliquos disci
spicit, apparet omnes eiusdem fuisse sentẽtiæ, sed Pe
confidentiorem hæc Christo dixisse. Porrò non mi
est hic Petro, qui à se tã diuersa facit. Fatetur filium D
& filium Dei, & docere & increpare non veretur. N
acceperant spiritum cęlestem, qui perficeret in eis
Obser. imperfectum. Habet hic mundus multos Petros
tiores volunt esse Christo, & ei pręscribere quid fa
In hoc tamen peiores Petro sunt, quòd admoniti n
sipiscere. Petro videbatur indignum, filium Dei
admonitus resipuit. Apelles, Marcion, & multi alij
existimabãt Christum filium Dei vel nasci vel mori
Aduersus sacramentarios. moniti in sua hæresi mortui sunt. Sacramentariis res
indigna videtur, vt velit nos suo corpore & sanguine
Toties super hac re admoniti sunt, pro pœnitentia
ciam habemus. Porrò non est hominis apprehendere
& increpare ne faciat quod decreuit facere: sed ad
est, vt nos dignetur apprehendere, ducturus quò vel

Et conuocata turba cum discipulis suis, dixit eis: Si qui
sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam, & seq
Qui enim voluerit animã suam saluã facere, perdet eam
perdiderit animã suam propter me & euãgelium, saluã

Durum videbatur Petro, quòd ipse dominus debe
crucem. Conuocat igitur turbam, in hunc sensum
quitur Petrum: Tu me, inquit, reprehendis Petre, qu
cem tollo? ego autem tibi dico, quòd neq; tu, nec qu
saluabitur, nisi moriatur pro bono & veritate. Mul
quuntur pedibus magis, quàm imitatione, nec omnes
adducit causa: alios allicit miraculorum nouitas, al
sanitatis, alios verò fames doctrinæ. Cæterùm qui
luerit esse affectator mei, si voluerit esse socius fel

gloriæ, paret interim animum suum, vt sit socius afflictio- num & mortis. Abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Quid est abnegare semetipsum? Hoc quid sit, discemus, si didicerimus quid sit abnegare alium. Qui enim abnegat alium, fratrem fortassis vel familiarem, vel patrem: etiam si flagellari eum viderit vel occidi, non aduertit, non dolet, non compatitur, semel ab eo abalienatus. Sic quoque dominus nos vult corpus nostrum despicere, vt siue flagella siue aliquid patiatur, ne illi parcamus. Quod ergo dominus hic abnegare dicit, alibi odire animam suam dicit: & Paulus, curam carnis non facere: breuiter, nulla in re corpori parcere, si Christi gloria hoc ipsum postulauerit. Deinde oportet vt tollat suam crucem, hoc est, quicquid aduersitatis tibi immiserit Christus, hoc æquo animo ferēdum erit. Quia autem nō satis est pati & affligi, nisi hoc ipsum pius patiatur, ait, & sequatur me. Habet enim & Satanas suos martyres: vnde & Christus etiam subiungit: Qui autem perdiderit animam suam propter me & euangelium, saluam faciet eam. Qui digna factis recipiunt, nullo encomio digni sunt. Sed iam hoc seculū multos habet qui glorientur (imò cōquerun- tur) se euangelij gratia persecutionem pati, odio haberi, &c. Et verè conqueruntur, puniuntur certè propter euangelium, sicut homicida capite plectitur propter iustitiam. Qui occidit hæreticum, occidit propter euangelium, non quia hęreticus illud docet, sed quia persequitur & adulterat euāgelium. Sed satis hac de re. Cæterùm ad sensum euangelij, qui pluris facit hanc vitam quàm pietatem, quàm Christū, etiam si videatur ad tempus lucrifacere vitā, tamen re vera perdit eā. Nullus enim hic vitam suam vltra præscriptum diem valet prorogare, & post hanc vitam (quæ nulli non breuissima est) addicitur æternæ morti. Porrò quisquis amore Christi vitam suam posuerit in discrimen mortis, saluā sic faciet, &c. Oportet enim omnino nos imitari Christum, qui passus nobis reliquit imitandi exemplum. Non pudeat discipulum sequi præceptorem, non pudeat seruum sequi dominū. Oportebat pati Christum, & sic intrare in gloriā suam: ergo oportet & nos per multas tribulationes intrare in gloriam alienā.

2. Corin. 1. *Abnegare semetipsū.* *Roma. 12.* *Hæretici propter iustitiā adfliguntur, sed quo sensu.* *Luc. 24.*

Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat? aut quid commutationis dabit homo pro anima sua?

Hæc domini verba non expositione, sed imitatione indi-

gent. Quis tam ſtultus eſt in hoc mundo, qui vitā
poralem commutaret omnibus huius mūdi diuitiis
pli gratia, ſi alicui dicerem, Ecce iam pauper es, &
quòd ſi volueris, in momento faciam te principem
mundi, ſed cum principatu aderit mors: nunquid
rus eſt, quid mihi mortuo proderit fuiſſe principem
tur præſens vita nobis charior omnibus mundi di
ſtit, quid de vita animæ ſentiendum erit? Animæ v
tua eſt & cæleſtis, cum corporis vita ſit caduca &
Quid igitur proderit homini ſi vniuerſum mund
tur, & detrimentum animæ ſuæ faciat? aut quid com
nis dabit homo pro anima ſua? Anima omnibus re
mundo ſunt præponderat: vnde & pro ipſa non p
rādum eſt, ne pereat. Sed animæ precioſitatem di
mundi non curant: pro vnico nummo ſeruando pl
ti ſunt, quàm pro anima ſeruanda. His obiicimus
purpuratum epulonem, qui illis ſit documento q
oporteat. Sed hac de re alias copioſius.

Qui enim me confeſſus fuerit & verba mea in generatione adultera & peccatrice, & filius hominis confitebitur eum cum venerit in gloria patris ſui cum angelis ſanctis.

Dixerat, Quid proderit homini ſi lucretur vni
mundum, & detrimentum animæ ſuæ patiatur? Iam q
cri facturus ſit, qui nihil præponit Chriſto, aperte ſi
dicēs: Qui me confeſſus fuerit & verba mea in gen
iſta adultera & peccatrice, & filius hominis cōfiteb
&c. non omnis mundus amplectetur vel Chriſtum
euāgelium, ſed multi impij Chriſti diſcipulis bel
bunt. hoc ergo in tumultu oportet vt nemo deſpe
mū, ſed apertè fateatur ſe eſſe Chriſti. Nam & Chr
feſsionem confeſsione cōpenſabit. Si abnegaſti illu
gabit te: ſi confeſſus fuiſti eum, & ipſe confitebitur
autem ſit Chriſtum abnegare aliquem, doceant te
Matth.25. gines, quę clamantes, Domine domine aperi nobis
Amen dico vobis, neſcio vos. id eſt, reprobo vos,
vos. Ne igitur eandem vocem audire nos conting
Tit.1. dum eſt. Apoſtolus de quibuſdam loquitur: C
quidem ſe noſſe Deum, factis autem negant. Nec
ſufficit dicere Chriſtianum inter Chriſtianos, Chri
ſum, ſed tempore perſecutionis Chriſtianorum qui
debat dicere, verè Chriſtianus erat. Iam quandoque

ſtianorum martyria ceſſarunt, Chriſti nomen operibus piis profitendum erit. Si Chriſti veſtigia imitatus fueris, ſi charitate fraterna præditus fueris, ſi patiētiam & longanimitatem indueris: hæc & ſimilia teſtantur verum Chriſtianum. Porrò ſi pro Chriſto pati non potes detrimentum vnius oboli, quomodo pro illo vitam impendes? Sed ad textum reuertamur: vbi obſeruandum eſt, quòd Chriſtus non dicit ſe iam aduenisse vt remuneret, ſed olim ad remunerandum aduenturum. Poſſet enim quis dicere: Quid magni eſt, etiam ſi Chriſtus iam in crucem adigendus me confitebitur eſſe ſuum? Dicit ergo, Filius hominis confitebitur eum, non quando iam eſt in confuſione & ſcandalo crucis, ſed cùm venerit in gloria patris ſui cum angelis ſanctis. Quod vtinam nobis contingat gratia domini noſtri Ieſu Chriſti. Amen. *Obſer.*

CAPVT NONVM.

ET dicebat illis: Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videāt regnum Dei veniens in virtute.

Expectabat Iudæorum populus admirabile quoddam regnum Iſraelitici populi, quod mox exoriturum arbitrabantur ſimul atque veniſſet Meſsias: & ideo non poterant credere Ieſum eſſe Meſsiam, quòd tam humilis, tam abiectus aduenisset: magis autem offendebantur mentione crucis ac mortis. Non intelligebant autem duplicem Meſsiæ aduentum: priorem iuxta mundum humilem & ignominioſum, alterum maieſtatis & gloriæ plenum, qui in fine mundi futurus eſt, vt vniuerſum corpus ſuum ab omnibus exemptum malis, ſibi iungat in gloria patris: Satanam autem cum omnibus ſuis membris demergat in gehennam. Huius autem aduentus diē omnibus incertum eſſe voluit, ſed tamen in hunc voluit omnes eſſe paratos. Itaque cum dominus iam dixiſſet, Filius hominis venturus eſt in gloria patris. & multi eſſent in turba, qui proculdubio ſic cogitabant apud ſeſe, Quando veniet hoc tempus gloriæ, quod promittit? dicebat ergo illis, Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabūt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute. Quę quidem domini verba videntur mihi intelligenda de futura transfiguratione, qua ſpeciem quandam futuræ gloriæ tribus diſcipulis exhibuit. Sequitur enim continenter in textu: *Aduentus Meßiæ duplex.*

Et post dies sex assumpsit Iesus Petrum, Iacobum & I...
& duxit illos in montem excelsum solos, & transfiguratus...
ipsis. Et vestimenta eius facta sunt splendentia & can...
velut nix, qualia fullo non potest super terram candida fac...
paruit illis Helias cum Moyse loquentes cum Iesu.

Luc. 9. Lucas dicit hæc post octo dies facta esse. numera... diem in quo hanc promissionem fecerat, & po... diem in quo trāsformatus est: Marcus verò tantùm m... dios dies numerat. Sed quare tantùm tres Apostolos,... & duos filios Zebedæi assumpsit secum? Vt qui futu... participes passionis, etiam participes essent gloriæ H... tres Apostolos etiam passurus ad montem Olive... duxit. Quòd autem ascendit excelsum montem, oste... minem visurum gloriam cælestem, nisi qui contemp... di voluptatibus cælestia cogitant. Hinc Paulus dicit:... surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vb... stus est in dextera Dei sedens. quæ sursum sunt sap... quæ super terram. Et transfiguratus est ante eos. Qu... futurus est tempore iudicij, talis apostolis appar... autem putet Christum pristinam formam & faciem... disse, vel amisisse corporis veritatem, & assumpsis... spirituale vel aëreum. Neque enim alio corpore re... dominus, quàm quo passus est, nisi quòd corpus pati... sibile fuerit, corpus autem resurgens immortale & i... bile. Sed corporis Christi veritatem Thomas Apost... bunde probauit, digitos suos in locum clauorum, man... tem in latus domini mittens: qua de re aliàs. Vestime... ro domini in hac transfiguratione facta sunt splend... dida sicut nix, qualia fullo non potest super terram c... facere: & iuxta alios euangelistas, facies eius resp... sol. Per splendorem faciei, iuxta Gregorium, design... ritas Christi futura: per candorem autem vestium, d... claritas aliorum sanctorum. Vnde sicut claritas niuis... tur à claritate solis, ita claritas Christi superabit c... aliorum sanctorum. Quare autem Moyses & Helias a... rint, multæ à multis assignantur causæ. Primùm, isti d... ruerunt, vt ostendatur quòd mortis & vitæ potestat... Moyses enim morte defecerat, & Helias in Paradi... voluptatis raptus fuerat. Altera causa: Quia dixerant... li, populi opinionem esse quòd Christus sit vel Helias... lius ex prophetarum numero, ostendit eis propheta...

Ascendere in mōtem quid.

Col. 3.

Ioann. 20.

1\.

4. Reg. 2.

2\.

cipuos, vt & inde discant quantum inter dominum & seruum intersit. Aliam rursum causam ponunt: Quia multi eum putabant aduersarium Deo, & quòd solueret sabbatum, ac legem præuaricaretur, ostendit in monte prophetas, quorum vnus legis lator, alter æmulator fuerat. Neque enim colloquium cum eo habuissent prophetæ, qui visus fuisset soluere legem. Propter has ergo & fortassis nonnullas alias causas apparuerunt Helias & Moyses, & erant loquentes cum eo. Sed quid loquuti sunt? Audi Lucam Euangelistam sic dicentem: Erant autem Moyses & Helias visi in maiestate, & dicebant excessum eius quē completurus erat in Hierusalē. 3. Luc. 9.

Et respondens Petrus ait Iesu. Rabbi, bonum est nos hic esse: & faciamus tria tabernacula, tibi vnum, & Moysi vnum, & Heliæ vnam. Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore perterriti. Et facta est nubes obumbrans eos, & venit vox de nube dicens: Hic est filius meus charißimus, ipsum audite. Et statim circunspicientes neminem amplius viderunt, nisi Iesum tantùm secum.

Audiens pius ille Petrus quæ colloquerentur Prophetæ cum domino, quòd scilicet oporteret Iesum ire Hierosolymam, & ibi multa pati, demum etiam crucifigi, adhuc timet pro Christo, sed post increpationem non audet dicere rursus, Propitius esto tibi. sed idem occultè per alia verba dicit inquiens, Rabbi, bonum est nos hic esse, & faciamus hic tria tabernacula, & cæt. Cogitauit enim quòd si hoc fieret, non ascenderet Hierosolymam: & si non ascenderet, Christus non moreretur. Cogitabat fortasis etiam quòd Helias aderat, qui in montem ignem descendere fecit, & Moyses qui intrauit nebulam, & cum Deo locutus est, vnde occultari poterant, vt nullus persecutorum sciret vbi essent. Sed quacunque tandem occasione hoc dixerit Petrus, non multis quærendum est, cùm Marcus dicat: Non enim sciebat quid diceret: vsque adeo timore perterritus fuerat. Nesciebat enim verè quid diceret, sicut alibi filij Zebedæi nesciunt quid petant. Errauit Petrus, quia imaginem gloriæ, veram gloriam æstimabat. Errauit etiã quia voluit vt regnũ electorum constitueretur in terra, quod dominus promiserat dare in cælis. Errauit deinde, quia oblitus est se & socios suos esse mortales, & absque gustu mortis voluit subire æternam felicitatem. Errauit postremò quia voluit particeps esse gloriæ, sed non passionis. Porrò cum exterriti discipuli non poterant ferre splendorem hunc, nubes, iuxta Matthæum, lucida obū- 4. Reg. 1. *Mar. 10.* *Errat Petrus quadrupliciter* *Matt. 17.*

brauit eos. Neque quicquam respondit Christus ad v... Petri, sed venit vox de nube dicens: Hic est filius me... rissimus. ipsum audite. ac si diceret: Hactenus Iudæi ... runt Moysen & Eliam, qui vaticinati sunt de filio meo ... illi fuerunt, sed serui mei: hic est autem ille filius meus charissimus, ipsum audite. Sic ergo Christus habuit te... cælo patrem cælestem, ex paradiso Heliam, ex terra Ap... los, ex inferis Moysen. Vnde & merito ab omnibus a... dus est, quemadmodum & pater cælestis admonuit. Et per Moysen eadem admonuerat inquiens: Prophetam gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi do... Deus tuus: ipsum audies, &c. Et rursum. Prophetam sus... bo eis de medio fratrum suorum similem tui, & ponam ... ba mea in ore eius, loqueturque eis omnia quæ præce... illi. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo ... dire noluerit, ergo vltor existam. Vides igitur non tutu... se Christi verba vel negligere, vel prorsus negare. fac ... vt sint lucerna pedibus tuis, & lumen semitis. Deinde ... stituas vitam tuam, vt ex fugitiuo seruo efficiaris & ipse ... rissimus Dei filius. Hoc enim non impossibile esse al... lius Dei docet, dicens: Diligite inimicos vestros, & be... cite his qui vos oderunt, &c. vt sitis filij patris vestri cæ... qui solem suum facit oriri super bonos & malos, &c. E... sum: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Eo p... net quod Ioannes in canonica sua dicit: Videte qu... charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominem... simus.

Christi testes. — *Deut. 18.* — *Psal. 118.* — *Matt. 5.* — *Ibidem.* — *1. Ioan. 3.*

Et descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam q... vidissent narrarent, nisi cum filius hominis à mortuis resurre... Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset, cum a... tuis resurrexerit.

Nunquid phantasma fuit, quod viderunt apostoli illi... Nunquid illorum oculos fascinauit? Nequaquam. Q... hæc videre fecit discipulos, si noluit sciri? Descende... enim illis præcepit ne cuiquam quod vidissent narra... Obserua quia discipulis præscribit quousque silendum ... rit hoc præclarum facinus. Neque enim perpetuò silen... fuerat, sed donec à mortuis resurgeret. Quid enim pro... sent hoc narrãtes, nisi quòd incredulis ludibrio essent ... Quis autem credidisset verè talem apparuisse Iesum, ... mox vidissent tot ignominiis affectum, & denique mort...

tem in cruce? Post resurrectionem autem non erat periculum. Quis enim nō crederet illum in tanta maiestate visum, & patris testimonio comprobatum, quem nouit a mortuis resurrexisse? Oportuit ergo vt visio hæc annunciaretur, sed post resurrectionem: vt neminē scandalizaret, sed omnibus prodesset. Non enim tantùm refert quid dicas, sed quando, quibus, & qua ratione. Hinc apostoli prohibiti à domino, hunc sermonem continuerunt apud se, etiam si non intelligerent, donec à mortuis resurrexisset Christus, & ad cælos ascendisset. Inuenimus siquidem eius visionis Petrum facere mentionem cū dicit: Non enim indoctas fabulas secuti, notam fecimus vobis domini nostri Iesu virtutem & pręsentiā, sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cælo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Cæterùm quòd discipuli inter se disputant quidnam sit, cum à mortuis resurrexerit, sic se habet. Boni discipuli etsi iam sæpius audiuissent Christum mortem crucis subiturum, tamen non potuerunt adduci vt crederent futurum esse, maximè cum iam vidissent illius magnitudinem, & paternā vocem de cælo audissent. Quomodo igitur à mortuis resurget, qui nunquam morietur? Sed morietur, dicis Petro: hic respōdet: Non est verisimile, vt pater cælestis patiatur filium suum charissimum in hanc ignominiam venire. Quod si etiam discipulis persuasum fuerit Christū moriturū, sed tamen nouū hoc fuit exemplum, vt quis semetipsum à mortuis resuscitet. Sūma, hęc erāt supra captū discipulorū, & alias nō facilè credimus quæ illibenter audimus. Sed videamus quæ sequūtur.

2.Pet.1.

Obser.

Et interrogabant eum dicentes: Quid ergo dicunt Pharisæi & Scribæ, quia Heliam oporteat venire primum? Qui respondens ait illis: Helias cum venerit, primò restituet omnia, & quomodo scriptū est in filium hominis, vt multa patiatur, & contemnatur: sed dico vobis quia Helias venit, & fecerunt illi quæcunque voluerunt, sicut scriptum est de eo.

Celebris erat fama apud Iudęos, Heliam Thesbitem venturum esse ante diem domini magnum, & discipuli rebantur à resurrectione domini statim illum diē imminere: vnde sese nō poterant explicare, quidnā hac de re certi crederēt. Interrogant ergo Christum, dicentes: Quid est, quòd ex Ma-

lachiæ prophetia dicunt Pharisæi, nõ venturum ill... nisi prius venerit Helias Thesbites, qui præparet p... in aduentum illius diei, ne feriat dominus omnes ana... te? Atqui nondum venit Helias, quem vidimus te... monte, neque quicquam adhuc per illum est actum. ... sus ad illam interrogationem quasi in hunc sensum re... dit: Et quod de Helia dixit Malachias, & quod de filio ... nis prædictum est à prophetis, haud dubiè futurum est... Helia legitis, quòd præueniens diem domini magnũ & ... ribilem, conuersurus sit corda patrum in filios, & cor... rum ad patres: vt minores intelligant exhibitum, quod ... ioribus fuerat expectatum. Hic igitur Helias anteuerten... stituet omnia sicut scriptum est. Sed quemadmodum ... est Malachiæ prophetia de præcursore Helia, ita vera ... cæterorum prophetia quæ prædicit futurum, vt filius ho... nis priusquam aperiat maiestatem suam, multa patiatur, ... temptuique & ludibrio habeatur, denique & occidatur. ... dico vobis quia Helias venit, & tamen qui prophetiæ in... ligentiam iactant, hunc non agnouerunt, sed fecerunt in ... non quod ille merebatur, sed quicquid ipsis collibitum ... Hæc Christus de Ioanne Baptista loquutus est, qui veni... ta Esaiæ & Malachiæ vaticinia, vociferans in deserto ad... diem domini magnum & terribilem, iam securim admo... arboris radici, properaret quisque fugere venturam Dei ... dictam. Breuiter, Prophetarum vaticinia duos domini ad... tus vēturos prædixerunt, vnum in humilitate, alterum in ... iestate: vnum in infirmitate, alterum in gloria. Et prædi... est, primum aduentum qui fuit in humilitate, habere præ... sorem, nimirum Ioannem Baptistam, qui in spiritu & vir... Heliæ venit. Alterum autem aduentum habere præcursor... Heliam illũ Thesbitē, qui igneo curru raptus est per a... paradisum, quique eos in viam veritatis restituet, quos A... christus corruperit. Sed Iudæi qui nihil aliud spirant, ... libertatem, regnum, & potentiam, primum domini adue... in carnem nolunt recipere, sed tantùm alterum expect... nec volunt credere Christi aduentum vllum, nisi prius v... rint Heliam Thesbitem. Hinc est quod alibi Baptistam ... terrogant dicentes: Helias es tu? &c. Sed de his plus satis.

Duo domini aduētus.

Ioan. 1.

Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa ... Scribas conquirentes cum illis. Et confestim omnis populus ... Iesum stupefactus est, & expauerunt: & accurrentes salutaba...

& interrogauit eos: Quid conquiritis inter vos?

Notanda in omnibus locis distantia mentis Scribarum & turbæ. Erat enim cum discipulis turba, erāt & Scribæ: sed adueniēte domino mox omnis turba stupefacta expauit, illúmque salutans accurrit: Scribæ nihil deuotionis, fidei, humilitatis & reuerentiæ ei exhibuisse narrantur. Denotatur autem dolus Scribarum: qui cum domino congredi non auderent, diuexare rudes discipulos absente ipso instituerant, quò vel speciem victoriæ contra veritatem apud imperitam plebem obtinerent. Sic & hæretici solent incautos & simplices venari, contra quos suas hæreses defendere ausint. Quid autē Scribæ cum discipulis domini disputauerint, Euangelista non dicit. Potest verò aptè intelligi de hoc quæstionem fuisse motam, quare ipsi cum essent discipuli Saluatoris, saluare dæmoniacum qui in medio erat positus, non possent. quod ex sequentibus intelligi potest verbis. cùm enim interrogasset dominus dicens: Quid inter vos conquiritis? *Dolus Scribarum.*

Respondens vnus de turba dixit ei: Magister, attuli filium meum ad te, habentem spiritum mutum, qui vbicunq; eum apprehenderit, allidit illum, & spumat & stridet dentibus, & arescit. Et dixi discipulis tuis vt eiicerent illum, & non potuerunt. Qui respondens eis dixit: O generatio incredula, quàm diu apud vos ero? Quam diu vos patiar? afferte illum ad me.

Non ignorabat Iesus quid disceptarent Pharisæi, sed tamē interrogat quid esset rei de quo disceptarent, vt omnibus esset notum quid ageretur. Quum & discipuli pudore obticescerent, quòd frustra tentassent dæmoniū eiicere: obticescerent & Pharisæi, qui nomen Iesu apud discipulos inefficax calumniabantur: quidam è turba, qui dederat huic disputationi occasionem, rem vt erat exposuit Iesu. Magister, inquit, adduxeram huc ad te filium meum, obnoxiū muto spiritui, à quo miserè affligitur, &c. Quoniam autem tu non aderas, rogaui discipulos tuos, vt profligato spiritu, liberarēt filium meum. Illi tentarunt quidem, sed non potuerunt. Hoc audito dominus vt ostenderet fiduciæ imbecillitatem in causa fuisse quominus liberatus fuisset iuuenis, velut indignans apud se, ait: O generatio incredula, &c. Verè enim incredula erat natio, quæ tot miraculis editis adduci nō poterat vt crederet. Matthæus hanc historiam breuissimis describit, tamē addit eum filium fuisse lunaticum. Hinc Beda occasionem sumit dicens allegoricè: Hic puer designat eos de quibus scriptum est:

Stultus vt luna mutatur, qui nūquam in eodem statu [...]nentes, nunc ad hæc, nunc ad illa vitia mutati, cresc[...] decrescunt. Muti sunt ad loquendum bona, ad detra[...] verò vocalissimi. Surdi sunt ad audiendum verbum [...] turpia & lasciua verba satis auriti. Spumant autem [...]ta & quicquid in buccā venit euomunt. Strident den[...] iracundiæ furore perciti sunt in obuium quenque. E[...]cundi & inuidi homines verè tabescunt alienam fe[...] vel videntes vel timentes. Sequitur.

Et attulerunt eum. Et cum vidisset eum, statim spiritus [...]bauit illum, & elisus in terram volutabatur spumans. Et i[...]uit patrem eius: Quantum temporis est ex quo ei hoc accid[...] le ait: Ab infantia: & frequenter eum in ignem & in aq[...] vt eum perderet. sed si quid potes, adiuua nos misertus nostri.

Quantum ad historiam attinet, nihil est hoc loci d[...]tatis, si quis modò meminerit, quid in aliis locis gest[...] Quòd spiritus immundus viso Iesu miserum homine[...]hementius infestat, ideo fit, quia veretur se non pos[...] domini virtutem, sed se cogi vt exeat ab homine. Qu[...]tem Christus interrogat, quanto tēpore hoc mali c[...]rit hominem, non ex ignorantia facit, sed vt patre om[...]dine referente, res clarior existat. Quod denique pater [...] dominum: Sed si quid potes, adiuua me, misertus nostr[...] cat quàm tenerè pater amauerit filiū, & quàm parum h[...]rit fidei. Nō enim cum leproso dicit: Si vis, potes: sed [...] potes, adiuua me. Mysticum huius etiam facti sensum n[...] sumus intactum præterire. Allatum ergo domino p[...] spiritus conturbat & elidit, quia sæpe dum conuerti a[...] minum post peccata conamur, maioribus nouisque [...] qui hostis pulsamur insidiis. Quod ob id vtique callid[...]cit aduersarius, vt vel odium virtutis incutiat, vel exp[...]nis suæ vindicet iniuriam. Hinc Sapiens dicit: Fili acc[...] ad seruitutem Dei, sta in timore, & præpara animū t[...] tentationem, &c. Obseruandum item, miserum illum [...]fantia sic à dæmonio vexatum. solet enim Deus aliq[...] parentum peccata punire in filiis, quibus tamen repēde[...]test pro modica passione perennem gloriam.

Matt. 8. *Obser.* *Eccle. 2.*

Iesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt [...]ti. Et continuo exclamans pater pueri, cum lachrymis aieba[...] domine, adiuua incredulitatem meam. Et cum vidisset Iesus [...]rentem turbam, comminatus est spiritui immundo dicens illi [...]

& mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et exclamans & multum eum discerpens exiit ab eo: & factus est quasi mortuus, ita vt multi dicerent, Quia mortuus est. Iesus autem tenens manum eius, eleuauit eum, & surrexit.

Dixerat pater pueri, Si quid potes, adiuua nos, misertus nostri. Hoc dictum corrigit dicens: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Mihi nihil est impossibile, sed quæ possum, non facilè aperio nisi credenti. Audiens hæc pater, concepta certiore spe, & clamore & lachrymis testificãs vehemẽs animi desideriũ, ait: Confido domine, & si quid deest meæ fiduciæ, tu succurre imbecillitati meæ. Magna vis est etiam modicæ fidei: vnde & Christus alibi dicebat. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dixeritis huic monti, tollere, & mitte te in mare, fiet, &c. Sed fides hæc suos gradus habet, quemadmodum & reliquæ virtutes. Hinc Apostoli dicunt, Domine adauge nobis fidem. Breuiter: Nemo repente fit summus: sed in bona conuersatione à minimis quisque inchoat, vt ad magna perueniat. Alia nanque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Porrò obseruãdum quòd dominus non puero sed dæmoni imperat & comminatur. Sic & qui peccantem emendare desiderat, vitium vtique increpando & execrando debet exterminare, sed hominem amando refouere. Obseruandum & hoc, quòd dominus qui spiritum immundum expellit ab homine, simul ne amplius ingrediatur in eum imperat. Ille siquidem veraciter pœnitentiam agit, qui ad peccata pristina non reuertitur. Porrò quòd dæmon exclamans & multum eum discerpens egreditur, ostendit quàm inuitus egrediatur. Cætera omnia sunt aperta. Sed quid ad hæc discipuli?

Magna vis est etiam modicæ fidei.

Matt. 17.

Luc. 17.

Obser.

Et cum introisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere eum? Et dixit illis: Hoc genus dæmoniorum in nullo potest exire nisi in oratione & ieiunio.

Quum Iesus introisset in ædes, discipuli semotis arbitris interrogabant eum, quid fuerit in causa cur ipsi non potuerint hunc dæmonem eiicere, quum antea multos eiecissent in nomine Iesu. Ceperat enim animos illorũ solicitudo humana, ne quid imprudẽter offendissent dominum, & virtutẽ faciẽdi miracula semel ab ipso traditã pdidissent. Et dixit illis Iesus, esse peculiare quoddã dęmonũ genus, quod expelli nequeat nisi adhibita precatione & ieiunio. His enim duabus machinis multũ possumus dęmoni incõmodare, oratione ni-

Ieiuniũ. mirum & ieiunio. Ieiuniũ autẽ generale est, nõ solũ ab e- sed à cunctis illecebris abstinere carnalibus, imò ab o- *Oratio.* bus vitiorũ continere passionibus. Sic & oratio generali- in verbis solum est, quibus diuinam clementiam inuoca- verum etiam in omnibus quæ in obsequium nostri cond- *1.Thessa.5.* ris fidei deuotione gerimus. Hinc & Apostolus ait: Sine termissione orate. Quomodo enim quis omnibus horis- que momentis sine intermissione Deũ potest inuocare- monibus? Sed tunc sine intermissione oramus, cum ea to- opera gerimus, quæ nos pietati nostri commendent au- Quo nimirũ ieiunio & qua oratione, opitulãte domino, ctas antiqui hostis debellabimus & propulsabimus insi-

Et inde profecti prætergrediebãtur Galilæam, nec volebat- quam scire. Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis, quo- filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, o- cisus tertia die resurget. At illi ignorabant verbum, & timeba- interrogare.

Ioan.13. Prætergreditur dominus Galilæam, nec quenquam- scire, quia nõdum venerat hora eius, vt per passionem i- transiret ex hoc mundo ad patrem. Inter eundum autem r- sus inculcat discipulis suis, quod nõ semel iam audierant. D- cebat autem, Omnino futurum est, quod toties dixi. Fi- hominis tradetur in manus hominum, vt capiatur, vt c- natur, vt illudatur, vt flagelletur, vt occidatur. Scio, pertur- vos mortis mentio, sed oportet forti esse animo: non diu v- deseram, nam tertia die reuiuiscã. Hæc loquente Iesu, tan- torpor obsederat animos discipulorum, vt hunc sermo- tametsi dilucidũ non intelligerent, suspicantes aliquid- gmatis esse: quandoquidem meminerant sese dictis eius- di figuratis aliquoties fuisse falsos, veluti cum iuberent- uere à fermento Pharisæorum. Necdum animo concip- poterant mysterium crucis, neque coniectare quorsum- neret occidi, si mox esset reuicturus: quũ qui reuiuiscere- test vbi velit, idem possit, si velit, non mori. Proinde qu- quam hoc sermone vehementer offenderentur, tamen- audebant interrogare Iesum, exemplo Petri deterriti, cu- rum feliciter successerat hac de re dominum interpella- Audierat enim, Vade retro satana.

Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi esset, interrogabat- Quid in via tractabatis? At illi tacebant: siquidem in via inte- disputauerant, quis eorum maior esset.

Discip-

Discipuli domini adhuc nihil supra hominem sapientes, regnum quoddam mundanum somniabant, sicut ex multis aliis euangelistarum locis intelligimus. Itaque inter viam orta est inter ipsos disputatio, quis esset primas habiturus in regno Dei, quod mox sperabant appariturum. Viderant paulò antè tres discipulos prælatos cæteris in conscensu montis, viderant Petrum omnibus prælatum in tradendis clauibus regni cælorum, & tamē erant illo natu maiores quidā, etiam sanguinis propinquitate contingentes dominum. Quum autem ventum esset Capernaum, dominus priuatim interrogabat illos, quid esset illud de quo clanculum inter sese disputassent in itinere. At illi tacebant: consciētia nimirum accusante eos ambitionis, cuius exēplum in Christo nō viderāt.

Et residens vocauit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus, & omnium minister. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cum complexus esset, ait illis: Quisquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicunque me susceperit, non me suscipit, sed eum qui misit me.

Hæc verba satis testantur Christum non ex ignorantia interrogasse. Discipulis enim obticescētibus, quū facilè suspicarentur fore vt hunc ambitionis affectū improbaret dominus, omnis modestiæ doctor: ipse Iesus quò penitus hunc affectū omniū pestilentissimum ex animis suorum reuelleret, consedit veluti rem seriam cum authoritate traditurus: iussitq; duodecim apostolos adesse, & ferè in eum sensum ipsos alloquitur: Non me clam est optimi discipuli, quæ & qualia tractaueritis in via, nimirum quis vestrum præferendus olim sit in reguo Dei: sed ego paucis ostendam, quid super hac re sentiendum sit. Si cui animo insidet ambitio, si quis se tali munere vel honore dignū existimauerit, hic omnino indignus erit. Verus ergo ad veram dignitatem gradus hic est, vt quis se viliorem omnibus existimet, se omnium seruum faciat & ministrum, & hac humilitate se dignum faciet omni honore & laude. Porrò quo magis infigeret animis discipulorū hanc doctrinam, vocat ad se puerū pusillum, & hunc statuit in medio discipulorum. Eum vbi cōplexus esset, significans quàm auersaretur superbos, quámq; diligeret humiles spiritu atq; modestos, ait illis: Quisquis vnum ex huiusmodi pueris receperit, &c. Hoc est, vt noueritis quāti apud me & patrē meum sint quicunque mundanis affectibus carent, hoc scitote, quis-

quis vnum ex his pueris honorarit, non minorem grat[illegible]
Obser. cipiet, atque si vel me vel patrem meum honorarit. O[illegible]
uandũ iam hoc loco, nullos magis à Christo diligẽdos[illegible]
qui nulla ambitione tenentur, sed humile de semetip[illegible]
tiunt. hi enim tã similes sunt domino, quàm nemo alius[illegible]
& Christus nihil aliud vult à se doceri quàm humilita[illegible]
Matt. 11. cut alibi dicit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis c[illegible]
Hi autem qui sursum deorsumque cursitãt, qui omnem[illegible]
uent lapidem tantùm vt dignitatem accipiant, non p[illegible]
placere Deo: imò vt maius aliquid dicã, quotquot dign[illegible]
ambiunt, Deo aduersantur, & hominibus non placẽt. Q[illegible]
2. Pet. 2. enim Deo aduersetur superbia siue ambitio, vnus mul[illegible]
angelorum casus demonstrat: quantúmque infeliciter a[illegible]
tio Adæ & Euæ cesserit, nemini obscurũ est. De hom[illegible]
non est vt plura verba faciam. Nemo, aut certè rarus e[illegible]
1. Tim. 3. lubens patiatur sese cõtemni: sed quid dicit Apostolus[illegible]
episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Inquit ali[illegible]
si ambitio tam enorme crimen est? Respõdeo aliud esse[illegible]
le prodesse, quàm velle præesse: hi tantùm vituperantur[illegible]
in ambiendo non subditorum emolumentum, sed prop[illegible]
gloriam vel vtilitatem quærunt. Sed hac de re fortassis[illegible]
plura.

Respondit illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quendam in no-mine tuo eiicientem dæmonia, qui nõ sequitur nos, & prohibu[illegible] eum. Iesus autem ait: Nolite prohibere eum. nemo est enim q[illegible] ciat virtutem in nomine meo, & poßit cito malè loqui de me[illegible] nim non est aduersum vos, pro vobis est. Quisquis enim potum[illegible] rit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis: am[illegible] vobis, non perdet mercedem suam.

Quò potentia Christi magis declararetur, in nomine[illegible]
etiã mali ab initio regni eius virtutes fecerũt: vnde & M[illegible]
Matt. 7 vij. auditum est à domino: Multi mihi in illa die dicẽt, [illegible]
ne in nomine tuo prophetauimus, & dæmonia eiecimus, [illegible]
virtutes multas fecimus? &c. Ioannes igitur etiam vide[illegible]
quendam in nomine Christi eiicientem dæmonia, qui [illegible]
erat ex numero vel duodecim, vel septuaginta duorum. [illegible]
detur autem Ioannes occasionẽ hæc referẽdi ad Iesum [illegible]
sumpsisse, quia dominus dixerat de puero quem in med[illegible]
statuerat: Si quis talẽ puerum receperit in nomine me[illegible]
recipit, & eum qui me misit. Hinc ergo motus Ioannes [illegible]
san fuit, vt de eo quem eiicere dæmonia prohibuerant, [illegible]

interrogaret, num iure eum reprehendissent, quando recepisse tantùm puerum in nomine eius, res esset ipsi tantopere grata. Quasi diceret: si est tanti aliquid tuo nomine fecisse, vt te & patrem is susceperit, qui tantùm puerum talem in nomine tuo suscipiat, quid est sentiendum de his qui in tuo nomine virtutes faciunt? Nos talem quempiam, qui in nomine tuo dæmonia eiiciebat, prohibuimus, eò quòd non sequeretur nos, neque ageret in nostro comitatu: vereor vt rectè fecerimus. Respondit autem Iesus, dicens: Nolite prohibere eum, intellige, qui quocunque tandem modo conducit euangelio. non est spectandum an sequatur nos, sed an prædicet nomen nostrum. Quòd si inuocato meo nomine eiicit dæmonia, nõ facilè potest de me malè loqui. Quod si faciat, res ipsa redarguet eum. dicetur enim illi: Qua fronte obtrectas nomini quod in edendis miraculis expertus es potens & efficax? Nolite facilè suspicari eum malo animo facere, qui rem piam facit. Qui non est aduersum vos, pro vobis est: sed qui idem facit quod vos facitis, vobis incommodare non potest. quicquid ille facit, ad gloriam meam cedet, etiam si non corpore me sequatur. Addit deinde Iesus: Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Ac si diceret, Non solùm hi mercedem ob euãgelij negotium prouectum ferent, qui in nomine meo dæmonia eiecerint, verùm etiam qui pro suis facultatibus vel minimum aliquod momentum attulerint. Qui enim vobis vel aquæ frigidæ potum dederit in nomine meo, hoc est, quia mei estis discipuli, meumque negotium agitis, pro certo habetote, non est cariturus mercede sua. Obseruandum ergo hic, etiamsi optima quæque opera non minus ab hypocritis quàm verè piis fieri queãt, neque tamen de quoquam quid sinistri suspicandum est. Honesti siquidem viri est omnia quoad potest, in meliorem partem interpretari. Obseruandum deinde, quàm impiè hæretici calumniantur miracula sanctorum martyrum, etiamsi verè sectati fuerint Christum. Discipulos hic nihil aliud mouet, quàm quòd operator mirabilium non sequeretur Christum, non calũniaturi si fuisset ex numero discipulorum. Nostri autem sancti quorum miracula prædicamus, sic sequuti sunt dominum, vt non dubitarint etiam pro ipso sanguinem fundere. Obseruanda postremò Christi bonitas & liberalitas qui & calici aquæ frigidæ suam reposuerit mercedem. &c.

Obseru. *Obseru.* *Obser.*

Et quiſquis ſcandalizauerit vnum ex hit puſillis credentib... me, bonum eſt ei magis ſi circundaretur mola aſinaria collo eius ... in mare mitteretur.

Si hæc domini verba referenda ſunt ad paruulum, qu... dominus ſupra ſtatuit in medio diſcipulorum, intelligẽ... eſt quòd Ioannes ſermonem Chriſti adhortantis ad ... tatem irruperit. Sed ad vtrumque hic ſermo Chriſti ... poteſt, ſiue ad paruulum quem dominus complexus eſt, ... ad eum qui eiiciendo dæmones promouebat euange... negotium. Non enim vult dominus, vt quiſquam aliu... moretur à pietate. Scandalizare enim proximum non al... eſt, quàm dicto vel facto dare occaſionem vt is à pio inſti... to reſiliat. Scandalizantur ergo homines vel impia vita, ... praua & hæretica doctrina. his enim duobus homines à p... tate auocantur. Videtur autem dominus & hæc in terror... diſcipulorum dixiſſe, qui prohibuerant dęmonia eiiciẽ... oſtendens non eſſe leue crimen obſtare pio operi. Nec ... tũ ſic increpat diſcipulos, ſed generali ſentẽtia omnes quo... quot fratres ſcandalizare non verẽtur, percellit, dicens: Q... quis ſcandalizauerit vnum ex his puſillis qui in me cred... expedit ei vt mola aſinaria alligetur collo eius, & mittatur ... profundum maris. hoc eſt, melius illi eſſet temporali p... etiam grauiſsima puniri, quàm mitti in ignem æternum. ... obſerua quòd dominus eos qui ſcandalizantur, puſillos ap... pellat. Verè enim ſoli puſilli offenduntur, & à vera pieta... falſa doctrina abducuntur. Leues paleæ cito ſentiunt vent... lum. Obſerua item quod ait: Qui offenderit vnum ex p... his qui in me credunt. Qui enim non credunt, qui impi... ſe ſunt, non poſſunt offendi, non poſſunt auelli à vera piet... quam non habent. Sequitur.

Scandaliza re proximũ quid.

Obſeru.

Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam: bonum ... bi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in ge... hennam, in ignem inextinguibilem, vbi vermis eorum non morit... & ignis non extinguitur. Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa ... bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos ... des habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis, vbi verm... eorũ non moritur, & ignis non extinguitur. Quòd ſi oculus tuus ſ... dalizat te, eiice eum: bonum eſt tibi luſcum introire in regnum D... quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, vbi verm... eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

Dixerat iam dominus & admonuerat nos, ne alicui ſim...

offendiculo: iam his verbis docet & exhortatur ne patiamur etiam nos seduci quisquis tandem ille fuerit, qui nos remorari conatur à pio instituto. Neque enim hic iubet dominus nos abscindere vel pedem vel manum, vel eruere oculos (quemadmodum & bis in Matthæo hæc admonuimus) sed per hæc membra intelligi vult proximos & amicos: vt sit sensus: Quòd si offendiculum non nascatur ab alienigena vel persecutore, sed ab his qui videntur esse amici, nihil tam charum oportet habere, vt huius gratia deseratur euangelica functio. Finge manum esse dexteram, hoc est patrem aut amicum omnino necessarium: finge oculum esse dextrum, hoc est vxorem adamatam, & dulces liberos: finge pedem esse, hoc est famulum aut procuratorem, cuius opera carere non possis in huius vitæ negotiis: amputa manum, erue oculum, abscinde pedem ab euangelico negotio remorantē. Si potes patrē vel matrē, fratres vel sorores tecū adducere ad salutē euangelicā, facito: sin horū charitas te reuocat ab euangelio, futurūque est, vt dū illi per te seruari nolunt, tu simul cum illis pereas, exue illum affectum, & hoc fac in animæ periculo, quod faceres in periculo corporis. Si res vrgeret vt aut occidendus esses, aut manus iactura vita seruanda, non dubitares amputare manum, & vnius membri quamuis necessarij dispendio vitam redimere. Optabilius quidem erat simul cum parentibus & amicis seruari, verùm si id non licet, præstat te desertis parentibus & amicis seruari, quàm vnà cum parentibus & amicis, qui non solum seruari nolunt, verùm conantur te etiam in exitium pertrahere, coniici in gehennam. Sic & de cæteris sentiendum. Porrò quod hic dominus addit de verme nunquam morituro, ex Esaia desumptum est, neque apud Matthæum legitur. Vermem autem dicit seram scelerum pœnitudinem, quæ nunquam in tormentis conscientiam afflictorum mordere cessabit: vt ignis sit pœna extrinsecus sæuiens, vermis dolor intrinsecus accusans. Ad hunc locum pertinet quod in Sapientiæ libro legimus. Videntes, nimirū impij sanctos, turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, intra semetipsos pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Qualis hæc sit angustia, piis absconditum est, impij autem quotidie experiuntur. Neque enim maius tormentum est, quàm mens mali sibi conscia, vermis ille nunquam quiescens.

Obser. *Vermis.* *Sap.5.*

Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur. Bonū

eſt ſal. Quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis? Habete in
vobis ſal: & pacem habete inter vos.

Locus hic mihi certè eſt difficilis, ab aliis verò ſic explica-
tur, vt ſit verborum domini hæc ſententia. Monui ne qua
offendatis, quòd res ſit nocentiſsima offendiculum: quod
tam abeſſe debet à vobis, vt potius quàm ipſi illud patia-
ni, etiã oculos, manus & pedes eruatis & reſecetis, id eſt c-
riſsima à vobis reiiciatis. In quo, ſcio, ſentiet caro cru-
tum. At ſcitote, vt olim nulla hoſtia offerebatur abſque
Leui.2 ita oportet omnem hominem qui domino offerri de-
igne ſaliri, hoc eſt, ſalis tribulatione & aduerſitate aduri. H-
& pia & vera ſunt. an verò hic ſcopum attigerim, neſcio. S-
qui ignis nomine gratiam ſpiritus ſancti intelligunt, per-
lem autem ſapientiam & diſcretionem: quod & ipſum a-
plectendum videtur. Ad vitandum etenim ſcandalum n-
opus eſt alia virtute magis quàm diſcretione vel pruden-
vt ſcilicet quis rationem habeat loci, temporum, ac perſo-
rum. Ne autem quis patiatur humanos affectus vel amor-
propinquorum ſibi offendiculo eſſe, verè opus eſt gratia
ritus ſancti. Addit deinde dominus, Bonum eſt ſal: quò-
ſal inſulſum fuerit, in quo ipſum condietis? Sic & Mat-
dicebat diſcipulis ſuis, Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal e-
nuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltrà, niſi vt mit-
tur foras, & conculcetur ab hominibus. Multi ſunt ſatis p-
dentes & diſcreti, nouerunt quid facto opus ſit, non de-
untur gratia vt aliquid poſsint: ſed nolunt benefacere. A-
vanum recipiunt gratiam Dei. Nihil igitur tam bon-
quin abuſu vitiari poſsit. Admonet ergo dominus diſc-
vt in ſemetipſis habeant ſalem illum ſapientiæ & diſcre-
nis, & ſint vnanimes atque pacifici. Hæc enim piorum
Obſerua. ctorum vera atque certiſsima ſunt inſignia, ſcilicet habe-
rationem omnium legitimarum circunſtantiarum, & eſſe c-
cordes. Inter hæreticos enim nunquam conuenit, cælumque
terræ miſcent. quod noſtro infœliciſsimo ſeculo ſatis vide-
mus. Sed præſtat hic huic capiti finem imponere, quàm ha-
reticorum vafriciem oſtẽtare, quam vtinam à nobis pro-
lat Ieſus Chriſtus filius Dei viui. Tu igitur domine illu-
oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, nequa-
dicat inimicus meus, Præualui aduerſus eum.

CAPVT X.

ET inde exurgens venit in fines Iudææ vltra Iordanem, & conueniunt iterum ad eum turbæ, & ſicut conſueuerat, iterum docebat illos. Et accedentes Phariſæi interrogabant eum, ſi licet viro vxorem dimittere? tentantes eum.

In ſuperioribus auditum eſt Ieſum veniſſe cum diſcipulis ſuis in Galilæam. cum igitur inibi & prædicaſſet & ſanaſſet infirmos, relicta Galilæa venit in fines Iudææ vltra Iordanem, vbi olim Ioannes baptizauerat, & conueniunt iterum ad eum turbæ, accedunt & Phariſæi. Et hic notanda mentium diſtantia in turbis & Phariſæis. Turbæ conueniunt vt doceãtur, & ſui ſanentur infirmi. deuotio enim & pietas has adduxerat. Phariſæi accedunt vt Seruatorem & doctorem veritatis tentando decipiant. Malunt enim inſidiari quàm ſanari, tentare quàm diſcere. Turbæ igitur docentur, Phariſæi confunduntur. Dicit enim Euangeliſta, dominus ſicut conſueuerat docebat illos. Bona hæc eſt conſuetudo, vbi quis in hanc conſuetudinem venit, vt nihil niſi bene agere poſsit. hæc conſuetudo nunquam finienda eſt. Eſt & alia conſuetudo vituperio dignisſima in Phariſæis, qui cælum quidem mutant, iuxta prouerbium, ſed nõ animum. Vverden vvel elter, aber nit frummer, id eſt, Fiunt quidem ſeniores, ſed non meliores. Nuſquam non ſunt ſui ſimiles, ſed ſicut ſemel in animo inſtituerunt Chriſtum odire & perſequi, ita & in hac malitia perſeuerant. Hinc eſt quod Marcus dicit, Accedentes Phariſæi interrogabant eum: Si licet viro vxorem dimittere? tentantes eum. Accedunt quidem corpore, ſed animo fugiunt in maximam ſui perniciem, iuxta illud Pſalmi: Qui ſe elongant à te, peribunt. Accedere bonum eſt, interrogare bonum eſt: ſed interrogando tentare, peſsimum eſt. Sed quomodo tentant dominum? Obiiciunt captioſum problema, dicentes: Quid tu ſentis Magiſter? Num eſt fas viro repudiare vxorem? Hanc cornutam quæſtionem inter ſe commenti fuerant, ſperantes fore, vt vel in hoc vel in illud cornu reſpondens incurreret. Pronunciarat fortaſsis quædam in laudem caſtitatis: itaque ſi fauens caſtitati pronunciaſſet licere dimittere vxorem, alterius ducendæ gratia, quemadmodum paſsim faciebant Iudæi: videretur docere pugnãtia. Si reſpondiſſet non licere, obieciſſent violatam legis autoritatem, quæ permittit marito ius repudiandi.

Turba. *Phariſæi.* *Cõſuetudo bona non mutanda.* *Pſal. 72.*

At ille reſpondens dixit eis: Quid vobis præcepit Moyſes? Qui

dixerunt. Moyses permisit libellũ repudij scribere, & dimittere. Qui-bus respõdens Iesus ait: Ad duritiã cordis vestri scripsit vobis præ-ceptum istud, ab initio autem creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Propter hoc relinquet homo patrem suũ, & matrẽ, & adhærebit ad vxorem suã, & erunt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo nõ sepa-

Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium con-

Prouer.21. tra dominum, ait Sapiens. Et Propheta de impiis: In laqueo

Psal.9. suo quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Quæ quidem verba prophetica non ineptè huc quadrãt. Accesse-runt siquidem Pharisæi tentaturi dominũ, & in confusionem acturi, sed omnino diuersum euênit. Non enim respõdet Ie-sus quemadmodum illi volebant, sed extorsit ab illis respon-sionem, dicens: Quid vobis præcepit Moyses? Ac si diceret: Quid opus est me percontari, quum legis peritiam profite-mini? Quid vobis Moyses his de rebus præcepit? Illi respon-dẽt: Moyses permisit libellum repudij scribere, & dimittere. Verum est hoc quod respõdent Pharisæi. Moyses, si quis ma-ritũ offenderet in vxore, permisit vt dato libello repudij di-mitteret eam, & aliam si videretur duceret. Hanc legis per-missionem sic interpretabãtur Pharisæi, quasi rectè facerent qui ob quãlibet leues causas repudiarent vxores suas, & a-ducerẽt. Cum igitur Pharisæi sic allegassent legem, dominus sciens illorum falsam interpretationẽ, ait illis: Ad duritiam cordis vestri scripsit Moyses vobis præceptũ hoc, &c. Quod dicit, eiusmodi est: Nunquid potest Deus sibi esse cõtrarius, vt aliud antè iusserit, & sentẽtiam suam nouo frangat impe-rio? Non ita sentiendum est: sed Moyses cum videret pro-pter desiderium secundarum coniugum, quę vel ditiores vel iuniores vel pulchriores essent, primas vxores interfici, aut malam vitã ducere, maluit indulgere diuortium, quam odia & homicidia perseuerare ac perpetrari. Quòd ergo Moyses vobis permisit ius repudiãdi, nequaquam fauit diuortio, sed indulsit maritorum libidini: maluítque concedere leuius malum, quàm aperire fenestram grauioribus malis. Malum, inquam, diuortium quàm homicidium. Tolle odium, tolle homicidium, tolle maritorum libidinem, & non permittet Moyses diuortium. Addit deinde dominus dicens: Ab initio autem creaturæ masculum & fœminam fecit eos Deus. Hoc est, diuortij ius nõ perpetuo permissum est, sed dominus in creatione aperuit quid placeret sibi, cum ab initio so-

masculum & fœminam crearet, non masculo plures fœminas, nec fœminæ plures masculos. Addit, Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori: & erunt duo in carne vna: itaque iam non sunt duo, sed vna caro. Si tantus amor debet esse mariti erga vxorem, vt relinquendus sit propter ipsam pater & mater, quænã potest esse causa quę diuortium postulet? Sic amore iungendi sunt coniuges duo, vt non sint duo homines, sed vnus, cum inter ipsos sit idem velle, idémq; nolle. Cum igitur sic se res habeat, quod Deus coniunxit, homo non separet. Obseruandum ergo hic venit (nã cætera canonistis relinquemus) vt homines sic ineant matrimonia, vt verè videantur à Deo iuncti esse. Hoc autem fiet, si non ad diuitias, vel pulchritudinem, vel generis nobilitatem respicias, sed vt filios Deo generes, & matrimonium remedio sit fornicationi. Sed vnde apparet te sic iunctum matrimonio? Si liberos tuos in omni pietate educaueris, & propria & legitima vxore contentus fueris. Obseruandum deinde quantus debeat esse amor coniugum, vt appareant non duo esse, sed vnum. Hinc Apostolus dicit: Mulieres viris suis subditæ sint, sicut domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput Ecclesiæ. Deinde dicit: Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum tradidit pro ea, vt ipsam sanctificaret, &c. *Ephe.5.*

Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum: & ait illis: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium cõmittit super eam. Et si vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

Responsum Christi Pharisæis datum nõ intelligebant satis. Suo etenim responso Christus, vt ita dicam, nihil conclusferat, sed tantùm ostendit quæ mens Dei ab initio creaturæ fuerit, & qua ratione Moyses diuortij ius concesserit. Cùm igitur peruenisset Iesus cum discipulis suis in domũ quampiam, interrogauerunt eum discipuli super diuortio, vt planius explicaret. Et apertissimam sententiam dominus tulit, dicens: Quicunque dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit. Apud Matthæum clarius dicit: Quicunque vxorem suam dimiserit, nisi ob fornicationem, adulterium committit. *Matth.19.* Neque enim vult dominus, vt ob tam leues causas disiungantur quos ipse coniunxit, nec aliam ponit separationis causam, nisi vnicam fornicationem. Cæterùm an aliæ sint separationis causę, nõ est huius loci dispu-

tare,etiam si non nesciam quàm ius quorundam hac in parte claudicet. Quæ necessaria sunt hactenus proposui, quæ scandalosa prudens prætereo.

Et offerebant illi paruulos, vt tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus. Quos cum videret Iesus, indigne tulit,& ait illis: Sinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos. Talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Et complexans eos,& imponens manus super illos, benedicebat eos.

Matth. 19. Hac de re in Matthæum plura diximus ob pestiferos catabaptistarũ errores. paucis igitur hoc loco textum absoluimus. Videmus hic quàm verè vbique testatur scriptura, apud Deum non esse respectum personarum, cùm & senibus & iuuenibus, patribus & filiis sese benignum exhibet. Cum enim Iesus sic suos discipulos instrueret de diuortio, aderant quidam adducentes paruulos, vt Iesus imposita manu benediceret illis. Viderant illius contactu pelli morbos, considebant & infantibus profuturum aduersus incommoda quibus multis ætas imbecillis esse solet obnoxia. Discipuli verò suspicantes dominum maioribus intentum, non esse fatigandum huiusmodi leuioribus negotiis, arcebant pueros, ne venirent ad Iesum:& increpabant eos qui adducebãt, quasi importunitate sua domino facesserent negotium. Atqui paulo antè dominus commendauerat eis paruulos. Itaque cum videret illos oblitos quæ dixerat, obstare quo minus infantes peruenirent ad ipsum, coercuit discipulos suos, dicens: Sinite paruulos venire ad me, nec arcete illos à contactu meo: talium est enim regnum cælorũ. In his est exemplum innocentiæ ac simplicitatis, ad quod oportet refingi superbiam malitiam hominum, si velint admitti in regnum cælorũ. Neque enim omnes paruuli, neq; soli paruuli ad regnũ cælorũ pertinent. Magna est inter paruulos fidelium & infideliũ distantia, inter eos qui sunt de grege domini, & qui de grege alieno. Talium est regnum cælorum, inquit Christus, qui mihi oblati sunt, quos benedictione mea dignatus sum, qui ad fœdus meum pertinent. nemo igitur illos contemnat, vel offendat. Amen dico vobis, quisquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud. Hoc apud Matthæum

Matth. 18. clarius legimus, in hæc verba: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis,& efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Oportet igitur vt nos simus animo & vita

te, quod paruuli sunt ætate. Puelli parentibus facilè credunt, non anxiè disquirunt quomodo hoc, quomodo illud vsuuenire posset. Nos si regno Dei potiri volumus, Deo patri nostro fidem adhibeamus in omnibus quæ nobis promittit, non curiosè hæc atque illa plus æquo inquirentes. Puelli parentes ex animo amant: nos si regni Dei consortes esse expetimus, Deum ex animo amemus: proximos non aliter atque nos ipsos amore prosequamur oportet. Puelli carent fuco, simulare nesciunt: à regni possessoribus quoque omnis fucus exulare debet. Pueri nihil sibi tribuunt, non efferuntur: nos si regnum Dei ingredi cupimus, nihil superbi de nobis sentiamus, non vlla re efferamur, absit à nobis Thrasonica gloriatio: si gloriari volumus, in domino gloriemur. Summa, Pauli apostoli vox est, Nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote. Et Petrus apostolorum vertex: Quasi modò geniti infantes, sine dolo &c. Cæterùm postquam satis admonuisset discipulos, ipso facto ostendit quanti sint apud eum paruuli. complexus est eos, & impositis vnicuique manibus suis, bene precatus est illis. Obseruandum igitur venit hoc loco, vt eo maior cura sit parentum in liberos, quò nouerint Deo esse gratiores. Rogandus item in primis est dominus Iesus, vt dignetur illis manus suas imponere, benéque ominari. Dabit ille paruulis astutiam, qua vitent diaboli laqueos: dabit infantibus linguam, vt ex ore infantium & lactentium perficiatur laus Dei. Obseruandum denique, quòd hic mos imponendi manus, non minus in veteri quàm nouo testamento fuerit. In nouo verò testamento inuenire est ad quid conducat, cùm in Actis legimus: Cùm audissent apostoli qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Ioannem: qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spiritum sanctum: nondum enim in quenquam illorum venerat, sed tantùm baptizati erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum, nimirum visibili specie, quemadmodum & in discipulos in die Pentecostes venerat. Et hic probè obserua, quòd non Philippus diaconus imposuerit manus, sed tantùm apostoli, proceres scilicet: qui mos adhuc inter Catholicos obseruatur, vtinam tam deuotè, quàm verè. Huius Confirmationis meminit Diuus Hieronymus contra Luciferianos,

Puerorum bonorũ indoles.

1. Corĩ. 14.

1. Petri 2.

Obser.

Confirmationis sacramẽtum.

Acto. 8.

Obser. cuius vnius testimonium sufficiet Catholico. Obseruanda tamen, quòd hoc sacramentum Confirmationis, apud ve- res non infantibus, sed quasi post septimum annum confe- batur, quò magis hoc ipsum recolere posßit confirma- Confirmatur verò puer, quoniam tenera ætas procliuior ad malitiam, quàm ad pietatem: vt per eam Confirmatio- sacram minuatur in eo procliuitas, & augeatur docilitas pietatem, ne prius inficiatur vitiis, quàm planè norit qu- vitium. Hieronymi autem de Confirmationis sacrame- hæc verba sunt: Episcopus si imponit manum, his impo- qui recta fide baptizati sunt, qui in patre & filio & spiritu- cto tres personas & vnam substantiam crediderunt, & ca- infra: Quòd si hoc loco quæras, quare in ecclesia baptiza- nisi per manus episcopi non accipiat spiritum sanctum? D- sce hanc obseruationem ex ea autoritate descendere, q- post ascensum olim spiritus sanctus ad Apostolos des- dit, & multis in locis idem factitatũ reperimus, ad hono- potius sacerdotij, quàm ad legis necesßitatem, & cæt. Do- deinde continenter Diuus ille Hieronymus, hoc sacram- tum non esse absolutæ necesßitatis.

Et cum egressus esset in via, procurrens quidam genu flexo a- eum, rogabat eum dicens: Magister bone, quid faciam vt vitam æ- ternam percipiam? Iesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? n- mo bonus, nisi vnus Deus. Præcepta nosti, ne adulteres, ne occida- furerís, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, hon- patrem tuum & matrem.

Luc. 18. Lucas vocat hunc percontatorem principem, qui acce- rit ad Iesum, interrogaturus quid ad vitam æternam p- dendam facto opus foret. Existimabat autem hic fortas- Christum tanquam nouum aliquem prophetam noua da- præcepta, & compendiariam ad vitam æternam ostensu- viam. Accedit igitur, & genu flexo ante eum, vt ostende- serio se interrogare, rogat dicẽs: Magister bone, quid fa- vt vitam æternam percipiam? Bona interrogatio. Quæri- nim à Christo id quod nemo non hominum scire in v- habet, nimirum qua ratione vitam æternam consequatur. hæc primaria omnium hominum cura esse debet, vt scia- quænam compendiaria via ad vitam æternam sit. Nec est quis sibi singularem imaginetur viam, sed eam oportet in- dat, quam videt à Christo præscriptam. Quænã est hæc vi-

Mat. 19. Apud Matthæum dominus sic respondet, Si vis ad vitam

gredi, serua mandata. Sed quid est quod dominus boni nomen non agnoscit, dicens: Quid me vocas bonum? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Responsio in promptu est. Adolescens ille & princeps fortassis hoc titulo blandiri volebat Christo, quem supra hominem nihil esse iudicabat. Voluit autem dominus tam acri responso hanc suspicionem, quasi amaret laudari, à se remouere, & docere neminem suapte natura bonum esse, nisi solum Deum. Et vt rem intelligas, Solenne est apud multas nationes, vt magnificis titulis præmissis alloquamur homines magnates: verùm qui ex his sunt prudentiores, nolunt tam prodigiosos titulos agnoscere, sed iubent transferri in Deum bonorum omnium largitorē. Hæc si ad Christi responsionem cōtuleris, luce meridiana clarior erit. Porrò quia non satis est corripere, nisi & doceas, addit Christus: Præcepta nosti, Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falsum testimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum & matrem. Nihil hic loquitur Christus de sacrificiis, vel lotionibus, vel aliis Iudæorum ceremoniis, sed remittit eum ad Decalogi præcepta, quæ faciens homo, iuxta Prophetam, viuet in eis. Cæterùm decalogum ego hoc loci nolo interpretari, quia nec opus est, nec ordo admittit: vtinam eatenus seruentur, quatenus intelliguntur.

Quomodo Christus nō agnoscat boni nomē.

Nō satis est corripere, nisi & doceas.

Ezech. 20.

At ille respondens ait: Magister, hæs omnia obseruaui à iuuentute mea. Iesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Vnum tibi deest, vade quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens. Erat enim habens multas possessiones.

Audiens bonus ille Princeps nihil aliud à Deo præscribi, quàm quæ Moyses præscripserat, nòn parum lætabatur, sibi persuasum iam habens, se factum voti compotem. Respondit ergo Christo dicens: Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. Non hic multis quærendum est, an verè vel falso hæc responderit: est enim verisimile ipsum hæc obseruasse quantum ad externam mandatorum Dei obseruationem attinet: nec credibile est, quod quidam existimant, ipsum tentandi gratia accessisse ad Christum, maximè cum (iuxta Marcum) Iesus intuitus eum dilexerit, & quæ illi deerant ad salutem, ostenderit dicens: Vnum tibi deest: Vade, vende quæcunque habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Ac si diceret Christus: Quòd ista seruaris laudo, sed ad perfectam iustitiam adhuc vnū tibi deest:

Redi domum tuam, ac diuenditis possessionibus omnibus, pecuniam collectam eroga in pauperes. Non perdes quod ita dissiparis, sed pro terrenis possessionibus recondis thesaurũ in cælis: deinde liber & expeditus veni & sequere me. Hoc audito iuuenis discessit mœrens, nimirum frustratus laude sperata iustitiæ. Habebat enim possessiones multas, quas subitò relinquere durum videbatur. Porrò discessit, omnino desperandus. Nec enim indignatus est, nec obmurauit, sed abiit tacitus ac mœrens. Cæterùm circa hunc

Obseru. cum disputant quidam, num hoc præceptum de diuendendis omnia, personale vel generale sit præceptum. Sed nos sic dicimus. Neminem qui possessiones suas plus amat quàm Christum, ad vitam æternam peruenire posse, nisi mutauerit

Luc. 14. animum. Hinc dominus alibi dicit, Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. uiter quisquis paratus est omnia relinquere si res postulet, reliquit omnia.

Et circunspiciens Iesus ait discipulis suis: Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt? Discipuli autem obstupescebant in verbis eius: At Iesus rursus respondens ait illis: Filii, quàm difficile est confidentes in pecuniis in regnũ Dei introire! facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Et intuens illos Iesus dixit: Apud homines impoßibile est, sed non apud Deum. omnia enim possibilia sunt apud Deum.

Diuitiæ quantumuis per se sint neutræ, vt ita dicam, tamen plerunque malè audiunt in scripturis sanctis. raro siquidem fit, vt qui habent diuitias, eas non plus æquo ament. Quotus quisque est qui non pauperiem detestetur? Nemo sua sorte contentus est. Pauperes conqueruntur se nihil habere, diuites nihil non putant sibi deesse. hinc omnes quantum in ipsis

1.Tim.6. est, cupiunt ditari. Sed quid ait Apostolus? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Hæc igitur cum sic se habeant, & discipuli videant principem illum mœstum abire, audiuntque dominum dicere: Quàm difficilè qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt: obstupescunt, existimantes vix quenquam posse inueniri, qui amplas possessiones suas subito profusurus esset

ob regnum Dei. Porrò quia diuitiæ per se neque bonæ, vt diximus, neque malæ sunt, mitigat dominus sententiam, & dicit quasi blandiens mœstis discipulis, Filioli, quàm difficilè est confidentes in pecuniis in regnum Dei introire. Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem in regnũ Dei. Adolescens ille princeps diues erat, & in diuitiis suis confidebat, apud semetipsum cogitans: Ecce mihi multa bona sunt, mihi pecuniarum magna vis affluit. quòd si Christi præcepto morem gessero, & omnes meas res abdicauero, vbi tandem quod edam quod bibam inueniam? vbi opes illas semel à me dimissas recuperabo? Qui ergo talis est, vt neglecto Deo omnem fiduciam suam collocet in diuitias, sic vt in diuitiis constitutus presumat, in paupertate cõstitutus desperet, hic profectò vix regnum Dei intrabit. Imò facilius est, inquit Christus, camelum per foramen acus transire, quàm talem diuitem intrare in regnum Dei. Hinc Psalmista dicit: Diuitiæ si affluunt, nolite cor apponere. Et apostolus ad Timotheum: Diuitibus huius seculi præcipe non sublime sapere, nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum) bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, & c. Cæterum audientes hoc discipuli magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri? Sic apud se cogitabant: Quotusquisque est qui non quærat ditari? Nec minori cura quod partũ est seruant, q̃ quæsierũt. Quis iã quærit ditari, qui non multũ tribuat diuitiis? qui non cũ diuitiis sibi securitatẽ promittat? Si iã nullus potest esse saluus, nisi intret regnũ dei, & si nullus potest intrare regnũ Dei nisi abiectis diuitiis, quũ videamus homines sic amare diuitias suas, vt non videantur relicturi, quis diuitũ poterit seruari? Hęc discipulorum solicitudo sapiebat pietatem. cupiebant enim quàm plurimos intrare regnum Dei, sed nondum intelligebant vigorẽ euangelicæ professionis, qua iubemur & vxorem & liberos & parentes & vitam denique contemnere, si res poscat. Dominus igitur videns suos discipulos solicitos & mœstos ob hũc sermonem, & dolere eos vicem proximorum, quos omnes cupiebant saluari, intuens eos dixit: Apud homines impossibile est, intelligite diuitem qui confidit in diuitiis, seruari, sed nõ apud Deum. omnia enim possibilia sunt apud Deum. Ac si diceret: Impossibile est vt qui spem & fiduciam suam collocat in diuitiis suis, seruetur, sed apud Deum possibile est vt

Diuitiæ neutræ.

Psalm. 61.

1. Tim. 6.

mutet diuitis mentem, sic vt iam non amet diuitias, sed para-
Obser. tus sit omnia pro Christo vel relinquere, vel exponere. Hoc
quotidie videmus, quia non facilè persuadebis hominibus
diuitibus, vt omnem fiduciam in Deum ponant, diuitiis non
extollantur, nec pauperie torqueantur, sed Dei opus est hanc
incertam fiduciam diuitum mentibus eximere. Non opus est
Et vita & mors diuites habet. hic longa demonstratione: euangelia vtrosque diuites ha-
bent, & qui regnum Dei intrauerũt, & qui regno priuati fue-
cum plus diuitiis quàm Deo crediderunt.

Et post hoc cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, &
sequuti sumus te.

Mat.19. Apud Matthæum sic dicit: Ecce nos reliquimus omnia, &
sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Cum enim Iesus tam
multa dixerat de contemptu diuitiarum, & antea Principem
iusserat omnia vendere & se sequi, Petrus sic interrogat: Ec-
ce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Præstitimus
quod ab adolescente requirebas: illi promittebas thesaurum
in cælo, nobis igitur quid sperandum? Non tantum hab-
mus, quantum hic adolescens possidet, sed suum cuique ma-
ximum est. Ecce nos dimisimus omnia, nihil nobis reserua-
uimus: quid ergo erit nobis, qui sic nudi & omnibus humanis
præsidiis destituti, sequuti sumus te?

Respondens Iesus ait: Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit
domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios,
aut agros propter me & euangelium, qui non accipiet centies tan-
nunc in tẽpore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios,
& agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam æter-
Multi autem erunt primi nouißimi, & nouißimi primi.

Tantum abest, inquit Christus, vt frustra vos mei discipu-
li aliquid dimiseritis, vt affirmem pro certo, neminẽ aliquid
dimissurum propter me, qui non centuplam retributionem
Obser. recepturus sit. Cæterum hic probè obseruandum est quod
dominus dicit, Qui reliquit hoc vel illud propter me & euan-
gelium. Multi enim relinquunt domum, patrem, matrem, &c.
sed non euangelij gratia, nec hic centuplum recipient, nec in
æternum vitam æternam possidebunt. Neq; enim iubet do-
minus vxores dimittere, vel parentes auxilio destituere, sed
docet nos præferre pietatem erga Deum omnibus carna-
bus, quemadmodum & aliàs à me demonstratum est. Nec a-
Chiliastæ. liquis hic humanam retributionem somniet, sicut Chiliastæ
ac si post hoc seculum aliud futurum esset seculum, in quo
qui

quis recepturus sit pro vno parente centum, pro vna vxore centum. nequaquam ita erit, sed multiplicem remunerationem voluit hac hyperbole ostendere. Sic & nos aliquando dicimus iis qui nobis se debere fatentur: Non opus est multis gratiarum actionibus pro meis in te beneficiis, quibus iam centies respondisti. Possumus & ad hoc respicere. Petrus vnam domum reliquit, vnam mulierem, vnum parẽtem: quot deinde mulieres fuere, quibus cura erat de cibo & esu illorum, & quæ ministrabant eis, qui nihil horum curabant, sed solum sermonem & doctrinam? Similiter parentes multos habuerunt apostoli, qui diligerent & amico affectu erga se essent. Et vnam domum dimisit Petrus, sicut diximus: postea omnium discipulorum suorum domos habebat, &c. Quod autem dominus hic dicit: Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi, videtur arguere Petri confidẽtiam, & quòd aliquando qui iam relinquit sua, postea possit inuadere aliena: cuius rei exemplum in Iuda auaro & proditore videre est: & qui iam concupiscit aliena, postea erogaturus sit etiam sua. Zachęus huius rei exemplum esto. *Quomodo centuplum recipimus.* *Obseru.*

Erant autem in via ascendentes Hierosolymam, & præcedebat illos Iesus: & stupebant, & sequentes timebant. Et assumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei euentura: Quia ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum, & tertia die resurget.

Audiuerant suprà discipuli, quia dominus passurus esset Hierosolymæ: vnde non libenter eò peregrinabantur. Hinc in euangelio Ioannis legimus, cum nuncij ad dominum referrẽt Lazarum lecto decumbere, & dominus diceret, Eamus in Iudæam iterum: dicunt ei discipuli: Nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Et in superioribus semel increpat dominum Petrus, dicens: Absit hoc à te. propitius sis tibi. non erit hoc. Et cum tres discipuli audirent in transfiguratione Heliam & Moysem Iesu ostendere quanta eũ oporteret pati Hierosolymis, dicebat Petrus: Domine, bonum est nos hic esse. Hæc igitur omnia ostendunt quàm discipuli domini abhorruerint à Hierusalem. Sic & hoc loci cum sunt in via Hierusalem versus, non multum festinant, nec præcedunt Iesum, sed lento gradu ipsi dominum sequuntur tristes, & obmurmurantes, quòd se volens in manifestum vitæ periculum *Ioan. 11.* *Matt. 17.*

coniiceret. Et illius animum admirabantur, & sibi metue- ne per illum & ipsi venirent in periculum. Et assumens duo- decim, cœpit illis dicere, vbi, quomodo, & à quibus pa- esset mortem: sed addit etiam cōsolationem, de resurre- ne verba faciens. Hac ergo in re Iesus nobis exemplum dit, vt in instituendo proximo magis ei tradamus quæ ne- saria sunt, quàm quæ iucunda, ac salutaria magis quam Nam & hoc ipsum etiam periti medici faciunt, qui aliquan- do ægrotis præscribunt medicamina saluberrima quidem, sed à quibus omnino abhorret ægrotorum animus. Noue- quidem dominus turbari discipulos mentione mortis, sed nihilominus meminit eius, vt audirent & meminit ipsum & volentem & scientem passurum, cum hora à pa- præfixa adesset. Non enim oportet fugere cum tempus à Deo præscriptum.

Obseru.

Et accedunt ad eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes: Magister, volumus vt quodcunque petierimus, facias nobis. dixit eis: Quid vultis vt faciam vobis? Et dixerunt: Da nobis vnus ad dexteram, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gl- ria tua.

Mat.20. Matthæus dicit matrem postulasse hæc filiorum nomine nam filij subornarant matrem, vt citra odium aliorum disci- pulorum hæc petitio fieri posset. Sed qua ratione hanc pe- tionem proponunt Christo? Quid illos mouit, cum Christus hic de regno nihil dicit? Obseruandum est quòd hæc peti- originem habet ex inepta persuasione discipulorum. cre- dientes Christum post passionem à morte resurrecturum, ex- stimabant statim à resurrectione ipsum dominum hic regna- turum: qua de re in Matth. ca. xx. plura diximus. Omnia enim quæ de spirituali Christi regno prophetæ habent, Iudæi de temporali regno intelligunt. Sed iam vide qua calliditate Christum adoriuntur, cùm non apertè pronunciant quid ve- lint, sed volunt vt promittat se præbiturum quodcunque pe- tierint, vt cum sic annueret Christus, postea non posset nega- re quod petierint. Sed Christus cognitum habens quicquid insideret Zebedæorum animo, voluit vt ipsi palàm facerent suam ineptam petitionem. Interrogati porro discipuli, di- cunt: Volumus, des nobis, vt vnus ad dexteram tuam, alius ad sinistram tuam in gloria tua simus: vt præ omnibus primatum teneamus.

Iesus autem ait eis: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem

quem ego bibiturus sum? aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? At illi dixerunt, Possumus. Iesus autem ait eis: Calicem quidem quem ego bibo bibetis, & baptismo quo ego baptizor, baptizabimini: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

Verè nesciunt quid petuut, cùm petunt primores esse in regno, quod nusquam futurum est. Sed quænam regia via sit ad honores, ipse dominus satis ostendit, cùm ad sufferentiam malorum ipsos prouocat, ostendens neminem regnaturum cum Christo, nisi qui cum eodem & passurus sit. quæ quidẽ sententia apud Paulum vbique obuia est: vnde & alibi dicit, Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Obserua autẽ hic quàm modestè dominus agit cum discipulis, cum dicit, Calicem quidem quem ego bibo, bibetis: & baptismo quo ego baptizor, baptizabimini, hoc est, pro meo nomine patiemini: sedere autem ad dextram meam vel sinistram, non est meum dare vobis: intellige, qui mihi amicitia iuncti estis, sed quibus paratum est. Paratum est autem omnibus, qui non dubitant animam suam ponere pro Christo. Quòd si ipsi olim bibetis calicem quem ego bibiturus sum, certè ex eorum numero estis, quibus paratum est à patre meo. 2. Tim. 2.

Et audientes decem indignati sunt de Iacobo & Ioanne. Iesus autem vocans eos, ait illis: Scitis quia hi qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum. Non ita est autem in vobis: sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicunque voluerit inter vos primus esse, erit omnium seruus. Nam & filius hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

Duorum discipulorum simplicitas, siue (quod citra piaculum dicere ausim) ambitio, aliorum discipulorum animos patefecit. Etenim vbi resciuerunt quid duo ambissent apud dominum, quanquam non impetrarant: cæteri velut inuidentes indignantur illis, quòd parum agnoscentes mediocritatem suam, primum locum ausi fuissent postulare, qui potius aliis debebatur. Nullus autem sibi non sperabat (sicut supra auditum est) vt quisque dotibus suis ac meritis blanditur. Indignantur de duobus fratribus, cum in eodem tamen hæreãt luto. Duo fratres ambiunt primatum: alij autem putant se dignius præferri: vnde non est vt alter alteri indignetur. Si malum est ambire dignitates, cur & ipsi ambiunt? Si malum non

est,cur indignantur de Ioanne & Iacobo? Sed omnino carna-
les erant adhuc discipuli,atque eius sermonis quem Iesus na
buerat de minimo & maximo in regno cælorum, deque im-
tatione paruuli,profunda illis obrepserat obliuio, ideóq, hæ
condonandum est:& quod in apostolis reprehensione digna
videtur,tu noli imitari. Cæterùm Iesus cognita causa voca
Obser. eos,& ait eis:Scitis quia hi qui videntur principari gentibus,
dominantur eis,& principes eorum potestatem habent ipso-
rum? non ita est in vobis.Ac si diceret,Nõ vos multum mo-
ueat,quis regni moderaturus sit habenas: nunquam deerunt
principes,qui dominabuntur,& potestatem suam exercebunt.
Non vos ideo elegi, vt aliis dominemini, sed potius inser-
uiatis.Proinde quemadmodum antea docui,quicunq; volue-
rit inter vos verè magnus esse,sit vester minister:nec seme-
ipsum erigat ad dominandũ,sed semetipsum deiiciat vt pro-
sit omnibus.Et quicunque voluerit inter vos primus esse,fiat
omnium seruus:nec sibi vindicet dignitatem, sed obseruiat
omnium vtilitati. Non pigeat vos imitari, inquit Christus,
quod in me videtis expressum. Non enim venit filius homi-
nis in mundum vt temporaliter dominaretur, vt alios serui-
tio premeret,sed vt omnium saluti subministraret. Hactenus
ergo compescuit dominus animos discipulorum, ad humili-
tatem inuitat,docens gentilium exemplum vitandum, præ-
scribens verò se imitandum, vt qui in mortem vsque se hu-
miliarit.Cæterùm Anabaptistarum errores circa hũc locum
in Matthæo satis refutauimus: vnde non est necessum aliàs
hanc rem tractare.

*Et venit Hierico.& proficiscẽte eo de Hierico, & discipulis eius,
& plurima multitudine,filius Timæi Bartimæus cæcus sedebat iux-
ta viam mendicans. Qui cum audisset quia Iesus Nazarenus est,
cœpit clamare & dicere:Iesu fili Dauid, miserere mei. Et cõmina-
bantur illi multi vt taceret,at ille multo magis clamabat,fili Dauid
miserere mei.*

Historia hæc intellectu facillima est, habet enim nobis
exemplũ & charitatis Christi in iuuandis hominibus, & fidei
in homine cæco,quem suis coloribus certè depingit. Vocat
enim Bartimæum, vt sciamus nomen illius.nam fide præditi
ti homines in libro viuẽtium scripti sunt, & nomina illorum
etiam coram hominibus innotescent.Addit Marcus illum ho-
minem fuisse cæcum,quod vitium fuit maximum & miserri-
mum.Quid enim magis miserũ accidere potest homini præ-

ter cæcitatem? Notum est quid pasſim in triuiis dicatur, Vir cæcus, vir miſer. Vulgo, Blind man arm man. Huic malo accidit id quoq;, quòd iuxta viam ſedere cogitur, & manũ ſuam ad ſtipem accipiendam porrigere. Quid vltra? Non ſuffecit hoc ad miſeriam; ſed cum auditum medicum Ieſum inuocat, obiurgatur à turba, quæ eius ſalutẽ impedire conabatur. Sed iam audi fidem illius. Nouerat Ieſum verũ Mesſiã de ſemine Dauid natũ, de quo & ante multa præclara audierat. animatur itaq;, & in ſpem conſequendæ ſalutis erigitur. Tranſeũte itaque domino, cœpit clamare & dicere (neq; enim nouerat an comminus vel eminus eſſet ſeruator) Ieſu fili Dauid miſerere mei. Vnicum deſolatorum refugium eſt Dei miſericordia, quæ eſt ſuper omnia opera eius. Turbæ porrò increpabant cæcum vt taceret. Ille autem adeò non cedit, vt obiurgatus iuſſuſque tacere, validius vociferaretur, Fili Dauid miſerere mei.

Et ſtans Ieſus præcepit illum vocari: & vocant cæcum, dicentes ei: Animæquior eſto ſurge, vocat te. Qui proiecto veſtimẽto ſuo exiliens venit ad eum. Et reſpondens Ieſus, dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, vt videam. Ieſus autem ait illi: Vade, fides tua te ſaluum fecit. Et confeſtim vidit: & ſequebatur eum in via.

Principio, quò manifeſtior fiat cæci fides, non audit Chriſtus cæcum, diſsimulat etiam turbam increpantẽ & obiurgantem: ſed cum cæcus hic non deſpondet animum, nec ad impatientiam relabitur, ſed ingeminãdo miſericordiam inuocat, non poteſt Chriſtus diutius defraudare illius deſiderium, ſed pręcipit illum vocari ad ſe: nec hoc cõtentus, ſic immutat dominus animos increpantium cæcum, vt manſuetiores facti, iã cæco bene ſperanti etiam fiduciam addant. Talis artifex eſt Ieſus, vt etiam ferrea pectora poſsit emollire. Porrò audiens cæcus hæc, ſcilicet ſe à domino vocari, tantam ſpem cõcepit, vt abiecto etiam pallio quo defendebatur aduerſus frigoris iniuriam, exilierit, & accurrerit ad Ieſum. Adſtante iã cæco, & populo expectante facti finem, interrogat dominus cęcum quid velit: non ignorans quid velit, ſed vt ſcirent adſtantes quòd nõ peteret pecuniã, ſed diuinã efficaciam, vt à Deo: & ideo ſequitur cæcũ dixiſſe, Domine, vt videã. Ieſus autem ait illi: Vade, fides tua te ſaluũ fecit. Et cõfeſtim vidit, & ſequebatur eũ in via, eius diſcipulus iã factus, cuius opẽ interpellauerat. Elegantiſsima eſt hæc hiſtoria, & quæ multis tractari

Obſer. poſſet, ſed nos paucis ipſam abſoluemus. Et quidẽ primò o-
nium obſeruandũ venit, quia dominus in via Hieroſolymã
verſus, cæco auxilio fuerit. Quo facto oſtendere & admo-
re nos voluit, vt nõ deſiſtamus a benefaciendo proximis vſ-
in mortẽ. Deinde obſeruandũ, qualẽ fidẽ poſtulet oratio ho-
minis qui quod petit impetrare cõfidit. Multa erãt quæ cæ-
ad deſperandã ſalutẽ ſolicitabant, ſed fidẽ ſeruãs in Chriſt-
ſanatus eſt. ſed hac de re ſupra. Poſtremò obſeruanda h-
cæci alacritas, qui vocatus à domino, proiectis veſtimẽt-
dominum cõfugit. Quoties tu vocaris ad Ieſum, nec abi-
palliũ, nec exilis, nec accurris ad vocantẽ: ſed tergiuer-
differs, hæſitas, cauſaris neſcio quid, tantũ vt non cogaris
Chriſtũ venire? Si ille in nuptiis abieciſſet ſordidã veſte-
indutus fuiſſet veſtẽ nuptialẽ, nõ proieciſſent ipſum in te-
bras exteriores. Splendida veſtis eſt innocẽtia, fides, charit-
&c. Quàm verò ſordidè palliatus eſt, qui libidine, qui a-
tia, qui luxu, qui ambitione coopertus eſt? Quàm miſerè c-
cus eſt, qui nec ſe nouit, nec Deũ? Sed ais, quando me vo-
Quãdo nos vocet Ieſus. Ieſus? Quoties vel legis vel audis euangelicam doctrinã,
animũ tuũ titillat ſpiritus ſancti arcanus afflatus. Ad has
ces nõ obturandæ ſunt aures, ſed ad Ieſum cõfugiẽdũ eſt,
ſolus illuminare poteſt tenebras noſtras, vt in lumine i-
videamus lumen illud quo fruuntur ſancti & electi omnes
æterna beatorum patria. Ad quam nos vtinam perducat q-
cæcum illuminauit. Amen.

CAPVT XI.

*ET cum appropinquaret Hieroſolymæ & Bethaniæ ad mon-
Oliuarum, mittit duos ex diſcipulis ſuis, & ait illis: Ite in c-
lum quod contra vos eſt, & ſtatim introeuntes illuc inuenietis p-
ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit. ſoluite illum, &
adducite. Et ſi quis vobis dixerit, quid facitis? dicite quia dom-
neceſſarius eſt: & continuò illum dimittet huc.*

Dominus ac redemptor noſter Ieſus Chriſtus immin-
tempore paſsionis ſuæ, vt ſuã oſtenderet paſsionem eſſe v-
luntariã, ad locum aſcendit in quo erat paſſurus, & ſe pr-
tem exhibuit: vnde & tempus, & locus, & genus mortis, n-
ſecundum euentum fortuitum, ſed ſecundum illius pr-
nẽ & voluntatem fuerunt. Præuidit enim quando, & v-
genere mortis moriturus eſſet. Tempus fuit Paſcha, -
Hieroſolyma: genus mortis crux: quæ omnia Iudæ-

mutare attentantes, non potuerunt. Alio enim tempore, alio loco, alio denique mortis genere ipsum interficere conati sunt. Aliquando enim voluerunt ipsum præcipitare, sicut legitur Luc. iiij. Eiecerunt eum extra ciuitatē, & duxerunt eum ad supercilium montis vsque, vt præcipitarent eum, sed non præualuerunt: vnde postea dicitur: Ipse autem transiens per medium illorum ibat. Alibi dicitur quòd volebant ipsum lapidare, Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo. Io. vij. Quærebant Iudæi Iesum interficere, & nemo apprehendit eum, quia nondum venerat hora eius. Iam autem venerat hora eius, quam præfixerat ei pater. vnde ascendit Hierosolymam, insolito certè more. Cum enim appropinquaret Bethphage, vt alij Euangelistæ habent, venissetque Bethaniam, in qua Lazarum resuscitauerat, mittit duos ex discipulis suis, iubens vt pullum asinæ ligatum adducerent. neminem enim ipsos prohibiturum abducere. Ostendit autem hoc facto se nō latere quæ fiebant Hierosolymis, vt non posit aliquis causari ipsum dominum incautum in laqueos Iudæorum incidisse. Deinde cum iubet discipulos vt interrogati respōderent, vt est apud Matthæū ca. xxj. Dominus his opus habet: ostendit se dominum omnium esse, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis. Non enim dixit discipulis, dicatis, Dominus tuus his opus habet, vel dominus vester, sed absolutè: Dominus his opus habet, & talis dominus, qui non minus potuisset Iudæos prohibere ne ipsum interficerent, quàm dominum iumentorū vt non cōtradiceret discipulis sua legatione fungētibus.

Luc. 4. *Ioan. 8.* *Ioan. 7.* *Dominus opus habet his.*

Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio, & soluunt eum. Et quidam de illic stantibus dicebāt illis: Quid facitis soluentes pullum? qui dixerunt eis sicut præceperat eis Iesus, & dimiserunt eis. Et duxerunt pullum ad Iesum, & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum. Multi autem strauerunt vestimenta sua in via. Alij autem frōdes sternebant in via: & qui præibant & qui sequebantur, clamabant dicentes: Osanna, benedictus qui venit in nomine domini, benedictum regnum patris nostri Dauid, Osanna in excelsis.

Quandoquidem multa super hac re diximus Matth. xxj. paucis iam hunc locum tractabimus. Et principio quidē venit obseruandum, quod alij Euangelistæ adducunt prophetiam Zachariæ, qui prædixerat expectatum Messiam simili pompa intraturum ciuitatem Hierosolymam. Nihil enim vspiam in prophetis de Messia scriptum est, quod non imple-

Zach. 9.

uerit Chriſtus,vt nõ relinqueretur Iudæis dicẽtibus ſe igno-
tum occidiſſe, excuſandi locus . Quandoquidem enim ſcri-
ptum eſt,Meſsiam ſic equitaturum olim in Hieruſalem,con-
fiteantur neceſſe eſt hoc in Chriſto adimpletum , aut oſten-
dant(quod non poſſunt)alium regem , qui hanc prophetiam
Prompta impleuerit. Deinde obſeruanda hic prompta diſcipulor...
diſcipulorũ obedientia,qui nihil reſponſantes,continuo vadunt legatio-
obedientia. ne iniuncta functuri.Potuiſſent enim dicere : Quid hoc no...
eſt? Tam longum emẽſus es hactenus iter pedes,qui iam n...
poſt iumenta mittis? Citius pedes ingreſſus fueris Hieroſo-
lymam,quàm nos iumenta adduxerimus . Et putas tu ver...
tua tantum valere , vt nemo contradicturus ſit tibi , qu...
iamiã iuxta verba tua trucidaturi ſunt? Nihil tale reſponſ...
boni diſcipuli,ſed continuo abeuntes inueniunt quemadm...
dum prædixerat dominus,& faciunt quod iuſsi fuerant, ni...
Chriſti verbis vel addentes,vel detrahentes , niſi quæ nou...
runt ad gloriam Chriſti facere. iuſsi enim tantùm fuerant...
Obſer. ſinum adducere,illi verò etiam imponunt veſtimenta ſua,...
commodius ſedere poſsit Dominus . Plurima autem tur...
nec deeſt ſuo officio. quilibet ꝓ ſuo poſſe inſeruit domin...
qui caret pallio quod ſternat in via,ramos cædit de arbo...
bus,& ſternit in via.Sic mouerat & ad ſe rapuerat animos...
minum Chriſtus, qui potuiſſet facere vt principes ſacer...
tum,Scribæ & Phariſæi præ fauore populi erga Chriſtum...
hil virium in eum haberent.Cęterum dominus hoc facto...
luit oſtendere, iam tempus inſtare in quo exaltatus à ter...
omnia trahat ad ſeipſum.Voluit itẽ oſtendere,ſi animu...
ſet hic in mundo temporaliter regnare,facilè potuiſſe...
nimos vulgi conciliare . Quod populus clamat,populi ...
animati acclamatio eſt(& poteſt fieri, vt quidem ipſi ...
prophetiæ Zachariæ meminerint)pro qua nos dicimus. E...
ne ſit tibi,fortunatus ſis.Benedictum ſit regnum, id eſt, fe...
fauſtum ſit regnum:Gloria ſit deo in excelſis,qui illum ta...
ad nos mittit.&c.

Et introiuit Hieroſolymam in templum , & circunſpectis om-
bus,cum iam veſpera eſſet hora,exiit in Bethaniam cum duode...
& alia die cum exirent à Bethania,eſuriit . Cumq; vidiſſet ...
ficum habẽtem folia,venit ſi quid forte inueniret in ea. Et cum ...
niſſet ad eam,nihil inuenit niſi folia.non enim erat tempus fi...
Et reſpondens dixit ei,Iam non amplius in æternum ex te fruct...
quiſquam manducet.Et audiebant diſcipuli eius.

Matthæus habet: Cùm ingrederetur ergo Hierosolymam Iesus, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Et popul⁹ dicebat: Hic est Iesus Nazaren⁹ propheta, &c. Quod verò dominus principio tēplum ingreditur, suo more facit, fortasſis ipso die vel orans vel prædicans: & sicut Matthæus refert, sanauit ægrotos, restituit debiles, illuminauit cæcos. Addit Marcus, dominum omnia oculis collustrasse in templo, obseruans nimirum si quid gereretur templo Dei indignum. Non quòd illi magnopere curæ fuerit quid in eo templo gereretur. noluit tamen & ipsum conspurcari, quod paulò pòst nouerat esse demoliendum: sed imagine quadam rei corporalis declarare voluit qualē vellet suam ecclesiam, quā ædificabat ex viuis lapidibus. In his conuenit obābulare Pontificem, & circūspicere ne quid sit quod templum deo dicatum prophanet. Sequitur: Quum autē iam appeteret vespera, reuersus est in Bethaniam, quòd in tam opulenta tāq; superba ciuitate non reperiret hospitium Iesus. Et si fortasſis erat qui ipsum susciperet, nolebat Iesus alicui periculo esse. Mysticè. Ingressus quidē est Iesus Hierosolymā, sed iterū exiit, ostendēs quòd relicturus esset eam desertam, & in direptionem. Et egreditur in Bethaniam, quā vertunt interpretes domum obedientiæ. Iudęis enim inobedientibus & duris corde relictis, venit cum discipulis ad eos qui sibi obedierunt. Videamus autem & quæ de ficu dicuntur. emergunt enim & apparent quędam absurda. Primum quidem, quòd esurierit mane: deinde quum non esset tempus fructuum, fructus quæsierit. ad hæc, qua ratione plantam quæsierit. Dicit ad hanc rem Theophylactus, omnia hæc singulari dispensatione facta. Nā quoniam sæpe miracula fecit, benefaciendo hominibus, non viderant autē discipuli potentiam eius, si quē vellet affligere: eius gratia hic vult ostendere discipulis, quòd & affligere & se crucifixuros in vno momento perdere potuisset, si voluisset. Habet item & ficus typum synagogæ Iudæorum, quæ sola folia habet, nullū autē fructum habet. Et quemadmodū dominus in Cruce sitiebat nostrā salutem, ita & hoc loci esurit Iudæorum iustitiam: quam quia non habuit, maledicta est, & exaruit, neque prophetam neque doctorem habēs. Sequitur continenter.

Matt. 21.

Obser.

Relictis Hierosolymitanis Bethaniam petit.

Obserua.

Et veniunt Hierosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit eiicere vendentes & emētes in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit. Et non sinebat vt quis-

quam transferret vas per templum: & docebat, dicēs eis: Nonne scriptum est, quia domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

Hoc facto satis ostendit dominus quidnam significare & admonere voluerit execrando ficum. Neque enim aliquid peccauit arbor, quòd esuriente domino poma non haberet, quorū needum tempus aduenerat, sed peccauere sacerdotes, qui omnia ad auaritiam suam saturandam instituerant. Erexerant enim ipsi sacerdotes has nundinationes, vt cōmodius sibi offerretur à peregrinis, quēadmodum ex D. Hieronymo in Matth. cap. xxj. ostēdimus. Iam si dominus nec ea voluit venundari, quæ in templo volebat offerri, videlicet propter studiū auaritiæ siue fraudis, quanta putas animaduersione puniret si inuenisset ibi aliquos risui vel vaniloquio vacantes, aut alij cuilibet vitio mancipatos? Si enim ea quæ alibi licebat liberè geri poterant, dominus in domo sua geri non patitur, quanto magis ea quæ nusquā fieri licet, plus cælestis iræ merentur, si in ædibus Deo sacratis aguntur? Cæterum quantum ad historiā attinet, non semel dominus ementes & vendentes de templo eiecit, sed vt ex euāgelistis apparet, bis: iter, vt insinuaret nihil adeò sibi displicere, quàm in templo Dei nephandam auaritiā. Vetuit & vas quodcūque per templum deferri, quòd sacra sacris solùm sunt deputanda, & locus sacer fundendis Deo precibus, diuinisque dicendis laudibus sit dedicatus, non prophanis sordidisque vsibus. Prophetiæ autem quas dominus adducit, sic leguntur. Esaias dicit, Holocausta eorum & victimæ eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis gentibus, ait dominus Deus. Hieremias autem: Nunquid ne ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua inuocatum est nomen meum in oculis vestris?

Hierony-mus.

Esa. 56

Hier. 7

Quo audito principes sacerdotum & scribæ quærebant quomodo eum perderent. Timebant enim eum, quia vniuersa turba admirabatur super doctrina eius.

Vulgo illud iactatur, Nā tua res agitur, paries cū proximus ardet. Hinc principes sacerdotū & scribæ videntes quàm acriter obiurgaret dominus ipsorū auaritiā, vt non solū ementes & vendentes tēplo eiiceret, sed etiā ipsos accusaret blasphemiæ vel idololatriæ, qui ex domo orationis domū fecerent negotiationis, aut quod maius est, spelūcā latronū: hæc omnia illi vidētes & audiētes, non possunt æquo animo ferre. Vide-

tur ergo impiis latronibus cõsultũ, vt quocunq; tandẽ pacto posſint, ipſum dominũ è medio tollãt. Timebãt enim eũ, ne ſcilicet fauore populi munitus (vniuerſa etenim turba admirabatur ſuper doctrina eius) ipſi nihil poſſent illi nocere. Tã impio facinore cõcepto, non metuũt Deũ vltorẽ, cui nullũ factũ, nullus hominis cogitatus occultus eſt: & populũ formidãt. Quur nõ ſaltẽ metuũt ipſum Ieſum? Viderant & audierãt ab eo tot edita miracula, quę planè pręſentẽ illi diuinãvirtutẽ quoties volebat teſtificabãtur. Qui poteſt profligare dæmonia, multo facilius poteſt immittere. Qui verbo reuocat ad vitã exanimes, multo facilius poteſt eripere vitã. Si credũt tã clemẽtẽ vt nolit quẽquã, cũ poſsit, lædere, cur talẽ moliuntur occidere? Sed ſic excæcati fuerant à ſua malitia & auaritia, vt nihil tale cogitarẽt, ſed in hoc vnũ intẽdebant animũ, quomodo ipſum poſſent occidere. Et tales latrones pręſens ſeculũ habet, qui promptiores ſunt diſputare cũ gladiis vel lanceis, quàm cum gladio ſpiritus, quod eſt verbũ Dei. *Obſeru.*

Et cum veſpera facta eſſet, egrediebatur de ciuitate. Et cum mane tranſirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus: & recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, ecce ficus cui maledixiſti, aruit.

De frequenti illa domini egreſsione ſub veſperam, Lucas ſic dicit: Erat autẽ diebus docens in tẽplo, noctibus verò exiens morabatur in mõte qui vocatur Olíueti. Ieſus enim inſtante iã mortis tẽpore nullũ tẽpus ſinit elabi ſine fructu. Cętera plana ſunt. Vident Diſcipuli ficũ quam dominus pridie execratus fuerat, iã à radicibus arefactã: recordãtur eius maledictionis, quã alia die non ſic animaduerterãt, & pręadmiratione dicit Petrus domino: Ecce ficus cui maledixiſti, aruit. Obſeruãdũ hoc loci quod Ioãnes apud Matthęũ dicit. Omnis arbor q̃ nõ facit fructũ bonũ, excidetur, & in ignẽ mittetur: & iã ſecuris ad radicẽ arborũ poſita eſt. His profecto verbis Ioãnes neq; de malo, neq; pyro, &c. loquitur, ſed de hominibus quorũ intereſt bonos fructus & opera iuſtitię facere. &c. *Luc.21.* *Matt.3.*

Et reſpondens Ieſus ait illis: Habete fidem Dei. amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti, tollere & mittere in mare, & non hæſitauerit in corde ſuo, ſed crediderit quia quodcunque dixerit fiat, fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis.

Non interrogarant diſcipuli qua ratione maledixiſſet dominus ficui, ſed tantùm mirantur magnitudinem poteſtatis: licet maius ſit mortuũ ad vitam reuocare, cęcum illuminare,

quàm ficum maledicendo perdere. Ideoque dominus q
in hanc ſententiam loquitur: Nolite,ô mei diſcipuli, mi-
mirari quòd ficum hanc execrando arefecerim: dico vo-
ſi ſyncera fide præditi fueritis,maiora efficietis. Amen e
Tranſlatio montium. dico vobis,quicunque dixerit monti huic,tollere & mit
in mare,& non hæſitauerit in corde ſuo,fiet.Iam longè ma
bilius eſt vnico verbo mõtem loco mouere, quàm arbore
arefacere. Adiunge his,quòd omnia quæcunque orantes
titis, & creditis vos accepturos, accipietis. Hic obſerua
tranſlationem arborum, quemadmodum & in Matthæo
ſtro admonuimus,ſignificauit rem difficilem,& noſtræ im
cillitati impoſsibilem.Ad hunc locũ pertinet quod alibi
cit: Qui credit in me,opera quæ ego facio, & ipſe facie
maiora his faciet.Nõ eſt igitur vt multis quęramus,an A
ſtoli alibi montem loco mouerint vel non, ſatis eſt cred
Fides vera nihil petit niſi quæ Deo placita ſunt. ſi opus fuiſſet,potuiſſe. Deinde probè obſeruandum,eos
vera & viua fide præditi ſunt, nihil poſtulaturos, quod a
ceſſurum ſit in gloriam Dei,& proximorum vtilitatẽ,ide
facilè impetraturos quod poſtulauerint.

Et cum ſtabitis ad orandum, dimittite ſi quid habetis adu aliquem, vt & pater veſter qui in cælis eſt, dimittat vobis pec veſtra. Quòd ſi vos non dimiſeritis,nec pater veſter qui in cæli dimittet vobis peccata veſtra.

Eſt quædam fiducia in hominibus quibuſdam, quæ ma
præſumptio dici meretur, vt ſi quis omnibus ſceleribus
dedit, nuſquam pœnitentiam cogitat, & tamen nihilo ſec
ſperat Deum miſericordem inuenturum.Sic & inuenias h
minem qui vſqueadeo ira odio & inuidia tumet, vt ne a
quidem intuitu dignetur vxorem,liberos,domeſticos de
que omnes,& tamen indeſinẽter orat, & impudenter præ
mit ſe exoraturum omnia. hic impudens homo nihil im
trabit,niſi irã domini intolerabiliorem. Rogat enim do
num vt de ſe vindictam ſumat,cum dicit:Dimitte nobis d
bita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,
Loquitur ergo & Chriſtus hunc in modum: Quum co
fueritis vos ad orandum,ex animo remittite ſi quis aliqua
re vos læſit. hac conditione pater veſter qui in cælis eſt,
mittet vobis peccata veſtra. Quòd ſi vos nolitis condona
proximo culpam in vos admiſſam, nec pater veſter cæleſt
vobis gratiam faciet delictorum in ſe admiſſorum. Obie
iam,ſi is qui læſus ab alio non indulget, in caſſum orat, q

modo is qui alios non ceſſat lædere, exorabit? Sed hac de re in Matth. plura.

Et veniunt rurſus Hieroſolymam. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum ſummi Sacerdotes & Scribæ & Seniores, & dicunt ei: In qua poteſtate hæc facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatem vt iſta facias?

Primo die, palmarum ſcilicet, quando Ieſus ingreſſus eſt ciuitatem & templum, nemo illum redarguit, ſed altera die, cum non ſtipatus erat tanta populi turba, & ex more venit in templum: principes ſacerdotum adiunctis ſibi ſcribis, populíque primoribus, quò res videretur legitimo conſilio geri, quum viderent Ieſum in templo doctrina ſua occupantẽ aures multitudinis, & regnantem miraculis, adeunt illum & interpellant, refricantes veterem calumniam, ac dicentes: Qua tandem authoritate facis iſta? Et quis dedit tibi iſtã poteſtatem? Verba ſunt iracundi hominis, qui ira & odio motus non poteſt verba ad plenum formare. Neq; enim dicũt: Rabboni, dic nobis amicè, quanam ratione pridie tanto triumpho ingreſſus es ciuitatem? qua authoritate prędicas? qua tandem poteſtate miracula edis? Nihil tale dicunt, ſed iracundi canes ſic frendent, ſic latrando dicunt: Qua authoritate iſta facis? & quis dedit tibi hanc poteſtatem? Interrogatio autem iſta calumniam adiunctam habet, & conãtur ipſum ſuis ipſius verbis illaqueare. Si enim dixerit, cogitant: Accepi authoritatem hãc à Deo, blaſphemus eſt. Si dixerit, Propria authoritate facio, ſeditioſus eſt. Quid Ieſus?

Ieſus autem reſpondens ait illis: Interrogabo & ego vos vnũ verbum, & reſpondete mihi, & dicã vobis in qua poteſtate hæc faciam. Baptiſmus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Reſpondete mihi. At illi cogitabant ſecum dicentes: Si dixerimus de cælo, dicet nobis: Quare ergo non credidiſtis ei? Si dixerimus, ex hominibus, timemus populum. omnes enim habebant Ioannem quia verè propheta eſſet. Et reſpondentes dicunt Ieſu: Neſcimus. Et reſpondens Ieſus, ait illis: Neque ego dico vobis in qua poteſtate hæc faciam.

Non opus erat longam mouere quæſtionem de authoritate Ieſu, cum ipſa facta clamarẽt Deo autore geri quod gerebatur, quum res ipſa loqueretur hũc eſſe quem Deus olim per prophetas futurum eſſe promiſerat, quum pater poſt baptiſmum ſua voce declaraſſet hunc eſſe filium ſuum vnicè dilectum, cui deberẽt omnes obedire. Noluit ergo Chriſtus ſimplici verbo interrogatoribus tam callidis reſpõdere, ſed

interrogationem interrogatione compenſat, ſic claru...
uo repellens. Docet itaque hic Chriſtus nos, ne quib...
interrogatoribus reſpondeamus. ſunt enim plerique q...
terrogant non vt diſcant, ſed vt nos in inſidias con...
cuiuſmodi hoc loco erãt Phariſæi & Scribæ. Sunt qui...
rogant nullo aliô nomine, quàm vt & magis pij & doct...
dant. illis non grauatè reſpondebimus. Sic ſæpius diſc...
ſuis reſpondet Chriſtus: at iam Phariſæis nihil reſpõde...
quæſtioni quæſtionem obiiciens. Sed nihil difficu...
hac in re, & ſatis multa in Matth. cum idem locus tractar...
diximus. Sentiunt impij rogatores ſe captos eſſe in ſ...
bis, quomodocunque tandem reſponderint, etiam, ve...
Dicunt autem, Neſcimus. & hac ratione exiſtimant ſe...
laqueis liberos. Reſpondet igitur Chriſtus, Neque ego...
vobis in qua poteſtate hæc faciam. Quod vos ſcitis, ne...
quod ego ſcio, non negabo, ſed non aperiam vobis. Bre...
Ioannes ipſe teſtimonium reddiderat Chriſto, & tam iu...
hominis teſtimonium de Chriſto non audebãt impij h...
nes negare. vidẽtur ergo nihil ſapientius dicere poſſe, q...
omnia negare, ſuámque ignorantiam fateri. Si ergo Io...
autoritatem non morantur, quid de autoritate Chriſti ſo...
citi ſunt? Porrò vt hoc caput finiam, nos ſcimus Chriſtum...
omnia diuina virtute & dicere & facere: noſtrum igitur...
vt ipſi obediamus, & ſupplicemus quatenus nos nihil...
celet, ſed potius ducat in omnem veritatem. Amen.

Interrogantium non idem animus eſt.

CAPVT XII.

ET cœpit illis in parabolis loqui. Vineam paſtinauit homo, ... circundedit ſepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim ... cauit eam agricolis, & peregre profectus eſt. Et miſit in tempore ... agricolas ſeruum, vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui ... prehenſum eum ceciderunt, & dimiſerũt vacuum. Et iterum ... ad illos alium ſeruum, & illum in capite vulnerauerunt, ... meliis affecerunt. Et rurſum alium miſit, & illum occiderunt ... plures alios, quoſdam cædentes, alios verò occidentes.

Matth. 21. Similem parabolam Matth. xxj. audiuimus. Poteſt au...
ſic breuiter exponi. Homo iſte qui plantauit vineam, ...
Deus optimus maximus, qui plãtauit vineam, de qua E...
pleniſsimè per canticum loquitur, deſcribens omnem c...
moditatem vineæ ſic excultæ, vt nihil ſupra. Ad extrem...

ne quis aliquid carnale suspicaretur, dixit: Vinea Domini Sabaoth, domus Israel est. Et in Psalmo dicitur: Vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Agricolæ, omnes maiores sunt, quibus cura Synagogæ commissa fuerat: immo vt rectius loquar, ipsi Iudæi omnes coloni, agricolæ, & laboratores fuerunt. Quòd autem dicit hominem peregrè proficisci, nihil aliud intelligitur, nisi illos colonos reliquisse in manu consilij sui, dedisse eis spatium & tempus bene operandi. Per primum seruũ intelligunt Moysen, qui quadraginta annos continuos fructum aliquem legis quam dederat, à cultoribus inquirebat: sed cæsum eum dimiserunt vacuum. Irritauerũt enim Moysen in castris, & Aaron sanctum domini. Et vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Qui & ipse seruus quid de fructu vineæ huius sentiat, palàm carmine declarat dicens: Ex vinea enim Sodomorum vitis eorum, & propago eorum ex Gomorra. Vua eorũ vua fellis, & botr⁹ amaritudinis in ipsis: furor draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Seruus alter Dauid regem & prophetam, cæterósque significat, qui post Moysen missi sunt, vt colonos vineæ post edicta legalia psalmodiæ modulatione & dulcedine citharæ ad exercitium boni operis excitarent. Sed & hunc contumeliis affecerunt, dicentes: Quæ nobis pars in Dauid? aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamen ipse pro hac vinea quæ de Aegypto translata Palęstinę montes sua obumbratione protexerat, ne radicitus exterminaretur, orabat: Domine Deus virtutũ, conuertere nunc, respice de cælo, & vide & visita vineam istam, & dirige eam quam plantauit dextera tua. Tertium cum suis sociis seruum, prophetarum chorum intellige, qui continuis attestationibus populum conuenerunt, & quæ huic vineæ ventura imminerent mala prædixerunt. Sed quem prophetarum non sunt persecuti? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu domini saluatoris. Et hi omnes multa dixerunt de sterilitate huius vineæ, sed vnius Hieremiæ planctum audire sufficiat. Ego autem, inquit, plantaui te vineam electam, omne semen verum, quomodo conuersa es in prauum vineæ alienæ? Et in Esaiæ Cantico: Expectaui vt faceret vuas, fecit autem labruscas.

Esa.5. *Psal.79.* *Moses.* *Deut.32.* *3.Reg.12.* *Psal.79.* *Act.7.* *Hiere.2.* *Esa.5.*

Adhuc ergo habens vnum filium charissimum, & illum misit ad eos nouissimum, dicens: Quia reuerebũtur filium meum. Coloni autem dixerunt adinuicem: Hic est hæres, venite occidamus eum, &

nostra erit hæreditas. Et apprehendentes eum occiderunt, &
runt extra vineam. Quid ergo faciet dominus vineæ?
perdet colonos, & dabit vineam aliis.

De filio vnico & charissimo non est dubium, quin ille
ad quem vox patris de cælo bis facta est, sic dicens: Hic
filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. ipsum
dite. Matth. iij. & xvj. Hunc vnicum filium, & vnicè chari
mum, post multos seruos ad colonos illos inutiles misit,
Hebr. 1. admodum diuus Paulus ad Hebræos scribens testatur.
tiphariam, inquit, multísque modis olim loquens Deus
tribus nostris in prophetis, nouissimè hisce diebus loc
est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum,
quem fecit & secula. Et filius ipse: Sic Deus dilexit múd
Ioan. 3. vt filium suum vnigenitum daret, &c. Sed ingrati & impij
loni videntes filium, non potuerũt ferre, dicentes: Ecce m
Ioan. 12. dus totus post eum abiit: & si dimittimus eum sic, omnes c
dent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum
gentem. Vt igitur ipsorum institutum succederet, rapuer
filium, patibulo crucis eum affigentes. Sed quomodo h
ingratitudinem punierit paterfamilias, siue dominus vinea
obscurum non est. Missis enim exercitibus suis, iuxta ali
domini parabolam, perdidit homicidas illos, & ciuitaté
rum succẽdit igni, & vineam suam locauit genti facienti fr
ctus eius, hoc est, Ecclesiæ ex gentibus collectæ.

Psal. 117. *Nec scripturam hanc legistis: Lapidem quem reprobauerunt æd*
ficantes, hic factus est in caput anguli? A domino factum est
& est mirabile in oculis nostris. Et quærebãt eum tenere,
runt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabola
dixerit.

Sententia non obscura est, Lapis quem reprobauerũt ædi
ficantes, filius ille charissimus est, quem coloni extra vineam
eiecerũt. Breuiter, sensus est, Paterfamilias vindictam iam
de ingratis & sæuis agricolis, qui vnicè sibi dilectum filium
occiderunt, nõ quia iam prorsus careat filio suo, quasi pe
extinctus sit. Agricolæ quidem occisi sunt, & filius occis
sed reuiuiscet, nec aliter se res habebit cum filio, ac cum
pide quem reprobauerunt ædificantes, qui factus est in cap
anguli. Coloni, hoc est Scribæ & Pharisæi, & seniores po
li, improbi ædificatores, lapidem reprobabunt, filium e
ciuitatem cruci affigent, sed ipse filius per hanc cõtume
ad maximam gloriam perueniet. Quo autore? inquis. A do
mino

mino factum est istud. Non humana industria hic aliquid factum est, sed diuina dispositione. Sicq; lapis ille exaltatus est, vt sit mirabile in oculis nostris. Ceterum quomodo Christus lapis angularis sit, Paulus ad Ephesios multis docet. Sed illi Pontifices & Seniores populi intelligentes quoniam dominus contra illos hanc parabolam dixisset, iam conantur filio insidiari, iam incipiunt reprobare lapidem. quærunt enim ipsum tenere, sed timebant turbam, imò nondum venerat hora eius, vt transiret ex hoc mundo ad patrem. *Ephe.2.* *Ioan.13.*

Et relicto eo abierunt, & mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis & Herodianis, vt eum caperent in verbo. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, & non curas quenquam. Nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces: Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus?

Non videbatur Principibus sacerdotum tutum, sic manus iniicere Iesu. turbam enim non passuram hoc, vt quæ sublimius aliquid de Christo sentiebat. Consultum igitur videbatur, quomodocunque hoc ipsum fieri posset, vt alienarent animos vulgi à Christo, vt ipsum sic sine tumultu perdere possent. Mittunt ergo ad eum quosdam ex Pharisæis & Herodianis, vt eum caperēt in sermone. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, & non curas quēquam. Nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces. Licet dare tributum Cæsari, an non dabimus? Stabimus tuo iudicio. Vide quàm melliti sermones hi sunt. Exordiuntur à blandissimo procemio, quasi falli posset blandimento, qui toties declararat se nihil nescire. Magister, inquiunt, nouimus te veridicum esse, neque te vereri quenquam, sed citra respectum personarum liberè quod verum est pronunciare. Nec enim te mouet dignitas aut sublimitas cuiusquam, quemadmodum faciunt multi, qui potentibus assentantur: sed cōtemptis hominibus liberè doces quod Deus præcepit. Dic igitur & nobis, licétne censum dare Cæsari, an non licet? Pharisæi defendebant, populum Deo dicatum non oportere tributarium esse prophanis Cæsaribus, & simulachrorum cultoribus: Contrà Herodiani ius Cæsaris tuebantur. Et huc tendebat insidiosa præfatiuncula: vt pro Pharisæis pronuncians, ab Herodianis deferretur, velut autor rebellionis aduersus Cæsarem. Quòd si pronunciaret pro Cæsare, deferretur à Pharisæis apud populum, qui libertatem amabant.

Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? … mihi denarium, vt videam. At illi obtulerunt ei. Et ait illis … est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Respondens autem Iesus, dixit illis: Reddite igitur quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et mirabantur super eo.

Impij tentatores sic videbãtur sibimetipsis instituisse … stionẽ, vt nõ posset Christus has tendiculas effugere. co… tur enim vel pro Herodianis vel pro Pharisæis respon… Iesus autem quò commodius effugeret eorum captione… bet ostendi nomisma, quærit de imagine & superscrip… Cumque ipsi tentatores responderent, Cæsaris esse … respondet: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & … sunt Dei Deo. Si igitur Cæsar tantum potestatis in … habet, vt cogãtur ipsius nomismatis vti, æquum est vt ip… reant, & quod debent soluant. Sic ergo Christus tempe… responsum, vt nemo posset eum reprehendere, quippe … nullius potestati derogarit, sed iubens omnibus dare de… Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari. nec hic sub… sed addit, & quæ sunt Dei Deo. Vide, nomisma titulũ & … ginẽ habet Cæsaris. Si hũc agnoscis, & pendis Cæsari … debetur, quãto magis reddendum est Deo, cuius imag… reddit homo? In baptismo Dei character impressus est … mo tuo, cur eum tradis diabolo? Christiani titulo glor… cur non reddis illi quod debes ex professione? Corpus & a… nima Dei sunt, ab eo vtrunque accepisti: vide vt rursum … tempore reddas. Iram, odium, malitiam, superbiam, à … dæmone accepisti, redde illi suas spurcitias.

Deut.25. *Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse, & interrogabant eum dicentes: Magister, Moyses nobis … vt si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit vxorem, & fil… reliquerit, accipiat frater eius vxorem illius, & resuscitet … fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem … mortuus est non relicto semine, & secundus accepit eam, & mor… est, & nec iste reliquit semen, & tertius similiter. Et acceperunt … similiter septem, & non reliquerunt semen. Nouissimè omnium … functa est & mulier. in resurrectione ergo cum resurrexerint, … de his erit vxor? Septem enim habuerunt eam vxorem.*

Sadducæi neq; resurrectionem, neque angelum, neq; … ritum esse credebãt: prophetarum vaticinia nõ acceptab… sed tantùm quinq; libros Moysis. Hi ergo instructi, … ab Herodianis, veniunt ad Iesum, sibi non pœnitendam …

Christo victoriam pollicētes. Fingunt factum quod fortaſsis nunquam factum eſt, neque fiet. Hiſtoriam accepimus. vis in eo latet. Multi habuerūt ordine à Moyſe præſcripto vnicam vxorem. ſi igitur reſurrectio erit, in reſurrectione cuius erit vxor? Neque enim credibile eſt, vnicam habere plures viros. Et cū vni non debeatur potius quàm alteri, nunquid magna abſurditas erit fratrum inter ſe belligerātium de vxore? Pręſtat igitur non credere futurā reſurrectionem, quàm credere tantam confuſionem. Hæc abſurda Chriſto proponūt, ridiculo eum cupientes exponere. Et obſerua hic duplicem Sadducæorum errorem circa reſurrectionem. Non credunt vllam futuram reſurrectionem, quemadmodum diximus, ſed animā ſimul interire dum corpore. Deinde exiſtimant Phariſæos non aliam opinionem de reſurrectione habere, quàm de hac vita, in qua coniugio copulantur viri ac mulieres. Moriuntur, naſcuntur, eſuriunt, ſitiunt, &c. Sed Chriſtus cōmodè ad vtrumque reſpondet. Sed principio ante reſponſionem Chriſti, videnda lex Moyſis in Deutronomio, quę ſic habet: Quando habitauerint fratres ſimul, & vnus ex eis abſq; liberis fuerit mortuus, vxor defuncti non nubet alteri, ſed accipiet eam frater eius, & ſuſcitabit ſemen fratris ſui, & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, vt non deleatur nomen eius ex Iſrael, &c. Hactenus Moyſes iuſſu domini inſtituit hanc legem, tum vt non ceſſarent, ſed augerētur familiæ, tum vt viduis prouideretur de altoribus. Noluit item dominus commiſceri diuerſas tribus, vt certò agnoſceretur an Chriſtus ex promiſſa tribu prognatus fuerit, vel non. Ad hoc pertinet quod iuſſum eſt, vt vnuſquiſq; de tribu ac familia ſua duceret vxorem: vt dum veniret, dum naſceretur, non incertum ſciri poſſet, quia ſicut promiſit & iurauit, ſic & fecit dominus. Cæterùm vt & hoc obiter admoneam, ex hac lege quam Moyſes ſupra poſuit, bene conſiderata, multæ ſoluuntur in ſcriptura quæſtiones, quòd alij ſunt patres ſecundum legem, alij ſecundum naturam, & tamen vtrique veri patres. Verè enim pater eſt quem ſua lege & voluntate dominus patrem facit & declarat. Hinc Ioſeph ſponſus Mariæ virginis duos habet patres, alterum carnis, qui vocatur Iacob: alterum legis, qui vocatur ſecundum Lucam Heli, &c.

Error duplex Sadducæorū circa reſurrectionem.

Deut. 25.

Obſer.

Et reſpondens Ieſus, ait illis; Nonne ideo erratis, non ſcientes ſcripturas, neque virtutē Dei? Cum enim à mortuis reſurrexerint, neque nubent, neque nubentur, ſed ſunt ſicut angeli Dei in cælis. De

mortuis autem quòd resurgant, non legistis in libro Moysi super bum, quomodo dixerit illi Deus, inquiẽs: Ego sum Deus Abra & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum sed rum. Vos ergo multum erratis.

Potissimæ Sadducæorum rationes quare nõ credunt mor tuorum resurrectionem, hæ duæ sunt, quas illis domi obiicit, quia scilicet non intelligunt scripturas, nec ag scunt virtutem Dei. Scriptura siquidem docet, quia mor resurgunt, & virtus Dei tam magna est, vt etiam maiora p sit. Duo ergo probat dominus, resurrectionem esse, & talem esse qualem illi imaginabãtur. Et ad quæstionem Sa ducæorum ita respondet: Non opus est multa disputatio cui tandem ex septem fratribus sit cessura. Cum enim re rexerint à mortuis, neque quisquam ducet vxorem, ne quisquam locabit filiam nuptũ, sed quo ad immortalitat & vsum matrimonij erunt sicut angeli Dei in cælo. Con gium enim ad hoc repertum est inter mortales, vt quod se perpetuum non est, aliud ex alio propagando propage Cæterùm vbi nullæ sunt vices nascentium ac morienti quid opus est matrimonio? Propter mori enim, nasci inue tum est. Possent iam obiicere Sadducæi dicentes: Esto s si resurrectio est, talis est qualem depingis, sed nõdum ce constat resurrectionẽ esse. Addit ergo dominus: Porrò m tuos resurgere, quomodo vobis absurdum videtur? Non legistis in sacris libris, quorum vobis sacrosancta est au tas, quibus verbis vsus sit Deus è rubo loquens ad Mo Ego sum Deus Abrahã, Isaac & Iacob? Illi iam mortui & tamen se vocat illorum Deum. Viuunt ergo mor pter superstites animas. Quæ si supersunt, quid magni in pristini corporis domicilium reuocare? Quod si pr interierunt, absurdè dicitur Deus mortuorũ. Quemadm enim nemo se gloriatur regem esse eorum qui non sunt, Deus non se vocat Deum, nisi eorũ qui viuunt. Deus d à benefaciendo, quid igitur boni faciet eis qui nõ sunt? C autẽ perpetuò se vocat Deũ, hoc est benefactorem Abra Isaac, & Iacob, manifestum est eos viuere. Si viuũt, quod

Obser. risimum est, vos Sadducæi vehementer erratis. Obser dum hoc loci, clariora esse in prophetis & Psalmis, & in a bibliæ libris testimonia de resurrectione mortuorum, s vsus est dominus testimoniis quæ autoritatem suam habe apud Sadducæos. Hi autem, quemadmodum supra dix

solo Pentateucho vtuntur, solus Moyses apud eos sacrosanctus est, cæteras scripturas nihil curāt. Hoc manifestissimum est. apud Sadducæos Moyse pugnandum est, apud gentiles vatibus & scriptoribus prophanis, apud hæreticos bibliis, apud Christianos bibliis & autoritate sacrosanctæ ecclesiæ, quemadmodum etiam super Matthæum admonuimus.

Et acceßit vnus de scribis qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam bene illis responderit, interrogauit eum quod esset primum omnium mandatum. Iesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est, Audi Israel, dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum. Secundum autem simile est illi, Diliges proximū tuum sicut te ipsum. Maius horum aliud mandatū nō est.

Multæ quæstiones magis difficiles quàm piæ vel necessariæ iactabantur apud Pharisæos, imò in vniuerso Iudæorum populo: de quibus Apostolus ad Timotheum scribit: Stultas autem & sine disciplina questiones deuita, sciens quia generant lites. Et possum citra impietatem dicere, hanc quæstionem domino propositā fuisse stultam & inutilem. Quid enim refert vtrum præceptum maius sit, cum dominus velit nos omnia implere, & qui primum verè & ex animo seruat, non possit vllum transgredi domini mandatum? Diligendus quidem est Deus primò omnium, sed qui hunc diligit, eius reliqua mandata non negliget. Sed ad rem. Aiunt Hebræi (I. Stapulensi autore) quinque priora præcepta Deum respicere, & quinque posteriora proximum: & in vnoquoq; quinque priorum, nomen tetragrammaton, quod scribitur sed non legitur, quod & nomen dicitur ineffabile, contineri. Ac primum omnium esse maximū, deinde secundum maius tertio, & tertium quarto, atque ita deinceps vsque ad extremū, quod existimant omnium minimū. Hac autem ratione dicūt primum maius secundo, quia non credere in Deum, est maius peccatum, quàm idola colere: quandoquidem multi etsi idololatræ sint, credunt tamen in Deum, sicut scriptum est: Timuerunt dominum, & sculptilibus suis seruierūt. nam isti quidem confitebantur Deum, sed ei adiungebant alterum. Porrò secundum tertio, quia idololatriam maius peccatum ponunt, quàm sumptionem nominis Dei in vanum: & ita deinceps. quæ ad longum explorare, nimis videtur à proposito nostro alienum. Cæterùm quandoquidem de præcipuo

2. Timo. 2.

Obser.

4. Reg. 17.

legis mãdato quæstio erat inter Pharisæos, videtur sibi
re quo teneant dominũ. Cũ igitur iam audissent Phari
Matthæus autor est, quòd dominus silentiũ imposuisset
ducæis, conuenerunt in vnũ, & interrogauit eum vnus ex
legis Doctor, tentans eum: Magister, quod est mandatũ
gnum in lege? Iesus autem incunctanter respondet illi
Deuteronomio. Audi Israel, dominus Deus tuus Deus
est. id est, crede Deum vnum esse, dominum cæli & terræ
omnium quæ in cælo & terra sunt. Proinde illius nutu o
fieri, citra illius nutũ accidere nihil. crede illum in sua
Deut. 6. omnia habere. Quare diliges dominum Deum tuum,
qui est defensor tuus, à quo tu habes omnia, qui tibi nu
fieri patitur: ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex
mente tua, & ex tota virtute tua, vt dum viuis, aliud quid
quàm Deum nõ diligas, semper de illo cogites. hoc est
cipuum ac maximum mandatũ. Huic proximum & simi
illud, Diliges proximũ tuum sicut teipsum. Quomodo
audiamus quid dicat Ioannes in epistola sua cap. iiij. Si
dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit
dax est. Qui enim nõ diligit fratrem suum, quẽ videt, De
quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mand
habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & proxim
Ex his, opinor, facilè intelligimus hanc Christi collatione
auditam. Quomodo verò proximus diligendus sit, Chri
docet: vt te diligis, ita proximum, hoc est, obuium qu
qui tua opera opus habet, dilige, id est, vt tecum velis
cum proximo quoq; facito. Tibi in aduersis ab aliis
velis, ergo & ꝓximo in aduersis succurre. Te in mœ
solari velis, quare & proximũ dum ei ægrè est consola

*Et ait illi Scriba: Bene magister in veritate respõdisti, qu
est Deus, & non est alius præter eum. Et vt diligatur ex to
& ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudi
diligere proximum tanquam se ipsum, maius est omnibus ho
stomatibus & sacrificiis. Iesus autem videns quòd sapienter
disset, dixit illi: Non longe es à regno Dei. Et nemo iam audebat
interrogare.*

Ex responsione huius Scribæ apparet, non tantum q
stionem fuisse de præceptis decalogi, quodnam horũ m
sit, sed etiam sacrificia aliquando Decalogo fuisse co
quibus videlicet Scribis & Pharisæis hostias & sacrificia
dantibus, aliis verò maiore auctoritate fidei & dilect

operā præferētibus, eo quòd plurimi patrum ante legē absq; omni victimarum & sacrificiorum cōsuetudine, ex fide tantùm quę per dilectionem operatur, placerent Deo, summíq; apud eum loci haberentur. Nemo autē vnquam absq; fide ac dilectione per holocausta solum & sacrificia Deo placuisse īnueniretur. Et in hac sentētia hic scriba fuit, cū ait: Diligere Deum & proximum, maius esse omnibus sacrificiis & holocaustomatibus. Sacrificia temporaria sunt, dilectio autē perpetua. Possunt impij sacrificare, sed non possunt diligere. Sapienter ergo respōdet scriba, & merito à Christo prędicatur nō longè esse à regno Dei. Qui enim inuentam veritatē amplectitur, non potest malus esse. Nihil hoc loci difficultatis est: sententia in hoc stat, dilectionem Dei & proximi omnibus rebus præponderare. Ait autem Christus: Si quis diligit me, mandata mea seruabit, &c. Porrò hactenus tentarūt Pharisæi, Herodiani, Sadducæi, Scribæ, & nihil respōdit Christus quod patêre posset calumniæ, sed tentatores omnes confusi sunt, ideoque nemo audebat eum amplius interrogare.

Et respondens Iesus dicebat docens in templo: Quomodo dicunt scribæ Christum filium Dauid esse? Ipse enim dicit in spiritu sancto: Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse enim Dauid dicit eum dominum, & vnde est filius eius? Et multa turba eū libēter audiuit. *Psal.109.*

Matthæus sic habet: Congregatis autem Pharisæis interrogauit eos dicens: Quid vobis videtur de Christo? cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Et respondet eis Iesus quemadmodum Marcus noster habet. Res autem se sic habet. Iudæi nouerant ex multis vaticiniis, Messiam fore filiū Dauidis. hinc est quòd multi infirmi, leprosi, & cæci clamabāt: Iesu præceptor, fili Dauid, miserere mei, &c. Sed nolebant credere eundem etiā esse filium Dei, & ex hoc etiam dominum Dauidis. Quod cōcedunt, bonum est: quod negant, blasphemia est. Nisi fuisset filius Dauidis, hoc est, filius hominis, non potuisset mori: & nisi fuisset filius Dei & dominus Dauidis, non potuisset resurgere. Interrogat ergo dominus Pharisæos & Scribas dicens: Quomodo Dauid vocat Messiam dominum suum, si tantùm filius eius est? Nec cogitandum est quòd Dauid hoc ex ignorātia dixerit, cum in spiritu hæc prædixerit, Dominum suum sessurum ad dexteram Dei patris, hoc est, habere æqualem cum patre potestatem. Igitur non sufficit credere filium hominis, sed & filium Dei. Hæc *Matth.22.*

cum Iesus doctè & sapienter prosequeretur, turba eum ... ter audiebat, quod ægrè habebat Scribas & Pharisæos, ... suæ autoritati timebant.

Et dicebat eis in doctrina sua: Cauete à Scribis qui volunt in ... lis ambulare, & salutari in foro, & in primis cathedris sedere ... nagogis, & primos discubitus in cœnis, qui deuorant domos vidua ... sub obtentu prolixæ orationis. hi accipient prolixius iudicium.

Hæc omnia multis verbis & non vulgari austeritate ... questus est dominus apud Matthæum: nos paucis sic rem ... pediemus. Obticescentibus Scribis & Pharisæis, plera ... multitudo fauebat Iesu, eumque libenter audiebat ... tem. Quam quum videret sanabilem, sacerdotes autem ... bas & Pharisæos destinata malitia tendere quò cœperant ... pit eos palàm apud populum traducere, non vt illis ob ... ctaret, sed ne posthac populum fallerent. detraxit illis ... pietatis ac sanctimoniæ personam. Cauete, inquit, ne vos ... lat magnifica species scribarum & Pharisæorum. non ... vestræ saluti, sed suæ gloriæ. Cupiunt enim vt magni vide ... tur, ambulare in vestibus ad talos vsque demissis: venantur ... salutationes in foro, captantque primorum sedilium ... rem in consessibus, & in conuiuiis primum locum in ... tu. Habent prolixas preces, quò videantur cæteris relig ... siores. Hæc omnia non fiunt vel ad Dei gloriam, vel ad ... modum proximorum, sed tantùm vt sic venentur pecuni ... simplicibus & piis viduis. Sed adeò non effugient iudici ... Dei, adeò non proderit illis ista simulatæ religionis ... vt grauius etiam sint à Deo condemnandi, quòd ... suam obnubilarint fuco sanctimoniæ, & Dei armis ... militarint. Obseruandum hic prolixas vel breues vestes ... se neminem vel iustum vel iniustum facere, sed Christia ... omnis decet modestia & pudor, luxus Deo abomina ... est. Diuiti epuloni exprobratur quòd indutus fuerit pur ... & bysso, &c. De prolixis & succinctis orationibus alibi ... ta diximus, vt non sit necesse repetere. Auaritiam & hy ... crisin vbique detestantur sacræ literæ. Ad sequentia ... ciemus.

Obser. (margin, beside "militarint. Obseruandum…")

Luc. 16. (margin, beside "& bysso, &c.")

Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo tur ... iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa ... venisset autem vna vidua pauper, misit duo minuta, quod est qua ... drans. Et conuocans discipulos suos, ait illis. Amen dico vobis ... niam vidua hæc pauper plus omnibus misit qui miserunt in ga ...

phylacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit misit, totum victum suum.

Pulcherrima hæc est historia, quā non multis tractare animus est, ne videar meum negotium agere. De muneribus dandis non est acceptabilis sermo. Iesus miraculosè cibans turbam, in regem quæritur constituendus: sed iubēs dare tributa Cæsari, malè audit. Sed ad rem. Domini sententia est, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et quantum ad recipientē attinet, dicit, Dignus est operarius mercede sua. Iam potest fieri, vt vterque peccet, & exponēs, & recipiens. Si exponens, non Dei gloriam, & commodum proximi spectat, non meritoriè exponit. si recipiens non satisfacit suo muneri, etiam impiè facit. Quantum autem dantem respicit, testatur dominus se non respicere munus, sed animum: non factum, sed intentionem. Hinc de Abelo legitur: Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Primùm ad Abelum, deinde ad munera. Primùm ad intentionem, deinde ad factum. Credibile est diuites hic in Euangelio non omnes eadem ratione obtulisse: sed quia Christus eos non accusat, committendi sunt eius iudicio, qui nouit abscondita cordium. Sed vidua hæc omnibus præponitur, vt quæ maluerit satisfacere legi, quàm sibi aliquid reseruare. Et obserua quòd vidua quæ omnem substantiam suam obtulit, laudatur. Si autem sacerdotes hoc extorsissent non considerata viduæ paupertate, tyrannidis & crudelitatis notam non effugissent. Breuiter: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, ait Christus. hoc est, sola intentio facit opus bonum vel malum. Nihil autem tam bonum, quod non possit mala mens vitiare. Oratio, eleemosyna, ieiunium, oblatio, de qua nobis iam sermo, vtique bona sunt, sed hęc omnia à mala mente vitiari possunt. Obseruandum item tantam esse bonitatem Dei, vt nemo possit verè se excusare quòd defuerit pietatis operibus. Acceptat Deus duo minuta æra, acceptat calicem aquæ frigidæ, acceptat tandem & laudat & coronat promptam voluntatem, si faciendi desit facultas. Hanc rem multis tractat diuus Paulus ad Corinthios, scribens in hæc verba: Si voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Hoc dicit: Si modò adsit animi beneuolentia & promptitudo, iā acceptum Deo est quicquid tandem secundum vestras facultates conferatis. Non enim est acceptum beneficium, quod confertur

Gene. 4.

2. Cor. 8.

ab inuito: neque exigitur à quoquam vt donet quod non ha
bet. Sed iam colligenda ſunt vela, & finis huic capiti im
nendus, gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui in nobis op
ratur velle & perficere.

CAPVT XIII.

ET cum egrederetur de temploˊ, ait illi vnus ex diſcipulis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ. Et re
dens Ieſus ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? n
quetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur. Et cum ſe
monte Oliuarum contra templum, interrogabant eum ſe
Petrus & Iacobus, & Ioannes & Andreas: Dic nobis, quan
erunt? & quod ſignum erit quando hæc omnia incipi
ſummari?

Quandoquidem textus hic idem eſt cum eo quem habe
Mat.24. mus Matth. xxiiij. paucis hic immorandum erit. Dixera
minus multa de ruina ſiue deſtructione templi Hieroſo
tani in vniuerſo mundo celeberrimi. Cum igitur Dom
iam cum diſcipulis ſuis ciuitate egreditur, acceſſerunt
Matthæum diſcipuli eius, vt oſtenderent ei ædificatione
pli, non quaſi antea non viderit, ſed vt ipſum dominum
commiſerationem perducant, quo minus ſuper eam ven
quæ iam futura Chriſtus prædixerat. Aut fortaſsis, dici
nihil ſupra hominem ſentientes, putant vix poſsibile eſſe
tam vaſta & munitiſsima ciuitas, tam ingens multitudo
num, expugnari poſsit. Et hæc proxima ratio vero
videtur. Reſpondit enim Ieſus dicens: Videtis has om
gnas ædificationes? Amen dico vobis, non relinque
lapis ſuper lapidem qui non deſtruatur. Nihil eſt om
horum tam munitum, aut pulchrum aut ſanctum, quod
ſit demoliendum, adeoque diſsipandum, vt nec lapis
pidi cohæreat. Porrò conſueuerat dominus ferè ſempe
greſſus vrbem Hieroſolymorum, montem conſcendere,
vel in hoc loco patrem ſecretius oraret, vel diſcipulos
ſeorſim doceret. Cum igitur dominus ſic ſederet in mo
Oliuarum, vnde templum erat in proſpectu, renouata e
ſcipulis memoria ſermonis quo prędixerat fore vt temp
funditus dirueretur. Adeunt ergo Ieſum ita ſedentem
tò quatuor è diſcipulis, Petrus, Iacobus, Ioannes, & Andre
hoc agentes, vt quemadmodbm transfigurationis arcan

paucis seorsum crediderat, ita de tempore venturi regni paucis cõmunicaret, quod aliis omnibus crediturus non esset. Dicunt itaque ei, Dic nobis quando fient ista, & quo signo poterimus deprehendere iam adesse tempus illud? Et iuxta Matthæum dicunt: Dic nobis, quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi? Simul enim hęc omnia fore existimabant, vastandam Hierosolymam, ipsum in gloria venturum, & mũdum hunc accepturum finem. Existimabant nimirum tam celeberrimum in toto orbe templum ad finem vsque mundi permansurum.

Et respondens Iesus cœpit dicere illis: Videte ne quis vos seducat. multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum, & multos seducent. Cum audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri, sed nondum finis. Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. initium dolorum hæc.

Omnino necessaria erat hæc Christi admonitio. Quum enim certò futuri essent pseudochristi, qui se pro Christo, pro Messia venditarent, & verus ille Messias discipulos elegerat, qui Christum mundo prædicarent, periculum erat ne & ipsi seducerentur, pro Christo recipientes Antichristum. Dicit ergo Christus: Videte ne quis vos seducat, quorum est aliis ostendere viam veritatis. Veniẽt enim multi in nomine meo (quos non misi) vt seducant populum: & quandoquidẽ multi sunt, non omnino frustrabitur conatus eorum, sed multos seducent. Hæc omnia facta sunt inter Domini ascensionem, & Hierosolymorum destructionem, cuius iam meminit, dicens hoc vrbis excidium nõ inopinatum fore, sed prius pręcessurum rumorem præliorum, nec tamen his rumoribus auditis iam finem esse. Plerumq; enim vani sunt rumores: quod hoc loci non eueniet. Exurget enim gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & erunt terręmotus, nimirum ad ruinam prouocantia ædificia: & fames: quod in præliis, maximè obsidionibus, non nouũ est fieri. Magna quidẽ hæc, crudelissima & terribilissima, sed tãtũ initiũ dolorũ: peiora sequentur.

Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides & reges stabitis propter me, in testimonium illis. Et in omnes gentes oportet prædicari euangelium. Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini, sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquamini. Nõ enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus. Tradet autem frater

fratrem in mortem, & pater filium, & consurgent filij in par-
& morte afficient eos. Et eritis odio omnibus propter nomen
Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit.

Quod ait de discipulorum persecutione, facilè intelligen-
dum est, cum sic factum esse, ex actis Apostolorum aperte co-
Act.5. gnoscatur, Luca referente ac dicente: Ibant Apostoli gau-
dentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro
Christo contumeliam pati. Boni discipuli prædicabant
filium Dei, qui prædicabatur à multis tantùm filius ho-
Prædicabant à mortuis resurrexisse, quem multi viderant
patibulo crucis morientem. Cùm igitur discipuli tam-
sa docerent à Scribis & Pharisæis, tradebantur & duce-
tur ante præsides ac reges, vt lata cõtra ipsos discipulos
tentia, iustè viderentur trucidati. Sed possent obiicere di-
puli: Sed abscondemus nos, nihil prædicabimus, in tuto
gabimus. Respondet Christus, Non ita erit, sed oportet p
dicari Euangelium in omnes gentes. Non præcipitabit
minus vltionem suam, verùm primum omnium faciet
nifestari & prædicari Euangelium, vt nemo possit prætex-
re ignorantiam suam: sed qui perit, sua malitia pereat. A
obiectionem rursus diluit. Potuissent enim dicere disci-
Qui nos sumus, in quos totus mundus insurget? Qui pot
mus tibi adesse? Idiotæ sumus, facilè à doctis Scribis & P
risæis superabimur. Respondet Christus: Cum duxerint
tradentes, nolite præcogitare quid loquamini, sed quod
tùm fuerit vobis in illa hora, id loquamini. Non enim vos
istis loquentes, sed Spiritus sanctus, hic erit patronus & ad-
catus vester. Huc pertinet quod in Actis de Petro & Ioan-
Act.4. dicitur: Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, com-
perto quòd homines essent sine literis & idiotæ, admiraban-
tur, & cognoscebant eos quòd cum Iesu fuerant. hominem
quoque videntes stãtem cum eis qui curatus fuerat, nihil
Act.6. terant contradicere. Et de Stephano: Surrexerũt quidam
synagoga disputantes cum Stephano, & non poterant resis-
re sapientiæ & spiritui qui loquebatur. Adiungit deinde
minus persecutiones huiusmodi discipulis non tantùm
pectandas esse ab alienis & hostibus, verum etiam ab
& cognatis. Frater enim fratrem, inquit, pertrahet in i
pitis accerset, contempto naturali affectu: & pater filium
ter naturæ pietatem. Quin & filij vicissim erigent se
sus parentes, & ad mortem adigent. Et quum nemini

tis,ſed offeratis ſalutis nuncium omnibus,tamen eritis omnibus inuiſi,qui mundum hunc diligunt, ob mei nominis quod prædicabitis inuidiam. Cæterùm in his malis opus erit perſeueranti animo. Quiſquis enim perſtiterit in bene cœptis vſque ad finem,hic ſaluus erit.Perſecutoribus pertinacia nocebit,vos perſeuerantia ſaluabit.

Cum autem videritis abominationem deſolationis ſtantem vbi non debet,qui legit,intelligat. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant in montes:& qui ſuper tectum,non deſcendat in domum, nec introeat vt tollat quid de domo ſua. Et qui in agro erit,non reuertatur retro tollere veſtimentum ſuum.

Quidam dicunt abominationem deſolationis eſſe imaginem Cæſaris, ſicut in Matthæo recenſuimus. Verius autem quid ſit, Lucas Euangeliſta interpretatur. Nam in quo loco Marcus & Matthæus ponunt,Cũ videritis abominationem deſolationis,in ipſo loco Lucas ſic ponit:Cum videritis circũdari Hieruſalẽ ab exercitu,tũc ſcitote quia appropinquauit deſolatio eius. Et ſic dicit. Qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, &c.vt non ſit dubium, quin Lucas cæteros exponat. Fuerat enim exercitus alienigenarum,& Romani Imperatoris ſtans circa Hieruſalem,quæ dicta eſt ciuitas ſancta,immo tota Palæſtina terra ſancta dicitur.Exercitus autem Romanus dictus eſt abominatio deſolationis,quia ad deſolationem redacturus erat Hieruſalẽ,iuxta quod prædictum fuerat à Chriſto:Nõ relinquetur lapis ſuper lapidem,&c. Cætera quæ ſequuntur,prælíorum grauitatem deſignant,& intellectu facillima ſunt. Nihil enim aliud vult Dominus his ſignificare, quàm tantum inſtare prælium, vt vnuſquiſque conabitur fuga quærere ſalutem, & contentus ſit ſi tantùm ſaluam poſſit ſeruare vitam. vnde ſequitur. *Abominatio deſolationis.*

Væ autẽ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate verò vt hyeme non fiant. Erunt enim dies illi tribulationis tales, quales non fuerũt ab initio creaturæ quã condidit Deus vſque nunc, neque fient. Et niſi breuiaſſet Dominus dies, non fuiſſet ſalua omnis caro. Sed propter electos quos elegit, breuiabit dies.

Quare væ prægnantibus & nutrientibus? Quia illas non ſinit natura onus abiicere, has prohibet pietas. Nec grauidæ poſſunt fugere imminens periculum, nec nutrices alere infantes in tanta omnium rerum penuria. Lege Regum hiſtoriam, vbi nutrix filij malum captiuitatis præpropera fuga vitando,lapſum Ionathæ filium perpetuò claudum recepit. O- *2. Re. 4.*

rare autem eos iubet, etiam iuxta Matthæum, ne fuga illoru
fiat hyeme vel ſabbato, quia in altero duritia frigoris ore
bet ad ſolitudinem pergere, & in montibus deſertis ha
bitare, in altero autē tranſgreſsio legis eſt ſi fugere volu
aut mors imminēs, ſi manere voluerint. Quæ ſequuntur
exiſtimāt ad extremū mundi pertinere diē, ſed citra pr
de vtroq; intelligi poteſt, tā de deuaſtatione Hieroſol
rū, quàm cōſummatione mundi. Nos de priore omnia
pretabimur, quēadmodū & in Mattheo à nobis factum e
quis nouerit ſaltē aliquā huius tragœdiæ partē, facilè p
ciabit hæc domini verba vera eſſe, cū dicit: Erunt enim
illi tribulationis tales, quales non fuerunt ab initio crea
quā condidit Deus, vſque nūc, neq; fient. Quis enim in c
dione vrbis cuiuſcunque legit vndecies centena mil
me & gladio periiſſe, quod in Hieruſalem factum Ioſe
docet, & vrbe capta ſexcenta millia virorum internic
& hoc in ſolennitate Paſchæ, qua dominum gloriæ ſupp
affecerant: captiuorum autem publicè venundata cent
lia. Tanta & talis ab initio mundi non legitur, neque
prædicente domino) aliquando tanta taliſque futura e
hoc oſtēdit dominus grauioribus illos ſuppliciis dignos
electos & fideles illis fuiſſe protectioni. Non eſt igitur
cant Iudæi hæc mala propter prædicationem & adora
Chriſti accidiſſe ſibi, cum horum gratia citius finis bell
poſitus ſit. Non rarum eſt exemplum, pios impiis apud
patrocinari, vt det his pœnitentiæ locum. Hinc dom
brahæ olim pro Sodomis intercedenti, & petenti n
ret iuſtos tanquam iniquos, & interrogāti ſi fuerint q
ginta iuſti in ciuitate, perdes illos? reſpondit: Non pe
ciuitatem ſi fuerint in ea quinquaginta iuſti, & totum l
ſeruabo. Et ſic per ordinem interrogationum, & reſpo
num vicem, etiam ſi decem iuſtos inuenerit in ciuitate
propter paucorum iuſtitiam impunitatem toti populo
mittit. Vnde diſcimus. Ambroſio teſte, quantus murus
triæ vir iuſtus, &c. Sed de his hactenus ſatis.

Amb. li. de Abraham, ca. 6.

*Et tunc ſi quis vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, n
dideritis. Exurgent enim pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna
prodigia ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam electos. Vos ergo
ecce prædixi vobis omnia.*

Iam iterum ad memoriam reuocandum eſt quod ſuper
diximus, ſcilicet diſcipulos arbitratos fuiſſe conſummat

ſeculi,& aduentum filij hominis,& excidium Hieroſolymorum ſimul & ſemel ventura. Sciētes igitur verum tempus deſtructionis Hieruſalem, & deſolationis templi, putabant ſe cætera non poſſe latere. Hanc igitur ſtultam opinionem volens Dominus animis diſcipulorum eximere, in eam ſententiam loquitur: Vos arbitramini me reuerſurum ſtatim poſt excidium Hieroſolymorū: non ita fiet. Deſtructur quidem Hieruſalem,& ego reuerſurus ſum ſicut prædixi, ſed nō immediatè poſt expugnationem vrbis. Tunc ergo ſi quis vobis dixerit: Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic, ne credideritis. Exoriētur enim in illis diebus pſeudochriſti, qui ſibi meum nomen meamq; perſonam falſo vindicabunt. Exorientur etiam pſeudoprophetæ, qui fucata ſanctimoniæ ſpecie ſe mētientur eſſe prophetas: magicíſque prodigiis ac dæmonum arte adumbratis miraculis imitabuntur prophetas ac me, ſic vt eiuſmodi præſtigiis falli poſsint, ſi qua vis valeret aduerſus Deum, etiam electi. Vos igitur non remorentur ſigna vel prodigia, quæ & à piis & impiis fieri poſſunt quàm maxima. plus his omnibus valeat apud vos, quod prædixi vobis,& admonui. Sequitur continenter.

Sed in illis diebus poſt tribulationem illam ſol contenebrabitur, & luna non dabit ſplendorem ſuum, & ſtellæ cæli erunt decidentes, & virtutes quæ in cælis ſunt, mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cū virtute multa & gloria. Et tunc mittet angelos ſuos, & congregabit electos ſuos à quatuor ventis, à ſummo terræ vſque ad ſummum cæli.

Alia res eſt, vult dicere Chriſtus, cum fine mundi, & cum aduentu filij hominis. Non citra maxima prodigia, non citra maximos terrores venient illi dies, vt non ſit neceſſe dicere: Hic vel illic eſt Chriſtus. Quæritis, ô mei diſcipuli, ſignum aduentus filij hominis? Accipite: Poſt multas tribulationes hominum circa finem mundi exiſtentium ſol contenebrabitur,& luna non dabit lumē ſuum. Ad hæc videbuntur & ſtellæ de cælo decidentes in terram, quæ tot ſeculis illic affixæ fuerant in vſum humani generis. Quin & cælorum virtutes, quarū potentia mirāda illa corpora ſeruarunt à Deo preſcriptos curſus, ac functiones ſuas ab orbe cōdito, concutientur. His ſignis vtiq; cognoſci poteſt aduentus filij hominis, qui non diu tardabit, ſed tunc videbunt omnes qui vixerint, filium hominis nunc humilem & contemptum, emicantem in altiſsimis nubibus cum poteſtate multa, & gloria patris,

& innumeris angelorum copiis . Tunc emittet angelos ſuo, qui nullum electum patiētur abeſſe, ſed omnes vndique colligent, ſeu viuos ſeu mortuos, ſubitò in vitam reuocandos, qui fuerant conſortes afflictionum, conſortes ſint æternæ felicitatis. Longè diſtabit aduentus Chriſti ſecundus, a primo eiuſdem aduentu. Chriſto ſiquidem in terris nato, Angelus domini aſtitit iuxta paſtores, & claritas Dei circumfulsit illos. Et poſt pauca facta eſt cum Angelo multitudo cæleſtis exercitus laudantium Deum, &c . Chriſtus in Bethleem naſcitur, in præſepio collocatur, à paucis noſcitur, ſtella ipſum Magis demonſtrat. Sed quomodo vēturus ſit in ſecundo aduentu, iam auditum eſt.

A ficu autem diſcite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas. Sic & vos cum videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis. Amen dico vobis, non tranſibit generatio hæc, donec omnia iſta fiant. Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.

Vult dicere Chriſtus: Sicut nemo vobis perſuadebit æſtatem in foribus eſſe, cum adhuc ne gemmas quidem videtis, ita & non patiamini vobis perſuaderi diem domini inſtare niſi prius ſigna quæ prędixi vobis futura, facta ſint. Nemo ergo vos decipiat, quaſi excidium Hieroſolymorum verum ſignum ſit inſtare diem domini magnum, ſed cum ſol obtenebrabitur, & iuxta Ioelem, luna cōuertetur in ſanguinem, tunc vobis certò perſuaſum ſit diem domini inſtare . Nolo vobis verba dare: ſed in veritate dico vobis, quia nō præteribit generatio iſta humana, niſi omnia iſta facta fuerint . Cælum & terra tranſmutabuntur, atque renouabūtur; verba autem mea non poſſunt eſſe inania.

De die autem illa vel hora nemo ſcit, neque angeli in cælo, neque filius, niſi pater.

Vide Hila. lib.9.pa. 182. Multa quidē ſigna prædixit dominus præceſſura diem domini magnum & terribilem, ſed non deſcripſit numerum ſignorum, vt certò poſsit ſciri hora illius diei . Futurum quidem eſt extremum iudicium, futura ſunt prædicta ſigna ante illum iudicij diem, ſed nemo poteſt dicere quænam ſint vltima ſigna. Hinc ait dominus: De die autem illa vel hora nemo ſcit, neque angeli in cœlo , neque filius, niſi pater . Quod ergo & angelis & hominibus, immo ipſi filio hominis abſconditum eſt, vobis neſcire periculum non eſt. In Actis legimus dominum diſcipulis dicere : Non eſt veſtrum ſcire tempora vel momenta

Acto.1.

momenta, quæ pater posuit in sua potestate. Sed quare non expediat nobis illa scire, immo quid nescios nos oporteat facere, subiungit.

Videte, vigilate, & orate. nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suã, & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo, nescitis enim quando dominus veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane: ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Quod autem vobis dico, omnibus dico, vigilate.

Perspicuè ostendit dominus quare dixerit: De die autem illa vel hora nemo scit, neque angeli in cœlo, neque filius, nisi pater: quia scilicet non expediebat scire apostolis, vt pendulæ expectationis incerti, semper eum credant esse venturum, quem ignorant quando venturus sit. Vnde subiungit exemplum patrisfamilias, ac fidelium seruorum, quasi in hanc sententiam loquens. Simul ac à vobis hinc abiero, ita vos gerite, vt se gerunt serui fideles, quibus dominus peregrè profectus credidit authoritatem administrandæ rei familiaris, & suum cuique imposuit munus. Hi quoniam ignorant quando dominus sit domum rediturus, sedulò dant operam, vt suum quisque officium faciat: vt quocunq; tempore dominus domum redeat, reperiat eos vigilare, id est officiis quemlibet suis defungi. ita & vos curate vt dies domini vos imparatos non inueniat. Porrò ne quis putare posset, discipulis tantùm præsentibus hæc à Christo dici, addit: Quod autem vobis dico, non vobis solum dico, sed omnibus dico, vigilate, hoc est vestro nomini satisfacite. Hinc apud Lucam dicit: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptiis. Sed quæ est ista lucerna? Apud Matthæũ inuenire est vbi dominus dicit: Sic luceat lux vera coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Sed hæc clariora sunt, quàm vt longiori interpretatione opus sit, sed facto tantùm opus est. Quanquam enim in fine mundi Dominus semel veniet omnibus, tamen singulo cuique venit, quum adest mortis tẽpus. In hoc igitur, quoniam æque incertum est, priuatim cuique vigilandum est. Quibusdam enim venit sero, velut in adolescentia: quibusdam intempesta nocte, velut in florentissima ætate, quibusdã in gallicinio, puta in senectute. Nec viribus, nec ætati fidẽdum: omnibus ex æquo incertus est mor-

Luc. 11.
Matt. 5.
Obser.

tis dies. Memorare igitur nouissima tua, & in æternum non peccabis. Quod vtinam nobis contingat gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi: Amen.

Eccli. 7

CAPVT XIIII.

ERat autem Pascha & azyma post biduum, & quærebant summi sacerdotes & scribæ quomodo eum dolo tenerent & occiderent. dicebāt autē: Nō in die festo, ne fortè tumultus fieret...

Educturus Dominus filios Israel de seruitute Aegyptiaca, præscribit eis vt manducarent agnum annicùlum masculum sine macula, non coctum aqua, sed tantùm assum. Mandat item vt septē diebus vescantur azymis panibus... iungens ceremonias quæ ad hoc conuiuiū pertinean... omnia ferè persoluerit, subiungit dicens: Habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eam solennem domino in generationibus vestris cultu sempiterno. Septem diebus comedetis azyma, &c. Hæc autem festiuitas pascha dicebatur. Vult igitur iam Marcus dicere: Eo tēpore quo post biduum Iudæi lege cogebantur manducare agnum paschalem, & vesci septem diebus azymis panibus, tum quærebant summi sacerdotes quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent: sed quoniam id palam non audebant ob populi tumultum, & tamen certum consilium cœperant occidendi Iesum, visum est vt per dolum illi manus iniicerent, & occiderent. Hoc ipsum sæpius antea tentatū fuerat, sed frustra, quia nondum venerat hora eius. Cæterùm quæ illos summos sacerdotes mouerint, ex aliis euangelistis docemur, sed visum est nihil alieni hic adducere. Matthæus omnia copiosius... Sed vide hic sacerdotum & scribarum impietatem nouam... garem. quem iure accusare non possunt, dolo tenere & occidere tētant. Tales sacerdotes & scribas, tales iudices & ap... hoc seculum inuenire est, qui innocētes opprimunt, blasphemos defendunt. De his apud Esaiam dominus loquitur hæc verba: Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, & causa viduæ non ingreditur ad eos. Deinde hoc in sacerdotibus & scribis perpetuū est, magis timere homines, quàm Deum. Statutum enim fuerat, & certò deliberatum apud eos perdere Iesum per dolū. ab hac mala mēte non prohibebantur vel innocentia & beneficētia Christi, vel Dei timore, vel paschæ tandem religione, sed tantū timebant plebē, ...

Exod. 12.

Obserua.

Esa. 1.

tumultum, timent ne non desint Christo sui satellites & propugnatores: Si forchten vberfall, (metuunt oppressionē) Pessima quidem sunt hæc, sed quorsum illi, quos nec amor virtutis, nec pœnæ formido à vitiis cohibet, sed quasi laxatis habenis in omne ruunt nephas? *Obser.* *Hier.8.*

Et cum esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro effudit super caput eius.

Nouerat dominus Iesus iam instare tempus suæ passionis, nouerat Sacerdotum & Scribarū consiliū, noluit igitur longè fugere, vel se subducere morti, sed tantū concessit Bethaniam, quę quàm prope sit Hierosolymæ, Diuus Ioannes alibi docet, in resuscitatione Lazari dicens: Erat autē Bethania iuxta Hierosolymam quasi stadiis quindecim. Cum igitur esset Iesus Bethaniæ in domo Simonis leprosi (nō qui iā leprosus sit, sed olim leprosus existens, mundatus à Christo fuerat) & recūberet, venit mulier habens alabastrū vnguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro effudit super caput eius. Hæc mulieris secunda est vnctio. nā primò vt cognouit quòd Iesus esset in domo Pharisæi, attulit alabastrū vnguenti, & stās retro secus pedes eius, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & vnguento vngebat. Hic autem tātùm effudit super caput Iesu recumbentis. Cæterùm hæc vnctio referenda est ad morem terræ Palęstinæ. Nam Iudæis vnctionem frequentē fuisse, ex multis Euangelij locis patet, vt apud Matthęum: Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, &c. Obseruandum hic qualia oporteat Deo offerre, pretiosa nimirum, non pessima. Sed hac de re & supra quædam diximus, & infra quædam adiungemus. *Ioan.11.* *Luc.7.* *Vnctiones in terra Palæstina.* *Matt.6*

Erant autem quidam indignè ferentes intra semetipsos, & dicentes: Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari plusquam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

Non opinor necessariū esse multis disputare, qui nam super muliere indignati fuerint. Ioannes de vnico Iuda proditore hæc scribit, qui loculos habebat, & fur erat. Credibile autem est & alios indignatos, quòd tantum sumptus fecerit mulier, sed longè alia mente. Indignatus Iudas furtum meditabatur, alij alia cogitabant, fortassis putantes Christum hæc ægrè ferre, & magis ex animo Christi esse, si vēditi vnguentī pretium pauperibus erogaretur. Nolo hic huius seculi Iudas

impios & fures pro merito traducere: ſed velim diligenter
Poterat vnguentū iſtud. examines murmuratorum verba: Poterat vnguentum iſtud venundari,&c. Vt quid perditio iſta vnguenti facta eſt? Reſpōdeo murmuratoribus: Quam mihi perditionem occ... Nunquid perditum eſt, quod Chriſto tribuitur? Nunquid ... pendere poteſt? Et vt magis verè dicã: Nunquid aliquid ha... bes, quod non à domino acceperis? Sed aiunt: Verùm non moratur Chriſtus hæc. Interrogo, Quare non moratur ... modi delicias dominus? Reſpondes, Quia nihil pietatis ... bent. Benè eſt. Imitare igitur o Phariſæe Chriſtū, & noli ... delicatè luxuriari tam pretioſis vnguentis. Sed addunt: Pot... rat autem vnguentum iſtud venundari pluſquam trecentis denariis, & dari pauperibus. Quid tū? Poterat quidem ve... dari, ſed nūquid peccauit mulier nō vendēs vnguentū, ſed caput Chriſti effundens? Poſſes quidē bibere aquam, cur potius vino vteris? Poteras citra luxum veſtiri, cur luxum abominaris? Lōgè aliud eſt, mihi crede, aliquid poſſe fieri,
1. Cor. 6. aliquid neceſſe eſſe fieri. Et Pauli vox eſt: Omnia mihi li... ſed non omnia expediunt. Sed hæc non curant aduerſarij nouatores putidi, quorum perpetua vox eſt: Poterat vnguentum hoc venundari multo,&c. Nunquid poſſet ſacerdos (... iunt, (exemplis quid velim docebo) citra caſulam, &c. ſa... facere? Reſpondeo: De hoc non eſt controuerſia quid f... ſit, ſed an hoc quod facit, impium ſit. Sed nolo hunc la... mum dicendi campum ingredi.

Ieſus autem dixit: Sinite eam. Quid illi moleſti eſtis? Bonum ... operata eſt in me. Semper enim pauperes habetis vobiſcum ... volueritis, poteſtis illis benefacere: me autem non ſemper ha... Quod habuit hæc, fecit. præuenit vngere corpus meū in ſepulturam. Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

Chriſtus ter patrocinatus Magdalenæ. Ter legimus in Euangelio dominum Mariæ huic patroci... nari. primò in domo Phariſæi cuiuſdam, qui videns dom... attrectari à Magdalena, dicebat intra ſe: Hic ſi propheta eſ... ſciret vtiq; quæ & qualis eſſet iſta mulier. Reſpōdens au...
Luc. 7 Ieſus ait: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille: Magiſter dic. Reſpondit Ieſus, Vides hanc mulierem? Intraui in do... tuam. aquam pedibus meis non dediſti,&c. Secundò, cum in...
Luc. 10. traſſet dominus domum Marthæ, & Maria ſederet ad pedes domini audiens verbum illius, Martha autem ſtans dice...

Domine, nõ est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi vt me adiuuet. quomodo Dominus patrocinatus fuerit Mariæ, obscurum non est. dicebat enim, Martha Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò vnum est necessarium: Maria optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea. Tertiò iam hoc loci multis excusat dominus deuotam mulierem. Dicit enim, Quur negotium facessitis huic mulieri? Sinite illam obsequi animo suo. Cur calumniamini innocẽtem? Bonũ opus operata est in me: nec est quòd pauperum inopiam prætendatis. Semper enim pauperes habetis vobiscum, & cũ volueritis potestis illis benefacere: me autẽ non semper habebitis, vt officiis corporalibus possitis demereri. Quod habuit hæc, fecit. pius animus nõ potest improbari. Instat mihi mors: cupiet tunc corpus meum vngere sepeliendum. id quoniam tum non licebit, anteuertit: & viuo impendit honorem, quẽ mortuo nõ poterit. Cæterùm huius mulieris pietas, cui vos obstrepitis, adeò non carebit laude sua, vt cum mors mea per euãgeliũ celebrata fuerit per omnes orbis regiones, simul & hui⁹ mulieris memoria celebrãda sit, quæ mortem meã antequam morerer, tali munere honorarit. His dictis dominus discipulorũ suorum murmur cõpescuit. Et certè quod ad vltimum encomium huius Mariæ attinet, apertum est quomodo in vniuerso mundo prædicetur. Quis enim hoc pietatis studium nõ statim laudat & probat? Sed audiamus quid ad hæc discipuli dixerint.

Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, vt proderet eum illis. Qui audientes gauisi sunt, & promiserunt ei pecuniã se daturos. Et quærebat quomodo eum oportunè traderet.

Omnia hæc maximũ pondus habent: Iudas vnus de duodecim, non alienus, nõ ex septuaginta duobus discipulis, sed vnus de duodecim, quẽ dominus discipulatu & Apostolatu dignatus fuerat, cui potestatem super omnes morbos & omnia dęmonia cõmiserat, hic Iudas Iscariotes abiit, non iussus, sed suapte sponte, immo suapte malitia, ad summos sacerdotes. Quid facturus? num Christo patrocinaturus apud illos? num pecuniam emendicaturus, quò subleuaret pauperũ inopiam? Non, sed vt proderet Iesum illis. Quid ad hæc summi sacerdotes? Stulte Iuda, quid apud summos sacerdotes facis hoc malo animo? Frustra accedis ad tam sanctos viros, patraturus tale crimen: auersabuntur tui vmbram. Sed nouerat Iudas quam infensos haberet Iesus summos sacerdotes, ideo-

Vnus de duodecim.

Abiit.

que abiit ad eos. Qui audientes gauisi sunt, & promiserunt pecuniam se daturos. Placuit author sceleris domi... su: placet Iudæ pactum, vt sic possit resarcire ... cturam. Credidit itaque Iudas simplici promisso ... tum, absque tabulis ac testibus, absque spõsore aut ... gitat apud sese quo pacto posset Iesum prodere Sacer... bus ac Scribis ex ipsorum animi sententia, hoc est, ... tempore commodo, ne quid oriretur tumultus. Nam ... pacto intercesserat conditio. Multi hodie Iudæ sce...

Obserua. Beda admonuit) quòd dominum ac magistrum deum ... um pecunia vendiderit, velut immane & nepharium ... rent, nec tamen cauẽt. Nam cum pro muneribus falsum ... tra quemlibet testimonium dicunt, profectò quia veri... pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim ...

Ioan.14. xit: Ego sum veritas.

Et primo die azymorum, quando Pascha immolabant, dicunt ... discipuli: Quò vis eamus & paremus tibi comedere Pascha? ... tit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in ciuitatem, & ... vobis homo lagenam aquæ baiulans: sequimini eum, & ... introierit, dicite domino domus, quia magister dicit: Vbi est ... mea, vbi Pascha cum discipulis meis manducem? Et ipse ... monstrabit cœnaculum grande stratum, & illic parate nobis ... runt discipuli eius, & venerunt in ciuitatem, & inuenerunt ... dixerat illis, & parauerunt Pascha.

Nouerant boni discipuli dominum suum non transgredi legem domini de esu agni Paschalis. Instante igitur ... prescripto tempore, hoc est, primo die azymorum, ... dominum, dicentes: Quò vis eamus & paremus tibi ... dere Pascha? Tempus est vt legi satisfiat: tuum igitur ... stendere locum vbi commodè præparare possimus. ... propriis ædibus absumus, in alienis vescamur agnum ... lem necesse est. Interrogatus ergo dominus ablegat ad ... randam cœnam duos ex discipulis, Petrum nimirum & ... nem, Luca testãte. Et ait illis: Ite in ciuitatem: & ingressis ... curret vobis homo lagenam aquæ baiulans, cum sequ...

Luc.22. & quocunque introierit, dicite domino domus hæc ... meo nomine: Magister dicit, vbi est cœnaculum vbi Pascha ... cũ discipulis meis edã? Is nihil moratus ostẽdet vobis cœna... culũ grãde stratũ: illic nobis quæ ad esum agni paschalis ne... cessaria sũt parate. Crediderũt discipuli verbis domini ... rũt, & inuenerũt omnia iuxta domini verba, & preparauerunt

Vide hic dominum nihil omnino latere, vt palàm sit illum præscium ac volentem omnia passum, quæ nostra causa passus est. Ad hæc vide authoritatem, ad domini vocem statim ostenditur cœnaculum, vt perspicuum sit illi in manu fuisse facere quicquid vellet. Nutu poterat coercere sacerdotes ac Pharisæos crudelia molientes. Nec silẽtio præterire possum promptam discipulorum obedientiam, quibus videbatur tutius Christi verba sequi, quàm suam rationem. Ratio enim proculdubio aliud dictabat, quàm in hoc rerũ tumultu Christum intraturum Hierosolymam, vel etiam si intraret, inuenturum qui Christum cum suis susciperet. Neque enim tutum erat cuiquam suscipere hospitio eum, quem summi sacerdotes & Scribæ ad occidendum quærebant, &c.

Vespere autem facto venit cum duodecim. Et discumbentibus eis & manducantibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, qui manducat mecum. At illi cœperunt contristari, & dicere ei singulatim: Nunquid ego?

Hæc omnia testantur magnam Christi benignitatem, & patientiam in peccatores, in quos non præcipitat iudicium. Quid enim ait Marcus? Vespere autẽ facto venit cum duodecim, nimirum Hierosolymam in domum destinatã. Cum duodecim, inquit. non repudiauit traditorem, sed propria mensa dignatus est. Quis nostrum tam patiens est, vt vel amico respõso dignetur inimicum? Pius autem dominus noster Iesus Christus noluit eum excludere, à quo nouerat se in mortem tradendum esse. Nec est vt quisquam existimet Christum latuisse traditorem, vel cœnæ non interfuisse Iudam. ait enim Euangelista: Discumbẽtibus verò eis, & manducantibus, ait Iesus: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, ex vobis inquam, qui manducatis mecum. Hæc verba tam apertè eloquutus fuit dominus, vt statim ingens mœror animos discipulorum corripuerit. Nullus quidem præter vnum Iudam sibi malè conscius erat, sed tamen non possunt æquo animo ferre vel mali tantùm suspicionem in se. Singuli igitur dicunt: Nunquid ego sum?

Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Et filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo: Væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur. bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

Apparet ex his verbis, vndecim discipulos ex verbis domini sic terrefactos, vt cõtinuerint apud se manꝰ suas, nihílq;

præ tristitia magna comedisse, donec dominum diligenti: interrogarent. Iudam autem ea fuisse impudentia, vt audiens domini verba, nihilo secius intinxerit manum cum Christo in catino, vt audacia bonam conscientiam mentiretur. Interrogatus ergo dominus de proditore, ait iterum: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino. Addit deinde dominus: Et filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo. Nihil ei acciderit, nisi quod scriptura prædixit. Peius, longe peius habebit traditor, quàm traditus. Passio Christi, maximæ gloriæ initium erit: sed traditio Iudæ, proditori initium maximi cruciatus erit. Væ enim homini illi, per quem filius hominis tradetur. Bonum erat ei si non natus fuisset homo ille, qui nulla re ad pœnitentiam prouocari potest, non benignitate domini, non conscientiæ morsu, non denique pœnæ & supplicij prædictione. Sed sic habet scriptura: Peccator cum in profundum peccatorum venerit, contemnit. Morbus grauior est, quàm vt vllam medicinam admittat. Obseruandum hic Iudæ similes esse, qui ad conuiuium accedentes, non exuunt omnem iram & inuidiam. Sed tales multos habet præsens mundus, qui tantum in hoc ad alienas accedunt mensas, quò peius nocere possint, vt sic verificetur quod dicit Michæas: Et inimici hominis domestici eius, &c.

Prouer.18.

Mich.7.

Et manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens dedit eis. Et biberunt ex illo omnes, & ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Amē dico vobis, quòd iam non bibam de hoc genimine vitis, vsque in diem illum cum illud bibam nouum in regno Dei.

Quid est quod Christus hic facit? Cur accipit panem, & facit corpus suum? Ecce pollicitus fuerat hoc apud Ioannem dicens: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, inquit, caro mea est, quam dabo pro mundi vita. Accipit igitur iam panem & benedicit, frangit, dátque discipulis suis, dicens: Sumite, hoc est corpus meum. Et accepto calice gratias agens, dat eis dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Neque enim sufficiebat Christi benignitati atque misericordiæ, corpus suum tradere in mortem, sanguinē item pro peccatis nostris fundere, nisi & hoc pignus amoris post se nobis relinqueret,

Ioan.6.

mirum corpus suum in cibum, & sanguinem suum in potum, vt sic passio illius & mors magis memoriæ nostræ inhærerét, fidémque nostram magis confirmarent. Quis enim non credat se ipsius morte liberatum, cuius corpore & sanguine pascitur? Si semetipsum nobis donauit, quid iam reliquum est quod dubitemus nos ab illo recepturos? Sed ad textum. Veteri legi iam satisfactũ fuerat, & agnus paschalis iuxta quod Moyses à domino mandatum acceperat, comestus. Porrò agnus ille paschalis comedebatur in memoriam liberationis populi Israel ex Aegypto, quò huius rei memoria nunquam esset intermoritura. Sed ea liberatio qua nos liberauit Christus, maior est tanto, quanto captiuitas nostra erat nocentior. Illi liberati sunt à Pharaone, nos autem à diabolo. Noluit igitur Christus nobis deesse memoriale huius excellentissimæ & summè necessariæ liberationis. præscripsit itaque & instituit suis alium agnum edendum, nimirum agnum qui tollit peccata mũdi. Præterea agnus ille typicus non carebat suo sanguine: & testamentum quod pepigit Dominus cum Israëlitis, sanguine confirmatum est. Accipit igitur & Christus calicem vini, & benedicit, dat discipulis dicens: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur. Quod autem sequitur: Amen dico vobis, quòd iam non bibam de hoc genimine vitis, vsque in diem illum cum illud bibam nouum in regno Dei: voluit significare iam in proximo esse horam passionis, in qua triumpharet regnum satanæ, qui hactenus regnabat potenter in mundo. Mortem autem passus Christus pro nobis, ipse regnabat, & regnum Dei sese exerebat. Noluit ergo Christus post institutionem huius sacramenti amplius bibere, donec passione sua completa regnum Dei appropinquaret, profligato diabolo scilicet. In hoc ergo regno, hoc est, dum iam regnaret Deus, tunc bibit & manducauit dominus cum discipulis suis: quod ex Apostolorum verbis clarum est. Nouum autem illud bibit, hoc est, nouo quodam modo & insolito. non enim vltrà habebat corpus passibile, quod cibo indigeret, sed immortale & incorruptibile. Sufficiant hæc iam. In Mattheo copiosius hæc tractantur. *Ioan.1.*

Et hymno dicto exierunt in montem Oliuarum: & ait illis Iesus: Omnes scandalizabimini in me in ista nocte, quia scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. *Zacha.13.*

Qualis fuerit hymnus, non eſt certum: gratiarum a[illegible] nem fuiſſe, non videtur à vero alienũ. Oportet enim ſem[illegible] agere gratias, ſemper laudes Deo canendæ ſunt, ſiue co[illegible] gunt proſpera, ſiue aduerſa. Et ſicut Deus rogãdus eſt [illegible] bis det eſcam in tẽpore, ita & illi agendæ ſunt gratiæ [illegible] cibo. Cæterùm Dominus in eum locũ profectus eſt, [illegible] dæ traditori ſuo notiſsimus erat, vt oſtenderet ſe ſpon[illegible] capi, ac pro vita mundi immolari voluiſſe. Porrò in e[illegible] montem oliuarum, alloquitur diſcipulos ſuos, quorum [illegible] becillitatem nouerat, dicitque eis: Omnes vos ſcanda[illegible] mini in me in iſta nocte. Comites quidẽ huius itineris [illegible] quia nihil adhuc eſt periculi, ſed in hac ipſa nocte omnes [illegible] ſcandalum patiemini, omnes vos à me aufugietis. Impl[illegible] tur enim & hæc ſcriptura, quæ dicit: Percutiam paſtore[m] & diſpergentur oues. Ego paſtor ſum, vos oues. Si ego [illegible] cutiar, certè vos aufugietis. Non poteſt mentiri prop[illegible] qui certò cognouit hæc futura eſſe, certóque prædixit. [illegible] etſi contingat, nolite tamen deſperare. Noui infirmi[tatem] veſtram, poſſum etiam cõdolere vobis. Non abnegabo [illegible] etiam ſi à me fugietis. Sed poſtquam reſurrexero, præce[dam] vos in Galilæam. Obſerua hunc locum. nam exemplo de[illegible] nobis eſſe, vt præmoneamus amicos noſtros ab immin[enti] periculo, ſi modò id nobis cognitum fuerit.

Obſer.

Petrus autem ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint, ſ[ed non] ego. Et ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia tu hodie in hac n[octe] priuſquàm bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. [illegible] amplius loquebatur: Etſi oportuerit me ſimul commori tibi, n[on te] negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

Petrus ardẽtiſsimus Chriſti amator.

Quàm ardentiſsimus Chriſti amator fuerit Petrus, [illegible] rum non eſt. Vnde cum dominum audit dicere: Omn[es vos] ſcandalizabimini in me in iſta nocte, non poteſt ho[illegible] animo ferre, nec poteſt diſsimulando præterire. ait [illegible] illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint, ſed non ego. D[illegible] nihil promitto: quid mihi ſit animi, accipe. Cùm igitur [Pe]trus fortiter quidem, ſed temerè reſpondiſſet, & quaſi [con]tempſiſſet præ ſe cæteros omnes, reſpondet illi Ieſus: A[men] dico tibi, quia tu hodie in hac nocte prius quàm bis ga[llus] vocem dederit, ter me negabis. ac ſi diceret: Petre non [illegible] dis prophetiæ, neque verbis meis, & alios præ te contem[nis.] Amaram tibi rem putas à me aufugere: grauiora tibi d[illegible] Non enim à me aufugies ſicut cæteri, ſed in hac ipſa no[cte]

prius quàm bis gallus vocem dederit, in paruo nimirū tempore, ter me es negaturus. Hac oratione adeo non coercita est Petri confidentia, vt tanto fortius etiam ac magnificentius de se polliceretur, dicens: Imò si me necesse fuerit etiam commori tibi, tamen haud vnquam te abnegabo. Tantum abest, inquit Petrus, vt te deseram vel negem, vt etiam paratus sim mortem vel pro te vel tecum subire. Audientes cæteri discipuli magnam Petri confidentiam, & ipsi cœperunt plurima Christo polliceri. Sed nemini suæ vires satis notæ sunt, & non potest esse vanum, quod ex Christi ore processit. Obseruandum deinde ne quis præ se alium contemnat. *Obser.* plerunque enim fit, vt huiusmodi contemptores proximorum, in grauiora delicta ruant. Non est contemnendus frater qui peccauit, sed magis emendandus. Apostolus enim dicit: Fratres, si aliquis præoccupatus fuerit in aliquo delicto, *Gala.6.* vos qui spiritales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans temetipsum, ne & tu tenteris.

Et veniunt in prædium cui nomen Gethsemani, & ait discipulis suis: Sedete hic, donec orem. Et assumit Petrum, & Ioannem, & Iacobum secum, & cœpit pauere & tædere: & ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Sustinete hic, & vigilate.

Gethsemani vallis est ad radicem montis Oliueti, & hic *Gethsemani.* iubet subsistere reliquos octo discipulos. Iudas traditor sua curabat, ipse autem Iesus adiunctis sibi tribus, Petro, Iacobo, & Ioanne, non magno interuallo disiunctus est, vt vacaret precibus. Accepit autem hos tres, vt quos habuerat spectatores sublimitatis & maiestatis in monte ostensæ, eosdem *Matth.17.* haberet & testes humilitatis. Nusquam hic facies solis in morem fulgurans, nusquam vestis niue candidior, nusquam confabulatur Moyses vel Helias, sed quod illi in mōte prædixerant, hoc iam agitur. Christus enim vt homo, omni prorsus destitutus auxilio, cœpit pauere, conturbari, & anxietate mentis exanimari. Nimirum homo verus erat, & insigniter in se expressit, quod imminente tali tempestate solet his accidere, qui nihil aliud sunt quàm homines. Nec dissimulauit anxietatem hanc apud amicos suos discipulos. Tristis est anima mea, inquit, vsque ad mortem. Quærens *Obser.* pius dominus vndiq; solatium, nō inuenit. Est & hoc aliquod solatij genus, apud amicos tametsi nihil opitulaturos queri de calamitate. Hic igitur iubet & hos subsistere ac vigilare.

Et cum processisset paululum, procidit super terra, & orabat vt si

fieri poſſet, tranſiret ab eo hora, & dixit: Abba Pater, omnia t… poſſibilia ſunt: transfer calicem hunc à me. ſed non quod ego … ſed quod tu.

Dictum iam eſt, Chriſtum per omnia ſe habuiſſe (excep… peccato, quod ſemper exceptum volo) ſicut homo verus, … naturale eſt horrere mortem, & vndique cõſolationem q… rere. Chriſtus igitur, iuxta quod verus homo fuit, plurim… horrens mortem, procedit paululum, procidit ſuper terr… & orat patrem, vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora, & di… Abba Pater, omnia tibi poſsibilia ſunt: transfer hunc cali… à me. Horret animus ad cogitationem tam acerbiſsimæ… ſionis, trepidat totum corpus, atque torqueri refugit. Om… tibi poſsibilia ſunt: potuiſſes alia ratione huic morbo me… ri, ſed quandoquidem non aliter tibi viſum eſt, fiat volu… tua, quæ ſemper optima vult. Obſeruandum hic verũ ex… plum orandi, vt nos proiiciamus in terram, hoc eſt humi… mus, & magno ardore animi Chriſti opem imploremus, … ſtram item voluntatem voluntati diuinæ ſubiiciamus. N… poteſt quidem fieri quin voluntas noſtra ſeſe oſtendat, … hæc cogenda & reprimenda eſt, vt etiam quæ non volu… faciamus.

Obſer. Exemplũ orandi.

Et venit, & inuenit eos dormientes: & ait Petro: Simõ, dormi… Non potuiſti vna hora vigilare? Vigilate & orate, vt non intr… in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infir… Et iterum abiens orauit eundem ſermonem dicens. Et reuerſ… nuo inuenit eos dormientes. erant enim oculi eorum grauati, … rabant quid reſponderent ei.

Chriſtus à petitione ad patrem, rediit ad tres relictos … ſtolos, ac reperit illos iam dormiẽtes. Quia verò Petrus … magnifica iam pollicitus fuerat, ipſum appellat dicens: … mon, dormis? In ſomnis pro me cum vmbris pugnabis? N… potuiſti vna hora vigilare mecum? Quomodo paratus ig… es mecum ſubire mortem? Si me præſente dormis, quid … cum fiet me abſente? Sic increpato Petro, cæteros etiam … loquitur dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tenta… nem: Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma … vt nos vulgò loquimur: Das hertz iſt vvol gut, aber es … ſunſt nit noher. (hoc eſt, Cor quidem bonum eſt, etiamſi … propius accedat. Sic Chriſtus: Voluntas veſtra ſatis prom… eſt, ſatis magnificè pollicemini, ſed caro infirmior eſt, q… vt pollicitis ſtare poſsitis. Vigilate itaque & orate, vt q…

carnis infirmitati deest, Deus celestis pater perficiat. Admonitis discipulis, iterum abit oraturus, vt & nobis daret exemplum perseuerandum esse in orationibus piis. Et reuersus denuo, inuenit eos dormientes: erant enim eorum oculi grauati: & ignorabant quid responderent. Ecce dormitabant in visione maiestatis, nec sciebat Petrus quid loqueretur: dormiuit & hic in spectaculo infirmitatis, nec satis intelligunt quid respondeant obiurganti Iesu. Obseruandum hoc loco, quomodo dominus noster Iesus Christus aliquando nostrum negotium agit etiam stertentibus nobis, & altum dormientibus. *Mat.17.* *Obseru.*

Et venit tertiò, & ait illis: Dormite iam & requiescite. sufficit. venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorum. Surgite, eamus. ecce qui me tradet, prope est.

Tertiò iam orauerat Dominus, & venit ad suos tres discipulos, quos iusserat orare & vigilare, & rursum alloquitur eos dicens: Dormite iam, & requiescite. Non iubet eos hic dormire, sed dormitionem eis exprobrat, ac si diceret: Non est huius temporis status tam tranquillus, vt liceat vobis tutis dormire: sed vos dormitis & requiescitis, parum de me vel vobis ipsis solliciti. Sufficit. Satis iam dormitum est. Ipsa res vos volentes nolentes excitabit. Adest articulus tempestatis. Ecce filius hominis mox prodetur, tradendus in manus scelerosorum. Surgite, eamus illis obuiam: Ecce qui me tradet, prope est. Iam Dominus Iesus ex precatione robur animi collegerat aduersus instantem procellam afflictionum. Nec pòst vllum signum dedit pauoris aut tædij, sed exemplum constantissimæ tolerantiæ nobis præbuit vsq; ad mortem. *Obser.*

Et adhuc eo loquente venit Iudas Iscariotes, vnus de duodecim, & cum eo turba multa, cum gladiis & lignis, missi à summis sacerdotibus, & scribis, & senioribus. Dedit autem traditor eis signum dicens: Quemcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eum: & ducite cautè. Et statim cum venisset, accedens ad eum ait: Aue rabbi. & osculatus est eum. At illi manus iniecerunt in Iesum, & tenuerunt eum.

Vides hic astutiam filiorum huius seculi, quomodo scilicet nihil intentatum relinquunt. Venit Iudas Scarioth, vnus de duodecim, quem dominus tanto honore decorarat. Quid facturus? Nunquid cum cæteris Apostolis vigilaturus & oraturus? Minimè. Venit cum eo turba multa cum gladiis & fustibus. Quid? Nunquid tumultus hic exortus est inscio ma- *Astutia filiorũ huius seculi.*

gistratu? Non, sed missi à summis sacerdotibus, & senio- senioribus. Sed nunquid milites illos à senatu exorauerit defensionem Christi? Nihil minus: sed traditor pessimus cis signum dicens: Quemcunq; osculatus fuero, ipse est. Q tum? Propugnabimus pro eo? Tenete eum, inquit, & duc eum cautè: ne scilicet sicut aliàs, ita & iam elabatur de ma bus vestris, sicque ego pecuniæ iacturam facerem, qu missis non stetisse accusarer. Considera iam singula. T tor vnus est de duodecim . nouit locum in quo sol dominus orare. Adest turba multa, vt etiam nolentem defendentem opprimere possent. Nec est periculum quis seditionis reus agatur, cum omnia scitu & iussu Se & magistratus fiant. Accipiunt deinde signum à Iuda, stolum aliquem pro Christo ignari capiant. Admonet tor vt omnia cautè agant, ne conatus ipsorum frustretur statim accedens, omnis honestatis & decoris oblitus a dominum, Aue rabbi. Et osculatus est eum . Ad osculi nati signum, milites manum iniecerunt in Iesum, ac

Obser. 'Obseruandum hic eos omnes esse Iudæ socios, qui sub textu pietatis suum agunt negotium, qui prætextu amici proximo fraudem faciunt.

Vnus autem quidã de circunstantibus educens gladium, perc seruum summi sacerdotis, & amputauit illi auriculam.

Petrus is erat, qui hoc facinus perpetrauit. Videns milites canum rabidorum more in Iesum irruere, ob rum quæ ei Iesus dixerat, iudicat tempus adesse quo p ret aliquid dignum fortibus promissis . Educto ergo percussit seruum summi Pontificis nomine Malchum. is fortassis cæteris ferocior primus festinaret manus cere in Iesum: ac domino dexteræ ictum proculdubio rante, tãtùm amputauit auriculam illius dexteram, qu minus iuxta alios Euangelistas illi rursus restituit, exprobrans etiam Petro crudelitatem.

Et respondens Iesus, ait illis: Tanquam ad latronem exijstis gladiis & lignis comprehendere me? quotidie eram apud vos in plo docens, & non me tenuistis: Sed vt impleantur scripturæ.

Vult dicere Christus: Quid accidit, vt intẽpesta noc gladiis & fustibus exiretis hac ad me, tanquam ad lat sese similibus armis defensurum? Quotidie eram Hi lymis, non clam, sed clara luce & in loco omnium cel mo, videlicet templo, sanans ægrotos, ac docens verita

Semper inermis fui, cum inermi raróque discipulorum comitatu. Quur ibi me non comprehendistis? Certè minore negotio tum poteratis, si decretum hoc erat. Sed sic oportet impleri scripturas, iuxta quas omnia fiunt. Quando in templo docebat, non potuerunt illum comprehendere, quamuis in illorum manibus esset, quia nondum tempus erat patiendi: quando autem voluit, tunc seipsum obtulit, vt impleantur scripturæ, quòd sicut ouis ad occisionem ductus sit, non contendens, neque clamans, sed sua sponte sequens. *Esa. 53.*

Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt. Adolescens autem quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum. At ille reiecta sindone nudus profugit ab eis.

Impleta est scriptura de captione Christi: oportebat & impleri scripturam de fuga discipulorum, quæ sic habet, ipso Domino supra referente: Percutiam pastorem, & dispergentur oues. Non fit quod discipuli promiserant, sed quod Christus prædixerat. Omnes enim discipuli eius relinquentes eũ fugiunt, timentes ne & ipsi cum Christo captiui ducantur. Porrò quis adolescens ille fuerit, neque notum est, neq; necessarium cognitu. Quidam autumant eum fuisse è domo in qua comederant Pascha. Quidam autem dicunt illum fuisse Iacobum fratrem domini, qui cognominabatur iustus. Hic enim vna veste visus est per omnem vitam suam, qui & sedẽ Hierosolymitanam ab apostolis accepit post domini ascensionem. Nec desunt qui per adolescentem hunc Ioannem intelligunt. Quisquis tandem fuit, maiorem in se quàm in cæteris amorem domini permansisse comprobat, qui illis iam fugientibus ipse donec ab hostibus comprehenderetur, vinculo charitatis astrictus eum prosequi non omisit. Cæterùm de fuga in persequutione hoc obseruandum est: Vbi plus est dispendij quàm compendij Euangelio ex morte tua, fugito, latita: Vbi est fructus copiosus si moriaris, dispendium ingẽs si te subducas, occurre carnifici. Tutius est perdere sindonẽ quàm corpus, tutius corpus perdere quàm animam. Quod enim sindon est corpori, hoc corpus animæ.

Zach. 13.

Epiphan. pag. 502.

De fuga in persecutione.

Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem, & conuenerunt omnes sacerdotes & scribæ, & seniores. Petrus autem à longe secutus est eum, vsque intrò in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

Caiphas fuit hic summus Pontifex anni illius, ad quem ductus est Iesus. Annas quidem etiam erat summus Pontifex,

ſed non illius anni. In domum igitur Caiphæ conuen... omnes ſacerdotes,& ſcribæ,& ſeniores. Aſtiterunt reges ter-
Pſal.2. ræ,iuxta Pſalmiſtam, & principes conuenerunt in vnum a-
uerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Conuener...
autem aduerſus Ieſum damnata concordia, inter quos ſe-
ctior diſcordia extitiſſet. Et omne conſilium illorum era-
quomodo Chriſtum per apertam iuſtitiam occiderent,
non,prout erant homicidæ in occulto, in publico vocar...
tur.aduerſus innocentiam teſtimonia conquirebant,ſicut...
tim audiemus.Sed ais,vbi interim Petrus, qui tam magn...
pollicitus fuerat? Petrus à longe ſecutus eſt eum vſque...
in atrium ſummi ſacerdotis,Caiphæ nimirum.Quid illic...
gotij Petro? Sedebat cum miniſtris ad ignem, & calefa...
bat ſe. Videtur Petrus hic ſe calefacere, quum veriſimi...
ipſum præ timore non multum frigoris ſenſiſſe, ſed ...
vulgatum prouerbium: Et vermbt ſich do in nit frahr.Im...
ſcuit ſe bonus Petrus Põtificum miniſtris, vt videret rei e-
tum,aut ad minus audiret aliquid ſuper hoc negotio à m...
Obſer. ſtris,&c. Plerunque enim fit,vt à iudicum miniſtris cond...
netur,qui à iudicibus nondum eſt examinatus. Poteſt ta...
fieri,vt verè frigoris cauſa acceſſerit. Sed audiamus qu...
hoc concilio factum.

*Summi verò ſacerdotes, & omne concilium quærebant aduer-
Ieſum teſtimonium,vt eum morti traderent: nec inueniebant. Mu...
autem falſum teſtimonium dicebant aduerſus eum, & conuen...
teſtimonia non erant. Et quidam ſurgentes falſum teſtimon...
rebant aduerſus eum,dicentes: Quoniam nos audiuimus eum ...
tem: Ego diſſoluam templum hoc manu factum,& poſt trid...
liud non manufactum ædificabo. Et non erat conueniens te...
nium illorum.*

Indoles cõcilij malignantium. Indolem hic videmus concilij malignantium. Quæ ...
enim iuſtitia,quærere primò omnium teſtimonia, vt al...
morte mulctetur? Nunquid iuſtitiæ veræ eſt, quærere q...
accuſatus fecerit vel dixerit, deinde an verè accuſatu...
poſtea de pœna quæſtio mouẽda eſt, quando ſcilicet al...
criminis alicuius conuictus fuerit? Deinde vides innocen...
exemplum, contra quam nullum teſtimonium conuen...
produci poteſt. Quis item non videt quàm peſsimè o...
ad occaſionem malitiæ arripiant? Magnũ ſcilicet nephas...
& omnino capite plectendum,ſi aliquis dixerit: Ego diſſ...
templum hoc manufactum, &c. Obſerua item falſorum ...

ſtium fraudem, qui Chriſti verbis vim faciunt. Saluator dixerat, Soluite templum hoc. iſti commutant, & aiunt: Ego diſſoluam templum hoc manufactum. Vos inquit ſoluite, nõ ego ſoluam. quia illicitum eſt vt ipſi nobis inferamus mortem. Deinde illi vertunt, Et poſt triduum aliud non manufactum ædificabo, vt propriè de templo Iudaico dixiſſe videatur. Dominus autem dixerat, Ego in triduo ſuſcitabo illud. Aliud eſt ędificare, aliud ſuſcitare. Sed quid multis opus? Ipſi iudices, quantumuis impij, vident hoc teſtimonium inconueniẽs eſſe. Quid igitur de cætero? num abſoluitur? num fatentur male narratum? nunquid falſos teſtes puniunt, quòd conati ſunt innocentem opprimere? Nihil minus. *Ioan.2.*

Et exurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogauit Ieſum, dicens: Non reſpondes quicquam ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat, & nihil reſpondit. Rurſum ſummus ſacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Chriſtus filius Dei benedicti? Ieſus autem dixit illi: Ego ſum. & videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli. Summus autem ſacerdos ſcindens veſtimenta ſua, ait: Quid adhuc deſideramus teſtes? Audiſtis blaſphemiam, Quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum eſſe reum mortis. Et cœperunt quidam conſpuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei. Propheti za Et miniſtri alapis eum cædebant.

Ira præceps & impatiens, non inueniens calumniæ locum, excutit de ſolio Pontificem, vt inſaniam mentis motu corporis demonſtraret. Quanto plus Ieſus tacebat ad indignos reſponſione ſua falſos teſtes, & ſacerdotes impios, tanto magis Pontifex furore ſuperatus, eum ad reſpondendum prouocat, vt ex qualibet occaſione ſermonis locum inueniat accuſandi. Nihilominus Ieſus tacet. Sciebat enim quaſi Deus quicquid reſpondiſſet, torquendum ad calumniã. Hinc apud Lucam dicit: Si dixero vobis, non credetis: & ſi interrogauero vos, non reſpondebitis mihi. Porrò Pontifex latius inſtat quęrens, non vt diſcat & credat, ſed vt captet contra eum occaſionem. Adiicit autem ad dictum, Tu es Chriſtus: etiã hoc, filius Dei benedicti. Multi enim fuerũt Chriſti, reges inquam & pontifices: ſed nullus horum fuit filius Dei benedicti. Ad hanc ergo interrogationem reſpondet Ieſus dicẽs: Ego ſum, &cæt. Sciebat quidem Ieſus quòd non eſſent credituri, nec propter veritatem auditam ipſum liberaturi: attamen reſpõdit, vt ne habeant poſtea quod dicant; Si manifeſtè ipſum au- *Luc.22.* *Chriſti multi.*

diuissemus hoc dixisse, credidissemus. Porrò quod addit
minus: Et videbitis filium hominis sedentem à dextris
tis Dei, & venientem in nubibus cæli: ostendere volu[it]
lim longe alium venturum, quàm nunc venerit: & qui
dicatur ab impiis, eum postea iudicaturum vniuersum
rum orbem. Quod autem Caiphas vestimenta di[...]
Iudæorum more facit. Quòd impij ministri sic Christ[...]
dunt, non alia ratione faciunt, quàm vt sic magis place[...]
minis suis. Nolo hic diutius immorari. Præstat iam [...]
quomodo se Petrus habuerit ad prunas sedens.

Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit vna ex ancill[is]
mi sacerdotis: & cum vidisset Petrum calefacientem se, aspici[ens]
lum ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras? At ille negauit, dice[ns]
que scio neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium, &
cantauit. Rursus autem cum vidisset illum ancilla, cœpit d[icere]
cunstantibus, Quia hic ex illis est. At ille iterum negauit. Et
illum rursus qui adstabant, dicebant Petro: Verè ex illis es
Galilæus es. Ille autem cœpit anathematizare & iurare, qui[a]
hominem istum quem dicitis. Et statim gallus iterum canta[uit]
recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei Iesus, priusquam
cantet bis, ter me negabis. & cœpit flere.

Prauorum colloquiũ. Vide quid prauorum hominum colloquia pariant. Pe[trus]
inter discipulos fatetur Christum filium Dei esse vi[...]
in colloquio autem militum ipsum dominum ter nega[uit]
stat hoc loci discere exemplo Petri, non plus quàm [...]
est in nobismetipsis fidere, & post peccatum pœnite[ntiæ re-]
medium non negligere, quàm pluribus disputare q[...]
ne negationes illæ tres factę fuerint. Qui has negatio[nes my-]
sticè interpretantur, dicunt primam ancillam qua Pe[trum]
allocuta est, significare titubationem, vel cogitare pecc[atum:]
Gradus ad peccãdum. alteram verò consensionem: virum autem, operis exe[cutio-]
nem, & ipsum peccati actum. Nam his quasi tribus [...]
gradibus ad peccatum peruenitur. Primò enim mala co[gita-]
mus. hæc cogitatio nisi statim opprimatur, crescit in co[nsen-]
sum: ex consensu actus elicitur. Qui ergo hos gradus [...]
dit, videat ne altius ascendat, sed cum diuo Petro retra[...]
dem, pudeat & cogitationis, & consensus, & operis: [...]
quod fecit, non erit letale. Habet adhuc Christus fuer[...]
Galli. los, qui peccantem ad pœnitentiam inuitant. Tunc [...]
nobis gallus cantat, quando prædicator quisque per p[œni-]
tentiam corda nostra ad compunctionem excitat. Tales

lius talis excitator erat Paulus, cum dicit: Hora est iam nos *Rom.12.*
de somno surgere. Et diuus Petrus suo periculo sapientior factus, alios admonet, ne similem iacturam faciant. Fratres, inquit, sobrij estote, & vigilate, quia aduersarius ve- *1.Pet.5.*
ster diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret: cui resistite fortes in fide. Et in Psalmis est: Nun- *Psal. 40.*
quid qui dormit, non adiiciet vt resurgat? &c. Huiusmodi plura sunt in sacræ scripturæ campo, quæ peccatorem ad pœnitentiam stimulant, quæ Petrum Petroque similes ad amaras illas lachrymas excitant. Nostrum igitur est, vt gallum canentem non obaudiamus, ne lectum voluptatis plus æquo amemus, neque in peccatorum volutabro torpeamus. Pœnitentia est, quæ nos statim Deo reconciliare poterit. hanc si arripuerimus, facilè vitabimus gehennæ supplicium, facilè hæreditabimus regnum cælorum, quod vtinam nobis contingat gratia Domini nostri Iesu Christi. Amen.

CAPVT XV.

ET confestim mane concilium facientes summi sacerdotes cum senioribus & Scribis, & vniuerso concilio, vincientes Iesum, duxerunt & tradiderunt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens ait illi: Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pilatus autem rursus interrogauit eum dicens. Non respondes quicquam? vide in quantis te accusant. Iesus autem amplius nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus.

Verificatur hoc loci quod dominus alibi dixerat. Filij hu- *Luc.16.*
ius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Discipuli etenim domini, sicut in superioribus auditum est, non poterant vnica hora vigilare cum Iesu, impij autem sacerdotes totam noctem transigunt vigiles, tantùm vt illudant Iesu, puniant, atque perdant. Nec contenti sunt totam noctem insumpsisse in Christi contumelias, sed mane concilium faciunt summi sacerdotes cum Senioribus & Scribis, & vniuerso concilio, & videtur ipsis bene consultum, Christum non vi vel clàm perdere, sed processu & ordine iuris. Vinciunt ergo pium dominum, qui suapte sponte paratus fuerat omnia pati: & sic vinctum offerunt Pilato præsidi. De quibus autem ipsum dominum accusauerint, alij Euangeli-

Obser. stæ habent copiosius: hic tantùm nostra interpreta... Pilatus nihil moratur ea quæ ad Deum spectant, sed... tum quæ ad Cæsarē attinēt. Interrogat itaque: Tu es Rex... dæorum? Iesus respondit: Tu dicis, tacitè agnoscens... erat. Quanquam ea vox nihil mouebat Pilatum, qu... Iesu nihil appareret quod argueret regni mundani aff... rem. Porrò summi sacerdotes, ne quà posset elabi Iesus... rios criminum articulos in illum congerunt, vt ex... tandem aliquid saltem esset quod moueret iudicem... admodum iniquum. Pilatus autem animaduertens... res ageretur odiis priuatis, captabat occasionem liber... reum à causa. Itaque quum rursus adisset Iesum, ne... quicquam responderet, ait: Non respondes quicqua... tanto capitis periculo? Vide quot articulos isti tibi ob... *Obseru.* Iesus autem ad calumnias sacerdotum nihil respondit... hic probè obserua, quòd dominus ethnico & ignoranti... pturas, satis modestè respondit: aliis autem, sacerdotibus... mirum, & reliquis accusatoribus nihil respondet... omnia potuissent ex scripturis discere, neque igno... *Obseru.* tia, sed malitia & odio peccabant. Deinde obserua q... prudenter Pilatus ordinem iuris hactenus seruarit,... summi Sacerdotes Christum indicta causa morti ad... cauerunt.

Per diem autem festum solebat dimittere illis vnum ex... ctis quemcunque petissent. Erat autem qui dicebatur Barrab... cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homici... cum assensisset turba, cœpit rogare sicut semper faciebat... latus autem respondit eis & dixit: Vultis dimittam vobis... Iudæorum? Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum... mi sacerdotes. Pontifices autem concitauerunt turbam, vt m... Barrabam dimitteret eis. Pilatus autem iterum respondens a... lis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum c... uerunt, Crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis: Quid enim m... fecit? At illi magis clamabant, crucifige eum. Pilatus ergo vo... pulo satisfacere, dimisit illis Barrabam, & tradidit illis Iesum... gellis cæsum, vt crucifigeretur.

Historia clara est, nec aliqua expositione opus habet... tantùm considerandum venit, quòd Christus domin... dæos suos sibi magis offensos habet, quàm gentiles. Pi... omnia conatur, & omnem mouet lapidem vt Iesum abso... quem sola Pontificum inuidia traditum nouerat, in quo...

ipſe, nec Herodes cauſam mortis inuenire poterat. Rurſus Principes ſacerdotum nihil intentatum relinquunt, donec Pilatus ferat ſuper Ieſum mortis ſententiã. Vide quàm multas cauſas Iudæi habuerint liberandi Ieſum. Conſuetudo illa vetus, quæ in Paſchæ feſto debebat Iudæis vnum ex vinctis. Secundò non conferebatur innocens quiſpiam alius cum Ieſu, ſed cum hoc inſignis latro Barrabas, qui fuerat homo ſeditioſus, & homicidium fecerat: vnde non erat periculum vt Iudæi poſtea audirent, Innocentem occidi petiſtis, & ſeditioſum liberaſtis. *Act. 3.* Tertiò facillimum erat Iudæis liberare Ieſum, cum ipſe tam beneuolum Iudicem Pilatum haberet. Verum hæc nihil mouent Iudæos, ſed multo iritatiores facti, non deſiſtunt à vociferando, donec exoratus ſit Pilatus, & ferat ſententiam. E conuerſo quibus modis & artibus Pilatus conatus fuerit Ieſum liberare, obſcurum non eſt, cum Pilatus ipſe Iudæis obiiciat hanc conſuetudinem, offert Ieſum liberandum, non ſemel fatetur Ieſum innocentem, & vix poteſt improbitate Iudæorum eo compelli, vt illorum arbitrio permittat Ieſum. Cum igitur omnia fruſtra tentaſſet Pilatus, voluit tandem populo ſatisfacere, & dimiſit eis Barrabam, & tradidit illis Ieſum more Romano flagellis cæſum, vt crucifigeretur. Bene dicit Euangeliſta Pilatum voluiſſe ſatisfacere populo. neque enim Pilatus ſibi ſatis fecit, neque Iuri, in quo non excuſatur. Vereor ne adhuc ſint qui pro Barraba Ieſum nolint ſibi dimitti. Vereor ne non deſint huic ſeculo ſui Pilati, qui innocentiam cognitam prætextu iuris impugnent, tantùm vt ſibi inſeruiant.

Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & conuocant totam cohortem, & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam, & cœperunt ſalutare eum: Aue rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine, & conſpuebant eum, & ponentes genua adorabant eum. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis, & educunt illum, vt crucifigerent eum.

Rectè in Pſalmis dicit: Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non eſt ſalus. *Pſal. 145.* Accepiſtis quibus modis hactenus Pilatus tutatus fuerit innocentiam Chriſti, & iam eo deuenit, vt ipſum dominum innocentiſsimum omnino voluntati ſceleſtiſsimorum militum tradiderit: qui quicquid ad contumeliam, paſsionem & turpitudinem facere potuit, non neglexerunt. Milites enim du-

cunt Iesum in prætorij atrium, & conuocant totam cohor-
tem, non vt pro Iesu sic vnanimes intercederent, sed vt il-
dentium maior esset numerus. Primum ergo denudant eu
turpiter, qui omnis verecundiæ & pudoris exemplar i..
Secundò imponunt ei spineam coronam: dant arundinem
manu eius: conspuunt in faciem eius, in quem angeli prosp-
1. Pet. 1. cere desiderant, nihilominus salutantes ipsum, Aue Rex Iu-
dæorum: sic (nisi quòd huiusmodi tormenta lusus non i..
ex rege omnium regum, regem morionum facientes. Sed..
placuit Deo patri, vt qui ꝑ omnibus redimendis venera..
omni hominum genere calumnias pateretur. Porrò p..
diutinam illusionem, post crudelissimos lusus, exuunt e..
purpura, & induunt eum vestimentis suis propriis, vt ..
omnibus cognosceretur, ducuntque eum ad crucifigend..
Qua crudelitate verò ipsum duxerint, non describit Mar..
sed singulis nobis hoc iudicandum reliquit. Sed quid in ..
miserrima eductione cõtigerit, statim subiũgit Marcus d..

*Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyre..
venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, vt colleret cr..
eius. Et perducunt illum in Golgotha locum, quod est interpreta..
Caluariæ locus: Et dabant ei bibere myrrhatum viniũ & nõ accep..*

Obser. Apparet ex Euangelistarum narratione, Christũ princ..
sibi crucem baiulasse, sed cũ præ nimia debilitate videre..
non sufficere portandæ cruci, ne in via succumberet, & ..
ipsum crucifigere non possent, coëgerunt hunc Simonẽ C..
renęum vt vicem Iesu impleret. Neque enim existima..
milites commiseratione quadam motos hoc fecisse, se..
tùm hoc quod dixi, timebant, ne scilicet non in cruce ..
retur. Porrò quòd tam graphicè Simonẽ depingit, indica..
eum fuisse virum magni nominis, & tunc quando hæc scri..
bat Marcus, multis notum. Quòd autẽ ipsum dominum ad ..
cum Caluariæ ducunt, ideo fit, vt nihil contumeliæ dees..
co enim isto omnes scelesti plectebãtur. Sed quare dant ..
rhatum vinum? Non vt sitim eius subleuarent, sed vt suã c..
delitatem satiarent, sicque impleretur quod in Psalmis ..
Psal. 21. Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt ..
aceto. Porrò discamus hic cum Simone Christi crucem p..
tare, vt quod ipse Christus in cruce pro nobis passus est, n..
bis proficuum sit. Ait enim Petrus ille Apostolorum vert..
1. Pet. 5. Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum
vt sequamini vestigia eius.

Et crucifigentes eum, diuiserunt vestimenta eius, mittentes sortẽ super eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerũt eum. Et erat titulus causæ eius inscriptus: Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones, vnũ à dextris, & alium à sinistris eius. Et impleta est scriptura quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est. *Esa. 51*

Lusus tãtùm fuit hæc missio sortium, nihilo minus tamen sic implebantur scripturæ. Prædictum enim fuerat olim à Regio Propheta in persona Christi: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Deinde vide quàm paucis rem magnificam Marcus describat, dicẽs: Erat autem hora tertia, nimirũ sicut ex aliis liquet, circa meridiem: & crucifixerunt eum. Quid simplicius dici potuit, Et crucifixerunt eum? Quid tum? qua crudelitate? Nihil huiusmodi Marcus scribit, sed ex Propheta intelligitur, qui dicit: Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea. Quòd verò adfigunt titulum, ideo fit, vt ab omnibus cognoscatur. & quòd Regem Iudæorum nominant, in despectionem Iudæorum proculdubio factum est. Ponunt autem Iesum in medio, tanquam latronem insigniorem. Nec tamen his contumeliis satiatus est militum furor. *Psal. 21.* *Ibidem.*

Et prætereuntes blasphemabant eum, mouentes capita sua & dicentes: Vah qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas. Saluum fac teipsum, descendẽs de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes ad alterutrum cum scribis, dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere? Christus Rex Israel descendat nunc de cruce, vt videamus & credamus. Et qui cum eo erant crucifixi, conuiciabantur ei. *Vide Chrysostomus ĩ Hom. 4. in ca. 1. Cor. 1.*

Nihil hic fortuitò fit, sed omnia iuxta prophetiam veterem. De derisione enim domini, in Psalmis prædictum erat: Omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum nunc si vult. Et Psal. lxx. Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in vnum, dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum, quia non est qui eripiat. Et in libro Sapientiæ dicunt impij: Si est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manibus contrariorum. Sic ergo illuditur dominus, à militibus, à sacerdotibus, & Scribis, à latronibus denique. Omnia autẽ nobis in exẽplũ, vt à patiẽtia in aduersis nunquam excidamus. Cæterùm quod sacerdotes iã signũ petunt, frustra petũt, & hoc duplici nomine. Primò enim *Psal. 21.* *Sap. 2.* *Patientiæ exemplum.*

Matt.12. antea illis dominus reſponderat: Generatio praua & adulte-ra ſignum petit, & non dabitur ei ſignum, niſi ſignum Ionæ prophetæ, &c. Secundò, maius ſignum fuit reſurgere à mortuis, quàm deſcendere de cruce viuentem. Si ergo ſignis mouentur impij ſacerdotes, credant ei quem nouerunt à mortuis reſurrexiſſe. Sed quid ad hæc conuicia Chriſtus?

Et facta hora ſexta, tenebræ factæ ſunt per totam terram vſque in horam nonam: Et hora nona exclamauit voce magna, dicens: Elohi, Elohi, lemaſabaktani, quod eſt interpretatum: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?

De tenebris an ſuper vniuerſam terrã fuerint.

An tenebræ hæ factæ ſint per totam terram, an ſolum per totam terram Iudæorum, vel Hieroſolymitanam, nos parum curamus, citius crediderim tamen per vniuerſam terram has tenebras viſas, quàm per ſolam terrã Iudęorum. Porrò quare Ieſus clamat: Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me? non anxiè diſputãdũ eſt. Chriſtus verus homo erat, & præter peccatũ, nihil alieni ab homine habuit. Qui ergo pro me famem, ſitim, frigus vel æſtum paſſus eſt, pro me & hãc vocem emiſit. Naturale eſt hominum, ad ſupremum ſpiritum, ad animæ & ſpiritus diuiſionem plurimũ angi. Et verè quantum ad humanam naturam attinet, derelictus erat Chriſtus militum & Iudæorum libidini, vt in eum quodcunque vellent facerent.

Et quidam de circunſtantibus audientes dicebant: Ecce Heliam vocat. Currens autem vnus, & implens ſpongiam aceto, circumponénſque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus ſi veniat Helias ad deponendum eum.

Heliam vocat iſte.

Qui dicebant, Heliam vocat iſte, ij erant gentiles, qui cum Hebraicæ linguæ eſſent ignari, cum clamaret Eli Eli, arbitrati ſunt quòd vocaret Eliam, & Eli Eliam ſignificare. Aut certè tafsis militari ſcurrilitate ſic ſtudio Chriſti illudendi, verba inuertunt. Quomodocunque autem ſit, Chriſtus non opus habebat Heliã ſaluatore, ſed Helias opus habebat Chriſto redemptore. Fruſtra igitur expectant, videntes num veniat Helias Chriſtũ depoſiturus de cruce. Tales ſunt hodie multi, ſempérque futuri ſunt pſeudoprophetæ nihilo melius interpretãtes verba Ieſu, quàm irriſores illi ſunt interpretati. Cæterùm acetum dari ſolitũ affixis putant, quod mortẽ eorum accelerarct: ad hoc enim acetũ ipſum facere credunt. Aduertendũ item hic eſt, nõ ad illã vocem domini Eli, Eli, &c. militẽ accurriſſe vt præberet acetũ, ſed (quod ex Ioanne cognoſcitur) ad hanc vocẽ, Sitio. quanquam nõ tantùm de illa vo-

gari siti diceret, sed etiã de siti salutis hominũ, sicut in superioribus esuriebat, quærens ficus. Quo fit vt bis dominus acceperit acetum, semel felle mixtum, & deinde non mixtum, sed acetum purum. Sequitur.

Iesus autem emissa voce magna expirauit. Et velum templi scissum est in duo à summo vsque deorsum. Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo filius Dei erat.

Quæ erat illa magna vox Christi? Cognoscimus ex Luca, qui scribit Dominũ clamasse: Pater, in manus tuas commendo spiritũ meũ. Multa siquidem præterit Marcus, quæ alij Euangelistæ copiosius descripserunt. Sed quare velum templi scissum est? Vt ostẽderet iam viam cœli apertam esse, & mediam inter Deum & homines inimicitiarũ maceriẽ dissolutam, & velamen antiquæ legis sublatũ, summúmque pontificem iam ingredi sanctũ sanctorum, omniáque prophetarũ dicta, omnes veteris legis figuras de passione domini, impleta esse. Et iam considera quomodo mortuo Christo statim se exerit, quòd Iudæis relictis Christus ad gentes transferretur. Vix enim potest mori Christus, & statim gentiles suæ laudis præcones habet. Centurio enim videns Christum tam magno clamore contra hominum consuetudinem expirare, statim in hæc erumpit verba: Verè hic homo filius Dei erat.

Lucæ 23.

Velum tẽpli quid significet.

Obser.

Erant autem & mulieres de lõge aspicientes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi iunioris, & Ioseph mater. & Salome: & cum esset in Galilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierosolymam.

Vide ordinem inuersum: Iudæi calumniãtur, gentiles confitentur: discipuli aufugerunt, mulieres Christum in cruce affixum non relinquunt, vt verum appareat quod dominus dixerat: Multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Maria illa Magdalena, qualis olim mulier fuerit, obscurum non est: qualis autem iam sit, quis nõ videt? Bonis & honestis mulieribus non satis videbatur Christo in pace ministrasse, nisi & morienti adessent. Et hic obserua exẽplum discipulo Christi propositum. Qui verus vult esse Christi minister, hunc oportet & in pace & in persecutione ne latum quidem vnguem discedere, sed paratum esse ad durissima quæque pro Christi nomine & gloria patienda: vt non sit de illis, qualem Psalmista perstringit dicens: Confitebitur tibi cum benefeceris ei, &c.

Obser.

Psal. 9.

Et cum iam sero esset factum, quia erat Parasceue, quod est ante sabbatum, venit Ioseph ab Arimathia, nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu. Pilatus autem mirabatur si iam obiisset: & accersito Centurione, interrogauit eum si iam mortuus esset. Et cum cognouisset à Centurione, donauit corpus Ioseph. Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum inuoluit sindone, & posuit eum in monumento quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumenti.

Et in hoc Iosepho habemus exemplum veri discipuli, qui pro nomine & gloria Christi domini sui non dubitat tam ingens periculum subire. Quis enim non videt quale sit periculum, in tanto rerum tumultu ire ad Pilatum, & petere corpus Iesu? Nobilis erat decurio, vir senatorius, periculum timendum fuerat ab inuidis Iudæis, qui Iesum tanquam latronem fecerant educi & crucifigi: ipse autem illum voluit tam honesta dignari sepultura. Certè ipse euangelista innuit non caruisse periculo, petere corpus Iesu, cum dicit

Audacter introiuit. Iosephum audacter introiisse ad Pilatum: quod quid aliud est, quàm Iosephum aliquid præter cæteros ausum? Sed videte quomodo omnia suo ordine diuina prouidentia fiant. Pilatum rogasse an Iesus iam mortuus fuerit, ad hoc facit, ne Iudæi deindé calumniari possent Christum non à mortuis surrexisse, sed adhuc viuum de cruce sublatum, & medicante à vulneribus curatum. Deinde quòd tam honorificè sepelitur, non præter opinionẽ fit, sed vt impleatur scriptura quæ dixerat: Et erit sepulchrũ eius gloriosum. Obseruandum

Esa. 57 *Obser.* tem hic venit, vt quemadmodum Ioseph corpus Iesu monumento nouo, & sindone munda excepit, ita & nos Christi corpus & sanguinem mundo corde suscipiamus, per pœnitentiam renouati scilicet.

Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph, aspiciebant vbi poneretur.

Multa quæ circa sepulturam domini contigerunt, Marcus silentio præterit, quæ etiã in aliis copiosius explicantur. Verò quare bonæ & honestæ mulieres tam diligenter aspexerint vbi poneretur Iesus, ideo factum est, vt quum liceret, more gentis illius officium & honorem sepulturæ exhiberent: quod quàm diligẽter fecerint, principium sequentis, hoc est postremi capitis satis aperit. Sequitur enim:

CAPVT XVI.

ET cum transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum. Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumẽtum orto iam sole, & dicebant ad inuicem. Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?

In Euangelio Lucæ scriptum est, quòd reuertentes à monumento parauerunt aromata & vnguenta, & Sabbato quidem (quia religio erat Iudæis operari) cessauerunt. Mandatum enim legis erat, vt Sabbati silentium à vespera vsque ad vesperam seruaretur: ideoque religiosæ mulieres sepulto domino, quamdiu licebat operari, id est, vsque ad solis occasum, in vnguentis præparandis erant occupatæ, vt Lucas scribit. Et quia tunc præ angustia temporis opus explere nequibant, cum transisset Sabbatum, vbi remeauerat licentia operandi, festinauerunt emere aromata, vt venientes mane vngerẽt Iesum, secundum consuetudinem Iudæorum, vt scilicet fragrãs maneat, & ne quid fœtidum ex corruptione oriatur, & vt vnguenta, & alia quæ virtutem siccandi habent, humorémque corporis absorbent, incorruptum corpus seruẽt. Cùm igitur religiosæ illæ mulieres omnia ex animi sententia præparassent, valde mane prima Sabbatorum, hoc est, Dominica die, veniunt ad monumentum, oriente iam sole: & dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumẽti? Erat enim ingens, nec muliebriũ erat virium eum amoliri. Hoc præ nimio studio nõ cogitauerant bonæ mulieres. Sed quid dico de lapide non cogitasse? Tantus erat ardor Christo etiamnum mortuo inseruire, vt non periculo noctis, nec periculo militum (qui domini sepulchrum custodiebant) nec Iudæorum tandem, qui excommunicationem interminabantur his qui Christum confiterentur) retardari potuerint ab hoc officio. Sed amant viuum ambulantem, amant cruci affixum, nec minus amant sepultũ. Ah quàm parum dormierunt? quàm longa fuit bonis mulieribus hæc nox? quam dein conceperunt mœstitiam, recordantes lapidem non reuolutum? *Luc. 23*

Et respiciẽtes viderunt reuolutum lapidem. erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedẽtem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt. Qui dixit illis: Nolite expauescere. Iesum quæritis Nazarenum crucifixum.

surrexit, non est hic. Ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, di-
discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum vi-
debitis, sicut dixit vobis. At illæ exeuntes fugerunt de monume-
Inuaserat enim eas tremor & pauor, & nemini quicquam dixe-
runt, timebant enim.

Pios conatus Deus nõ deserit, sed adiuuat.

Videmus hic quàm non deserat Deus pios conatus homi-
num religiosorum. Ecce enim piæ mulieres plurimum sol-
citæ fuerant de reuoluendo lapide, & circumspexerunt
quem nancisci possent cuius ad id vterentur opera. Ac d…
respiciunt, viderunt lapidem iam amotum. Et quod ma-
est, non quidem inueniunt quod quærebant, sed multo pl…
sibiliora. Quem enim ipsi quærunt mortuum, accipiunt re-
sum viuere. Circumspiciunt de homine qui lapidem re…
uat, & inueniunt Angelum, qui omnem resurrectionis hi…
riam ordine recenset. Sed iuuat singula perpendere. Q…
angelus stola candida induitur, ostẽdit lætitiam resurrecti-
nis. Mulieres autẽ obstupescere nouum non est, cum & D…

Luc.1.

mina virgo Maria ad ingressum angeli turbata fuerit, & Z…
charias ad vocem angeli omnino animo consternatus. Ve-
rò Mariæ dicitur: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam ap…
dominum. Zachariæ dicitur: Ne timeas Zacharia, quoni…
exaudita est deprecatio tua. Religiosis autem mulierculis d…
cit Angelus: Nolite expauescere: Iesum quæritis Nazaren…
crucifixum, scio, surrexit, non est hic. Et vt certò agnosce…
rem se sic habere: Ecce locus vbi posuerũt eum. Possent m…
lieres dicere, Sed quid iuuat scire ipsum resurrexisse, c…
non liceat videre? Addit ergo angelus dicẽs: Ite, dicite disci-
pulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum
videbitis, sicut dixit vobis. Vbi autem hoc prædixit? In v…

Matth.26.

versus montem oliuarum. Sic enim verba sonabant: Perc…
tiam pastorem, & dispergentur oues. Postquam autem resur-
rexero, præcedam vos in Galilæam. Cæterùm mulieres il…
partim insolito gaudio, partim nouo spectaculo expauef…
ctæ, fugerunt è monumento, neque quicquam ibi loquu…
sunt: tantus pauor illas corripuerat.

Surgens autem Iesus mane prima Sabbati, apparuit primò Ma-
riæ Magdalenæ, de qua eiecerat septem dæmonia. Illa vadens n…
ciauit his qui cum eo fuerãt, lugentibus & flentibus. Et illi audien-
tes quia viueret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

Quomodo Christus apparuerit Mariæ Magdalenæ, Ioan-

Ioan.20.

nes copiosius refert, in hæc verba dicẽs: Discedentibus P…

tro & Ioanne à monumento, Maria ſtabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum, & vidit duos angelos in albis ſedentes, vnum ad caput, & vnum ad pedes, vbi poſitum fuerat corpus Ieſu. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis, Quia tulerunt dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum. Hęc cum dixiſſet, conuerſa eſt retrorſum, & vidit Ieſum ſtantem, & non ſciebat quia Ieſus eſt. Dicit ei Ieſus: Mulier, quid ploras? Quem quæris? Illa exiſtimans quia hortulanus eſſet, dicit ei: Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi vbi poſuiſti eum, & ego eum tollam. Dicit ei Ieſus, Maria. Conuerſa illa dicit ei, Rabboni, quod dicitur magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tãgere. nondum enim aſcendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis: Aſcẽdo ad patrem meum, &c. Venit Maria annuncians diſcipulis, quia vidi dominum, & hæc dixit mihi. Huic iam addendum eſt quod Marcus dicit: Et illi, nimirum diſcipuli, audientes quia viueret, & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. Et hanc diſcipulorum incredulitatem etiam illi duo peregrini apud Lucam referunt domino ſibi ignoto. Sunt & hæc verba apud Lucam: Et viſa ſunt ante illos ſicut deliramentum verba iſta, & non crediderunt illis. *Luc.24.* Porrò incredulitas illorum fidem noſtram corroborat.

Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus, oſtenſus eſt in alia effigie euntibus in villam, & illi euntes nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt.

Quomodo hoc factum ſit, Lucas exponit latius. Quòd autem dicit Marcus, oſtenſus eſt in alia effigie, hoc apertius dicit Lucas, quia oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerẽt, *Luc.24.* donec cum illo venientes in caſtellum quò ibant, & ponentes ei menſam quaſi peregrino, tandem cognouerunt eum in fractione panis. Aperit & Lucas nomen villæ vocans Emaus, necnon & alterum diſcipulorũ indicat, vocans ipſum Cleopham. Eſt autem hic ſcrupulus, quomodo verum ſit quod *Scrupus.* Marcus hic dicit: Et illi nunciauerunt cæteris, nec illis crediderunt: Lucas verò dicit, quòd reuerſi inuenerunt congregatos vndecim, dicentes quòd ſurrexit dominus. Dicimus igitur, quòd annunciauere reliquis, non de vndecim loquitur diſcipulis, ſed de quibuſdam aliis. Aut fortaſſe aliqui fuerunt ex Apoſtolis, qui hoc noluerunt credere, quemadmodum & Ioannes de Thoma Apoſtolo refert.

Nouiſſimè autem recumbentibus illis vndecim apparuit, & ex-

probrauit incredulitatem illorum, & duritiam cordis, quibus viderant eum reſurrexiſſe à mortuis, non crediderunt.

Hæc vidētur eſſe facta quadrageſimo die à reſurrect... hoc eſt, ipſo die quando aſcenſurus erat Dominus ad pa... Nam multis aliis in locis apparuit Ieſus diſcipulis ſuis, ... ex Euangeliis & actibus Apoſtolicis patet. Nouiſsime ... tem, hoc eſt, cum vltimò ſeſe manifeſtaret, exprobrauit ... lorum incredulitatem, & duritiam cordis, quia his qui vi... rant eum, &c. Multa quidem diſcipulis debebāt fidem ... ſe. Prophetarum enim vaticinia hoc docebāt, ſicut Chr... duobus peregrinis, & deinde cæteris Apoſtolis interpre... tus fuit. Et ipſe Chriſtus omnia hæc prædixerat, ſcilicet ... non tantum moriturum in cruce, ſed & tertia die reſurre... rum. Dixerat, Præcedam vos in Galilæam. Poſtquam au... reſurrexiſſet, teſtes habuit Angelos, mulieres, miniſtros ... ti, peregrinos, ipſummet dominum, parum tamē credide... Et deinde totus mundus ſolis illis Apoſtolis fidem ha... Chriſtū reuixiſſe. Rectè ergo dominus exprobrat eis incre... dulitatem ipſorum, & duritiam cordis, quòd noluerunt ... dere etiam his qui viderant ipſis oculis eum à mortuis re... rexiſſe. Sed nemo propter hanc incredulitatē inſultet A... ſtolis, cum illorum ſera credulitas magis proſit nobis, q...

Obſerua. Magdalenæ credulitas repētina. Neq; enim poſſunt iam ... vel Iudæi vel gētiles obiicere, Apoſtolos aliàs facile cr... diſſe Chriſtū reſurrexiſſe: diuerſum ſiquidē ſcriptū eſt, ... cet illos nō niſi multis argumētis certiores factos credi...

Et dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euange... lium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit ... erit. Qui verò non crediderit, condemnabitur.

Matth.10. Non iam dicit, In viam gentium ne abieritis, & in ciuita... tes Samaritanorū ne intraueritis, ſed euntes in mūdum v... uerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Non di... prædicate his qui obtemperant, ſed omni creaturæ, ſiue re... piant, ſiue non. Prædicate Euāgelium, non veſtra ſomnia, ... aniles fabulas, non hæreticorum impura dogmata. Præd... te, inquit, Euangelium. Quod? Qui crediderit & bapti... fuerit, ſaluus erit. qui verò non crediderit, condemnab...

Obſerua. Nihil igitur proderit ſine fide baptiſmus. Fides autem ... baptiſmo aquæ prodeſſe poteſt, cum & baptiſmus ſit fla... nis vel etiam ſanguinis reliquus. Quid igitur de infanti... dicemus, qui fidē vel non habent, vel confiteri nō poſſunt...

tamen baptizantur? An ne condemnabũtur, vel saluabuntur? Respondeo: Si adoleuerint,& baptismo fidem per dilectionem operãtem nõ addiderint,nihil eis profuerit baptismus. Sed obiiciunt Anabaptistæ: Credere nõ possunt,quare ergo baptizantur? Responsio in promptu est: Quicquid possunt, ad id obligantur: & cuius capaces sunt, hoc eis nõ negamus. Baptismi capaces sunt,& ideo baptizamus: ad fidei cõfessionem non obligantur, cum sit extra ipsorum posse. Quomodo enim possunt confiteri fidem, quam prædicatam non intelligunt? Sed hac de re in Matth.plura. *Anabaptistarũ obiectio.*

Signa autem eos qui crediderint,hæc sequentur. In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: Et si mortiferum quid biberint,nihil eis nocebit.Super ægros manus imponent,& bene habebunt.

Et dominus apud Ioãnem loquitur: Qui credit in me,opera quæ ego facio,& ipse faciet,& maiora his faciet. Et in prima ablegatione dixerat discipulis suis:Infirmos curate,mortuos suscitate,leprosos mundate,dæmones eiicite. gratis accepistis,gratis date. Et Lucæ ix. legimus. Conuocatis Iesus duodecim apostolis, dedit illis virtutẽ & potestatem super omnia dæmonia,& vt languores curarẽt.Et misit illos prędicare regnũ Dei, & sanare infirmos. Sic & hoc loci non vult ipsos inermes obiicere toti mũdo, sed sic eos armat potestate,vt sola beneficentia sibi totũ mũdum cõcilient. Sed nunquid quia ista signa nõ facimus,ideo nõ est vera fides in mũdo? Absit:Miracula Christi nõ ad ostẽtationem,neq; frustra, sed necessitate fiunt. Iam cũ vniuersus mũdus Christi fidem cõfitetur,nõ opus est multis miraculis,quibus fides nostra cõfirmetur. Apostolus dicit: Linguæ in signum sunt,non fidelibus,sed infidelibus. Quod ergo Paulus de linguis, hoc ego de omnibus miraculis verè dicere possum. Si quis à nobis petat miracula,statim audiet:Habẽt Mosen,& Prophetas,&c. *Ioan.14.* *Matth.10.* *Luc.9.* *1.Cor.14.* *Luc.16.*

Et quidem Dominus Iesus postquam locutus est eis,assumptus est in cælum,& sedet à dextris Dei.

Quid amplius locutus fuerit Iesus, apud alios Euangelistas inuenitur:& gloriosam domini ascẽsionem Lucas eruditissimè describit in principio Actorum Apostolorum. Sed quid est quòd Marcus Christum sedere facit ad dexterã patris,& Stephanus stantem videt? Respondeo.Scimus quia sedere iudicãtis est,stare verò pugnãtis,vel adiuuãtis. Quia ergo redẽptor noster in cælũ assumptus, & nũc omnia iudicat, *Quomodo Christus ad dexteram Patris stat vel sedet.*

& ad extremum iudex omnium veniet, hunc post assum- nem Marcus sedere scribit, Stephanus verò in laboris cer- mine positus stantem vidit, quem adiutorem habuit. Bre- ter Christum ad dexterã patris sedere, nihil aliud est, qu- potestate sua omnia implere, & salutem in electis suo spi- perficiendo patris regnũ administrare. Proinde cum ad pa- tris dexteram sedere ab Euangelistis annunciatur Chri- nihil aliud est quàm si dicatur, Christus ipse, qui cum sum- humilitate multísque pressuris ac immenso labore in t- opus nostræ salutis consummauit, iam cum summa glor- cælis cum patre super cuncta regnat, etiam qua parte c- mo, qui ea quoque parte summo genitori vsque ad cr- mortem paruit. Sed hac de re plus satis.

Illi autem profecti prædicauerunt vbique domino coopera- sermonem confirmante sequentibus signis.

Non sic sentiendum est, quasi discipuli statim assum- Christo in cælum, profecti fuerint. Prius etenim expecta- runt, iuxta Christi admonitionem, donec induerentur vir- *Act.1. & 2.* te ex alto. Accepto igitur prius spiritus sancti locuplet- gratia sub speciebus linguarum, profecti sunt, & prædica- runt vbique. Quomodo? Primum in Iudæa, deinde in ca- ris regionibus. Dixerat siquidem dominus: Et eritis mihi- stes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsq- vltimum terræ. Quo adiuuante prædicauerunt? Dom- cooperante, & sermonem confirmante sequentibus sig- Sic apostolus Paulus plantat, Apollo rigat, Deus autem - crementum dedit, quemadmodum & Actus apostolor- totus mundus clamat: In omnem terram exiuit son- rum, & in fines orbis terræ verba eorum. Tu igitur Do- Iesu, cuius auxilio ad optatum finem peruenimus, perfi- nos spiritu tuo sancto, vt veritati agnitæ vera in te fide, & b- na virtutum operatione non desimus. Amen.

COMMENTARIORVM V. P. IOANNIS HOFMEISTERI in Euangelium Lucæ, Procemium.

QVI corporum corporales curare morbos instituunt, nihil non tentant, imò omnem mouent lapidem, solùm in hoc intenti, vt quod bene sperantes instituerunt, ex voto & iuxta animi sententiam perficere poßint, Idipsum & spirituali, hoc est, animarum medico faciundum esse, nemo est, modò sanæ mentis sit, qui non videat. Iam primum ac præcipuum est, vt corporalis ille medicus, si modò curare velit, iuxta mutationem morbi etiam pharmaca mutet. neque enim opinor vnicum pharmacum, qualecunque tandem illud sit, ad omnes omnium pellendos morbos sufficere. At spiritualis medicus vnicum habet pharmacum, quo facilè omnes animæ infirmitates & ægritudines sanare, imò propulsare & extinguere poßit. Vnicum est pharmacum spiritualis medici, inquam: sed vt prosit, multum situm est in dante, hoc est offerente medico, & sumente infirmo. Periculo non caret, si vel importunè offeratur, vel non commodè recipiatur. Hoc voluit significare Christus cum diceret: Nolite quod sanctum est, dare canibus, neque proiiciatis margaritas ante porcos. Huic obediuit & Paulus Apostolus, quoniã verè dicit: Factus sum omnibus omnia, vt omnes lucrifacerem. Ipse enim nouerat quibus vel lacte vel solido cibo opus sit. Quod si ego ipse præstare poßim, & talem in docendo referre Apostolum, an non vos fœlices putaretis? Sed faciam quod potero, imò faciam quantum per me humilem famulum Deus in vestri commodum operari dignabitur. Velle quidem adiacet mihi, sed omnis sufficientia mea ex Deo est. Quantum voluerim, ipsi, ô mihi charißimi auditores nostis: quãtum autem profecerim, Deus nouit. Porrò vt ad intermissam similitudinem reuertar: Quilibet verbi minister iustè & meritò medicus animarum vocari & debet & potest. Præcipuus autem & summus medicorum est Christus Iesus, filius Dei viui, cui & his verbis in euangelio illuditur: Medice, cura teipsum. qui & de semetipso dixit: Non est medicus necessarius bene habentibus, sed male habentibus. Et iterum: Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. An non egregius medicus est, qui in Euangelio audet dicere: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos? Diffidis talia pollicenti de semetipso? Audi quid Scriptura dicat diuina. Misit verbum suum, & sanauit eos ab interitionibus eorũ. Et in libro Sapientiæ ad Medicum nostrum Christum dicitur: Etenim ne-

[Marginal references: Matth. 7. — 1. Corin. 6. — 1. Corin. 3. — Hebr. 5. — Roma. 3. — 1. Corin. 3. — Luc. 4. — Matth. 9. — Luc. 19. — Matth. 11. — Psal. 106. — Cap. 16.]

que herba, neq; malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo
nat omnia. Hic medicus noster vulneratũ illum qui in latrones inci-
Luc.10. derat, curauit simul atq; vinũ & oleũ vulneribus illius infu
Nolo autẽ te moueat quod de ipso Samaritano in persona Chri
gitur, quòd abierit, & negotiũ stabulario cõmiserit. neque enim
minus sanabimur. Quemadmodũ enim amici medici, si quando
cet semper adesse ægrotis, relinquere solẽt pharmacũ aliquod
nus defraudetur vel negligatur qui laborat: ita Dominus
stus in cælũ reuersus, reliquit nobis nõ solum pharmacũ, sed
Pharmacũ spiritualis medici, quod. rei medicæ peritos, qui nobis curãdis vices ipsius agant. Phar
Euãgelij sana doctrina est. Medici, id est Christi vicarij, sunt Euange-
listæ & Apostoli, qui et ipsi quoad sibi licuerit ĩ terris
tãtes animas neglexerũt minimè: nec opus est exẽplis, cũ
mitet rẽ se sic habere. Quis enĩ ignorat, quàm diligẽs, & quan-
tus in hac arte, animas scilicet curandi, fuerit Paulus? Quam
suo muneri incubuerit Petrus? Idẽ de reliquis dictũ puta. In
Psal.18. terrã exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorũ.
quelæ neq; sermones, qb[9] nõ auditæ sint voces eorũ. De
dicemus. An nõ curauit à grauißimis idololatriæ morbis
Corĩthios, Ephesios, Galatas, & alios populos ac gẽtes, ad quas
ctrina vel viua voce vel literis mißis peruenit? Et cũ ipse
ret omnib[9] curãdis, acciuit & alios quos spiritualiter
ceret. Quid per alios pfecerit, in Timotheo & Tito
ipse habuerit medicã manũ, in Corinthiis puto manifestum
Sed quid loquamur de Euãgelistis? Neq; enĩ hos putamus
se officio. De Matthæo & Ioãne Euãgelia ipsa satis testãtur
eo suo loco diximus. De Luca (quoniã & hic iã nobis
venit, ut sic varietate & permutatione quadã medicinarum
vestris animab[9] fastidiũ tollã) iamiã dicemus. Illi inquã
donec illis cõcessum est vel cũ Christo, vel cũ huius Apostolis
rũ orbe versari, nusquã nõ pmouere studuerũt animarũ salutem.
Hebr.9. qm̃ cognitũ habuerũt, hominib[9] omnib[9] statutũ esse semel mori,
se etiã aliquãdo solẽ relicturos, ne animabus miseris deesset medici-
na, pharmacũ illud cæleste literis tradiderũt, ut qui in ipsorum locum
succederẽt, vnde debilib[9] pdessent in prõptu haberẽt. Quod
deliter pstiterint, in priorib[9] Matthæo & Marco ostẽdimus
tio, hoc est diuo Luca, idem re ipsa demõstrabimus. Nec est
multis nominibus piũ & fidelẽ cõmendem Euangelistã
Lucas quis. à Paulo et aliis abũde factũ fuerit. Satis enim cõstat inter
2.Cor.8. Lucã Antiochẽsem hũc esse, cui[9] toties in epistolis meminit
velut in epistola ad Corinthios posteriore. Mißimus etiam

lo fratrē nostrū, cuius laus est in Euāgelio. Rursus ad Colossenses: Sa- Colos.4.
lutat, inquit, vos Lucas medicus charißimus. Et ad Timotheū secun- 2.Timo.4.
da, Lucas est mecū solus. Fuit enim hic Lucas p̄cipuus assectator Pau-
li, atq; peregrinationis illius indiuiduus comes. Sūt qui ipsum putāt
fuisse ex collegio septuaginta discipulorum, & ipso die resurrectionis
Dominicæ cū Cleopha Emauntē peregrinatū. Sed hic nihil asserim⁹.
Hoc est ex historiis testatißimū, Lucā neq; vxorē neq; filios habuisse,
& vsq; ad annū octuagesimūquartū vixisse. Hui⁹ itaq; sanctißimi
viri euāgelicū pharmacū penitus sumus contēplaturi, donec animabus nostris (nā & ego plurimū infirmor) verā sanitatē recuperauerimus. Ego, sicut & ante diximus, paratus sum panē verbi Dei à Iesu Christo seruatore meo, à filio Dei benedictum & fractū, vobis ministrare, vobis apponere: vestrum est, vt præparetis animas vestras, vt esurientes impleatis. Audiemus enim Diuā virginē in myropoleio
hoc euāgelij cantillantem suauiter: Esurientes impleuit bonis, & di- Luc.1.
uites dimisit inanes. Et Virginis filius, summus medicus: Beati, in- Luc.6.
quit, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ego talentulum meum, quantulum quantulū sit, non fodiam in terra, sed exponā, ne mihi dicatur: Oportebat te dare pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtique exegissem eam. Ego semen verbi Dei cum benedictionibus, hoc est abūdanter proiiciam: vos curate ne in petrosam vel aridam, vel spinis deprauatā terram cadat. Ego nuptias cælestes vobis occultare nolui, vestrum est solicitos esse de veste nuptiali. Dominus noster Iesus Christus det nobis verbum suum virtute multa.

V. P. IOANNIS HOFMEISTERI IN IPSIVS LVCAE Præfationem expositio.

Quoniā quidem multi sunt conati ordinare narrationes quæ in nobis completæ sunt rerum, sicut tradiderunt nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerunt sermonis: visum est & mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi scribere, optime Theophile, vt cognoscas eorum sermonum de quibus eruditus es, veritatem.

Inter omnes quatuor Euangelistas solus Lucas in euangelij sui historiam præfatur, pręfatione autem breui & necessa-

ria,qua oſtendit,quid ſcripturus ſit, & quare hanc ſcriben
prouinciam ſubierit. Igitur vt præfatiunculam hanc
mè contemnendam intelligamus, obſeruandum eſt, ve
Chriſti euangelium etiam verè & ſyncere prædicatur
Eccleſia antequam quatuor illi Euãgeliſtæ vel cogitaren
Marc.16. texenda hiſtoria. Quòd enim Chriſtus dixit: Euntes in m
dum vniuerſum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, non
telligendũ eſt de euangelio ſcripto, quum tunc ne litera
dẽ ex his quatuor ſcriptoribus extaret. Vocat autẽ Chri
euãgelium, totius redemptionis humanæ myſterij. Et C
ſtus Apoſtolos ſuos emiſit non vt ſcriberẽt, ſed vt præd
rent. Et illi profecti, non primùm ſcripſerunt, ſed prędica
runt vbiq; domino cooperante, & ſermonem confirmante
quentibus ſignis. Quoniam autem facilius vitiatur narra
nis ſynceritas, quæ voce ceu per manus tradita promana
plurimos, quàm quæ ſcriptis proditur, idcirco Matthæus A
ſtolus, vnus è numero duodecim, & Marcus Petri diſcip
afflatu diuini ſpiritus commoniti, ſummam euãgelicæ na
tionis in literas miſerunt, non hoc agentes, vt aliis præ
rent iiſdem de rebus ſcribẽdi facultatem, ſed ne per p
poſtolos quis circumuentus, Iudaiſmum aut ineptas fab
pro euãgelio ſequeretur. Nec opinor ante Matthæi vel M
ci euangelia aliquem conatum euangelij ſummam in lit
mittere. At illis primùm aggreſsis & abſolutis, contin
alij exorti ſunt, qui & ipſi ſcribere attentarent euangelia
infœliciter attentarunt, Deo ipſorũ conatus fruſtrante.
greſsi enim ſunt contexere ſeriem euangelicæ narrat
quemadmodum alij rerum ſcriptores ab hominibus
ſolent, ſæpe falſa veris miſcentes, quæq; ex incertis vu
moribus hauſerant, pro compertis narrãtes. Neque d
eſt quoniam non pauci fuerunt ſcriptores, ſed vt Lucas
multi, quoniam in ipſorum numero fuerint, qui ex cõpoſi
& ſtudioſè conati fuerint ſuis narrationibus Chriſti Do
noſtri obfuſcare gloriam, id quod Satanas nuſquam non
ſuos molitur. Hæc igitur quoniam non latebant D. Luc
Diui Pauli dilectũ comitem, diuino quodam afflatu im
ſus & ipſe aggreſſus eſt euãgelij hiſtoriam hiſtorico
omnia texere: id quod & in præfatione ſua pollicetur,
narrationis progreſſu fidelisſimè pręſtitit. Præfationẽ
ipſius audiamus. Multi, inquit, conati ſunt ordinare na
tiones quæ in nobis completæ ſunt rerum, ſicut tradider

nobis qui ab initio viderunt, & ministri fuerũt sermonis, &c. Hoc est: Multi conati sunt euangelium scribere. Quid autem in se complectitur euangelium? Hoc ipsum quod viua voce nos docuerũt apostoli. Hi enim ab initio viderunt euangelij negotium, & nonnullam huius partem ipsi præstiterunt. Quis enim nesciat apostolos ministros fuisse Christi in euangelij negotio? Multi ergo conati sunt hoc ipsum in literas mittere. Qui sunt illi multi? Non Matthæus, non Marcus. Sed qui? *D. Ambr.* Basilides, Apelles, & alij qui nobis suas hæreticas opiniones obtruserunt sub prætextu euangelij ab apostolis scripti. Circunferebãtur enim tũ euangelia sub titulo Thomæ, Mathiæ, Bartholomæi, Nicodemi, & aliud duodecim apostolorũ nomine, quũ tamẽ nullus horũ quicquã taliũ scriptorũ agnosceret. *Euseb. Histor. Eccle. li. 3. ca. 25.* Dicit ergo Lucas multos fuisse conatos scribere euãgelia. Et bene dicit conati sũt, quasi diceret, sed implere nequiuerũt, quoniam conatus ipsorũ frustratus est. Matthæus autẽ, Marcus, Lucas, & Ioannes, nõ sunt conati scribere, sed spiritu sancto pleni & impulsi scripserũt euãgelia, & spe sua frustrati sunt minime: quoniam id quod scripserunt, ab Ecclesia receptum & approbatum est. In literas enim euangelistæ miserunt, quod Ecclesia à Christo & apostolis viua voce acceperat. Quicquid autem ab aliis extra horũ quatuor scripta producitur euangelij nomine, iam diu explosum est, & eneruatũ. Dicit itaque Lucas: Quoniam illi pseudapostoli suo conatu, suóq; labore frustrati sunt, ita vt quod instituerunt, perficere nequiuerint, visum est & mihi assecuto omnia, à principio diligenter ex ordine tibi scribere ô Theophile. Hoc est quod Lucas dicit: Se ex vago populi rumore non accepisse quod statuerit scribere, sed omnia diligẽter inuestigasse, ne aliquo modo vel falli vel fallere posset. Deinde addit se scripturũ ea quę certa fide, & à grauissimis authoribus hauserat, à principio diligenter, & ex ordine. Quòd autem omnia diligẽter inuestigauerit Lucas, nihil dubitamus, hoc ipsum enim ex aliis euangelistis facilè coniicere possumus. Quòd diligenter omnia scripserit, nihilominus credimus, id quod dictãti spiritui sancto acceptũ ferimus. Postremò pollicetur se à principio, & ex ordine narrationẽ suam texere. & hoc sufficienter præstitit: id quod ante nos D. Irenæus annotauit. Plurima enim & magis necessaria euãgelij per hunc cognouimus, *Li. 3. ca. 14.* sicut Ioannis generationem, & Zachariæ historiam, & aduentum angeli ad Mariam & exclamationem Elizabeth, & ange-

lorum ad pastores descẽsum, & breuiter illa omnia quæ
mo & secũdo capitibus ipse Lucas fusiori stilo prosequ
quæ ab aliis aut nihil, aut carptim degustata sunt. Hæc
alia multa quæ alij euãgelistæ præterierunt, siue de m
quæ ante domini resurrectionẽ, siue post hãc facta sunt
ris. Porrò D. Euãgelista hoc suũ euãgeliũ dicatũ vult T
philo cuidã, ad quem scribit, vt & tu, inquit, cognoscas
sermonũ de quibus eruditus es, veritatẽ, hoc est, vt quæ
voce pridẽ ab aliis audieras, certiore fide scripto nostr
cipias, repudiatis cõplurium fabulis, quæ se nũc falso e
lij nomine vẽditant. De Theophilo illo, quisquis tand
rit, nõ erimus plurimũ anxij. Et hactenus de præfation
in Lucã. Obserua autẽ ex his primũ, q̃ solicitus, immo
malitiosus fuerit statĩ ab initio satanæ angelus, qui sta
initio nascẽtis Ecclesiæ nõ dubitauerit etiã scriptis m
rũ suorũ euangelicã interturbare doctrinã. vnde nõ m
quòd & hoc nostro seculo nõ cessat facessere piis neg
At qui Theophili sunt, hoc est qui piis studiis ambiunt
tiã Dei, nihil mali ab pseudoprophetis patiũtur. Nouit
Dominus qui sunt sui. Oues itẽ Domini alienũ nõ sequ
sed fugiunt ab eo. Obserua secundo, & caue ne Luca
vel cõtemnas, vel irrideas. Sũt enim fide digna, & qui
tò inhærere, quib⁹ fidere possis indubitatò. Ad hũc en
minus quàm ad Apostolos dictũ credim⁹: Qui vos au
audit: & qui vos spernit, me spernit. Obserua itẽ Luca
tis visum veritatẽ vt scriberet, nisi etiam alios falsa scr
significaret, vt hæc declinantes, ad illa, hoc est verè E
lica, respiceremus. Neque enim voluit Dominus, vt
phetæ, Apostoli aut Euangelistæ, tantùm plantare
prius euellerẽt & eradicarẽt ea quæ mala sunt, quò be
tior sit locus. Vix enim malum non cognitũ fugias. &
ad sanitatem gradus est, agnoscere morbũ. Igitur ne
vitio vertat, si aliquando errores traduxero pseudopr
De hæreticis. tarum, aut hæreticorum. sic enim facilius caueri & vit
sunt. Profectò mihi non est persuasum, tẽpore Luca
se pseudoprophetas, qui sub Euangelij prætextu simp
imposuerint, atque nũc sunt. Qualis enim iam turba
prophetarum? quorum nullus non sibi egregiè blan
renato euangelio, quorum nullus non alterum præ
temnit, & ad se vocat, clamitans: Ecce hic est Christ
valeant illi: nos Lucam nostrum audiamus.

CAPVT PRIMVM.

FVit in diebus Herodis Regis Iudaæ, ſacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth.

Diuo Euangeliſtæ noſtro Lucæ in votis fuit non ſolùm ſcribere Chriſtum verum à Deo promiſſum Meſsiam veniſſe, ſed etiam quo tempore venerit: quod poſterius, non vulgare veritati prioris teſtimonium reddit. Nouerũt enim ſacrarũ literarũ ſtudioſi indagatores, in literis veteris teſtamenti non minus prædictũ tẽpus aduentus Chriſti in carnem, quàm aduentum ipſum. Iacob enim Patriarcha morti vicinus, fatidico afflatus ſpiritu, cum futura prædicens filiis, ad Iudam veniſſet, è cuius tribu proditurus erat Chriſtus iuxta carnem, vaticinium huiuſmodi deprompſit: Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, *Gen. 49.* donec veniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio gentium. Hæc prophetia ſatis euidenter ſignificabat tum venturum Meſsiam, quum Iudaica natio, quæ ſemper à ſuæ gentis ducibus, iudicibus, regibus, & ſacerdotibus, fuerat gubernata, parêret alienigenæ principi. Sed primus omnium Herodes Antipatri filius, quum non eſſet Iudaici generis, & alioqui vir impius, fauore Cæſaris regnũ in Iudæos obtinuit: id quod Lucas noſter ſignificare voluit, ſcribens Herodem regem Iudææ. Proinde vel hoc indicio coniicere poterant Scribæ & Phariſæi legis ſcientiam profitentes, iam adeſſe tempus quo naſceretur ille quem iam diu promiſſum expectauerãt Meſsias. Suffecerint hæc, quoniam in ſequentibus & alia eius generis adiicienda venient. Porrò quomodo intelligendum ſit quod ſcribit Zachariam de vice Abia ſacerdotem fuiſſe, & hoc planè explicandum eſt. Dauid ille Rex verè religioſus, *1. Par. 24.* vniuerſum ſacerdotum genus in vigintiquatuor ſortes diſtinxerat, vt ſingulæ per ſuas vices ſacris operarentur diebus ſeptem. Dum igitur hic ordo ſortibus digeritur, inter viginti quatuor familias octauus locus obtigit Abiæ, à quo deſcenderat Zacharias, in cuius quoque vices ſucceſſerat. Iã itaq; textum explicemus. Fuit in diebus Herodis regis, &c. quaſi diceret: Erat ſub impio rege ſacerdos pius, nomine Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabeth. Neque enim id temporis nephas putabatur, ſacerdotes ſi vxorem ducerent, ſed tamen cancellis quibuſ-

dam prohibebantur, ne quaſcunque vellent ducerent: &
quòd non licebat illis perpetuò vxoribus cohabitare, q
vtrunque ex lege Moyſis probatu facillimum erit. De
Leuit.21. mo enim legitur: Sacerdos ſcortum & vile proſtibulum
ducet vxorem, nec eam quæ repudiata eſt à marito. V
ducet vxorem, viduam autem & repudiatam, & ſordida
que meretricem non accipiet. De altero legimus hoc
quòd Zacharias peractis diebus officij ſui, tum demum
in domum ſuam. Ad hæc certum eſt, quòd non licuit
cerdotibus veſci panibus propoſitionis, niſi forent m
mulieribus. Et Paulus iubet ſubinde abſtinere à matri
actibus, quò paratiores ſint ad orandum. Sed de hoc
multa diximus in Corinthiis. Obſeruandum hic, quòd
ſacerdos Zacharias non moratus eſt impietatem Herod
gis, ſed ſuo officio gnauiter functus eſt: id quod & nobis
ſeruandum, ne ſcilicet ſuperiores noſtros in impietate
Gal.6. nequitia imitemur. Vnuſquiſque enim onus ſuum po
Sequitur quod Elizabeth fuerit de filiabus Aaron, ad
ſtrandum ſtirpem & tribum vtriuſque coniugis. Neq
licebat ex alia tribu vxorem ducere, ſed ex eadem.

Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus datis & iuſtificationibus domini ſine querela.

Magna hæc piorum hominum laus eſt, & diligente
ctanda, non tantum vt ſciamus illos fuiſſe laudabiles,
ſanctum zelum aſſumentes, etiam ipſi laude digni e
Potuerat ſimpliciter ſcribere: Erant iuſti ambo, am
in mandatis domini. nunc autem neceſſariò addit: Er
tem iuſti ambo ante Deum, ſiue in conſpectu domi
quippe fieri, vt ſit aliquis iuſtus in conſpectu homi
in conſpectu Dei non. Verbi gratia quādo non habe
quod de me mali loquatur, & in me vniuerſa conſide
hil cui detrahat reperit, iuſtus ſum in conſpectu hom
Difficilis autem res eſt, in conſpectu Dei iuſtum eſſe
Rom.2. Apoſtolus de quibuſdam dicit: Quorum laus, inquit
Ioh.1. hominibus, ſed ex Deo. Et Chriſtus de Nathanaële: E
quit, verus Iſraëlita, in quo dolus non eſt. ſed pinguio
dicitur, minerua rē explicabimus. Finge omnes hom
quam de te habere opinionem, nec poſſe inuenire q
detrahāt, ſed conſono ore te laudare: iam iuſtus es in c
ctu hominū. Verùm horum nō eſt certum iudicium. N
enim quid in abſcondito cordis tui lateat, neſciunt q

mo, quod facis, facias, sed hoc Deus nouit, qui scrutator est cordium, & cuius oculi vniuersam contemplantur terram. Sic Pharisæi & hypocritæ eleemosynas facientes, orantes, & ieiunantes, iusti quidem videntur ab hominibus, sed quales in veritate sint, Christus ipse apud Matthæum satis aperuit: Væ vobis, inquit, scribæ & pharisæi, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris hominibus videntur speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum. Sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate. Sed ne tale quid suspicemur de Zacharia & Elizabeth, præcauet diuus Lucas dicens: Erant autem ambo iusti ante Deum, qui solus verus & infallibilis iudex est. Quomodo iusti? aut quibus exemplis iusti probantur? Noui euangelistæ respondent, ex sola fide. Quid Lucas? ex operibus etiam. Sed audiamus huius verba: Incedebant, inquit, in omnibus mandatis & iustificationibus domini sine querela. Quid est incedere in omnibus mandatis domini? Est studere cum diligentia timori diuino & ipsius voluntati, multa diligentia omnia odire quæ Deo nosti displicere. Iustificationes autem dicuntur ceremoniæ legis, & alia quæ Moyses extra Decalogum præscripsit. Sed quid est quod annectit: Sine querela? Nos vulgo sic efferimus. Man vvuste nichts dan liebs vnd guts von inem zusagen: hoc est, sic omnia sua negotia instituebant, vt nemo iure de his conqueri potuerit. Tu iam non tantùm considera, quales fuerint coniugati illi, sed omni studio conare sic vitam tuam instituere, vt & de te nemo iure queri possit. Si enim laude dignum est quod de Zacharia & Elizabeth legitur, certè qui diuersum facit, vituperio dignissimus erit. Et profectò felix cõiugium, vbi vterque coniugum pari zelo sectatur quæ pietatis sunt. Sic infœlicissimum coniugium, vbi sic viuitur, vt nescias gentiles ne sint, an Christiani: sicut & apud nos inuenire licet, qui Ecclesiasticos conuentus cane peius & angue odiunt. Obserua deinde, quòd non suffecerit vnicam tantùm sectari virtutem, sed curandum vt in omnibus domini mandatis feliciter ambules. Quid enim proderit, aut quid magni feceris, etiam si non fueris homicida, fur, vel raptor, vel sacrilegus, es autẽ adulter, ebriosus, lusor? Quid magni feceris, si etiam aliena non furaris, nisi & tua dispensas pauperibus? Addo, non suffecerit in mandatis domini ambulare, nisi & iustificationes nõ negligantur. A malo quidem abstinendum, sed quod bonum

Matt. 23.

In nouos Euangelistas.

est, etiam sectandum. Sed ad sequentia, quæ de felicissi[mo] matrimonio hoc dicuntur.

Et non erat illis filius, eo quòd esset Elizabeth sterilis, & am[bo] processissent in diebus suis.

Vt magnifica apud sanctos veteris testamenti semper [ha]bita est matrimonij fœcunditas, ita sterilitas cum primis [e]r[at] in probro, & inter præcipua vitæ mala habebatur, sacrum p[o]pulum locupletare aliqua prole non posse. Sæpe tamen [ste]riles leguntur iustæ fœminæ, & iustorum vxores, vt Dei g[lo]ria ex miraculoso partu tandem inclaresceret magis. Ac[ce]dit quòd ij qui ex sterilibus nati perhibentur, plerunque viri [ma]gni, & apud Deum preciosi habiti sunt. Sic Isaac, sic Iacob, sic Sampson, sic Samuel, & alij quorum memoria sacrosa[n]cta est. Quoniam itaque & Dominus præclarum quid per[fi]cere voluit per ministerium Ioannis, statuit & ipsum ex [ste]rili tādem nasciturum, ne scilicet homines plebeium aliq[uid] expectarent ab eo qui nō iuxta vulgarem naturæ cursum, [sed] cælesti beneficio natus esset. Itaque non præter prægnante[m] causam Lucas noster nos scire voluit, Elizabetham fuisse [ste]rilem, & prouectæ ætatis, ita vt iuxta naturæ cursum amp[lius] non potuerit sperare prolem. Subest & alia ratio, quam eti[am] non possumus silentio præterire, ea scilicet, vt discamus q[uo] modo se Deus habeat erga suos charissimos, scilicet q[uo] modo & ipsos subinde permittat tribulationibus vexari, at[que] que tamen perpetuò deserat. Omnipotens enim Deus p[ræ]cellens quoddam munus daturus suis, dura & aspera illis p[ræ]mittit, vt eo charius sit, quo tardius exhibetur, maxime p[o]steaquam grauia multa prius pertulerunt. Hinc est quòd a[n]tequam quietis locum traderet Abrahamo, illum peregr[ina]ri voluit. Antequam Iacob super gloria filij sui Ioseph læ[ta]retur, illum à fera deuoratū credidit, & grauissimos inter[im] dolores sustinuit. Sic & Ioseph ipse antequam Aegypti p[rin]ceps fieret, quanta mala pertulit? Ita & beati illi coniuges [Za]charias & Elizabeth antequam pro sancti filij natiuitate [læ]tarentur, sterilitatis opprobrium pertulere. Hæc dum [...] semper in electis Deum operari, argumentū suscipe, e[os] diutius aduersa perferunt (modò necessariæ in Deū fid[ei] non obliuiscantur) plurimum esse felices. Sentiant tātum [de] illo, quòd bonus verax & potēs sit, quòd scilicet implere [ve]lit & possit quæ in se credentibus promisit. Precentur q[ue] illum, in fide nihil dubitantes, & liberabuntur. Habes par[...]

Vide Orig. in Exod. Hom. 8.

inde magnum argumentum, quòd illis valde timendum est, quibus omnia prosperè secũdum carnem succedunt. In tempore itaq; bonorum, non immemor sis malorum: & in tempore turbulento ne despondeas animum. Et tantum de sterilitatis opprobrio, de quo fortassis in sequentibus plura. *Eccli.* 11.

Factum est autem cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suæ ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotij sorte exiit vt incensum poneret ingressus in templum domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi.

Quod hic dicit, non magno verborum apparatu opus habet ad explanandum. Sensus enim est: Quum Zacharias sacerdotij munere fungeretur in ordine vicis suæ, & in templo versans in conspectu Dei, purus & castus sacris operaretur, iamque ex more sorte deligendus esset qui introiret templi secretissimum secessum, quod dicitur sanctum sanctorũ, quò nemini fas erat ingredi præter Pontificem, aut huius loco designatum, vt ex præscriptis odoribus sacrum suffitum poneret in altari, quod erat in secreto templi recessu. Habebatur enim apud Iudæos hoc sacrificij genus omnium sanctissimum: nec ad huius conspectum admittebantur cæteræ plebes, sed manebant foris seclusi velo, deprecantes interim, vt quod pro totius populi salute offerebatur, Deus ratũ habere dignaretur, donec sacerdos peracto intus sacrificio prodiret in publicum, reliquaque perageret, quæ ad sacrificij legitimos ritus pertinebant. Sic enim in Leuitico legimus: Nullus hominum sit in tabernaculo quando Pontifex sanctuarium ingreditur, vt roget pro se & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu Israel, donec egrediatur tabernaculum. Et hoc est quod Lucas dicit: Omnis multitudo populi erat orans foris hora incensi. Hora incensi erat mane & vesperi, sicut in Exo. xxx. capite legimus. Apertum iam putamus quod ad historiam ipsam pertinet. Iam quæ ad formandos mores nostros faciunt, non negligamus. Obseruandum itaque quod de Zacharia dicitur, ipsum scilicet sacerdotali munere functum ante Deum, hoc est in conspectu Domini. Et certè quicquid agimus, siue bonum siue malum sit, in conspectu domini agimus. Omnia enim aperta & nuda sunt ante oculos suos, etiam occultissima quæque. Quod si cogitaremus, cautius vtique ageremus. Sed nos omnia nostra opera sic instituimus, quasi ad Deum nihil pertineant, aut si ad ipsum pertineant, tamen opus ipsum, non operis finem, aut ope- *Leuit.* 16 *Hebr.* 4.

rantis intentionem examinet. Et quod peius eſt, hominum a- pud nos maior eſt reuerentia, quàm Dei. In conſpectu D- facimus, quæ in conſpectu hominũ nõ faceremus. Et hæc m- xime ſacerdotibus dicta eſſe volumus, vt dum ſunt in offi- ſuo, meminerint ſe in conſpectu Dei ſtare. Hæc enim vera legitima ſacerdotij conſuetudo eſt, vt omnia honeſte & ſe- cundum ordinem fiant. Conſuetudo autem quæ iam in no- ſtris templis ſeruatur, de immodeſtia & impudentia loq- mur, abuſus eſt peſtilentiſsimus, non conſuetudo. Obſeru- dum item quid te plebeium facere oporteat dum ſacer- ſacris operatur. Omnis multitudo populi, inquit Lucas, e- orans foris. Et tu itaque dum ſacerdos quæ ſua ſunt agit, n- detractionibus vel riſui vacare, ſed ora vt quod ſacerdos totiuſque Eccleſiæ nomine precatur, Deus pro ſua miſe- cordia ratum habere velit.

Ex nomine conſuetudinis occaſionem arripe aduerſus Nouatores.

Apparuit autem illi angelus domini ſtans à dextris altaris in- ſi: Et Zacharias turbatus eſt videns, & timor irruit ſuper eum

Pulchrè hæc cum ſuperioribus cohæret. Neque enim d- bium eſt, quin angeli boni adſtent hominibus bonis, hoc- iis qui ſemper cogitant ſe in conſpectu Domini dei amb- re, qui quæ bonæ ſunt conſuetudinis non negligunt, qu- multitudine orantium non grauatè numerantur. Sicut enim angeli mali, hoc eſt dæmones, non poſſunt non præſentes e- ſe vbi ſibi ſacra fiũt, hoc eſt, vbi vitiis & ſceleribus vacatur: & boni angeli nuſquam certius inueniuntur, quàm vbi v- tibus & pietatis operibus vacatur. Itaque qualem operũ te- rum habere deſideras ſpectatorem, talia & operare. Sed de angelorum miniſterio in conſequentibus. Textus planus eſt. Apparere angelus dicitur, quoniam non ſeſe quibuſuis con- ſpiciendum præbet, ſed ſolum ab his videtur, à quibus vide- ri vult. Stat autem à dextris altaris incenſi, non à ſiniſtris, q- argumento declaret ſe non infelicia, ſed proſpera annun- re. Porrò quod Zacharias turbatur, nihil mirum eſt. Non p- teſt enim fieri, quin corporales ab incorporalibus & ter- cæleſtibus quaſi abhorreant, & timore ſuffundantur. Neq- enim ad homines vulgato hominum more veniunt, ſed re- pente & preter opinionem ſeſe conſpicuos exhibere ſolent. Verùm vt humanæ imbecillitatis eſt, ad ſubitum angeli c- ſpectum inhorreſcere, ita angelorum benignitatis eſt, noſtr- pauorem blando alloquio tollere. Sed roget aliquis, Qu- igitur quòd Abraham, Loth, vel Tobias non fuerunt tur-

ad angelorum præsentiam? Sic respondemus, Quoniam non angelico, sed humano more se conspiciēdos præbuerūt angeli. Adiiciam & hoc, Zachariam non temerè turbatum ad conspectum angeli. Vulgo enim celebratum erat, statim moriturum eum, qui Deum vel illius angelum sibi apparentem vidisset: quod verum esse Gedeonis testatur historia. Hic enim videns quòd angelus sibi locutus esset, ait: Heu mihi domine Deus, quia vidi angelum domini facie ad faciem. Dixitque ei dominus: Pax tecum, ne timeas: non morieris. Sic etiam vbi Manue pater Sampsonis intellexisset sibi angelum apparuisse, dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Ita fortaßis & Zacharias cogitauit, vnde & turbatus est. Sed videamus consequentia. *Iudic.6* *Iudi.13.*

Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Et vxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioānem. Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt.

Iam paulò ante diximus, quia sicut humanæ fragilitatis est spiritalis creaturæ visione turbari, ita & angelicæ benignitatis esse, pauentes de aspectu suo mortales, mox blandiendo consolari. At cōtra dæmoniacæ est ferocitatis, quos sui præsentia territos senserit, ampliori semper horrore concutere, quæ nulla melius ratione, quàm fide superatur intrepida. Sic & hoc loci blando vultu & blando alloquio compellans Zachariam angelus, ait: Non est quod expauescas Zacharia, sed est quod gaudeas. nam adfero tibi, totíque populo pro quo intercedis, lætum nuncium: Exaudita est deprecatio tua, annuit Deus piis votis tuis. Quid petierat Zacharias? Non est verisimile, iuxta Augustinum, vt cum pro peccatis populi, vel salute, vel redēptione sacrificium ille offerret, quòd potuerit publicis votis relictis, homo senex vxorem habens sterilem, pro accipienda prole orare, præsertim cum nemo orat acipere, quod accepturum se esse desperat. Vsque adeo autem ille iam se habiturum filium desperauerat, vt hoc etiam Angelo promittenti non crederet. Magis itaque credimus Zachariam orasse pro peccatis populi, admonuisséque Deū promißi, vt scilicet tandem mitteret, quem missurus esset, & de hoc dicit angelus: Exaudita est oratio tua, quasi diceret, Venturus enim est ille iam olim promissus, multísque iam seculis expectatus Meßias, liberator ac seruator populi sui: & hęc quidem tibi cum cæteris communia. Est & aliud quod *Quid orauerit Zacharias.* *Quæstio Euāge. lib.2 cap.1.*

peculiariter ad te pertinet. Hoc enim ad votorum cumul
adiicit diuina bonitas, quod tu iam petere non ausus es. Vxo
tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen eius
nem : Et erit gaudium tibi & exultatio, & multi in na
eius gaudebunt. Omnia hic pondus quoddam habet, &
magno affectu dicuntur. Neque enim solum dicit, vxo
sed addit Elizabeth, quasi diceret, Hæc vxor quæ iam
quę iam annorum numero etiam sterilis putatur, quam
amas, hæc, inquit, tibi pariet filium. Tu suscipies filiu
vt aliam vxorem accipias præter Elizabetham. Et illa pa
non alio coniugi, sed tibi. Pariet autem, non filiam, quæ
sa grata foret, sed filium, qui multo gratissimus erit.
bis nomen eius Ioannes. Hoc etiam ad gloriam Ioannis
gaudium Zachariæ pertinet, quòd nondum nato filio
imponitur, & nomen suo officio satis accommodum.
tia enim nomen accepit, qui summæ gratiæ & benign
Ioannes. pręco esse debebat. Ioannes enim, si in Latinum trans
gratiosum significat, quem alio nomine germanico n
Huldreycus vocamus. Et iam olim solebat Dominus
mina imponere antequam nascerentur, qui magni apu
futuri essent, sicut Isaac, Iosias: & alij nomen suum ante
natalis sui habuerunt. Hinc & Ioanni, qui Christum p
tem iam orbi indicare & prædicare debebat, nomen hoc
positum fuit diuinitus priusquam nasceretur. Addit an
ad Zachariam dicens: Et erit gaudium tibi & exultatio
dicat: mœror quem hactenus attulit tibi coniugis ste
vbere gaudio pēsabitur. Sequitur: Et multi in natiuit
gaudebunt. Nec istud gaudium, inquit, intra tuæ do
rietes continebitur: gaudebunt tuo gaudio complures
qui prius tuo dolore dolebant. Bene ponderanda
hic dicuntur. Multi enim nascuntur pueri, qui causa
maximi doloris, qui simul atque adoleuerint, statim &
tibus & vicinis redduntur odiosi. Sed vide quales fili
Prou.10 sint parentum. Filius sapiens lætificat patrem, ait Salom
lius verò stultus mœstitia est matris suę. Si autem quę
Prou.28 porrò sit filius sapiens? Audi eundem: Qui custodit leg
lius sapiens est: qui autem comessatores pascit, confun
Eccli.22 trem suum. Et rursum: Confusio est patris de filio in
nato. Sed de educatione & disciplina puerorum ali
seruandum autem ex hac historia, quòd fidelium pre
audiuntur, & id quidem opportunè, sicut omnipotens

nobis expedire cognouit. Non frangatur ergo mens deprecantis, vbi de altissimi bonitate est certissimus. Impossibile enim est fideles non exaudiri. Nam si non habes quod postulas, aut sicut postulas, quæ tibi magis conducunt quàm quæ petis, tempore oportuno recipies. Denique verus fidelis semper habet quod petit. Nihil enim cupit aut petit, nisi sicut sibi Deus expedire nouit. Et quæcunque accipit, cum gratiarum actione accipit, sciens quia à Deo venit. Et hactenus de exauditione petitionis Zachariæ. Iam quod reliquum est encomij de sancto Ioanne nondũ nato, audiemus.

Erit enim magnus coram Domino. vinum & siceram non bibet, & spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ: & multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum ipsorum.

Non tam encomium est Ioannis, quàm ipsius officij descriptio. Quatuor autem sunt quæ de illo prædicantur: & ea ipsa suo ordine explicabimus. Primo inquit: Erit enim magnus, & hoc coram Domino. Quid hoc? Nunquid refert coram Deo quis sit magnus vel pusillus? Goliath magnus Polyphemus fuit, at Zachæus pusillus. Non loquitur hic angelus de quantitate staturæ hominis, sed de æstimatione, vt ita loquar, hominis. Nam & nobis magnus dicitur, qui etiã si sit statura pusillus, tamẽ magni nominis & reputationis est. Virtus, vt Origenes ait, eminentem præstat & magnum: peccatum autem hominem paruum facit & exiguum. Sicut enim ægritudo corporis exile & exiguum facit corpus hominis, sanitas verò lætum reddit & validum: ita intellige quia & animam ægritudo quidem peccati facit humilem & paruam: sanitas verò interioris hominis, & virtutis opera magnam faciunt eam & eminentem: & quantũ in virtutibus crescit, tanto prolixiorem reddit magnitudinem suam. Nam secundum corpus crescere & magnum fieri, in nobis nõ est. Anima verò in nobis habet causas & arbitrij libertatẽ, vt ille idem ait, vt vel magna vel parua sit. Sic in veteri testamẽto Isaac valde magnus appellatus est, non quòd fuerit statura corporis proceriore, sed quòd magni reputatus est coram Deo. Pari itaque modo intelligendum est quod de Ioanne prædicitur. Erit enim magnus coram domino, hoc est, domino erit pretiosus, & vnice charus. Et hæc magna laus est, apud Dominũ haberi magnũ. Multi certè in hoc seculo vel magni habentur vel magni haberi cupiũt, sed reuera apud Deum nihili reputantur. Hic affectat videri magnus ob prudẽtiã suam, ille ob

Ho. 12. in Leui. ca. 21

Matt. 7.

Vide Origen. in Hierẽ. hom. 1.

potentiam ſuam,alius ob diuitias ſuas: at ſola virtus magnos
facit.Sed de hoc ſuo loco. Sequitur: Vinum & ſiceram non
bibet. Tantum,inquit,aberit à luxu Ioannes,cæteriſque cor-
poralibus oblectamentis,vt necvinum nec ſicerã ſit vnqu...
bibiturus,hoc eſt,abſtinebit ab omni quod ſobrietatem ho-
minum adimere poteſt. Hebræis enim Sicera dicitur om...
Sicera. potus qui poteſt inebriare , ſiue de pomis , ſiue de frugibus
ſeu de aliqua alia materia confectus ſit.Proprium verò in...
ge Nazareorum fuit,vino & ſicera abſtinere,maximè con...
Num.6 crationis tempore.Et certè non decet eum vino imple...
ſpiritus ſancti templum effici deſiderat . Et Apoſtolus vi...
lentum abominatur epiſcopum , ſicut in Timotheo & Ti...
Matt.12 noſtris explicauimus . Spiritus malignus non delectatur ari-
Iob.4 dis,nec in locis inaquoſis requiem inuenit,ſed Behemoth...
le in locis humidis,hoc eſt,vbi ebrietas regnat, habitare de-
lectatur.At Spiritus ſanctus ſobrietatis amator eſt , id qu...
vel in Ioanne noſtro manifeſtum fit . Sequitur enim ſta...
poſt abſtinentiæ & ſobrietatis deſcriptionem: Et replebi...
Spiritu ſancto adhuc ex vtero matris ſuæ . quod factum e...
non ita multo poſt audiemus . Statim enim ab ipſa infan...
præludiis quibuſdum oſtendit Deus, quæ ſucceſſu tempo...
illius miniſterio agere & perficere vellet . Sed quid in vi...
ætate faciet Ioannes? Multos filiorũ Iſrael conuertet ad D...
minum Deum ipſorum.hoc certè fecit, non tam admira...
prædicatione,quàm vitę ſanctiſsimę exemplo.Porrò ex h...
quòd angelus docet Iudæos Ioannis miniſterio conuer...
dos,certè intelligere datur,ipſos omnino à Deo auerſ...
ſe,& in malis ſtudiis ac adinuentionibus ſuis prauis am...
ſe.Obſeruandum item hoc loci , ad quid ad prædicand...
prædicatores mittantur, nimirum vt horum verbis pop...
admonitus reſipiſcat,& ad Deum conuertatur.Habet ita...
hoc loci & prædicator quid ſe facere oporteat, & pop...
auditor etiã ſui admonetur officij. Cæterùm in ſequenti...
vtrunque fuſius tractabitur.

Et ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Heliæ, ...
uertat corda patrum in filios,& incredulos ad prudẽtiam iuſto...
parare Domino plebem perfectam.

Quòd D. Ioannes in ſpiritu & virtute Heliæ Chriſtũ p...
cucurrerit,multis probari poteſt , maximè ſi quis conſide...
quàm multa inter ipſos ſint paria . Habuit enim Helias ...
ctus propheta & virtutem magnam & gratiam . Virtute...
ad fidem

ad fidem animos populorum à perfidia retorqueret, id quod & de Ioanne hoc loci dicitur. In deserto Helias, in deserto Ioannes. Ille à coruis pascebatur, hic dum diues esset, calcata omni voluptatis illecebra, parsimoniam prætulit, luxúmque contempsit. Ille Achab regis gratiam non quæsiuit, hic gratiam spreuit Herodis. Ille Iordanem diuisit, hic ad lauacrum conuertit. Hic cum Domino versatur in terris, ille cum Domino apparet in gloria. Hic prioris, ille sequentis dominici præcursor aduentus. Sed his posthabitis, verba angeli pinguiori, quod dicitur, Minerua explicemus. Igitur quod angelus dicit de Ioanne: Et ipse præcedet ante Mesiam in spiritu & virtute Heliæ, nihil est aliud, quàm si diceret: Pari se modo habebit in officio suo, atque olim Helias Propheta. Helias in hoc totus fuit, vt Dei populum in viam virtutis cogeret, idipsum faciet etiam Ioannes. Habuerunt olim Iudæi sub Achab rege suum Heliam, qui ipsos in ordinem cohiberet. Habebunt & iam sub Herode suum Heliam, hoc est, non minorem prophetam, qui ipsos in ordinem cogat. De Helia legimus: Et surrexit Helias propheta quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. De Ioanne verò dicitur: Ille erat lucerna ardens & lucens. Lucerna autē hæc ideo igne sancti spirit⁹ accensa est, & ideo splēdorē ex se dedit, vt cōuerteret corda patrū in filios, & vt cōuerteret incredulos ad prudētiā iustorū, in hoc nimirū, vt paret Dño plebē perfectā. Sed qui sunt patres illi? Et qui sunt filij de quibus hic fit mentio? Patres intelligimus pios & iustos homines veteris testamēti: filios autē, pios homines noui testamēti, vt sit sensus: Ioannem Baptistam eò instituere prædicationem suam, vt quemadmodum patres in futurum Mesiam crediderunt, ita filij credant in præsentem, sicque cor quod fuit in patribus, iam quasi renouatum videatur in filiis, Mesiæ credentibus. D. Augustinus hunc vult esse sensum, vt etiam filij sic intelligant legem, id est Iudæi, quemadmodum patres .i. Moyses & prophetæ intellexerunt, nimirum spiritualiter de Christo. Idem igitur vult Augustinus, quod nos aliis verbis diximus. Sequitur: Vt conuertat incredulos ad prudentiam iustorum. quod idem esse videtur cum proximè præcedenti. Hæc enim fuit prudentia veterum iustorum, vt in actionibus veteris testamenti aliud viderent, & aliud intelligerent, scientes legem nihil aliud esse, quàm vmbram futurorum bonorum. De talibus iustis dicit in Euangelio Christus: Amen amen

Ioannis ad Heliā collatio.

Eccl. 48

Matt. 11.

Lib. 20. de ciuit. Dei. cap. 29

Matt. 13

dico vobis, quia multi prophetæ & iuſti cupierunt vid-
quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & n-
audierunt. Et verè prudentia iuſtorum eſt, intelligere ſa-
entiam quam Paulus inter perfectos loquitur, & intellige-
tia aſſequi myſterium Chriſti ſiue Euangelij, quod ne-
Principum huius ſeculi cognouit. Adiungam & Bedæ ſe-
tentiam, qui dixit: Prudentia iuſtorum eſt, non de legis o-
ribus iuſtitiam præſumere, ſed ex fide ſalutem quærere,
quamuis in lege poſiti, legis iuſſa perficiant, gratia ſe tam-
Dei per Chriſtum ſaluandos intelligant. Sequitur, Ioann-
Baptiſtam in hoc mittendum, vt paret Domino plebem p-
fectam. Pulchrè enim & rectè parati ſunt, qui prom-
Chriſtum humiliter & grato animo ſuſcipiunt. Parau-
tem eos, quando iuſsit illos pœnitentiam agere, & bap-
credendo in eum qui venturus erat, vt deleret pecca-
tius mundi. Sed hæc omnia in prædicatione Ioannis Ba-
ſtæ clariora futura ſunt.

Et dixit Zacharias ad Angelum: Vnde hoc ſciam? Ego enim ſ- ſenex, & vxor mea proceßit in diebus ſuis.

Quòd ſignum petit Zacharias, incredulitatis eſt argum- tum: & quòd inſuper rationem in oppoſitum ſubiungit, cens & ſuam & vxoris ſuæ ætatem ſuſcipiendæ proli acc- modam iam eſſe exactam. Quonam argumento cognoſ- queam certum eſſe quod polliceris? Nam alioqui reclam- naturæ ſenſus. Siquidē ipſe iā conſenui, & vxor prouect- ris ætatis eſt, quàm vt ex ea partus ſperari poſsit vel d- Quomodo continget vetulis & effœtis, quod iuuen- corpore vigentibus non contigit? Non ſic fecerat Rom.4 Abraham, ſed contra ſpem in ſpem credidit, vt fieret p- ter multarum gentium. Et non infirmatus eſt in fide, nec c- ſiderauit corpus ſuum emortuum, cùm iam fere cent- ſet annorum, & emortuam vuluam Saræ. In repromiſ- etiam Dei non hæſitauit diffidentia, ſed confortatus eſt, dans gloriam Deo, pleniſsimè ſciens, quia quæcunque p- miſit Deus, potens eſt & facere. Et ob hanc fiduciam m- tò vbique commendatur Abraham. Accedente enim promiſſo, non interrogandus eſt naturæ curſus, ſed firmi- ter credendum eſt Dei promiſsis. Plura enim nobis præ- re poteſt Deus, quàm nos intelligere poſſumus. Et ple- que ſenſus noſtri nos decipiūt, quum Deus verbumque nos decipere poſsint minimé.

Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui adsto ante Deum, & missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui, vsque in diem quo hæc fiant: pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tẽpore suo.

Multis argumentis instituit Angelus Gabriel Zachariæ fidem. Non est, inquit, quòd de promissis meis dubites. ego enim sum angelus Gabriel, neque ab homine didici quod tibi futurum prædico. Si tibi promitteret tale quid homo ab homine missus, non iniuria de promisso dubitares. Fateor enim esse supra vires humanas, fateor esse præter communem naturæ ordinem quod promitto: sed ego quod promitto, ab homine non accepi, sed à Deo, cui semper assisto, & à quo missus sum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Huius igitur promissi, ne quid diffidas, Deus author est, ego tantùm nuncius, qui tibi, quod Deus ipse tecum facere instituit, annunciare iubeor. Porrò quoniam non credidisti verbis meis (quæ tamen implebuntur tempore suo, siue credas siue non credas) tu iam ex hac hora eris tacens, & non poteris loqui vsque in diem quo hæc fiant: hoc est, donec certò videris te ex vxore tua Elizabetha sustulisse filium. Apertum est quod Angelus hic dicit. Nos itaque quæ ad mores nostros reformandos facere possunt, adiiciemus. Primo omnium ponderemus, quòd Angelus Gabriel dicit se adstare ante Deum, quo nimirum declarat se semper expectare Dei iussa, & semper ad ea implenda paratum esse: & in hoc nobis imitandus venit, vt scilicet & nos ipsi ad mandata Domini facienda simus promptissimi. Sic paratus & promptus fuit Dauid, quando dixit: Paratus sum & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus. Parati erant ad faciendas iustificationes Domini illi Machabæi, qui dicebant: Parati sumus mori magis quàm patrias & Dei leges præuaricari. Sic paratus erat Esaias, quando dicebat Dominus: Quem mittam? & quis ibit nobis? Et ille respõdit: Ecce ego, mitte me. Adiungam & facilem Dei ministrum Paulum, imò Saulum adhuc, qui simul atque à Domino audiuit: Saul, Saul, quid me persequeris? statim respondit: Domine, quid me vis facere? Horum & talium exempla imitari deberemus vt non grauatè, sed promptè & liberè virtutum ingrederemur tramites. Hilarem datorem diligit Deus, ait Apostolus, non ex tristitia aut ex necessitate, &c. Sed vbi inuenies tales

Psal. 118
2. Mac. 7
Esa. 6
Act. 9. & 26.
2. Corin. 9

Paulos, tales Esaias, & tales Machabæos, qui facilius præ
tem vitam, quàm Dei abnegent legem? Inuenies autem c
plures qui nusquam non parati sunt ad faciendas iniquita
Prou.1 de quibus Sapiens dicit: Pedes eorum ad malum currunt. E
Hie.4 Hieremias: Sapientes sunt vt faciant mala, benefacere autem
Hier.8 nescierunt. Et rursum: Omnes conuersi sunt ad cursum s
um, quasi equus impetu vadens ad prælium, &c. Hæc cert
non arguunt vitam Christianam, sed vitam infidelium, q
existimant Deum nostra nec respicere nec curare. Hoc no
est cum Gabriele in conspectu Domini stare, sed contra D
minum à parte stare Diaboli. Hoc non est angelicam v
re vitam, sed diabolicam, cuius finis perditio erit. Et tant
de hoc quòd angelus Gabriel prædicatur semper in consp
ctu domini Dei stare. Dignum enim est, vt nos qui optam
in resurrectione similes angelis fieri, in præsenti vita eti
illis assimilemur, id quod nobis impossibile non erit. G
Philip.4 briel fortitudo Dei interpretatur, & nos omnia possumu
eo qui nos confortat. Pios tuos conatus Dei pietas adiu
2.Cor.11 bit. Satanas ille se solet in angelum lucis transfigurare,
tum vt decipiat, vt noceat, vt perdat. Quanto magis nos
cet angelos quoad licet & datur imitari, vt Deo placeam
& proximum ædificemus? Dicam & aliud. Omnis sacerd
omnis verbi Dei præco, Angelus Domini est, & cum G
briele iubetur Domini mandatum populis annunciare,
hoc libenter audiant, siue minus. Quòd si putas me sacer
Mal.2. tes immerito Angelorum nomine appellare, audi quid d
sermo diuinus: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, &
gem requirent ex ore eius, quia angelus Domini ex
um est. Vtinam hæc de omnibus sacerdotibus huius
non immeritò dici possent. Sed heu dolor, inuenies q
que literas, neque natare (iuxta prouerbium) nouerunt, q
hoc tantùm positi sunt, à Satana puto, vt sacerdotium c
temptui & dedecori dedant. Postremò silentio præter
dum est minime, quòd Zacharias verbis Angeli diffid
hac pœna punitus est, vt ad tempus existeret mutus. Ex
enim intelligimus qualia signa Dominus incredulis dare
leat aliquando, nimirum talia, vt malint nulla. Plerumq
nim fit, vt qui verbis non credit, pòst factis credere coga
non suo maximo bono. Hieremias Propheta multa præd
rat Iudæis de captiuitate Babylonica, sed illi credere no
runt, donec reipsa experti sunt: Phryx plagis sapit. Quod

Luca nostro sequitur, videamus.

Et erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipse in templo. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognouerunt quòd vidisset visionem in templo: Et erat ipse innuens illis. & permansit mutus.

Et in præmissis audiuimus populum orantem stetisse foris templum. Dum igitur hæc quæ enarrata sunt, aguntur in templo inter Zachariam & angelum, populus vniuersus expectabat foris in atrio suo, vt prodiret ex more sacerdos reliqua peracturus in conspectu multitudinis. Quoniam autem Zacharias solito diutius morabatur in templo, populus ignorans quid ageretur, admiratione tenebatur. Tandem Zacharias prodit ad populum, elinguis tamen, sic vt verbis non potuerit, quæ gesta erant, populo edicere. Intellexit autem populus certis quibusdam notis, Zachariam nonnihil numinis vidisse. Porrò quod pius Sacerdos linguæ ministerio enunciare non potuit, nutibus significauit. Quid autem significauit nutibus? Nimirum fœliciter esse litatum, sibique angelum apparuisse: gratias igitur agerent Deo, qui vota suorum exaudisset. Hæc pro textus explanatione. Tu porrò hic vide, quod & Theophylactus admonuit, quomodo Iudæi expectabant & permanebant donec exiret summus sacerdos: at nos Christiani, nisi mox vt ingressi sumus in templum, iterum egrediamur, existimamus male nobiscum agi. Quid dixi? Inuenies hominem qui per annum ne semel quidem templum à limine salutarit: Qui principium sacri non vident, nedum finem: Qui statim atque è nido se proripuerint, quærunt vbi rursus Baccho & Cereri sacrificare possint. Olim impius habebatur, qui ante finem sacri dominicis diebus aliquid gustasset: at iam euangelicissimus reputatur, qui ante auroram ebrio quàm simillimus existit. Sed quid Propheta? Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuetis. Obseruandus itaque præsens euangelistæ locus bibonibus & helluonibus istis, quod de Iudæis prædicatur, Erat plebs expectans Zachariam, & mirabantur quòd tardaret ipse in templo. Nos porrò non expectamus, sed fugimus: non miramur, sed calumniamur, nostro maximo malo. Sequitur de Zacharia.

Qui non persistũt in templo, imò nec illud frequẽtãt.

Esa. 5.

Et factum est vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domũ suam.

In superioribus annotauimus, quòd vicis suæ tẽpore Pon-

tifices,templi tantum officiis mancipati, non solum a com-
plexu vxorum,sed ab ipso quoque domorum suarum ab-
nerent ingressu.Quales igitur nouum testamentum sacer-
tes postulet,quis non videt? Et quod iam admonuimus in-
nere omnes,rursum admonemus sacerdotes, vt & ipsi
sacrorum expectent. Nolo hic contentionem instituere
tra eos,qui impollutis & impiis latratibus Missæ sacrum
Detrahentes missæ. sphemant. Quomodo possunt bona loqui, qui tātum d
lis cogitant? Missa nostra stabit, at hæresis illorum Epicu-
rum ruet,& stirpitus eradicabitur.

*Post hos autem dies concepit Elizabeth vxor eius, & occulta-
se mensibus quinque,dicens : Quia sic fecit mihi Dominus in
quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.*

Magna sanctis cura est verecundię,sicut Ambrosius lo-
tur , sicut in sancta Elizabeth hoc loci cernimus . Quæ
alia causa occultationis in ipsa,nisi pudoris? Verebatur
quòd ipsa his qui nondum nouerant hæc autore Deo
iā anus adhuc libidini vacasse posset videri.Nec enim
rabat quàm sit pronum ad male suspicandum , simul &
loquendum,vulgus hominum. Sic & vxor Abrahæ au-
Gen.18. se iam vetulam concepturam, risit dicens: Postquam con-
nui,& Dominus meus vetulus est , voluptati operam d
Sic & Elizabetham pudet se concepisse coram populo
scilicet videretur mulier libidinosa . Est enim iuxta Sap.
Ecclesiastæ 3. tem,tempus amplexandi,& tēpus longe fieri ab amplexu.
Et iuxta Diuum Ambrosium , est vnicuique officio p
pta ætas,& quod tempore decet,tempore non decet
mutatio,facti vniuscuiusque mutat sæpe naturam.Ado
ti conceditur,quod seni vitio datur: & rursum in sen
tur æquo animo,quod in iuuene detestamur pessimè. S
textum.Occultat quidem se Elizabeth,pudore ad hoc c
pulsa,at nihilominus Deo grata est,qui vel in senecta
prolem concesserit, quam iam nō poterant sperare am
Possem ex præsentis historiæ vltimis verbis multa add
ad reformandos hominum quorundā mores,sed malit
minum,& iniuria tēporis suadet digito(vt ille ait)comp
re labellum.Quod ad matrimonij negotiū, eiusdemq. c
lam attinet, in Corinthiis nostris tractauimus, vtinam
feliciter,quàm verè & quàm catholicè. Quid porro tam
cumspectè dici posit, quod calumniæ malitiosorū nō c
patère posit? Et Christo & prophetis sua inuerterunt v

ba, quomodo ergo nõ idem mihi fieri poſsit? Matrimonium ſuos certos & præfixos limites habet, quos citra pecca tum tranſgredi tibi licebit minimè. Poſſunt & maritatæ & mariti ſic agere in ſtatu matrimoniali, vt ne latum quidem vnguem ſint à vilisſimo ſcorto. Quid enim refert matrimonio iunctum eſſe, & nihilominus & moribus & verbis per omnia referre Glycerium, ne dicam Laidem? Sed nolo hanc rem pluribus agere. Conſcientiam tuam interrogato, num omnia iuxta Dei voluntatem fiant. Cæterùm non poſſum non laudare D. Elizabetham, quæ & ipſa nouerat non eſſe à matrimonio alienum liberis operam dare: at nihilominus verecũdia mouetur, & quaſi ipſam pudet in ſenili ætate tale quid de ſe ſuſpicari. Qualis porrò iam in mundo eſt verecundia? Qualis pudor? Quos qualéſve traducam? Nuſquam non exulat modeſtia. Verecundia locum inuenire non poteſt. Apoſtolus vult habere Epiſcopum & Diaconum pudicos. at iam ſacerdotes talia & loquuntur & faciunt, qualia referre militem ſanguinarium pudet. Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat, inquit Apoſtolus, ſed ſi quis eſt bonus ad ædificationem. Et D. Iacobus: Si quis videtur ſibi religioſus eſſe, non refrenans linguam ſuam, huius vana eſt religio. Qualis in ſenibus pudor? Quę ipſi per ſe perficere nequeunt (de malis loquimur) ad hęc alios inſtigant: & illos ipſos iuuat vel meminiſſe tantùm perfectæ malitiæ. Quid parentes? Minus cauent ſcãdalizare ſuos pueros, quàm parietes. Quid mulieres? Gratia ſuper gratiam, inquit Sapiens, mulier ſancta & pudorata. Et Paulus vult mulierem ornari nõ auro vel argento, ſed verecũdia: de quo in Timotheo & Tito diximus. Nolo hic traducere qualem ſubinde videre licet in puellis & adoleſcẽtulis petulantiam, qualem in veſtitu luxum, qualem in verbis & canticis impuritatem, &c. Breuiter, Bona Elizabeth non habet quæ ipſius imitentur modeſtiam. Sed quod ſequitur, imprægnatam Elizabeth videamus.

Coniugati ſint pudici.

Vide Hiero. ſub finẽ li. 1. aduerſus Iouinianum.

Ephe. 4.

Iacob. 1.

Eccle. 26.

1. Timo. 2.

In menſe autem ſexto miſſus eſt angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, & nomen virginis Maria.

Mulieris vetulæ ac ſterilis mirabilem accepimus conceptum, ſed quod iam ſequetur, longè mirabilius eſt: nimirum quòd virgo adoleſcentula ſic cõceperit, vt nihilo ſecius virgo permanſerit, tam in partu, quàm in conceptu. Quod in

Elizabeth vetula audiuimus, nouum non fuit, quoniam & si-
Gene.18. milia in veteri testamento legimus. Quod autem in virgine
Maria audiemus, antea nũquam factum est, nec post vnquam
fiet. Cæterùm nos verba Lucæ ea qua poſsimus fide & breui-
tate explicabimus, paulùm morati alias & pias piorũ in præ-
ſentem hiſtoriam cogitationes. Non patiemur nos facilè à
literæ contextu abſtrahere, ſed rectà ad mentem Lucæ. In
menſe autem ſexto, inquit Lucas, miſſus eſt angelus Gabriel
à Deo. Singula huius præclariſsimæ legationis verba pon-
deranda ſunt. Quis fuit menſis ille ſextus? Sextus fuit ab Eli-
zabeth conceptu. Fuit menſis ab æterno in hoc ſelectus, vt
tam neceſſaria emitteretur legatio, qua promitteretur vni-
genitum Dei filium iamiam velle aſſumere carnem homi-
nis, vt hominem lapſum, & qui tam miſerè diſperierat, ſalua-
Gala.4. ret. De hoc menſe, de hoc tempore Paulus dicit: Vbi venit
plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum factum ex mu-
liere, &c. vt eos qui ſub lege erãt redimeret, vt adoptionem
filiorum acciperemus. In ſexto hoc menſe, in tempore hoc
ab æterno præfinito miſſus eſt Gabriel angelus, angelus ni-
mirum ille, qui & præcurſoris natiuitatem prædixerat, ange-
Danie.9. lus ille qui Danieli prophetæ ipſum Chriſtum venturum, &
occidendum prænunciarat: Gabriel, qui à fortitudine Dei
nomen habet, miſſus eſt annunciare illum iamiam conci-
piendum, qui fortis & potens olim prædicabatur futurus in
Pſal.22. prælio, qui congreſſurus erat cum infernali & tartareo illo
Goliath. A quo autem mittitur? A Deo. Non ab alio angelo,
non à Moyſe, non ab alio aliquo homine, ſed à Deo, vt ſic
re ipſa pateſieret negotium eſſe magni momenti, non de la-
na caprina, aút quod dicitur, de aſini vmbra. Quò miſſus eſt?
In ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. eſt autem Naza-
reth ſita in Galilæa, in ſorte Zabulon, vicina tribui Nephtha-
Eſa.9. lim, de quibus Eſaiæ præceſſerat oraculum: Primo tempore
alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Nephthalim, & nouiſsi-
mo aggrauata eſt via maris trans Iordanem Galilęæ gẽtium.
Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: ha-
bitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Et ab
Eſa.11. alio propheta prædictum eſt, quoniam Chriſtus Nazaræus
Matth.2. vocari debeat, id quod & Matthæus admonuit. Miſſus porro
eſt Angelus Gabriel ad virginem deſponſatam viro nomine
Ioſeph, & nomen virginis Maria. Vir autem fuit de domo
Dauid. Quare ad virginem miſſus? Quoniam ſcriptura iam

olim sic prophetauerat: Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Sic quod Lucas testatur Ioseph fuisse de domo Dauid, etiam ad prophetiam illam respexit, quæ habet Psal.cxxxj. Iurauit Dominus Dauid veritatem,& non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Et alia prophetia dixit: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini. Quare porrò desponsata fuerit Ioseph, quæ tamen erat virgo conceptura & paritura, in Matthæo nostro multis ostendimus. Sic conueniebat, & maluit Dominus, iuxta Ambrosium, aliquos de sui ortu, quàm de matris pudore dubitare. Adde quòd desponsatio hæc patrum prophetiis patrocinatur, cum ex illa probare possimus, virginem ex qua Christus carnem assumpsit, de tribu Dauid fuisse. Quoniam itaque audis omnia iuxta Dei promissa fieri, disce & alia quæ ex ore Dei prodeunt, non fore irrita. Disce item Dei & Domini nostri exemplo famæ proximi tui curam agere: id quod delatoribus & susurronibus dictum volumus.

Esa.7. *Psal.131.* *Esa.11.* *Doct.* *Doct.*

Et ingressus ad eam Angelus dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus.

Vbi angelus Mariam inuenerit, quídve rerum gesserit, ex euangelicis literis constat minimè, neque tamen possumus reprehendere cogitationes piorum, qui putant illam fuisse in interiori domus suæ cubiculo, & hunc Esaiæ locum legisse: Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c. Hoc certè vero similius est, quòd Angelus illam in publico non inuenerit, multo minus vanis & ludicris rebus vacantem. Cùm itaque in suo cõclaui Maria virgo vacaret rerum cœlestium contemplationi, Gabriel angelus multa luce conspicuus ingressus ad eam, nouo salutationis genere salutauit eam, dicens: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Aue, inquit, & gaude virgo gratiosa & fauorabilis: Dominum tibi habes fauentem ac propitium, & ob hoc eris vnicè celebris, ac laudatissimi nominis inter omnes mulieres. Sed singula verba diligenter quidem, sed breuiter explicemus. Aue, salutationis dictio est, & significat gaude vel lætare. Est autẽ hæc salutatio omnium bonorum omnísq; felicitatis ac salutis imprecatio, qua sic proximo imprecamur optima quæq;, vt si liceret, re ipsa, quod imprecamur etiam præstaremus ex animo. Quum itaq; Angelus ad Mariam dicit Aue, idem est ac si Dei nomine illam iuberet esse lætam,

& de Dei fauore ac gratia securam. Sequitur enim: Gratia plena, quod Græcis est κεχαριτωμένη, & à nostris Pseudeuangelicis non vsque adeo purè interpretari solet. Aegrè ferunt enim Mariam plenam gratia prædicari, & malũt nescio quid amatorij hic intelligere, quàm id quod Ecclesia hactenus intellexit. Nos autem qui Christiani & Ecclesiastici sumus, illam diuam virginem libenter fatebimur plenã gratia: & merito, neq; citra prægnãtes rationes. Si admittere cogimur Mariam plenam spiritu sancto fateri, quomodo alterũ negari potest? Quasi scilicet gratia nõ sit, vbi spirit⁹ sanct⁹ est. Et quasi gratia vacua fuerit, quæ fontẽ omnis gratiæ & bonitatis in vtero suo portauit. Angelus ita dicit, & nos cũ angelo dicamus: Aue gratia plena. Et bene (iuxta Ambrosium) Maria sola plena gratia dicitur, quæ sola gratiam quam nulla alia meruerat, consequuta est, vt gratiæ repleretur autore. Et D. Hierony. ad Principiam virginem inquit Mariam dici plenam gratia, quòd in ea sit omnis plenitudo deitatis. Sequitur, Dominus tecum. Qui ad virginem nuntium misit, ipse nũtium anteuertit. Dominus tecum. Qui angelum ad virginem miserat, ab angelo apud virginem inuenitur. Verè enim Dominus cũ Maria fuit, & longè alio modo quàm cum aliis

Iudic.6. sanctis fuisse prędicatur. Olim angelus Gedeoni dixerat: Dominus tecum, virorum fortissime. Dominus, inquam, prædicatur fuisse cum Abraham, cum Isaac, cum Moyse, cum Iosue, cum Saul, cum Dauide item: & iam ab angelo Mariæ dicitur: Dominus tecũ. Cum illis fuit gratia, auxilio atq; fauore suo, cum Maria autem nõ tantùm gratia, sed & totus quantus quantus est, vt quæ ipsum conceperit, sicut audiemus. Sic cum diua Maria fuit Dominus, vt eam ab omni labe peccati tam originalis quàm actualis præseruarit, vt ne per momẽtum quidem sub potestate Satanæ fuerit. Sic cum Maria fuit Dominus, quòd & de ipsius carne & sanguine nasci voluerit. Vnde merito in hac salutatione sequitur: Benedicta tu in mulieribus. Leguntur & aliæ mulieres inter mulieres bene-

Iud.5. dictæ, sed non per angelum. Ad Iahel enim dicitur: Benedicta tu inter mulieres Iahel. Et ad Iudith viduam dicit Ioa-

Iudith. 13. chim: Benedicta tu filia à Domino. Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, &c. Et hæc quidem verè & merito prædicantur de sanctis mulieribus, sed longè verius prædicãtur de diua virgine, & maiori cum laude. Nisi enim aliæ præcessissent benedictæ mulieres, minor

videretur laus Mariæ. Neque enim magnum videtur, inter malos reputari bonum, sed inter bonos censeri optimũ, hoc tandem honestissimum est. Sic itaq; dicimus: Multæ sanctæ, piæ ac beatæ mulieres præcesserũt in populo Dei, sed omnibus his quamuis honestissimis longè præstat diua virgo Maria, cuius ministerio non Sisara, non Holofernes, sed infernalis draco, hostis humani generis nocentissimus, deuictus est, ita vt ipsa meritò inter omnes virgines vel mulieres benedicta ab Angelo audire meruerit. Pereant igitur quotquot se Mariæ vel æquare vel præferre temerario ausu & impolluto ore conantur. Pereant, inquam, blasphemi. Quod in angelica salutatione sequitur, quoniam ex verbis Elizabeth sumptum est, suo loco interpretabimur. Hoc vnicum hic mirari solemus, quomodo angelica salutatio in eam despectionem tam apud catholicos, quàm schismaticos venerit, quum tamen in ipsa nihil impij sit, & semper in magno pretio apud maiores nostros fuerit. Nemo enim potest negare, quin non temere populus mane & vesperi ad hanc salutationem campana solitus fuerit inuitari. Quo nomine verò apud cacãgelicos habeatur, facilè ex eo coniicimus, quòd nusquam in suis catechismis eius meminerunt. Sed valeant bestiæ nocentes, qui Salutationem Angelicam hoc tantùm nomine contemnunt aut negligunt, quòd nihil in ipsa precemur. indigni sunt, quibus vel verbo respondeatur. Videamus itaque reliquum. *Qui angelicam salutationẽ despiciant.*

Quæ cum audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio.

Sacratissima virgo ad subitum aspectum angeli, simúlque ad nouam & inauditam salutationis formam auditam, quum ipsa de se nihil magnifice sentiret, nõnihil animo turbata est. Nam quòd expauit ad inexpectatum ingressum, verè virginei cuiusdam ac teneri pudoris erat. quod non ilicò respondit, sed secum in animo versabat quid vellet tam noua támq; magnifica salutatio, partim erat prudentiæ, partim modestię. De qua D. Ambrosius: Trepidare, virginum est, & ad omnes viri ingressus pauere, omnes viri affatus vereri. Discãt & virgines, exemplo Mariæ, verborum vitare lasciuiam: discant & eiusdem exemplo raró inueniri in publico. Necessariam hanc putamus admonitionem. Tam impura certè est virginum quarundam loquacitas, vt non possint non male audire. Tam frequens & immodestus est illarum incessus, vt excusari non possit. Sic comuntur ac amiciuntur, vt nescias *Virgines reprehẽsione dignæ.*

amént ne videri honestæ, an turpes. Et vide, obsecro, quàm diuersè ac pręposterè omnia fiant. Quę corpore pudicę sunt, speciem probitatis negligunt: & quę impudici sunt corporis, vt plurimum amant videri honestæ. Mulier innupta & virgo, inquit Paulus, cogitat quæ Domini sunt, vt sit casta corpore & spiritu. Hæc vt dicerem, modestia & verecundia virginis Mariæ admonuit. Iam consolatorem Angelum audiemus.

1. Cor 7.

Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria. inuenisti enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum.

Quum non lateret angelum quid illa secum agitaret in corde, solicita de salutationis insolita forma, non passus est eam diutius animo fluctuare, sed & pauorem blando ademit alloquio, & nouæ huius salutationis causam exposuit. Ne timeas, inquit, Maria, quasi ad fallendum te missus fuerim, quasi verbis te decipere velim. Dixi, iussi te gaudere ac auere, nec est vt vel tantillum turberis. Dixi gratia plenam, & verè nacta es gratiam apud Dominum, fauorem eius assecuta es, & ei summopere places. Dixi Dominum esse tecum, neque hoc falsum est. Sic enim est, & sic erit tecum, vt cum nemine alio est, vel fuit, vel vnquam futurus est. Concipies enim ipsum in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hęc simplicissima verborũ angeli videtur expositio. Militat autem hic locus maximè contra eos hæreticos, qui negarunt Christum natum ex carne & sanguine diuæ virginis, quam hæresim & nostri seculi Anabaptistæ quidam resuscitare conati sunt. Nolumus hanc camarinam pestilentissimorum hæreticorum latius mouere. De nomine porrò Iesu in Matthæo diximus, & in sequentibus, si opportunitas sese obtulerit, non nihil adiiciemns.

Nota.

M. Hofmã.

Hic erit magnus, & filius altißimi vocabitur: & dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis.

Sicut cum diua virgine peculiari & præcipuo quodam modo fuit Dominus, & non tantũ sicut cum aliis piis, ita & Christus magnus prædicatur peculiari & præcipuo modo. De Ioanne Baptista audiuimus eundem Angelum ad Zachariam dicere: Hic erit magnus coram domino: & iam de Christo Iesu idipsum audiuimus, non quòd fuerint pares, sed quòd neuter contemnendus. Fuit enim Ioãnes verè magnus & magnæ æstimationis corã Deo & hominibus: at quod hic de Chri-

ſto prædicatur, Ioanni conuenire poteſt minimè. Ioannes enim Zachariæ, non altiſsimi filius vocabitur, nec regnabit Ioannes vel hic vel alibi. De Chriſto autem veriſsimè dicitur, quoniam magnus erit, & filius altiſsimi vocabitur. Filius autem altiſsimi vocabitur, non ſicut cæteri pij homines per adoptionem, ſed per naturam. In principio enim erat verbũ apud Deum, quod dein tempore ſuo in vtero virginis glorioſæ caro factum eſt. Et bene dixit, Vocabitur: non dixit, & erit filius altiſsimi. Fuit enim filius altiſsimi ab æterno, ſed tũ demum rectè à nobis & cognitus & vocatus eſt, quando exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens, hoc eſt, quãdo iuxta prophetiam veterem, in terra viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Tum enim dicebatur Deus Abraham, & Deus Iacob, & Deus Iſaac: nunc verò Deus pater, Deus filius, Deus ſpiritus ſanctus. Cæterùm quod ſequitur de regno æterno Chriſti in domo Iacob, candidè & ſpiritualiter interpretandum eſt, non Iudaicè, hoc eſt ſecundum literam. Nam quàm falſi ſint Iudæi temporale Chriſti regnum ſomniãtes, quis eſt qui neſciat? Regnum meum, inquit Chriſtus, non eſt de hoc mundo. Et nihilominus apud Matthæum loquitur: Omnia tradita ſunt mihi à patre meo. Et iterum: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Videtur autem angelus reſpexiſſe ad caput Eſaiæ nonum, vbi ſic legimus: Multiplicabitur imperium eius, & pacis non erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iuſtitia, amodo & vſque in æternum. Quale itaque regnum habebit? Quid ſedes Dauid? Quid domus Iacob? Vnum eſt quod hic tripharìam nominatur, & omnia de credentium tam ex Gentibus quàm ex Iudæis Eccleſia intelligenda ſunt. Verè enim in Eccleſia ſua regnat Chriſtus, donec omnes inimicos ſuos ponat ſub pedibus ſuis. Quale porrò regnum ſit, ex Daniele intelligimus: vbi ſic ſcriptum eſt: Ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eum. Et dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, & omnes populi tribus & linguæ ſeruient ei. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Regnum itaque eius in hoc eſt, vt omnes populi tribus & linguæ ipſi ſeruiant, ipſum pro rege habeant, ſub ipſius ſignis aduerſus mundum & principem huius mundi militent, ſic vt in noſtro mortali corpore non amplius regnet

Ioan. 1.
Philipp. 2.
Baruch. 3.
Ioan. 18.
Eſa 9.
Dan. 7.

peccatum, sed ipse Dominus Iesus Christus. Diuus Augustinus intelligit hoc quod Angelus dicit, Regnabit in domo Iacob in æternum, vt idem sit atq; si dixisset sanctos & electos cum Christo sine fine regnaturos. Et quod additũ est, Regni eius non erit finis, ideo additum putat, ne quis quam æternum hic sic acciperet, quemadmodum seculum finem quandoque habiturum. Sed de regno Christi aliàs copiosiora dicemus.

Ad Orosiũ contra Priscilia. & Orige ca.5.

Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

Ne quis hic intelligat diuam virginem verbis angeli non credidisse, sicut & Zacharias non crediderat, diligenter verba prudentis virginis tractanda sunt. Dicamus igitur cum D. Ambrosio id quod res est: Cum Maria dicit: Quomodo fiet istud? non de effectu dubitauit, sed qualitatem ipsius effectus quæsiuit. Legerat apud Esaiam: Ecce virgo in vtero cõcipiet, & ideo credidit futurum: sed quomodo fieret, ante non legerat. Quòd autem Angeli verbis crediderit, obscurum non est ex verbis Elizabethæ ad virginem: Beata quæ credidit, inquit illa. Sic igitur intelligenda sunt verba virginis, vt paucis dicam. D. virgo Maria, vt Augustinus testatur, perpetuam Deo vouerat castitatem, nec animus ipsi fuit vnquam à bono illo proposito referre pedem: neque dubium est, quin & Ioseph in hoc consenserit, qui & custos & testis huius continentiæ esse & potuit & debuit. Cum igitur iam angelus pollicetur Mariam fore matrem, & parituram filium, cùm ipsa nihil tale in animo vnquam habuisset antea, sed, vt diximus, perpetuæ castitatis habuerat votum, non diffidit Angeli dictis, sed tantùm quærit quid sibi faciendum, vt Dei proposito reluctetur minimè, ac si vellet dicere: Quanam ratione fiet, vt pariam filium, quandoquidem ita sum desponsa viro, quo cum nunc viuo, vt mihi tamen cum eo non sit consuetudo connubialis? quæ si mihi esset, non foret incredibile me parituram filium. Doce igitur ô Angele Dei, quid me facere cõueniat, quid à me velit Deus fieri. Sic mihi placet perpetui cælibatus integritas, vt tamen & ipsi & omnibus cæteris altissimi præferam voluntatem. Et quemadmodum eo volẽte cœpi persistere volui, eo etiam volente, si iusserit, à priore proposito desistam. Quid porrò ad hæc responderit angelus, accipite.

De sancta virgin. ca. 4. quæst. super Nu. li.4.qu.19.

Aug. de ciuit.Dei. li. 1.cap.23.

Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superueniet

in te,& virtus altißimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum,vocabitur filius Dei.

Quoniam in Esaia legimus de Christi generatione: Generationem eius quis enarrabit? quo nimirum Propheta intelligi voluit rem esse supra captum humanum, & quæ nullis hominum verbis eloqui posit. Quoniam, inquam, sic nos præmonuit Esaias, cauebimus ne quid in hoc mirabilissimo negotio effutiamus temerè,sed verba angeli quàm simplicissimè interpretabimur. Neq; enim Angelus omnia huius negotij ad amussim expressit:sed tantum opificem, non modū operis significauit. Est itaque sensus angelicorum verborū, hunc Mariæ partum opera Dei patris,Dei filij,& spiritus sancti fieri:vt non sit opus aliquo humano opere. Vnde quidam non indoctè nec impiè sensum sic exposuit:Nihil hic, ô Virgo, geretur iuxta cōmunem naturæ cursum:cælestis erit partus,ac cælesti peragetur opifice:castum sponsum tuum casto perges prosequi amore: continget te fieri matrem absque vllo virginitatis detrimento.Non enim tibi in hoc datus est sponsus Ioseph, vt is te matrem faciat, aut tu illum patrem. At spiritus sanctus cælitus illabetur in te, inque tuo vtero mirabile opificium peraget,& virtus altissimi obumbrabit tibi. Vnde & quod ex te nascetur,quoniam ex opificio sancti spiritus,qui sanctificat omnia,quoniam è purissima virgine,quā vnam Deus in hoc delegit immunē ab omni labe vitiorum, mox sanctum erit vt conceptum fuerit, ac propter corpus humanum de tui corporis substantia desumptum,vocabitur rectè filius virginis,ac filius hominis. Tempore autem suo vocabitur filius Dei,id,quod & ab æterno fuit.Obseruanda nōnulla hic sunt pro maiori intelligentia. Et primum quidem dicimus,hoc firmiter credendum, Christum ex virginis sanguine & carne verum hominem natum, sic tamen,vt diuinitatis non senserit ipse vllum detrimentum. Quod enim ab æterno erat,nimirum Deus, permansit: & quod non erat, assumpsit.In hoc conceptu Christi in virgine Maria, nulla viri opera appropinquauit,sed spiritus sanctus,& virtus altissimi, patris nimirum cælestis, hoc negotium perfecit: quomodo autem hoc factum sit,captum excedit humanū. Simplicissimè rem omnem exposuit Angelus: ego spinosum adducere nolim.Præstat sic instituere vitam nostram, vt & nobis, hoc est,nostro emolumēto conceptus & natus sit Christus, quàm anxiè inuestigare quomodo natus sit, vel quomodo conce-

Esa.53. *Obseru.*

Obser. ptus fuerit. Obseruandum secundò, quòd solus Christus & sanctus conceptus sit, & sanctus natus. Nos autem iuxta communem naturæ legem & in peccatis concipimur, & in peccatis nascimur. Sic solus Christus filius Dei & conceptus sanctus & natus est. Nos autem & concipimur & nascimur natura filij iræ & mortis. Regenerati autem tādem efficimur adoptione filij gratiæ, filij Dei. *Nota.* Quod hoc loci diximus de generali naturæ cursu & lege, nolo præiudicet quorundam hominum priuilegiis, qui vel ab omni labe peccati præseruati sunt, vel antequam nascerentur in hunc mundum, sanctificati. *De natura & gratia contra Pelag. cap. 36.* De D. virgine inquit Augustinus, Propter honorem Domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi volo quæstionem. Ad Hieremiam autem dicitur: Priusquam formaré te in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificaui te, &c. *Hier. 1.* Et D. Ioannes Baptista adhuc ex vtero matris suæ repletus est spiritu sancto. De iis itaque & similibus peculiari quodam modo loquendum est. Aliud est sanctum esse ex natura, sicut Christus, aliud ex gratia sanctum esse, quod regeneratorum hominum est. Immaculatum autem & sanctum esse, præter patrem & filium & spiritum sanctum (vt Origenes ait) nulli substantialiter inest: sed sanctitas in omni creatura accidens res est. *Libro Peri archon. cap. 5.* Præmissis addit Angelus:

Et ecce Elizabeth cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi quæ vocatur sterilis, quia non erit impoßibile apud Deum omne verbum.

Quæ hic Angelus adiunxit, non opus habent longiori tractatu: nisi fortasis aliquem moueat, quòd Elizabeth cognata Mariæ prædicatur, cùm ex Scripturis constet Mariam regalis, Elizabetham verò sacerdotalis fuisse stirpis. Sed hunc nodum facilè soluemus. *Exod. 6.* Legitur enim in Exodo, quòd Aarō primus in lege sacerdos, duxerit ex tribu Iuda vxorem Elizabeth nomine, filiam Aminadab, sororem Naasson, qui ambo à Matthæo in genealogia Christi numerantur. Fuit itaque Elizabeth vxor Zachariæ, à patre quidem tribus Leui, à matre autem tribus Iudæ, vnde & non immerito cognata dici potest Mariæ virginis, quæ ex tribu Iuda prognata esse probatur. *Num. 36.* Lex autem de non permixtione Tribuum post Aaronis coniugium lata est: ne quis calumnietur bonum sacerdotem. Diuino certè nutu diuinaque prouidentia factum est, vt regium genus sacerdotali iungeretur, vt Christus qui rex est & sacerdos, ab vtrisque secūdum carnem nasceretur. Et tantum:

tum de eo quod ad cognationem Marię & Elizabeth attinet. Iam quare angelus in hac legatione Elizabethæ meminerit, non est quod existimemus ideo factum, vt ex hac relatione Mariæ fides confirmaretur. Aliàs enim virgo Deipara credebat. Et non rarum erat Mariæ in scripturis legere de Sara, Rebecca, Rachele, vel Anna matre Samuelis, sterilibus scilicet mulieribus: neque vlla est comparatio sterilis cõceptus ex viri semine, ad conceptum virginis citra omnem viri operam. Alia igitur sit ratio necesse est, nimirum vt Maria audiens & secum & cum Elizabeth Deum magnifica quædam moliri, haberet vnde plus lætaretur, cognatamque suam non sine matris & filij fructu visitaret: id quod factum esse, non multo post audiemus. Est ergo sensus verborum Angeli talis. Vt gaudium tuum cumulatius sit, ecce Elizabeth cognata tua, anus illa iam diu deploratæ sterilitatis, præter omnem spem, præter naturæ vires, concepit filium, & hoc in senectute sua, cùm in iuuenta id illi datum non fuerit. Et hic mensis illi sextus est ex quo concepit illa vulgo dicta sterilis etiam antequam senesceret. Sed non curat Deus ætatem, nec opus habet Deus communi cursu naturæ, quoniam apud ipsum non est impossibile omne verbum. Nihilque est apud homines tam incredibile, quod non præstet diuina virtus, si voluerit. Hæc quoniam aperta sunt, & omnibus Christianis indubitata, sic absoluta volumus. De voluntate Dei possumus esse incerti, de potestate non item. Quæcunq; voluerit Deus, facere potest: at multa potest facere, quæ noluit: hinc scriptum est: Omnia quæcunque voluit Deus, fecit: non, Omnia quæcunque potuit facere, fecit. Nunquid Deo quicquam est difficile? ait Dominus ad Abraham. Et in Hieremia legimus prophetam Deo dicere: Non erit tibi difficile omne verbũ. Sequitur in Luca:

Vide Chrysost. Ho. 48 in Genes.

Psal. 134.

Gen. 18.

Hier. 32.

Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundũ verbum tuum. Et discessit angelus ab ea.

Breuis quidem gloriosæ virginis responsio est, sed supra modum mirabilis, non solùm ob hoc, quòd virgo humilis persuaderi potuit se fore matrem vnigeniti Dei filij, & hoc citra omnem viri operam, saluaq; virginitatis honestate: sed etiam quòd virgo Deipara sua responsione tam miram referat humilitatem. Audit enim ab angelo se futuram matrem saluatoris, matrem Messiæ, matrem filij altissimi, matrẽ regis qui regnaturus esset in domo Iacob in æternũ, & cuius regni

Christus octauo Calẽ. April. conceptus, octauo verò Calẽd. Ianua. natus traditur, ait

B.August. de Trinit. lib.4.ca.5.

non esset futurus finis. Neque tamen respondet D.virgo: Ec- ce futura mater Mesfiæ, mater filij Dei, mater regis æter- ni. Sed quomodo? Ecce ancilla, ecce serua Domini, nihil sibi tri- buit, sed suæ conditionis & diuinæ bonitatis conscia, se suaq; omnia Dei esse protestãs, ac se suaq; omnia Deo subijcien- [s]. Ecce ancilla Domini, inquit, fiat mihi secundum verbum tuum. Ac si diceret: Scio promissum esse per os Esaiæ, vt vir- go conciperet & pareret filium. nec dubito quin Deus om- nia possit quæ velit, nec fallet in promissis suis. Quòd si ita illi visum est, me humilem nec magni nominis puellam ad huius mysterij deligere ministerium, offero me ancillam do- mino, cui semel dicata sum, paratam ad omne obsequium. Credo quod promittis, & opto vt mihi contingat quod pro- mittis. Et hactenus quidem audiuimus colloquium non mi- nus vtile quàm iucundum D. virginis & angeli, quo collo- quio Deus auspicari voluit restituendi generis humani ne- gotium. Legimus & de alio quodam colloquio, sed pestife- ro, cuius interuentu totum humanum genus perierat. Eu[æ] Serpentis putamus colloquium verè noxium. Corrump[unt] bonos mores colloquia praua, inquit Apostolus. Tu itaq; v[i]- de quo cum loquaris. Ex verbis tuis iustificaberis, & ex ver- bis tuis condemnaberis. Angelos bonos, hoc est, qui d[...] loquuntur, ad colloquia admitte: non serpentes, qui ling[uis] suis & videntes & audientes veneno inficiunt. Vtinam fre- quentiora virginei colloquij cernerentur exempla, non ser- pentini colloquij. Vtinam sermo noster, iuxta Apostoli ad- monitionem esset in gratia sale condîtus. Vtinam omnis im- munditia, turpiloquium vel scurrilitas nec nominaretur in nobis. Sed qualia sunt iam huius mundi colloquia? Quæ confabulationes sacerdotum, virginum, virorum, mulierum, senum ac iuuenum? Lætæ confabulationes, res turpes habent: seueræ autem, detractiones, maledictiones & blasphemias. Sed de hac re aliàs. De Mariæ humilitate aliàs etiã dicem[us]. Meminerint autem mulieres quæ sibi ipsis non nihil viden- tur esse, quid mater domini responderit, nimirum hum[iliter]: Ecce, angelo respondit, ancilla domini. Illæ autem grat[iæ] volunt vocari dominæ. Ad coruos cum tanto fastu. Quæ lo- quuntur videamus.

Coloss.4. Ephes.5.

Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum fe- stinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elizabeth.

Quoniam diua virgo ex angeli ſermone didicerat Elizabeth cognatam ſuam ſextum iam menſem eſſe grauidam, relictis ædibus ſuis profecta eſt in montana, magnaque celeritate peruenit in ciuitatem Iudæ, vbi habitabat Zacharias, & ingreſſa domum illius,ſalutationem & gratulationem obtulit cognatæ.Siquidem vera pietas potius gaudet de fœlicitate aliena,quàm ſtudet iactare ſuam.Abiit ergo Maria Dei mater in montana,non quaſi incredula de oraculo, nec quaſi incerta de nuncio,nec quaſi dubitans de exemplo, ſed tantùm ob hoc abiit,vt iam grauidæ Elizabeth miniſtraret. vnde exemplo D.virginis diſcant ſanctæ mulieres (id quod & Ambroſius admonuit)ſedulitatem quam prægnantibus exhibere debeant.Mariam,quæ ante ſola in penetralibus verſabatur, non à publico virginitatis pudor, non ab ſtudio aſperitas montium,non ab officio prolixitas itineris retardauit. Admonendi ſunt & mariti, vt vxorum grauidarum ſolicitam habeant curam, ne ſcilicet ex parentibus fiant homicidæ. Obſeruent item virgines quod de virginum Regina hic legimus: Mariam ſcilicet feſtinaſſe, & in vnicam Zachariæ domum intraſſe,nec primum Zachariam vel famulos, ſed Elizabetham ſalutaſſe. Diſcant itaque virgines non circumcurſare per alienas ædes,non demorari in plateis, non aliquos in publico vel in alienis ædibus miſcere ſermones.Neque enim laudari poteſt puella, quæ nuſquam non circumuagatur, quæ omnes ſequitur choreas, &cæt.Diſcant & virgines Mariæ humilitatem. Venit propinqua ad proximam, iunior ad ſeniorem, Mater Dei ad matrem hominis. Nec ſolum prior venit, ſed etiam prior ſalutauit. Decet enim vt quanto caſtior virgo, tanto ſit & humilior. Subiungemus & generales obſeruationes:Exurgit Maria: Surgamus & nos,admonente nos apoſtolo:Hora iam eſt nos de ſomno ſurgere. Filij hominum vſquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Surgamus,inquam,à peccatis, & feſtinemus ad montana,hoc eſt,ad Regiam viam,ad viam virtutis, quæ nos cælo mittat.Satis indultum eſt genio, ſatis dormitum eſt, ſatis ceſſatum eſt.Surgamus,abeamus,nec differamus de die in diem,ſed cum feſtinatione in domum Zachariæ,hoc eſt,memores ſimus Dei (hoc enim ſonat Zacharias) memores inquam ſimus Dei, qui propterea nos expectat, vt miſereatur noſtri.Procedamus.omnia enim plena ſunt. *Rom.13.* *Pſal. 4.*

Et factum eſt vt audiuit ſalutationem Mariæ Elizabeth, exulta-

uit infans in vtero eius: & repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth, & exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

Quis fuerit ſalutationis Mariæ tenor, dicere non poſſumus, quoniam hoc à Luca expreſſum non eſt, ſed quicunque tandem fuerit, certum eſt eam & Elizabethæ & filio veram ſalutem optaſſe, imprecatamque fore felicem & lætum partum. Verum quàm non ſterilis fuerit Mariæ ſalutatio, Euangeliſta non tacuit. Ioannes enim nondum natus, cognito Chriſto, ingenti perfunditur gaudio: & Elizabeth ſpiritu ſancto repletur, prophetiſſaque efficitur. Verè enim prophetiſſa fuit, quæ per ſpiritum ſanctum cognouit quid Maria geſtaret in vtero. Neque enim fruſtra dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Humano certè iudicio vel naturalibus ſignis aduertere non potuit Elizabeth Mariam matrem filij Dei effectam, ſed vt diximus, per ſpiritum ſanctum, quo ad ſalutationem Mariæ repleta eſt, intellexit. Omnia itaque hic magnifica & precioſa ſunt. Vide autem quàm diſtincte euangeliſta omnia recenſeat. Elizabeth prior vocem Mariæ audit, ſed Ioannes prior Chriſti aduentum ſenſit. Exultat infans, repleta eſt mater. Neque prius mater repleta quàm filius: ſed cùm eſſet filius repletus, repleuit & matrem: ſicque repleuit, vt quemadmodum diximus, prophetiſſa effecta fuerit, aliíſque hominibus occulta, ipſa ſola cognouerit. Dixit enim, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Tu iam obſerua quàm conueniat ſpiritui ſancto in Elizabetha cum verbis angeli. Hic enim ſupra dixerat: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Et non ita multo poſt: Quod naſcetur ex te ſanctum, filius Dei vocabitur. Priora angeli verba Elizabeth repetit, & ipſa dicens ad diuam Virginem: Benedicta tu inter mulieres. Et poſteriora verba angeli aliis verbis exponens, Benedictus, inquit, fructus ventris tui. Verè enim benedicta eſt virgo Maria ſuper omnes mulieres, vt quæ ſimilem nunquam habuit, nec vnquam habebit. Et verè benedictus fructus ventris ipſius, vt à quo omnes benedicti, & à maledicto liberati ſumus. Condemnantur autem hoc verbo Elizabethæ omnium ſeculorum hæretici, qui vel negant Chriſtum de carne & ſanguine virginis Mariæ natum, vel carnem virginis maledictioni obnoxiam prædicare non verentur. Priorem hæreſim Valenti-

niani, & nostro seculo Anabaptistæ sequuntur posteriorem. Sed valeant pestilentissima illa monstra: Nos iuxta fidem catholicam fatemur & Christum fructum esse de ventre virginis,& virginem esse benedictam inter & super omnes mulieres. De exultatione Ioannis in vtero matris nihil dicemus, nisi speciali quodam priuilegio & Christum nondum natum cognouisse, & ob hoc ipsum exultasse. De sanctificatione eius in vtero non est quod addam, quoniam audiuimus angelum dixisse: Replebitur spiritu sancto adhuc ex vtero matris suæ. Neque enim somniandum est infantes post quinque menses in maternis vteris etiam aliquem rationis vsum habere, id quod etiam diuus Augustinus cauet alibi: Nam quod Euangelici nostri de infantum propria fide effutiunt, somnium est, aut si mauis, opinio non admodum certa. Postremò quoniam audimus talem effectum virgineæ salutationis, formandæ sunt & nostræ salutationes sic vt sanctum spirent spiritum, & audientes inde ædificentur. Nam quales aliquando sint quorundam in congressibus salutationes, pudet referre. Aut enim impuritatem, aut blasphemiam, aut aliquid aliud vitij habent. Procedamus.

De præsentia Dei ad Darda. ca. 10.

Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in vtero meo. Et beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino.

Iam diximus Elizabetham spiritu sancto sic impletam, vt etiam Prophetissa fieret, id quod etiam præsenti loco probatur. Loquitur enim bona Elizabeth de præsentibus, præteritis & futuris. Agnoscit eam esse matrem filij Dei, quæ nondum pepererat. Nouit quid loquutus fuerit Angelus Mariæ, & quòd hæc angelo crediderit: deinde prædicit hæc omnia certò ventura quæ ab Angelo prædicta sunt ad virginem. Sed tu vide humilitatem D. Elizabeth. Vnde hoc, inquit, mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? quasi dicat: Quid boni feci, quæ opera mea tanta sunt, vt mater Domini mei ad me veniat? Dignum fuerat, vt ego tibi ministratura occurrerem, & tu venis ad me? Ego hominis mater sum, tu mater Dei. Ego prophetam, tu prophetarum Dominum in vtero habes. Vnde igitur mihi hoc? ex quibus bonis? de qua fidelitate mentis hoc merui, vt veniat mater Domini mei ad me? Nec putes me latere tuam fœlicitatem. Scio enim, & certis quibusdam argumentis intelligo, qualis

& quanta effecta ſis. Ecce enim ſimul atque vox ſalutation[is] tuę perſonuit aures meas, ſenſi infantem ſubſultantem in ve[n]ro meo, velut occurrere geſtiētem domino ſuo, ac debitum honorem exhibentem. Noui quid tibi angelus locutus fue[ri]t, & hoc nomine beata es, quòd credidiſti. Omnia enim quæ tibi dicta ſunt nuncio angelo, à Domino perficientur. Hactenus verba ſanctæ Elizabeth audiuimus, ex quibus n[o]ſum virtus illa magna humilitatis commendatur, nimirum v[t] diſcamus illius exemplo humiliter de nobis ſentire, & Dei donis nos verè indignos eſſe. Diſcamus & eiuſdem exemplo eos qui honore digni ſunt, meritis proſequi honoribus. V[æ] autem illis qui dicunt bonum malum, & malum bonum, S[ic]

Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo.

Ante Ioannem prophetauit Elizabeth, & ante ortum do[mi]mini ſaluatoris prophetat Maria. Prophetat, inquam, quo[nia]m non ſolùm ea dicit quæ facta ſunt ſeculis præter[itis], ſed etiam quæ futura erant. Eſt autem hic hymnus diuæ vi[r]ginis longè omnium excellentiſsimus, & quem perpetuò [ma]gnifecit Eccleſia, vt quem habere ſolita eſt in quotidian[o] vſu. Nos ſingulos verſus & dilucidè & breuiter explicem[us]. Canit ergo in hæc verba: Magnificat anima mea dominu[m].

Magnificare dominū quis poßit. Quærat hic aliquis: Si dominus nec augmentum nec decre[mentum] mentum accipit, quomodo anima glorioſæ virginis dom[i]num magnificare poteſt? Scripturæ vſus obſeruandus eſt, [ne] impiè vel de Deo, vel de diua virgine ſentiamus. Neque [e]nim Deus ſe maior fieri poteſt, neque diua virgo abſurdè [lo]cuta eſt, ſed quoniam ſcripturam ſacram & amauit & nouit, etiam iuxta eius formā loqui voluit. Certè in Pſalmis ſic ait

Pſalm. 34. Propheta: Magnificate dominum mecum. Commodè hu[nc]

Magnificare. nodum ſecemus. Magnificare in Scripturis diuinis idem e[ſt] quod aliquem laudibus extollere, magnifica de aliquo præ[dicare].

Luc. 7. dicare. Sic Lucæ ſeptimo legimus de populo: Magnificabant dominum dicentes, Propheta magnus ſurrexit in nobis... eſt, laudibus ſummis vehebant Deum, mirabantur, nec ſa[tis] laudare poterant diuinam beneficentiā. Sic nobis præcep[it]

Exo. 20. Exod. vigeſimo Deus, vt magnificemus parentes noſtros, hoc eſt, magnificè de eis ſentiamus, vt pretioſi nobis ſint, e[tiam] ſi ſint viliſsimi & pauperrimi. Et vult quidem Deus, [vt] magnificemus eum, hoc eſt, vt magnificè ſentiamus de ipſo, vt virtutes ipſius prædicemus, vt à laudibus eius non tacea[mus].

mus,etiamsi ipse ex laudibus nostris nihil emolumēti capiat, neque ex vituperio nostro detrimenti quippiam. Quemadmodum enim is qui apertis oculis Solis intuetur lucem, sibi ipsi prodest,admirans pulchritudinem syderis, neque illi aliquid confert,quippe clariorem facere ipse admirādo non potest,sed permanet idem Solis fulgor: ita & qui Deum admiratur, eumque honorat, sibi ipsi præmia promeretur, non deo aliquid addit. Hinc est quod Dominus dicit: Ego glorificātes me glorificabo. Et Psalmista ad Dñm: Bonorū meorū non eges. Et Iob xxij. inquit Eliphas Themanites: Quid prodest Deo si iustus fueris? &c. Sed reuertamur vnde digressi sumus. Deipara virgo dicēs, Magnificat anima mea Dominum,nihil aliud voluit indicare,quàm si dixisset, Ego, quam tu Elizabeth beatam prædicas,& matrem Domini Dei tui agnoscis, non possum negare me esse id quod sum,nec habeo quod agam aliud,nisi vt laudibus summis summum extollam Deum. Anima itaque mea,hoc est cor meum, & corpus meum,quantum vires meæ possunt,laudant Dominum. Magnificè sentio de ipso, pretiosus mihi est,& omni honore & laude dignissimus à me habetur. Sequitur: Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Paulò antè audiuimus Ioannem Baptistam præ gaudio exultasse in vtero matris: iam & spiritus Mariæ præ gaudio exultat in Deo seruatore nostro. Vult enim dicere: Tanto amore prosequor Deum & saluatorem meum, vt vix me contineam ne præ gaudio exultem. Imò tantus est in eum amor meus,vt externè testatum facere non possim,sed spiritus meus intra me miro gaudio gestit,& ineffabiliter lætatur in Deo salutari meo. Videtur secundus versus primi esse interpres. Obserua autem quomodo laudandus & honorandus sit Deus,non externa tantùm larua, quod hypocritarum est,sed ex corde,& intimo affectu, id quod & aliis scripturæ exemplis docemur. Exultauit cor meum in Domino,inquiebat Anna mater Samuelis. Et Psalmista. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. De Hypocritis autem loquitur Dominus: Populus hic labiis me honorat,cor autem eorum longè est à me. Verum autem gaudium & verax exultatio Christianorum est, gaudere & gloriari in Domino Deo seruatore nostro: non in huius mundi diuitiis vel voluptatibus. Procedamus.

Simile. — *1. Reg. 2. f.* — *Psal. 34* — *Iob. 22* — *1. Reg. 2.* — *Psal. 83* — *Esa. 29*

Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Rationem reddit quare non posit non magnificè sentire de Domino,& quare sic exultet in Deo seruatore suo. Vult ergo dicere: Dignum equidẽ est,vt anima mea,hoc est,quicquid virium & sensus in me est,Deum laudibus extollat immensis. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Quid est respexit? An non omnia aperta sunt oculis Dei? Obseruãdum
Respicere dei. ex scripturis verbum,Respicere, plerunque in bono accipi, rarò autem in malo. Est autem respicere Dei, misereri, vel
Exod.2 auxiliari. Sic in Exodo: Respexit Dominus filios Israel,& liberauit eos. Et Iudith vj. Respice ad humilitatem nostram.i. iuua nos. Et psal.cj. Respexit in orationem humilium: & non spreuit precem eorum. Sic in Geñ. Respexit Dominus ad Abel & munera eius, ad Cain autẽ & munera eius nõ respexit. Hoc est,Abel & munera eius placuerunt Deo, Cain verò nequaquam. Sic respexit dominus Petrum flẽtem,&c. Sumitur tamen subinde & in malam partem, vt libr. Iudith ca ix. Respice castra Assyriorũ.i.euerte,puni, destrue. Et apud Abac.ca.j. Quare non respicis iniquos, id est quare non punis? In priori itaque significatu à Maria accipitur, quo voluit significare se minimè adeo contemptam fuisse à Deo,vt eaque non fuerit magni nominis apud huius mundi homines. Fuerunt & aliæ puellæ & virgines in Iudæa, immo in toto mundo,& fuerunt apud mundum preciosæ,magnę reputationis,genere & diuitiis claræ,sed nulla illarum Deo placuit. At ego vilis puella apud mundum,sponsa miseri fabri, incola & ciuis non celeberrimæ vrbis Hierusalem, sed cõtempti hactenus oppiduli Nazareth, visa sum Deo digna ancilla, per quam mirifica quædam perficeret. Tu autem vide quàm se totam deiiciat. Potuisset verè se vocare matrem Dei,& vocat se ancillam Dei. Potuisset verè dicere se præferri multis aliis,sed nihil hic gloriatur de suis virtutibus,hoc vnico contenta est,demõstrasse scilicet seipsam Deo placuisse, etiam si indigna sit ad tantam dignitatem euehi. Solent enim vere sancti & virtuosi homines suas virtutes nec agnoscere, nec magnificè iactare. Subdit autem diua virgo: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Et hæc prophetìcè loquitur. Etsi enim tum tẽporis quãdo Christum in vtero gerebat Maria,non magni nominis habita fuerit, vt cuius fœlicitas mundo incognita tunc fuerat,tamen à nato Christo vbique & beata & gloriosa prædicata est, non tam à gentibus conuersis ad Christum,quàm à Iudæis. In euãgelio cer-

mulier illa plebeia clamabat dicens ad Christũ: Beatus ven- *Lu.11.*
ter qui te portauit,& vbera quæ suxisti. Et quanto maiore temeritate hæretici aliquot Diuæ virgini labem aspergere conati fuerunt, tanto maiore splendore dignitas & eminentia ipsius emicuit. Ex hoc igitur,inquit, quando mater facta sum filij Dei,quando tantam gratiã inueni apud Dominum,beatam me dicent, laudabũt & glorificabunt me omnes generationes. Addit diua virgo & alias suæ beatitatis causas.

Quia fecit mihi magna qui potens est,& sanctum nomen eius.

Quæ sunt illa magnalia Mariæ à Deo facta? Ab æterno ipsam præ omnibus mulieribus delegit, ab omni labe tam originalis quàm actualis peccati præseruauit, Spiritusancto repleuit,Archangelũ Gabrielem legatum ipsi misit,in virginitate perpetuo seruatam matrem filij Dei fecit,in ipsius vtero verbum Dei caro,id est homo fieri voluit. Hæc magnifica illa sunt,& adeo magna, vt maiora ab æterno non audierit mundus. Quid enim mirabilius,quid magnificentius vnquam auditum est,quàm quòd virgo in vtero cõciperet, & pareret filium,& filium à quo ipsa creata est? Hinc rectè in Ecclesiastico cantico dicitur,Beata es virgo Maria,quę portasti creatorem mundi,genuisti eum qui te fecit, & in æternum permanes virgo. Porrò ne quis dubitaret de tam magnifico facto,addit Maria: Qui fecit mecum magnalia,potẽs est,& sanctum nomen eius. Et in superioribus eadem accepimus ab Angelo,& sacræ literæ alibi eadem de Domino prædicant. Ab angelo audiuimus. Apud deum non est impossibile omne verbum. Et deinde: Quòd nascetur ex te sanctum,vocabitur filius Dei. In Psalmis autem: Dominus fortis & potens. *Psal.24*
In Moyse: Omnipotens est nomẽ eius. Et rursum in Psal. No- *Exo.25.*
men eius sanctum est. Quid est, Sanctum nomen eius? Qui- *Psal.111*
dã interpretantur,Nomen eius,id est,Deus ipse, & quicquid de ipso verè prædicari potest, sanctum est,& sic sanctum est, vt quicquid præter ipsum sanctum est aut dicitur,ab illo qui naturaliter sanctus est,participium sumpserit. Quoniam vero in sacris id sanctum dicitur, quod Deo consecratum est, *Sanctum.*
quódque prophanare nemini licet,videtur diuina Maria hoc loci nomen pro laude siue gloria Dei sumpsisse, sicut & vsus sermonis obtinuit,vt dicatur de viro laudabili,Magni nominis est. Vt sit sensus huius versus: Qui tã magnifica mecũ egit, verè potens est,vt nihil ipsi sit impossibile,& nomẽ eius sanctum est,hoc est,Nemo hominum de hoc magnifico & vere

diuino opere gloriari vel debet vel meritò poteſt, ſed om-
Doct. nis laus & gloria huius facti vni Deo debetur, vt ſic ab opere
ſolus artifex laudetur. Hactenus de verſu quarto. Tu porrò
diſce prædicare & laudibus vehere magnalia Dei, ſic vt ni-
hil tuis meritis, ſed omnia diuinæ bonitati adſcribas. Audis
Dominum potentem, diſce illi fidere, diſce in illum ſperare.
Audis nomen eius ſanctum, tu caue ne per tuã malitiam pol-
luatur, ſicut Deus de quibuſdam conqueritur: Nomen meũ,
Eſa.25 inquiens, propter vos male audit inter gentes. Vide item ne
Rom.2. nomen ſanctum Dei in vanum accipias, ſed audi dominum
Leuit.19 dicentem, Sancti eſtote, quoniam & ego ſanctus ſum, &c. Se-
quitur verſus quintus.

Et miſericordia eius à progenie in progenies timentibus eum.

Id quod ego prædixi, iam à Maria diua virgine confirma-
tur. Dixi autem in Deo ſperandum eſſe, quoniam potens ẽ,
& ſperantibus in eum benefacere poteſt. Ne igitur quis mi-
hi obſtrepat dicens: Scio quidem Deum eſſe potentem, im-
mo omnipotentem, vt benefacere poſsit: verùm an etiam ve-
lit, vnde mihi perſuadetur? Audi itaque Mariam potẽtis Dei
matrem: Miſericordia, inquit, eius à progenie in progenies,
timentibus eum. Apertum eſt quod dicit, omnibuſque ali-
diuinis ſcripturis conforme. In Exodo legimus: Ego ſum
Exo.2. dominus Deus tuus fortis, zelotes, viſitans iniquitatem pa-
trum in filios vſque in tertiã & quartam generationem eo-
rum qui oderunt me: & faciens miſericordiã in milia his qui
diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea. In Pſalmis item re-
ques eſt Dei miſericordia. Miſericordia Domini ſuper om-
Pſal.144 nia opera eius. Et miſericordia domini plena eſt terra. Et di-
Pſal.32 uus Apoſtolus Deum vocat patrem miſericordiarum, &
2.Cor.1 Deum totius conſolationis. Nolo hic diuinæ miſericordiæ
enumerare teſtimonia, quòd ſcilicet diſsimulat peccata ho-
minum propter pœnitentiam, quòd propterea expectat nos,
vt miſereatur noſtri. Neque enim tales ſumus, quibus multis
commendari conueniat miſericordię Dei magnitudo. Vnuſ
quiſque noſtrum deſcendat in cubiculum conſcientiæ ſuæ,
conſiderans quot modis, quoties, quàm grauiter offenderit
Deum, quàm omnia etiam benefacta noſtra ſint variis vitiis
inquinata, atque ita intelliget quantum debeat immenſæ mi-
ſericordiæ Dei, qui noſtram imbecillitatem tam patienter
tolerat, qui tot occaſionibus inuitat ad pœnitentiam, qui re-
piſcentibus tam placidè omnem remittit noxam. Sed audi-

mus etiam Paulum: An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te inuitat? Secundum autem duritiam tuam, & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, &c. Quid infamius aut deploratius, quàm hominem, qui terra est ac cinis, qui quicquid est, aut potest, id totum debet diuinæ beneficentiæ, cornua tollere aduersus eũ à quo conditus est, à quo redemptus est, à quo tot modis ad æternæ vitæ consortium inuitatur? Ingratitudinis est, eum contemnere vnde tantum beneficiorum acceperis. dementiæ est, ei velle rebellare, qui nutu potest perdere. impietatis est, non agnoscere conditorem, non vereri parentem, non amare seruatorem. Non tutum est, ô boni, non tutum est sic fidere Dei misericordiæ, vt interim à peccato non desistas. Neque enim contenta fuit virginum Regina dixisse: Et misericordia eius à progenie in progenies, sed addit cum differentia: Timentibus eum. non contemnentibus, sed timentibus eum. Sic canit etiam Psalmista: Misericordia Domini ab æterno & vsque in æternum, super timentes eum. Qui autem sunt isti timentes? Audi Sapientem: Qui timet Deum, faciet bona. Et Psal. Timete Dominum, quoniam nihil deest timentibus eum. Et in prouerbiis: Timor Domini expellit peccatum. Qui enim Deum timent, verbo eius salubriter terrentur, semper metuentes ne transgressores illius inueniantur. Sed videamus in sequentibus & misericordiæ & iustitię Dei manifestissima exempla. Subdit enim Maria.

Rom. 1
Psal. 120
Prou. 15
Pro. 8.

Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mẽte cordis sui.

Prædicauit diua virgo Deum esse potentem, esse & misericordem: id quàm verum sit, iam ordine demonstrare satagit. Fecit, inquiens, potẽtiam in brachio suo. Nemo hic imaginetur Deo patri cœlesti esse manus vel pedes, id quod Anthropomorphitæ olim somniabant, sed cogitet scripturam sic loqui hominibus de Deo, vt quid de Deo Deique operibus sentiendum sit, intelligant. Sicut itaque in alio Euangelij loco per digitum dei, Spiritus dei intelligitur, id quod concordia Euangelistarum docet, ita & hoc loci brachium dei, filius dei Christus Iesus intelligitur. Omnia enim per ipsum facta sunt, & sine ipso factũ est nihil. Sic Exodi. xv. legimus: Dextera tua domine magnificata est in fortitudine: dextera manus tuæ confregit inimicos. Et iterũ ibidẽ: Irruat sup eos formido & pauor in magnitudine brachij tui. Sic in

Brachium Dei.
Luc. 11.
Mat. 12
Ioan. 1.
Exo. 15

Pſal.76. Pſalmis legimus: Redemiſti in brachio tuo populum tuum. *Eſa.40.* Apud Eſaiam item: Ecce Dominus in fortitudine veniet, & *Eſa.58.* brachium eius dominabitur. Et rurſum idem: Parauit Dominus brachium ſuum ſanctum in oculis omnium gentium: & videbũt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Intelligimus itaque ex præmiſsis, Chriſtum in ſcripturis ſubinde vocari brachiũ Dei: generali porrò voce intelligimus per Domini brachium, ipſius virtutẽ & potentiam. Suffecerint hęc. Deinde obſeruandum, D. virginem morem prophetarum ſic obſeruare, vt indifferenter vtatur temporibus, vt quæ dicit iam fieri, vel facta vel futura eſſe indifferenter intelligi poſsint. Certè in ſuperioribus continuò mutauit tempora, inquiens: Magnificat anima mea Dominum. hic in præſenti loquitur: dein in præterito, Et exultauit ſpiritus meus. dictum eſt pro exultat ſpiritus meus. Pari modo quod dicit iam, Fecit potentiam in brachio ſuo, non tam intelligendum eſt de præteritis, quàm de præſentibus & futuris. Potenter enim egit Dominus aduerſus ſuperbos veteris teſtamenti: & diſperſit diſiecítque eos propriis ipſorum conſiliis, idipſúmque fecit temporibus Apoſtolorum, & in finem vſque faciet. Quæris exempla? An non propriis conſiliis ſuis perierunt atque diſperſi ſunt Babylonij illi fabricatores, qui dicebant: Venite, faciamus nobis ciuitatem & turrim cuius culmen pertingat ad cœlum, & celebremus nomẽ noſtrum antequam diuidamur in vniuerſas terras. Audis ſuperba ſuperborum hominum conſilia? Audi quomodo falſi ſunt ſuis ipſorũ conſiliis. Ait enim Dominus: Venite deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſq; vocem proximi ſui. & quod propoſuit Dominus fecit. Quid referam Pharaonem illum propria ſua obduratum malitia? An nõ conatus eſt Domino illudere ſæpiſsime? An non frequẽter ambiuit orationes Moyſis & Aaronis, *Exod.6.* pollicitus pœnitentiam? Sed quoniam Deus tempore opportuno potentiam brachij ſui oſtendere voluit, ille impius, faſtuoſus & verſipellis tyrannus pœnas meritas dedit. Nolo hic referre Sennacherib Regem illum Aſſyriorum: an non egregiè & hic dedit pœnas? Venio ad Nouum Teſtamẽtum. Nolo autem receſere quoties Dominus Ieſus Chriſtus Scribas & Pharisæos ſuis ipſorum vicerit conſiliis: vnico contenti erimus exemplo. Superbi illi Phariſæi, Scribæ & Pontifices quale collegerint conſilium aduerſus Dominum, obſcurum

Brachium Domini.

Mos prophetarũ nõ habere temporum rationem.

Nota.

Gene.11.

non est. Quid facimus? inquiunt: hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credēt in eum: & venient Romani, &c. Vidisti cōsultores: audisti consilium. Crucifixus est iuxta illorum mentem Christus Iesus. Et hic tandem contra illorum consilium omnes crediderunt Christo, & venientes Romani deuastarunt & locum & gentem. Hæreticorum, qui & ipsi superbis nisibus aut conatibus consultarunt contra Christum, nolo referre interitus. Vbiq; certè brachium Domini vicit, cepitque astutos in prudentia sua, & omne consilium ipsorum euertit. Ego Dominus (apud Esaiam legimus) conuertens sapientes retrorsum, & scientiam eorum stultam faciens. Intelligimus itaque iam quid D. Virgo versu hoc sexto cecinerit. Sequitur in septimo: *Ioan.11.* *Esa.44.*

Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles.

Fastus hominum impiorum plerunque in tribus consistit. aut enim gloriantur homines de sua sapientia, aut de sua potentia, aut de diuitiis suis. Iam quemadmodum nulla est sapientia, qua consilium Dei euerti possit, ita nulla est potentia quæ Deo resistere possit, ita & nullæ sunt diuitiæ quas Deus non possit perdere. Pulcherrimo ergo ordine Deipara virgo tria hæc prosequitur, id quod & à Hieremia olim factū fuerat. Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & nō glorietur diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur, scire & nosse me, & cætera quæ sequuntur. Sed exemplis facilè probatur, quod gloriosa virgo canit. Deposuit certè Dominus potētes de sede, & exaltauit humiles. Deposuit potentes Angelos, Luciferum cum apostaticis angelis suis: deposuit & potentes homines de thronis suis: Exaltauit humiles angelos qui libero suo arbitrio malos angelos non sunt secuti. Exaltauit & humiles homines qui suæ cōditionis nō sunt obliti. Quis sicut Dominus Deus noster, inquit Psal. qui in altis habitat, & humilia respicit in cælo & in terra? Suscitans à terra inopem, & de stercore erigēs pauperem, vt collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui. Quoties repetitur sententia Christi in Euāgeliis: Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur? Adducemus vtriusq; exempla, & mixtim quidem. Apud Danielem legimus superbiam & fastū regis Nabuchodonozoris cum sua statua aurea: legimus ibidem eiusdem deiectionem, & quia fœnū vt bos comedit. In eodem libro prophetico legimus quòd Daniel cū tribus pueris à miseriis magnis *Hiere.9.* *Psal.112.* *Danie.4.* *Danie.3.*

ad maiores honores exaltati fuerint. Quis nesciat Amani-
Hester 6. & 7. stuosissimum oppressorem Iudęorum non solùm sede de-
ctum, sed etiam patibulo affixum, meritas dedisse pœnas? at
humilis & contemptus Mardocheus in illius substituitur ho-
Gene. 41. noris locum. Audis bonum virum Ioseph patriarcham in er-
gastulo carceris, audi eundem Saluatorem mũdi in Aegypto
vocari. Huius generis exempla petas licet ex Ethnicorũ mo-
numentis copiosissima. Annotauit nõnihil eius generis Va-
lerius Maximus. Perpetuò enim verũ est quod hic canit Ma-
ria: Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Sic Sa-
1. Reg. 2. muelis mater Anna olim cecinit: Dominus suscitat de pul-
uere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum
principibus, & solium gloriæ teneat. Obseruandum hic dili-
genter, quid Maria dicat: deposuit, inquit, potentes de sedi-
bus. non dicit: deposuit sedes potentum. Magistratus enim
quoniam à deo ordinatus est, vituperari non potest: at qui
potestate abutuntur, hi culpandi sunt, & de sedibus suis de-
cientur. Nec quis arbitretur quæ Maria hic canit, non sem-
per venire ad effectum, quum videamus multos potentes
potestate pestilentissimè abuti, nec tamen deiici: sed cogi-
tandum est deo laneos quidem esse pedes, at plumbeas ma-
nus, ita vt tarditatem supplicij grauitate pœnæ compen-
sare possit. Diu sustinuit Pharaonis cõtumaciam, nec statim op-
pressit Manassis tyrannidem. Impietatem Achab regis pa-
tienter vidit. quis autem nesciat illos & similes grauissimas
dedisse pœnas? Nostra malitia à talibus principibus p-
debet: meretur enim peiora, & solent mali princip-
Iob 34. propter malitiã populi. Sic enim Iob loquitur: Propter pec-
cata populi facit regnare hypocritam. Sequitur:

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes.

Quæ de sapientia, potentia, & diuitiis in hoc sanctissimo
hymno dicuntur, sic intelligenda sunt, vt non dona dei
enim illa tria certè dona dei) sed donorum vsus damnari
scatur. Neque enim ideo dispergũtur sapientes, quia sapien-
tes sunt: sed quia sapientia sua in derogationem diuini
noris vtuntur. Sic de potentibus & diuitibus etiam di-
esto. Pari modo quod de iis dicitur qui in infimis nume-
tur, vel qui paupertate premuntur, non sic intelligend-
quasi infimatem esse vel pauperem esse, certus sit ad ho-
dinem gradus: neque enim omnes humiles exaltantur, neque
omnes pauperes bonis implentur. Sic autem negotium

intelligendum venit. Qui sortem suam æquo fert animo, &
in humili loco positus, maiores non appetit honores, hic me-
retur à deo exaltari, si non in præsenti, certè in futuro. Qui
autem nunquam sua sorte contentus existit, sed semper al-
tiora cogitat, quíque alienis inuidet honoribus, hic tantum
abest vt exaltetur, vt etiam ad inferos vsque demergatur.
Quod de dignitatibus diximus, idem & de diuitiis dicemus.
Multos inuenire licet pauperes & esurientes, qui profectò
indigni sunt vt vel communi vtantur aura. Nebulones enim
sunt, latrones, helluones: & vt summatim dicam, mancipia
diaboli. Hi ad Christum non spectant, deo non placent, &
iudicium illorum nō tardabit. Si autem sunt qui ob iustitiam
paupertate vel esurie vel infirmitate premuntur, & patienter
omnia ferunt, suáque sorte contenti sunt, hi sunt quos suble-
uandos à deo diua virgo canit, dicens: Esurientes impleuit
bonis, & diuites dimisit inanes. Esurientes hic pauperes in-
telligimus, quibus opponit diuites. Vide autē quàm prægnā- *Esuriētes.*
tibus verbis omnia efferat. Esurientes, inquit, hoc est, qui mi-
seria & paupertate premuntur immeritò, hi nō tantùm acci-
piunt bonum, sed implentur, inquit, bonis, vt abūdent etiam.
Diuites porrò, qui gloriantur in diuitiis suis, qui existimant
seipsos sibi sufficere, quíque bonis suis abutūtur, vel luxu di-
lapidantes, vel in pauperes non erogātes, tales, inquit, ne mi-
nimum quidem à deo recipient, sed dimittentur inanes, &
euacuatis loculis De his canunt Psalmographi. Dauidis hæc
sunt: Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum,
nec semen eius quærens panem. Et ibidem: Vidi impium su- *Psal.36.*
perexaltatum & eleuatum super cedros Libani, & transiui, &
ecce non erat: & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.
Rursus in alio psalmo legimus: Diuites eguerunt & esurie-
runt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bo- *Psal.33.*
no. Suffecerint hæc. Quòd si quis rem penitius introspexe-
rit, inueniet hæc Mariæ verba etiam alio modo posse intel-
ligi, nimirum de his qui etiam spiritualiter sibi videntur di-
uites, hoc est, qui præsumunt plus æquo de probitate & iusti-
tia suis, aliósque fideles præ se contemnunt. Hi certè audient
olim: Amen dico vobis, nescio vos. Qui verò esuriunt & si-
tiunt iustitiam, hoc est, qui infirmitatis suæ memores nun-
quam non ambiunt dei misericordiam, hi, inquam, saturabū-
tur. Sic ergo iuxta hāc interpretationem committimus Pha-
risæum cū publicano: in priori verò diuitem purpuratū cum

Lazaro mendico.Iam rurſus ordo diuam virginem vocat.

Suſcepit Iſrael puerum ſuum,recordatus miſericordiæ ſuæ.

Quis eſt Iſrael ille puer ſiue ſeruus Domini? Primùm intelligimus Iudæos, qui nato Chriſto crediderunt. Secundò intelligimus eos qui ex Helleniſmo ad Chriſtianam religionem peruenerunt. ſic enim Apoſtolus noſter Iſraëlem bifariam interpretatur. *Roma.9.* Quid autẽ eſt quod ait, Suſcepit: ex alio ſcripturæ loco intelligere licet, vbi ſic legitur: Cuſtodiens paruulos Dominus, humilians autem peccatores vſq; ad terram. *Pſal.114.* Et rurſum: Suſcipiens manſuetos Dominus: humiliatus ſum, & liberauit me. *Pſal.146.* Idem ergo eſt ſuſcipere, quod liberare, protegere, vel auxiliari. Quaſi vellet dicere: Hactenus quidẽ videbatur Deus & miſericordiæ ſuæ & gẽtis noſtræ oblitus, videbatur item vniuerſum Iſraëlem reieciſſe. At nũc declarauit ſeſe nequaquam immemorem ſui populi, declarauit item ſe adhuc miſericordem. Suſcepit enim Iſrael, id eſt, curam eius in ſe ſuſcepit, auxiliatus eſt ei. Er hat ſich der Iuden angenummen, manum labenti Iſrael porrexit, vt ipſum rurſum erigeret. Loquitur autem hic diua virgo tectis verbis de eo quod ipſa iam in vtero habebat, nempe de vero Meſsia, quem præcipuè pater cęleſtis populo Iſrael promiſerat. Tectis autem verbis, inquã, de eo negotio, de incarnatione nimirum Chriſti loquitur, vt nuſquam non referat piam humilitatem. Potuiſſet certè dicere: Ecce ego mater ſum filij dei, ego electa ſum vt Meſsiam vniuerſo orbi parerem, meóque miniſterio ſalus mundi peragetur. Sed ne inanis gloriæ notam incurreret, néve aliis gloriandi exemplum præberet, maluit tectis verbis & gloriam Dei, & veritatẽ rei indicare. Quod enim in hoc verſu dicit, Suſcepit Iſrael puerum ſuum, & recordatus eſt miſericordiæ ſuæ: ſtatim ſequenti verſu, cum de promiſsionibus Dei patribus factis loquitur, declarat quid velit. Sed obſerua quod ait: Recordat⁹ eſt miſericordiæ ſuæ, ne quis putet noſtris meritis, vel noſtra probitate patrẽ cœleſtem commotum vt filium ſuum mitteret in mundũ. Non enim noſtra probitas, aut noſtra iuſtitia in cauſa eſt, ſed miſericordia dei, id quod Apoſtolus multis locis oſtendit. *Miſericordia.* Cum inimici eramus, reconciliati ſumus, inquit, Deo, per mortem filij ſui. Et diuus Ioannes in canonica ſua: *1.Ioan.4.* In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam filium ſuum vnigenitum miſit Deus in mundum, vt viuamus per eum. In hoc eſt charitas, non quaſi nos dilexerimus Deum, ſed quoniam ipſe prior dilexit

dilexit nos,& misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris,&c. Idem Christus ipse in euãgelio Ioannis testatur: Sic Deus dilexit mũdum,inquit,vt filium suum vnigenitum *Ioan. 3.* daret,vt omnis qui credit in eum,non pereat, sed habeat vitam æternam. Sed videamus vltimum huius cantici versum.

Sicut loquutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in secula.

Nihil fortuitu hic geritur,inquit,sed quod olim deus promiserat patribus nostris,Abraham & posteris eius, hoc nunc exhibitum est. Dictum est enim ad Abraham:In semine tuo *Gene.22.* benedicentur omnes gentes. Dictum est Dauid: De fructu *Psal.131.* ventris tui ponam super sedem tuam. Dictum est Esaiæ: *Esa.11.* Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet,& requiescet super eum spiritus domini. Et eidem vt loqueretur ad Achaz regem: Ecce virgo concipiet,& pariet filium,& vocabitur nomen eius Emanuel. Ad Hieremiam au- *Esa.7.* tem:Creauit dominus nouum super terram:fœmina circundabit virum. Quid ad Baruch? Post hæc in terris visus est, *Hiere.30.* & cum hominibus conuersatus est. Sed desinam recensere *Baruch.3.* omnes veteres prophetias, quoniam aliàs certi sumus deum præstare Abraham & semini eius vsque in sæculum,quęcunque pollicitus est. Quæ procedunt de labiis meis, ait alibi, non faciam irrita. Sed satis diu cantico huic sumus immorati,ad reliqua properemus. *Psal.88.*

Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

Sex mensium à conceptu erat infans, quando beatissima virgo salutauit Elizabeth, quæ & puero in ventre ipsius sanctificato, repleta est spiritu sancto, & tres ferè menses mansit apud eam. At ferè sex & ferè tres, nouem non excedunt menses. Tempus autem naturalis partus ad initium decimi peruenit:vnde ex pręsenti loco colligimus,virginem discessisse circa tempus pariendi Elizabeth, hoc est, cùm iamiam esset paritura.Mansit autem quàm diu potuit,& abiit quando debuit. Indecens enim est,virginem parientibus adesse: & Maria virginũ omnium regina & speculum, fugiebat multitudinem hominum qui ad partum venturi erant.Mansit itaq; Maria tribus mẽsibus cum Elizabeth: nec dubium,quin cum magno & Ioannis & matris profectu. Si enim eo quòd tantùm venit Maria ad Elizabeth,& salutauit eã,exultauit infans in gaudio,& spiritu sancto plena Elizabeth ꝓphetauit ea quę *Obserua.*

In Euangelio scripta sunt, & in vna hora tantos profectus ha buit, nostræ coniecturæ relinquitur, quid in tribus mensibus profecerit asſiſtente Maria Elizabeth. Valde quippe ma gnum est in puncto horæ atque momento exultare, spiritu sancto repleri, & per tres menſes ex vicina matris domini saluatoríſque præſentia non profeciſſe. Quid & quantum credimus affuiſſe gaudij, dum de diuinis solæ confabularentur, dum referebant quòd non propriis meritis, ſed ex diui na gratia talium fœtuum factæ fuerant portatrices, tam ma gnorum filiorum ſe prænoſcerent eſſe matres? Neſciebant diuortiari ab inuicẽ, quas amor cæleſtis coniunxerat. Non

Obſerua. enim tam cito dimittenda bonorum conſortia, vbi poſsibi litas eſt morãdi, nec leuitate animi recedendum eſt ab his, quibus verè virtus adeſſe cognoſcitur. Et ſicut vtile ac lau dabile eſt non repente bonorum conſortia derelinquere, ita vtiliſsimũ eſt impiorũ conuẽtibus non accedere. Sequitur:

Elizabeth autem impletũ eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quia magnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa, & congratulabantur ei.

Si quis cogitauerit quo dictante Lucas Sanctus ſcripſerit Euangelium, non mirabitur nos longiori tractatu Euãgelica verba perſequi. In Ethnicorum ſcriptis vtcũque dormitare

Roma.15. licebit: at in ſacris non item. Quæcunque ſcripta ſunt, inquit Apoſtolus, ad noſtram doctrinã ſcripta ſunt. Itaque vbi tex tus facilioris interpretationis fuerit, ad moralem locum ... patiemur. An non facillima videntur verba iam ex Luca ci citata? At prægnãtia ſunt. Cæterùm omiſsis longioribus ambagibus, quæ dominus dederit, differemus quã potuerimus bre de. Primò itaque hic vide quàm omnia reſpõdeant præmis ſæ prophetiæ. Angelus ad Zachariam dixerat: Vxor tua Eli zabeth pariet tibi filium. Et iterum: Multi in natiuitate eius gaudebũt. Et Elizabeth ipſa dixerat: Sic fecit mihi dominus in diebus quibus reſpexit auferre opprobrium meum inter homines. Iam vides omnia hæc impleta. Peperit enim Eliza beth filium, lætantur & congratulantur vicini, & agnoſcunt dei in hoc partu miſericordiã. Iam, ſi placet, verba ipſa diſcu

Orig. ciamus. Elizabeth impletum eſt tempus pariendi. Quod

Ambro. quidam obſeruarũt & annotarunt, verbum implendi ...

Theoph. poni vbi de iuſtorum partubus fit mentio, non autem de im

Beda. piorum, nolumus longiori tractatu diſcutere. Neque tamen ocioſe putamus poſitũ, tempus hoc impletum eſſe, cum ...

tuisset simpliciter dici: Elizabeth peperit filium. Hoc igitur mihi videtur spiritus sanctus in Luca voluisse intelligi, iuuentam Elizabethæ non fuisse tempus pariendi, sed potius senectam. Credibilius enim fuerat Elizabetham parituram in ipsa iuuenta, quàm in senectute. At domino totius creaturæ, qui etiam citra communem cursum operari potest, visum est vt tandem in senectute impleretur tempus pariendi. Itaque quæ in iuuentute sterilis fuit, in senectute iuxta dei pollicita peperit filium, filium talem, cuius laus ante suam natiuitatem ab Angelo Gabriele decantata est. Et audierunt vicini & cognati eius, Elizabethæ intellige, quia magnificauit dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. Mirum fortassis alicui videbitur, quòd vicini sic celebrãt hunc partum, quasi in hoc deus Elizabethæ maximè misericors fuerit, & quasi minus propitium videatur habere dominum, quæ mater fieri non possit. Hoc negotium expediemus, id quod nos facturos recepimus. Primò itaq; obseruandum, qualis fuerit Iudaici populi super sterilitate sententia. In Deuteronomio sic legimus: Si postquam audieris hæc iudicia, custodieris ea, & feceris, custodiet & domin⁹ deus tuus pactũ tibi, & misericordiam quam iurauit patribus tuis, & diliget te & multiplicabit, benedicétq; fructui ventris tui, &c. Eadem & in Exodo dicta sunt, & vtroq; loco additum: Non erit apud te sterilis vtriusque sexus. Fœcunditas itaque in populo testabatur dei fauorem, sterilitas autem rudi populo indignationẽ dei testari videbatur. Sic & in Psalmis legimus: Beatus es, & bene tibi erit, vxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo, qui timet dominum. Et Psal. cxliij. Quorum filij sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo templi, &c. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Vides fœcundos bene audire in Israel, steriles autẽ blasphemari. Accedit quòd & quædam mulieres propter impietatem sterilitatis opprobrium pertulerunt. Sic in Genesi legimus: Concluserat dominus omnem vuluam domus Abimelech, propter Sarã vxorem Abrahæ. Sic Michol filia Saul quoniã temere despexerat Dauidem corã arca domini saltantem, nõ accepit filium vsq; in diem mortis suæ. Et in Propheta Osee, de Iudęis idololatris dicit domin⁹: Quòd si enutrierint liberos suos, absq; liberis faciam eos in hominibus.

Impletũ tempus.

De sterilibus matribus.

Deut. 7.

Exo. 23.

Psal. 128.

Psal. 143.

Gene. 20.

2. Reg. 6.

Oseæ 9.

Et statim: Quod etsi genuerint, interficiam amantissima vte-
ri eorum. Ex his itaque & similibus sumpserunt Iudæi occa-
sionem, sterilitatem verum esse indignationis dei argumen-
tum. Sed falsi sunt. Dominus enim subinde solebat impios
sic punire, at nõ omnes steriles in pœnam suam steriles sunt.
Esa.56. Apud Esaiam enim legimus, eunuchis nihil obesse, etiamsi
non possint post se relinquere semen: modo legem dei non
præuaricarẽtur: & docuit ibidem nihil obesse, si quis aut non
posset habere filios, aut nollet, dummodo legem dei serua-
August. ret. Maledictum enim illis competebat, qui cùm possent ac
Quæst. Ve- vellent, diuino obstãte iudicio steriles erant, ne fructum ha-
ter. & No- berent creationis dei, quem spernebant: vnde cùm viderent
ui testa. generare se non posse, aut genitos minimè possidere, co-
cap.17. gnoscerent indignantis dei iram esse, & conuersi satisface-
rent. Et tamen falsa opinio illa, nõ infimos tantùm, sed etiam
magnos tenebat homines. Nam & sancti viri, cùm cupidi es-
sent filiorum, & id non obtinerent, æstimabant peccata ob-
stare, & dolebant, ignorantes dei esse obseruantiam, cui ser-
Chrysosto- uabantur. De Abraham, Isaac & Iacob loquimur, qui omnes
mus Hom. steriles habuerunt vxores. Non possum carpere eorum vi-
48. in Gen. tam, & dicere quòd sterilitatem illam peccata fuerint ope-
cap.25. rata. Omnes iusti, omnes virtute præditi, omnes à deo testi-
moniũ habentes. Nam de ipsis dicebat: Ego sum deus Abra-
Hebr.11. ham, deus Isaac, & deus Iacob. Beatus autem Paulus: Ideo nõ
confunditur deus, vt inuocetur eorum deus. Multæ ipsorum
laudes in nouo, multæ in veteri testamento. Vndique clari &
nobiles, & omnes habuerunt steriles vxores, multóq; tempo-
re caruerũt liberis. Falsa itaque eorum est opinio, qui existi-
mant sterilitatẽ semper esse peccati pœnam, quum tam clari
viri, tam deo dilecti viri, omnes steriles habuerunt vxores.
Videmus itaque vnde hanc falsam persuasionem hauserint
tam magnates quàm infimates: & inde possumus coniicere,
quare Elizabeth suam sterilitatem opprobrium vocarit, &
quare vicini fœcũditatem Elizabethæ dei misericordiæ ad-
scripserint. Congratulati sunt itaque vicini & cognati Eliza-
beth, quia magnificauit dominus misericordiam suam cum
illa, ita vt in senectute potuerit parere filium, & sic potuerit
veterum Patriarcharum assimilari vxoribus, quæ & ipsæ in
senectute tandem effectæ fuerunt matres. Laude digni sunt
profectò vicini & cognati illi, qui omnem inuidiam exuen-
tes, alienæ fœlicitati congratulantur. Diabolicum est enim

aliena torqueri fœlicitate. Laude digna etiam est Elizabeth, quæ sua probitate & suis cõmodis moribus potuerit sic à se omnem propellere maleuolentiam eorum quibuscum conuersari debuit. Inuenias enim familiam sic exorbitantem, vt non posśit non contemni à vicinis. Sis tu Elizabeth, & inuenies qui fœlicitati tuæ non inuidebunt. Sequitur:

Et factum est in die octauo venerunt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

In Genesi dominus ad Abraham dixerat: Masculus octo dierum circuncidetur. Nato itaque Ioanne, à partu ipsius octauo die venerunt, vicini nimirum & cognati in ædes Zachariæ ad circuncidendum puerum. Neque enim lex circuncisionis in Ioãne, sed in Christo cessare debuit, quoniam Iòannes promisśionem Abrahæ à deo factam implere non potuit, quam vnus Christus dei filius Messias noster implere debuit. Porrò sicut nos in baptismo, ita illi in circuncisione pueris nomina indere solebant. Dum itaque circunderetur puer, & ipsi nomẽ imponi debebat, pater autem mutus cùm loqui non posset, qui tamen autor esse debebat imponendi nominis: cognati & vicini suspicantes id patrẽ velle, quod vulgo solet esse gratisśimum, appellarunt eum nomine patris sui Zachariam. Sed quàm hoc displicuerit vtrique parenti, statim audiemus. Tu hic primùm disce in rebus prosperis, inq; temporibus lætitiæ, dei non obliuisci. Magna quidem erat omnium lætitia, neque tamen vel negligebant vel differebant dei mandatum. Nos porrò acceptis quæ voluimus, ne pili quidem facimus deum. Cura item ne negligas circuncisionem tuam, sed amputato omnia superflua, ne os plus loquatur quàm deceat, ne auris non audienda audiat, ne oculus fugienda concupiscat, &c. *Gene.17.*

Et respondens mater eius dixit: Nequaquã, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine.

Amici & vicini, quemadmodum diximus, bono animo nomen patris volebant puero imponere, at aliud visum est parentibus, imò spiritui sancto qui aliud iusserat: & dignum est, vt nostram voluntatem quantumuis bonam semper postponamus dei beneplacito, id quod in superioribus etiam admonuimus. Sed ad propositum. Bono, inquam, animo cognati & vicini volebant vt puer iam natus vel ipso nomine referret patrem, tum quòd & primogenitus & vnigenitus videbatur

esse patris : tum etiam , quòd patris nomen nihil absurdi ha-
beret,imò quòd per omnia videretur conuenire. Zacharias
enim interpretatur memor dei: & cõueniebat vt puellus iam
natus nunquã non foret memor dei.Cæterùm hoc pium vi-
cinorum votum non placebat Elizabethæ,quæ haud dubiè à
spiritu sancto edocta fuerat nomen prolis,ideoque ait: Ne-
quaquam id fiet quod vestra pietas suggerit, sed vocabitur
Ioannes:non quòd mihi mariti displiceat nomen, sed quòd
aliud visum sit deo . Non cesserunt autoritati matris cogna-
ti,sed è regione contendebant potius appellandum Zacha-
riam,eo quòd nullus esset in tota gente Zachariæ, qui dictus
sit Ioannes.Hoc de affinibus & cognatis præsentibus intel-
gendum est,aut qui nõ diu adeò defuncti ex familia illa fue-
rant . Nam inter maiores eius plerique hoc nomine voca-
fuerunt . De impositione nominis paruulorum, suo loco ...
cemus. Neque enim dici potest , quàm superstitiosi quidam
in hoc negotio sint.Quód sequitur videamus.

Innuebant autem patri eius,quem vellet vocari eum, & p...
lans pugillarem, scripsit, dicens : Ioannes est nomen eius . Et mirati
sunt vniuersi.

Quum non conueniret inter puerperam & cognatos,opus
erat autoritate patris,quæ contẽtionem finiret:at is nondum
habebat linguam : nutibus igitur vtcunque significabant ...
quod nomen placeret puero indi . pluris enim huius , quam
matris faciebant autoritatem . Ille,re intellecta,poposcit ta-
bellas pugillares , vt mutis literis indicaret quod viua voce
eloqui nõ poterat. Allatis pugillaribus scripsit in hunc modum:
Ioannes est nomẽ eius.Ac si apertè dicat:Non sibi mater,nõ
ego potior parens huic nomen imponimus,sed hoc ...
tus nomen eius.Nos ei non damus,vósque cognati ...
lito in aliis)nato huic nomẽ nõ imponetis:habet nomẽ, ...
nomen.Frustra de huic imponẽdo nomine litigatis.Ioannes
est nomẽ eius. Quod igitur de supernis est sancitũ, hu...
iudiciis nõ transfertur . Hæc cum cognati intellexissent ...
rati sunt vniuersi,nimirũ quòd placeret nomẽ nouũ, & ...
inter matrẽ & patrem mutũ de nomine conueniret. De ...
mologia nominum Zachariæ & Ioannis diximus suo loco.
Laudamus hic cognatos, quoniam præter voluntatem pa-
tum,quorũ intererat,nihil voluerũt facere . Et iam vide...
Zachariam melius sapere,qui nomẽ quod ab angelo, Io...
nondum nato impositum fuerat,mutare non ausit.Sequitur

Apertum est autem ilico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum.

Prædixerat Angelus Zachariam voce priuandum quousque hoc quod dixerat compleretur: sed iam videbatur completum, quando filius erat natus. Cur igitur in natiuitate aut in ipso ortu Ioãnis os Zachariæ non fuit apertum, sed vsq; in octauum diem dilatum? Ecce in natiuitate Ioannis verba angeli nondum fuere in totum completa, ideoque differri debuit loquela Zachariæ. Neque enim tantùm prædixerat angelus, quòd Zachariæ nasciturus esset filius, sed quòd in natiuitate eius plures essent gauisuri, & quòd vocãdus esset puer Ioannes. Itaque non debuit Zacharias loqui, donec pueri innotuisset nomen. Adde quòd miraculum hoc in circuncisionis die clarius erat ob populi frequentiam, quàm in die natalis. Et præstabat hæc populum scire, vt magnificẽtius postea tractaretur Ioannes, maiorque huius esset apud populum autoritas. Nihil difficultatis hoc loci est. Obseruandum tamen quòd Zacharias suum loqui à laude Dei accipit: quod vtinam idem facerent liberi quorundam parentum malè religiosorum. Certè oportebat pueros primum omnium paternas preces, non diabolicas blasphemias voce pedissequa, vt ita loquar, imitari. At non sumus Zachariæ, hoc est, memores Dei, cui de omni verbo ocioso reddenda erit ratio. Cæterùm quomodo Zacharias benedixerit dominum, non ita multo post audiemus. Sequitur. *Obser.*

Et factus est timor super omnes vicinos eorum, & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc. Et posuerunt omnes qui audierant, in corde suo dicentes: Quis putas puer iste erit? Etenim manus domini erat cum illo.

Omnia quæ hactenus enumerata sunt, scilicet de anu puerpera, de nouitate nominis, de filio per angeli promissum nato, de patre prius ex loquente facto muto, rursus ex muto in laudem Dei facundo facto, omnia, inquam, hæc rumore sparsa sunt, non iam per cognatos tantum ac vicinos, verumetiam per vniuersam illam Iudææ regionẽ, quæ montana dicitur, adeo vt non solũ admiratio, sed stupor quidam & horror ex tot tam insolitis miraculis conceptus, occuparet animos hominum. Siquidem ex his præludiis colligebãt, natum puerum olim magna & inaudita patraturum, cuius cõceptus & natiuitas iam tum prodigiis insigniretur. Videbant patris effœtam senectutem, anus deploratam sterilitatem;

audierant,haud dubiè, Gabrielis intercesſiſſe miniſterium, ſentiebant in vtroque parente ſpiritus cæleſtis afflatum, nihil non eſſe præter morem communem,nihil non præ ſe ferre virtutem diuinam.Hæc in ſuo corde quique contemplantes,dicebant apud ſe:Quísnam futurus eſt iſte puer? Quaſi dicāt, Nemo prophetarum tam prodigiosè natus eſt. Similia non vidimus, & neceſſe eſt vt mira & ſingularia velit dominus per hunc infantem operari. Addit Euangeliſta: Erat enim manus Dei cum illo: hoc eſt, diuina non humana virtus ſeſe tum magnificè exerebat in puero, & in vtroque eius parente. Vtinam & in nobis manus Dei, id eſt virtus diuina

Obſer. ſeſe exerat, vt nemo non magnificè de nobis ſentire posſit. Nam profectò ea eſt iam complurium Chriſtianorum vita, vt meritò de ſingulis dici posſit: Quis putas puer iſte erit? Quòd ſi interrogares verè Chriſtianum, vtique reſponderet: Niſi pœnitentiam egerit, mancipium diaboli futurus est. Neque enim manus domini; ſed diabolicus quidam gen... ſeſe in illo exerit. Sic itaque vitam & tuam & tuorum inſtituas, vt etiam qui certò neſciunt qualis futurus ſis, tamen nihil mali de te opinari posſint: vt ex primis herbis ſibi polliceri posſint quàm optimos fructus. Obſeruandum poſtremò

Obſeru. eſt, vt & nos ea quæ de diuinis operibus vel videmus vel audimus, in corde noſtro ponamus, iuxta illud quod in Psalmis eſt: In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem

Pſalm.118. tibi. Hoc eſt,ponenda ſunt verba diuina in cordibus noſtris, vt ea credamus & diligamus,vt in eis ſedulò meditemur, vt ex eis fiat directio greſſuum noſtrorum,ne à vero deuiantes in falſa incidamus. Quæ ſequuntur videamus.

Et Zacharias pater eius repletus eſt Spiritu ſancto, & prophetauit dicens: Benedictus dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.

Vide quàm bonus Deus, & facilis indulgere peccatis. Non ſolùm ablata reſtituit, ſed etiam non ſperata conce dit. Amiſſam loquelam Zachariæ reddidit, & Spiritum ſanctum, ſpiritum propheticum eidem donauit, ſic vt non ſolùm de præſentibus & futuris loqui,ſed etiam de futuris prophetare potuerit. Quod enim hoc loci canit Zacharias ſacerdos, verè prophetia eſt, demonſtrans quid Chriſtus nondum natus ſuo tempore operaturus eſſet, adiungens item de puero ſuo Ioanne, id quod iampridem ab angelo didicerat. Incipit autem ſic,Benedictus dominus Deus Iſrael,quia v...

tauit & fecit redemptionem plebi suæ. Audiuimus in prioribus canticum diuæ & gloriosæ virginis Mariæ, quod spiritu sancto repleta cecinerat. audiemus iam carmen, aut, si mauis, hymnum quem eodem Spiritu sancto dictante lætus atq; iucundus cecinit Zacharias, quemque sancta mater Ecclesia vt magnificum & consolatione plenum in quotidiano vsu habet. Vult itáq; Zacharias in hunc modum dicere. Prædicanda est, inquit, & omnis laudis genere vehenda Dei bonitas, qui cum sit Deus omnium, tamen peculiariter vult dici Deus Israel, non quòd non esset aliarum gentium quoque Deus & dominus, sed quia sese Deũ Israel semper exhibuerit, ab illo agnitus adoratúsque fuerat & prædicatus. prædicãda inquam Dei bonitas est, qui tandem dignatus est inuisere populũ suũ iam miseræ diutinæq; seruitutis tædio laborantem, ac desperationi proximum: aduersus quem Satanas, peccatũ & mundus inualuerat, dignatus est redimere. Iam, si placet, singula prophetæ Zachariæ verba discutiemus. Benedictus, inquit, dominus Deus Israel. Vbi nos consueuimus dicere, Laudandus Deus, siue Deo sit laus, Hebræi, hoc est Iudæi, dicere solent, benedictus Deus. Sic diuus Apostolus in Corinthiis ait: Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi. Et in Psal. Benedic anima mea dominum, hoc est, lauda, magnifica dominũ, magnalia eius prædica, vt & ab aliis prædicetur, & glorificetur ab omnibus. Quare autem vocat dominum & Deum Israelis, cũ sit dominus omnium ratione creationis & possessionis? Ideo nominat eum Deum Israel, quoniã excludere voluit omnes alios gentiũ Deos, qui etsi vocentur dij, nihilominus sunt dæmonia, sicut Psal. dicit: Omnes dij gentium dęmonia. Est alia ratio, quoniam deus verus à nullo alio populo rectius colebatur quàm ab Israëlitis: vnde & deus Israel specialiter dici voluit. Eò iam referri debet quod in Deuteronomio legimus Moysen ad Israelitas dicere, Te elegit dominus, vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram, quia dilexit vos dominus. Et in Psalm. Notus in Iudæa deus, in Israel magnum nomen eius. Et rursum: Annũciat verbũ suũ Iacob, iustitias & iudicia sua Israel. Accedit ad hoc quod Christus in euangelio dicit: Non sum missus nisi ad oues quæ periérũt domus Israel. Habes itaque quare deus vniuersorũ, peculiariter deus Israelitarũ dici voluerit, nimirũ quoniã à solis Israelitis vero cultu, nimirũ quẽ ipse instituerat, colebatur, & quoniã peculiariter horũ ratio-

Benedictus Dominus.
2.Cor.1.
Psal.102.
De⁹ Israel.
Deut.7.
Psal.147.
Mat.15.

Iſraelitæ. nem habuit ſemper. Iã autẽ, iuxta Pauli mẽtẽ, omnes dicuntur
Rom.9. Iſraelitæ, qui vera & viua fide Chriſtũ amplectuntur, ſiue carne fuerint Iſraelitæ, ſiue Moabitæ. Iã quid ſibi velit verbum viſitauit, videamus. Et primò quidẽ in rationibus temporum obſeruãdus eſt mos prophetarũ, qui rem futurã ſic exprimunt, ac ſi iã perfecta fuiſſet, id quod certitudinis eſt propheticæ. Quod enim hic Zacharias de viſitatione & redẽptione canit, vixdũ quando hæc canebat, occeperat. neq; enim tũ Chriſtus natus fuerat, nedũ paſſus & mortuus: at morte Chriſti redempti ſumus. hinc liquet Zachariam de morte Chriſti futura dicere, ac ſi iã præterita fuiſſet. Iã ordo nos vocat vt & de viſitationis appellatione dicamus, quoniã huius appellatio latè
Viſitare Dei. patet. Viſitare dicitur Deus hominẽ, ſicut medicus dicitur viſitare ægrotũ, nimirum vt eius infirmitates ſubleuet, vt miſerum curet, vt benefaciat, vt dolori & tribulationi finem imponat.
Exod.3. Sic in Exodo legimus: Viſitãdo viſitaui vos, & vidi afflictiones veſtras. Sic Sophoniæ ij. Viſitabit eos dominus Deus
Pſal.105. eorum, & auertet captiuitatẽ eorum. Et in Pſal. Viſita nos in ſalutari tuo. In euãgelio autem populus dicit: Propheta ma-
Luc.7. gnus ſurrexit in nobis, & Deus viſitauit plebem ſuã. Poſtre-
Luc.19. mò Chriſtus ruinã Hieroſolymorum deflẽs, dicit illa omnia ſuper Hieruſalẽ ventura, eo quòd non cognouerint tẽpus viſitationis ſuæ. Et ita plerunq; fit, vt qui Ieſum ſanantẽ & miſerantẽ contemnit, poſt iratũ & plectentẽ effugere non poſsit. Sic itaq; Zacharias canit Chriſtũ venturũ noſtro bono, nimirum vt nos redimat & liberet à peccati & Satanæ iugo, vt nos patri cæleſti conciliet, vt nos ad vitã æternã erudiat, id quod & in ſequentibus demõſtrabit ordo carminis huius verè ſancti ſacerdotis. Et tu vide ne tã benignũ dominũ excludas, ne tã peritum medicũ contẽnas, ne huius recepta, quæ vocant, contẽptim negligas. hoc enim impunè tibi nõ licebit. Si viſitationẽ illã benignã agnoſcere nolis, vereor ne nõ gratis inimicã aliã in tẽpore ſenſurus ſis viſitationẽ, puta de qua ſcriptum eſt: In die vltionis viſitabo & hoc peccatum eorum. Et
Exod.32.
Leuit.26. in Leuitico: Quòd ſi non audieritis me, ſed ſpreueritis leges meas, &cæt. viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Sic
Pſal.88. Addã & ex Pſalmis: Si iuſtitias meas, inquit, prophanauerint, & mãdata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. Simus itaque & nos populus Iſrael, ſimus plebs domini obediens, vt viſitatio-

misericordiæ suæ nos visitet, vt digni habeamur stare ante filiũ in postremo visitationis die, cuius.s. diuus Petrus in Canonicis suis meminit, dicens: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis. Quod postremo Zacharias dicit, fecit redemptionem: idem est, atque redemit nos. Venit enim filius hominis ministrare, & animã suã dare in redemptionẽ pro multis. Captiui enim tenebamur, & in carcere peccatorũ positi eramus, nec erat aliqua creatura siue in cælis, siue in terris quæ nos redimere potuisset. Veniẽs itaque dominus Deus Israel, misericorditer nos visitauit, & pretioso sanguine suo nos redemit, de quo Paulus in Corinthiis: Empti, inquit, estis pretio magno, glorificate & portate Deũ in corpore vestro. Et D. Petrus: Nõ corruptibilibus auro vel argento redẽpti estis, sed precioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati. Dicamus itaq; cum Zacharia ex animo, in exultatione spiritus nostri: Benedictus & laude dignissimus dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionem plebi suæ. Sequitur:

1. Petr. 5. *Mat. 20.* *1. Cor. 6.* *1. Pet. 1.*

Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui.

Quid est erigere, vel vt alij legunt, excitare cornu? Cornu vulgari phrasi scripturæ, pro victoria, virtute, gloria, regno, amplitudine, potentia, & maiestate sumitur, vel quòd quadrupedum animaliũ potentia & robur cornua sint: illis enim bestiæ pugnant & superbiunt: vel quòd Reges oleo & cornu sumpto inungebantur. Sic Zachariæ secundo. Ecce quatuor cornua, id est regna. In Threnis autem secundo. Confregit in ira sua omne cornu Israel, id est fortitudinem. Hoc ergo in loco cornu pro fortitudine & regia potentia sumitur, vt sit sensus: Excitauit potentissimum & robustissimum regem in domo Dauid, hoc est de familia Dauid, nimirum qui cũ Satana congredi, & ipsum vincere posset. Potens enim erat tyrannus, qui multo satellitio stipatus regnabat per omne genus hominum, à quo viribus humanis non poterat vindicari libertas Israelitarum. Solus Deus hoste potentior, addidit infirmis robur, misso duce inuicto, qui cornu diuinæ virtutis deiiceret aduersariorum opes, quíque deuicta morte gratis conferret per fidem salutem æternam omnibus. Breuiter, Christus Iesus Dei filius in hoc à patre missus est, vt expugnaret Satanam principem huius mundi, nósq; omnes qui ipsi per veram & viuam fidem adhæreremus, ab illius liberaret tyrannide. Huius pugnæ præludium fuit pugna Dauidis

Cornu. *Zach. 2.* *Thren. 2.* *1. Reg. 17.*

a duerſus faſtuoſiſsimum illum Philiſthæum Goliath. Huius
pugnæ meminit Chriſtus in Euangelio, quando abſtergebat
à ſe calumniam Iudæorũ, qui dicebant ipſum præſidio prin-
Lucæ 11 cipis dæmoniorum eiicere dæmonia. dicit enim ibidẽ: Cum
fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, &c. Huius pugnæ etiam
Coloſ.2 meminit Paulus, cum in Coloſſenſium epiſtola dicit: Et vos
cum eſſetis mortui in delictis & in præputio carnis veſtræ,
hoc eſt, in Gentiliſmo & idololatria veſtra, conuiuificauit
deus cum Chriſto, donans vobis omnia delicta, delens quod
aduerſum vos erat chirographum decreti, quod erat contra-
rium vobis, & ipſum tulit de medio, affigẽs illud cruci, & ex-
polians principatus & poteſtates, traduxit confidenter, pa-
lam triumphans illos in ſemetipſo. Docet itaque Paulus hoc
loco aduerſarios noſtros à Chriſto non tantùm victos, ſed
etiam omnibus armis & præſidiis ſpoliatos, id quod & Euan-
Heb.2 gelium docet. Et in Hebræis apoſtolus teſtatur Chriſtum per
mortem ſuam eum deſtruxiſſe qui mortis habebat imperium,
hoc eſt diabolum. Sequitur:

Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſeculo ſunt prophetarum eius.

In ſanctiſsimo ſimul & præclariſsimo hymno D. virginis
Mariæ audiuimus quomodo omnia ſua dicta ad promiſsio-
nes dei retulerit, dicẽs: Sicut locut⁹ eſt ad patres noſtros, &c.
ita & Zacharias in hoc ſuo hymno teſtatur omnia fieri iuxta
cõdictũ. Hæc, inquit, quæ enumero, nõ caſu ſic eueniunt: ſed
quod nunc præſtat, iam olim promiſerat Deus per omnium
prophetarũ ora, quos ſuo ſpiritu afflauerat, qui ab orbe con-
dito vaticinati ſunt. Huc pertinet quod D. Petrus in Actis di-
Deut.8 cit paria cum Zacharia, & addit, Moyſes quidem dixit, Quo-
niam Prophetã ſuſcitabit vobis dominus deus veſter de fra-
tribus veſtris tanquam me: ipſum audietis iuxta omnia quæ-
Act.3. cunque locutus fuerit vobis. Erit autem: omnis anima quæ non
audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. Et om-
nes prophetę à Samuel, & deinceps qui locuti ſunt, etiam an-
Act.10. nunciauerunt dies iſtos, &c. Et rurſum idem Petrus in Actis
cap. x. Huic, Chriſto ſcilicet, omnes prophetæ teſtimonium
perhibent, remiſsionem accipere per nomẽ eius, omnes qui
credunt in eum. Porrò omnia prophetarum teſtimonia ſu-
per Chriſto enumerare, non eſt præſentis inſtituti. Nonnul-
la in hymno virginis glorioſæ adduximus. Nihil enim vel e-
git vel paſſus eſt Chriſtus, quod nõ in veteri lege prædictum

& prophetatum fuerat ipſum vel acturum vel paſſurum.Natiuitatis ipſius & locus, & tempus, & genus, iam olim fuerat prædictum, quoniam ſcilicet de ſemine Abrahæ, de familia Dauid,& in Bethlehem terræ Iudæ, & tunc tandem quando ablatum fuiſſet regnum à Iudæis,id quod Iacob prædixerat. Nec ſolum prædixerunt futurum Chriſtum prophetæ veteres,ſed etiam modum aduẽtus notarunt. Nam affuturus erat non iaciens vel fulmina vel fulgetra è ſupernis, neque concutiens terram,nec rotans cælum, nec alia id genus prodigia operans:ſed abſque ſtrepitu, & ita abſque tumultu & turbatione,vt nemo perſentiſceret.In Bethlehem enim in diuerſorio publico natus eſt, vnico Ioſeph fabro teſte. Vnde in propheta prædictum fuerat: Deſcẽdet ſicut pluuia in vellus. *Pſal.71* quo nimirum oſtendit quàm placidè venturus eſſet. Quid vltra? Herodes Chriſtum inquiſiturus erat, & interempturus propter eum omnes qui ibi erant pueros:& neque hoc ſiluerunt prophetæ,ſed multis antea temporibus prædixerunt,dicentes: Vox in Rhama audita eſt,&c. Nam hanc prophetiam *Hier.31* adduxit Matthæus ipſe. Erat Chriſtus in locis inſignibus manifeſtandus,vbi ſtatim ſigna faceret & doceret. Et hoc ipſum *Matt.2* prædictum eſt à Propheta Eſaia dicente, Quoniam in tribu Zabulon & Nephthalim,iis qui in tenebris ambulabant, lux orta ſit. Subiungit idem propheta futura per Chriſtum mira- *Eſa.9* cula,dicens: Tunc aperientur oculi cæcorum,& aures ſurdorum audient. tunc ſaltabit quaſi ceruus claudus, & clara erit *Eſa.35* vox inexpeditè loquentium. quod ſcilicet nunquam factum eſt niſi in aduentu Chriſti. Breuiter, doctrina, miracula, paſſio,reſurrectio,in cęlum aſcenſio, Spiritus ſancti miſsio,imò & Mathiæ in Iudæ traditoris locum ſurrogatio, à prophetis longè antea prædicta quàm facta fuerunt. Nuſquam enim nõ aperta ſunt in Euangelicis & Apoſtolicis literis prophetarũ teſtimonia. Et Chriſtus non temerè dixit: Scrutamini ſcripturas,hæ enim teſtimonium perhibent de me. Et iterum: Si *Ioan.5* Moyſi crederetis,crederetis vtique & mihi, de me enim ille ſcripſit. Et rurſum: Quoniam ſic ſcriptum eſt,& ſic oportebat Chriſtum pati,& ita intrare in gloriam ſuam. Ex his itaque *Luc.24.* manifeſtum eſt Zachariam verè dicere,cum dicit: Quoniam deus omnia facit iuxta quod locutus fuerat per os ſanctorũ prophetarum, qui ab initio ſeculi fuerunt. Obſerua hic authoritatem prophetarum,& vide ne illos contemnas: ſancti enim dicuntur, & deus per os illorum locutus prædicatur. *Prophetæ non contemnendi.*

Obſerua item quòd nō dicit per ora, ſed per os, ſcilicet pro
phetarum, vt declaret illos etiam diuerſis locis & diuerſis tem
poribus eadem docuiſſe. Sed procedamus.

Salutem ex inimicis noſtris, & de manu omniū qui oderunt nos.

Quod pius ſacerdos & ſanctus propheta paulò antea ob
ſcuris verbis dixerat de cornu ſalutis excitato, hoc iam mani
interpretatur, Salutem eſſe ex inimicis noſtris, & de ma
omnium qui nobis male volunt. Hoc ipſum & in priori ver
ſu dixerat, his ſcilicet verbis: Viſitauit & fecit redemptio
nem plebis ſuæ. Hanc enim viſitationem, redēptionem,
ſalutē, die errettung, ex inimicis iam olim promiſerat De
Mich.5 Eccleſiæ ſuæ per prophetam inquiens: Exaltabitur manus
ſuper hoſtes tuos, & omnes inimici tui interibunt. Et D
1.Ioan.3 annes in canonica ſua inquit: In hoc apparuit filius Dei,
diſſoluat opera diaboli. Neque enim hic locus de corpora
bus inimicis intelligendus eſt, ſicut Iudæi perſuadent ſibi
ſis in aduentu Meſsiæ liberationem à iugo Romani imp
& neſcio quæ alia: ſed de ſpiritualibus inimicis, qui d
nes dicuntur, qui nos maximè oderunt, vt qui nobis
inuident, & nos in perpetuum perdere feſtinant. De his
lò ante diximus. Liberati enim ſumus atque redempti a
Satanæ, non quidem vt ne nobis poſthac inſultet, ſed ne
lentes vi opprimat. tentare enim poteſt nolentes, ſed n
teſt vincere niſi volentes. Dedit enim nobis poteſtatem
culcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem
tutem inimici. Hinc & in Pſal. xc. legimus: Super aſpidem
Pſal.90 baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem
Rom.8 Omnia enim ſuperamus, teſte apoſtolo, per eum qui
nos. Fractæ & diminutæ ſunt vires aduerſariorū n
noſtræ autē vires auctæ, & præſidia noſtra aucta. Fidelis
1.Cor.10 eſt Deus, qui non patitur nos tētari ſupra id quod po
Nec habemus pontificem qui non poſsit cōpati infirmitati
bus noſtris. Sufficerint hæc pro præſentis loci interpreta
ne: nam multis aliis locis earundem rerum erit tractatio
miſsis addit Zacharias.

*Ad faciendam miſericordiam cum patribus noſtris, & me
ri teſtamenti ſui ſancti.*

Pulcherrima hæc ſunt, & rurſum cantico diuæ virgi
riæ reſpondentia. Hæc enim cecinit: Suſcepit Iſrael p
ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. Iam canit Zacharias
dem. Nō erat hoc meriti noſtri, quibus præſtitit hoc

beneficium, neque patrum quibus promiſerat quod nobis exhibuit. Sic illius bonitati eſt viſum, vt rem tantam largiretur immerentibus: ſic illius iuſtitiæ viſum eſt, vt quod promiſerat, præſtaret ſuo tempore, vt ab omnibus intelligeretur non modo miſericors atque beneficus, verùm etiam verax & promiſsi tenax. Sed examinanda ſunt ſingula. Quod addit, Deum facere miſericordiam cum patribus noſtris, principio teſtatur humanis meritis hic nihil tribui. Nullus enim hominum, imò nulla creatura ſiue in cœlis ſiue in terris mereri potuit vt filius Dei hominem aſſumeret; nedum vt turpiſsima morte moreretur. Quid enim mereri poſſunt, qui omnes cum propheta clamare cogũtur: Omnes iuſtitiæ noſtræ quaſi pannus menſtruatæ? Et Sapiens dicit: Non eſt qui faciat bonum & non peccet. Non quòd opera bona, iuxta Euangelicorum noſtrorum ſomnium, peccata ſint, ſed quòd defectu non carebant, cùm fiebant ab iis qui in indignatione Dei & mortis rei tenebantur: & præterea quia hæc longè excedebant omne meritum humanum. Redemptio itaque humani generis, non noſtris bonis operibus, ſed miſericordiæ & gratiæ dei adſcribi debet: id quod Paulus vbique teſtatur, & nos in ſuperioribus etiam admonuimus. Imò audemus & hoc adiicere: Redemptio noſtra erat & miſericordiæ & debiti. Dicet quiſpiam: Quodnam ænigma hoc? Si miſericordiæ, quomodo debiti? Si debiti, quomodo miſericordiæ? Audacter dico, & piè dico, tu modò quod dico rectè intelligas. Rẽ paucis ita accipe: Debebat nobis, aut potius ſibi ipſi, quoniam promiſerat, redemptionem: ſed vt promitteret, nullis noſtris meritis prouocatus, nec demeritis noſtris prohibitus eſt. hoc totum miſericordię & gratiæ fuit. Vide autẽ gratiam & miſericordiam. Adam & Eua præuaricantur diuinam legem, & ob hoc merentur pœnam æternam. Verum Deus ab his non rogatus, nullis meritis prouocatus, vltro pollicetur ſeruatorem, dicens: Inimicitias ponã inter te mulierẽ, & ſerpentem, inter ſemen tuum, & ſemen illius: & ipſum ſuum ſemen conteret caput tuũ. Hic certè promiſſus eſt Meſsias, vt quemadmodum ſola bonitate ductus Deus hominem creauerat, ita & eadẽ ductus bonitate, hominẽ ſuapte malitia lapſum reſtitueret. Et hoc eſt quòd opus redemptę & reſtauratæ humanæ naturę ad miſericordiã dei retulimus, ſic tamẽ vt etiam debiti fuiſſe aſſereremus. Miſericordiæ eſt (iuuat enim repetere) quòd promiſerit, debiti autẽ, quòd promiſſa exhi-

Eſa 64.
Eccl. 7
Opera noſtra bona, peccata nõ ſunt.
Redemptio noſtra ex miſericordia & debito.
Gen. 3

buerit. Fidelis enim est deus, promissique sui tenax. Hinc est
Psal.118 quod Dauid in Psalmis clamat: Memor esto verbi tui, in quo
mihi spem dedisti. Nemo sperare potuisset redemptionem,
nisi deus pollicitus fuisset: at pollicitatione facta, iam tuto &
fidenter sperare licet. Huic pollicitationi nitebantur patres
veteris testamenti, & nouerant ipsam non fore irritam, sed
tantùm rogabant vt cito impleretur. Hinc illæ voces: Obse-
Esa.64 cro domine, mitte quem missurus es. Et alius: Vtinam dirum-
peres cælum, & descenderes. Huc etiam facit quod Christus
Luc.11 in Euangelio discipulis suis dicit: Beati oculi qui vident quæ
vos videtis, &c. Multi enim reges & prophetæ voluerunt vi-
dere quæ vos videtis, & non viderunt, &c. Et apud Ioannem
Ioan.8 Iudæis loquitur: Abraham pater vester exultauit vt videret
diem meum, vidit & gauisus est. Quis est dies ille Christi?
Dies reparationis humanæ naturæ, dies in quo descendit Ie-
sus Christus dei filius in vterum virginis, vnde & verus deus
& verus homo natus est, ad faciendam misericordiam cum
patribus nostris, cum iis nimirum qui promissum Messiam
expectauerant, & futurum certò crediderant. Neque enim
dubitauerant quin aliquando futurus esset memor testamen-
ti sui sancti, quod ex mera misericordia cũ ipsis fecerat. Vi-
debant differri, sed non timebant auferri. differebatur enim,
nec tamen negabatur: imò in ipsa dilatione subinde renoua-
batur pollicitatio. Neque enim semel Messias promissus est,
sed sæpissime, id quod Moyses & prophetæ testantur: nota
tamen promissio sic celebris erat, atque ea quæ facta est ad
Abraham, cuius etiam Zacharias hoc loci meminit, dicens
continenter:

*Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, datu-
rum se nobis. Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum libe-
rati, seruiamus illi: In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus
diebus nostris.*

Quid deus Abrahæ promiserit, notius est in Christiano
orbe quàm vt longiori tractatu opus sit, dicamus tamen non
nihil, id scilicet quod propius ad rem facit. In Genes. ca. xxii.
legimus angelum Abrahæ loqui in hæc verba: Per memet ip-
sum iuraui, dicit Dominus, quia fecisti hanc rem, & non pe-
percisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, &
multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam
Gen.22 quæ est in littore maris. Possidebit semen tuum portas ini-
micorum suorum, & benedicentur in semine tuo omnes gen-
tes terræ

es terræ, quia obediſti voci meæ. Hoc iuſiurandum quomodo interpretetur Paulus, adiiciendum eſt. Sic inquit in Hebræorum epiſtola: Abrahæ promittens Deus, quoniam neminem habuit per quem iuraret maiorem, iurauit per ſemetipſum dicens: Niſi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te. Et ſic longanimiter ferens adeptus eſt repromiſsionem: intellige quando Meſsias apparuit redempturus filios germanos Abrahæ. De eodem teſtamento loquens in Galatis dicit: Abrahæ dictæ ſunt promiſsiones, & ſemini eius. Nō dicit, Et ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno: Et ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Fecerat itaque deus teſtamentum cum Abraham, etiam interpoſito iuramento, quòd eſſet benedicturus in ſemine, hoc eſt, per ſemen ſuum, omnes gentes. Iam Maria diua theotocos, ex ſemine Abrahæ orta eſt, & ex carne & ſanguine Mariæ Chriſtus: ergo Deus exhibuit iuramentum & iuſiurandum quod iurauerat ad Abraham patrem noſtrum, quod ipſum D. virgo in ſuo hymno etiam annotauit. Roget iam quis: Ad quid igitur omnia hæc ſpectant? in quem finem omnia facta ſunt? Quis redemptionis noſtræ finis? Addit Zacharias: Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. Hoc eſt quod in teſtamento Dei cum Abraham ponitur: Poſsidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum. per portas intellige ciuitates. Hebræus enim per portas aliquando ciuitates & omnem munitionem intelligit: hinc nimirum, quòd circum portas omnia ſunt munitiſsima. Quod igitur Abrahæ dicitur, Poſsidebit ſemen tuū portas inimicorū ſuorū: idē eſt ac ſi dixiſſet. Occupabit ciuitates & munitiſsima queq; loca īimicorū ſuorū. Et huc alludit ſanctus Sacerdos, dicēs: Vt ſine timore de manu inimicorū noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. De inimicis noſtris ſpiritualibus in ſuperioribus diximus. Porrò manus inimicorū hoc loci ſignificat oppreſsionē ſiue violentiā, tyrannidē & ſeruitutem, ſicut & in Exod. xiiij. Liberauit Dominus Iſraelē de manu Aegyptiorū. Eſt & nobis Germanis hic tropusquàm familiariſsimus Vvere ich in ſiiner handt. i. ſi in poteſtate huius eſſem, peſsimè me tractaret, &c. Sed propius ad rem: In hoc de hoſtium noſtrorum poteſtate liberati ſumus, vt poſthac ſeruiamus Deo in ſanctitate & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus noſtris. Vide quàm diligēter omnia enuntiet vates, certis. ſ. numeris. Primùm oſtendit cui ſeruiēdum ſit, Deo, non diabolo, non libidini, non auaritiæ & cæteris vi-

Heb.6 *Gal.3* *Exo.14*

Rom.6 tiis,ſed Deo.Sic Paulus ad Rom.Liberati à peccato,ſerui-
cti eſtis iuſtitiæ. Quomodo ſeruiendum Deo? ſine time-
hoc eſt,non coactè,non violenter,ſed libere & hilariter.hi-
larem enim datorem diligit Deus. Tertio, Quis verus D
cultus? In ſanctitate & iuſtitia.Sāctitas fidei eſt,iuſtitia op-
Sanctitas cōſciētiæ eſt,iuſtitia vitæ. Ante Chriſtū natū De-
colebatur variis variorū animaliū victimis, iā coli vult ve-
fide,quo ad ipſum: & vera dilectione quo ad proximū. Et
docet Paulus Tit.ij. Vt abnegātes omnē impietatē & ſecul-
deſideria,ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſeculo,expe-
tes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei & ſalua-
ris noſtri Ieſu Chriſti,qui dedit ſemetipſum pro nobis,vt re-
dimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret ſibi popu-
acceptabilem,ſectatorem bonorum operum. Quarto,ſicie-
uiendum eſt Deo coram ipſo,non coram hominibus, vt h-
pocritæ faciunt, & ſic mercedem ſuam perdunt: ſed cora-
Deo ipſo: à quo vno bonorum operum mercedem ſpera-
Matt.5 conuenit. Attendite itaque,ait Chriſtus,ne iuſtitiam veſtra-
Gala.1 faciatis coram hominibus,&c. Et Apoſtolus: Si adhuc,in-
hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem. Poſtre-
addit Zacharias,cultum hunc Deo exhibendum,non vno-
Matt.10. que altero die,ſed omnibus diebus noſtris. Qui perſeue-
uerit vſque in finē,ait Chriſtus,ſaluus erit. Et apoſtolus: N-
2.Tim.2 coronabitur,niſi qui legitimè certauerit.

*Et tu puer propheta altißimi vocaberis, præibis enim ante fa-
Domini parare vias eius.*

Hactenus enumerauit pius ſacerdos Zacharias, quanta fa-
cturus ſit Dominus populo ſuo per Meſsiā multis retro ſecu-
lis promiſſum: & quid hic rurſum à nobis quærat, nimirum
vero cultu illi ſeruiamus perpetuò. Iam porro vertit oratio-
nem ad puerū iamiā natum Ioannem: & de huius functio-
prophetat,imò puero annunciat quę ſupra ab angelo au-
rat. Accepimus enim angelū in hæc verba locutū: Elizabe-
Quid ſi talia dicere poſſent parentes de ſuis? pariet tibi filiū, Erit enim magnus,&c. Et multos filiorum
rael cōuertet ad Dominū deū ipſorū,& quę ſequuntur. Ha-
inquā,Zacharias puero annūciat in præſentia populi, vt illi-
apud hunc poſthac maior ſit authoritas: ſicque cōgratu-
ſibi & ſuis in ſenecta tādem & filium ſuſtuliſſe ex Elizabe-
vxore,& tantum filiū. Nec eſt vt quis hic accuſet Zacharia-
imprudentiæ, quòd puerum recenter natum & lactente-
octo dies natiuitatis ſuæ non excedentē allocutus fuerit,

nec intelligere, nec in memoria retinere potuerit verba patris, si modò naturę ordinem aspexeris. Neque enim dubium est, quin qui in vtero matris agnoscere potuerat Christum non natum, etiã potuerit percipere verba patris, non quidem iuxta vulgarem naturæ cursum, sed iuxta eius à quo in vtero sanctificatus fuerat, potentiam. Sed verba ipsa audiamus. Et tu puer, inquit, propheta altissimi vocaberis, pręibis enim ante faciem Domini parare vias eius. In hoc non est falsus pater. In Euangelij enim progressu Ioannes nõ tantùm propheta, sed plus quàm propheta, & maior inter natos mulierum dicetur. Nec immeritò. quem enim alij prophetæ futurum prædixerunt, hunc Ioannes non natum agnouit non natus, & natum digito monstrauit, & in Iordanis flumine baptizauit. Præiuit deinde ante faciem Domini parare vias eius, Christi nimirum Domini, id quod in superioribus angelus aliis verbis expressit, dicens: Vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum. Et iam cõtinenter aliis verbis exponit Zacharias, dicens:

Ad dandam scientiam salutis plebi eius, in remißionem peccatorum eorum.

Quæ ad munus sanctissimi baptistæ pertinent, pater expressis designat verbis: Tuę functionis erit populum erudire atque docere quænam sit vera & compendiaria ad veram salutem via, quæ salus citra remissionẽ peccatorum nulla erit. Tu docebis filios Abrahę, quid se facere oporteat, quò ad remissionem peccatorum peruenire queant. Audit populus Israel omni sabbato legem & prophetas in synagogis, & tantùm audit, nec aliquid intelligit, quoniam non habet qui verè & syncerè erudiant. Frustra audiunt Scribas & Pharisæos, qui aliis claudunt regnum cælorum, & ipsi nõ intrant. Tu itaque ô puer in hoc à Deo electus es, vt rectè erudias populũ, quò agnoscat veram salutem, & inueniat remissionem peccatorum. Duo obseruanda sunt in his duobus proximè præmissis versibus. Primus testatur Christum Mariæ filium verè & esse & dici Deum & hominem, hoc quod olim multi impugnarunt Hæretici, quum tamen præter cætera Zacharias apertis verbis Christũ hoc loci vocat & altissimũ & Dominum. Obseruandum deinde ad quid conducant verbi diuini præcones, nimirum vt populus ipsos audiens ad agnitionem veræ salutis perueniat, & remissionem peccatorum apud Dominũ inueniat. Cæterùm de officio Ioannis in sequentibus,

Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto.

His ostendit vnde nobis proueniat remissio peccatorum, nimirum à misericordia & bonitate Dei nostri, qua etiam so la ductus venit in hunc mundum. Vocat enim Christum O-
Mal.4. rientem, iuxta illud prophetæ: Exorietur vobis timentibus
Zach.3 nomen meum sol iustitiæ. Et in Zacharia: Ecce ego adducam seruum meum Orientem. Et cap.vj. eiusdem prophetæ: Et ecce vir, Oriens nomen eius. Quod autem hic dicit, per viscera misericordię Dei nostri, nos & remissionem consequi peccatorum, & nos ab Oriente, hoc est, Dei filio visitatos, idem est ac si dixisset, per intimam & cordialē, vt ita dicam, misericordiam & omnino effusam quandam bonitatem studiumque nobis benefaciendi. Sicut enim diua virgo omnia beneficia quæ accipimus, Dei misericordiæ fert accepta, ita Zacharias facit. Remissionem enim peccatorum accipimus per Christum, qui vt hanc nobis daret, non nostris meritis prouocatus est, sed sola sua misericordia motus. Non potuit amplius æquo animo ferre tyrannidem Satanæ: dolor erat diuinæ misericordiæ nostra perditio: *es that im hertzlich we* (*dolebat illi ex animo*) ideoque misericordia sua quasi coactus filium suum misit in hunc mundum, vt cuius omnipotentia conditi sumus, eius & potentia restitueremur. Sic Paulus ad
Tit.3 Titum scribit: Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Et ad Galat. Qui
Gal.2 dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Ad Ephesios ve-
Eph.2. rò inquit: Propter nimiam charitatem qua dilexit nos Deus, filium suum misit in mundum.

Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis:

Quoniam iamiam dixerat, Visitauit nos oriens ex alto, vt cœpta perstat metaphora, inquiens ideo descendisse, vt luceat siue illucescat iis qui in tenebris sedent. Ne autem aliquis opinetur Solem illum naturalem vocari Christum, & de corporali luce hic loqui, tenebris addit vmbram mortis, vt intelligamus quæ hic de luce dicit, spiritualiter esse intelligenda. Necessarium quidem & iucundum est humanis oculis lumen solis naturalis: quoniam citra huius splendorem & lucem misera esset hominis vita. Adde quòd calor solis multum commodat ad prouehēdos omnis generis fructus, & alia & innumera corporalis solis commoda. Verùm illa omnia

nia nihil sunt cum Christo commissa. Christus enim veluti sol quidam cœlitus nobis exortus, dispulit tenebras ignorantiæ nostræ, profligauitque caliginem peccatorum, ac frigida nostra corda charitatis suæ igni accendit. Iacebamus profectò in tenebris, non poteramus ad illum oculos attollere. ille se demisit ad nos, suisque radiis in animos nostros immissis, serenus ac salutifer illuxit nobis, qui prius in tenebris peccatorum, ac desperatione salutis velut in vmbra mortis sedebamus idololatriis excæcati, mundanis cupiditatibus obtenebrati, currebamus ab impietate ad impietatem, palpitantes in densissima caligine, pro cœlestibus amplectentes terrena, pro veris vmbras, pro spiritualibus carnalia, pro salutiferis pestifera. Exortus itaque est nobis Sol, Christus sol & vera lux mundi, quæ illuminat omnem hominem venientem *Ioan.1* in hunc mundum, & tenebras ignorantiæ nostræ discussit, ad viam item veritatis reduxit, quam Zacharias viam pacis nominat. Tu porrò vide quàm omnia conueniant. Iã longè antea dixerat Propheta de habitantibus in regione vmbræ mortis, *Esaiæ 9.* hoc est, proximè mortem, quoniam lux orta est eis. Et idẽ propheta clamat: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit *Esa.60* lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quæris quis lucis nomine intelligatur? Hic audis Zachariam interpretem. Quòd si huic diffidis, audi Ioannem Euangelistam, qui testatur *Ioan.1* filium Zachariæ non esse veram lucem, sed tantùm in hoc missum, vt testimonium perhiberet lumini, de quo lumine non ita multò post dicit: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hoc lumen perhibet Simeon venisse ad reuelationem gentium, & ad gloriam plebis suæ Israel. Veni penitius *Luc.2* ad Euangelij historiam, & audi Christum dicentem: Ego sum lux mundi. qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed *Ioan.8* habebit lumen vitæ. Et iterum: Quàm diu sum in mundo, lux sum mundi. Et rursum: Dum lucem habetis, credite in lucem *Ioan.7* vt filij lucis sitis. Quid referam Paulum? qui ipse nos filios lucis appellitat, & declarat opera tenebrarum, vt induamur armis lucis. De via porrò pacis, qua Deo scilicet conciliamur Christus ipse dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Sed fortassis *Ioan.14* hæc plus æquo extendimus. Ioannis officium, & nostram à Christo illuminationem in corpore euangelij copiosius tractabimus. Cęterùm hactenus pius senex hæc fatidico pectore promens, exemplo prophetarum sic futura præcinebat, quasi iam essent peracta, quandoquidem intelligebat iam in-

cepta.

Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in deser-tis vsque in diem ostensionis suæ ad Israel.

In superioribus satis copiose pulcherrimóque ordine Lu-cas nobis descripsit natiuitatem Ioannis Baptistæ, & iam pau-cissimis compræhendit tempus quod inter circuncisionem & prædicationem eius intercesserat. suo autem loco, quam sedulò suo incubuerit officio Ioannes, describet pro merito. Puer itaque Ioannes quemadmodum per ætatem adolesce-bat corpore, ita per afflatum diuini numinis semper in maius proficiebat firmitate roboréque spiritus. Nec diu se côtine-bat in parentum ædibus, sed ab ipsa statim pueritia subduxit sese ab hominum frequentia, ne vel ex vulgi commercio la-bem contraheret, qui in vtero fuerat sanctificatus, vel ex ni-mia populi familiaritate eius authoritas pòst cõtemptum es-set passura. Præstat enim subinde apud feras habitare, quam apud aliquos homines etiam ipsis feris crudeliores. Diu itaque Ioannes contemptis huius seculi deliciis, contempta æde paterna, loca deserta petit, vbi habere potuit perpetuum cum Deo colloquium. Talis nimirum vita decebat eum, qui prædicandæ pœnitẽtiæ destinatus erat. Et locus delectus con-gruebat prophetiæ, quæ vocat illum vocem clamantis in de-serto. Hic latitabat sanctus vir, quo nõ maior inter natos mu-lierum: hic silebat, vt suo tempore, maiore cum fructu, & ma-iore authoritate prodiret ac loqueretur. Non se ingessit ad munus præconis, sed quum spiritus impulisset animum ipsius vt suam lucem proferret, & ostenderet populo Israëlitico quantus esset, tum magna autoritate cœpit agere præconis rem. Et hactenus quidem de Ioanne: de vestimentis & cibis Baptistæ suo loco. Obseruandum hoc loci, vt quemadmo-dum de Ioanne legimus, quoniam adoleuerit corpore & spi-ritu, ita & nos in virtutibus crescamus, vt quẽadmodum pro-ficimus corpore, proficiamus & mente. Huius rei exemplum habes in Paulo Apostolo, cuius hæc sunt verba: Cùm essem paruulus, loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, posteà quam autem factus sum vir, euacuaui ea quæ sunt paruuli. Cu-ra itaque vitam tuam sic instituas, ne in te conueniat id ada-gij: Lupus pilum mutat, non animum. Sed esto hic finis præ-capitis.

Obser.

1. Corin. 13

CAPVT II.

FActum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cyrino.

In prioribus depinxerat nobis sanctus Euangelista conceptum Diuæ Virginis: eius itaque partum iam depingere, simúlque ea quæ comitata sunt tam mirabilem partum, auspicatur. Et quærat aliquis meritò, qua ratione motus Lucas Augustum Cæsarem, huiúsque decretum, euangelicæ historiæ apposuerit? Nihil temerè hic agit, sed omnia ex instinctu spiritus, ideoque prudenter. Fecit hoc Lucas non solùm ob veritatem historiæ, sed etiam vt nos doceret quid negotij Mariæ & huius marito Ioseph in Bethlehem, quos tamen certum est habitasse Nazareth. Docet itaque Mariam & Ioseph edicto Cæsaris coactos in Bethlehem peruenisse. Edictum enim Octauiani Augusti omnes vocabat, quotquot Romano subessent imperio. Erat & tunc Iudæa Romanis tributaria facta. Voluit autem Cæsar Augustus hoc edicto certò cognoscere quot homines suo subessent imperio, & quanta illorum facultas. Hoc iam olim fecerat Dauid, iubens numerari populum, at non impunè. Sed sinamus hæc, illa solùm tractaturi quæ proximè ad rem faciunt. Sententia Euangelistæ est, ostendere quo tẽpore Christus natus fuerit, & vbi, & quo medio ad locum natiuitatis Maria peruenerit. Eo, inquit, tempore quo Cæsar Augustus edicto publico emisso voluit totum Romanum orbem censeri, & hoc nomine Cyrinus Syrię pręses à Cæsare missus esset in Iudæam, Christus in Bethlehem natus est. His autem admonet nos Euãgelista rursum veteris prophetiæ, quæ docuerat primùm quidem auferendum à Iudęis sceptrum & ducem, & tunc tandem nasciturum Mesśiam. Pulchrè autem hæc conueniunt: Augustus Cæsar emittit præsidem suum, vt subditorum accipiat nomen: Christus verus Cęsar noster etiã suũ habebit præsidẽ, nimirũ Ioãnem Baptistam, qui & ipse numerabit eos qui sub Christi signis forent militaturi. At hic multa diuersitas: Augustus plerasque mundi regiones obtinebat: Christus porrò verè dicit: Mihi data est omnis potestas in cælo & in terra. Latior itaque Christi quàm Augusti patet ditio. Adde: Qui Cæsari dãt nomen, quid aliud quàm seruitutem profitentur, & rem familiarem comperiunt arctiorem? Qui autem nouo principi Christo dant nomen, longe tolerabiliorem habent seruitutẽ,

Sic se humiliante Deo superbit Augustus homo.

Gen. 49.

seruitutem omni humana libertate liberiorem. Ei enim Domino seruiunt, qui placidissimè regnat, qui non eripit mortalia, & tamen dat cælestia. Augustus quãquam esset omnium in rebus gerẽdis dexterrimus, tamen multas regiones nõ poterat armis subigere: At Rex noster, sine vi, sine præsidiis huius mundi, vniuersum terrarum orbem, tot linguas, tot ritus tot religiones, tot barbaras ac retrusas nationes, in vnã Ecclesiam velut in vnũ regnũ congregauit. Huic potẽtissimo Regi in baptismatis fonte nomina dedimus, huic necesse est seruiamus in sanctitate & iustitia, sicut nos docuit Zacharias, hoc est vera fide & bonis operibus. Ab hoc principe si quis desciuerit ad illius aduersarios dæmones, impunè non fecerit. Restat enim adhuc alia descriptio, quæ futura est in nouissimo die, quando apparebit signum filij hominis in cælo, & congregabuntur ante eum omnes gentes, &c. Sequitur.

Et ibant omnes vt profiterentur, singuli in suam ciuitatem.

Hoc vrgebat Cæsaris edictum, vt singuli in natiuas suas ciuitates, ad natale solum vnusquisque remearet, ipsisq; præsidibus Romanis profiterentur nomen, patriam, & substantiam. In hanc enim obedientiam venerunt, qui Deo parere recusauerant, quique hactenus sua imperia imprudenter & impiè administrauerant.

Obserua.

Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethlehem, eo quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante.

Videmus hoc loci exemplum veræ obedientiæ, ac veræ humilitatis. Quoniam diuina prouidentia eò ventum itaque, vt Imperator idololatra Iudæis tam bonis quàm malis imperaret, non detrectarunt sanctissimi coniuges officium, sed & ipsi proficiscuntur in suam ciuitatem, vnde & genus & cognomen tum duxerant, vt ibi profiterentur & genus & patriam, & nomen & censum. Plærunque enim fit, vt boni in hoc mundo pari cum impiis premãtur iugo. Et bene faciunt Ioseph cum Maria, agnoscunt Dei ordinationem, obediunt Magistratibus, & reddunt Cæsaris quæ sunt Cæsari, & quæ Dei, Deo. Nec putes sanctissimis coniugibus suam fuisse fœlicitatem ignotam. De Maria non est dubium, quoniam ex Luca omne negotium accepimus. De Ioseph autẽ nos docet Matthæus, qui huius mysterij negotium ab angelo didicerit. Ad ipsum enim ab angelo dictũ est: Ioseph fili Dauid, noli timere acci-

Matth. 1.

pere Mariam coniugem tuam. quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluũ faciet populũ suum à peccatis eorũ. Facilis est historia. Obseruãdum hoc loci, Lucam nobis rur- *Obserua.* sum in memoriam reducere veterem prophetiam, qua dictũ est: Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur *Psal.131.* eum: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Docet enim hic Euangelista, Iosephum fuisse de domo & familia Dauid, & de eadem familia etiã diuam Theotocon Mariam. Obserua item, quàm sedulò & diligenter potestatibus obe- *Obserua.* diendum sit. Vides enim hic Mariam prægnantem, & partui proximam, per montana transire à Nazareth in Bethlehem, ne videatur velle negligere edictum Cæsaris Augusti iam promulgatum. Porrò quare Bethlehem ciuitas Dauid dicta sit, hæc ratio est, quoniam Rex Dauid olim ibi habitauerat, *1.Reg.10.* & ipse & pater ipsius Iesse ibi sepulti sunt. Sequitur:

Factum est autem cùm essent ibi, impleti sunt dies vt pareret.

Factum est, inquit Lucas, cùm essent ibi. Vbi? In Bethlehẽ. Attendite, ô boni, quàm inscrutabilia sint iudicia Domini, quàm verè dixerit: Consilium meum stabit, & omnis vo- *Esa.46.* luntas mea fiet. Propheta iam olim prædixerat Messiam nasciturum in Bethlehem Iudæ. Quis hoc credidisset, compertum habens Mariam & Ioseph non in Bethlehem, sed in Nazareth Galilææ habitationem suam habere? At prouidentia Dei factum est, vt Maria quæ in Nazareth conceperat de spiritu sancto, partui proxima in Bethlehem veniret. Quæ enim semel procedunt de labiis Domini, non faciet irrita. *Psal.88.* Augustus itaque Cæsar Dei prouidẽtiæ & ordinationi ignorans seruit, edicto cogens Mariam à Nazareth in verum & à Deo electum natiuitatis locum venire, & in vtero gestare Imperatorem cæli & terræ. Edictum hoc non debuit vel anticipari vel prorogari, vt sic potuisset Maria post partum illò venire, vel ante partum inde domum reuerti, vt Nazareth talem haberet puerperam: sed sic disponebat diuina prouidentia, sic stabat consilium Domini, vt dum esset Maria in Bethlehem, implerentur dies vt pareret eum sine humano semine, qui primum hominem etiam citra humanam operam creauerat. De prophetia quæ testabatur Christum in Bethlehem nasciturum, si quæras, sic habet: Et tu Beth- *Mich.5.* lehem Ephrata, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio

à diebus æternitatis. His significauit propheta Christum na-
sciturum in Bethlehem, etiamsi non sit inter magnificas Iu-
dæ ciuitates numerata. Ephrata olim dicta est, quam hic Mi-
Gene.35. chæas Bethlehem nominat, quo certò demonstret quam
& 48. Bethlehem velit, nimirum eam quę est tribus Iudæ, non eam
Iosu.19. quæ ad tribum Zabulon pertinet. Vocat autẽ Michæas Mes-
siam, Dominatorem in Israel, vt verum significaret esse ho-
minem: & addit egressum illius esse ab initio à diebus æter-
nitatis, quibus verbis manifestissimè probatur Christi diui-
nitas. Porrò ne quis existimet hãc prophetiam in Christum
non conuenire, ex Matthæo discimus, Principes sacerdotum
& scribas populi Hierosolymis, ex hoc Michææ loco He-
rodi probasse Christum Messiam in Bethlehem Iudæ fore
nasciturum. Sequitur:

Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio.

Sicut natiuitas Domini nostri Iesu Christi citra omnem
fastum mundanum contigit, ita & D. Lucas omnem verbo-
rum lasciuiam in describenda natiuitate ipsa vitauit. Quis
enim nõ videt quàm simpliciter tam mirabilem rem descri-
bat? Quid enim simplicius dici potuit? Peperit, inquit de Ma-
ria, filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, &c.
Quæ est illa parẽs quę peperit? Est virgo illa quę iuxta Esa-
vaticinium concipere debuit in vtero. Est Maria illa quam
virtus altissimi obumbrauit, in quam Spiritus sanctus descen-
dit, quæ citra omnem viri operam cõcepit. Hæc, inquam est,
quæ inter mulieres benedicta est, quam beatam dicere debe-
omnes generationes. De hac loquitur Lucas: quoniam pe-
perit filium suum primogenitum, filium altissimi, filium non
Ioseph, sed Dei, Emanuelem illum, quem nobis propheta
Esaias descripserat. Iam igitur tandem impletum est, quod
idem Esaias dixerat: Puer nobis natus est, & filius datus est,
cuius imperium super humerum ipsius, &c. Iam excitauit Do-
minus, iuxta Hieremiam Dauidi germen iustum, vt Israel ha-
bitare possit confidẽter. Iam Lucas testatur, quàm verè dixe-
rat ꝓpheta in psal. cxxxj. Iurauit Dominus Dauid veritatem
& non frustrabitur eum: de fructu ventris tui ponã super se-
dem tuam. Hunc ergo filium Dei, filium altissimi, filiũ Abra-
hæ & Dauid, cũ peperisset Maria virgo citra omnẽ virgina-
lium claustrorũ læsionem, pannis inuoluit, & reclinauit eum
in præsepio. Vide paupertatem. Vbi obstetrix? vbi famula?

Vbi thorus ante quinq; aut ſex menſes magnis impenſis extructus? Ipſa ſanctiſsima Theotocos puerpera eſt, obſtetrix eſt,famula eſt: præſepium cunæ ſunt,aula regalis ſtabulũ: tapetæ fimus:vicinæ quæ puerperæ adſtent,animalia. Quid dicam amplius? Qui ab æterno vnigenitus Dei exiſtit filius, fit Mariæ primogenitus & vnigenitus filius. Verbum quod in principio erat apud Deum,caro factũ eſt,& habitauit in nobis.Qui Mariæ creator exiſtit,ex Maria naſcitur.Qui prædicatur amictus lumine ſicut veſtimẽto,pannis inuoluitur.Qui omnes creaturas veſtire ſolet,pãnis inuoluitur. Et quẽ cæli capere nõ poſſunt,in pręſepio collocatur.Sic ſe humiliat redẽptor noſter,ſic naſci voluit conditor noſter,ſic humilis Ieſus cõfundere voluit ſuperbiam noſtrã. Attendite hic diuites,qui veſtræ ſuperbię & inſolentiæ neſcitis modũ,nec facitis luxuriandi finem.Si principẽ agnoſcis tuum,in cuius verba iuraſti,ne pigeat illius exemplum imitari, & pudeat mẽtis tuæ.Attendite ô pauperes matres, matrẽ domini noſtri Ieſu Chriſti, benedictam inter mulieres, in ſumma paupertate puerperam agere. Non te ad impatientiam adducat faſtus ſuperbarum matronarum, ſed potius tuam paupertatem ſoletur huius puerperæ exemplum. Si quando videris diuites matronas ab aliis & plurimis honorari, non turberis quaſi infœlicior, ſed recordare Chriſtum in præſepio, Mariam in ſtabulo. Præſtat enim cum Maria paupertate contentari,quàm cum vxoribus Herodis & Pilati luxuriari.Qui in hoc mundo Chriſti paupertatem non contemnit, olim Chriſti diuitiis fruetur copioſiſsimè. Etſi enim hic prædicatur iacere in præſepio, & non habere locum in diuerſorio,& iuxta alium euangeliſtam, non habere vbi caput reclinet, tamen poſt dicet: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra. Noli itaque contemnere puerulum iſtum, quoniam imperium eius ſuper humerum eius: & qui iam iacet in præſepio, vocatur Deus, fortis,&c. Bene conſiderandum eſt quod hic dicitur,Mariam & Chriſtum non habuiſſe locum in diuerſorio: quod quàm verum ſit,nemo non intelligit. Satanas enim ipſe proculdubio ſic occupauit omnia diuerſoria,vt Chriſto ne angulus quidẽ ſit relictus. Sed quid dico de diuerſoriis? Olim licebat inuenire Chriſtum in aliis ciuium conuentibus: at Satanas etiam Chriſto præripuit locum. Chriſtus non habet locum vbi ebrietatibus & crapulæ ſtudetur, Maria non habet locum vbi ipſi Veneres præ-

feruntur. Sed videamus sequentia: Heluidij impij impiissima commenta nihil moramur.

Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

Natus erat iamiam Christus in summa paupertate, & debuit innotescere. Quibus autem debuit potissimum innotescere pauper, nisi pauperibus, & qui fastum & voluptatem huius seculi non curant? Christus pastor dictus est & in prophetis & in Apostolis, & in Euangelistis: & pastoribus primum innotescere voluit. Quibus pastoribus? Qui in regione illa non ita longè à Bethlehem vigilabant, custodiam habentes gregis sui. Tu porrò hæc, quantumuis simplicia Lucæ verba non negligas. Magna laus pastorum est, qui digni habiti sunt primi videre natum Messiam, sicut statim audiemus. Vtinam & inter Christianos qui vigilant, proximè Christum vigilarent. Multi vigilant, quos præstaret altum dormire. Vigilant lusores, ebriosi, fornicatores, vigilant fures & latrones, sed in regione cacodæmonis vigilant, non vbi Christus nascitur. Horum vigilare in scripturis dormire vocatur, quoniam his sceleribus intendentes, non animaduertunt infernalem latronem suis ipsorum insidiãtem animabus. Ad Christianos omnes dictum est: Vigilate, quia nescitis diem, neque horam. Et omnes Christiani pastores sunt, & gregem proprium habet. Hic pueros, ille familiam: tu, si nihil aliud, certè animam habes, quã dormitione tua perdere posses. Huc pertinet quod Petrus admonuit dicens: Sobrij estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus circuit tanquam leo rugiens, cui resistite fortes in fide. Ad exemplum itaque pastorum illorum vigila super gregem tuum, super animam tuam, super familiam tuam, ne Satanas præter omnem opinionẽ veniat, & aliquid ex tuis deprędetur. Sunt episcopi & parœci pastores, sunt qui Magistratu funguntur pastores, & his incumbit vt nihil facilè nolenter agant, sed proximè Christum vigilent, semper ad huius voluntatem respicientes. Sequitur.

Mat. 24.

1. Pet. 5.

Et ecce angelus domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

Angelus Mariæ, angelus Ioseph, angelus iam pastoribus etiam Christum verum Messiam annunciat. Erat Herodes Hierosolymis, erant Pharisæi, erant Pontifices & Scribæ in ad hos non venit angelus, indigni erant tali nuncio, quoniam non credidissent. At pastoribus vigilantibus adstat angelus

digni enim sunt angelica visitatione, qui aliis stertentibus & dormientibus ipsi super gregem sibi commissum vigilant. Aliis autem quorum paulo supra mentionem fecimus, qui proximè Satanam vigilant, hoc est qui impuris intenti sunt sceleribus, non assistit Angelus, sed Satanas ipse. Sic diuitibus quos sola auaritia insomnes reddit, non bonus Dei angelus, sed angelus Satanę adstat, non vt consoletur, sed vt in desperationem adigat. An non recordaris huius quod in euangelio ad auarũ dicitur: Stulte, hac nocte animã tuã repetent à te, & quæ congregasti, cuius erunt? Vide igitur quomodo vigiles, & cui rei inuigiles. Cæterùm vt ad verba Lucæ redeamus, paucis hic rem absoluere licebit. Non loquitur Lucas, Angelus venit ad Pastores, sed, ecce astitit illis, quò declaret repentino motu ipsis adfuisse. Angeli enim nulla locorum intercapedine remorantur, sed in momento sunt quò mittũtur. Claritas autem Dei circumfulsit illos, quoniam lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, iam orta erat ad illuminandum eos, qui iuxta Zachariæ dictum, in tenebris & in vmbra mortis sedebant. De timore quem homines ex conspectu angelorum concipiunt, semel atque iterum in superioribus diximus. *Luc.12.*

Et dixit illis angelus: Nolite timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus, in ciuitate Dauid.

Angelorum bonorum est, eos quos turbauerunt, rursum cõsolari: id quod & in superioribus iterum atque iterum demonstrauimus. Nolite, inquit angelus, timere. Sic Zachariæ dixerat: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Sic Mariæ dixerat: Ne timeas Maria, inuenisti gratiã apud dominum. Quis autem non consolationem acciperet, audiens suam deprecationem esse exauditam, vel se inuenisse gratiam apud dominum? Et profectò quæ angelus pastoribus annunciat, plena consolationis sunt: Nolite, inquit, timere. Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Gaudium erit commune, sed vos digni habiti estis quibus primo annunciaretur. Vobis pastoribus annunciatur, quod sapientibus & prudentibus huius seculi absconditum est. Vos contempti pastores, quibus vix conceditur Pilatum, vel Herodem, vel Annam, vel Caiapham alloqui, vos, inquam, tam pretiosum euangelium primi annunciabitis mundo. Quale hoc euangelium? Natus est vobis hodie

Saluator, qui est Christus Dominus. Magnifica sunt hæc verba, & digna quæ angeli ore primum proferantur. Natus est vobis hodie saluator, quem omnium ora prophetarum prædixerant, quem omnes Prophetæ & Patriarchæ desiderauerant, in quem omnis Israel sperauerat. Hic natus est hodie. Hodie natus est vobis, non Dux, non Rex, nun propheta veteribus similis, sed seruator. Moyses, Iosue, Cyrus & alij plura beneficia populo Israel præstiterunt, at nihil est ad hoc collatum, quod ab hodie nato seruatore expectare licebit. Nemo vnquam antea in mundum natus est, qui liberare potuerit populum Israel, sed hodie natus est Seruator, qui est Christus Dominus, nimirum Messias, quē omnes Iudæi iam diu expectarunt & desiderarunt. Hoc gaudium angelus Pastoribus annunciat, & addit natiuitatis locum, ne quid dubitent. Natus est vobis, inquit, Saluator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid, quæ erat Bethlehem, hoc quod & in superioribus annotauimus. Pulcherrimo ordine angelus omnia prosequitur. Legationem suam diligentissimè prosequitur, omnes circunstantias suo ordine adaptans. Summa euangelij est, vt annunciet Messiam natum in hunc mundum. Addit: quibus, hoc est in cuius commodum. Vobis, inquit, omnibus in genere, non solis Iudæis, nec solis Ethnicis, sed omnibus: erit enim gaudium hoc, inquit, omni populo. Addit tempus: Hodie natus est, non iam diu natus, nec multis retro seculis nascetur: sed hodie natus est, non alio tempore. Addit locum: in ciuitate Dauid, hoc est, in Bethlehē: sic enim prædixerant prophetæ. Quod nomen eius? Christus Dominus, nimirum Messias, rex & sacerdos. Addit Angelus:

Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.

Hæc si audit Iudæus, si audit Ethnicus, quid dicet? an non ridebit? Quæ est ista euangelizatio angelica, vt ad signādum Iesum Christum dominum: infantem pannis inuolutum & reclinatumque in præsepio clamet? Súntne ista tria, infans, panni, præsepium, tam præstantia signa, vt testentur saluatorem? Cur pro signo tanti signati aliquid cæleste non dedit? Cur nō induxit in signum, illius noctis insolitam claritatem? Cur ei locutionem pro signo non dedit? Inueniuntur alia signa data in manu Moysi & Aaron, Heliæ & Elizæi, & multorum prophetarum, vt eorum dicta & facta crederentur. Quamobrem pro tanto domino, vt in cognitionem scilicet veni-

designando, tam vilia signa sunt inducta, vt inuolutus pannis, & positus in præsepio saluator omnium crederetur. Eránt ne pastores tantæ prudentiæ, vt ex tam vili signo eum crederent omniū saluatorem? potius autem debuit ex signo dato accessisse contemptus. Vox angeli, & alia quæ circa pastores facta sunt, sufficientia fuerunt testimonia vt pastores nihil humile cogitarent. Nec erat moris, vt puerpera recumberet in stabulo, vel infans poneretur in præsepio. Adde, Christus sua diuinitate non voluit saluare mūdum, sed humanitate sua. Pauperes habuit parentes Christus, peregrè natus est. Pauperibus annunciari voluit, & voluit in paupertate à pauperibus inueniri. Scitis gratiam domini nostri Iesu Christi, ait Apostolus, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset diues, vt illius inopia vos diuites essetis. Non te moueant panni, vel præsepium, sed cogita quis sit ille qui pannis inuolutus in præsepio iacet. Infans hic prædicatur, qui verbum Dei ab æterno est. Infans est hic, qui linguas infantium, iuxta prophetam, facit disertas. Infans hic est, qui os & hominis linguā condidit. Infans hic denique est, qui post prædicabitur facere vt muti loquantur, & surdi audiant. Pannis inuolutum noli contemnere, quoniam is ipse est, qui credentes sibi, perpetua & beata immortalitate vestit. Pannis inuolutus hic iacet, qui in extremo iudicij die clamabit ad electos: Nudus fui, & co-operuistis me. Pannis inuolutus hic iacet, qui postea nudus pro nobis in ligno pependit. Nec fugit in infantia præsepiū, qui vir factus non abhorruit crucem. In præsepio collocatur, qui dexteram patris nunquam deseruit. Hic audis pannos & præsepium, in morte audies pannos & sepulchrum. Panni iam testantur natum, & pòst testabuntur à mortuis reuocatum. 2.Cor.8.

Et subitò facta est cum angelo multitudo cælestis exercitus laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

Qui vni angelo nō credit Christum natum in Bethlehem, pannis inuolutum iacere in præsepio, vel innumeræ multitudini credat, & ex intuitu cælestis exercitus discat qualis sit imperator, qui infans in præsepio iacet. Certè ex auditione angelici exercitus pastores facilè potuerunt coniicere non esse rem ludicram quæ ab vno angelo nunciata fuerat. Ostendit autem hic exercitus cælestis militiæ, quo sit animo erga humanum genus, nimirum amico & beneuolo. Quod enim

hic hymnizant,hoc eſt,ineffabili more nõ tam laudant Deũ,
quàm nobis congratulantur noſtram fœlicitatem,vt quorum
ſaluator iam natus ſit.Amant enim nos Angeli cœleſtes,tur-
bantur noſtra miſeria,& gaudẽt de noſtra fœlicitate:id quod
Luc.15. euangelium non vno in loco demonſtrat.Gaudium eſt ange-
lis Dei, inquit Chriſtus, ſuper vno peccatore pœnitentiam
Matt.18. agente. Et iterum: Videte ne contemnatis vnum ex puſillis
iſtis qui in me credunt: Angeli enim eorum ſemper vident
Ibidem. faciem patris mei qui in cælis eſt. Alibi turbantur videntes
miſerum ſeruum à cõſeruo nequam iniuriam pati. Alibi me-
Tob.12. morantur preces & eleemoſynas noſtras in cõſpectum Dei
Hebr.1. offerre. Sunt enim omnes adminiſtratorij ſpiritus,miſsi pro-
pter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis æternæ. Adde his
quòd in veteri teſtamento non ſemel leguntur angeli pro
piis contra impios bellare. Nec incredibile eſt, quin ſi quo-
quo modo fieri potuiſſet,vtique pacem feciſſent inter nos &
Deum:at quoniam ipſis impoſsibile fuerat, lætantur & exul-
tant quòd Chriſtus Dei filius vt hoc negotium expediat, in
hunc mundum venerit. Voluiſſent,inquam, hominibus præ-
bere auxilium,& eis ab eorum infirmitatibus tribuere ſanita-
tem, ſed videbant multo inferiorem ſuam eſſe medicinam,
quàm illorum cura poſcebat. Porrò vt de exemplo poſsis in-
telligere (Origenis hæc ſunt) vide mihi vrbem in qua ægro-
tent plurimi,& medicorum frequens adhibeatur manus: ...
diuerſa vulnera, quotidie in emortuam carnem ſerpens pu-
tredo penetret: & tamen medici qui adhibiti ſunt ad cura-
dum,nequeant alia vltrà inuenire medicamenta: & artis ...
ſcientiam,magnitudinem mali vincere. Veniat autem ali...
Archiater qui habeat ſummam in arte notitiam, & illi ...
prius ſanare nequiuerant, cernentes magiſtri manu putredi-
nes ceſſare vulnerum, non inuideant vel infirmo ſanitatem
vel magiſtro honorem, nec liuore crucientur: ſed in laudes
erumpant Archiatri,& prædicent Deum, qui & ſibi & ægro-
tantibus tantæ ſcientiæ hominem miſerit. Sic & Angeli vi-
dentes Deum præſtare hominibus, quod ipſi præſtare non
potuerunt,in laudes Dei erumpunt, & hominum fœlicitati
congratulantur,dicentes: Gloria in altiſsimis Deo,& in terra
pax hominibus bonæ voluntatis. Hæc autem angelica can...
ſignificat, nihil ex hoc negotio gloriæ deberi nec angelis nec
hominibus, ſed vniuerſam gloriam deberi bonitati diuinæ
quæ nobis quos condidit,miro conſilio proſpicit è cælo, vt
intelligamus

intelligamus illinc nobis proficiſci quicquid magnificum aut ſalutiferum obtigerit, in terris nihil aliud optandum quàm pacem, quæ peccatis abolitis nos Deo conciliet, quæ nos mutua charitate conglutinet. Hæc eſt enim pax, non mundi, ſed quæ omnem ſenſum exuperat, quæque præponderat vniuerſis mundi fœlicitatibus. Gloria quoque Dei magnificè illuſtrata eſt, vbi ſpiritu Chriſti tam multi ipſum Deum agnouerunt & adorauerunt. Pax in terra beata confecta eſt, dum plurimis à Deo per Ieſum Chriſtum aditus ad patrem contigit: de cuius gratia qui ſecuri ſunt, ita pacatis & tranquillis animis exiſtunt, vt boni omnia conſulant, & pacem, quantum in ipſis eſt, cum omnibus hominibus habeant. Gloria, inquiunt, in excelſis Deo, qui ſola miſericordia ductus, filium ſuum miſit in mundum, vt pacem faceret inter Deum & homines in terris, qui hoc Dei beneficium puris mentibus agnoſcunt. Hæc enim ſola bona voluntas eſt, quæ ad Dei voluntatem ſeſe in omnibus accommodat. Porrò cãtum hunc angelicum Eccleſia iam per multa ſecula in vſu habuit, ſic vt ferè ſingulis diebus in Miſſæ ſacro recitare ſoleat, id quod ſanctus Theleſphorus papa Anno Domini cxliiij. inſtituit, quod verò huius cantici adiectum eſt, Symmachus papa anno Domini ccccxciiij. perfecit. Idipſum etiam hiſtoriæ teſtantur.

Et factum eſt, vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cælum, paſtores loquebantur adinuicem: Tranſeamus vſque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum eſt: quod fecit Dominus, & oſtendit nobis.

Magnam hæc arguunt fuiſſe paſtorum fidem, qui ſimul ac angeli ſeſe recepiſſent ad altiora, ſtatim deliberant quid faciendum ſiet. Audiuerant enim ab Angelo: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & poſitum in præſepio. Conſiliũ igitur inter ſe conferunt boni viri, non dubitantes de dictis angeli, ſed cupiẽtes plenius cognoſcere quod audierãt. Trãſeamus, inquiunt, Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum eſt, quod fecit Dominus, & oſtendit nobis. Audierant enim Saluatorem natum in ciuitate Dauid quæ vocabatur Bethlehem, ideóque non putant longius differendum, neq; hoc myſterium ocioſe indicatum eſſe. Si Deus magnum quid perfecit in Bethlehem cuius agnitione nos putat dignos, quidni feſtinaremus hoc ipſum videre? Bona confabulatio, bonaque conſultatio eſt, qua conſilium capitur de quærendo Ieſu, & de diuinis ipſius operibus conſiderandis. Domus Dei, tem-

plum Dei, domus orationis Bethlehem ſpiritualis eſt, vbi verbum Dei filius Dei inuenitur: ad hanc igitur Bethlehem viſitandam mutua debebat eſſe Chriſtianorum cohortatio. At piæ piorum paſtorum voces inter Chriſtianos non audiuntur, etiamſi non deſint mutuæ cohortationes. Transeamus, inquiunt paſtores, vſque Bethlehem, &cæt. Quid noſtri? Tranſeamus, inquiunt, ad ſeducendum proximum. (ſicut apud Salomonem dicunt impii) inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtra. Omnem precioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpoliis, &cæt. Alij dicunt: Tranſeamus vſque ad pocula, ad teſſeras, ad ſcorta, &cæt. Rarus eſt qui paſtoribus noſtris piis ad Chriſtum tendentibus ſe comitem præbeat. Verò quoniam omnis cohortatio & conſultatio fruſtranea eſt, quæ in opera ſeſe non extendit, ideo ſequitur:

Et venerunt feſtinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioſeph, & infantem poſitum in præſepio. Videntes autem cognouerunt de verbo hoc quod dictum erat illis de puero hoc.

Nihil difficultatis hoc loci eſt. Oſtendit enim his Lucas Angeli promiſſa verificata fuiſſe, qui prædixerat paſtores talia inuenturos. Declarat item præſens locus, quantus fuerit paſtorum ad hæc videnda amor, quantúmve de[ſide]rium. Raro certè corpus feſtinat, niſi aliqua mentis aff[ectio] feſtinare compellat: & ipſa tarditas ad quærendum, n[ull]ius aut modici amoris argumentum exiſtit. Amor addit a[las], ait ille. Feſtinant itaque paſtores boni, vt iam diu a m[ultis] expectatum Meſsiam ſuis ipſorum oculis videant. Venerunt Bethlehem, & inuenerunt iuxta quod dictum erat ad illos. Bona feſtinatio, quæ ad Mariam & huius filium Ieſum feſtinat. Sic bona feſtinatio erat, quando Maria feſtinabat per montana vt Elizabethæ inſeruiret. Bona item feſtinatio, quando feſtinat Abraham in obſequio hoſpitum. Tales feſtinationes proculdubio ad Chriſtum mittunt. Qui feſtinant ad perpetranda mala, ſicut paulò ſupra diximus, horum iudicium, vt Apoſtolus dicit, non tardat. Verùm nos ſurdis hæc canimus, iis inquam qui dicta noſtra cum riſu & cachinnis accipiunt, & in die Domini, quam impune nihil huiuſmodi fecerint, intelligent. An ne magna improbitas eſt, ad bona facienda ſemper dormitare, ad mala verò perpetranda etiam citis equis eſſe velociores? Vbi ſine conſilio eſt, ait ſcriptura diuina, & ſine prudentia

Vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent.

Et omnes qui audierant mirati sunt, & de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

Quoniam pastores boni audierãt ab angelo hoc gaudium fore commune omni populo, ipsi rebus omnibus ritè exploratis nihil occultant, sed rem gestam fideliter referunt: id quod iuxta Dei beneplacitum factum esse nihil dubitamus. Igitur sicut antea (vt audiuimus) populi mirati sunt de mirabili natiuitate Ioannis Baptistæ, ita & nunc qui pastores audiunt, admirantur, nec temere: erat enim res admiratione dignissima. An non res miranda, esse Christum Dei filium, verum Messiam non Hierosolymis in regia ciuitate, sed in Bethlehem? An non admiratione dignum, quòd creator omnium pannis inuolutus iacet in præsepio? Quòd Dei filius hoc celauerit scribas & Pharisæos, & tam infimæ sortis homines voluit habere præcones? Qui ab angelis in cælestibus prædicatur, voluit primùm visitari à pastoribus? Sed dignum est, vt pastor omnium alios non malos pastores non contemnat. Aegyptij, pastores quidem contemnunt, at Deo boni pastores pretiosi sunt & chari. Bonus pastor Abel, bonus pastor Abraham, bonus pastor Moyses, Dauid, & alij. Vides pastorum priuilegium. Pastor primus Dei martyr fit, primúsque Dei sacerdos. Ex pastoris Abrahæ semine redemptor mundi Christus nascitur. Pastor Moyses populum Israel ex Aegyptiaca miseria & miserrima captiuitate educit. Pastor Dauid vir secundum cor Dei dicitur, & populo Israel magnificus rex præficitur. His adde pastores, qui iam prædicantur post angelos primi Euangelistę, qui primi homines hominibus annunciant natum Christum. Vides iam quomodo innotuerit Christus? Angeli pastoribus, pastores aliis hominibus annunciant, vt sic Deus ministerio hominum homines doceat. Tu itaque noli contemnere verbi Dei ministros, qualescunque tandem sint, modò Christum sincerè doceant. Non omnia possumus omnes, ait ille. Et differenter distributa sunt Dei dona. Qui non habet Gamalieles, vel pastoribus contentus sit.

Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.

Pastores annunciant, auditores admirantur. Occasionem ex hoc textu accepi demõstraturus quàm sedulò verbo Dei incumbendum, exaggerans Mariam post Angelos ne pasto-

res quidem contempſiſſe. Maria, inquit, omnia conſeruat, ſingula in corde ſuo confert. Neque enim dubium eſt, quin paſtores omnia quæ ab Angelis audierant, Deiparæ virgini annunciauerint, nimirum quid nunciarit Angelus, quid ce- nerit cæleſtis militiæ chorus. Hæc itaque probè expend. Diua virgo, cum his quæ circa ſe facta fuerant: admirat. præſentia, & ſperat maiora. Miraculis plena ſunt omnia, ſur- ma humilitas vbique ſumma ſublimitate miſcetur. Infans vtero concipitur, ſed angelo internuncio, ſpirituque ſancto opifice. Puer naſcitur, ſed è virgine matre: reclinatur in præ- ſepe, ſed angeli gratulabundi canunt è cælis. Latitat in obſcu- ro loco, ſed cælum nati ſublimitatem adorat. Hæc omnia Di- ua Theotocos contemplatur, & confert cum his quæ audie- rat ſiue ex prophetis ſiue ex angelis. Ita pij ſolent virgi- exemplo in operibus Dei cogitandis immorari, vnde & p- tas mira percipit incrementa: reliqua verò perinde atq; a- dum venena reiiciunt. Sicut enim malæ cogitationes, vt c- voluptatibus & de immunditiis aculeum relinquunt in co- de hominis: ita & piæ cogitationes pios quoſdam affect- hominis corde accendunt. Diſce itaque exemplo Diuæ v- ginis cæleſtia meditari, & amplum experiere pietatis ſ- ctum. Sequitur:

Et reuerſi ſunt paſtores glorificantes & laudantes Deum in om- nibus quæ audierant & viderant, ſicut dictum eſt ad illos.

Beati paſtorum oculi, quoniam viderunt quæ multi reges & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt. Vide- enim illi Chriſtum natum, quem alij longè antea prom- iam diu expectauerant. Quo viſo, pij atque fœlices p- reuertuntur ad opera ſua, ad cuſtodias ſuas, glorifica- laudantes Deum, qui ſe tali gratia dignos fecerat, vt q- admodum ab angelo audierant, etiam comperiſſent. E- ſtrum eſt ſummis laudibus diuinam extollere bonitat- quæ nos huius infantis, quem paſtores in præſepio ſ- runt, participes ac fratres fecit. Quomodo verò laudan- ſit Deus, in cantico Diuæ virginis Deiparæ, & in hymno- ni ſacerdotis Zachariæ diſcere poſsis. Quæ hic allego- de paſtoribus dici & admoneri poſſent, differemus in a- Euangelij locum. In his certè tribus articulis cardo ver- vt Ieſum primò omnium in præſepio, hoc eſt, in ſcrip- ſanctis quærant, quæſitum ac inuentum prædicent, præd- tum laude proſequantur & gratia. Sed nos poſthabitis

floribus ad Christum redeamus.

Et postquam consummati sunt dies octo, vt circunciderctur puer, vocatum est nomen eius Iesus: quod vocatum est ab Angelo priusquam in vtero conciperetur.

Pauca quidem hæc verba sunt, sed longiorem videntur requirere tractatum. De negotio enim circuncisionis, hoc est de vsu & fructu eius multa disputantur: nos tamē ea qua possumus breuitate totum negotium expediemus. Et principio quidem putamus Christianos haud ignorare quo tempore circuncisionis lex lata fuerit, nimirum quòd ea ipsa non ex lege, sed vt Christi verbis vtamur, ex patribus sit. Ad Abrahā enim primum omnium dictum est: Hoc est pactum meum *Gen.17.* quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuū post te. Circuncidetur omne masculinum, & circuncidetis carnem preputij vestri, vt sit in signum fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circuncidetur in vobis. Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Hæc lex deinde in Leuitico repetita est his verbis: Die octauo circūcidetur infantulus. *Leuit.12.* Quæ quidem lex in ipsa profectione filiorum Israel per desertum, neglecta est, vt patet Iosue cap. v. vbi sic legimus Dominum ad Iosue locutum: Fac tibi cultros lapideos, *Ios.5.* & circuncide secundò filios Israel in colle præputiorum. Populus qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis, incircuncisus fuit, donec consumerentur qui non audierant vocē Domini. Post nec aliqua alia lex maiore cura & religione custodiebatur, atque hæc. Sabbatū magnificè obseruabant, at in Sabbato circuncisio fiebat, vt quæ longo interuallo post se relinqueret Sabbatum. Existimabant Deum nullius præcepti neglectu perinde offendi. Et vrgebat quod Abrahæ dictum fuerat: Omnis masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de *Aug.cōtra* populo. Neq; enim hic temporalis terror mortis incussus est, *Pelag. & Celesti.li.2 cap.30.* vt Augustinus etiam admonuit, sed terror æternæ damnationis: & quod est octauo die non circuncidi, hoc est in Christo non baptizari: & quod est perire de populo suo, hoc est non *Contra Iulian. Pela. lib.2.* intrare regnum cælorum. Propterea iuxta eundem diuū Augustinum, nisi circūcisus fuisset Isaac, periisset, nec immerito, quia ex hac vita, quò per generationem damnatam damnatus intrauerat, sine signo regenerationis exisset. Breuiter, *Idē contra eūdē li.3.c.18.* hoc signum circuncisiouis datum fuerat præter cætera in re-

medium contra peccatum originis, in cuius locum iam suc-
cessit baptismus. Porrò quoniam hæc lex, circuncisionis ne-
mirum, tantæ fuerat autoritatis, & Christus non venerat le-
gem soluere, sed adimplere: ideo & ipse circuncidi voluit,
quo & sic legem adimpleuit, & nos ab ipsa legis miseria re-
demit. Pro me, inquam, seruauit adeóque impleuit legem,
vt & ego, & quotquot credimus in Iesum, non obstringamur.
Iesus enim cum opus non haberet, circuncisus est, & eam
circuncisionem legísque reliquæ impletionem credentibus
suis gratis donauit. Quod cum ita sit, non veriti tamen fuere
olim quidam è Iudæis eam legis consuetudinem in Eccle-
siam ducere, hocque ex non intellectis scripturis. Sic enim
argumentabantur: Quod Deus semel in sempiternum sta-
tuit, nunquam ipse mutari concedit: atqui statuit circunci-
sionem in sempiternum, in fœdus æternum: ergo impiè agunt
qui absque circuncisionis signo sibi vitam pollicentur æter-
nam. His respondemus paucis, Quod Deus in sempiter-
num seruari voluit, nemo Christianus abolere contendit.
Atqui circuncisio tale quid non est, absurdè itaque argu-
mentantur siue Iudæi, siue Nazaræi. Dicant nobis boni il-
li homines, nunquid hoc scriptura prædicat, quòd Deus
circuncidendi ritum indixerit in æternum? Nascendi & ge-
nerandi successio æterna erit minimè, & lex circuncide-
di æterna esse poterit? Quid ergo? Ipsa scripturæ verba me-
lius inspiciamus, ne vllatenus excusabiles illos esse sina-
mur. Quid Deus voluit esse æternum? Pactum suum, fœ-
dus suum. Quod est illud fœdus? quod est illud pactum?
Nunquid ipsa circuncisio fœdus, aut pactum? Non ita,
sed est fœderis vel pacti signum. Cùm enim dixisset Deus:
Circuncidetur ex vobis omne masculinum, & circuncidetis
carnem præputij vestri, statim addit: vt sit signum fœderis in-
ter me & vos. Non ergo circuncisio fœdus, sed signum fœde-
ris est. Et quantum distat inter testatoris scriptum, & sigillum
quod impressit sigillum, tantum distare certum est inter eam,
quæ ad Abrahã facta est seminis qui Christus est, promissio-
nem, & ipsam circuncisionem. Promissio itaq; seminis & be-
nedictionis pactum est, circuncisio verò pacti signum. Pa-
ctum quidem dixit Deus sempiternum: perpetuò enim erit
Deus filiorũ Abrahæ, & in sempiternũ benedicet illis. At cùm
dixisset de circuncisione, vt sit in signũ fœderis, nõ addidit in
æternum. Ex his itaque apertum est, quàm imprudenter, ...

Fœdus æternũ nõ signũ fœderis.

quàm impiè Iudæi & Nazaræi circuncisionis iugum Christianis imponere conati fuerint. Patet item quàm imprudenter Iudæi hanc sic mordicus obseruant. Quid faciunt cum chirographo, cùm diffiteri non possint, quin redemptio facta sit? An non fidelis Deus inuentus est, qui quod Abrahæ pollicitus est, hoc ipsum iam diu exhibuerit? Promisit Messiam ex semine Abrahæ proditurum, at hoc ipsum factum esse, totus mundus clamat. Soli Iudæi contra suam ipsorum conscientiam repugnant. Certè ablatum est sceptrum de Iuda, cessauit vnctio, Danielis hebdomadæ completæ sunt, Virgo genuit Emanuelem, & nihil à Christo nostro Domino factum est, quod non prædixerint prophetæ ab ipso promisso Messia complendum. Sed satis superque diximus ad ostendendum, circuncisionis legem non esse perpetuam, eamque frustra à Iudæis obseruari. Cæterùm non frustraneum erit his adiungere, quare Christus circuncisus fuerit, & quare Christiani in hoc negotio Christi negligant exemplum. Vtrunque certè Iudæi catholicis obiicere solent. Quare autem Christus circuncisus fuerit, ex multis causis paucas exponemus. Circuncisus itaque est, vt sua circuncisione circuncisionis legem & impleret pro nobis, & aboleret. Secundò, circuncisus est, vt circuncisis legitimus & irreprehensibilis minister salutis suæ gratiam prædicaret. Neque enim visus fuisset de Abraham semine procreatus, qui signum quod Abrahæ mandatum fuerat, non accepisset. Circuncisionem autem accepit, vt in ipso Iudæi scandalum accipere non possent. Sic & Apostolus Timotheum circunciderat, factus Iudæis Iudæus, vt Iudæos lucrifaceret. Rursum aliam circuncisionis causam in Christo ponit Diuus Augustinus, inquiens: Dominus humilitatis viam docens, Sacramenta quæ hic inuenit prænunciationis suæ, suscipere dignatus est: non ad suæ purgationis adiutorium, sed ad nostræ pietatis exemplum, vt scilicet ostenderet nobis quanta deuotione suscipere debemus ea quæ illum iam venisse testantur, quando ipse suscipere dignatus est quæ illum venturum significabant. Est & hæc non minima causa, quòd circuncisus probauit se veram & naturalem ex virgine suscepisse carnem, id quod hæretici quidam negauerunt olim. Restat nunc vt doceamus quare Christiani non circunciduntur ad exemplum Christi. Ad hoc respondet Diuus Augustinus: Circuncisio signum fuit pro-

Quare ad exemplum Christi non circuncidãtur Christiani.

Vide Epipha. li. 1. to. 2. ca. 30.

Act. 16.

Cõtra literas Petilia. li. 2. cap. 37

Quæst. vet. & no. test. quæst. 50

misſi filij Dei, id eſt Chriſti, quo nato ceſſare oportuit ſignū promiſsionis, ita tamen, vt ipſe promiſſus adueniens ſignum patris acciperet, vt ſciretur is eſſe, qui promiſſus fuerat omnes gẽtes iuſtificare per fidem in circuncisione cordis. Cùm itaque quæritur, cur iam non circuncidatur carne Chriſtianus, ſi Chriſtus non venit ſoluere legem, ſed adimplere? Reſpondeo: Imò iam ideo non circunciditur Chriſtianus, quia id quod eadem circuncisione prophetabatur, iam Chriſtus impleuit. Circuncisio erat ſignum, quemadmodum ſupra diximus, fidei Abrahę, fides autem Abrahæ credebat venturum Meſsiam. Ergo qui circunciduntur, credunt quod Abraham credidit, nimirum Meſsiam promiſſum certò venturum. Ceſſante autem hac fide ceſſare debuit & ſignaculum fidei. Quomodo enim non maxima ſtultitia eſt, credere eum venturum, qui iam diu venit? Illi ergo circuncidãtur, qui Chriſtum veniſſe cum Iudæis negant, & ſic arguant Deum mendacij, qui vbique & ſemper fidelis in promiſsis ſuis inuentus eſt. Breuiter, Der brieff iſt abgeleſt, nec eſt vt alium credamus venturum Chriſtum. Qui hodie circunciſus eſt pro nobis, hunc amplectimur, huic credimus, per hunc benedictionem illam ſperamus, quam Deus Abraham, Iſaac & Iacob, Abrahæ iam olim promiſerat. Et tantum quidem de circuncisione, iam de impoſitione nominis videndum eſt. In ipſo enim circuncisionis die, Luca teſte, vocatum eſt nomen pueri Ieſus, quod vocatum eſt ab angelo priuſquam in vtero conciperetur. Quid nomen hoc Ieſus velit, Angelus ipſe demonſtrauit, dicens ad Mariam quidem: Ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & filius altiſsimi vocabitur. Ad Ioſeph verò: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: Quod enim in ea natum eſt, de ſpiritu ſancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hic itaque intelligimus & ab angelo annunciatum, & hoc ante partum, adeoque etiam nominis interpretationem, ſcilicet quòd à ſeruando Seruator dictus fuerit. Et paſtoribus annunciatum fuerat, Saluatorem in ciuitate Dauid natum, &c. Obſerua itaque quid ſibi velit Saluatoris noſtri nomen, & ſic vitam tuam inſtitue, vt quemadmodum à Chriſto Chriſtianus vocatus es, ita & à Saluatore Saluator vocari poſsis. Saluator enim eſt omnium quidem, ait Paulus, maximè autem fidelium. Et Chriſtus ipſe: Non enim mi-

Auguſtin. contra Fauſtum, lib. 19 *cap.* 9

Auguſtin. quæſt. vet. & no. teſt. q. 44.

De impoſitione nominis.

1. *Tim.* 4

Ioan. 3

sit Deus filium suum in hunc mundum, vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per eum. Et in conuersione Zachæi: Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Itaque quantum est in medico, omnibus saluandis venit, ergo qui non saluatur, sua culpa perit. Habuerunt Iudæi alios Iesus, Iesum scilicet Naue, & Iesum Iosedech: verùm hi ad illum collati, vix tam egregium nomen merentur. Corpora enim illi duo liberare potuerunt, & templa in terris construere: sed corpus & animam ex captiuitate educere, & tyrannidem Satanæ comprimere, non erat humanarum virium. Vni Christo tam speciosus seruabatur de hoste maximo atque de pestilentissimo illo tyranno triumphus. Cæterùm si typum Seruatoris nostri penitus contemplemur, inuenire licebit in Iosue, hoc est in Iesu Naue, pulchrã adaptationem. Iosue filios Israel non potuit introducere in terram promissionis, nisi prius incircuncisos petrinis cultellis circuncidisset: Sic & Iesus noster, vtcunque vocetur Saluator, neminem introducet in hæreditatem promissam, nisi prius introducendus fuerit circuncisus. Neque enim putes ideo Christianos carere circuncisione, quòd Iudaicam non habent: Est enim & nobis nostra circuncisio. De Baptismo, qui in Circuncisionis successit locum, iam nihil dicemus, sed de alia quadam Circuncisione, cuius frequens in Veteri Testamento fit commemoratio. In Deuteronom. cap. x. legimus: Circuncidite præputium cordis vestri. Et capit. xxx. Circuncidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui, vt diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, vt possis viuere. In hac circuncisione non habet locum quod Paulus Galatis dicit: Ecce ego Paulus dico: Si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit. Sed sic hoc loci loquendum est: Nisi circuncidamini, Christus vobis nihil proderit. De circuncisione loquimur spirituali, qua circuncidi possunt omnia membra nostra tam interna quàm externa. Hieremias ad circuncisos Iudæos loquitur: Circuncidite Domino, & auferre præputia cordium vestrorum. Sic Stephanus Iudæos vocat incircuncisos corde & auribus. Vestra itaque circuncisio est, vt circuncisæ sint aures vestræ secundum verbum Dei, vt vocem non accipiant obtrectantis, vt maledici & blasphemi verba non audiant, vt falsis criminationibus, mendacio, irritationi non pateant. Oppilentur, ne iudicium sanguinis audiant, aut impudicis canticis & thea

Iesu nomẽ in veteri Test.

Circuncisio Christianorum.

Deut. 30

Gal. 5

Hier. 4

Act. 7.

Orige. Hom. 3 in Gen.

tralibus ſonis pateant. Nihil obſcœnum recipiant,ſed ab om
ni ſcena corruptionis auerſæ ſint . Hæc eſt Circunciſio, qu
Eccleſia Chriſti aures ſuorum circuncidit infantum. Iſta,
credo,ſunt aures,quas in auditoribus ſuis requirebat Chri-
ſtus, dicens : Qui habet aures audiendi , audiat. Veniamus
Luc.8 vultis & ad labiorum circunciſionem. Ego puto quòd inci
cunciſus ſit labiis,qui nondum ceſſauit à ſtultiloquio,à ſcu
rilitate, qui bonis derogat,qui criminatur proximos, qui in
ſtigat lites, qui calumnias mouet,qui fratres inter ſe falſa lo-
quendo committit,qui vana,inepta,ſecularia,impudica,pro-
terua,blaſphema,& cætera quæ indigna ſunt Chriſtiano ore,
proloquitur.Si quis verò ab his omnibus continet os ſuum,
Pſal.111. & diſponit ſermones ſuos in iudicio , verboſitatem repri-
mit,linguam temperat,verba moderatur,iſte meritò circun-
ciſus labiis dicitur.Circuncidendæ etiam ſunt manus à rapi-
nis, à furtis,à cædibus,& ad ſola Dei opera pandendæ. Cir-
cuncidendi ſunt pedes,ne veloces ſint ad effundendum ſan-
guinem,& ne intrent in concilium malignantium, ſed vt
tantùm pro mandatis Dei circumeant. Circuncidantur &
oculi,ne concupiſcant aliena:ne videant ad cõcupiſcendam
mulierem . Qui enim erga fœminarum formas laſciuo & cu
rioſo oberrat aſpectu, iſte incircunciſus eſt oculis. Quod de
auribus,oculis , manibus & pedibus diximus , de aliis mem-
bris intelligendum pari ratione putamus.Hæc itaque de cir-
cunciſione Chriſtianorum , præmiſsis adiicere placuit: nunc
ad ordinem intermiſſum accedamus.

Et poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi,tulerunt illum in Hieruſalem,vt ſiſterent eum domino, ſicut ſcriptum eſt in lege domini Quia omne maſculinum adaperiens vuluam,ſanctum domino vocabitur : Et vt darent hoſtiam ſecundum quod dictum eſt in lege domini,par turturum,aut duos pullos columbarum.

Tria legis Moſaicæ precepta hic leguntur impleta à Dei
para virgine,quæ ſingula ex fontibus ſuis quærenda ſunt. Sic
enim apertum fiet quid ſibi Lucas hic velit. Primum manda-
tum eſt.Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum im-
Leui.19 munda erit ſeptem diebus. Et ſubditur:Et die octauo circun-
cidetur infantulus , ipſa vero triginta tribus diebus manebit
in ſanguine purificationis ſuæ.Huic legis mandato ſe ſubmi-
ſit Diua virgo Maria,cum tamen legi hac in re nihil deberet:
vt,quæ nullo ſuſcepto ſemine, ſed de Spiritu ſancto, virtute

altissimi obumbrata concepit, ac virgo peperit. Voluit autem Maria dignissima subiici legi, & quasi purgari in templo, neque ante tempus à Moyse præscriptum publicè versari, ad dandum obedientiæ ac humilitatis exemplum, ad vitandum scandalum Iudæorum, ad confirmandum se aliis mulieribus in licitis & honestis. Adde quòd Maria propalare non debuit, quod Deus occultum esse voluit. De hac itaque lege Euangelista dicit, Mariam obseruasse dies purgationis, hoc est, non in publicum venisse, nec templum ingressam, donec complerentur dies illi quadraginta, quos lex præscripserat in genere omnibus mulieribus quæ suscepto semine iuxta communem naturæ cursum masculos pepererunt. Completis ergo his diebus, Maria & Ioseph tulerunt illum, infantem scilicet Iesum, in Hierusalem, vt sisterent eum domino, sicut scriptum est in lege Domini: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, hoc est omne primogenitum, sanctum Domino vocabitur. Altera hæc lex est, quam Maria (licet non teneretur) voluntariè, ad cauendum scandalum, implere voluit. Charitas enim in virgine nesciebat legem, nec vllis terminis coarctabatur. Nouerat proculdubio Diua virgo & Mater Dei, filium suum non posse sanctiorem fieri, neque vllam externam sanctificationem suscipere, vt qui ipse omnes sanctificat, quotquot sanctificantur. Adde quòd Christus vuluam matris non reserauerit, sed non violatis virginalibus claustris verè verus homo natus fuerit. Porta hæc clausa erit, ait Ezechiel in figura, & non aperietur, & vir non non transiet per eam, quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam. *Eze.44* Porrò quod sequitur parentes pro puero Iesu dedisse iuxta legis præscriptum oblationem par turturum, aut duos pullos columbarum, sic in lege scriptum legitur. Cùm expleti fuerint dies purificationis suæ, mulier pro filio siue pro filia deferat agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ siue turturem pro peccato, &c. *Leuit.14* Quòd si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocaustum, & alterũ pro peccato, orabítque pro ea sacerdos, & sic mundabitur. Ex his tu iam vide paupertatem Christi, qui suprà non habuit locum in diuersorio, iã nõ habet agnum quo redimeretur, sed oblatione pauperũ redimitur. Iuxta sentẽtiã enim legis, pro primogenito agnus masculus anniculus debebatur, & qui hunc nõ habebat, iuxta

paupertatẽ ſuam vilioribus oblationibus redimebatur. Pul-
Orig.Hom. 8.in Leui. chrè autem omnia hic conueniunt: Agno non redimitur, qui
pòſt agnus Dei nominatus eſt à Ioanne dicente: Ecce agnus
Dei, qui tollit peccata mundi. Agnum nõ habet, quem oblati
agni in vniuerſa lege præfigurarunt. Columba porrò redimi-
tur, ſuper quẽ in baptiſmo Spiritus ſanctus in ſpecie colum-
bæ videbitur. Columba manſuetiſsima volucri redimitur,
quem in euangelio audimus dicere: Diſcite à me quia mitis
ſum, & humilis corde. Columba ſimpliciſsima volucri redi-
mitur, qui pòſt diſcipulis dixit: Eſtote prudentes ſicut ſerpẽ-
tes, & ſimplices ſicut columbæ. Caſtiſsimo turture redimi-
tur, qui de caſtiſsimo Diuæ Virginis vtero prognatus eſt.
Lugubri turture redimitur, qui ad conſolationem omnium
hominum in hunc mundum venit. Et hactenus Eccleſia non
Miſſa. ceſſat Deo offerre in ſacratiſsimo Miſſæ officio Agnum im-
maculatũ, qui pro nobis ſemetipſum in cruce obtulit obla-
tionem illam mundam, quam Dominus in veteri lege in no-
uiſsimis temporibus offerendam prædixit per os Malachiæ
Malach.1. prophetæ. Sic enim olim locutus eſt Dominus: A ſolis ortu
vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gẽtibus, &
offertur nomini meo oblatio munda, quia magnũ eſt nomen
meum in gentibus. Hæc prophetæ verba certè de alio ſacri-
ficio vel de alia oblatione intelligi nequeunt, quàm de ſacri-
ficio corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti, id
Lib.4. quod Diuus Irenæus antè nos admonuit, inter alia inquiens:
cap.32. Chriſtus noui teſtamenti nouam docuit oblationem, quam
Eccleſia ab Apoſtolis accipiens, in vniuerſo mundo offert
Deo. & ſtatim dicta ſua verbis Malachiæ probat. Sed non est
huius vel temporis vel loci hæc longiori proſequi tractatu.
Qui calumniantur Chriſtum non poſſe à quoquam offerri
citra ipſius incruentationem, non tantùm in Eccleſiæ ſacer-
dotes, ſed etiam in Diuam Virginẽ impij ſunt. Hæc de agno
oblato: iam de turture & columbis. Turtures Deo offerunt,
qui in caſtitate poſiti, ſua vel aliena peccata lugent. Colum-
bas offerunt, qui in ſimplicitate animi ſui Dei ſermonibus
credunt. Et tãtum de oblatione: cætera audiemus. De primo-
genitis hic nihil addam, niſi vt meminerimus Deo de me-
lioribus offerendũ, id Abelo plurimũ olim ꝓfuiſſe legimus.

*Et ecce homo erat in Hieruſalem, cui nomen Simeon, & homo
iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationem Iſrael, & ſpiritus
ſanctus erat in eo.*

Conueniebat vt nec paucis nec vulgaribus argumẽtis confirmaretur, quod creditum esset omnibus seculis allaturum æternam salutem: non creditum, mortem æternam. Voluit itaque Dominus Christum suum innotescere, & sic tum humilitate, tum gloriæ maiestate ipsum omnibus populis commendatũ facere. Ergo angelus nunciat, testis adhibetur sponsus Ioseph, Elizabeth sterilis parit, mutus Zacharias loquitur. Vterque spiritu prophetico completur. Exultat Ioannes in vtero matris, Virgo generat, Hospites Magi occurrunt, & adorant, Pastores prædicant. Et hæc quidem in prioribus audita sunt. Nunc ne non ab omni sexu omníque ætate, omni statu, ac professione ferretur testimonium, neque quisquam relinqueretur, qui sibi ab hoc non promitteret salutem: alij sequuntur testes. Erat id temporis, ait S. Lucas, Hierosolymæ homo quidã nomine Simeon, senecta iam frigidus, sed spiritu feruens: homo iustus, homo verè pius & religiosus: non venans, exemplo Pharisæorum, gloriam ac quæstum ab hominibus, sed publicæ salutis auidus: quem nulla voluptas in hac vita remorabatur, nisi vt videret oculis suis eum quem in hoc prophetarum oracula promiserant venturum, vt consolaretur Israeliticum populum multis modis afflictum. Et spiritus sanctus erat in hoc pio homine. Cæterùm magna hic laus, magna commendatio boni senis est, cuiuscunq; tandem conditionis aut dignitatis apud suos fuerit. Iudæi tradũt hunc fuisse magistrum & præceptorem doctissimi Gamalielis, ad cuius pedes deinde Paulus Apostolus noster educatus est. Ecclesiæ consuetudine Sacerdos siue Episcopus & prædicatur & pingitur: at hoc ad salutem nihil est promouẽdam vel remorandam: & quæ Scriptura sacra tacet, ea curiosius quærere non oportet, præsertim vbi nulla vtilitas. Porrò magna, vt diximus, láus est huíus sancti Simeonis, qui prædicatur homo iustus, timoratus, expectãs Israelis consolatorem, & homo spiritu sancto donatus. Iustum puto referri ad homines, timoratum autem vel religiosum ad Deum. Et iustitia difficulter, vt Beda ait, sine timore custoditur. Non illum dico timorem, qui temporalia sibi bona subtrahi perhorrescit. huiusmodi enim timorem perfecta charitas foras expellit, sed timorem Domini sanctum volumus, qui manet in seculum, & quò pius Deum quanto ardentius diligit, tanto sollertius offendere cauet. Per timorem Dei, ait scriptura, declinat vnusquisque à malo. Et iterum: Qui timet Deum, fa-

Theophy.

Timoratus.

ciet bona. De impiis autem Psalmista conqueritur, dicens:
Non est timor dei ante oculos eorum. Deinde quod de Si-
meone prædicatur, ipsum expectasse consolationem Israe-
lis, negligendum est minimè. Ex hoc enim coniicimus, imò
apertè asserimus, in idipsum tempus quo Christus natus est,
ipsum à piis fuisse expectatum. Nam pleræque propheti,
de sceptro non auferendo à Iuda, de Hebdomadis Daniel,
atque hoc ipsum tempus aliæ prophetiæ designarant. Vtque
loquuntur quicunque credunt, nec possunt sibi retinere quæ
saluti esse queant multis, ita non est dubium multos tum san-
ctiores, & Simeoni similes, de instante Christi aduentu p-
pulum admonuisse. Sed sicut carnalia quærentibus Chri-
nullius æstimatur, ita surdis de Christi aduentu isti prædica-
runt, inter quos nimirum rarissimi erant qui deum ve-
agnoscerent. Vergebat nanque res ipsorum ad obcæcatio-
nem & excidium: & vulgus reliquum, quod & sæpè a-
admonuimus, de regno Christi & dei, de spirituali Israelis
consolatione parum erat solicitum, sed semper tempora-
lia respiciebat, opes nimirum, gloriam, potentiam, & cæ-
tera quæ carnalis libertatis sunt. Hic autem noster Simeon
nihil temporale quærit, sed expectat consolationem Isra-
id quod de Ioseph Arimathæo etiam legimus. Idem enim
est expectare regnum dei, & expectare cõsolationem Israe-
lis, imò alterum ab altero declaratur. Vulgus enim expe-
ctat consolationem, nimirum temporariam, & mundanam
libertatem: at pij sic expectant consolationem, vt opter-
profligato Satana Christum dei filium in se ipsis regnare.
Ex multis hoc loco pauca obseruanda sunt. Simeon homo
prædicatur iustus & timoratus. Et certè quotquot verè ho-
mines sunt, à iustitia & à timore dei alieni sunt minimè. At
quoniam præter figuram nihil hominis habent, sed moribus
suis declarant quales sint, voracitate lupi, rabie canes, im-
munditia sues, &c. hi tales neque iustitiam nec timorem dei
aliquid curant. Nec expectant huiusmodi bestiæ regnum
dei, sed regnum cacodæmonis: nec habẽt in se spiritum dei,
sed spiritum malignum, à quo etiam instigantur & ducuntur
ad sceleratissima quæque facinora. Accedat Lucas & pr-
sequatur suam historiam de verè iusto sene.

*Et responsum acceperat à spiritu sancto, non visurum se mor-
tem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit in spiritu
templum.*

Expectans consolatio-nẽ Israel.

Sanctus hic Simeon multis argumentis edoctus iamiam instare tempus & horam promissi & iam diu expectati Messiæ, ardentissimis votis aggressus est cælestes pulsare fores, vt sibi contingat eum viuere diem, quo videre posset corporalibus oculis suis tot iam seculis expectatum Messiam. Responsum itaque accepit in adyto pectoris sui à spiritu sancto, fore vt non emigraret ex hac vita, nisi prius oculis corporeis vidisset, quem oculis fidei iam pridem perspexerat, vt testari posset vel apud defunctos patres, venisse iam eum, quem venturum nõ dubitauerãt. Et existimamus adhuc aliquot pios & senes existere homines qui nihil aliud æquè desiderant, ac videre pacatam Ecclesiam, atque triumphum Christi in cordibus fidelium, priusquam à deo hinc reuocentur. Alij alias habent causas cur nolint accelerari diem mortis suæ. Hic causatur impiam suam vitam, nec tamen studet pius abire: Ille causatur liberos, quos tamen mauult diuites quàm pios post se relinquere: Alius aliis retardatur. Quis enim tot hominum consilia enumerare posit? Fœlix qui sic se suósque instituit, vt nunquam non paratus sit deo hinc vocante mortem obire. Egregia diui Pauli vox: Cupio quidem dissolui, inquiebat, & esse cum Christo: manere autem in carne magis necessarium propter vos. Sic diuus Martinus: Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua. Cæterùm quum futurum esset vt puer Iesus adferretur in templum, beatus ille senex submonitus afflatu spiritus, sub ipsum tempus venit ad templum. Felix ille, qui spiritu bono motus templum domini ingreditur. quas enim alij occasiones habeant intrandi templi, non est huius loci vt referatur. Vereor ne minima pars illorum spiritu sancto moueatur. Meliores magis consuetudine quàm pietate mouentur.

Obserua. *Philipp. 1.* *Obserua.*

Et cùm inducerent puerum Iesum parentes eius, vt facerent secundum consuetudinem legis pro eo, & ipse accepit eum in vlnas suas, & benedixit Deum.

Adhuc omnia pertinent ad historiam purificationis, ne quis putet hæc alio accidisse tempore. Ipso enim die quo Maria & Ioseph Christum deferebant in templum, vt ipsum sisterent domino, & darent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum, ipse Simeon accepit infantem in vlnas suas, vt non modò iuxta quod desiderauerat & sperauerat, ipsum videret, sed etiam manibus attrectaret. Solet enim

Deus piorum hominum pia desideria quàm cumulatissimè adimplere. In progressu enim Euangelij eius rei multa argumenta inueniemus. Simeon itaq; nō solùm videre, sed & attrectare meruit Christū Domini, ideo etiam benedixit, laudauit, gratias egit. Nec mirum est quòd Simeon infantem agnouerit, qui sicut alij pueri ad tēplum Domini deferebatur. Qui enim hanc gratiam scilicet vidēdi Christi, Simeoni promiserat, idem etiā, quē Maria portaret, demōstrare voluit. Sed quoniam hæc satis aperta sunt, audiemus quibus verbis pius senex Christum benedixerit. Ait autem in hæc verba:

Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace.

Duos hymnos præmiserat S. Euangelista, alterum Mariæ, alterum Zachariæ: his iam tertium adiicit, breuem quidem, sed aliis prioribus consentientem. Maria gaudio exultauit se fore matrem Christi, Zacharias lætatur se factum patrem præcursoris Christi. Mirum autem in modum exultat Simeon, quòd illum quem Maria peperit, & cui Ioānes præcucurrit, oculis tam carnis quàm cordis videre meruit, & non modò videre, sed & in vlnis gestare, non citra magnum *Matth. 9.* & corporis & animæ suæ emolumentum. Si enim ad tactum fimbriæ vestimenti eius mulier pòst sanata est, quid de Simeone, qui in suas vlnas accepit infantem, putandū est? Non frustra certè lætatur & tripudiat pius senex, nō frigidè hymnum hunc componit, sed omnia diuino amoce ardent. Sed audiamus canticum: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Nunc, inquit, satisfactum est, ô Domine, votis meis: nunc lubens ac lætus moriar, quando dimittis seruum tuum animo quieto ac placido, neque quicquam prẹterea desiderantem in hac vita. Pollicitus es ô Domine, quæ tua est benignitas, me licet senem non obiturum mortem, nisi prius viderim Christum Domini. Hæc spes semper afflixit interim animum meum, omne temporis momentum mihi annus visus est, hoc vnicum desiderabam vt fieret, & statim fieret. Quoniam videbam omnia argumenta testari Christum Messiam in proximo esse, fœlicem me putabā, videre ipsum si cōtingeret: infœlicem, sin minus. Nunc autem nihil est quod me amplius viuere delectet, nihil est quod diutius me remoretur: animo læto iamiam, & quando Deo visum fuerit, ad patres meos concedam, qui & ipsi futurum credebant olim, quod ego iam video adimpletum.

Aperte

Aperta sunt omnia. Auditum est in superioribus quales cantilenæ mulieres deceant, quales item sacerdotes, qui Zachariam habent præcentorem. Iam qualis senũ debeat esse cantus, ipse vides. Sufficiat in iuuenta semel insanisse. Turpissimum est audire senem impudicum: at iucundum, senem videre seruum dei, & qui sic vitam suam instituit, vt nunquam non paratus sit hinc ad Christum abire. Qui porrò seruiunt in senecta ipsa vel Veneri, vel Baccho, vel Mammonæ, illi quomodo in pace abeant, non video. Maledictus puer centum annorũ, ait Scriptura. Sed reuertamur ad pium nostrum senem, audituri causam suæ exultationis. *Esa.65.*

Quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Non peto vt vitæ meæ periodus in longos dies extẽdatur, sed paratus sum hinc discedere, quãdo me hinc vocabit dominus, quoniam votis meis abũde satisfactum est. Viderunt enim oculi mei salutare dei, hoc est, eum, per quem deus decreuit saluare vniuersum mundum, hoc quod etiam sequens versus declarabit. Vidit Simeon, magna cordis sui lætitia, eum cuius diem olim vidit Abraham, & gauisus est. Vidit Simeon salutare dei, de quo multa in scripturis mentio. Dauid in Psalmis inquit: Auxilium meũ à domino, qui fecit cælum & terram. Esaias autem dies hos prædixit, inquiens: Dicent in die illa, Ecce deus noster iste, expectauimus eum, & saluabit nos. Iste dominus: sustinuimus eum, & exultabimus & lætabimur in salutari eius. Et idem Propheta cap.lij. Parauit dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium: & videbunt omnes fines terrę salutare dei nostri. Suffecerint hæc fidelibus, quibus aliàs persuasum est per vnũ Christum nobis salutem partam: per quem etiam deo patri placuit omnia sibi reconciliari, siue quæ in cælis, siue quæ in terris. Huius Saluatoris etiam meminit diua virgo in hymno suo dicens: Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ. Meminit eiusdem etiam Zacharias: Saluauit nos ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos. Sequitur in hoc sancto hymno: *Ioan.8.* *Psal.120.* *Esa.25.* *Colos.1.*

Quod parasti ante faciem omnium populorum.

Declarat his Simeon salutare dei non vni Iudæorum populo missum, sed omnibus populis qui se ab hoc saluatore propria malitia non elongabunt. Scriptum enim est in Daniele: Omnes populi, tribus & linguæ seruient ei. Itaque Simeon testatur Christum non modò in gratiam Iudæorũ ve- *Danie.7.*

nisse,sed etiam in gratiam gentium, id quod Iudæi in princi-
pio nascentis Ecclesiæ difficillimè admiserunt. De negotio
hoc, scilicet quòd salus vtriq; populo cõmunis esse debeat,
Roma 3. pluribus disputat Paulus in Romanis. An Iudæorũ Deus tan-
Osee 2. tùm? nónne & Gentium? Imò & Gentium. Et cap.ix.adducit
prophetã in hæc verba: Vocabo non plebem meam, plebem
meam:& non dilectam, dilectam: & nõ misericordiam con-
secutam, misericordiam consecutã. Eò pertinet quod Chri-
stus ipse apud Ioãnem citra omnem exceptionem loquitur:
Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum da-
ret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam
æternam. Et ascensurus in cælum, ait: Euntes in mũdum vni-
uersum (non in solam Iudæam) prædicate Euangelium omni
creaturæ. Et iterum in Actis: Eritis mihi testes in Hierusa-
lem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum ter-
ræ. Cæterùm quod nos hic loquimur, apertè canit Simeon
venerandus senex, inquiens Christum esse

Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Multa quæ ad hunc locum pertinere videntur, in cantico
Zachariæ diximus. Probè autem considerandum, quòd vo-
cat Christum lumen gentium, & gloriam Israel. His autem
declarat, quod paulo ante dixerat: Salutare dei paratum
ante faciem omnium populorum: quo testatus est, vt di-
mus, commune esse bonum, de quo non tam Gentes quam
Iudæi participarẽt. A domino, inquit, paratum est, vt Iudæos
glorificaret, & Gentibus illucesceret, eósque illuminaret.
De Iudæorum glorificatione primùm dicemus. Constat au-
tem Iudæos quos hic Israelis nomine intelligimus, non
ambulasse in tenebris, quemadmodum Gentes. Dominus e-
nim annunciauit verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua
Israel. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non ma-
nifestauit eis. Et rursum in psal. Notus in Iudæa Deus, in
Israel magnum nomen eius. Et Paulus dicit Iudæos in eo
præstare Græcis (sic enim vocat Gentes idololatras) quod il-
lis sint credita Dei eloquia. Ex his apparet, non sic excæca-
tos Iudæos, vt non viderint quæ recta quæve praua. Ha-
runt Moysen, Prophetas: ipsorum est, vt Paulus in Roma-
Roma.9. disserit, adoptio filiorum, & gloria, & testamentum, & le-
gislatio, & obsequium, & promissa, quorum patres ex qui-
bus Christus secundum carnem, qui est benedictus in sæcu-
la, Amen. Huc pertinet quod Christus apud Ioannem di-

Samaritanæ: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod *Ioan.4.*
scimus, quia salus ex Iudæis est. Audis cæcitatem Gentium.
Adorant quod nesciunt: audis gloriã & priuilegium Israelis,
adorant quod sciunt, & ex ipsis salus est. Hæc Israelis gloria
vbique & à Christo & ab apostolis quæritur & propugnatur.
In Euangelio dicit Christus ad mulierem Ethnicam: Non *Matt.15.*
sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Ibidem
Iudæos filiorum dignatur nomine, Gentiles autem canes appellitat. Amandaturus autem discipulos ante passionem suã,
inquit: In viam Gentium ne abieritis, & ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: sed ite potius ad oues quæ perierunt *Matth.10.*
domus Israel. His adde quàm sedulò patrocinetur Iudæis
suis Paulus in Romanis & alibi. Petrus item in Actis. Vnicum de D. Apostolo Paulo addam, qui cum Barnaba Antiochiæ sic alloquitur ipsos Iudæos: Vobis oportebat primùm *Act.13.*
loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad Gentes. Vides priuilegium Iudæorum: vides gloriam Israelis,
quibus primùm annunciari debuit Christus. Iam sequitur
illuminatio gentium. Addit enim Paulus: Sic enim nobis *Ibidem.*
præcepit Dominus: Posui te in lucem Gentium, vt sis in salutem vsque ad extremum terræ. Rectè ergo distinxit pius *Esa.49.*
Simeon inter Iudæos & Gentes, vt illis gloria, his autem
lumen quo illuminentur à Deo, paratum sit. De gloria Iudæorum satis supérque dictum est. Iam de lumine Gentium.
Lux orta est eis, inquit Propheta de Gentium populo. Erant *Esa.9.*
enim miseræ gentes miserrimis errorum tenebris submersi,
& ambulabant de impietate ad impietatem, id quod Paulus
nusquam non testatur, in Romanis verò præcipuè, vbi docet quibus implicati fuerint olim erroribus, qui creatorem,
quem vel ex creaturis cognoscere potuerant, non vt Deum
glorificauerint. Corinthios autem in hæc verba alloquitur:
Scitis quoniam cùm Gentes essetis, ad simulachra muta *1.Corin.12.*
prout ducebamini ibatis. Ad Ephesios porrò: Memores estote, inquit, quòd vos olim eratis Gẽtes, quòd eratis sine Christo, alienati à republica Israelis, & hospites testamentorum, *Ephe.2.*
promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis
longè, facti estis propè in sanguine Christi. Et ad eosdẽ: Hoc *Ephe.4.*
igitur, inquit, dico & testificor in Christo, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant, in vanitate sensus sui, tenebris

obſcuratum habentes intellectũ, alienati à vita dei per igno-
rantiam quæ eſt in illis, propter cæcitatẽ cordis ipſorum, &c.
Sed de his in Tito noſtro olim diximus. Cæterùm quod ad
inſtitutum noſtrũ attinet: audimus hic in Gentibus tenebras,
cæcitatem, errores, obſcuratum intellectum, cæca corda, [illegible]
hæc itaq; in melius cõmutanda venit Chriſtus, iuxta Simeo-
nem, lumen ad reuelationem gentium. Sic Zacharias in ſu-
perioribus: Viſitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in
tenebris & in vmbra mortis ſedẽt. Et vide quàm omnia co-
ueniant. De tenebris ſatis diximus. De lumine iuuat lõgiore
tractatu agere. In prophetis de hoc lumine iam olim prædi-
Eſa.49. ctum eſt apud Eſaiam: Dedi, inquit, te in lucem Gentium, vt
ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Hæc in ſuperioribus
Eſa.42. allegauit Paulus ipſe. Et rurſum: Dedi te in fœdus populi, in
lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, &c. Et iterum:
Eſa.60. Ambulabunt gentes in lumine tuo. Quod lumen dicit? Audi
Simeonem, qui ſanctus Iudæus exiſtens apertè fatetur Chri-
ſtum eſſe Lumen ad reuelationem gentium. Simeonis verba
Ioan.1. confirmat Ioannes Euãgeliſta, inquiens de Chriſto: Erat lux
vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in mun-
dũdum. Et hæc: Lux in tenebris lucet. Hoc præconium de [illegible]
Chriſtus ſatis apertè agnoſcit, inquiens: Ego ſum lux mundi.
Quamdiu ſum in mũdo, lux ſum mũdi. Ambulate dũ lucem
habetis, ne tenebræ vos cõpræhendant. Dum lucem habetis,
credite in lucem, vt filij ſitis lucis. Hæc omnia de ſeipſo præ-
dicat Chriſtus. Hæc omnia ſunt Euãgelij. Hæc ſuffecerint ad
probandam Simeonis ſententiam, qua dixit Chriſtũ non ſo-
lùm Iudæis, ſed etiam Gentibus miſſum. Hoc vnicum [illegible]
adiiciam, Chriſti officium lucis nomine nobis propriè [illegible]
depingi, quòd nimirum ideo venerit, vt ignorãtiæ noſtræ te-
nebras expelleret, & nobis quid fugiendum quídve ſe[illegible]
dum ſiet demonſtraret. Hæc lucerna itaque poſita eſt ſuper
candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. Tu vide
ne lumẽ hoc domo excludas. Hoc eſt iudicium, inquit Chri-
Ioan.3. ſtus, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis
tenebras quàm lucem: erant enim mala illorum opera. [illegible]
hactenus quidem de cãtico Simeonis, quod & ipſum Eccle-
ſia in quotidiano vſu habet, ad horam nimirum completorij,
vt populus Eccleſiaſticus vel ad cuiuſq; diei finem mortem
ſuam rememoretur, ignorans quid ſuperuentura dies ſit a[illegible]
tura. Iam Lucas nos ad ſe reuocat.

Et erant pater † eius & mater mirantes super his quæ dicebantur de illo.

† Multa vetusta exẽplaria vnà cum Cõplutẽsi & Euthymio habẽt, Ioseph & mater eius.

Consuetudo scripturæ est (id quod etiam diuus Hieronymus admonuit) gesta ita referre, quomodo tunc quando fiebant fieri putabantur. Proinde cum hic audis Ioseph dici patrem Iesu, nihil humani cogites cum Iouinianis vel perfidis Iudæis, sed semper oppone quod in superioribus auditum est, Spiritus sanctus superueniet in te, &c. Et ad Ioseph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natũ est, de spiritu sancto est. Quod igitur ad procreationem siue prosemination em attinet, Ioseph nihil minus quàm pater Christi est. Quod autem ad cõiugium pertinet, verè pater dicitur filij vxoris suæ Mariæ. Erubescat itaq; Iudæus infœlix (canit Ecclesia) qui dicit Christum de Ioseph semine esse natum. Blasphemi sunt & iniurij in legem suam, qui non habẽt fidem domino per Esaiam dicenti: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Sed nõ ita multo pòst fatebitur Christus ipse quem patrem habeat, dum inquit: Nesciebatis quia in iis quæ patris mei sunt, oportet me esse? Cuius patris? Ioseph? Nihil minus, Sed patris cælestis Ioseph itaque verus coniux Mariæ qui putabatur pater Christi, & illius sponsa diua virgo Maria, vera mater Christi, erant admirantes super iis quæ dicebantur de puero. Erant enim omnia mirabilia, & admiratione dignissima. Nihil hic de virginis conceptu, Elizabetha, Ioanne, Zacharia, de Angelis, de pastoribus, nihil hic de longa Magorum profectione, magnificisve illorum muneribus dicimus: vel ea tantùm quæ cum Simeone fiunt, sufficiunt ad admirationem mouendam. An non res mira est, infantem cuius mater ob inopiam non habet vnde agnum emat in sacrificium, sic deprædicari à Simeone sene & religioso? An non res miranda, quòd pius senex sic lætatur ob conspectum infantem? quòd sic tripudiat, lubénsque fatetur se iam obiturum mortem, postquam viderit infantem, imò postquam cognouerit infantis huius excellentiam: nimirum hunc missum in salutem omnium populorum, in gloriam Israelis, & ad reuelationem gentium? Sequitur.

Rursum hoc capite vbi habemus: Et nõ cognouerũt parẽtes ei⁹, illa habẽt: & non cognouit Ioseph & mater eius.

Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionẽ multorum in Israel, & in signum cui contradicetur.

Simeon ille sanctus & verè religiosus senex non potest

non exerere vim illam diuinam ſpiritus ſancti, à quo affla-
In Luc. cap.2. tus fuerat. Neſcit enim tarda molimina (vt Ambroſius alibi
dicit) Spiritus ſancti gratia. Et ſpiritus vbi vult ſpirat, & vo-
Ioan.3. cem eius audis, hoc eſt, præſentiam eius repentinam intelli-
gis & ſentis, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat. Ad pro-
poſitum, Simeon in quo Spiritus ſanctus eſſe prædicatur, ſe-
mul atque hymnum ſuum finierat, ſtatim ſe vertit ad paren-
tes pueri Ieſu, & benedicit illis, hoc eſt, bona illis impreca-
tur, gratulatur illis ſuam fœlicitatem, & ſacris aliquot conce-
ptis verbis illos deo commendat. Sic enim ſolebant veteres
patriarchæ illis benedicere, quibus bene volebant. Sic Iſaac,
Nume.6. ſic Iacob, ſic Ioſeph, ſic Moyſes filiis Iſrael, id quod ſacra te-
ſtatur hiſtoria. Habet etiam noſtra Eccleſia quaſdã pecul..
Nota. res preces quibus puerperis à puerperio dimiſsis benedice-
re ſolet. Tantum de benedictione. Iam quid Simeon Mariæ
loquatur, videndum eſt. Ecce poſitus eſt hic in ruinam, & in
reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignũ cui contra..
Auguſt. citur. Sicut palato nõ ſano pœna eſt panis, qui ſano ſuauis eſt:
& ſicut oculis ægris odioſa eſt lux quæ puris eſt amabilis, &
2.Corin.2. ſicut Apoſtoli aliis ſunt odor vitæ in vitam, aliis verò o..
mortis in mortem: ita & Chriſtus aliis ad reſurrectionẽ, ..
verò ad ruinã & perditionem facit. Credentibus bene, in..
dulis autem male fit per Chriſtum. Etſi enim Chriſtus ..
tre cæleſti in hunc mundum miſſus ſit, iuxta Simeonis ..
riora verba, Lumen ad reuelationem gentium, & ad glor..
plebis Iſraeliticæ, tamen nec omnes ſecũdum carnem Iſra..
litæ, nec omnes gentes ipſum ſuſceperũt. Venit Chriſtus ..
glorificationem Iudæorum, at illi ipſum tradunt G..
Lucæ 19. ad crucifigendum, & clamant: Nolumus hunc regn..
per nos, Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Gen..
rò lumen viderunt, ſed multi illorum magis dilexerũt te..
bras, quàm lucem. Vult itaque Simeon Mariæ dicere ..
verba: Audi obſecro Maria, quidnam futurũ ſit de puero ..
Poſitus eſt à Deo in terram hanc ad inſtar magnæ & ..
ſimæ petræ, in quam multi impingere ſolent: & po..
quaſi fortiſsimus baculus, quibus multi innixi ſeſe ſubleuant
& erigere valebunt, hoc eſt, multis erit ſalutis, & multis ..
perditionis occaſio. Eſt quidem via, veritas, & vita: eſt ..
innocens: ab omni peccato alienus exiſtit: nec tamen ..
runt qui illi ſint contradicturi. Obſtrepent illi Phariſæi ..
bæ & pontifices: reclamabunt increduli & hæretici. Gen..

porrò dæmonia sua non facilè patientur cōdemnari, sed pro ipsis tanquam pro aris & focis pugnabunt. Hæc omnia esse impleta non modo Biblia, sed etiam Ecclesiastica historia docet. Cæterùm huc pertinet, quod Paulus in Romanis de petra scandali loquitur: Offenderũt, inquit, Iudæi in lapidem offensionis, sicut scriptum est: Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis qui credit in eum, nō confundetur. Huc etiam facit quod apud principem Apostolorum Petrum legimus, hunc lapidem credentibus honori futurum, non credentibus verò lapidem offensionis, & petram scandali. Breuiter, qui Christum & Euangelium eius susceperunt, siue fuerint Iudæi, siue Gentiles, resurrexerunt de tenebris ad lucem, deq́ue morte ad vitam. Qui verò in suum Moysen confisi, vel humilitate Christi offensi, ipsum Christũ neglexerunt, aut contempserunt, hi ceciderunt ad interitum æternum, ad mortem æternam, ad tenebras nunquam illuminandas. Porrò quod addit Simeon, Christum esse positum in signum cui contradicitur, iuxta veterem prophetiam dictum est, vbi legimus: Posuit me quasi signum ad sagittam. Et Iob dicit: Posuit me sibi quasi signum, hoc est, omnibus omnium insidiis & spiculis expositus sum, omnes mihi contradicunt. Sy schiessen all zu mir: (iaculantur omnes in me) nemo causam meam tutatur. Sic & Christus fuit signum cui contradicebant Scribæ, Pharisæi, hypocritæ, Samaritani, Herodiani, Pontifices, & ex turba non minima pars, & hoc adhuc in terris visibili corpore agente Christo. Ipso verò in cælum sublato, quàm multos habuerit aduersarios & contradictores, nemo est qui nesciat. In actis certè Apostolorum Iudæi ipsi sic ad Paulum loquuntur: De secta hac notum est nobis, quia vbique ei contradicitur. Et Christus ipse discipulis suis prædixerat quæ ipsis essent sufferenda Euangelij nomine. Cæterùm quoniam hæc satis clara putamus, ad Simeonem nostrũ redimus, qui hactenus in colloquio suo cum Diua virgine persistens ait:

Rom. 9. *Esa. 28.* *Esa. 8.* *1. Pet. 2.* *Thren 3.* *Iob 16.* *Act. 28.*

Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.

Tantus, inquit Simeon, vbique erit tumultus, sic multi tractabunt puerum tuum, vt ne tu quidem sis à malorum consortio futura immunis. Hoc quàm verè dixerit Simeon, nemo est, qui modò Euangelium legerit, qui non videat. Neque enim multo post hæc senis verba Herodes primus est qui

puerum quærit ad perdendum , & cogitur Diua virgo cum
Mat.2. infante non ſine magno dolore in Aegyptum fugere: rurſus
ex Aegypto in terram Iſráel , poſt in Galílæam . Deinde an
dolore caruiſſe dicas virginem, quando filium quæſiuit inter
Nazareth & Hieruſalem? Sed audies eam ipſam ſic dicere:
Quid nobis feciſti ſic, ô fili? Ecce ego & pater tuus dolentes
quærebamus te,&cæt. De aliis doloribus & compaſsionib...
diuæ virginis non eſt vt plura dicam. Quid crucifixo filio a...
ſiſtens paſſa fuerit, quis eloqui poſſet? Gladio materiali q...
Gladius. dem non eſt transfoſſa, ſed dolore quouis gladio acutiore...
nos Germanica noſtra lingua acerbiſsimum dolorem gla...
vocamus. Es gieng mir ein meſſer durchs hertz, &c. (Gladi...
quidam cor meum perſtringebat) Porrò quod ſequitur: ...
reuelentur ex multis cordibus cogitationes, maximè temp...
re paſsionis Chriſti impletum eſt . Ibi enim multorum co...
da aperta ſunt, quæ prius fuerant occulta . Certè in paſsio...
Domini aperuit Petrus qualis fuerit, & alij apoſtoli ſuam p...
ſillanimitatem ſatis teſtati ſunt . In cœnaculo, vbi hoſtis v...
bra non videtur, ſatis parati ſumus cum Chriſto in carcere
& in mortem ire: at hoſte appropinquante , aut cum diſc...
lis fugimus, aut cum Petro negamus. Profectò non eſt d...
quin multorum hypocriſis in cruce Domini aperta & p...
dita fuerit : eorum nempe , qui Chriſto adhuc obambu...
non auſi ſunt ipſi contradicere: in cruce autem mortuo, ...
ruerunt. Ecce ſic ſolet fieri pſeudoprophetis: Hoc ſemper...
uinabam futurum. Et ſic quidem mali . E regione etiam p...
diderunt boni quo animo fuerint in Chriſtum , ſicut Io...
Nicodemus, & mulieres quę Chriſtum fuerant ſectatæ ...
lilęa vſque Hieroſolymam. Sed quid dicam de tempo...
ſionis Domini? Simul atque Chriſtus occepit Euange...
prædicare, ſtatim malitia ſeſe prodidit quorundam impi...
& res ipſa docuit eos procul abfuiſſe à vera iuſtitia, qui ...
homines arcem videbantur tenere iuſtitiæ: & deprehē... ...
in impietate, qui ſibi vindicarant doctrinam pietatis . Scribæ
certè & Phariſæi ante Chriſti aduentum , Meſsiam ſem...
habebant in ore, & eundem multiphariam multíſque mo...
commendabant populo, teſtabanturque ſe magno dei d...
illum expectare. At vbi venit Chriſtus, ipſi primi inuē...
qui tam diu expectatum , tam diu deſideratum Meſsiam ...
mortem vſque perſequerentur. Porrò paſtores miſeri, q...
loquor paſtores? publicani & meretrices quaſi primi fuer...

qui Christo fidem haberent, & iidem ad prædicationem Ioannis pœnitentiam egerunt: id quod alibi Christus Pharisæis & scribis, & aliis huius farinæ hominibus seuerè exprobrat. Sed hæc sufficienter tractata sunt. Obseruandum tamen ex præmissis, vt discamus cum Maria dolore angi siquando viderimus Christum vel contemni, vel negligi, vel opprimi. Obseruandum item quòd in rebus aduersis tandem probatur quis qualis sit. Ideo Paulus dicit: Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Profectò sępe alia audimus à quibusdam dum infirmantur, quàm audiueramus ab eisdem dum bene valebant. Sequitur in Luca. *Matt.21.* *1.Cor.11.*

Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro annis septem à virginitate sua: & hæc vidua erat vsque ad annos octogintaquatuor, quæ non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus Deo seruiens die ac nocte.

Iam acceperat dominus Iesus testimonium ab angelis, à sacerdote Zacharia, ab infante nondum nato Ioanne, ab Elizabeth nupta, à pastoribus, à Simeone, & restabat vt à vidua quoque ferret testimonium. Tanta vis erat infantis nondum exerentis iustas vires, vt omnia corriperet diuino spiritu: afflans humiles, superbos perturbans ac territans, vt ex his rerum præludiis non difficilè colligi posset quæ foret rerum mutatio futura, quum iam adultus vocem illam cælestem palam depromeret, quum miraculis inclaresceret, quum moreretur ac resurgeret, quum spiritum sanctum affatim è cælis in omnes credentes effunderet. Ergo seni Simeoni, qui egregium Christo dederat testimonium, succedit anus vidua, quæ qualis fuerit, copiosissimè nobis depingit Euangelista. Et dignus profectò fuit Christus, qui talem haberet encomiasten: digna hæc quæ tam sancto insigniretur nomine. Anna enim Hebræis à gratia dicitur. Et hæc Anna multam apud Dominum gratiā inuenit, sicut sequentia docebunt. Fuit enim prophetissa, hoc est, habuit spiritum propheticum, erudita erat in sacris, alios homines cognitione diuinarum rerum lōge post se reliquit, & quæ futura erant, aliquo modo prædicere potuit. Sic in Exodo soror Aaronis Maria prophetissa dicitur: & in Esaia de prophetissa quadam egregia, quæ concepisse & peperisse prædicatur mirabilem filium, fit mentio, Ecclesia Mariam Deiparam intelligit. Habet etiam nouum testamentum suas prophetissas, vt filias Philippi Diaconi, quarum *Anna.* *Exo.15.* *Esa.8.*

Act.21. Lucas noſter in actis meminit: Tales enim olim in Eccleſia futuras Ioel propheta non multis retro ſeculis prædixerat, id quod Diuus Petrus in prima concione apud Hieroſoly-
Act.2. mitanos admonuit dicens: Non enim, ſicut vos æſtimatis, ei ebrij ſunt, cùm ſit hora diei tertia: ſed hoc eſt quod dictum
Ioel.2. eſt per prophetam Ioel: Et erit in nouiſsimis diebus, dicit Dominus, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri & filiæ veſtræ, &cæt. Addit Lu-
Phanuelis filia. cas hanc honeſtam matronam fuiſſe filiam Phanuel de tribu Aſer, quo certè ipſam magnificè commendare voluit, non modò ſuo nomine, ſed etiam Chriſti. Teſtimonium enim quod ab honeſto homine fit, maioris æſtimatur, quàm ſi à contempto quopiam ferretur homine. Pater autem huius Annæ nomen habet ab eo loco vbi ſanctus Iacob olim luctatus prędicatur cum Angelo, donec quam petebat benedictionem ab hoc extorqueret. Legimus enim ibidem in
Gen.32. hæc verba: Vocauítque Iacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Interpretatur enim Phanuel, facies Domini. Nec contentus eſt Euangeliſta nobis deſcripſiſſe patrem Annæ, niſi & tribum indicet, quò ſcilicet maior ſit hiſtoriæ fides. Poterat enim fieri, vt Hieroſolymis inuenirentur & aliæ Annæ, verum Lucas de vnica illa Anna loquitur, quæ eſt prophetiſſa, filia Phanuel, & de tribu Aſer, qui octauus ponitur in ordine duodecim filiorum Iſraelis. Pulcherrimè autem hæc omnia conueniunt. Quæ enim fuerat Anna filia Phanuelis, meritò de tribu Aſer eſſe prædicatur. Aſer enim beatus interpretatur. Iam ſingula collige. Anna à gratia, Phanuel à facie Domini, Aſer à beatitate nomen habet. Qui porrò gratiam Domini habet, & faciem domini protectorem & cuſtodem habet, meritò beatus eſſe prædicatur. Poſt enarratam genealogiam Annæ, Lucas addit alia, inquiens: Et hæc honeſta matrona proceſſerat in diebus multis. Non fuit leuis & temeraria puella, quæ Chriſto teſtimonium daret, ſed mulier grauis, inquit Lucas, & prouectioris ætatis. Et ſacræ & prophanæ literæ plus ſapientiæ & prudentiæ tribuere ſolent ſenioribus, quàm adoleſcentioribus. Quàm annoſa autem fuerit Anna, inde coniicere licet, quòd Euangeliſta addit, ipſam ſeptem annos vixiſſe à virginitate ſua cum viro, & iam viduam egiſſe vſque ad annos octogintaquatuor. His ſi addideris ...

quindecim solùm annos, quos virgo vixerit, processerit ad annum sextum supra centesimum, ad hoc nimirum seruata, vt sancta, sanctum Domini, hoc est verum Mesiam videret. Sunt autem & hæc magnifica præconia per se, maiora autem si cum nostri seculi contuleris moribus. Paucis quid velim dicam. Commendatur honesta matrona quòd virgo ad matrimonium peruenerit, quæ laus vtinam tam communis esset, quàm rara est. Nec de fœmellis tantùm, sed & de masculis loquimur, quibus ipsa virginitas ne cognita quidem est. Statim enim à prima infantia voluptati operam dant, priusquam quid continentiæ virtus sit, cognoscant. Et huius rei pœnas dabunt parentes, qui his moribus liberos suos imbuere solent. Ebrietas, vestium luxus, turpes cantilenæ, immunditiæ fidæ sunt comites. Commendatur item Anna, quòd septem annis vixerit cum viro suo in matrimonio. quibus verbis ab adulterij crimine liberatur. At quàm diuersa hoc seculo audire soleamus, quis non videt? Certè viri adulteri nihil minus honoris habent: imò quibusdam laurea dignum putatur, multas vitiasse virgines, multas fecisse adulteras. Commendatur item Anna quòd viduitatem coluerit vsque ad annos octogintaquatuor. At sic iam exulat pudicitia, sic vbique libido victrix triumphat, vt paucæ inueniantur viduæ, & tales viduæ, qualis hic Anna nostra depingitur. Non loquimur de ætate graui, sed de mirabili probitate. Verùm audiamus ipsum Lucam: Et hæc non discedebat de templo, ieiuniis & obsecrationibus Deo seruiens die ac nocte. Quæ de nomine, gente, vel tribu Annæ diximus, non omnibus possunt esse communia. neque enim in hominis potestate est vnde quis nascatur. Quæ verò iam præmissis subiungit, omnibus Christianis debebant esse communia. Templa Dei, qui bonus Christianus est, nunquam auersabitur. in Christianorum basilicis non illibenter inuenitur, carnem suam ieiuniis castigat, Deo se suaque piis precibus commendat. Qui verò Christianorum contemnit conuentus, qui concupiscentias carnis ieiuniis non domat, quíque Dei fauorem ardentibus orationibus non ambit, hic quomodo Christianus dici posit, non video. Nec putes, quoniam Anna Iudæa est, ipsius exemplum ad te non pertinere. Christus & huius discipuli non grauatim templa illa externa ingresi sunt. Quàm multis autem nobis commendarit Christus preces &

ieiunia, in Matthæo noſtro oſtendimus,& in progreſſu hu...
Euangelij non tacebimus. Anna hic prædicatur & laudat...
Luca noſtro, quòd nunquam diſceſſerit de templo, hoc...
quòd rariſsimè extra templi ſepta fuerit inuenta. At qui...
ſtro ſeculo per integrum annum baſilicas Chriſtianorũ n...
quam intrauerit, bellus ſibi videtur homo, nec deſunt qu...
dent peccatorem in deſideriis animæ ſuæ. Cõmendatur An-
na noſtra prophetiſſa à precibus & à ieiuniis: at hodie in...
nire licet, qui blaſphemiis & crapula gloriam quærunt, ...
deeſt dignum patella operculum. Sed miſſos faciamus Ep...
cureos iſtos. Euangeliſta edoctus fuit à ſpiritu ſancto, qu...
Chriſto adſcriberet teſtes, viros ſcilicet iuſtos & religioſ...
matronas pias atque deuotas, qualis Phanuelis hæc filia ...
quæ & digna viſa eſt Chriſto dare teſtimonium. Quæ po...
aut qualia dixerit deuota matrona, à Luca perſcriptum ...
eſt. Eius verba ſic habent.

*Et hæc ipſa hora ſuperueniens, confitebatur domino, & loqueba-
tur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael.*

Dum Maria cum infante & Ioſeph eſt in templo, & du...
purificationis ritus peraguntur in templo, dum vaticina...
Simeon, dumque ſacris gratulationibus redundant omn...
cõmodum & hæc Anna ſuperuenit, vt & ipſa teſtis eſſet ...
pueri, ſuíque pectoris affectus cum aliorum gaudiis con...
geret, laudibus efferens diuinam benignitatem, quæ reſpe...
ſet populum ſuũ. Nec tacuit honeſta vidua apud alios, qu...
oculis viderat, quod afflatu didicerat, ſed de puero loque...
tur omnibus qui Hieroſolymis expectabant redemptione...
Iſraeliticæ gentis. Audiuimus in ſuperioribus Mariam, Za-
chariam & Simeonem huic puero hymnizantes, inde cõ...
mus Annam hanc non fuiſſe illis diſſonam. Gratulatur Si-
meon, quòd in ipſa ſenecta meruerit videre oculis car...
Chriſtum domini, quur non gratularetur & bona vidua? ...
non loqueretur de illo quem Chriſtum Domini eſſe cog-
ſcebat, quem tam diù expectauerat, quem tam diu deſide...
uerat? Loquitur autem bona vidua non permixtim omnibus,
ſed his omnibus qui expectabant redemptionem Iſrael. ...
qui ipſi fuere pares fide & vitæ innocentia. Nouerat pro...
dubio margaritas minimè proiiciendas porcis, nec ſanctu...
dandum canibus. Apud pios de pietate æquis animis ſer...
auditur: Tractant fabrilia fabri. Alij de gloria, potentia, ...
diuitiis huius mundi loquuntur: hæc pia anus de Chriſto ...

quitur, Christum amat, in Christo omnem suam spem collocat. Alia iam sunt vetularum colloquia, alia cogitant, alia somniant, alia quærunt. Illæ auaritiæ, hæ detractioni student. Hæc adolescentiam mentiri studet luxu vestium, illa putat sibi omnia licere, quoniam anus est. Accipite ô bonæ viduæ, D. Annam veræ viduitatis verum exemplar. Sed desino.

Et vt perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatem suam Nazareth.

Nulla expositione hæc opus habent. Quod verò ad ordinem historiæ attinet, nihil dissonum hic scribit Lucas ab aliis Euangeliographis. Describit enim Iesum huiusque parentes in Galilæam venisse in ciuitatem suam Nazareth, id quod nec Matthæus negat. Ego certè puto Magos ferè circa finem puerperij, vt ita dicam, D. virginis accessisse, & quod Matthæus describit perfecisse. Magis autem per aliam viam ad sua reuertentibus, & dum Herodes Magos expectat, adfuisse tempus purificationis, quo tempore Diuá virgo Hierosolymam proficiscitur, & fiunt quæ iam audiuimus. Peractis autem omnibus secundum legis præscripta, parẽtes cum puero Iesu redeunt Nazareth, cùm in Bethlehem non erat quod agerent. Dum autem hæc fiunt, Herodes videt se à Magis delusum, & statuit sæuire in pueros, quemadmodum hoc ipsum Matthæus descripsit. Et admonetur Ioseph vt cũ puero & matre eius secedat in Aegyptum: de qua quidem secessione quoniam alius Euangelista copiosius declarauit omnia, Lucas noster nihil refert, sed statim addit quomodo adoleuerit Christus infans.

Puer autem crescebat & confortabatur plenus sapientia: & gratia Dei erat in illo.

Hactenus quidẽ cælestis ille princeps noster, qui sese nostra causa vsque ad fascias, cunas, vagitus, & imbecillem corporis infantiam deiecerat, alienæ vocis testimonio prædicatus est. Cæterùm paulatim accrescens ætas augebat corporis modum ac vires, in quo velut in domicilio relucebat indoles quædam admirabilis, aliquid præ se ferens homine maius. Augescebat & spiritus robur, indies magis ac magis sese exerentis, vultu, incessu, sermone, factis, in quibus nihil erat quod non spiraret modestiam, castitatem, suauitatem, pietatem. Non enim erat obnoxius his vitiis quibus ætas illa solet laborare, ineptia, lasciuia, inconstantia, stultitia, sed cælestis sapientia qua repletus erat, non expectatis annis iam tum se-

ſe proferebat ſic,vt qui prius alieno teſtimonio fuerat com-
mendatus,nunc raris dotibus ſuis redderetur omnibus & ad-
mirabilis & amabilis. Sed apertum eſt quod Lucas dicit [illegible]
difficile creditu.Quomodo enim non crederetur plenus [illegible]
pientia,in quo omnes theſauri ſapientiæ ſunt abſconditi?
quomodo non admittemus gratiam Dei in eo eſſe vel [illegible]
ſe,quem Dei filium eſſe certò credimus? Prædicant [illegible]
hiſtoriæ multa admirãda,quæ pueri in ipſa pueritia [illegible]
quid igitur dubitaremus de puerorum omnium [illegible]
Ioannes Baptiſta ſuas dotes habuit,quemadmodum & [illegible]
geliſta noſter non tacuit:at quanto maior eſt creator [illegible]
ra,tanto maior eſt Chriſtus Ioanne.

Et ibãt parẽtes eius per oẽs ãnos in Hieruſalẽ in die ſolẽni Paſchæ

Maribus tantùm præceptum fuerat Exod.xxiij.vt quo[illegible]
nis ter aſcenderent Hieroſolymam, feſta inibi celebra[illegible]
ad feſtum ſancti Paſchæ, Pentecoſtes,& Tabernaculor[illegible]
nimirum vt populus legem Dei certius diſceret, & anni[illegible]
conuentibus illic magis ad religionẽ coaleſcerent,& ad [illegible]
tuam familiaritatem & charitatem fouendam conuen[illegible]
Diſpenſabatur tamen cum his qui remotiores erant ab H[illegible]
ruſalem,de feſtis Pentecoſtes & Tabernaculorum.Dic [illegible]
que Lucas,parentes Ieſu quotannis ad feſtum Paſchæ Hier[illegible]
ſolymam profectos eſſe, quanquam Nazareth nõ parum [illegible]
ſtaret à Hieroſolymis,id quod planè noſtram in rebus [illegible]
arguit negligentiam.Maria & Ioſeph nulla itineris vel [illegible]
tudine vel aſperitate prohibentur quo minus vel ſemel [illegible]
anno Hieroſolymitanum petant templum, at quot inue[illegible]
licebit homines inter Chriſtianos,qui ne ſemel quidem [illegible]
integrum annum eccleſiæ ſiue baſilicæ noſtræ ingredi [illegible]
limina?Imò non ſolùm ipſi non ingrediuntur,ſed etiam [illegible]
gredientes,ſi non calumniantur,certè irrident. Fit [illegible]
maiori ſtudio frequententur œnopolia, ne dicam lupanar[illegible]
quã baſilicæ.Sed hac de re nõ ita multò poſt plura dicem[illegible]

Et cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim,aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, cõſummati[illegible] diebus cum redirent,remanſit puer Ieſus in Hieruſalem,& non co-gnouerunt parentes eius.

Euangeliſta noſter Lucas non refert peregrinationẽ Chri-
ſti in Aegyptum,nec inde reditum in Galilæam, quoni[illegible]
ipſum D.Matthæus ſatis copioſe deſcripſerat. Deſcrib[illegible]
tem nobis hic noſter Lucas quale de ſeipſo Chriſtus in [illegible]

lescētia specimē exhibuerit, id quod statim audiemus. Quid porrò Christus meus à pueritia ad duodecimum vsque annum, & inde vsq; ad baptismum suum egerit, ab Euangelistis perscriptum non est. Nam ea quæ de infancia saluatoris referuntur, & libris editis circunferuntur, apocrypha sunt, & magis faciunt ad probè instituēdum iuuentutis mores, quàm ad confirmanda fidei nostræ dogmata. Præstaret adhuc in Ecclesia dei similes fingere libros, quàm in vniuersum Christianismū tot hæreticorum spargere volumina. Ego certè quicquid ad formandos adolescentiæ mores aliquo modo valet, nolim reiicere, siue id scripto fiat, siue picturis quibusdā. Iam Euangelici nostri sacris voluminibus adpingere solent tales imagines, quales nemo pius dignaretur suis parietibus adpingi. Sed ad historiam Lucæ, quæ docet anno duodecimo nati Christi, Mariam & Ioseph puero Iesu comite profectos Hierosolymā ad festū, & hoc secundum consuetudinem diei festi, nimirum Paschæ. Quid Dominus meus Christus egerit Hierosolymis, non ita multò post audiemus. Laudamus hic primū parentes Iesu, de laudabili illa consuetudine, qua non sunt grauati, licet longè distarent, licet longe habitarēt à Hierusalē, ad diem festum venire. Sed de hoc paulò supra. Maria non ignorabat suā fœlicitatem, non ignorabat se beatā inter & super omnes mulieres, nec exciderat se matrem dei esse, neq; tamen recusat comes esse Iosepho in hac peregrinatione ad diē festū. Et Ioseph à Matthæo Iusti decoratur nomine: & ipse externū illum dei cultum in templis non contemnit. *Doct.* Qui Christianorū conuentus non amant, re ipsa declarant se ad Christi corpus, quod est Ecclesia, minimè pertinere. Sed obiiciunt quidam caceuangelici: Quid? an non licebit priuatim precari? An nō iussit Christus clauso cubiculi ostio precari patrem? An non apud Ioannem Samaritanæ mulieri dicit: Venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate? Et Paulus vult viros in omni loco leuare puras manus? Respondemus catholicè. Et priuatim licet orare, tu autē vide ne singularitate tua potius Deum blasphemes, quàm places. Licet cum Christo in oratione pernoctare, sed æquum est vt cum eodem etiam templum intres. Quod de clauso cubiculi ostio Christus dicit, non prohibet in publico precari, sed prohibet fastum, qui maximè in his Ecclesiæ contemptoribus inueniri solet. Damnat hoc loci CHRISTVS eos qui ex oratio-

Contra Pseudeuāgelicos.
Matt. 6
Ioh. 4
1. ad Tim. 2

nibus applausum populi venantur:at Euangelici nostri ex eo quòd parum orent, magni haberi affectant. Deinde quod Christus Samaritanæ dixerit, nihil contra nos facit. Neque enim licebit minus patrem in spiritu & veritate adorare in publico Ecclesiæ cōuentu, quàm in priuato cubiculo. Postremò si iubet Paulus in omni loco orare, cur non licebit & in templo orare? Et templum certè locus est. Hæc aduersus eos dicta volumus, qui Ecclesiæ publicos conuentus & negligunt & contemnunt. Sequitur in Luca: Quod cōsummatis diebus cum redirent parentes eius, puer Iesus remanserit Hierosolymæ, & hoc ignorantibus parentibus. Audiuimus quòd parentes templa visitarunt, iam laudat Lucas eosdem, quòd filium suum comitem habuerint ad hæc festa. Vide obiter

Doct. quid facias. Immo vide quid Maria faciat. Maria mater Dei, filium suum, filium Dei, Christum, Messiam, Saluatorem, Iesum, in quo omnes thesauri sapientiæ sunt absconditi, Mariam, inquam, filium suum duodennem secum ducit Hierosolymam ad festum Paschæ. An te pudet imitari Mariam? Cur non & ipse tecum liberos tuos ad basilicas nostras ducis? An meliores sunt pueri tui puero Iesu? An dignum est vt Iesus pueri tui nomine à Nazareth Hierosolymam vsque proficiscatur, & indignum est vt puer tuus in gratiam Iesu vel ad horæ spatium templum petat? Memento ô parens quam tenearе rationem reddere pro filio tuo. Non audiam hic excusationes illas caluas & friuolas, quas solent stupidi parentes prętexere, &c. Ad mūdanas scilicet ineptias satis maturi sunt: ad pietatem autem inhabiles. Ad impurissimas cantilenas & ad pietatem autem inhabiles. Ad impurissimas cantilenas satis vocales, ad preces porrò omnino infantes sunt. Ad ... saltant, ad porrigendas eleemosynas claudicant. Breuiter ad perditionem Mercurij, ad salutem Vulcani. Et hæc omnia olim excusabunt, parentes scilicet, coram districto illo iudice? Possem hic querulandi finem facere, sed cogor pene ...

Nota. uitus ad impudentiora ascendere. Primum scelus est quòd ad pietatem suos liberos non instituunt. Secundum, quòd ad luxum promouent. Tertium, quòd increpiti scelus defendunt quibuscunque fucis possunt. Quartum, quòd bene monentes, & ob scelera prædicta obiurgantes, odio pene Vatiniano persequuntur. Accipite ô miseri parentes, Abrahæ exemplum, de quo Deus ipse testatur, inquiens: Scio enim

Gen.18 Abraham sit præcepturus filiis suis & domui suæ post se, vt custodiant viam domini, & faciant iudicium & iustitiam, vt adducat

adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus est ad eum. Vide quantam mercedem promittat Dominus Abrahæ,& quare. Non enim tantùm mercedem accipit, quia ipse bene egit,sed & quia idem præcipit natis suis, largas retributiones accipit.Is enim qui principium præbet ac initia, etiam eorum quæ postea fiunt, author est. E contrario omnia quæ deliquerint filij,de parentibus requiruntur, qui non erudierint,neque corripuerint filios suos.Huius euidens exemplum in Heli ostenditur, & in filiis eius, & in aliis alibi. Hæc sciens gloriosus Dei famulus Iob, non solùm à manifestis peccatis obseruat filios suos, sed & ab occultis,ne aliquid mali in corde suo cogitarent. Profectò multis paruulis aditus ad regna cælorum clauditur à parentibus, cum ab his malè enutriuntur,id quod Gregorius ille magnus conqueritur,& satis horribili exemplo probat,quomodo scilicet paruulus blasphemiis assuetus, & ob hoc à patre non correptus, à dæmonibus è sinu patris sublatus fuerit. Et tantum de educatione liberorum,de qua non illibenter loquimur.Præmissis addit Lucas quòd puer Iesus ignorantibus parentibus Hierosolymis manserit:quo docuit quatenus filij parentibus obedire teneantur. Parentibus quidem obedientiam debent, sic tamen,vt ipsis longè præferatur Deus.Oportet enim deo magis obedire,quàm hominibus, ait scriptura sacra. Et puer iste iam adultus dicet: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum,&c.non est me dignus. de quo suo loco.Inuenire enim licet parentes ita mundanos, vt liberos suos penè cogant ad impietatem,id quod ab auaris,à potentibus, à negotiatoribus, & horum similibus fieri solet. Adde eos impios parentes qui à Lutheranismo decepti, liberos suos in eandem nassam propellunt. Huc tandem pertinet quod Christus alibi:Si oculus tuus, manus tua, vel pes tuus scandalizat te,erue,abscinde, proiice abs te, &c. Puer noster Iesus pios certè habuit parentes, at his longè prætulit mandatum Dei. Neque enim ex contemptu ignorantibus illis remansit Hierosolymis,sed vt patris sui cælestis mandatum exequeretur. Vos itaque, dilecti pueri, si vobis fuerint pij parentes, ex animo ipsis obtemperate. sin minus, nequaquam tamen à pietate auellamini. Quod in Luca nostro sequitur videamus.

Chrysost. Ho.44. in Gen. cap.18 — *Orig.in Iob.li.1.* — *Lib.4. Dialo.cap. 18.* — *Doct.* — *Act.5.* — *Luc.14.* — *Matt.5.*

Existimantes autem illum in comitatu esse, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & notos.

Nemo hic negligentiæ aut imprudentiæ pios parentes ar-guat, quòd abierint incerti vbi sit tantus puer, quem nou-rant de spiritu cõceptum, & ex virgine natum. Sic enim di-posuit pater cælestis, vt puer hic nonnullum specimen ex-hiberet suæ sapientiæ, quam non de virgine, multò minus au-tem de Ioseph, sed à Deo patre acceperat. Adde quòd in Israel moris fuerit, vt Beda admonet, vt temporibus fe-stis vel Hierosolymam confluentes, vel ad propria redeuntes seorsum viri, seorsum autem fœminæ choros ducentes in-cederent, infantesque vel pueri cum quolibet parente indiffe-renter ire potuerint. Ideoque Maria & Ioseph vicissim puta-uerunt puerum Iesum quem se comitari non cernebant, cum altero parente reuersum.

Et non inuenientes regressi sunt in Hierusalem, requirentes eum. Et factum est post triduum inuenerunt illum in templo, sedentem in medio doctorum, audientem illos & interrogantem eos.

Inter cognatos & notos carnales non inuenitur Christus, sed inter eos cognatos de quibus puer ipse dicturus est: Qui-

Mat.12. cunque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est. Et de quibus dicit: Vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, in medio eorum ero. Et hactenus multi quærunt Iesum salutare Dei, sed frustra quærunt, & non inueniunt eum, quoniam non rectè quæ-runt, nec vbi est quærunt. Qui sic Christũ Iesum quærit, hic est, qui fiduciam suam ponit in voluptates, diuitias, poten-tiam vel gloriam huius seculi, Christum non inueniet, quoniam diuitiæ iuxta scripturas non proderunt in die vltionis. In multorum comitatu non inuenitur Christus, nimirum ma-lorum, quorum pedes ad malum currunt, & qui veloces sunt ad effundendum sanguinem. At tu disce vbi Iesus & quæren-dus & inueniendus. Post triduum, inquit Lucas, Maria & Io-seph inuenerunt illum in templo, neque in templo simplici-ter, sed in medio doctorum, audientem & interrogantem eos. In medio doctorum & in templo inuenitur Christus, non in medio helluonum in œnopolio. In templo inuenitur, non ad tibiam vel ad alia ludicra & histrionica. O verè fœlices parentes, qui liberos suos consueuerunt & in templo quære-re, & in templo inuenire. Et ô verè fœlices pueri, qui in tem-plo libenter cum Christo conuersantur, cumque interrogan-tem & docentem libenter audiunt. Sed quid ego hic de pue-ris? Omnes quotquot Christum confitentur, quotquot Chri-

ſtiano cenſentur nomine, quotquot Chriſtum ſuum caput agnoſcunt, non erubeſcant eiuſdem imitari exemplum. Chriſtus Dominus & magiſter noſter, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi, in diſcipulorum ſe ponit ordinem, & legis doctores illos audit: tu porrò erubeſcis ab aliquo homine diſcere, tua ſcilicet illa magna ſapientia contentus. Sed hac de re aliàs. Licet autem ex hoc loco colligere quàm bene faciant, qui liberos ſuos bonis literis inſtituendos literatis commendant. Quæ hic de myſterio tridui Ambroſius adfert, quoniam abſurda non ſunt, enarrare minimè grauabor. Poſt triduum, inquit, Chriſtus reperitur in templo, vt eſſet indicio, quia poſt triduum triumphalis illius paſsionis, in ſede cæleſti & honore diuino, fidei noſtræ ſe reſurrecturus offeret. Nec alienum fuerit & illud admonere, ſicut Chriſtus hic non alibi quàm in templo inuenitur, ita & extra Eccleſiam Chriſtum nemo inueniet. Quid porrò Chriſtus Iudæos interrogarit, quidve ab his ille audierit, ex Euangelica hiſtoria non eſt manifeſtum. Nihil autem hic friuolum fuiſſe tractatum, teſtantur verba Lucæ, quæ in hunc modum ſubſequuntur.

Extra Eccleſiam non inuenitur Chriſtus

Stupebant autem omnes qui eum audiebant, ſuper prudentia & reſponſis eius: & videntes admirati ſunt.

Non dubium eſt quin Ieſus prægnantes quæſtiones Legiſperitis propoſuerit, & tales, quæ Iudæos ad cognitionem Meſsiæ perducere potuerint, quas quidem cùm illi non intelligerent, ipſe explicuit & interpretatus eſt prudenter. Ieſus itaque cùm ignotus eſſet Doctoribus, & circunſtanti populo, omnes vertit in admirationem ſui, quòd tantillus puer dictis & reſponſis ſuis admirabilem quandam & pluſquam ſenilem ſapientiã declararet. Videbant ætatem corporis imbecillem, & immaturam ſapiẽtiæ (qualis enim poteſt eſſe ſapientia in puero duodecim annorum?) & tamen interim audiebant puerum ea promentem quæ doctores prouectæ ætatis, quique iam ſapientiæ faſtigium aſſecuti eſſe videbantur, non pigeret diſcere. His rebus factũ eſt, vt & doctores quibus cum diſputabat, & ij qui circumſtabant, teſtes eius diſputationis, vehementer obſtupeſcerent. Nec iniuria mirantes hic obſtupeſcunt, audientes puerum diſputare, cùm etiam iamvirum factum citra admirationem audire nequiuerint, id quod capite quarto audiemus. Et apud Marcum legimus: Facto ſabbato cœpit Ieſus in ſynagoga docere, & multi au- *Marc.6*

dientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vnde hu[illegible] hæc omnia? Et quæ eſt ſapientia quæ data eſt illi? & virtu[illegible] quæ per manus eius efficiuntur? Nonne hic eſt faber, fi[illegible] Mariæ, frater Iacobi & Ioſeph, & Iudæ & Simonis? Non[illegible] & ſorores eius nobiſcum ſunt? Apud Ioannem verò ſic [illegible]gimus: Iam autem mediante die feſto aſcendit Ieſus in tem-

Ioan. 7 plum, & docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomo[illegible] hic literas ſcit, cùm non didicerit? Si itaque ſic admiran[illegible] de doctrina iam adulti, quî non fuiſſent admirati de doctri- na pueri? Porrò quod hic in Chriſto fit, idipſum & in di[illegible] pulis eius factum eſſe conſtat. In Actis enim legimus: Viden-

Act. 4. tes autem, Principes Sacerdotum ſcilicet, Petri conſtan[illegible] & Ioannis, comperto quòd homines eſſent ſine literis, [illegible] idiotæ, admirabantur, & cognoſcebant eos, quoniam cu[illegible] Ieſu fuerant. Dicit itaque Lucas quod omnes quotquot Chri-

Obſer. ſtum vel audierunt, vel viderunt diſputantem, docentem, vel interrogantem, admirati ſuper eo fuerint. Tales pueros hic mundus non habet, qui ſtatim à pueritia declarent qua- les futuri ſint diuinarum rerum amatores. Habet autem m[illegible] tos ſuper quibus non temerè admireris, vnde ſcilicet tantil- lis pueris tantus faſtus, tanta ad omnis generis voluptates li- bido, tam blaſphema lingua, &c. Talia enim iam non pudet pueros facere, qualia olim puduit ſenes vel cogitare. Sed pro- cedamus.

Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid feciſti nobis ſic? Ecce pa- ter tuus & ego dolentes quærebamus te.

Dum ſic puer Ieſus doctrina cæleſti occupatur, ſuperue- niunt parentes eius, quibus nondum ad plenum erat cog[illegible]- tum diuini conſilij myſterium. Ioſeph quidem tacet, nec ve[illegible] bulo quidem alloquitur Chriſtum, vt qui ſibi conſcius era[illegible] ſe nihil habere iuris in partum ſponſæ ſuæ. Mater autem m[illegible] terno affectu commota, vt declaret ſe veram huius pueri m[illegible] trem, cum filio expoſtulat, inquiens: Fili, quid feciſti nobis ſic? Q. d. Cur te clàm ſubduxiſti à nobis? Multas calamita[illegible] tuo nomine & in Bethlehem, & in Aegypto, & in Galilæa perpeſſi ſumus, & iam rurſum nobis doloris cauſam exhi- bes? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Quare dolentes quærunt? An non nouerunt filium Dei? Quærunt cum dolore eum, quoniam ſine eo niſi cum maximo dolore eſſe non poſſunt. Origenes ideo exiſtimat ipſos fuiſſe do- lentes, quoniam timebant ne forte relinquens eos reuerſu[illegible]

esset ad cælos, cùm illi placuisset iterum descensurus. Vel, quod aliorum est sententia, metuebant ne quod Herodes in infantia patrare quæsierat, nunc iam in pueritia positum inuenta oportunitate alij interficerent. Cæterùm quocunque tandem nomine soliciti fuerint parentes eius, nos non dubitamus quin prophetia Simeonis de gladio compassionis hic sese exeruerit, & Maria non frustra dolorem suum exposuerit. Et nos dum peccando amisimus Iesum, protinus cordialiter doleamus, & cum solicitudine ac mœrore eum quæramus, nec dissolutè ac negligenter pertranseamus. In Deuterono. discimus quomodo quærendus sit Dominus. Cùm quæsieris Dominum Deum tuum, ait Moyses, inuenies eum, si tamen toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. Et in Hieremia: Cùm quæsieritis me in toto corde vestro, inueniar à vobis. Sic quærit Zachæus, sic Magdalena, sic duo discipuli Petrus & Ioannes, sic qui peregrinabatur Emaunté. Sed de hoc negotio aliàs copiosius. Audiamus quid Christus dilectæ matri suæ responderit. *Deut.4* *Hier.29*

Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod loquutus est ad eos.

Egregia hæc est responsio, & digna filio Dei, non filio Ioseph fabri illius. Vides iam quis verus huius pueri pater? Lucas ad vulgi morem Ioseph vocat Christi patrem, & Maria sese vulgo attemperat in hoc, quòd maritum suum vocat patrem pueri: at puer ipse iam satis declarat quem habeat patrem. Et poterat fieri vt Iudæus audiens Ioseph à Maria patrem pueri vocatum, non crederet puerum de spiritu sancto in vtero virginis conceptum, sed scandalizaretur. Christus itaque ait: Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Cuius patris? Ioseph? Nihil minus: sed eius qui per Prophetam loquitur: Domus mea domus orationis est. *Esa.56*
Domus Ioseph in Nazareth est, non Hierosolymis: at domus patris pueri huius templum Hierosolymitanum. Hinc & alibi dicit: Auferre ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis. Respondet itaque Christus: Et quid est quod me quęrebatis? Ego vestri doloris causa nō sum: vos ipsi vobismetipsis dolorem adducitis. Non vos negligo, nec in vestri contemptum hic remansi. Patris mei negotium me hic cohibuit: & certè non nescitis, quoniã oportet me esse in his quę patris mei sunt. Pater meus meo nomi-

ne non dolet, quoniã in ipsius negotiis versor. Hæc sic cu[illegible]
simplicissimè volumus esse interpretata, nõ ignari qu[illegible]
Christus matri, & hæc illi deferre debeat. Habet parent[illegible]
toritas limites suos, sicut & supra admonuimus, cui ren[illegible]
andum est quoties agitur negotium salutis æternæ. Par[illegible]
nim vt humana cedant diuinis: & prior sit ratio Dei qua[illegible]
minis. Debemus parentibus sanè plurimum, sed longe[illegible]
debemus Deo, cui debemus & ipsos parẽtes. Cæterum q[illegible]
sibi vellet oratio Iesu, non satis intellectum est à paren[illegible]
Licet enim ex his quæ præcesserant, nihil vulgare aut me[illegible]
cre expectarent à puero, nondum tamen ad plenum int[illegible]
gebant sublimitatem diuinæ virtutis, nondum cognouer[illegible]
quàm admirabili consilio decreuisset Deus per filium su[illegible]
genus redimere humanum. Audiunt nomẽ patris, quem [illegible]
bant non habere patrem in terris: audiunt negotium pa[illegible]
de quo nihil adhuc illis meminerat. Obserua hic quod [illegible]
cas de parentibus Iesu testatur eos non intellexisse ver[illegible]
Nota. Iesu. Quales igitur sunt qui simul atque alphabetariorũ [illegible]
sem excesserint, statim se putant omnia scire, quique vo[illegible]
non discipuli, sed magistri esse, qui docere volunt, non di[illegible]
re? Non pudeat, amabo, non pudeat cum D. virgine [illegible]
in discipulorum ordinem dedere: nemo sic repente [illegible]
Iacob. 1 mus. Omnis homo velox sit ad audiendum, inquit Iaco[illegible]
tardus autem ad loquendum. Et iterum: Nolite plures m[illegible]
stri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudicium [illegible]
Iacob. 3 tis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo [illegible]
Mat. 23 offendit, hic perfectus est vir, &c. Et Christus ipse ad di[illegible]
pulos suos inquit: Vos autem nolite vocari Rabbi.

Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus [illegible]

Pulchra consequentia: sic enim oportet ac decet [illegible]
à Hierusalem descendamus ad Nazareth, hoc est, ab o[illegible]
entia & cultu Dei, ad obedientiam & seruitutem paren[illegible]
& superiorum: itáque fiet vt quod Dei est Deo, & quod [illegible]
minis homini tribuatur. Vni & soli homini velle obe[illegible]
impium est: Deo obedire soli, homines autem, siue h[illegible]
rint parentes siue superiores, contemnere, seditiosum est. [illegible]
postolica regula est, Oportet Deo magis obedire, quam ho[illegible]
minibus. Nõ autem sic: Oportet vni & soli deo obedire, ho[illegible]
minibus verò nunquam. Sis itaq; in hoc negotio & prud[illegible]
simplex, ita vt deo nõ aduerseris, & hominibus fraudẽ nõ [illegible]
cias. Reddite quę sunt cæsaris cæsari ait Christus, & qu[illegible]

Dei Deo. Obserua hic ô puer,obserua hic ô parẽs. Christus vnigenitus Dei filius descendit cum Maria & Ioseph in Nazareth,estque illis subditus. Hoc puer Iesus facit: omnipotens Deus assumpta humanitate hominibus subiicitur, & tu non vereris parentibus obstrepere? Puer Iesus parentibus suis est subditus,tu parẽtes tuos calumniaris,odio prosequeris,alloquio dedignaris,diris deuoues? O scelus,ô crimen ad inferos vsq; deportandum. Vbi hic magistratus? Vt quid de parricidis illis non sumitur pœna? In lege Dei scriptum est: Quicunque maledixerit patri vel matri,morte morietur. Et *Leuiti.19.*
rursum: Si genuerit homo filium cõtumacem & proteruum, *Deute.23.*
qui nõ audierit patris ac matris imperium, & coercitus obedire contempserit,apprehendent eum,& ducent ad seniores ciuitatis illius,& ad portã iudicii,dicéntq; ad eos: Filius iste noster proteruus & contumax est,monita nostra audire contemnit,comessationibus vacat,& luxuriæ atque conuiuiis:lapidibus eum obruet populus ciuitatis,& morietur,vt auferatis malum de medio vestrûm, & vniuersus Israel audiẽs pertimescat. Audis hic legem diuinã? Quomodo igitur,fili contumax,& in parentes maledicus,effugies iudicium Dei? Vtcunque Iudices huius seculi in flagellandis impiis sint negligentes,certè Deus suo muneri nõ est defuturus. Nec existimes duram hanc esse in liberos legem. Ab Ethnicis dictũ legimus: Diis,parentibus & præceptoribus non potest reddi æquiualẽs. De diis & præceptoribus nihil addam. De parẽtibus superfluum est dicere,quot labores,curas, anxietatésque subierint nostro nomine. Ad paruos pueros parua cura, ad magnos magna pertinet. Rectè itaq; Tobias senior filio suo: *Tob.4.*
Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Memor enim esse debes quę & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo,&c. Et Salomõ inquit: Qui maledixerit patri *Prou.20.*
suo & matri suæ, extinguetur lumen eius in mediis tenebris, hoc est, in præsentissimis periculis, & quando maximè ope eguerit,derelinquetur. Et rursum idem Sapiens inquit: Audi *Prouer.23.*
patrem qui genuit te, & ne contempseris cum senuerit mater tua. Nolo hic adducere quæ in Euangelicis & Apostolicis literis hac de re præcipiuntur. Si quis præmissis,licet paucioribus pro re,non mouetur, indignus est qui plura audiat. Habent liberi scripturã quã docentem audiant,habẽt Christum Mariæ filium quem imitentur. quòd si hæc omnia nihili fecerint,& sic in sua malitia perrexerint, olim dabunt meri-

tas pœnas. Non audiemus hic: Pater meus delirus ſenex eſt: Mater mea moroſa vetula eſt. Qualeſcunque ſint, parentes tui ſunt: & niſi hos ex animo colueris, pœnam & ſupplicium æternum non effugies. An non & parentes tui ſatis diu ſtultitiam & querulas tuas voces pati ſunt coacti in ipſa iuuentute tua, quando propter te nec cibum capere nec ſomnum potuerunt? Hæc cogita, & ad exemplum Chriſti parentibus tuis obedi. Ipſi non grauati ſunt tecum in Aegyptum, & Galilæam, & Iudæam cedere, tu nolo graueris cum ipſis ad Nazareth deſcendere. & hæc quidem liberis dicta volumus. Tu itaque, ô parens, niſi fruſtra hæc à me velis eſſe dicta, puerum tuum tecum ducito Hieroſolymam, & non grauatim tecum deſcendet in Nazareth, hoc eſt, rectè ad pietatem inſtitue, & duc vbi ſacra tractantur, & poſt certè morigerum habebis filium. Sequitur.

Obſerua.

Et Maria conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo.

Glorioſa atque inter & ſuper omnes mulieres benedicta Maria facta eſt bona diſcipula Chriſti, quę etiam nō adamuſſim intellecta verba Chriſti in corde ſuo conſeruat. Vide quàm omnis hæc hiſtoria te inuitet ad diligētem verbi Dei audientiam. Puer Ieſus doctos & legis peritos audit. Maria autem pueri huius auditrix eſt: nec ſolùm auditrix, ſed verborum illius fidelis conſeruatrix. Primum eſt, vt audias & libenter & diligenter: ſecundum, vt conſerues & cordi inſcribas fideliter: tertium, firmiſsimè credas: vltimum, vt quod bene audiſti, conſeruaſti, atque credidiſti, opere exequaris gnauiter, fructúmque ad inſtar Euangelici agri in multa patientia adferas. Sed de hac re in ſuperioribus.

Et Ieſus proficiebat † ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

† De hoc vide Damaſce. li.3. ca.22. quomodo ſcilicet profecerit Chriſtus.

His verbis Lucas noſter imponit finem pueritiæ pueri Ieſu, non volens de hoc quicquam ſcribere, donec ipſe Ieſus peruenerit ad annum ætatis ſuæ triceſimum, hoc quod etiam in ſuperioribus admonuimus. Noluit enim Chriſtus nos ſcire quæ ipſe à reditu ſuo ex Aegypto in patriam ſuam egerit vſque ad annū ætatis ſuæ duodecimum, & à duodecimo hoc anno vſque ad triceſimum annum, quamuis non dubitamus quin imprudenter nihil egerit. Et hoc nos ignorare, in bonum Eccleſiæ cedit. Si enim mirabilia quædam eius infantiæ prædicarentur opera, haberent hæretici vnde negarent veram in Chriſto carnem. Iam verò cum audiūt de Chriſto

quòd profecerit ſapientia & ætate coram deo & hominibus, non habēt quod contradicant, quoniam hæc omnia de vero homine,qui ex corpore & anima cōſtat,dici poſſunt. Quod enim ad diuinam illius ſubſtantiam attinet,omnia ab æterno nouit. Quod verò ad humanitatem aſſumptam attinet, corpore & animo profecit. Cùm enim in forma dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, & habitu inuentus eſt vt homo. Quomodo porrò Chriſtus in ſapientia creuerit,à multis multa diſputantur, quæ nos indiſcuſſa ſinamus. Noſtrum eſt etiam ad exemplum Chriſti creſcere ſicut ætate ita & ſapiētia & gratia apud deum & homines. Primò apud deum, deinde apud homines, vt cum pilis & mentem mutemus. Malitia paruuli ſimus,ſenſibus autem ſenes. Ex primis herbis facile diuinare poſſumus qualis proueniet fructus. Sit porrò huius ſecundi capitis finis.

CAPVT III.

ANno autem quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilenes Tetrarcha, ſub principibus ſacerdotum Anna & Caipha, factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto.

Quod hic D. Lucas tam ſuperſtitioſè adminiſtrationem prouinciarum Romani imperij, principes item Iudæorū depingit, præter cætera ad veritatē hiſtoriæ pertinet. Et in initio huius euangelicæ enarrationis admonuimus, Lucam non citra rationē nos admonuiſſe, Iudaici regni vim nato Chriſto penes Romanos gentiles ac idololatras fuiſſe: id quod etiam præſenti loco demonſtrat. Sic enim iuxta veterem prophetiam factum oportuit, vt ablato de Iudæis ſceptro, promiſſus naſceretur Meſsias. Cùm igitur iam penes Iudæos nulla eſſet imperij poteſtas, ſed Romani idololatræ occupaſſent omnia, cumq; iam etiam ipſum Iudæorum ſacerdotium vagum eſſet ac mercenarium, cuius principatus tū erat penes duos inſigniter impios, Annā & Caipham, factum eſt verbum domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto. hoc eſt, dum ageret in deſertis, non à ſeipſo, ſed à verbo domini, à ſpiritu domini admonitus & iuſſus eſt, vt officio ſuo non deeſſet diutius. Quæ ad notitiam hiſtoriæ pertinent, hoc

eſt, quomodo, & quando, & quare Romani ſic diuiſerint im-
peria, quoniam horum cognitio ad pietatem parum facere
viſa eſt, nihil addere placuit. Animus enim geſtit audire &
videre quæ & quanta geſſerit Ioannes in ſua virili ætate, qui
tam clarus fuerat in ſua iuuenta. Audiemus itaque Lucam.

Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remißionem peccatorum.

Quis vel qualis fuerit habitus ac victus Ioannis Baptiſtæ,
quoniam à Matthæo copioſius perſcriptum eſt, Lucas il'en-
tio præterire voluit, contentus indicare quodnam fuerit
lius officium, quamque ſedulò huic ille operã dederit. Tem-
pus illius prædicationis auditũ eſt: auditur iam etiam locus.
Venit, inquit Lucas de S.Baptiſta, in omnem regionem Ior-
danis, prædicans baptiſmum pœnitẽtiæ in remiſsionem pec-
catorum. Venit Ioannes, non autem à ſemetipſo venit, ſed à
verbo domini iuſſus. Et venit in omnem regionem quæ
circa Iordanem, quò paratior ſcilicet eſſet baptizandis aquæ
copia. Et ibi prædicabat baptiſmum pœnitentiæ, in remiſsio-
nem peccatorũ. Duo agebat, prædicabat, & baptizabat. Præ-
dicabat reſipiſcerent, animum in melius mutarent: alia tem-
pora alios mores poſtulare docebat. Quotquot autem pec-
cata ſua confitebãtur, pœnitentiam ſe acturos promittentes,
illos Ioannes in Iordanis baptizabat flumine. Et quotquot
ex animo pœnitebat vitæ ante actæ, ac verbis Ioannis cre-
debant, ipſo item baptiſmo teſtabantur & pœnitentiam & fi-
dem ſuam in futurum Meſsiam, quem Baptiſta prædicabat,
remiſsionem accipiebant peccatorum, non quidem ex ba-
ptiſmo Ioannis, ſed ex fide in Chriſtum. Baptiſmus ſiquidem
Ioannis, id quod Theophylactus etiam teſtatur, cooperat-
tur quidem in remiſsionem peccatorum, quæ remiſsio per
baptiſmum Chriſti datur. Neque enim baptiſmus Ioannis
remiſsionem peccatorum habebat, ſed ad remiſsionem con-
ferebat ac promouebat, hoc eſt, præparabat homines vt ac-
ciperent baptiſmum Chriſti, qui habebat remiſsionem pec-
catorum. Quos enim Ioannes baptizauerat, eos Chriſti ite-
rum baptiſma ſuſcipere neceſſum fuit, vt eum iam in mun-
di redemptionem aduenisſe, eo baptiſmate profiterentur,
quem ad id venturum antè ſperabãt. Sed de baptiſmo Ioan-
nis, in Matth. cap. iij. abunde diximus. Cæterùm quod ad præ-
dicationem Ioannis attinet, Euangeliſtæ alij teſtantur ipſum
his verbis vſum: Pœnitemini, appropinquat enim regnum

Theophyl. Luc. 3.

Vide Auguſt. de Baptiſmo contra Donatiſt. lib. 5. cap. 10.

cælorum.quæ verba etiam loco prædicto exposuimus. Quid autem pœnitentia sit, ex sequentibus gestis quæ nobis Lucas depinget, intelligere poterimus. Sequitur autem ministerij Baptistæ commendatio ex vetere prophetia.

Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ prophetæ: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt praua in directa, & aspera in vias planas: & videbit omnis caro salutare Dei. *Esa. 40.*

Pulchra est hæc Esaiæ prophetia, cuius priorem partem in Matthæo & Marco exposuimus. Et in Euangelio Ioannis ipse Baptista dicit (interrogatus enim quis esset, à Leuitis fuerat.) Ego vox clamantis in deserto, parate viam domini, &c. Nos, quoniam omnia metaphorica sunt, paucis expediemus. Ioannes Baptista, iuxta Esaiæ vaticinium, debuit in locis desertis extollere vocem suam, & homines admonere vt pararent viam domini, huiúsque semitas facerent rectas. Quod quî fieri posset, statim similitudinibus quibusdam exposuit. Omnis, inquit, vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, &c. Hoc est, Qui sublimes erant apud homines opinione iustitiæ aut sapientiæ, deponent supercilium, vt capaces sint iustitiæ ac sapientiæ diuinæ: qui velut idiotæ ac peccatores contempti iacebant apud homines, subitò per obedientiam euangelicam erigentur ad consortium regni cælorum. Breuiter, ad Christi aduentum omnino rerum vices inuertentur, adeò vt qui antea desperauerant, bonam sint spem concepturi: è conuerso qui sibi fidebant, porrò reiicientur. Qui prius habebantur sapientes, stulti fient: qui stulti, cælesti sapientia donabuntur: qui prius idololatræ, fient cultores Dei viui: qui cultores Dei videbantur, reperientur fuisse idololatræ: qui prius iracundi, placidi fient ac benefici: qui prius seruiebant libidini, nunc amplectentur castimoniam: qui prius rapiebant aliena, nunc sua largientur. Hæc, vt diximus, Ioannes similitudinibus quibusdam, ac parabolicè locutus est: at Christus omnia plano sermone effabitur. Ioannes iuxta Esaiam dicit: Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Quid Christus? Qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabitur. Pertinent & aliæ sententiæ euãgelicæ ad hunc locũ, vt hęc, quam dixit Christus: Dico vobis, Multi venient ab oriente & occidente, & recũ-

bent cum Abraham, Isaac, & Iacob in regno Dei: filij autem regni eiicientur foras. Item: Viri Niniuitę surgent in iudicio aduersus generationem istam, &c. Item: Dico vobis, quia meretrices & publicani præcedent vos in regnum Dei, &c. His iam iunge historias euangelicas, quæ testantur sic omnia præter opinionem inuersa. An non Petrus & Andreas piscatores præferuntur Annæ & Caiphæ? An non Matthæus & Zachæus publicani multis præripiunt palmam? An non Magdalena famosa peccatrix sua pœnitentia multas præteruerit matronas? In Euangelio porrò Ioannis, Nicodemus magister in Israel, ac princeps Iudæorum, ah bone Deus, quàm ad prædicationem Christi stupet ac desipit? Sic capite nono, cæcus natus Christo in publico doctissimorum collegio patrocinatur. Sed desino plura adiicere, quoniam ex iam dictis putamus metaphoram Ioannis patere. His itaque sic inuersis, & hominibus sic se ad meliora conuertentibus, videbit omnis caro salutare Dei, imò non solùm videbit, sed etiam sentiet salutare Dei. Solis enim pœnitentibus, siue illi fuerint Iudæi, siue Gentiles, proderit Christus: aliis autem, cuiuscunq; tandem fuerint vel nominis vel conditionis, nisi pœnitentiam egerint, Christus non erit salutaris. Pœnitentia itaque via regia est, qua Deus ad nos, & nos ad illum venire possumus. Hanc etiam viam parare iubemur, atque rectas facere semitas Dei nostri: quod tum demum fit, quando abdicamus atq; reiicimus omnia quæ illi displicere nouimus. hoc enim aliis solent facere homines recepturi aliquem magni nominis virum: maximè autem diligenter omnia disponunt ac ordinant, si nonnulla lucri spes animos illorum titillauerit. Iam quis ille Dominus sit, cui viam parare iubemur, quídve ab illo sperare liceat, non opus est vt multis declarem: ita & ex abundanti fuerit longo verborum tractu ostendere, quæ illi placeant, quæ illi displiceant. Ad sequentia itaque transimus.

Dicebat ergo ad turbas quæ exibant vt baptizarentur ab ipso: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira?

Hi ad quos duræ increpationis & comminationis verba dirigebantur, maximè erant Pharisæi & Sadducæi, quod ex Matthæi capite tertio cognoscere promptum est, vbi ait: Videns autem multos Pharisæorum & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Hos ergo durè increpat: simplices verò ad se venientes, volentes pœniten-

ſtatum ſuſcipere, factis operibus pœnitentia dignis, benignè excipiens Ioannes baptizabat. Et certè durum ad tam ſanctos ac præſtabiles viros videtur exordium, & ſatis inhumana ſalutatio: ſed ſatis dulcis erit, ſimul ac cognoueris ex quàm beneuolo illa profluxerit animo. Scopus profectò huius orationis fuit, arrogãtes illos, & generis nobilitate fruſtra fidentes, metu diuini iudicij perterrefacere, atq; ita ad reſipiſcentiam permouere: & ad hoc non parum conducebat, tanta ſeueritate & obiurgandi vehementia exordiri, vt audientes maiorem ſcilicet opinione ſua libertatem, maiorem etiã quàm appareret, obiurgãtis ſuſpicerent authoritatem. Nec ibi erat periculum ne Phariſæi & Sadducæi audientes ſe tam peſsimè exceptos, contemnendo Baptiſtam, reſilirent, quoniam ſpiritus ille qui in Ioanne loquebatur, facilè eos cohibere potuit, qui etiam illos attraxerat: id quod Ioannes ipſe ſignificare videtur cum dicit: Quis vobis demonſtrauit fugere à ventura ira? Sic certè in Euangelio Ioannis Chriſtus loquitur: Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. Et iterum: Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. *Ioan.6.* videtur certè Ioannes hoc velle dicere. Quòd iam ad me irruitis baptiſmum ſuſcepturi, non à peſtiferis parentibus veſtris, nec à callida veſtra prudentia habetis, ſed à Deo benignißimo, qui mouit corda veſtra, qui ſalubri terrore vos cogit ad pœnitentiam. Sic Diuus Ambroſius exponere voluit, quum dicit illis Phariſæis nimirum ac Sadducæis, Dei miſeratione infuſam prudentiam, vt gerant ſuorum pœnitentiam delictorum, futuri terrorem iudicij prouida deuotione metuentes. In Matthæo noſtro etiam alio modo interpretati ſumus, nimirum Phariſæos & Sadducæos merito increpatos, qui externa quidem larua ſeipſos in pœnitentum ordinem ſtatuiſſent, neque tamen veram peccatorum ſuorum diſplicentiam habuiſſent. vtrunque cum ſcriptura defenditur, & in neutro deeſt quod ſanctè imiteris exemplum. Nemo enim ex animo pœnitet, niſi ſpiritu ſancto admonitus, cum malus ille ſpiritus diuerſum admonere ſoleat. Et manens impius in priſtino ſtatu, & mores ſuos & conſuetudinem prauam non relinquens, nequaquam rite ſeipſum inter pœnitentes numerandum putat. Quocunque itaque illi tandem animo venerint, Ioannes Baptiſta veræ pœnitentiæ præco inſurgens in ipſos inquit: Genimina viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere à ventura ira? Solet enim ſacra ſcriptura ſecundum

ſtimulantes paſsiones, plerumque ferarum nomina homini-
bus imponere, interdum eos canes nominans cauſa procaci-
tatis: equos ob luxum: aſinos propter dementiam, & leones &
pardos cauſa rapacitatis & petulantiæ, aſpides cauſa do-, ſer-
pentes cauſa calliditatis, viperas cauſa veneni, &c. Sic Pha-
ſæorum ac Sadducæorum filios nominat Baptiſta geni-
viperarum, eò fortè reſpiciens, quòd ſcribitur catulos vi-
rarum, dum ſingulos mater ſingulis diebus edit, viginti
Pli. li. 10. cap. 62. tis, reliquos tarditatis impatientes, perrumpere latera, c-
parente, id quod etiam in Matthæo admonuimus. Sic
gens illa de qua nobis præſens ſermo, Prophetas De-
vſque perſecuta fuit, atque occidit eos qui ipſos in
nuerunt, parentibus & benefactoribus ſuis hoc retulit, q-
catuli viperarum ſuis matribus. Senſus itaque eſt verbo-
Ioannis: Vos progenies eſtis viperarum, & ex eorum nu-
ro qui ſalutaria monentes occidunt, qui clauem ſcienti-
iampridem vendicarunt, & omnem iuſtitiam arrogarunt,
neque doctore, neque reſipiſcentia ſibi opus eſſe arbitr-
tur. quid vobis igitur accidit noui, quòd & vos ad meum
baptiſma venitis, quo, iamiam adfuturo Chriſto, eos tantum
allego diſcipulos, qui peccatores, vt ſunt, ita ſe quoq; agno-
ſcunt. Hęc quoniam magis imitatione, quàm interpretatione
opus habent, ſic abſoluta volumus. Sequitur.

Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.

Fructus pœnitentiæ, vt Theophylactus ait, non ſolum fu-
mali, ſed elaboratio boni eſt. Hoc enim re vera eſt proi-
fructum pœnitentiæ, ſi bonum operati fuerimus. Et D. Gre-
gorius ait, notandum eſſe quòd Baptiſta poſtulat non tantum
Digni pœnitentiæ fructus. fructus pœnitentiæ, ſed dignos pœnitentiæ fructus, vt v-
quiſque tanto maiora acquirat bonorum operum lucra p-
pœnitentiam, quãto grauiora ſibi intulit damna per cul-
Neque enim par boni operis fructus eſſe debet eius qu-
nus, & eius qui amplius deliquit. Inquit ergo Ioannes: Fa-
fructus dignos pœnitentiæ. Nondum mutata mens eſt. p-
inde ſi verè vos pœnitet ſuperioris vitæ, ſumite mores a-
& factis ipſis declarate vos eſſe correctos. Veram hic
rimus reſipiſcentiam. vera autem erit, ſi ſuos fructus pr-
rit, nimirum rerum præſentium contemptum, ſui abnega-
nem, ſummam modeſtiam, ardénſque pietatis ſtudium
denique fructus ſunt animi planè reſipiſcentis, & vitæ n-
tatem ſeriò meditantis. Alij interpretantur dignos pœni-

tiæ fructus, cum ipsa pœnitentia æquabit delictum, aut quod perperam est commissum. Aequari autem pœnitentia possit, vt tantus esset dolor animi, quanta fuit ipsa delectatio commissi peccati; & æqua futurorum cautela, sicut prolapsio in commissis. Dignè itaque pœnitet, dignúsque dicitur pœnitentiæ fructus, cum ipsa dolendo æquatur ad crimen. Longè autem dignissimus est pœnitentiæ fructus, si virtutis amor præualet amori quem quis habuit in ipso peccato, & delectatio bonitatis delectationem nequam exuperat; & tantum ad id quod nefas est odium degenerat, quanta extitit delectatio in his in quibus anima culpabiliter fuerat delectata. Huc certè videtur Apostolus respexisse cum dixit: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita & nunc exhibete membra vestra seruire iustitię in sanctificationem. Apertum est quid velit Paulus, vtinam etiam nobis acceptum esset: vtinam quod ipse admonet, nos faceremus. Profectò non ad solos Iudæos pertinet, quod hic Ioannes de fructibus pœnitentiæ dicit, sed ad omnes quotquot nolunt suæ salutis esse contemptores. Sola enim pœnitentia est, quę lapsos post baptismum Deo reconciliare possit. Hinc tam frequens in scripturis sacris ad pœnitentiam adhortatio, qua admonemur veterem ac sceleratam nostram odire vitam, Deum diligere, timere gehennam, regnum cæleste quærere, nouam ac innocētem meditari vitam, sine qua frustra omnia facimus. Dissimulat Deus, iuxta Prophetam, peccata nostra propter pœnitentiam, nec vult mortem peccatoris, sed multo magis vt cōuertatur & viuat. Agnoscamus itaque peccatum nostrum, odiamus peccatum pristinum, timeamus peccatum futurum, non dubitantes quin gratiam inueniemus apud misericordem dominum. De pœnitentiæ partibus non est vt multis disputem. Vtinam verè pœniteat nos nostrorum scelerum, siue pœnitentia ex timore pœnæ, siue ex dilectione Dei oriatur. Et pœnitentia illa non sit fucata, non simulata, sed amara, & ex intimis medullis cordis nostri promanans. De confessione & satisfactione suis locis dicemus.

Rom. 6.

Sap. 11.

Et ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

Iudæi iuxta carnalem propagationem sine dubio Abrahæ filij erant, sed nihil illis proderit ab Abraham descendisse, nisi huius virtutis fuerint sectatores. Imò vanum & turpe est

extolli de bonis prædeceſſoribus, & deficere ab eorum vir-
tutibus, & turpe eſt alienis décorari virtutibus, quem virtus
propria non venuſtat. Nemo igitur confidat in prædeceſſo-
ris iuſtitia, ſi ſibi dominatur iniquitas. nemo ſibi de ſanctitate
alterius blandiatur, niſi & ipſe velit ſe in virtutibus exercere.
Quid dicimus de meritis parentum? Nec meritum omne
Chriſti, ac etiam totius ſanctæ Eccleſiæ, opem poſſet homi-
nibus ferre, niſi ab iniquitatibus reſipiſcant, & quantum per-
mittitur, dignos pœnitentiæ fructus agant. Proinde S. Bapti-
ſta non ignorans quàm vana eſſet Iudæorum de Abrahę vir-
tutibus præſumptio, audacter illos increpat, & quàm vana il-
lorum ſpes, prænunciat. Nemo enim ignorat quantus fuerit
in hoc negotio Iudæorum faſtus. Semen Abrahæ ſumus, in-
Ioan.8. quiunt, Abraham pater noſter eſt, &c. Dicit itaque Ioannes
Nolite in cordibus veſtris huiuſmodi voluere cogitationes
Patrem habemus Abraham, Nos ſumus filij Abrahæ, nobis
promiſſa eſt hæreditas ſalutis, non deſeret Dominus populum
ſuum: imò quemadmodum vobis ad meliora reſipiſcentibus
nihil officiet malorum impietas, ita nihil profuerit Abrahæ
progenitoris ſanctitas, ſi vos perſtiteritis in malitia priſtina.
Reiiciemini, abdic. bimini, funditus peribitis, niſi prorſus mu-
tati, fructus attuleritis Euangelio dignos. Nec deerũt Abra-
hæ poſteri ſine vobis, nec deerit Deo ſuus populus à quo co-
latur, cui promiſſam hæreditatem præſtet, etiamſi vos deſci-
ſcatis ab eo. Hoc enim confirmo vobis, Deus poteſt vel de
his lapidibus ſuſcitare filios amico ſuo Abrahę. Doctiſsimus
ille Origenes ſcribit Baptiſtam hoc loco prophetare, hoc est
Iudæorum interitus. prædicere expulſionem prioris populi, & vocationem Gen-
tium. Putat enim Ioannem lapidum nomine intellexiſſe Gen-
tiles, qui duro & verè lapideo corde adorarint idola lapidea
& in quibus impletum eſt illud: Similes illis fiant qui faciunt
ea, & omnes qui confidunt in eis. Et nos igitur obſecremus
Deum, vt ſiquando fuimus lapides, hoc eſt, criminibus indu-
rati, vertamur in filios Abrahæ, hoc eſt tales fiamus, vt digni
habeamur promiſsione Dei.

*Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis ergo arbor non
faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.*

Hæc quidem peculiariter ad Iudæorum populum dicta
ſunt, cui Baptiſta minari voluit excidium: poſſunt tamē, imò
etiam debent ad vniuerſos homines transferri. Sicut enim
ira Domini ſuper impœnitentes Iudæos venit, ita & ſuper
impœ-

impœnitentes Christianos ventura est. Nam & Christus apud Ioannem dicit: Omnis palmes in me non ferens fructum, excidetur, & in ignem mittetur, & ardebit. Sic in hoc loco: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur. Nihil medium est, nulla mora est: aut vera pietate properandum est ad æternam salutem, aut nisi id fiat, irreparabiliter ac funditus pereundum. Ergo resipiscite dum tempus habetis, & credite Christo quem prædico. is vnus poterit vos à malis quæ superuenient vestræ genti, eximere. Similitudinem hanc arboris etiam in sequentibus audiemus. Quos hic vocat bonos fructus bonæ arboris, supra vocauit dignos pœnitentiæ fructus. Fructificemus itaque & nos, non simus steriles, sed simus fœcundæ arbores ferentes fructus perpetuos. Videmus securim arboris radici admotam, omne periculum in mora est, extemplò laborandum est. Videmus multas nouellas plātationes præter omnem opinionem arefieri & perire, & tamen hactenus ociosi sumus. Imò non sumus ociosi nisi in bonis. Nam in malis præstabat ociosum esse, quàm aliquid operari. Profectò comminatio hæc Baptistæ lusus non est, sed seria admonitio, & fraterna correptio, adeoque digna quæ cordibus nostris commendetur. Nihil addam. Timeo ne serò sapere incipiant Phryges. Sequitur: Ioan.15.

Et interrogabant eum turbæ dicentes: Quid ergo faciemus?

Populus Iudæorum qui audiebat tam sæuam minacemque Ioannis orationem, territus est, & quomodo minas illius effugere possit, sollicitus Baptistam rogat quid facto opus sit vt iram Dei effugere possit. Quid ergo faciemus? inquiunt. Qui sunt fructus, digni pœnitentiæ? Et si nobis non proderit esse filios Abrahæ, quid faciendum aliud? Qua ratione licebit effugere securim incidentem? Qui sunt bonæ arboris boni fructus? Quid faciemus, ô sancte Ioannes Baptista, vt remissionem inueniamus nostrorum peccatorum? Signum est euidentissimum profectus verbi Dei, timor & compunctio audientium, quoniam statim se conferunt vnde æterna possint præcauere pericula. Sic in Actis legimus Lucam de turbis dicere, qui Petri concionem audierant. His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus autem ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorū vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti. Act.2.

Reſpondens autem dicebat illis: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat.

Qui demonſtrauerat periculum, non grauatur etiam docere viam qua vitari poſsit periculum. Pœnitet, vult dicere, vos prioris vitæ? Cupitis reſipiſcere? Quæritis qua ratione poſsitis effugere venturam iram? Docebo: vos modo quæ iubeo non dedignemini facere. Qui habet duas tunicas, communicet non habenti: & qui habet eſcas, faciat ſimiliter. Quid eſt hoc dicere? An qui alteram tunicam non habenti dederit, quique eſcas cum proximo diuiſerit, omne pœnitentiæ penſum abſoluiſſe dicitur? Facilis itaque erit pœnitentia diuitibus & potentibus huius ſeculi. Quid igitur dicemus? Accipite veram & indubitatam huius loci interpretationem. Diuus Ioannes breuibus demonſtrare voluit pœnitentiam nihil aliud eſſe, quàm eam mentis innouationem, vt velit vnuſquiſque poſtquam iam toto animo reſipuit, quibuſcunque vltrò omnibus bonis ſuis inſeruire. Atque hic tunicæ & eſcæ nomine, victum & amictum, hoc eſt, omnem humanæ vitæ neceſsitatem complexus eſt. Nos Germani dicimus. Das einer hab vmb vnd an: (quo quiſque veſtitus eſt) ne quid omnino deſit. vt ſit ſententia: Is verè pœnitet, qui inopiam fratris ſuam facit, fratris commodo perinde atque ſuo lætatur. Diuus Gregorius putat non prẹter rationem Ioannem de tunica potius dixiſſe, quàm de pallio: ſed vt oſtenderet ad dignos pœnitentiæ fructus pertinere, vt non ſolùm externa, & quibus aliquo modo carere poſſemus, ſed etiam ea quæ nobis valde neceſſaria ſunt, cum proximis diuidere debeamus. Breuiter, Charitatis opera, digniſsimi ſunt pœnitentiæ fructus. Charitatis autem fructus eſt eleemoſyna: ideo ad præſentem locum pertinent omnia illa quæ in ſacris literis ſunt charitatis & eleemoſynarum encomia. Charitas, inquit Petrus, operit multitudiuem peccatorum. Et D. Ioannes Euangeliſta: Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſsitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo (er hat kein mitleyden mit ihm, non commouetur ei) quomodo charitas Dei manet in eo? Addit: Filioli mei, non diligamus verbo neque lingua, ſed opere & veritate. Huc etiam pertinet quod Daniel Nabuchodonoſor regi dicebat: Quamobrem, rex, cōſilium meum tibi placeat: & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum, forſitan igno-

1.Pet.4.

1.Ioan.3.

Dan.4.

Deus delictis tuis. Intelligimus itaque iam, quam satisfactionem, quosque pœnitentiæ fructus Ioannes à confitentibus sibi quæsierit, nimirum beneficētiam in proximos. Quod vtinam & huius seculi confessores animaduerterent, plúsque alienis quàm priuatis studerent commodis. Neque enim caret suspicione auaritiæ, si aliis commendaueris egenos, te autem ipsum inter egenos præcipuum facis, &c. Sed audiamus quid aliis dictum sit.

Venerunt autem & Publicani, vt baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis, faciatis.

De publicanis quoniam frequens in Euangeliis habetur mentio, non præter rationem fuerit vel semel audire, qui aut quales fuerint. Sunt autem Publicani, qui à fisco aliquid conducunt, præcipuè autem vectigalia, quiq; vectigalia exigunt: & tales apud Romanos olim habiti sunt homines honestissimi & ornatissimi, vt eos Marcus Tullius in Oratione pro lege Manilia prædicat. Ideo autem Iudæis ordo publicanorum tantopere infamis fuit, quòd Romanorum apud eos vectigalia exercerent, cùm ipsi Iudæi putarent se liberos esse debere, nec quicquam debere gentibus idololatris. Adde quòd publicani vi & rapina & fraude non raro peccarent in Iudæos, plus exigentes ab ipsis, quàm leges superiorum præscripserant. Talis publicanus fuit Zachæus, qui quasi suspectus fraudis dicebat: Si quem defraudaui, reddo quadruplum. Quoniam & Diuus Ioannes, sicut audimus, à fraude, quasi à familiari illis peccato, præ cæteris dehortatus est, monens ne supra quàm constitutum esset, exigerent. Hi enim sic territi fuerant seuera Ioannis prædicatione, vt & ipsi venirent ad Ioannem, flagitantes doceri de salute sua, & pœnitentiæ signum baptismum suscipere, discere cupientes quo pacto placare possent diuinam iram. Ioannes autem verus præcursor illius qui nullum quamlibet magnis peccatis inquinatum reiecturus erat, etiam publicanis placidè ac benignè respondet: Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis exigatis. Ac si diceret: Si nondum potestis vestra largiri, certè sit ille primus gradus ad meliorem vitam, vt abstineatis à rapiendis alienis: habetis salarium à Cæsare, præscriptum est quid debeatis exigere à populo. Ne quid ergo extorqueatis in vestrum vsum vel lucrum vltra id quod præscriptū est. Obseruandum probè quod Baptista hic dicit.

Publicani. *Obser.*

Non damnat exactiones principum, cùm fiscalem interdum exigunt pro communi vtilitate pecuniam. Et Magistratibus huius mundi expedit rempublicam in tranquillitate tueri & pro euentuum varietate in prouisionibus & agendis fiscum regis aut ciuitatis semper decet esse refertum. Sed hi qui à superioribus ab exactionibus sunt, non plus exigant quam quod prima dictauit autoritas. Nec suo consilio fiat. Baptista publicanis à Reipublicæ actione recedere, sed iubet exercere secundum iustitiam constitutam. Quod de publicanis dictum est, etiam de aliis publicis officiis intelligendum venit. Indiget enim mundus gubernatione principum & constitutione legum, ne malorum improbitas insurgat innocentibus perniciem machinetur. Iam quid vnus aut alter efficiet homo, siue ille fuerit Cæsar, siue Rex, nisi habeat manus adiutrices, quarum ministerio vel probos defendat, vel improbos puniat? Ad hūc locum fortassis etiam pertinet quod de emptionibus ac venditionibus dici potest, nimirum vendere vel emere, siue mercaturam exercere, simpliciter non esse peccatum, modò iuxta leges ac præcepta superiorum hoc ipsum fiat, modo desit auaritiæ studium, modò charitas fraterna non exulet. Sed satis super hoc negotio. Accedant alij.

Interrogabant autem eum & milites dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris.

Milites quoq; veniunt post Publicanos ad Ioannem, quoniam & hos ceperat terror diuinæ vltionis, sic vt agnoscerent peccatum suum, & baptismum expeterent, rogarent quibus modis placatiorem posſint habere Deum. Vocat autem Lucas eos milites, qui vel principibus vel vrbibus reipublicæ tranquillitatis tuendæ causa suam pro constituto stipendio locant operam, ne quis putet sanguinarium hoc & turbulonum genus, quod vltro citroque cursitans castra sequitur, ad cædes, ad latrocinia natum, hic probari. Iam milites, quorum consilio ac manu vtuntur principes, hoc potissimum nomine male audiunt, quòd suis stipendiis non contenti, sè deferendo, vim faciendo, in bona aliorum inhiant. Frequenter enim arma quæ princeps dedit ad defensionem publicæ tranquillitatis contra hostes, vertunt in ipsos ciues, quibus publica salus defendi poterat & debuerat, his vlciscuntur iram priuatam. Prædantur itaque frequenter, incendunt

Milites.

abigunt, vi constuprant fœminas, prærumpunt fores, exigunt & pulsant hospitem. id quoniam plerunque faciunt impunè, credunt licere. Rursus alij falsò deferunt apud principes aut duces, innoxios: quò pars facultatum confiscatarum ad ipsos redeat, calumniæ præmium. Plerique dum quod à Principe salarij nomine datur, scortis, alea, temulentiaque prodigunt, rapto furtisque rei iacturam sarciunt, & non solùm non resoluunt quod debent, sed vltro extorquent quod non debetur, &c. Huic igitur hominum generi Ioannes ostendit quid facere soleant, & quid posthac vitare debeant, si velint effugere vindictam Dei. Ne quem, inquit, concutiatis, ne quem deferatis falsò lucri causa, sed estote contenti stipendiis vestris. Obseruandum hic, quòd bella gerere & militem agere non simpliciter malum est. Bellarunt enim sanctissimi quiq; homines tam noui quàm veteris testamenti, vt Abrahã, Moyses, Iosua, Gedeon, & cæteri quos D. Paulus in Hebræis non frigidè commẽdat. Et in Nouo Testamento nec Centurio in Euangeliis, nec Cornelius in Actis reprehenditur ob militiam. Milites enim publici ministri sunt, ob defensionẽ bonorum, & vindictam malorum ordinati, quemadmodum & de Publicanis diximus. Habet tamen bellum siue militia suas leges, quæ si non transgrediuntur, vituperari non potest bellum. Bellum hoc dico quod iusta de causa suscipitur, hoc est, si pro defensione publicæ tranquillitatis, si pro tuitione Christianæ religionis, si sic, vt vitari non possit, si per pios principes, si quàm minima iactura eorum qui bello causam nõ dederunt, si per duces coerceatur militum temeritas, &c. Errant ergo Catabaptistæ, qui simpliciter omnia bella damnant, quum hoc nomine sanctissimos homines damnẽt. Et iam olim in simili errore hæsit Faustus ille Manichæus, cui piè & catholicè à D. Augustino responsum est. Respondet autem Augustinus ex præsenti loco, inquiens: Si nõ liceret omnino bellare, Ioannes ad milites responderet: Arma abiicite, militiam istam deserite, neminem percutite, neminem vulnerate, neminem prosternite. Sed quia sciebat eos cùm hæc militando facerent, non esse homicidas, sed ministros legis, & non vltores iniuriarum suarum, sed salutis publicæ defensores, respondit eis: Neminẽ concusseritis, nulli calumniã feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum. Audiant etiam Christum hoc stipendij iubentem reddi Cæsari, quod Ioãnes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsa-

Obser.

Cõtra Faustũ. lib. 22. ca. 7.

ri,& quæ Dei sunt, Deo. Ad hoc enim tributa præstantur, vt propter bella necessario militi stipendiũ præbeatur. Et Centurionis illius fidem laudauit, non illius militiæ desertionem imperauit. Sed de iustis quidem & iniustis bellis nunc disputare longum est,& non necessarium. Idem Augustinus in Iosue cap. viij. de bellis sic scribit: Iusta bella definiri solet quæ vlciscuntur iniurias: si qua gens vel ciuitas quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit quod à suis improbè factum est, vel reddere quod per iniurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione iustum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & nouit quid cuique fieri debeat. In quo bello ductor exercitus, vel ipse populus, nõ ipse tam autor belli, quàm minister iudicandus est. Sed finiamus hæc. Latrones illos qui vnica pecunia & ocij libidine ducti castra sequuntur, nemo bonus excusabit: neque enim milites sunt, sed latrones, homicidæ, & raptores sunt. Ioannes de iis militibus loquitur, sicut admonuimus, qui ministri magistratus sunt, in hoc conducti, vt ipsa innocentia inter improbos tuta & defensa esse posit. Sequitur in hoc sententiam Ambrosij, qui alibi scribit: Nõ militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est.

Quæst. super Iosue. lib.6.c.10.

To.3.ser.7.

Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes, dicens omnibus: Ego quidem aqua baptizo vos, veniet autem fortior me post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius: ipse vos baptizabit spiritu sancto & igne.

Non solùm populus, sed etiam doctissimi in Hierusalem existimabant Ioannem verum esse Messiam. hinc honoratam ab Hierosolymis legationem ad Baptistam mittunt, interrogantes quisnam ille sit, sicut ex Ioannis Euangelio nota est historia, qui scilicet fuerint legati, & qualis Baptistæ fuerit responsio. Multa autem illis præbuerũt causam vt tam magnificè de illo sentirent. Nouerant ex scripturarum collatione, iam instare tempus aduentus Messiæ, nouerant quot miracula in Ioannis conceptione, natiuitate, & circuncisione acta fuerant. Videbant sancti viri sanctissimam conuersationem, animaduertebant tenuitatem eius in vestitu ac victu. Iam his adde nouam baptismi cæremoniam, austeram praedicationẽ. His igitur visis, nihil aliud cogitarunt nisi hunc esse Messiã. Et discipuli Ioannis, qui hunc tamẽ propius nosse debebant, errauerunt in magnitudine illius, ita vt Ioan

nes cogeretur ipsos ad Christum mittere: quo, visis miraculis Christi, vter vtri præstaret, re ipsa perdiscerent. Tu igitur vide quis & qualis fuerit Ioannes, quem omnis populus sanctissimum, & iam multis retro seculis expectatum putauit Mesiam. Sic vnusquisque quantum sibi permittitur, bonus sit virtutis amator, non vt de ipso bonitatis fama peruolitet, sed ne infamiam incurrat, omnino deuitæ. Si verò fama virtutem excesserit, caueat ne super id quod est rapiatur. Nam & Ioannes intra claustra humilitatis tenebatur cùm plus quàm esset crederetur: nec præsumebat rapere quod sibi imperitum vulgus videbatur offerre. Si autem sopito virtutis nomine infamia quandoque tabesceret, constantia opus est, ne virtus elidatur in animo, quoniam neque fama bonos, nec infamia potuit facere criminosos. Et iustus iudex, meritorumque librator, non secundum famam aut infamiam, sed secundum virtutem veritatis & vitij homines iudicabit. Sic & D. ille Baptista nec ob calumnias impiorum virtutis tramitẽ deseruit, nec ob laudatorũ laudes quicquã præsumpsit, sed negauit se esse quod nõ erat, & quod erat manifestè expresisq; verbis confessus est. Ego quidem vos baptizo aqua, inquit, veniet autem fortior me, post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calciamentorum eius. Ac si velit dicere: Vos æstimatis me ex rebus visibilibus, ex cibo, potu, vestitu, & baptismo, vel doctrina fideli ac solida, sed longè sunt efficaciora quæ non videntur. Ego quanquam aqua baptizo vos, tamẽ non remitto peccata, sed præparo vos efficaciori baptismo, quem accipietis ab eo cuius aduẽtum vobis prædico. Tempore quidem maior sum eo, & prædicationis ordine prior, sed potentia & virtute, sanctitate & iustitia longè inferior. Is enim qui me sequitur, tanto me præstantior est, vt ego (quem magnum aliquem esse creditis) indignus sim qui soluam corrigiam calceamentorum eius. Et addit rationem ac causam. Ego, inquit, baptizo vos aqua, ipse vos baptizabit spiritu sancto, & igni. Quis non hic videat magnũ discrimen baptismi Ioannis & baptismi Christi? Hic spiritũ sanctũ ac ignem habet: ille aquã. Baptismus Ioannis præparat ad remisionẽ peccatorũ, sed hæc in baptismo Christi datur. In baptismo Ioãnis Iordanis est, baptista Ioãnes est, homo pœnitẽs est. In baptismo Christi, vox patris auditur, Spiritus sanctus in specie colũbę visitur, homo innocẽs, & ab omnibus pctõrũ maculis ablutus ꝑgreditur. Sed hęc oĩa in baptismo christi audiem?,

Cuius ventilabrum in manu eius, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili.

Possunt hæc sic intelligi, vt sint etiam argumēto quantum Christus præstet Ioanne. Hic enim nullam habet potestatem infideles & improbos puniēdi, sed pater omne iudicium dedit filio, vt non solùm munificus sit dignis, sed etiam præuaricationis sit vltor. Proinde vnusquisque semetipsum examinet, & qualis sit, certò exploret, quoniam in magni iudicij die magna erit separatio, nec paleæ & triticum vno recondentur loco. Triticum in cæleste horreum, paleæ in ignem inextinguibilem proiicientur. In præsentis quidem Ecclesiæ area triticum & paleæ, hoc est, pij & impij mixtim conuersantur: at tempore messis, tempore consummationis seculi, aliud videbimus, aliud perpetiemur: id quod non tantùm hac Ioannis similitudine docemur. Nouimus enim quid Dominus aliis in locis dixerit de piscibus bonis & malis, tritico & zizaniis, virginibus sapiētibus & stultis, ouibus & hœdis, &c. quibus omnibus idē admonet Dominus, quod Ioānes hic admonere voluit. Nam qui sibi ad salutem sufficere putat Sacramentorum Ecclesiæ susceptionem, hic profectò se seducit. Quid enim magni est aqua ablui vel in Iordane, vel in baptisterio? Magnum quidem est in Baptismo peccatorum accipere remissionem: tamen si relaberis in pristinum peccati cœnum, nec pœnitentiæ dignis fructibus te rursum abluas, ventilabrum Christi te horreo cælesti expellet. Neq; enim ideo tibi peccata pristina remissa sunt, vt nouis te dedas peccatis, sed vt posthac innocenter viuas, voluptates huius seculi contemnas, Satanæ ministerio teipsum nunquam dedas. Audis hic triticum, audis paleas, audis horreum, audis ignem. Triticum in cæleste horreum, paleæ in ignem pertinent. Paleæ quidem in area nonnihil prosunt tritico, & in multis communicant tritico: verū nouissimè pereunt. Et in Ecclesia improbi probis Dei beneficio prosunt: sed nullo improborum emolumento, nisi & ipsi fiant boni. Quousque hic viuimus, necesse est vt vitam præsentis seculi permixti, vt Gregorius loquitur, peragamus. Boni enim soli nusquam sunt, nisi in cælo: mali soli nusquā sunt, nisi in inferno. Si ergo boni estis, quandiu in hac vita subsistitis, æquanimiter malos tolerare debetis. Nā quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam suam testis est quia bonus nō est. Abel enim esse renuit, quem

Cain malitia nō exercet. Sic in tritura areæ, grana sub paleis premuntur, sic flores inter spinas oriuntur, & rosa quæ redolet, crescit cum spina quæ pungit. Duos quippe filios habuit primus homo: vnus horum electus est, alter reprobus fuit. Tres filios Noe arca retinuit: sed duo ex his electi sunt, & vnus reprobus fuit. Duos Abraham filios habuit: sed vnus electus est, alter reprobus fuit. Duos filios Isaac habuit: sed vnus electus est, alter reprobus fuit. Duodecim filios habuit Iacob: sed ex his vnus per innocentiam venditus est, alij verò per malitiam venditores fratris fuerunt. Sic Apostoli non omnes mundi fuerunt. Septem denique sunt Diaconi ab Apostolis ordinati: sed sex in fide recta permanentibus, vnus extitit autor erroris. In hac ego Ecclesia nec mali sine bonis, nec boni sine malis esse possunt. Quid malis faciēdum? Bonorū exemplū imitentur. Quid bonis faciendū? Malos ad imitationē sui bona cōuersatione inuitent. Sed satis digressi sumus. *D. Gregor. Pontifi. Hom. 38. in euan.*

Obserua autem hic, quoniā vnus Christus habet ventilabrum in manu sua, & ille vnus potestatem habet triticum à paleis separare, vt in totum mundum sit triticum: quod quidem, vt diximus, in cōsummatione seculi tandem fiet. Interim tu caue derelinquas areā Domini propter leuitatem palearum, sed potius stude, quantum quidem in te est, vt paleas in triticum conuertas. In Ecclesia nostra catholica, quæ area Domini est, paleæ sunt, mali homines sunt, abusus sunt, superstitiones sunt, hypocritæ sunt: at propter hæc non effugiendū est extra Ecclesiam. Noe propter malitiam Cham non deseruit arcam: nec Petrus ob Iudæ improbitatē deseruit Apostolatum. Quæ enim insania est propter impuritatem Papistarum vt vocant, ad hæreses concedere, Ecclesiā abnegare? Si in Ecclesia non esset peccatū, quid opus foret remissione peccatorū? An quia vnus atque alter Sacrificus impurè viuit, totam Christi calumniaberis Ecclesiā? Noli contemnere rete euangelicum propter malos pisces In Ecclesia nostra maxima quidē visuntur scelera, at nihilominus vera ac euangelica seruatur doctrina. Scelera operibus pœnitentiæ obliteranda sunt, at doctrina mordicus retinēda est, bonisque operibus vēdicanda. Extra Ecclesiam porrò & impurissima scelera inuenies, & sanam doctrinam frustra quæres. Suffecerint hæc. *Obser.* *Contra hæreticos.*

Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo.

Non dubium est quin S. Baptista tam paucis verbis suam

prædicationẽ non absoluerit: sed quæ Lucas descripsit, summa tantùm est & scopus totius prædicationis Ioannis, quæ in hoc tantùm instituta erat, vt populum vniuersum ad pænitentiam atque vitæ innouationem prouocaret. Itaque ne quis existimet Ioannem nihil aliud dixisse, quàm quod supra auditum est, Lucas cauere voluit, inquiens S. Baptistam multa alia dixisse dum exhortaretur populum, huicque euangelizaret Christum. Mõstrauit, vt Origenes ait, Baptismum spiritus sancti, prædicauit publicanis salutem, docuit milites disciplinam, aream purgari, succidi arbores, & cætera quæ euangelij narrat historia. Exceptis ergo his quę scripta sunt, etiam illa quę scripta non sunt, annunciasse monstratur, in eo quod dicitur: Multa quidem & alia exhortans annunciabat populo. Et quomodo in euangelio secundum Ioannem de Christo refertur, quia multa & alia locutus est, quæ nõ sunt in illo libro scripta, &c. sic & in præsenti loco intellige, quòd fortan Lucas, quoniam maiora quædam à Ioanne annunciabantur, quàm vt literis deberent credi, noluerit ea nominatim dicere, sed tantùm significauerit quòd dicta sint: & idcirco dixisse: Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo. Ex quibus certè liquet, Ioannem etiam alia, vt diximus, quæ scripta non sunt, populo prædicasse. Hæc ex sententia Origenis. Obseruandum itaque multa à Ioanne, ab Apostolis, à Christo denique dicta, facta & instituta fuisse, quæ in canonicis libris quidem non sunt, sed tamen successione quadã, & quasi per manus tradita, ad nos vsque peruenerũt. Hinc diuus ille Hieronymus dicit, Traditiones ecclesiasticas (præsertim quæ fidei non officiant) ita obseruandas, vt à maioribus traditæ sunt. Hæc ille. Porrò ne quis malã hic vel superstitiosam velit prætendere traditionẽ: certò statuendum est, traditiones quæ Apostolorum nomine ad nos feruntur, non debere vllo pacto ab illorum dictis vel factis dissentire: neque in aliquo gloriæ Dei, vel charitati proximi aduersari. Sed de traditionibus Ecclesiæ alibi.

Traditiones Ecclesiasticæ.

Hierony. ad Luciniũ To. 1

Herodes autem tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes, adiecit & hæc super omnia, & inclusit Ioannem in carcerem.

Sanctus ille Baptista compluribus sermonibus hactenus populum exhortatus est ad pœnitentiam vitæ prioris, & ad desiderium mox venturi Mesiæ, periculo territans, præmiis

Vide Ioseph. li. 18. antiquitatum. Et Eu

excitans, ac læto nuntio salutis populares animos ad pietatis euangelicæ studium expergefaciens. Atque hanc loquendi libertatem, ob insignem viri sanctimoniam tulit turba promiscua, tulerunt publicani, tulerunt & milites, reprehensi morbum suum agnouerunt, territi quæsiere remedium. Verùm non tulit Herodes, animo regio sibi licere volens, quicquid liberet. Amabat tamen Ioannem, id quod ex aliis euangelistis liquet. perspiciebat atque probabat raram vitæ integritatem, atque in multis obtemperabat Baptistæ consilio. Cæterùm in eo in quo potissimum oportebat auscultare dictis illius, non solùm non obtemperauit, verùm etiam bene monentem coniecit in carcerem, & ab exitio reuocantem dedit exitio, sicut hoc ipsum Matthæus & Marcus scriptum reliquerunt. Cum enim Herodes palàm domi haberet Herodiadem vxorẽ fratris sui Philippi, quã ille viuo præripuerat, vnà cũ filia Philippi, vir sanctus non ferens tam incestas nuptias in domo regia, vnde conueniebat exẽplum seruandarum legum potissimum proficisci, admonuit eum, vt abstineret à tam impio flagitio: sed apud impiũ regẽ plus habuit momenti puellæ saltatricis impia postulatio, & impiæ mulieris suggestus, quàm tam incorrupti viri salutaris admonitio, qua tantum abfuit vt emendaretur, vt superioribus flagitiis facinus adiecerit omnium impurissimum, Ioannem coniiciens in vincula, eò demum progressus vesaniæ, vt amputatum innocentissimi viri caput, obscœnæ saltationis præmium dares puellæ diffamatissimæ & pestilentissimæ. Hæc nimirum est merces & corona qua donantur veritatis præcones à perfido mundo. Et hic est genius impiorum principum, vt adulatoribus protectioni, viris autem integerrimis sint timori. Piorum item Ecclesiastarum est non timere Sardanapalos aut Nerones illos, sed libenter pro nomine domini Iesu durissima quæque subire. Qualem animum vtinam nobis concedat ille, cuius nomine Baptista hæc perpessus est. Porrò quæ Lucas hic describit, non sunt facta eo ordine quo scripta sunt, alioqui consequeretur quòd ante baptismum Christi Baptista fuisset inclusus, qum longe aliter res acta sit. Sed hac mentione historiæ illius solùm ostendere voluit Lucas, quàm seuerus fuerit concionator Ioannes, scilicet vt nec Pharisæis, nec Sadducæis, nec Publicanis, nec militibus, nec Regibus tandem in aliquo adblanditus fuerit. Nos iam ad baptismum Christi properamus.

sebium li.1 cap.13. ecclesiasticæ historiæ.

Factum eſt autem cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu ba-
ptizato atque orante, apertum eſt cælum, & deſcendit Spiritus ſan-
ctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum, & vox de cælo facta [illegible]
Tu es filius meus dilectus: in te complacui mihi.

Priuſquam Dominus Ieſus aggrederetur prædicandi ne-
gotium, quod erat intra breue tempus abſoluturus, vt omnes
numeros modeſtiæ iuſtitiæque impleret, non dedignatus e[illegible]
cum cæteris venire ad baptiſmum, non mundari volens, [illegible]
vt Ambroſius ait, mundare aquas, vt aquæ ſcilicet ablutæ p[illegible]
carnem Chriſti, quæ peccatum nõ cognouit, baptiſmatis [illegible]
haberent. Venit, inquam, Chriſtus baptizare, non vt ipſe pu-
rificaretur, ſed vt nobis æternæ ſalutis lauacrũ ſuo baptiſmo
conſecraret. Et deiecit quidem ipſe ſeſe, ſed Ioannis voce,
ac patris cæleſtis teſtimonio clariſsimo commẽdatus eſt pa-
lam omnibus, vt de facie quoque cognoſcerent eum, de quo
vaticinati fuerant prophetæ, de quo teſtificatus fuerat Ioan-
nes baptiſta. Quum igitur baptizaretur, ingens numerus pro-
miſcuæ multitudinis, & inter hos velut vnus è multis adue-
niens Chriſtus, à Ioanne velut peccatis obnoxius baptiſmum
flagitaſſet, recuſauit Ioannes (hoc enim alij Euangeliſtæ te-
ſtantur) agnoſcebat enim authorem puritatis, à quo debue-
rat ipſe potius baptizari. Hoc itaque primum à Ioanne teſti-
monium Ieſu præſentis dignitati redditum eſt apud multi-
tudinem: ſed euidentiore ſigno pater diſcreuit filium ſuum à

Quare Chri-ſto à Ioan. baptizatus fuerit, vide Auguſt. cõtra Epiſto. Parme. li. 2. ca. 17.

cæteris qui baptizabantur. Cæteris enim baptizatis nullum
ſignum apparuit: verùm vbi baptizatus eſt Dominus Ieſus,
iámque deprecaretur, apertum eſt cælum, atque inde de[illegible]
dit ſpiritus ſanctus circumdatus viſibili ſpecie, ſpecie [illegible]
rum columbæ. Deſcendit autem in ſacrum verticem do[illegible]
ni Ieſu, palàm deſignãs illum eſſe, quem pater affatim om[illegible]
bus cæleſtibus donis vnxiſſet, quæ in omnes ſibi fidentes, [illegible]
per baptiſmum corpori ſuo inſitos, eſſet effuſurus. Acce[illegible]
ſit huic paternæ vocis euidens teſtimonium, non iam p[illegible]
prophetas, non per Moyſen, non per angelos prolatum, [illegible]
ab ipſo patre prolatum. Vox enim è ſupernis his verbis [illegible]
tonuit: Tu es filius meus dilectus, in te cõplacui mihi. N[illegible]
profecto veterum ſanctorum tale perhibitum eſt teſtimo-
nium. Columba præcedẽs deſignabat ad quem vox illa per-
tineret, ne quis ſuſpicari poſſet Ioannem hoc elogio [illegible]
laudatum, de quo plerique tam magnificè ſentiebant, vt e[illegible]
crederẽt eſſe Meſsiam. Hæc pro hiſtoriæ veritate dicta ſint.

Iam quid patres illi veteres Orthodoxi ſentiant ſuper hoc loco,audiemus.Ambroſius dicit in hæc verba: Vnus(ſcilicet Chriſtus)merſit,ſed lauit omnes. Vnus deſcẽdit,vt aſcenderemus omnes. Vnus omnium peccata ſuſcepit, vt in illo omnium peccata morerentur. Theophylactus omnia ad ædificationem noſtri vertens, ſic inquit, Aperitur, ſcilicet in baptiſmo Chriſti,cælum, vt monſtretur nobis quòd baptiſma aperiat omnibus cælum,quod Adam clauſerat.Deſcẽdit autem ſpiritus in Ieſum, vt ex hoc diſcamus quòd & in nos cũ baptizamur,deſcendat ſpiritus. neque enim dominus ſpiritu opus habebat, ſed omnia propter nos facit, & primitiæ ipſe ſit omnium quæ nos ſumus ſumpturi poſthac, vt fiat primogenitus in multis fratribus. In ſpecie autẽ columbæ deſcendit, vt diſcamus quòd manſuetos nos eſſe oporteat ac mundos. Et ſicut tempore Noë columba ſignificauit quieuiſſe iram dei,ſic & hoc loco Spiritus ſanctus conciliauit nos deo, facto peccati diluuio. Et filius audit à patre vocem allatam, monſtrans quòd & nobis qui baptizamur, adoptionem filiorũ dei largitus ſit.Venerabilis ille Beda docet quid ſibi velit Chriſtus orans, nimirum Chriſtum hoc feciſſe ad noſtri informationem, quibus vt poſt lauacrum baptiſmatis aula cæleſtis pandatur,non ocioſe viuendum,ſed ieiuniis, precibus atque eleemoſynis eſt inſiſtendum: quia etſi peccata ſunt omnia in baptiſmo laxata, non adhuc tamen eſt fragilitas humanæ carnis ſolidata.Nam quaſi tranſito mari rubro necatos quidem gratulamur Aegyptios,ſed in deſerto mũdanæ conuerſationis hoſtes occurrunt alij, qui duce & cooperatrice Chriſti gratia, noſtro ſudore vincãtur, donec ad promiſſam vitæ æternæ perueniamus patriam. Et hactenus quidem de baptiſmo Chriſti,qui baptiſmi quo Eccleſia vtitur, vera fuit ſanctificatio. Statueram quidem copioſiora hoc loci de baptiſmo noſtro dicere,at nolim iã ſterili terrę precioſum ſemen mandare, nec ſanctum canibus dare. Quæ Eccleſia baptiſmo noſtro addit, tam firma ſunt, vt fruſtra ab hæreticis impugnentur. Nec mirum eſt quòd hæretici noſtrum baptiſmum calumniantur, quum hactenus inter ipſos non conueniat quid baptiſmus ſit,quid agat, quibúſve ceremoniis celebrandus ſit.Valeant igitur hęretici cum ſuo veneno,nos ad Lucam medicum noſtrum reuertamur.

August. de fide et operib'. ca.11.

Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, vt putabatur, filius Ioſeph, qui fuit Eli: qui fuit Matthat, quj fuit Leui, qui

Genealogiã virgi-

nis Mariæ Ioan. Da. habet l.4.ca.13.

fuit Melchi, qui fuit Iannæ, qui fuit Ioseph, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Esli, qui fuit Naggæ, qui fuit Maath, qui fuit Mattathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmadan, qui fuit Her, qui fuit Iesu, qui fuit Heliezer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Symeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esrom, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Tharæ, qui fuit Nachor, qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit Phalech, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusale, qui fuit Enoch, qui fuit Iared, qui fuit Malaleel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

Quæ hic quidam de genealogiarum varietate disputant, nos intacta prætereamus, quoniam difficultatem habent potius quàm vtilitatem. Neque enim plurimum refert, siue scias siue ignores verum & certum ordinem patrum ex quibus Christus secundum carnem natus est: at multum & supra modum refert, vt & tu inter cognatos & affines Christi numereris: inter illos inquam, de quibus ipse alibi in hæc verba loquitur: Qui fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, hic meus frater, soror & mater est. Nec refert vnde tu prognatus sis, aut quales habueris progenitores, sed hoc quæritur, quomodo vixeris, quósve imitatus fueris. Certè in generatione Christi multi recensentur infames, & insigniter nequam, at hi nihil præiudicant Christo, qui ab omnibus peccatis immunis in hunc mundum venit peccatores saluos facere. De Christi genealogia suffecerit, ipsum natũ esse iuxta promissiones Dei, & iuxta Prophetarũ vaticinia, nimirum ex semine Abrahæ, & de familia Dauid, id quod vterque Euangelista, Matthæus scilicet & Lucas probare voluerunt. Et probauerunt quidem, non obstante quod diuersam viam ingressi fuerint. Sed ad ordinem. Cùm ipse Iesus circa trigesimum annum ageret, putabatur filius Ioseph, eius Ioseph nimirum, qui fuit verus maritus Mariæ, quique fuit filius Eli, cuius generatio ab Adam ad Abra-

ham, ab Abraham ad Dauid deriuatur. Quid autem est quod dicit: Et ipse Iesus erat quasi triginta annorum, & putabatur filius Ioseph? Sic se gessit Christus à duodecimo ætatis suæ anno, vt ab omnibus putaretur filius naturalis & legitimus Ioseph fabri. voluit enim priuilegium matris suæ aliquandiu occultari, quod citò prolatum nihil profuisset. magis siquidem dedisset suspicionem adulterij, quàm laudem virginitatis. Putabatur ergo Ioseph filius, etiamsi non erat. Sed pater cælestis testatus est ipsum esse suum filium, non Iosephi fabri illius. Et in superioribus auditum est, quòd Maria nō ex commercio Iosephi, sed ex obumbratione Spiritus sancti conceperit: eundem partum virgo existens in mundum ediderit. Nec ita multò pòst ipse Christus & verbis & factis declarabit cuius verus sit filius, quídve possit. Nec impossibile credas virginem cælesti opificio posse hominem generare, cùm credideris Adamum citra viri ac mulieris operam creatum fuisse. Postremò (ad finem enim huius capitis properamus) animaduertendū est, quòd nos etiam sumus natura filij Adam, sed in ipso regenerationis lauacro simus filij Dei, & hoc non natura, sed gratia & adoptione. Cauendum autem ne rursum excidamus. Excidimus autem, quando vita & conuersatione nostra potius Adamum, quàm Christum referimus. Quomodo porrò referre Christum quis posset? Audi eundem: Discite à me: quia mitis sum, & humilis corde. Audi Paulum: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Et iterum: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. In quo igitur nobis imitandus venit? In eo quod nos docuit, quod nobis præscripsit. Neque enim filiis Dei otio vacandum venit, sed cum vitiis & cum Satana ipso luctandum, id quod Lucas nos exemplo Christi admonebit. Sequitur enim in quarto capite.

CAPVT IIII.

IEsus autem plenus spiritu sancto regressus est à Iordane, & agebatur in spiritu in desertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo.

Hæc baptizato Domino confestim facta esse, Matthæus & Marcus designant: quorum vnus descripto baptismo eius ita subiunxit: Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo. Alter ita: Et statim spiritus expulit

eum in desertum, & erat ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Verùm ne cui veniret in dubium à quo eum spiritu ductum siue expulsum dicerent in desertum, consultè Lucas primo posuit, quia Iesus plenus spiritu sancto regressus est à Iordane, ac deinde intulit: & agebatur in spiritu in desertum. Desertum autem hoc proxime Iordanem est in Iudæa, ita vt Iesu ex Iordane regresso non longum iter fore conficiendum ad locum illum, vbi etiam Baptista Ioannes antea conuersatus fuerat. Huius enim deserti meminit Christus, quando ad populum de Ioanne loquitur: Quid existis in desertū videre? &c. In hunc ergo erémum venit Iesus, & hoc ductu spiritus sancti: hoc est, spiritui sancto ita visum est, vt ingrederetur desertum. Quam ob causam? Lucas dicit: Tentabatur à diabolo. Matthæus hanc causam ponit: Vt tentaretur à diabolo. A bono ergo spiritu ducitur, à malo verò tentatur. Quomodo autē tentatus sit, statim audiemus. Sed quare tentatur? Non vt diuinitatis integritas probaretur: sed vt
Cyprianus. nobis in tentatoris confunderetur pręsumptio. Tentatur, vt nobis exemplo ostenderet (Ambrosij verbis vtimur) diabolum ad meliora tendentibus inuidere. Hoc igitur cùm nouerimus, cauti simus, sobrij simus, ac vigilemus, ne quando nos rapiat aduersarius ille noster, qui tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Si enim nequam ille nō dubitauit Christum inuadere, quis sibi securitatem promittet? Dei filium tentat, & misellum hominem non auderet aggredi? Sed non despondeamus animum: simus fortes & intrepidi. Caput nostrum Christus communem hostem vicit, prostrauit, triumphauit. illi si fide & conuersatione sancta respondebimus, frustra nobis illudet Satanas. Obseruanda sunt hic quædam. Primum, quòd Christus non iuit in desertum vt ieiunaret ac tentaretur, nisi prius actus à spiritu sancto, vt ostendat, nostra ieiunia & preces nostræ à bono spiritu proficiscuntur, omnino inania fore: & vt admoneat ne temerè nos exponamus periculo, id quod etiam D. Chrysostomus admonuit. Secundum, quòd hic Iesus plenus spiritu sancto prædicatur, etiam sane intelligendum est, ne quis Apostolos, qui & ipsi in Actis dicuntur repleti spiritu sancto, æquales putet Saluatori: sed vt Origenes ait, & Iesum & Apostolos, & alium quemlibet sanctorum, plenos spiritu sancto cognosce, secūdum mensuram vasculi sui: & quomodo, verbigratia, si volueris dicere: Hæc vasa plena sunt vino vel oleo, nō statim iudicas quòd æqualiter

men-

menſura plena ſint: quum in altero plus, in altero minus ſit, omnia tamen plena: ita etiam de Chriſto pleno ſpiritu, & Paulo pleno intellige, quoniam vterque plenus, ſed iuxta menſuram ſuam. Iam ad contextum reuertamur.

Et nihil manducauit in diebus illis,& conſummatis illis eſuriit.

Quod Matthæus ieiunare vocat, hoc ipſum Lucas nō manducare vocat. Nihil, inquit, manducauit Chriſtus quadraginta diebus & quadraginta noctib⁹. Sic fecit Moyſes, ſic Helias, quemadmodū hoc ipſum veteris inſtrumenti teſtatur hiſtoria. Et noluit quidem Chriſtus ieiunium ſuum extendere vltra tempus à Moyſe & Helia obſeruatum, ne humanæ ipſius naturæ præiudicare videretur: ſed ad exemplum illorū ieiunauit, vt videretur nec legi nec prophetis contrarius eſſe. Ieiunauit item nobis in exemplū, vt & nos poſt baptiſmum ſeculo abrenūciantes, ieiunemus, & corpus noſtrum caſtigemus. Obſerua antē tu quid hoc loci ſit ieiunare. Non tantùm ſobriè viuere, quod Lutherani ieiunare dicunt: nec tantùm cibos variare aut commutare, quod alij nonnulli facere ſolent, ſed nihil mãducare, & eſuriem pati. Sic ieiunauit Chriſtus, & hoc quadraginta diebus & quadraginta noctib⁹. Quid enim eſt magni ſi tantùm delectis quibuſdam cibis te ingurgitas, & ſola carne abſtines? Delectus quidem ciborum, ſi ritè & iuxta præſcriptum Eccleſiæ fit, bonus eſt: Sed tamen oportet vt & ab aliis cibis abſtineas: & quod corpori tuo denegas, pauperibus & mendicis eroges. Sic non ſuffecerit ſobriè viuere, & crapulæ non inſeruire, niſi & ſuo tempore omnibus cibis abſtineas. Sobrietas omni tempore obſeruetur, at aliud eſt ſobrium eſſe, aliud ieiunare. De ieiunante Chriſto audis Lucam ſic dicere: Nihil manducauit in diebus illis. Et de Moyſe legitur: Fuit cum Domino quadraginta diebus & quadraginta noctibus, panem non comedit, & aquam non bibit, &c. Nec eſt vt hic impoſsibilitatem obiicias. Nemo enim iã te cogit vt per totos xl. dies ac totidem noctes ieiunes: nam hoc tibi impoſsibile eſt, at poſsibile eſt vt iuxta Eccleſiæ preſcriptum ieiunes. De ciborum delectu, & de quadrageſimali ieiunio alibi diſſeruimus,

De Eccleſiæ ieiunio.

Dixit autem illi diabolus: Si Filius Dei es, dic lapidi huic, vt panis fiat.

Quali ſpecie Satanas Chriſtum aggreſſus fuerit, manifeſtum non eſt: neque tamen dubium eſt quin viſibili ſpecie ad ipſum venerit. Alibi dicit Chriſtus: Videbam Satanam

ſicut fulgur cadentem de cælo. Et iuxta Paulum ſubinde transfigurat in Angelum lucis: Et in Paradiſo tentans protoplaſtos noſtros proculdubio viſibilis fuit. Tu vide pro diaboli malitiam. Quanto quis maiori ſtudio pietatem ſectatur, tanto maioribus expoſitus eſt periculis, & tentationibus grauioribus. Certè quod in Chriſto capite fit, hoc in omnibus membris nõ deerit. Sed inueſtigemus primo omnium mentem Satanæ. De hoc, an Satanas Chriſtũ nouerit, vel non noſerit, hactenus nõ conuenit inter omnes. In Matthæo ... ſumus ſecuti opinionem, qua putatur Satanã in dubio fuiſſe, incertúmque fuiſſe quid de Chriſto ſtatueret. Audiuit enim proculdubio vocem de cælo apud Iordanem, quæ ... batur Chriſtũ filium Dei: audiuit teſtimonium Ioannis ... dicebat: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mũdi. Videt Chriſtum cõmuni hominum more baptizari, videt ... nare, animaduertit ipſum eſurire. Cogitat itaq;, tempus ... eſſe, vt virtuti & innocentiæ bellum inferat. Sicut enim ... tiis & malis noſtris cupiditatibus delectatur Satanas, ... virtutibus & pietate noſtra cruciatur. Statuit ergo Chriſtum aggredi, ſiue ille ſit filius Dei, ſiue alius quiſpiam ſanctus ... tat enim ſe multas iam tentandi occaſiones habere. In deſerto enim eſt Chriſtus, diu ieiunauit, eſurit, nec eſt in ipſo loco quod edat. Accedit itaque, & dicit ad Chriſtum: Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat. Quouſq;, inquit, corpus tuum maceras? Quouſque ieiunas? Satis ieiunatum eſt, tempus ... vt vel ſero tandem venter curetur. Ede itaque, & poſt ... miſeram famem epulare ac lætare. Nec eſt vt cauſeris ... tum, quaſi ſcilicet non ſit quod edi poſsit: Tibi non ... ficile vndecumque etiam cibos in promptu habere. Si ... Dei es, id quod videri vis, & alij de te teſtantur, dic ... cum verbum, & vel ex lapidibus panes efficies. Vide ... Satanæ. Hypocrita adulatur Chriſto, & ſimulat ſe quaſi ... dolere Chriſto, qui ſuam fœlicitatem non agnoſcat. Quid hoc facit? Vt Chriſtum ad miraculorum operationem ... cat, & ieiunium eius ſoluat. Bene enim ſecum actum putaſſet Satanas, ſi vel alterum extorſiſſet, vt vel ſuo ſuaſu e ... pidibus panem feciſſet, vel famem cibo ſedaſſet. Sic per ... ſiſsimus nebulo & protoplaſtis adulatus eſt, donec ad e ... noxialis pomi eos perduxiſſet. Nouit ſatanas ſua iacula. ... lam habet, qua plures proſtrauit, quàm abſtinentia vel ... niis proſternere potuiſſet. Gula vicit primum Adamum, &

ſecundum Adamum nullo telorum genere vincere potuit. Sed audiamus Christi reſponſum.

Et reſpondit ad illum Ieſus : Scriptum eſt, Quia non in pane ſolo viuit homo,ſed in omni verbo Dei.

Propheta dixerat iam olim : Non eſt conſilium , non eſt ſapientia nec prudentia contra Dominum.Satanicus ille nequam, egregiè ſcilicet inſtituerat ſuam tentationem , vt ſcilicet non effugere poſsit Chriſtus laqueos . Quid enim faceret Chriſtus ? Optionem habet,vt aut filium dei ſe neget, aut ad voluntatem Satanæ ex lapidibus panes faciat . Si enim non velit, videtur non poſſe . quod ſi non poteſt , iam ſtultè ſibi videtur Dei filius . Habes iam laqueum Satanæ, prudentiſsimi illius ac callidiſsimi ſerpentis : Iam vide quomodo Chriſtus elabatur , ſic tamen vt nec neget ſe Dei filium,nec faciat quicquam ad voluntatem Satanæ: nihilominus manet & perpetuo eſt Dei filius , & poſſet vel ex nihilo creare panes,vt qui ex nihilo creauerat omnia : at aliter ſeſe explicat , inquiens : Scriptum eſt , Non in ſolo pane viuit homo,ſed in omni verbo Dei. Senſus eſt: O nebulo , ô callidiſsime ſerpens , ſentis me eſurire , & putas me tam impatientem eſſe famis, vt ad tollendam hanc nihil non tentem? Falleris nebulo . Fame non peribo , etiam ſi nec panem nec carnes habeam . Quis olim pauit illos in deſerto , ad quos dictum eſt : Non in ſolo pane viuit homo , &c ? Nunquid coactus eſt Deus , ſcilicet ad ſaturandos illos , ex lapidibus facere panes ? Recordare manna , petram , & coturnices. qui hæc potuit eſurientibus præſtare ad ſaturitatem , nec mihi deerit . Niſi fortè putes Deo difficile ſuſtinere vnum per quadraginta dies , qui tot millia enutriuit per quadraginta annos. Hæc eſt via qua elapſus eſt Ieſus,vt nequam intelligere potuerit ſuas ſtrophas intellectas . Sic & tu noli ventris cauſa Satanæ voluntatem facere , quemadmodum iam multi Euangelici faciunt , qui ſcilicet propter vnicum ventrem , & Chriſtum & ſanctos , & Eccleſiam catholicam non ſolùm contemnunt , ſed etiam,quod magis impium eſt, calumniantur . Obiiciunt nobis ex Apoſtolo illud: Regnum Dei non eſt eſca nec potus , quum tamen illi non aliter ſeſe ingurgitent,atque ſi in hoc pietatis ſumma & caput ſitum ſit. Sed ad contextum.

In nouos Euãgelicos.

Et duxit illum diabolus in montem excelſum,& oſtẽdit ei omnia regna orbis terræ in momento temporis,& ait illi : Tibi dabo pote-

statem hanc vniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa. Tu ergo procidens si adoraueris coram me, erunt tua omnia.

Sicut in Matthæo nostro vitauimus curiosas quæstiones, vbi etiam has tentationes tractauimus, ita & iam faciemus, magis scilicet factum ipsum, quàm facti circunstantias inuestigando. Neque enim nos remorabitur diutius, quis ille altissimus mons fuerit, vel quomodo ex ipso videri potuerit regnum mundi, & hoc ipsum in momento temporis. Sed videamus quale tentationis hoc genus fuerit. Primum de quo tentatus fuit Iesus, gulæ peccatum & diffidentiæ fuit: alterum iam auaritiæ & ambitionis est. Ostēdit enim Christo omnia regna mundi, & omnem gloriam eorum, nimirum vt sic alliceret illum ad regnandi diuitiarúmq; cupiditatē. Dicitq; Christo: Vides hæc omnia? Mea sunt, quoniam mihi tradita sunt, nec enim alienis abutor, sicq; mea sunt, vt cuicunq; voluerim, dem illa. Ergo si te delectant, si amas regnare, si cupis ditescere, facillimū fuerit hæc omnia tui iuris facere. Tu tantùm procidēs adora me, & omnia hæc tua erūt. Audis superbiā Satanæ, quàm scilicet gloriosus sit, & quàm gloriose mentiatur. Nusquam non cupit præferri Deo, vbiq; haberi Deus contendit. Et certè quāuis hic multa nectat mendacia, tamen ante Christi aduentum ferè per totum mundum idololatria sua regnabat, & ab hominibus colebatur vt Deus, atq; adorabatur. Venit, inquit Christus, princeps mundi huius. Per aduenicnte Christo interitus illi imminebat, & iniquitas Satanæ traducenda ac palam triumphanda veniebat. Multi enim antea gloria, ambitione, atque auaritia impostura, quicquid sibi placeret, facerent. At Christus hoc noluit. Noluit enim nobis ambitionis aut auaritiæ exemplum præbere, sed humilitatis ac paupertatis. Tu porrò vide ne re... gloriæ aut diuitiarum idololatra fias, sicut scilicet illi faciunt, qui nihil intentatum relinquunt, modò ad honores & diuitias huius seculi peruenire possint. Certè qui sic inhiant honoribus ac diuitiis, vt his plus fidant quàm Deo ipsi, verè sunt idololatræ, & diuitias ab ipso dæmone accipiūt, vt ... na tandem paupertate premantur: gloriam vanam hic ... runt, vt perpetuò infames sint. Nolite itaque ô Christiani propter honores aut diuitias huius seculi Satanæ ... sed sitis contēti his quæ iusto titulo ad vos veniunt. Primum quærite regnum Dei, & in cæteris non erit quod desideretis.

Iunior fui, inquit Dauid, etenim senui, & nunquam vidi iustum derelictum, aut semen eius quærens panes. Sed audiamus quibus verbis Christus à se repulerit Satanam.

Et respondens Iesus, dixit illi: Scriptum est, Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

Poterat hic respondere Dominus: Tu pestilentissime nebulo, quid mihi polliceris quæ mea sunt? Qua frõte postulas vt tibi accidam ad genua, cùm Deus sim, qui te condidi, qui te superbientẽ cælo depuli, deiecturus in tartara simul atque mihi videbitur? In hæc regna nihil habes iuris, nisi quantum tibi hactenus à me concessum est. Poterat hæc, inquam, atque alia eius generis Christus respondere Satanæ: sed non debuit doceri, qui corrigi non potuit: & humilitate vincendus erat, qui superbia vincere conabatur. Respondet ergo Christus: Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Tu quum neque Dominus neque Deus sis: neque adorandus es, neque tibi seruiendum est. Deus enim non patitur gloriam suam transferri in alium, solus vult adorari, solus vult tanquam Dominus cæli & terræ ab hominibus coli. Frustra igitur petis à me adorari, quãtumcunq, tandem pollicearis. Hanc responsionem Christi sibi dictam putent, qui tenelli lucri causa & corpus & animam diris deuouent, quíque Deum & sanctos suos abiurant. Sequitur:

Et duxit illum in Hierusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Scriptum est enim, quòd Angelis suis mãdauit de te, vt conseruent te, & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum

Aduerte hic ô fidelis anima, qualem habeas antagonistam: nullus locus infra cælum illi inaccessus: nulla bellandi tela illi occulta. In deserto tentat, in montibus tentat, in ipsa sancta ciuitate super pinnam templi tentare non erubescit, neque formidat. Si pauper es, habet vnde paupertatem tuam subleuet. Si diues & potens, habet vnde tuo magno cumulo superaddat. Si denique scripturarum cognitione superbis, non veretur & scripturis ipsis selectioribus tecum congredi. Christus allegauit: Non in solo pane viuit homo. Allegat: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Tu iam vide quid ausit Satanas. Ducit Christum super pinnaculum templi, quod fuit Hierosolymis, & persuadere conatur vt ipse Christus semetipsum præcipitem det è summo templo: & vt tanto efficacior sit persuasio, addit scripturæ autorita-

tem ex optimo illo Dauidis psalmo. Et poterat quidẽ Christus illæso corpore semet è pinnis deiicere, qui è cælo fuerat lapsus, & in cælum postea regressus. Sed tentatus, sed à Satana iussus, detrectauit facere. Poterat Christus sibi inde nomen suum facere illustrius: sed noluit quicquam facere ad præscriptum diaboli. Quod autem ad allegationem Scripturæ attinet, Diabolus veram quidem scripturam allegat, sed nõ in loco, nec bono proposito, adde imprudenter. Scriptura enim hæc ex psalmo adducta, nõ de Christo filio Dei,
Hebr.1. sed de alio quouis homine iusto intelligenda est. Angeli enim administratorij spiritus sunt, missi propter eos qui hæreditatem capiũt salutis æternæ. Et psal.xxxvj. legitur: A
Psal.36. Domino gressus hominis, scilicet iusti, dirigentur, & viam eius volet: Cùm ceciderit, nõ collidetur, quia Dominus supponit manũ suam, &c. Hic apertis verbis, licet aliis, idem audimus quod Satan ex alio psalmo adducit, nimirũ à Domino gressus viri timentis Deum dirigi, & viam eius placere Domino, hoc est, benignè Deum aspirare cœptis eius: & si quando cadit in infortunium, non sterni tamen eum, neque succumbere infortunio, sed statim restitui, &c. Sic & Psalmo
Psal.90. xc. canit Psaltes Deum angelis præcepisse, vt custodiam agant hominis pij, ne fortè impingat pedem lapidi, neque quicquam mali ipsi accidat. Verùm vti dicere incepimus, Satanas scripturam hanc de filio Dei interpretatur, cùm is tamen huiusmodi custodia non opus habeat. Nec bono proposito ipsam scripturam allegat, sed vt huius prætextu Christo imponat. Vera quidem dicit, & quæ adducit, in psalmo scripta sunt (licet truncatim citentur) sed persuasum habeat se sic Christo posse persuadere, non vt hic Deo, de cuius custodia Psaltes dixit, fideret, sed vt ipsi, Satanæ puta, obtemperaret. Imprudenter denique ac stultè Dei filio obiicit angelorum custodiam. Quomodo enim angelorum eget custodia,
Obserua. qui angelorũ fuit creator? Obserua hic Satanę astum, qui scripturarum testimoniis Christum aggreditur, vt tibi posthac non videatur magnum etiam si ipsius ministri sacris literis simplicibus imponere non frustra conantur. Audiamus Christi responsum.

Deute.6. *Et respondens Iesus, ait illi: Dictum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.*

Dominus Iesus Christus interim dissimulans se natura Dei filium esse, tantum illud respõdit quod à quouis pio ho-

mine responderi poſſet, ſcripturamque falsò citatam, alia ſcriptura rectè adducta ceu clauum clauo retrudit. Scriptum eſt, inquit: Non tentabis Dominum Deum tuum: hoc eſt, non quæras ad vanam gloriam diuinum auxilium, vbi ſuffecerit humanum: nec expectes à Deo miraculum, vbi natura vel ars nō patitur defectum. Dei enim auxilium tum aderit, cùm te caſus aliquis aut religio pertraxerit in periculum, nō cùm ipſius virtutem prouocaris ad oſtentationem. Indignus eſt ope diuina, qui ſuæ gloriæ cauſa ſemet vltrò coniicit in periculum. Neq; piorum eſt hominum Deo præfinire, quando, quibúsve modis nos debeat è periculis eripere, quum certi ſimus, ſiue liberat, ſiue non liberat, hoc agi per illum, quod nobis ſaluberrimum eſt. Nonnunquam fœlicius eſt ægrotare, quàm bene valere: mori quàm viuere, affligi quàm rebus ſecundis vti. Pietas eſt, ab ipſo ſimplici animo pendêre: impium eſt humana curioſitate tentare quid Deus poſsit. Poteſt enim omnia, ſed non vult niſi optima. Sanè omnipotentiam eius ex operibus ipſius ſatis habemus cognitam, vt non ſit neceſſe tentari ipſum quid poſsit. Voluntatem eius die noctuque experimur, quum plura nobis præſtet beneficia, quàm ipſi intelligamus. Ex Iudæis veteris teſtamenti diſce quam pœnam mereatur tentare Deum. In Pſalm. lxxvij. legimus: Et tentauerunt Deum in cordibus ſuis, vt peterent *Pſalm.77.* eſcas animabus ſuis, & dixerunt: Nunquid poterit nobis parare menſam in deſerto? Nunquid & panem poterit dare aut menſam parare populo ſuo? Et ſtatim ſequitur, quia opera Dei miro modo viderunt. Mandauit nubibus, inquit Pſaltes, deſuper, & ianuas cæli aperuit: Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo: miſit eis cibum in abundantia, & pluit illis ſicut puluerem carnes, & ſicut arenam maris volatilia pennata. Audiſti tentatores Dei, & huius vides potentiam. Iam audi progreſſum. Abhorrebat Deus ab his Iudæis quoquo modo tentari, quoniam ipſe illis multa mira præmiſerat, & fecerat magnalia etiam non quæſitus. Quid igitur illis tentatoribus fecit? Audi Pſalmiſtam: Adhuc eſcæ erant in ore ipſorum, & ira Dei deſcendit ſuper eos. Et occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit. Necnon & omnem illam multitudinem tentatorum de Aegypto egreſſam, in deſerto morte proſtrauit, vt nullus terram promiſsionis intraret, exceptis duobus Ioſua &

Caleph, qui nullo pacto Dominum in aliquo tentauerunt.
1. Cor. 10. Huc reſpexit Apoſtolus dum inquit: Neque tentemus Chriſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpẽtibus perierunt Breuiter, Tentatur Dominus à nobis, quando præter omnem neceſsitatem illius experiri volumus omnipotẽtiam. Non opus eſt, nec vlla neceſsitas cogit, vt Chriſtus ſe præcipitem det de pinna templi: quum recto gradu poſsit per gradus deſcendere. At pòſt vbi à ciuibus ſuis tentatur, qui ipſum volebant de monte præcipitare, tum ſe Dei potentia exe[...] Sic etiam aliis exemplis declarare poſſumus. Non in ſo[...] pane viuit homo: quoniam non præſente pane, alio mo[...] nos alere poteſt Dominus. At dum panem habere poſſum[...] non eſt vt de cælo cibum expectemus. Dum Helias co[...] habet miniſtros, non indiget hominum miniſterio: at [...] præſente nullus apparet coruus qui panem offerat. Hęc igi[...] habuimus pro reſponſione Chriſti. Sequitur.

Et conſummata omni tentatione, diabolus ab illo ad temp[...] receßit.

Matthæus ſcribit quòd iuſſu Domini receſſerit, nimirum intelligens fortiorem ſe inueniſſe, qui iuxta Pſalmum à [...] adductum, poſsit ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulare, & leonem & draconem conculcare. Sed vide Lucæ verba. Cõſummata omnĩ tentatione, inquit, diabolus receſsit ab illo ad tempus. Non dicit Lucas, hac trina tentatione finita, ſed omni tentatione. Quadraginta enim diebus tentatus eſt, id quod & Origenes animaduertit: ſed quæ fuerint tentamenta, quibúſve verborum circunſtantiis facta ſint, neſcimus. Neque enim credimus Satanam vel tam pauca obieciſſe, vel Chriſtum non plura reſpondiſſe. Sed quæ hic notata ſunt, ſumma eſt totius tentationis, quæ de his tribus criminibus facta [...]
Luc. 4 Hinc Ambroſius dicit: Non dixiſſet ſcriptura omnem tentationem conſummatam, niſi in primis præmiſsis eſſet omnium materia delictorum. Omne enim quod eſt in mundo, ait Ioannes, aut eſt concupiſcentia oculorum, aut concupiſcentia carnis, aut ſuperbia vitæ, hoc eſt, Ambroſio interprete, carnis oblectatio, ſpes gloriæ, & auiditas potentiæ. His enim tentationibus tentare ſolet Satanas quoſcunque tentare inſtituit. Quomodo porrò vincendus & repellendus ſit, exemplo Domini noſtri Ieſu Chriſti diſce. Ieiunat, orat, & ſacræ ſcripturæ ſententiis ſemetipſum defendit. Exemplis, & paucis quidem docebimus. Suggerit vt pecces, id eſt, vt ſ[...]

Satã quibus armis vincẽdus.

facias voluntatem. Recusa, obiectis in os impudici Satanæ dictis diuinæ legis. dic ad exemplum Christi: Scriptum est, Declina à malo, & fac bonum. Si te solicitat ad auaritiam, dic: Scriptum est, Habentes victum & amictum, his contenti simus. Solicitat ad superbiam: Responde ex Salomone, Quid superbis terra & cinis? Obiicit: Regnum Dei non est esca nec potus. Tu regere: Si scandalizatur frater meus, non manducabo carnes in æternum. Breuiter, vbique succurrit & occurrit quod Satanæ obiicias, tu modò adferas animum amantem Dei, & osorem impietatis. Cesso iam. Ad sequentia properamus. Nam quod additum est: Reliquit Satanas Christum ad tempus, intellectu facillimum est, nimirum Satanam subinde receptis viribus redintegrare bellum, & plerunque inopinos obruere.

Et regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæam, & fama exiit per vniuersam regionem de illo.

Cuius virtute cesserat in desertum, illius regreditur in Galilæam. Omnium autem optimus ductor est spiritus sanctus, quo etiam ductus est Christus iuxta humanã naturã. Et quisquis in his quibus afficitur & quæ operatur, aliũ sequitur ductorem præter ipsum, certè deuiat à recto. Formã enim prærogauit, in cuius virtute ad omnia feramur, cuius instinctu omnia operemur. Insinuat quidem se spiritus ille malignus, vt ad nutum suum vitam & mores nostros instituamus: at nostrum erit hoc neglecto sequi admonitiones spiritus sancti, quem Christus in lauacro regenerationis, vt Paulus ait, abũde in nos effudit. Et alibi ait: Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et rursum: Quicunque autem spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei: hoc est, qui à spiritu sancto illuminantur, qui spiritus sancti consilia sectantur, hi sunt filij Dei. Qui autem spiritui maligno, aut carnis concupiscentiis obtemperant, filij Dei non sunt, sed illis dicitur, quod à Christo Iudæis: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis perficere, &c. Iam ad quæ agat spiritus ille nequam, paulò supra auditum est: & quomodo vincendus sit, iamiam dictum est. Sequamur itaque ad exemplum Christi, ductum sancti spiritus, vt & fama nostra, bona scilicet, exeat per vniuersam regionem. Nam sic loquitur Lucas: Regressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæã, & fama exiit per vniuersam regionem de illo. Ad nos porrò dicit Christus: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant vestra bona

Rom. 2.

Ioan. 8.

Mat. 5.

opera,& glorificent patrem veſtrum qui in cælis eſt.

Et ipſe docebat in ſynagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

Hactenus de Chriſto auditum eſt quomodo omnia ductu ſpiritus ſancti fecerit,famaq́; eius per vniuerſam Galilææ regionem exierit: quod ne quis miraretur, Lucas cauſam deſcribit,nimirum Chriſtum in ſynagogis Iudęorum docuiſſe, indeque magnificè laudatum fuiſſe. Erat autem apud Iudæos conſuetudo,vt frequenter,ſed præcipuè in Sabbatis ac feſtis diebus conuenirent in templum aut in ſynagogas, vt ocium quod illis indixit lex, à ſordidis operibus ac profanis negotiis,non in aleam,ſcorta,compotationes,rixas, aliaq́; flagitia conſumerent,ſed in his quæ ſunt pietatis collocarent.Illic erat confabulatio,non de nugis humanis,ſed de lege Domini, de venturo Meſsia,qui flagrãtiſsimis votis à piis expectabatur:& quod quiſq; poterat,conferebat in medium,cuiuſcunque ſtatus eſſet.Porrò qui præ ſe ferebat habere quod doceret populum,huic dabatur codex diuinæ legis:quicquid autẽ hic dicebatur aut gerebatur,non poterat eſſe clam, quòd eò promiſcua multitudo conflueret.Sic in ſuperioribus audiuimus Ieſum agentem duodecimũ annum,ſedere in medio doctorum,audientem illos,& interrogantem eos.Et iam agens annum ætatis triceſimum Ieſus volens ſuam doctrinam eſſe notam omnibus,perambulans Galilææ ciuitates,iuxta laudatam Iudæorum conſuetudinem ventitabat in ſynagogas eorum,vbiq; promens admirabilem illam & efficacem doctrinam regni cæleſtis.Nec deerant etiam apud Galilæos animo dociles,qui mirarẽtur nouũ hoc doctrinę genꝰ,quiq; doctorẽ admirabilẽ ſuſpicerent,ac laudibus veherẽt.Dicit enim Lucas:Et magnificabatur ab omnibus.Adhuc enim quaſi blandus erat Chriſtus,nec tã durus increpator: & populus ad faſtidium audierat Phariſæos. Chriſtũ itaq; laudant, Chriſtum ſequuntur,Chriſtus in omnium ore eſt.Sed mutabilis eſt & inconſtans populi fauor:id quod non multò poſt audiemus.

Obſerua veterẽ conſuetudinẽ.

Et venit Nazareth,vbi erat nutritus,& intrauit ſecundum conſuetudinem ſuam die Sabbati in Synagogam, & ſurrexit legere: Et traditus eſt illi liber Eſaiæ prophetæ.Et vt reuoluit librum, inuenit locum vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me,ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſsionẽ,& cæcis viſum, dimittere cõfractos in remiſsionẽ,prædicare annũ Domini acceptũ, & diem retributionis.

Eſa.61.

Iesus peragratis aliquot Galilææ vicis ac ciuitatibus, tandem venit Nazareth: vbi quoniam fuerat infans educatus, diuque vixerat cum parentibus & cognatis, natus credebatur à multis, vnde & Nazaræus vulgo dictus est. Porrò ne & hi queri possent, quòd patriam & propinquos suos fastidisset, venit huc quoque, vt diximus, & ex more suo vadit in publicam synagogam. Quumque audisset alios de lege disserentes, surrexit & ipse, hoc gestu significans, se quoque spiritu afflatum habere quod loqui vellet apud multitudinem. Hunc docendi morem ex institutione Pauli olim habebant Corinthij, vt scilicet vicissim audirent & dicerent: & si fuerat alicui reuelatum aliquid dignum cognitu, cedebat qui prior dixerat, & dabat locum successori: id quod in Corinthiis nostris olim ostendimus. Itaque cùm in synagoga surrexisset Christus ad legendum, datus est ei codex, idque tum ex more fiebat. Nec enim egebat Iesus codice, vt in quo erant omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi: sed tamen accepit, vt nobis studium sacræ lectionis commendaret. Et traditus est illi, non Thalmud, sed liber Esaiæ prophetæ, quo nemo clarius aut euidentius vaticinatus est de Christo, deque doctrina euangelica. Et vt Christus reuoluit librum, obtulit sese locus qui clarissimè Christum prædicaret. hoc autem fortuitò factum non est, sed diuina sic ordinante prouidentia. Locus est apud Esaiam cap.lxi. & sic habet iuxta quod Lucas ex Septuaginta translatione allegat: Spiritus Domini super me. &c. Hæc Esaiæ prophetia iam non magna difficultate exponi potest, quoniam quæcunque hic dicuntur, in Christo impleta esse scriptura Euangelij testatur. Sed singulas prophetiæ partes videamus. Spiritus Domini super me. Vbi? In Iordanis flumine, vbi Christo baptizato, & è flumine egresso, atque orante apertum est cælum, & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum. Secundò, Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Consortum hic nomine homines intellige, Sacerdotes nimirum & Reges, qui etiam vncti sunt & dicuntur. Iuxta humanam enim naturam Christus consortes habuit, at non iuxta diuinam. Et vnctus est præ participibus siue consortibus suis, quoniã hi oleo carnali, ille autem oleo spirituali. Meminit huius vnctionis etiam D. Petrus in Actis cap.x. inquiens: Vos scitis quoniã Iesum à Nazareth vnxit Deus spiritu sancto & virtute,

Psal. 44.

Act. 10.

qui pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo. Quæris quare vnctus fuerit? aut quare Chriſtus vel Meſsias (vtrunque enim ab vnctione venit) vocatus fuerit? Reſponſio in prōptu eſt. Vngebātur olim ſacerdotes, vngebātur etiā reges, vt paulò ante diximus. Saluator autē noſter, & rex noſter, & ſacerdos noſter à deo nobis miſſus eſt. Vt ſacerdos enim ſemetipſum pro nobis obtulit in cruce, vt ſacerdos nobis ſacramēta contulit, vt ſacerdos nos inſtruxit. Regis autē pſona functus eſt, quādo nos vocauit ad regnū, quādo nos liberauit, & quādo iudex à patre conſtitutus eſt tam viuorum quàm mortuorum. Nam ei data eſt poteſtas omnis in cælo & in terra. Et ſcriptum vidit Ioannes in femore eius: Rex regum, & dominus dominantium. Proinde qui ab hoc vncto ſacerdote ſanctitatem non accipit, nunquam ſanctus erit. Qui ab iſto rege non regitur, regi infernali male peſſundatus ſubiacebit. Ad ordinem reuertimur. Vnctus eſt Chriſtus à Deo patre per ſpiritum ſanctum. Ad quid? Audi Chriſtum: Euangelizare pauperibus miſit me inquit. Qui ſunt hi pauperes? Origenes intelligit Gentiles, nihil omnino ſpiritualiter poſsidentes: non Deum, non legem, non prophetas, non iuſtitiam, reliquaſque virtutes. At nos in genere intelligimus pauperes, cuiuſcunque tandē fuerint conditionis, qui pauperes ſunt ſpiritu, qui mites atque manſueti ſunt, qui à ſolo Deo depēdent, qui iuxta Mariæ canticum eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam. Talibus pauperibus prædicatur euangelium, hoc eſt, conſolantur & implentur iuſtitia. Et Chriſtus dicebat: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum. Et ad diſcipulos Baptiſtæ: Pauperes, inquit, euangelizantur. Quartò: Sanare contritos corde. Contriti corde ſunt, quos verè pœnitet peccatorum perpetratorum, in quibus vera eſt peccati deteſtatio, verus dolor, perfectum peccatorum odium, quibus magna crux eſt vnquam peccaſſe. De his in pſalmo dicitur: Miſit verbum ſuum, & ſa-

Pſal.50 nauit eos. & apertius: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet. Accipe

Mat.9. iam ex euangelio: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad

Luc.9 pœnitentiam. Accipe Magdalenam omnium pœnitentium exemplar, quæ contritum habēs cor, ſanata eſt à Chriſto, audiens: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Sic alij publicani & peccatores, quorum euāgelium meminit, ſanati ſunt. Quinto: Prædicare captiuis remiſsionem, illis ſcilicet qui à-

pud limbum captiui sedebant:& qui diaboli vinculis, ac peccatorum carceribus tenebantur inclusi.Iudæis primò, qui legis præuaricatione male subacti erant:& gentibus, qui à diabolo captiuati,malè idolis seruiebant.De hac solutione siue liberatione apud Zachariam legitur:Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu in quo non est aqua. *Zach.9* De aliis captiuis nusquam non dicit Scriptura.Hinc in euangelio Christus de forti armato , cui à fortiore ablata sunt arma & spolia. Et de muliere quadam in cap. xiij . huius dicit *Luc.13.* Christus:Hanc filiam Abrahæ, quam alligauit Satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solui à vinculo isto die sabbati?Huc pertinet quod Apostolus dicit: Liberati à peccato,serui facti estis iustitiæ. Et in Zachariæ cantico audiuimus:Benedictus Dominus Deus Israel,quia visitauit & fecit *Rom.6* redemptionem plebis suæ. Et vt intelligeremus hanc redem *Luc.1* ptionem,addit:Salutem ex inimicis nostris , & de manu omnium qui oderunt nos.Et non ita multo post : Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati seruiamus illi,&c. Hanc captiuitatem qua tenebamur à Satana peccatorum nostrorum vinculis, non intelligentes Iudæi, à Christo audierunt:Si filius vos liberauerit,verè liberi estis . Hic enim solus est qui potuit nos liberare,& nobis captiuis prędicare remissionem.Sequitur, sextò: Cæcis visum . Hoc sic exposuit *Ioan.8* Zacharias:Visitauit,inquiens,nos Oriens ex alto, Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos *Luc.1* pedes nostros in viam pacis. Et Simeon attestatus est Christum fore Lumen ad reuelationem gẽtium.Ipse autem Christus:Ego sum,inquit,lux mundi.Qui sequitur me,non ambulat in tenebris,sed habebit lumen vitæ.Est enim Christus lux *Ioan.8* vera,quæ illuminat,iuxta quod Ioannes testatur,omnem hominem venientem in hunc mundum. Hinc Paulus Ephesiis dicit:Eratis enim aliquando tenebræ, nimirum antequã vos *Ioan.1* illuminaret Christus:nunc autem lux in Domino. Spiritualem hic volumus cæcitatem intelligi, qua homo non videt *Eph.5* quid bonum,quid malum,quid fugiat, quidve sequatur : qua homo peccatis occæcatum cor habet Illuminatur autem homo,quando Dei gratia donatur , & quando in discipulatum Christi suscipitur.De hoc in Tito nostro fusius.Sequitur,septimò:Dimittere confractos in remissionem. Confracti dicuntur,qui in mundi huius voluptates impegerunt, & ante- *Confracti.* quam à Deo illuminarentur, de peccato in peccatum ruen-

tes corruerunt,& omnibus membris ad bene operãdum de-
ſtituti ſunt. Hinc in euangelio curantur paralytici, & man.
Matt.9 aridas habentes,& muti & ſurdi. Confractus erat, cui à Do-
mino dictum eſt: Fili confide, remittuntur tibi peccata tua.
Ioan.5 Et cui dictum eſt: Ecce iam ſanus factus es, poſthac ne am-
Matt.11. plius pecces. Talibus confractis alibi dicit: Venite ad me om-
nes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiam vos. Ori.
prædicare annum Domini acceptum. Hoc eſt, prædicare at-
que annunciare verum annum iubileum, quo gratis offer.
libertas & ſalus iis qui ſe manſuetudine & credulitate pr.
bent dociles ac ſanabiles. Annum, inquam, illum, qui deo ac-
Eph.1 ceptus eſt, qui Deo placuit, vt in eo reſtauraret omnia, ..
quæ in cælis, ſiue quæ in terris. Alios annos alij elegerun..
ſperauerunt, in quibus naſceretur Meſsias liberator no ..
verus Ioſue noſter: at Deo aliud viſum eſt, qui hunc annum,
qui hoc tempus, qui hos dies elegit, vt in ipſis ſibi totum ge-
nus hominum reconciliaret. Huc pertinet quod apoſtolus
1.Cor.6 dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.
Hoc anno vel his diebus nõ abutamur. ſequitur enim, Chri-
ſtum etiam in hoc miſſum vt prædicaret, nonò, Diem retri-
butionis, diem nimirum iudicij, in quo redditurus eſt vni-
cuique iuxta facta ſua, id quod Chriſtus per ſemetipſum, &
per diſcipulos ſuos ſæpiſsime admonuit. Neque enim ideo
pauperes nos conſolatus eſt, vt poſthac diuitiis inhiaremus:
nec contritos corde ſanauit, vt tanto liberius poſthac pecca-
rent: nec captiuos nos liberauit, vt poſthac libertatem han.
faciamus occaſionem carnis,&c. ſed vt hæc omnia in hono-
rem Dei,& in proximi vertamus emolumentum, non igno-
rantes quàm horrendum & terribile futurum ſit iudicium.

Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit. Et omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum.

Chriſtus poſtquam Prophetiæ verba legit, complicato li-
bro, reddidit miniſtro,& ſedit, iam ſcilicet Doctoris perſo-
nam ſumens, explicaturus quod legerat. Nam quod ſtans le-
git, datum eſt authoritati diuinæ ſcripturæ, cui par eſt om-
nem humanam dignitatem aſſurgere. Cùm itaque Domin.
Ieſus ſic, mirabili videlicet modo, ſcripturas explicaret, ocu-
Mat.13 li omnium qui in Synagoga erant, in Ieſum intendebant, ni-
mirum admirantes vnde illi tanta ſapientia, ac ſcientia tam
inſignis. Obſerua hoc loci Chriſtum ſcripturam interpre-
tandam ex codice legiſſe, ne concionatores erubeſcant è li-

bro ſacro depromere certius, quod ex dei verbo dicendum ſpiritus Chriſti ſuggeſſerit, potius quàm vt fidant memoriæ, & de ea gloriari in Eccleſia videantur. Sic & olim ſancti patres non erubuerunt ſcripturæ loca, quæ interpretanda erant, ex codice prælegere, id quod illorum teſtantur monumenta. Certè Diuus ille Auguſtinus, Ioannis Euangelium enarrans, è codice textum legebat, id quod ex Tracta.xxv. manifeſtum eſt, dũ inquit, Depoſiturus ſum ego codicem iſtum: diſceſſuri eſtis & vos vnuſquiſque ad ſua. Quæ enim imprudentia eſt, quis faſtus, quæ ſuperſtitio, bonam temporis partem perdere, vt memoriter dicas, quod citra piaculum è bibliorum libris legere poſsis? Nolumus hic quorundam ignauiæ patrocinari, ſed quorũdam ſuperſtitioni mederi. Dicam igitur quod res eſt, & dicam quod primus nõ dixerim. Quòd ſi vſu veniat vt plura nomina ſint recitãda, aut prolixior ſcripturæ locus citandus, & memoria vel natura vel ſenio fuerit imbecillior, non eſt turpe concionatori de ſcheda pronunciare turbam nominum. Scripturæ verò prolixius teſtimonium plus habet ponderis ac fidei, ſi de ſcheda aut è codice recites, quàm ſi memoriter. Idem cenſeo de teſtimoniis doctorum celebrium, maximè ſi ſit locus inſignis, & animaduerſione dignus. Sed ceſſo hic negotium hoc fuſius proſequi. Mediocritas rerum regina. Obſeruandum item quòd non parua laus eſt Iudæorum, intentos fuiſſe in Ieſum: quod vtinam facerent præſentis ſeculi homines. Video enim iam ſic comparatum apud homines, vt centeſimus quiſque non attendat quid, ſed quis & quomodo dicat, non intendendo in Ieſum, cuius verba loqui conueniebat, ſed in hominem. Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit, à quocunque tandem & quomodocunque dicatur. Sequitur.

E codice dicere aut cõcionari nũ turpe ſit.

Auguſt.

Obſeru. quid ſit intendere in Ieſum.

Ioan.8

Cœpit autem dicere ad illos, quia hodie impleta eſt hæc prophetia in auribus veſtris. Et omnes teſtimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipſius, & dicebãt: Nonne hic eſt filius Ioſeph?

Simul atque vidit Ieſus omnium oculos in ſe vnum coniectos ac defixos, cœpit illis dicere: Audiſtis Eſaiã ſancti ſpiritus afflatu vobis promittentem eximium quendam ac potentem doctorem, qui non humana quædam in medium adferat ſomnia, aut aniles deprædicet fabulas, ſed qui ſit à Deo vnctus, & ab eodem miſſus, vt pauperibus lætum afferret nũcium, &c. Hodie itaque, hoc eſt, hoc tẽpore, impleta eſt pro-

phetia in auribus veſtris. Neque enim hæc prophetia alij cō
uenit, quàm Meſsiæ, non Eſaiæ. Hodie itaque in auribus ve-
ſtris hæc prophetia impleta eſt, hodie Dominus promiſſa
ſuis ſtetit, hodie pauperes lætum accipiunt nuncium, hodie
Lucæ 10 vos Iudæi videtis & auditis, quæ multi reges & prophetæ vo-
luerunt videre & audire, ſed nec viderunt, nec audierunt. His
verbis Chriſtus modeſtè ſignificabat ſe eſſe eū de quo pro-
phetæ recitarat vaticinium. Et populus Chriſto teſtimoniū
dabat, hoc eſt, non poterat improbare ſermonem illius: ſed
mirum in modum afficiebantur cæleſti illa doctrina, re ipſa
ſentientes Chriſtum ſua doctrina multum diſsimilem eſſe
reliquis doctoribus. Et probabant quidem ſermonem eius,
& mirabantur, nec tamen de illo vt conueniebat ſentire po-
tuerunt. Erant enim inter hos, apud quos generis & familiæ
humilitas nonnihil minueret authoritatem doctrinę cæleſtis.
Etenim quum omnes adhuc crederent illum eſſe filium Io-
ſeph & Mariæ, nec eſſet ignota parentis vtriuſque & affinium
ac propinquorum tenuitas, vidiſſentque illum multis annis à
pueritia nihil aliud didiciſſe, quàm artem patris (ſic enim
Marc. 6 Marcus innuere videtur) nec vnquam triuiſſe ſcholas Phari-
Nonne hic ſæorum & Legiſperitorum, demirabantur vnde tāta cum au-
eſt faber? thoritate facundia. Nondum enim intelligebant, quanto plus
valeret vnctio ſpiritus, quàm Phariſæorum doctrina. Aeſti-
mantes igitur eum ex his quæ in eo nouerant ſecundum car-
nem, dicebant: Nonne hic eſt ille filius Ioſeph fabri? Non e-
nim nouerant patrem cæleſtem, qui per filium operabatur.
Ioan. 7 Sic & Ioannes alibi refert Iudæos audientes verba Chriſti
dixiſſe: Quomodo hic literas ſcit, cùm non didicerit?

Et ait illis: Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice, cura teipſum. Quanta audiuimus à te facta in Capernaum, fac & hic in patria tua.

Non latebat Dominum Ieſum de ſe populi rumor, ideo-
que cogitationibus ipſorum facillimè reſpondere & obuia-
re poterat. In aliis ergo ciuitatibus plura miracula operatus
fuerat Chriſtus, in Nazareth autem pauciora, id quod Naza-
renos latere non potuit. Mirantur itaque quare apud alienos
magis quàm apud ſuos ſuam exerat poteſtatem: quum con-
ueniat vt quis liberalior ſit in ſuos, quàm in alienos. Et viden
Iudæorum tur hic Iudæi ſtatim prodere ſuum ingenium, quò poſt, cre-
malitia. ſcente fama Chriſti, à verbis ad facta, à factis ad verba pro-
uocare ſolent. Audiemus enim prædicanti Chriſto Scribas

& Phari-

& Pharisæos dicere: Quod signum ostendis nobis? Et: Volumus à te signum de cælo videre. Signis autem infallibiliter perpetratis, apud Ioannem dicunt Christo: Si tu es Christus, dic nobis palam. Sed ad rem. Cum Christus impiorum illorum murmurationem certò cognouisset, statuit ipsorum ora obstruere, & inquit: Vtique dicetis mihi hanc similitudinem, vtique hoc dicterij in me iacietis, quod vulgo dicitur: Medice cura te ipsum. Audiuimus te prodigiosa quædam patrasse in ciuitate Capharnaum, vbi peregrinus eras, nec vllos habes tibi sanguinis propinquitate coniunctos. Atqui conueniebat potissimum in tuos esse beneficum. Proinde si tibi virtus propria est & perpetua, quicquid apud Capharnaitas & alienos patrasti, patrato & hic apud tuos, in patria tua. Obserua quod non dicunt: Quanta scimus te fecisse, sed quanta audiuimus: vt sic ostendant se nonnihil dubitare, num verè ita vt prædicatur contigerit. Quapropter nisi Christus similia apud suos faciat, videbitur aut nō velle, aut non posse. Quòd si non vult, ingratus in patriam suam existit. Quòd si non potest, Capharnaitas vt maleficus sua magia excæcauit, sic vt putarint certò fieri, quod fieri nō potuit. Quid igitur ad impias illas cogitationes Christus?

Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

Bene respondit. Nullus enim quantumuis doctus ac benignus medicus mederi potest ęgrotis, si pharmacum oblatum reiiciant, ac fideli medico diffidant. Est autem hic affectus vulgarium hominum, vt medicum hoc pluris æstimēt, quòd è longinqua regione venerit ignotus, & illic plus inuenit fiduciæ, vbi non aliis ex rebus æstimatur, quàm ex arte sua. At quicum lōgam & diuturnā habuimus familiaritatem, quamcunque tandem profiteatur artem, & quàm peritus is sit, non curamus, sed perpetuò apud nos plus æstimatur peregrinus, quàm ciuis, ita vt etiam in prouerbiū cesserit: Omne rarum, charum. Et hoc in spiritualibus quidem fit, & secularibus. Quis iam non magis delectatur vestibus ac vasis peregrinis, quàm patriis? Breuiter: Peregrinam habemus fidem, peregrinis vestimur, peregrinis induimur, peregrina loquimur. Nec puto in hoc negotio stultiorem nationem inueniri sub cælo, atque Germani sumus. Germanis nouitas grata, vt qui semper varij ac mutabiles. Constantia apud nos nulla, sed leuitas maxima. Quur sic præcipitamus iudiciū nostrum? Quur tam

Obserua Germaniæ ingenuitatem.

Minor est infamia vero.

facilè credimus? Quur terminos à patribus noſtris nobis p[illegible] ſcriptos tam temerè tranſgredimur? Vereor, vereor lenitatis noſtræ olim demus pœnas. Sed audiamus Chriſtum.

In veritate dico vobis: multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cœlum annis tribus & menſibus ſex, cum facta eſſet fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarepta Sidonis, ad mulierem viduam.

Hiſtoria quam Chriſtus adducit, eſt Regum lib. iij. ca. xvij. & quoniam Eccleſiæ notiſsima eſt, ipſam non multis tractabimus. Sed quęris quam ob cauſam à Chriſto allegata fuerit? Quid ſibi inde patrocinij aduerſus Iudæos ſperare potuerit? Quęſtionis inter Chriſtum & Iudæos hic ſcopus eſt. Num reprehenſione dignus ſit Chriſtus, qui poſthabitis ſuis, alienis benefecerit? Hiſtoria ergo de Helia & vidua planè arguit ipſum prophetam relictis Iſraelitis, mulieri ethnicæ benefeciſſe. Ergo vnde Helias laudatus eſt, inde Chriſtus vituperari non meretur. Vult ergo Chriſtus dicere: O conciues, nihil noui eſt quòd magis beneficus ſum in alienos, quàm in vos cōpatriotas meos: nam hoc ipſum & alij prophetæ ſancti fecerunt. Sequor bonorum prophetarū exemplum. Illud enim pro certo confirmo vobis, ætate qua vixit Helias propheta, quum totos annos tres ac menſes ſex non decidiſſet vlla pluuia, atque hinc ſterilitas terrę ingenti fame regiones illas occupaſſet, multas fuiſſe viduas in terra Iſraelitica, & tamē propheta fame periclitans ad nullam harum mittitur paſcendus & paſturus, niſi ad viduam Sareptanam, in regionē Sidoniorum. Cur non potius miſſus eſt ad viduas Hieroſolymitanas vt illic augeret hydriam farinariam, ac lecythum olei, vt apud harum aliquam ederet inſigne miraculum, puero in vitam reuocato? Nimirum quoniam apud Iſraelitas nulla erat quæ huius ethnicæ ac barbaræ ſynceram fiduciam æquaret. Rogata promptè dedit aquam: pollicenti non defecturam hydriam & lecythum, habuit fidem, parauit pultem, vt erat iuſſa. Apud Iſraelitas certè talem viduam non inueniſſes, vt[illegible] cunque ſibi viſi ſint ſatis religioſi. Addit Chriſtus & aliam hiſtoriam, qua idipſum probat, nimirum ſanctos prophetas non ceſſaſſe à benefaciendo alienis.

Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Heliſæo propheta, & nemo eorum mundatus eſt niſi Naaman Syrus.

Si itaque Heliſæo non exprobratur quòd Naaman gentilem à lepra curarit, nullum autē leproſum Iudæū curarit, [illegible]

ſam non habent cur Chriſtum accuſent Nazaræi,quòd tanta ſigna apud ſe non fecerit,quanta in Capharnaum fecerat.Hiſtoria nota eſt iiij.Reg.v.Obſeruabis hic primùm Chriſti cō ſuetudinem,qua non illibenter ſe exemplo veterum prophetarum tutatur,vt quod illis vitio verſum non eſt,nec ſibi vitio vertatur,&c.Sic alibi diſcipulis ſabbato vellentibus ſpicas,eos excuſat exēplo Dauidis,qui olim panes propoſitionis comederat,quos non licebat ei edere,neque his qui cum eo erant,ſed ſolis ſacerdotibus.Et in Euangelio Ioannis accuſatus blaſphemiæ,quòd ſe vocarit filium Dei,obiicit & alios vocatos olim Deos,ad quos ſermo Dei fuerat factus. *Mat.12.*
Tu itaque etiam ſic vitam moreſque tuos inſtitue, vt contra *Lucæ 6.*
maleuolos te exemplo bonorum virorum defendere poſsis. Caue autem ne tibi magis arrideat Saulus Eccleſiæ perſequutor,quàm Paulus Eccleſiæ propugnator. Addam. Si quando propter religioſè obſeruatas Eccleſiæ conſtitutiones fueris ab impiis traductus,non ægrè feras, ſed ſolentur te tot ſanctorum martyrum exempla,qui & ipſi non dubitarunt facere quod tu facis. Hæc ideo annotare volui, quoniam videmus hoc loci,imò & in aliis videbimus, Chriſtum ſeſe exemplo bonorum defendere.Sequitur in contextu.

Et repleti ſunt omnes in ſynagogâ ira,hæc audientes. Et ſurrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis ſuper quem ciuitas illorū erat ædificata,vt præcipitarent eū.Ipſe autem tranſiens per medium illorum ibat.

Non ignorabant Nazaræi quid ſibi vellet Chriſtus cum adductis hiſtoriis,nimirum quòd ipſis longè præferret extraneos,imò & ethnicos:quam contumeliam diutius ferre non poterant,ideoque aggrediūtur quod hic à Luca deſcribitur. Iudæa enim gens nuſquam non oſtentabat,verbis ſcilicet,ſuam pietatem,& in deum huiuſque prophetas maximam reuerentiā,cùm res ipſa longè alid clamaret,id quod etiā à Chriſti apoſtolis alibi Iudæis obiicitur. Apoſtolus ſiquidem Paulus ad Theſſalonicēſes dicit:Iudæi & dominū Ieſum occide- *1.Theſſ.2*
runt,& prophetas, & nos perſequuti ſunt,& deo non placent, & omnibus hominibus aduerſantur. Et Diuus Stephanus nō ſine capitis ſui periculo exprobrabat Iudæis in hæc verba: Quem enim prophetarum non ſunt perſequuti patres veſtri, *Act.7.*
ex his qui prius annunciabant de aduentu iuſti illius? Huc etiam pertinet quod Chriſtus apud Matthęum illis vitio fert, quòd ædificarent magno ſumptu monumenta prophetarum,

in testimonium horum innocentiæ, quum ipsi interim non cessarent ab occisione sanctorum virorum. Et hæc quidem vera erant, sed Iudæorum auribus minimè placentia, vt qui magis studebant pij apparere, quàm pij esse. Sed ad contextum. Qui non ita longè antea Christum magnificabant, & huius prædicationes non satis admirari poterant, illi iam Christum ad supercilium montis ducunt, vt vi & impetu factis ipsum Dominum præcipitarent. Erant enim Nazaræi ex illis qui apud Prophetam prophetis occinunt: Loquimini nobis placentia. Facilè passi sunt Christum de temporibus Messiæ differere: erant enim hæc ipsis exoptatissima. at corripiẽtem sua ipsorum scelera, & traducentem Iudæorum in sanctos viros ingratitudinem, non possunt æquanimiter ferre. Habet etiam nostrum seculum tam delicatas aures, quæ satis quidẽ amant audire sermonem de Dei in peccatores misericordia, de Dei autem in impœnitentes vindicta differẽtem non ita libenter audiunt. Breuiter, sic comparatum est, vt nemo non sibi quàm alteri melius velit. Clerus amat conciones in quibus traducantur laici, hi diuersum volunt. Quòd si verbi minister liberæ fuerit linguæ, & acerrimus insectator vitiorum, hoc certò sciat fore, quod hic in Christo videmus. Ad supercilium montis ducitur præcipitandus: at Iesus transiens per medium illorum ibat. Nondum enim venerat tempus quo nobis expediebat mori Iesum, qui moriturus venerat pro nobis, sed suo tempore, quod illi præfinierat pater, sed eo genere mortis quod delegerat. Non placebat præcipitiũ, sed altitudo crucis. Frustra itaque conatur Satanas vi suorum facere, quod ipse prius persuadere non poterat. Siquidem ipse Satanas nihil aliud ausus est, quàm suadere præcipitationem. Nazaræi autem conglomerati, ciuem notum ac bene meritum pertrahunt ad præcipitium, & quantum in ipsis erat, præcipitarunt. Ipsi quod potuerunt fecerũt: Christus autem quæ voluit passus est. Obseruet hic fidelis Ecclesiastes, quàm nihil potuerint mali homines aduersus Christum vera prædicantẽ: Sic & aduersus illum nihil poterunt viri mendaces, Domino ipsum conseruante. Caueant item auditores & discipuli, ne vera prædicantem abominentur, id quod iam Nazareis vitio vertitur. Admonet etiam pręsens locus, vt tales simus, quales videri volumus, & vt vocationi nostræ, iuxta quod decet, respondeamus, ne etiam à Domino gentes nobis qui Christiani dicimur, præferantur. Transite ad insulas

De auditoribus concionum.

Cethim, ait Dominus apud Hieremiam, & videte, & in Cedar mittite & considerate vehementer, & videte si factum est huiuscemodi, si mutauit gẽs deos suos, &c. Sed desino iã. *Hiere.* 2.

Et descendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibiq; docebat eos sabbatis. Et stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo eius.

Videmus hic Domini nostri Iesu clementiam. neq; enim indignatione cõmotus, nec scelere offensus, nec iniuria violatus Iudæam deserit, quin etiam immemor iniuriæ, memor clementiæ, nunc docendo, nunc sanando, omnibus benefacere, & in bono malum vincere studet. Relicta enim superba Nazareth, Iesus descendit proficiscens ad ciuitatem Galilææ Capharnaum, opulentam, & ideo perditam luxu, voluptatibus, ambitione, superbia, cæterisq; vitiis quæ comitari solent opulentiam: & hic igitur iuxta morem suum sabbatis veniebat in synagogas, ac docebat eos. Non enim tantum apud illum potuit Nazaræorum parricidalis impietas, vt offensus atroci crimine relinqueret Iudæorum regionem, & protinus euangelij munus ad gentes transferret: sed re præstitit quod post docuit suos discipulos, nimirum vt eiecti ex vna ciuitate profugerent in aliam, non cogitantes de vindicta, sed de euangelio propagando, vt eiiciẽtium malitia proficeret etiã ad celeritatem diuulgandæ professionis euangelicæ. Capharnaitæ autem vehementer admirati sunt doctrinam Iesu, quoniam longè dissimilis erat doctrinæ Pharisæorum, & solida, & authoritatis plena. Primum enim quę docebat Iesus, verissima erant, & à quæstu vel inani gloria alienissima, & proximè faciebant ad pietatem: ad hæc doctrinam eius vitæ singularis integritas commẽdabat, & verba eius ignita erant, & ad ima cordis penetrantia: accedebat his omnibus miraculorum insolita virtus, quæ declarabat à Deo proficisci quod docebat, non ab humano spiritu. Obserua diligenter, quòd Christus sabbatis docet, vt & tu feriis diebus ea tantùm agas, quæ ad animæ salutem spectant. Parum enim fuerit ab operibus manuum abstinere, nisi & à vitiis & malis operibus abstinueris. Et nihil proderit corpus requiescere, nisi & anima à prauis cupiditatibus tranquilla fuerit. Obserua itẽ de solo Christo verè dici, quòd cum potestate doceat, quoniam hic solus potestatem habet, nos solum ministerium. Paulus plantat, Apollo rigat, à solo Deo incrementum expectandum venit. Sequitur doctrinæ Christi per miraculum confirmatio.

Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & ex-
clamauit voce magna dicens: Sine, quid nobis & tibi Iesu Nazare-
ne? Venisti perdere nos? Scio te, quia sis sanctus Dei.

Non somnolenter obseruãdus est hic locus, vbi videmus
in concione Christi dæmonem præsentem. Verè enim non
abest malignus spiritus, vbi concio de diuinis instituitur:
quoniam nouit quantum sibi damni inde oriri posit, nisi re-
Luc. 8 moram iniiciat. Hinc est quod Christus in Euangelio dicit:
Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt qui
audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde
eorum, ne credentes salui fiant. Sed ad propositum. In syna-
goga vbi Christus docebat, dæmoniacus homo erat, qui non
ferens nouam virtutem Iesu, quæ se tacitè quoque profere-
bat, vociferari cœpit ingenti clamore: Eia quid tibi nobiscu
rei est, Iesu Nazarene? Venisti perdere nos? Quasi dicat: Sci-
mus quæ supplicia nos maneant in extremo die, sed nunc tua
præsentia nos ante tempus cruciat & torquet. Tu hic cogita
dæmonis erga humanum genus inuidiam. Pœnam sibi putat
hominis liberationem. Matthæi viij. cap. dicunt: Venisti ante
tempus perdere nos? nimirum ante tempus iudicij (sic enim
De ciuit. Augustinus exponit) quo æterna damnatione puniendi sunt,
lib. 8. ca. 23 cum omnibus etiam hominibus qui eorum societate deti-
nentur. Subitum enim illis fuit, quod futurum quidem, sed
tardius opinabantur, siue perditionem suam hanc ipsam di-
cebant, qua fiebat vt cogniti spernerentur. Quod autem hic
quidam disputant, an & quomodo dæmones Christum agno-
In Ciui. li. uerint, idem Augustinus breuissimis rem exposuit, dicens:
9. ca. 21. Tantum eis, dæmonibus scilicet, innotuit, quantum voluit:
tantum autem voluit, quãtum oportuit. In Quæstionibus au-
tem veteris & noui testamenti. quæst. lxvj. inquit: Dæmones
sciebant ipsum quidem esse, qui per legem fuerat promissus:
omnia enim signa videbant in eo, quæ dixerant futura ei
prophetæ, vt quòd ex semine Dauid de virgine venturus es-
set redemptor Israel: mysterium autem diuinitatis eius igno-
rabant, &c. Sed ad finem huius historiæ.

Et increpauit eum Iesus dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cum
proiecisset eum dæmoniũ in mediũ, exiit ab illo: nihilque illũ nocuit.

Nõ est speciosa laus in ore peccatoris, ait scriptura. Quin
dedecorosum igitur est Christum à Satana laudari? Nec po-
test Christus ferre, vt quis ipsum vocet dominum, nisi etiam
paratus sit facere quæ ipse iusserit. Nec est eximia laus co-

cionatoris, si ab improbis laudetur. Et ego malim meam doctrinam ab Hæreticis vituperari, quàm laudari. Increpat ergo Iesus Dæmonium, & silentium ei imponit, iubens miserum relinquat hominem. Facit igitur Dæmon non quantum vult, sed quantum permittitur: Vellet loqui, vellet longius hominem vexare, sed cogitur mutire & abire, sic vt homini nihil noceat. tanta est Christi potestas. Porrò quare Christus non permiserit Dæmonium loqui, in Matthæo & Marco nostro ostendimus. Non debemus Diabolum audire, nec ei credere, etiamsi veritatem dixerit. Hostis & aduersarius noster est, & quidem acerrimus. quicquid facit, insidiæ sunt, laquei sunt, captiones sunt. Audiuimus in superioribus conflictum Satanæ cum Christo, in quo satis cognouimus quid velit & quid possit. Fugite igitur ô Christiani illius consortium. nolo enim vos socios fieri Dæmoniorum. Fugite quicquid ab illo proficiscitur, nolite illius ambire auxilium. Præstat cum Christo egere, quàm cum Diabolo abundare.

Et factus est pauor in omnibus, & colloquebantur ad inuicem: dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

Capernaitæ tale miraculum nunquam antea viderant, vt scilicet quis vnico verbo tam pessimum expelleret hospitem. Solent enim hi qui conantur hominum corpora à spiritibus noxiis liberare, nihil non adhibere remedij, quò malum depellant, preces certis verbis conceptas, certas ceremonias, &c. & si quando discedit spiritus malignus, relinquit suæ malitiæ vestigia, vel auulso membro, vt Beda ait, vel relicto morbo incurabili. At Christus nullas adhibet ceremonias, nulla carmina ad exorcismum conficta, sed vnico verbo expellit bestiam, sic vt in homine liberato nulla remaneat læsio. Proinde populus admirabundus dicit: Quod est hoc verbum? Quidnam est hoc? Quæ doctrina hæc noua? In potestate & virtute imperat spiritibus immundis, & exeunt: quasi dicerent, alij longe plura adhibere solent, nec tamen semper voti compotes sunt. Illius porrò iussis tanta inest vis & authoritas, vt mox velut agnoscentes potentiorem se, relinquant hominem immundi spiritus. Huius itaque tam admirandi miraculi spectaculum effecit, vt Iesu fama nō solùm in ciuitate Capharnaum, verū etiam per vniuersam illam regionē diuulgaret hoc factū in Synagoga Iudęorum. Vtinam

Chriſtus ipſe potens in opere & ſermone expellat de cordibus noſtris malignos illos ſpiritus, quorum inſtinctu ad impuriſsima quæque ſcelera propellimur.

Surgens autem Ieſus de Synagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et ſtans ſuper illam imperauit febri, & dimiſit illam. Et continuo ſurgens miniſtrabat illis.

Poſtquam beatus Lucas virum à ſpiritu nequitię liberatum ante præmiſit, ſubſtituit fœminæ ſanitatem: Vtrumque enim ſexum Dominus curaturus aduenerat. Hiſtoria aperta eſt, & quæ annotatione digna viſa ſunt, in Matthæum & Marcum annotauimus. Manebat & diuertebat Chriſtus apud diſcipulos honorans ipſos, & animoſiores reddens. Poſt primam enim vocationem diſcipuli rediere ad ſua, & ſuis bonis potius vſi ſunt, quàm alienis. Deinde autem relictis omnibus ſecuti ſunt Dominum, &c. Porrò hiſtoriæ filum relinquentes, pauciſsimis allegoriam illius facti contemplemur. Nihil enim hic fit, quod non commodè eò duci poſsit. Verè enim ſurrexit Ieſus de ſynagoga, & intrauit in domum Petri, quando relicto Iudæorum populo, ſeceſsit ad eccleſiã Gentium, in qua Petrum vicarium, imò paſtorem conſtituit, eique paſcendas oues commiſit. In domo Petri ſunt infirmi multi & imbecilles, peccatorum vulneribus ſaucij. pro his autem interpellatus Ieſus non dedignatur ipſos curare. Habet enim Eccleſia ſalubrem peccatorum imò pœnitentium medicinam ad manum, Eccleſię ſacramenta putamus. Curati autem à Chriſto, huic miniſtrent oportet, ne quid deterius ipſis contingat. Exhibeãt ergo membra ſua ſeruire iuſtitię in ſanctificationem, vt antea exhibuerunt ea ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem. Trãſeamus ad alia. Ex hac hiſtoria videtur mos ille verè Chriſtianus deſumptus, quo fieri curamus orationes publicas in eccleſia pro ægrotantibus, & nedum in eccleſia, ſed & presbyteri ducuntur ad infirmos domũ, qui pro ipſis, vnà cum interceſsione diuorum, qui in regione nunc ſunt viuentium, orant, & iſti plerunque vel conualeſcunt, vel in domino moriuntur. Probatur & hic mos per ſanctum Iacobum dicentem: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent pro eo, & oratio fidei ſaluabit infirmum, &c. Admonet item nos præſens hiſtoria, vt viſitemus infirmos, atque ipſis compatiamur, eoſque pro virili iuuemus. ſi nihil eis conferre poſſumus, ſaltem ſolemur eos, & Deum pro

Iacob. 5.

ipsis oremus, vti hoc loci pro Petri socru rogarunt Apostoli. Sed suffecerint hæc, ad contextum progredimur.

Cùm autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

Verè occiderat iam sol, non lumen illud mundi, sed sol iustitiæ, & densissimæ in cordibus infidelium regnabant tenebræ, ita vt non animaduerterent quid facto opus foret, quid fugiendum, quidve sequendum foret. Si enim à sole iustitiæ in cordibus suis illuminati fuissent, magis curassent in anima curari, quàm in corpore. Sed ad filum historiæ, quæ aperta & facilis est. Neque enim miraculum est quòd omnes male habentes Christo offerunt, sed quòd ab ipso omnes curantur, miraculum est. Quis enim non adduceret Christo, si quos haberet infirmos cognatos vel affines? Christo inquam, cui nullus morbus incurabilis, quique continuò & gratis curabat omnes. Habent autem episcopi & pastores hic exemplum, quo admonentur quanta solicitudine debeant inuigilare ouibus Christi. Videmus enim Christum nullo momento cessare à benefaciendo. aut enim prædicat, & animorum morbos tollit, aut corporum soluit ægritudines. Et hic est verus veri pastoris genius, si à bene docendo ad bene operandum descenderit.

Exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia: Quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum.

Nondum venerat tempus, quo Dominus palam omnibus esse voluit se esse Messiam illum filium Dei: & si voluisset, noluit impuros spiritus suæ gloriæ præcones: vel quia non simplex, sed subdola erat illorum professio: vel quia periculum erat, ne si pondus habere cœpisset illorum testimonium in re tanta, in cæteris quoq; fidem inuenirent, in quibus mendacio fallere gauderent. Etenim quum Satanas natura sit mēdax, etiam siquando verum prædicat, non in aliud tamen hoc agit, nisi vt fallat. Et hanc artem Pseudapostoli ab illo didicerunt, qui pia impiis, qui vera falsis admiscent, veluti salubribus cibis venenum letiferum addentes, quo plures & in errorem, & in perniciem pelliciant. De cognitione dæmoniorum de Christo, paulò supra quod potuimus diximus. *Orige. Hom. 16. in Num.*

Facta autem die egressus, ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum, & detinebant illum, ne

discederet ab eis. Quibus ille dicebat: Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideo missus sum. & erat prædicans in synagogis Galilææ.

Abiit Christus in desertum, vt etiam Marcus dicit, & orabat, non quòd ipse oratione indigeret, sed vt nobis bonæ operationis fieret forma. Abiit inquam, Christus Iesus, qui non in hoc vênerat, vt vni tantùm ciuitati prædicaret, sed cunctis totius mundi regionibus: ideoque à Nazareth, Capharnaum venit: & quum hic etiam miraculis editis, doctrinaque salutari fecisset bonam sementem euangelij, diluculo, priusquàm iterum conueniret multitudo magis admirans & expetens sanitatem corporum, quàm salutem animarum, relicta Capharnaum secessit in desertum, veluti fugiens popularem turbam. Porrò cùm iam dies esset, confluxerat denuo magna vis promiscuæ multitudinis, ob pridie gestorum magnitudinem: & vbi iam cognouissent abesse iesum, multi consequuti sunt illum, ac repertum conati sunt remorari, ne relinqueret ipsorum ciuitatem, sed illic sedē perpetuam sibi deligeret. At assumptæ carnis dispensatio aliud postulabat, nimirum vt subinde mutans locū, latius ac latius propagaret nouam adhuc & recentem euangelicam doctrinam. Respondit itaq;, se non aspernari illorum hospitium, sed se oportere etiam aliis ciuitatibus annunciare regnum Dei. Hac excusatione placatis Capharnaitis, Iesus perambulabat vicos & ciuitates Galilææ, prædicans iuxta morem suum in synagogis eorum. Cætera aperta sunt. Obseruandū hic primò, vt discamus exemplo Christi, non vni aut alteri tantùm benefacere, sed omnibus quotquot officio nostro opus habent. Quòd si hoc super facultatem nostrā fuerit, tamen is sit nobis animus, qui de omnibus bene mereri velit. Obseruādum secundò, vt cum promiscua hac multitudine non facilè à nobis dimittamus Iesum, sed potius rogemus vt perpetuā in nobis sibi paret mansionem. sed de hoc statim in sequētibus. Pius quidem fuerat Capharnaitarum affectus: sed beatiores sunt, qui Dominum Iesum non sinunt à sui pectoris domicilio discedere, qui parantem abire, precibus reuocant. Discipuli illi qui Emauntem peregrinabantur, cogebant Iesum vt ad se diuerteret. Mane, inquiunt, nobiscum, quoniā aduesperascit, &c. Studeam⁹ itaq; Capharnaitis similiores esse, quàm Gerasenis aut Nazarethanis. Illi de ciuitate eiiciūt Christū, hi verò difficile ipsū à se dimittūt. Sit ergo hic presētis capitis finis. Sequitur.

CAPVT V.

Factum est, cùm turbæ irruerent in Iesum, vt audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genezareth.

Cùm indies latius apud omnes increbresceret fama Iesu, tantus erat hominum affluxus, vt iam non satis esset illum sui copiam facere in synagogis, in vicis, in oppidis, verùm etiam quocunque se subduceret Dominus, eò simul accurreret promiscua multitudo virorum ac mulierum. Plerosq; pellexerat amor sanitatis, nonnullos inuitabat miraculorum nouitas, permultos cælestis doctrinæ vis attrahebat. Non eos deterrebat deserta vastitas, non montium laboriosus ascensus, non abarcebat eos pudor irrumpendi priuatam domum, si fortè se domi occultasset. Ventum est denique ad stagnum, nec nauigare parantem poterant relinquere. Stagnum autem eo loci vbi versabatur tum Iesus, stagnum Genezareth appellabatur, sicut alibi mare Galilææ, & mare Tyberiadis appellatum legimus. Historia nota est, & quæ hic dicuntur, non tam audienda quàm imitanda. Videmus enim hic quàm auidus sit Iudæorum populus cælestis doctrinæ, quàm sedulò sequatur, quàm inuitus ipsum Dominum relinquat. Idipsum cap. viij. huius audiemus: & multis aliis in locis. Primus certè gradus est ad sanitatem, agnoscere morbum: proximus, quærere medicum: tertius, obtemperare bene monenti. Sed videamus historiam.

Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lauabant retia. Ascendens autem in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat turbas.

Et hic nihil obscuri, omnia verò apertissima. Audisti populi ardorem ad Euangelij doctrinam: audi iam cælestis doctoris mititatem. Neque enim offenditur Christus tam improbo populi concursu: sed magis omnia sic parat, vt percipi & intelligi possit à populo. Nauim conscendit, non quamlibet, sed nauim Petri. Et naui pro cathedra vtitur, nimirum docens exemplo suo omnia nostra colloquia, quocunq; venerimus, semper esse debere ad ædificationem. Sedens, inquit, docebat. sic enim tum moris erat, vt sedendo docerent doctores, id quod in multis Euangelij locis patet. Ne existimes itaque Christum aliquid noui fecisse quãdo sedens docuit: cùm iã doctores plerunq; stare soleant in ecclesiis. Vnicuiq; regioni suus mos est. Sedẽdo itaq; Christus docebat, nõ

seducebat, non inanes tractabat fabulas,sed docebat,instrue-
bat,prædicabat, &c. Iã non vacat à mysterio,quòd Iesus ne-
glecta altera naui,in solam Petri conscendit nauiculam. Hoc
enim significat,quòd extra nauiculam Petri,quæ est Ecclesia,
non prædicat Christus , sed Satanas seducit & peruertit. In
nauicula Iudæorum non est,nec est in nauicula idololatrar',
nec dignatur ad hæreticos conscendere , vtcunq; Christia-
ctent aquilas.In solam Petri nauim conscendit,vt diximus,&
inde docet turbas. Qui ergo Christum prædicantem audire
voluerit,is ne longius à Petri naui abeat,&c.

*Vt cessauit autem loqui,dixit ad Simonem:Duc in altum, & la-
xare retia vestra in capturam.Et respondẽs Simon dixit illi: Præ-
ceptor,per totam noctem laborantes nihil cepimus , in verbo autem
tuo laxabo rete.*

Primum quærite regnum Dei,ait Christus , & iustitiam e-
ius,& hæc omnia , nimirum quæ ad corporis sustentationem
pertinent,adiicientur vobis.quod quàm verum sit, præsens
historia abunde probat.Christus quærit regnum Dei, Euan-
gelium Dei deprædicans:& populus prædicationi intendẽs,
quærit regnum Dei,nec vllus hic est defectus. Ante concio-
nem Petrus per totam noctem laborat,& frustra laborat. Fi-
nito autem sermone Christi,quid factum fuerit, statim au-
diemus.Apud veteres nostros Christianos vulgò iactabatur
id diuerbij:Gots dienst versaumpt nit, Almusen geben, ver-
derpt nit. (Seruitium Dei nihil retardat . Eleemosynam lar-
giri,nihil depauperat)Hoc quidam sic reddidit:

Est mora quæ te non remoratur,tempora sacris
Impende officiis,& bene viue Deo.
Est sumptus nihil absumens,dare munus egenti:
Cedent hinc rebus fœnora magna tuis.

Habes itaq; in hac mirabili historia, qua ratione vitam tuam
instituas.Prima cura sit animæ, proxima corporis . fœlicissi-
ma autem cura est,si labore manuum tuarum sustentatus fue-
ris.Addam & hoc.Finitis sacris concionibus ne queras œno-
polia,non theatrum,sed ea quibus honestè viuere possis: nẽ-
pe quæ aduersus Domini præcepta non pugnant. In tuo , in-
quit Petrus,verbo laxabo rete: meum erit obsequium , tuus
euentus. Et tuum est vt omnia iuxta Domini verbum instru-
tuas,non iuxta somnia tua , non iuxta concupiscentias carnis
tuæ.Laua retia tua,quibus per noctem vsus es,sed nullo emo-
lumento, & deinde ad verba Christi , ad lucem vitæ æternæ

proiice retia tua,& frustra non laborabis. Retia tua immunda fuerant: laborabas,sed non in bonum finem,non vt te tuósq; honesto labore aleres,sed vt luxui,aleæ, & compotationibus sufficere posses. Hæc intentio, hic finis impura reddit retia tua,infœlices facit labores tuos. Porrò simul atque laueris, simul atque fugeris quæ iam recitauimus,luxum puta,crapulã, &c. fœlicem rerum & laborum tuorum experiere successum. Sed procedamus.

Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum,& annuerunt sociis qui erant in alia naui,vt venirent & adiuuarent eos. Et venerunt,& impleuerunt ambas nauiculas,ita vt penè mergerentur.

Magna hic nobis describitur fides, magna obedientia Petri. Per totam noctem laborando nihil ceperat, nullus piscis sese obtulerat,frustra laboratum fuerat: tamen iussus remittere rete in mare,non detrectat,non recusat,nõ meminit frustranei laboris,non diffidit Christi verbis, & lætum vidit rerum suarum successum. Nam qui ne vllum quidem piscem per totam noctem ceperat,iam vnico tractu tantã capit multitudinem,vt & rete rumperetur, & implerent duas nauiculas. Tu ergo hic disce Dei verbis audacter fidere, & de eius bona voluntate non minus, quàm de eius omnipotentia dubitare,hoc est, vtrunque tibi persuasum habe, Deum & tibi bene velle,& bene facere posse. Vtrunque scriptura canonica nobis abunde declarat. Disce item hoc loci charitatis fraternæ pulchrum exemplum. Petrus nouerat suos comites,nouerat quàm fidos haberet socios, nimirum qui tempore necessitatis pedem non referrent,sed accurrerent. Annuit itaque eis vt se adiuuarent. veniunt,locant suam operam, etiam cum nonnullo periculo. Mergebantur enim penè naues. Vtinam tales socios haberemus. Quid prohibet & aliud subiicere? Considera quàm non ingrato facias, quicquid Christo facis. Petrus locat paruo tempore Christo nauim, vt hac pro cathedra vtatur: at Christus pro gratiarum actione duas dat naues piscibus plenas. Et tu itaque certus sis,non perire quicquid Dei nomine feceris.

Quod cum videret Simon Petrus,procidit ad genua Iesu,dicens: Exi à me,quia homo peccator sum. Stupor enim circundederat eum, & omnes qui cum illo erant in captura piscĩum quam ceperant: similiter & Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis.

Magna hic Petri describitur humilitas, quæ non minus à nobis imitanda est quàm laudanda, non vt à nobis Saluatorem nostrum abigamus, sed vt infirmitates & peccata nostra fateamur. Quanto enim submissius egerimus, tanto maioribus dignabitur nos Deus donis. Alibi rogant Gadareni dominum, vt ab ipsorum discederet finibus, & male factum, quoniã maluerint homines perire quàm porcos. At quod hîc Petrus Domino dicit: Exi à me, quia homo peccator ego sum: culpandum non est. Non enim ex odio, sed ex reuerentia loquitur, indignum se reputans qui cum tanto domino conuersaretur. Simile habes tertij Regum decimoseptimo, vbi ait vidua Sareptana ad Heliam: Quid mihi & tibi, vir Dei? ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Ex subita enim hac piscium captura coniecturam capiebat Petrus, qualem secum haberet dominum. Res quippe miraculo non carebat, tot capere pisces in eo loco, vbi paulo ante nę pinnula quidem capi potuit. Breuiter non aliter visum est hoc negotium Petro, atque si Christus ipse hos pisces de nouo creasset. Stupet ergo, admiratur, animo angitur, nesciens quò abeat, quóve redeat. Et quod accidit Petro, idem accidit sociis suis, qui & ipsi stupent, & præ magna admiratione solliciti & anxij sunt: sibi nihil, Christo autem hunc fœlicem adscribentes successum. Hic Euangelicus prædicator habet exemplum in Petro quod imitetur. Quanquam enim nauis esset ipsius Petri, quanquam suum rete iecerat, quanquam primus attraxerat, nihil tamen hic laudis sibi vendicat, sed ex magnitudine successus factus est etiam modestior. accidit ad genua Iesu, eíque totam huius facti gloriam transcribit, se nihil aliud quàm peccatorem confitens, indignum etiam qui diuinæ virtutis minister sit & organum. Similiter itaque facere debet Euangelicus concionator: quando fœliciter succedit opera prædicationis. Hæc enim tametsi peragitur humanæ vocis & industriæ ministerio, tamen summa laudis totius vni Christo tribuenda est, cuius auspiciis soluitur ad dicendum lingua: cuius spiritus afflat dicentis pectus, cuius occulta vis attrahit animos auditorum. &c. Sequitur.

Et ait ad Simonem Iesus: Noli timere, ex hoc iam eris homines capiens. Et subductis ad terram nauibus, relictis omnibus secuti sunt eum.

Non displicuit Christo Petri humilitas, qua eum è naui cedere iubet: ideoque non increpat eum, quod in lotione pedum fit, sed consolatur, ac amicè alloquitur, iubens eum nihil timere, sed bono animo esse. Addit etiam magnificam promissionem, dicens: Ex hoc iam eris homines capiens, scilicet non iam implendo nauem piscibus, sed Ecclesiam Euangelicæ doctrinæ professoribus. Porrò quod Dominus locutus est Petro, id omnes intellexerunt & sibi dictum esse. Mox itaque subductis in terram nauibus, atque inibi relictis omnibus, secuti sunt Iesum. Obseruandum autem discipulos Christi non hoc tempore sic secutos dominum, vt nunquã sint ad sua reuersi: sed iam per aliquod tempus sequuntur, & deinde ad suam piscationem, & ad suas naues quas ad littus subduxerant, reuertuntur. Tum autem quod Matthæus & Marcus habent, factum est. Inuenit enim eos super mare Galilææ piscãtes & reficientes retia sua, & vocauit eos, dicens: Venite post me, faciam vos fieri piscatores hominum. Et illi relictis retibus & naui secuti sunt Dominum, &c. Et hi sunt piscatores illi, quos iam olim Deus per prophetam promiserat, dicens: Ecce ego mittam piscatores multos, & piscabuntur eos. Mitte & nobis ô Domine tuos piscatores, qui nos ad vitam æternam capiant, non qui nos diaboli laqueis inuoluant: qui nos in nauicula tua conseruent, non qui nos ad diuersa hæreticorum diuerticula diducant. Volumus vt Petrus rete suo nos venetur, abhorremus a pestifero hæreticorũ hamo, &c. *Obseru.* *Hier. 16.* *In Hæreticos concionatores.*

Et factum est cum esset in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Iesum, & procidens in faciem suam rogauit eum dicens: Domine si vis, potes me mundare.

Expressis quidem verbis Lucas testatur virum hunc fuisse plenum lepra, at obscurè significat illum etiam fuisse plenum in Deum fide: corpore scilicet immundum, sed spiritu purũ. Quantam enim de Christo spem & fiduciam habuerit, ipsa verba & ipsi gestus demonstrant, si modò in vnum contuieris quæ singuli Euangelistæ de illo leproso scribũt. Matthæus ait: Ecce leprosus veniẽs adorabat eum, dicens. Marcus verò: Venit leprosus deprecans eum, & genu flexo dicit: Si vis, potes me mundare. Lucas porrò sic habet: Vir plenus lepra, videns Iesum, procidens in faciem suam, rogauit eum dicens, Domine si vis, potes me mundare, &cæt. Ergo flectit genua, procidit in faciem, & adorat, & deprecatur Iesum: quæ omnia testantur quàm magni apud ipsum fuerit Iesus.

Adde quòd non dubitat de potestate, sed de voluntate. Certus enim est & persuasum habet, Christi potestatem eò extẽdi, vt posit leprosum curare: verùm an velit se curare, ignorat. Ipsius itaque voluntati permittit sanationem, vt qui nihil contra illam petere audea., velut agnoscens propter peccata se meritò morbum adeò fœdum gestare. Inquit ergo leprosus, Domine, si vis, potes me mundare. Domine, inquit, scio malum meum esse immedicabile, & fortasse non sum dignus tuo beneficio, sed tamẽ illud habeo persuasum, posse te mũdare me, si velis. Habes meam de tua potentia fiduciam: superest vt tua bonitas iudicet, vtrum hunc calamitosum hominem dignari velit sua misericordia. Leprosus autem ille vt Ambrosius adnotauit, de voluntate domini, non quasi pietatis incredulus, dubitauit, sed quasi colluuionis suæ conscius non præsumpsit. Admonet idem Doctor nos, vt cum leproso in faciem nostram procidamus, hoc est, vt ex conspectu peccatorum nostrorum pudore suffundamur, sic tamen vt medico morbum occultare nõ velimus. Si enim confiteamur peccata nostra, ait Ioannes, fidelis est Deus & iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni ini-

1.Ioan.1. quitate, &c.

Et extendens manum tetigit eum, dicens: volo, mundare Et confestim lepra discessit ab illo.

Eo sanitatis genere sanat, quo rogatus à leproso fuerat. Ille dixerat: Si vis, potes me mundare. Christus itaque ait: Volo, Mundus esto. Non dubitasti credere, non tardo sanare. Credis me posse, senties te nõ falsò credidisse. Quòd autẽ Christus manum suam extendens tangit leprosum, non ideo facit, quasi aliter sanare non potuerit, & tamen citra prægnantẽ causam non fecit. Prima causa potest hæc esse, vt ipsius exemplo disceremus etiam manus nostras extendere ad pauperes, sicut in Sapiente scriptum legimus de muliere forti: Manum

Prou.31. suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Et iterum: Non sit manus tua porrecta ad accipiendum, & contracta ad dandum. &c. Alia causa est, quòd sic declarare voluerit etiam suam humanitatem esse & veram, & curatricem, ac medicam. Tertiam causam Chrysostomus & Ambrosius adferunt, scilicet quòd hoc tactu voluerit demonstrare se & supra legem esse, & à lepra non posse coinquinari. Certè Helisæus non fuisset ausus Naaman leprosum manibus attrectare, quod hic fecit Christus. ille enim sub lege fuit, hic

hic autem dominus legis.

Et ipse præcepit illi, vt nemini diceret: sed vade ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, sicut præcepit Moyses in testimonium illis.

Tria hic præcipiuntur leproso à Christo. neque enim post acceptum beneficium compressis, quod aiunt, manibus in sinu, sedendum est, sed gratificari debemus illis qui nobis bene fecerunt. Primò ergo præcipitur leproso, ne hoc miraculi palàm faciat. Quare hic prohibet Christus, ne cui quidpiam dicat sanatus? Nouerat certè hunc non taciturum. imò nec quod factum erat, posse latêre, tum quòd sanatus erat venturus in conspectum hominum, tum quòd ipsi eundum fuerat pro emundatione sui ad sacerdotem. Respondemus id quod veteres, Dominum exemplum dedisse nobis ad fugiendam gloriam omnem præter Dei gloriam, vtpote quæ est vnicè & quærenda & promouenda nobis. Certè voluit Christus vt ab ipso sanati referrent gratiam, & prædicarent gloriam Dei: id quod cap. octauo & decimoseptimo sequentibus audiemus. Semper tamē sic moderatur sua verba, vt appareat se magis Dei patris, quàm suam gloriam quærere. Sic discipulis Ioannis dicit: Ite & renunciate quæ audistis *Mat.* 11. & vidistis, &c. Non dicit, quæ à me fieri audistis & vidistis, ego surdis reddo auditum, ego cæcos illumino, ego claudorū reparo gressus, &c. Sed sic: Surdi audiunt, cæci vident, claudi ambulant, &c. Hunc itaque imitemur modestiæ ac humilitatis magistrum, ne vana gloria nostram pro bonis operibus deprædetur mercedem. Secundò iubet Dominus leprosum sese ostendere sacerdoti. Sacerdotibus siquidem iudicium concreditum fuerat, Leuitici tricesimo, quo discernerent ac iudicarent inter lepram & lepram: & iudicio sacerdotis cogebantur stare leprosi. At Christus sic mūdauerat leprosum, vt non esset periculum, quin absolueretur à sacerdote, & intromitteretur in synagogam, & omnem populi conuentum, à quo prius abstinere cogebatur. Voluit itaque Christus, vt leprosus ille non semetipsum proclamaret mundatum, sed potius sacerdotis expectaret iudicium, id quod lex bona bene iusserat. Tertium, iubetur offerre pro emundatione sua sicut præcepit Moyses in testimonium illis: Offer, inquit, pro emundatione tua quod Mosaica lex præscripsit offerendum his quibus contigit à lepra liberari. Ita pariter fiet, vt nec queri posint sacerdotes sibi per me decrescere quęstum

ſuum,nec violatam eſſe legem aut contemptam, nec calum-
niari beneficium,vt aut negent te fuiſſe leproſum, aut iud-
cent te non fuiſſe ſanatum.Etenim ilicò res ipſa reſpondeb
illis:Si leproſus non erat,cur vos qui iudicandi periciam vo-
bis ſumitis,eum leproſum pronunciaſtis, ac ſubmouiſtis a
hominúm conuictu? Sin autem mundus non eſt,quur vel a
mundato ſumpſiſtis oblationem lege præſcriptam? Sed d
hoc in Matth. cap.viij.copioſiora.Vide autem hic,ait The-
phylactus, quòd vbi aliquis fuerit purificatus, tunc demu
dignus eſt offerre Domino donum iſtud, hoc eſt, immolar
Chriſtum,& ſacrificare. Nam qui leproſus eſt & immund
anima,haud dignus fuerit talia offerre dona, hoc eſt, offerre
corpus & ſanguinem Domini, quod diuinæ naturæ vnitum
eſt. Hactenus ille.

Perambulabat autem magis ſermo de illo,& conueniebant turbe vt audirent,& curarentur ab infirmitatibus ſuis. Ipſe autem ſec-debat in deſertum,& orabat.

Vnius ſaluatio,vt Beda dicit, multas ad Dominum cogi
turbas. Vt enim ipſe leproſus ſe exterius interiúſq; docet
eſſe ſanatum,nequaquam perceptum beneficium,vel ab ip
Marc.1. à quo acceperat iuſſus,tacet: quin potius, vt Marcus narrat,
mox egreſſus cœpit prædicare & diffamare ſermonem,ita vt
non poſſet iam manifeſtè Ieſus introire in ciuitatem,ſed fo-
ris in deſertis locis agebat,& conueniebant ad eum vndique.
Clarus & apertus eſt textus.Fama de Chriſto vbique viget,&
leues ſe tollit in auras.gloria enim fugientẽ ſequitur,ſequen-
tem fugit. Populus confluit ad eundem quidem locum, ſe
non eodem animo. hic vt audiat Dominum,ille vt curetur
Domino.& vtrunque imitatione dignum exiſtit. Prius tu
Chriſti auditor & diſcipulus, & ille tuus erit medicus. Pr
mum exhibe curandam animam, & ipſe corpus nequaquam
negliget. Secedit autem Chriſtus in deſertum locum ad
randum,quo nobis exemplum dedit.ne poſt benefactum v
neglorij ſimus,ne in ſinu(quod dicitur)gaudeamus:ne ope
noſtrorum in turba encomiaſtas queramus,ſed ſecedamus
deſertum,& Deo,quicquid benefactum eſt, adſcribamus,
à quo quicquid habemus & ſumus,accepimus,&c.

Et factum eſt in vna dierum & ipſe ſedebat docens. Et era Phariſæi ſedentes & legis doctores qui venerant ex omni ca Galilææ, & Iudææ & Hieruſalem, & virtus Domini erat ad nandum eos.

Ab oratione Christus ad docendum procedit: quod qui fecerit Ecclesiastes, non infœliciter docebit. Et pia nec minus vetus consuetudo sic obtinuit, vt & prædicator & auditor primùm omnium animos suos deuota precatione præparent: quod vtinam sicut ex consuetudine, ita & ex animo fiat. Sed ad textum, qui per se nihil obscuri habet. Sedebat Iesus in domo quadam priuata, ibique docebat. Habebat autem auditores non tantùm plebeios, sed & Pharisæos omniũ doctissimos: & virtus Domini erat ad sanandum omnes. Cęterùm quantum profecerit Christus apud Pharisæos & legis doctores, non ita multo post audiemus.

Et ecce viri portantes in lecto hominem qui erat paralyticus, & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, & per tegulas submiserunt eum cum lecto in medium ánte Iesum.

Nouerant illi baiuli Christi virtutem esse ad sanandum omnes, & quantum in se erat, ad lædendum neminem. Erat certè Christo naturale cunctis benefacere, & à benefaciendo & saluando nomen habet. Quocunq; circunferas ignem, calefacit: vbicunque sol est, lucet. Quacunque dilabitur aqua, rigat. Vbicunque diffunditur vnguentum, spargit odoris gratiam. Sic Christus vbicunque venit, seruator est: nihil aliud potest, nihil aliud cupit, nisi seruare. Itaque si quis perit, suo vitio perit. Seruator itaque noster in domo quapiam, vt apparet, plebeia, sedens docebat: & ecce inter loquendum præsto est exerendæ virtutis materia. Paralyticus grabato affixus, à baiulis aliquot affertur, qui nihil addubitant, quin Dominus & possit salutem dare, cui nullum morbi genus immedicabile, quin & velit, si modo sub oculis misericordis veniat miserandę calamitatis spectaculum. Sed differta turba fores obsidens, non dat aditũ misero. Quis enim patiatur diuelli ab oratore tam facundo? Tanta autem vis hominum affluxerat, vt domo plena, plurimi ad fores ac fenestras inhiarent sermoni Iesu. Tã ardentes animos oportet adferre Christianos ad Ecclesiasticam concionem. Non est Christus qui docet, sed Christi verbũ est quod docet, & spirit⁹ Christi loquitur per os hominis. Quid interim exclusi baiuli? Nõ sinunt eam occasionem elabi. Rem iuxta mundũ impudentem moliuntur: sed iuxta Græcorum prouerbium, inutilis est pudor viro egeno. Baiuli itaque magno conatu sarcinam suam in tectum domus subuehunt. Verisimile est enim eam do-

mum nullas habuisse contignationes, nec tectum nostratibus simile, sed planius, in quo liceat ambulare: quod genus ædificia nonnulla videntur adhuc apud Italos & Hispanos: ac nudata tecti parte, pensilem paralyticum cum suo grabatto demittunt ad pedes Iesu. Roget aliquis, quin expectabant finem concionis? Sciebant Dominum vndique a multis appellari, nec vsquam procedere nisi densissima vallatum turba: se verò cum sua sarcina parum expeditos ad consequendum: aut per turbam penetrandum ad Iesum. Quid igitur inter hæc mitissimus medicus? Non indignatur sermonem suum tam funesto interrumpi spectaculo, non incusat improbitatem baiulorum, non exprobrat impudentiam & importunitatem, non destomachatur, sed quid? Audi Lucam.

Quorum fidem vt vidit, dixit: Homo, remittuntur tibi peccata tua.

Nihil rogant baiuli, spectantes à tecto, nihil Paralyticus, cui morbus etiam linguæ vsum haud dubiè ademerat: & hoc magis loquebatur medico, quia loqui non poterat: immo ipsa miseria pro misero loquebatur: & quod fecerant baiuli, satis arguebat quid sperarent à Domino. Iesus itaque perspecta illorum admirabili fiducia, plus præstitit quàm expectabant. Summa votorum erat, vt Paralyticus corporis morbo liberaretur: at Iesus ostendens esse diuinius ac magis expetendum, liberari morbis animi, versus ad Paralyticum ait: Homo, remittuntur tibi peccata tua. Hic annotandum venit, quòd Dominus interdum ad alienam fidem proximo benefacit: veluti cum Archisynagogo, cui nunciata est mors filiæ, dicit: Noli timere, tantummodo crede. Itidem patri dæmoniaci dicit: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti. Sic hoc loci videt fidē baiulorum, & subuenit Paralytico. Habebant enim multiplicem de Christo fidem, de potentia, de misericordia, de mansuetudine, quæ nulla interpellantium importunitate poterat offendi. Iam quantum aliena fides valeat, magna apud huius seculi doctos agitur quæstio, aliis alia atque aliter dicentibus. Profecto qui articulum fidei nostræ considerauerit, qui est de communione sanctorum, non potest diffidere quin aliena fides non omnino sit infrugifera: & ex hoc negotio etiam dependet, quod Ecclesia docet de intercessione sanctorum tam viuorum quàm eorum qui in Christo obdormierunt. Sed de hac re alibi di-

Fides aliena vt cuiquā prosit.

cemus. Ad textum redimus. Tacet igitur Paralyticus ad pedes Iesu, cadaueri magis quàm homini similis, baiulis è tecto prospectantibus. Non procumbit in genua, non componit manus, non orat. omnia enim membra morbus occuparat. Hic mihi contemplare promptam & effusam Domini liberalitatem: Multo plus largitur, quàm expectabant baiuli. Probabile est enim illos nihil aliud expectare, quàm vt homo paralysi liberaretur. At Dominus qui perspicit intima cordium, vidit hominem magis ægrotare animo quàm corpore. primum itaque interiorem hominem à peccatis liberat. Tanta autem est mansuetudine, vt misero homini non exprobret commissa, nec obiurget, sed tantum addit: Confide fili, bono animo esto, remittuntur tibi peccata tua. Hic incidit locus dicendi de his qui propter peccata sua grauissimas patiuntur infirmitates, sed differemus & hoc in alium locum.

Et cœperũt cogitare Scribæ & Pharisæi, dicẽtes: Quis est hic qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus?

Didicerant Scribæ & Pharisæi ex Esaia, solum Deum esse qui condonaret peccata. Ita enim loquitur per os sui prophetæ: Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et ipsi Iudæorum sacerdotes non remittebant peccata, sed tantùm oblatis hostiis, precibus cum Deo agebant, vt dignaretur populi delictis ignoscere, quum ipsi quoque delictis obnoxij egerent expiatione. Sic enim Paulus ad Hebræos ait: Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit iis qui ignorant & errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis. Neque tum dictum fuerat sacerdotibus: Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis, &c. Quum igitur Christus nullis hostiis nullísque precibus præmissis absolute diceret: Fili, remittuntur tibi peccata tua: Scribæ & Pharisæi, qui aliàs ad calumniandum erant proni, statim cogitant in cordibus suis, Christum blasphemum esse, qui sibi arrogaret, quod solius Dei est: Dei autem solius est peccata remittere, hoc scilicet quod Christus sibi arrogat. Sed valeant ipsi Scribæ & Pharisæi supra modũ blasphemi, qui Christo Iesu Dei vnigenito filio derogare co-

Heb. 5.

nantur quod illi Pater cælestis dedit. Pater enim omne iudicium dedit filio,& hunc misit in mundũ,non vt iudicet mundum,sed vt mundus saluetur per ipsum. Blasphemi itaq; sunt Pharisæi in Deum,adde & in sanctam scripturam. nam hæc quæ docuit ipsos Dei solius esse remittere peccata,eadem & docere potuit, si modò voluissent credere, Christum esse Messiam,ac Dei filium. In hoc itaque culpandi sunt meritò. Est tamen aliud in quo nobis sunt præferendi,hoc nimirum, quòd blasphemias se illibenter audire ostendunt, quum nos blasphemantibus arridere soleamus, etiam contra seuerum

Leui.24. domini mandatum,qui olim Moysi dixerat: Qui blasphemauerit nomẽ domini,morte moriatur. Sed prosequamur quod reliquum est historiæ.

Vt cognouit autem Iesus cogitationes eorum,respondens dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata,an dicere: Surge & ambula?

Necessitas,immo salus nostra quã vnicè sitiebat Christus, ipsum vrgebat, vt suam apud Scribas & Pharisæos tueretur authoritatem: sic autem tuetur, vt aliis atque aliis exemplis suam declaret diuinitatem. Nam vel hoc argumento declarat se esse non quemlibet hominem, quòd ad tacitas illorum cogitationes respondet. Solus enim Deus cardiognostes est. Et vide domini patientiam,qui nõ regerit conuiciũ,nec concitat in illos populum, sed potius irrefutabilibus argumentis suam tuetur authoritatẽ: Quur,inquit,male cogitatis in cordibus vestris? Quasi dicat: Non creditis huic remissa peccata,quia mentis habitum nõ cernitis,sed paralyticum videtis. Quem si verbo erexero,credite & animũ verbo sanatũ esse. Nam cuius est vel vnico verbo sanare paralyticum,eius etiã est dimittere peccata. Vtrum,inquit, facilius est dicere: Remittuntur tibi peccata,an dicere: Surge & ambula? Nimirum vtrunque eius est,qui supra hominem est. Ex hoc itaq; quod oculis conspicamini, credite quod oculis cerni non potest. Pulchrũ est quod Cyrillus hic dicit: O Pharisæi,quia dicitis: Quis potest peccata dimittere,nisi solus Deus? Respondeo vobis: Quis potest secreta cordis scrutari,nisi solus Deus,qui per prophetas dicit: Ego Dominus scrutãs corda,& probans renes. Tu velim perpetuò cogites cogitationes tuas nõ posse Deum latere,& haud dubiè securius posthac ages. Sequitur.

Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata,ait paralytico: Tibi dico surge,tolle lectũ tuũ,&

vade in domum tuam. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat, & abiit in domum suam, magnificans Deum: & stupor apprehendit eos, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

Aperta hic sunt omnia ex præmissis. Reipsa enim declarat Christus se posse dimittere peccata, quum posit verbo curare paralyticum. Cùm enim omnium animi tenerentur suspensi, dubitantes & expectantes quidnam esset facturus Dominus, ait paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & abi in domum tuam. Nec mora, surgit alacer, integris viribus, nullum morbi vestigium præ se ferens, adeoque non languidus, vt ipsum lectum in quo decubuerat, tolleret in humeros, ac domum deportaret. Abit autem non mutus, neque ingratus, sed magnificans Deum. Roget quis, cur iubetur abire domum? Vt suis, qui paralyticum nouerant, quosque diutinis obsequiis vexauerat, prædicaret Iesum, essentque certi testes sanitatis, qui morbi fuerant conscij. Tacent interim Pharisæi, grauiore paralysi correpti, quàm fuerat ille paralyticus. Multitudo indocta religiosius interpretans miraculum hoc, timore concutitur, magnificatque Dominum, ingenuè confitens se vidisse eo die mirabilia. Quæ omnia in vnum si contuleris, multa habebis de diuinitate Christi testimonia. Dei est remittere peccata, Dei est intueri hominum corda, Dei est verbo curare infirmos, Dei solius est mirabilia facere, sicut in Psal. dicitur: Qui facit mirabilia solus. Iam reduc omnia: Christus remittit peccata, patefacit corda Pharisæorum, verbo restituit paralyticum sanitati, & teste turba mirabilia operatur. Hæc igitur quoniam verè de Christo dicũtur, quis negabit ipsum esse Deum Dei filium? Et hactenus quidem historiæ filum interpretati sumus. Allegoriæ verò tractatio maiorem iucunditatem habet, si declaremus paralysim animi multis partibus esse miserabiliorem paralysi corporis. Quam infœliciter paralyticus est, qui manus non habet ad subueniendum egenis, sed habet ad rapinas: qui membra non habet ad officia charitatis, sed habet ad luxum, ad libidinem, ad violentiam? Qui linguam non habet ad docendum & consolandum proximum, sed habet expeditam ad nugandum, ad turpiloquium, ad obtrectandũ. Miser paralyticus est, qui non in grabato, sed in cœno vitiorum volutatur. Miser paralyticus, qui non baiulatur ad Christũ, sed ad omne dedecus. Sed fi[illegible]namus hæc, ex animo deprecantes Christũ verum

medicum & animæ & corporis, quatenus obſcœnitatem ac turpitudinem vitiorum noſtrorum nos agnoſcere faciat, non autem ſolùm agnoſcere, ſed & fugere, & ex animo deteſtari, vt verè & mihi & tibi dicere poſsit: Confide fili, remittuntur tibi peccata. Et ô vtinam nobis cõtingat vel ſemel videre tale miraculum, vt qui iam fuerat paralyticus in virtutibus, iam ſit in eiſdem Mercurius. Neque hoc ſolùm optare conuenit, ſed precibus piis Deum ſolicitare vt hoc fiat.

Et poſt hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui ſedentem ad teloniũ, & ait illi: Sequere me. Et relictis oĩbus ſurgẽs ſecutus eſt eũ.

Sanato corporali paralytico, ſanat etiam ſpiritualiter paralyticum, hoc eſt, talem, qui omnia ſua mẽbra habebat ad pietatem mortua, qui non habebat manus ad ſubuentionem pauperum, ſed ad rapinã & ad fraudem. Hic enim erat publicanorum genius, vt per phas atque nephas ſuis prouiderent loculis: id quod in hiſtoria Zachæi audiemus. Porrò quomodo ſanarit Chriſtus Matthæum (ſic enim alio nomine vocatur) à paralyſi ſua ſpirituali, audiamus. Et poſt hæc exiit Ieſus, ad lacum ſcilicet, & vidit Publicanum nomine Leui ſedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. At ille ad vocem Ieſu velut efficaci quodam incantamento in alium hominem transformatus, ſurgit, & relictis omnibus ſequutus eſt Dominum. Iam hoc erat inſignius miraculum, hominem infami quæſtui deditum, & negotiis inexplicabilibus inuolutum, repente vertere, ſic vt qui paulò ante inhiaret alienis, iam propria in alienos diffunderet. Hoc poſſunt oculi Domini, quibus aſpexit poſtea Petrũ. Hoc poteſt vox Domini, qua vel mortuos excitare potuit. Eia quàm impares ſumus Matthæo telonæ. Hic ad vnicam Domini vocẽ ab omni negotio ſuo ſurgens, Domino obtemperat, eundemq; ſequitur: at nos nullis Domini admonitionibus mouemur. Oculos ſuos ad nos amiciſsimè vertit, at nos tergũ obuertimus, ne corda noſtra emolliat. Vocat nos ad nuptias filij ſui, at nos ſeruos male tractamus. Vocat nos ad magnam cœnam: at nos friuolas excuſationes reddimus. Hinc nobis dicitur: Vocaui, & renuiſtis: ex-
Pro.1 tendi manum meam, & non erat qui aſpiceret. Deſpexiſtis omne conſilium meũ, & increpationes meas neglexiſtis. Ego quoque in interitu veſtro ridebo, & ſubſannabo cum vobis id quod timebatis eueniet. Cum irruerit repentina calamitas & interitus quaſi tempeſtas ingruerit, quando venerit ſuper vos tribulatio & anguſtia: tunc inuocabunt me, & non exau-

diam.mane consurgent, & non inuenient me, eò quod exosam habuerint disciplinam meam, & timorem Domini non susceperunt, &c. Tu itaque simul atque audieris vocem te vocantis, id quod semper fit, obtempera, ne aliquādo inuocando non exaudiare, &c Sed ad textum.

Et fecit ei Leui conuiuium magnum in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorum qui cum illis erant discumbentes.

Matthæus vir non ingratus, beneficium Domini corde agnoscens, quod potuit ad testificandum animi sui promptitudinem exhibet. Parat enim Christo conuiuium, ad quod & alios publicanos & peccatores inuitat, vt quos habuerat socios peccati, essent etiam socij pœnitentiæ Et statim à vocatione sua ostendit ad quid se vocarit Christus, & quàm gnauiter officio suo functurus sit. Muneris certè apostolici est, vocare peccatores ad Christum, hoc quod iam Mattheus facit. Obserua hoc loci, tum demum te verè audisse vocē Domini, quādo senseris te in proximos quosq; esse beneficum.

Et murmurabant Pharisæi & scribæ eorum, dicētes: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?

Duplici errore hic tenebātur Pharisæi, cum magistro veritatis de susceptione peccatorum detrahebant, interim se iustos arbitrantes, qui superbiæ fastu à iustitia longe discesserant: & cum eos criminabantur peccatores, qui resipiscendo à peccatis, non longè erant à iustitia, magis iam pœnitentes, quàm peccatores vocandi. At inuidia eos sic excæcauerat, vt nec sua nec aliena corda nosse possent. Nouerant Matthæum publicanum fuisse, at nosse nolebant quòd idem relictis omnibus quæ possederat, factus esset Christi discipulus. Et plerunque fit, vt minimi peccatores à scelestissimis nebulonibus proscindantur. Sed audiamus vipereas Pharisæorum voces: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Ac si velint dicere: Quum deceat sanctos cū sanctis habere commercium, cur vos publicanos & peccatores palàm infames non solùm admittitis ad colloquium, verùm etiam in ipsorum ædibus familiariter editis ac bibitis cum illis? Hæc ad discipulos Christi dixerunt, sicut ex Matthæo liquet. Quid porrò ad hæc Christus?

Et respondens Iesus dixit ad illos: Non egēt qui sani sunt medico, sed qui male habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Eliciunt & extorquent calumniis suis Pharisæi & Scribæ à

Christo eiusmodi sententiam, qua nihil potest neque fingi,
neque excogitari pretiosius. quid? sententiam talem, qua me-
ritò eriguntur conscientiæ agnitione peccatorum suorum
consternatæ. Vult enim Christus dicere: Quid calumnia-
mini quòd cum publicanis & peccatoribus habeam consue-
tudinem? Imò cum nullis potius me decet habere commer-
cium. Apud quos enim magis decet versari medicum, quàm
apud ægrotos? Ego in hoc veni, vt medear animabus pecca-
torum morbis obnoxiis. Et sanabiliores sunt hi palàm pecca-
tores agnoscentes morbum suum, & ideo medicum accersen-
tes, quàm alij qui sibi sani videntur, cùm intus grauioribus
malis laborent, & insanabilius ægrotent. Quare cum medicus
sim, æquum est vt ad ægros accedam. & qui mihi ob hoc in-
dignantur, non minus damnandi sunt, quàm si qui sanus est,
indignetur medico visenti ægrotum, vt eũ morbo leuet. Ad-
de quòd non venerim vocare iustos, sed peccatores ad pœ-
nitentiam. Hoc dicto Dominus redarguit Pharisæos & scri-
bas, qui sibi videbantur iusti, cùm nihil minus essent. Nemi-
nem enim inuenit Christus verè iustũ: quia omnes, iuxta Pau-
li doctrinam, peccauerunt, & egent gloria Dei. Et iuxta Psal-
mistam: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non
est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Quod itaque
hoc loci Christus dicit, Non veni vocare iustos, ironicôs in-
telligendum est. Notare enim voluit Dominus fastum Pha-
risæorum, qui magis apparebant iusti, quàm erant. Obseruan-
dum hic quòd Christus non contentus fuit dicere: Non ve-
ni vocare iustos, sed peccatores: sed continenter addit, ad
pœnitentiam: quo dicto ostendit ad quid vocare velit pec-
catores: non quidem vt perpetuò peccatores sint, sed vt ex
peccatoribus pœnitentes fiant. Neque enim medicus ad æ-
grotum accedit, vt ab infirmitate non liberetur, sed vt illius
monitis obtemperans ocyssimè conualescat.

*Ad illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Ioannis frequenter ie-
iunant, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum, tui au-
tem edunt & bibunt?*

Ioannis discipuli reprehensibiles.

Matthæus refert ipsos Ioannis discipulos hæc dixisse Sal-
uatori, vnde patet vtrosque coniunctos hac cum quæstione
pulsasse. Et certè hic maximè reprehendendi sunt Ioannis di-
scipuli non solùm de iactantia sui ieiunij, sed etiam quia ca-
lumniantur eum, quem sciebant à magistro suo prædicatum.
Reprehensione item digni sunt, quòd iunguntur Pharisæis,

quos ab Ioanne nouerant esse reprehensos. Cæterùm ex descriptione Matthæi, calumnia illorum magis patet. Primùm enim traducunt Christum apud discipulos suos, dicentes: Quare magister vester manducat cum peccatoribus & publicanis? Et hac calumnia conantur discipulos auocare à Christi discipulatu, vt qui huiusmodi bonis viris indignus sit. Quoniam autem frustra has tendiculas posuerant, alia via aggrediuntur tam fœlix disiungere sodalitium, & traducunt discipulos apud magistrum, vt ipse etiam nolentes à se abigat. Non enim potest inuida iniquitas concordiam fratrum æquo animo ferre. Porrò vt negotium hoc magis apertum fiat, occasio huius quæstionis quærenda est. Ioannes Baptista cum esset confinium legis mox cessaturæ, & euangelicæ libertatis mox emersuræ, quædam tradebat quæ speciem quãdam habebant pharisaici instituti, & aliàs Christus magis detestatus est fiduciam operum pharisaicorum, quàm ipsa opera. Pharisæi autem præter ea quæ ex lege turba faciebat, habebãt certas precum, ieiuniorum item statutas horas & dies. sic & Ioannes discipulis suis nonnulla huiusmodi præscripserat. At Christus quanquam ipse frequenter oraret, tamen suos docuit & paucis, & clam orandum esse: non quòd impium sit, certis quibusdam horis orare, sed quòd Pharisæorũ mens in hoc negotio non omnino pura erat. Nã quàm amet Christus precatores, argumento est quod alibi dicit: Oportet semper orare, & nunquam deficere. Et Paulus ait: Sine intermissione orate. Idem sentiendum de ieiuniis. nam & hæc ad Pharisæorum mentem Christus nõ exegit à suis. Siquidem longè fortius est iniuriam condonare ex animo, bene mereri etiam de male meritis, pro salute proximi etiam vitæ iacturam facere, quàm inediam proferre vsque ad vesperam. Hoc enim etiã impij hypocritæ facere possunt, illud verò soli pij. Sed ad textum, vt audiamus quàm impudenter Pharisæi Christi discipulos sint calũniati: Quid causæ est, inquiũt, quòd discipuli Ioannis frequenter ieiunant, & orant prolixè, & diligenter obseruant quæ maiores custodienda tradiderunt, suntque in talibus stricta conscientia cuncta seruantes: tui verò longè irreligiosiores, edunt & bibunt pro suo arbitrio, neque perinde conspiciuntur frequentes in orando? Quasi dicãt: Si constanter probas Ioannis sanctimoniam, cur dissides ab illius institutione & moribus?

Quæstionis huius occasio.

Quibus ipse ait: Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere ieiunare? Venient autem dies, & cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus.

Mansuetissimus dominus discipulos suos satis amicè excusat, quum tamen Pharisæi longè duriora meruerant. Vult autem dicere: Est tempus ieiunandi, & est tempus non ieiunandi. Quis tam insipiens foret, vt tempore nuptiarum filiis sponsi ieiuniũ præciperet? Gaudẽdum est cum gaudentibus, flendũ cũ flentibus. Sinite filios sponsi sic cum sponso lætari: nam breuissimum tempus ipsis ad hoc concessum est. Simul atq; enim nuptiæ finẽ habuerint, tunc statim succedẽt magni labores, & curæ tristes. Sic, ô Pharisæi, nolite discipulis meis hanc inuidere licentiam, quę non diu durabit. Dum cum illis sum, non ieiunant, tamen temperanter viuunt. At post discessum meum certò ieiunabunt. Et sic factum est. Interim enim dum apud eos fuit, quibusnam molestiis pressi sunt? Profectò nullis. Vnde & Dominus audet rogare, Luc. xxii. Cùm misi vos sine sacculo, & pera, & calciamentis, num quid defuit vobis? Et responderunt: nihil. Sed postquam ablatus est ab eis Christus, tunc impletum est quod prædixerat Ioannis xv. In mundo pressuram habebitis. Tunc & ieiunarunt, & precati sunt, quò possent persistere in tentationibus & tribulationibus. Hoc Acta & epistolæ Apostolorum abundè probant. Addit Christus.

Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram à vestimento nouo immittit in vestimentum vetus, alioqui & nouum rumpit, & veteri non conuenit commissura à nouo.

Prouerbialis est hæc locutio, haud dubiè Iudæis olim familiarior & notior quàm nobis, qua tamen nihil aliud significatur, quàm non omnia omnibus, nec omnia omni tempori conuenire. Paruulis vbera præbentur sugenda, à quibus certè adolescentes abhorrent. Da paruulo solidum cibum & videbis infœlicem conatum. Omnia igitur suo & loco & tempore & modo facienda sunt: ne quod sanctum est canibus detur, aut margaritæ porcis proiiciantur. Dicit ergo hic Christus: Nemo tam ineptit, vt assumentum panni rudis assuat vestimento veteri. dum enim hoc intenderet, vt illud faceret melius, dilaceraret magis, quia vestimentum vetus pannum recentem ferre nequit. Hanc similitudinem siue ad Apostolos, siue ad discipulos Ioannis retuleris, nihil facies absurdi. Discipuli adhuc doctrinæ cælestis non satis erant ca-

pa-

pates, sed prius erant innouandi, vt noua nouis committerentur. Vnde ad ipsos à Christo dictum est: Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Et Petro: Quod ego facio tu nescis modò, scies autẽ postea. Idipsum & de Ioannis discipulis dicendum est, quasi Dominus dicere voluerit: Rogatis, quid non ieiunent discipuli mei? Ego verò dico, Si deberem exactè respondere vobis ex ratione doctrinæ euangelicæ, rudiores estis, quàm vt eam responsionem ferre possetis. Idem vult similitudo, aut si mauis, prouerbium sequens.

Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioquin rumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt: sed vinum nouum in vtres nouos mittendum est: & vtraque conseruantur. Et nemo bibens vetus, statim vult nouum, dicit enim: Vetus melius est.

Quod hic Christus dicit, quantum quidẽ ad verba contextus attinet, satis apertum est. nam quod Christus dicit, subinde solet fieri: at ipsa similitudo docere nos vult, quàm periculosum quámque difficile sit, nouam hanc & spiritualem doctrinam commendare iis qui iam diu veteri assueuerunt. Vix enim quicquam placet cuiquam diuersum ab eo cui diu assueuerit. protinus enim offenditur ad gustum insitatæ rei: quemadmodum qui diu biberit de vino veteri, non statim delectatur nouo musto. requirit enim gustum cui assueuit, & dicit vetus fuisse melius: non ob aliud, nisi quia assueuit. Iam si quis harum rerum quærat exemplum, vnum atque alterum adducam. Nicodemus ille qui ad Iesum noctu venerat, vtrem veterem secum ferebat, hausturus mustum euangelicæ doctrinæ: at quàm male veteri vtri conuenerit cum musto, ipsius Nicodemi stultæ responsiones declarant. Sic Ioannis sexto, quum Christus de comestione corporis sui disputaret, quidam audientes abierunt dicentes: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? Animalis enim homo non percipit ea quæ sunt spiritus, ait Paulus, sed stultitia est illi, &c. Eius rei etiam multa exempla si quis requiret, in actis apostolorum inueniet. Nos huic quinto capiti finem volumus impositum. fœlici cursu, Deoq; nauclero ad caput sequens properantes. *Ioan.3.*

CAPVT VI.

Factum est autem in sabbatho secundoprimo, cum transiret per sata, vellicabant discipuli eius spicas, & manducabant, confricantes manibus.

Quid Lucas intelligi voluerit nomine sabbathi secundo

primi, adhuc apud doctos controuertitur. Sunt tamen qui negotium sic explicare conantur. Leuit. xxiij. sic scribit Moyses: Mense primo quartadecima die ad vesperum Pascha Domini est, & quintadecima die mẽsis huius solennitas azymorum Domini est. septem diebus azyma comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus & sanctus. Iam ex hoc loco constat, Iudæos solennitatibus suis mandato Domini septem dies numerasse, quorum primum nomine sabbati propter celebritatem non censebant, sed secundum ab illo primo sancto die sabbathum vocabant. Porrò hunc diem Lucas rectè appellat secundoprimum sabbathum, quòd fuerit secundus à primo, quem sabbathi nomine non vocauerunt: & primus, quem sabbathum dixerint, & sabbathi diem primum, cùm tamen re vera fuerit secundus. Non abhorret Theophylactus ab hac interpretatione, cùm dicit: Iam totum festum sabbathum vocabant. nam sabbathum requiem sonat. Sæpenumero igitur incidebat festum in Parasceuen, & vocabant parasceuen sabbathum propter festum. Itaq; quod propriè sabbathum erat, nominabant secundoprimum, quòd secundũ esset ab altero festo, & sabbatho quod præcesserat. Hactenus Bulgarius. Sed de his non est ratio vt contendamus. Satis est, diem fuisse sacrum, in quo nephas esset operis aliquid facere. Notandum autem vt non luxuriarint discipuli Christi, quos ad vellendas spicas & sabbatho fames compulerit, cùm tamen nobis, qui euangelici dici volumus, animus semper sit in patinis. Factum discipulorum nihil obscuri habet. Iesus iter faciebat per segetẽ. porrò discipuli cùm forte fortuna esurirẽt, reuulsas spicas aliquot cõfricabant manibus, & granis vescebãtur. Quid tum? An hoc memorabile factum?

Quidam autem Pharisæorum dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbathis?

Hoc scilicet grande piaculum est, grande nephas atque morte piandum. Quid faciunt boni discipuli? Confricant spicis grana & comedunt. Sed heus tu Pharisæe, quis hoc prohibuit? qua lege, ne tale quid fiat, cautum est? An non licet in agro, quod domi licet? Pharisæus domi frangit panem, & non peccat, quî igitur peccare possunt discipuli confringentes spicas? An licet Pharisæis, quod discipulis prohibetur? Quid si Pharisæi viderent nostras ferias, vbi non confricantur spicæ, sed fraude & dolo geritur res? Vbi per integros dies festos potantur, pergræcantur, ludunt, saltant? vbi ne verbulo quidem

Deum diuosve salutant? Sed audiamus Christi responsum.

Et respõdens Iesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit Dauid cùm esurisset ipse, & qui cum illo erant, quomodo intrauit domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducauit, & dedit his qui cum ipso erant, quos non licebat manducare, nisi tantùm sacerdotibus? Et dicebat illis: Quia Dominus est filius hominis etiam sabbathi.

Rursus Dominus suis patrocinatur, & respondet, memorabile factum Dauidis esurientis pharisæis obiiciens. Quasi dicat: Traducitis meos discipulos quasi legis transgressores, quòd ad propellendam famem spicas euulserint, granaq; ex illis in cibum confricauerint, quoniam scilicet hoc non putatis licere in sabbatho, quod omnibus sacrosanctum esse debet. Quî fit autem quòd vos qui legis cognitionem profitemini, non saltem illud legistis, quod fecerat olim Dauid cum esuriret ipse cum suis comitibus, quemadmodum nunc videtis meos esurientes? Non solùm ausurus erat in famis discrimine facere quod mei nunc faciunt, sed ingressus est templum Dei, nec reueritus est vesci sacris panibus, quos illi propositionis appellant, quibus solis sacerdotibus vesci fas erat: nec ipse Dauid solus ausus est vesci, sed ex eisdem pauit comites suos, nihil commotus neque templi religione, neque legis interdicto vetantis quenquam attingere panes illos, præter sacerdotes, idque tantisper, donec in templo versantes sacris operarẽtur. Iam audi collationẽ. Ex vna parte habes Christum cum discipulis, ex altera Dauidem cum comitibus: Hi vescuntur sacris panibus, illi granis, & his crudis. Quid de lege violata? Lex vetabat ne homines prophani comederent sacros panes, vt diximus: Lex item alia vetabat ne quis manibus operaretur sabbathis. Illam legem transgressus est Dauid: hanc verò discipuli. Porrò ob transgressionem legis non male audit Dauid, quoniam fames illum vrsit. Multo minus itaque traducendi sunt discipuli eadem causa, nimirum necessitate compulsi. Leges enim non institutæ sunt ad perniciem hominum, sed ad salutem: & idcirco cessare debent vbi maior vrget necessitas. Et sæpenumero fit, vt lex legi cedere cogatur, id quod Dominus apud alios Euangelistas in hoc negotio satis aperuit, cum de circuncisione & sabbatho collationem faceret. Et hic profectò summè obseruandum est, in quem finem humanæ leges & promulgandæ & interpretandæ sint, nimirum vt

charitati non sint aduersæ: Item ne Dauidi liceat, quod discipulis non permittitur, ne muscas capiant, & crabrones dimittant. Cæterùm historiæ siue exemplo Dauidis, Christus aliam sententiam annectit, inquiens filium hominis etiam esse Dominum sabbathi, nimirum qui certissimè sciat huius trásgressionem ac obseruationem. Alibi dicit Dominus Sabbathum propter hominem, non hominem propter Sabbathum factum. Sed procedamus.

Factum est autem & in alio Sabbatho, vt intraret in Synagogam, & doceret: & erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obseruabant autem scribæ & pharisæi si in Sabbatho curaret, vt inuenirent vnde accusarent eum.

Quia destructionem Sabbathi quam arguebant Pharisæi in discipulis, magister probabili excusauerat exemplo, nunc ipsum obseruando magistrum calumniari volunt, vt si Sabbatho curet, transgressionis: si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Ex his autem videmus, quàm sit lætale venenum odium aduersus pios conceptum. Obcæcat enim, vt sanctissima quæque habeantur pro pessimis, diuina pro peccatis, etiam postquam intelliguntur qualia sint. Sed propter impios calumniatores à pietatis operibus nullatenus est desistendum, quin potius optimi seruatoris exemplo, eo ardentius proximorum indigentiæ est succurrendum, quantumuis illi insaniant, submurmurēt & latrent. Sed ad textum. Factum est autem in alio Sabbatho, &c. Sabbathis præcipuè Dominus in Synagoga docet, vt Beda annotauit, operaturque virtutes, non solùm propter insinuandum spiritale Sabbathum, sed & propter celebriorem eo die populi conuentum. Nam sicut ij quibus venandi ars est, vbi feras, pisces, volucres, plus abundare didicerint, ibi sua maximè retia tendunt: ita & Dominus semper docuit in Synagoga, & in templo quò omnes Iudæi conueniunt, volēns omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. At verò Pharisæi, quos oportebat præcipuè salutem quærere infirmorum, & interpellare Iesum pro sanatione hominis, taciti obseruabāt eum, an scilicet vellet homini restituere manum. Erat enim ibi homo cui dextra manus erat arida. Et nouerant Pharisæi Domini clementiam ad opitulandum omnibus. Atque hinc captabant ansam calumniandi de violato sabbatho, si eo die manum restitueret homini calamitoso, quo lex vetuerat operari.

Ipse verò sciebat cogitationes eorum, & ait homini qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

Apud Ioannis euangelium legimus de Christo: Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine. Hoc quàm verum sit, vbique testatur euangelium. Pharisæi putabant se incauto tendere insidias & laqueos, sed non est consilium, non est prudẽtia, non est sapientia contra Dominum. Dominus enim Iesus Christus scrutator est cordium, scitq; cogitationes Pharisæorum: & vt mala illa impiorum cõsilia etiam hominibus manifesta fiant, ipse Iesus iubet miserum hominẽ surgere, & prodire in publicum, & in medium populi. At ille, vt statim intelligas fuisse dignum beneficio Iesu, surrexit obediens, inq; omnium conspectu constitit. Hic hic, haud dubiè, Pharisæi suauiter risere, putantes Christum in conspectu totius populi impiè acturum, seque ipsos habituros sceleris illius innumeros testes. Sed quid? *Ioan.2.*

Ait autem ad illos Iesus: Interrogo vos, si licet sabbathis benefacere, an malè: animam saluam facere, an perdere?

Nimis idonea est hæc quæstio, vt Cyrillus ait: Nam si licet in sabbatho benefacere, nihil obstat quo minus laborantes à Deo subleuentur. desinat ergo Pharisæus aduersum Christum colligere calumnias. Si autem non licet in sabbatho benefacere, tunc lex prohibet animarum salutem, hoc quod solus blasphemus dicere audet. Imò si velimus ipsius sabbathi sanctionem discutere, ad opus pietatis introductum fuisse reperiemus. Iussit enim Dominus in sabbatho feriari: vt quiescat, inquit, puer tuus, & ancilla tua, & bos tuus, & quodlibet pecus tuum, &c. Iam qui bouis miseretur, & cæterorum pecorum, quomodo non miserebitur hominis graui morbo perplexi? Idonea itaq;, vt diximus, & satis acuta quæstio est, ita vt vtrumcunq; Pharisæi affirmarent vel negarent, haudquaquam abirẽt illæsi. Quomodo enim permisissent malefaciendum aut occidendũ in sabbathis? Cæterùm si concedunt benefaciendum esse, & animam seruandam, inculpabilem reddunt Christum, hoc quod contra suum ipsorum institutum est. Sequitur in contextu.

Et circumspectis omnibus, dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus eius.

Marcus dicit, quòd Pharisæi nihil responderint ad interro-

gata Christi. Quid enim responderent, vnde non confunderentur? In laqueo quem absconderunt, vt psalmographi verbis vtar, comprehẽsus est pes eorum: Et ipsi inciderunt in foueam quã alteri fecerãt. Cùm itaq; Dominus circumtulisset oculos, neq; quisquam esset qui respõderet, dixit homini: Extende manum tuam. Extendit ilico manum prius mancam, contractam & immobilem. Tanta vis erat iubentis. Quid facerent scribæ & Pharisæi?

Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad inuicem quidnam facerent Iesu.

Miraculum euidentius erat, quàm vt negari posset. Sensus communis approbabat esse pium, quouis tempore succurrere saluti mortalium. Christo non habent quod obiiciant, nisi quòd dixerit hęc verba: Extende manum tuam. quod indubie nõ est violare sabbathum. Hominis autem sanationem si... tribuunt, diuinam dicunt inesse ei potestatem. ũ verò non ... hoc tribuunt, cur arguunt? Sed hæc non mouerant pios ... cet Pharisæos ad resipiscentiã. Imò quum ex his Domini ... ctis debuerint agnoscere diuinam virtutẽ, & agnoscere legis authorem, vertuntur in amentiã, iámq; inter sese ineunt parricidale consilium, qua via perderẽt Iesum. En, ô bone, vt ... dicet, vt agat odium, tãtùm vt sibi satisfiat, non curans æquum aut iniquum, fas aut nefas, bonum aut malum. Tum autẽ satisfactum putat sibi, cũ qui odio habetur, vel vltione petitus ... vel sublatus è medio, &c. Exemplorum hæc tẽpestas plenior est, quàm pij velint. Cæterùm sub finẽ huius historiæ addere placet quod Theophylactus admonuit, inquiens: Manũ aridam habet, qui nulla virtutum opera facit. Manus enim, operandi organum est: cui autẽ illa arescit, is omnino ociosus est. Si quis igitur manũ sanari vult, in sabbatho illam sanctificet: neq; enim potest quis opera virtutũ facere, nisi prius à malitia cesset. Declina enim (inquit) à malo, & fac bonum. Itaq; tu qui putas manũ te habere sanam (ait Ambrosius) caue ne auaritia, caue ne sacrilegio contrahatur. Extende sæpius eam: extende ad illum pauperem, qui te obsecrat: extende vt proximum iuues, extende ad Deum pro peccatis tuis, &c. Sic manus extenditur, sic sanatur.

Factum est autem in illis diebus, exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

Nemo hoc loco putet filium Dei quasi infirmum rogare, vt impetret quod implere non posit: potestatis enim autho...

erat, & factus est obedientiæ magister, suo nos exemplo ad præcepta virtutum informans. Ibi enim te docet quid faciendum sit quum aliquod virtutis officium adoriri volueris. Electurus enim Dominus duodecim Apostolos, non solum in monte orat, sed erat pernoctans in oratione, vt Lucas ait, nimirum ostendens quàm ardua res hæc sit. At quàm impij quidam sint in hoc negotio, deplorare possumus, sanare non possumus. In electione enim sacerdotum & clericorum non est vllus respectus ad exemplum Christi, non curantur monita vel præcepta Pauli, non respicitur vel ad Ecclesiæ honestatem, vel ad animarum salutem, sed margaritæ Ecclesiæ, & sanctum Dei porcis ac canibus proiicitur. O domine Iesu visita vineam tuam. Porrò quoniam diximus Christum non ex necessitate, sed multo magis nobis in exemplum orasse, huius exemplum sic inspiciendum est, vt primum discamus quòd orandum, & quomodo orandum sit. Orat, in monte orat, & pernox est in oratione. Oremus & nos, & hoc in monte, hoc est, amota omni humana solicitudine. pernoctatio autem perseuerantiam in precationibus docet, &c.

Et cum dies esset factus, vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominauit. Simonem, quem cognominauit Petrum, & Andream fratrem eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum, Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi, & Simonem qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Scarioth qui fuit proditor.

Quid per noctem iam præteritam egerit Christus, audiuimus, nimirum quòd hanc peregit in deprecando deum, nos interim docẽs, sicut admonuimus, si quid auspicari volemus quod fœlix ac faustum esse cupimus, à deprecatione auspicemur, vt Deus nostris cœptis dexter ac fauens aspiret. Vbi autem diluxit, vocauit ad se discipulos suos, quos iam habebat perpetuos comites, ac testes eorum quæcunque gerebat. Ex his præcipuos aliquot delegit, quos ideo nominauit Apostolos, quòd eos missurus esset veluti legatos Euangelicos in orbẽ vniuersum, nihil aliud acturos quàm quod haberent in mandatis. Quòd autẽ ex multis adeo discipulis duodecim elegit, quos Apostolos constituit & vocauit, quos etiã voluit peculiariter secum esse, & perpetuos eos habere comites & sectatores indiuiduos, deinde & primũ ad prędicandũ Euangeliũ regni emittere, huc videtur spectasse. In

duodecim tribus populum Israel, qui typus fuit totius populi electorum, distribuerat. Iam his selectis Apostolis voluit ministris atque legatis vti ad verum Israel, hoc est, quicquid vndiq; esset filiorum Dei, congregandum atq; instituendum, neq; vt quidam putabant, Israelitas contemniveile. Quæ preterea hic obseruanda forent, quoniam in aliis Euangelistis annotauimus, hic omittenda putauimus.

Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum eius, & multitudo plebis ab omni Iudæa & Hierusalem & maritima, & Tyri & Sidonis, qui venerant vt audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabãtur. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

Locus hic nulla expositione opus habet, quum omnia sint aperta. Sic enim Domini fama & maiestas ipsius increbuerat, vt vndiq; ad eum confluerer turba, etiam multi gẽtilium ex longinquis regionibus. At non erat par omniũ studium, nec similes habebant aduẽtus sui causas. Qui venerunt vt audirent eum, nimirum verbum Dei prędicantẽ, omnibus aliis meritò præferẽdi sunt, neq; tamen incusandi sunt qui venerunt vt sanarẽtur à languoribus suis. Tanta enim erat facultas sanãdi Christo, vt nullum genus morbi illi esset incurabile. Si qui vexabantur à spiritibus immundis, veniẽtes ad illum protinus curabãtur. Si quis solum illũ tangere poterat, citra beneficiũ nõ abibat. Virtus enim de illo exibat, inquit Lucas, & sanabat omnes. id quod de nemine hominum verè dici potest. Nam & prophetę & alij sancti, vt inquit Theophylactus, non habebant virtutẽ à se egredientẽ: non enim fuerunt fontes virtutũ. at Dominus habuit virtutẽ à se egredientẽ, quandoquidẽ ipse fons est virtutũ. Hoc non dicimus in contumeliã Diuorum, sed pro veritate, in gloriã filij Dei. Non potest homo accipere quicquã, ait Ioan. nisi datũ fuerit ei de cælo. Et iterũ de Christo: Nos, inquit, oẽs de plenitudine eius accepimus. Hinc Paulus: Quis dedit ei, & retribuetur illi? Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, &c. De Christo itaq; vere virtus illa sanatiua, vt ita loquar, exit, tanquã ex ꝓprio fonte: quotquot autẽ Diuorum aliquid pręclari vel sunt, vel habẽt, id omne Deo acceptũ ferant necesse est. Hoc etiam preces Ecclesię testantur, quando scilicet ad Christũ clamamus, Fili Dei miserere nostri. Item, Libera nos Domine. Ad ipsos angelos, Archangelos, Diuam virginẽ Theotocon, ad chorum

Ioan. 3.
Ioan. 1.
Rom. 11
Vide Hilarium in Mat. ca. 14. Cano. 14.

Apoſtolicum,&c.ſemper dicimus precantes,Orate pro nobis,Intercedite pro nobis. Nec his obſtat quod ſcriptura teſtatur etiam Chriſtum pro nobis intercedere apud Patrem. ſic enim pro nobis intercedit, vt non minus ſit dator, quàm interceſſor muneris,&c.Sed de his plus ſatis.

Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos,dicebat: Beati pauperes, quia veſtrum eſt regnum Dei.

Apud Matthæum ſic loquitur,Beati,inquiens,pauperes ſpiritu,quoniam ipſorũ eſt regnum cælorum. quibus certè non egenos & mendicos beatificat, ſed vt Theophylactus interpretatur,humiles,& à pecuniæ cupiditate alienos.Hi enim tametſi iuxta mundum videantur contempti & aſpernabiles,tamen ipſorum eſt regnũ cælorum,quoniam certiſsima ſpe iam poſsident,quod vita functi re ipſa poſsidebunt.Et verè beatus eſt,qui quicquid huius eſt mundi,ex animo contẽnere poteſt.nemo enim hoc magis quietè & ſecurè agit.Ecõuerſo qui quæ huius mũdi ſunt quærũt,miſerabiliores ſunt omnibus hominibus.Donec enim voti compotes fiant, donec honores, opes,vel poteſtates acquirant, donec acquiſita adaugeant, ô bone,quàm multa dira illos ſubire oportet! Talẽ pauperem ſe olim profitebatur ditiſsimus rex Dauid,quum diceret:Ego autem ſum egenus & pauper. Et in alio loco ſe peregrinum vocat, id quod de multis fidelibus Paulus in Hebræorum epiſtola adnotauit.Itaq; non de mendicis huius mundi hic locus intelligendus eſt, alioquin multi miſerrima conditione paupertatis,& hic ſeculi gaudiis ob inopiam rerum,& ibi regno Dei obvitiorum nequitiam carẽt.Plures enim ſunt pauperes in ſubſtantia,auariſsimi tamen ſecundum affectũ, quos non ſaluat paupertas, ſed dãnat affectus.Cæterùm quoniã in Matthæo plura de hoc diximus,ad ſequentia procedamus.

Pſal.69. *Pſal.38.* *Heb.11.*

Beati qui nunc eſuritis,quoniam ſaturabimini.

Matthæus habet:Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiã, quoniam ipſi ſaturabuntur.Pauperes ergo prædicti,ſaturi ſunt rerum temporalium,quoniam his non afficiuntur,ſed habentes quæ natura poſtulat(eſt autem hæc pauciſsimis cõtenta)vltra non quærunt:imò in ipſa fame & inopia boni conſulunt, nec Deo reſpõſant,indignos ſe reputantes etiã minoribus donis. Eſurientes autẽ,de quibus iam nobis eſt ſermo,in ipſa copia rerum ſummè inopes ſunt,hoc eſt,quanto plus iuſti ſunt,tanto magis ad iuſtitiam properant,ſemper ad perfectionẽ tendentes.Nunquam enim ſe ſatis iuſtos eſſe putant: ſed quoti-

dianum iustitiæ amant profectum. Esuriunt & sitiũt iustitiam
magis amant robur spiritus, quàm corporis, plus appetunt a-
nimæ quàm corporis salutem. Nec contenti sunt sua iustitia,
hoc est, se iustitiæ operam dare, nisi & alios etiam videant in
hoc stadio currere, &c. Magnam certè emphasim habet quòd
non dixit: Beati qui sectantur, vel qui amant iustitiã: sed qui
esuriunt & sitiunt iustitiam. De hac fame & siti Diua virgo in
superioribus cecinit, dicens: Esurientes impleuit bonis, & di-
Eccl.24. uites dimisit inanes. Et Sapientia alibi clamat: Qui edunt me,
adhuc esurient: & qui me bibunt, adhuc sitient. Hanc ergo iu-
stitiam etiã nos semper esurire ac sitire debemus, vt saturari
cibo refectionis perpetuæ mereamur. Est & alia fames & sitis,
quas qui habent, nunquam saturantur: nimirũ sitis gloriæ, & fa-
mes pecuniarum, quoniam auarus nũquam implebitur pecu-
Eccl.4. nia. Et Ecclesiastes dicit: Considerans reperi & aliam vanita-
tem sub sole. Vnus est, & secundum non habet, non filium,
non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur ocu-
li eius diuitiis: nec recogitat dicens: Cui laboro, & fraudo a-
nimam meam bonis? Sequitur:

Beati qui nunc fletis, quia ridebitis.

In Matthæo legimus: Beati qui lugent, quoniam ipsi cõso-
labuntur. & inibi plura de luctu diximus. Non intelligendus
est autem præsens locus de quacunq; causa lugẽtibus, sicut &
in Matthæo etiam admonuimus. Sunt enim qui amissa bona
temporalia vehementer lugeant, & amissa iustitia nec lachry-
mulam emittant. Et hi qui vel propter aduersam valetudine
lugent, vel quòd bonis amicis priuantur, & id genus alia, ple-
runq; nec spiritualẽ nec temporalem consolationẽ accipiunt.
At illi flentes & lugẽtes de quibus hic Christus loquitur, con-
solationem vtiq; accipient. Quæras, quos lugẽtes vel flentes
velim? Cyrillus intelligit eos qui in hoc mundo nullam con-
solationẽ vel habent, vel habere cupiunt, sed penè in lachry-
mas propter mundi fastidium prorumpunt, quemadmodum
Rom.7. Apostolus qui mundũ pertęsus clamabat: Infœlix homo, quis
me liberabit de corpore mortis huius? Et iterũ: Cupio disso-
Psal.72. ui, & esse cũ Christo. Et propheta: Quid enim mihi est in cœ-
lo, & à te quid volui super terram? Hoc est, valedictis omni-
bus terrenis, te vnum sitio, te ardeo, te vnum quæro & ample-
ctor. Sic & alio psalmo: Defecit anima mea præ tædio, &c.

Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum

propter filium hominis: Gaudete in illa die & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cœlo. Secundum enim hæc faciebant prophetis patres eorum.

Ex his videmus quàm diuersa vita esse debeat Christianorum, à mundanorum vita: imò ex his videmus quàm longè adhuc simus à vera conuersatione Christianorum, quum Dominus illos tantùm beatos pronunciat, qui nullam in hoc mundo vel consolationem vel quietem habent, qui esuriunt & sitiunt, qui lugent & flent, qui flagellantur, quorumque nomen execrationi est huic mundo. Nos autem ita sumus tenerè educati, vt ob Christi nomen aut professionem ne pilo quidem capitis carere velimus: imò vt tantùm nobis hic nihil huiusmodi desit, & Christum & huius patrem in cælis abnegare non dubitamus. Sed ad cõtextum. Sensus est: Vulgus fœlices appellat eos quibus applaudit populus, qui ad honores prouehuntur, quique magnificis titulis celebrantur. Vos autem me autore beati eritis, cum vos deriserint homines, cum vos vt execrabiles è contubernio suo eiecerint, cum in vos mea causa multa probra congesserint, cum nomen etiam vestrum ac memoriam abolere prorsus, vel abominabilem reddere posteris studuerint, idq; nulla vestra culpa, sed odio filij hominis, cuius doctrinam & gloriam prædicabitis. ne quid ob hoc displiceatis vobis, quin potius gaudete quum hæc vobis acciderint, & exultate. Etenim si non respondebit meritis fauor hominum malorum, tum manet vos copiosa merces benefactorum in cælis. Non nouum est hoc exemplum. Semper malis inuisa fuit egregia virtus. Quod in vos facient huius ætatis homines, hoc idem horum maiores fecerunt in sanctos prophetas, non ob aliud, nisi quòd non silebãt veritatem Dei, quæ semper inuisa est improbis. Obseruandum hoc loci, quòd Christus non contentus fuit dixisse: Beati eritis cum vos oderint homines, & cæt. sed signanter addit, propter filium hominis, hoc est, propter predicationem. Possumus certe nonnunqua & Christi laudes prædicare sine periculo, & cum maximo populi applausu, vt cum illius predicamus misericordiam & humanitatem erga peccatores, & quomodo pro nobis dirissima quæque subierit, pro nostris item peccatis satisfecerit, & id genus reliqua. Sed si verè prædicas Christum, & quæ Christo displicent redarguas & reprehendas, humana figmenta reiicias, parum gratus eris mundo. Quomodo autem prædicabimus Dei sapientiam, nisi

redarguerimus mundi inſipientiam? Chriſtus eſt iuſtitia, igitur reprehendenda eſt iniuſtitia. Veritas reprehendit mendacium. Et inde malè audiunt præcones. Sed beatos nos dicit Chriſtus, ſi quid aduerſi nobis oritur illo nomine, non ex noſtra malitia. Vide autem quàm varias attulerit conſolationes. Primùm beatos vocat, ſecundùm dicit mercedem ipſis multam & copioſam in cælis repoſitam: tertiùm teſtatur apoſtolos prophetis veteribus non fore minores, &cæt. Cæterùm quæ hic multi de vocabulo mercedis diſputant, taciti tranſiliemus. Tu gnauiter laborato, ſine Deum de promerita mercede curare. Quòd ſi etiam omnia quæ tibi præcepta ſunt feceris, putato & dicito te inutilem ſeruum, & nihilo ſecius audies in die Domini: Euge ſerue bone & fidelis, intra in gaudium Domini tui, &c. Non poſſum mihi temperare quin hic aſſcribam quod apud Herman ſiue Paſtorem vetuſtiſsimum ſcriptorem legitur. Eſt autem in ſimilitudinibus ordine quinta, qua declaratur & quid nos facere, & quid à Domino expectare debeamus. Quidam cùm haberet fundi, inquit Paſtori angelus, ſeruosq́; multos, in quadam eius parte ſuis poſuit vineam ſucceſſoribus. Deinde peregre profectus, elegit ſeruum quem habebat fidelem, ac ſibi probatum: eique aſsignauit vineam, præcipiens vt vitibus iungeret palos: quod ſi feciſſet, & mandatum ſuum conſummaſſet, libertatem eidem ſe daturum promiſit: nec præterea quicquam aliud præcepit illi quod in ea faceret, atque ita peregrè profectus eſt. Poſtquam autem ſeruus ille curam apprehendit, fecit quæcunque præceperat Dominus. Quumque depalaſſet vineam illam, & animaduertiſſet eam herbis repletã, cœpit ſecum cogitare, dicẽs: Peregi quod mihi præceperat Dominus. Fodiam nunc vineam hanc, & erit formoſior, cum fuerit foſſata, & extractis herbis maiorem dabit fructum, & non ſuffocabitur ab herbis. Poſt aliquantum verò temporis venit dominus eius, & ingreſſus eſt vineam, quam cum depalatam vidiſſet decenter, at circumfoſſatam, & extractas herbas ab ea, & lætas eſſe vites, ex facto hoc ſerui ſui gaudiũ cepit. Adhibito itaq; filio quem charum atq; hæredẽ habebat, & amicis, quos in cõſilium vocabat, indicat ea quæ ſeruo ſuo facienda mandaſſet, & quæ præterea ille feciſſet. At illi protinus gratulati ſunt ſeruo illi, quòd tam plenum teſtimonium domini ſui aſſecutus fuiſſet. Ait deinde illis: Ego quidẽ huic ſeruo libertatem promiſi, ſi cuſtodiſſet mandatum meum

quod dederam: & custodiuit illud,& præterea opus bonum adiecit in vineam, quod mihi quamplurimum placuit. Pro hoc igitur opere quod fecit, volo eum facere filio meo cohæredem, qui cum sensisset quòd esset bonum, non dissimulauit, sed fecit illud, &c. Et hactenus quidem similitudinem Pastoris audiuimus, simplicem quidem illam, & facilem intellectu, nec vllo modo ab euangelicis parabolis abhorrentem. Quod in Luca nostro sequitur, audiemus.

Veruntamen væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram.

Licet in pecuniariis copiis multa sint lenocinia delictorum, nonnunquam tamen etiam sunt incentiua virtutum. Et laudabilior est pauper, qui prompto affectu dat hoc quod habet, quàm diues, qui difficilè etiam plura dat. Igitur non census, sed affectus in crimine est, ait beatus Ambrosius. Et quòd diuites væ audiunt, & æternum pereunt, non tã diuitiæ, quàm diuitiarum amor in culpa est. Non enim omnis qui habet diuitias, sed vt ait Ecclesiastes, qui amat diuitias, fructus non capiet ex eis: quia qui habita temporalia vel animo contemnere, vel pauperi nescit erogare, vsu quidem horum delectatur ad præsens, sed fructu, quem dando poterat acquirere, carebit in posterum. Tales enim amant diuitias suas plus æquo, & dum ex his sese nutriunt, ad luxum abutuntur, omnem spem suam in illas collocant, thesaurum pro Deo habent, qui ipsis in omnibus tribulationibus sacra anchora esse possit, &cæt. Et de his in Matthæo inquit Christus: Facilius est camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in *Matth. 18.* regnum cælorum. Apostolus item ad Timotheum scribit: *1.Timo.6.* Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueũ diaboli, & desideria vana, quæ mergunt hominem in interitũ & perditionem. Qui ditescere volunt, inquit, non qui diuites sunt. Fuerunt enim sanctissimi viri diuites, nullus autem sanctorum ditescere voluit, sed obtemperarunt potius Psalmistæ canenti: Diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Ad- *Psalm.61.* dam quod Ecclesiasticus habet: Beatus diues, inquit, qui inuentus est sine macula, qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua, &c. cap.xxxi. Breuiter, illis comminatur væ, qui consolationem suam hic habent, hoc est, qui sic contemnunt diuina, vt omnem suam fœlicitatem in diuitias collocarint, &c. Sequitur.

Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis.

Quoniam supra dictum est: Beati qui esuritis, quoniam sa-
turabimini, rectè iam sequitur à contrario: Væ qui saturati
estis, quoniam esurietis. Et Diua Virgo in cantico suo ceci-
nit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Sic
1. Reg. 2. Anna Samuelis: Repleti prius, pro panibus se locauerunt, &
famelici saturati sunt. Astipulatur etiam his Psaltes, inquiens:
Diuites eguerunt & esurierunt: inquirẽtes autem Dominum
non deficiet omne bonum. Admonuimus autem in superio-
ribus, hanc famem vel sitim non intelligendam de corporali
aliquo cibo vel potu, quoniam apud Matthæum Dominus
de siti iustitiæ dixit, hoc ipsum & iam repetitum volumus. Il-
lis enim væ comminatur, qui ad Dei iustitiam, & ad iustitiæ
opera quasi nauseam concipiunt, & qui iuxta Apostolum, sua
volentes constituere iustitiam, iustitiæ Dei nolunt esse sub-
iecti. Breuiter, de illis intelligendus est locus hic, qui iustitiæ
perfectionem sibi vendicant, quum ipsam vix à limine salu-
tarint: qui sibimetipsis iusti videntur, sicut illi Pharisæi, & a-
lios contemnunt: quod quidem non Christianorum, sed Pha
risæorum & hypocritarum est. Porrò si quis simpliciter hæc
de corporali saturitate intelligi velit, & hic non impruden-
ter facit. Argumento tibi sit vel vnus diues ille epulo, cui
postea dictum est: Fili, recordare quia recepisti bona in vita
tua, &c.

Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.

Supra dictum est: Beati qui nunc fletis, quoniam ridebi-
tis. ergo væ illis qui rident, quoniam lugebunt & flebunt. Et
sicut non omnes beati sunt qui quacunque de causa lugent,
ita nec omnes maledicti, qui quacunque de causa rident. Sed
illi proculdubio maledicuntur ob risum & lætitiam, qui læ-
tantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis: qui
deliniti rerum fluxarum successu, dulcique fortuna ebrij, ri-
dent, seque beatos existimant. Ad tales clamat Iacobus Apo-
Iacob. 4. stolus in canonica sua, inquiens: Risus vester in luctum con-
uertetur, & gaudium in mœrorem. Sic olim ridebant Iudæi
Hierosolymis, cũ interim fleret ipsorum nomine Christus.
Vide D. Ba Cæterùm quatenus ridendum sit homini Christiano, & qua-
sil. in regu- tenus eidem lætãdum, quid attinet plurimis disputare? Vallis
lis monach. lachrymarum præsens hic mundus est, non thalamus nuptia-
cap. 37. lis: & qui penitius vitam suam discusserit, inueniet quod de-
ploret plurimum, vnde lætetur nihil inueniet. Hoc nouerat

qui in psalmis clamat: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Et Paulus: Infœlix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Porrò si gaudere & lætari volueris, audi quid Paulus dicat: Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus enim prope est. Sic alibi dicit Christus discipulis suis: Gaudete, quoniã merces vestra copiosa est in cælis. Et rursũ: Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis, &c. Sequit.

Væ cum benedixerint vobis omnes homines: secundum enim hæc faciebant pseudoprophetis patres eorum.

Mundus illos fœlices existimat, qui diuites sunt, qui saturati sunt, qui rident, & qui ab omnibus benedicuntur: at quàm diuersum Christus sentiat, iã satis audiuimus. Bonum quidem est laudari, quoniã ille sapiens dicebat: Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ. at ob malefacta velle laudari, imò etiam ob benefacta velle laudari, execrandum est. Hinc Paulus in Galatis dicit: Si adhuc hominibus placerē, Christi seruus non essem. Et Christus discipulis: Si de mundo essetis, inquit, mundus vtique quod suum esset diligeret. Sed quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea vos odit mundus. Quomodo autem sibi non contradixerit Paulus in eo quod alibi dicit: Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo: alibi ex D. Augustino à me explicatum est. Hoc profectò verissimum est, ambitionē, hoc est ab auditoribus ambire applausum, ipsissimam esse prophetarum perniciem. Nam qui eius est animi, studet ita suas moderari conciones, ne quem irritet, ne quem lædat, ne alicuius vitam turpem proscindat. Tales enim adulatores nolunt male audire, sed malunt vt manus manum fricet, & mutuum se muli scabant, ideoque prophetis suis illud occinunt ex Esaia: Loquimini nobis placentia, &c. Illi porrò ne auditoribus suis sint ingrati, nouerant sic attrectare hulcus, ne tamen exasperent. Væ ergo illis prophetis, inquit Christus, qui sic benedicuntur ab omnibus. secundum enim hæc faciebant pseudoprophetis patres eorũ. Hic obseruãdum, nullum vnquã prophetã extitisse, qui ab omnibus hominibus fuerit laudatus. Pij enim homines malos prophetas nõ laudāt, sicut etiã bonis nusquã cõtradicunt. Dictũ autē est hic omnes homines, pro maiore hominũ parte. Maior autē hominum pars non semper potior, vt ille ait. Deinde obseruandũ, væ illud terribile solùm ad eos pertinere prophetas, qui sibi plurimũ

placent ob applauſum populi, quique ne ab hominibus malè audiant, omnes ſuas conciones eò dirigunt. Breuiter, illos intellige, qui quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti. Nã quorum talis eſt genius, prædicant quæcunque laudatores ſui volunt ac amant. Volunt enim magni haberi, quicquid tandẽ fiat de Chriſto & huius Eccleſia. Porrò quod Chriſtus dicit: Sic enim faciebant pſeudoprophetis patres eorum, ex bibliis patet. Exemplo nobis fuit Hieremias & Michæas boni prophetæ, & Ananias pſeudopropheta. Hic enim cum fregiſſet catenam quæ fuit in collo Hieremiæ, adiecit: Hæc dicit Dominus: Sic confringam iugum Nabuchodonozoris regis Babylonis poſt duos annos dierum, de collo omnium gentium, &c. Porrò cùm huic contradiceret Hieremias, quàm malè tractarint eum ſui, ſcriptura nõ tacuit. Sic iij. Reg. xxii. dum Michæas dicit quæ futura erant ſuper regem Iſrael & regem Iuda, malè audit, & percutitur in maxilla à pſeudopropheta Sedechia. Et ait ibi rex Iſrael: Nunquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, ſed ſemper malum, &c. At Sedechiam qui fecerat cornua ferrea, & dixerat: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam, &c. in maximo honore habuerunt. Sed ſufficiant hæc. Sequitur:

Hier. 28

Sed vobis dico qui auditis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui vos oderunt, benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

Quamuis hoc præceptum maximè verbi miniſtros admoneat ſui officij, ne ſcilicet auditorum improbitate ab euangelizandi munere ceſſent, tamen ad omnes Chriſtianos dictum eſſe, & illud ab his exigi, non eſt dubium. Vult enim Chriſtus, vt qui à Chriſto Chriſtiani vocentur, etiam Chriſti ſequantur veſtigia. At Chriſtus dilexit nos cum adhuc inimici eramus, & benefecit nobis qui eramus oſores iuſtitiæ, benedixit maledicentibus, & orauit pro calumniantibus: quæ omnia euangelij contextus apertè habet. Audiamus itaque, imò & implere ſtudeamus quod nobis Chriſtianis hoc loci præſcribitur. Conſiderate quàm multum deuiauerimus à Chriſtiana indole, quàm contempſerimus Chriſti ſermones. Iubemur inimicos diligere, & odientibus nos benefacere, &c. nos autem amicos odimus, & benefactoribus maledicimus: & qui famæ noſtræ conſulunt, criminamur: & qui nobis bene precantur, eos nos vel diris deuouemus. Locus hic non multa interpretatione opus habet, ſed fideli obſequio.

Primus gradus eſt, vt diligas eos qui tibi malè volunt. Secundus, vt & illis benefacias, vtcunque te odiant. Hinc Ioannes ait: Non diligamus ore aut lingua, ſed opere & veritate. Tertius gradus eſt, vt maledicentibus benedicas. Quartus, vt eos qui tua beneficentia nolunt miteſcere, Deo commẽdes. Hoc eſt, non ſuffecerit ignoſcere inimicis tuis, niſi etiam illis dei fauorem & gratiam impetrare ſtudeas. Inde elegans & Chriſtianum illud verbum manauit, quod nonnulli boni homines vſurpant quoties audierint ab aliquo ſibi aut verbis aut factis fieri iniuriam, dicentes: Ignoſcat tibi Deus. Das dirs Got verziehe. quaſi compatiendo, qui nihil plus optant, quàm ne talis culpa ipſi coram Deo damno ſit aut fraudi. Sed vbi inuenies iam tales Chriſtianos? Apud Euangelicos? non. Apud veteres Chriſtianos? non. Vtraque pars veneno odij, iræ, & rãcoris turgida eſt, ac tumet. Alter alterius ſitit & perniciem & ſanguinem: & nemo non ſibi melius vult quàm alteri. Sed quomodo diliget, & beneficio proſequetur is inimicum ſuum, qui Deum ſummum & omnis bonitatis fontem non diligit? Enimuero quod inimicis debebamus, hactenus Deo non exhibetur. Quot putas inuenire liceret Chriſtianos (hoc eſt, qui hoc cenſentur nomine) qui optarent nec Deum eſſe, nec cælum, tantum ob hoc, vt ſibi liceret impunè impurè viuere? An non ſine intermiſsione nomen Dei blaſphematur & à nobis, & inter nos? An non frequenter, ne dicam ſemper, calumniantur Dei facta? Vides quàm belli ſumus Chriſtiani. Vides quàm longè ſimus à Chriſtiana dilectione. Et interim tamen egregiè ſuperbimus, ac ſi omne penſum abſoluiſſemus. Fortè putamus Chriſti præcepta ad nos nihil pertinere. Nolumus hic multis diſputare, præceptũm ne ſit an conſiliũ, quod hic à Chriſto præſcribitur. Intellige vt libet, qui odiũ & inuidiam aduerſus proximum in corde gerit, à Chriſti regno alienus exiſtit. Quæ ſequuntur audi. *1. Ioan. 3*

Et qui te percũtit in maxillam vnam, præbe illi & alteram. Et ab eo qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere.

Phariſæorum commentum erat, licere omnibus vim vi repellere, quoniam in Moyſe dictum legerunt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente, &c. Quod ſi verum eſſet, vt quiſque poſsit ſe vindicare, quid opus foret iudice? Manifeſtè itaque patet hoc dictum pertinere ad magiſtratum, cui Dominus gladium permiſit & commiſit ad puniendum malos: illi autem deprauarunt dictum Domini, priuatis ipſorum af-

Præparatio hæc in corde est, nõ in corpore.

Augustin contra Faustum lib. 22 cap 76

fectibus accommodantes, quod magistratui peculiariter d…
ctum est. Non est cuiusuis dicere ius, & vindictam sumere.
Itaque quod hic dicit Christus de exhibitione alterius ma-
xillæ, & tunicæ, nihil aliud docere voluit, nisi vt Christianus
homo aliquo modo læsus, non quærat vindictam, paratus-
que sit ad duriora ferenda, quàm ad vindictam de inimico
mendam. Breuiter, tale cor postulat Dominus in suis, …
ab omni impatientia, & vindictæ cupidine & contentione …
alienum. Nec tamen negauerim posse contingere, vt …
Christi verba, & altera maxilla, & tunica ablato pallio …
hibenda: nec dubitauerim quin non semel tale quid à pi…
ctum sit. Porrò an Christiano homini liceat aduersus C…
stianum iure agere, & coram iudice apparere, in Corinth.
nostris docuimus. Charitas in huiusmodi negotiis consi…
da venit. Et non refert, iudicio assistas siue nõ, nec rete…
repetas, an non: sed quo animo hoc ipsum facias, plurim…
refert. Idem sentiendum de hoc quod sequitur.

Omni autẽ petẽti te tribue: & qui aufert quæ tua sunt, ne repete.

Quis dubitat hæc esse faciẽda simpliciter, si hoc ipsum …
nor Dei & charitas fraterna postulauerit? Aliàs quomodo
hæc impleri debeant, facilè videre est. Non sis auarus, non …
inuidus, paruo contentus esto, de omnibus bene merens …
de, & hoc præcepti ad mentẽ Christi impleueris. Quis en…
omni petenti dare posset? Non Midæ opes, non Crœsi di…
tiæ in hoc sufficerint. Et si non licet repetere tua quæ tibi …
lata fuerint, quomodo curabis familiam tuam? Et qui …
vel vxorem vel filias abduxerit, ad adulterium commit…
An impunè licebit aliis tibi tua furto auferre? Breuiter, …
qua vis aut procella ob euangelium tibi imminet, aut m…
tur exitium, tum non solùm tunicam, sed etiam pallium, …
& corporis & totius vitæ iacturam non illibẽter feceris. N…
que hic oscitanter aduigilandum est, ne qua ansa detur ne…
lonibus & latronibus hac doctrina abutẽdi, & dicendi, C…
stianos omnia aduersa libenter debere pati, & suo iure …
ter cedere, &c. Sic enim Iulian⁹ cæsar pessimus apostata …
textum olim Christianis obiiciebat, dicens ipsorum iure
cum ipsis velle agere, &c. Sic enim ille ad Laurentium P…
dentio concentore inquit:

Præfectus. Sic dogma vestrum est, audio.
Suum quibusque reddito.
En Cæsar agnoscit suum

Nomiſmà nummis inditum,&c.
Implete dictorum fidem,
Quam vos per orbem venditis:
Nummos libenter reddite,
Eſtote verbis diuites,&c. Profectò quę hactenus poſt execrationes Domini audiuimus, non oſcitanter vel audienda vel conſiderãda ſunt: nec dubitandum, quin omnia ad vnum à multis bonis Chriſtianis impleta fuerint: id quod & ſupra admonui,& plurimorum ſanctorum vitæ teſtantur. At nos omnino degenerauimus à vera pietate. Diuos non ſolùm nõ imitamur,ſed ne paſsiones quidem illorum patienter audire volumus. Neque vſque ad ſanguinem reſiſtimus, ſed omni vento doctrinæ circumferimur. Malumus periculum facere religionis,quàm quæſtus. Sed quid Chriſtus? Filius hominis ſi venerit in terram, putas inueniet fidem? At quoniam deploratione nihil proficimus,ad ſequentia procedamus.

Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.

Si qui ſunt qui breues volunt conciones,hãc audiant, imò non ſolùm audiant,ſed & opere perficiant. Non obſcura eſt intellectu,nec difficilis factu,accedente nimirum & adiuuante Dei gratia. Hoc præceptum, hæc breuis concio pectoribus noſtris inſcripta eſt. Natura hoc docere poſſet, vt quod tibi fieri nolis,hoc ipſum alteri ne faceres. Qui hoc fecerit, verè proximum ſicut ſeipſum diligit. Apud Matthæum eandem ſententiam legimus,& quaſi eiſdẽ verbis. Sic enim ait: Omnia igitur quæcunque volueritis vt faciant vobis homines,ſic & vos facite illis. Hæc enim eſt lex, & prophetæ. Sic etiam de primis illis mandatis,de dilectione nimirum dei & proximi,dicit: In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet,& prophetę. Ac ſi diceret: Scire cupitis quę ego docuerim,tum quæ Moyſes & omnes prophetæ tradiderint? ea vobis compendio dicam, tanta breuitate complexurus, vt de grauitate & perplexitate doctrinæ meæ omnis veſtra querimonia videatur inutilis & ſuperuacanea: Prout vultis vt faciant vobis homines,& vos facite illis. Doctrina hæc breuis eſt, quæ modico ſpatio diſci poteſt,modò ſtudium adſit,& diſcendi ſedulitas,ac voluntas iuxta hanc viuendi. Craſsis exemplis negotium accipe: Nullus eſt mortalium (vt reor) qui libenter velit furto ſe compilari. Qua de re ſi cor ſuum interrogat, fateri cogitur ſe profectò non libenter videre velle.

Cap.7
D. Aug. de vera religio. cap.46

Cur ergo idem apud animum ſuum non concludit, vt alteri quoque idem non faciat? Vt ſi forum rerum venalium inſpexeris, vbi quiſque ſua quamplurimo pretio poterit vendit prout ipſi viſum eſt, adeo vt non illibenter aliquid triginta nummis venderet; quod non valet nec conſtat decem, & tu interrogares illum, heus amice, cuperés ne hoc tibi quoque ab aliis fieri? Ibi illè adeo natura barbarus & impudens eſſe non poteſt, quin dicat, ſe malle emere prout fori ratio pertulerit, & quanti æquum & bonum eſſet, ne defraudaretur. Ecce hic cor tuum eſt, quod tibi bellè nouit dicere quidnam libenter haberes, & tua conſcientia quæ concludit, aliis quoque hoc ipſum facto exhibendum eſſe. Quod de mercimoniis diximus, etiam de omnibus aliis hominum negotiis & dictum & intellectum volumus.

Et ſi diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores ſe diligentes diligunt. Et ſi benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? Siquidem & peccatores hoc faciunt. Et ſi mutuum dederitis his à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia.

Vult Chriſtus vt ſui diſcipuli omnes alios homines, cuiuſcunque illi fuerint cõditionis, probitate & iuſtitia excellant. Hinc eſt quod apud Matthæum dicit: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Sic etiam hoc loci admonet quàm præſtare debeat iuſtitia noſtra aliorum iuſtitiæ. Natura docet, vt quis benefactoribus ſuis & dilectoribus ſuis non ſit offenſus: at Chriſtus hoc non damnat, verùm longe ſublimiora à ſuis requirit, nimirum vt omnes ex æquo diligant, omnibus citra reſpectum benefaciant, ſiue illi amici fuerint, ſiue inimici, ſiue repẽdere ac par referre poſsint, ſiue minus. Cæterum de emptionibus & vẽditionibus hic nihil, nam de hoc negotio Chriſtus nihil præſcripſit, niſi in genere, vt ſcilicet charitatis fraternæ non ſimus immemores, neque rem noſtram proximi damno augeamus. De fœneratoribus & vſurariis ſuo loco dicemus, de peſtilentiſsima ſcilicet reipublicæ lue. At hic cogitare licet quàm longe declinauerimus à vero Chriſtianiſmo, vbi ſic refriguit charitas, vt nec illis benefaciamus, qui de nobis meriti ſunt optimè. Odimus qui nobis non male volunt. Nocere nos non pudet eis à quibus ne ſemel quidem læſi ſumus, immo & qui noſtris commodis

Matt 5.

perpetuò

perpetuò ſtudent. Non damus mutuum nulla ſpe lucri, ſed ſanguine pauperum viuimus, in hoc & Publicanis & Ethnicis peiores. Sed tranſeamus.

Veruntamen diligite inimicos veſtros, benefacite & mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa, & eritis filij altiſsimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.

Chriſtus hiſce verbis nos excitare conatur vt diligamus inimicos & aduerſarios noſtros reſpectu futuræ mercedis, quam copioſam pollicetur eis qui inimicis non ſunt infenſi. Non eſt, inquit Chriſtus, vt quis ſe exiſtimet fruſtra inimico benefacere. nam nemo fruſtrabitur ſua mercede, etiam ſi ab inimico nihil receperit. Deum enim obæratum habebit, à quo illi multa & copioſa merces ſperanda. Qui enim in hoc præcepto ſe exhibuerit morigerum, efficitur filius altiſsimi, qui & ipſe beneficus eſt erga ingratos & malos. Iam ſi filius, etiam hæres, hæres quidem Dei, vt inquit Apoſtolus, cohæres autem Chriſti. Hinc etiam Chryſoſt. dicit: Attende mutui naturam mirabilem, alius recipit, & alius obligat ſe pro debitis, centuplum in præſenti reddens, in futuro verò vitam æternam. Iam ſi filij Dei ſunt qui etiam inimicos ſuos diligunt, & qui de omnibus bene mereri ſtudent, quis non videt quem patrem habeant, qui nemini benefacere, verùm omnibus incommodare ſtudent?

Eſtote ergo miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt.

Rurſus nobis declarat vnde poſsimus filij Dei fieri, nimirum ſi benefici fuerimus erga omnes. Si enim Deus qui nouit omnium mortalium corda, tamen ex immenſa naturæ ſuę bonitate tam beneficus eſt erga plurimos indignos, in quibus ſcit perituram largitatem ſuam: quanto magis oportet nos idem facere, quos ſæpe latet, digni an indigni ſint qui beneficio iuuantur, & incertus eſt rerum exitus? Et certè decet nos tanquam germanos filios, patris noſtri cæleſtis largam & omnibus expoſitam beneficentiam referre. Filij carnales frequenter ſimilantur carnalibus patribus in facie, aut in loquela, aut in riſu, aut in aliquo alio corporis ſigno. Et hi quidem etiamſi ſimiles fuerint, laudem nullam merentur: & ſi diſsimiles, nullam vituperationem, quia non eſt in hominis poteſtate qualem corporis accipiat qualitatẽ, nec poteſt quiſquam cubitum vnum, vt Chriſtus ait, addere ad ſtaturam ſuam. Filij autem Dei ſi quidem patri ſimiles fuerint, laudandi ſunt: ſi autem diſsimiles, nimis vituperandi: quoniam in noſtro ar-

bitrio, inque nostra potestate est, cum Dei gratia patrem nostrum in virtutibus referre.

Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini.

Vide Augustinũ in expositione quarundã Propo. epistolæ Rom. num. 79

Ordò pulcherrimus est, quum sic virtus virtutẽ sequitur. Profectò qui ad exemplum patris cælestis misericors est, qui cõdolere potest alienæ infirmitati, ille nunquam proximum suum iudicabit, nunquam fratrem suum condemnabit. Non dicam quatenus homo Christianus iudicare possit, aut non possit. Timeo enim margaritas porcis proiicere, nimirum his porcis qui aliàs satis proni sunt ad proximi famam proscindendam. Christus hic prohibet, ne quem ex maleuolentia iudices, ne quem ex odio condemnes. Iudicat autem proximum, quisquis huius facta in peiorẽ partem interpretatur.

Cõdemnare, quid

Condemnare verò, est proximum diris deuouere, vt si quis dicat fratrem diaboli filium, &c. Aut: Hic dignus est qui corpore & anima quàm citissime pereat. Hæc enim odij & inueteratæ iræ sunt germina, hi fructus excandescentis animi. Porrò quæras an ne licitum sit manifesta malefacta proximi in malam partem interpretari, vt sunt ebrietás, fornicatio, homicidium, &c. Accipe responsionem ex ipsis sacris literis depromptam. Noli hunc diris deuouere, nec doce Christum quid se facere deceat. Omne iudicium pater dedit filio, non tibi. Sed primum cogita num talis aliquando fueris, aut forte iam talis, vel etiã peior sis. Quòd si talis non es, nec vnquam tam scelerate egisti, age Deo grates, cuius gratia præseruatus es, & cogita te nõ meliora vel iam perpetrasse, vel olim perpetraturũ, nisi gratia Dei te subleuauerit. Huc pertinet quod Paulus alibi dicit: Quis es tu qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat & cadit, &c. Secundò tuum est, vt pro scelerato apud Deum intercedas, huicque veniam impetrare à Domino studeas. De his autem factis quæ & bono & malo animo fieri possunt, Augustinum patiare doctorem. In istis, quæ vtrum bono vel malo animo fiant, inquit, scire non possumus, melius est vt ad partem dexterã animum nostrum declinemus: quia tolerabilius est nos in hoc pręueniri, vt eos qui mali sunt, bonos credamus, quàm vt consuetudine iudicandi, etiam de bonis quod malum est suspicemur. De iudicio & condemnatione quæ à concionatoribus, vel à magistratu, vel à pædagogis, aut etiam à parentibus fit, nihil hic pręcipitur. nullus talibus hic canon pręscribitur. Tolle iram,

odium, & maleuolentiam, & adde charitatem & misericordiam, & tum licebit iudicare & cōdemnare. Quod sequitur, non malè præmissis cohæret.

Dimittite, & dimittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis.

Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Quî fit, vult dicere, quòd tam crudelem & tam seuerum præbeas te fratris tui iudicem? An tu nunquam turbasti aliquam aquam? An perpetuò innocēter & angelicè vixisti? non profectò. Non est iam in humanis qui neminem vnquam læserit, siue hoc sciens, siue ignorans fecerit: ergo nemo est qui non opus habeat peccatorum remissione. Et hoc de illa offensione intellectū volumus, qua proximus noster à nobis offenditur. Iam quoties Deum nostrum offendimus? quoties in patrem nostrum cælestem peccamus? Quid si ille tam crudelis esset aduersum nos, atque nos sumus erga proximos nostros? Proinde vis vt dimittantur tibi peccata tua, quæ in deum peccasti? dimitte etiam proximo tuo. Hoc etiam in Matthæo nostro nō semel audiuimus, & idipsum in Luca nostro non ita multò post clarius audiemus. Sed quid Sapiens ille? Relinque proximo tuo *Eccl. 28* nocenti tibi, & tunc deprecanti tibi peccata tua soluentur. Homo homini reseruat irā, & à deo quærit medelam? In hominem sibi similem non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur? Ipse, dum caro sit, reseruat iram, & propitiationem petit à domino? Quis exorabit pro delicto illius? Memorare nouissimorū, & desine inimicari, &c. Sed ais: Audio quod iubes, & peccāti in me fratri remittam offensam: at posthac ī īgratū nihil beneficij cōferā. Sed quid ad hæc Christus? Date, & dabitur vobis. Poteris hanc inire conditionē cū deo, vt tibi solùm præterita peccata dimittat, nihil tamen boni addat? Igitur sicut vis vt tecū agat Deus, ita & tu agas cum proximo tuo. Quis autem non peteret à Deo & peccatorum remissionem, & beneficiorum largitionem? Da igitur proximo tuo qui tua ope eget, & tibi egenti à Deo satis dabitur. Mensuram, inquit, bonā, hoc est, magnam & confertā, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Qui? Illi nimirum quibus benefacis, quos tuis obsequiis & officiis subleuas. Illi, de quibus Christus inquit: Recipient vos in æterna tabernacula. Estote ergo liberales erga quosuis, siue

illi fuerint amici, ſiue inimici, & redibit ad vos multo cum fœnore veſtrum beneficium. Eadem quippe menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis. Hoc eſt, quicquid feceritis proximo veſtro, tam bonum quàm malum, in vos redundabit. Qui parcè ſeminat, parcè & metet: & qui ſeminat in benedictionibus, ait Paulus, de benedictionibus & metet. Sed de eleemoſynis faciendis ſuo & magis oportuno loco. Nos hunc locum interpretamur de his qui ſimulatè potius quàm verè inimicis dimittunt peccata: & putant ſe penſum abſoluiſſe, ſi tantùm non lædant quenquam, cùm tamen ſe lædant, ſuámque animam occidãt quàm miſerrimè. Hoc enim quod proximo faciunt, vt diximus, à Deo recipient. Sic proximo condonandum eſt, ſicut Deus condonauit nobis, per Chriſtum, ait Apoſtolus. &c. Sequitur:

Dicebat autem illis & ſimilitudinem. Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? nonne ambo in foueam cadunt?

Quomodo poteſt coruus coruo nigredinem exprobrare, aut claudus irridere loripedem? Prouerbiales huiuſmodi ſententiæ nuſquam non ſunt obuiæ, ſiue ſacra legas, ſiue prophana. Videtur autem mihi is ſenſus eſſe, quem quidem ante nos vidit Venerabilis Beda, ac ſi velit dicere Chriſtus: Quid tu ſic exaggeras crimen fratris tui, quaſi tu eiuſmodi nihil vnquam geſſeris? Si malum eſt irritare proximum, ſi deteſtandum eſt quòd homo homini inimicatur, cur tu in teipſo non purgas, quod in alio emendandum eſſe iudicas? Te non minus excæcauit ira & odium, quàm illum: tu tamen non ceſſas illi exprobrare iram & odium. Quid igitur fit? Ille quia te læſit, malè fecit: & tu qui lædenti non ignoſcis, non minus malefacis. Sic ergo vterque in foueã perditionis cadit. Sed addit Chriſtus alia quibus præcedentia clareſcunt.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum. Perfectus autem omnis erit ſi ſit ſicut magiſter eius.

Si magiſter, Chriſtus ſcilicet, maluit perſequutores ſuos patiendo reddere mitiores (etiam ſi vlciſci vt Deus potuerit) quàm vindicando perdere: non videatur diſcipulo graue etiam ſi eandem iubeatur viam ingredi. Tu perpetuò blaſphemas Chriſtum, & vis vt tibi ignoſcatur. Cur itaque detrectas proximo facere, quod tibi à Domino vis fieri? Contentus ſis, & æquo patere animo ſi tibi fit à proximo, quod à te fit Chriſto. Sed de hoc paulò ſupra.

Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem

quæ in oculo tuo est, non consideras? Et quomodo poteris dicere fratri tuo: frater, sine eiiciam trabem de oculo tuo, ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui.

Nouerat ipse Christus quàm omnino difficilem se Adam noster præbeat ad diligendos inimicos, & quomodo se in omnia vertat vt inueniat occasionem, qua premunitus videatur meritò in benefaciendo inimicis resilire: hæc, inquam, nouerat Christus, ideoq; inuidis illis omnes elabendi vias claudit, omnes prætextus aperit, omnesq; excusationes eneruat. Et paulò ante semetipsum bis in exemplum posuit, vt à quo vno discere possimus mititatem: nũc verò asperioribus verbis rem aggreditur, hypocritam eum vocans, qui lynceos habet oculos ad fratris sui errata, ipse autem nolit in suum ipsius sinum inspicere. Plerunque enim fit vt magni fures minores ad crucem figant, hoc est, vt magni peccatores paruos vbique traducant. Intelligimus probè hanc inuectiuam Domini: reliquum est, vt sic instituamus vitam nostram, ne in nos torqueri pósit. Profectò talium hypocritarum iam plenus est numerus, omnes volunt esse magistri, doctores ac medici, nullus verò patitur se dici discipulum vel morbidum, &c. Et in negotio religionis eadem Helena est. Euangelici accusant Põtificios, hi rursum illos. Neuter patitur sibi obiici trabem, immo ne festucam quidem in oculo suo agnoscit. At tanta peruersitate & pertinacia, quis Ecclesiæ opitulabitur? Habemus nos trabes & festucas in religione nostra. hæc, si Christo placere cupimus, proiicienda sunt. Habet & schisma ingentes quercus & tilias, siue agnoscat siue minus. Breuiter hanc domini sententiam non debent obliuioni tradere, quotquot inclinati aut proni sunt ad iudicandum: immo etiam illi penes quos est alios vel docere, vel corripere. Doctores, Iudices, patres, & omnes quotquot aliqua eminentia clari sunt, admonitos volumus, &c.

Non est arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum. Vnaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus, neque de rubo vindemiant vuam. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum, & malus homo de malo thesauro suo profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

Adhuc pendent hæc à superioribus, vt sit sensus: Sicut cæcus cæcum commodè non potest ducere, & sicut qui habet

trabem in oculo suo, non potest prudenter festucam de oculo fratris eximere, & sicut non potest arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos fructus procreare: ita non potest homo qui multis vitiis inquinatus est, aliorum sceleribus insultare. Qui sine peccato est, ait alibi Christus, primum lapidem mittat in adulteram. Sic & hoc loci dicēdem: Qui ipse nunquam deliquit, non immeritò se interponit iudicem inter delinquentes fratres. Qui autem ipse in omnium colluuie scelerum volutatur, hic non videtur sceleribus esse infensus: aliàs in semetipso primum puniret, quod in alio puniendum censet. Talis ergo mala arbor non potest bonos fructus ferre, hoc est, Qui ipse sceleribus non renunciat, non potest bono animo fratris traducere peccatum, sed arguitur magis odire fratrem, quàm fratris peccatum. Si enim odiret peccatum, in semetipso primùm odiret. Sicut ergo de tribulis non expectamus ficus, nec de spinis vuas, ita de homine impurissimo non possumus expectare iustum iudicium. Spinæ irarum, & tribuli odij, in corde tuo sunt: & ideo, quoniam ex abundantia cordis os loquitur, non potest fieri vt quid pacificum inde oriatur, ac amicū quid proferatur. Fias ergo primùm arbor bona, dein poteris bonos fructus proferre: hoc est, amputa quæ in te sunt crimina, disce amare innocentiam, & tunc licebit fratris purgare errores. Nemo enim vnquam fuerit iustus iudex, nisi prius amauerit iustitiam. Disce ergo ante omnia ex fructibus tuis qualis sis, & ipsi tui fructus docebunt quid te facere oporteat. Huc pertinet totum caput tertium Epistolæ sancti Iacobi. inibi enim satis seuerè agit contra detractionem, & temerarium iudicium. Hoc loci Christus dicit arborem bonam non ferre malos fructus, qua voluit declarare hominem bonum non detrahere proximo. At Diuus Iacobus miratur quomodo homo lingua qua benedicit Deum, maledicere possit hominibus, qui ad imaginem Dei sunt creati, &c. Nō oportet, fratres mei, inquit, hæc fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem & amaram aquam? Nunquid potest, fratres mei, ficus vuas facere, aut vitis ficus, &c.

Quid autem vocatis me Domine domine, & non facitis quæ dico?

His verbis declarat dominus, quàm nihil hic ioco dixerit, quámque hęc à nemine velit contemni. Si ego, inquit, dominus vester sum, quā mihi exhibetis obedientiā? Ego blandulas

illas voces non moror, sed opera requiro. Si Dominum agnoscitis, obtemperate iussis meis: si non agnoscitis, quid sibi vult in me Domini vocabulum? Obseruatio præceptorum arguit fidelem seruum, non honorifica compellatio. Qui autem dominos suos solis verbis honorant, hypocritæ potius sunt & gnathones quàm serui. Christus itaque non vult vt tantùm audiamus verba eius, ipsaque magnificemus verbis inanibus, sed quærit obsequium. Sic etiam in Malachia loquitur Dominus: Filius honorat patrem, & seruus dominum suum. Si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? Et si ego Dominus sum, vbi est timor meus? Apud Matthæum verò legimus Dominum dixisse: Multi mihi in illa die dicent, Domine domine: nonne in nomine tuo prophetauimus, &c. Et tunc confitebor illis, Quia nunquam noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et iterum: Non omnis qui dicit mihi Domine domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Multi enim, vt Paulus conqueritur, confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Sequitur continenter in Luca. *Mala. 1.* *Mat. 7.*

Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendam vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum supra petram. Inundatione autem facta illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat supra petram. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificanti domum suam supra terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuò cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

Non auditores legis, sed factores iusti pronunciãtur ab Apostolo, & D. Iacobus eum qui contentus audisse verbum, de exequendo non est sollicitus, comparat viro stulto consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo, &c. Et Christus ca. xj. dicet: Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Sic in sequentibus audiemus, quàm varij, quàm differentes sint, qui verbum Dei audiunt, & quòd vix quarta pars seminis verbi Dei in bonam terram cadit. Iam quam similitudinẽ hic posuerit Christus, audimus, nec necesse est vt quid domus, petra, imber, flumina, venti significent, singulatim exquiramus, nõ enim, vt singula suas haberent significãtias, posita sunt. Possem quidẽ, nec temere, dicere fundamẽtũ esse supra petrã, hoc est super Christũ positum, inundationes autem

& ventos, varias eſſe tentationes, ſed quoniam breuioribus compræhendi hæc poſſunt, pluribus non tractemus. Qui verbum Dei audit, hócque factis ipſis exequutus fuerit, olim in tempore periculoſo, hoc eſt, in die iudicij ſentiet vtilitatem. Qui verò contentus auditione, opera non curat, hic experietur quàm ſtultè egerit. In Euangelio enim huius Lucæ noſtri audiemus, Seruus ſciens voluntatem domini ſui, & non faciens, plagis vapulabit multis. Et D. Iacobus: Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum eſt illi, &c. Profecto ſtulti ſunt qui tantum ædificant ſplendide, & non vtiliter: Et ſtulti ſunt qui ſibi ſatisfactum putant, ſi ſolùm numerentur inter electos, etiam ſi non numerentur cum electis. Sed quoniam in ſequentibus ſæpe de auditione verbi Dei loquendum eſt, iam vela collecta volumus, ad caput ſequens properanres.

CAPVT VII.

CVm autem impleſſet omnia verba ſua in aures plebis, intrauit Capharnaum. Centurionis autem cuiuſdam ſeruus malè habens erat moriturus, qui illi erat pretioſus.

Chriſtus ante verbis tantùm docuit & diſcipulos, & turbam præſentem: nunc verò miraculorum operatione non ſolùm docet, ſed etiam quæ paulò ante docuerat confirmat, ſicque doctrinæ ſuæ pondus addit, & auctoritatem ſibi apud populum conciliat. Pluris enim æſtimatur eius doctrina, qui tam mira operari poteſt. Sed ad textum. Cùm impleſſet omnia verba ſua, &c. intrauit Capharnaum. Hic intelligendum eſt, quia non antequam hæc verba terminauit intraſſet: ſed non eſſe expreſſum poſt quantum temporis interuallum cum iſtos ſermones finiſſet, intrauerit Capharnaum. Ipſo quippe interuallo leproſus ille mundatus eſt, quem ſuo loco Matthæus interponit. Et hæc pro concordia Euangeliſtarum ex D. Auguſtino. Porrò in Capharnaum erat centurio quidam, cui domi erat ſeruus ſic paralyſi periclitans de vita, vt niſi in tempore ſuccurriſſet Chriſti benignitas, actum fuiſſet de illius vita. Ea res diſcruciabat animum hominis Centurionis, qui non æſtimans ſeruum hunc ex conditione, ſed ex fide & ſynceritate morum, quorundam interim arguit inhumanitatē, qui ſeruos non alio habent loco, quàm equos aut boues. Sed de dominorum in ſeruos humanitate, & horum in dominos fidelitate, ſuo loco dicemus. Nunc iuuat audire quid Centurio tentauerit.

Et cum audiſſet de Ieſu, miſit ad eum ſeniores Iudæorum, rogans eum vt veniret, & ſanaret ſeruum eius. At illi cum veniſſent ad Ieſum, rogabant eum ſollicitè, dicentes ei, quia dignus eſt vt hoc illi præſtes. Diligit enim gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis.

Hic nihil obſcuri eſt, niſi fortaſsis aliquem moueat, quòd Matthæus ſcribit hunc Centurionem ad Ieſum acceſsiſſe, quum tamen Lucas noſter habeat ipſum miſiſſe ſenes Iudæorum ad Dominum. Hoc autem nullam contradictionem habet, quoniam veriſimile eſt quòd primùm miſerit Iudæos rogantes, deinde etiam ipſe venerit. Adde quòd Matthæus, iuxta Auguſtinum, communem loquendi modum poſuit, quo dicimus aliquem quid feciſſe, quod per alios fecit. Sic dicitur ad Cæſarem perueniſſe, qui quod voluit impetrauit. Chryſoſtomus putat Centurionem à Iudæis detentum, ne primus ipſe accederet ad Ieſum, ſuumque obtuliſſe obſequium, dicentes: Non opus eſt vt tu per temetipſum abeas poſt eum, quoniam Centurio es, gentilis es: nos qui non vanæ reputationis ſumus apud reliquos Iudæos, eum adducemus, vt tibi tuum ſanet ſeruum. Venientes itaque ſatis officioſè commendant Chriſto Centurionem, quàm ſit Iudæorum populo propitius. diligit, inquiunt, gentem noſtram, & Synagogam ipſe ædificauit nobis, & dignus eſt vt hoc illi præſtes. Vides hic Iudæorum faſtum? Non allegant qualis ſit Centurio erga Chriſtum, ſed qualis erga ſe, ac ſi Chriſtus in gratiam Iudæorum illi quàm ocyſsimè opitulari debeat. Decebat autem ipſos dicere, quoniam ipſe Centurio volebat venire & ſupplicare, nos autem detinuimus, calamitatem eius videntes, & cadauer quod in domo iacebat aut fidei eius promere immenſitatem, &c. Sed ſic ſolent impij, etiam ſi proximo commodare volunt, ſua commoda non obliuiſcuntur. Et vtinam nemo ſimplicium peiores ſibi emat patronos & interceſſores, quàm Centurio ille ſibi elegerit. Multi, inquit ille, non tibi ſed ſibi conſulunt.

Ieſus autem ibat cum illis. Et cum iam non longe eſſet à domo, miſit ad eum Cẽturio amicos dicens: Domine, noli vexari. Non enim ſum dignus vt ſub tectum meum intres, propter quod & me ipſum non ſum dignum arbitratus, vt venirem ad te, ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus. nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic, vade, & vadit: & alio veni & venit: & ſeruo meo, fac hoc, & facit.

In literis noui testamenti bene audiunt huiusmodi Hecatontarchi siue Centuriónes, etiamsi fuerint gentiles. Sed præludium hoc fuit eius, quòd gentes qui videbantur alieni à repub. Israelis, magna alacritate magnáq; auiditate essent cursuræ ad Euangelij doctrinam. Ad crucem Christi inuenimus Centurionem stantem, & morienti, immo iam mortuo Christo testimonium dantem: Verè filius Dei erat iste. In actis Apostolorum magnum Cornelij Centurionis legitur præconium. Porrò qualis fuerit Centurio hic, cuius Lucas meminit, ipsa res clamat. Sic fauebat veræ religioni, vt suo ipsius sumptu Synagogam Iudæis ædificarit. Dein audita fama de Iesu, nihil dubitat quin omnia quę de Christo magnificè prędicabantur, vera sint. De fide huius paulo post Christum audiemus loquentem. Humilitatem non possumus silentio pręterire. hac enim sola ductus non audet Christū accedere, sed per interauncios rem agit, expressis verbis significans suam modestiam. Domine, inquit, non sum dignus vt intres sub tectum meum, &c. Charitatis non triuiale indicium est, quod infirmitatem serui sui tanti facit, quòd Iudæorum proceres subornat intercessores, quòd amicis, serui nomine negotium facessit, quòd nihil laboris intermittit, tantùm vt curetur seruus. Debent enim probi domini non minus amare infirmos seruos quàm robustos. Nec dignus est Christiano nomine, qui famulorum sanorum vtitur opera, ægrotos autem domo eiicit. Boues sic tractantur. hi enim statim vt aratro amplius inhabiles sunt, mactantur, &c. Sed ad historiam propius. Videntur hic Domini nostri Iesu Christi benignitas, & Centurionis humilitas, quasi inuicem pugnare. Christus non cessat beneficium beneficio addere: Centurio renuit tantum accipere Benignitas Dominum ire compellit, Centurionis humilitas dominum admittere erubescit: nec mihi videtur hæc contentio minus pulchra, quàm illa quæ post facta est inter Christum & Petrum de lotione pedum. Dominus paratus est ire: Quî sic? An non potuit absens curare absentem? Si potuit apud Ioannem absens curare filium Reguli, potuisset vtiq; curare & seruum Centurionis. Sed audiamus super hac re D. Ambrosij doctrinam. Quantum diuinæ humilitatis insigne, inquit, vt cæli dominus nequaquam dedignaretur Centurionis seruulum visitare? Quod vtique non ideo faciebat, quia absens curare non poterat, sed vt formam tibi daret humilitatis imitandæ, qua iuxtà humilioribus doceret ac supe-

Mat.27. *Act.10.* (margin notes)

rioribus deferendum. Denique ad reguli filium pergere noluit, ne videretur magis diuitiis detulisse: hic ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo conditionem despexisse seruilem, &c. Hactenus ex sentẽtia Ambrosij: quem in hoc etiam secutus est postea Diuus Põtifex Gregorius. Iam quid sibi velint Centurionis verba, paucis perstringendum est: Domine, inquit, noli vexari. Nõ est (vult dicere) cur istud laboris capias, vt huc venias. Plus præstat tua benignitas, quàm audebam petere. Agnosco dignitatẽ tuam, nec ignoro meipsum. Ethnicus sum, Hecatontarchus sum, & de seruo tantùm agitur. Indignum me iudico cuius tectum subeas, atq; hac de gratia nõ sum ausus venire ad te. Existimant enim Iudæi sese nostro congressu cõtaminari: quia sumus à religione cultuq; Dei alieni, variisq; peccatis obnoxij: at summa de te fiducia fecit, vt ausus sim famulo meo periclitanti salutẽ petere, eam tu verbo præstare poteris. Hoc à meipso conijcere possum. Nam & ego homo sum, & alienæ potestati subditus: attamen habeo seruos qui mihi obtemperare coguntur, si vel vnico verbo eos alloquor. Iam si tantam autoritatẽ habet mea iussio, qui tibi in nullo par sum: quanto magis te etiam quiescente fiet, si quid simplici verbo mandaueris eis qui tibi subditi sunt? Hæc Centurionis verba tam pretiosa visa sunt Ecclesiæ, vt in perceptione sacrosanctæ Eucharistiæ nunquam non sint in vsu, sicut hoc ipsum nouerunt fideles. Sed videamus quid Domino visum sit super his verbis.

Quo audito Iesus miratus est, & conuersus, sequentibus se turbis dixit: Amen dico vobis, nec in Israel tantam fidem inueni. Et reuersi qui missi fuerant domum, inuenerunt seruum qui languerat, sanũ.

Non admiratur Iesus, quasi illi nouum esset quod audiret, cùm nosset animum Centurionis, antequam tam pretiosa verba dicerentur: sed potius admirantis præ se speciem tulit, vt admiratione sua confirmaret Centurionis fiduciam, & Iudæis suam ipsorum incredulitatẽ hominis ethnici & militaris exemplo exprobraret. Hinc etiam vertit se Dominus ad turbas quæ comitabantur ipsum, & ait: Amen dico vobis, illudq; vobis affirmo pro certo, quòd hactenus nec in Israeliticæ gentis populo tantam fidẽ compererim, scilicet qui certò crederent apud me idẽ esse dicere & facere, quod etiã solius dei est, de quo Propheta: Ipse dixit & facta sunt, &c. Quod autem Dominus dicit se nõ inuenisse tantam fidẽ in Israel, non de omnibus retro ꝓphetis & patriarchis, sed de præsentis qui

intelligendum est hominibus, quia isti legis & prophetarum monitis edocti sunt, ille verò gentilis fuit, & à republica Israelis alienus. Sed si quis obseruauerit communes loquendi modos, talibus vniuersalibus locutionibus nihil mouetur. Cætera plana sunt. Quæ moralia vel tropologica hic adducere possem, silentio prudens volo præterire. Pulchrè tamen hic adumbratum est, quo medio Christus salus ipsa à Iudæis ad nos gentiles peruenerit, &c.

Et factum est deinceps ibat Iesus in ciuitatem quæ vocatur Nai[m] & ibant cum eo discipuli eius, & turba copiosa. Cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ. Et hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa.

Qui iam paulo ante vocatus & rogatus seruum Centurionis grauiter ægrotantem sanauit, hic statim adolescentem mortuum ad vitam reuocabit, testabiturque re ipsa se & vitæ & mortis esse authorem. Sed quis & vnde adolescẽs ille fuerit, primò audiendum est. Factum est, inquit Lucas, deinceps, hoc est, post sanatum Centurionis seruum, ibat Iesus in ciuitatem quæ vocatur Naim. Nam quò latius spargeretur semẽ euangelicæ doctrinæ, Iesus frequenter aliunde aliò commigrabat. Itaque relicta Capharnaum, venit Naim. Ea ciuitas duobus fermè passuum millibus abest à monte Thabor, ad plagam Australem, haud procul ab Endor. Huc euntem Dominum comitati sunt discipuli, quorum iam magnus erat numerus, cumque his copiosa turba promiscuæ multitudinis. Quum autem Iesus non procul esset à porta ciuitatis, ecce noui miraculi occasio. Efferebatur enim defunctus quidam, qui vnicus fuerat matri suæ filius, quem pater moriens viduæ post se reliquerat. Et erat turba ciuitatis multa cum vidua illa. Aperta est historia, sed non negligenda quasi infrugifera: possunt enim inde hauriri multa saluberrima documenta, quæ nos breuitati studentes, breuiter quasi digito demonstrare volumus. Audis Iesu bonitatem omnibus expositam? Disce ergo & tu prodesse omnibus, obesse nemini. Audis discipulos & turbam cum Domino? Quî fit quòd tu relicto Domino post Satanam curris? Cur non potius amas augere discipulorum Christi numerum? Qualis vis videri, talis esto. Vis vocari discipulus Christi? abrenuncia Satanæ & pompis eius, &c. Audis adolescentem defunctum? Memorare nouissima tua, & quoniam statutum est omnibus hominibus semel mori. Ignoras an in adolescentia, an in decrepita senectute

Dominus hinc vocare velit. De pompa funeris ad finem huius historiæ, deque ritu sepeliendi. Sequitur:

Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, steterunt. Et ait: Adolescẽs, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri suæ.

Natura hoc habet, vt matres filiorum funera flentes ac lugentes sequantur, sicut & sanctæ illæ sorores suum fratrẽ Lazarum mortuum fletibus prosequutæ sunt. At hæc mater multas habebat lugendi causas. Eius enim maritus iam fato concesserat, & iam mortem patris filius adolescens apud matrem lenire potuit: adde quòd vnigeniti plerunque magis amãtur à parentibus, quàm vbi est liberorum copia. Igitur cũ mater vidua nihil minus timet, vnicus filius, adolescens, vnicus hæres, in infirmitatem incidit maximam, moritur, effertur ad sepeliendum. Nulla reliqua spes est, omnia deplorata, omnia desperata sunt. Dum infirmatur, aliqua recuperandæ sanitatis spes superesse potuit. Efflatus animę, extasis videri potuit: at dum in loculo positus ad sepulchrum effertur, quid sperare licebit? Id quod Dauid olim lugens dicebat: Propter infantem dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui. Dicebã enim: Quis scit, si fortè donet mihi eum Dominus, & viuat? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? Nunquid potero eum reuocare amplius? Ego vadam magis ad eum, ille verò nõ reuertetur ad me, &c. Sic, inquam, potuit & cogitare & dicere misera illa vidua, quoniam nihil minus sperabat, quàm in proximo esse qui & vellet & posset à mortuis reuocare adolescentem. Verùm ille qui à propheta adiutor in oportunitatibus vocatur, in tempore adest, & se viduæ consolatorem exhibet, inquiens: Noli flere. statimque accessit, & tetigit loculum, & vnico verbo adolescentem ad vitam reuocat. Hoc enim est verè consolari, causam tristitiæ quoad fieri potest auferre. Sic & nos discamus consolari, non inanibus verborũ bullis, sed ipsis beneficiis. Ad hunc modum docet nos Iacobus cap. secundo vt fratribus egenis nõ solum dicamus: Abite cum pace, calescite, saturamini (nam hoc est lingua tantùm cõsolari) verùm etiam vt largiamur illorum necessitati, operiamus, cibemus, &c. Solatia quæ verbotenus fiunt, tenuioribus committantur, qui præter verba officiosa communicare proximo suo nihil possunt. At opulẽti, rebus & officiosis verbis dent, hoc est & liberè & libenter, &c. Viduæ parum gau-

2. Reg. 12.

dij acceſſurum erat ex eo verbo, Noli flere, niſi reſediſſet in loculo adſimatus puer. Quod adoleſcens reſuſcitatus loqui- tur, fidem facit miraculo, vt omnes audiant illum verè viue- re. De negotio reſurrectionis in Corinthiis noſtris mul- dixímus.

Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus ſurrexit in nobis; & quia Deus viſitauit ple- bem ſuam.

Iuſtum eſt vt quod præ magnitudine non intelligimus, po- tius admiremur, quàm calumniemur. dies enim diem do- & quod neſcientes non contemnimus, ſuo tempore nob- perietur. Hæc propter præſentem populum dico, qui non in- telligens ad viuum opera Chriſti, non criminatur, non con- temnit, non irridet, ſed ſtupet, admiratur, & magnificat De- qui ipſis talem ac tantum prophetã miſerat. Nihil en. ... huc altius de Chriſto ſuſpicatur populus Naimęus, niſi q- Propheta quiſpiã eſſet inſignis. Et propheta quidẽ erat C- ſtus, prout ipſe teſtatur Lucæ xiij. Non capit prophetã per- extra Hieruſalem. Et iterum: Nemo propheta acceptus ... patria ſua. Verũ non propheta ſolum eſt, ſicut alij prophetæ, ſed Dominus prophetarum, id quod illorum nullus fuit. De viſitatione plebis ex Zacharię cantico plura diximus in ſupe- rioribus. Iam quoniam in præmiſſa hiſtoria aliqua mentio ... moris & conſuetudinis ſepeliendi defunctos, & noſtro ſecu- lo etiam hoc negotium miſerè tractatur, animus eſt nonnih- hic adducere: qui copioſiora velit, ex D. Auguſtini de cura pro mortuis agenda opuſculo petat. Primò autem omnium

Tractatus de ritu ſepeliendi cõtra Pſeudeuangelicos.

hoc præmittã. Moriendum nobis eſt, ſiue velimus, ſiue no- mus. Itaq; hic conuerſemur in hoc corporis mox inter- domicilio, vt quàm viuere, mori magis libeat. Non vacat ... doctrinam moriendi adſcribere, qualem aliquot docti h- ætatis tradiderunt poſteritati. Porrò quẽadmodum ferè n- la cura eſt, ſiue quomodo viuant Chriſtiani, ſiue quomo- moriantur, ita nulla propemodum ſepulturæ ratio eſt. P- deuangelici quidam nihil æque contẽnunt, ac ſepelien- tum. Quid mea refert, inquiunt, vbi locorum cubet ca- meũ? Perinde mihi eſt ſeu ſepeliar ruri, ſeu in cœmeteri- tummodo anima bene habeat. Audiuimus quidẽ hæc ... his qui nullã animæ ſuæ rationẽ habere ſolent. Talibus ... ego dico: Si nolunt humi, putreſcant (ſi lubet) vel in ... dignī ſunt Epicurei huiuſmodi qui cum bonis, quorum ...

gionem deteſtātur, dormiant. At rectè Chriſtiani aliter animati ſunt, aliter viuunt, aliter loquuntur. Norunt enim omnia ex ordine ſuo debere fieri. Nolle humari, ferinum eſt: Non cupere ritè humari, irreligioſi hominis eſt. Erat olim probro ecclesiæ, quòd Chriſtianorum corpora in Gothica clade inhumata paſsim iacerent, & erat id D. Auguſtino artificiosè erga Gentes excuſandum. Olim regio Prophetæ Dauidi magnæ curæ erat, vt collecta occiſorum corpora ſepelirentur: & quàm ſolliciti fuerint patriarchæ pro ſepeliendis ſuis ipſorum corporibus, ſcriptura non tacuit. Quo loco igitur ponemus eos qui ritè ſepeliendi ritum ſic contemptui & ludibrio exponunt? Si templa Dei ſunt corpora fidelium, &, vt cum Auguſtino loquar, organa ſpiritus, quibus ille ad omnia bona vſus eſt, cur ita abiici deberent? Amas veſtem & res alias nihili ob amicum aliquem heroem: & tabernaculū Domini, per quod fides Domini laudata eſt, vili ducis? Non ſic, ô boni, non ſic, ſed potius de efferendo ac condendo mortuo Chriſtiano, Chriſtianè ſolliciti ſimus, imitantes Ioſephum ab Arimathæa, & viros illos religioſos qui cum planctu tumulandū vnà curarunt S. Stephanum protodiaconum, item & Ioānem Baptiſtam, præſertim verò Tobiam, qui propter iſtud ſepeliendi ſanctū opus Deo charus fuit. Fiat quod gerimus Chriſtiano ritu, & ordine decenti. Si accerſeris presbyteros ad funus, bene facis: nec obeſt fidei, ſi ſanctæ crucis præferas imaginem, ſi proceſsio ordinata præcat, ſi lugubri cantu teſtentur fratrem vel ſororem Chriſtianam obdormiiſſe, ſi lugeatur, neque tamen vt Gentes, quæ ſpem non habent. Si denique presbyter primus terram iniiciat, ſi prócumbatur ad orandum pro anima defuncti hominis. hæc omnia Chriſtianè fiunt, & iuxta conſuetudinem veteris eccleſiæ, tantum abeſt vt in his aliquid ſit impij, &c. Diuus ille Chryſoſtomus ſcribit illum morem fuiſſe in eccleſia ſuo tempore, vt quoties obdormiiſſet aliquis, pſalmi aliquot inter efferendum canerentur. Verba eius ſic habent: Quid ardentes lampades ſibi volunt? Quid hymni? Nonne glorificamus Deum, & gratias ei agimus, quia iam defunctū coronauit? Nonne propterea pſalmodiæ? hæc omnia gaudentium ſunt, &c. Scribit autem contra immodicos importunóſque lugentes, quod idem Paulus Apoſtolus facit. Poſſem & alia ex Chryſoſtomi homiliis adducere, quæ breuitati ſtudens, prudens prætereo. At ſiquando ſe locus obtulerit dicendi de ſuffragiis quæ

2. Reg. 2.
Gen. 23. 47. 50.
To...
2. Theſ. 5.
Homi. 2. in epiſt. Hebr. 2. c.

pro defunctis fiunt, copioſiora audietis. Ad finem porrò adiiciam ex Dionyſio Areopagita ritum ſepeliendi primitiuæ

Eccleſ. Hierar. cap. 7. eccleſiæ: cuius ſententia hæc eſt: Cœtu coacto, pontifex reclinat defunctum ante altare, & orationem vnà cum gratiarum actione facit: item canuntur pſalmi accommodati. Poſt recitant Diaconi promiſsiones de reſurrectione carnis, è ſacra ſcriptura. Hoc facto, expelluntur Catechumeni. Deinde ſanctos iam diu defunctos concelebrat, cum quibus & illum nuper defunctum pari laudatione concelebrat, &c. Poſtremò ſuper defuncto orat, ſalutat eum, oleum ſuper eum fundit, & honeſto loco corpus collocat, &c. Auditis amici, non nouũ, non papiſticum eſſe ritè religioſeque ſepelire, ſed ipſo apoſtolorum tempore morem extitiſſe, funera per miniſteria presbyterorum curata fuiſſe, adiunctas lectiones, pſalmodiã, preces, ceremonias, & honeſtum ſepulturæ locum. Et ex his facilè deprehendimus, quænam fuerit veſperarum, & vt vocant,

Vigiliarũ origo. vigiliarum origo. Vnde nomen vigiliarum, & quare omnis concentus magis de generali hominum reſurrectione, quàm de ſola defuncti anima. Impiè itaq; Lutherani irrident quod pium eſt, & cuius vel originem ignorant. Fateor tamen quòd auaritia cleri bonum ritum hũc vitiauit: ſcio, & deploro: fecerunt quæſtum è mortuariis, inhiarunt ceu prædæ funeribus, &c. Valeant itaque abuſus, & reſtituatur bonus ritus.

De loco ſepulturæ. Supereſt iam alia quæſtio, quam etiam D. Auguſtinus noſter ventilauit, nimirum an locus honeſtus animæ defuncti per ſe vel proſit vel obſit? Ad hæc verbis Auguſtini reſpondere libet. Si aliquid prodeſt impio ſepultura pretioſa, oberit pio

De cura pro mort. ger. ca. 2. vilis aut nulla. Præclaras exequias in conſpectu hominũ purpurato illi diuiti turba exhibuit famulorum: ſed multo clariores in conſpectu Domini vlceroſo illi pauperi miniſterium præbuit angelorum, &c. His addit Auguſtinus, quantum proſit mortuo fideli in memoriis martyrum ſepeliri, ad hoc ſcilicet vt dum amici recolunt vbi ſint poſita eorum quos diligunt corpora, eiſdem ſanctis illos tanquam patronis ſuſce-

Cap. 4. ptos apud Dominum adiuuandos orando commendẽt: quod etiam facere poſſent, etiam ſi talibus locis eos humare non poſſent. Concludit poſtremò, vbicunque tãdem corpora defunctorum humentur, non eſſe prætermittendas ſupplicationes pro ſpiritibus mortuorum. Hæc ex ſententia D. Auguſtini apponere placuit, quibus etiam hoc negotium pro tempore & loco volumus eſſe abſolutũ. Iã ad intermiſsũ ordinẽ.

Li

Et exiit hic sermo in vniuersam Iudæam de eo, & omnem circa regionem Et nunciauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his.

Miraculum hoc à Christo perpetratum, hoc est quòd Iesus Nazarenus(de quo non satis magnificè sentiebant)vnico verbo resuscitauerit mortuum,diuulgatum est vbique: erat enim res admiratione dignissima, & qualem in veteri populo nunquam audierant. Legerant quidem aliquot mortuos à prophetis excitatos à morte, sed qui solo verbo & propria virtute hoc fecisset,non legerant:& ideo super Christi potestate magis admirabantur.Porrò & hæc fama peruenit etiam ad discipulos Ioannis, qui factum hoc Christi magistro suo dicebant.subinuidebant enim discipuli Ioannis successui rerum quæ gerebantur ab Iesu,ac nomini eius indies magis ac magis inclarescenti,Ioannísque(de quo præclarè sentiebant) gloriam velut obscuranti,& propterea hoc,vt diximus, referebant ad Ioannem.Sic apud Ioannis euangelium ægrè ferũt quòd Christus baptizaret, atque discipulos sibi adiungeret, dicentes Ioanni Baptistæ:Rabbi,qui erat tecum trans Iordanem,cui tu testimonium perhibuisti,ecce hic baptizat,& omnes veniũt ad eum,&c. Sed quid Ioannes ad relationem discipulorum responderit,audiemus. *Ioan.3.*

Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, & misit ad Iesum dicens:Tu es qui venturus es,an alium expectamus?

Ioannes sanctus ille Baptista discipulorum suorum morbum exactè nouit, ideoque conuenientem studet adhibere medicinam: nouit quàm pro seipso zelent discipuli, nouit quàm infensi sint gloriæ Christi. Ideoque manifestum fieri cupit discipulis,vter vtri præstet.Ioannes certè exactè nouerat & Christum,& huius aduentus causam, ideoque toties de illo testificatus fuerat,dicens:Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi.Nihil itaque absurdius, quàm putare vt tãtus propheta iam morti vicinus dubitare cœperit.Nec enim vinculis fuit alligatum huius de Christo testimonium, nec carceris tenebræ obscurare possunt illius de Christo iudicium. Agnouit in carcere,quem agnouerat in vtero. Sed vir optimus mederi voluit hac legatione discipulorum suorum incredulitati,aut potius stulto zelo.Apud Ioannem quidem,de quo paulò ante diximus,apertis verbis testatur se longè inferiorem Christo. Sed quoniam discipuli sui hoc magis attribuebant illius humilitati,quàm veræ confessioni, alia via aggressus est hanc falsam opinionem animis discipulorum

ſuorum eximere. Putabat autem Ioannes, ſe ſic habere opti-
mam occaſionem cum audit diſcipulos ſuos etiam non ro-
gatos Chriſti referre miracula. Sed hæc ex ſequentibus cla-
riora fient. Sequitur enim:

*Cum autem veniſſent ad eum viri, dixerunt: Ioãnes Baptiſta mi-
ſit nos ad te, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? In
ipſa hora curauit multos à languoribus ſuis & plagis, & ſpiritibus
malis, & cæcis multis donauit viſum. Et reſpondens dixit illis: Eun-
tes renunciate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis: quia cæci vident,
claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgũt,
pauperes euangelizantur, & beatus eſt quicunque non fuerit ſcanda-
lizatus in me.*

Nouerat Dominus cuius gratia Ioannes hanc legationem
miſiſſet, ideoque ad quæſtionem non reſpondit etiam vel
non: ſed ſtatim ad miraculorum operationem progreditur,
vt re ipſa declaret quanta ſit differentia inter poteſtatẽ Chri-
ſti & Ioannis. Verbis enim tantundem effeciſſet quantum Io-
annes apud diſcipulos ſuos. Ioannes, quemadmodum & iam
paulò ante diximus, ingenuè faſſus eſt ſe non eſſe Chriſtum,
at diſcipuli humilitati magiſtri attribuunt. Quòd ſi Chriſtus
hic dixiſſet ſe Meſsiam eſſe in lege promiſſum, ſe dominum
eſſe Ioannis, minimè hoc tuliſſent diſcipuli Ioannis, ſed a-
ſcripſiſſent hanc quantumlibet veram confeſsionem arro-
gantiæ: & tanto minus ſenſiſſent de Chriſto, quanto plus ar-
rogans videretur, &c. Voluit igitur Chriſtus operibus ma-
quàm verbis declarare ſuam virtutem. Proinde factis mira-
culis ait ad Ioannis diſcipulos: Ite renunciate Ioanni quę au-
diſtis & vidiſtis, &c. Quaſi dicat: Non opus eſt vt longo ver-
borum tractu vobis perſuadeam quis & qualis ſim: non vi-
detis qualia à me fiunt? An tale quid à Ioanne veſtro factum
eſt? Renunciate itaque illi quæ audiſtis & vidiſtis, & ille vi-
que docebit vos quid opera mea velint. An ne vnquam Ioa-
nes illuminauit cæcum? an claudis reſtituit greſſum? an ne
vnquam mundauit leproſum? Nihil minus. At vos iam nega-
re non poteſtis quæ à me fieri vidiſtis. Sic in multis Euange-
lij locis prouocat Chriſtus ad opera ſua, ex quibus cogno-
poſsit. Ioannis v. cap. dicit Chriſtus: Ego habeo teſtimonium
maius Ioãne. Opera enim quæ mihi dedit pater vt perficiam
ea, ipſa opera quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me,
quia pater me miſit, &c. Et ca. x. Si nõ facio opera patris mei,
nolite credere mihi: ſi autẽ facio, & ſi nõ vultis mihi credere,

operibus credite,vt cognoſcatis & credatis,quia pater in me eſt,& ego in patre.Sed hactenus de Chriſti reſponſione,quoniam in Matthæo copioſiora dedimus.Obſeruandũ autẽ hoc loci venit quàm fideliter diſcipuli Ioannis interrogationem Chriſto propoſuerint,nihil addentes,nihilq; detrahẽtes.hoc enim fideles arguit legatos. Obſeruandum item quàm diligenter Ioannes quærat ſalutem diſcipulorum ſuorum, quos cupit verè Chriſtianos videre ante ſuam mortem, quæ iam erat in foribus,&c. Iam ad reliquum hiſtoriæ.

Et cum diſceſsiſſent nuncij Ioannis,cœpit de Ioanne dicere ad turbas:Quid exiſtis in deſertum videre? Arundinem vento agitatam?

Ex operibus Chriſti Chriſtum agnouimus,& iam qualis ſit Ioannes Baptiſta, ex verbis & teſtimonio Chriſti diſcimus. Porrò ſi quæras quare Chriſtus non laudauerit Ioãnem præſentibus huius diſcipulis:reſpondemus. Non indigebant diſcipuli Ioãnis,qui ſibi multis ſuum cõmendarent magiſtrum, de quo aliàs plus æquo ſentiebant. Item ſi encomiũ hoc audiſſent,illi cogitaſſent hæc omnia hypocriticè & fictè fieri à Chriſto,vt qui diſcipulis audientibus laudaret magiſtrũ, non audientibus vituperaret. Solent enim inuidi etiam optima quæque in deteriorem interpretari partem. Diſcimus multa præclara ex hac Chriſti concione,& maximè vt nemini inuideamus fœlicitatem ſuam,& quæ laudanda ſunt,ſuo tempore ex animo laudemus.Diſcimus item quòd verbi miniſter multam rationem habere debet ſuorum ſermonum,vt quod per ſe bonum & vtile eſt,abuſu ſuo non plus obſit quàm proſit. Audiſtis iam quare Chriſtus noluerit veras Ioannis laudes canere in conſpectu huius diſcipulorum, nimirũ quoniam non profuiſſet illis vtcunque verè dixiſſet. At ſicut conueniebat Chriſtũ vera hoc tẽpore reticere,ita etiã cõueniebat Chriſtũ nõ mentiri.Sed hæc aliàs.Nõ ædificabis helluonem,ſi perpetuo illi occinis, Omne quod intrat in os,non coinquinat hominẽ,&c. Sic puſillanimis conuenit oratio de Dei ineffabili miſericordia:at temerariis nebulonibus conueniet oratio de tremendo Dei iudicio inſtituta.Ad textum:Quid exiſtis, inquit,in deſertũ videre? q.d.Chariſsimi auditores, quæ fuit veſtri concurſus ad Ioannem cauſa? Quæ ratio vos mouit,vt relictis omnibus veſtris negotiis magno numero ad Baptiſtã in deſertum curreretis? haud dubiè non aliam ob cauſam exiiſtis, quàm vt eum de quo tum tam magnifica prædicabantur, & videretis & audiretis. Bene, laudo ſtudium veſtrum.

Quid autem de illo tũc temporis vobis perſuaſum erat? Ir-
mo quid iam ſentitis de illo, quũ iam in carcere eſt, nec præ-
dicare publicè, nec baptizare poteſt? Vidiſtis & credidiſtis tũ
in illo magnam eſſe conſtantiam, magnam fortitudinem: hãc
dico vobis nondum exuit: non facit ad inſtar arundinis, quæ
omni vento agitatur. Sermo illius habet eſt eſt, non non. Nõ
læditur vento perſecutionis, nec capitur tepido adulationis
vento. Quod ad Iordanem dixit, in carcere non reuocat.
Teſtatus eſt me eſſe Agnum Dei qui tollit peccatum mũdi,
nec vnquam ſibi contradicet. Sed ſatis hæc ſunt de Ioannis
Cõtra cõcionatores instabiles. conſtantia. Hunc Ioannem imitari debent verbi miniſtri, ne
in ſuis concionibus ſint Protei aut Vertũni, ne aliud ſtantes
aliud ſedentes loquantur: ſed ſint ſecum concordes, & perſe-
uerent in eo quod bene cœperunt. Neq; enim aliqua ratione
excuſari poteſt quorundam cõcionatorum leuitas, qui nobis
ſua volubilitate, vt ita dicam, & diuerſitate tantas excitarunt
tragœdias, &c. Valeant arundines illæ inſtabiles, ſiue ſint præ-
dicatores, ſiue auditores. nam vtrique malè audiunt in ſcri-
pturis. De doctoribus plus ſatis iam dictum eſt: de audito-
Ephe.4. bus loquitur Paulus in hæc verba: Iam non ſimus paruuli flu-
ctuantes, neque circunferamur omni vento doctrinæ in ne-
quitia hominum, &c.

Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus Regum ſunt.

Sicut populus in Ioanne non ſenſit vllam leuitatem aut
inconſtantiam, ita etiam non quæſiuit in Ioanne luxũ & pom-
pam veſtium. nam ſi populus capitur luxu veſtium, & amat
videre homines ſplendide ac eleganter veſtitos, ac pompa-
ticè incedentes, poterat tales videre in Regia Herodis, in
aula Pilati, & cæterorum ædibus magnatum, qui fuerant Hie-
roſolymis: nec erat vlla ratio, propter illa relinquere ciuita-
tem, & deſertum petere. Proinde alia cauſa ſit quare popu-
lus ad Iordanem exierit, neceſſe eſt. Literæ ſenſus apertiſſi-
mus eſt: Nam qualis fuerit Ioannis Baptiſtæ veſtitus, vel ci-
bi etiam luxus, aliis in locis plus ſatis dictum eſt. Oporte-
bat enim veritatis præconem non tantum verbis, ſed & mo-
ribus & externo habitu pœnitentiam prædicare. Nec excu-
ſandi ſunt Chriſtiani, ſi qui præter modum in veſtitu luxu-
riantur: id quod oportuniori loco olim manifeſtum faciam.
Olim accuſabantur monachi, quaſi ipſam pietatem ſolo
externo habitu mentirentur: at quid iam vniuerſus facia-

mundus,nemo eſt qui non videat. Enimuero Germania noſtra hac in re ſupra modum ſtulteſcit,&c. Sed redimus ad Chriſti ſermonem.

Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Vtique dico vobis, & plusquam prophetam. Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Matthæi quartodecimo Ioannes à populo Propheta dicitur & exiſtimatur: & Zacharias pater eius Ioannem adhuc infantem & lactentem Prophetam altiſsimi vocauit,dicens: Et tu puer Propheta altiſsimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, &c. Et fuerat huius nominis non parua dignitas apud Iudæos: nec erat prophetarum rarum nomen,quoniam tam eximiorum vatum bona erat & copioſa succeſsio vſque ad Machabæorum dies, vbi nō multi prophetæ habebantur.Ideoque,quoniam iuxta tritum prouerbium,omne rarum charum eſt,quanto rariores erant Prophetæ poſterioribus temporibus, tanto magis honorabantur & amabantur.Omnes tamen Prophetæ peſsimè tandem à Iudæis tractati ſunt.Porrò Ioānes Baptiſta etiam à populo Propheta iudicatus eſt,quoniam in ſpiritu & virtute Heliæ venerat, & quoniam ad ſimilitudinem veterum prophetarum & vita & verbis incedebat.Proinde cum fama ad Hieroſolymitanos venerat,Ioannem ad Iordanem & prædicare & baptizare,exibat ad eum omnis Hieroſolyma,& omnis vicina regio,&c. Et de hac profectione iam interrogat Chriſtus turbam,inquiens:Qua de cauſa,vel quo moti inſtinctu exiſtis in deſertum?an vt videretis Prophetam?Ego hoc confirmo vobis, ſi ideo procurriſtis in deſertum, vt videretis prophetam,non eſtis fruſtrati veſtra expectatione.Omnino prophetam vidiſtis,atque etiam plus quàm prophetam. Siquidem hic eſt ille de quo olim vaticinatus eſt Malachias, quòd eſſet præcurſor Meſsiæ, quique præparaturus eſſet viam Meſsiæ, &c.Propheta eſt Ioannes, quoniam futura prædixit, dicens: Qui poſt me venit, ante me factus eſt,cuius non ſum dignus corrigiam calciamenti ſoluere.Plus quàm propheta eſt,quoniam non ſolùm de Meſsia prædixit, ſed eundem vbi venerat, digito demonſtrauit: adde quòd eundem in Iordane baptizauit,quæ prærogatiua omnium prophetarum dignitatem ſuperat. Tertiò Angelus dictus eſt à propheta Malachia. nam prophetiam hanc ad Ioannis miniſterium perti-

nere, Dominus prophetarum atteſtatur, non quòd angelicæ ſubſtantiæ fuerit Ioannes (fuit enim verus & naturalis homo ex Zacharia & Elizabetha prognatus) ſed quòd habuerit angelicam functionem, nimirum annunciare voluntatem Domini, nihilque contra eandem agere. Solet enim propheta ille Malachias etiam alios angelorum nomine honorare, nimirum

Cap. 2. ſacerdotes. Dicit enim: Labia ſacerdotis custodiũt ſcientiam, & legẽ requirent ex ore eius, quoniam Angelus Domini exercituum eſt, &c. Decet ſiquidem ſacerdotes, vt voluntatem Dei populo purè exponant, populum angelico amore diligant, & angelica conuerſatione ædificent. O bone Deus, quàm degenerauimus ſacerdotes. Sequitur quod etiam ad Ioannis encomium pertinet.

Dico enim vobis, maior inter natos mulierum propheta Ioanne Baptiſta nemo eſt: qui autem minor in regno Dei eſt, maior eſt illo.

Nolumus hic multis diſputare quomodo inter natos mulierum non ſit maior Ioanne Baptiſta, ſed credimus verbo Chriſti, qui teſtatur hoc ſe ita habere. Ioannis conceptũ, ortum, atque progreſſum, conuerſationem item & prædicationem in ſuperioribus audiuimus, quæ omnia ſatis teſtantur qualis fuerit, etiamſi non tam magnificis verbis hic extolleretur à Chriſto. Non qui ſeipſum commendat, inquit Apoſtolus, probatus eſt, ſed quem Deus commendat. At Ioannem Deus Dei viui filius commendat, ſic vt eũ & angelis æquet, & omnibus hominibus præferat. itaq; & rectè probatus & laudatus eſt. Iam quoniam multa magna ac præclara Chriſtus de Ioanne dixerat, periculum erat ne populus ipſe ad Ioannem à Chriſto deficeret, idem ſentiẽs de Ioanne, quod Ioannis diſcipuli, ſcilicet Ioannem eſſe Meſsiam, eundemque longè præferendum Chriſto. Ad eximendam itaq; hanc exiſtimationem, ſtatim encomio Ioãnis annectit: Qui minor eſt

Vide August. contra aduersa. legis lib. 2. cap. 5. in regno Dei, maior eſt illo. Ac ſi diceret: Multum iam vobis laudaui Ioannem Baptiſtam, nec patior vt ab aliquo contemnatur, nec tamen is eſt quem multi putant. Eſt enim vnus illo maior virtute ac dignitate, qui tamen iuxta popularem exiſtimationẽ minor eſt illo. Et his verbis Chriſtus ſemetipſum tacitè ipſi Ioanni præfert, interim ad ipſius Ioãnis

Ioan. 1. teſtimonium alludens. Hic enim dixerat: Qui poſt me venturus eſt, ante me factus eſt: quia prior me erat. Et de plenitudi-

Ioan. 3. ne eius nos omnes accepimus. Et iterum: Non poteſt homo accipere quicquam, niſi fuerit ei datum de cœlo. Ipſi vos

mihi testimonium perhibetis quòd dixerim: Non sum ego Christus, sed quia missus sum ante illum. Illum oportet crescere, me autē minui. Qui de sursum venit, super omnes est. Et apud alios Euangelistas Christus ipse se vocat minorem in regno cælorum. i. regno gratiæ, &c. Nolumus hic repetere quæ super Matthæi euangelio diximus, sed ad intermissum ordinem redire volumus.

Et omnis populus audiens, & publicani, iustificauerunt Deum, baptizati baptismo Ioānis. Pharisæi autem & legisperiti consiliū Dei spreuerunt in semetipsos, non baptizati ab eo.

Siue hæc Euangelista historicè dicat, siue ex persona Christi, incertum relinquitur: at sensus nō admodum incertus est. Idiotæ enim, humiles, & peccatores, qui videbantur à vera pietate alienissimi, & à scientia legis longè sentire, illi inquā amplexi sunt Dei beneficentiam, & verbis admonitoriis Baptistæ crediderunt: agnoscentésque suam iniquitatem, & dei iustitiam, baptizari se permiserunt in Iordanis flumine. Rursus Pharisæi, Scribæ, atque legisperiti, quos oportebat hæc maximè intelligere (vt quæ oraculis prophetarum fuerant prædicta & promissa) quíque videbantur legis columina, aspernati sunt oblatam dei benignitatem, spreuerúntque modum hunc saluationis qui Deo placuit, nec dignati sunt semetipsos Baptistæ manibus submittere. At hac improbitate nihil incommodarunt Deo, sed suis ipsorum miseris animabus. Hoc enim significare voluit dicēdo: Consilium dei spreuerūt in semetipsos, hoc est, in suam ipsorum perniciem. Sic nostro seculo inuenire licet qui deo volūt præscribere quomodo debeat populi sui operari salutem, quíque magna & impietate & temeritate Sacramenta, quæ sunt instrumenta & organa diuinæ gratiæ, nusquam non calumniantur atque detestantur: nec dubium est quin hoc ipsum suo maximo malo faciant. Succurrit hoc loci quod tanquam dictum D. Augustini celebratur: Surgunt indocti, & rapiūt cælum, & nos cum doctrinis nostris mergimur in profundū, &c. Fit enim quod de quibusdam Paulus dixit: Cùm se crederent sapientes, stulti facti sunt, &c. Et volentes suam ipsorum constituere iustitiam, iustitiæ Dei non sunt subiecti, &c. Sequitur.

Ait autem Dominus: Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus ad inuicem, & dicentibus: Cantauimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. Venit enim Io

annes Baptiſta non manducans panem,neque bibens vinum, & dicitis:Dæmonium habet.Venit filius hominis manducans & bibēs, & dicitis:Ecce homo deuorator,& bibēs vinum,amicus publicanorum & peccatorum.Et iuſtificata eſt ſapiētia ab omnibus filiis ſuis.

Hoc prouerbium à foro ſumptum Dominus Ieſus accommodauit ad Iudæos obſtinatos, qui nec Ioannis auſteritate prouocati ſunt ad timorem vindictæ diuinæ, nec comitate beneficentiáque Ieſu Chriſtì. Venit enim Ioannes ſingulari vitæ auſteritate pœnitentiam prædicans, & pœnitentiæ præbens exemplum,neq; pane veſcens,neque vini vſum habēs in deſerto viuens,cameli pilis tectus, zona pellicea cinctus: id quod in ſuperioribus auditum eſt.His tamen rebus Pharisæi,& alij quos ſupra taxauit,nihil ſunt commoti ad pœnitentiam,ſed potius cum deberent relinquere peccata,peccatis peccata addiderunt,non imitantes, ſed calumniantes Baptiſtam.Dicebant enim: Dæmonium habet,caret ſenſu communi,non eſt verè naturalis homo,&c.Quæris vbi hoc dixerint de Ioanne?In aliis Euangelij locis nō inuenimus, nec tamen audemus nec cogitamus Chriſtum dicere mendacem. Sicut enim non ſunt perſcripta omnia Chriſti & ſuorum diſcipulorum beneficia, ita & illorum maledicta & malefacta nec ſunt examuſsim perſcripta. Porrò Chriſtus venit manducans & bibens,hoc eſt, conſuetis hominum cibis vtens, & familiariter cum omnibus conuerſans, imò longè diuerſa via ac ea quam Ioannes ingreſſus fuerat incedens. Quid porrò profecerit apud impios Phariſæos,obſcurum non eſt. Dicebant enim:Ecce homo deuorator,ac vini potor, amicus publicanorum & peccatorum.Sic ergo nec tibiis,nec lamentationibus aliquid profectum eſt,hoc eſt,nec ieiunantes,nec comedentes Phariſæis placuerunt.Ieiunat Ioannes,malè audit: comedit Chriſtus,& malè audit.Si phariſęi eos amant,& eos libenter cum obedientia audiunt, qui corpus ſuum ieiuniis & fame caſtigant,quare non audiunt Ioannem,cuius omnino & mirabilis & magna fuit abſtinētia? Si autem tales amant concionatores qui nihil ſingulare præ ſe ferunt, ſed cum omnibus familiariter conuerſantur, habent quem audiant, Chriſtum.Porrò moroſis & impiis illis phariſæis nemo ſufficiens eſt,verùm ſuo maximo malo.Suo enim iudicio condemnantur,quum vtrumque vitę inſtitutum & commendant & vituperant.In eo enim quòd Ioannis auſteritatem calumniantur, Chriſti humanitatem laudabilem eſſe teſtantur. In eo

porrò quòd humanitati Christi contradicunt, Ioannis institutum commendant. Cæterum forsan æquo prolixior sum hoc in negotio quod non omnino obscurum est, maximè si ad iudicia quorundam hominum huius ætatis respicias. Fit enim plerumque, vt qui hoc in illo laudet, in alio vituperet, cum tamen vtrinque par sit conditio. Exempla sunt odiosa, ideoque ab his abstineo. Porrò quomodo sapientia(Dei intellige)iustificata sit ab omnibus filiis suis, paucis aperiendum est. Nihil enim his verbis aliud vult ostendere, quàm Ioannis & Christi prædicationem, & disparem conuersationem, non omnino fuisse frustraneam. Licet enim apud Pharisæos nihil profectum fuerit, tamen apud filios Dei nihil frustra tentatum est. hi enim agnouerunt tam dispar vtriusque institutum Deo esse commodissimum. Huc pertinent quæ alibi leguntur de ouibus quæ audiunt vocem pastoris, eumque sequuntur quò exit, & quò intrat. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt Dei, nec potest intelligere, &c. Sić filij Dei non calumniantur Dei sapientiam, sed multo magis commendant, scientes quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: Pharisæis autem nihil nisi quæ ipsi & dicunt & faciunt, placet. Non recipit stultus verba prudentiæ, inquit Salomon, nisi dixeris ea quæ versantur in corde suo, &c. *Pro.18*

Rogabat autem illum quidam de Pharisæis, vt manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit.

En ô bone, miram Pharisæorum impudentiã. Non ita pridem Christum dixerunt hominem comedonem, & vini potorem, & iam eundem vocant ad conuiuium. Accedit Iesus, nihil moratus illorum inuidiam, sed parui pendens illorum calumniandi libidinem. Habebat enim Iesus cibum in hoc conuiuio manducandum, quem Pharisæi nõ nouerant: immo nihil temerè, nihil præter expectationem, sed omnia iuxta sapientissimum dei consilium fiunt. Sic enim disposuerat deus pater cælestis, vt in celeberrimo conuiuio, in conspectu etiã tumidorum Pharisæorum, apertissimo exemplo demonstraretur quàm verè dixerit Christus, à Pharisæis contemni dei sapientiam, eandem verò à filiis dei honorari ac iustificari. Inuitat ergo Pharisæus Christum, ignorans quid spectaculi visurus esset. Inuitatus Christus venit, non ignorans quid se facere oporteat.

Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd Iesus accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum vnguenti, &

stans retro secus pedes Domini, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat.

Quæcūque hic dicuntur, vel sole meridiano clariora sunt, nisi quis hic velit inaniter disputare, quotnā fuerint mulieres quæ in Euangelio leguntur diuersis in locis vnxisse Dominum. Sunt qui duas tantùm, sunt etiam qui tres volunt: cæterum de nomine nulla est quæstio, sed de exemplo historiæ. Et profecto egregium hic cernitur exemplum pœnitentiæ. Quis iam desperet? Sed de hoc in sequentibus. Imò quis peccantem fratrem non patienter feret, quum ex maximo peccatore vix verè pius fieri possit? Quis es tu, inquit Apostolus, qui iudicas alienum seruum, &c. Potens est deus rursum erigere lapsum. An non hic videmus mirabilem animi mutationem? Quale spectaculum? Mulier quæ suis sceleribus hoc promerita fuerat, vt etiam inter alias peccatrices ipsa vel sola peccatrix nominaretur, venit in ædes Pharisæi. Quid huic negotij cum muliere? cum peccatrice? Nihil, nec tua gratia venit ô Pharisæe, nec tu illam inuitaueras. Audiuit dominum Iesum, fontem scilicet omnis bonitatis in ædibus tuis recumbere, & ideo venit. Quid factura? Nō vt instar Marthæ mensis ministraret, non vt vel Ganymedis vel Hebes, vt in fabulis est, fungeretur officio, sed vt apud fontē gratiæ, peccatorum suorum ablueret maculas. Nec est quòd impudentem velis dicere, quòd non vocata accesserit ad conuiuium. nec enim erubescunt infirmi medicis ostendere vulnera. Sed rursum ab ipso capite ordiamur historiam. Mulier erat in ciuitate peccatrix, vtique in ciuitate Hierusalem, mulier famosa, mulier non bonæ famæ. Quænam fuit illa? Quo vocata est nomine? Quid tua refert, ô pessime delator? An te iuuat traducere, quam Lucas nominare noluit? Profectò hic peritura gendi nobis forent scelestissimi illi delatores, qui nihil magis student, atq; fratrū traducere malefacta: nec contenti sunt aperuisse scelus, nisi addiderint & personam & locum, & omnes circunstantias, &c. Sed valeant pessimi homines illi. Tu vide Lucam q̄ circūspectè omnia agat. Duo hic sunt quæ occultare noluit, quoniam occultari non debuerunt: Misericordia scilicet Christi, & peccatricis pœnitentia. Hæc autem sic refert, vt medicū indicet, male habentis nomen silentio prætereat. voluit enim scribere historiam, non proximi proscindere famam. Habes ergo iam cur noluerit hic nominare mu-

lierem. Hæc itaque mulier vbi cognouit quòd Iesus accubuisset in domo Pharisæi, accessit. Videtur hic innuere Euangelista, quòd mulier illa plurimum solicita fuerit quibus mediis posset ad Christum venire, nec aliunde potuisse inuenire occasionem, nisi ad recumbentem accederet. Accedit ergo in ædes Pharisæi, non ignara quanto fastu soleat Pharisaicum hoc genus auersari peccatores, quum ipsi intus grauioribus maderent vitiis. Attulit autem secum delicias suas, nimirum delicatum vasculum vnguentarium, quod ob leuorem, qui obstat quo minus apprehendi posit, alabastrum appellant. Attulit autem, vt quod prius fuerat dedicatum mundi vanitatibus, & instrumentum peccati, fieret iam instrumentum pœnitentiæ. Olim autem qui voluptatibus carnis seruiebant, vnguẽtis impẽdio delectabantur: nostro seculo pretiosis vtuntur aquis, ita vt voluptas nõ sit sublata, sed potius mutata. Porrò quoniam lecti triclinij prohibebant bonam pœnitentem quo minus coram se prouolueret ad pedes Iesu, stetit à tergo, & quod licuit, cœpit lachrymis rigare pedes Iesu, & hos sic lachrymarum imbre lotos, nõ linteo aliquo, sed capitis sui capillis tergebat: nec his contentus mirus peccatricis amor, lotis & extersis pedibus defigebat oscula, sicq; omnia quondam inhonestæ voluptatis instrumẽta vertit in obsequium illius qui solus remittere potuit quod peccatũ fuerat. Quis autem dubitet quin mulier peccatrix multis modis Deum, vnguento, oculis, crinibus, & ore offenderit? Sed iam omnia hæc Deo dicata sunt. Et profectò veræ pœnitentiæ est, vt perpetrata vitia, virtutibus compensentur illis contrariis: vt qui prius blasphemauerit, iam benedicat: qui prius aliena rapuit, iam propria lubenti animo aliis impartiat: qui prius impudicus, iam sit castus, &c. Breuiter, ex Apostolo, *Rom.6* quod volo audiemus: Sicut exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete vestra membra seruire iustitiæ in sanctificationem. Sed videamus [illegible] erim hospes ille Simon ad hæc.

Videns autem Pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se dicẽs: Hic si esset Propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier quæ tãgit eum, quoa peccatrix est.

Hic Pharisæus ex se metitur omnes: & quoniam Pharisaica iustitia tumebat, candẽ in Christo esse putabat. Porrò hoc hominum genus existimabat homines sanctos pollui, si cum

peccatoribus quocunq; modo commercium haberent. Hinc eſt quòd à foro recedentes ſimul atque ſeſe recepiſſent domum, ſtatim lauabant ſemetipſos, vt purificarentur: id quod
Marc.7. ex Marco olim accepimus. Verùm quid ad hæc Paulus? Om-
ad Tit.1. nia, inquit, munda mundis: immundis autem & coinquinatis nihil eſt mundum: ſed polluta eſt illorum & mens & conſcientia. Externa illa cohabitatio, & mutua conuerſatio per ſemetipſam neminem improbum reddit: at prauus animus
Gen.19. vbicunque fuerit, ſibi ſimilis exiſtit. Habitauit in Sodomis
2.Pet.2. Loth. Gen. xix. & vt D. Petrus ait, aſpectu & auditu iuſtus erat habitans inter eos qui de die in diem animam iuſti iniquis
1.Cor.5. operibus cruciabant, &c. Et D. Paulus alibi dicit: Si quis non velit omnino conuerſari cum impiis huius mundi, hunc de
Philip.2. mundo hoc debere exire: ſciebat enim haud dubiè vbique bonos & malos inueniri. Et de Philippenſibus tamen dicit, quòd in medio nationis prauæ & peruerſæ luceant ſicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes. Proinde nihil eſt quod putet Phariſæus Chriſtum coinquinari tactu mulieris, & dicat: Hic ſi propheta eſſet, &c. Scilicet coinquinatur, iuxta Phariſaicam iuſtitiam, ſi quis tangitur à peccatore aliquo infami, aut à publicano aliquo. At ſi quis immeritò pios traducit, ſi quis famam proximi proſcindit, ſi quis in maioribus peccatis exiſtens, eos qui minus peccauerunt, præ ſe contemnit, ſi quis, inquam, talia facit, nullam coinquinationem veretur. Certè Phariſæus hic non compatitur mulieri, non amat pœnitentem, de Chriſto incipit malè cogitare, nec tamen vllum putat ſe propter hoc habere peccatum: Chriſtum autem peccare exiſtimat, eam tantùm ob rem, quòd permittit ſe tangi à peccatrice. Sic, ſi lubet, increpa medicum, qui ægrotum tangit vt curet: & lauda eos qui ęgrotantem nec inuiſere dignantur. Sed ſuffecerit hęc de Phariſæi ſtulta iuſtitia & impia hypocriſi dixiſſe.

Et reſpondens Ieſus dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus diligit? Et reſpondens Simon dixit: Aeſtimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei: Rectè iudicaſti.

In rebus propriis plerunque cæci ſumus, in alienis autem plus æquo oculati: vnde fit vt rarò quæ recta ſunt iudicemus, ſed iuxta quòd affecti ſumus, ita etiam iudicamus. Ad hoc a-

guendum plurimum faciunt parabolæ, quando scilicet sub aliena persona nobis nostræ proponuntur iniquitates iudicandæ. Sic Dauidi adultero proponitur parabola de duobus hominibus, quorum alter plures oues, alter vnam tantùm habebat: pauper porrò à ditiori opprimitur, vim patitur, sua sibi auferuntur. Dauid iudex constitutus, semetipsum imprudens condẽnat. Idipsum in multis euangelicis parabolis à Domino Pharisæis propositis patet. Et in hac parabola Simon propriis verbis capitur, & vt phreneticus, funem quo ligetur, in collo portare deprehenditur. Nec dubium est, quin longè aliter iudicasset, si apertioribus verbis rem audisset, hoc est, si dixisset Christus: Simon, vter me plus amat, tú ne, an peccatrix hæc? Profectò Simon non passus fuisset se postponi mulieri: verùm parabolam audiens, & quò tenderet ignorans, contra semetipsum fert sententiam. Porrò parabola nulla expositione opus habet, vt quę per semetipsam aperta est. Omnes enim qualescunque sumus, Dei debitores sumus: hic quidem plus, alius minus debet. Sed quantum quisque debeat, siue plus siue minus, nemo per semetipsum potest soluendo esse, sed omnes egemus gratia Dei, clamantes: Remitte nobis debita nostra, &c. Arguit autem hic Dominus præsenti parabola se verè esse prophetam, imò prophetarum dominum, Dei filium, & scrutatorem cordium, quando ad stultas & impias Pharisæi respondet cogitationes. Postremò quoniam Christus illius probat iudicium, dicens: Rectè iudicasti, docemur veritatem à quocunque prolatam, non contemnere ex odio, vel personæ paruitate. Veritas Dei est, qualemcunque tandem habeat possessorem. Iam audiemus ad quid Christus parabolam proposuerit. 2. Reg. 12.

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam: aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis tersit.

Iam palàm fit vter mulierem hanc propius agnoscat, Christús ne, an Pharisæus. Hic antè dicebat: Si hic, Christus scilicet, esset propheta, sciret vtique quæ & qualis esset ista mulier. Iam autem audit à Christo: Vides tu ô Pharisæe, hanc mulierem? Nouerat quidem pharisæus mulierem ex facie, nouerat ex nomine, nouerat ex malo facinore, & sic potuit agnosci à multis aliis. At Christus nouerat mulierem hanc ex corde, sicut à nemine alio agnosci potuit, nisi à solo Deo, qui prædicatur solus probare renes & cor, & scire quæ in homi-

ne sunt.Igitur qui mulierem propius nouerat, alij manife-
storem facit, exemplis demonstrans mulierem hanc non es-
se peccatricem, sed pœnitentem potius, & Christum plus a-
mare, quàm amet illum Pharisæus. Vides hanc mulierem, in-
quit Christus ad Pharisæum. Putasne mihi ignotum quæ &
qualis fuerit? Nolumus referre qualis fuerit: sed tu conside-
qualis iam sit, nimirum non contemnenda, sed multis nomi-
nibus tibi anteponẽda. Intraui enim domum tuam, quoniam
inuitaueras me, neque tamen mihi aquam ex more dedisti ad
lotionem pedum, cùm tamen non pluris constitisset. At mu-
lier hæc lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis ter-
Tu minora non dedisti, hęc potiora non negauit. Neq; enim
vsquam pretiosior aqua inueniri potest, quàm sunt lachrymæ
hominis pœnitentis, & deflentis peccata sua. Hæ enim tan-
habent virtutem, vt si ex pœnitenti corde proueniant, omnia
invniuersum peccata abluãt. Hęc aqua quanto pretiosior est,
tanto minus reponenda est. non enim alium habet vsum ni
vt effundatur. De hac pretiosa aqua in psalmis dicitur: Exitus
Psal.118. aquarum deduxerunt oculi mei, quia nõ custodierunt legem
Psal.41. tuam. Et iterum: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac
Psal.101. nocte. Et rursum: Potum meum cum fletu miscebam. Et Hie-
Thre.2. remias: Defecerunt, inquit, in lachrymis oculi mei, & oculi
mei caligauerunt. De lotione porrò pedum non est vt mul-
tis disputem, quoniam iuxta morem Palæstinorum peregri-
nis lauabantur pedes: id quod in historiis Abrahæ & Loth
videre licet.

***Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intrauit, non cessa-
uit osculari pedes meos.***

Et hoc veterem resipit morem, imò non veterem, sed so-
lùm à patriis moribus alienum. Certè in epistolis Pauli
non rarò fit mentio osculi sancti, & osculi pacis, quod bene-
uolentiæ & apertæ amicitiæ fuerat symbolum. Et hactenus
in multis regionibus in cõgressibus amici amicos osculo ex-
cipiunt. Exprobrat itaque Christus Pharisæo, quòd ne
consuetis quidem amicitiæ symbolis vsus erga se fuerit:
Peccatrix autem omnem amicitiam & beneuolentiam ex-
hibuerit. Tu mihi, inquit, non osculatus es vel semel ge-
nas, id quod nec publicis peregrinis denegatur: hæc au-
tem non genas, sed pedes osculata est, nec hoc obiter, nec
semel tantùm, sed ex quo intrauit, non cessauit osculari pe-
des meos.

Oleo caput meum non vnxisti; hæc autem vnguento vnxit pedes meos.

Et hoc quod de oleo dicitur, gentilitiũ est, id quod ex aliis etiam Bibliorum historiis intelligimus. Surrexerat enim Dauid olim, audiens filium quem ex Bersabæa sustulerat, mortuum, faciem lauabat, & caput suum vngebat. Et in Matthæi euangelio legimus Christum dicere: Tu autem cùm ieiunas, faciem tuam laua, & vnge caput tuum, ne videare hominibus ieiunans, hoc est, omnia facito quæ hilaritati conueniũt. Loquitur ergo Dominus ad Pharisæum: O Simon, tu ne vulgari quidem oleo vnxisti caput meũ, quod officij vulgò præstatur conuiuis quibuslibet: hæc pedes meos, id est, abiectissimam meam partem, pretioso vnguento perunxit. Differentia est inter caput & pedes, inter oleum & pretiosum vnguẽtum. Tu non exhibuisti capiti, quod illa pedibus. *2. Reg. 12.* *Cap. 6.*

Propterea dico tibi, Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Quoniam iam vides, inquit, apertissimis & solidissimis argumentis quantum me diligat mulier hæc quam peccatricem vocas, dignum est vt suam operam non collocarit frustra. Itaque quoniam dilexit multum, meritò ei multa peccata remittuntur. Noli itaque iam perpendere quantum peccarit, sed considera quantum amet. Quo enim grauius peccauit, hoc sibi magis displicet: ac me, cuius grauita clementia est à peccatis liberata, vehementius amat. Porrò cui minus remittitur, minus diligit. Hoc est, qui se iustum esse putat, nec multum habere quod ipsi ignoscat Deus, frigidius amat. Clarius dicam. Qui magnitudinem peccatorum suorum agnoscit, horumque se remissam à Deo impetrasse confidit, magis diligit Deum, quoniam magnum beneficium se sentit à Deo accepisse. At qui putat se nihil à Deo accepisse, idem putat se Deo aut nihil aut parum debere. Hoc etiam in infirmis & medicis huius mundi cernitur. Qui à leui morbo medici cura liberatus est, non putat se tantum debere medico, quantum alius qui grauius laborarit, &c.

Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata tua. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade in pace.

Satis superq; iam misera peccatrix morbum suum medico visendũ exhibuerat, satis fiduciã quam in medicum habebat,

demonſtrauerat: tempus itaque erat, vt abſolueretur, vt conſolationem acciperet ab eo qui pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis dicitur. Nouerat Chriſtus huius morbo decentem medicinam, ſcilicet vt non habenti donaret debitum. Abſoluit itaque eam Chriſtus dicens: Remittuntur tibi peccata tua. Hic non poſſunt amplius ſe continere Phariſæi, quin ſuam prudentiam oſtendant, quin quid de Chriſto credunt, aperiant. Cogitant itaque intra ſe: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? En blaſphemiam. Volunt dicere: Ieſus Nazarenus fabri filius, homo peccator, Sabbathi transgreſſor, epulo, amicus publicanorum, ſibi vendicat quæ ſolius Dei eſt. Qui ipſe peccator eſt, aliis peccata vult remittere. At Dominus Ieſus nihil moratur Phariſæorum malitiam, nec reddit rationem ſuorum dictorum: ſed mulieri dicit: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Incredulitas Phariſæos perdidit: at fides mulierem ſaluam fecit, ſic vt quæ paulò antè peccatorum premebatur pondere, turbatamq; habebat conſcientiam: iam haberet peccatorum veniam, & quietam conſcientiam. Iam hic quidam diſputant, cui nam debeat accepta ferri remiſsio peccatorum, fideí ne, an dilectioni, an pœnitentiæ? Pœnitentiæ opera vidimus fletu ac lachrymis plena. De dilectione primò loquitur Chriſtus: Remittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Deinde porrò: Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace. Quid ergo dicemus? Fide agnouit quem diligeret, & cum dilexit, in quem vt in omnium ſeruatorem crediderat. Quoniam autem videbat ſe illum peccando offendiſſe, eundem ſtudet pœnitendo placare. Tantum volui hic dicere. Præſtat enim pœnitentiam malè commiſſorum agere, quàm de pœnitentia longam diſputationem inſtituere. Tu ſi voles remiſsionem peccatorum inuenire, imitare ſanctam illam peccatricem, & ſpe tua minimè fruſtraberis. Sit autem huius capitis finis.

Cui virtuti tribuatur peccatorũ remiſsio.

CAPVT VIII.

ET factum eſt deinceps, & ipſe iter faciebat per ciuitates & caſtella, prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquæ quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatibus: Maria quæ vocatur Magdalene, de qua dæmonia ſeptem exierant, & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis.

Tanta erat Domini Ieſu benignitas erga peccatores reſipiſcentes, quantumlibet humiles, vt non ſolùm vnam hanc admiſerit

admiſerit Mariam ad contactum pedum, verùm etiam aliquot ſecum circumduceret vnà cum Apoſtolis ſuis, ac ſe ſuoſque harum liberalitate ac miniſterio ſubleuari pateretur. Etenim cùm Ieſus per omnia comitantibus diſcipulis ſuis, quò latius ſpargeretur ſemen euangelicæ doctrinæ, ſubinde locum mutaret, perambulans per ſingulas ciuitates ac vicos, ne quid deeſſet rerum neceſſariarum aſsiduè vagis, & vni negotio intentis, comitabantur & Ieſum aliquot mulieres, quas vel liberauerat à ſpiritibus immundis, vel à morbis ſanauerat. Digladiationem cuius & in proximo capite meminimus, de numero Mariarum, quoniam ad ædificationem parum facit, ſilentio præterire voluimus. Non abſurda tamen huic negotio intulit D. Caietanus Cardinalis in ientaculis ſuis. Suffecerit hic & animaduertere, & imitari, quòd mulieres illæ à Luca nominatæ tam fideliter & Chriſtum ſecutæ ſunt, & eidem famulatæ. Ex euangelica hiſtoria certè apertum eſt, quòd nec patientem nec morientem in cruce reliquerint, eundemq; in ſepulchro quæſierint. Quomodo tractandi ſint exẽplo Chriſti cõcionatores, quoniã odioſum eſt, nolim referre. Paulus dixit: Presbyteri duplici honore digni ſunt, maximè qui laborant in verbo, &c. Sed ad contextum.

Vltimo ientaculo.

Cùm autem turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exiit qui ſeminat ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecus viam, & conculcatum eſt, & volucres cæli comederunt illud. Et aliud cecidit ſupra petram, & natum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul exortæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.

Quoniam Dominus ipſe parabolæ huius interpretationem aperiet, ſuperfluum fuerit nos de illa plurima dicere. At moralem hinc licebit haurire doctrinam, ſcilicet ne cælum, quod dicitur, terræ miſceamus, etiam ſi quod erogamus, non redeat cum duplici fœnore. Neque enim delectatur Chriſtus ſi diuites ditioribus benefaciant, vt à quibus ſperant retributionem: ſed vult vt pauperibus, qui talionem benefactoribus ſuis reddere non habẽt, bene fiat à ditioribus. Aliam item doctrinam eruere licebit ex verbis Euangeliſtæ, nimirum vt non ſimus frigidi & ſegnes auditores verbi, ſed multò magis properemus ad Chriſtum, eiuſque verbi præcones. Nemo via eſſe velit, nemo petra, nemo ſpinoſus ager, ſed bo-

na terra: hoc pacto, prompto ridentique animo, bene culto & subacto agro semina mandabimus. Quòd si lapidosum & incultum viderimus, dabitis veniam, si illic serere recusabimus. Summæ nanque dementiæ est, semina in incultam terram iacere. At si quis viderit terram seminis bene capacem, si viderit sementem magno prodire cum fœnore, non potest fieri quin agricola magnam sentiat laboris alacritatem. Certe
Cap. 13. Christus, sicut ex Matthæo patet, miram præ se fert alacritatem in docendo, dicente sancto illo Telone: In illa die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare: & congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in naui sederet, & omnis turba in littore stabat. Quid porrò Christus dixerit per similitudinem, auditum est, & non ita multò post à Christo interpretabitur. Quod autem Christus dicit: Qui habet aures audiendi, audiat: obseruandum est, quòd vbicunque hæc admonitio interponitur, mysticum esse manifestum est quod dicitur. Et quoties his sermonibus commonemur, ad dictorum intelligentiam prouocamur.

Interrogabant autem eum discipuli eius, quæ esset hæc parabola. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant.

Haud dubiè intellexerant discipuli verba parabolæ à Domino propositæ, hoc est, intellexerunt rem se ita habere, sicut à Christo prædictum fuerat, scilicet quid ager, quid semen, quid fructus, quidve sator, siue agricola. Quis enim ignorat non omne semen venire ad frugem? Qua de causa? Semen bonum est: in rustico non est vt requiras vel laborem vel diligentiam: quî fit igitur, vt vix quarta pars ad frugem veniat? Terra nimirum, siue ager in causa est, dum non suscipit quod fideliter seminatur. Hæc, inquam, omnia intellexerant discipuli. Quoniam autem audiunt Dominum dicere: Qui habet aures audiendi, audiat, non dubium est quin cogitauerint Christum hac agriculturæ imagine nonnihil aliud, & quidem præcipuum quid, adumbrare voluisse. Erant quidem omnes discipuli, omnesque circunstantes auriti: at non omnes audiendi verbum Dei aures habebant. Inuenire enim licebit qui aures habent, quas impuris cantibus, impiis doctrinis, & detractoribus non illibenter locant: at qui verbo Dei aures admoueat, vel eleemosynam petentem libenter audiat, vbi inuenies? Sed satis de hac re. Cæterum in-

terrogatio hęc non est facta à discipulis simul atq; Christus parabolam absoluerit, nec facta est præsente plebe, sed postea cum soli discipuli cum solo Domino in domo quadam erant. Et hinc discant laici boni, vt quæ non intelligunt, non grauatè à doctoribus quærant. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius, ait Dominus per prophetam. Quid enim proderit identidem vel legere, vel audire, nihil tamen intelligere? Dicam cum Chrysostomo: Quis vestrum, respondete quæso qui assistitis, vnum, si exigatur, psalmum potest memoriter edicere, aut quamlibet diuinarum scripturarum alteram portionem? Nullus omnino est, &c. At Iudæorum pueri nō ita indocti sunt, quin aliquam possint ostendere fidei suæ rationem. Itaq; quod ignoras ô bone, ne pudeat te discere: habes in hoc quos imiteris Christi Domini nostri discipulos. Iam quid interrogātibus discipulis Dominus responderit, audiamus. Vobis datum est, inquit, nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Habent aulæ regum arcana sua, quæ celantur plebeiis, & ab aulæ cōsortio alienis. Habet & Euangelij regnum secreta sua, non temerè cuiuis proferenda, sed ita proponenda, vt ab iis tantùm cernantur, qui sunt aulæ domestici. Nolite, inquit Christus alibi, proiicere margaritas ante porcos, nec detis quod sanctum est canibus. Et fidelis Domini seruus, familiæ, non alienis cibaria dat suo tēpore. Quòd si alieni in familiam Domini venerint, tunc tandem meritò fient mensę Domini participes. Itaque quoniam discipuli facti sunt domestici domini, & ij per quos olim Dominus obibit sua munia, dignum est vt intelligant, quæ aliis sunt parabolis inuoluta & obtecta. Cæteri enim quoniam adhuc alieni sunt à familia & discipulatu Christi, indigni sunt qui sublimia illa & sancta audiant: non enim magni æstimant verbum Dei, alioqui per semetipsos interrogassent ex Christo parabolarum apertam intelligentiam. Et longè melius est veritatem nunquam cognouisse, quàm cognitam despexisse. In hunc ferè sensum etiam doctissimus ille Adamantius interpretatur hunc locum, libro Peri archon tertio, vbi etiam cauet ne quis in huiusmodi scrupulosis quæstionibus ęquissimæ Dei dispensationi reluctetur, Deumve perditionis nostræ velit facere autorem. Sed audiamus Christum suæ parabolæ interpretem.

Mala.2. *Homi.2. in Mat.* *Matt.7.* *Pag.826.*

Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei. Qui autem

ſecus viam, hi ſunt qui audiunt, deinde venit Diabolus, & tollit ver-bum de corde eorum, ne credentes ſalui fiant.

Hic, inquit, eſt ſenſus parabolæ myſticus. non enim loquor de ſemine tritici vel ſiliginis, ſed de verbo Dei, de euangelio quod filius hominis ſeminat in corda omnium hominum, qui tamen non omnes fructificant, ſicut agricolæ non omne ſemen ad fructum peruenit. nonnulla enim ſeminis pars ſecus viam cadit, & volucribus cæli in cibum fit. Sic etiam ſunt qui audiunt verbúm Dei, ſed Diabolus haud ignarus quid ex frequenti auditione tandem prouenire poſsit, accedit & tollit verbum de corde auditorum, ne credentes ſalui fiant. Salui fierent enim haud dubiè, ſi audita & corde ſeruarent, & operibus perficerent. Proinde Satanas quos non poteſt à concionibus prorſus abarcere, eos tamen non permittit verbis corde attendere: ſed malitiæ ſuæ ſemen habet, hoc cordibus indit, vt ſibi fructificent, non Deo. Itaque non temerè Eccleſiæ conſuetudo habet, vt conciones à precibus inchoentur, & precibus peccatorúmque generali confeſsione, necnon ſignaculo crucis finiantur. Audis enim hoc loco Diabolum non ceſſare vbi verbi Dei ſtudium eſt. Præmonuit te Chriſtus, caue ne deprǽderis. Non eſt tam ſocors quiſquam quin admonitus affore furem vel raptorem pecuniarum, diligentius omnia cuſtodiret. Sic enim habet Euangelica lectio: Si ſciret Paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. At theſaurus verbi Dei quoniam omnibus diuitiis præponderat, maiori ſolicitudine, anxioríque cura cuſtodiendus eſt. Non audis furem? raptorem non conſideras? Audi Chriſtum ſic dicentem: Diabolus continuo aduolans, ſublegit verbum Dei priuſquam inhæreſcat animo. Fac igitur quod

Pſal.118. ille qui in Pſalmis canit: In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Quare abſcondit? quoniam timet ne aduolans raptor ille malignus abripiat. An in corde bene abſconditum eſt? Vtique. ſi enim inibi probe abſconditum fuerit, nulla ratione eripi poteſt: at qui in aures tantùm immittũt, aut ſolum lingua circumferunt, cito facillimeq; perdent. Tu itaque pondera qualis ſit theſaurus, quid ſeruatus proſit, quidve perditus obſit, & cautius poſthac age. Propheta ille Pſaltes canebat: Quàm dulcia faucibus meis eloquia

Ibidem. tua, ſuper mel ori meo. Et iterum: Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion, &c. Rurſum audiamus cæleſtem

Agricolam.

Nam qui supra petram, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt verbam: & hi radices non habent: quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

Sequitur hic alia auditorum pars, qui & ipsi tantum adferunt fructus, quantum priores, hoc est nihil. Illi patiuntur sibi verbum Dei callidè à Diabolo eripi: hi patiuntur sibi violenter semen verbi Dei extorqueri. Illi volebant incipere credere, hi iam inceperant, sed vtrisque nihil profuit. Solet enim Satanas non vno solùm modo Christianis negotium facessere: nunc astu & blanditiis vtitur, pòst vi ac persecutionibus: id quod in primitiua Ecclesia apertis & frequentissimis fiebat exemplis. Primùm blandis verbis Tyranni conueniebant Christianos, & multos honores, magnamque vim diuitiarum pollicebantur, vt talibus illecti & capti homines fideles, ad idololatriam deficerent. Et non rarò sic decipiebant homines. Quòd si hæc frustra tentassent, verbis asperis, crudelibusque comminationibus corda fidelium solicitabant atque tentabant, dicentes: Aut nega, aut vapula. & his machinis nonnullos à fide deficere fecerunt. Huiusmodi exemplis vitæ sanctorum, & Christiana chronica abundant. Non possum hic silentio transire quod Diuus Hieronymus Stridonensis in vita Diui Antonij retulit: Voti tunc Christianis erat, inquit, pro Christi nomine gladio percuti. Verùm hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquirens, animas cupiebat iugulare, non corpora, &c. Addit Diuus Hieronymus duo exempla de duobus adolescentibus Christianis, quorum alterum dirissimis tormentis, alterum verò nephandissimis libidinibus vincere satanas tentauerit. Sed longiora sunt quàm vt hic referri possint. Ad contextum itaque redimus, ad eos scilicet qui verbum Dei cum gaudio suscipiunt, & quoniam radices non habent, temporales tantùm sunt, & in tempore tentationis recedunt. Neque enim dubium est, quin homines probi varias sint experturi tribulationes. Hinc apud Sapientem dicitur: Fili accedens ad seruitutem *Eccle.2.* Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Et D. Petrus inquit: Nolite peregrinari charissimi, hoc est, ne vobis *1.Petr.4.* videatur nouum quid accidere, si quando tentationis feruor vos corripuerit: sed communicantes Christi passionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis ex-

ultantes. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis, &c. Igitur qui non vult tentari nomine Chriſti, fruſtra conciones adit, fruſtra audit, fruſtra de illis gaudet, quoniam nihil proderit, etiamſi quis illa omnia fecerit, niſi quis paratus ſit voluntati Dei præponere quicquid huius ſeculi exiſtit. Proinde nemini ſatis eſſe videatur ſi audierit verbum Dei cum gaudio: ſed ſic audiat, vt mente reponat, vt non obliuiſcatur, vt nihil pretioſius exiſtimet, paratúſque ſit illius nomine ſubire duriſsima quæque. Porrò vt ſic radicetur verbum Dei in cordibus hominum, non humanarum virium eſt, ſed Dei gratiæ, quæ ſola liquefacere poteſt duriſsima corda noſtra. Hoc nouerat Salomon dum diceret ad populum: Sit dominus Deus noſter nobiſcum, ſicut fuit cum patribus noſtris, non derelinquens nos neque proiiciens, ſed inclinet corda noſtra ad ſe, vt ambulemus in vniuerſis vijs eius, &c. Apud Ezechielem porro pollicetur nobis Dominus cor non durum, inquiens, Cor lapideum auferam de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent, iudicia mea cuſtodiant, faciantque ea, & ſint mihi in populum, & ego ſim eis in Deum, &c.

Reg.3. Cap.8.

Ezec.11.

Quod autem in ſpinas cecidit: hi ſunt qui audierunt, & à ſolicitudinibus, & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes ſuffocantur, & non referunt fructum.

Ecce quota pars hominum fruſtra audit Euangelium. Duo genera auditorum præmiſſa ſunt: iam tertium ſequitur, quod & ipſum fruſtra audit. Hoc genus diuitum eſt, qui cum audierunt, tot voluptatibus ac ſolicitudinibus occupantur, vt non poſsint ferre fructum, vt non habeant tempus reficiendæ miſeræ animæ. Qui enim diuites ſunt, & Deo & Mammonæ ſimul & ſemel inſeruire volunt. Deo quidem ſeruiunt in eo quòd verbum Dei audiunt: at Mammonæ ſic addicti ſunt, vt nullum fructum ferre poſsint, vt non ſuppetat illis tempus obediendi verbo audito. Quid? Inuenire iam licet, qui ſeruitio Mammonæ ſic addicti ſunt, vt ne ſemel quidem ad verbum Dei accedant: at de his nullam mentionem fecit Chriſtus, vt qui indigni ſint quorum vlla ſit apud Chriſtianos mentio. Vide autem hic tria in verbis domini: primum quòd diuitias ſpinis adſimilat, & quòd his addit ſolicitudines, & voluptates. Quî autẽ poſſunt diuitiæ ſpinis comparari, quum illę delectent, hæ autẽ pungant? At dominus qui omnium diuitiarũ cõditionẽ nouit, non fruſtra illas ſpinis adſimulauit,

Et certè spinæ sunt diuitiæ, nullum adferentes fructum, & cohibentes & impedientes alios fructificare. Imò spinæ dictæ sunt propter adnexam solicitudinem, quæ verè pungit ac cruciat potius quàm delectat. Hinc & nos de homine qui magnis curis angitur, dicimus: Spinis insidet. Ita & diuites verè spinis insident: sic anxij sunt, sic soliciti, sic punguntur, vt nec læti manducare, nec quieti cubare posfint. Hęc autem solicitudo non eò tendit, vt diuitiis rectè vtantur, vt rectè ipsas dispensent, sed vt eas vel augeant per fas & nefas, vel illis ad luxum & voluptatem abutantur. Iam verbum Dei non patitur neque hoc neque illud, sed iubet vt sic omnia posfideas, quasi nihil haberes, & voluptates huius seculi cane & angue peius odias. Deme itaque solicitudines & vanas voluptates, & diuitiæ tibi non oberunt. Vtere illis ad frugalitatem, & vt decet: hoc est tanquam Dominus, non tanquam seruus, vt ea posfideas, non ab his posfidearis. Vere, inquam, illis non abutaris. Sed suffecerint hæc.

Chrys. 2.Thes.2. Hom.3.

Chrysost. in Ioan. ho. 18

Quod autem in bonam terram: hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.

Ex hac parabola licet intelligere quàm verè dixerit Christus: Angusta est via quæ ducit ad vitam, & pauci ingrediuntur per eam: Et multi sunt vocati, pauci verò electi. Quarta enim hominum pars vix obaudit verbo Dei. Illi autem recte audiunt, qui verbum Dei bono corde suscipiunt, idemque retinent, & in patientia fructificant. At cor bonum est, quod omni malitia vacuum est, cor contritum & humiliatum, vt cum Propheta loquamur, cor quod peccasse pœnitet, quod emendationē iāiam meditatur. tale cor, inquam, bonum est, & quoniam auidum est & cupidum verbi Dei, auditum verbum retinet, non patitur sibi à Diabolo eripi, sed in corde abscondit. Porrò sic absconditum, & sic retentum, non potest non fructificare. Iam & hoc prætereundum non ėst, quòd semen etiam iam enatum & quasi maturum, non omnino liberum est, nec tutum est, sed habet aduersarios & insidiatores non paucos: ideoque addit Christus, fructificandum esse in patientia, ne scilicet mundi tentatione frangamur, neque à spe futurorum deficiamus, &c. Sed hac de parabola plus satis.

Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed super candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen.

Ex capite Matthæi quinto intelligimus hæc Domini verba de accenſa lucerna ad Apoſtolos ipſius pertinere, quos illic & ſal terræ, & lucem mundi huius nominauit. Quoniam enim Dominus ſupra dixerat Apoſtolis, Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: nunc oſtendit per eos etiam cæteris aliquando idem myſteriũ eſſe reuelandum. Nemo, inquit, accendit lucernam, & accenſam operit vaſe, aut ſub lectum reponit, ſed imponit candelabro, vt qui domum intrant, lumen videant. hoc eſt, Nihil nũc priuatim aut parabolis inuolutum traditur vobis, quod poſt non ſit manifeſtandum toti mundo: nec quicquam nunc eſt tam obſcurum & abſtruſum ab intelligentia rudium, quod progreſſu temporis non ſit per vos eruendum, & in omnium notitiam proferendum. Sic alibi dicit: Quod dico vobis in tenebris, prædicate in luce: & quod in aurem auditis, prædicate ſuper tecta. D. Auguſtinus docet hic etiam à Domino caueri, ne quis habens verbi Dei notitiam, metu aliquo ab illius prædicatione ceſſet. Vaſis enim & lecti nomine carnem, lucernæ verò nomine typicè verbum Dei intelligit. Iam qui verbum Dei ob metum carnalium incommodorum reticet, hic certè carnem ſuã manifeſtationi veritatis præponit, &c. Facilia ſunt hæc, & apud Matthæum illuſtrata.

Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicunque non habet, etiam quod putat ſe habere, auferetur ab illo.

Vobis, inquit, videndum eſt quomodo audiatis, nimirũ vt non ſitis tantum auditores verbi, ſed etiã factores. ergo quæ auditis, magna ſolicitudine infigatis animis veſtris, ne quid excidat aut pereat. Qui enim habet, dabitur illi, &c. Hoc eſt dicere: Qui auidè accipit intelligentiam myſtici ſermonis, ac veluti theſaurum diligenter reponit in animo, dignum ſe declarat cui plura committantur. Qui verò indiligenter theſaurũ hunc abſcondit, quique quod habet, nõ fideliter impertit, etiã hoc ipſum quod videtur habere, auferetur ab eo. Hæc verba apud Mattheũ expoſita ſunt, nimirũ ca. xiij. & ca. xxv. Conſtat certè, quòd poſtquam Deus benigniſsimus ille, bonitatis ſuæ multitudinem in nos effudit, & nos re ipſa probè fuerimus vſi, augebitur bonitas erga nos, vtpote gnauos & gratos. Contrà fit cum eis, qui cum aliquid datum fuerit, vel abutuntur, vel non vtuntur: faciunt enim contra voluntatem Dei, qui non fruſtra ſua dona largitur, ſed vt fructificent per dilectionem ad gloriam ipſius, Hoc enim vult parabola de

talentis, cui etiam appendix illa adiuncta est. Et infra apud nostrum Lucam ca.xij. audiemus: Omni cui multum datū est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multū, plus petent ab eo. Sequitur.

Venerunt autem ad illum mater & fratres eius: & non poterant adire eum præ turba. Et nunciatum est illi, mater tua & fratres tui stant foris, volentes te videre. Qui respondens dixit ad eos: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt & faciunt.

Lex Dei docet quidem nos honorare parentes, eosdemque ex animo diligere, illis obedientiam præstare: at ea lex vult vt se, hoc est, cultum Dei, omnibus parentibus, fratribus & sororibus præferamus: id quod in sequentibus capitulis audiemus. Dominus itaq; Iesus vt declararet quàm pretiosa res sit Euangelica doctrina, quantaque cura & solicitudine tradenda simul & accipienda sit: accidit die quodam, vt Iesu docente populum, veniret mater & fratres, hoc est, cognati ipsius, cupientes illum conuenire de rebus aliquibus familiaribus, nec patebat aditus obstante densitate multitudinis. Quod cum illi nunciatum est, respondet quos maximè amet loco matris & fratrum, auditores nimirum & factores verbi Dei. Quo dicto matrem non exclusit, neque negauit, sed potius numerosæ multitudini adnumerauit. Nam & ipsa non solum audiuit sermones eius, sed etiam eosdem custodiuit. Cap.xj. simile quid audiemus, quando Dominus dicet mulieri plebeiæ: Beati qui audiūt verbum Dei, & custodiunt illud. Et apud Ioannem: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberos vos reddet. Plus enim amat Christus quæ spiritus, quàm quæ carnis sunt. Huc etiam pertinet quod in superioribus dixit: Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? &c. Obseruādum autem quòd verbi minister nec amicorum blanditiis, nec inimicorum iniuriis ab instituto suo remorari debet. Arguendum enim est, obsecrandum, instandum, opportunè & importunè, in doctrina tamen (vt non tantùm mala detestemur, sed etiam bona doceamus) & patientia, ne quid ex inuidia aut cōtentionis studio fiat. Sequitur.

Factum est autem in vna dierum: & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius, & ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt. Et nauigantibus illis obdormiuit: & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur. Acceden- *Matt.8. Marci.4.*

tes autem suscitauerunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpauit ventum & tempestatem aquæ: & cessauit, & facta est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? Qui timentes mirati sunt, adinuicem dicentes: Quis putas hic est, quia ventis & mari imperat, & obediunt ei?

Nihil horum quæ hic legimus, casu factum est, sed omnia illo, per quem, & in quo omnia sunt, prædefiniente contigerunt, vt Christi potentia, & mira fidei efficacia panderentur. Et aperta quidem est historia, verùm necessariis etiam doctrinis referta. Vide autem, obsecro, quàm pulcherrimo ordine omnia connectantur. In præmissis accepimus parabolam de faciente sementem, & diuersitate agrorum, hoc est, de prædicatore bono, & auditoribus & bonis & malis: additum est, quosdam auditores alios tempore tentationis recedere, alios autem blanditiis. Deinde admoniti discipuli ne accensam lucernam subter lectum ponant, verùm quod acceperunt, fideliter aliis ministrent. His subsecuti sunt mater & cognati Christi, volentes domini sermonem interrumpere: at Christus, sicut annotauimus, docuit omnem cognationem, omnem amicitiam verbo Dei posthabendam. Ex his ergo admonemur ne vlla prosperitate, néve vllis blanditiis à veritatis prædicatione cessemus. Iam porrò subsequitur grauis tentatio, iam de vitæ periculo agitur, neque tamen deficiendum est. Verbum enim Dei docet, Deum suos non relicturum, sed adiutorem fore oportuno tempore. Hoc quoniam discipuli audierunt, nec tamen firmiter crediderunt, increpantur à domino, dicente ipsis: Vbi est fides vestra? Debebant enim discipuli firmam fiduciam habuisse in Christum, vt in eum, qui non minus dormiens quàm vigilans suos seruare posit. Non enim dormitabit neq; dormiet, qui custodit Israel. Nec potest fieri quin syncerus verbi minister non semper in tuto agat. Is enim qui auditoribus insidiatur (Diabolum puta) ne semen verbi Dei credant, vnde possent saluari, ille etiam haud dubie mille dolis satori negotium facessit: immo præcipuè Agricolam petit, ne aliquo modo ager colatur. Nunquam enim facilius sæuire poterit lupus in gregem, nisi primùm dilaceratis canibus. Hæc itaque præsenti nauigatione Christus nobis depinxit: nec hoc tantùm, sed & alia non minus proficua. Dormit Christus in nauicula, quoniam iuxta humanam naturam, bene operando & prædicando defatigatus fuerat.

Hac autem dormitione oſtendit, quo labore verbi miniſterio inſtandum ſit, vt ſcilicet non ceſſemus à diuinis obſequiis, niſi humani noſtri corporis imbecillitate auocemur. Ipſe enim Dominus cognouit figmentum noſtrum, cognouit quòd durabile non eſt, quod caret alterna requie. Docet item Dominus vnde noſtra ſalus dependeat, nimirum à vigilante Chriſto. hoc ipſo enim altum dormiente, in ianuis periculum habebimus. Perditio tua, inquit, ex te, ô Iſrael, at ſalus tua in manu mea. Porrò quòd Chriſtus (iuxta quod Marcus ſcribit) ceruicali innixus dormit, ipſoque dormiente tempeſtas illa pericuioſa exurgit, ænigmate quodam Chriſtus depinxit quantum immineat periculi rebus humanis quoties hi dormiunt, huius mundi commodis deliniti, qui vices Chriſti ſuſceperunt. O bone Deus, quàm altè & periculoſè indormiunt hodie puluillis huiuſmodi & ceruicalibus Prælati, qui voluptatibus dediti, qui regnandi libidine temulenti, qui nummis congerendis affixi, nec gregis commiſsi curam vllam agunt, nec ſuæ ſalutis meminerunt, neque tantillum communi periculo commouentur, vt experrecti ſecum cogitent: Quid facio demens? Grex Domini mihi concreditus eſt paſcendus, ac propediem veniendum eſt ad tribunal æterni iudicis, qui pro his ouibus quas meæ curæ commiſit, pretioſum ſuum ſanguinem fudit. Quid illi reſpõſurus ſum? &c. Iam quòd mare & venti obediunt Chriſto, argumentum eſt diuinitatis in Chriſto latentis. Et de hoc dictum eſt in Pſal. lxxxviij. Tu dominaris poteſtati maris, motum autẽ fluctuum eius tu mitigas. Et iuxta patiẽtiſsimum illum Iob: Ipſe poſuit mari terminum arenam, dicens: Vſq; huc procedes, & nõ amplius, & hic cõfringes tumẽtes fluctus tuos. Iob xxxviij. Sed lõgius forſan progredior ab inſtituto, ad contextũ itaq; redeo. Quę hoc loci deſiderãt, in Matthęo & Marc. inuenire licebit.

Et nauigauerunt ad regionem Geraſenorum, quæ eſt contra Galilæam. Et cùm de naui egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & veſtimento non induebatur, neque in domo manebat, ſed in monumentis. Is vt vidit Ieſum, procidit ante illum, & exclamans voce magna dixit: Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili Dei altiſsimi? Obſecro te ne me torqueas. Matt.8. Marc.5.

Tentatio tentationem excipit. Qui enim vix à naufragio liberati ſunt, iam humani generis hoſtes in miſero homine obuiam habent. De Geraſenis, Gadarenis, vel etiã Gergeſe-

nis non libet vllam mouere quæstionē. Quid factum sit quærimus potius, quàm vbi factum sit quod narratur. Et certè miserum hoc fuit spectaculum, nec est in tota historia dæmonium crudelius. Domicilium habebat in monumentis, eo quòd ligatum sæpe catenis & compedibus omnia discerpsisset. Per montes item discurrens, & vias impediuit, ne quis ibi transire posset. Clamauit & concidit se lapidibus, veste etiam carens. Nihilominus vt vidit Iesum eminus, adcurrit, & adorauit eum, dicens cum clamore magno: Quid mihi tecum est Iesu fili Dei altissimi? Adiuro te per Deum ne me torqueas. Quare occurrit? Quare adorat, qui ipse in monte à Christo adorari cupiebat? Timor coegit, quo timuit ne se Dominus præcipitaret in abyssum ad grauiora quàm hic habebat tormenta: vnde tam est sermone perplexus. Feroculus enim est initio, dicens: Quid mihi tecum est? Deinde veluti adulatur, dum tam egregio exornat titulo: Iesu, inquiens, fili Dei altissimi. Tandem ad vim cōfugit. Adiuro te, inquit, ne me torqueas. Cognouit igitur Iesum tortorem suum esse, fortiorem inquam se, & potestatem habentem deiiciendi ipsum vsque ad inferorum æterna supplicia. Ideoque metuebat fortè diem illum adesse, quo omnes dæmones qui iam vel in mundo vel in aere vagantur, æternis sunt addicendi suppliciis, malorum omnium quibus hic affligūt homines, pœnas daturi. Iam quid responderit Iesus, audiamus.

Præcipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat eum, & vinciebatur catenis & compedibus custoditus: & ruptis vinculis agebatur à Dæmonio in desertum. Interrogauit autem illum Iesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio, quia intrauerant dæmonia multa in illum. Et rogauerunt illum ne imperaret illis vt in abyssum irent.

De hoc iam diximus. declarant enim hæc omnia potentiam Christi, & malitiam imò etiam timorem Satanæ. Qui enim aduersus omnes homines ferocissimus fuerat, vix audet aduersus Christum mutire, nec quicquam ambit nisi misericordiam, quoniam scit virtutem suam nihil esse aduersus potestatem Christi. non enim nunc solùm expertus est Satanas Christi potestatem, sed iam olim multis in locis. Supra audiuimus quòd Christus septem dæmonia eiecerit ex Magdalena, quódque etiam alios liberarit à spiritibus immundis. Ad hoc autem nō habet opus Christus vllis vinculis, catenis vel compedibus, vniuersam Diaboli machinam vnico conuel-

lit verbulo. Sed quid loquimur de potestate Christi in Satanam, cùm postea eiectus sit nequam perniciosus per apostolos solo Iesu audito nomine? Hoc enim testatur Lucas in actis, & alibi veniunt discipuli dicentes: Quia etiam dæmonia subiiciuntur nobis, &c. Et iterum: Christus dedit discipulis suis potestatem super omnia dæmonia, & vt etiam languores curarent. Quòd porrò Christus exquirit nomen Dæmonij, & audit legionem immundorum spirituum intrasse hominem, declarat miseriam hominis, qui tot malos habuit hospites apud se: & Christi aperit potestatem, qui non minus potuit eiicere legionem dæmonum, quàm vnicum dæmonem.

Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in montibus, & rogabant eum, vt permitteret eis in illos ingredi, & permisit illis Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.

Duo hic præcipuè notanda sunt, id quod & in aliis Euangelistis admonuimus, nimirum & dęmoniorũ imbecillitas, & eorũdẽ erga genus humanũ inuidia & maleuolẽtia. Nõ enim possunt quod volunt. Volunt autẽ quæcunq; homini aliquo modo perniciosa esse possunt. Vtrũq; in historia Iobi inuenire est, scilicet quãtũ posit, & quãtũ velit. Certè nõ alia ratione petierũt porcos intrare, nisi ne sine hominũ dãno abire cogerẽtur. Sy vvolten ein beseletz geben. simul etiã declararunt, in quorũ hominũ corporibus habitare delectẽtur, nimirum qui semper versantur in luto peccatorum, neque volunt emendare vitam suam: & haud mirum est si hi obnoxij fuerint dæmonibus, & sic tandem immergantur omnibus malis, qui sic pecuinis affectibus feruntur, ventrem suum pro Deo habentes, nihilque differentes à porcis. Porrò quòd Christus permisit eos intrare in porcos, voluit indicare hominibus illius regionis, quanta mala illis inferre potuissent dæmones, nisi diuina benignitate prohibiti fuissent. Potuisset Christus eadem facilitate permittere vt intrarẽt in alios homines, sed noluit. Interim confirmamus spem nostram, cùm videmus dæmonem nullam habere potestatem nisi permittente Deo. Et cur, inquis, Christus precibus dæmonum annuit, vnde facere potuerunt tantum damnum? Cur procurante Christo Gadareni tantam pasi sunt iacturam? Ad hoc dicimus, quòd immeritò pasi non sunt. Nam vel fuerunt Iudæi, vel fuerunt Gentes. Si Iudæi, non licebat eis habere porcos cõtra legem Dei: proinde rectè vltus est Christus legis paternæ contem-

ptum. Si Gentes, iterum probè vltus est contemptum ... quem nouit futurum post tantum virtutis suæ in liberando dæmoniaco beneficium. Tum quòd adeò nihil charitatis erat apud illos, vt porcos præferrent saluti dæmoniaci, quamuis illos iam amisissent. Sed quid sumus prolixi in excusando Dominum cæli & terræ? Nam qui habet potestatem in homines, quid ni haberet etiam in porcos? Immittit fames, bella, pestem, & cogimur dicere, peccata nostra sic commeruisse. Similiter dicendum de tempestate, quæ frumēta, vina, armenta, pecora perdit & absumit. De morbis quoque, qui & porcos, & reliquas quæ nobis sunt vsui bestias ingenti ... munt numero, idem sentiendum. Neque fuit hic tantū damnum, quin quod factum erat, bonum incomparabiliter ... maius. Nimirum non vnius erant porci, sed multorum: qui ... circa facilius poterant ferre iacturam. Beneficium verò ... tum fuit, vt nemo non salutis commodum inde potuisset ... cipere, modò voluisset. Discere nāque valuissent, Christum esse potentem super Dæmonia, fortemque victorem eorum, à quibus nobis omnia mala tum animæ tum corporis parantur. Sed cesso excusare nunquam verè accusatum.

Quod vt viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nunciauerunt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum est: & venerunt ad Iesum, & inuenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente, ad pedes eius, & timuerunt. Nunciauerunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus fuisset à Legione. Et rogauerunt eum omnis multitudo regionis Gerasenerum, vt discederet ab ipsis, quia magno timore tenebantur.

Fuga pastorum Gerasenis occasio salutis erat, sed illi non intellexerunt. Oportebat enim mirari virtutem saluatoris & credere ei: at illi rogauerunt eum, vt ab ipsis recederet. Timuerunt enim ne quo pacto etiam aliud damnum paterentur, quādoquidem porci periissent. O miseros homines, qui malunt salutem porcorū quàm hominum: Imò qui malunt porcos, quàm Iesum seruatorem. Vereor, vereor, ne mundus quamplures eius generis habeat, quibus maior sit cura porcorum, quàm liberorum: maior cura ventris, quàm animæ: qui potius eligant eos qui porcos vita & moribus referunt, quàm qui Christum exprimant. Et sæpissime fit vt malos inuitemus, pios porrò excludamus. Sed vide quibus exemplis Gerazeni prouocantur vt Christo credāt. Nouerant ... serrimum spectaculum quod iam diu in obsesso pertulerant

audiunt liberatum, vident vestitum, & sana mente ad pedes Iesu sedentem. Habent eius rei testes & pastores, & Christi comites. Et cùm debebãt obsecrasse Iesum vt ad se diuerteret, suamque potestatẽ magis ac magis exereret, rogãt eum discedere.

Ipse autem ascendens nauim reuersus est. Et rogauit illum vir à quo dæmonia exierant, vt cum eo esset. Dimisit autem eum Iesus, dicens: Redi in domum tuã, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per vniuersam ciuitatem prædicans quanta illi fecisset Iesus.

Docuit hoc exemplo præter cætera Dominus Iesus, nullis quamlibet impiis nõ esse offerendam Euangelij gratiam: inuitis tamen & aspernantibus non esse obtrudendam, sed rursus ita discedendum ab illis, vt scintillam aliquam relinquamus pietatis, olim fortasis per occasionem emicaturam. Quamuis enim Dominus recederet, dimisit illis tamen sanatum, vt testimonium perhiberet veritati. Hic enim qui liberatus fuerat, rogabat Iesum ne se desereret. nam, sicut expertus, timebat ne fortè elongatus à Iesu, rursum impugnaretur à dæmonibus. At qui gratia Christi munitus est, non opus habet præsentia Christi. Agamus quæ nobis præcepit Christus, narremus Dei laudes, abiiciamus à nobis porcinos mores, & non audebit nobis appropinquare leo ille rugiens, &c. Obserua iam Christi in hoc facto humilitatem, cùm iam satis superque eiusdem audiuimus potestatem. Neque enim dicit: Vade, & narra quæ tibi facta sunt à me, sed narra quanta fecit tibi Deus. quibus certè nos docet vt omnes nostras bonas actiones in Deum referamus.

Factum est autem cùm redisset Iesus, excepit illum turba: erant autem omnes expectantes illum. Et ecce venit vir cui nomẽ Iairus, & ipse princeps synagogæ erat, & cecidit ad pedes Iesu, rogans eum vt intraret in domum eius, quia vnica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur.

Videmus hic quẽ Gerazeni rogant vt à se recederet, hunc turba alia expectat atque desiderat. Væ autem illis qui Dominum nolunt: contrà ô nimium fœlices, qui iusto desiderio Christum expectant, tum propter eius doctrinam, tum etiam propter eius virtutem, qua potuit & Dæmones effugare, & omnem morbũ sanare. Et nos omnes quotquot Christi nomine cẽsemur, expectare deberemus christum nõ quando veniret à Gerazenis, sed quando veniret à dextra patris: vnde vẽturus est iudicare viuos & mortuos, redditurus singulis

iuxta opera sua. De hac expectatione Paulus Tito scribit: So
briè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes bea-
tam spem, & aduētum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri
Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, vt redimeret
nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum peculia-
rem, sectatorem bonorum operum, &c. Porrò quoniam tur-
ba auidè expectarat Christum, offert se occasio quæ declara
quem expectarit turba, nimirum eum qui vitæ & mortis ha-
beret potestatem. Tantum enim sibi de Christo pollicetur
Iairus vir magni nominis, vtpote Archisynagogus, qui il...
pedes cadit, rogatque vt Iesus domum suam ingredi velit, &
opitulari vnicæ quā habebat filiæ. luctabatur enim bona pu-
la iam cum morte, id quod mirum in modum cruciabat ani-
mum patris. Vnica erat filia, & annos nata ferè duodecim, du-
plici quidem nomine dilecta patri, tātoque magis morbu...
da affligebat animum patris sui. Sed audiamus quid ad la...
postulata Iesus responderit.

Et contigit dum iret, à turbis comprimebatur. Et mulier quedam
quæ erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos ero-
gauerat omnem substantiam suam, nec ab vllo potuit curari, acce...
retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & confestim stetit fluxus
sanguinis eius. Et ait Iesus: Quis est qui me tetigit? Negantibus au-
tem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turba
te comprimunt & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?

Locus hic difficultatis nihil habet, at admirationis mul...
Vide enim quanta sit huius mulieris fides. neque enim cogi-
tat vel diuturnitatem morbi, vel desperationē medicorum,
vel erogationem substantiæ, vel aliud quippiam, quo à fidu-
cia in Christum retrahi potuerit: sed talem in corde ferebat
fidem: Quantocunque tempore fueris infirma, & quanta...
que pecunias frustra profuderis in medicos, si tantum da...
tur vt vestimentum illius queas attingere, salua eris. Tetig...
ergo, & siccatus est fons sanguinis eius: & sensit corpore quo...
sanata esset ab eo flagello. Nihil hic superfluum, omnia no-
tatu dignissima sunt. Vide studium vulgi, quàm affixus...
Christo à multis contempto. Alibi irruunt in Iesum, hic com-
primunt Iesum: tanta est audiendi verbum Dei auiditas, tan-
tum desiderium. In hanc fœlicem turbam, quæ Christum ser-
uatorem in se concludit, venit & surrepit mulier multis no-
minibus misera. Mulier, inquam, sexu quidem imbecillis, ...
fide longè fortior Iairo archisynagogo. Illa enim tātā habu...

fidem

fidem, quòd credidit se saluam futuram, etsi Christus ipsi nõ loqueretur, nec ad eam veniret, modò fimbriam eius tangere posset. Econtra primas ille non credidit Christum sanare posse filiam, nisi præsens præsentem tangeret. Hactenus de fide mulieris. Iam de infirmitate quid dicam? Mulier imbecillis infirmatur infirmitate longè grauissima, vt quam medici per duodecim annos curare non potuerint, imò non curarunt medici, sed infirmitatem sinistris suis medicaminibus longè grauiorem fecerant, & infidelitate & auaritia sua mulierculam vsque ad summam inopiam redegerant. id quod etiam plerunque à multis medicis fieri videmus. At Christus alius est medicus, qui confestim & gratis sanat, id quod iam accepimus. Fidei mulieris accedit humilitas, qua ducta non ausa fuit in faciem accedere, sed retro accedit, nec corporis audet petere contactum, sed contenta est vel contactu fimbriæ. Tam nobilem itaque mulierem non passus est Christus diutius latere, vnde & interrogat à quo sit tactus. non enim nesciens rogat, sed vt habere posset occasionem de fide bonæ mulieris huius dicere. Sequitur.

Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis. Nam & ego novi virtutem de me exisse. Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes eius, & ob quam causam tetigerat eum, indicauit coram omni populo, & quemadmodum sanata sit confestim. *Vide Hugon. Aeterianum, li. 2. cap. 14*

Non nouerat Petrus qua ratione interrogaret Christus, ideoque quod potuit respondit: at Christus non locutus fuerat de tactu, quem ille opinabatur, sed de magna fide mulieris. multi illum & sæpius attrectarunt, pauci verò in illum crediderunt. Si qualiscunque Christi tactus aliquid potuisset, Iudæi & Gentes eum tetigerunt, imò & cruci affixerunt. Est alius tactus Christi qui saluat, sicut & alia Christi visio, quę beatos facit. Beati oculi, inquit, qui vidẽt quæ vos videtis. Quoniam aliter viderunt Iudæorum proceres, & aliter discipuli Christi. Sic etiam aliter turba tetigit Christum, aliter mulier. Illi nihil magni pollicebantur ex contactu Christi, hæc autem omnem salutem suam in contactum hunc posuerat, id quod etiam iam cogitur in conspectu totius turbæ agnoscere. Et hoc quidem multorum nomine, qui & ipsi ex hac confessione proficere potuerunt in fide. Quomodo enim putas Iairum hic consolatum, quando vel in solo tactu Christi tantam audit inesse virtutem? Quomodo putas etiã fidem huius mulieris augmentum suscepisse, quæ sensit nihil posse

Christum latere? Videns enim quia non latuit, inquit, trem[illegible]
venit, & omnem rem exponit, quomodo scilicet in momé[illegible]
in vno Christo inuenerit, quod per duodecim annos à m[illegible]
tis medicis accipere non poterat. Hanc confessionem in[illegible]
rogatio Christi extorsit, non quasi propriã quęrens glori[illegible],
sed quasi alienam quærens fœlicitatem. Omnia enim [illegible]
propter nos instituit.

At ipse dixit ei: Filia, fides tua te saluam fecit, vade in pac[illegible].

Ioan.1 In Ioannis Euangelio legimus: Dedit eis potestatem fi[illegible]
Ioan.3 Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Et iterum: Nunc [illegible]
lij Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus. Et Pau[illegible]
Gal.3 Galatis testatur nos omnes filios Dei esse per fidem. S[illegible]
hoc loci Christus mulierem ethnicam vocat filiam, qu[illegible]
fidem filiorum Dei habebat, quam etiam satis testata e[illegible],
ex tactu fimbriæ sanitatem pollicens. Et profectò magn[illegible]
est fides, & digna quam honoret Christus. Mulier ethni[illegible]
Repub. Israelis aliena, à Moyse non edocta, ab omnib[illegible]
dæis contempta, tantum fidit Christo, quantum non [illegible]
omnibus creaturis. Alij experti sunt manum Christi [illegible]
natricem, alij verba, alij sputum, hæc etiam & credit & [illegible]
vestimenta Christi habere vim saluificam. Nihil autem [illegible]
tutis emisissent Christi vestes, nisi illa plus Christo, qu[illegible]
stimentis confisa fuisset. Certè multi alij attigerunt & [illegible]
ctarunt Christi vestes, sicut & superius admonuimu[illegible]
sic contigerunt, quemadmodum mirabilis mulier [illegible]
Christus sanitatem tribuit non vestibus, sed fidei. Nec m[illegible]
mur tantam virtutem extitisse in vestimento Christi, [illegible]
non parum valuerint pòst sudariola Pauli. Sed sufficie[illegible]
hæc, ad Iairum hactenus neglectum redimus.

*Adhuc illo loquente venit quidam à Principe synagoga, [illegible]
ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum. Iesus autem [illegible]
hoc verbo respõdit patri puellæ: Noli timere, crede tantùm, & [illegible]
erit.*

Non dubium est quin Iairo omnis mora satis longa vis[illegible]
fuerit, donec Christus absoluit hãc mulierem: at bonam [illegible]
inde concipere potuit, quòd vidit mulierem hanc tam [illegible]
tò pristinę restitutam sanitati. Sola obstitit fidei paruita[illegible],
non tantum credit Christo, quantum illa crediderat. E[illegible]
qui huius Iairi mẽtem periculosius discutiat, alius app[illegible]
dicens: Noli molestus esse Domino, frustra scilicet ven[illegible]
ro, filia tua iam mortua est. Qui hoc nunciabat, nihilo magu[illegible]

ficentius sentiebat de Domino Iesu, quàm de medico quopiam eximio, qui posit ægrotanti succurrere, mortuam excitare non posit. Hæc cùm audiret Christus, & procul dubio videret bonum Iairum mœrore quasi exanimatum, non expectauit vt princeps synagogæ sibi loqueretur, sed præuenit eũ, ne fortè omnino deficeret Archisynagogus, & diceret: Non opus habeo te, iam enim malum factum est, mortua est, quam sperabamus à te sanandam. Igitur ne quid tale diceret (incredulus enim erat & Iudæus) præueniens eum Christus, dicit: Ne timeas, tantùm crede, & salua erit filia tua. Bona consolatio hæc est, quoniam certa est, & ab eo facta qui solus futura nouit, quique solus prædicatur Deus & pater omnis consolationis, qui nos consolatur in omni tribulatione nostra. Nõ, inquit Christus: ne metuas, exorabo patrẽ vt resuscitet. Nec inquit, ego à mortuis reuocabo eam, sed tantùm, salua erit filia tua. Nec aliqua fit de mercede pactio, vnicam exquirit fidem, fidem autem firmam, & qualem Iairus iam iam in muliere prædicari audiuerat. Sequitur:

Et cùm venisset ad domum, non permisit intrare secum quenquã, nisi Petrum & Iacobum, & Ioannem, & patrem & matrem puellæ. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum, scientes quia mortua esset.

Quos præcipuos voluit habere testes pasionis, mortis & resurrectionis suæ Christus, hos etiam admisit ad præcipua miracula, vt sic in fide erga Christum firmati, pòst tanto minus à Christo deficerent. Si enim viderunt Christum habere vitæ & mortis potestatem, & tamen nihilo secius in illius pasione scandalizati sunt, quid putas accidisset, si huiusmodi miraculorum prorsus fuissent ignari? Pater & mater puellæ non immeritò admittũtur vt testes verè mortuæ, & verè iterum resuscitatæ, & vt illi qui maiori fide Christum suscipiebant. Iã quòd plangebãt, & postea Christum irridebant, confirmatio est miraculi. Vt enim postea dicere nõ posint quòd non sit mortua, sed dormierit: propter hoc permisit Christus vt prius derideretur à dicentibus quòd diceret, Non est mortua. Vsque enim adeò certa erat mors, vt deriderent dicentem: Non est mortua. Si porrò non fuit mortua, cur mittunt nuncium mortis ad patrem? quare plangunt? quare derident Christum vt ignarum discernere inter mortem & somnum? Interrogent, si lubet, parentes, interrogent

tres apostolos Testes complures habent quòd mortua sit, & sic mortua, quòd à nullo quantumuis docto medico excitari potuerit. At nouum nõ est, puellulam mori: nouum autem sic mortuam excitari. Sed audi quomodo excitata fuerit.

Ipse autem tenens manum eius clamauit dicẽs: Puella, surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuò. Et iussit illi dare mãducare. Et stupuerunt parentes eius, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

Ex his videmus cui mortua fuerit puella, parentibus quidẽ & plangentibus, imò omnibus tunc præsentibus, sed Christo dormiebat, cui facilius erat puellam à morte reuocare, quàm nobis quempiam à somno. Et hoc quidẽ tum Iudæis & Gentibus mirabile videbatur: nobis autẽ qui Christianam fidem verè tenemus, non omnino est mirabile. Scimus enim quia veniet hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audituri vocem filij hominis, reuicturi sunt, sic vt proprius spiritus cuiusque ad suum reuersurus sit corpus. Sicut enim singuli homines sua recepturi sunt corpora, non aliena corpora: ita singuli suos recepturi sunt, non alienos spiritus, &c. Quòd iussit Christus puellę cibum dare, confirmat fidem resurrectionis, ne scilicet videatur phantasma. Quòd cauet ne palam fiat miraculum, non ideo fit, quasi quid illaudabile egerit Christus, sed vt doceret nos in propriis benefactis non debere esse ambitiosos. Pharisæi omnia faciunt vt pareãt hominibus sanctuli: ab horum ergo moribus omnino horruit Seruator noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula.

CAPVT IX.

Conuocatis autem Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

Deus qui omnia ex nihilo condidit, posset sua potentia absque omnibus adminiculis totum mundum, & quæ in mundo sunt, hominesq; omnes moderari. Verùm pro sua sapientia, vt omnia magis coalescerent, & amplius cognosceretur Dei benignitas, aliis alia munera concredidit. In cælestibus habet angelos per quos multa operatur: ita etiam in hac terra, quod ad spiritalia attinet, delegit Apostolos, prophetas, & doctores, per quos populum erudire dignatur. Nemo enim negare potest, quin Deus sua illuminatione posset men-

stem hominis erudire & illustrare absque omni doctore: sed ita placuit Deo, vt per verbum suum & doctrinam alij alios erudirent. Porrò qui illi duodecim fuerint, supra capite sexto auditum est. Et hactenus quidem fuerunt cum Christo, vt sic per aliquod tempus formati & instructi, specimen quoddam suæ virtutis ederent suo tempore. Iam ergo eos conuocat, conuocatione hac innuens eos esse debere in functione sua concordes, neque in doctrina discordes Ne verò prædicatio illorum humilium & idiotarum omnino careret autoritate, addidit illis virtutem & potestatem eiiciendi omne dæmoniorum genus, & omne morborum genus sanandi. Congruebat enim vt qui regnum Dei prædicarent, haberent ius in impios dæmones, hostes Dei: & qui prędicarent eam doctrinam quæ sanaret omnes morbos animorum, virtutem haberent sanandi morbos corporum: simulque decebat vt ad euangelij professionem homines beneficiis potius quàm terroribus allicerentur. Quæris an discipuli hanc potestatem acceperint, eaque vsi fuerint? Progressus Euangelij hoc ipsum ostendet. Obseruandum autem est, quòd non dicit Lucas, apostolis artem sanandi, sed virtutem tradidisse. Non enim sic tradidit Christus virtutem, sicut homo homini artem: sed dicere Christi, est re ipsa facere & exhibere. Tam probè itaque instructos mittit prædicare regnum Dei, & sanare infirmos. Mittit prædicare, non seducere: mittit prædicare regnum Dei, & quicquid ad hoc dilatandum facere potest. Quibus porrò verbis hoc deprædicādum est? Nihil hic verborum exprimitur: at mihi dubium non est, quin iuxta formam quam ex Christo didicerāt, omne negotium suum absoluerint. Ioannes quidem Baptista sic orsus est: Pœnitētiam agite, appropinquauit enim regnum cælorum. Porrò postquam traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, vt testatur Marcus, prædicans euangelium regni Dei, & dicēs: Quoniam impletum est tempus, & appropinquauit regnum Dei. Pœnitemini, & credite euangelio. Non autem intelligendum est, quasi his tantum verbis vsi fuerint Christus & Ioannes, sed hæc fuit summa totius prædicationis. Et huic prædicationi haud dubiè conformarunt se Apostoli, primùm omnium prædicantes pœnitentiam, vt homines sua considerantes vulnera, de medico cogitare incipiāt. Nisi enim resipiscētia fuerit, Euangelio non erit locus. Oportet enim vt homo agnoscat se peccatorem esse, tum vt velit peccatis exonera-

ri,&c. Videant ergo noſtri Euangelici qui in concionibus ſuis confidentiam,non pœnitentiam præponunt. Accepimus iam quos vocauerit,& quales,& miſsionis cauſam: iam qua ratione quibuſve mediis annunciandum ſit,ſubiungit.

Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via,neque virgam,neque peram neque panem,neque pecuniam: neque duas tunicas habeatis.

Plerunque ſit,vt qui peregrinaturi ſunt,primò omniũ præparent quæ in itinere putant ſibi fore neceſſaria, vt eſt virga qua ſe defendant à beſtiis,& cui innitantur defatigati: vt eſt pera,in qua reliqua reponuntur neceſſaria: itẽ panis,pecunia, veſtes,& cætera huiuſmodi. Iam qui huiuſmodi rebus ſtudet, & tardus venit ad iter,& difficilè quò tẽdit properare poteſt. Vult itaque hac prohibitione Chriſt9 nihil aliud,niſi vt verbi miniſter, Euangelij negotium omnibus terrenis ńegotiis præponat. In poſterioribus certè tẽporibus inuenimus, cùm irent Apoſtoli in orbem ad prædicãdum Euangelium,quòd etiam nonnunquam viaticũ ſecum acceperint, & Paulus iubet ſibi membranas & veſtem adferri. Nihil itaque aliud voluit Chriſtus hac rerum neceſſariarũ enumeratione, quàm admonere diſcipulos,ſibi cauerent ab omni auaritia,omnem ſpem ſuam in Deum collocarent, vt hi qui certò ſciant ſe Deum habere procuratorem. Igitur quod errones Anabaptiſtæ hinc venantur,ne ſomniauit quidem Chriſtus. Dei dona ſemper bona ſunt: at qui his vtuntur, nonnunquam ſatis malè vtuntur,&c. Breuiter qui virtutem & poteſtatem habebant ſuper omnia dæmonia,quique languores hominum curare poterant, non indigebant magno viatico. Super hac re in Matthæo noſtro copioſiora diximus.

Et in quamcunque domum intraueritis, ibi manete, & inde ne exeatis. Et quicũque nõ receperint vos,exeuntes de ciuitate illa,etiã puluerem pedum veſtrorum excutite in teſtimonium ſupra illos.

Mihi hoc loci nihil aliud videtur Chriſtus præcipere vel prohibere,niſi ne Apoſtolus Euangelij miniſter vel hunc cõtemnat,vel huic blãdiatur. Si enim ingreſſus Apoſtolus ædes boni alicuius hominis, poſtea mutaret præter neceſsitatem hoſpitium,videretur fortaſsis hunc ſuum hoſpitem contemnere,& magnas delicias apud alios quærere: & propterea cauet Chriſtus ne tranſcurrat de domo in domum,ſed contentus ſit his quæ apud primũ hoſpitẽ inuenerit. Vix enim Euangeliſtæ nomine dignus eſt, qui genium ſuum delicatè curare

olet. Porrò quoniam fieri potuit vt Apostolus diuerteret ad hominem prorsus impium, noluit Dominus suum seruum apud talem diuertere, vel diutius morari, sed iubet hospitium mutare, ita vt ne puluerem quidem impij cupere videatur. Vbi enim prædicator videt se frustra locare operam, relinquere debet inutiles, & concedere ad alios vbi sperat se maiorem sementem facturum Christo. Huius rei exemplum nec tantùm vnum paulò supra accepimus.

Egressi autẽ ibant per castella euangelizantes, & curãtes vbique.

His verbis declaratur prompta Apostolorum obedientia, qui nihil cunctando, nihilq; responsando, statim proficiscuntur euangelium deprædicantes, & sanantes in nomine Domini quotquot reperiebant dæmoniacos, vel alio corporis vitio obnoxios. Et tales cõueniebat esse Christi Apostolos, qui scilicet alacres, & omni mora postposita nihil aliud curarẽt, nisi quomodo Euangeliũ purè ac syncerè deprædicaretur. Certè in actorũ Apostolicorũ libro male consultũ videbatur Petro, quòd verbi ministri cogerẽtur ministrare mensis. Et Paulus ad Timot. suum scribit: Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis. Quisquis enim ad euangelizandũ missus est, & suæ vocationi vt decet satisfacere voluerit, non habet multas superfluas horas, quas aliis operis locet. Marcus hunc locum illustrat, cùm dicit: Vocauit duodecim Christus, & cœpit eos mittere binos. Hinc intelligimus quòd bini & bini profecti sunt, & sic quasi partiti inter se loca in quibus euangelizarent. Et subdit Marcus: Et exeuntes prędicabant vt pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægrotos, & sanabantur.

Audiuit autem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eò quòd diceretur à quibusdam, Quia Ioannes surrexit à mortuis, à quibusdam verò: Quia Elias apparuit. Ab aliis autem Quia propheta vnus de antiquis surrexit.

Adeò celebris facta est fama Christi propter eius miraculorum operationem, vt rumor omnium quæ gerebat, ad Herodem permanarit. Herodes autẽ hic non rex ille est qui pueros in Bethleem trucidauit, sed illius filius, nõ rex, sed solùm Tetrarcha Galilææ. Iã quàm varia olim fuerit & Ethnicorum & Iudæorum & Hæreticorum de resurrectione mortuorum opinio, in Matthæo & in Corinthiis nostris abũdè docuimus, ideoq; hic non libet repetere. Quum enim Iesum ignoraret Herodes, & audiret esse quendam, qui vnico verbo eiice-

ret immundos spiritus,fugaret morbos,restitueret mancos & contractos,mundaret leprosos, illuminaret cæcos, excitaret item mortuos,erat ancipitis perplexique animi, quisnam hic esset subitò exortus. Rarò siquidem virtutes Iesu in aulas principum referũtur: nec à principibus quibusdam facilè admittuntur qui Christi negotium ex animo tractant. Adulatores, gnathones, histriones & venatores delicatius in aulis regum tractantur, quàm euangelij prædicatores. Sed qualis fuit Herodis vel aliorum etiam de Christo opinio? A quibusdam dicebatur Ioannem à mortuis rediisse:ab aliis Eliam ex paradiso,quò igneo curru olim raptum nouerant,rediisse. Rursum alij suspicabantur alium quempiam è priscis prophetis,quorum apud Iudæos sacrosancta erat memoria,reuixisse: quasi scilicet scriptura doceat prænominatos sanctos viros talia ac tanta miracula operaturos. Sed quid Herodes?

Et ait Herodes: Ioannem ego decollaui: quis est autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

Vix credit Herodes Ioannem quem ipse decollari fecerat, rursum è mortuis prodiisse,& tamen dubitat, hæret: nouissimè,sicut alij Euangelistę testãtur,vulgi opinionibus de Ioanne accedit,inquiens: Ioannes quem ego decollaui, à mortuis resurrexit,& iam virtutes tam magnas operatur. Rem acu licet tetigit. Quid igitur tibi pessimo adultero dicet? Si tam sanctus est, vt semel decollatus reuixit, & etiam alios à morte excitare potest,quam excusationem habebit homicidium tuum? Cur non recordaris patris tui,qui in re dubia versipellis,cõgregabat principes sacerdotum & scribas populi,& sciscitabatur ab eis quid scriptura de rege Iudæorum haberet. Quod si fecisses,audiuisses vtique miracula hæc non debere fieri neque per Eliam , neque per Ioannem, sed per vnicum Messiam. At hic Herodes noster non curat scripturas, nec pœnitentiam agit de homicidio quod adulterio adiũxerat, sed tãtùm cupit videre quisnam ille sit mirabilis mirabilium operator:nõ vt melior fieret,sed vt suæ satisfaceret curiositati,aut si videretur,huic faceret quod fecerat Baptistę Ioanni.

Et reuersi Apostoli narrauerunt illi quæcunque fecerunt: & assumptis illis, secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaida. Quod cùm cognouissent turbæ,secutæ sunt illum: & excepit eos: & loquebatur illis de regno Dei: & eos qui cura indigebant,sanabat.

Facilia sunt hæc. Accedunt enim discipuli magna cum alacritate, narrantes quomodo successisset euangelij prædi-

catio,quantum miraculorum edidiſſent & ipſi in eius nomine:& excepit eos dominus ſuauiter,dicens,ſicut Marcus teſtatur:Venite in deſertum locum,& requieſcite puſillum.Erant enim qui veniebant & redibant multi,& nec ſpatium mãducandi habebant.Habemus nõnihil obſeruatione dignißimũ. Narrant hoc loci diſcipuli,quàm fœliciter rẽ ſibi iniunctam executi ſint,quid egerint,quoq́ue modo,&quid obuenerit inter agendum,&c.Diligenter eſt itaq; videndum eis qui munus idem,prædicandi ſcilicet euangelij,cum diſcipulis acceperunt,ſic agant,vt ad Dominum olim aduenire non formident.nã ratio danda eſt omnino.Ne igitur accidat quod ſeruo qui talentum abſconderat,cauendum eſt omni ſtudio.Diſcimus etiã ex hac relatione , quòd omnia noſtra bona facta ad deum referre debemus,vnde quod potuimus,accepimus. Prӕterea quietem interdum eſſe neceſſariam operantibus in vinea domini,an non hinc manifeſtũ?Requieſcite paululum, inquit Chriſt⁹ diſcipulis ſuis.Quod enim caret altera requie, durabile non eſt.Porrò ſimul atq; cognouit turba dominum ad deſertum ceſsiſſe,ſtatim ſecuta eſt.Ieſus autem videns illorum auiditatẽ, prodiit è latebris in quas ſeceſſerat, & adeo nõ repulit eos,vt vltrò etiam iret obuiam.Progreſſus autem excepit illos , & primùm omnium illorum pauit animos, loquens de regno dei:tum eos qui morbis aliiſq; corporis malis tenebantur , ſanabat. Theophylactus hoc loci ſic ſcribit: Docuit Ieſus & ſanauit,vt tu diſcas quòd Philoſophia noſtra verbo &opere conſtet,& neque dicenda ſint quæ facere non licet,neque facienda quæ dictu ſunt abſurda. *Marc.6.*

Dies autem cœperat declinare,& accedentes duodecim,dixerunt illi:Dimitte turbas,vt euntes in caſtella,villaſque quæ circa ſunt diuertant,& inueniant eſcas;quia hic in loco deſerto ſumus.

Demonſtratur hoc loci , quàm aſsiduus fuerit Chriſtus in docendo,qui vſque ad diei veſperam non ceſſauerit docere turbas,ita vt etiam diſcipuli admonuerint ipſum , aliquando tãdem dimitteret turbas ad coëmendum cibum. id quod & tempus & locus videbãtur poſtulare . Dies enim iam inclinabat , & aderat multitudo populi , nec habebat quod manducaret , & locus erat deſertus. hæc enim omnia memorant Chriſto diſcipuli,vt qui adhuc nihil ſupra hominem ſentiebant , ſed iuxta communem modum & vſum hominum loquuntur , exiſtimantes homines citra naturalem cibum non poſſe ſubſiſtere , cibum autem in villis & oppidis commo-

dius haberi, quàm in loco deserto, &c. Non recordantur illius dicti quod Christus Satanæ obiecerat: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod progreditur de ore Dei. nec recordantur se secum habere cum de quo scriptum est: Dat escam omni carni, &c. Ideoque sic solliciti atque anxij propemodum sunt discipuli, quasi turba hæc hoc in deserto cibari posſit minimè, putantque se ex occasione temporis & loci egregiè argumentatos. Consentaneum item putant vt saturata anima verbo Dei, saturetur etiam corpus.

Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces, nisi forte nos eamus & emamus in omnem hanc turbam escas. Erant autem viri ferè quinque milia.

Non hoc dicit Dominus quasi ignorans discipulorum futuram responsionem: sed volens ipsos inducere vt dicerent quot panes haberent: sicque magnum ostenderetur ex eorum responsione miraculum, paucitate panum, & multitudine hominum audita. Obserua hoc loci humanitatem discipulorum, qui præsentem necesſitatem videntes, parati sunt omnes suas pecunias exponere, tantùm ne turba famelica deficiat. exemplo enim magistri didicerunt esse hospitales discipuli. Quòd si quis allegoriam hic nolit contemnere, facilè videbit frustra à doctoribus expectari pabulũ verbi dei, nisi Dominus dederit. Hinc D. Augustini illa toties repetita oratio: Domine, da quod iubes, & iube quod vis.

Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per conuiuia quinquagenos. & ita fecerunt. Et discumbere fecerunt omnes. Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cœlum & benedixit illis, & fregit, & distribuit discipulis suis, vt ponerent ante turbas. Et mãducauerunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

Promptam discipulorum obedientiam, & quomodo non diffidunt de Christi potestate, quum certò constet nihil nisi quinque panes & duos pisces adesse, in aliis Euãgelistis etiam ostendimus, vt non sit necesse rursus eadem pluribus admonere. Sic etiam diximus de gratiarum actione, quam pro refectione nostra deo debemus, exemplo Christi, qui iam prædicatur in cœlum suspicere, gratias agere, frangere & distribuere. Certè qui quinque millia pauit tam modico cibo, ille idem est cuius beneficio totus mundus satiatur, licet nos vix animaduertimus, tantũ abest vt gratias ageremus: quod certè

nobis olim cessurum est in magnum malum. Homo dum nos pascit, nõ potest id beneficij satis extolli, agimus gratias tanta verborum pompa, fatemur nos omnia debere, promittimus nihil non facturos ad compensandum, breuiter, mira agimus. Dominus verò cùm nos pascat hodie & semper, non solum non referimus tale aliquid, sed sic cibo potuq; abutimur, vt conuiciis interim agamus aduersus eum, & afficiamus velut meditata ignominia. Voramus, & ingurgitamus nos præter necessarium, atq; hic nullus est modus: sicq; spoliamus pauperes, quibus per illa debebat esse prouisum. Posthac itaque cautiimus, & in cibo potuq; tẽperãtes sumamus & vtamur alimẽtis nostris vt decet vti donis dei, & sufficerit quod reliquũ est ad alẽdos pauperes. Nec est quod vereare ne tibi quid deficiat: hodie & in perpetuum viuet, qui benedictione sua cibos nostros quantumuis modicos multiplicare potest. Qui administrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, ait alibi Paulus. 2.*Cor*.9.

Et factum est, cùm solus esset orans, erant cum illo & discipuli, & interrogauit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ? At illi responderunt & dixerunt: Ioannem Baptistam, alij autem Heliam, alij verò quia vnus propheta de prioribus surrexit.

Dominus noster Iesus Christus pro sua ineffabili adeoq; æterna sapientia sic vbique temperauit dicta & facta sua, vt nunc promeret indicia diuinæ virtutis, nunc ostenderet veritatem humanæ naturæ. Qui enim paulò ante satis mirabiliter pauerat modico pane multos homines, quod certè non est humanæ virtutis: iam inuenitur solus orans, quod non est diuinæ necessitatis. Quid porrò aut quibus verbis precatus fuerit, ex Euangelista non intelligimus: at dubiũ non est, quin nostro bono orauerit. Exemplum item dedit, vt si quid egregij à nobis factũ est, è vestigio ad Deum nos vertamus, agentes gratias ei qui in nobis operatus est & bene velle, & perficere. Ei, inquam, qui dixit: Sine me nihil potestis facere. Addam & hoc. Exemplum etiã dedit suis vicariis Episcopis, vt frequenter interrogent quid de Christo sentiat populus, an bene, an secus: & interpellent pro augmento fidei suorũ subditorum. Sic igitur primùm orat Christus, deinde interrogat quæ aut qualis sit de se hominũ opinio, quẽ existiment à quo tot miracula viderunt, cuius beneficentiã toties experti sunt. Respõdẽt aũt discipuli: Nihil de te mali sentiũt, sed magnificè de te loquũtur. Alij enim dicũt in te renatũ esse Ioãnẽ illũ

Baptistam,quem Herodes decollari fecit. Alij te habent pro Helia illo Thesbite,quem ex Malachiæ prophetia venturum sperant. Aliis videris vel vnus ex veterum prophetarum numero,qui & ipsi secretorum Dei fuerunt conscij, & miraculorum autores haud contemnendi. Non est qui vel dicta vel facta tua sinistrè interpretetur,&c. In huiusmodi ferè sententiam opinor respõsum esse à discipulis. Obserua autem huius loci,etiam si non defuerint qui Christum improbè traducebant apud vulgus,tamen discipuli maluerunt narrare quę boni,quàm quæ impij dixerunt. Hoc calumniatoribus dictum esto. Sed quid ad hæc Christus?

Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.

Oportebat apud eos per quos Deus statuerat mundum innouare, concordem ac consentientem esse de ipso Christo professionem,vt vulgus non rectè sentiens, rectè tamen per suos pastores & episcopos posset institui. Vult itaque Christus sic dicere: Vulgus suo more vacillat,nec sibi constat: vos autem qui me propius & domesticè nostis, qui sal terræ, & lux mundi à me vocati estis,& quos oportet euangelium toti mundo annunciare,vos,inquam,quem me esse dicitis? A vobis aliud quæro iudicium,aliam expecto confessionem. Labia sacerdotis custodiunt scientiam,& legem requirent ex ore eius,ait Dominus per Malachiam prophetam. Facilè enim condonatur vulgo, si non possit etiam ad vnguem enarrare diuina mysteria. sed tamen sacris literis credit sine hæsitatione,siue assequatur, siue non,quod proponitur. At non potest non vitio verti Clerico, Pastori, Episcopo, si rudior fuerit plebe,si non maiorem fidei notitiam habuerit,si non potuerit suæ fidei certã demonstrare rationem. Et hinc est quòd Christus etiam à suis discipulis, quasi à vulgo seiunctis hominibus,liberam fidei confessionem requisiuerit. Petrus verò, sicut etiam ex aliis Euangelistis accepimus, cæteris ardentior, nomine & voce omnium respondet, dicens: Christum Dei te esse dicimus. Ac si diceret: Nos te scimus esse Messiam, quem Deus vnxit omnibus cælestibus dotibus, quem per patriarchas & prophetas in mundi salutem futurum promissum à multis temporibus,æternaliter regnaturum in totum orbem.

At ille increpans illos,præcepit ne cui dicerent hoc,dicens: Quia oportet filium hominis multa pati,& reprobari à senioribus & principibus sacerdotum,& scribis,& occidi,& tertia die resurgere.

Sæpißime admonuimus,non quæuis dicenda esse quouis tempore,sed videndum quid ferre queat tempus,& quid nõ. Aliter enim si quis fecerit, cibum non dispensat in tempore suo.Vera quidem est Petri confeßio cum dicit:Tu es Christus filius Dei viuentis:tamen non conueniebat tum vt hæc palam deprædicarentur. Quòd si quis requirat causam,Christum ipsum audiat dicentem : Quia oportet filium hominis, intellige quem Petrus nomine omnium confitetur & agnoscit Dei filium,multa pati, &c. Si enim populus audiret hũc esse Dei viuentis filium,& eundem postea videret capi,crucifigi ac mori, non potuisset fieri quin scandalizarentur hũc esse Deum, quem viderent mortuum : hunc esse mortuum, quem viderant mortuos excitasse.At nõ ita difficile est eum credere Dei filium,quem constat deuicta morte resurrexisse.Ergo quod ante resurrectionem potuisset offendere,post resurrectionem potuit supra modum ædificare. Ambrosius doctißimus ille Mediolanensis episcopus alias huius prohibitionis causas adfert,scilicet,vt fallat principem mundi, vt declinet iactantiam,& doceat humilitatem,& addit : Prohibentur euangelizare eum Dei filium, vt euangelizarẽt postea crucifixum.Sed hæc sufficiãt.In aliis enim Euangelistis prę-monuit nos Dominus, ne demus quod sanctum est canibus, neque proiiciamus margaritas ante porcos. Quid nocuerint Ecclesiæ importuni quorundam sermones,non semel tãtùm conquesti sumus.Sequitur in contextu.

Dicebat autem ad omnes:Si quis vult venire post me,abneget semetipsum,& tollat crucem suam quotidie,& sequatur me.

Hoc dicit Iesus ad omnes: quod autem præceßit, scilicet de officio prædicandi,non omnibus dixit, quia non omnes vocati sunt ad id officij:sed Apostolis illud peculiare præceptum fuit.quod autem hic dicit, non tam ad nos quàm ad omnes pertinet.proinde dignum est,vt sententia hæc Domini solerter explicetur,& fideliter in memoria seruetur.Facit autem hic Christus ad instar magnanimi ducis aut Imperatoris,qui strenuos in armis ad audaciam prouocat, non solũ eis honores pollicendo victoriæ,sed etiam asseuerando, ipsam pati mortem,gloriosum esse. Prædixerat enim iam Apostolis,quòd oporteret eum perpeti Iudæorum calumnias, occidi,& tertia die resurgere.Ne igitur putarent Christum quidẽ passurum persecutiones pro mundi vita, eis verò licere lentam & delicatam vitam ducere,ostendit & ipsos per eandem

viam & per æqua certamina ad gloriam ſuam peruenire de-
bere. Sic in aliis multis Euangelij locis Chriſtus teſtatur ſ
ſui eſſe oportere imitatores. Apud Ioannem cũ diceret, Ni
granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ip
ſum manet: ſi autem mortuum fuerit, multum fructum a
quibus haud dubiè paſsionem & mortem ſuam prædicere v
luit: ſtatim ſuos ad imitationem prouocans, ſubiungit: Q
mat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſu
hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Pariter
etiam Apoſtoli fructũ paſsionis quidem primò omniũ p
dicarunt, ſed ſtatim adiecerunt imitationis exemplum. Si
patimur, inquit Paulus, & conregnabimus. Si fuerimus ſ
paſsionum, & reſurrectionis erimus. Et D. Petrus: Chri
pro nobis paſſus eſt, nobis relinquens exemplum, vt veſ
eius ſequamur. Neutrũ certè in euangelica concione neg
debet, tum quid ipſe nobis dederit, tũ etiam quid ipſe
bis requirat. Sed audiamus ipſum Chriſtũ. Si quis vult ve
re poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuã q
die, & ſequatur me. D. Chryſoſtomus annotauit hic, q
Chriſtus nolit ſeruitiũ coactũ, ſed voluntarium, cum dic
quis vult. ac ſi neminẽ velit cogere, ſed omnibus liberum
ciat, ſiue velint, ſiue nolint. Et rectè quidem hoc adn
Chryſoſtom⁹ aduerſus negatores liberi arbitrij, qui d
tizabant omnia ex mera neceſsitate euenire, nec aliud
berũ arbitrium, niſi inane nomẽ. Contra eũ errorem e
Auguſtinus multa ſcripſit volumina, ſic aſſerens liber
trium, ne gratiæ Dei quæ in nobis & operatur & coopera
in vllo præiudicaret: qua de re nos ſuo loco peculiarẽ in
tuemus diſputationem. Iam ad telam noſtrã redimus. Si
vult venire poſt me, inquit, id eſt, Si quis vult meus eſſe
pulus, ſi quis vult me præceptore vti, abneget ſemetipſum
omnibus huius vitæ curis ſimul & voluptatibus renunciet,
totum quantus quantus eſt, mihi dedicet atque deuoueat,
latq; crucem ſuam quotidie, ſemper paratum habẽs animum
ad omnia perpetienda pro meo nomine, & ſequatur me. Si
quis vult venire poſt me, ſi quis vult eſſe particeps regni
& fœlicitatis, neminẽ cogo, omnibus liberum ſit: nem
iicio: venite omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego re
ciam vos, inuenietiſque requiem animabus veſtris, vtcunque
corpus ad ſibi dura paratum eſſe oporteat. Abnegatio ſu
ſius neceſſaria eſt, meo nomine arduiſsima quæque ſubeu

ſunt,quotidiana crux ſufferenda eſt,ego ſequendus ſum ,non Satanas,quem hactenus multi ſequuntur:non mũdus,qui hactenus multos decepit vana ſua gloria : non propria caro ſequenda eſt , quæ nuſquam non detrectat aduerſis congredi, ſed ego ſequendus ſum , vt qui vobis à patre meo miſſus ſum via,veritas,& vita. Et nemo venit ad patrem niſi per me. Ergo chariſsimi quod Dominus hic dicit credite , accipite, imitamini. Difficile eſt humanis viribus delicias contemnere,& ad difficilia & ardua non dolere. Dicite ergo Domino cum Pſalmiſta: Conuerte nos Deus ſalutaris noſter . Dicite, orate cum Apoſtolo , vt ipſe Dominus operetur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate. Dicite cum D. Auguſtino: Domine da quod iubes,& iube quod vis. Profecto abnegatio ſui , & patienter ferre quotidianam crucem, nihil aliud eſt,quàm ſeſe totum deuouere Chriſto,pro huius nomine libenter quicquid huius eſt vitæ, immo & vitam perdere, & in nullis aduerſitatibus ſuccumbere , omnia denique Dei facta & iudicia approbare . Origenes ſcribit de abnegatione illa in hæc verba: Abnegat aliquis ſeipſum, dum vitam prius in malitia conſuetam,alteratione debita commutat: puta qui dudum in laſciuia vixerat, abnegat ſemetipſum laſciuum, cũ fit caſtus: & ſimiliter abſtinentia cuiuſlibet criminis,ſuipſius abnegatio eſt. Eiuſdem ſententiæ ferè eſt D. Hierony. quæſtion.iiij.ad Algaſiam. Non eſt,inquit,delicata in Deum & ſecura confeſsio. Qui impudicus fuit,verſus ad caſtitatem, temperantia luxuriam negat. Iniquus ſi ſequatur iuſtitiam, negat iniquitatem, &c. Crucis nomine ſignificantur omnia aduerſantia carni noſtræ:nec eſt homo in terra , qui dicat ſe expertẽ crucis. Et fœlix,ô nimiũ fœlix, qui impoſita ſibi cruce Chriſtũ lætus ſequitur. At iuxta illud Ethnici : Nemo ſua ſorte cõtẽtus. Optat ephippia bos piger,optat arare caball⁹.

Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere,perdet illam:nã qui perdiderit animam ſuam propter me,ſaluam faciet illam.

Aperta eſt ſententia. Qui voluerit vitæ ſuæ parcere Chriſto neglecto atque reiecto , hic certè velit nolit perdere cogetur & corporis & animæ vitam. Qui autem lubẽs ob Chriſti fidẽ nec corpori nec vitæ ſuæ pepercerit, hic & ſi vita naturæ ſuccumbet,tamẽ in æternum cum Chriſto victurus eſt. Eius exempla multa vbique habemus,& eorum qui ob amorem Chriſti alacres in mortem abiere , & eorum qui amore præſentis vitæ à fide Chriſti deſciuere. Nec eſt quòd

exiſtimes hæc domini verba in pace Eccleſiæ,hoc eſt noſtro
ſeculo,uon habere locum.Quiſquis enim mundana hæc om-
nia,ſiue vita fuerit,ſiue quæ ad hanc pertinere videntur,Chri
ſto prætulerit,vitam æternam perdet. Tu iam apud temetip-
ſum iudica,quantum apud te valeat Chriſtus, huiúſque præ-
cepta,promiſsiones & comminationes.Pręcepta tranſgredi-
mur,promiſsionibus nihil mouemur,comminationes porrò
ridemus.Dic deinde in quem alium finem omnis actio no-
ſtra dirigatur,niſi ne perdamus vitam noſtram,& quæ ad hãc
ſpectant? Mercator vſuras exercet, vt diteſcat. Infirmus vel
à Satana medicinam poſtular,vt conualeſcat. Et ſic de reli-
quis.Sed tu audi Chriſtum.

*Quid autem proficit homo ſi lucretur vniuerſum mundum, ſeip-
ſum autem perdat,& detrimentum ſui faciat?*

Hæc audimus omnes,ſed quantum nos mouent? Omnis
conatus noſter in hoc eſt,vt locupletiores ſimus temporali-
bus bonis, quicquid tandem de anima noſtra fiat. Quæ nos
nihil promouere,ſed exitio eſſe poſſunt,illa ante omnia quę-
rimus,ac ſi futura vita & animæ noſtræ ſalus ad nos nihil per-
tineat.Profectò paruum lucrum eſt,etiam ſi vniuerſum mun-
dũ lucrarere,quoniam omne quod eſt in mundo,aut eſt con-
cupiſcentia carnis,aut concupiſcentia oculorum, aut deni-
que ſuperbia vitæ. aut enim partis ad delicias carnis vti-
mur, aut auaritiam ſectamur: aut re noſtra in deſpectum
infimorum abutimur. Mundus habet diuitias:& has multi ſe-
ctantur per fas & nefas,modò quod volunt aſſequantur. Sed
Aba.2. quid dicit Propheta Domini: Væ ei qui multiplicat non ſua,
vſquequo aggrauat contra ſe denſum lutum? Auaro contra
ſe denſum lutum aggrauare,iuxta D. Gregorium Põtificẽ eſt
terrena lucra cum pondere peccati cumulare. Eleganter au-
tem cumulatas diuitias vocat dẽſum lutum,quibus diues aua-
rus infixus hæret,nec ſe facilè inde explicare poteſt. Ad eos
autem qui larga habitandi ſpatia quærunt, alius Propheta di-
Eſa.5. cit: Væ qui coniungitis domum ad domum,& agrum agro co-
pulatis.Nunquid habitabitis vos ſoli in medio terræ? Eccle-
Cap.5. ſiaſticus porrò: Auarus,inquit,non implebitur pecunia:& qui
amat diuitias,fructum non capiet ex eis.Et Salomon: Qui fe-
Prou.28. ſtinat ditari,non erit innocens. Profectò enim qui augere o-
pes ambit, vitare peccatũ negligit,& more auium captus, cũ
eſcam terrenarum rerum auidè conſpicit, quo ſtranguletur
laqueum peccati non agnoſcit. Mundus habet dignitates &
honores

honores ſuos: quid ad hæc Chriſtus? Qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Et glorioſa virgo: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Sed nolumus plura adducere teſtimonia in re nō dubia. Qui amicus huius mundi eſt, ſuo maximo malo olim experietur cui ſeſe crediderit. Proinde audiamus hic dominum præceptorem noſtrum cæleſtem, qui vult vt neque aduerſis neque proſperis à vera pietate ſeducamur. Qui habet aures audiendi, audiat. Multi noſtro ſeculo relictis Eccleſiæ caſtris ad aduerſarios conceſſerunt, tantùm ob hoc, vt tanto licentius viuere poſſent. Alij autem ſpe diuitiarum illecti non dubitauerunt proni adorare in monte ſuperbiæ Satanam. Sed progredior.

Nam qui me erubuerit & meos ſermones, hunc filius hominis erubeſcet cum venerit in maieſtate ſua, & patris & ſanctorum angelorum.

Illum pudet ſermonum Chriſti, qui ne vitam, honores vel diuitias perdat, aut ſimilia, veritatem relinquit. Certè tempore naſcentis Eccleſiæ multos pudebat Chriſti, quibus crux Chriſti aut ſcandalum aut ſtultitia videbatur. Hinc Paulus dicebat: Nos prædicamus Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus verò ſtultitiam. De ſeipſo verò: Non me pudet Euangelij Chriſti, inquit. Et rurſum: Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Quid quod ad Timotheum ſcribit *2.Tim.1.*
idem gentium Doctor: Noli erubeſcere teſtimonium Domini noſtri, neq; me vinctum eius. Et in eadem epiſtola ſcribit: *Cap.2.*
Fidelis ſermo: Si commortui ſumus, & conuiuemus. Si ſuſtinebimus, & conregnabimus. Si negauerimus, & ille negabit nos. Capite porrò iiij. ſcribit: Demas me reliquit, dili- *Cap.4.*
gens hoc ſeculum. &, In prima mea defenſione nemo mihi affuit, ſed omnes me dereliquerunt. Vide quid ſit erubeſcere Chriſtum, nimirum ipſum abnegare, aut rem temporariam illi præponere. Tum enim pro magno crimine & piaculo habebatur, Chriſtianum eſſe. Audiebatur, aut nega, aut vapula. Quid? putas hoc ſeculo deeſſe in Chriſtianorum grege quos pudeat Chriſti? Verè non deſunt Nicodemi, qui minimè audent confiteri Chriſtum publicè. Et ſunt quos pudet pietatis, & delectat impietas: immo qui iuxta aliam ſcripturam, lætantur cum malefecerint, & exultãt in rebus peſsimis. Hos ſi negauerit Chriſtus in maieſtate ſua corã patre ſuo & omnibus

angelis, nimis tarde illos pœnitebit. Horridum erit ab eo qui omnia nouit, audire: Amen dico vobis: Neſcio vos: diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Saluandos ergo nouit, ſcilicet vt ſaluet: condemnandos verò non nouit vt ſaluet, ignorat ſcilicet vt condemnet. Ergo quotquot ſumus, Chriſtum præponamus omnibus quæ extra Chriſtum ſunt, vt nos filios & fratres ſuos agnoſcat cum venerit iudicare viuos & mortuos.

Dico autem vobis, verè ſunt aliqui hic ſtantes qui non guſtabunt mortem, donec videant regnum Dei.

Non eſt vt multis hic diſputemus quidnam ſibi hæc velint, cum contextus bonam habeat conſequentiam. Ad omnes dixerat de abnegatione ſui ipſius, de ſufferenda cruce, de contemnendis huius mundi diuitiis, honoribus & poteſtatibus: iam concluſit ſe ſuos negatores non agnoſciturum cum venerit in maieſtate ſua, & patris & angelorum. Iam ne quis putet hæc vana eſſe quæ de maieſtate dicit, & de patre & de Angelis, certò affirmat aliquot ex ſuis auditoribus non viſuros mortem, niſi prius videant regnum Dei, quod iamiam maieſtatem dixerat. Loquitur autem non de regno Dei, quod omnes futurum ſperamus ſuo tempore, ſed loquitur de transfiguratione ſui ipſius paulo poſt futura, in qua nonnullum ſuæ diuinitatis ſpecimen ſuis tribus diſcipulis exhibebit. Videmus enim & in aliis locis Chriſtum ſolere mentionem ſuæ diuinitatis facere, ne videatur plus polliceri, quàm poſsit exhiberi. Sic cum apud Ioannem diſputaret de venerabili Sacramento corporis ſui, & quidam ex Capernaitis plurimum admirarentur de tanta pollicitatione, dicentes: Quomodo poteſt hic nobis dare carnem ſuam ad manducandum? Nonne hic eſt filius Ioſeph, cuius nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit ſe deſcendiſſe de cælo? Reſpondit: Nolite murmurare in inuicem. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum: & ego reſuſcitabo eũ in nouiſsimo die. Et paulo poſt inquit: Hoc vos ſcandalizat? Quid ſi videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius? Vides ergo quomodo ad faciendam verbis ſuis fidem, inſinuet ſe pluſquam communem hominẽ eſſe. Sic ergo hoc loci pollicetur ſuos non ita multò pòſt viſuros regnum Dei, hoc eſt regnum & gloriam ipſius, id quod continuo in contextu ſequitur.

Factum eſt autem poſt hæc verba ferè dies octo, & aſſumpſit Pe-

trum, & Iacobum & Ioannem, & ascendit in montem, vt oraret. Et facta est dum oraret, species vultus eius altera, & vestitus eius albus & refulgens. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses & Elias visi in maiestate, & dicebant excessum eius quem completurus erat in Hierusalem.

Hi ergo tres Apostoli præmemorati sunt quos dixit non gustaturos mortem, nisi prius videant regnum Dei, hoc est, non infirmitatem hominis, sed gloriam filij Dei. Viderunt autem quantum datur homini adhuc in corruptibili corpore constituto videre: postquam autem vita functi fuerimus, tunc, vt ait Ioannes, videbimus eum sicuti est. Videmus nunc per speculum, & quasi in ænigmate: postea verò, hoc est suo tempore, facie ad faciem. sic enim loquitur Paulus. Sed ad ordinem. Iesus ergo ostensurus discipulis suis quòd à Deo patre missus sit in orbem redemptor & doctor, cui consentiant lex & prophetæ, & in cuius manu sit vita & immortalitas, selectis ex omni turba tribus, Petro, Ioanne, & Iacobo, vt absolutior esset testium numerus, subducit eos in montem vehementer (vt Matthæus ait) excelsum, ipsa loci celsitudine declarans se nihil humile sed arduum & cæleste quippiam traditurum. Nam in montis cacumine protinus coram illis transfiguratus est, id est, eadem corporis manente substantia, aliam superinduit formam, & illustriorem quidem illam. Refulsit enim facies eius in morem solis, & vestimenta eius albicarunt in morem niuis & lucis. Sic enim gustum ipsis exhibebat aliquem diuinitatis, immo immortalitatis & futuræ gloriæ. Simul autem comparuere Moyses atque Elias, & ipsi vtique gloriosi. Hi colloquebantur cum ipso. Dicebant autem excessum eius quem completurus erat Hierosolymis. Quæcunque enim Christus passus est, quæcunque egit, non secus egit, nec aliter passus est, quàm prophetæ & ipsa lex prædixerant. Et hac manifestatione confirmatur confessio Petri, qui confessus est Christum esse filium Dei: & diluitur ac refellitur opinio vulgi, opinantis in Christo reuixisse vel Baptistam vel Eliam: eorum item qui dicebant Christi doctrinam legi & prophetis contrariam. Sed hac de re in Matthæo & Marco. Dicunt porro excessum eius, vt Apostoli tanto minus dubitarent de verbis Christi, qui eadem prædixerat, de passione scilicet & cruce. Periculũ enim erat ne nõ crederent apostoli futurũ esse quod à Christo audierãt. Si enim filius Dei est, cogitabãt,

si pater ipsum tali dignatur honore & gloria, non finet ipsum vel tradi vel illudi, nedum crucifigi. At hic sunt testes veracissimi, qui asseuerant omnia illa certò ventura, quæ Christus de passione sua prædixerat. Sed videamus quod reliquum est huius historiæ.

Petrus verò & qui cum illo erant, grauati erant somno. Et euigilantes, viderunt maiestatem eius, & duos viros qui stabant cum illo. Et factum est cum discederent ab illo, ait Petrus ad Iesum: Præceptor, bonum est nos hic esse, & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, & vnum Eliæ, nesciens quid diceret.

Bonus ille Petrus vtcunque confidens, sibi tamen relictus, non potest non agere hominem: & in hoc verè ostendit quid homo ex seipso valeat. Christus in oratione est, imò & in clarificatione est, sed Petrus dormit: id quod alij discipuli etiam faciunt. Sic in monte Oliueti dū Christus in summo conflictu est, etiam Petrus cum aliis duobus confratribus dormit, altissimo scilicet grauatus somno. Sic vtcunque spiritus sit firmus ac promptus, caro tamē semper est infirma, laboris est impatiens, gloriæ autem & quietis appetens. An non vides quàm à cruce horreat & trepidet Petrus? Audit ab Elia & Moyse mentionem fieri crucis, ignominiæ & mortis: alloquitur itaque Christum, vt is qui non libenter sese tam periculoso pelago committere ausit: Præceptor, bonū est nos hic esse. Si ita res se habet, quare nos ascenderemus Hierosolymam, dātes nos in extremum periculum? In portu ergo bonum erit nauigare, hic extra omne periculum sumus. Credimus Moysi, Elias verax est, & hi duo dira profectò prænunciant. proin ô præceptor, si tu vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliȩ vnum. Hac de re nō prodigamus verba, tum quòd in aliis Euāgelistis copiosè hac de re diximus, tum etiam quòd Lucas ipse testatur Petrum quid loqueretur ignorasse: huius puto vel somnum quo grauatus, vel stuporem quo correptus fuit, causam fuisse.

Hæc autem illo loquente, facta est nubes, & obumbrauit eos: & timuerunt intrantibus illis in nubē. Et vox facta est de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et dum fieret vox, inuentus est Iesus solus: & ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ viderant.

Petrus timore crucis facit mentionem tabernaculorum, quæ construi in monte cupiebat: at Dominus repente facit

tabernaculum non manufactum, & in illud ingreditur cum Prophetis, vt ostendatur quòd in nullo sit minor patre. Sicut enim in veteri testamento nubes dicebatur habere dominũ, & Moyses ingrediebatur in eam, atque sic legem suscipiebat: ita & nunc nubes Christum suscipit, nubes, inquam, non caliginosa, sed lucida. Transiit enim vmbra legis, & tenebrosa obscuritas illius: venit autem veritas, & illuxit gratia Euangelij. Porrò ex nube audita est vox dicẽs, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. quasi diceret, Hactenus Iudæi suspexerunt Moysen & Eliam, qui vaticinati sunt de filio meo: magni fuerunt illi, sed serui mei. Hic est autem ille filius meus vnicus, vnicè charus animo meo, ipsum igitur audite. Hac voce sonante repertus est Iesus solus, ne suspicarentur in alium quàm ipsum, sensum & vim eius vocis pertinere. Proinde memori mente seruate Christum Dei filium nobis à Deo patre doctorem missum: quem vnicum audire tenemur, cui neminem æquare possumus, sicut nec debemus: & quicquid huic contrarium est, fortiter aspernari & contemnere debemus, siue illud à Satana, vel à Pseudóprophetis, vel à mundo, vel tandem à propria carne, quæ semper spiritui bono repugnat, insinuetur. In vnico Dei filio salus nostra est, hic solus verba vitæ æternæ habet, in hoc vnico thesauri diuinæ sapientiæ & scientiæ sunt reconditi. Cæterùm, sicut etiã ex aliis Euangelistis patet, Christus noluit visionem hanc à discipulis prædicari, & manifestam fieri, donec ipse à mortuis resurrexisset: quod etiam fecerunt, nemini quicquam hac de re ante præfinitum tempus dicentes. Neq; enim quouis tempore, sicut paulò supra etiam admonui, quæuis sunt aperienda. Fit enim vt quæ nũc dicta prosint, aliàs dicta summè noceant. Christus noluit à quopiam se prædicari Christum ante passionem, sed postquam perfectis omnibus per mortis ignominiam ad resurrectionis gloriam peruenisset, tunc illud ipsum prædicari voluit, quoniam tum prodesse potuit, quod antea non obesse non potuit. Post ascensionem enim Domini Petrus nihil dubitat hæc in vniuersum terrarum orbem perscribere, inquiens: Non enim arte composi- *2.Pet.1.* tas fabulas secuti, notam vobis fecimus Domini nostri Iesu Christi virtutem & aduentum, sed qui oculis nostris aspeximus illius maiestatem. Acceperat enim à patre honorem, & gloriam, voce ad illum delata huiusmodi: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est. Et hanc vocem au-

Vide August.de sermo. Domi. in mõte li. 2. Ho. 3.a. Et in Epist. ad Gal c.2. Et in Psal. 3.versu, Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ.

diuimus è cælo delatam, cum essemus vnà cum illo in monte. Et hactenus Diuus Petrus. Ioannes autem Apostolus non absimili fiducia orditur epistolam suam: Quod erat ab initio, quod audiuimus, quod perspeximus, &c. Quàm ardentissimus autem prædicator fidei fuerit Iacobus, qui tertius in monte fuit dum Christus transfiguraretur, vel ex eo manifestum est, quòd ipse primus ex piorum Apostolorum collegio pro nomine Christi gladio Herodis occubuit. Sed ad alia.

Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa. Et ecce vir de turba exclamauit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum, quia vnicus est mihi: & ecce spiritus apprehendit eum, & subito clamat, & elidit & dißipat eum cum spuma, & vix discedit, dilanians eum. Et rogaui discipulos tuos vt eiicerent illum, & non potuerunt.

In Matthæi & Marci Euangelio hanc ipsam historiam etiã habuimus copiose descriptam. Sic ergo res habuit: Dum Christus cum tribus Apostolis, Petro, Ioanne, & Iacobo, in monte moratur, & ipsis magnum diuinitatis suæ specimen exhibet, vir quidam filium suum vnicum, eundemque Lunaticum ad reliquos nouem discipulos adducit, vt ipsum adiuuarent, sicut & alios haud dubiè adiuuassent, (dederat enim illis Christus potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent) at discipuli illi nouem conati sunt quidem spiritum immundum eiicere, sed non potuerunt. Quæris causam? Matthæus hanc ipsam non tacuit, licet ipse vnus ex nouem illis discipulis fuerit. Incredulitas discipulorum in causa fuit, qui forsan nunquam antea nequius & peius dæmonium viderunt, quod tam crudeliter cum homine ageret: & ideo non crediderunt suam potestatem quam à Christo acceperant, tantam esse, vt spiritum illum malignum expellere possent. Igitur cum iam deficeret potestas Apostolorum, scribæ visi sunt sibi habere ansam calumniandi Christum & discipulos eius. accesserunt ergo ad discipulos, disputant cum illis, nimirum exprobrando conatum illum temerarium, qui velint eiicere dæmonium, quum tamen non possint. Turba verò, quemadmodum Marcus ait, mox vt Iesum vidit, confestim stupefacti accurrunt ad Iesum, atque salutant. Et interrogauit eos dicens: Quid inter vos conquiritis? Tum vir ille pater lunatici omnem rem aperit, quemadmodum scilicet adduxerit filium ad discipu-

los, quos credidit habere tantam potestatem super dęmonia: qua ipe iam delusus sit. Apparet autem in parente illo non modicam fuisse fidem, qui licet, quantum ad Apostolos attinet, spe sua frustratus fuerit, tamen nihil dubitauit quin Christi potestas maior sit: & enumerat multa quæ possint Christum ad opitulandum facilè mouere. Quid porrò ad hæc Iesus?

Respondens autem Iesus, dixit: O generatio infidelis & peruersa, vsquequo ero apud vos? & patiar vos? Adduc huc filium tuum.

Doluit non vulgariter Christo, quòd tam diu docuerat & fecerat vnde possent ipsius potestatem & bonitatem nõ difficile agnoscere. Quandiu, inquit, apud vos ero? Postquam quicquid dico, quicquid facio, frustraneũ est. Hæc ad discipulos, ad patrẽ Lunatici, & ad vniuersam turbã confluentẽ vtiq; dixit, quoniã omniũ fides iã planè defecerat: id quod ex aliis Euangelistis certò constat. Quòd autem Christus tam seuerè respondet & ipsos obiurgat, non tædio fit, sed multo magis ex commiseratione, qua dolet infirmitatem fidei nostræ: ac si quis medicus ægrotum videns contra sua præcepta agere, dicat: Vsquequo accedam ad domum tuam? Quousque artis perdam industriã, me aliud iubente, & te aliud perpetrante? Quò verò videas compassionis non iracundiæ verba esse, statim iubet Christus patrem dæmoniaci bene sperare, & filium adducere.

Et cum accederet, elisit illum dæmonium, & dissipauit. Et increpauit Iesus spiritum immundum, & sanauit puerum: & reddidit illum patri eius.

Poterat quidem Christus puerum etiam absentem curare, & à dęmonio malo liberare, sed magis expediebat ad gloriã Christi, vt præsens præsenti opitularetur. aliàs enim potuissent inuidi Pharisæi dicere, dæmoniũ à se ipso & voluntariè, non ex imperio Christi exiisse. Factum est hoc etiam vt augeretur fides patris. Dum enim in præsentia Christi sic sæuit dæmonium, & tamen adeo facilè ab illo eiicitur, potest pater cogitare, quàm in omnibus cogatur dęmoniũ subiectum esse imperio Christi. Quòd autẽ sic sæuit dæmoniũ dum cogitur exire, illud indicat, quàm inuit⁹ relinquat hominẽ, & permittat eũ Christo. Tum Satanam adeo nocẽdi nobis esse cupidum, vt dũ animę non possit, corpori tamen noceat. Sed hęc etiã alibi adnotauimus, vtinã non frustra. Qui verè & ex animo expẽderet quã pessimè nos odiat Satanas, nõ adeo facilę

cum illo iniret commercium, ſe ſuáque illi concrederet minimè. At nos ſecuri ſumus, & cum capitali noſtro hoſte quaſi colludimus: ab eo & vitæ noſtræ ſanitatem, & diuitiarum cuſtodiam poſtulamus. Sed tu fortè hæc ludis, & vana ducis. Caue ne in te à Deo accipiat poteſtatẽ. tum enim ſenties quàm familiaris ſit ille ſpiritus tuus. An non hoc Euangelium ſatis arguit, quàm miſerè moleſtarit peſſimus ſpiritus miſerũ puerum, & hoc ab infantia? Si ſic ſæuit in eos quos nos innocentes dicimus, quid de nobis cogitandum cenſes, qui die noctuque nihil niſi Satanæ inſeruimus? Cæterum quare puer ille ſtatim ab infantia permiſſus fuerit Satanæ crudelitati, occulta eſſe poteſt ratio, non iniuſta. Quid ſi ad gloriam Dei? Sic enim de cæco nato, de Lazaro infirmo, & aliis legimus. Etiam immo nunquam non, videmus multiplicia mala in paruulis, quorum tamen cauſam ignoramus. Langueſcunt ægritudinibus, torquentur doloribus, fame & ſiti cruciantur, debilitantur membris, priuantur ſenſibus, vexantur à ſpiritibus immundis, &c. Non autem fas eſt dici aut ignorante Deo hæc fieri, aut eum non poſſe reſiſtere facientibus, aut iniuſtè iſta facere vel permittere. Quæ igitur harum adflictionum in paruulis cauſa? Ingenuè hic profitemur ignorantiam noſtram. non enim mearum virium eſt omnes cauſas enumerare. At dub... non eſt, quin omnia fiant in bonum noſtrum, & quòd De... nihil iniquè agat vel permittat. Habet Deus quibus hæc paruulis tormenta compẽſare poſsit. Hæc quæſtio certè D. Auguſtinum non parũ vexauit, ſicut videre eſt de Origine animæ ad Hiero. ca. xiij. & de libero arbitrio li. iij. ca. xxiij. Ego itaque hic nihil temere affirmauerim.

Stupebant autẽ omnes in magnitudine Dei. Omnibuſque mirantibus in omnibus quæ faciebat, dixit ad diſcipulos ſuos: Ponite ... in cordibus veſtris ſermones iſtos. Filius enim hominis futurum e... vt tradatur in manus hominum. At illi ignorabant verbum iſt..., & erat velatum ante eos, vt non ſentirent illud, & timebant ... interrogare de hoc verbo.

Solet humana natura ad res ſupernaturales & ſtupere, & terreri, id quod in multis aliis miraculorum operationibus in progreſſu Euangelij audiuimus, ſic etiam hoc loco omnes ſtupent & admirantur magnificentiam dei, qua Chriſtus tantam peſtem ex miſero puero profligarat. Igitur cum hoc factum etiam omnium iudicio diuinitatis eſſet teſtimoniũ, reliquis miſsis, Chriſtus ſolos diſcipulos alloquitur, dicens: Po

nite vos in cordibus vestris sermones hos: Filius enim hominis futurum est vt tradatur in manus hominum. Hoc est, Si factum hoc meum arguit diuinam in me esse potestatem, videte ne excidat: videte ne obliuiscamini. tempore enim futuro efficacia videbitis argumēta humanæ infirmitatis in me. Sicut ergo vos delectat diuina mea potestas, ita nec vos offendat humana mea infirmitas. Licet enim tanta mea potestas sit vt possim quæcunque velim, vt possim pellere vel vnico verbo omne dæmoniorum genus, tamen futurum est vt filius hominis tradatur in manus peccatorum. Futurum est vt qui etiam dæmones fugat, ab hominibus vinciatur. Futurum est, vt qui homines ab omnibus malis liberat, ab hominibus capiatur. Hic sermo tametsi iam semel & iterum auditus, non insederat animis discipulorum. non enim poterant meminisse quod non libebat audire. abhorrebant à mentione mortis, intenti gloriæ Iesu, non intelligentes interim Domini gloriam per crucis ignominiam potissimum illustrandam esse. Breuiter non potuerunt se explicare quî fieri posset vt benignissimus caperetur, & Dei dilectus filius moreretur: nec tamen ausi sunt eum interrogare, nimirum adhuc memores obiurgationis quam paulo antè audierant: O generatio infidelis & peruersa, vsquequo ero apud vos, & patiar vos? Filius autem hominis vadit sicut scriptum est de eo, siue intelligant discipuli, siue nō intelligāt. Quid porrò est quòd Christus toties se dicit filium hominis? Profectò ob id vel multo maximè, vt dei summam charitatem erga nos attendamus, qui pro impiis & miserrimis vermiculis filius hominis fieri dignatus est. Ergo dum audimus de Christo quòd filius hominis sit, nimiæ charitatis Dei, ac clementiæ & humilitatis optimi seruatoris nos memores esse oportet, vt illi fidamus, vt in eum speremus, atque eius exemplo aduersa perferre discamus: qua de re paulo ante diximus. *Filius hominis cur dictus Christus.*

Intrauit autem cogitatio in eos, quis eorum maior esset. At Iesus videns cogitationes eorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se, & ait illis: Quicunque susceperit puerū istū in nomine meo, me recipit: & quicunque me receperit, recipit eū qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic maior est.

Matthæus & Marcus hanc historiam copiosius descripserunt, quàm hic noster Lucas. Qua autem ratione in hanc cogitationē peruenerint, nullus Euangelistarū exprimit. Theophylactus putat hanc contentionē inde exortā, quòd dæmo-

niacum curare non valuerunt. veriſimile eſt enim quòd ſuper hoc contenderint, dicentibus ſingulis quòd non propter ſuã, ſed alterius cuiuſdam infirmitatem puer ille ſanatus non fuerit: & inde accenſa lis eſt, quis eorum maior eſſet. At Dominus viſis ſingulorum cordibus, præuenit, & priuſquam morbus incrudeſceret, curauit radicitus eiici. Morbi enim ab initio facilè vincuntur: quum verò incruduerint, curatu difficiles ſunt. Sed vide quomodo Chriſtus hoc malum emendat. Apprehenſum puerum oſtendit diſcipulis, manifeſtans eis per hoc, quòd talem mentem oportet nos parare nobis, qualis eſt in pueris. Illi enim malitiæ expertes ſunt, & ſimpliciſſimi: neque inanis gloriæ cupidi, neque ambitionis ſtimulis vexantur. Vos diſputatis, inquit, de magnitudine? Apud me maximi ſunt, qui minimi ſunt. Quid hoc puero ſimplicius? quid humilius? Tales oportet vos fieri, ſi velitis eſſe primates in regno meo. Dico enim vobis, quòd tantopere gaudeo ſimplicitate, & quòd ea diſcipulos meos ita diſcernit, vt quiſquis ſimpliciſsimum virum & innocentem ſuſceperit vt meum diſcipulum, me ſuſcipit. Et qui me ſuſcipit, hoc eſt, qui me honore afficit, honorat etiam eum qui me miſit. Gaudet enim & lætatur Deus pater meus cæleſtis non minus de humilitate mea, quàm ego de veſtra humilitate lætor. Tanto enim quiſq; mihi acceptior, quanto humilior. De hac contentione in ſequentibus iterum audiemus. Inde datur intelligi quàm ſequatur nos ſpiritus ſuperbiæ, quem rariſsimus quiſque vix effugit.

Reſpondens autem Ioannes, dixit: Præceptor, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem Dæmonia, & prohibuimus eum, quia non ſequitur nobiſcum.

Quænam ſermonis illius conſequentia, quem Ioannes dixit, ad ea quæ Dominus præmiſit? Vtique magna. Audierant enim paruulos etiam eſſe recipiẽdos in nomine Ieſu: ideo venit in mentem Ioanni, quòd quendã excluſiſſent ab Euangelij conſortio. Dubitat igitur quẽadmodum omnes eſſent admittendi ad cõtubernium ſalutis, an itidẽ omnes eſſent admittendi ad functionem prædicationis Euangelicæ, & perfectionem miraculorum. Suberat autem & hic tacitus affectus inuidẽtiæ. Solis duodecim Dominus Ieſus donarat poteſtatem eiiciendi dæmonia, ac ſanandi morbos: hanc dignitatem non putabant aliis communicandam. Ait itaq; Ioannes: Præceptor, quũ abs te miſsi pergeremus ad munus Euangelicũ,

vidimus quendā eiicientē in tuo nomine dæmonia, cū tamen nō sit de numero duodecim, ac ne sequatur quidē te. hunc tāquā alienum à nostro contubernio prohibuimus ne faceret.

Et ait ad illos Iesus: Nolite prohibere. qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.

Apud Marcum sic respondet: Nolite prohibere eum. Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me. Ratio est: Postquam enim videt tantam virtutem esse in nomine Iesu, nec malè cogitare, nec malè loqui potest facilè de ipso: imò cogitur laudare & extollere, vt qui humanam virtutem excedat. Non est auditum eiusmodi nomen, ad quod diabolus cedere cogatur: quare diuinum esse quod hic agit, nemo non cogitur agnoscere Ergo quòd ille eiecit dæmonia in nomine Christi, non obfuit gloriæ Christi, sed multo magis profuit. huic enim datum est videre quanta sit virtus Christi, vtpote ad cuius nomen maligni spiritus effugere coguntur. Sed vide quàm mira hic sit rerum consequentia. Discipuli non potuerunt eiicere spiritum malum ex Lunatico puero, & ille, quisquis tādem fuerit, qui non est ex numero condiscipulorum, valet eiicere dæmonia tantùm nominato Christi nomine. Obseruandum autem, quòd quædam dona Dei sunt gratuita, quæ & bonis & malis sunt communia, qua de re & in Corinthiis nostris diximus. Et ex Matthæi Euangelio apparuit multos posse eiicere dæmonia, & alias virtutes multas facere in nomine Christi, prophetare item, qui tamen non sunt ex grege electorum Domini. Multi, inquit Christus, dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Tunc confitebor eis: Amē dico vobis, nescio vos, &c. Proinde non miremur etiam si aliquando videbimus etiam in pessimis hominibus præcipua Dei dona gratuita. Solet enim Deus his vti ad salutem & profectum filiorum regni. Ego quisquis agit quod gloriam Domini promouet, non est prohibendus, etiam si ipse non per omnia facit quod debeat. Sed de his aliàs. Ca. 9

Factum est autem, dum complerentur dies adsumptionis eius, & ipse faciem suam firmauit vt iret in Hierusalem. Et misit nuncios ante conspectum suum, & euntes intrauerunt in ciuitatem Samaritanorum, vt pararent illi. Et non receperunt eum, quia facies eius erat euntis in Hierusalem.

Quid est quod dicit, Dum cōplerentur dies adsumptionis

eius? hoc est: Instabat tempusquo postquã sustinuisset saluta-rem passionem pro nobis, oportebat assumi in cælum, & cõ-sidere Deo & patri. Tunc igitur quum appropinquauit tem-pus passionis eius, & assumptionis eius ex hoc mundo, de-creuit non vltrà hinc & inde obambulare, sed ascendere Hie-rosolymam: quia ibi oportebat verum agnum offerri, vbi fi-guralis agnus quotannis immolabatur. Dicit autem Euan-gelista: Obfirmauit faciem suam vt iret in Hierusalem. Con-firmatione enim opus est & fortitudine ad passionem spon-te properanti. Vnde & Ezechieli (cui dixerat Deus: Fili ho-minis in medio scorpionum tu habitas, & ne timeas eos) con-firma, inquit, faciem tuam, & dedi faciem tuam æneam, & frontem tuam ferream. Sic ergo Christus firmauit faciem suam, sic in proposito habuit, sic constituit, vt iret Hieroso-lymam. Porrò nuncios præmittit, vt parent ipsi diuersorium. Cumque ingressi essent vicum Samariæ, vt præpararent ei, non susceperunt illum, quia facies eius erat vadẽtis in Hieru-salem. Et quare non susceperunt eum? Hostili inter se Sama-ritani atque Iudæi discordant odio, & cum omnes oderunt gentes, proprio contra se furore bacchantur: & in tantum se mutuo persequuntur, vt postquam de Babylonia Iudæi sunt reuersi, ædificationem templi semper impedierint. Cumque vellent & ipsi cum eis ædificare templum, responderunt Iu-dæi: Non licet nobis & vobis ædificare domum domini. De-nique pro summa iniuria Pharisæi exprobrabant Domino: Nonne dæmonium habes, & Samaritanus es? Et in parabola de Hierusalem descendentis Hiericho, Samaritanus pona-tur pro signo atque miraculo, quòd malus bene fecerit. Et ad puteum Samaritanæ scriptum est: Non enim coutuntur Sa-maritanis Iudæi. Videntes ergo Samaritæ Dominum Hieru-salem pergere, id est, ad hostes suos, quod audierant à disci-pulis eius, qui ad parandum hospitium venerant, Iudæum e-se cognoscunt, & quasi Iudæum & alienum, & cum qui ad ini-micos pergeret, suscipere noluerunt. Hæc ex sententia Di. Hieronymi.

Hiero. ad Alga. quæs. 5.

Cum vidissent autem discipuli eius Iacobus & Ioannes, dixe-runt: Domine, vis dicamus vt ignis descendat de cælo, & consumat illos? Et conuersus increpauit illos dicens: Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed seruare. Et abie-runt in aliud castellum.

Apostoli in lege versati, in qua tantùm iustitiam noue-

rant,oculum pro oculo,dentem pro dente,vlcisci nitũtur iniuriam,& imitari Eliam, ad cuius vocem duos pentecontarchos militum ignis absumpserat: dicuntque ad Dominum: Vis dicamus vt ignis descendat de cælo, & consumat eos? Pulchrè vis(inquiunt) dicamus. Nam & Elias dixerat: Si homo Dei sum,ignis descendat de cælo super vos. Multa porrò hic obseruanda sunt, quæ nos breuissimis expediemus. Prudentiæ Christianæ est nihil velle sine Christo. Est & forma quædam orandi hic nobis præscripta,vt sic oremus,qua tamẽ voluntatem nostram resignemus Deo,dicentes:Si tu vis,fiat, &c.Quod autem Christus dicit:Nescitis cuius spiritus estis: innuit plus maioremque perfectionẽ requiri à nobis in tempore gratiæ,quàm ab illis qui sub lege fuerunt.Prohibet item priuatam vindictam vt vitium corruptæ naturæ, & vltra naturam aliquid monet: nempe inimicos diligendos esse, aduersarios veritatis tolerandos,iniurias dissimulandas,pro odio nos habentibus,pro ingratis,pro inhumanis erga nos,etiam orandum. Sic etiam in Matthæo loquitur: Dictum est antiquis:Oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis,non resistere malo, &c. Et iterum: Audistis quia dictum est antiquis, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos vestros,&c. Ergo necesse est vt discipuli domini ducantur spiritu mansuetudinis & dilectionis, non spiritu odij & inuidiæ. Porrò ne dicerent, vel saltem cogitarent discipuli: Ità ne impunè licebit Samaritanis te contemnere? addit Christus: Filius hominis non venit animas perdere, sed seruare. Hoc est, Iam non est tempus vt contemptores meos perdam,sed vt ipsos beneficiis,mansuetudine,verbis & factis ad resipiscentiam alliciam. Non enim misit Deus filiũ suum in hunc mundum vt iudicet mundum, sed vt mundus saluetur per ipsum. Breuiter primus aduentus filij hominis est iudicari & occidi ab impiis,ad quos saluandos venerat: secundus porrò aduentus erit vt impij iudicentur ab ipso.

Factum est autem ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum Sequar te quocunque ieris. Dixit illi Iesus, Vulpes foueas habent,& volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

Ex Matthęi Euangelio apparet illum rogatorem fuisse non aliquem plebeium, sed Scribam, vnde facilè animaduertimus ipsum non simplici animo ad Iesum accessisse. Et inde *Mat.8.*

est quòd Augustinus vulpes illas & volucres cæli, malos spi-
ritus interpretatur, significans non Christo, sed malitiæ & dæ-
monibus patere hospitium in cordibus huius Scribæ. In scri-
pturis enim diuinis plerunque vulpis nomine malum quid
significatur, vt in Canticis, vbi legitur, Capite nobis vulpes
paruulas, &c. intelliguntur hæretici. In Psalmis: Partes vul-
pium erunt, designantur dæmones. Sic etiam ipse Do-
nus alibi interpretatur volucres cæli, diabolos, &c. Rursus:
Ite, dicite vulpi illi, de Herode. infra xiij. Quoniam ita-
Scriba hic malo animo accessit, sicut in Matthæo cop...
diximus, meritò Christus vulpium & volucrum cæli...
tionem facit. Non possumus eum probare, quem Dom...
reiecit. Audiamus Theophylacti interpretationem. Hic
accessit ad Iesum, & petiit vt sequeretur illum, malè ...
accessit. Quia enim vidit magnam turbam sequi Domi...
suspicatus est quòd pecuniam ab illa colligeret Domin...
sperauit etiam ipse sequendo, pecunias se congregatur...
idcirco repellit eum Dominus, quasi talia dicens ei: Tu q...
dem putas quòd pecuniam ab his qui me sequuntur, co...
dam. Enimuero vsque adeo paupertatem doceo & ind...
vt quum alia quidem animalia foueas habeãt, ego ne do...
quidem habeam. & sic eum repulit. Quid me propter ...
tias & lucra huius seculi cupis sequi, cum tantæ sim paup...
tis, vt alieno cogar vti tecto? Huic Scribæ meritò assim...
tur illi, qui solùm quæstus gratia inuadunt ministeria & ...
cia Ecclesiæ, non vt prosint illi, sed vt rapiant, & fili...
Tales multos habet hoc seculum: dominus autem vide...
iudicabit. Apagesis cum illis vulpeculis, quæ semper ...
tentæ insidiis, vt inquit Ambrosius, & nusquam non ra...
fraudulenter exercent. Hoc animal catum & nocituum ...
tutum, nihil ociosum, nihil securum esse patitur: immo ...
ipsa hominum hospitia prædam exercet. Quòd si bre...
bus hanc Christi responsionem expedire voluerimus, ...
dum erit Christum suo responso Scribæ ostendisse n...
esse viam ad Christum, quàm per crucem: ideoq; qui ...
sequi, cum necesse sit omnibus renunciare, & sic pauper...
perem sequi Christum. Hæc pro loco suffecerint.

*Ait autem ad alterum, Sequere me Ille autem dixit: Do...
permitte mihi primũ ire, & sepelire patrẽ meum. Dixit ei ...
vt sepeliãt mortui mortuos suos, tu autẽ vade & annuncia re...*

Ex his verbis vides & intelligis quòd oportuit mag...

fuisse causam quare Dominus magistrum illum aut Scribam noluit recipere, quum tamen hunc sic vocet, vt quod aliàs pium & bonum opus probatur (hoc enim est sepelire mortuos parentes) illũ voluit negligere, & potius ire ad annunciandum euangeliũ regni Dei. Sic alibi loquitur Dominus: Qui amat patrem aut matrem suam plusquam me, non potest meus esse discipulus. Vult enim Dominus vt ipsi nihil omnino præponatur, sed potius vt posthabitis omnibus ipsum solum sequamur, ipsiúsque mandatis pareamus. Bonum quidem ac pium opus est sepelire parentes, hoc est parentes honorare vsque ad sepulturam: at melius opus est annunciare regnum dei. Et dignum est bona præponere malis, & bonis præponere meliora. Quòd si etiam non sepeliatur parens tuus ex animi tui sententia, non refert plurimum: at magnũ piaculum est si tua culpa cursus Euangelii impediatur. Itaq; non videndum est quid affectus velint, sed quid multorũ salus requirat. Et certè longè facilius est sepelire parẽtes, quàm annunciare regnum Dei. Ex his itaque discamus in nostris operibus nos semper debere eò respicere, vt multis prosimus, semperq; ad meliora & perfectiora tendamus. Bonum quanto communius, inquit ille, tanto diuinius. Hinc est quòd Chrysostomus eleemosynas longè præfert ieiunio, etiam durissimo. Sic Pharisæis facillimum fuerit decimare mẽtham & anethum, & grauiora legis implere non æquè facile. Sic inuenire licebit qui cotidie templa petunt, missis adsistunt, cereos ponunt, nihil curantes egenos vel ægrotos, immo qui pleni sunt odio & inuidia, & aliis vitiis, &c. & tamen nihilo secius sibi videntur belli Christiani. qua de re aliàs & copiosius & oportunius. Puto me clarum fecisse, quid sibi hæc vocatio Christi voluerit. Iam quare Christus parentes adolescentis, qui vtique adhuc temporali vita viuebant, mortuos appellauerit, paucis explicandum est. neque enim hæc à Christo præter figuram dicta sunt. Quomodo possent mortui sepelire mortuos, nisi differentia esset inter vitam & vitam, mortẽ & mortẽ? Obseruandum itaq; est eum non viuere verè vel fœliciter, in quo non viuit Christus, qui solus vita est animarũ nostrarũ. Hinc est quod Apostol⁹ ad Timotheũ scripsit: Vidua quę in deliciis est, viuẽs mortua est. Ab hac sẽtẽtia nõ abhorret quod Barlaã ille Eremita apud Damascenũ se quadragenariũ nominat, quũ tamẽ fuerit quasi septuagenarius, & eius rei rationẽ Iosaphat catechumeno reddẽs, ait: Nullo modo à me in mẽsura vitæ

Eleemosyna ieiunio potior.

In virtutibus & intẽsiones sunt & remissiones. ait Damasc lib. Orthodoxæ fidei 4. Cap.25.

1.Timo.5.

computantur anni,quotquot in vanitate mundi expenſi ſunt:
Quando enim viuebam carne ſeruiens peccatis, mortuus
eram in interiori homine. Annos igitur mortis, nũquam vi-
tæ nominabo. Ex quo verò mihi mundus crucifixus eſt, & ego
mundo, & depoſui veterem hominem, qui corrumpitur ſe-
Gal.6. cundum deſideria erroris, non iam viuo in carne, ſed viuit in
Ephe.4. me Chriſtus. Quod autem viuo, in fide viuo filij Dei, q
tradidit ſemetipſum pro me, &c. Et tu talem habeto cogita-
tionem ſemper, nequaquam arbitrans viuere eos, qui mor-
tui quidem ſunt in opere bono, viuunt autem in pecca
Et hactenus quidem ille ſatis piè. Videamus quæ in Luca ſe-
quuntur.

*Et ait alter. Sequar te Domine: ſed permitte mihi primùm re-
nunciare his qui domi ſunt. Ait ad illum Ieſus: Nemo mittens ma-
num ſuam ad aratrum, & aſpiciens retro, aptus eſt regno Dei.*

Hic longè mitius Domini reſponſum meruit, quàm Scri-
ba ille, qui primus dixerat: Domine ſequar te quocunque
ieris. In Scriba ſiquidem nec initium quidem bonum fu-
rat, vt qui malo animo acceſſerat, ideoque & dura verba au-
diuit, & repulſam paſſus eſt. In tertio autem illo non deſide-
ramus bonam intentionem, ſed in bono perſeuerantiam. Ne-
que enim tantum refert quomodo inceperis, quantum refert
quomodo finieris, quoniam multi nouiſsimi erunt primi, &
primi nouiſsimi. Qui autem perſeuerauerit in finem vſque,
inquit Chriſtus, hic ſaluus erit. Rectè ergo huic reſpond
Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, &c. Et alibi
eum qui inſtituit ædificare, primùm omnium computa
ſumptus, ne poſtea cum perficere nequiuerit, audire coga
Hic homo ſtultus cœpit ædificare, & non poteſt perf
Certè qui ſtatuit ſemel Chriſtum ſequi, hunc nullo affect
remorari neceſſe eſt: id quod & ſupra diximus: ſed Chriſt
huiúſque negotium omnibus creaturis anteferendum e
Quapropter qui ſemel manus admouit ad aratrum, qui ſeme
inſtituit arctam illam ingredi viam quæ ad vitam ducit,
ſemel deliberauit humeros ſuos iugo domini ſubmittere, hu
neceſſe eſt non retroſpiciat laboris impatiens, neque p
teat eum ſuſcepti operis, ſed potius proſpiciat in Chri
Dominum qui præceſsit, reſpiciat in autorem vitæ,
Apoſtolus loquitur, & clamet ad Dominum, qui vocauit
lum: Trahe me poſt te. Domine adauge in nobis fidem: per-
fice in nobis quod vt vellemus ipſe dediſti. Ipſe enim domi-
nus,

nus, iuxta Pauli doctrinam operatur in nobis & velle & perficere. Itaque non est retrospiciendum ad eos qui nos remorari nituntur, sed ad eum respiciendũ, qui nos adiuuare possit, vt cœptum iter conficere possimus. Obserua hic quisquis Christianismum delicias & voluptates putas: aratrum in manus tuas tibi commendat Christus, nõ rosas, non pecunias, & id genus reliqua, quibus mundus suos non tam allicit quàm decipit. Hæc sic in genere dicta sunt ad omnes homines, vt tamen peculiariter ad ministros verbi pertineāt, qui semel vocati ad munus illud concionatorium, quo nullum sanctius, sicut & nullum difficilius, nunquam debent retrospicere ad ea quæ mundus ostentat, sed perpetuò incumbere officio suo, & vt hoc ritè perficiant, non dubitare subire durissima quæque. Alibi confert Christus verbi ministrum agricolæ, *Sup. 8.* qui exiit seminare: verbum autem Domini semini iacto: hic autem illi committit aratrum, vt durissima & terrea corda prædicatione pœnitentiæ proscindat, semenque euāgelicum postea iniiciat. Sed hæc in re plana dixisse suffecerit: ad caput decimum progrediamur, visuri Dominum alios & plures ministros verbi ordinare.

CAPVT X.

POst hæc autem designauit Dominus & alios septuaginta duos, & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatem & locum quò erat ipse venturus.

Supra, capite proximo scilicet, diximus qua de causa Deus nostram salutem ministerio hominum operari velit, quum tamen certò constet, ipsum posse, si velit, citra omnem humanam operam nos suæ veritatis facere participes. An ne putamus manum Domini nostri sic abbreuiatam esse, vt non amplius possit ex agricola prophetam, ex puero Daniele iudicem & æquissimum & prudentissimum, ex piscatore Apostolum, & ex telone euangelistam facere? Potuit & potest quidem haud dubiè, subest enim ei cum voluerit, posse: sed aliter ipsi visum est, nimirum per stultitiam prædicationis saluos facere credentes: qua de re non ita multò post sumus locuturi. Iam expendamus principium huius capitis. Designauerat Dominus antea duodecim Apostolos: his autem iam addit septuaginta duos, quò latius proferretur Euangelij veritas. Rectè ergo designat Dominus, qui solus nouit quid sit in homine, qui solus nouit quas oues quibus pastoribus concredere debeat. Plures pastores ordinat, quo-

niam plurium ouium salutem sitiebat. Non abeunt septua-ginta duo discipuli, nisi antea designati & missi à Deo. Ne-mo enim debet sibi sumere talem honorem, nisi qui à Deo fuerit vocatus, sicut Aaron. Binos autem & binos misit, quo non solùm declarare voluit prædicationem noui & ve-teris Testamenti, sed etiam admonere suos discipulos & concordiæ & charitatis. Quisquis enim concionator fue-rit, qui non amat subditorum salutem, & quisquis non po-test æquo animo ferre collaborantem in verbo, is non re-ctè præcedit faciem Christi, nec vocationi suæ per omnia respondet. Sequitur: Misit illos in omnem ciuitatem & lo-cum quò ipse erat venturus. Sic etiam Baptista Ioannes præibat ante faciem Domini parare plebem voluntariam Christo, atque perfectam. Additum est: Misit eos ante fa-ciem suam, quo nimirum significauit verum verbi Dei cur-sum, verbumque externum minimè esse contemnendum. Præit enim in ordine verbum externum, de quo Dominus ad Prophetam dixit: Dabo verba mea in ore tuo. dein sequi-tur verbum internum, de quo rursum per prophetam dixit: Scribam verba mea in corde eorum, & dabo legem meam in visceribus eorum. Nisi enim hæc duo se inuicem sequantur, nullum sequitur incrementum, vtcunque plantarit Paulus, vel rigarit Apollo. Sed hac de re aliàs diximus.

Et dicebat illis: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Causam reddit quare numerum prædicatorum augere vo-luerit, nimirum eam, quòd quemadmodum multa messis plures requirit messores: ita & populi multi multos requi-runt pastores. Quid igitur dicemus? In Christi corporali & passibili præsentia multi fuerant homines tam ex Iudæis quàm ex Gentibus, qui non poterant audire Euangelium Dei, propter paucitatem bonorum prædicatorum. Pharisæi enim & alij, quorum intererat promouere verbi prædicatio-nem, tantum abest vt promouerint, vt etiam Christum ipsum impedire conati sint. Et hæc Domini Iesu ad discipulos que-rela nec hodie quidem frustra fieret. Diuus ille Pontifex Gregorius dum hanc Domini lectionem interpretabatur pro concione Romæ in Basilica Lateranensi, dicebat & con-querebatur, inquiens: Ad messem multam operarij pauci sunt: quod sine graui mœrore loqui non possumus: quia

etsi sunt qui bona audiunt, desunt tamen qui dicant. Ecce mundus sacerdotibus plenus est, sed tamen in messe Dei rarus operarius inuenitur: quia officium quidem sacerdotale suscipimus, sed opus officij non implemus. Quid obsecro hic à bono pastore dictum est, quod non ad nostra tempora, heu dolor, referri posit, & iustius quidem referri? Quid igitur faciendum? Num nobis desperandum? aut parui ne faciendum? Rogandus Dominus, vt ipse mittat operarios in messem suam. Neque frustra rogabimus Dominum, si modò ex animo rogabimus, & non fuerimus salutis nostræ contemptores. Quomodo enim negaret nobis operarios dum petimus, qui etiam illos nobis pollicitus est antequam peteremus? Dabo eis piscatores multos, ait Dominus apud prophetam, & piscabuntur multos. Rogemus ergo Dominum mesis, Dominum cuius populus sumus, cuiusq; pascuæ oues sumus, vt mittat operarios, non cessatores, non raptores, & mittat in messem suam, in messem Domini, hoc est, qui non quærant quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, qui nihil aliud quærant, quàm propagationem Euangelij, & salutem miserrimi populi, &c. Sequitur. *Hier. 26.*

Ite, Ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.

Hæc scilicet sors est prædicatorum. At si Deus pro nobis, quis contra nos? Est autem Deus & pro & cum illis, quos suo nomine emittit, sicut ad Moysen timentem faciem Pharaonis dicebat: Ego ero tecum. Et ad Hieremiam: Ad omnia quæ mittam te ibis, inquit, & vniuersa quæcunque mandauero tibi, loqueris. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum sum, vt eruam te, dicit Dominus. Proinde quantum ad malitiam hominum pertinet, & infirmitatem discipulorum, idem euenit ipsis, quod ouibus inter lupos. At luporum tyrannidẽ & crudelitatem Deus facilè extinguere potest, nec solùm extinguere, sed etiam malitiam luporum ad mansuetudinem ouium conuertere: id quod multorum exempla testantur, quæ recensere nolumus, cùm vnicum Pauli sufficere posit. hic enim ex lupo ouis, hoc est, ex persecutore ecclesiæ factus est acerrimus ecclesię defensor, &c. Sed multis ambagibus omissis, ad verba & mandata Domini redimus. Ecce ego, inquit, mitto vos. Nolite timere quicquã, nihil temerè facitis. Ego qui nullius hominis autoritatẽ vel timeo, vel egeo, mitto vos, sicut me misit viuens pater. Ecce admiratione plenũ est quod auspicor. Rem grauissimã modo apud mundũ contemptissi- *Exod. 3.* *Hier. 1.*

mo perficere instituo. Iudæi expectant regis sui Messiæ sui satellites: ego verò verus ille Messias in lege promissus, vos contemptos, ignobiles & idiotas mitto. Illi, Iudæos puta, opinantur inimicos ipsorum à ministris meis trucidandos esse. Hoc tantum abest vt instituerim, vt velim vos tantum nocere aduersariis vestris, quantum oues nocere possunt lupis. Mitto enim vos sicut oues in medio luporum, non vt alicui iniuriam faciatis, sed potius vt iniuriam patiamini.

Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta, & neminem per viam salutaueritis.

Absurda quidem hæc videntur, sed probè intellecta nihil incommodi habere probabitur. Quid enim aliud hic significare voluit Christus? nisi quòd verbi minister nihil faciat spe quæstus, aut amicitiæ mundanæ scilicet. Nam peram vel virgam vel sacculum gestare, vel aliquem in via salutare, nihil incommodi habent, modò non impediant cursum verbi Dei. Exempli gratia sic aio: Qui opes illas fluxas mundi huius ambit, qui pluris facit fauorem hominum, quàm vocationem suam, & profectum Euangelij, huic profectò magno impedimento futura sunt, pera, baculus, sacculus, calciamenta. Alium autem qui lucri cupidus non est, illa omnia nihil remorantur penitus. Diuus ille Chrysostomus in commentariis quos in epistolam ad Philippen. scripsit, mouet quæstionem, quomodo Petrus qui caligas habuerit, & Paulus qui de penula & pallio solicitus fuerit, hoc Christi mandatum neglexerint: addit autem solutionem. Mandatum illud de non portandis sacculis, peris, & duabus tunicis, fuisse non perpetuum mandatum, sed temporale. Quid enim decuit Apostolos facere, dic quæso? Vnam habere tunicam? Quid ergo cùm lauanda fuerit, domí ne nudum sedere oportet, aut nudum circuire exigente necessitate, & præter decorum agere? Nequaquam. Neque enim hæc voluit Christus, sed vnicum illud, ne cura ventris à munere concionandi impedirentur. Igitur quod reliquum est videamus. nam illud nihil habet difficultatis.

Hom. 9.

In quamcunque domum intraueritis, primùm dicite: Pax huic domui. & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra. sin minus, ad vos reuertetur.

Vel ex his verbis intelligimus superiora, hoc est, proximè præmissa non esse accipienda iuxta verborum sonum, sed potius ixta mentem Domini. Iusserat autem discipulos

ne aliquem in via salutarent: id quod olim etiam Helizæus puero suo mandauerat. Iam verò ne amica illa salutatio re ipsa videatur Christiano homini esse indigna, iubet vt discipuli intraturi alicuius domum, familiam amicè & blandè salutent, bona ei precentur, dicendo: Pax huic domui. Et hæc salutatio si in probam familiam inciderit, non erit inanis: sed potius erit efficacissima, & quod discipuli imprecati fuerint, è vestigio eueniet domui huic. Frustra autem bona imprecabuntur impiis & ingratis, quoniam verbum illud & imprecatio nullum sortietur effectum: iuxta illud Psalmi: Noluit benedictionem, & elongabitur ab eo: elegit maledictionem, & eueniet ei, &c. Dicit itaque dominus: In quamcunque domum intraueritis, primùm dicite: Pax huic domui. In quācunque domum intraueritis, citra delectum, siue ille fuerit dominus, siue famulus, precemini bene, dicite: Pax huic domui. Pax inquam, quam mundus dare non potest, pax conscientiæ, pax quam solus Christus Dei filius dare potuit. pacem spiritualem eis precemini. Et si ibi in domo fuerint filij pacis, hoc est, dicto audientes, & qui animarum suarum curam agunt, quod precati fuistis, eueniet eis. reconciliabuntur enim Deo patri per Christum Dominum. Pax enim multa est diligentibus legem Domini, sicut Psalmista alibi dicit. Sed si ibi vbi diuertistis, non fuerit filius pacis, pax vestra, & bonum illud quod precati estis, ad vos reuertetur. Hoc est, Labor vester non erit inanis, non perdetis mercedem vestram, etiamsi non obedierint verbis vestris.

In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

Dominus noster Iesus Christus qui paulò ante discipulis solicitudinem de victu prohibuit, iam quibus stipendiis illi viuere debeant, ostendit, nimirum dignum esse, vt quibus spiritalia seminant, vt Pauli verbis loquar, illorum carnalia metant: hoc est, vt alantur ab his quorum nomine peregrinantur, & quorū salutē operantur. Vult autē dominus, vt ipsius discipuli nō quęrāt delicias, & exquisitiora fercula, sed potius paruo sint cōtēti. hoc enim significare voluit dicēdo: Nolite trāsire siue circumcursare de domo in domū Duo itaq; hoc loci præscribit Dominus: alterum, vt ministri probè alantur: & alterum, vt ministri munus suum exequantur cum maxima diligentia, & contenti sint subministrantium inopia.

Iam quàm sedulò vtraque pars suum munus exequatur, quid deplorare iuuabit? Oues induerunt naturam luporum, nimirum ad rapiendum quàm elargiendum inclinatiores. Et pastores sic suo funguntur officio, vt paratiores sint metere carnalia, quàm seminare spiritualia. neque enim ex animo dicere possunt quod Paulùs: Non quærimus vestra, sed vos. Sed audiamus quid sua ætate sanctissimus Pontifex Gregorius hoc loci conquestus fuerit. Quid nos, ô pastores, quid nos agimus, qui mercedem temporalem percipimus, & tamen operarij nequaquam sumus? Fructus quippe sanctæ Ecclesiæ in stipendio quotidiano percipimus: sed tamen pro Ecclesia minimè in prædicatione laboramus. Pensemus cuius damnationis sit sine labore hic percipere mercedem laboris. Ecce ex oblatione fidelium viuimus, sed neque oratione, neque prædicatione pro illorum salute laboramus, &c. Hactenus ex sententia illius boni pastoris, quibus multa subiungit duriora, interim ostendens qua ratione Ecclesiastæ siue pastori liceat mercedem à subditis recipere. Merces quæ in præsenti accipitur, inquit, hoc in nobis debet agere, vt ad sequentem mercedem robustius tendatur. Verus ergo quisque prædicator non ideo predicare debet, vt in hoc tempore mercedem accipiat, sed ideo mercedem accipere, vt prædicare sufficiat. Quisquis nanque ideo prædicat, vt hic vel laudis vel muneris mercedem recipiat, æterna proculdubio mercede se priuat. Sed quid præmissis subiungat Christus, videamus.

Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis: & curate infirmos qui in illa sunt. & dicite illis: Appropinquauit in vos regnum Dei.

Quomodo se discipuli in singulis domibus habere debeant, auditum est: iam quomodo in ciuitatibus se habere debeant, audiendum est. Summa est. In quamcunque ciuitatem vos introire contigerit (omnibus autem ciuitatibus sitis parati annunciare Euangelium) & susceperint vos, (neque enim recusantibus debetis esse molesti) manducate quæ apponuntur vobis, non requirentes vt gulosi lautiora, neque vt hypocritæ quærentes viliora: sed contenti sitis his quæ paterfamilias obtulerit. Et ad maiorem gratiarum actionem, non sitis contenti illis ciuibus verbum Dei annunciasse, sed si quos habent infirmos, & hos curate,

restituite debiles ac mancos, liberate dæmoniacos: atq; hæc omnia gratis ac promptè facite, neminem reiicientes, neque pauperem neq; diuitem. Ac tum dicite illis: Appropinquauit in vos regnum Dei. Quasi dicat: Videtis argumenta virtutis diuinæ, præparate animos vestros ad studium innocētiæ. iam enim ad vos appropinquat regnū Dei. Pelluntur morbi corporum, mox profligabuntur & animorum morbi peccata. Hactenus princeps huius mundi regnum obtinuit, atque tyrannidem suam exercuit in cordibus hominum, quos ad suā voluntatem & voluptatem captiuos duxit: at iam appropinquauit regnum Dei, regnum gratiæ, regnum filij Dei, qui nō ita multò post Satanam confidenter triumphabit, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum, &c. Theophylactū audiamus: Quando in anima quis sanatus fuerit, tunc venit in eum regnum Dei. Ab ægrotante enim longè istud est, quandoquidem in illo peccatū regnat ac dominatur.

In quamcunque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius dicite: Etiam puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquauit regnum Dei.

Ex tam sedula commendatione satis relucet quàm necessarium sit ministerium verbi Dei, vtcunq; iam ab imprudēti mundo contemnatur. Sed consideremus commissionē Domini. Quòd si quam ciuitatem fueritis ingressi, in qua nemo sit qui vos recipiat, nolite illic supplices ambire hospitiū, sed prodite in plateas eorum, atque ibi publicè palamq; dicite: Gratis obtulimus vobis nūcium æternæ salutis, nihil inde aucupantes, nisi vestram salutem. Tantū enim abest, vt ambiuerimus vestras diuitias, honores, vel dignitates, vt etiā ne puluerem quidē vestræ ciuitatis, qui pedibus nostris adhæsit, velimus, sed potius extergamus in testimoniū à nobis oblati & à vobis spreti Euāgelij. Illud tamē scitote, quòd siue receperitis, siue non receperitis, in proximo est vobis regnum Dei. Si receperitis, vestro bono: sin minus, veniet vestro malo. Obseruādum hic, quòd sicut Dñs paulò ante discipulis suis prohibuit luxum & gulæ vitium, ita iam admonet ne auaritia illecti verbum Dei negligant. Inuenire enim licebit, qui non ita illibenter verbum Dei postponunt, contenti quòd mercede non priuantur.

Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quàm illi ciuitati.

Hæc ſubdit Chriſtus, ne quis exiſtimet contemptores verbi Dei perpetuò fore impunitos. Non neceſſe fuerat vt Apoſtoli vel ignem de cælo euocarent ad perdendos Euangelij hoſtes, vel ſe de illis alio quopiam modo vindicarent. Sufficit enim Deo tanta potentia, vt ſi velit, contemptoribus ſuis facilè poſsit talionem reddere. Hinc iam dicit: Dico vobis, quia Sodomis in die illa, vltionis ſcilicet, remiſsius erit quàm illi ciuitati. Nam in ciuitate Sodomorum (ſic enim loquitur Euſebius) non caruerunt angeli hoſpitio, ſed Loth inuentus eſt dignus ad quem angeli diuerterent. Si ergo ad acceſſum diſcipulorum nec vnus inuenietur in ciuitate qui eos recipiat, quomodo non peior erit ciuitate Sodomorum? Sodomitæ quoque, ſicut & venerabilis Beda adnotauit, etſi inhoſpitales fuerint inter cætera carnis animæque flagitia, nulli tamen apud eos tales hoſpites, quales Apoſtoli, reperti ſunt. Nam Loth quidem aſpectu erat iuſtus & auditu, non tamen ibi aliquid ſignorum feciſſe perhibetur.

Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone factæ fuiſſent virtutes quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere ſedentes pœnituiſſent. Veruntamen Tyro & Sidoni remiſsius erit in iudicio, quàm vobis. Et tu Capharnaum vſque ad cælũ exaltata, vſque ad infernum demergêris.

Quæ hic nobis occurrunt, apud Matthæum more noſtro, hoc eſt, ſimpliciſsimè expoſuimus. Quid enim opus eſt hic obſcuras & quaſi inexplicabiles mouere quæſtiones? Non poſſumus diffiteri, quin ratio noſtra humana ibi cæca ſit, neque videre poſsit quare Dominus ipſe prædicarit, & prædicare ſuos diſcipulos iuſſerit illis quos omnino non credituros eſſe certiſsimè præſcierit: illis autem quos nouerit credituros, & pœnitẽtiam acturos ſi prædicatores accepiſſent, nec prędicauerit, neq; prædicari fecerit. Quid hic dicemus? An ne Deũ iuſtiſsimũ iudicẽ iniquitatis reũ agemus, quẽ nemo iuſtè reprehendere poſſet, etiam ſi neminẽ ſalutaret? Melius eſt vt dicamus inſcrutabilia eſſe iudicia eius, & inueſtigabiles vias eius, qui multa occulta eſſe voluit, nihil autem iniuſtum velle potuit. Sic enim loquitur D. Auguſtinus de prędeſtinatione ſanctorum, lib. j. cap. ix. Quidam verò diſputator non ignobilis, ſicut idem Auguſtinus allegat, hunc Euangelij locum ita expoſuit, vt diceret præſciſſe Dominum Tyrios & Sidonios à fide fuiſſe poſtea receſſuros, cũ factis apud ſe miraculis credidiſſent, & miſericordia potius non cum illic

ista fecisse, quoniam grauiori pœnæ obnoxij fierent, si fidem quam tenuerant, reliquissent, quàm si eam nullo tempore tenuissent. Maluit ergo Christus Tyrios & Sidonios non accedere ad fidem, quàm scelere multo grauiori discedere à fide. Hæc ex sententia illius lib. de Bono perseuerant. ij. cap. x. quisquis tandem ille disputator fuerit. Certè D. Petrus de quibusdam dicit: Melius erat illis viam iustitiæ non cognoscere, quàm post agnitionem retrorsum conuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato. ij. Pet. ij. Nos itaque negotium hoc occulto Dei iudicio relinquamus, ne quid temerè definiamus. Quis dedit illi, inquit Apostolus, & retribuetur ei? Sensus autem verborum Christi hoc habet, vt nouerimus eos non fore impunitos, qui verbum Dei audire recusauerint: seruumque scientem voluntatem Domini, plagis vapulare multis: qua de re etiam suo loco dicemus. Auctarij vice addamus & hoc, Capernaum ciuitatem multis Christi miraculis & prædicationibus nobilitatam, hoc quod abundè ex Euangeliographis patet, & nos in Matthæo nostro recensuimus. Iacta sunt & post Domini passionem & ascensionem non mala fidei nostræ semina apud Tyrios, quod Apostolorum acta testantur cap. vigesimoprimo. Sequitur:

Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autē me spernit, spernit eum qui misit me.

Faciunt & hæc ad commendationem functionis apostolicæ, & ad consolationem discipulorum: & ideo hoc loci adiiciuntur, ne quis Euangelij doctrinam æstimet ex conditione ministri, sed potius ex dignitate ministerij. Quotquot enim Euangelium Christi syncerè ac fideliter deprædicant, legati sunt Christi, & hic per illos loquitur, sicut Apostolus in Corinthiis scribit: Legatione fungimur pro Christo, tanquam Deo exhortante vos per nos. Et iterum: An experimētum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Ad Thessalonicenses verò: Qui hæc spernit, inquit Paulus, non hominem spernit, sed Deum. j. Thessalonicen. iiij. Rursus in Euangelio ait Dominus: Sicut misit me viuens pater, & ego mitto vos. Et, Qui non honorificat filium, nō honorificat patrem qui misit illū. Ioā. v. Ex his ergo clarissimè patet quanta sit dignitas integerrimorum diuini verbi prædicatorum, & quòd omnis molestia vel tribulatio qua vexātur Ecclesiastę, in Christum ipsum redūdat. Verus autem Christi legatus est,

2. Cor. 5.
2. Cor. 13.

qui præter voluntatem Christi nihil proponere ausus fuerit: hoc est, cuius verba nihil aliud spirant, quàm spiritũ Christi. Nec conuenit vt locum hunc sic detorqueamus, quasi obedire alicui debeamus, qui vel nomine solo Christi vicem gerit, re autem ipsa, quantus quantus est, aduersatur: sed potius contradicendum est: quia oportet Deo magis obedire quàm hominibus. Proinde sicut auditoris boni est, non resistere Christi legato: ita etiam boni legati fuerit Dominum suum in omnibus audire, in nullo autem contemnere.

Reuersi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo.

Supra dictum est quòd Dominus misit discipulos gratia spiritus sancti insignitos. facti itaque prædicationis ministri, officium suum gnauiter executi sunt. Verisimile est enim ipsos septuaginta duos iuxta præceptum Domini abiisse, Euangelium annunciasse, virtutes multas fecisse, atque multos ægrotos curasse. Quis enim dubitare animum induceret, quin discipuli simul atque acceperant potestatem, prædicatum abierint? licet hoc à Luca expresse scriptum non inueniatur: nisi quis dicere velit, in vocula reuersionis, abitionem satis esse designatam. hoc quod temere nequaquam diceretur. Discipuli itaque septuaginta duo postquam iuxta mandatum Christi officio suo functi fuerunt, videntes laboris sui non mediocrem successum, reuersique sunt cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Quid sibi tali gaudio volunt boni discipuli? Quare non recensent & alia? scilicet, Verbum Dei fœlicem fecisse cursum, homines anteactæ vitæ pœnitentiam agere, se apud nullos repulsam passos? Nihil tamen reticebimus. Boni illi discipuli non in totum exuerant carnis genium, sed nonnulla inani mouebantur gloria: hoc quod Domini verba testantur. Nam ex responsione Domini facilè intelligimus quo animo successum suum ipsi discipuli ad Christum retulerint.

Et ait illis: Videbam Satanam sicut fulgur de cælo cadentem. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Verumtamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cælis.

Qualis hæc verborum consequentia? Discipuli referunt quomodo triumpharint de Satana: Christus porrò refert

de casu Satanæ. Optima sanè consequentia, si modò rem penitius introspexerimus, & quæ iam diximus, bene meminerimus. Dominus noster Iesus Christus, verus cardiognostes & inspector cordium, bene videbat in cordibus discipulorum nonnihil vanæ & inanis gloriæ subortum, ideoque vt hoc ipsum illorum cordibus eximeret, mentionem facit casus Satanæ, qui propter vnicum superbiæ vitium è cælo deiectus est. Cogitent ergo discipuli, si vsque adeò Deus abominatur superbiam, vt propter hanc cælo eiecerit Angelos, certè alia mens nobis induenda est, ne & nos dignitate nostra excidamus. Sic alibi Diuus Petrus in terrorem hominum adducit, quòd Dominus angelis peccantibus non pepercerit, &c. Habetis ergo causam quare Christus deiectionis illius meminerit: & habetis exemplum quàm displiceat Domino tumidus & inflatus hominis animus. Addit deinde Dominus: Ecce dedi vobis potestatem, &c. Dedi vobis, inquit, potestatem, non habetis à vobismetipsis. Et qui dedi, rursus si visum fuerit, vobis adimere possum. Olim, ante multa nimirum secula, angelorum meorum ministerio diabolum & angelos ipsius è cælis profligaui: iam eam potestatem vobis dedi, vt è cordibus hominum ipsos dæmones abigatis. Nec est vt eos timeatis. talem enim ac tantam potestatem vobis dedi, vt nihil vobis nocere posint. Vocat autem Christus dæmones, serpentes & scorpiones, & inimicos nostros, vt sic alludat ad illud Psalmi: Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem, &c. Vocatur autem Satan serpens, quòd apertè nos deludit: & scorpius, quòd callidè nobis insidias struit, sicut in Psalmis legimus: Insidiatur in absconditis quasi leo in spelunca sua. Insidiatur, inquit, vt rapiat pauperem. Postremum epitheton dæmonis, quòd scilicet inimicus hominum vocatur, notent & obseruent hi quibus quasi amica quædam familiaritas est cum malis spiritibus, quos illi familiares vocare solent. At tu noli aliquem credere spiritum familiarem, nisi bonos angelos, quos Diuus Paulus administratorios vocat spiritus, missos in ministerium eorum qui constituti sunt cælestium hæredes. Præmisis subiungit Christus: Veruntamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis subiiciuntur: gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cælis. Audisti sententiam. Quæris causam? In promptu est:

Quoniam etiam mali homines, magi, imò & dæmones per-
mittente Deo possunt miracula operari: at tales non scribun-
tur in librum vitæ. Solet enim Deus operari miracula citra
delectum, iam per bonos, iam per malos, semper autē in pro-
fectum Euangelij, & in commodum electorum. Hac de re
multa habet Diuus Augustinus cum in multis locis aliis, tum
etiam in libro octogintatriū quæstionum, quæst. lxxix. Nos
hac de re multa diximus in Euangelio Matthæi, & in Corin-
thiis nostris, ideoque breuissimè rem expediuimus. Post præ-
dicta rursum sequitur.

*In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi pa-
ter Domine cæli & terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus & pru-
dentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater, quoniam sic placuit
ante te.*

In ipsa hora, inquit Lucas, nimirum in qua redeuntes disci-
puli narrauerunt quàm fœliciter negotium Euangelij succes-
serit. in ipsa hora in qua discipulos ad modestiam admonuit,
exultauit Iesus in spiritu sancto, ac de successu Euangelij pa-
tri suo cælesti gratias egit: nos interim instituens exēplo suo,
vt si quid fœliciter cesserit nobis conantibus, exultemus non
humano affectu, sed gaudio spirituali: non nobis arrogantes
vllam gloriam, aut gloriæ vllam portionem, sed gaudentes
illustrari gloriam Dei, gaudentes de profectu proximi. Ne-
que enim dubium est, quin Christus non ex necessitate sui
ipsius gratias egerit, sed multo magis ad exemplum discipu-
lis suis, vt cogitarent ipsi quid se facere oporteat cum vide-
ant Christum patri suo tam ingētes agere gratias. Sed audia-
mus gratiarum actionem. Confiteor tibi, ô pater, ô Domine
cæli & terræ, gratias ago tibi, quòd abscondisti hæc à sapien-
tibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: hoc est, Licet sa-
pientes & prudentes huius seculi doctrinam tuam cælestem,
bonum Euangelij tui nuntiū suscipere noluerint: tamen sim-
pliciores, & huius mundi quasi purgamēta, illud susceperunt,
& ideo tibi gratias ago, &c. Neque enim agit gratias Chri-
stus, quòd sapientes huius mundi noluerint acceptare Euan-
gelium (nam hoc non gratulatione, sed potius deploratione
dignum est) sed agit patri gratias, quòd paruuli reiecti non
Ro.10 fuerint. Sic Apostolus Paulus in omnibus suis epistolis gra-
tias agit Deo super incremēto fidei: ac excæcationem & ob-
durationem Iudæorum deplorat. Attendendum autem, quod
Christus nō simpliciter dixit, mysterium regni Dei pruden-

tibus & sapientibus esse abscōditum, sed intelligi voluit eos qui in oculis suis, vt scriptura dicit, sapiētes sunt, qui magnificè de semetipsis sentiunt, quique apud hunc mundū sapientes & prudentes videntur. de his enim dicitur: Cùm se crederent esse sapientes, stulti facti sunt. Et iterum: Volentes suam iustitiam constituere, iustitiæ Dei nō sunt subiecti. Nā quos dignatus est Deus sua reuelatione, hi demum sunt verè sapientes. Idipsum sentiendum de paruulis, hoc est humilibus, qui suæ imbecillitatis semper sunt memores, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quíque sese totos voluntati Dei dedicarunt. Quæris rationem quare posthabitis sapiētibus, euangelij negotium reuelatum sit paruulis, humilibus & modestis? Audi Christum. Ita pater. Sic enim complacuit tibi. Hæc certissima, adeóque verissima ratio est, quam ipsa veritas protulit, & extra illam quid opus est alias quærere? Iniustum esse non poterit, quod iusto Deo semel placuit. Stultum esse non potest, quod ab æterna sapientia præfinitum est. Altiora te ne quęsieris, ait scriptura sacra, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Ecclesiastici iij. Itaque non simus temerarij scrutatores consiliorū dei, sed ea quæ nō intelligimus, potius admirari & laudare, quàm calumniari studeamus. Sequitur:

Ratio diuinæ vocationis.

Omnia mihi tradita sunt à patre meo.

Et hæc Domini verba præmissis concatenata sunt. Perstat enim Dominus in proposito suo, quo sic cohibere voluit discipulorum mundanos affectus, vt tamen gloriæ vnigeniti nihil decederet. Sic ergo ordinandus & conglutinandus est sermo Domini. Egerat Dominus Iesus patri suo gratias, non quidē ex necessitate sui ipsius, sicut paulò antea diximus, sed ad exemplum discipulorum. Porrò ne quis hæc in hoc interpretaretur, ac si virtutes illæ per Apostolos factæ, ad Christum non pertinerent, nec esset Christo eadem æqualisque cum Deo patre potestas, tacitè impiam illam opinionem refutat, inquiens: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Egi, inquit, patri meo cęlesti gratias, non quòd mihi eius rei nullam putem superesse potestatem, sed vt vobis ostenderem cui pro acceptis beneficiis grates debeatis. Eiusdem & æqualis ego sum potestatis cum patre meo. Omnia enim mihi tradita sunt à patre meo. Hic enim statuit sibi reconciliare mundum per me. Mihi data est summa illa potestas, non vobis. Sic in Euangelio Ioannis etiam loquitur: Omnia quæcun-

que habet pater, mea sunt. Ioan. xvj. Et iterum alloquitur patrem: Omnia, inquiens, tua mea sunt: & omnia mea, tua sunt. cap. xvij. Nihil igitur hic habet Arrius cur calumnietur Christum patre esse minorem. Sequitur.

Et nemo scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare.

Satis magnifica de semetipso prędicarat Christus, inquiens: Omnia mihi tradita sunt à patre meo: iam itaque ne quis ipso scandalizaretur, quæ iam diximus, addidit. Multi pro[...]ctò erant in comitatu Iesu, qui ipsum non verè cognosce[...]bant, sed cum pro magno propheta, adeoque pro Iosephi fa[...]bri naturali filio habebant. horum ergo errori voluit Dominus mederi. Quasi dicat: Magnifica de me ipso prædicaui, [...] non falsa. Nec itaque debetis scandalizari in me, quasi plus æquo mihi vendicarim. non sum fabri illius naturalis filius, sicut vos putatis. neque enim ille mihi multa dare possit, imò eorum quæ discipulis meis concredidi, nihil dare p[...]tuit. Vnde, dic obsecro, fabro lignario tanta potestas, v[...] per se, vel per alios posit eiicere dæmones, sanare ægros, mundare leprosos, & alia eiusmodi operari mirabilia? Itaque neque me, neque patrem meum nostis. Dico vobis, nemo scit quis sit filius, nisi pater, qui eum ab æterno genuit, Deum de Deo, lumen de lumine, principium ex principio. Et nemo nouit patrem, non Iosephum illum fabrum lignarium, quem multi vestrum nouerunt: sed patrem meum cælestem, omnium rerum opificem, nemo nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ergo hi solùm verè agnoscunt patrem & filium, quibus filius hoc ipsum dignabitur reuelare. Deû enim nemo vidit vnquam. Vnigenitus autem qui est in sinu patris, ipse enarrauit, &c. Hic ergo verè & solus nouit quis sit vel pater, vel filius, vel etiam spiritus sanctus, cui vnigenitus, [...] ex naturali æqualitate nouit, enarrare dignabitur. Sed qu[...] qualesve dignabitur sui reuelatione? Apostolos & discip[...] suos, paruulos illos & simplices, de quibus in superiori[...] diximus. Et considera diligenter verum argumentum [...] quod Christus dixerat, sibi omnia esse à patre tradita. [...] ita multo supra audiuimus ipsum Dominum Christum pa[...] egisse gratias, quòd mysteria illa regni cælestis reuelarit pa[...]uulis: iam verò declarat etiam se esse illum qui reuelare [...] posit. In reuelatione illa, & in vera illius cognitione vita æterna consistit, ipso Christo clamante: Hæc est vita æterna

vt cognoſcant te ſolum Deum verum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Eius cognitionis participes fecit illos quibus dixit, Ioannis xv. Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos: quia ſeruus neſcit quid faciat Dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Et rurſum capite xvij. Pater iuſte, mundus te non cognouit: ego autem te cognoui, & hi cognouerunt quia tu me miſiſti: & notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit,& ego in ipſis, &c. Diximus itaque myſterium regni Dei ſic reuelari à patre, vt tamen filius interim non ſit ocioſus,& ſic reuelari à filio, vt pater ab hoc diuino opere non excludatur. Breuiter autem his declaratur, cognitionem Dei non eſſe humanarum virium, ſed virtutis Dei, vt qui velit gloriari, in Domino glorietur, non in Paulo, vel Cepha, vel alio aliquo miniſtro.

Et conuerſus ad diſcipulos ſuos, dixit: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quòd multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

Certè ſi vita beata in eo conſiſtit, vt quis cognoſcat verum Deum patrem cæleſtem, & huius filium Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: diſcipulis autem illud ipſum & à patre & filio, imò & à ſpiritu ſancto reuelatum eſt, non poſſunt non eſſe beati. Quid enim aliud viderunt, quid aliud audierunt, niſi Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum in terras miſſum à patre cœleſti, vt ſibi reconciliaret mundum? nec tantum hoc viderunt & audierunt, verùm etiam crediderunt, Beato Petro coapoſtolorum ſuorum nomine reſpondente. Tu es, inquiens ad Chriſtum, Chriſtus ille filius Dei viuentis. Et in alio loco inquit Chriſtus diſcipulis: Vobis datum eſt noſſe myſterium regni Dei. Beati ergo ſunt boni diſcipuli, qui meruerunt videre Chriſtum in carne, & prædicare,& mirabilia operari: hoc quod multis denegatum eſt, qui tamē illud ipſum ſummis votis optarunt. Miſellis diſcipulis tanta fœlicitas cōtigit quāta multis regibus & prophetis cōtingere nō potuit. Dico vobis, inquit Chriſtus, quòd multi prophetę & reges voluerūt, hoc eſt, cupiuerūt & videre & audire quæ vos auditis & videtis. Qui nā ſunt illi reges? qui illi prophetæ? Dauid, Aſa, Ioſaphat, Ezechias,& alij, quorum probitas in ſcripturis cōſpicua eſt. Sic Abrahā, Iſaac, Iacob,& alij patria-

chæ.Sic denique totus prophetarum chorus.Nam illi priſci patres ſpiritu edocti,nouerunt illa omnia certò ventura,quę poſtea diſcipuli ſuis ipſorum oculis viderunt facta eſſe. De Abraham Chriſtus ipſe dixit: Abraham exultauit vt videret diem meum: vidit,& gauiſus eſt.Si ſola ſpe, quā certò venturum eſſe Chriſtum ſperauit,ſic lætatus fuit: quantum putas exultaſſet, ſi vel adhuc paruulum Chriſtum in manibus Simeonis videre contigiſſet? Taceo, ſi datum Abrahæ fuiſſet videre Chriſtum prædicantem , & miracula operantem.Iam quod de Abrahamo dicimus , etiam de aliis Patriarchis intelligere debemus. Non enim minus perſuaſum habuerunt Chriſtum venturum,atque nos habemus perſuaſum,iā Chriſtum iuxta prophetarum illorū oracula certo certius veniſſe. De Eſaiæ prophetia paucis agamus . Hic enim ſic expreſſit,ac ſi vidiſſet omnia ſuis oculis iam facta . De incarnatione Chriſti , an ne clariora dicere potuit? Egredietur,inquit, virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet,& requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini.Et iterum: Ecce virgo concipiet & pariet filium,&c. Rurſum,ac ſi illa tempora vidiſſet, exultando clamat:Puer natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis,&c.De operatione miraculorum ait : Ecce Deus noſter veniet,& ſaluabit nos.Tunc aperiētur oculi cæcorum,& aures ſurdorum patebunt. Iam de paſsione Chriſti inquit: Vidimus eum,& non erat ei aſpectus . Verè languores noſtros ipſe tulit,&c. Quum itaque tantam boni prophetæ de Chriſto habuerunt certitudinē,tamque certas promiſsiones, quis amplius dubitare poſsit,quin ex animo, ſummiſque votis optarint talia nō tam fide quàm re ipſa videre? In vno illo ſene Simeone videre eſt, quid de prioribus patribus ſentiendum ſit.Quanto enim ſtudio rogauit ille Dominum, annos vitæ ſuæ eo producendos,vt poſſet videre Chriſtum Domini? Quàm porrò gaudet & gratulatur puerum Ieſum in vlnis habens? Nunc dimittis,inquit, ſeruum tuum Domine,ſecundum verbum tuum in pace.Sed de his plus ſatis.

Et ecce quidam Legiſperitus ſurrexit tentans illum , & dicens: Magiſter,quid faciendo vitam æternam poßidebo?

Siue hic arrogans legiſperitus & nomodidaſcalus interruperis Domini Ieſu ſermonem, ſiue alia die ipſum acceſſerit,non multum nos moueat.Verba hic & horum intelligentiam quærimus,de temporibus parum anxij ſumus , niſi illa

maiorem

maiorem lucem scripturæ adferre videntur. tum enim Euangelistæ vt plurimum tempora ipsa annotare solent: sicut paulò supra auditum est, In illa hora, &c. Legis ille peritus qualiscunque sibi fuerit, videat ipse, nobis certè non inutilis nec ingratus est, vt qui causa fuit vtilissimi sermonis qui sequetur. Sed attendamus num aliquam consequentiam hæc habeant cum superioribus. Christus Iesus gratias egerat patri suo, quòd absconderit Euangelij veritatem prudentibus huius mundi, ac paruulis reuelarit: quod quàm verum sit, præsens historia testatur. Discipuli, ceu antea diximus, paruuli sunt, quibus dignatus est Dominus reuelare, & beati sunt horum oculi, quia viderunt quæ etiam regibus & prophetis cõcessa non sunt. Iam audimus legisperitum, nimirum vnum ex his prudentibus, quibus Euangelij mysterium reuelatum non est. Quare hoc? Quia ipse volens sibi offudit tenebras. Legis erat peritus, & id nominis sibi arbitrabatur meritò impositum, & ex lege agnoscere potuit quid de Messia sentiendum fuerat. Sic tamen propria malitia, & malitiosa prudentia sua excæcatus est, vt malit tentare Christum, quàm obtemperare Christo. Accedit enim callidus, & blandiusculè alloquitur Christum, quem tamen mallet falsa quàm vera respondere, quasi scilicet scrutator cordium hypocritam non noscat, aut ipsa veritas falsa docere possit. Magister, inquit, quid faciendo vitam æternam possidebo? Ardua certè quæstio est, nec minus necessaria. Veteres philosophos per multa secula hæc quæstio habuit occupatos. At vni Christo reseruata est huius solutio, quam paulò post audiemus. Tantum in lege profecerat Nomicus ille, vt sciret aliquid faciendum esse ei qui cuperet esse possessor vitæ æternæ, quoniam hæc ociosis nõ cõtingeret. Et de possessione vitæ æternæ quærit Christũ, non de alia aliqua re ociosa. Et nos hoc præcipuè à Christo quærere studeamus, quo medio liceat nobis possidere vitam æternam. Nam qui à Christo quærunt, vel ab huius Euangelio, quo modo ditescant, quomodo in deliciis viuant, vel regnum aliquod huius mundi occupent, frustra adierint Christum. Regnum ipsius non est de hoc mundo. Videat ergo vnusquisque, quo modo, quave de causa Christum adeat. Accedite, inquit Propheta, ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Accessit autem Legisperitus, non vt illuminaretur, nam visus est sibi egregiè prudens, & qui Christi doctrina opus non haberet: accessit,

Augustin. de ciuitat. Dei lib. 10 cap. 1.

inquam, non vt disceret, sed vt tentaret Dominum, & ab ipso audiret quæ calumniari posset.

At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut te ipsum.

Quid me interrogas? inquit Christus. An ne tibi videor noui quid in mundum attulisse, & diuersum ab ea doctrina quam hactenus in lege, in prophetis, & psalmis scriptam legistis vos Iudæi? In lege quid scriptum est? quomodo legis tu qui eius cognitionem vbique profiteris? Oportebat te legisperitum eatenus legem scire, vt non opus foret mea responsione. Quid si alij hoc ex te interrogarent? Si eius rei ignarus es, quid legisperiti intumescis titulo? Si autem ex lege didicisti, quid me rogando tentas? In lege Domini certè compendiosa præscripta est via ad vitam æternam, ita vt non sit necesse multis hac de re digladiari. tu itaque qui legis cognitionem profiteris, quomodo legis? Quid porrò ad hæc legisperitus? Scriptum est, inquit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Hactenus ille, & piè quidem. Si igitur hæc nouerat in lege scripta esse, quid plura ex Christo rogat? Sed sic solemus miseri: plus amamus de pietate disputare, quàm in via pietatis ambulare. Apertum est quod lex Domini præscripsit, scilicet vt diligamus Dominum Deum nostrum ex toto corde, &c. hoc est, vt omnem affectum, ac omnes tam animæ quàm corporis vires ad amandum, honorandum, colendum Deum conuertamus. Minus enim Deum diligit, qui quicquam cum ipso diligit, quod non propter ipsum diligit. Addit lex, vt etiam diligamus proximum sicut nos ipsos. Duo porrò circa hanc dilectionem sunt consideranda, vt proximus beneficij impensione foueatur, & malitia nulla lædatur. Sic enim alibi à Domino dictum est: Omnia quæcunque volueritis vt faciant vobis homines, sic & vos facite illis. Amabis itaque vt volueris amari: benefacies vt tibi volueris benefieri. Neminem lædas, vt non volueris lædi. Si quis verò malum intulerit, non malum sed bonum reddas, nam & hoc ipsum tibi fieri velles, si quempiam lęsisses. Ea enim est regula dilectionis, sicut D. Augustinus loquitur, vt quæ sibi vult bona prouenire, & illi velit: & quæ accide-

Augustin. de doctri. Christ. li. 1. cap. 23

re mala sibi non vult, & illi nolit. De vera relig. cap. xlvj.

Dixitque illi: Rectè respondisti. hoc fac, & viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus?

Approbat Christus legisperiti responsum, vtcunque falso tentatus ab ipso fuerat: sed oportet vt non contradicamus veritati, à quocunque tandem proferatur, siue ille sit amicus, siue aduersarius noster. Hinc D. Augustinus alibi scribit, si quid veritatis, si quid boni sit apud Ethnicos, ab ipsis tanquam ab iniustis possessoribus auferendum esse. Sic etiam si quid boni est apud hæreticos, nobis vsurpamus, non quidem in gratiam illorum, sed in gloriam Dei, qui subinde etiam impiorum malitiam in bonum Ecclesiæ conuertere solet. Hæc dixi ex occasione quòd Christus veritati hostis & tentatoris sui non contradicit, sed approbat, inquiens: Rectè respondisti: hoc fac, & viues. Satis, inquit, declaras te scire quid à populo suo requirat Deus, nimirum dilectionem Dei & proximi: hæc facito, & bene tibi erit. Tentando, disputando, vel etiam bene respondendo, non acquiritur vita æterna, sed faciendo. Neque enim cognitio legis dat vitam, sed obseruatio. Audimus igitur & nos quid faciendum sit ei qui cupit possidere vitam æternam: accingamus ergo nos operi, diligamus Deum & proximum. in hoc enim vniuersa lex pendet, & prophetæ. Sinamus alios digladiari de iustificatione impij, de sola fide, &c. nos accepimus Domini sententiam: quam vt impleamus, Dei ipsius gratia ambienda est. Cæterùm audiens legisperitus se rectè respondisse, sed ad impletionem legis etiam à Christo missum esse, excogitat diuerticulum vnde elabi possit, quæstionem quæstioni addens, quasi iustus sit, quasi bono & docibili animo accesserit, non quasi tentator, sed quasi discipulus, & promptus ad omnia subeunda quæ Christus iusserit. Hæc enim mihi videtur Lucas velle quum scribit: Ille autē volens seipsum iustificare, hoc est, simulabat se simplici animo accessisse. Rogat autem Dominum: Et quis est meus proximus? Ac si diceret: Si nihil aliud doces quàm dilectionem Dei & proximi, bene res se habet: paratus sum obedire, vt sic etiam vitam æternam consequar. At rursum est de quo dubitem. Lex iubet diligi deum & proximum. Iam quem deum lex diligere præcipiat, satis clarum est, quum scriptū sit: Audi Israel, Dominus

Deus tuus vnus est, & præter me non est alius Deus. At de proximo incertus sum, quem lex iubeat diligi, &c. Hæc autem omnia, ceu diximus, ex hypocrisi loquitur legisperitus.

Suscipiens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Hierusalem in Hierico, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum, & plagis impositis abierunt semiuiuo relicto. Accidit autem vt sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso illo præteriuit. Similiter & Leuita cum esset secus locum, & videret eum, pertransiit. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum, & misericordia motus est. Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illum in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcunque supererogaueris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade & tu fac similiter.

Non immeritò alibi clamat Christus dicẽs: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Verè enim mitem & humilem hic se præbet doctorem, qui ad versutissimi hypocritæ interrogationem tam modestè, tam dextrè, támque sufficienter respondet. Exemplo autem hoc sit omnibus doctoribus, vt interrogati ab aliquo modestè & verè respondeant: immo omnes superiores hæc lenitas & modestia decet, vt scilicet interrogati, non exhibeant se difficiles. An non videmus hic quàm longo responso Dominus dignatus fuerit legisperitum, quũ tamẽ breuioribus vtique expedire potuisset? Quid enim hæc parabola aliud docet, nisi omnem qui ope & auxilio nostro opus habet, nostrum esse proximum, siue ille iuxta carnem nobis cognatus sit, siue nõ notus? Iudæi enim proximum neminem fermè interpretabantur, nisi de suæ gentis hominibus, existimãtes sibi fas esse odisse exteros, nec in hos quicquam conferre beneficij. Sed Samaritanus longè aliter iudicat, vt qui videns Hierosolymitanum spoliatum & vulneratum, non meminit eius contentionis quæ est inter Iudæos & Samaritanos: sed misericordia mouetur, accedit, fert opem: & quoniam ipse non sufficiebat, alium substituit qui opitularetur. ad quod pietatis exemplum respiciendum est etiam legisperito. Hæc breuissima est huius parabolæ sententia. Iam quid aliud in se habeat videamus, non plurimum anxij historiáne sit, an parabola. est enim pulcherrimis adeoq;

necessariis doctrinis referta. Principio cauendum nobis ne ab Hierosolymis descendamus in Hiericho, hoc est, ne à dei amicitia, ne à pace quæ nobis ad Deum est, recedamus in loca periculosa, hoc est à virtutibus ad vitia, ne incidamus in laqueos Diaboli. Secundò hic admonētur principes, vt vias omnes à latronibus securas & innoxas faciant, ne in ipsorum ditionibus fiat, quod hic de Hierichontinis legimus. Tertiò admonentur hic Sacerdotes & Leuitæ misericordiæ in pauperes, considerantes quàm malè audiant hic Sacerdos & Leuita, qui prætereuntes miserum hominem, ne verbo quidem dignantur, nedum denariolo. Certè immisericordiæ crimen plerunque exprobrat Deus huic hominum generi: Misericordiam, inquit, volo, & non sacrificium. Admonendi estis & vos vt Samaritanum hunc imitemini: proximis vestris, hoc est, omnibus qui vestra ope opus habent, benefaciatis, & hoc ex animo, ex commiseratione, & nō quasi ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. Certè non potuit Christus euidentiori exemplo nos admonere, quàm huius Samaritani. Nihil enim infectum relinquit Samaritanus, quod ad veram opem aliquo modo facere potuerit. Videt miserum, misericordia mouetur erga ipsum, descendit equo. accedit. non detrectat sanie repleta tangere vulnera. infundit oleum & vinum, & modis omnibus medetur vulneribus. quibus factis non sinit illum sub dio iacere, sed imponit iumento suo, vehit in pandocheon, curam huius agit: deinde cum per negotia Samaritano integrum non est diutius manere in pandocheo, conuenit certis conditionibus cum stabulario, vt & ipse curam miseri illius hominis agat, &c. An ne egregiè ad amussim omnia misericordiæ opera exhibuit ille Samarites? Quis negare poterit? Putemus ergo nobis omnibus dictum, quod dictum est legisperito, Vade, & tu fac similiter. Neque enim hæc parabola à Christo recitata est propter vnicum legisperitum, sed scripta est ad doctrinam nostram, sicut & aliæ historię, quę nos nostrę professionis admonere possunt. Et hactenus quidem tentatori illi responsum est, & quasi digito commonstratum, quis sibi proximus sit. Iam quoniam hæc Euangelij lectio non caret pulcherrima allegoria, & hanc breuissimis tractemus, veterum sequētes vestigia. Omnes consentiunt per hunc misellum hominem designari Adam, & in hoc vniuersum genus humanum. Adam enim de Hierusalem in Hiericho, hoc est, de Paradisi deliciis in hanc

lachrymarum vallem descendit, vbi sic vulneratus & vesti-
bus suis spoliatus est, vt verè fuerit semiuiuus derelictus. La-
trones autem qui hominē spoliarunt veste innocentiæ, & vul-
nerarunt pessimo inobedientiæ & superbiæ iaculo, mali an-
geli sunt, quorum suggestione primi parentes decepti sunt.
Vulnera illa multa fuerunt, quæ etiam nos partim sentimus,
& partim in baptismi sacramento curata sunt. Maximum vul-
nus est, nasci in indignatione Dei, postquam in peccatis
concepti sumus. Magnum vulnus, magna plaga est, hominem
semper esse pronum ad malum, habere malam concupiscen-
tiam: per liberum arbitrium ex seipso nihil posse nisi pecca-
re. Quod autem non porrò mortuus prædicatur, sed semi-
uiuus homo, argumento est hominem non omnino factum
esse stipitem aut truncum, sed remansisse in eo nonnihil do-
norum Dei, id quod lumen rationis vocant, & legem natu-
ræ, qua homo vtcunque potest dignoscere bonum à malo.
Hinc Paulus de gentilibus dicit, Gētes quæ legem (scriptam)
non habent, ipsi sibi sunt lex. Et in multis veterum Philoso-
phorum literis inuenire licet quantum etiam corrupta natu-
ra possit. Hinc egregia virtutum exempla, vt pro patria mo-
ri, filios probè educare, boni & honesti bonam habere ratio-
nem, &c. Sed hac de re aliàs. Hoc vnicum autem hic prote-
stamur, nihil hoc loci nos dicere ad extollendam hominis
naturam, sed ad commendandam domini creatoris nostri
misericordiam, qui de se malè meritos non radicitus deie-
uit, sed sic vulnerari permisit, vt tamen suo tempore restau-
rari potuerit. Porrò vulneratum scimus hominem: iam qua
ratione sanatus fuerit, contemplandum est. Accidit, inquit
Christus, vt Sacerdos quidam descenderet eadem via, &
viso illo præteriit. Similiter & Leuita cum esset secus lo-
cum, & videret eum, pertransiit. Per Sacerdotem & Leui-
tam, veteres intellexerunt legem & Prophetas, à quibus cer-
tè vulneratum genus humanum restaurari minimè potuit.
Audiamus rationem. Per legem cognitio peccati, ait Pau-
lus: at inter abolitionem & cognitionem vulnerum magna
est differentia. Non statim curare potest morbum, qui hunc
cognoscere potest. Lex ergo & prophetæ demonstrare qui-
dem potuerunt peccatum, sed non curare: hoc quod Paulus
in Romanis & Hebræis clarissimè testatur. Nihil, inquit,
ad perfectum adduxit lex. Et iterum. Impossibile est sangui-
ne taurorum & hircorum auferri peccata: ideo ingrediens

in mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi. holocaustomata & pro peccato non placuerunt tibi: tunc dixi, ecce venio. In capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam. Ergo quod Moyses & Aaron, & totus Propheticus ordo non potuit, hoc reseruatum est Samaritano illi, qui sibi adaptans corpus ex sanguinibus Diuæ virginis Mariæ venit, non quidem eadem via qua Sacerdos & Leuita, quia peccatum non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Venit ergo per aliam viam, per viam quam nemo hominum antea vel post ingressus est. Exiuit enim à patre, & venit in mundum: venit inquam in vterum virginis Spiritu sancto cooperante, & virtute altissimi obumbrante. Venit secus hominem vulneratum, secus & proxime hominem, quia fratribus per omnia assimilatus est, absque peccato, & habitu inuentus vt homo. Et venit Samaritanus ille inquiens: Venit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Deinde: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Venite ergo omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Addit autem Christus, Samaritanum misericordia motum vt accederet. Et verè sola misericordia motus est Christus, non nostris operibus. Sic enim loquitur Paulus: Apparuit benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiã saluos nos fecit. ad Tit. iij. Cum enim inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij sui, & Christus pro impiis mortuus est. Hoc ergo voluit Christus significare, dicendo Samaritanum misericordia motum accessisse ad hominem vulneratum. Sequitur alligasse eum vulnera vulnerati, & infudisse vinum & oleũ, per quod significatur ipsum Dominum nihil intentatũ reliquisse quod ad curam facere potuerit. Sunt qui per vinum & oleum, vetus ac nouum testamentum intelligant, aut legem & gratiam: nec absurdum quid est. Theophylactus hoc loci duplicem interpretationem habet. Infundit oleum & vinum, inquit: Oleum, hoc est sermonem doctrinæ, qui per suauia nos adhortatur: Vinum verò, sermonẽ qui per austeriora inducit ad virtutem. exempli gratia, Quando audis dominum dicẽtem, Venite ad me omnes, & ego refocillabo vos, oleum est. Quãdo verò dicit: Nisi conuersi fueritis, omnes simul peribitis, vinum est. Alia interpretatione ille vini & olei nomine diuinitatẽ & humanitatẽ Christi intelligit. Et hæc placent, quoniam nisi hæc

coniuncta fuissent, non fuisset salua omnis caro. Iam quòd Samaritanus saucium imponit iumento suo, nihil aliud declarat, nisi ipsum nostram induisse naturam, & in hac nostra peccata tulisse & expiasse. Diuersoriũ siue Pandocheum Ecclesia est, in quam nos duxit, curamq; nostri gessit per duos dies, hoc est tempore ante mortẽ suam, & quadraginta diebus post resurrectionem. At ascensurus ad cælos, curam hominis cõmisit stabulariis certo pacto, vt si quid vltra acceptos denarios exponerent, in Samaritani reditu redderetur fideliter. Si quid supererogaueris, inquit, ego cum venero reddã. Sic in Matthæi Euangelio accepimus, Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo superlucratus sum. Et ait illi dominus: Euge serue bone, quoniã in modico fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium Domini tui, &c. Duos expositos denarios Theophylactus interpretatur duo testamẽta. vnius enim regis imaginẽ vtraq; tenent, nempe quòd eloquia dei sint. Extat apud hunc doctorem (quod coronidis vice adiicere placuit) vsus veteris Ecclesiæ, qui est circa baptismi sacramentum. Quotidie, inquit, qui baptizantur, liberantur à vulneribus animæ, oleo quidem vnguenti vncti, statim autẽ communicantes & diuini sanguinis participes fiunt, &c. Sed quoniam huius parabolæ allegoricus tractatus præter opinionem creuit, ad intermissam historiam reuertamur.

Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam: & huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius.

Cùm hæc noua iam sit & alia historia, non est necesse vt multum anxij simus in quærendo consequentiam: licet hæc fortè inuentu non fuerit difficilis. Quod enim Christus superius sub inuolucro parabolæ, & verbis legis docuit, scilicet dilectionem Dei & proximi, hoc iam præsens historia declarat. Martha enim circa secundam tabulam, de dilectione proximi videlicet, occupatur: Maria verò circa priorem tabulam de diligendo Deo occupatur. In Christo verò Deus & homo diligitur, vt qui non posthabita diuinitate humanitatem assumpserit. Igitur quod ad Christum hominem attinet, à Martha accipitur: quod ad Christum Deum attinet, à Maria auditur. Inquit ergo Lucas: Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam. Quodnam erat illud castellum vel oppidu-

lum? Bethania nimirum. sic enim apud Ioannem legimus, Bethaniam fuisse oppidulum Mariæ & Marthæ sororum. Et ibidem legimus Mariam & Martham à Christo valde dilectas: vnde mirum non est quod hic legimus Christum ad has sanctas sorores diuertisse. Diuertit autem nõ ex necessitate, sed ex bona voluntate. Cui enim in deserto ministrauerant Angeli, ille fame haud periisset. Sed non remoramur hic Christi necessitatem, quum de voluntate Marthę certi simus. Voluntatem ergo mulieris Marthæ imitemur erga eos qui necessitatem patiuntur, qui in nomine Christi aliquid à nobis petunt. nam quicquid illis fecerimus, in Christum collocatum existimemus. Neque enim minus fœlices sunt qui Christum in membris suis suscipiunt, quàm illi qui ipsum in carne ambulantem recipere meruerunt. Iam quid de Maria dicemus? Hæc feriata à negotiis domesticis, adsidebat ad pedes Domini humiliter, audiens sermones illius diligenter, quibus adeo rapiebatur, vt non posset auelli, quicquid tandem curaret Martha soror. Et hæc Maria nobis exemplo sit, quo desiderio, quáque deuotione à nobis audiendum sit Dei verbum: nimirum vt cæterarum rerum prorsus obliti, totos nos dedamus verbo Dei. At quàm parum nobis cum illa conueniat, quid attinet dicere? Pauci sunt qui ament ad pedes Domini sedere, hóc est, qui sese humiles & dociles velint exhibere discipulos: sed multi sunt qui nostra admonitione se non habere opus putent. Iam quàm parum exuamus curas rerum temporalium conciones ingredientes, notius est quàm vt referre opus sit. Postremò quomodo audiamus Euangelium, & quanti hoc faciamus, suo loco & tempore copiosius dicemus.

Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare?

Aperta sunt quæ legimus. Martha sollicita de apparatu conuiuij, sursum ac deorsum cursitat, ne quid desit quod ad suauiter suscipiendum Dominum eiusque discipulos pertinere posit. Cùm ergo ægrè sufficeret omnibus obeundis quæ pertinebant ad apparatum, & videret sororem feriatam sedere ad pedes Domini, Iesum interpellat, conquerens de sororis negligentia. Hæc quidem non loquitur ex indignatione, neq; ex odio in sororem, sed ex nimia sollicitudine, qua timet ne Christo non satis fiat. Et miratur Martha, quòd

ſoror quaſi oblita Domini amicitiæ, nihil curet quomodoli-
bet tandem tractetur Chriſtus. Docemur autem hoc quidem
loci, quàm impigrè inſeruiendum ſit proximo: & ſi quando
nos non ſufficimus opitulari proximis, etiam aliorum im-
ploremus auxilia: hoc quod hic Martha facit. Et ſi nihil pro-
ficimus apud homines, vel Deum rogemus quatenus cor-
da peccatorum emolliat ad miſericordiam. Sic Martha non
ignara quam difficilè poſſet auellere ſororem, Chriſtum in-
terpellat. Quid ad hæc porrò Chriſtus?

Et reſpondens dixit illi Dominus: Martha Martha ſolicita es, &
turbaris erga plurima: porrò vnum eſt neceſſarium: Maria optimam
partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Audit quidem Maria querulationem ſororis, ſed nihil re-
ſponſat, immo omne negotium Chriſto commiſit, vt qui
ſuos doceat omnes inſultus patienter ſufferre. Sic alibi dum
à diſcipulis propter vnguenti effuſionem corripitur Maria,
ſe nequaquam excuſat, ſed à Chriſto Ieſu ſic excuſatur: Si-
nite eam. bonum enim opus operata eſt in me. Iam accuſa-
ta à ſorore, illi patrocinatur Chriſtus, in hunc ferè modum:
Martha Martha ſolicita es, & turbaris erga plurima: tota oc-
cupata es in hoc vt me lautè & largiter reficias. At hæc nul-
la neceſsitas vrget, quoniam etiam te non curante, non pe-
ribimus fame. Vnum eſt neceſſarium, ſcilicet vt anima no-
ſtra primùm omniũ curetur. In hoc tota eſt ſoror tua Maria,
ideoque meliorem partem elegit: & ideo meliorem par-
tem, quia non auferetur ab ea. Magis neceſſarium reputauit
vt ipſa ſpiritualiter paſcatur à me, quàm vt me cibaret cor-
poraliter. Nuſquam non inuenies vnde corpus alatur, at ci-
bus animæ non vbique parabilis eſt. Adde, hoc quod tu agis,
perpetuum non eſt: quod Maria agit, perpetuum eſt. Donec
hic ſumus, oportet vt proximis inſeruiamus, at poſt hanc
vitam non erit cui ſubuenias eleemoſynis tuis. Adiunge his,
quòd anima noſtra tam in preſenti quàm in futuro neceſ-
ſe habet verbo Dei ſuſtentari. Bonum igitur eſt quod Mar-
tha inſtituit: at melius eſt quod Maria perpetrauit. Non vi-
tuperatur Martha, ſed præfertur Maria. Quid igitur hic do-
cemur, niſi quod ad finem prioris capitis etiam admonui-
mus, ſcilicet in genere virtutum magnam eſſe differentiam,
bonóque operi melius eſſe præferendum? Diximus bonum
adeoque pium opus eſſe ſepelire mortuos, at Chriſtus iuſ-
ſit contempto hoc officio aliud amplecti, nimirum munus

annunciandi regnum Dei. Sic colligere piis eleemosynas, quis negabit bonum opus esse? Sed tu audi Apostolum dicentem: Non æquum est nos derelicto verbo Dei ministrare mensis. Et Diuus Paulus magis extollit concionandi, quàm baptizandi functionem: hoc quod in Corinthiis nostris abunde demonstrauimus. Plus enim requiritur ab Ecclesiaste, quàm à baptista. Sic ergo in præsenti historia longè præfertur Maria Marthæ, quòd hæc corporalia, illa verò spiritalia cogitauerit. Quæ alij hic de actiua & contemplatiua vita disputarunt, iam immiscere non libet: hoc vnum admonentes, hanc de illa re disputationem non excogitatam ab ociosis & stolidis monachis (sic enim aduersarij nostri loquuntur) sed à probatissimis Ecclesiæ doctoribus, Ambrosio, Augustino, Gregorio, Bernardo, & eius generis reliquis, quos enumerare longum, contemnere verò impium est. Iam quòd hic Maria commendatur, quòd meliorem partem elegerit, admonemur vt & nos semper meliora eligamus. Quæ illa sunt meliora, inquis? Quæ à nobis auferri non possunt. At iam multi sunt qui eligunt, cupiunt, atque venantur diuitias, honores, potestates huius mundi, & sibi videntur optima elegisse. Si auferri à nemine possunt, meritò iuxta Christi sententiam optima vocantur. iam falsi non sunt. Si porrò auferri possunt, aut optima dici non possunt, aut Christus incerta docuit. Quis autem ignorat, diuitias, potestates, & honores res esse caducas? Nouimus ex Euangelio diuitem Lazari contemptorem, nouimus Herodis potestatem, nouimus Annæ & Caiphæ honores: at quem finem illi omnes sortiti sint, nemo ignorat. Ergo alia eligenda sunt, vt meliorem partem nobiscum habeamus. Quæ alia? virtutes, & vera veræ pietatis officia. hæc enim auferri inuito non possunt, sed potius comitantur hominem ad vera gaudia, &c. Postremò sic instituamus vitam nostrã, vt & in nostris domibus sint Maria & Martha, hoc est, vt & bona à Christo domino audiamus, & quæ audiuimus, lubẽti animo exequamur, in Dei honorem, & proximi nostri emolumentum, &c. His ergo caput decimum explicatum volumus.

CAPVT XI.

ET factum est, cum esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos.

Sæpe inuenimus Dominum nostrum Iesum Christum

in multis Euangelij locis orantem,raro autem quibus verbis orarit.nec hoc nos plurimum moueat,cõtenti eo quòd ſciamus ipſius orationes omnes pro ſalute noſtra fuiſſe inſtitutas.At quando vel quomodo Ioannes Baptiſta ſuos docuerit diſcipulos orare,prorſus ignoramus. Et in capite tertio huius Euangelij audiuimus Lucam dicentem de Ioanne: Multa quidem & alia exhortans euangelizabat populo. Et veriſimile eſt quòd Baptiſta etiam ſuis diſcipulis certas præſcripſerit preculas, ſicut & certa præſcripſerat ieiunia, de quibus in Matthęo auditum eſt.Igitur cum quodam in loco iuxta ſuam conſuetudinem Chriſtus oraret, venit cuidam ex diſcipulis in mentem,quòd nulla eſſet religio quæ nõ haberet ſuas precandi formulas,quoniam nullum hominum genus eſt quod non opus habeat auxilio & conſilio. Orabant Phariſæi frequenter & prolixè,ſed triſtes,& in publico.Orabant & diſcipuli Ioannis.Orabant & Samaritani in monte ſuo. Habebat & Ethnicorum religio ſuas preces. Quoniam autem nec iidem ritus orandi erant omnibus,nec eadem petebantur,& diſcipuli nihil ferè agebant niſi conſulto Domino:quidam diſcipulus videns Chriſtum orare,expectat orationis finẽ,dein ſic interpellat Dominum:Domine,doce nos orare, ſicut docuit Ioannes diſcipulos ſuos. Eſt autem oratio, ſecretus ille congreſſus,qua mens humana diſcuſsis omnibus curis & phãtaſmatibus rerum terrenarum,veluti ſubuecta in cælum,cum Deo miſcet colloquium.Sunt autem orationis duæ pręcipue ſpecies.aut enim pro beneficiis interpellamus,aut pro acceptis beneficiis agimus Deo gratias.

Et ait illis:Cum oratis,dicite:Pater,ſanctificetur nomen tuum.

Vt hoc loci ſimplicioribus maximè inſeruiam, omnes orandi partes,ſicut Matthæus poſuit, rurſus interpretabimur. Sicut enim Matthæus teſtatur,cũ Chriſtus multis verbis docuiſſet Chriſtianorum precationem nec oportere ad oſtentationem paratam eſſe,nec de rebus quibuſlibet, præſcripſit huiuſmodi formam,quomodo & quid petendum ſit, oſtendens .Pater noſter qui es in cælis,ſanctificetur nomen tuum. Quis facilè amplectatur animo,ô boni,quãta ſit Domini circa nos dignationis & bonitatis vbertas, qui nos ſic voluerit orationem incipere,vt Deum patrem vocaremus:quod non

Pater. ita obuium eſt in veteri teſtamento, quum nuſquam præceptum ſit filiis Iſrael, vt Deum, patris nomine orando compellent,ſed Domini nomen eis inſinuatum eſt, tanquam ſub

lege seruientibus. Et cum Abraham vir tantus (qui & amicus Dei appellatus est) non absque multo tremore loquutus est: Ne indigneris, inquiens, domine, si loquar ad dominum meum, quum sim puluis & cinis: quis nostrum Deum illum conditorem, seruatorem, ac moderatorem omnium quæ in cælis sunt & quæ in terris, patris nomine compellare, & sibi honorificentissimum nomen filij Dei, quo nec Angelos suos dignatus est, vendicare ausit, nisi ille iussisset? Dicimus ergo pater, non tam quòd pater sit ratione creationis, secundum id quod dictum est: Nũquid non ipse est pater tuus, qui possedit, fecit & creauit te? Deuteron. xxxij. sed magis ratione adoptionis, qua gratuita pietate nos in filio suo renatos, in huius nominis honorem adoptauit, ac potestatem fecit, quotquot eum receperunt, vt filij Dei fierent, qui credunt in nomine eius. Dicendo ergo Pater noster: in primis gratias agimus Deo, quòd non ex meritis nostris, sed gratuita adoptione facti sumus filij Dei: profitemurque hoc nomine nos in baptismo renunciasse diabolo & omnibus operibus eius, iamque solum nosse & habere cœpisse nos patrem qui sit in cælis, cuius potentia conditi sumus, quum nihil essemus: cuius bonitate restituti sumus, quum periissemus: cuius sapientia gubernamur & conseruamur, ne reuoluamur in exitium. In quam sententiam Dominus dixit: Nolite vocare vobis patrem super terram, vnus est enim pater vester qui in cælis est Secundò quia persuasum est nobis Deum esse patrem nostrum, auget in nobis magnam fiduciam vt ad ipsum nulla diffidentia accedamus. Confidẽtius enim ad patrem, quàm ad dominum, aliquid postulaturi accedimus. Hanc autẽ confidentiam non aliunde concipimus, quàm ex spiritu sancto, qui testimonium reddit spiritui nostro, quòd simus filij Dei, in quo etiam clamamus Abba pater. Rom. viij. Tertiò quisquis Deum patris nomine compellat, videat ne degeneret, sed potius patrem referre studeat, ne rursus repudietur à filiatione. Cogitet ergo quæ Dominus per Prophetas dicit: Si ego pater vester, vbi est honor meus? Malach. j. Et per Esaiã: Filios educaui & enutriui, ipsi autem spreuerunt me. Esaiæ. j. Nulla autem alia ratione magis referimus patrem nostrum, nisi diligendo proximos, hoc est, beneficentia & misericordia, sicut Christus alibi dicit: Estote misericordes, sicut & pater vester cælestis misericors est. Et rursum: Benefacite his qui vos oderunt, vt sitis filij patris vestri qui in cælis est. Hu-

Aug. in Euang. Ioã. Tract. 21.

ius etiam nos admonere voluit, nimirum fraternæ dilectionis, Christus, quando non voluit nos dicere Pater meus, sed Pater noster: vt nos scilicet non dedignaremur illos habere fratres, quos ille dignatus est habere filios. Vides ergo iam quàm fœcunda sit Dominica oratio, cuius vel vnica dictio tanta complectatur. Quum autem compellamus patrem nostrum, non eum qui in mundo est, quique nos mundo genuit, sed illum qui in cælis est: conquerimur nos non in patria nostra, sed in exilio esse, & peregrè agere, nihilque aliud desiderare, nisi vt detur nobis filiis cum patre nostro in cælis esse.

Qui ès in cælis.

Sanctificetur nomen tuum.

Vide D. Hila. in Ps. 34. versu, Domine nomen tuum, &c.

Quid? Nunquid optamus vt aliquid sanctificationis Deo à nobis accedat, vel vt nomen Dei sanctificetur orationibus nostris, quod in se perpetuo sanctum, gloriosum, & maiestate plenum existit? Nequaquam, sed hoc petimus, vt nomen Dei, quod in se sanctissimum est, sanctificetur quoq; & glorificetur, ac sanctum & celebre in nobis & in omnibus gentibus fiat. Quod vt magis perspicuum fiat, à contrario docemus. Dicitur enim nomen Dei pollui, non quòd nomen tam sanctum, quod ad se attinet, à nobis vllo modo contaminari possit, sed quòd quantum in nobis est, illud contumeliis ac ignominia in nostram perniciem afficiamus. Quod qua ratione fiat quum ostenderimus, mox manifestum euadet quid prima ista particula (quæ merito in omni oratione nostra ac voto prima esse debet) petamus. Nomen itaque Dei secundum hanc rationem multifariam afficitur contumelia. In primis à gentibus Ethnicis, quæ ignorato vel contempto rerum omnium conditore, venerantur & adorant contemptissimas etiam creaturas, muta idola ac statuas, de quibus dicit Apostolus: Quia quum cognouissent Deum, nō sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, &c. Secundò Iudæi etsi externa abominentur idola, nomen tamen Dei probris afficere non cessant, quum Christum Dei filium in suis Synagogis aspernantur & reiiciunt. Iam Christiani quoque duplici ratione Dei nomen ignominiosius tractant, scilicet quum fiduciam suam à Deo viuo in creaturas transferunt, diuinationi ac superstitione laborant, magicis artibus & incantationibus dant operam, hæreses seu impias doctrinas sectātur: & quum non imitantur patris sui cælestis mores ac volūtatem, sed velut luti degeneres filij omnia contraria faciunt: qua de re à prin-

cipio etiam diximus. Ergo tum verè sanctificatur nomen Dei, siue Deus ipse, quando ab Ethnicis verè agnoscitur, quando Christus à Iudæis tanquam verus Messias suscipitur, & quando à Christianis corde ore & opere dignè veneratur. Et hoc ipsum summis votis à Deo petendum est: id quod fit, si ex animo dixerimus: Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Hoc est dicere, Pater noster cælestis, nos in terris constituti, quos tua bonitas dignata est vocabulo filiorum, oramus te, vt tua potentia, tua sapientia, tua bonitas, magis ac magis innotescat hominibus, neque sit vlla creatura quæ non magnificè de te sentiat, quæ non de tua bonitate confidat, quæ sapientiæ tuæ non libenter obtemperet, &c. Dignum enim est, vt patris nostri laudem honorem & gloriam ante omnia petamus. Certè hoc petitionis genus veteris testamenti patribus non fuit porrò incognitum. Audi obsecro vel Iesum Syrach: Miserere nostri omnium, ô Deus, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum, & immitte timorem tuum super gentes quæ non exquisierunt te, vt cognoscant te, quia non est Deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam super gentes alienas, vt videant potentiam tuam, &c. Ecclesi.xxxvj. Huc facit quod Moyses & filij Israel toties allegant gentium blasphemias in Deum. Ne, quæso, dicant Aegyptij: callide eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra, &c. Exod.xxxij. Et in Num.cap.xiiij. Ne dicant scilicet: Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat, idcirco occidit eos in solitudine. Magnificetur ergo fortitudo domini, &c. Contra hanc petitionem peccāt, quotquot blasphemare, & nomen Dei in vanum adsumere cōsueuerunt. Vide ergo ne orans sanctificari nomen patris tui cælestis, postea ore maledico nomen illud ipsum proscindas. Sed videamus quæ sequuntur.

Adueniat regnum tuum.

Quid, inquis, est quod petimus aduenire regnū Dei? Nunquid non Deus ab æterno regnauit, aut quando non regnat? aut nūquid regnū apud Deum incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? sicut Psaltes ait: Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem. Immo non hoc petimus, vt adueniat regnū Dei in terrā, quasi verò etiā ipse nunc nō regnet in terra, aut non semper in ea regnauerit à cōstitutione mūdi, sed hoc petim⁹,

vt adueniat nobis,id est,vt in primis mundo id ignoranti ma-
nifestum fiat,sicut & nomen eius vt in nobis sanctificetur po-
stulamus.Nam veluti lux licet præsens sit, cæcis tamẽ est ab-
sens,quòd nihil luminis eis adferat,ita & regnũ Dei tametsi
vbique præsens,mundo tamen ignoranti deest, cui vt adue-
niat,petimus dicentes:Pater noster qui es in cælis,sanctifice-
tur nomen tuum,adueniat regnum tuum. hoc est, fac vt om-
nes agnoscant te esse regem nostrum,vt tu in omnibus nobis
regnes,vt nos tibi omnes seruiamus . Sunt enim in quorum
mortali corpore peccatum regnat, sunt quos ad voluntatem
suam captiuos habet Satanas,sunt item qui te patre contem-
pto tyrannum Satanam sequuntur,sunt postremò quibus ma-
gis arridet Satanæ regnum,quàm tuũ . Da igitur ô Pater cæ-
lestis illis omnibus meliorem mentem , vt te vnicum regem
agnoscant,audiant & venerentur. Breuiter petimus vt Deus
omnia sit in omnibus.Erepti semel sumus à potestate diabo-
li,& huic in regenerationis lauacro renunciauimus: at hic nõ
cessat nobis facessere negotium, circumiens & quærẽs quem
deuoret.rogamus itaque vt nunquam illius tyranni subiicia-
mur imperio.Certè in commune prouerbium apud nos abiit
in tanta huius seculi licentia diabolum rupisse vincula,& ab-
batis fungi officio. necesse est igitur vt Deus à nobis inter-
pellatus illi remoram iniiciat,&c. Caro item nostra mortifi-
cata quidem & sepulta est cum Christo in baptismo, at reli-
quiæ veteris hominis hactenus reluctantur homini regene-
rato,& caro concupiscit aduersus spiritum, vt & hic necessa-
rium sit Christi interpellare auxilium,ne à carne & huius cõ-
cupiscentiis vincamur . Mundus denique sua illecebra solli-
citat ad defectionem,affectatque in nos magistratum,vt reli-
cto patre nostro cælesti,ipsi seruiremus : igitur & contra hu-
ius insidias precãdum est vt regnum Dei adueniat,hoc est,vt
Pater noster cælestis in omnibus primatum habeat . Iam vi-
demus qui qualésve tyranni totum mundum occuparunt,su-
perbia,inuidia,luxuria,crapula,vsura,ambitio,& quod malum
non? At hæc non sunt arma regni Dei,sed instrumenta diabo-
li.Pater noster satellites habet,humilitatem, charitatem fra-
ternam,munditiem,abstinentiam , misericordiam , & totum
denique virtutum chorum . hinc ergo coniicimus quàm ne-
cessarium sit pro regno Dei patrem nostrum cælestem inuo-
care . Oramus etiam hac petitione vt pater noster miseratus
nostrum exilium,nos recipiat in suũ regnũ cæleste.Sequitur.

Fiat voluntas tua ſicut in cælo, ita & in terra.

Scriptum eſt in Pſalmis: Omnia quæcunq; voluit Dominus fecit in cælo & in terra. Et iterum: Deus noſter in cælo, omnia quæcunque voluit fecit. In eius ſiquidẽ poteſtate cuncta ſunt poſita, vt Mardochæus piè dixit, nec eſt qui poſsit ipſius voluntati reſiſtere. Et ipſe operatur omnia ſecundũ cõſilium voluntatis ſuæ. Huc etiam pertinet quod per Eſaiã dicit, Conſiliũ meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet. Quid ergo eſt quod hic rogamus, vt domini voluntas fiat? Num vt Deus noſter quod vult faciat? Nihil minus, voluntas enim Dei fit ſemper, etſi nos vt fiat nunquam poſcamus. Quid ergo aliud eſt quod petimus, niſi vt Deus non quod vult faciat, ſed vt nos facere poſsimus quod vult Deus? Nã ſi ingenuus filius imprimis ſtudet atque elaborat optimo patri ſuo morẽ gerere, & quod illi gratum putat efficere, eiq; in nullo diſplicere: quanto putas iuſtius eſt, nos indignisſimos quidem ſeruos, adoptatos tamen ex ſola gratia in Dei filios, ab illo eodem erga nos tam munifico patre noſtro votis omnibus poſtulare, dicendo, Pater fiat voluntas tua: hoc eſt, da Pater vt nos homines in terris quod iubes impleamus, & quod vetas caueamus: vtque ſic per omnia nos conformemus iuſtiſsimo voluntatis tuæ beneplacito, ſicut faciunt beati in cælo, &c. In cælo ſiquidem nemo eſt qui diuinæ voluntati aliquo modo reluctetur, ſed omnes faciunt voluntatem Domini, ſicut Pſal. cij. habetur. Quid autem loquor de beatis voluntatem Dei in cælo facientibus? Non eſt alia creatura quæ voluntati Domini non obediat: ſolus homo ſe proteruum & præuaricatorem exhibet. Quæris huius rei argumenta? In Pſalmis eſt: Ignis, grando, nix, glacies, ſpiritus procellarum, faciunt verbum domini. Et iterum: Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Quid autem nox & dies? nunquid æquas inter ſe portiones, vt Nazianzenus ait, ſortiuntur? Quid verò ſol & luna, ſtellarumque pulchritudo & multitudo? quæ omnia iuxta voluntatem Dei oriuntur & occidunt. Mare autem & terra, nonne placide inter ſe commiſcentur? Poſuiſti mari terminum, inquit Pſaltes ad Dominum, quem non tranſgredietur, &c. Sileo arbores, agros, & cætera id genus reliqua, quæ curſus & tempora ſua obſeruant: quæque omnia enumerare longum eſt. Solus homo ſemper pronus ad malum eſt, & plus æquo ſemetipſum diligit, plúſque quàm par eſt ſibi complacet: ideoque ex

animo rogandus eſt Dominus, vt ſua voluntas, quę nunquam non bona eſt, apud nos primum locum obtineat, nobiſque nunquam aduerſum ſit quod ſemel Deo placuiſſe nouerimus. Habemus quidem liberam voluntatem, ſed hæc ſibi ſoli relicta malè abutitur ſua libertate, ſeque voluntati Dei opponere nō veretur. Ex his ergo intelligimus quid ſibi velit hæc tertia petitio, nimirum vt Deus noſtra corda ſic immutet, vt non affectemus ea quæ caro & voluntas noſtra appetit, ſed potius quæ Deus præſcripſit. Poſtquam verò voluntas noſtra ſic purgata fuerit, non magis deteſtabimur quæ noſtræ carni aduerſa, quàm quæ amica ſunt. In proſperis non extollemur, & in aduerſis non deſpondebimus animum. In diuitiis poſiti, grates agemus: in egeſtate non deſperabimus, dicentes cum patiētiſsimo Iob: Sicut Domino placuit, ita factum eſt: Sit nomen domini benedictum. Et rurſum cum eodem: Etiam ſi occiderit me, in ipſum ſperabo.

Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

Quæ præmiſſæ ſunt petitiones, præcipuè eò inſtitutæ ſunt, vt per nos nomen Dei illuſtretur. quæ autem iam conſequ...tur, eò pertinent vt ea conſequamur, quæ tam corpori quàm animæ noſtris neceſſaria ſunt, donec ex hoc exilio ad patrem noſtrum cæleſtem perueniamus. In prioribus diximus, O pater tuum nomen ſanctificetur, tuum regnum adueniat, tua item voluntas fiat in terra, quemadmodum & in cælo. Iam porrò dicemus de pane noſtro, de debitis noſtris, &c. Quo admonemur vt in primis gloriam Dei quæramus, dein tandem commodum noſtrum. Primum quærite regnum Dei, inquit Chriſtus, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis. Et in Decalogo talis ordo ſeruatus eſt, vt primum diſcamus quid Deo, deinde quid nobis conueniat. Dicimus ergo in hac petitione, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Panis autem nomine multa intelliguntur in ſcripturis: verbum Dei ſcilicet, Euchariſtiæ ſacramentum, omnia denique ad præſentis vitæ ſubſidium neceſſaria, & præſertim ea quæ ad victum & amictum ſpectant. In quam ſententiam dixit Iacob Geneſ. xxviij. Si Dominus dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, erit mihi dominus in Deum, &c. Et hac appellatione hic contenti ſimus, nimirum vt hac petitione omnia à Deo petamus quæ ad hanc vitam temporalem conſeruandam ſunt neceſſaria, veluti ſunt cibus, po-

Panis noſter.

tus,vestes,sedes,ac alia omnia sine quibus commodè viuere non possumus. Sed roges,quî fit quòd nos dominus orare iubeat pro his adipiscēdis,quæ huic vitæ necessaria sunt, quum ipse alibi dicat: Nolite soliciti esse dicentes: Quid manducabimus,aut quid bibemus,aut quibus operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater cælestis quia his omnibus indigetis. Nam si pro his soliciti esse non debemus, ne orandum quidem pro eis videtur, quum oratio sine solicitudine videtur non posse fieri. Immo sola solicitudo & cura ne deficiamus, nos ad precandum impellit. Nolite putare Christum sibimetipsi contradicere, sed sic rem perpendite, Panem nostrum, hoc est, omnia quibus temporalis nostra hæc vita sustentatur,non à nostra solicitudine, non à nostris laboribus accipimus, sed à Deo solo omnium bonorum largitore. Mundus autem, quicquid ad sustentandum corpus nostrum pertinet, magis solicitudini ac labori humano adscribit, quàm quòd illa à Deo expectet. Ergo Christus quum hanc precandi formulam præscribit, docet nos aliter iudicare,nimirum vt cōfiteamur tam temporalia quàm spiritualia à solo Deo esse & expetenda & expectanda. Ergo petitionis huius est sensus: Quemadmodum filij huius mundi quandiu non sunt abdicati vel emancipati, sed in parētum potestate constituti, de victu soliciti non sunt, sed tantùm quum opus est, cibum à parentibus postulant, certi se quod petunt accepturos: sic multo minus deceat nos de victu solicitos esse, qui edocti sumus omnem crastini solicitudinem abiicere, ac agnoscere patrem nostrum cælestem tam diuitem, tam benignum, tam amantem, cui tantopere curæ sumus, non commissurum, vt quum passerculis etiam de victu prospiciat, quum lilia campi tanto decore vestiat, nobis in filios cooptatis victus aut amictus à se petitus & expectatus vnquam desit. Rogandus est itaque Dominus, vt nobis elargiatur vitæ necessaria: sic autem rogandus, vt etiam petitioni nostræ & spei nostræ addamus labores nostros. Neque enim putandum est Christum noluisse vt laboremus, quum ad laborandum conditi simus,quemadmodum aues ad volandum. Porrò de cura & solicitudine, de labore etiam manuum pro victu,in capite sequenti nonnihil adiiciemus.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Lucas ſic habet, Et dimitte nobis peccata noſtra, ſiquidem & nos dimittimus omni debenti nobis. Debitorum enim nomine nihil aliud quàm peccata noſtra cenſentur, hoc quod manifeſtiſsimum eſt. Nouit enim dominus quæ & qualis noſtra ſit conditio, nimirum ab adoleſcentia procliuis ad malũ: vnde quotidie delinquimus ac peccamus, tum in Deũ, tum in proximum, neque tamen Deus pater ille noſter cœleſtis continuò vult peccatores vel abiicere, vel ex albo filiorum Dei delere: ſed iubet potius vt veniam petamus, certi quòd apud ipſum inueniemus, immo ipſi etiam peccantibus in nos fratribus indulgeamus. Neque enim fieri poteſt, vt aliquis tam grauiter peccet in nos, atque nos peccamus in Deum. Ergo ſi volumus & petimus vt Deus nobis grauiora remittat, dignum eſt vt & nos minora remittamus. Qua de re in Matth. cap. xviij. abunde diximus. Arguuntur autem hic Nouatiani hæretici, ſimul & Anabaptiſtæ, qui Chriſtianis poſt ſuſceptum baptiſmum peccantibus nullum relinquunt ſalutis locum. manifeſtiſsimè enim hinc conuincuntur erroris, quòd Chriſtus nos iubet remiſsionem peccatorum petere, quę ſi nulla eſſet, fruſtra rogaremus. Reuocat item nos Chriſtus hac precandi formula ad noſtræ infirmitatis conſiderationem, bonumque humilitatis inſinuat, vt ſcilicet agnoſcamus nos omnes in conſpectu Dei eſſe peccatores & reos, ne ſibi quis quaſi innocens ſcilicet placeat, ſed quiſque ſuæ conſcientiæ recordetur. Quod & Ioannes in epiſtola ſua monet dicens: Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Et Salomon Prouerbio. xx. Quis poteſt, inquit, dicere: Mundum eſt cor meum, & purus ſum à peccato? Etſi enim non omni tentationi conſentiamus, quis tamen non ſentit ſe circunferre carnem peccati? qua impellente fit, vt quiſque cogatur multa adhuc in ſeipſo deſiderare, & ſentire ſe multa perpetuaque condonatione egere, &c. Docet etiam Chriſtus hanc peccatorum remiſsionem non aliunde quàm à patre cæleſti petendam eſſe. Nemo enim poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus. Marc. ij. Et ipſe ait: Ego ſum, ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates veſtras. Eſa. xliij. Si igitur confeſsi fuerimus peccata, fidelis eſt Dominus, qui nobis peccata dimittat, ait Ioannes. Denique facilitatem remiſsionis confirmat adiecta conditio, qua tanquam certo ſigno nos certos de ſua voluntate Deus facit, noſtramque imbecillitatem ac diffidentiam cura-

firmat ac corrigit, hoc inquam signo: Remittenti remittetur. Ne enim quis de benignitate Dei diffidere posſit, aſſerit in noſtra poteſtate eſſe iudicium futurum, perinde ac ſi dicat: Quemadmodum tu tibi ipſe iudicabis, etiam tibi iudicabo. Si enim remiſeritis hominibus errata ſua, ait Chriſtus, remittet vobis pater veſter cæleſtis errata veſtra. Obſeruanda itaque ſunt ſingula huius precationis verba. Dimitte, dicimus, quo oſtendimus hanc remiſsionem non eſſe debiti, ſed gratiæ. Et dicimus: Dimitte, non mihi ſoli, ſed nobis omnibus, quoniam omnes peccatores ſumus, &c. Et dimitte debita noſtra, non tua: quoniam tu ea non es operatus in nobis, ſed noſmetipſi, noſtra non magis libera quàm mala voluntate, &c. Iam porrò negligendum non eſt, quòd Chriſtus expreſsit qua conditione accipere poſſumus remiſsionem peccatorum, ea nimirum, quòd ſi remiſerimus in nos peccãtibus, & ipſe quoque ſit peccata noſtra dimiſſurus. Nec eſt vt quiſquam hic putet à Chriſto impoſsibilia præſcripta, quaſi nemo ſit qui in ſe peccanti ex animo condonare poſsit. Certè ſi Deum vis habere patrem, neceſſe eſt exemplo eius non tantùm amicos, ſed & hoſtes & inimicos diligas, & complectaris. An tu eum dedignaris habere fratrem, quem Deus dignatur habere filium? Sed ais fratrem non eſſe, qui te læſit: pari modo cogita nec te eſſe fratrem Chriſti, nec filium Dei patris, qui vtrunque læſeris quàm ſæpiſsime. Scio carnem noſtram delicatam abhorrere ab amore inimicorum. Deo itaque ſupplicandum eſt, vt omnes inuidiæ vel odij reliquias animis noſtris eximat. Sed dices: Quid ſi quiſpiam eam adhuc imperfectionem in animo ſuo ſentiat, vt proximo noxam ſtatim remittere poſſe ſibi non videatur, nunquid is penitus ab hac oratione deſiſtet? aut ſaltem orationis dominicæ formam immutabit? Reſpóndeo, Multum differre, an quis affectum eum nondum habeat, eum tamen à Deo ſibi dari affectet: an verò eum necdum habeat, nec etiam habere ſe optet, ſed magis odio ac liuore tabeſcat, eligens magis mori, quàm vindictæ libidinem ponere. Siquidem prior ritè ad orationem accedit, atque adeò magis oratione indiget, quo corruptiorem gerit affectum. Is itaque piè & dominicam orationem totam recenſebit, ſi hanc particulam quam tractamus, animo permurmurans, à Deo expectat ſibi hunc affectum dimittendi proximo, ac ſpiritum dulcem largiri. Quod faciens, adeò non orabit contra ſe, vt

etiam quod fideliter petit, sit impetraturus. Pater siquidem vester, inquit Christus, dabit spiritum bonum petentibus se. At posterior qui obfirmauit animum suum contra proximũ, is certè frustra orat sibi dimitti peccata, Christo exertè dicente: Si non dimiseritis hominibus, nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Hæc, opinor, simpliciores admonuisse profuerit. Stulti certè sunt, qui Christi formulam inuertere volunt, ac si Christus ignorauerit quid cuilibet conuenire posset. nos itaque his posthabitis ad alia progredimur.

Et ne nos inducas in tentationem.

Tentatio est vita hominis super terram, siue militia, vt ait Iob, qui hoc ipsum in semetipso satis animaduertere potuit. Et Paulus docet, quòd caro concupiscit aduersus spiritum, & quòd lex membrorum legi mentis repugnet. Et Petrus testatur, Aduersarius, inquiens, vester tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Salomonis denique sententia ac doctrina est: Fili, accedens ad seruitutem Dei, statim præpara animam tuam ad tentationem. Hæc igitur quũ ita se habeant, facilè videmus quàm necessaria sit hæc precatio, qua deprecamur periculosam illam Satanæ, mundi, & carnis nostræ tentationem. Bono autem ordine hæc mutuò se consequuntur. Præcedenti siquidem petitione precati sumus nobis remitti præterita peccata: iam consequenter à Deo petimus præseruari à futuris: ne scilicet rursus tentatione victi, eadem aut etiam grauiora perpetremus, sicque nouissima nostra fiant peiora prioribus. Etenim cũ sine tentatione præsens vita transigi non possit, ceu ex præmissis testatissimum est, necesse est vt vel alieno auxilio muniti, à tentatione non vincamur. Neque tamen rogamus à Deo omne tentationis amolimentum, quoniam non expediret prorsus non tentari, quia homini laudabile non esset, si ideo bene viueret, quòd ad male viuẽdum nihil ipsum inuitaret. Nã si tẽtationẽ tribulationemq; tollas, vbi quæso fortitudo, constantia, patientia, cæteræq; morales virtutes locum habebunt? Quomodo coronabitur quis, nisi ante vicerit? Quomodo vincet, nisi pugnauerit? & quomodo pugnabit, si hostis qui eum impugnet defuerit? Sicut ergo qui necesse habet igne purgari, nõ orat vt non vratur, ignéve attingatur, sed tantum vt non exuratur, igneque nõ extinguatur: ita & nos nõ petimus præsentem vitã sine omni tẽtatione ducere, quasi nolimus hic quicquam tribulationis sentire,

Vide D. Hilar. in Psal. 118.

August. in epist. ad Gal. cap. 5.

ſed tantùm petimus ne permittamur tẽtationi ſuccumbere, eique conſentire: non deprecamur canes, vt ita loquar, qui nos fugant, ſed laqueos & retia timemus. Hoc ad perditionem, illud verò ad coronam facit. Beatus vir qui ſuffert tentationem, ait D. Iacobus, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronã vitę, quã repromiſit Deus diligentibus ſe. Tẽtari enim à Deo permittimur, vt infirmitatis noſtræ nobis cõſcij facti, neque ſuperbiamus, neque veluti ſecuri in vtrãque aurem dormiamus, ſed magis in humilitatis ac virtutum profectu conſeruemur, ac in timore Dei noſtram ſalutem operemur. Doceat te Paulus quantum interdum proſint tẽtationes. Ne magnitudo reuelationum extollat me, inquit, datus eſt mihi ſtimulus carnis, angelus Satanæ, &c. Et Dauid dicit: Bonum mihi Domine, quia me humiliaſti, &c. Quæ cùm ita ſint, nemo ob id deſpondere debet animum, quòd à Satana, vt Chriſti verbis vtar, vel impetitur, vel cribratur: nec ſe ob hoc debet exoſum putare Deo, multoque minus derelictũ, quin potius hinc ſtatuere debet ſe Deo curæ eſſe, quoniam ipſe caſtigat quem diligit. Et manifeſtum eſt ſanè argumentum, nondum eſſe in hoſtis poteſtate, quem is adhuc acriter impugnat. At qui nullis tentationibus impetitur, magis habet cur formidet, quòd quem hoſtis iam captiuum habet, occupat, ac vinctum tenet, minus infeſtet, quemadmodum alibi Chryſoſtomus docet exemplo latronum, qui inſidiari ſolẽt non quidem fœno, ſtramini, &c. ſed auro, argento, rebuſque precioſis, &c. Hac itaque petitione poſtulamus à patre cæleſti eam gratiam nobis donari, qua ſuffulti carnalem libidinẽ, & quæcunque ſunt à quibus accendi ſolet caro, domemus, ac totis viribus curemus vt omnia incitamenta voluptatis cruci Chriſti affigere, & mortificare poſsimus. Ad hæc, ne nos vlla mundi creatura ſua fucata venuſtate ac dulcedine ſollicitet ad peccandum, ſed magis prouocet ad Dei laudem & gloriam. Rurſus, ne nos mundi malitia, perſecutiones ac tribulationes ad impatientiam, vindictam, iram, aliaque vitia incitent, ſed vt conſtantes in mortem vſque, fidem in Deum firmam teneamus. Itidem ſi flagellis caſtigemur, ac delicta noſtra plagis iuſtiſsimè immiſsis puniantur, tum ad hanc petitionis formulam rectè poſtulauerimus, vt Deus huius tentationis fœlicem exitum faciat, quò ſcilicet patienter ferentes quod immittitur, hic leuem vindictam experti, poſthac non cum hoc mundo damnemur. Denique peti-

mus,ne nos Satanæ tentatio obruat,qua nos,vt in superbiam, vel in odium,vel in alia spiritualia crimina, atque adeò tandem in desperationem protrudat,subinde impetit.Rogamus autem non singuli pro nobis, sed pro omnibus, hac ratione, vt cælestis pater omnium illorum agat curam, qui cum grauibus & magnis tentationibus conflictantur, vt nos omnes defendat,confirmet & erigat in hac calamitosa vita,&c.

Sed libera nos à malo, Amen.

Hæc est dominicæ orationis clausula, vniuersas petitiones ac preces nostras collecta breuitate concludens. Quoniam enim quandiu sumus in hoc mũdo,aut potius in exilio, nũq̃ possumus esse quieti vel tuti,malis variis,multísq; aduersitatibus sibi inuicẽ succedẽtibus:neq; tamẽ certò scimus quę cuiusuis tribulationis causa existit, ideo Dñm deprecamur, vt nos liberare dignetur à malo,hoc est, vt nos ab omnibus præseruet ac muniat, quæ nobis occasio peccandi esse possint. Ad finem precationis iubemur subiungere Amen, hoc est,fiat,fiat,ac si diceremus: O pater cælestis,si hæc vota filiorum tuorum pia sunt,si iuxta formam à filio tuo descriptam concepta, certa sumus fiducia tuam bonitatem quod petimus præstituram. Et hactenus quidem breuissimis dominicam precationem interpretati, iuxta tenorem quem nobis Matthæus præscripsit, Dominus det, vt quod fideliter petimus,efficaciter consequamur.

Et ait ad illos: Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, cõmoda mihi tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum, & ille deintus respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseuerauerit pulsans, dico vobis, & si non dabit illi surgens eò quòd amicus sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

Exemplum apertum est, quo declarare scilicet voluit Christus,quàm exorabilis sit Deus,natura beneficus erga filios suos:simul etiam admonere,ne preces nostras vel negligenter vel remissè faciamus. Parabola porrò illa satis pulchra est, etiam si solam literam inspexeris. Quis enim non videt,quàm egregiè nobis hominum mores depingat? Qui opus habet alieno auxilio, nihil non facit quod ad exorandum aliquo modo facere potest. Media nocte surgit, amici fores adit, necessitates suas exponit,excusationem amici ni-

hil moratur, sed non cessat pulsare, donec ex oratore exorator fiat. E regione ille licet amicus sit, tamen accuratissimè sese excusare conatur, tum ob temporis importunitatē, tum ob filiorum charitatem, quos noctu solos relinquere non potest. Quid igitur aliud hic docemur, quàm vt tanta diligentia, tantáque patientia Deum precemur, quãta homo hominem precari solet? Non improperamus homini, si querelis nostris piis non statim obtemperarit: & sic agimus cum Deo nostro ac si ferulæ nostræ subiici debeat. Non sic impij, non sic. Sed si recto & legitimo ordine orare vis, primùm recordare miseriæ tuæ, deinde Dei bonitatem, pòst accepta fiducia preces tuas funde, non numerum illarum, sed ardorem attendens. Et si animus incalescere noluerit, non statim desperes, sed potius frigus illud accipe occasionem ardentioris orationis, Deum solicitando, quatenus preces tuas acceptabiles facere velit. Quòd si semel atque iterum oraueris, neque tamen exoraueris, noli propterea desperare, nec propterea tibi Deũ offensum cogitare, sed potius admirare ipsius in te bonitatē, qui noluerit tibi dare quod postulasti, sed quod tibi in bonũ cedere potuit. Nonnunquam enim ignorantes, perniciem nostram oramus: qua de re suo loco diximus. Diuus ille Augustinus egregius precator erat, qui alibi sic precabatur: Deus vniuersitatis conditor, præsta mihi primùm vt bene te rogem, deinde vt me agam dignum quem liberes, postremò vt liberes, &c. Soliloquiorum lib.j.cap.j. Et lib.j.cap.x. de ordine, inquit: Satis mihi sunt vulnera mea, quæ vt sanentur, penè quotidianis fletibus Deum rogans, indigniorem tamen esse me qui tam citò saner quàm volo, sæpe memet ipse conuinco, &c. Et hæc quidem hactenus. Quæ alij hic allegoricè exponũt, non cōtẽnentes, sed breuitati studẽtes trãsiliemus.

Et ego dico vobis, petite, & dabitur vobis: quærite & inuenietis, Pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit, & qui quærit inuenit: & pulsanti aperietur.

Diligenter hic ponderandum, quàm seriò Christus hic dixerit: Et ego dico vobis. hæc enim magnæ authoritatis sunt verba. Hic enim nos iubet orare, petere, quærere atque pulsare, cui non obtemperare nobis non foret integrum. Audiuimus enim in Euangeliis cælestem illam vocem: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Audiamus itaque quod dicit: Ego dico vobis, ego qui in salutem vestram de cælo descendi, ego cui de patris mei vo-

luntate erga vos certò constat: ego, inquam, seruator vester dico vobis: Petite, quærite, pulsate, & eritis votorum compotes. dabitur enim vobis, aperietur vobis, & quod quæritis inuenietis. Proinde si non moueamini parabola præmissa, moueat certè præceptū meum, imò & promissum meum. Apud hominem nonnunquam incassum funduntur preces, vel quia non potest præstare sine suo damno quod rogatur, vel quia non vult. Verùm apud deum quisquis petit, accipit: quisquis quærit, inuenit: quisquis pulsat, huic aperietur. Si enim non dat quæ rogamus, certè dat quæ nouit nobis ad salutem æternam conducere, hoc est, si non verba nostra audit, certè vota nostra audit. Nemo certè sciens, perniciem sibimetipsi imprecabitur, sed potius salutem. quod si illud roget ignorans, hoc autem non acceperit, puto querulandi causam non habebit. Sequitur:

Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem, nunquid pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, nūquid illi porriget scorpionem? Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis de cælo dabit spiritum bonum petentibus se?

Alio exemplo probat Christus, nos orantes propter mandatum & promissionē certò exaudiri, & pro nostra vtilitate. Vult autem hoc exēplo probare, si petierimus à Deo salutifera, quòd nō simus recepturi lethifera vel noxia. Quis enim est pater qui non malit filiū suū bonis honestare rebus, quàm malis? At pater cælestis nos dilectorū filiorum loco habet, vnde nō est dubium quin nobis bene velit. Imò magis amamur à patre cælesti, quàm à patre nostro qui nos mundo genuit. Hinc est quod alibi apud prophetam loquitur: Dixit Sion, dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei, Nunquid obliuisci potest mulier infantē suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen nō obliuiscar tui. Esa. xlix. Ergo non poterit pater carnalis sic amare filium suum, atque nos amamur à Deo patre nostro cælesti, licet nunquam cogitemus aliquando respondere amori paterno: vt non immerito Dominus per eundem prophetam conqueratur inquiens: Filios educaui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Sed ad rem propius. Si vos cùm sitis mali, inquit Christus, nostis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater vester cælestis de cælo dabit spiritum suum bonum petētibus se? Excutiamus hæc verba. Videmus enim quomo-

do Christus nos ad spē diuinæ bonitatis alliciat, ne fortè aliquis considerans quanta est differētia inter Deum & hominem, & ponderās peccata sua, dum non sperat impetrare, nec incipiat petere. Ideo patrum & filiorū similitudinē introduxit, vt etsi propter peccata nostra desperemus, propter paternam veritatē, bonitatem Domini speremus. Quod porrò dicit parentes esse malos, non ob hoc dicit, quasi malū & culpa dignum agat pater qui filio petenti nihil denegat, si modò salutaria petit, sed aliam rationem hæc habent. In alio Euangelij loco cum quidam Christo diceret: Magister bone, &c, statim respondit Christus: Quid me vocas bonū? Nemo bonus est, nisi Deus. Hoc breuissimis sic expediem⁹. Sicut Christus lux mundi dicitur, & tamen nihil præiudicat illi quod Apostolis alibi dicit: Vos estis lux mūdi: ita & hoc loci Christus homines malos vocat, patrem verò cælestem bonum: quoniam hic natura bonus est: nos porrò nobismetipsis relicti nihil bonitatis habemus. Si autem quid boni in nobis est, hoc non nostræ naturæ, sed Dei bonitati debemus. Ad comparationē itaque Dei, qui solus singulariter bonus est, omnes alij mali videntur. Mali ergo dicuntur, non iuxta Manichæorum hæresim, quasi iuxta quòd caro sunt, à malo quodā principio creati sint, sed quia ex transgressore Adam prognati, ad malitiam proni sunt. Et certè nusquā non se prodit malitia in homine, donec lucta illa spiritus & carnis in hominibus māserit. Sed exēplis ostēdemus qualisnā malitia in homine, in parēte sit, quū nihil nisi bonū in Deo sit. Ecce si hodie pater iniuriā patiatur à filio, statim affectus illius mutatur in odiū, & irascitur illi, forsitan & castigat. non quia illè iniuriā faciēs patri, peccauit in Deum, sed ideo pater irascitur, quia sibi facta est à filio iniuria. Alioqui si pater iniuriā passus, nō propter iniuriā suā irascitur filio suo, sed propter illi⁹ peccatū: in omni peccato filiorū similiter irasceretur. Nunc autē quādo ipsi iniuriā patiūtur, dolēt & fremūt: quādo autē aliter filij eorū peccauerūt in Deū, nihil curāt. Deus porrò offensus ab homine, nō tantū ideo irascitur, quia cùm ipse sit Deus, tamen ab homine est contemptus: sed etiam quia homo peccato seruiens, perdidit animam suam. Verè ergo nō irascitur de iniuria sua, sed dolet de perditione humana. Et si castigat, non vt suam iniuriam vindicet, castigat: sed vt illum ad salutem corrigat. Audi eum per prophetam dicentem: Si dereliquerint filij eius legem meam, visitabo in

virga iniustitias eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, &c. Psal. lxxxviij. Obseruandum & hoc quod Christus dicit, à patre nostro cælesti nobis dari spiritum bonum, spiritum sanctum, donum nimirum pretiosissimum. Hoc donum & hunc spiritum si quis habet, non facilè aberrabit in precationibus suis: imò sine ipso nemo rectè orare potest. Hic enim spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris. Siquidem, id quod Paulus dicit, hoc ipsum quid oraturi simus vt oportet, non nouimus. Rom. viij. Verùm ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

Et erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eiecisset dæmonium, loquutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.

Spiritum bonum nobis promisit Dominus Iesus, non spiritum malum. Spiritum bonum precamur, qui aures nostras patefaciat verbo Dei, quique linguam soluat ad confitendum nomini Domini. Deprecamur autem ex animo spiritum illum malignum, qui suos solet & surdos & mutos reddere ad omnem pietatis occasionem. Sed ad rem. Adducitur ad Iesum dæmoniacus, quem spiritus malignus sua malitia & mutum, & surdum, & cæcum fecerat. Sed quoniam Christus in hoc venit, vt soluat opera diaboli, statim coactus est malus spiritus exire ab homine: quo absente homo locutus est, omnibúsque suis sensibus restitutus. Nec poterat Christus huic misero homini in terris maius facere beneficium, quam vt immundum & difficilem hunc hospitem abigeret. Quicquid enim mali in se habebat homo ille, à spiritu immundo habebat. Et quanto miseria hominis maior fuit, tanta, imò & potior fuit à Christo consolatio. Et hic videre licet, quid nobis à Christo sperandum, quid à Satana timēdum. Christus omnes neruos suos intendit, vt nos saluet: ille autem vt nos perdat. An non in vno homine hoc satis ostendit Satanas, quàm perdere nos amet, cùm ipsum & surdum, & cæcum, & mutum fecerit? Profectò quoad sumus in hac miseria, nunquam cessat nostram moliri perniciem: vnde mirum est, inueniri homines quibus spiritus illi immundi in deliciis esse solent. Porrò hic obseruandum est, qualem habeamus hostem, & vnde nobis contra hunc præsidia quærenda.

Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia.

Quinam sunt pestilentissimi nebulones, quos non pudet etiam filij Dei opera calumniari? Audiamus veracissimum

testem Matthæum, qui sic inquit: Stupebant omnes ad hoc miraculum,& dicebãt: Nunquid hic est filius Dauid? Pharisæi autem audientes dixerunt: Hic non eiicit dæmones, nisi in Beelzebub principe dæmoniorum. Ergo sanctuli illi ex optimis meliores,quorum professio erat Dei cultum promouere,illi inquam pharisæi calumniantur opera filij Dei, iam diu expectati Messiæ. Vide obsecro. Turba videt & audit grande miraculum,& apud semetipsam iudicat hoc excedere hominis alicuius virtutem: ideoque incipit altiora de Christo suspicari, ipsum longè præferens filio Dauid. Hoc autem ferre non possunt Pharisæi,vt qui sibi nullius hominis sanctitatem conferri volunt.ob id igitur,cùm negare nõ possunt dæmonium eiectum,atque hominem liberatum,negant hoc miraculum virtute Christi,sed virtute Beelzebub,virtute diabolica factum esse blasphemo ore calumniantur: quo peccato vix aliud grauius comminisci potest. Proin tu vide ne in idem peccatum cum impiis illis Pharisæis cadas,vt velis opera Dei Satanæ asscribere, id quod multi hoc infœlicissimo seculo facere nihil dubitant. Non loquor solùm de illis qui miracula ad diuorum sepulchra facta calumniantur, sed etiam de his quibus nũquam aut raro Dei facta arrident. Sed hæc suffecerint.

Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.

Et hanc impudentiam Matthæus Scribis & Pharisæis adscribit, adiiciens Christi responsum fuisse, Generationem prauam & adulteram petere signum, sed non nisi signum Ionæ prophetæ accepturam,&c. Tu porrò iam audi qua ratione maleuoli illi signum de cælo petierint. Quærunt ab Iesu signum de cælo, quasi miraculum præsens non sufficiat ad fidem conciliandam Domino,licet non sint eius animi,vt visis maioribus signis, à calumniando cessare velint. hoc enim testatur Lucas,dicens quòd signum petierint, tentantes eum. At qui tentandi animo aliquem rogat,profectò paratam secum habet calumniam. Quapropter etiam si Dominus fecisset vel ignem cadere de cælo,vel obscurari solem,vel audiri tonitrua,tantum effecisset,quãtum Moyses sua miraculorum turba apud Pharaonem. Quomodo enim fidem habuissent Christo propter talia signa,cùm postea àmortuis iam liberato,& in cælum assumpto,credere noluerint?

Ipse autem vt vidit cogitationes eorum,dixit eis: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur,& domus supra domum cadet.

Vide obsecro bonitatem & patientiam Iesu saluatoris nostri, qui cum potuerit solo nutu omnes aduersarios vel grandine vel igni perdere, voluit verbis & argumentis iisdemque fortissimis gloriam patris defendere. Quod autem adducit argumentum, sic se habet: Omne, inquit, regnum in seipsum diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet. Hoc ita se habere, manifestissimum est, & multorum regnorum & ciuitatum cruenta exempla docent, siue ad veterum, siue ad nostra tempora respexeris. Satis prudenter ille dixerat: Concordia paruæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Iam audiamus quid Christus velit inferre.

Si autem & Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub me eiicere Dæmonia?

Attendite vim huius argumenti, quod à simili deductum est. Si omne regnum in quo alter ab altero, princeps à subditis, & hi ab illo dissident, stare non potest, sed omnia pessum vadũt, id quod negare nemo potest: sequitur profectò quòd regnum Satanæ stare non poterit. Quomodo enim stare potest illius regnum, si alter alteri insidiatur? hic illum eiiciat? quod hic vulnerat, alius curat? Hoc autem fit, si verum dicitis me potestate & adiutorio Beelzebub principis dęmoniorum eiicere dæmonia. Iam quoniam Satanas suum regnũ saluum esse optat, alter ab altero non dissidebit. Et quoniam humani generis hostes sunt, non est verisimile quòd hominibus bene velint. Apparet ergo Satanæ Satanam nequaquam aduersari, neque dæmonium hoc virtute Beelzebub eiectum: apparet item vos impudentissimè esse mentitos.

Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

Aliud argumentum innocentię Christi. Christus eiicit dęmonia, eiiciunt & huius discipuli Iudæorum filij. Agite igitur perfidi Iudæi, qua potestate, quo nomine Apostoli vestri filij eiiciunt dęmonia? An propria virtute? Nihil minus, cùm ante Apostolatum tale nihil potuerint. An ne potestate Beelzebub? Quòd si sic, cur in filiis vestris æquanimiter fertis, quod mihi vitio vertitis? Sed horũ nihil. Quid igitur? An non in nomine meo? Certè negare nõ potestis. Si igitur mei nominis tanta virtus est, vt vestris filiis adstans dæmones effugare possit, quę erit necessitas me ad illud ipsum opus aliena virtute, eademque diabolica opus habere? Ideoque filij vestri testantur, & in futuro iudicio testabuntur, quas blasphe-

mias à vobis immeritò passus fuerim. Quod si quispiam filiorum nomen ad Apostolos referre voluerit minimè, sed potius ad alios Iudæorum Exorcistas, de quibus supra cap.ix. & Iosephus, & in actis Lucas, nihil mea retulerit.

Porrò si in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit in vos regnum Dei.

Quod hic Lucas digitum Dei, Matthæus spiritum Dei interpretatur, vt videamus sanctissimam perfectissimamq; trinitatem hominum operari salutem. Pater dat spiritum sanctum, per quem Iesus Christus Dei filius dæmonum opera dissoluat. E regione Satanas non solus machinatur hominum perniciem, sed cum toto suo regno diu noctuque nobis omnibus insidias struit: tantum abest vt hominē obsessum liberare velit: id quod etiam non ita multò post audiemus. Ergo quoniam Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus operantur hominum salutem, dęmones fugant, manifestissimum argumentum est regnum Dei ad homines peruenisse, Satanæque regno imminere exitium. Satis iam diu Satanæ tyrannidem passi sumus: & quoniam nosmetipsos redimere ab illo non potuimus, misit Deus filium suum in mundum, vt ex seruis peccati faceret libertos iustitiæ, vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiamus illi in sanctitate & iustitia, &c. Tu igitur hic disce, vt quicquid vspiā alicui accidit boni, hoc ipsum nō Satanæ, sed Dei bonitati adscribas.

Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.

Vide, obsecro, quanto studio, quibus item argumentis Christus Pharisæos blasphemiæ conuincat. Primò ostendit non sic sibi cum Satana conuenire, vt alter alteri suppetias ferre velit. Secundò ostendit se illius nequam præsidiis non egere, cum sua potestas tanta sit vt vel sui nominis appellatione tantùm, etiam alij, Apostoli scilicet, Dæmones expellere valeant ab hominibus. Tertiò iam declarat Christus, se ideo in hunc mundum venisse, vt confligeret cum Satana, qui hactenus intolerabilem tyrannidem exercuerat in miserum hominum genus. Clarum autē est exemplum quod Christus proposuit. Fortis armatus Satanas est, qui à peccato Adę vsq; ad passionem Domini princeps huius mundi visus est, sic vt etiam à multis pro Deo cultus fuerit. Fortior autem illo Christ⁹ est, cui dedit omnia pater in manus, cui data est à

patre potestas in cælo & in terra. hic ergo superueniens per mortem suam destruxit eum qui habebat mortis imperium: dein ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. De hac victoria loquebatur Christus apud Ioannem: Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Hanc victoriam præfigurabat pulchra & decantatissima illa monomachia Dauid & Goliath. Christus ille verus est Cyrus, cui subiectæ sunt omnes gentes, qui portas æreas contriuit, & vectes ferreos confregit, &c. Esaiæ xlv.

Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit.

Quid tibi rei, ô Christe, cum Satana? Quæ controuersiæ causa? Respondet Christus: Qui non est mecum, contra me est. Magna inter Christum & Belial est dissensio: non conueniunt, alter alteri molestus est. Christus amat salutem nostrã, sed hanc nobis inuidet Satanas. Christus conatur nos ad vnum ouile, in vnam ecclesiam colligere: at Satanas discordias seminat inter nos, vt dispergamur. Quę Christo placent, illi displicent. Quæ Christus præcipit fieri, ille ne fiant impedire molitur. Christus nos ad cælum, ille ad gehennam sollicitat. Cùm igitur tanta sit inter duos potentes discordia, non potest fieri vt alter alterius rem promouere animum inducat. Itaque quoniam Satanas hominibus infensus est, eos torquere, si modo permittitur, non cessat. Quoniam verò Christus hominum amator est, illos deserere non potest. Ex his ergo liquet, Satanam Christo non esse opitulatorem ad effugandos dæmones.

Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inueniens dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam scopis mundatam. Et tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus.

Ad finem Apologiæ suæ properat Christus. Continet autem hic locus multa obseruatu dignissima. Quòd si ad præcedentia adaptare volumus, hic sensus erit, hæc interpretatio: Vos impij Pharisæi contenditis me ope & præsidio Beelzebub eiicere dæmonia. Profectò non est hic genius Satanæ, vt malum spiritum ab homine expellat: imò tanta inuidia, tantóque

tantoque odio ardet ſpiritus ille malignus erga genus humanum,vt ſi quando ſemel eiectus fuerit ab homine,non ceſſet ab inſidiando,ſed nacta potius occaſione,adducit ſecum plures, & eos ſeipſo nequiores, vt tanto magis incommodare poſsit,quanto plures ex maligna ſocietate ſecum habet: tantum abeſt vt ad liberationem hominis adiuuare velit. Secundò videtur Chriſtus hæc dixiſſe in terrorem & admonitionẽ hominis,quem iam à dæmonio liberũ fecerat,vt ſcilicet hæc audiẽs pòſt cautius ambularet,ne prouno malo ſpiritu poſtea longè pluribus committatur. Nam alibi Dominus cuidã dicit: Ecce ſanus factus es,iã amplius noli peccare, ne deterius quid tibi cõtingat. Tertiò in terrorem Iudæorum hæc verba Chriſti deprompta ſunt, vt qui ſemel ab idolorum cultu erepti, populus Dei facti ſint: pòſt autem malitia ipſorum ſic redierit, vt non contenti Deum contempſiſſe, etiam filium eius vnigenitum crucifixerint,vnde &grauior pœna illos manet. Nunquam certè ſic in totum à Deo reiecti fuerunt, atq; iam ſunt ab aſcẽſione Domini noſtri in cælum:qua de re ſuo loco dicemus. Poſtremò hic locus de ſpiritu immundo propè expendendus eſt omnibus Chriſtianis,qui in ſacramento baptiſmi à diaboli iugo exempti ſunt, huicque abrenunciarunt. Certè non dormit Satanas,ſed vt capitalis hoſtis noſter circuit quærens quem deuoret,&c. Certè locum hunc Euangelij egregiè tractat doctiſs. ille Origenes in Exod. cap. xx. Hom.viij.ſed prolixiora ſunt quæ habet,quã vt hic retractare liceat. Quod porrò de locis aridis & humidis dicitur,quoniã in Mattheo noſtro nõnihil diximus,hic ſilẽtio trademus.

Factum eſt autẽ,cum hæc diceret,extollẽs vocem quædã mulier de turba,dixit illi: Beatus vẽter qui te portauit,et vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo beati qui audiunt verbũ dei,& cuſtodiunt illud.

Rectè à D. Paulo dictum eſt: Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi. Et in ſuperioribus audiuimus Chriſtum patri gratias egiſſe, quòd myſterium regni abſcõderit à prudentibus huius ſeculi,reuelarit autem paruulis:hoc quàm verum ſit, præſens factum ſatis declarat. Phariſæi & Scribæ vident opera Chriſti,& calumniantur:mulier verò plebeia tantum abeſt vt contemneret Chriſtũ,vt vel miris laudibus etiã celebraret illius matrem, inquiens, imò exclamans: Beatus venter qui te portauit,&c. O mulierem fortem,quæ non verita Phariſæorum tyrannidem,tanta libertate auſa eſt Chriſti teſtimonium dare innocentiæ. Certè hæc fiducia ſcitiſsi-

mè à Luca perſcripta eſt. Non enim ſcribit hanc mulierem expectaſſe tempus vt vel ſola ſoli acclamaret, ſed ait: Factum eſt cum hæc diceret Ieſus, hoc eſt, cum Ieſus ſua excuſatione Phariſæos prorſus exaſperaſſet, cùm iam omnia erant plena tumultus, illa mulier nihil verita, non apud ſemetipſam muſsitauit, ſed extollens vocem ſuam è media turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. Hæc fiducia ſic placuit Chriſto, vt non ſolùm approbaret eius acclamationem, ſed etiam oſtenderet qua ratione etiam aliis ſalus, beatitas, & iuſtitia contingere poſſet. Inquit enim: Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Vni datum eſt, Mariæ ſcilicet beatiſsimæ virgini, Chriſtum in vtero portare, & vberibus lactare: ſed multis contingere poteſt, vt & ipſi beati ſint, neque ab ea fœlicitate qua Diua Virgo iam fruitur, excludantur. Exemplo itaque huius mulieris diſcamus Chriſtiana confidentia & fortitudine Chriſtum confiteri, huiuſque verba & facta apud aduerſarios propugnare. Poſtremò non tradamus obliuioni quod Chriſtus dicit, quantus ſequatur fructus eos qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Quomodo cuſtodiunt? Vt corde ſcilicet credant, & operibus exequantur. Sequitur.

Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: Generatio hæc, generatio nequam eſt, ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Nam ſicut fuit Ionas ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi iſti.

Supra auditum eſt Scribas & Phariſæos rogaſſe à Domino ſignum aliquod eximium de cælo, & ad hoc pertinet quod Lucas iam refert. Mulier enim illa ſua vocaliſsima exclamatione multos prouocauerat, qui accurrentes, ita vt fit, voluerunt audire & videre quidnam ageretur inter Chriſtum & Phariſæos, putantes fortè Chriſtum oſtenſurum ipſis Phariſæis, vtpote doctis ac ſublimibus viris, aliquod peculiare prodigium. At Chriſtus ſumma libertate reſpondet calumniatoribus ſuis, non ignorans ſcilicet quo animo peterent prodigium aliquod inſolitum. Generatio hæc, inquit, generatio nequam eſt: ſignum quærit, &c. Hæc natio (vult dicere) mala eſt, minimeque ſimplex, vtcunque ſimulent pietatem. Sic enim à me petunt ſignum aliquod eximium, quaſi illo viſo libenter & facillimè ſint credituri, quum tamen in hoc toti ſint, vt quicquid à me factum fuerit, ſtatim paratam habeant calumniam. Ergo generatio nequam

eſt, quam ego intus & extra noui: adeoque generatio indigna, quæ aliquod videre debeat miraculum. Hinc ergo non dabitur generationi huic peſtiferæ ſignum de cælo, quale illa poſtulat, ſed aliud longè excellentius, quale hactenus nunquam viſum eſt, nec vnquam poſtea ſecundum habebit. Dabitur enim illi ſignum Ionæ prophetæ. Nam ſicut Ionas fuit ſignum Niniuitis, ita erit & filius hominis generationi huic. Apud Matthæum explicatius legitur in hæc verba: Sicut Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Hoc certè ſignum nemo imitari poteſt, tale nemo vnquam facere poterit. Legimus quidem aliquos ex mortuis reuixiſſe, ſed qui ſuapte virtute reſurrexerit, præter Chriſtum neminem legimus. Alluſit ergo, & quaſi tacitè indicauit Chriſtus talibus verbis, ſe non latere quid Phariſæi ac ſcribæ moliantur, quodque non ſint ceſſaturi à malitia, donec ipſum in crucem egerint, & in mortem. Porrò ſimul atque à mortuis in triduo reſurrexerit, re ipſa declarabit qualis ſit, quidve de ipſo ſentiendum ſit. Quid enim ei impoſsibile, qui neque à morte, neque ab inferno teneri potuit, quique ſuapte poteſtate ſuam ipſius animam & ponere & reſumere potuit? Certè noſtri Iudæi maiorem partem miraculorum Chriſti, quæ in Euangelio perſcripta ſunt, credunt: at quòd ipſe Chriſtus ex mortuis reſurrexerit, & hoc propria virtute, vt credant, nullis rationibus adduci poſſunt. Quid? Iudæi illi veteres qui traditores Chriſti fuerunt, nullum miraculum Chriſti ſic occultari curauerunt, atque Chriſti à mortuis reſurrectionem. hoc vnico enim perſuaſo, ceu diximus, facilè induxeris hominem vt & alia omnia de Chriſto credat. Poſsim hic adducere, quòd neque Apoſtoli hunc fidei noſtræ articulum facilè credere voluerunt: ſed tranſeundum, & breuitati ſtudendum eſt. Iam, opinor, clarum eſt qua de cauſa Chriſtus Ionę illius meminerit. Quæ ſequuntur, ſic ſe habent.

Regina Auſtri ſurget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit illos, quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis: & ecce plus quàm Salomon hîc.

Locus vnde hæc hiſtoria deſumpta eſt, habetur iij. Reg. xij. & notior eſt hiſtoria, quàm vt neceſſe ſit longo tractatu referre. Eſt & interpretatio ſatis aperta, arguens Iudæorum improbitatem, qui oblatam Euangelij doctrinam acceptare

noluerint, quum gentilis olim mulier tam auida fuerit audire ſapientiam Salomonis, quem tamen lõgis, quod dicitur, paraſangis Chriſtus à tergo reliquit. Vide iam collationem. Regina Auſtri, mulier gentilis, idololatra, legis Dei ignara, audit famam de ſapientia Salomonis, auet hanc audire, non moratur itineris longitudinem, ſed Hieroſolymam properat, vt quod fama volante perceperat, re ipſa audiret &c. At Iudæi, populus Dei, legis cognitionem habens, Meſsiam per multos iam annos expectans, videt, audit, ſentit filij Dei doctrinam & ſapientiam, & tantum abeſt vt hanc amplectatur, vt magis illam calumniari animum induxerit. Igitur cæteris paribus iuſtior eſt regina Auſtri omnibus illis Iudæis qui Euangelij doctrinam acceptare noluerunt. Arguit hic locus eos qui in rebus non magni momenti pluſquam curioſi ſunt: in veritate autem vel inuenienda vel retinenda porrò ſtupidi ſunt atq; ſupini. Arguit item locus hic, verum eſſe quod Chriſtus alibi dicit: Multi primi erunt nouiſsimi, & nouiſsimi primi. Et fit nõnunquam, vt contẽnamus eos qui ſi nõ meliores nobis, certè pares vel non peiores ſunt. Calumniabantur perpetuò ferè Iudæi Gentiles, quum tamen & ipſi nomini & vocationi ſuæ nunquã aut rarò reſpõdebant: hincque nõ rarũ eſt in veteris teſtamẽti literis, quòd Gẽtiles videntur Iudæis præferri. Tranſite ad inſulas Cethim, ait Dominus per Hieremiam, & videte: & in Cedar mittite, & conſiderate vehementer, & videte ſi factum eſt huiuſcemodi, ſi mutauit gens Deos ſuos, & certè ipſi non ſunt dij: Populus verò meus mutauit gloriam ſuam in idolum. Et ibidem: Nunquid obliuiſcetur virgo ornamenti ſui, aut ſponſa faſciæ pectoralis ſuæ? Populus autem meus oblitus eſt mei diebus innumeris. Et hæc quidem capite 2. Capite verò 8. etiam animalia bruta cum Iudæis confert, inquiens: Hæc dicit Dominus, Nunquid qui cadit non reſurget, & qui auerſus eſt, non reuertetur? Quare ergo auerſus eſt populus iſte in Hieruſalem auerſione contentioſa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti. Attendi & auſcultaui, nemo quod bonum eſt loquitur. Nullus eſt qui agat pœnitentiam ſuper peccato ſuo, dicens: Quid feci? Omnes conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus impetu vadens ad prælium. Miluus cognouit in cælo tempus ſuum: turtur & hirundo & ciconia cuſtodierunt tempus aduentus ſui: populus autem meus non cognouit iudicium Domini, &c. Ex his vide-

mus quibus exemplis Iudæis ſuam ipſorum contumaciam exprobrare ſoleat: & quæ ad noſtra tempora referri commodè poſsint, quis non videt? Certè Iudæus cognatum ſuum plus diligit, quàm Chriſtianus Chriſtianum. Iudęi conſtantiores ſunt in infidelitate ſua, quàm nos in fide noſtra. Iudæis peculiare eſt, ſuos liberos erudire, ſic vt aliquem prætextum ſuæ religionis prætendere poſsint: at quid nos pueros doceamus, notius eſt quàm velim. Sed audiamus Chriſtum latius diſſerentem.

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Ionæ. Et ecce plus quàm Ionas hîc.

Hæc hiſtoria ex prophetæ Ionæ libro deſumpta eſt, vnde qui volet, copioſiora legere poterit. Eſt autem rurſus collatio Iudæorum ad Gentes. Niniuitæ ſiquidem gentiles erant, neque legem ſcriptam viderant, nec vllum aliquando prophetam audierant: tamen ſimul atque Ionam prædicantem audiuerunt, huic nihil mali intentarunt, non calumniati ſunt, nec ab ipſo poſtularunt miracula, ſed admoniti pœnitentiam egerunt, ſic vt Deum ad miſericordiam prouocauerint, Deique iram à ſemetipſis amouerint. At Iudæi non tantùm prophetam, ſed prophetarum dominum audierũt, viderunt, miracula innumera ſuis ipſorum oculis conſpexerunt, ſed quid hæc apud ipſos promouerint, quis eſt qui neſciat? Bene admonentem, & ſalutem ipſorum nunquam non quærentem & procurantem, in crucem adegerunt.

Nemo accendit lucernam, & in abſcondito ponit, neque ſub modio, ſed ſupra candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant.

Hac ſimilitudine lucernæ Dominus etiam in ſuperioribus vſus eſt, capite ſcilicet 8. & ferè in eandem ſententiam. Et capite 5. in Euangelio Matthæi ad Apoſtolos eadem locutus eſt. Videtur autem mihi hæc eſſe verborum conſequentia. Chriſtus eiecerat dæmonia, & Phariſæorum ora mendaciis aſſueta obſtruxerat efficaciſsimis argumentis: quod cum illi inuiti audirent, voluit Chriſtus hac ſimilitudine palàm facere, qua ratione nec poſſet nec deberet à miraculorum operatione, vel à prædicatione Euangelij abſtinere, vtcunque inſanirent illi. Nemo, inquit, lucernam accendit, & in abſcondito ponit, &c. Hoc eſt, Nemo in hoc aliquam gratiam à Deo accipit, vt hanc negligat, vt hac in nullius commodum vtatur: ſed potius vt proximis ſuis tan-

to diligentius inſeruiat, quanto cumulatius donis Dei prædictus & donatus eſt. Iam cùm me pater meus cæleſtis in hunc mundum miſerit, vt per me ſeruet mundum, non poſſum ocioſus eſſe, ſed neceſsitas vrget vt prouinciæ ſuſceptæ reſpondeam, quicquid tandem alij de me iudicauerint. Pater meus hanc lucernam igne ſpiritus ſui accendit, ſuper candelabrum poſuit, filium ſuum in hunc mundum miſit, carneque veſtiuit. Ego ſum lux mundi, ait alibi. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis ſitis, &c. Hic certè ſimpliciſsimus ſenſus eius loci mihi videtur: & quæ iam ſequuntur, non malè cohærent.

Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebroſum erit. Vide ergo ne lumen quod in te eſt, tenebræ ſint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & ſicut lucerna fulgoris illuminabit te.

Ea eſt inuidiæ indoles & malus genius, vt de proximi verbis & factis nec poſsit nec velit bene iudicare: ita fit vt quæ ex animo piè & rectè facimus, illa in peiorem partem interpretari nunquam ceſſet. At quæ eſt iuſtitia Dei, tibi non oberit, quomodocunque tandem alij tua facta iudicent, ſi tu modò ſimplici & bona intentione illud exequare. Sic aliena laus tibi non proderit apud Deum iuſtum iudicem, ſiquando impiè egeris. Et ad hoc probandum videtur mihi Chriſtus hanc adiecisse ſimilitudinem. Si enim oculi nomine intentionem cordis, & corporis nomine opera intellexeris, efficies quod iam diximus. diximus autem hæc ex ſententia D. Auguſtini, cuius verba non grauabimur adiicere. Sic autem bonus ille Antiſtes loquitur: Oculum hic accipere debemus, inquit, ipſam intentionem, qua facimus quicquid facimus. Quæ ſi munda fuerit & recta, & illud aſpiciens quod aſpiciendum eſt, omnia opera noſtra quæ ſecundum eam operamur, neceſſe eſt bona ſint, &c. Non ergo quid quiſque faciat, ſed quo animo faciat, conſiderandum eſt. Hoc eſt enim lumen in nobis, quia hoc nobis manifeſtum eſt bono animo nos facere quod facimus. Omne enim quod manifeſtatur, lumen eſt. Nam ipſa facta quę ad hominum ſocietatem à nobis procedunt, incertum habent exitum, & ideo tenebras ea vocauit. Non enim noui cum pecuniam porrigo indigenti & petenti, quid inde aut facturus ſit, aut paſſurus:

& fieri poteſt vt vel faciat ex ea, vel propter eam patiatur aliquid mali, quod ego cum darem, non euenire voluerim, neque hoc animo dederim. Itaque ſi bono animo feci, quod facerem mihi notum erat, & ideo lumen vocatur: illuminatur etiam factum meum, qualemcunque exitum habuerit. Qui exitus quoniam incertus & ignotus eſt, tenebræ appellatæ ſunt, & duplici corde quaſi vmbram facit. Si autem malo animo feci, etiam ipſum lumen tenebræ ſunt. Hinc Chriſtus dicit. Si ergo lumen quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ ſunt? Hoc eſt, Si ipſa cordis intentio (qua facis quod facis) quæ tibi nota eſt, ſordidatur appetitu rerum terrenarum & temporalium, atque cæcatur: quanto magis ipſum factum, cuius incertus eſt exitus, ſordidum & tenebroſum eſt: quia etſi alicui bene proueniat quod tu non recta & immunda intentione facis: quomodo tu feceris tibi imputatur, non quomodo illi prouenerit. Hactenus ex ſententia D. Auguſtini ſuper ſermonem Domini in monte, lib. ij. capite xxj. Iam porrò quid ex prædictis ſequatur, quidve ad hæc inferri poſsit, quis non videt? Si intentio noſtra opus noſtrum aut bonum aut malum facit, certè quæri poteſt, quid iudicandum de illo qui malum opus ex bona intentione fecerit? Ad hæc primo reſpondemus, hominis eſſe Chriſtiani vt ſemper roget voluntatem ſuam à Deo regi, roget ſempiternam illam prudentiam ne aliqua ſpecie boni decipiatur. Intentio ſiquidem noſtra non ſatis eſt ex ſe ad illuminandum operum corpus, cum à ſe fuſca ſit & impia, ac ferè veræ lucis nihil habeat: ideoque neceſſe eſt vt à dei ſpiritu illuſtretur, vt cum Dauide rectè dicere poſsit: Quoniam tu illuminas lucernã meam domine: Deus meus illumina tenebras meas. Pſal. xvij. Secundò reſpondemus hanc regulam de bona intẽtione ſic eſſe limitandam, vt tantùm referatur ad ea opera quæ hypocriſim admittere poſſunt, hoc eſt, quæ per ſe neque mala neque bona ſunt, poſſunt tamen & à bonis & à malis fieri, vt eſt eleemoſyna, oratio, ieiunium, & id genus reliqua. Nam homicidium, aut furtum, aut rapina, & huius claſsis reliqua, non excuſantur bona intentione. Mandatum itaque dilectionis in hoc negotio vtiliſsima eſt regula. Igitur rectè dicunt ſcholaſtici quòd duo neceſſario requiruntur vt oculus ſit ſimplex, vt bona ſit intentio, ſcilicet vt hoc ametur quod finaliter eſt amandum, & eligatur quod iuſtiſsimè eſt eligendum. Neq; enim ſuffecerit ad bonam intentionem, vt in rectum &

bonum finem ordinetur, sed etiam vt per recta & æqua media eò perueniatur. Certè Apostolus non patitur eos qui dicunt: Faciamus mala, vt inde eueniant bona. Exempla nota sunt: vt si quis furatur diuiti alicui, vt subueniat pauperi. Iam pauperi subuenire bonum est, furari autem pessimum est. Videatur hac de re chorus Scholasticorum ij. sent. dist.xl. Habet & Diuus ille adeoque Maximus Basilius in Regula Monachorum cap.xiij. quæ huc mirè quadrant. Quæstio illic est, vtrum liceat homini aliquid dicere vel facere quod sibi videtur bonũ, absque testimoniis diuinę scripturę? Docet itaque quòd in omnibus dictis & factis nostris egeamus duce itineris spiritusancto, vt nos ducat in omnem veritatem. Deinde addit Basilius: Quia in omnibus negotiis & verbis in quibus versamur, quædam quidem in scripturis diuinis distinguuntur, quædam verò reticentur. In his ergo quæ scripta sunt, nulla prorsus licentia permittitur cuiquam vel admittere quod prohibitum est, vel omittere quod præceptũ est: cũ ipse Dominus ita præceperit dicẽs: Et custodi verbũ hoc quod ego mando tibi hodie, non adiicies ad illud, neque auferes ab eo. In his autem quæ scriptura reticuit, regulã nobis Apostolus posuit, dicens euidenter: Omnia licent, sed nõ omnia ædificant. Omnia licent, sed non omnia expediunt. Nemo quod suum est quærat, &c. Hactenus ex sententia Basilij dicere placuit. Iam cœptum ordinem ingrediemur.

Et cum loqueretur, rogauit illum quidã Pharisæus vt pranderet apud se. Et ingressus recubuit. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.

Exemplum hoc egregiè nobis declarabit quàm verè prædixerit Dominus de oculo duplici, hoc est, de intẽtione mala. Solet enim Lucas doctrinæ ac verbis Christi plerunque viua exempla adiicere. hic enim Pharisæus nobis probabit quid sit habere oculum duplicem, & ex hoc vno licebit colligere quales alij fuerint. Siquidem Pharisæi cum haberent oculum vitiatum, iustitiam constituentes in cæremoniis corporalibus, & negligerent ea quæ non cernũtur nisi puris oculis, hoc est mundo corde, ibi putabant esse lumen vbi erant tenebræ, & tamen maximè impingebant, quum sibi viderentur pulchrè ingredi: & illic iudicabant esse graue crimen, vbi nullum erat: vbi verò grauis erat culpa, nullam esse putabant. Hic igitur Pharisæus de quo nobis sermo institutus est, rogauit Iesum vt pranderet apud se. Non recusauit Iesus,

nulli ſe nõ præbens,vt omnes ad ſe pertraheret. Quum autẽ Dominus accubuiſſet illotus, idque præter morem Phariſæorum, cœpit Phariſæus tacita ſecum cogitatione mirari, quid eſſet cauſæ cur non lauiſſet Dominus priuſquam accubuiſſet,nimirum hanc Domini intermiſsionem in peſsimam partem exponens. De hac Phariſæorum conſuetudine exorta eſt illa diſceptatio,cuius Matthæus cap.xv.meminit,de nõ lotis manibus. iſtic enim diſcipuli, hic autem Dominus accu ſatur. Et in nuptiis apud Euangeliſtam Ioannem inuenimus ſex hydrias poſitas ſecundum purificationem Iudæorũ. Sed audiamus Chriſti reſponſum.

Et ait Dominus ad illum: Nunc vos Phariſæi quod deforis eſt calicis & catini mundatis: quod autem intus eſt veſtrum, plenum eſt rapina & iniquitate.

Marcus Euangeliſta ſic alibi ſcribit: Phariſæi & omnes Iudæi niſi crebro lauerint manus,non manducant,tenentes traditiones ſeniorum:& à foro niſi baptizentur, non comedũt, & alia multa ſunt quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum,&c. Hinc ergo liquet qua occaſione Chriſtus in hanc diſceptationem cum Phariſæo venerit. Nos negotium hoc & breuiter & dilucidè expediemus. Accuſat & obiurgat Dominus Phariſæũ hunc,& in hoc alios omnes, quòd mundarent & lauarent ſua pocula,calices,paropſides,catinos,& reliqua id genus vaſcula,quæ vel ad potum vel ad eſculenta pertinebant,de interna autem corporis ſui immunditia nihil erant ſoliciti. Non autem hoc dicit Chriſtus, quaſi impium ſit externa illa vaſa in miniſterium hominum apta lauare,hoc enim ciuilitatis eſt, non impietatis:ſed quòd Phariſæi ex externis illis metirentur puritatem animi,de vera pietate & puritate animi ne per ſomnium quidem cogitantes. Externa igitur illa adiaphora ſunt,& iuxta vtentis affectum iudicari debent. Sic & in omnibus cæremoniis iudicandum eſt,non vt hæ pium cor faciãt, ſed vt hoc illas acceptabiles faciat. Quæcunque enim impij imitari poſſunt,hæc non ſunt certiſsimæ pietatis teſtes infallibiles. Omnia ſiquidem quæ in ſpeciem bona ſunt,hypocritæ referre poſſunt:at veram animi munditiem,veram fidem, referre poſſunt minimè. Sed nos hac de re nonnihil diximus in Matthæi noſtri caput.xv.vnde qui volet,requirat. Eccleſia noſtra,ſicut & forum etiam publicum,nõ poteſt regi abſque cæremoniis aliquot externis:ſed diligenter diſpiciendum eſt

Cap 7.

vt omnia suo loco habeantur. Quæ ad honorem Dei & charitatem proximi promouendam faciunt, nulla ratione negligi vel contemptui haberi debent: at his omnibus, à quibuscunque tandem institutæ fuerint, Domini mandatum præferendum est. At Pharisæi, sicut diximus, traditiones seniorum, traditiones humanas, longè præferebant diuinis legibus. Religionem putabant bene lotis manibus discumbere: at quòd corda sua ipsorum & rapinam & iniquitatem sitiebant, susque deque ferebant. Lauare manus neque pium neque impium est, at rapere vel desiderare tantùm aliena, plusquam impium est. Sic ergo Christus hunc suum hospitem alloquitur: Vos Pharisæi corpus subinde lauatis, lauatis calices & catinos, ex quibus neque boni neque mali fieri poteritis: at rapinam & iniquitatem cordibus vestris non excutitis, quum tamen inde deterrimi fiatis. Creditis vos inquinari si biberitis ex illoto calice, aut ederitis ex catino non loto: & puri vobis videmini, si calix simul & catinus, & quod in illis est, fraude & rapina partum sit.

Stulti, nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit? Veruntamen quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Neminem hic moueat quòd Christus Pharisæos stultos nominat, quum tamen hoc ipsum nobis interminatus fuerit, inquiens: Qui fratri suo dixerit fatue, reus erit gehennę ignis. Neque enim simpliciter prohibuit Christus ne alter alterũ fatuum appellitet, sed prohibuit ne quis odio, inuidia, aut cõtemptu motus, fratri sic conuicietur. Quod autem hic à Christo fit, charitatis est, non odij. neque enim vult contemnere Pharisæos, sed potius emendare. Sic alibi proprios suos discipulos alloquitur, dicens: O stulti & tardi corde ad credendum. Et Paulus Galatas suos, quos tanquam filios diligebat, increpaturus inquit: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati, &c. Et iterum: Sic stulti facti estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Galat. iij. Sic & alia huius generis mandata limitanda sunt. Certè scriptura dicit: Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Hæc ideo adieci, ne quispiam hic offenderetur à Christo audiens Pharisæos vocari stultos, qui tamen ne idem faceremus nos prohibuit. Quid autem sibi volunt hæc verba Domini: Nonne qui fecit quod deforis est, etiam id quod deintus est fecit? Hæc verba Domini non sunt refe-

renda ad ea quæ de calice & catino dixit, sed ad lotionē manuum, quæ & ipsa Pharisæis frequens in vsu fuit. Vult autem dicere Dominus: Non suffecerit vobis Pharisæis, quòd externè solum lauamini, quasi internè nulla lotione opus sit. Certè qui fecit corpus, fecit & animā: & necesse est vt vtraque pariter aut saluentur aut pereant. Proinde necesse est vt vtraque munda sint. Imo par erat priorem esse curam eius partis quæ potior est: sed interim vobis ipsis blādimini quasi abūde puris, si corpus & vasa subinde laueritis. Nam sicut nulla vtilitas fuerit poculum extrinsecus esse mūdum, intrinsecus autem repletum esse sordibus: ita nulla erit vtilitas si corpus extrinsecus lotum fuerit, anima autem vitiis inquinata fuerit. Sed quid interim Pharisæo faciendum, vt intus & extra mundus sit? Audi Dominum Christum, qui non est cōtentus mala detestari, sed etiam vult docere bona. Veruntamen, inquit, quod reliquum est, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Egregium hoc est pharmacum ad morbos Pharisæorum. His enim paulò antè exprobrauerat rapinam & iniquitatem: at his nihil ęque repugnat atque eleemosyna. Rectè ergo Dominus dixit: Date eleemosynam, & omnia munda erunt vobis. Quod tamen non sic accipiēdum est, ac si sola eleemosyna homini ad salutem sufficere possit: quoniam & alia nobis mādata à Domino præscripta sunt vt in illis ambulemus. Neque enim hic voluit Christus præscribere Pharisæo omnia quæ ad salutem cōsequendā ab homine requiruntur, sed tantū medelam adhibere potiori Pharisæorum crimini, nimirum auaritiæ, rapinæ, & iniquitati. Errāt ergo qui aliis impietatibus studentes, sola eleemosynarū elargitione sibi parare cogitant vitam æternam. Hac enim de re sic loquitur D. Augustinus: Sanè qui sceleratissimè viuūt, nec curant talem vitam moréſque corrigere, & inter ipsa facinora & flagitia sua eleemosynas frequentare non cessant, frustra sibi ideo blandiuntur, quoniam Dominus ait: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quam latè pateat, non intelligunt. Neque enim hoc intelligere licebit, vt Pharisæis non habentibus fidem Christi etiam si non in eum crediderint, nec renati fuerint ex aqua & spiritu sancto, munda sint omnia, tantùm si eleemosynas dederint, sicut isti eas dandas putant, quum sint immundi omnes quos non mundat fides Christi, de qua scriptum est: Mundans fide corda eorum. Actorum xv. Porrò si

quis volet eleemoſynæ nomen & latè & ordinatè accipere, & illam vt decet dare, à ſe ipſo debet incipere, & eã ſibi primùm dare. Eſt enim eleemoſyna opus miſericordiæ: veriſsiméque dictum eſt: Miſerere animæ tuæ placens Deo. Eccleſiaſtici xxx. Non autẽ miſeretur animæ ſuæ, nec placet Deo, qui tantùm aliis facultates terrenas impartit, animæ autẽ ſuæ ſalutem præterea non curat. Et hæc quidem hactenus ex ſententia Diui Auguſtini in Enchiridio ad Laurẽtium, cap. lxxv. & lxxvj.

Sed væ vobis Phariſæis, qui decimatis mentham & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium & charitatem Dei. Hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

Videtur certè hic Chriſtus ſatis inciuilis & inhumanus eſſe conuiua, qui ſic inuehitur in eos quorum humanitate paſcitur. Sed quis ſcit quo animo Phariſæi Chriſtum inuitauerint? fortè non vt ipſum ſic honorarent, ſed potius vt obſeruarent ipſum, ne quid ſcilicet pręter decorum & honeſtatem vel diceret, vel faceret. Solent enim interdum peſsimi quique ſimulare humanitatẽ erga bonos & ſimplices, vt ſic quaſi ineſcatos nihílque tale cogitantes opprimere poſſint. Porrò quomodocunque tãdem hoc ſe habeat, Chriſti fuerat ad impietates illas Scribarum & Phariſæorum minime conniuere, aliter enim ſi feciſſet, putaretur ventris negotium egiſſe. Sic ergo inuehitur in beſtias illas: Væ vobis Phariſæis, qui decimatis mentham & rutam, hoc eſt, etiam olerum viliſsima, & præteritis iudicium & charitatem Dei, hoc eſt, fraudulenter agitis cum proximo, & à charitate in Deũ eſtis alieniſsimi. Sed quæritur quare imprecetur Dominus Phariſæis tam dira propter decimationem olerum? An ne peccatum eſt dare decimas de omnibus fructibus? Certè in lege ſcriptum eſt: Decimas tuas non tardabis reddere. Exod. xxij. Et rurſum, Decimã ſeparabis de cũctis fructibus terræ, &c. Deute. xiiij. Hoc opinor ſi fecerit Phariſæus, non peccabit. Quid ergo dicemus? Non increpantur hoc loci Phariſæi quòd decimas dãt etiam de minutiſsimis oleribus, ſed quòd his datis putant ſe omne penſum abſoluiſſe, iudicium autem & charitatem porro negligunt. At Deus non ſolùm de decimis præcepta dedit, ſed & de aliis quæ ad charitatem proximi faciũt. Nam qui dixit, Decimas tuas non tardabis reddere: idem dixit, Diliges proximũ tuum ſicut teipſum. Et, Non concupiſces rem proximi tui. Rectè ergo hic dicit Chriſtus, Hæc oportuit fa-

cere,& illa non omittere: nimirum quoniam & hæc & illa à Domino præcepta fuere. Certè non est piarum mentium sic ventilare Domini præcepta, & ex his eligere vel reprobare quæ volueris. Sed hac de re aliàs etiam nonnihil diximus. Quod ad decimarum rationem adtinet, nihil dicemus. Dandæ certè sunt quousque hoc iusserit aut remiserit magistratus. Disputatur quidem iuréne diuino an humano dādæ sint: sed certè dandas esse omnes consentiunt, hoc quod hic adiecisse suffecerit.

Væ vobis Pharisæis, qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.

Sedere in primis synagogæ cathedris, vel salutari honorificè in foro, peccatum non est: sed hæc amare, propter hæc omnia facere, planè stultum & impium est. Præsidibus certè tam spiritualibus quàm secularibus suus debetur honor, sua reuerentia: at qui his intumescunt, meritò hic à Christo obiurgantur. Paulus dixit: Honore inuicem præuenientes. Et, Cui honorem, honorem: Cui timorem, timorem, &c. Errant igitur, vt qui maximè, qui nullam personarum differentiam in Christianismo ferre possunt. Valeant itaque Anabaptistæ cum fictitiis suis fraternitatibus, qui omnem Christiani orbis ordinem interturbare conati sunt.

Væ vobis, quia estis vt monumenta quæ non parent, & homines ambulantes supra nesciunt.

In proximo notauit Christus in Pharisæis ambitionem, qua ex dignitatibus suis intumescebant: at hoc dicto arguit eorundem pestilentissimam hypocrisim. Simulabant enim pietatem, cum tamen ipsis nihil vel pietatis vel frontis vel bonæ mentis inesset. Orabant non pro impetranda peccatorum remissione, nec agebant diuinæ bonitati gratias, sed aliud quid spectabant, nimirum applausum populi. Sic eleemosynas dabant nulla commiseratione, sed detestanda ambitione commoti. Ieiunabant, non ad mortificandum carnis suæ voluptates, sed ad conciliandum pietatis titulum. Omnia, inquit Christus, faciunt vt videātur ab hominibus. Breuiter quod erant, videri nolebant: quod non erant, videri volebant. Apparebant externè homines Deo deuotissimi, quum tamen nihil minus erant. Iam externus ille color per se non vituperatur, sed quod ex corde nō ꝓcedit, vituperatur. Ergo assimilantur sepulchris quæ extrinsecus aliquando speciosa sunt, sed intus plena sunt fœtoris, &c.

Respondens autem quidam ex legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens, etiam contumeliam nobis facis. At ille ait: Et vobis legisperitis væ, quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas.

Peculiaris hic est genius hypocritarum, hoc est eorum qui tantùm specietenus pij atque probi sunt, vt vel leuiter reprehensi statim irritentur, irascantur, acerbásque apologias parent, ad recriminandum quàm ad resipiscendum promptiores. Simile ingeniū in Legisperito hoc videre licet, qui verbo non nominatus, sed à propria suiipsius conscientia tactus, non potest æquo animo ferre dissertationem Domini nostri Iesu Christi, sed re ipsa declarat verū esse quod vulgi fertur prouerbio: Si quis in magnum numerum canum lapidem iecerit, illum solum clamare qui ictus fuerit: & quod docti loquuntur:

Conscius ipse sibi, de se putat omnia dici.

Christus siquidem Dominus, Pharisæorum iniquitatem taxabat tantùm, legisperitorum nullam faciens mentionem: at legisperitus simili detentus morbo, Christi sermonem etiam ad se pertinere putans, inquit: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis. Scilicet egregiis illis viris parcendum fuerat, & sola plebecula traducenda. Quid porrò ad hæc Iesus? Certè assentiri nescit, à Deo venit, viam Dei in veritate docet, hoc quod alibi vltro fatentur Herodiani, nec respicit personas hominum, nec ipsi cura est de aliquo: ergo & legisperitos obiurgare animum inducit, non calumniandi, sed sanandi animo, dicens: Et vobis legisperitis væ, quia oneratis homines oneribus quæ portare non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas. Non culpantur hic legisperiti quòd onera illa hominibus imposuerint (si modò de onere legis Mosaicæ locus hic intelligēdus est) sed quòd ipsi onera illa ne digito quidem attigerunt. Legi siquidem diuinæ nihil detrahendum fuerat: at decebat bonos legislatores, non tantùm legis obseruantiam quærere, sed & verbo & exemplo hanc ipsam ex animo præstare. Fit autem plerunque vt in aliis simus strenui censores, nobis autem satis blande ignoscamus. Sequitur.

Væ vobis qui ædificatis monumenta prophetarum, patres autem vestri occiderunt illos: profectò testificamini, quòd consentitis operibus eorum, quoniam ipsi quidem occiderunt illos, vos autem ædificatis eorum sepulchra.

Hæc in cunctos principes Iudæorum dicuntur, non in solos legisperitos. Ad ostentationem enim suæ integritatis extruebant monumenta Prophetarum, insinuare volentes Prophetas non morte, sed summa veneratione fuisse dignos: qui autem ipsos Prophetas occidissent, fuisse detestabiles. Iam si malè faciunt, qui ne veritatis præcones audire cogantur, Prophetas Domini occidunt: quid de illis sentiendum, qui eadem de causa Prophetarum Dominum occidere non verentur? Ergo si patres Iudæorum peccauerunt Prophetas occidendo, certè multo magis peccant illorum filij, Christum Dei filium ad mortem quærendo. Rectè ergo dicit Christus Pharisæos, & reliquam eius generis fecem, patribus Prophetarum occisoribus consentire, non quidem quasi idem sit Prophetam occidere, & Prophetæ sepulchrum extruere: sed quòd patres & filij fuere veritatis inimici, paratiores veritatis præcones occidere, quàm veritatis prædicationem æquanimiter ferre. Explicatius leguntur hæc apud Matthæum. Væ vobis, inquit, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia ædificatis sepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non fuissemus socij eorum in sanguine Prophetarum. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum qui Prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum. Sic & in Luca iam sequitur.

Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur, vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista, à sanguine Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione.

Sapientia Dei, de qua Christus loquitur, non magno labore inuestiganda est. Christus enim ipse à Paulo prædicatur Dei sapientia esse, & in ipso omnes thesauros sapientiæ & scientiæ esse absconditos, eodem Paulo admonente non ignoramus. In Matthæo porrò sic legimus: Ideo dico vobis: Ecce ego mitto ad vos Prophetas, &c. Matth.xxiij. Ergo Christus est ille qui Iudæis iam olim miserat Prophetas, & iam fatetur se non ita multo post etiam alios velle mittere, quò mundo testatum faciat Iudæos sua malitia, non Dei negligētia perire. Placuit Lucæ hoc loci ponere Dei sapientiam, non filium hominis, vt sic maius pondus habeat Christi

ſermo. Neque enim audiendi ſunt ſupercilioſi illi Phariſæi, contra quos hic Chriſti ſermo inſtitutus eſt. horum enim ſapientiam fecit Deus ſtultam: at dei ſapiẽtia, qui eſt Chriſtus, fallere poteſt neminem. Hæc ergo dei ſapiẽtia dixit ſe miſſuram prophetas & Apoſtolos, &c. Miſit quemadmodum pollicita eſt: & boni illi Prophetę & Apoſtoli ad Iudęos miſſi, perſecutionem paſsi ſunt, lapidati ſunt, occiſi ſunt, iuxta quod prædictum fuerat à Chriſto, qui eſt Dei ſapientia. At Iudæi hæc impune non fecerint, vtcunque impiis videatur. lento ſiquidem gradu ad vindictam ſui diuina procedit ira: tarditatem autem, ſupplicij grauitate compenſat. Dabunt enim pœnas grauiſsimas omnis ſanguinis iuſti qui effuſus eſt à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem, &c. Phariſæi ſiquidem nouerũt occiſionem Abel & Zachariæ iniuſtam fuiſſe: at nihilominus quod in aliis accuſant, idem ipſi perpetrare non dubitant. Si iniquum eſt ex inuidia occidere quempiam, ſi iniuſtũ eſt bene monẽtem occidere: vt quid Phariſæi & Sacerdotes quærunt occidere, ſola inuidia moti, Chriſtum innocẽtiſsimum, & nihil aliud quàm patris ſui cæleſtis gloriam, & noſtram ſalutem procurantem? Ergo tanto grauius punientur Iudæi illi, quanto certius notitiam veritatis habuerunt. Seruus ſiquidem ſciens voluntatem Domini ſui & non faciens, plagis vapulabit multis, &c.

Væ vobis legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis.

Sunt qui clauis huius nomine intelligunt verum intellectum & vſum legis, & per eos qui introibãt, intelligunt Prophetas, qui legis verum vſum & intellectum docuerunt: ſed à Phariſæis, Scribis, & legiſperitis occiſi ſunt. At nos clauis nomine legem ipſam, cuius veram interpretationẽ legiſperiti ſibi vendicabant, intelligimus. Lex enim pædagogus noſter fuit ad Chriſtum. Et Chriſtus ipſe dicit: Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi. de me enim ille ſcripſit. Et rurſum: Scrutamini ſcripturas, illæ enim teſtimonium perhibent de me. Iam legiſperitos conueniebat ſic interpretari legem, vt populus ex legę manuduceretur ad Chriſtum. Legis verò periti populum magno ſtudio, ſummíſq; laboribus à Chriſto abducere conati ſunt. Lex promittit Prophetam, hoc legunt legiſperiti in auribus populi. At iam venit propheta: legiſperiti vocant eundem aduerſarium legis. Lex iubet audire

dire prophetam illum: at legiſperiti decreto cauẽt,vt ſi quis cõfiteatur Chriſtum,è ſynagoga excludatur. Populus admiratur opera ipſius Chriſti, incipit credere, at hoc legiſperiti maximè cauent,dicentes: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Sed hæc aperta ſunt.

Cum hæc ad illos diceret, cœperunt Phariſæi & Legiſperiti grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis, inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accuſarent eum.

Hic eſt genius hypocritarum, vt quod ſunt, audire nolint. Fructus enim ſunt iniquæ hypocriſis, grauiter inſiſtere, os Chriſti opprimere multis, inſidiari ei, & quærere aliquid capere de ore eius, vt eum accuſent: hoc quod iam Phariſæi faciunt. Cùm enim debebant agnoſcere & confiteri iniquitatem ſuam, & veniam à Chriſto petere: ipſi multo magis iritantur, iniquitati iniquitatem adiicientes, grauiter inſiſtunt, rixantur, & multa obiiciunt vni Chriſto, vt vel ex multis aliquid ipſum lateat, vel ſilentio oblita pertranſiens, videatur à Phariſæis victus. Eiuſmodi multa exempla nobis Euangelium multis in locis ſuppeditat, vt non ſit neceſſe multis hic diſputare. Certè malus genius eſt in homine, qui non vult agnitæ etiam veritati cedere. Pij autem hominis eſt ex animo ſectari veritatem, inuentam amare, amatam nunquam velle relinquere. Pij hominis eſt vt doctori inſtet, non vt doctorem vexet, ſed vt à doctore quæ vera ſunt diſcat. Pij hominis eſt non multa quærere, ſed neceſſaria. Phariſæi autem hoc loci penitus diuerſum faciunt, Chriſto grauiter inſtant, multa ex ipſo rogant, omnia verba ipſius diligenter obſeruant: ſed in quem finem? Audi Lucam: Vt accuſarent eum, inquit. Prohibeat Deus tales Phariſæos ab omni Chriſtianorum conuentu. Valeant fuci illi, qui quod alij mellificant, ipſi deuorare non ceſſant. Sit autem huius capitis finis.

CAPVT XII.

MVltis autem turbis concurrentibus, ita vt ſe inuicem conculcarent, cœpit dicere ad diſcipulos ſuos. Attendite à fermento Phariſæorum, quod eſt hypocriſis.

Apud Matthæum ſic legimus, Cum veniſſent diſcipuli Ieſu trans fretum, obliti ſunt panes accipere. Qui dixit illis: Intuemini & cauete à fermento Phariſæorum & Sadducæo-

rum,&c.Et sequitur. Tunc(increpati scilicet à Christo) discipuli intellexerunt quia non dixerit cauendum à fermento panum,sed à doctrina Pharisæorum & Sadducæorũ. Matthæi xvj.Apud Marcum verò dicit: Videte & cauete à fermento Pharisæorum & fermento Herodis.Mar.viij. Hic autem apud Lucam nostrum apertis verbis Christus ipse explicat quid fermenti nomine intelligi velit,inquiens:Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis. Nouerat enim Dominus Iesus insanabilem esse Pharisæorum malitiam,ideoque voluit illorum hypocrisim palàm traducere, ne quis incautus illorum simulatione falli posset. Et vide quàm egregiè hic delusi sunt Pharisæi. Tentabant enim ipsum Christum venari in sermone,vt turbis eum nudarent. At res in contrarium euenit: magísque adierunt turbæ, & in turbas innumerás colligebantur: & ita singuli cupiebant appropiare ei,vt & se inuicem conculcarent. Cæterùm & nobis dictum esse vt caueamus ab hypocrisi Pharisæorum, putare debemus, hoc est vt nihil fictè, nihil simulatè faciamus, sed omnia ex animo, & in veritate. Neque enim curat Dominus quid facias,sed quo animo facias: & iuxta cor tuum potius,quàm iuxta facta tua à Domino iudicaberis. Et vt quid amplius dicam,si cor tuum bonum fuerit,laudaberis,etiam si non dabitur facultas operandi. Et fit aliquando vt etiam in speciem benefacta vituperẽtur,id quod apud Matthæum videre est,quum bono animo non fiunt. Sed quoniam in superioribus hac de re plura diximus,ad sequentia diuertimus.

Nihil enim opertum quod non reueletur: neque absc̃oditum quod non sciatur: quoniam quæ in tenebris dixistis,in lumine dicẽtur: & quod in aurem locuti estis in cubilibus,prædicabitur in tectis.

Hæc tam clara sunt,vulgóq; nota & vsurpata,vt nulla longiori explanatione opus habeant,dicta verò sunt,ne quis hypocrisim suam perpetuò latere posse putet. Vtcunque enim quispiam homines fallere potest sua simulatione, certè Deũ fallere nequit.Homo videt in faciem,inquit Scriptura,Deus autem intuetur cor.Et in Euangelio de Christo legitur: Ipse enim sciebat quid esset in homine, &c. Potest autem & hic locus referri & ad diem extremum, de quo Paulus inquit: Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Est autem hæc sentẽtia Domini memoriæ cõmendanda,qua dicit:Nihil opertum,quod non reueletur

&c.Quisquis enim in omnibus factis hæc cogitaret, à multis certè impietatibus & flagitiis abstineret. Sed videamus alia.

Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent amplius quid faciant. Ostendam autem vobis quem timeatis. Timete eum qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.

Sunt qui palàm profiteri nõ audent quod verè sunt, & quare non ausint, habent causam. Pharisæi non audebant palàm ostendere quales essent, quoniam mali erant, & volebant videri boni. qua de re iam paulo supra dictũ est. At licet alios inuenire qui quum boni sint, palàm testari non audent, & ad tales pertinet quod hic à Domino dicitur. In primitiua certè Ecclesia multi Christiani aliásque boni viri negabant se esse quod erant, tum amore vitæ præsentis, tum timore tormentorũ quæ videbant Christianis parata. Ad tales ergo loquitur hic Christus, inquiens, Dico vobis amicis meis: Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, &c. sed timete eum qui postquam occiderit corpus, potestatem habet animam mittere in gehẽnam. Certè moriatur necesse est corpus, siue breui siue post multos annos. At anima vt corpus interimi non potest, sed necesse est semper viuat. Qui ergo corpori suo propter Christum non parcit, animæ maximè parcit: qua de re in Matth. cap.x. fusius diximus. Adnotauit hoc loci Theophylactus quòd Christus non dicit: Timete eum qui postquam occiderit, mittit in gehennam, sed potestatem habet mittere in gehennam. Non enim semper qui moriuntur peccatores, inquit Vulgarius, mittuntur in gehennã, sed sunt in potestate Dei, vt etiam dimitti possint. Hoc autẽ, inquit, dico propter oblationes & distributiones quæ fiunt pro defunctis, quæ non parum conducunt etiam his qui in grauibus peccatis mortui sunt &c. Summè itaque nobis hic obseruandum puto, ne vitæ præsentis amore in Christum peccemus. Fit enim plerunque vt quod Christo negas, naturæ negare possis minimè. Cicero alibi ait: Naturam nobis vitæ vsuram dedisse tanquam pecuniæ, & hoc nulla præstituta die. Quid est igitur, inquit, quod querare, si natura repetit cum vult? Ea enim conditione acceperas, &c.

Oblationes pro defunctis.

Nonne quinque passeres veneunt dipondio? & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis vos.

Quoniam Christus admonuerat non esse eos timendos qui occidũt corpus, & dein quid amplius facere posint non habent,re ipsa declarauit bonis discipulis suis imminere exitium. Igitur ne mala illos suspicio terrere posit,quasi Christus non posit cohibere pestes illos Tyrannos,aut quid illo inuito discipulis accidere posset,addit quæ iã prædicta sunt: nimirum tribulationes & cruciatus illos nec inuito nec inscio Deo fieri. Quî enim posset Deus negligere suos charisimos discipulos, qui nec passeres inutiles nimirum & viles auiculas negligit? Aut quid posset Dominum de discipulis latere, quum nec passerculus in terram cadat ignorante Domino? Et quomodo possunt discipuli Deo esse incogniti,quum vel illorum capillos etiam in numerato habeat? Nihil igitur est quod discipuli timere debeant, quicquid tandem contra ipsos moliantur tyranni. Est autem hæc consolatio cõtra crucem,à singulari prouidentia Dei, qua ipse curat pro confessoribus veritatis,ita vt non posint persecutores aliquid incõmodi illis addere sine voluntate Dei,& permisione diuina. Est autẽ hæc & firmisima & supra modum necessaria consolatio. Nam in aduersitatibus & tribulationibus plerunque sic sumus adfecti, quasi Deus nostri amplius non recordetur. Contra hanc falsam persuasionem in Psalmis militat Dominus dicens: Cum ipso,viro scilicet probo, sum in tribulatione,eripiam eum,& glorificabo eum,&c.

Dico autem vobis, omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus,& filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei.

Superioribus hæc cohærent. Omnia enim eò tendunt,ne vlla re vel moti vel seducti abnegemus Christum. Dixerat siquidem paulò antè de gehenna, quæ certè fidelibus non videtur lusus, addit patrem cælestem suos non posse negligere, cum etiam volucres minutisimas curare soleat. Iam addit maximam mercedem, nimirum se etiam pro discipulis agniturum illos qui cõstanter confitebũtur nomen ipsius: abnegantes autem seipsum non agniturum. Iam quis est qui nesciat quàm terribilis vox sit, ab eo quem nihil latere potest,audire: Amẽ dico vobis,nescio vos,&c? Rectè ergo Paulus de seipso dicit: Non enim me pudet Euangelij. Et ad Timotheum suum scribit: Noli erubescere testimonium Domini nostri,neque me vinctum eius. Non enim dedit nobis

Deus ſpiritum timoris, ſed virtutis & dilectionis & ſobrietatis.ij.ad Timoth.j. Ad Philippen.verò ſcribit: Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolum vt in eum credatis, ſed vt etiam pro illo patiamini.Philip.j. Cæterùm quatenus,quando,& vbi confitēdus ſit Chriſtus,& omnia quæ Chriſti ſunt, in Matth.cap.x.abunde docuimus.Sic certè confitendus eſt, vt interim non demus ſanctum canibus, neque proiiciamus margaritas ante porcos.Legimus Paulum à fratribus in ſporta demiſſum per murum: & legimus eundem paratum non ſolum alligari,ſed & mori pro Chriſto:Omnia verò ſuo loco. Summa totius negotij eſt, ne aliquid præferamus Chriſto: huius gloriam & honorem,quantum in nobis eſt,vbique & ſemper propagemus.

Et omnis qui dicit verbum in filium hominis, remittetur ei: ei autem qui in Spiritum ſanctum blaſphemauerit,non remittetur.

Eorum qui negant Chriſtum, magna & memorabilis eſt differentia. ſunt enim qui ipſum negant ex ſola imbecillitate,corporis cruciatus timentes,hoſque vitare & effugere volentes. Alij porrò tantùm in hoc negant Chriſtū,vt liberius vti & frui poſsint rebus temporalibus,honore,poteſtate, diuitiis:cuius rei multa in hiſtoriis ſanctorum exempla extant. Alij denique & negant Chriſtum & blaſphemant ſola malitia & inuidia ducti,non ignorātes, ſed ſcientes quis & qualis ſit. Huc pertinet magna pars Scribarum,Phariſæorum & Pontificum, qui mera inuidia Chriſtum reiecerunt. Abnegauit Petrus Chriſtum ore, non corde, crucem nimirum timens. Nicodemus agnouit Chriſtum, ſed huius mauult eſſe occultus quàm apertus diſcipulus. Abnegarunt & alij multi Chriſtum, nulla vel malitia vel inuidia ducti, ſed ſola ignorantia ſeducti, non credentes Dei filium talia agere, qualia agebat Chriſtus. Videbant Chriſtum edere, bibere, dormire, familiarem eſſe publicanis & peccatoribus: ignorabant item virgineum partum, & ideo non poterant ſibi perſuadere Ieſum illum eſſe Dei filium: ideoque miracula videntes,non calumniabantur, ſed admirabantur. His igitur & talibus, etiam ſi quid dixerint contra filium hominis, facilè remittitur, & pro talibus etiam rogat Dominus ipſe, inquiens: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Sed de Phariſæis & Pontificibus aliud ſentiendum, qui maluerunt opera filij Dei calumniari, quàm poteſtate & honorē ſpoliari. Hi ergo quoniam benè agnitæ veritati ſola inui-

Vide D. Auguſt. de peccato in Spiritū ſanctū de Sermo. Domini in mōte lib.1.F.vlti.b.

dia moti contradicere solent, certè maius subibūt iudicium, immo peccant in spiritum sanctum, peccato quod neque in præsenti neq; in futuro seculo remittetur. Cæterū quoniam de peccato in spiritum sanctū, hoc est de peccato irremissibili, nō tā difficilis quàm periculosa est disputatio, non ausim mare hoc profundum altius ingredi, sed malim D. Augustini benè piam sententiam proferre. Hic in expositione epistolæ ad Romanos inchoatæ sic scribit: Ille peccat in Spiritū sanctum, qui desperans vel irridens atque contemnens prædicationē gratiæ, per quam peccata diluuntur, & pacis per quam reconciliamur Deo, detrectat agere pœnitētiam de peccatis suis: & in eorum impia atque mortifera quadam suauitate perdurandum sibi esse decernit, & in finem vsque perdurat. Et ibidem dicit per repetitionem, perseuerantiam in nequitia & malignitate, cum desperatione indulgētiæ Dei, peccatum in Spiritum sanctum esse. Et in ipso libro siue homilia quam de peccato in Spiritum sanctum inscripsit, scribit impœnitentiam esse spiritus blasphemiam, quæ non remittetur neque in præsenti seculo, neque in futuro. Addit autem Augustinus, illam impœnitentiam vel cor impœnitens, quamdiu vnusquisque in hac carne viuit, non posse iudicari. De nullo enim desperandum est, inquit, quamdiu patientia Dei ad pœnitentiam adducit, nec de hac vita rapit impium, qui nō vult mortem impij, sed tantùm vt reuertatur & viuat. Paganus est hodie, vnde scis vtrum futurus crastino sit Christianus? Iudæus infœlix est hodie: quid si cras credat in Christo? Hæreticus est hodie, quid si cras sequatur catholicam veritatem? &c. Hactenus ex Diuo illo Antistite Augustino. Scholasticos etiam Doctores quæstio hæc aliquandiu occupatos habuit, sicut videre licet in. ij. Senten. distinctione xliij. quę nos omnia, compēdio gaudentes, non adducemus. Porrò videtur hic locus de peccato in Spiritum sanctū præcipuè à Christo adductus contra eos qui non dubitant homines adhortari ad abnegationem Christi, opera & virtutes Christi non Spiritui sancto sed potius dęmonibus adscribere nō dubitantes. Neque enim clam est quibus artibus Iudæorum & gentilium tyranni multos fideles à Christi professione deiecerint. Illi ergo nisi resipuerint, & gloriam Deo reddiderint, nunquam remissam peccatorum suorum inuenient. Sequitur.

Cùm autem inducent vos in Synagogas & ad magistratus & potestates, nolite soliciti esse qualiter aut quid respondeatis, aut quid

dicatis. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid oporteat vos dicere.

Et hæc etiam hactenus pertinent ad confeſſores Chriſti. Poſſent enim boni diſcipuli dicere: Quid nos ſumus ô bone Ieſu, vt nomen tuum publicè profiteamur? Sumus enim idiotæ ſimplices, expertes omnis literaturæ, & ideo de te rogati non poſſumus bonum & conueniens ferre teſtimonium. His igitur cogitationibus ſic obuiat & medetur Chriſtus, inquiens: Cum autem inducent vos, &c. Ac ſi diceret, Quamuis eſtis idiotæ, tenues & humiles, non eſt quod metuatis mundi tumultum aduerſum vos. Sufficit ſpiritus Dei benignus ac ſimplex aduerſus omnẽ vel fraudẽ vel violentiam huius mundi. Quum igitur pertrahemini in Synagogas illorum, delati de magnis criminibus, quum pertrahemini ad Magiſtratus & principes, nolite facere quod vulgus eorum ſolet, ſcilicet anxiè præmeditari quibus modis verba facturi ſitis, & qua ratione inſtituturi defenſionem, quidve adducturi pro defenſione cauſæ. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid oporteat vos dicere. Sic apud Ioannem etiam loquitur Chriſtus ad diſcipulos ſuos. Cum venerit Paracletus, &c. ille teſtimonium perhibebit de me: & vos teſtimonium perhibebitis, quia ab initio mecum eſtis. Qui hoc negotium exactius intelligere volet, legat ſecundum librum Lucæ de Apoſtolorum actibus, & ibi inueniet quàm egregiè vis Spiritus ſancti ſeſe exeruerit in idiotis Apoſtolis & diſcipulis Domini, Petro, Ioanne, Stephano, & aliis. Præmiſsis adiicit Lucas in ſua Euangelica hiſtoria.

Ait autem ei quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper vos?

Certè quæ à principio huius Euangelij dicta & audita ſunt, ſatis declarant Chriſti regnum non eſſe de hoc mundo, neque ipſum velle temporaliter in mundo regnare, cum non adſumit ſatellites, qui alios oppugnare poſsint, ſed piſcatores ad ſufferendum quàm ad feriendum paratiores. Sic & hoc loco manifeſtiſsimis verbis declarat Chriſtus ſe non in hoc veniſſe, vt magiſtratus officia ſubeat, alias leges temporalium rerum nomine præſcribat, vel magiſtratu aliquos deponat: ſed potius vt in cordibus noſtris regnet, ſic vt ad æterna bona nos venire contingat, quicquid tandem de temporalibus noſtris bonis eueniat.

Igitur cum à Iudæo quodam interpellatur vt velit se in repetenda hæreditate iuuare, respondet: Homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Quasi diceret: An mundus hic non habet iudices qui lites tam humiles dirimant? Mihi non est delegatum vt hic aut ille ditescat hæreditate, sed vt omnes perueniant ad vitæ immortalis hæreditatem. His autem dictis Christus multa insinuare voluit: nimirum eum qui gerit munus apostolicum, neutiquam oportere implicari negotiis profanis ac sordidis. sic enim alibi Apostolus dicit: Nemo militans Deo, implicat se secularibus negotiis. Et Apostoli communiter in Actis dicunt: Non est æquum nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Voluit item Christus hac redargutione ostendere suam doctrinam non abrogare officia magistratus, sed potius confirmare: vnde & alibi dicit: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Et cum discipuli certarent de præsidentia, inquiebat: Reges gentium dominātur eorum. & quæ sequuntur. Quo nimirum declarauit, neque se, neque suos, seculares (vt vocant) fore debere iudices. Neque enim hac recusatione ordinem magistratus aboleuit, sed multo magis, ceu diximus, solidauit.

Dixitque ad illos: Videte & cauete ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet.

Siue Dominus hæc verba ad discipulos suos, siue ad fratres illos de hæreditate contendentes dixerit, parum refert. Ad quoscunque tandem dixerit, certum est idipsum & ad nos pertinere, & ad nostram doctrinam scriptum esse. Videte, inquit, & cauete ab omni auaritia, hoc est, ab omni consinio & specie auaritiæ. Multi enim cum sint auari, tamen nolunt id vitij agnoscere, sed prætexunt necessitatem: boni patresfamilias dici volunt, non auari. Addit autem Dominus rationem quare cauendum sit ab auaritia, & ab omni superfluorum cupiditate. Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, inquit, ex his quæ possidet. Hoc non putat mundus: sed plerique sic fidunt in diuitiis suis, vt in his ingens aliquod humanæ fœlicitatis præsidium collocent: at vehementer fallunt semetipsos. Non enim abundantia facit ad fœlicitatem, sed potins ad sollicitudinem. Et qui paucis contentus est, suauins viuit, quàm qui plura concupiscit. Adiiciamus quod Ecclesiastes super hoc negotio dicit: Est malum, inquit, quod vidi sub sole, & quidem frequens

apud homines. Vir cui dedit Deus diuitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus quæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestatem vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Ecclesiastæ cap.vj. Et Ecclesiasticus inquit: Insatiabilis oculus cupidi, in parte iniquitatis non satiabitur,donec consumat arefaciens animam suam. ca.xiiij. Hic idem dicit quod Christus,nimirum auarum non melius habiturum in vita sua, etiam si in magna abundantia fuerit. Et Abacuc cap.ij. dicitur: Væ qui congregat auaritiam malam domui suę,vt sit in excelso nidus eius,&liberari se putat de manu mali. Sed hæc aperti ora erunt subsequenti historia audita. Præmissis enim adiicit Christus.

Dixit autem similitudinem ad illos, dicens: Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit, & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quòd non habeo quò congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciam, Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce,comede,bibe,epulare.

Hac certè historia satis declarat Christus quàm parum fœlix sit homo auarus, quantumuis diues sit. Vide quàm solicitus est, quàm miserè timeat, quàm inquietus sit. Est enim duplex tentationum species, vt inquit D.Basilius: aut enim tribulatio cor vexat humanum,& sicut aurum in camino, probatur vnusquisque & agnoscitur: aut interdum etiam ipsa vitæ prosperitas ad tentationem cedit hominibus. Similis nanque & eiusdem ignauiæ est, in aduersis humilem ac miserabilem fieri: & in prosperis insolenter efferri. Exemplum planè quòd non debemus animo deiici in aduersis, habemus magnificum Iob, in tristibus penitus indignari nescientem: qua de re iam dicendi locus non est. Exemplum verò eorum qui per secundos vitæ successus prosperitatesque tentantur, si vnquam aliàs,certè Diues hic de quo nobis sermo est,euidentissimum præbet. Audite ergo quid Dominus loquatur, quamque egregiè nobis harpagum hunc Christus depingat. Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager protulit, &c. Dicis fortasse,cur ager hominis nihil boni operaturi, hominis auari,hominis aliàs locupletissimi,vberes fructus attulerit? Responsum accipe, Vt magis magisque Dei patientia nosceretur,dum ad huiusmodi homines beneficia suæ benignitatis extendit. Pluit enim super iustos & iniustos,& solem

ſuum oriri facit ſuper bonos & malos. Verùm talis iſta benignitas Dei ſicut per nimiam patientiam, facultatem conuerſionis & emendationis indulget, ita maiora & grauiora ſupplicia coaceruat, vt conuertat ingratos. Largitus eſt ergo Deus imbres vberes agro hominis huius diuitis, ſolem præſtitit ad nutriendas ſegetes, multiplicandaſque fruges, vt aceruos diuitis augeret, qui ipſius cor augere non potuit. Inquit enim diues ille, Quid faciam? Non habeo quò congregem fructus meos. Ac ſi diceret: Omnia bona mea ſimul compoſita ac recondita clauſtris validiſsimis & ſignaculis tutiſsimis communiui, nulli quicquam tribui, quinimo & ad cuſtodienda ea vigilias meas addidi, curas impendi, ſolicitudines tribui. Quid iam faciam? Horrea plena ſunt: at cor adhuc quàm latiſsimè patet. Hoc ergo faciam. Deſtruam horrea mea, & maiora faciam, & illuc congregabo omnia quæ nata ſunt mihi. Proh malum conſilium, conſultori autem peſſimum. Sic debebat potius dixiſſe: Aperiam horrea mea, & replebo eſurientes animas pauperum: patefaciam quæ recondita ſunt, & inuitabo indigentes, ac releuabo afflictos, &c. At nihil tale ex ore inſatiabilis hominis auditur, ſed potius conſultat de dilatandis promptuariis, vt ſcilicet futura congreget, qui non potuerit præſentibus frui. Terra enim huic non tantam frugum, quantam curarum copiam germinauit, vt rectè dictum ſit: Qui addit diuitias, addit & labores. Sed quid facturus es, hominum infœliciſsime, dilatatis horreis? Dicam, inquit, animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos. requieſce, comede, bibe, epulare. Quid ſi non ſuffecerit tempus, vt vel incipias ædificare, nedum ædificium conſummare? Stultum igitur eſt conſilium. Quid ſi fruſtra ædificaueris, fructibus in agro pereuntibus vel igne, vel aqua? Solent enim hæc & fructibus iam maturis euenire. Quantum igitur etiam ad hoc adtinet, ſtultum eſt conſilium. Adde, alloquitur animam, quaſi & hæc carnea ſit, viuatq; ex prouentibus agrorum. Certè longè alio cibo anima tua reficienda fuerat. Animæ ſiquidem natura eſt talis, vt virtutibus alatur, vt verbo dei ſaginetur, vt intellectibus piis, & religioſis diſciplinis atque exercitiis excolatur. Quid porrò ad ſtultos cogitatus, quid ad impia verba diuitis Chriſtus?

Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem paraſti, cuius erunt?

Rectè D. ille Iacobus admonet, vt negotia noſtra non iux-

ta fortunæ casum,sed iuxta Dei voluntatem &prouidentiam metiamur. Ait enim : Ecce nunc qui dicitis : Hodie aut crastino ibimus in illam ciuitatem , & faciemus ibi quidem annum,& mercabimur,& lucrum faciemus: qui ignoratis quid fiet de crastino. Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens,& deinceps exterminabitur,pro eo vt dicatis: Si Dominus voluerit. &,Si vixerimus , faciemus hoc aut illud.Iacob.iiij.Diues enim ille non ita secum deliberarat,vt diceret:Si Deus voluerit,destruam horrea,&c.Sed sine omni conditione:Destruam, inquit, horrea mea. Dicam animæ meæ,&c.At Deus,cuius prouidentiam nemo mutare potest, quique hominis vitæ terminū posuit ineuitabilem & immutabilem, noluit propositum auari illius optatum habere successum,ideoque dicit illi: Stulte,hac nocte animam tuam repetent à te.Tu multos promisisti tibi annos,at nō videbis lucem crastinā, ideoq; omnis tua deliberatio cassa & stulta est. Si autem hac nocte morieris, quæ parasti, cuius erunt? Certè tua nō erunt.Hinc est quod de homine stultè auaro Psalmista dicit.Thesaurizat,& ignorat cui cōgregabit ea.Psal. xxxviij. Et in Ecclesiastico legimus: Est qui locupletatur,& dicit:inueni requiem meam mihi,& mādúcabo de bonis meis solus. & nescit quòd tempus prætereat illū,& mors appropinquet, &relinquat omnia alienis,&moriatur.Ecclesiastici xj.Et rursum Psal.xlviij.Ne timueris cum diues factus fuerit homo,& cùm multiplicata fuerit gloria dom⁹eius:quoniā cùm interierit,nō sumet omnia secū,neq; descēdet cū eo gloria ei⁹, &c.

Sic est qui sibi thesaurizat,& non est in Deum diues.

Est accommodatio similitudinis,qua declarat Christus diuitias mundi seruare nō posse:igitur cogitandum esse pro diuitiis spiritualibus , quæ seruare possunt in æternum. Et huic Christi sententiæ multi alij scripturarum loci adstipulātur. Diuites eguerunt,& esurierunt,inquit Psalmographus,inquirentes autē Dominum non deficient omni bono.Psal.xxxiij. Huc pertinet quod Paulus ad Timotheum dicit : Diuitibus huius seculi præcipe non sublime sapere , neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo , qui pręstat nobis omnia abunde ad viuendum:bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facilè tribuere,communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam, &c.j.ad Timoth.vj.

Dixitque ad discipulos suos : Ideo dico vobis : Nolite soliciti

eſſe animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori quid induamini. Anima plus eſt quàm eſca,& corpus plus quàm indumentum.

Quoniam, inquit, audiſtis quàm infœliciter ceſſerit auaro illi diuiti ſua ſolicita deliberatio, ideo dico vobis, ne ſitis ſoliciti animæ veſtræ, &c. Locus hic intellectu facilis eſt. Nihil enim hic vult Chriſtus, niſi vt non plus iuſto ſimus anxij in quærendis vitæ noſtræ neceſſariis, ſed vt vocationi noſtræ inhærentes, fidamus ei qui nobis corpus & animam dedit. Qui enim corpus dedit, veſtimenta non negabit: & qui animam dedit, rogatus victum non negabit. Nolo autem hic intelligas Chriſtum ſolicitudinis nomine laborem vel familiæ curam prohibuiſſe. alibi enim ſcriptura loquitur: Qui non laborat, non manducet. &, Qui domeſticos non curat, infideli eſt deterior. Obſeruandum igitur, quod D. Auguſtinus ad Conſentium lib. de mendacio dicit, cap. xv. Diuinæ ſcripturæ, inquit, non ſolùm præcepta Dei continent, ſed etiam vitam moreſque iuſtorum: vt ſi fortè occultum eſt quemadmodum accipiendum ſit quod præcipitur, in factis iuſtorum intelligatur: velut cùm legimus in Euangelio, Accepiſti alapam: para alteram maxillam. Exemplum autem patientiæ nullum quàm ipſius Domini potentius & excellentius inuenimus. At ipſe cum alapa percuſſus eſſet, non ait: Ecce altera maxilla, ſed ait: Si malè dixi, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem benè, quid me cædis? Vbi oſtendit illam præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. Sic & hoc loci quòd Dominus ſolicitudinem victus & veſtitus prohibuit, ad alia ſcripturę loca, & ad exempla iuſtorum conferendum eſt. Videmus autem alibi Dominum ipſum habuiſſe loculos, quò ea quæ dabantur, mittebantur, vt ſeruari poſſent ad vſus pro tempore neceſſarios. Videmus & ipſos Apoſtolos procuraſſe multa fratrum indigentiæ, non ſolùm in craſtinum, ſed etiam in prolixius tempus impendentis famis. Ex hoc itaque intelligimus Dominum non ſimpliciter prohibuiſſe omnem ſollicitudinem, ſed eam ſolùm, quæ ex amore rerum temporalium, quæ ex auaritia, quæ ex diffidentia prouenit.

De ſermone Domini in mōte lib. I.

Conſiderate coruos, quia non ſeminant neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & Deus paſcit illos. Quanto magis vos plures eſtis illis?

Argumentum eſt à generali prouidentia Dei, qui non contentus nos à ſe creatos, niſi etiam nos conſeruet. Hanc autem

prouidentiam quoniam erga minutas bestias videmus, nullo pacto negare possumus. Sensus apertus est, nimirū ille: Deus coruos pascit: quomodo igitur posset vos negligere? vos enim lōgè nobiliores estis & coruis & aliis creaturis. Et Deus propter hominem coruos creauit, non propter coruos homines. Apud Matthæum simpliciter legimus: Respice volatilia cæli. Hic autem coruos nominat, quorum frequens est in sacris literis mentio. Ferunt autē naturalium exploratores, coruos adhuc implumes à matribus porro negligi, eò quòd albi sunt, & à matre degenerari videantur. Si iam his coruis Deus adeò benignè prospicit, vt eos vel rore, vt quidam putāt, vel enatis in nido vermiculis pascat, quanto magis nos, quos tanto pretio redemit, aliturus est? De hac coruorum pastura alibi loquitur Iob xxxviij. Quis præparat coruo escam suam, quando pulli eius clamant ad Deum vagientes, eo quòd non habeant cibos? Et Psalmo cxlvj. Qui dat iumentis escā ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum, &c. Ergo si ad nihil aliud etiam valerent corui, certè ad hoc valent, cuius rei gratia adducti sunt iam in exemplum. Sic à Salomone in vituperationem pigri hominis adducitur opera laboriosæ formicæ. Imò nullum est animal brutum, quantūuis vile, quod non aliquam commoditatem homini adferre possit, siue intelligamus, siue minus. Hinc apud D. Augustinum legimus, quòd & illa animalia quæ nos pungunt & diuexant etiam, instituta & creata sunt in bonum hominis. Sic enim loquitur ille Tractat. j. in Euangelium Ioannis: Propter superbiam instituit Deus istam creaturam minimam & abiectissimā, vt ipsa nos torqueret: vt cùm superbus fuerit homo, & se iactauerit aduersus Deum: & cùm sit mortalis, mortalem terruerit: & cùm homo sit, proximum hominem non agnouerit, cùm se erexerit, pulicibus subdatur. Quid est quod te inflas humana superbia? Homo tibi dixit conuitium, intumuisti, & iratus es: pulicibus resiste, vt dormias. Cognosce qui sis: nam vt noueritis fratres, propter superbiam nostram domandam creata sunt ista, quæ nobis molesta sunt. Docendi gratia hæc adiiciemus. Si populum Pharaonis superbum potuit Deus domare de vrsis, de leonibus, de serpentibus, cur muscas & ranas illis immisit? Profectò ideo factum est, vt rebus vilissimis superbia domaretur. Et hactenus quidem ex sententia D. Augustini, verbis parcè mutatis. Possem & alia brutorum animantium exempla adducere, sed ex productis poteris & alia iudicare.

Sequitur in Luca nostro.

Quis autem vestrum cogitando potest adiicere ad staturam suam cubitum vnum? Si ergo neque quod minimum est potestis, quid de cæteris solliciti estis?

Aliud argumentum adducit Christus, nimirum ab inutili, vel potius ab impossibili, sciens nimirum quàm altè radices egerit impia illa cura ventris. Quomodo enim credibile est eum posse prorogare vitæ periodum, qui nec staturam corporis alterare potest? Multi certè amant fieri corpulentiores, & identidem macrescunt: alij rursus macrescere cupientes, pinguescunt: qua re declaratur non esse in potestate nostra nosmetipsos immutare. Ergo cum ea quæ quasi nullius momenti sunt, cura nostra promouere non possumus, quid est igitur quòd sic pro curando ventre plus æquo anxij sumus? Corripiuntur autem hic quos dispositionis corporis sui pœnitet, quique non agunt gratias creatori suo pro creatione, sed potius secum iniquè factum clamitant, quòd non ex omnibus Absolones vel Sampsones fecerit, &c.

Considerate lilia quomodo crescunt. non laborant neque nent: dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis. Si autem fœnum quod hodie in agro est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos modicæ fidei?

Quæ ad victum pertinent, præmissa disputatione absoluta sunt: iam anxiam curam de vestitu pulchris argumẽtis amolitur. Si lilia hæc sic vestit Deus, vt neq; Salomon in omnibus deliciis suis posit sic vestiri quomodo vnum ex istis, idque cum nulla necessitas sit pulchritudinis liliorum, quanto magis vos qui tam digna creatura estis, vestiet? præsertim cùm necessitas corporis indumentum postulet. Quomodo non præuideret homini, qui prouidet his quos hominis gratia condidit? Quòd autem addit de modica & pusilla fide, arguit hãc nostram de victu & vestitu sollicitudinem nõ aliunde nasci, nisi ex diffidentia erga patrem & potentissimum & liberalissimum & prouidentissimum.

Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis, & nolite in sublime tolli. hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem vester scit quoniam his omnibus indigetis. Verũtamen quærite primũ regnũ Dei, & iustitiã eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

Ex præmissis facilè intelligimus quis sit horum verborum sensus. Exemplo diuitis declaratum est quàm stulta & impia fuerit diuitis illius sollicitudo. Addita sunt exempla, quàm

vigilans sit creaturarum suarum prouisor Deus. Hæc ergo si rectè considerantur, non erimus plus iusto pro alimentis nostris solliciti. Sic enim angi cura victus, non filiorum Dei, sed Gentilium est, qui putant aut deos penitus non esse, aut etiam si sint, ipsos humana non curare. Addit Deum non ignorare qua re nobis opus sit. Iam si Deus est, potest nobis auxiliari: si pater noster est, non potest filios suos defraudare, &c. Proinde quæramus regnum Dei, & iustitiam eius. primam curam saginandæ animæ nostræ impendamus, Deique nostri monitis obtemperemus, & illa omnia quæ sustẽtationi nostrę conueniunt, adiicientur nobis. Lucas hic habet quod in Matthæo non legimus, scilicet: Et nolite in sublime tolli: quod & variè & piè exponi potest. Quidam sic exponunt, vt sit sensus: Nolite in sublime tolli, quasi vos ex vobis curis vestris & laboribus habeatis victum & amictum, & non potius ex diuina prouidẽtia. Et huic adstipulatur quod Paulus Timotheo scribit, vt præcipiat diuitibus ne velint sublime sapere, &c. Alij exponunt, Nolite in sublime extolli, hoc est, Nolite supini pendêre ab astris, obseruantes omnia tempestatum præsagia, pallescentes quoties astra minitantur annonæ penuriã. Theophylactus inquit: In sublime tolli prorsus nihil aliud dicit quàm distractionẽ & mentis instabilẽ versionẽ nunc hoc, nũc illud cogitãtis, & semper sublimius quiddam secũ imaginantis, &c. Quartam expositionem adiiciam, vt intelligamus hoc loci à Christo prohibitam omnem illam ambitionem, qua nobis blandiri velimus, quòd habeamus tam magnum prouisorem, cùm potius deplorare deberemus nostram imbecillitatem, quæ sustentationibus huiusmodi opus habet. In hanc sententiam videtur Augustinus intellexisse cùm ait: Tale est hoc, ac si se vulneratus quis iactet quia habeat multa emplastra in domo, cùm hoc illi bonum esset, vt vulnera non haberet, nec vno quidem emplastro indigeret.

Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

Nihil refert, siue hæc Domini verba vel ad vnum Apostolorum chorum, vel ad omnem Christianum populum referas. Euangelium siquidem multis in locis arguit electorum paucitatem. Pauci ingrediuntur, inquit, angustam viam, & arctam portam. &, Multi sunt vocati, pauci verò electi. Hũc ergo pusillum gregem alloquitur, inquiens: Noli timere grex quantumuis pusille, quantumuis coram mundo con-

tempte (nam mundus eos pro insanis habet, qui magna non ambiunt, qui ingenti animo non suspirant ad summa) Nolite inquã timere, sed fidite potius vestro patri cælesti. huic enim complacuit vobis dare regnum. Quod autem ei semel placuit, non potest non semper placere, & ratum esse. Et qui dabit & communicabit regnum suum, non denegabit quæ minora sunt, in quibus numerantnr quæ ad sustentationem corporum faciunt. Sic etiam alibi dicit: Dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis mecum super mensam meam in regno meo, &c.

Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Facite vobis sacculos qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non appropiat, neque tinea corrumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit.

Duo discipulorum genera habet Christus. Vnum egenũ, & omnibus huius mundi præsidiis destitutum, alterum verò satis diues & locuples. Vtrunque ergo sui officij admonet: illos vt in summa inopia constituti non diffidant de Dei patris bonitate, neque despondeant animos, sed primùm quærant regnum Dei, & iustitiam eius, reliquum Deo committant, vt qui cælestia nobis pollicitus est, etiam quantum nobis opus est, de terrenis prouideat. Diuites porrò admonet, vt nihil fidãt præsentibus opibus, quasi iis deperditis ipsi enutriri non possint, sed potius sua pauperibus communicent, vt thesaurizent sibi thesaurum non deficientem in cælis. Addit autem Dominus duas rationes cur meritò non magnifacere debeamus huius mundi fluxas diuitias: alteram, quòd diuitiæ multos habeant insidiatores, vt aut nunquam aut raro seruari & custodiri satis queant. Insidiãtur enim diuitiis fures, tineæ, & rubigo, hoc est, tam alienos quàm domesticos habent hostes. Licet enim sic includas bona tua, vt neque fures, neque tineæ appropinquare possint: attamen non potes ærugini omnem prohibere accessum, &c. Altera causa est, quòd non solùm cura nostra inanis est, sed etiam multum nocua & incommoda. Hęc enim cura nos remoratur à cura animę nostrę, sic vt non possimus satis custodire temporalia, & interim amittimus æterna. hoc enim haud dubiè significare voluit Christus dicendo: Vbi thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit &c. Et hæc videtur mihi simplicissima huius loci expositio. Neque enim sic intelligenda sunt hæc, quasi piaculum sit hominem Christianum possidere propria. aliàs talis expositio

præiudicaret

præiudicaret & aliis scripturæ locis,& piorum hominum exemplis. Diuitiæ enim per se malæ non sunt, sed potius vt ille ait:Redemptio animæ viri,diuitiæ suæ,&c. qua de re suo loco fusius.

Sint lumbi vestri præcincti,& lucernæ ardentes in manibus vestris:& vos similes hominibus expectantibus Dominum suum,quando reuertatur à nuptiis,vt cum venerit & pulsauerit,confestim aperiant ei.

Quæ iam sequuntur interpretanda, cum superioribus bonam consequentiam habent.quoniam enim Dominus admonuerat,omnem inanem solicitudinem rerum temporalium reiiciendam esse:continẽter docet pietatis operibus potius incumbendum, & vt Pauli verbis vtamur, non sperare in incerto diuitiarum,sed diuites fieri in bonis operibus, hocque ideo,quia in omnes horas expectamus Dominũ, certò scientes hunc venturum, sed ignorantes qua hora adfuturus sit. Hæc quoniam simplicissima sit huius loci expositio, nõ opus est vt in singulis partibus huius parabolæ discutiendis plurimum sudemus. Diuus ille Gregorius satis piè & doctè hanc Euangelij partem explicat,inquiens: Lumbos præcingimus, cum carnis luxuriam per continentiam coarctamus. Lucernas verò ardentes in manibus tenemus, cum per bona opera proximis nostris huius exempla mõstramus. De quibus profecto operibus Dominus dicit: Sic luceat lux vestra coram hominibus,vt videant opera vestra bona,& glorificent patrẽ vestrum qui in cælis est. Theophylactus ferè in eum sensum interpretatur,vt lumbi præcincti nobis declarent promptum & expeditum animum ad Deo seruiendum. Lucernæ autem ardentes,verbum Dei,quod nos docet quæ & quomodo facienda,iuxta id quod Dauid dicit: Lucerna pedibus meis verbum tuum,& lumen semitis meis. Ex verbo itaque Dei discamus quæ oporteat nos facere,eaque expeditè exequamur expectantes Dominum nostrum quãdo reuertatur à nuptiis, vt non vereamur ei confestim aperire, hoc est,cum hora vitæ nostræ præstituta aduenerit, non grauatim moriamur, sed potius cum piis leuantes capita nostra, scientes quia appropinquat redemptio nostra. Expectamus enim, vt Paulus ait, beatam spem,& aduentum gloriæ magni Dei.

Beati serui illi,quos cum venerit Dominus,inuenerit vigilantes. Amen dico vobis,quòd præcinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis.

Etiam aliis in locis hac vtitur ſimilitudine, qua declarare vult quanta amicitia & beneuolẽtia Dominus dignaturus ſit ſuos diſcipulos. Sic enim alibi diſcipulis ſuis loquitur: Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis: & ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi pater, vt edatis & bibatis mecum in regno meo ſuper menſam meam. Quod non ſic intelligendum eſt, quaſi in futura vita aliquis vſus ſit futurus corporalium alimentorum: ſed potius ſignificare voluit Dominus, quòd arctiſsima familiaritate ſibi adiuncturus ſit diſcipulos. Nos ſiquidem eos noſtra mẽſa dignamur, quos nobis familiariſsimos eſſe putamus. Sic & in præſentis Euangelij textu intelligendum eſt, quòd ſicut aliquis paterfamilias fidelibus ſuis famulis ſe beneuolum ac familiarẽ reddit, ita & Dominus ſatis liberalis futurus ſit fidelium retributor. Quæ porrò maior poteſt eſſe familiaritas, imò & humilitas patrisfamilias, quàm ſi ſe miniſtrũ exhibet famulis ſuis? Hinc alibi Dominus ad diſcipulos ſuos ait: Quis maior eſt, qui miniſtrat, an qui recumbit? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat. Sed ſatis ſupérque hanc ſimilitudinem tractauimus. D. Gregorius non ineptè hoc loci philoſophatur, inquiens: Venit quippe Dominus, cùm ad iudicium properat: pulſat verò, cum iam per ægritudinis moleſtiam, eſſe mortem vicinam deſignat. Cui confeſtim aperimus, ſi hunc cum amore ſuſcipimus. Aperire enim iudici pulſanti nõ vult, qui exire de corpore trepidat, & eum quem cõtempſiſſe ſe meminit, videre iudicem formidat, &c.

Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi. Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & non ſineret perfodi domum ſuam. Et vos eſtote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis veniet.

Doctis conſtat, noctis quatuor eſſe partes, cõcubia, intempeſta, gallicinium, conticinium: qua quidem de re non eſt locus pluribus diſſerere, cùm mens Chriſti aperta ſit, nimirum quòd ipſe certis horis ſignificare voluerit incertitudinem noſtram, hoc eſt, an citius vel tardius venturus ſit, nóſque hinc euocaturus. Exemplum patrisfamilias admonet, vt non minus vigilemus pro ſalute animæ noſtræ, quàm pro caducis noſtris opibus. Et ſicut ille quoniam furis aduẽtum ignorat, omnibus horis atque momentis ſolicitus eſt: ita & nos quoniam diẽ obitus noſtri ignoramus, omnibus horis vigilare, &c. Do

minum noſtrum expectare conueniebat. Quid porrò Chriſtus vigilandi nomine ſignificare voluerit, haud longè petendum eſt, cùm hoc ipſum D.Paulus ſatis clarè expreſſerit ad Romanos ſcribẽs: Hora iam eſt nos de ſomno ſurgere. & ſtatim addit: Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur armis lucis, ſic vt in die honeſtè ambulemus. Deinde ſignificantius quid velit explicat. Non in comeſſationibus & ebrietatibus, &c. ſed induamini Ieſum Chriſtum, & carnis curam ne faciatis in deſideriis. Et ad Theſſalonicenſes: Non dormiamus, inquit, ſicut alij, ſed vigilemus ac ſobrij ſimus. Neq; enim hic vetat Apoſtolus ſomnum naturalem, ſed opera carnis, ſomni nomine expoſuit: quanquam & naturalis ſomnus opus carnis & tenebrarum ſit, ſi fiat ad voluptatem, & pietatis opera remoretur. Cæterum furis exemplum etiam à Paulo in ſimili negotio poſitum eſt, quando ad Theſſalonicenſes ſcribit: Ipſi enim diligẽter ſcitis, quia dies Domini ſicut fur in nocte veniet, hoc eſt, ex inopinato, & hora, vt inquit Chriſtus, quam non putamus. Quare autem Dominus nos ſcire noluerit extremum vitæ noſtræ diem, cauſam quam communis eccleſia reddit, etiam dicam: nimirum vt quoniam neſcimus quis ſit dies vitæ noſtræ extremus, ſemper proximum putemus eſſe, vt quicunque tandem futurus ſit, ſemper nos paratos & vigilantes inueniat, hoc eſt, in fide, ſpe & charitate bene radicatos atque fundatos. Ita enim ſibi bene conſulit homo, vt Auguſtini verbis vtar, ſi ex fide viuens ſatagit ne ab extremo occupetur die, extremúmque putet omnem diem, &c. Diuus autem Chryſoſtomus in primę Theſſalonicenſ. cap.v. multas rationes producit quare Deus voluerit nobis vitæ noſtræ finem incertum eſſe, quas ad vitandam prolixitatem adferre non auſim. Sed quid prohibet vel particulam aliquam ex illo aceruo adiicere? Si verò diſcere vultis quam ob rem abſconditus ſit dies ille, & quare ſicut fur in nocte, ita & ipſe veniet, ego quemadmodum mihi res iſta videtur habere, dicam. Nemo alioqui ſanè virtutis vnquam curam, quod ad omnem vitam attinet, habuiſſet, ſed cognito quiſque conſummationis ſuæ die, poſtquam innumera mala perpetraſſet, tum demum baptiſmi lauacrum accepiſſet, atque ita hinc emigraſſet. Si enim nunc timore incertitudinis cunctorum animos turbante, omnes vniuerſam anteactam vitam in malitia conſumentes, ad extrema demum ſuſpiria baptiſmati ſe tradunt: ſi eſſent

etiam admodum de isto persuasi, quisnam vllam virtutis curam haberet? Hæc ad illa tempora Chrysostomi referenda sunt, in quibus adulti ex Gentibus & Iudæis statutis temporibus baptizabantur. Addit sanctus Episcopus alias rationes, cur melius sit ignorare finem vitæ nostræ, quàm certò scire. Impij enim & malitiosi hanc certitudinem sibi raperent in occasionem malitiæ & crudelitatis, certò scientes se à nemine ante præstitutum diem posse interfici. Pijs porrò certitudo illa de qua disputamus, causa foret minoris meriti. Si enim Paulus præscius non moriturum se, pericula contempsisset, quid magni momenti fecisset? Et si Abrahæ certò constitisset filium Isaac non posse mori illo die, non haberet vnde maximè gloriaretur. Adiiciam adhuc vnam causam. Si homines certò scirent suæ vitæ finem, quomodo putas staret præsentis mundi status? Qui scirent breuitatem vitæ suæ, quæcunque humana sunt, aut perderent, aut porrò negligerent. Et si auari prolixos & longos annos vitæ suæ nossent, quanta putas auaritia ad se raperent aliena, quum suæ mortis ignari & dubij sic corradunt vndique diuitias, quasi sint perpetuò hic victuri? Sed iam diu nos reuocat Lucas ad intermissum ordinem.

Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam, an ad omnes? Dixit autem Dominus: Quis putas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus supra familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram? Beatus ille seruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit ita facientem: verè dico vobis, quoniam supra omnia quæ possidet, constituet illum.

Diuus ille Apostolorum vertex Petrus, nusquam non est sui similis, sed semper ardens Christi discipulus, diligens auditor Domini, & confratrum suorum curam gerens: Cùm igitur hoc loci Dominum audit tam diligenter disserere de officio fidelium seruorum, putat suarum partium esse interrogare, ad quem peculiariter hæc dicta sunt, num ad solos Apostolos, an ne etiam ad omnes in vniuersum. Sunt enim aliqua præcepta quæ ad omnes Christianos pertinent: sunt deinde quæ ad priuatas personas pertinent: & breuiter præceptorum Dei magna varietas est, sicut diligẽs verbi diuini indagator facilè intelligere poterit: qua de re nos alibi nonnihil diximus. Petrus igitur, sicut cœperamus dicere, sciens diuersa esse Christi præcepta, nec omnibus omnia conuenire compertum habens, rogat Dominũ, dicens: Domine, ad nos

dicis hanc parabolam,an ad omnes? Nouerat enim D.Petrus Dominum subinde propria quædam ipsis commendasse. Dominus verò non manifestè ad interrogationem respondet, sed occulto quodam modo indicat quòd dicta parabola cõmunis sit,& ad omnes quidem pertineat fideles,in primis verò ad Apostolos,& eos qui vel doctrina vel dignitate præsunt. Nam qui priuatus est,necesse habet vt vel animã suam torpore suo non negligat. Qui verò aliis præpositus est,multo maiori vigilia opus habet, ne & se & sibi commissos perdat. Oportet itaque vt talis verè sit fidelis & prudens dispensator,vt quæ dispensanda sunt,& fideliter & prudẽter dispensset:alterum enim sine altero cõsistere minimè potest. Sic alibi vult Christus Apostolos esse simplices,sicut colũbæ sunt, & prudentes sicut serpentes. Nam sicut in dispensationibus terrenarum substantiarum si quis fidelis fuerit Domino suo, non autem prudens, & dispensat res Domini sui nesciens illas dispensare sicut cõuenit,& dat quando non oportet, damnum facit domino maius. Iterum si prudens quis fuerit,& expendat,infidelisque sit,is tanto intolerabilior,quãto prudentior. huius exemplum habemus in villico iniquitatis, qui faciebat sibi amicos de mammona iniquitatis. Sic & in rebus diuinis opus est & fidelitate & prudentia. fidelitate, vt fiant quæ facienda sunt:prudentia, vt fiant quando facienda sunt. Vult enim paterfamilias, vt seruus & œconomus suus familiæ dent demensum cibum,hoc est, quæ illi debentur: & vt det in tempore, id quod dispensatoris est. Talis dispensator fuit Paulus,cum nunc istos lacte, alios verò solido cibaret cibo:& quoniam nouerat quantum referat qualis dispensator Ecclesiæ sit,non alium voluit eligi episcopum,quàm eum qui rectè posit secare verbum veritatis. Non autem rectè secat, qui in deprædicando verbo Dei non habet rationem loci, temporis,& personarum. qua de re etiam aliis in locis disputatum est. Admonere potest etiam hæc similitudo,quid in rebus tum publicis tum priuatis deceat & patremfamilias, & famulos:vt scilicet famuli fideliter dominis inseruiant ac famulentur:domini autem famulos suos fideles bene tractent, & digna mercede sese gratos declarent. Sequitur.

Quòd si dixerit seruus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire, & cœperit percutere seruos & ancillas,& edere & bibere,& inebriari: veniet dominus serui illius in die qua nõ sperat, & hora qua nescit,& diuidet eũ,partémq; eius cũ infidelibus ponet.

Exemplo fidelis & frugi serui adiungit Dominus exemplum serui nequam & infidelis, vtrũque suis coloribus sic depingens, vt non tantùm indicet vtriusque facta & studia, sed etiam huius pœnam, illius autẽ, sicut accepimus, mercedem. Et væ, iterúmque væ talibus seruis, qui donum spiritualis præsidentiæ acceperunt, & dispensationem sibi commissam infideliter gerunt, & bibunt ac inebriantnr. Iam si lubet, singula Domini verba excutiamus. Quòd si dixerit seruus ille i corde suo, &c. Omnia cum magno pondere dicuntur. Seruus est, de quo loquimur, non dominus: & seruus ille quem cõstituit Dominus super famulitium suum. Adde, in corde suo dicit, hoc est, prudens ac sciens, non coactus, sed volens: non per risum, sed in corde dicit: Moram faciet Dominus venire. Quid hæc cogitas, ô serue? Num vt tanto maiori studio officium tuum facias? Aut quis tibi dixit, dominum facturũ moram, aduentúmque suum in longos annos protrahere? Si itaque scis Dominum moram facturum, dignum est vt absentis vicem fidelis seruus geras. Sed nihil tale, inquit Christus, facit malus seruus: imò incipit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari. Proh pestiferum seruum. In se luxum, in alios tyrannidem agit. Quos alere oportebat, percutit: & qui ipse parcè ac tẽperanter viuere debebat, quo aptior esset functioni suæ, sese inebriat. Prohibeat Dominus Iesus Christus tales non pastores, sed lupos ab ecclesia sua, qui luxu semetipsos, tyrannide autem alios perdere non dubitant. Satis supérque fuerat tantùm in seipsum tyrannum esse, nedum in alios quos subleuari oportebat. Percussio autem familiæ multis modis fit, ne quis putet eos pastores excusatos, qui manu non feriunt sibi commissos. Maior plaga est percuti anima, quàm percuti corpore. Percutiuntur ergo miseri, cum vel mala doctrina seducuntur, vel bona doctrina, ea tamen intempestiua non ædificantur: vel impia superiorum vi- ta offenduntur. Sed hæc notiora sunt, quàm vt aliqua exemplorum demonstratione opus sit. Audiuimus malitiam infidelis serui à Domino depictam: iam ordo iubet illius audire pœnam. Veniet Dominus serui illius, inquit Christus, in die qua non sperat, & hora quam nescit, & dissecabit eum, & ponet partem eius cum infidelibus. Dixerat seruus: Moram faciet dominus meus: sed dominus venit præter opinionem serui, & punit eum grauiter, ponitque partẽ eius cum infidelibus, hoc est, eorũ facit pœnarũ participem, quorum scelera

imitatus fuerat. Ex his discimus non minimam esse causam impietatis nostræ, quòd inopinatum Domini aduentum non cogitamus, & semper nobis pollicemur longos annos. Memorare, inquit ille, nouißima tua, & in æternum non peccabis.

Ille autem seruus qui cognouit voluntatem domini, & non præparauit, nec fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis. Qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis.

Magnificum quid est, si quis à Domino constituitur quasi œconomus & dispensator totius familiæ, cuique communicauit Dominus arcana consilij sui, sed ob hoc nemo debet insolentior esse, sed potius solicitior. Onus suscipit potius & verius, qui curam animarum suscipit, quàm honorem. Ait ergo Dominus: Seruus ille quem Dominus præ cæteris habuit eximium, quique cognouit voluntatem domini sui, &c. Seruus, inquit, est, non Dominus, sicut alibi Paulus dicit: Non dominamur fidei vestræ. Et iterum: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi. Et rursum: Legatione fungimur pro Christo. Talis ergo seruus qui cognouit voluntatem Domini sui. Cognoscere autem ipsam potest ex Domini mãdatis, quæ satis indicant quid velit Dominus eius, quid fidelem Domini seruum agere oporteat. Qui ergo nouit quid facere oporteat, & non facit, impunè non faciet, sed vapulabit plagis multis. Si enim officium suum facere noluit, cur hoc munus subire animum induxit? Quæ Theophylactus super hoc negotio habet, certè digna sunt vt audiantur. At sunt, inquit, qui quærant. Esto, bene: puniatur is qui scit voluntatem Domini, & non facit: qui autem nescit, quare punitur? Eo quòd potuisset etiã ipse discere, & noluit, sed piger fuit: ipse in causa fuit quo minus didicerit: quapropter puniendus est, quòd non sponte didicit. Hactenus ille, & quidem satis piè. Tantùm enim abest, vt hac ignorantia sint excusabiles, vt etiam duplici nomine puniendi sint, tùm quod officium facere noluerunt, tum etiam quòd quid se facere oporteat, audire contempserunt. Quis enim pater filium nolentem ipsius mãdata audire, excusatum habebit? Primum igitur est, vt mãdata Domini nostri discere studeamus: proximum, vt illa fideliter impleamus. Et hactenus quidem potißimum de illis diximus, qui Christiano censentur nomine, quibusque nulla deest occasio ad exquirenda Domini mandata. Quod verò ad Iudæos & Ethnicos adtinet, paucis expedire possu-

mus, non ignorantes quòd Scriptura infidelibus nũc cognitionem mandatorum Dei tribuit, nũc rurſum adimit, omnia autem ſuo modo & ſuo loco. Pſalm.xiiij. legimus: Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Et D. Paulus: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus. Alibi autem dicit illos legem ſcriptam habere in ſuis ipſorum cordibus. Duplicem igitur ponamus notitiam mandatorum Dei, alteram generalem, quam quia omnibus mortalibus, qui ſunt corporis & animi viribus integri, Deus irradiat, naturalis dici ſolet. Hæc tanta quidem eſt, vt omnem excuſationem nobis adimat, & nos apud noſipſos impietatis cõuincat. Altera verò plena eſt & ſolida, fidéque fulta. Et hæc peculiare ſancti ſpiritus donum eſt. Et hęc cognitio fideles ab infidelibus diſcernit, nec à carne & ſanguine nobis contingere poteſt, ſed à patre cæleſti, quemadmodum Petro dictũ eſt: Caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cælis eſt. Et apud Ioãnem Dominus dicit: Nemo nouit filium, niſi pater: & patrem, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare. Sed hęc altiora ſunt, quàm vt inſtituto noſtro ſeruiant. Hoc enim loci diſputatur de cognitione mãdatorum Dei, quæ ſic omnibus contigit, vt omnes præuaricatores ſint inexcuſabiles. De Iudæis quidem dicitur quòd Dominus ipſis iudicia ſua manifeſtarit, creditáq; ſint illis ipſis Dei eloquia. At de Gẽtilibus ſic diſputat Paulus: Gentes quæ legem (ſcriptã intellige) non habẽt, ipſi ſibi ſunt lex, cum legem in ſuis ipſorum cordibus ſcriptam habeant. Et addit Paulus: Qui ſine lege peccauerũt, ſine lege peribunt, &c. Quòd porrò ad eos pertinet tam infantes quàm adultos infideles, quibus Chriſtus nõ annunciatur, quique ſine baptiſmi ſacramento hinc abeunt, non temerè quicquam vel rogãdum, vel aſſerendum eſt, niſi quantum ex ſcripturarum certa intelligentia euinci poterit. Certò nobis perſuadeamus, nemini fieri à Deo iniuriã. Iuſtus Dominus in omnibus viis ſuis, ait Propheta, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. Et Dominus ipſe: Nolo mortem peccatoris. Apoſtoli dictum, ſi placet, ſuperioribus adiiciam: Omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire. Hæc aperta ſcripturæ teſtimonia arguũt Dei erga nos miſericordiã & iuſtitiã, & admonent ne mortem noſtrã Deo, ſed potius noſtræ malitiæ adſcribamus. Adiiciã & hoc, quòd nemo poteſt conqueri ſibi immeritò denegatam cognitionem mandatorum Dei, quum nemo ſit qui nõ plura cognoſcat in

illis,quàm perficiat.Et in perquirendis mandatis Dei ſumus talpis cæciores:in non neceſſariis & pernicioſis etiam,volumus eſſe lyncei . Vtinam animaduerteremus ad ſententiam Pauli,quam in Theſſalonicen.poſteriori epiſtola habet.Eò, inquit,quòd charitatem veritatis nõ receperunt vt ſalui fierent,ideo mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio,&c.cap.ij.Sed videamus quæ ſequuntur.

Omni autem cui multum datum eſt,multum quæretur ab eo : & cui commendauerunt multum,plus petent ab eo.

Qui hanc Domini ſententiam ex animo perpenderit,non facilè conquereretur ſe minus aliis à Deo accepiſſe Quid habes quod non accepiſti? ait Apoſtolus . Qui ergo multa accepiſti , multa habes de quibus rationem cogeris dare , id quod in ſequentibus capitibus aliquot parabolis declarabitur : vt in parabola de villico iniquitatis , de expoſitis talentis, &c. Et ad hæc ſi peruentum fuerit , copioſius negotium hoc expediemus . Certè , crede mihi , tutius eſt auditorem, quàm doctorem eſſe . Et minus periculi eſt in parẽdo,quàm in præcipiendo . An non audis hic Dominum,hoc eſt, veritatem ipſam dicentem,quòd cui multum datum eſt,multum quæretur ab eo? Certè cõſentaneum eſt,vt cui parum datum eſt, parum etiam ab eo requiratur . At ſiue parum, ſiue multum acceperis,de omnibus reddenda eſt ratio. Proin non te putes tanto miſeriorem,quanto in inferiori loco conſtitutus es . olim enim, in extremo die iudicij ſcilicet , non pœnitebit ſupremum locum hic in præſenti non aſcendiſſe.Bonum eſt,ait quidam , in præſenti regum more viuere , ſed longè præſtat mendicorum more extremum diem obire.Sed ſuffecerint hæc pro præſenti loco.

Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur? Baptiſmo autem habeo baptizari , & quomodo coartor vſque dum perficiatur?

Non fuerit neceſſe in omnibus Euangeliſtarũ ſcriptis ordinem & rerũ conſequẽtiam multis laboribus quærere:conſtat enim illos non ſemper obſeruaſſe tempora & ordinem tam in geſtis, quàm in dictis Domini : id quod probatu non fuerit difficile . At non fuerit hic magni laboris oſtendere, quam hæc Domini verba conſequentiam ad præmiſſa habeant . Quid enim aliud voluit Dominus præmiſsis verbis declarare, quàm quo ſtudio velit deprædicari verbum Dei, quum quærit diſpenſatorem & fidelem & prudentem:& cùm

depingit pœnam quæ cessantem maneat? Rectè ergo iam sequitur, quàm sedulò, quanto studio ipsemet hoc negotium perficere velit. Neque enim ineptè hoc loci ignis appellatione verbum Dei significari arbitrabimur. In Psalmis legimus, Ignitum eloquium tuum vehementer. Et Hiere.v dicit Dominus prophetæ: Ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem. Et cap.xxiij. Nunquid nõ verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus, & quasi malleus conterens petram? Sic ergo hoc loci ignis appellatione intelligimus verbum Dei, Euangelium ipsum, quod Christus ex animo optat euulgari, vt credentes salui fiant. At Christo nondum passo non potuit ignis ille vim suam exerere, quoniam Apostolis suis dixerat: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis. Passo autem Christo, in omnem terrã exiuit sonus prædicationis Apostolicæ, quum ipsis dictum esset: Euntes in mundum vniuersum, prædicate, &c. tum demum ignis hic verbi Dei rectè accensus est, sic vt peccatorum scoriam deuorare, & fidelium corda ad amorem Dei accendere & inflammare potuerit: id quod & apparentes illæ igneæ linguę in die Pentecostes significarunt. Ignis itaque & baptismus quorum hic Christus meminit, bonam adinuicem consequentiam habẽt: quoniam ignis ceu diximus, verbum Dei significat: Baptismi verò nomine, passio Christi significatur. Sic enim alibi Christus Zebedæis dicebat: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, & baptismo baptizari, quo ego baptizabor? &c. Ergo Christus qui volebat verbum Euangelij deprædicari in vniuersum orbem, etiam volebat passionem suam accelerari, qua peracta Euãgelium cum fructu prædicari potuit. Iam igitur obseruandum quanto ardore sitierit Christus salutem nostram, cui non est satis visum dixisse: Volo vt Euangelium meum adnuncietur vniuerso terrarum orbi, & ob id mortem obire paratus sum: sed sub verborum inuolucro voluit subindicare quàm sitierit salutem nostram. Audi obsecro quàm plena spiritus sint Christi verba, quos habent effectus, quam vim. Ignem, inquit, veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur? hoc est, nihil sic me vrget, nihil maius in votis habeo, quàm vt Euangelium suum cursum habeat. Et, Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarctor vsque dum perficiatur? Hoc est, scio quod mortis genus me maneat, Ich vveist vvas mir die Iuden fur ein bade vbergehenckt handt, sed tantum

abeſt vt me ab inſtituto meo deterreant, vt etiam interim mihi omnis mora longa ſit, donec quod inſtat perficiatur. Iam hic locus admonet Miniſtros verbi, quanto ardore ac ſtudio debeant incumbere officio ſuo, cuius rei exemplum quod imitentur, in Chriſto habent.

Putatis quia venerim pacem mittere in terram? Non, dico vobis, ſed ſeparationem. Erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuiſi, tres in duo, & duo in tres diuidentur, pater in filium, & filius in patrem ſuum, mater in filiam, & filia in matrem, ſocrus in nurum ſuam, & nurus in ſocrum ſuam.

Ex hoc loco quidam ſumpſerunt occaſionem, vt ſupra dicti ignis nomine nō Euangelium ipſum, ſed diſsidium quod ex occaſione Euangelij exoriturum erat intelligerent: & his Domini verbis volunt quod ignis imagine dictum eſt, expreſsius explicari. Hæc licet abſurda nō ſint, tamen nos præmiſſam noſtram interpretationem continuabimus. Senſus eſt, & verborum conſequentia: Ignem veni mittere in terram, &c. Veni Euangelium regni Dei inuulgare mundo, & per meipſum & per vos Apoſtolos: ſed nón poteſt ad plenum enunciari, niſi etiā baptiſmus meus, hoc eſt paſsio mea, impleatur, ex qua Euangelij prædicationi omnis authoritas & virtus prouenire debet. Iam paſsione mea completa, & igne Euangelij plenius coruſcante & ardente, non ſtatim erunt omnia pacata, proinde nolite putare quòd venerim pacem mittere in terram. Certè, mei Apoſtoli, ſi perrexeritis mundo adnunciare Euangelium, habebit auditores & diſcipulos, ſed non omnes obedient Euangelio. Continget enim vt propter Euangelij doctrinam pater inſurgat in filium, quum ſcilicet hic Euangelium amplectetur, ille verò perſequetur: & eodem nomine inſurget mater in filiam, ſocrus in nurum, & econuerſo. Iam quum nec pater filio, nec mater filiæ, nec ſocrus nurui parcet, quia obtemperant veſtro Euangelio, haud difficile eſt coniectare qualis procella perſecutionis vos maneat. Ego, vult dicere Chriſtus, nō potui Euangelium annunciare niſi in magna perſecutione: & vos manet baptiſmus veſter, quem vos ſubire neceſſe eſt, ſi modò vultis promouere ignis Euāgelici curſum. Si me perſecuti ſunt, ait alibi, & vos perſequentur, &c.

Dicebat autem ad turbas: Cum videritis nubem orientem ab occaſu, ſtatim dicitis, nimbus venit, & ita fit: & cum auſtrum flantem, dicitis, quia æſtus erit, & ita fit. Hypocritæ, faciem cæli &

terræ nostis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis quod iustum est?

Conabimur & hunc Domini sermonem superioribus connectere. Omnis disputatio hactenus per aliquot periodos fuit de euulgādo verbo Euāgelij, quod quàm fideliter, quamque prudenter euulgandum, & in orbem terrarum proferendum sit, Christus & suo & suorum discipulorum exemplo cōmonstrauit. Post adiecit quid pronunciato Euangelio futurum sit, nimirum magnum in mundo hoc dissidium, sic vt inter sanguine coniunctissimos maximum futurum sit odium: qua de re iam iam diximus. At mundus dissidium hoc non suæ improbitati, sed potius Euangelij præconibus adscribet, quasi eius sint pietatis, vt agnitæ veritati nequaquam sint reluctaturi homines, si modò certò constaret hoc quod Christus & Apostoli moliuntur, pium esse. Ad hæc iam respōdet præoccupatione quadam Christus, Iudæos in rebus nihili satis curiosos esse, sed in rebus ad pietatem pertinentibus planè stupidos. Ex cæli motionibus iudicare possunt quid crastina dies paritura sit, & rarò suis coniecturis falluntur: at verbum Dei minus fallere potest, quàm ventorum cursus. Igitur si Iudæi animum aduertissent ad scripturæ arcana, sicut animaduerterunt ad res longè leuioris momenti, non difficilè inuenissent quid de Christo huiusque discipulis sentiendum foret. Hinc Dominus alibi dicit: Si Moysi crederetis, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Ioan. iiij. Et ibidem. Scrutamini scripturas: quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibēt de me: & nō vultis venire ad me vt vitam habeatis, &c. Hactenus Christus, qui certè omnia iuxta cōdictum & præscriptum Prophetarum egit: qua in re meritò à Iudæis agnosci debebat. Iuxta prophetiam Esaiæ ex virgine natus, iuxta Micheam in Bethleem, iuxta Iacob post ablatum à Iudæa sceptrum, iuxta Oseam in Nazareth educatus est: iuxta Hieremiam piscatores misit, iuxta Baruch in terris & cum hominibus conuersatus est, &c. Ad hæc putamus Christum tendisse quando dixit Iudæis, Cum videritis nubem, &c. Quod autem addit: Quid autem & à vobis ipsis non iudicatis quod iustum est? videtur significare omnia sic esse aperta quæ egit & fecit iuxta prophetarum oracula, ceu diximus, vt etiam à nullo admoniti hoc ipsum intelligere potuerint. Hinc apud

Christi aduētus iuxta Prophetarū oracula. Cap.12.

Ioannem legimus: De turba autem multi crediderũt in eum, & dicebant: Christus cum venerit, nunquid plura signa faciet quàm quæ hic facit? Ioan vij. Quòd porrò hypocritas vocat, arguit omnia ab illis & fucatè & dolosè fieri, vt qui nullam aliam ob causam ignorantiam prætendunt, nisi vt impietati suæ prætextum aliquem habeant, quales bestias hoc nostro seculo complures inuenire licebit. Complures enim audimus conquerentes se nescire qua vel eant, vel redeant, in tanta Ecclesiastarum turbatione, quum interim manifestissimis iisdemque pessimis sceleribus operam dant. Quod huic loco addam, non habeo.

Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo: ne forte trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

Si hæc ad præmissa retuleris, hic erit sensus: Dixi, inquit Christus, quale dissidium futurum sit percurrente Euangelica prædicatione in toto terrarum orbe, etiam inter affines & sanguine coniunctissimos: quod non fieret, si animaduerterent ad Prophetarum oracula tanto studio, quanto studio animaduertunt ad ea quæ nullius sunt momenti. Iam autem quoniam dissidium & odium intercessit, proximum est vt sopiatur, vicissimque ineant bonam concordiam, qui male fuerunt discordes. Nisi enim tu aduersario reconciliatus fueris, impune non feceris, quoniam trahêris ad Iudicem: Iudex tradet te exactori, exactor verò te in carcerem mittet, vnde non exibis donec etiam nouissimum minutum reddideris. Breuiter hac parabolica locutione Christus voluit adhortari ad studium concordiæ & fraternæ dilectionis, à quo Pharisæorum & Scribarum turba erat alienissima Diuus Augustinus aduersarij nomine intelligit sacram scripturam, quæ nunquam non obstrepit affectibus nostris mundanis, ea scilicet prohibens quibus maximè delectamur, & ea præcipiens à quibus maximè abhorremus. Aduersarius noster vult vt oremus, ieiunemus, eleemosynis operam demus, de omnibus bene mereri studeamus: at nobis præ oratione blasphemia, præ ieiunio crapula, præ eleemosynis rapina arridet: & malumus fraudem facere quàm pati, &c. Ex his videre licebit quàm nobis aduersetur scriptura, & nos illi: proinde necesse est sic agamus, vt quod de nobis conqueratur, nihil habeat. Hoc autem si fit, præceptis illius humiliter obtempera-

bimus. Alij aduerſarij nomine Diabolum intelligunt, à quo liberamur, ſi ita inſtituerimus vitam noſtram, vt nihil in nobis quod ſuum eſt inuenire poſsit, ſicut Chriſtus dicit: Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Nam ille præcipuus noſter aduerſarius eſt, vt Ambroſius ait, qui ſerit illecebras delictorum, vt habeat in ſupplicio participes, quos habuit in errore conſortes: atque ideo ſocios quærit ad culpam, vt obnoxios prodat ad pœnam. Quod iam iam ex Auguſtino adduximus, etiam placuit Ambroſio, ſicut ex huius commentariis videre licebit. Nos ad finem huius capitis properauimus.

CAPVT XIII.

ADerant autem quidam ipſo in tempore nunciantes illi de Galilæis, quorum ſanguinem Pilatus miſcuit cum ſacrificiis eorum.

Quoniam ſacræ literæ huius crudeliſsimæ hiſtoriæ non meminerunt, cogimur veterum opiniones ſuper hac re producere. Certè Theophylactus non contemnendus author ſic hanc deſcribit hiſtoriam, vt videatur eius exactam habuiſſe cognitionem. Eius verba ſic habent. Iudas Galilæus (cuius & in Actis ipſe noſter Euangeliſta meminit) quum & ipſe aliquantum doctus eſſet in lege, docuit etiam alios Galilæos ſuo dogmati adhærere. Docebat autem non ferendum vllum hominem omnino dominum dici, neque honoris vel modeſtiæ gratia, & ne regem quidem ipſum. Vnde & multi ipſorum grauiter feriebantur, qui & docebant Sacrificia à Moyſe conſtituta non offerenda, eo quòd pro Cæſare & Romanorum gente fierent ſacrificia. Veriſimile igitur inquit Theophylactus Pilatum ob hæc indignantem, iuſsiſſe occidi Galilæos illos ſuper ſacrificia quæ ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente, & ita commiſceri ſanguinem eorum ſanguini ſacrificiorum. Vtcunque hæc ſe habeant, apparet Pilatum hic aliqua grauiſsima cauſa motum cur ſic deſæuiret in Galilæos: & ex hiſtoriis conſtat quantis ſeditionibus Iudæi ſemper conati fuerint iugum Romanorũ excutere, vnde & in grauiſsima ſæpe venerunt diſcrimina. Quum igitur Chriſtus ſic cum auditoribus ſuis de condonanda mutua offenſa diſſereret, adueniunt quidam nunciantes quàm ſæuierit Pilatus in Galilæos illos, vt ſcilicet ſanguinem Galilæorum hominum miſceret cum ſanguine pecudũ, quas nimirum illi offerendas ſecum ferebant. Quare porrò nũciarint hanc tra-

gœdiam, Lucas non expreſsit. Fortè volebant à Chriſto audire quid ipſi ſuper hac re videretur. Non enim erat dubium quin inter partes non conueniret, dum hic Galilęos, ille verò Pilatũ defenderet. Sic alibi ſunt quibus videtur cenſum pendẽdũ Cęſari, & ſunt qui diuerſum putant. Ita & hoc loci fortè quibuſdã videbatur Pilatus grauiter deliquiſſe, q tenaces paternarũ traditionũ, & oſores idololatrarum interfeciſſet. Alij autẽ putabant illos iuſtiſsimè paſſos, vtpote ſeditioſos, & irritãtes Pilatum in odiũ Iudæorũ. Quid porrò ad hęc Saluator?

Et reſpondens dixit illis: Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint? Non, dico vobis: ſed niſi pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.

Ex hac Domini reſponſione apparet nuncios illos in ea opinione fuiſſe, quòd Galilęi illi iuſtè & merito in diſcrimen illud corporis & vitæ peruenerint, eò quòd tam impia contra magiſtratus attentauerint. Chriſtus autem non negat illos peccaſſe (Magiſtratui enim reluctari pro adipiſcenda carnali libertate, grauiſsimum peccatum eſt) ſed docet etiam illos nuncios peccatores eſſe, eoſque niſi reſipuerint, pœnam non effugituros. Neque enim eſt niſi vnicum ſeditionis crimen, neq; qui ſeditioſus non eſt, ideo non eſt peccator. Multa ſunt ſcelerũ genera, multæ ſpecies, & qui hoc ſcelere nõ tenetur, fortè alio & maiore etiã tenetur. Proĩde nõ eſt q vobis de innocẽtia veſtra plurimũ placeatis, quũ & vos ipſi magnis ſceleribus dediti ſitis. Immo niſi pœnitẽtiã egeritis, omnes ſimiliter peribitis. Galilęos illos gladi⁹ Pilati perdidit, at vos ſi in peccatis veſtris perſtiteritis, nequaquã dei effugietis iudiciũ.

Sicut illi decem & octo ſupra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipſi debitores fuerunt præter omnes homines habitantes in Hieruſalem? Non, dico vobis, ſed ſi non pœnitentiam habueritis, omnes ſimiliter peribitis.

Varium & imperſcrutabile eſt Dei iudicium tam in pios quàm in impios, hoc quod homines meritò à temerario iudicio prohibere debebat. Ecce Galilæi de quibus iam diximus, peccauerant, & à Pilato puniti ſunt. Decem & octo illi vtique peccauerunt, ſed licet à Magiſtratu non fuerint correpti, tamen pœnam non effugerunt, turri in Siloa illos opprimente. Rurſus peccatotes ſunt multi, qui in hoc quidem ſeculo neque ab hominibus, neque à Deo puniuntur. Sic ergo licebit in hoc mundo inuenire viros probos qui cum Abrahamo fœlicitatibus huius mundi

egregiè fruuntur: & rursum viros probos qui cum iusto Iob miserè adfliguntur. Totidem possumus dicere de turba impiorum, quorum pars in deliciis, altera verò pars in summa egestate & inopia viuunt, imò pereunt. In tanta ergo diuersitate quis certò potest iudicare de quoquam? Tutissimum igitur est, vt relictis aliis in sinum nostrum inspiciamus, vt qui non de aliorum sed de nostris factis vel infectis Deo rationem reddere cogemur. Si Galilæos & Hierosolymitanos illos meritò puniri putamus, vt quid etiam non de nobismetipsis decernimus? Prædicamus non mœchandum, non furandum: interim nos & mœchamur & furamur, &c. Cæterum vsus horum duorum exemplorum est, vt corde doleamus de damno & interitu proximi: non gloriemur in illius damno atque interitu: discamus item ex proximi damno & interitu nos idem damnum & eundem interitum nostris peccatis meruisse. Certè beatus est ille quem aliena pericula cautum reddunt.

Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Succide illam, vt quid etiam terram occupat? At ille respondens dixit illi: Domine, dimitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam stercora. Et si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

Quoniam Christus non pœnitentibus comminatus est pœnam, inquiens: Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis: possent Iudæi dicere: Si igitur nos non minus peccatores sumus, atque illi Galilæi & Hierosolymitani, quî fit, quòd Deus nobis sic indulget, & non potius meritas de nobis sumit pœnas? His ergo respondet hanc indulgentiam prouenire non ex ipsorum meritis, sed ex Dei benignitate, & longanimitate, adeoque etiam ex piorum intercessionibus. Est igitur, sicut & Theophylactus exponit, Iudæorum generatio, folia tantùm amara faciens, & nullum fructum bonum proferens. Paterfamilias Christus est qui venit & quæsiuit fructum fidei, bonorumque operum in ea, at non inuenit. Tribus autem annis venit, per Moysen, per Prophetas, & per seipsum: & quia nec post triennium fructificauerunt, ablatum est ab eis regnum, ablata est vinea, & alienis colonis commissa. Et hæc quidem ita se habent, sed non minus piè hæc Domini

Domini parabola ad vniuerſum genus hominum adaptari poteſt. Humanum ſiquidem genus non raro arboribus aſsimilatur. Ioannes baptiſta inquiebat: Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Et Chriſtus ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum. Et alibi maledictione arefacit arborem non habentem fructum. Ficus igitur illa hominem deſignat, quem Dominus patienter expectat per triennium, hoc eſt in pueritia, in adoleſcentia, & in ſenecta, vt ferat fructum pietatis. Quod ſi detrectauerit fructificare, Paterfamilias pater cæleſtis iracundia mouetur, ægre fert ſterilitatem noſtram: & niſi ſubinde cultor vineæ intercederet, ſtatim hæc ficulnea excideretur. Cultoris nomine hic intelligimus quotquot pro noſtra ſalute intercedunt, ſiue illi fuerint apud ſuperos, ſiue apud nos in hac lachrymarum valle. In Geneſi intercedit Abraham pro Sodomis: in Exodo & ſequentibus non rarò *Exo.17.* nec frigidè intercedit Moyſes pro populo illo difficillimo, *Exo.32.* obiiciens Deo promiſsiones ſuas, & perfidarum Gentium ſcandala. Orat Hieremias pro populo, & audit: Noli orare pro populo hoc, nec aſſumas pro eis laudem & orationem, neque obſiſtas mihi, quia non exaudiam te. Et apud eundem prophetam reliquiæ Iuda orationem Hieremiæ ad Dominum poſtulant. Sic in nouo teſtamento Paulus pro fratribus ſuis Iudæis intercedit, adiiciens ſtercora, & fodiens circa illos, hoc eſt, ad humilitatem, ad pœnitentiam, ad ſui ipſorum cognitionem eos adducere ſatagens. Sic item non eſt dubium, quin multi pij paſtores ex animo pro populi ſalute ad Dominum intercedant. Totidem denique etiam nobis pollicemur de fratribus noſtris, qui iam in cælis cum capite noſtro Ieſu Chriſto regnant: nam & illos pro commembris ſuis ſollicitos eſſe nihil dubitamus. Hęc igitur cum ita ſe habeāt, neceſſum eſt vt qui hactenus fuimus ſteriles ficulneæ, iam tandem nos humiliemus, in noſmetipſos deſcendamus, fructumque pietatis tandem feramus: ne ſic ſteriles permanentes excidamur, & in ignem mittamur. Fructificemus, inquam, & hoc in vinea Domini, hoc eſt, in Eccleſia catholica, vt poſsimus cum propheta dicere: Ego tanquam oliua fructifera in domo Domini, &c. Nam quid contemptores longanimitatis Dei maneat, ex Paulo obſcurum non eſt. Summa enim huius ſimilitudinis eſt, Deum patientem & longanimē eſſe erga peccatores, nec ſtatim eos punire, ſed propter

preces Christi & sanctorum differre iudicium, & concedere pœnitendi tempus. Sic Genesis vj. sub Noë concessit Deus filiis hominum peccatoribus centum viginti annos. Sic Ionæ ij. Niniuitis xl. dies. Sic Iudæis Christi interfectoribus quadraginta annos. Docet nos etiam præsens similitudo, ne de quoquam facilè desperemus, sed vtamur ea longanimitate erga confratres, qua Deus erga nos vtitur.

Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis. Et ecce mulier quæ habebat spiritum infirmitatis annis octodecim, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quam cum videret Iesus, vocauit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

Quoniam Iudæorum populus erat quasi sterilis & infœcunda ficulnea, Christus quasi vigilans & indefessus colonus nunquam cessat ab illius cultura, sed ingreditur synagogas illorum, vbi multi solebant conuenire, & docet in eis, admonet illos vt tandem resipiscant, vt bonos fructus proferant. Porrò ne solo verbo videatur docere Christus, mira Dei dispositione offert se occasio qua declaret Christus quos fructus, qualia poma, quæ opera præcipuè postulet, nimirum opera misericordiæ, opera dilectionis, &c. opera inquam, qualia ipse in synagoga iam operatur, dum scilicet miserrimæ mulieri opitulatur. Verè enim misera fuit, quæ decem & octo annis laborauerat, sic vt nec sursum respicere potuerit, & morbo non naturali, sed à Satana inflicto, sicut post audiemus. Egregiè autem describit nobis Lucas Christi misericordiam & philanthropiam, quòd simul atque viderit mulierem, statim eam ad se vocauerit, manu attrectauerit, allocutus fuerit, ex integro sanauerit: quæ omnia nobis exemplo sint, ne nos difficiles exhibeamus in promouendis proximorum nostrorum commodis. Notatu etiam dignum est, quòd mulier illa sanata confestim glorificare cœperit deum, hoc est, ei pro acceptis beneficiis gratias agere. Veteres per hanc mulierem intelligunt effigiari hominem terrenis deditum, & ad cælestia nunquam respicientem, quem solus Christus erigere potest, ipsum vocans voce gratiæ & misericordiæ suæ. Existimant item in hac muliere designatam Ecclesiam gentium, quæ à Dæmonibus subiugata, postea audiuit Christum, & relicto impurissimo dęmonum cultu, cœpit meditari cælestia, & cognitum glorificare Deum, &c.

Respondens autem Archisynagogus, indignans quia Sabbato curasset Iesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt in quibus oportet operari: in his ergo venite & curamini, & non in die Sabbati.

Hic se prodit ficulnea putris & infœcunda, quæ folia quidem ostentat, sed nec vllos habet fructus. Hoc est homo in speciem quidem bonus, sed re vera subdolus & impius hypocrita. Et ex hoc Archisynagogo coniicimus quales fuerint alij Iudæorum magistri. Hic enim videt quàm benignè Christus miseræ mulierculæ subuenerit, & cum illius sanitati gratulari deberet, etiam indignatur contra Saluatorem, & contra satanam. Porrò ne videatur hæc præter causam facere, Sabbatum allegat, quasi Christus hoc violauerit, quum in ipso operari nemo debeat. Sed quid operis interdictum est Sabbatis? aut quid operatus est Christus, vnde meritò indignationem Archisynagogi incurrit? Videt mulierem: nunquid in hoc peccatum est? Quur igitur & illi non ambulant clausis oculis in Synagogis in Sabbato? Sed allocutus est mulierem. Quin hoc liceat Christo, cum Archisynagogo non est religio vniuersum alloqui populum? Sed si non licet in Sabbatis os mouere, labiis vti, quid igitur non abstinent Iudæi à poculis & à pateris? Quòd si in hoc peccauit Iesus, quòd manum imposuit mulieri: nec in hac causa superiores sunt Iudæi, quos non est dubium in totum à tactu non abstinere. Sed præstat audire responsum Christi.

Respondens autem ad illum Dominus dicit: Hypocritæ, vnusquisque vestrum sabbato non soluit bouem suum aut asinum à præsepio, & ducit adaquare? Hanc autem filiam Abrahæ quam alligauit Satanas ecce octodecim annis, non oportuit solui à vinculo isto die Sabbati? Et cum hæc diceret, erubescebant omnes aduersarij eius, & omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriosè fiebant ab eo.

Certè plus laboris insumendum est in soluendis iumentis, quàm Christus insumpserat in curando hanc mulierem. Et facilè testatum faciunt hypocritæ illi, quo zelo indignentur Christo: aperiunt item quòd maioris faciant salutem iumentorum, quàm hominum. Simili responso non semel repercussit Christus illorum superstitiosam impietatem, & impiam superstitionem. Neque peccatum est soluere asinum vel bouem, aut his subuenire in Sabbatis, quum Dominus in institutione sabbati etiam illorum

profectum quæſiuit: hoc quod verba legis abunde teſtantur. Si ergo licet beſtiis ſubuenire in Sabbatis, quid prohibebit minori negotio ſubuenire homini? Cæterum quod hic Dominus ait filiam hanc Abrahæ à Satana fuiſſe ligatam, aperitur quid voluerit ſuprà intelligi de ſpiritu infirmitatis, nimirum mulierem à Satana, Deo permittente, hoc morbi genere correptam, occulto quidem Dei iudicio, ſed non iniuſto: qua de re D. Auguſtinus contra Aduerſarium legis & Prophetarum lib. ij. cap. xij. Quòd verò filiam Abrahæ nominat, oſtendit Iudæam fuiſſe, non gentilem, vnde meritò de illius ſalute gratulari debuerant Iudæi. Reliqua huius hiſtoriæ aperta ſunt.

Dicebat ergo, cui eſt ſimile regnum Dei, & cui ſimile æſtimabo illud? Simile eſt grano ſinapis, quod acceptum homo miſit in hortum ſuum, & creuit, & factum eſt in arborem magnam, & volucres cæli requieuerunt in ramis eius.

Non eſt dubium quin Archiſynagogus ille ſola inuidia ductus hunc tumultum quem iam iam audiuimus excitarit, volens populo ſuadere Chriſtum non eſſe à Deo, vt qui ſabbatum ſolueret: at Ieſus ſua reſponſione ſic retudit impias calumnias illius, vt omnes ipſius aduerſarij pudeſierent, alij autem gauderent, & Chriſto victoriam gratularentur. Ergo quanto maiori ſtudio illi conabantur Chriſti gloriam obſcurare, tanto maiori ſplendore illa emergebat, & in dies accreſcebat numerus diſcipulorum Chriſti. Ne autem quis putaret hoc ſic inopinatum & præter Chtiſti opinionem fieri, hac parabola voluit indicare, non ideo Euangelium eſſe contemnendum, quòd paucos iam haberet diſcipulos, ſed omnia fieri ſuo loco & ordine. Cui eſt ſimile regnum Dei, & cui ſimile æſtimabo illud? Dubitatiuè loquitur, vt auditores excitet ad diligentem auditionem. Cui ſimile eſt regnum Dei, Euangelij prædicatio, immo Chriſtianiſmus ipſe? Multis quidem rebus aſsimilari poteſt, vult dicere, & cui iam ſimile dicam? Quam ſimilitudinem præſenti loco & tempori accommodam in medium protulerim? Simile eſt grano ſinapis, quod licet paruum & minutum ſit, tamen ſi bonum habuerit cultorem, in dies ſuccreſcit, & grandeſcit in arborem, ita vt volucres in illius ramis nidulari poſsint. Sic & Euangelij prædicatio prima facie quidem videtur contemptibilis, & nullius momenti, ſic ſeſe hominibus exhibet, quaſi à nemine vnquam acceptanda, ſectanda atque defen-

denda sit: at si bonos habuerit dispensatores, non ita multo post ad miraculum vsque sese extendet, ita vt à solis ortu vsque ad occasum laudabile sit futurum nomen Domini. Hæc meo quidem iudicio simplicissima est huius parabolæ explicatio.

Et iterum dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei? Simile est fermento quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

Hæc similitudo cum proxima videtur eandem habere intelligentiam. Fermentum enim quantumuis modicum sit, tamen totam conspersionem corrumpit. Hinc non statim contemnendum est, quod specie paruum est: nec videndum quam speciem quælibet res habeat, sed quam vim habeat, quidve operetur. Margarita licet modica sit, tamen preciosior est multis grandibus saxis. Sic Euangelij prædicatio Iudæis quidem scandalum videtur, & gentibus stultitia, nihilominus virtus est Dei ad salutem omni credenti. Sic Christus ipse in infirmitate hominis visus est, sed quæ & quanta operatus fuerit, totus mundus clamat. Apostoli item idiotæ, miseri piscatores, quid intentatum reliquerunt, immo quid non perfecerunt? Rectè ergo ille inquit: Non esse contemnenda quasi parua, sine quibus magna constare non possunt. Apostoli prohibiti sunt in Hierusalem prædicare Christum, at in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Et hæc quidem ita se habent. Porrò nihil refert, immo ni planè fallor, aliquid prodest, si nonnihil præmissis adiecerimus. Verbum Dei fermento modico comparatur. illud enim licet modicum sit, tamen si commodè ab homine absconderetur, non posset non vim suam exerere. Hoc ita se habere nouerat, qui in Psalmis canit: In corde meo abscondi eloquia tua Domine, vt non peccem tibi. Hoc ita sese habere nouerat Maria castissima virgo, Christi saluatoris nostri dignissima mater, de qua Lucas noster scribit: Maria conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo. Hoc fermẽtum prudens mulier Magdalena cupiens, sedebat ad pedes domini, & audiebat verbũ ipsius. Tu igitur hoc fermentum ne contemnas quasi modicum. si enim ritè absconderis, maximum inde emolumentum consequeris. Abscõde autem in tria sata, in intelligentiam tuam, in memoriam tuam, in voluntatem tuam, vt scilicet rectè intelligas quàm suauis sit Dominus, vt eius nunquam obliuisca-

ris, vtque voluntatem illius volens & lubens perficias. Nec malè abſcondit verbum Dei, qui hoc ipſum commiſcet in tria illa ſata, in tres illos modios, de quibus Apoſtolus inquit: Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, &c. Sed hæc ſuffecerint.

Et ibat per ciuitates & caſtella docens, & iter faciens in Hieruſalem.

Abſolutis illis parabolis Chriſtus re ipſa probat ſe imitari mulierem illam, & fermentum illud modicum ſe velle egregiè abſcondere, hoc eſt, ſe velle verbum Dei deprædicare populo, vt ſic verbum Euangelij propagetur cum tempore per vniuerſam terram. Ibat ergo per ciuitates & caſtella, non animi gratia, non turpis lucri gratia, ſed docens, ſed corripiens, ſed conſolans populum, vt qui ſciret quæ ſe manerent Hieroſolymis, quo & proficiſcebatur vt granum illud ſinapis, ſiue granum tritici, in terra mortificatum, tandem multiplicaretur. Sed videamus quæ ſequuntur.

Ait autem illi quidam: Domine, an pauci ſunt qui ſaluantur? Ipſe autem dixit ad illos: Contendite intrare per anguſtam portam, quia multi (dico vobis) quærent intrare, & non poterunt.

Quoniam in ſuperioribus ſublimia quædam docuerat Dominus, de vendendis facultatibus, de viuendo ex tempore, coruorum & liliorum ritu, de non contendendo cum aduerſario, quidam adiens eum dixit: Domine, an pauci ſunt qui ſaluantur? Videbatur enim Chriſtus homini illi paradoxa loqui, quum proponeret præcepta quæ videbantur ſatis grauia, & nihilominus loqueretur de multiplicandis ramis granuli illius ſinapis. Porrò quoniam nihil refert noſtra, ſiue multi ſiue pauci ſalutem ſint conſequuturi, nihil reſpondit Dominus homini illi. Diſplicet enim Domino ſtulta illa hominum curioſitas, qua volunt multis rogare de rebus quæ ad ſe non pertinent. Sic alibi cum Dominus Petro diceret: Petre, ſequere me, & hic: Domine, hic autem quid? rogabat enim quod mortis genus maneret Ioannem: reſpondet Chriſtus: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me ſequere: hoc eſt, Tu quod ad te pertinet cura, nec eſt vt ſuperuacaneam habeas curam de Ioanne. Sic & hoc loci non reſpondet expreſſe ad interrogata hominis illius, ſed potius admonet totam turbam vt ipſi curent eſſe de ſaluandorum numero, ſiue numerus ille paruus futurus ſit, ſiue magnus. Contendite, inquit,

hoc eſt, certate & laborate, & acriter adnitimini, per anguſtã portam intrare. Cauſam reddit Dominus apud Matthæum: Quia lata porta & ſpatioſa via eſt quę ducit ad perditionem, & multi ſunt qui intrant per eam. Quàm anguſta porta & arcta via eſt quæ ducit ad vitã, & pauci ſunt qui inueniunt eam. Et hæc quidem apud Matthæum: hic autem addit, Quia multi (dico vobis) quærent intrare & non poterunt, videlicet occluſo iam aditu. Obſeruandum autem hoc loci quòd nõ ait: Intrate, ſed contendite: quod ideo dixit, vt ſciamus quia oſcitantes, negligentes, & ſomnolenti illi ventres non poſſunt intrare. Sed aditus hic eos ſolùm admittit, qui ſunt ab omnibus huius mundi cupiditatibus, & à vana ſecularium rerum cura liberi. his enim ſat ſpatioſa eſt porta, vtcunque anguſta ſit, qui pauperes pauperem & nudum ſequuntur Chriſtum. Vis eius contentionis & improbi conatus vllum habere exẽplum? Vide quãto ſtudio currat Zachæus, quàm geſtiat, quantúmque feſtinet, & ne aliquo impediatur impedimento, dimidium bonorum ſuorum dat pauperibus, & eis quibus fraudem fecerat, reddit quadruplum. Sic Petrus, ſic Andreas, ſic Ioannes, ſic etiam Iacobus tam feſtini ſunt, vt relictis nauigio & rete & parente ſequantur Chriſtum. Huc etiam pertinet quod ſupra de præcinctis lumbis & accenſis faculis audiuimus. Sed ad contextum hiſtoriæ.

Cum autem intrauerit paterfamilias & clauſerit oſtium, & incipietis foris ſtare, & pulſare oſtium, dicentes: Domine aperi nobis: & reſpondens dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis: tunc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis: Neſcio vos vnde ſitis: diſcedite à me omnes operarij iniquitatis.

Eius generis multas parabolas in aliis Euangeliorum locis inuenire licebit, vt eſt illa de decem virginibus, de fure nocturno, de nuptiis & nuptiali veſte, de ſeparatione ouium ab hœdis, &c. quæ omnes ferè eandem habent interpretationẽ, quam Dominus ſic effert: Vigilate, quia qua hora non putatis filius hominis venit. Et dum dies eſt, operamini, ne tenebræ vos comprehendant. venit enim nox quando nemo operari poterit. Hic laborãdum in vinea Domini, ſi quis ſub noctem velit mercedem recipere. In hac vita ſeminandum eſt, quod in illa metere volueris. Hic oleum emendum eſt, ſi à ſponſo ſub mediam noctem nolumus excludi, &c. Cæterùm hæc parabola propriè Iudæos percellit, qui oblatum Euangelium

recipere noluerunt, quod ipsos serius quàm velint olim pœnitebit. Clamabunt quidem olim, hoc est, desiderabunt cum piis ingredi regnum Dei, sed audient horrendam vocem ab eo, cuius oculis omnia nuda & aperta sunt: Nescio vos vnde sitis. Nam qui in præsenti nolunt audire vocē mandantis, olim etiam non exaudientur à remunerāte. Nec quicquam proderit Iudæis quòd legem acceperūt, quòd ad ipsos promissiones factæ sunt, quòd ex Abrahæ semine prognati sunt, quod Christum viderunt miracula operantem, quòd eundem audierunt prædicātem: sed potius ad cumulum perditionis illorum adiicietur, quòd tam preciosis Dei donis tam pessimè abusi sunt. Sic & nobis Christianis non sufficerit ad salutem, quòd coram Christo manducauimus & bibimus, quódque in plateis nostris docuerit: hoc est, non nos liberabit à gehenna, quòd Christiani vocamur in hac vita, quòd à Christo & spiritualiter & corporaliter cibamur, quòd Euāgelium Dei audimus: sed si nomini nostro respondemus, si bonis Dei donis non malè abutimur, si Euangelium Dei factis exprimimus, tum agnoscet nos Dominus, nec audiemus illud horrendum: Discedite à me omnes operarij iniquitatis. sed illud: Venite benedicti patris mei, &c. nā quo operarij iniquitatis discessuri sint, statim exponit Christus, inquiens.

Ibi erit fletus & stridor dentium, cum videritis Abraham & Isaac & Iacob & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et venient ab oriente & occidente & aquilone & austro, & accumbent in regno Dei. Et ecce sunt nouißimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt nouißimi.

Profecto plurimum facit ad cumulum infœlicitatis, & auget dolorem, si quis viderit alios frui illa fœlicitate à qua ipse eiectus est, hoc quod vel Satanas ipse testabatur in Paradiso, & hactenus testatur se nobis inuidere eam gloriam, à qua ipse suo merito expulsus est. Et Diues ille epulo tanto magis torquebatur quanto maiori fœlicitate videbat Lazarum frui. *Sap. 5.* & impij illi in libro Sapientiæ, vidētes electos Dei in magna gloria, turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritus gementes, dicentes intra se: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: Ecce quomodo compu-

tati sunt inter filios Dei,&c. Hæc autem omnia augent Iudæis dolorem, quòd ipsi sese iactauerint filios Abrahæ, peculium Dei, gentem sanctam, Sacerdotium regale: & tamen longè proiiciuntur & repelluntur à regno, in quo patres ipsi recumbent. Gentium autem populus, qui sine lege, sine testamento, & sine Deo fuit, visitur in regno Dei cum Abraham, Isaac & Iacob. Sed hæc quoniam omnium Apostolorum literis decãtatissima sunt, iam finiemus. Potest & hic locus terrori esse illis, qui in hoc mundo videntur sibimetipsis primi & sanctiores esse. Hi enim proculdubio in aliam classem à Domino reiicientur.

In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum dicentes illi: Exi hinc, quia Herodes vult te occidere.

Non potest dici quàm ægre tulerint Iudæi siquando preferrentur ipsis gentes, & diceretur illis quòd frustra gloriarentur de Abrahæ semine, &c. Statim ab initio Euangelij hanc ipsam impiam persuasionem, qua putabant se ob genus Abrahæ omnibus gentibus præferendos, Ioannes illis exprobrat dicens: Ne velitis intra vos dicere, Patrem habemus Abraham, &c. Et in Euangelio Ioannis magna est de prærogatiua huius generis inter Christum & Iudæos digladiatio. Semen Abrahæ sumus, inquiunt. At Christus: Scio, inquit, quia filij Abrahæ estis, sed quæritis me interficere, &c. Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Et Diuus Apostolus Paulus in Romanis & aliis epistolis hanc quæstionem tractat copiose. In actis item Apostolicis magna est disceptatio de priuilegio Iudaismi: & erant qui Gentes iudicarent totius salutis expertes. Cùm igitur hoc loci apertis verbis, Iudæorum repulsam, & Gentium adsumptionem notasset, non poterant Pharisæi hanc disertationem æquo animo ferre, nec audebant tamen aperto marte illum inuadere. simulantes igitur se bene velle Iesu, accedunt, alloquuntur, vt sic iniecto ipsi metu obturarent os Euangelicum. Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere, quasi dicant: Bone Iesu consule vitæ tuæ, & relinque Galilæam. nam Herodes huius prouinciæ Rex tibi malè vult, & venatur occasionem qua te perdat: quòd ni caueris, nihilo mitius tractabit te quàm tractauit Ioannem. Dij boni, vnde tanta inter Iesum & Pharisæos amicitia? Hic habes egregium dolosorum hominum exemplum, cuius in hoc meminisse debes, non vt simili dolo fratri tuo fraudem facias, sed vt tibi à talibus cauere possis, sciásque

Ioan. viij.

quod hominum genus referant, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus ipsorum.

Non potest timere Herodem qui etiã dæmonibus prævalet.

Et ait illis: Ite & dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertio die consumor. Veruntamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare, quia non capit Prophetam perire extra Hierusalem.

Sicut D.Paulus Neronem ob crudelitatem & tyrannidem leonem vocat, ita & Christus hoc in loco Herodem ob calliditatem vocat vulpem. Cæterùm hanc responsionem ideo dedit Dominus, vt declararet sibi nihil esse periculi ab aliquo homine, nisi vellet ipse: nec se moriturum, nisi eo tempore quo decretum esset, nec alio genere mortis, nec alio loco, quàm constitutum esset à patre. Ait ergo: Ite & dicite vulpi illi, qui versutia humana credit se aliquid posse aduersus consilium Dei. Ecce non est humanum quod gero: nec licet desinere ante tempus à Deo præscriptum. Nihil iuris habet Herodes in hoc negotio. quemadmodum enim illius authoritas nemini potest præstare vt hæc agat, ita neminem potest impedire ne quod agit peragat. Cur autem vult impedire quod ago, si bona sunt quæ ago? Ego illius rempublicam non interturbo, nullam seditionem excito, neminem ad illius contemptum vel neglectum adhortor, breuiter mihi nihil iuris quod ad illum spectat arrogo. Sed eiicio dæmonia, & propello morbos, quæ duo illius subditis non possunt non vtilitatem maximã adferre. Et quis nõ mallet habere subditos & conciues bene habẽtes, robustos, votiq; & rationis cõpotes, quàm debiles & lunaticos, &c? Sed nihil est quur Herodes mihi insidietur, quur me perdere quærat. Nolenti mihi nihil nocere poterit, ego autẽ non ita multo post me traditoribus meis volens offeram. Est ist vm ein tag zuen oder drie zuthun, &c. Porrò ne Pharisæi putarẽt se suis blãdis sermonibus Christo imposuisse, noluit Christus hic finire sermonẽ, sed addit: Oportet me hodie & cras & sequẽti die ambulare, quia nõ capit Prophetã perire extra Hierusalẽ. Ac si diceret: O Pharisæi dolosi simulatores, nõ est amicitiæ quod nunciatis, sed aliud mẽs sentit, & aliud loquũtur labia. Qui potestis ex animo me admonere quo tutus sim ab Herode, quum ipsi sitis qui diu noctúque meã mortem meditamini? Sed neque Herodem timeo, neque vos fraudulentos & sanguinolentos Pharisæos. Nec fugiam Hierusalem, sicut nec Herodem fugio: sed recta proficiscar Hierusalem, non vt Herodem effu-

giam, sed vt locum mortis meæ quæram. Neque enim conuenit, vt Propheta quisquam pereat extra Hierusalem. Huic Domini sermoni, D. Stephanus cõcinit dicens: Dura ceruice & incircuncisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis, sicut patres vestri, ita & vos. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti, cuius nunc vos proditores & homicidæ fuistis. Docet præter cætera hic locus, Domini nostri Iesu voluntariam passionem & mortem, qui sciens locum passionis vltro se illuc contulit, &c. Docet etiam vnicuique constitutum quando & vbi pereat, quare securè oportebat Domini negotium à nobis diligenter expediri, quum sciamus etiam capillos capitis nostri numeratos esse, & cætera. *Acto.vij.*

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te: quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autẽ vobis, quia non videbitis me, donec veniat cum dicetis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

Ergo vnus est Deus vtriusque testamenti. &c.

Vide obsecro Domini Iesu Christi benignitatem & misericordiam, qua non potuit comprimere dolorem & magnum affectum, quem gerebat ad Iudæorũ populum. Misericors enim Dominus qui pro sua pietate cupiebat omnes homines saluos fieri, præuidens imminere insanabili ciuitati supremum excidium, deplorat illam, non citra exprobrationẽ acceptorum beneficiorum, arguendo illius ingratitudinem. Hierusalem, Hierusalem, inquit, quæ superbè gloriaris de religione & probitate tua, quæ Prophetarum alios occidis, alios lapidas, & interim non vis accusari de impia crudelitate, & crudeli impietate tua: Quoties quæsiui salutem tuam, quoties te admonui, quoties te corripui, quoties iram patris mei à te prohibui, &c. neque secus te defendi, quàm aues plumis suis defendunt nidos suos, sed noluisti, renuisti, contradixisti. Ad te misi prophetas, egoipse ad te veni, vt fieres egregia & bene ornata domus, vt fieres vinea electa: sed quoniam omnis culturæ es impatiẽs, ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Non amplius eris princeps populorum, non amplius eris gens sancta, vel regale sacerdotium. Cæterùm vtcunque iam mihi infensi sitis, vtcunque vitæ meæ insidiemini, non me abscondam à vobis, non effugiam: sed

non videbitis me, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Hæc videtur Christus dixisse, quòd noluerit hac vice Hierosolymam petere, sed non ita multò post, sciréq; se, quòd nolenti & repugnanti nihil possint nocere, imò siue velint, siue nolint, eos diuinitus cogi, vt priusquam illum morti traderent, liberè confiterentur illum esse benedictum Domini: quod certè in palmarum die factum est. Obseruandum hoc loci ne lætemur in interitu proximorum nostrorũ, sed potius condoleamus miseriæ illorum, hoc quod non semel Christus nos suo exemplo admonuit, qua de re infra ad finem cap. xix. Obseruandum secundò, quàm ardenter sitiat Dominus salutem nostram, vt hoc persuaso, ipsi non desimus nobismetipsis. Et tantùm de hoc capite satis tumultuariè.

CAPVT XIIII.

Factum est, dum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum Sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

Statim ab initio huius capitis videmus quod in proximo diximus, Pharisæos videlicet nõ minus fuisse callidos & dolosos, atque Herodes ille quem Dominus vulpem vocarat. Licet enim Pharisæi ex animo odirent Iesum, tamẽ nonnunquam odium dissimulant, & officiosè Dominũ inuitant, non quidem vt quid humanitatis illi exhiberent, sed vt nonnihil occasionis in eo deprehenderent vnde illum accusare possent. Sic etiam videmus verum gallinæ affectum in Christo, qui se in omnia vertit, multa dissimulat, tãtùm ob hoc, vt Iudæos illos quantumuis odiosos lucrifaceret. Sed videamus & examinemus historiã. Factum est, inquit Lucas noster, cùm intrasset Iesus in domum cuiusdam principis Pharisæorum sabbato, &c. Nemo hic putet Christum se vltrò ingessisse in domũ illius. hoc enim inciuilitatis esset, sed haud dubiè inuitatus ab illo intrauit. neque enim rarò inuitatum esse Dominum à Pharisæis Euangelica testatur historia. Et dubium non est, quin omnia sic à Pharisæo illo disposita fuerint, vt possent illum in nassam illicere. Huic respõdent omnes circunstantiæ, quia scilicet princeps Pharisæorum, quia sabbatum, quia hydropicus præsens, quia obseruant, quia plures hospites, quia denique Christus ipse quæstionem mouet, sicut statim audiemus. Profectò nihil hic sine põdere ab Euangelista

conſcriptum eſt. Princeps Phariſæorum eius eſt autoritatis, vt multos ſimpliciores poſt ſe relinquat, & ſiue quid affirmet, ſiue quid neget, non facilè illi obloquendum eſt. Deinde ſabbato, non alio die, inuitatur Ieſus. nam ſabbatum videbatur illis poſſe calumniandi occaſionē prębere. Adde quòd hydropicus adeſt, quem vtique, niſi vt calumniæ ſeruiret, nō admiſiſſet Phariſęus: nam omnino videtur ſubornatus fuiſſe. Deinde obſeruant eum, ne quid fortuitu factum fuiſſe putes: & plures ſunt, vt contra Chriſtum, ſi quid piaculi fecerit, teſtificari poſsint.

Et reſpondens Ieſus, dixit ad Legiſperitos: Si licet ſabbato curare? At illi tacuerunt. Ipſe verò apprehenſum ſanauit eum, ac dimiſit.

Quòd Lucas hic dicit Dominum reſpondiſſe, quum nulla quæſtio præceſſerit, ad hoc ſpectat, quòd dixerat Phariſæos fuiſſe obſeruatores Domini. ad cognitiones enim cordium illorum reſpōderat. Hydropicus autem ille, qualitercunque huc venerit, non dubium eſt quin concupierit conualeſcere, at non audebat ſanitatem à Chriſto poſtulare, ne offenderet Phariſæos. Audiuimus enim in proximo capite Archiſynagogum dicentem: Sex dies ſunt in quibus oportet laborare, &c. Ieſus itaque perſpectas habens impias Phariſæorum cogitationes, non ſtatim ſanat hydropicū, ſicut ſupra mulierem curuam ſanauit, ſed mouet quæſtionem, & rogat Phariſæos, nū liceat ſabbato curare. Quaſi dicat: Scimus, boni Phariſæi, quæ nobis pręcepta ſunt à Deo per Moyſen in decalogo, nimirum vt proximum noſtrum diligamus, eíque ex animo benefaciamus. Præceptū item eſt vt ſabbati diem obſeruemus. Iam offert ſe occaſio, vt benefaciam miſero, iuxta præceptū Domini, & offert ſe ſabbati religio. Vtrum ergo negligendum? Si ſanauero hydropicú, arguor violati ſabbati. Si abſtinebo à ſanando, arguor neglectæ charitatis. Interrogo ergo vos, num liceat ſabbato curare, ſic ſcilicet, vt non violetur ſabbatum? Quid ad hæc, ô bone Luca Phariſæi? At illi tacuerunt. Papæ à tā doctis & illuminatiſsimis viris quis nō aliam expectaſſet reſponſionem? Si tacere reſpōdere eſt, profectò egregiè reſponſum eſt. Sed quid reſpondiſſent impij illi hypocritæ? In turba ſimpliciori magnas excitabant tragœdias (ſicut pſeudapoſtolorum perpetuus mos eſt) ſed præſente Chriſto vix audebant contrà mutire. Sic erant concluſi & confuſi impij illi, vt non auderent reſpōdere. Si enim reſpōdiſſent, vtiq; licere ſabbatis benefacere, audiſſent: Quid ergo

me obſeruatis? Cur mihi inſidiamini? Cur me toties violati ſabbati accuſaſtis? Si autem reſpondiſſent non licere, accepiſſent reſponſum, quale audiemus etiam non reſpondentibus datum. Cæterum vt doceret Chriſtus, quid liceret ſabbatis, & ne illorum impietas præiudicaret hydropico, apprehenſum eum ſanauit ac dimiſit. Neque enim æquum eſt, vt propter impiorum calumnias à benefaciendo ceſſemus, & præſtat impios offendere, quàm miſeros negligere.

Et reſpondens ad illos, dixit: Cuius veſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbati? Et non poterant ad hæc reſpondere illi.

Hanc quæſtionem obiecit Chriſtus quotieſcunque à Iudæis accuſabatur violati ſabbati: & tāta eſt, vt ne cōtrà hiſcere quidem auſint Iudæi. Si enim licet ſabbatis benefacere aſinis & bobus, cur non liceat etiam benefacere homini ad imaginem Dei creato? An nō homo multum ſupra modum præſtat pecore? Sed Phariſæi pro ſua fraterna charitate pluris faciebant ſalutem bruti animalis, quàm hominis. Bone Deus, quàm multi noſtro ſeculo ſunt, qui proximè accedunt ad hāc phariſæorum humanitatem. Cæterùm hac obiectiuncula videtur Dominus non ſolùm arguere illorum auaritiam, qui plus curabant beſtias & iumenta ſua, quàm hominem, ſed etiam alludere videtur ad inſtitutionē ſabbati, vbi non ſolùm exprimitur quòd iumentorum cauſa inſtitutum ſit, ſed etiam quòd hominum cauſa. ſic enim legimus in Deu-
Cap.5. teronomio: Obſerua diem ſabbati, vt ſanctifices eum, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimus dies ſabbati eſt, id eſt, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quicquam operis, tu & filius tuus, & filia, ſeruus & ancilla, bos & aſinus, & omne iumentum tuum, & peregrinus qui eſt intra portas tuas, vt requieſcat ſeruus tuus, & ancilla tua, ſicut & tu, &c. Hic audimus Dominum & hominum & iumentorum rationem habuiſſe. Si ergo iumentis in ſabbato benefacere nulla religio prohibet, cur non liceat & homini benefacere? Rectè ergo credimus quòd Phariſæi illi nihil ad obiectionem reſpondere potuerint. Quid enim reſponderent, qui ſcientes veritati obluctabantur? Neque enim poterant negare quod obiiciebatur, nec poterant rationem reddere cur potius opitulandum eſſet beſtiæ, quàm homini. Ergo tutius viſum eſt illis tacere, quàm cum confuſione reſpondere. Et laudandi quidem fue-

rant Iudæi, si religionem sabbati strictè obseruari voluissent. scimus enim quàm seriosè Dominus hunc diem sanctificandum præceperit. At quod iam Pharisæi faciunt, non religionis est, sed inuidiæ, aut saltē superstitionis. Audiuimus quòd Dominus voluerit sabbatum suum sacrosanctum esse, & in prophetis nusquam non clamat conqueritúrque contra violatores sabbati. Iam his rebus quæ ad gloriam Dei faciunt, & ad commodum proximi, non potest violari sabbatum. Vult quidem Dominus, vt in sabbato nullum seruile opus fiat, nec patitur huius præcepti transgressionem inultam, sed præcipuum est, vt à malitia feriemur, quæ nos seruos diaboli facit. In Exodo sæpissimè admonentur Iudæi, vt sabbatum sanctificent, hoc enim à Domino benedictum esse,
cap.xvj. nihil in eo operandum esse, imò ne coquendum quidem esse præcipitur. Et xxxj. legitur, Sabbato laborans opere, peribit anima eius de populo. Item cum plueret Dominus manna de cælo, noluit vt quisquam aliquid septimo die colligeret: & qui contra Domini edictum exibant collectum, nihil inueniebant. In Numeris porrò cùm quidam colligeret ligna in sabbato, & Moyses hæreret qua pœna plecteretur, consultus Dominus decreuit illum præuaricatorem lapidandum, &c. Iam in Neemia grauissima concio est de ritè obseruando Sabbato, ratiocinatúrque Neemias violationem sabbati causam esse omnis mali quod super Hierusalem venit: & amarulentissimè obiurgantur qui legem sabbati transgressi fuerant. Post transmigrationem autem in Babyloniam, in posterioribus scilicet synagogæ seculis, is rigor auctus est, adeò vt quidam simpliciores Iudæi magis eligerent occidi, quàm in sabbato se suósq; defendere. At hoc non erat religionis, sed superstitionis, & non intelligentium Dei mandatum. neque enim violatur sabbatum, si quis iusto bello se suósq; defendit. Hinc pius Matathias decernit etiam sabbatis pugnandum esse Iudæis, pro aris, vt inquiunt, & focis. Huic superstitioni accessit, quòd piaculum credebatur, si spicas in sabbato velleres, si ęgroto medereris. Cui stultitiæ obuiat dominus in multis Euangelij locis. Breuiter Iudæi contra Christum agentes, volebant nihil operis citra discrimen in sabbato faciendum, cùm tamen ipsi non abstinerent ab omnibus operibus. Hinc dominus apud Ioannem inquit: Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moyses dedit vobis circuncisionem, nō quia ex Moyse est,

Exod.16. *Exod.31.* *Exod.16.* *Nume.15.* *Cap.13.* *1.Mac.2.* *Ioan.7.*

sed ex patribus,& in sabbato circunciditis hominem.Si circuncisionem accipit homo in sabbato, vt non soluatur lex Moysi, mihi indignamini quia totum hominẽ sanum feci in
Ioan.5. sabbato? Loquitur autẽ Dominus de paralytico qui xxxviij. annis ad piscinam decubuerat.Vult autem dominus his ver-
Obser. bis duo docere de sabbati religione: vnum,quod legem interdum legi præferri licet, nihil prohibente quòd eiusdem latoris sunt.alterum, quòd Dominus non simpliciter omne opus in sabbato fieri prohibuerit. Certè sabbatum cedit circuncisioni, & nemo sine opere circuncidi potest. Sic apud
Matth.12. Matthæum etiam discipulos suos excusat exemplo Dauidis, qui panes ꝓpositionis comederat: & exemplo sacerdotum, qui sabbatis oues mactant,quod citra operã fieri non potest. Hæc igitur sufficienter probant longè aliam esse rationem sabbati, quàm Iudæorum primores hominibus persuadere voluerint. Sic sabbatũ seruandum fuerat,vt ociaremur à malitia,& vacaremus operibus pietatis & charitatis. hoc qui nõ facit, frustra sibi de sabbati obseruatione placet. Certè ab opere manuali non ideo abstinemus, quòd per se peccatum sit,sed quia nos à cultu Dei remoratur: & vult Dominus, vt statutis diebus ipsi soli vacemus. Hinc in festis diebus cõuenimus ad verbum Dei audiendum, ad publicas preces: hoc
Act.13. quod etiam ab apostolis obseruatum legimus. Horum siqui-
& 17. dem tempore lecta lex est vnà cum prophetis per synagogas in sabbatis,qui mos Apostolis non displicuit. Enimuerò noster feriandi mos,siue de dominicis,siue de aliis diebus loquare, non potest probari piis, nisi aliter instituamus vitam nostram.Nos ex diebus reconciliationis facimus dies offensionis. vor soentag, sundtag. pro reconciliationis die, diem offensionis Et in diuorum festis,nõ diuos,sed diabolos imitamur.Sed hæc prolixius quàm volebam. Olim,si Deus dederit, in Decalogi explicatione negotium hoc pro merito tractabimus. Nos ex hac Domini historia discamus sabbati dies non alia ratione magis piè coli, quàm operibus pietatis & charitatis,quæ duo Christus in sanatione huius hydropici fecit. Curando enim gloriam Dei patefecit,& proximo benefecit. Postremò,fugiamus hoc præposterũ iudicium,quod in Pharisæis videmus,qui à culice abhorrentes,camelum deglutire non dubitant.

Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos recubitus eligerent,dicens ad illos: Cùm inuitatus fueris ad nuptias,

nuptias,non discumbas in primo loco,ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore nouissimum locum tenere.

Hæc satis arguunt quàm longissimè fuerit Iesus ab omni adulandi vel assentandi specie: quod malum licet omnibus in genere fugiendum sit, tamen præcipuè iis maximo vitio verti debet, quorum interest impio suam impietatem exprobrare. Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus,& faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Et cùm caperent animas populi mei, viuificabant animas eorum, & violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt, mentientes populo meo credenti mendaciis, &c. Illi siquidem puluillos consuunt, qui animum induxerunt homines ne verbulo quidem offendere, sed semper loqui, iuxta alium prophetam, placētia. Popule meus, ait Dominus per Esaiam, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Rectè ergo D. Paulus ad Thessalonicen. Euangelium ita loquimur, inquit, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione auaritiæ, Deus testis est, nec quærentes gloriam ab hominibus, neque à vobis, neque ab aliis. Hæc ideo adduximus, quia tantam libertatem arguendi pharisæos in Christo videmus, vt tam publicè quàm priuatim nolit ad illorum improbos mores conniuere. Liberè eos corripuit non intellecti sabbati: iam rursum illorum fastum egregiè traducit, vnde meritò scilicet Pharisæis videri potest inciuilis hospes. Sed præstat inciuilem, quàm impium esse. Inquit ergo Lucas, Dominum in hoc conuiuio animaduertisse quomodo Pharisæi primos recubitus eligerent, ideoque ipsos humilitatis admonuisse parabola illa quę aperta est, quam partim audiuimus, partímq; audiemus. Posset hic quispiam suspicari, hæc frustranea esse, neque ad Ecclesiasten pertinere, quomodo quis se habeat in conuiuiis: sed quoniam Christum videmus hæc adnotatione digna iudicasse, nemo opinor, concionatori vertet vitio, si & ipse ad humilia hæc descenderit. Pertinet porrò huc, quod apud Matthæum Dominus dicit de scribis & pharisæis. Amāt primos recubit⁹ in cœnis,& primas cathedras in synagogis,&c. Matth.xxiij. Diximus etiam hac de re in superioribus cap.xj.

Ezech.13.

1.Thes.2.

Certè Dominus hoc loci non solùm docere voluit quæ ciuilitatis sunt, sed etiam dedocere quæ superbiæ sunt. Et quoniam Pharisæi illi cælestia non tantum curabãt, quantum auram popularem, ideo non dixit Dominus quomodo vana illa gloria apud Deum audiat, sed solùm quãti apud homines fiat. Ruborem, inquit, tibi afferet, si cogare honoratiori cedere, hoc est, apud homines dignitati tuę præiudicabit, si ab honestiore loco arceare, &c. Sed audiamus quid faciendũ, quoniam satis auditum est quid non faciendum. Neque enim satis est nosse quæ fugias, sed etiam quæ imiteris.

Sed cùm vocatus fueris, vade recumbe in nouißimo loco: vt cùm venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus.

Quæ hic à Christo dicuntur, iam olim à sapientissimo Salomone dicta sunt his verbis: Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris. Melius est enim vt dicatur tibi, ascende huc, quàm vt humilieris coram principe. Hæc ille. Nihil certè nobis maiori ornamento esse potest, quàm aurea illa humilitas. Deus superbis resistit, ait scriptura non vno in loco, humilibus autem dat gratiam. Simus itaque semper memores Christi Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Sed hæc aliàs. Quod ad sensum textus attinet, Noli putare eos omnes à Christo vituperari, qui in honoratioribus locis sedent: sed diligenter pondera qua ratione Christus in hanc disputationem descenderit. Audi itaque Lucam nostrum, & totum negotiũ exactius intelliges. Dicebat, inquit, ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent. Attende diligenter quòd non ait: Qui in primis accubitibus sederent, sed qui primos recubitus eligerent. Ergo periculum est in eligendo, non in sedendo. Necesse enim est, vt ex multis vel vnus supremum locum occupet, quoniam omnes nõ recipit. Sed in hoc totius disputationis vis est, quòd multi se honoratiore loco dignos iudicant, quibus tamen non datur. Breuiter, hoc Domini sermone notantur quauis specie ambitiosi omnes, qui vel aucupio nominis, vel loci, vel dignitatis, semet coram hominibus ostentant. Multi certè supremum locum occupãt, qui à fastu sunt alienissimi: & multi infimo loco sedent, qui sibi vix sufficere putant honestissimum locum. Animum respicit Dominus, nõ externam illam

laruam. Ioſeph in Aegypto poſt regem ſupremum locum obtinet, ſed non ideo ſuperbiæ accuſari poteſt. Eſther reginæ ornatu ingreditur, ſed quàm lõgè à faſtu fuerit, hiſtoria ſacra abundè teſtatur. Quod autem Dominus conſequenter ait, notius eſt, quàm vt multis demonſtrationibus egeat.

Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Hoc ita ſe habere, quis non videt, ſiue præſens, ſiue futurum ſpectes ſeculum? Certè hic genius mundi eſt, vt nolit contemni, nolit negligi, malítque præeſſe, quàm ſubeſſe. Igitur ſi quis ſe præferri multis ambit, multorum inuidiam incurrit: & ſi loco non deturbatur, tamen in omnium animis contemnitur. Superbia enim & vana illa iactantia non minus apud homines malè audit, quàm apud Deum. Quid? Imò ipſi iactabundi & glorioſi Thraſones nouerunt quàm putida res ſit vana illa gloria, ideoque eius nolunt accuſari: ſed ſubinde peſsimo ſceleri pulchrum nomẽ indere ſolent. Porrò ſicut in rebus mundanis turpis eſt & verè vana illa vana gloria, ita & in rebus ſpiritualibus mirum in modum culpanda eſt. Si feceritis omnia, ait Chriſtus, quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Quia ſerui inutiles ſumus. Quid ergo eſt de quo nobis multum placere poſſumus? Crede mihi, frater in Domino chariſsime, rarus eſt qui dæmonium hoc meridianum effugere poſsit. Quid D. Antonio ſanctiſsimo illi eremitæ acciderit, obſcurum vobis eſſe non poteſt, nec ſemel tantum à me hiſtoriam illam quam puto, audiſtis. Sed cur hæc produxerim, cùm eius generis Biblia ſacra multa ſuppeditent exempla? ex quibus vnum atque alterum adduxiſſe olim iuuabit. An non Helias quando ſe ſolum exiſtimabat diuina ſeruaſſe mandata, nec idololatriæ acceſsiſſe, audiuit à Domino in ſuam ipſius reprehenſionem: Reliqui mihi ſeptem *3.Reg.19.*
milia virorũ in Iſrael, qui non curuauerunt genua ante Baal? Et D. Paulus apertiſsimis verbis teſtatur, ſibi traditum carnis ſtimulum, ne magnitudine reuelationũ extolleretur. Nemo ergo ſibi arroget maiorem inter homines ſanctitatem, nemo credat ſe melius cæteris ſeruare diuina mandata, nemo purius ſe cuſtodire quàm alios veritatem. Ille dignior, inquit Caſsianus, qui humilior. Quæ hic deſiderantur, Deo annuente in cap.xviij. huius adiiciemus.

Dicebat autem & ei qui ſe inuitauerat: Cùm facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cogna-

tos, neque vicinos diuites, ne fortè & ipsi te reinuitent, & fiat tibi retributio. Sed cum facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos & cæcos: & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione iustorum.

Quæ præmissa est parabola, pertinebat ad superbos Pharisæos. nam tales vocauerat princeps Pharisæos, ne non haberent scilicet similes labra lactucas, & patellæ adesset dignum operculum. Adiecit itaque dominus alteram, quæ peculiariter pertinebat ad principem Pharisæorum. Diuites enim dum volunt hospitales videri, non vocant quos resiciant, sed eos à quibus rursum inuitentur, aut vnde sibi gloriam aucupentur. Atque hæc quidem non est hospitalitas, sed ambitio, vel auaritia, vel vtrunque. Si enim benefacitis iis qui vobis benefaciunt, ait Christus, quæ vobis erit merces? Nonne & Ethnici idipsum faciunt? Corrigit ergo hic Christus mũdi iudiciũ in exercẽdis misericordiæ operibus, cùm mundus in eos tantùm beneficia conferre soleat, qui recompensare beneficia possunt, benefaciat benefacere valentibus, reddat retribuere potentibus. Porrò licet apertum sit quod hic Dominus dicit, tamen ponderãdum est. Possent enim quidam simpliciores offendi, quòd Dominus videtur citra discrimen prohibere amicorum, cognatorum, & vicinorum conuentus & conuiuia. Quod si verum esset, quod tamen nõ est, sicut docebimus, quomodo excusari possent piorum conuiuia, quæ scriptura citra omnem reprehensionem
Gene.21. enumerat? Certè in Genesi legimus quòd sanctus patriarcha Abraham grande conuiuium fecerit in die ablactationis filij
Gene.29. sui Isaac. Sic Laban filiam suam Liam traditurus Iacob, conuiuium parat, ad hoc vocatis multis amicorum turbis. Sic legimus conuiuium Ioseph cum fratribus suis in Aegypto, sic conuiuium Iob cum filiis suis, sic cõuiuium Tobiæ cum amicis: quæ omnia, sicut diximus, citra reprehensionem enarrat sacra historia. Quid porrò dicemus ad cõuiuia Marthæ, Magdalenæ, & Lazari? His igitur exemplis satis manifestum est, amicos vel cognatos ad conuiuia vocare, piaculum non esse, nisi accesserit aliunde aliquid peccati, vt est aliorum cõtemptus, pauperum neglectus, ebrietas, impuri sales, quæ omnia etiam pauperum conuentum vitiare possunt. Breuissimè igitur sic negotium expediemus. Christus hac concione docere voluit, vt in benefaciendo non nosipsos, sed proximorum necessitatem spectemus, nequaquam nos humanos &

benignos arbitrantes, si proximis nostris benefecerimus, sique in eos duntaxat liberales fuerimus, qui possunt nobis vicem rependere. Nequaquam tamen per hæc damnauit (sicut diximus iam semel atque iterum) etiam amicos, fratres, & cognatos in tempore, alendæ dilectionis gratia, conuiuiis adhibere: sed tantum ne id misericordiã & liberalitatem esse arbitremur. Pharisæi enim illi contra quos inuehitur hic Dominus, putabant se satis supérque misericordes, si quando aliquos ex compharisæis inuitarent ad epulas, &c. Suadet ergo Dominus, imò præcipit, vt liberales simus in pauperes & egenos. quod si fecerimus, pollicetur nobis perpetuam mercedem. Huius hospitalitatis nos multis in locis commonefacit scriptura, & exemplis & præceptis. D. Paulus in Hebræis vno fasce vtrunque complectitur, inquiens: Charitas fraternitatis maneat in vobis, & hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim placuerunt quidam angelis hospitio susceptis, &c. Hebr.xiii. Enimuerò hoc pietatis genus porrò abolitum est in Ecclesia, quod nisi restituatur, timendum ne nunquam ecclesiæ reliquæ res fœlicem sortiantur exitum. Quod si quis quærat exempla conuiuiorum celebrandorum in genere, & hæc scripturæ sacræ cumulatim exhibere possunt, si modò animo obtemperandi inuestigaueris. Iesus Sirach inquit capite nono: Viri iusti sint tibi conuiuæ. Conuiuium Assueri regis, cuius in libro Esther fit mentio, hoc memorabile habet, quòd vinum regia maiestate quidem dignum proponebatur. & addit: Nemo erat qui nolentes cogeret ad bibendum. Esther.j. Tobias verò paraturus epulas, mandat filio his verbis: Vade & adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum. Cap.ij. Et in eodem libro capite nono legimus: Tobias iunior, sponsa, socer, & cognati, nuptiale conuiuium cum timore Domini celebrauerunt. Et hæc quidem habui quæ super hoc Domini sermone dicerem. Est & adhuc locus qui aliqua enarratione opus habet: nimirum quod Dominus ait: Retribuetur tibi in resurrectione iustorum, quasi scilicet impij in die illo nõ sint resurrecturi, hoc quod in psalmo primo legimus in hæc verba: Non resurgunt impij in iudicio, neque peccatores in concilio iustorũ. His autem videtur contrarium quod Apostolus dicit: Omnes quidem resurgemus. verùm iuxta sententiam nulla est contrarietas. Non enim sentiunt priores scripturæ loci, impios in iudicio omnino non resurrecturos

à morte corporis(foret enim hoc manifestè etiam Euangelio contrarium, quod docet impios prodituros de monumentis ad æterna supplicia)loquuntur autem de resurrectione ad vitam æternam, quæ propriè iustorum resurrectio dicitur. Hac autem resurrectione nequaquam resurgent impij, qui non ad vitam, sed ad mortem æternam resuscitabuntur. Sic ij.Mach.vij.dicitur regi Antiocho à quarto fratrum Machabæorum: Tibi resurrectio ad vitã non erit. Et cùm resurgere sit ad vitã redire, vita autem damnatorum mors potius æterna sit, quàm vita, consequitur nõ malè neq; falsò secundum hunc intellectũ dici posse quòd nõ resurgãt impij,&c. Postremò quoniã hic retributionis fit mẽtio, docemur operibus misericordiæ nõ defore suam mercedem, non quidem ex proprio debito, quasi ex se tãto præmio digna essent, nisi Deus sua gratia & ꝓmissione nos preuenisset: qua de re nonnihil dicemus in cap.xvij. Iam ad contextum progredimur.

Resurrectio iustorum.

Hæc cùm audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus qui manducabit panem in regno Dei.

Hoc loci docemur ne nos pœniteat verbum Dei deprædicasse etiam in multitudine derisorum. Quis enim nouit quas virtutes Dominus daturus sit verbo suo? Quid si vel vnum lucrifecerimus Christo? vel quarta pars terræ bonum semẽ in se suscipiet? Ecce in magno hoc principis Pharisæorum conuiuio vel vnũ hominẽ lucrifecit Dominus, vt ipsius prædicatio nõ in totum fuerit inanis. Apparet enim hominẽ illum, siue ille Pharisæus, siue alius quispiã fuerit, mentẽ mutasse ad sermonem Domini, & ad superna illa cælorũ regna suspirasse: quod quidẽ sic intelligas velim: Cùm audiret Domini sermonẽ, quo hominũ mores carperet, & ad alias virtutes adhortaretur, ipse cõsiderauit quàm omnino discrepet vita nostra ab ea quam nobis Christus depingebat, itẽ quàm proni sumus omnes ad vitia,&c. Cœpit sibimetipsi displicere,& quasi satur & fastidiosus rerum mundanarũ, cælestia suspirat, inquiens: Beatus qui mãducabit panem in regno Dei. Ac si diceret: O miseros nos mortales: quid hic facimus? quid hic stabile? Vt quid diligimus vanitatem? O beatum & iterum beatũ, quem Dominus ex hac misera vita liberabit. Sic olim Paulus: Infœlix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et Psalmista: Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus est. Et iterum Paulus: Cupio dissolui,& esse cum Christo. Certè qui ex auditu verbi Dei tãtum profecit,

vt incipiat terrena despicere,& amare cælestia, crede mihi, bonum gradum ad cęlestia posuit. Et ob hoc solũ conciones fiunt, vt incipiat populus cõtemptis terrenis cælestia sapere.

At ipse dixit: Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos, & misit seruum suum hora cœnæ dicere inuitatis, vt veniret, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare.

Quia ille homo, cõuiua.s. principis Pharisæorum, ostenderat nõnullum ardorẽ cęlestis beatitudinis, voluit Christus pręsenti parabola ostẽdere Dñm nemini ipsam inuidere, sed potius nos omnes ad ipsam vocare, inuitare, & allicere. Quòd verò pauci ad illã vẽturi sunt, non esse Deũ in culpa, sed nos qui præ amore rerũ terrenarũ vltro oblatam salutẽ volentes reiiciamus. Tu verò iam audi quàm tragicè omnia depingat Christus. Vocat cœnam magnã, dicit vocatos esse multos, dicit horã cœnæ, misit seruũ: vt prius inuitatos rursum vocaret: omnia esse parata, nihilque remorari, &c. Quod si quis cœnæ nomine vel Christianismũ, vel huius finẽ, hoc est, vitã ęternã intelligit, non peccat. Et notandum, quòd parabola hæc licet ad vniuersum genus hominum applicari possit, tamen pręcipuè ad synagogã pertinet. Quod enim ad vniuersum hominum genus attinet, videmus neminem rectè affectũ esse ad euangelium, ad Christum, ad regnum cælorũ, sed vniuersi, aut saltẽ maior pars, mauult sectari visibilia, quàm inuisibilia, malunt mala quàm bona, magis amant tenebras quàm lucẽ, mortem præferunt vitæ, & hordei granum pretiosæ margaritæ. Sed ad parabolæ contextum. Homo ille Iesus Christus hanc magnã cœnam parauit, & vocauit multos, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et apud Ioannem: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat, &c. Misit item seruos suos vocare inuitatos, inquiens: Euntes in mundum vniuersum prædicate dicentes: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Prædicate, inquit, Euangelium omni creaturæ. Exierunt serui, fecerunt quod præceperat eis Dominus, vocauerunt ad cœnam, significarunt horam. Petrus in Actis quidem sic: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum spiritus sancti. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longè sunt, quoscunque aduocauerit Dominus deus noster. Act.ij. Ioannes autem sic: Quod audiuimus & vidimus, annunciamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum,

& ſocietas noſtra ſit cum patre, & filio eius Ieſu Chriſto.j. Ioan.j. Paulus verò: Scientes quia hora eſt iam nos de ſomno ſurgere. Et iterum: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis. Horum trium ſeruorum voces audiuiſſe ſuffecerit: iam enim audire cogimur friuolas inuitatorum excuſationes.

Primus dixit: Villam emi, & neceſſe habeo exire & videre illam: rogo te, habe me excuſatum.

Hic egregiè ſuam ipſius ſtultitiam & ſtupiditatem traducit: & plerunque fit, vt qui contemptis cæleſtibus, toti terrenis inhiant, neque hæc neque illa acquirant. Cæleſtia enim non accipiunt, & terrenis nunquam ſatiantur. Sed perpendamus ſingula verba. Villam, inquit, emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam, &c. Scilicet poſt cœnam non licebat videre villam. An ne nõ viſam emerat? Si empta eſt, ſiue viſenti placeat, ſiue diſpliceat, habenda eſt. Videtur ergo ille homo ſic auaritiæ ſtimulis agitatus fuiſſe, vt etiam villam non viſam emerit, ne ſcilicet ab alio anteuertatur, &c. Rectè ergo à Domino dictum eſt: Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Quid enim aliud hunc remoratur à cœna illa Domini, niſi quòd mauult circa terrena occupatus eſſe, quàm circa cæleſtia? Tales autem non poſſunt eſſe conuiuæ Chriſti. hic enim vult habere hoſpites, non qui theſauros theſauris accumulant, ſed qui paruo contenti, non dubitant pro Chriſto animas perdere. Et hac noſtra ætate nihil eſt quod multos Iudæos tam à Chriſtianiſmo remoretur, quàm mammonæ ſtudium.

Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excuſatum.

Sicut primus emerat villam, & poſt emptionem vadit videre illam: ita & hic decem boues emerat, & iam hora cœnæ vadit ad probandum illa. Ergo ille agris, hic autem armentis diteſcere cupit, quæ duo etiam ſi quis habuerit, tamen perpetuum nihil habuerit. Multa ſunt in terris, quæ & villam, & armenta omnia in momento temporis perdere poſſunt. Doceat hoc hiſtoria Iobi illius. Accepimus duorum reſponſum, qui ſi primum quæſiuiſſent regnum Dei & iuſtitiam eius, nequaquam neglexiſſent hanc opiparam cœnam. Quid verò tertius?

Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire.

Hic ſibimetipſi videtur longè optimam rationem habere

cur cœnam illam Domini negligat, ideoque apertè negat se venire posse. Nec rogat vt vel tantillum à seruis apud Dominum excusetur. Vxorem, inquit, duxi, & ideo non possum venire. Quare hoc? Quia scilicet plus delectatur in vxore, quàm in Deo. Sunt qui has tres excusationes referunt ad tria illa capitalia vitia, ad superbiam scilicet, auaritiam, & luxuriam: sed quoniam villam vel boues emere, vel vxorem ducere per se peccatum non est, possumus breuissimis hoc negotij expedire, dicentes quòd in hoc Euangelio illi reprehenduntur, qui creatori creaturam præponunt, quiq; terrena illa plus amant quàm Dominum. Hinc Christus dicit statim post hanc parabolam: Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrẽ, &c. quibus testatur non solùm villas, boues vel vxores posse aliquem remorari ab introitu regni cœlorum, sed etiam patrem & matrem: qua de re suo loco dicemus.

Et reuersus seruus nunciauit hæc Domino suo.

Renunciatio illa nihil aliud est quàm querela quam prophetæ habent apud Dominum, propter populi duram impietatem, & proteruã malitiam. Sic sæpe conquesti sunt prophetæ apud Dominum super impietate, malitia & ingratitudine populi. Possumus hic referre querulationem Heliæ dicentis: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Israel. Altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderũt gladio, & derelictus sum ego solus, & quęrunt animã meam, vt auferant eam. Sic Psal. lxxviij. Deus venerunt gentes in hęreditatẽ tuam, &c. Sic Apostolus in Romanis cõqueritur de dura ceruice fratrũ suorum Iudęorum. Rursum in aliis epistolis lætatur in profectu Euangelij. 1. Reg. 19.

Tunc iratus paterfamilias dixit seruo suo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles & cæcos & claudos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est vt imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico autem vobis, quia nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.

Hæc procul dubio reiectionem Iudæorum, & acceptationem gentilium adumbrant. Scimus autem ex Euangeliis, apostolos primùm missos ad Iudęos, & prohibitos ne vel ad Gentes vel ad Samaritanos prędicatum proficiscerentur: at sublato Christo in cęlos, & Iudęis pertinaciter Euangelio reluctãtibus, Apostoli tandẽ conuersi sunt ad gẽtes, hoc quod Apostoli in Actis apertissime fatentur, inquientes: Vobis oporte-

bat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud,& indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gẽtes,&c. Act.xiij. Quod porrò gẽtes, pauperũ,debilium, cæcorum & claudorum nomine introducuntur,bona ratione dictũ esse probabis,si modò valetudinarios illos spiritualiter intellexeris. Pauperes vocantur, quia omnium virtutũ donis spoliati sunt. Debiles sunt, qa sunt insufficiẽtes aliquid boni vel cogitare ex seipsis. Cęci sunt,quia à veritatis lumine aberrauerunt. Claudi sunt,quia claudicabant in vtrãq; partẽ,dum Deum cognoscerent, neque tamen vt Deum glorificarent. Quod autem sequitur de loco vacante,& implendo,ad tempora extremi iudicij refertur. Parabola hæc quam sic voluimus breuissimè explicatam, multam nobis disputandi occasionem præberet, si non mallemus compendio vti. Obseruãdum tamen est,quòd in exclusis & reiectis hospitibus non arguuntur rapinæ,vel latrocinia,vel fraudes,vel luxuria:& tamen horum excusationem non acceptat Dominus. Proinde facilè intelligere possumus in quo statu sunt qui non emunt, sed rapiunt,qui non nubunt,sed scortantur,&c.

Ibant autem turbæ multæ cum eo,& conuersus dixit ad illos: Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & vxorem,& filios,& fratres,& sorores,adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.

Hic scilicet multos tales licebit inuenire Christianos, quales hoc loci depingit Christus, si nudam respexeris literam. Iam enim non dicam regnant, sed triumphant odium & inuidia hoc seculo, in magnam Christianæ charitatis perniciem. At Christus non docet tale odium quale mundus sibi vendicat,sed odium quale regnum cælorum imperat Quomodo enim hic iubemur parentes & carnaliter cognatos odire, cum alibi etiam iubeamur diligere inimicos? Certè de parentibus scriptura dixit: Honora patrem &matrem,&c. De vxore verò: Viri diligite vxores vestras,sicut & Christus dilexit ecclesiam. De aliis cognatis: Qui domesticorum curam negligit,fidem abnegauit,&est infideli deterior. Iam scimus scripturam sibi probè constare, hinc sic interpretanda venit,ne sibi videatur contraria. Ergo quod hic obscurè dicitur, apud Matthæum clarius aperitur. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, ait Christus, non est me dignus. Et qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Sic alibi in hanc sententiam loquitur: Si oculus vel manus vel

Vide Hilarium in Psal.118.

pes tuus ſcandalizat te, proiice abs te, &c. Et apud Ioannem: Qui amat animam ſuam, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. His hyperbolicis locutionibus nihil aliud voluit Chriſtus docere, niſi chariſsima & coniunctiſsima quæque nomine Euangelij eſſe poſtponenda, alioquin neminem ad beatitudinem pertingere poſſe. Breuiter, Diligendus eſt Deus ſuper omnia, & huic magis oportet obedire, quàm homini, quiſquis tandem ille ſit. Quid? Chriſtus ipſe hoc loco voluit nobis apertioribus verbis oſtendere, cur hoſpites illi ad magnam cœnam non peruenerint: quia ſcilicet amauerunt prædia, iumenta, vxores item, ſupra Chriſtum. Iam ſi Chriſti diſcipuli eſſe non poſſunt, qui pluris faciunt parentes & vxores quàm Chriſtum, quo loco reiicientur illi qui Chriſtum ne teruncio quidem æſtimant? Addit præmiſsis Chriſtus:

Et qui non baiulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.

Crucis hic nomine ne intelligas tranſuerſam trabem, ſed infirmitates, aduerſitates, vexationes carnis, tentationes diaboli, afflictiones mundi, & omnia quæ permiſſu Dei nobis noſtræque carni moleſta ſunt. hæc omnia ſi quis pro nomine Ieſu patienter tulerit, hic certè dicetur crucem ſuam poſt Chriſtum baiulare. Qui verò impietate ſua hæc incommoda promeruit, aut ad faciendam ſuam malitiam multa corporis & animi diſcrimina perpeſſus fuerit, ille non poſt Chriſtum, ſed poſt Satanam baiulat crucem ſuam. Profectò ſi iugum Satanæ expenderis, longè difficilius & eſt & apparebit, quàm ſit Domini iugum, de quo dicit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Breuiter ille rectè crucem ſuam poſt Chriſtum baiulat, qui ſe, quantus quantus eſt, totum Deo dedit, patienter tolerans quæcunq; de ipſo Deus ſtatuerit, cum Pſalmiſta dicens: Mihi autem adhęrere Deo bonum eſt. quique, iuxta Apoſtoli exemplum, quæcunque extra Chriſtum ſunt, arbitratur ſtercora, lubenſque eandem cum Chriſto ingreditur conditionem. Quòd ſi compatimur, inquit Paulus, & conregnabimus. Et iterum: Si fuerimus ſocij paſsionum, & conſolationis erimus. Nec abſurdum eſt quod D. Gregorius Pontifex ille ſanctus ſcribit: Quòd ſi delectat te magnitudo præmiorum, ne deterreat certamen laborum.

Quis enim ex vobis homo volens turrim ædificare, nō prius ſedens computat ſumptus qui neceſſarij ſunt, ſi habeat ad perficiendum, ne

posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare.

Theophylactus in hunc modum præsentem locum exponit. Per parabolam, inquit, turris, docet nos Dominus, vt hi qui semel delegerint se sequi, ne solum iaciant fundamentũ, ne incipiant tantum sequi, & postea finem non imponãt: vt ij qui non habent sufficientem alacritatis præparationem. Tales fuerunt hi de quibus Euangelista Ioannes dicit: Multi igitur ex discipulis eius abierũt retrorsum, &c. Hæc certè summa est totius parabolæ, nec necesse est vt singulas partes discutiamus, quid scilicet turris, quid sedere, quid computare, qui sumptus, quod fundamẽtum, qui denique illusores. Hoc enim voluit Dominus, sequentes se gressibus corporis admonere, neminem inconsultò sese dedere in seruitium Christi debere, vt quod non leuiculi momenti res sit, sed priusquam aggrediantur, semetipsos discutere, num possint etiam durissima quæque pro Christo pati, & charissima quæq; pro eodem relinquere. Sic Zebedęis ambientibus honoratiorem locum in regno Dei, respondit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Et sapientis admonitio est: Fili accedens ad seruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem. Vult ergo Christus dicere: Audistis quid à discipulis meis velim fieri, quales affectus ab ipsis requiram: proinde qui in horum contubernium sese dedere voluerit, negotium bene prius perpendat, ne postea instituti pœnitere cõtingat. Tolerabilius enim est, non aggressum esse, quàm ab eo quod cœperas, deficere. Saltem in hoc negotio ea prouidẽtia præstanda est, quam homines præstãt in rebus multo leuioribus. Quis ex vobis, inquit Christus, est tam improuidus, vt in animo habens ædificare turrim, statim aggrediatur quod cogitat? Nõ enim solùm cogitat, habebo turrim, sed antequam iaciat fundamenta, prius computat sumptus, ne cùm inceptum ædificium perficere non possit, vulgi fabula fiat. Si ergo in rebus leuiculis prouidi sumus, cur in rebus spiritualibus sic stupidi essemus? Vis videre ex scripturis hominem qui stultè inceperit ædificare? Accessit quidam ad Iesum, dicẽs: Magister, sequar te quocunque ieris. Dicit illi Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Hic præsumptuosus non computauerat quibus sumptibus in cœlo ædificare posset, ideoq;

repulsam passus est. Ait rursum Iesus ad alterũ: Sequere me. Ille autẽ dixit: Domine, permitte mihi primùm ire & sepelire patrem meum. Audis nec hũc aptum regno Dei. Ait alius: Sequar te Domine, quocunque ieris: sed permitte mihi primùm renunciare his qui domi sunt. Ait autẽ ad illum Iesus: Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei. Quid hoc aliud est dicere, nisi eum non peruenturum ad regnum Dei, qui solùm bene cœpit, sed qui in finem vsque perseuerauerit? Ad hunc locum etiam pertinet Ananias cum sua Sapphira, qui ambiẽtes discipulatum Christi, volebant hanc Euangelicam turrim ædificare, sed nõ bene computauerant sumptum, ideóque infœliciter cessit illis quod instituerant. Sequitur alia parabola. *Luc.ix.*

Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem, non sedens prius cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum vigintì millibus venit ad se? Alioqui adhuc illo longè agente, legationem mittens, rogat ea quæ pacis sunt.

Si ergo in rebus externis & corporalibus prudentes & prouidi sumus, quare non multo magis in spiritualibus? Ergo qui sese militiæ Christi addicere vult, prius consideret atque perpendat vires suas: quas si inuenerit ad id quod subeũdum est impares, non temerè se iniiciat in periculum, sed potius omnia excogitet, vt inuocato Christi auxilio, pacificè agere possit. Nam si ex se subierit negotium viribus suis impar, timendum ne & oleum & operã perditurus sit. Iam porrò cum hostes nostri longè fortiores nobis sunt, & siue velis siue nolis, pugnãdum est, (neque enim à Satana, vel mundo, vel etiã propria nostra carne inducias impetrare licebit) quid faciẽdum? Num desperandum? Nequaquam, sed ille inuocandus, cuius manus abbreuiata non est, cuius potestas, potestas æterna, cuius nomen omnipotens. Exemplo sit tibi Dauid, qui in hæc verba loquitur: Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me, multi insurgunt aduersum me? Multi dicunt animæ meæ, non est salus ipsi à Deo suo. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum. Et iterũ: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam omnes inimicos meos, &c. Potest hic locus etiam contra eos facere qui multa quidem cum Christianis habent cõmunia, sed rursum in multis referunt gentes & Iudæos potius quàm Christianos. Hinc Dominus vt lõga inuestigatione nos liberaret, vnica senten-

tia vtramque parabolam conclusit, inquiens.

Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

Hoc est, non suffecerit vt aliquem gradum perfeceris in Christianismo, si non perseueraueris, & ad perfectionem anhelaueris: nec tales volo habere discipulos, qui partem sibi reseruare, mihi verò aliam partem locare volunt: sed volo vt homo sese totum, quantus quantus est, mihi dedat, nihil mihi præponat, nihil ardẽtius diligat quàm me: mea præcepta omnia citra exceptionem perficere contendat: quæcunque item aduersa ei immisero æquanimiter ferat, breuiter sese totum non curet, se non amet, sua non quærat, sed ex me totus pendeat, meámque voluntatem semper optimam iudicet. Inuenire certè licebit quàm plurimos qui vt ita loquar, partiales sunt, & quæ sibi in diuinis mandatis tolerabilia videntur, non grauatim faciunt: alia autem aut leuiter curant, aut porrò negligunt. Sic inuenias qui non est epulo, non fur, non blasphemus, non scortator: interim tamen odium gerit in pectore, aut vana capitur gloria, vel simili aliquo morbo, & interim nihilominus sibi videtur egregiè Christianus: sed quoniam non omnibus renunciauit, non potest esse Christi discipulus. Ad hunc locum puto pertinere quod Iacobus dicit: Qui offendit in vno, factus est omnium reus. Qui enim prohibuit scortationem vel crapulam, non permisit inuidiam vel rapinã, &c. Porrò vt quis omnibus renunciet, hoc est, vt quis Deo omnia postponat, seque prorsus abneget, nõ est humanarum virium, non est liberi arbitrij, non est carnis & sanguinis, sed diuinæ gratiæ opus, quam necessariò semper implorare debemus. Quis potest mundum facere, inquit Iob, de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es? Hinc Dauid: Cor mundum crea in me Deus, &c. Enimuero difficillima res est Adæ, semetipsum abnegare, sua non quærere, totum ex Deo pendêre. Sed quę apud homines impossibilia sunt, Deo sunt facillima.

Bonum est sal. Si autem sal quoque euanuerit, in quo condietur? Neque in terram, neque in sterquilinium vtile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

Quod hic Dominus loquitur, si externam literam spectes, apertissimum est: quoniam autem adiecit: Qui habet aures audiendi, audiat, subindicauit Dominus omnino absconditum quid in verbis istis latere. Nam quod ad corticem lite-

ræ adtinet, ſal quando vigorem ſuum habet, valet ſeruandis & condiendis omnibus cibis: quod ſi acrimoniam & vigorem ſuum amiſerit, & natiua illa vis euanuerit, nulla ratione reparari vel reſtitui poteſt. ſic ergo ad nullum vſum valebit. nec enim condire poteſt aliquid, nec ab alio ſale condiri aut conſeruari, adeò vt nec in ſterquilinium ſit vtile, quo reiiciuntur etiam ea quæ ſunt corruptiſsima. Sed quid Chriſtus ſub illorum verborum inuolucro intelligi voluerit, ſolerter indagandum eſt. Apud Matthæum dixerat Dominus diſcipulis: Vos eſtis ſal terræ. & apud Marcum: Omnis igne ſalietur: & omnis victima ſale ſalietur. Bonum eſt ſal. quòd ſi ſal inſulſum fuerit, in quo condietis illud? Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos. Apparet ergo Dominus ſalis ſimilitudinem non ad eandem rem in his tribus locis adduxiſſe. In Matthæo nihil difficultatis eſt: in Marc.ix. diſcretionem intelligimus: at in Luca noſtro cui rei adaptandum ſit, adhuc quærimus. Si ad præmiſſa conferre volumus, hic poteſt eſſe ſenſus: Sunt quidam inter vos qui ſibi videntur egregij eſſe mei diſcipuli, & ad meum ſermonem adieciſtis animum. quòd ſi ſic perſeueraueritis, vtique multis poteritis prodeſſe, ſicut ſal adhuc exiſtens in ſuo vigore. At ſi in poſterum ad conſpectum ſcilicet paſsionis meæ defeceritis, iam neque vobis, neque aliis vſui eſſe poteritis. Quomodo enim vos conſolari & confirmare poteritis infirmos, cùm vos ipſi in totum deſpondebitis animos? Aut quis infidelium vos conſolari poterit? Hæc puto nequaquam abſurda in hoc loco videri. Adſtipulantur expoſitioni noſtræ Theophylactus & Beda, non reiiciendi authores. & tantùm de hoc capite.

CAPVT XV.

ERant autem appropinquantes ei Publicani & peccatores, vt audirent illum: & murmurabant ſcribæ & Phariſæi, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

Quoniam Dominus noſter Ieſus Chriſtus in præcedenti capite oſtẽderat omnino anguſtam eſſe viam ad vitam, neminémque, niſi qui abnegatis omnibus ferret crucem ſuam poſt eum, poſſe eò peruenire: nec item ſufficere ad ſalutẽ, ſi quis bene facere inceperit, niſi etiam in finem vſque ſic perſeuerauerit: Ne igitur quis perpenſa huius ſeculi lubricitate porrò deſperaret, voluit Chriſtus nos conſolari vna atque altera parabola, quibus docemur etiam peccatoribus patere

aditum ad Christum, modò ex peccatoribus fiant pœnitentes, & qui per aliquod tempus auditores fuerunt Satanæ, vel mundi, vel malè sanæ carnis, fiant tandem auditores Christi, hoc quod præsens caput abundè docebit. Sic enim ait Lucas: Erant appropinquantes Iesu publicani & peccatores, vt audirent illum. Quia enim Christus & verbis & miraculis se ostendit potentissimum simul & piissimum animarum medicum, & tam cōminationibus damnationis æternæ, quàm promissionibus salutis perpetuæ, ad pœnitētiam hortabatur peccatores, vniuersa ad eum populi multitudo cōfluebat. Et quia nec ille quenquam submouebat aut fastidiebat, ausi sunt etiā propius ad illum accedere publicani quidam & peccatores: quod genus hominum abominari solent Pharisæi, ad ostentationem sanctimoniæ scilicet, cùm certissimum sanctimoniæ signum sit, non fastidire peccatorē, sed adniti modis omnibus vt resipiscat, & resipiscenti congratulari. Sed valeant Pharisæi: nobis publicanorum, imò pœnitentium exemplar placet, quoniam tanquam ægroti ad medicū appropinquant. neque enim valentes medico indigent, sed ægroti. Appropinquant autem vt audiant, audituri nimirū vt obtēperent. Faciunt publicani & peccatores, quod nos omnes facere sacra scriptura admonet. Accedite ad eū, inquit Psalmista, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. Psal. xxxiij. Et Iacobus: Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Et rursum Psalmista: Longè à peccatoribus salus, &c. Hieremias verò cap. xvij. Domine, inquit, omnes qui te derelinquunt, confundentur. Rectè ergo faciunt publicani & peccatores, quòd ad vitandā perpetuā confusionē appropinquāt Christo certissimo animarum medico, & appropinquant vt audiant eū. Verbo enim sanat Dominus, non externo aliquo pharmaco. Spiritalis enim infirmitas, spiritali opus habet medicina, de qua in Sapientiæ libro legimus. Neque herba, neque malagma sanauit eos Domine, sed sermo tuus qui sanat omnia. Appropinquemus igitur & nos, quoniam omnes peccatores sumus, & appropinquemus toto corde, non labiis tantùm, sicut de hypocritis scriptura loquitur. Appropinquare autem est agnoscere quàm longè per peccata à Deo recesseris, quàm grauiter Deum offenderis: item remissionē à Deo per Christum certò sperare: pœnitentiæ operibus ex animo incumbere, omnésque peccatorum occasiones angue peius & fugere & odire. Quid porrò ad hoc Pharisæi? Quid eiusdem farinæ

scribæ?

ſcribæ? Murmurabant, inquit Lucas, dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. quaſi diceret: Hic qui nouam quandam ſanctimoniam profitetur, quem omnis turba nobis præfert, non vitat malorum conſortia, ſed notos etiam peccatores admittit ad colloquium: & adeo non fugit congreſſum, vt etiam cibum cum illis nebulonibus capiat, &c. Quaſi ſcilicet cum in domo principis Phariſæorum manducabat, non manducabat cum peccatoribus, quaſi ſcilicet Phariſæi & Scribæ non ſint peccatores, ſed angeli. Si Phariſæi volunt eſſe quod audiunt, nimirum viri iuſti, amici Dei, peccatorum oſores, non debebant murmurare contra Chriſtum, quòd reciperet peccatores, ſed potius gaudere, quòd peccatores ad meliorem vitam prouocaret. Neque enim erat periculum, vt à Chriſto confirmarentur in impietate, cum ipſius tota prædicatio inuitabat & vrgebat ad pœnitentiam. Sed fortè verentur ne ex hac familiaritate fama Chriſti lædatur, quam ſcilicet ſaluam ſemper cupiebant. Nihil minus. In hoc toti ſunt, vt perſuadeant populo Chriſtum nõ eum eſſe quem ipſi putant, &c. Sed quid ad hæc Chriſtus?

Et ait ad illos parabolam iſtam dicens: Quis ex vobis homo qui habet centum oues, & ſi perdiderit vnam ex illis, nonne dimittit nonagintanouem in deſerto, & vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens, & veniens domum, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Dico vobis quòd ita gaudium erit in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiã agente, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis, qui non indigẽt pœnitentia.

Vide quàm manſuetè Dominus impiis illis murmuratoribus reſpondeat, quàm amicè ſuorum factorum rationem reddat. Supra quum argueretur à Phariſæis violati Sabbati, adferebat excuſationem talem: Si ſabbato licet curam agere iumentorũ, quur non liceret & homini benefacere? Ita & hoc loci ſententia eſt: Si eius ſumus animi, vt ouem vnicam nolimus perire, vtcunque nobis adhuc ſuperſint multæ, quis iniquo animo ferat ſi pro vno homine aliquis etiã ſolicitus ſit? Vult ergo Dominus dicere: Quàm Deus non auerſetur peccatorem reſipiſcentem, ex ſuo quiſque animo coniectare poteſt. nimirum ſua cuique res chara eſt, nec cupit aliquid inde perire. Homines quæ chara habent, ſiquando contingat aliquid perire, diligenter vadunt quæſitum, donec inuentum cum gaudio reportare poſsint. At Deo nihil charius eſt ho-

mine, vnde nõ est mirum quòd ne vnum quidem perire velit. Deus dei filius pastor ille est, qui in Euangelio dicit: Ego sum pastor bonus. Humanum genus, ouis illa est erratica: vnde Psaltes canit: Nos autẽ populus eius, & oues pascuæ eius. Clamat item Esaias cap. liij. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisque in viam suam declinauit. Canit Psalmista: Erraui sicut ouis quæ periit, quære seruum tuum, &c. Ouile nostrum catholica est Ecclesia, de quo ipse pastor Christus: Habeo etiam alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet adducere, vt fiat vnum ouile, & vnus pastor. Errat ouis statim vt pascua Euangelica cõtempta, quisquiliis huius mundi delectatur, statim vt se elongat à voce pastoris. Hanc autem ouiculam erraticam non potest relinquere Christus pastor, sed vadit post eam, quærit, inuentam in humeros gratiæ & misericordiæ suæ suscipit, in gregem pristinum cooptat. Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat. Sequitur continenter.

Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmũ vnam, nonne accendit lucernam, & euerrit domum, & quærit diligenter donec inueniat eam? Et cum inuenerit, conuocat amicas & vicinas dicens: Congratulamini mihi, quia inueni drachmã quam perdideram. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente.

Eiusdem sententiæ & interpretationis est hæc parabola cũ iam præmissa. Nam qui supra per pastorẽ, hic per mulierem significatur. Et perdita drachma eadem est cum perdita oue. Si igitur mulier sic affecta est erga nummos suos, vt doleat quicquã perire, & vt vehementer gaudeat receptũ esse quicquid periit, quantũuis pusillum, quanto magis Deus nihil volet perire ex hominibus, pro quibus seruãdis seipsum impendit, quos ad imaginem suam condidit? Nolumus itaque hic anxij esse in disquirẽdis singulis appropriatis, sed positis certis quibusdam doctrinis, parabolis his duabus finẽ imponere. Videmus certè hic quanti faciat Dominus pœnitentiã peccatorũ, quum ipse in hoc aduenerit, pœnitentiam prædicauerit, pœnitentes susceperit, hísque peccata condonarit: adde quòd testatur etiam Angelos cælestes pœnitentibus gratulari. Hinc rectè Ambrosius inquit: Multum debet nos accendere hoc ad probitatem, vt agamus quod illis gratum sit, quorũ affectare patrociniũ, & offensam timere debemus. Et Origenes ait: Deo & angelis occasionem lætitiæ præstamus, cum

in terris ambulãtes, conuerſationẽ in cælis habemus. Videant ergo quem geniũ nobis referant, qui non ſolùm ipſi peccata peccatis accumulãt, ſed etiã alios ad peccãdum ſolicitant, de peccantiúmque multitudine gratulantur. Certè ſi pœnitẽtia noſtra cæleſtes lætantur, non eſt dubiũ quin impœnitẽtia noſtra aduerſariæ poteſtates non triſtẽtur, &c. Nolimus itaque, quòd ad noſmetipſos adtinet, patientia & longanimitate Dei abuti: neq; ad aliorum impietates colludere, ſcientes, iuxta Petri parænesim, quòd Dominus patienter agit propter nos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitẽtiã reuerti, &c. Dein æquum eſt, vt qui Chriſti vices gerũt in Eccleſia, Chriſti itẽ induant affectũ: nec pluris faciãt deperditã ouem, vel drachmam, quàm errabundũ Domini gregẽ. Enimuero apud Prophetas magna eſt cõtra malos paſtores querela, grauiſq; comminatio. Fuerunt olim Pontifices, inquit alibi Bernardus, qui ſe totos ouibus paſcendis exponerẽt, paſtoris opere & nomine gloriantes, nil ſibi putãtes indignũ, niſi quod ſaluti ouium obuiare putarẽt, nõ quærẽtes quæ ſua ſunt, ſed ſua impendentes. Impendere curam, impendere ſubſtantiam, impendere & ſeipſos, &c. Sed quid ego hęc ad parietes? Poſtremò omnium fidelium eſt, vt quiſque pro ſua vocatione ſtudeat proximũ Chriſto lucrifacere: concionator auditores, pater filios, magiſtratus ſubditos, pædagogus denique diſcipulos ſuos corripiat, emendet, atque ad reſipiſcentiam adhortetur, &c.

Ait autem: Homo quidam habuit duos filios, & dixit adoleſcentior ex illis patri: Pater da mihi portionem ſubſtantiæ quæ me contingit. Et diuiſit illis ſubſtantiam.

Bone Deus, quàm precioſum nobis fuit murmur Phariſæorum, qui Chriſtum (qui ſolet malitiam aliorum in ſuorum fidelium bonum conuertere) ad hanc longe optimam, & conſolatione pleniſsimam concionem permouit. Duas præmiſimus parabolas, quibus quid Chriſtus ſignificare voluerit, aperimus iuxta mediocritatem noſtram. Iam alia & prolixiſsima ſequitur, quæ licet eiuſdem cum ſuperioribus argumenti ſit, poſſetque ob id breuibus abſolui, tamen longiori tractatu in bonum noſtrum ipſam tractabimus. Multa certè in ſe complectitur, quorum admonuiſſe, ſcio non pœnitebit, &c. Homo quidam habuit duos filios, & dixit adoleſcentior ex illis patri. Pater da mihi portionem quæ me contingit. Quare adoleſcentior, & non ſenior? Quia plus ſtultitię & temeritatis in adoleſcente quàm in ſeniore. Non adhibuit

rationem in consilium, sed stultitiam: & sic indulgenter enutritus fuerat, vt sciret se quæ vellet loqui posse. Sed vide temeritatem adolescentis. Pater, inquit, da mihi portionē substantiæ meæ, &c. Quam portionem? Hic scilicet filius noster satis delicatè enutritus, hæres vult esse patris, patre adhuc superstite. Quid ad hæc pater? Diuisit illis substantiam. Hoc non erat boni patris, temerariæ adolescentis libidini obtemperare, sed duris verbis, & longe durioribus verberibus oportuit illius libidinem propellere. Audi Salomonem: Stultitia, inquit, colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ cohibebit eam. Prouerb. xxij Et Iesus Sirach: Filij tibi sunt, erudi illos, & incurua illos à pueritia illorum. Ecclesiastici vij. Quod si fecisset Heli, fœliciorem cum suis filiis habuisset successum. Sed iam audiemus quàm egregiè adolescens ille bona sua auxerit.

Vtrisque diuisit substantiam, vt ostendat se neque auarū neque inuidū, sed se dispensationē hanc obiisse ex prouidētia & charitate.

Et post non multos dies congregatis omnibus, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, & ibi dißipauit substantiam suam viuendo luxuriosè.

Festinauit ille temerarius adolescēs, vt diuenderet omnia quæ sibi ferenda non erant, vt præsente scilicet pecunia liberius posset luxuriari: & pecunia contracta proficiscitur in regionem longinquam, vt longè esset à parentibus, longè ab amicis: vt sic ignotus magis perditè posset viuere. Quid enim aliud faceret temerarius adolescens, sui iuris, tenerè educatus, à patre plus æquo dilectus? Qui in paterna domo leuiter vixerat, qui potuit in aliis longinquis regionibus melius viuere? Dissipauit ergo omnem substantiam suam viuendo luxuriosè: non deprędatus est, non fecit naufragium, non fuit valetudinarius, vt aliquid erogaretur medicis, sed incolumi corpore & fortuna dilapidauit omnem substantiam suam viuendo luxuriosè, hoc est per luxum, alea, scortis, conuiuiis. Luxus enim est quicquid extra necessitatem carnis cupiditatibus impenditur. Sic ergo res se habuit cum diuite illo adolescente. Tu qui pater es, cura ac caue ne filio tuo eiusdē infœlicitatis causa sis. Immo quotquot sumus Christiani, cauere debemus ne bona illa quæ à patre cælesti nō ex debito, sed ex gratia accepimus, luxuriosè dilapidemus: de bonis loquor siue illa fuerīt corporalia, siue spiritualia. Hęc eni ideo accepimus, nō vt pro libitu nostro, sed pro nostra necessitate his vtamur, reliqua autē vertamus in vsum proximi nostri: qua de re in cap. xvj. loquuturi sumus quæ Deus dederit.

Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere. Et abiit, & adhæsit vni ciuium regionis illius. Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis quas porci manducabant, & nemo illi dabat.

Scilicet sic plerunque solet fieri, vt Deus aliquo modo puniat eos quibus in hoc seculo licet quiduis facere. Ecce enim pater, ceu diximus, plusquam delicatè filium enutrierat, sed res filij sic à Deo disponuntur, vt sentiat quàm verè à sapientibus huius mundi prouerbialiter dictum sit: Sera in fundo parsimonia. Tu porrò vide quàm egregiè omnia hoc in loco delineata sint. Cùm adhuc abundaret bonus ille adolescens, omnia sunt paruæ indicaturæ, nulla famis mẽtio: at quum omnia cõsumpta sunt, tum tandem inualescit fames, sic vt etiam ille qui non paruam substantiam patris dilapidasset, famem sentiret. Quid porrò faceret adolescens in tanta famis carnificina? Abiit & adhæsit vni ciuium regionis illius. Vide rursum. Non legimus quòd conductus fuerit, sed quòd adhæserit: quod mihi idem videtur significare, ac si improbitate sua ciuem illum quasi compulerit. Tempore siquidem famis nõ solemus plures conducere famulos, sed ad parcendum sumptibus, nos ipsi in famulorum descendimus classem. Adde quòd res ipsa clamat quanti fecerit ciuis ille adolescentem, quum ipsum non alio officio honestarit, quàm vt præficeret porcis. De mercede quid? Nihil. Quid enim mercedis acciperet à Domino ille, qui non ausus fuerit nec cũ porcis manducare siliquas? Est autem egregia rerum commutatio. Qui prius in diuitiis constitutus, porcorum duxerat vitam potius quàm hominum, ille rursus cogitur porcorum agere curam, nec dignus habetur qui porcorum ferculis vescatur.

In se autem reuersus, dixit: Quãti mercenarij in domo patris mei abundant panibus? ego autem hic fame pereo. Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cælum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis.

Psalmista quidam habet: Multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Et de populo Israelis: Impinguatus & incrassatus dilectus meus recalcitrauit. Fit enim plerunquè vt in summa rerum fœlicitate Dei non simus memores, nec grati: at veniente turbulento flatu, statim respicimus, conscientia malefactorum eò impulsi, & aureos mõtes etiam *Esa. 26.*

Deo pollicentes. Sic prodigus noſter filius in omniū rerum abundantia exiſtens, non cogitat conditiones mercenariorum, immo dedignatur eſſe loco filij, vult eſſe ſuarum rerum proprius diſpenſator, patris boni optimam contemnit menſam: at fame penè enecato, in memoriam omnia illa redeūt, tunc tandem tempus inſtat, quod facit agnoſcere quàm infœliciter negotium ſuum inſtituerit. Secum igitur init ratiōé, & qua ratione famis tyrannidem effugere poſsit, meditatur. Vnde, inquit, quò veni? Ex patria in exilium, ex opulenta domo in regionem famis, à libertate in ſeruitutem, ab amantiſſimo patre ad difficillimum Dominum, à conſortio fratris ad fœdiſsimum porcorum gregem. Mercenarij in ædibus patris mei panibus abundant, & mihi hoc in ſeruitio vel ſiliquę denegantur. Inſtituit ergo adoriri patrem rurſum, & conceptis verbis petere veniam.

Et ſurgens vadit ad patrem ſuum. Cùm autem adhuc longe eſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Dixitq́ ei filius: Pater, peccaui in cælum & coram te. iam enim non ſum dignus vocari filius tuus.

Optandum foret, vt tantus charitatis affectus eſſet in filiis ad parentes, quantus eſt horum ad illos. Quis enim hic non animaduertit cor paternum, quod ſe ſic aperit ad aduentum peſsimi illius dilapidatoris? Quid illi non exhibet humanitatis? Non expectat pater filij aduentum, ſed vidit à longè venientem. non execratur eum, ſed miſericordia mouetur, accurrit, amplexatur, figit oſcula, omniáque ipſi humanitatis exhibet officia, ſicut ſtatim audiemus. Hæc autem non in hoc dicta ſunt, vt diſcant parentes male feriatos pueros indulgentius recipere. Hoc enim quàm Deo diſpliceat, Heli ſacerdotis illius Moſaici interitus abunde demonſtrat. Corripiendi ſunt pueri, qui toties parentibus oppederunt, ne ſic in malitia indurati, & in peius proficiant, & aliis malo ſint exemplo. Neque hæc mihi in hoc dicuntur, vt parentes nunquam inducere debeant animos, delinquētibus ignoſcere liberis, ſed ne indulgentius quàm par eſt tractentur. Inuenies enim parentes qui pueris delicta, vt Pſalmographus ait, iuuentutis ignoſcere noluerunt, ſicque fuerūt filiis ſuis occaſio & cauſa longè grauioris infamiæ & turpitudinis. Audi, obſecro, diuum Paulū: Vos patres, inquit, nolite ad iracundiā prouocare filios veſtros: ſed educate eos in diſciplina & correptione

Ephe.6.

Domini. Non dicit, diligite ipsos: ad hoc enim eos etiam inuitos, vt inquit Chrysostomus, ipsa natura impellit: vnde superfluum fuisset de talibus legem ponere. Sed quid dicit? Ne prouocetis ad irã liberos vestros. Hoc multi faciunt, inquit idem, liberos suos exhæredantes & abdicantes, atq; intolerabiliter prementes, nõ tanquam liberos, sed veluti mancipia. Audiuimus itaq; patris affectum: iam quomodo se habuerit filius in petendo veniam, operępretium est audire. Pater peccaui, inquit, in cælum & coram te: iam enim non sum dignus vocari filius tuus. In cælum & in patrem peccauit, qui & in Deum & in patrem deliquit, Dei nimirũ & patris mandata vilipendens. Verè item indignus est vocari filius patris, qui ipsi obedire hactenus renuit. Si ego pater vester, inquit alibi Dominus, vbi est honor meus? Obseruandum est hoc quod ait se peccasse in cælũ: quo possumus intelligere etiam cœlestes nostra impietate offendi, nõ solum Deum. Si enim gaudium est Angelis super vno peccatore pœnitentiã agente, certè non potest non esse tristitia in Angelis super vno peccatore peccatis non abrenunciante. Hic ergo discamus qua ratione debeamus apud Deum patrem confiteri nostra peccata, non vt excusemus accurata quadam oratione, non vt in alios deriuemus, non vt nos peccasse denegemus: sed potius vt simpliciter fateamur, nósque totos deiiciamus, nihil diffidentes de Dei misericordia & benignitate. Quod si cui hæc parabola non sufficit pro exẽplo, vel Dauidem consideret, & non erit quod diutius ipsum remoretur.

Dixit autem pater ad seruos suos: Cito proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius, & calciamenta in pedes eius: & adducite saginatum vitulum, & occidite, & manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et cœperunt epulari.

Hæc rursus declarãt quàm tenerrimè pater immorigerum suum filium amãrit. Nondum omnia dixerat filius quę fuerat meditatus, singultu, vt opinor, interrumpente sermonem: & pater accurrit, osculatur, &c. Non intonat sæuis verbis, non minitatur verbera, non exprobrat ingratitudinem, non fugam, non ingluuiem, aliáque vitæ dedecora, sed ardenti animo, magnóque studio procurat, vt quicquid est humanitatis, exhibeatur filio. Omnibus enim seruis mandat, quasi vnus non sufficiat inseruire filio: iubet omnia cito fieri, ne videatur hæc non ex animo præcipere. Iubet adferri pristinam ve-

ſtem, annulum, calciamenta, vitulum item non macrum ſed ſaginatum : vult vt inſtruatur conuiuium & lautum & lætum. Et ne quis putet patrem hæc facere vt filio quaſi hac pompa inſultet, cauſam eius apparatus exponit, inquiẽs: Hæc omnia fieri volo, quia filius hic meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Hic igitur mihi in homine qui ex inſtinctu naturæ ſic afficitur in filium, Dei bonitatem intellige, qui multo clementior eſt erga peccantem hominem, ſi modò verè & ex animo reſipiſcat, ſibíq; diſpliceat, quàm quiſque pater eſſe poſsit erga filium quem tenerrimè diligit. Hinc in Euangelio inquit Chriſtus: Si ergo vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, &c.

Erat autem filius eius ſenior in agro, & cum veniret & appropinquaret domui, audiuit ſymphoniam & chorũ, & vocauit vnum de ſeruis, & interrogauit quæ hæc eſſent. Iſque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum ſaginatum, quia ſaluum illum recepit. Indignatus eſt autem, & nolebat introire.

In præmiſsis intelleximus geniũ adoleſcentioris filij, quomodo ſcilicet ſubſtantiam ſuam luxurioſè viuẽdo dilapidauerit: & hactenus quidem ſenior filius nobis viſus eſt honeſtior & probior, vt qui nõ poſtularit à patre hæreditatẽ diuidi, nec partem ſuam inhoneſtè conſumpſerit, ſed potius ſuarum manuum labore auxerit, ꝓpter quæ omnia immeritò à nobis accuſaretur. At iam ſe prodit qualis ſit, quũ indignatur quòd pater tã benignè receperit filium ſuũ, de cuius aduentu vtiq; gaudere debebat. Boni certè filij eſt, voluntatem ſuam omnino iuxta boni patris volũtatem diſponere. Gerit autem hic ſenior filius imaginem eorũ qui aliena ſcelera vbiq; prędicando dilatant & traducũt, ne ſemel quidem in ſuum ipſorum ſinum reſpicientes. Quod verò ad allegoriã adtinet, depingũtur nobis Iudæi, qui vbique & ſemper ſolent gentibus ſuam ſalutem inuidere, ſua oſtentantes opera, & aliorum traducentes ignauiam: hoc quod & in parabola de operariis in vinea delineatur. Sed audiamus quid pater ad indignabundum filium ſeniorem.

Pater ergo illius egreſſus, cœpit rogare illum.

Rurſum hic videmus benignitatẽ patris, qui nihil improperat reſpõſanti filio, ſed ipſe vadit poſt illum, rogat, nihilq; aliud ſtudet, immo ſe in omnia vertit, vt fratrẽ fratri concilie t: magiſq; dolet tantã eſſe inter fratres inuidentiam, quàm quòd adoleſcentior tam ingentẽ ſubſtantiæ vim dilapidarit,

At ille respondens patri suo, dixit : Ecce tot annis seruio tibi, & nunquam mandatum tuum præterini, & nunquam dedisti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer : sed postquam filius hic tuus venit, qui deuorauit omnem substantiam suam cum meretricibus, occidisti ei vitulum saginatum.

Omnino hic senior filius nobis exhibet speciem immorigeri & capitosi, vt ita loquar, filij. vide obsecro quomodo patris lenitate abutatur. Pater potuisset dicere seruis & cõuiuis: Si recusat respõsator ille nobis esse conuiua, maneat foris. Si nolit epulari & gaudere, famem patiatur, & mœrore pereat. Quis prohibebit me mea vt lubet expẽdere? Filio meo, qui partem substantiæ suæ habet, illi nec seritur nec metitur. Sed horum nihil pater : immo egreditur ipse, rogat filium secum velit gratulari ob fratris aduentum. Quid ille? Hoc quod audiuimus. Expostulat cum patre benignissimo, arguit primò ingratitudinis, ostentat sua obsequia, iactitat se patris mãdatũ non præteriisse: post traducit fratris scelera, & hæc omnia impudentissimè. Sed audiamus responsatoris & improbi filij expostulationem: sic enim huius impudentia notior erit.

Ecce, inquit, tot annis seruio tibi.

Scilicet magna seruitus est, quum filius famulatur & inseruit parentibus. Et si filius parenti fideliter seruit, an non quicquid hinc est emolumenti, ad filios redit? Ecce, inquit, tot annis seruio tibi. Cur non ait: *Ecce tot annis educasti me, tot dolores, tot curas meo nomine insumpsisti, vnde nunquam tibi possum reddere æquiualens.*

Nunquam mandatum tuum præterini.

Fortè plerunque & sciens & imprudens præteriuit patris mãdatum, at tanta huius erga filium fuit charitas, vt quicquid fieret à filio, æquo animo acciperet, boníque faceret.

Nunquam dedisti mihi hædum.

At tibi dedit vitam, tenerè educauit, partem substantiæ etiam adhuc viuus tibi dedit: an ne hæc præpõderant hœdo?

Vt cum amicis meis epularer.

Quasi scilicet cum amicis non fuerit epulis exhilaratus, qui hactenus, hoc quod & ipse vltro fatetur, semper fuerit cum patre. Et quos habere potest amicos, qui fratrem apud patrem traducit, ac patrem ipsum obiurgat? Iam audi obsecro quantum exaggeret fratris sui peccatum, quod quidem satis graue erat, sed non decebat fratrem sic fratris sui manifestare peccatum.

Sed postquam hic filius tuus venit.

Animaduertis inuidiam? Non dicit: postquam hic frater meus venit, sed postquam hic filius tuus venit. Omnia verba amaritudine & contemptu plena sunt. Hic, quem tanti facis, qui tam improbè egit. Filius, qui totam scilicet familiam & stirpem nostram confudit, qui mancipium vocari dignus. Filius tuus, non frater meus. Tuus, inquam, filius, in cuius gratiam substantiam hæreditariam diuisisti. Filius, inquam, tuus.

Qui deuorauit totam substantiam suam cum meretricibus.

Quis hoc nunciauit fratri seniori? An hæc est vnica via qua quis ad egestatem venit? Quî fit quòd non alia incommoda occurrunt inuido fratris animo? Fortè naufragium fecit, in latrones incidit, qui & spoliauerunt eum, aut infirmitate aliqua detẽtus, omnes diuitias suas medicis erogauit. Hæc & similia, quæ certè subinde contingere solent, non succurrunt, sed odiosissima quæque. Et profecto non est grauius odium, quàm siquando odium inter fratres accensum fuerit. Hoc quàm verum sit, multis exemplis demonstrare possem. Qualis fuerit inimicitia inter Abel & Cain, inter Isaac & Ismaelem, inter Iacob & Esau, inter Ioseph & ipsius fratres, ex scripturis notius est, quàm vt sit necessum hic referre. Sed quid ad filij expostulationem pater?

At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt: epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus est.

Pulchram hic videmus contentionem inter patris mansuetudinem, & filij inuidentiam. Pater nihil duri loquitur, sed omnia blandiusculè: filius è conuerso venenum aspidum, iuxta Psalmistam, habet in labiis. Fili, inquit pater, nihil tibi decedit quòd in fratrem tuum vtor clementia: tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt. Hoc est, Cur indignaris, mi fili, quòd vel semel fratris tui nomine conuiuium adornaui? Nosti quòd vobis vtrisque hæreditatem dedi, singulis quod sibi competebat. Hic iunior cum sua substantia profectus est in regionem longinquam, nihil mihi fuit oneri, nullos sumptus huius nomine feci: at tu, licet partem tuam non minus atque ille acceperis, tamen mecum es semper, & meis sumptibus viuis, & meis vteris atque tuis. Hinc ille maiorem haberet expostulandi causam, quòd tu non partita substantia hactenus fruitus fueris, qua ipse caruit,

&c. Igitur non bene facis qui mihi meam exprobras clementiam, & fratris inuides fælicitati, quam apud me nactus est. Oportebat autem epulari & gaudere, quia frater tuus hic mortuus erat, &c. Et hactenus quidem hæc iuxta historiam explicauimus, nō ignari, sicut & ab initio admonuimus, quòd parabola hæc paucissimis potuerit comprehendi. Iam si quis allegoriam quærat, inueniet per hos duos filios, duos populos, nimirum circuncisum & præputiatum effigiari, hoc quod & in aliis Euangeliorum parabolis videre licet. adolescentior ille gentes, alter verò Iudæos illos inuidentes & inuidiosos designat. Solent enim Iudæi nusquam non iactare & ostentare sua benefacta, ac si ex merito sibiipsis debeatur Dei beneuolentia: at gētiles ex multis Dei flagellis peccata sua agnoscētes, non iactant bene merita, sed potius ambiunt Dei magnam misericordiam, cum Dauide dicentes: Miserere mei Deus, &c. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, &c. Accepit adolescentior substantiam suam à patre, quæ antequam acciperet non erat sua, sed patris. Sic & gentium populus habuit dotes suas à Patre cælesti acceptas, vim ingenij, cognitionem rerum conditarum, & quędam legis naturæ mandata, aliáque permulta. Paulus in epistola Romanorum statim ab initio docet quid Iudæi à Deo acceperint, legem nimirum & circūcisionem. Docet item in eadem luxum gentium, & fastū Iudæorū, ita vt vel hæc sola epistola possit esse vice commentarij in hanc Euangelij parabolam. Quòd adolescētiori inuidet frater senior, hoc est Iudæus gētili, actus Apostolorū indicant. Sed quoniam hæc clara sunt, parúmq; ad institutum nostrū faciunt, in nomine Domini finiemus hoc caput decimūquintū, ad caput sequēs ꝓperātes.

CAPVT XVI.

Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat diues qui habebat villicum, & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona illius.

Si connexionem huius historiæ cum præmissa quæras, nō erit inuentu difficilis. Duo enim in prædicta parabola præcipuè aduertimus, nimirū luxum & dilapidationem bonorum adolescentioris filij, & inuidentiam senioris fratris. In hac ergo parabola docebit nos Dominus, quòd non sumus domini bonorum illorum quæ nostra vocamus, sed solùm

œconomi & dispensatores, quodque tenemur pro omnibus rationem reddere deo iustissimo iudici. Docebit item quòd non debemus ad exemplum senioris filij alter alteri inuidere, sed potius alter alteri auxilio esse & opitulari. Quòd si etiam tertium in hac parabola quæras, inuenies Dominum tam benignum ac misericordem, vt etiam dona sua ad ipsum à nobis relata, liberalissimè sit præmiaturus: ita vt non sit admiratione dignum quòd luxuriosissimum illum filium, de quo paulo ante diximus, in gratiam susceperit. Cæterùm antequam ad textus explicationẽ accedimus, ex sentẽtia Theophylacti primo omnium præfandum est, quòd in sacræ scripturæ parabolis non oportet omnes parabolarum partes curiosius inquirere, sed quatenus apparent proposito vtiles. reliquæ enim partes finiendæ sunt quasi parabolam contexentes, & aliàs nihil ad propositum conducentes. Sed hæc suffecerint. Quis porrò est diues ille, nisi deus & dominus noster, pater noster & creator noster, in cuius manu & potestate sunt omnia bona tã spiritualia, quàm corporalia, sic vt possit ea tribuere quãdo & cui vult? Diues est misericordia. Ephe. ij. Diues est sapientia. Rom. xj. Gloria & diuitiæ in domo eius, ait Psal. Et alibi: Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi qui habitant in eo. Et impudentissimè mentitus est Satanas dicens ad Christum: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa. At Christo credimus dicenti: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Habes ergo quis diues ille sit: de œconomo non est vlla dubitatio, quin vniuersum hominum genus sit, cui Dominus sua bona impartitus est multiphariã, vt illis ipsis vtatur ad dei gloriã, & proximi vtilitatem. Donorum porrò Dei in præsenti, etiam Ethnicis testibus, triplex est ratio. aut enim sunt bona corporis, aut bona fortunæ, aut bona animi, quæ postrema potiora sunt, magisque sectanda. Bona corporis & fortunæ pij cum impiis plerunque communia habent: at bona animi, quę virtutes interpretantur, nõ item, sed piis peculiaria sunt. Triplicia autem illa bona, ceu diximus, sic in vsum nostrum vertenda sunt, vt inde etiam laudetur Deus, & adiuuetur proximus. Qui viribus corporis valet, debilioribus inseruiat. Qui diuitiis abundat, egentibus impartiri debet. Qui sapientia & prudentia pollet, simpliciores & imprudentes consilio adiuuet: & sic de aliis Dei donis, quæ nobis collata vide-

mus, par ratio est. Porrò quod ad diffamationem adtinet, Deus, cuius oculi, iuxta Scripturam, contemplantur vniuersam terram, nullis delatoribus opus habet: sed Christus in parabola hoc adiecit, vt intelligamus Deum facta nostra nequaquam ignorare, ipsumq; super illa nos ad rationem dandam vocaturum esse. Hinc sequitur.

Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris villicare.

Multi loci in scripturis sunt, ex quibus has parabolæ partes non ineptè explicare possumus, quomodo scilicet Dominus audiat de nobis quàm infideles & imprudentes simus dispensatores. In Genesi legimus sanguinem Abel clamare de terra ad cælos. Et in eodem libro clamor Sodomorum ad aures Dei peruenit. In Exodo autem: Viduæ & pupillo non nocebitis: si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli. Exodi xxij. Sic in Iona propheta legimus Niniuitarum malitiam coram Domino ascendisse. In nouo testamento Angeli piorum orationes & eleemosynas Deo offerunt, super peccatorum pœnitentia lætantur, & semper vident faciem patris. Ex his ergo intelligimus quomodo villicatio nostra deo innotescat. Quomodo porrò nos alloquatur Deus, rationemque factorum nostrorum à nobis postulet, multiphariam demonstrare possumus. Toties enim nos vocat ad reddendam rationem, quoties nos mortalitatis nostræ admonet, siue in nobis ipsis, siue in aliis. Si morbus quispiam te corripuerit, nonne trepidas? nōne times instare horam mortis? nonne in mentem tibi venit tribunal iudicis? nōne optares te fidelius rem tuam administrasse? Conscientia enim tua tibi testificatur qualis sis, quid meritò talem maneat qualis tu es. Hæc enim Domini vocatio est, qua tibi in corde loquitur, vt rem tuā sic administres, sic disponas, vt nihil trepides de futura ratione. Vide ergo rem tuam administres dum tempus habes, dum potes: Veniet enim tempus, quando amplius villicare non poteris. Sed audiamus quid consilij ceperit intra se villicus.

Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.

Parabola hæc egregiè hominum desperantium affectus depingit. Neq; enim potest fieri vt quieta conscientia esse possit, qui pollicitam fidem domino suo non præstiterit. Villicus hic qui infideliter substãtiam Domini sui dilapidauit, ad calculum vocatur, & quoniam suæ infidelitatis sibimetipsi cõscius est, scitque se non esse soluendo, persuasum item habet se hoc œconomi officio absoluendum, secum consultat, deliberat, cum semetipso init rationem, qua re in posterum viuere posſit. Se suaque omnia considerat, examinat, ponderat. Quid faciam, inquit, quia dominus meus aufert à me villicationem? Audis quàm omnino de domino desperet, sciens nimirum quòd tam improbè egerit, vt non posſit posthac beneuolum habere dominum. Nec excogitare potest quo prætextu infidelitatem suam excuset, nec aliquos sponsores producere potest, &c. Quid faciam? œconomia à me auferetur, qua me hactenus alui. Fodere non valeo, corpore nimirum meo tenerius & delicatius educato, quàm vt tam graues labores subire posſit. Mendicitas superest, sed hæc si non multum laboris, certè pudoris plurimum habet. Bonum est quòd villicus hic non furti meminit, hoc quod multi nostro seculo faciunt, quos & fodere & mendicare pudet, interim tamen furto & raptu viuunt. Sed audi consilium villici: Scio quid faciam, inquit, vt cum amotus fuero à villicatione, non desint qui me recipiant in domos suas: vt scilicet nec fodere nec mendicare cogar. Quærat aliquis qua ratione hæc œconomi consultatio producta fuerit à Domino? Respondeo, in hoc nimirum, vt doceret nos prudenter agere, semperque futura prospicere, & præcipuè hoc quòd scilicet non habemus hic manentem ciuitatem, sed aliò nobis peregrinandum est. Dum igitur hic incolumes viuimus, cogitandum est de futura habitatione: quæ perpetua sit necesse est, siue gloriosa siue calamitosa fuerit.

Conuocatis igitur singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit, centum cados olei. Dixitque illi, accipe cautionem tuam, & sede cito scribe quinquaginta. Deinde alio dixit: Tu verò quantum debes? Qui ait, Centum coros tritici. Ait illi, Accipe literas tuas, & scribe octoginta.

Necesse est pesſimus fuerit ille œconomus, qui non cõtentus est semel dilapidasse substantiã domini sui, nisi improbitati improbitatem addat: & ex bonis domini sibiipsi amicos cõciliet. Quicquid enim hic remittit debitoribus, substantiæ

domini sui decedit. Remittit autem debitoribus œconomus hac conditione, vt posthac illo sumptu à debitoribus illis sustentari posſit,&c. Vide autem inquietam conſcientiã nebulonis, quàm trepidat? quàm angitur? Singulos debitores conuocat, ne si vni remittat, alteri non, hic infidelitatem domino aperiat. Et iubet cito scribere, ne Dominus consilium hoc anteuertat.

Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, quia prudẽter fecisset: quia filij huius seculi prudẽtiores sunt filiis lucis in generatione sua.

Probè considerandum quòd paterfamilias laudat œconomum, non de iniquitate, sed de prudentia. Neque enim laude sed laqueo dignus est, qui domino suo fraudem facit. Prudentia itaque œconomi, qua sibi in futurum prospexit, laudatur: infidelitas autem non laudatur: sicut etiam non laudamus eum quòd prudentia abusus fuerit: debuisset enim illa vti citra Domini sui damnum. Si ergo in principio cum œconomiam susciperet, cogitasset se rursum olim posse absolui ab hoc officio, reddendamque fore rationem accepti & expensi, prudentia sua benè fuisset vsus. Breuiter Christus hac parabola nihil aliud docere voluit, quàm nos nobis debere in futurum prospicere, eleemosynæque elargitionem plurimum nos promouere ad regnum gloriæ. Quod porrò hic additur, siue in persona Christi, siue patrisfamilias, filios huius seculi prudentiores esse in generatione sua filiis lucis, eò referendum est, vt intelligamus, hoc quod res ipsa clamat, filios huius seculi prudentius administrare temporalia, quàm nos, qui filij lucis esse cupimus, administramus spiritualia. Hoc qui non videt verum esse, vel talpa cæcior est. Quis enim nostrum est qui tantum operis vel impensæ impendat animæ, quantum corpori? Quis tantum periculi subibit pro regno cælorum, quantum auarus mercator pro vili lucello? Quis tanta subit pro honesta vxore pericula, quanta impurus amator pro scorto? Quis nõ diligentius curat agros quàm pueros? In rebus igitur temporalibus sumus Solones, in rebus spiritualibus moriones, &c.

Et ego dico vobis: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Mammon, si dictis credimus, diuitias significat, neque simpliciter diuitias, sed exuberãtes opes & supra modũ ingentes. Iniquum autẽ Mammona, siue iniustas diuitias ideo appellat, quia ipsius studiũ plerunq; iniquos & iniustos facit homines: *Morum corrigẽdorum nullus alius quàm in*

hac vita locus: nã post hanc quisq; id habebit, quod in hac sibimet cõquisierit. Augu. ad Maced. Epis.54.

Vndè & nos Germani subinde solemus dicere:Oh du boessgelt, O pessimas diuitias,quando scilicet videmus pecuniæ nomine tam nephanda subinde fieri. Sensus igitur est, vt diuitias nostras non nobis integras seruemus, sed multo magis eas impartiamur egenis, vt hi scilicet nostra humanitate prouocati, nobis apud Deum suis ipsorum precibus patrocinentur. Hoc enim pollicentur nobis mẽdici, siquando subleuamus ipsorum inopiam. Adnotarunt hic boni doctores, quòd diuitiæ illæ iniquæ & iniustæ dicantur, quas etiam iusto titulo videmur possidere, quas scilicet vel industria vel laboribus nostris acquisiuimus, vel quę hæreditario iure nobis concessæ sunt. Iniustæ & iniquæ, inquiunt, appellantur, quando his aliorum inopiam non subleuamus. Si igitur tales diuitiæ iniustæ & dicuntur & sunt, quid de illis dicendum quas ex rapina, vsura, vel furto conquirimus? Audiamus itaque ô boni, Dominum nos admonentem, vt diuitiis nostris, qualescunque tandem sint, nobis faciamus amicos, qui de nostra humanitate apud Deum testificari possunt, quique nos suis precibus Deo commendare possunt. Sed de eleemosynis dandis in parabola de diuite & Lazaro copiosius, si Dominus dederit, tractabimus. Hoc nunquam nobis memoria excidere debet, quòd non sumus domini bonorum nostrorum, sed solùm œconomi & dispensatores, quòd de nostra dispensatione olim cogemur rationem dare. Tabernaculum enim hoc nostri corporis, non est perpetuum sed caducum, ita vt non possimus perpetuò hic permanere. ad æterna itaque tabernacula aspirandum est. at ad ea peruenire facilè poterunt, qui eò suos thesauros præmittunt, hoc quod etiam alibi satis docuit Christus, &c. Nolite, inquit, vobis thesaurizare in terris, vbi fures effodiunt, ærugo consumit, tineæ corrumpunt: sed thesaurizate vobis thesauros in cælo, vbi fur non appropiat, vbi sacculi non veterascunt, vbi ærugo non consumit, vbi tinea non demolitur, &c. Paulus porrò Apostolus ait: Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, &c. Sed videamus quæ sequuntur.

Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis? Et si in alie-

no

no fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?

Solet subinde Christus vulgò iactatis sententiis vti, quæ cum notæ sint, vulgique sententia non porrò reiiciendæ, tenacius hærent in simpliciorum cordibus. Sic certè nos iudicare solemus, sicut Christus hic loquitur: Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Certè in rebus vel priuatis vel publicis administrandis nemo è vestigio ad altiora ascendit, sed prius exploratus quàm dextrè se habeat in minoribus officiis obeundis, post gradatim ad altiora prouehitur. Et in familia non creditur dispensatio rerum pretiosarum, nisi quis prius fidelem se declararit in rebus vilioribus. Et Paulus hac regula vtitur in epistola ad Timotheum priori inquiens: Si quis domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Sed ad propositum. Admonuit Dominus vt faciamus nobis amicos de Mammona iniquo, hoc est, vt res nostras communicemus pauperibus & egenis. Iam qui nulla misericordia mouentur in pauperes, qui auaritiæ dediti sunt, laudant quidem humanitatem & misericordiam (quis enim hęc vituperare ausit?) porrò adhortati ad eandem humanitatem præstandam, causificantur inopiam suam, dicentes se non illibenter velle pauperum subleuare inopiam, sed se destitutos copia, &c. Horum impio prætextui occurrit Dominus inquiens: Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, &c. Quasi diceret: Si modica substantia sic obsedit cor vestrum, vt ne teruncio quidem pauperi subueniatis, quid fieret si magnam auri vim haberetis? Certè re ipsa comprobatis vos simul atque ditiores effecti fueritis, longè tenaciores fieri. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est, quis credet vobis? Si in re iniusta fideles non estis, cui persuadebitur vos in re iusta fideles futuros? Diuitiæ nullius momenti sunt, fallaces sunt, non sunt quod audiunt: quod promittunt, præstare non possunt. Vos autem sic erga illas affecti estis, vt nihil de illis velitis perire. Quòd si veræ essent, possessorem que suum sicut pollicentur bearent, bone Deus, quanto studio, cura ac sollicitudine illas prosequeremini? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Hoc est, si neque ex alienis bonis benefacere vultis pauperibus: quid faceretis cum substantia quæ vobis esset propria? Clarius dicam: Inuenies œconomos & dispensatores, quorum officium est

Ca. 3.

iussu Domini vel familiæ vel pauperibus dispensare: at illi sic auaritia obcæcati sunt, vt etiam iussi non dent quod dare debebant. Iam si substantia ipsorum dispensatorum propria esset, quid putas facerent? Certè nemini quicquam darent. Sic & diuites huius seculi re ipsa experiuntur quòd non sint Domini & verè possessores bonorum, neque enim possunt hæc secum hinc auferre: sed nihilominus parcissimis illis vtuntur, nemini quidquam communicant. Iam si certò scirent se hic perpetuò futuros, seque nunquam posse bonis suis spoliari, certè ne mica quidem panis mendicum dignarentur. Certè videmus multos diuites sic auaritiæ deditos, vt dispensationem suorum bonorum vsque ad vltimum spiritum differre nō dubitent. Sed pulchrè nec minus piè Lucia illa castissima matri suæ dicebat: Non satis Deo charus est, qui illi hoc dat quo ipse perfrui non potest: sed si tibi vis gratum esse Deum, hoc illi da, quo tu poteris vti. Nam quod das moriens, hoc ideo das, quia tecum ferre non præuales. viuens ergo & salutem corporis tui tenens, da Christo quod possides, &c. Quæ hic fortè desiderantur, ad disputationem de negotiatione talentorum reseruemus.

Nemo seruus potest duobus dominis seruire: aut enim vnum odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonæ.

Non desunt fortè qui nihil minus sibi videntur esse Christiani, etiamsi pecuniæ student, suamque fiduciam in illam ponunt. At his dicit Christus, quod iam audiuimus: Quia nemo potest duobus dominis seruire. Vix enim inter vllos homines sic conuenit, vt vnus seruus duobus Dominis satisfacere possit suo obsequio, sed alterutro contempto cogitur vni adhærere. Porrò Christus hoc loci non loquitur de duobus Dominis hominibus, sed quos dominos velit manifestat, inquiens: Non potestis Deo seruire & Mammonæ. Hi enim duo Domini nullam secum habent conuentionem, minus quàm lux cum tenebris. diuersa item habent præcepta. vterque zelotes est, vterque sibi soli inseruiri vult, nullumque patitur consortem. Deus vult vt sibi seruias, se diligas ex toto corde, ex tota anima, &c. Hoc idem ius in te vendicabit Mammon, si modò huic tete addixeris: ideoque impossibile est vt vtrisque ex voto inseruias. Proinde qui putat se posse & in Deum & in diuitias fluxas piè sperare, semetipsum seducit, Deumque mendacij arguit. Sed pauca

de vtriusque Domini præceptis differemus. Nullus quantumlibet Dominus adeo crudelia & indigna præcipit atque Mammon. Incassum, inquit, & sine causa confunde animam tuam, Deum offende, ignora naturam ipsam, siue pater, siue mater, omni verecundia deposita te aduersus illos instrue: tu coacerua, tu rape, tu frauda. Cura vt tu habeas, nihil moueare, etiam si alij funditus pereant, &c. Aurum collige, non vt eo fruaris, sed vt serues, vt maiore cruciatu torquearis. Esto, inquit, vigil, omnes habe suspectos, & seruos & amicos. Si pauperem videris fame deficere, ne misereare. Huiusmodi nec his minora Mammonæ sunt præcepta, Deus verò omnino contraria præcipit: Amicus esto omnibus, inquit: sis bonus, sis modestus, neminem offendas: opem egentibus feras: noli rapere: noli alicui molestus esse: omnibus benefacere stude, & si qua sunt similia. Ex his ergo facilè apparet quòd nemo posit talibus Dominis ex æquo seruire. Sed de hoc nonnihil diximus in Matthæo nostro.

Audiebant autem omnia Pharisæi, qui erant auari, & deridebant eum.

Vide impudentiam Pharisæorum, qui non verentur sapientiam ipsam Dei irridere. Sed hic est genius impiorum, vt verbum Dei, quod impugnare non possunt, in fabulam vertant. Et tales illusores etiam nostro seculo inuenire licebit, quibus verbum Dei lusus est. Auari Pharisæi irrident dominum, quia contra auaritiam prædicabat. Sic etiam apud nos contingit. si admonuero aliquem ne plus æquo curet diuitias, sed iactet omnem suam curam in Dominum, statim respondebit, Scilicet, ego sic supinus expectabo Heliæ coruum, &c. Et si quis contra ebrietatem, ab ebriosis contemnitur: si quis contra superbos, hi rursum concionatorem irrident, & sorditiem obiiciunt. Tantundem de aliis peruersis hominibus dictum esse volumus.

Et ait illis: Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

Ex his apparere videtur, quo nomine Pharisæi Iesum irriserint, nimirum quòd Pharisæi sibimetipsis tam iusti videbantur ac probi, vt nihil opus haberent hac Christi doctrina: ac si dicerent: Hic egregiè scilicet concionatur, ac videtur sibi nescio quam nouam ac cælestem doctrinam adferre.

at nobis hæc doctrina neque noua, neque incognita est: sed quod ille docet, nos iam olim & docuimus verbis, & exemplo nostro exhibuimus. Ad has ergo Pharisæorum superbas cogitationes respondet Christus inquiens: Vos estis, ô Pharisæi, qui iustificatis vos, hoc est, pro iustis & probis viris vos venditis coram hominibus, qui scilicet solùm opera vestra, non corda vestra vident: Deus autem nouit corda vestra, nouit cogitationes vestras, nouit hypocrisin vestram. Videtur autem ecliptica hic esse oratio: quæ sic complenda fuerat: Deus autem nouit corda vestra, & vos non iuxta externam laruam, sed iuxta corda vestra iudicaturus est. Iam sequitur: Quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum. Sensus est: Homines quidem quos vident externam habere sanctimoniam, verbisque & factis neminem offendere, eos sanctos ac iustos iudicant, quicquid tandem in corde celent: at Deus externam illam sanctimoniam, nisi in corde radices egerit, porrò abominatur, nec quicquam abominabile magis est apud Deum quàm hypocrisis, & impia illa simulatio. Hinc Iob ait: Simulatores & callidi prouocant iram Dei. Et verè dicit. Deus enim ex ipsis animi bonis æstimat hominem, solumque intuetur corda nostra. Atque is demum diues est, qui apud deum diues est: is iustus est, qui apud Deum iustus est. Obseruandum itaque, quænam sit potior iustitia, nimirum interna, hoc est cordis, quam impij simulare possunt, habere nõ possunt. Externam autem iustitiam impij, infideles, Iudæi, imò simiæ imitari possunt. Sed audiamus reliquum sermonem Domini.

Ca.36.

Lex & prophetæ vsque ad Ioannem. Ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit.

Vide quàm copiosè descripserit nobis D. Lucas Christi responsionem, irrisionem autem Pharisaicam vix significauerit. Amant enim Euangelistæ conscribere potius quæ digna sint imitatione, quàm quæ sunt vituperio digna. Vnde & nos discere oportet, vt magis amemus referre pia piorum dicta, quàm impiorum blasphemias. Hæc contra delatores dicta sunto. Iam quam consequentiam hęc Domini verba de lege & prophetis habeant cum superioribus, demonstrandum est. Pharisæi non operatores, sed simulatores iustitiæ erant, ceu paulò antè dictum est: & sibi miris modis placebant de legis impletione, Christum autem vt legis transgressorem calumniabantur. Adde, Christus hoc loci contra diuitias,

imò contra auaritiam instituebat disputationem: quam cùm non libẽter audirent Pharisæi, obiiciebant haud dubiè Christo diuites veteris testamenti, & promissiones temporalium bonorum in lege factas. Ad hæc itaque pertinet quod Christus hic dicit: Lex & prophetæ vsque ad Ioannem, scilicet habuerunt locum suum. quasi dicat: In lege quidem & prophetis temporalia & corporalia bona promissa sunt, & lex & prophetæ implendæ fuerunt vsque ad Ioannem Baptistam. At tempus hoc iam alia postulat. Ioannes Baptista nullam facit temporalium bonorum mentionem: non pollicetur terrenam substantiam, sed regnum cælorum. Nihil præcipit de sacrificiis taurorum, ouium, vel hircorum, nihil de possessione terræ Chanaan, &c. sed ait: Pœnitentiam agite, appropinquat enim regnum cælorum. Quæ videntur, temporalia sunt, ait Paulus: quæ autem non videntur, æterna sunt. Inuisibilia ergo pollicetur Ioannes, non visibilia. Iam vbi maior merces promittitur, ibi etiam non immeritò maior exigitur labor. Lex & prophetæ suum locum suo tempore occuparunt, haud iniuria nimirum vsque ad prædicationem Ioannis Baptistæ. Ex eo tempore euangelizatur & annunciatur regnum Dei, & omnis in illud vim facit. Quid sibi hoc vult: Omnis in regnum Dei vim facit? Ad tacitas Pharisæorũ cogitationes videtur esse respõsio. Cogitarunt nimirum: Prædicet Ioannes quàm diu velit de pœnitentia, & de regno cælorum, certè habebit paucos discipulos. Neque enim sic stupidus est populus, vt spem pretio emat, vt inuisibilia visibilibus præponat, &c. Ad hoc ergo Christus: Ne putetis, ô Pharisæi, Ioannis prædicationem frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quærant. Quilibet enim audita Ioannis concione vim facit in regnum Dei. Et sicut nos Germanicè dicimus: Man stelt mit gvvalt darnach. Etiamsi desint Pharisæi, tamen satis bonus numerus est eorum qui vi quadam irrumpunt, nihil non facientes vt posint digni esse qui ad regnum Dei admittantur. Certè magna violentia est semetipsum abnegare, animam suam propter Christum odio habere: parentes, filios, vxorem, præ Christo contemnere, inimicos diligere, pro inimicis intercedere, &c. Hoc autem multi faciunt, vt quod Ioannes euangelizat, accipere posint. His opinor Christi sententiam satis explicitam.

Facilius est autem cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere.

Et hac sententia calumniam Pharisaicam refutat. Cùm enim dixisset Christus legem & prophetas vsque ad Ioannem durasse: ne illi dicerent: Ergo tu præuaricaris legem, & alios eadem vt faciant doces: respondet: Non sum præuaricator legis, nec possibile est vt non impleatur quod in lege scriptum est: Facilius est autem cælum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Sic apud Matthæum dicit: Non veni soluere legem, sed adimplere. Amen dico vobis, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Ergo quicquid in lege & prophetis prædictum est, hoc vtique implebitur. At non solùm in lege prædictum est & in prophetis, quod Pharisæi externe faciebant de cæremoniis, victimis, & festis diebus loquor, sed etiam prædictum fuerat hæc non perpetuò permansura: hoc quod Paulus copiosè in Hebræis suis docet. Quicquid ergo vel Christus vel Ioannes docet aut facit, hoc ipsum futurum esse iam olim prædixerant prophetarum oracula. Ergo qui hoc ipsum facit quod lex faciendum præscripsit, is non potest legis transgressor dici.

Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mæchatur: & qui dimissam à viro ducit, mæchatur.

Vel hac vnica sententia testatum facit Christus, se non soluere, hoc est trãsgredi legem, sed potius hanc reuocare ad suam puritatem. Puritas enim legis, imò ipse legislator voluit, vt quod Deus semel coniunxerat, homo nunquam separaret: & homo relinqueret patrem & matrem, & adhæreret vxori suæ: nec voluit vt vir dimitteret vxorem suam, & alteram duceret: nec voluit vt dimissa alij nuberet: at Iudæi eò crudelitatis venerant, vt si quid maculæ inueniretur in vxoribus suis, Vatiniano odio ipsas prosequerentur, aut porrò interficerent: qua de re in Matthæo nostro disseruimus. Cùm igitur Christus hanc legem de coniugio adfert, ostendit quanti faciat legem, quam non vult negligi vel contemni, sed potius ad viuum impleri. Hac autem lege explicata, Pharisæi facilè intelligere potuerunt quàm longè essent ipsi à vera legis impletione, cùm tamen nusquam non insimulassent Christũ neglectæ legis. Sicut enim lex de matrimonio suam puritatem habet, quæ tamen à Pharisæis multis impuris glossis obducta fuit: ita & aliæ leges suam puritatem habuerunt, quemadmodum hoc ipsum Christus in Matthæo

explicat prolixa illa concione in monte habita, &c. Porrò quoniam Dominus hoc loci de matrimonio verba facit, cõuenicbat quidem verba facere de illo: at quoniam in Matthæo & Corinthiis nostris multa super hoc adnotauimus, hic non lubet quicquam repetere.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidiè splendidè.

Admonuerat in superioribus nos Dominus, vt faceremus nobis amicos de mammona iniquitatis, hoc est, vt humani & benefici essemus erga egentes: sed Domini sermonem Pharisæi qui erant auari, interruperunt. Postquam ergo horum malitiam retudit, cœptum sermonem prosequitur, apertissimo exemplo ostendens qualis & quāta pœna maneat eos qui nulla in proximos mouentur misericordia. Cæterùm quod hic Dominus refert, siue historia sit, siue parabola, (nam de hoc doctorum variant sententiæ) nihil nos remorabitur: sed sufficerit nos scire, qua de causa Dominus hanc siue historiam siue parabolam produxerit. Homo quidam erat diues, inquit, qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splēdidè. Habes testam, vt ita loquar, huius historiæ, iam accipe nucleum. Homo quidam erat diues. Vide primò omnium quòd diuitis huius nomen non exprimitur à Christo, quod tamen mundo non potuit esse absconditum. Solet enim mundus curiosius expiscari diuitum nomina, quàm pauperum. At Christus ignorat diuites, qui in ipso non ponunt suam fiduciam. An non mundus solet suspicere purpuratos illos magis, quàm mendicos? Si quem videmus magna vestium pompa incedentem, qui nobis incognitus est, statim diligenter inuestigamus, sedulò sciscitamur, quisnam & vnde sit. At si decem videris mendicos, horum nomen, patriam, genus nihil moraris. Ergo quod Christus hoc loci nomen diuitis exprimere noluit, ideo factum putamus, vt doceret nos non curare quàm diues aliquis sit, sed quàm iustus. Hac de re etiam D. Iacobus seueriſsimam habet obiurgationem. Si introierit, inquit, in conuentum vestrum vir annulum aureum habens, in veste candida: introierit autem & pauper in sordido habitu, & intēdatis in eū qui indutus est veste preclara, & dixeritis ei: Tu sede hic bene, pauperi autē dicatis: Tu sta illic, aut sede sub scabello pedū meorū: nōne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationū iniquarum? Habes

Vide Irenæū lib.4. cap.4.

Vide August. de tē. Ser.227.

iam quare tacuerit nomen diuitis. Homo quidam erat diues. Diues erat, inquit Christus, non raptor, non fœnerator, non fur, &c. vt intelligas illum iusto titulo possedisse diuitias. Induebatur purpura & bysso. Audis in quem vsum verterit diuitias suas, nimirum in luxum vestitus. Sicut enim alibi commendatur Baptista de simplici vestitu, ita & hoc loci vituperatur diues de nimis molli & precioso vestitu. Vnde discimus, non omnino nihil referre quibus induaris: natura necessitate contenta est, non ambit vel preciosa vel superflua. Et ex præsenti lectione occasionem haberemus totis, quod dicitur, velis ac remis inuehendi in pessimum hunc vestium luxum, qui totus nostram Germaniam sic occupauit, vt vix alio scelere magis simus exteris lusui. Sequitur. Et epulabatur quotidie splendidè. Alius diuitiarum abusus hic describitur, nimirum quòd diues non subinde, sed quotidie splendidè epulatus fuerit, & sicut in vestiendo legem necessitatis transiliuit, ita & in conuiuando. Obseruent hic qui se putant nulla culpa dignos, quòd splendidè vel vestiuntur, vel epulantur. Ego iam nolim hanc mouere camarinam.

Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuā eius vlceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant vlcera eius.

Hic habebat diues ille epulo in quem esset beneficus, & cui suas cõmunicaret diuitias. Bifariā enim malè administrātur diuitiæ, videlicet cùm das vbi dare non conueniebat: & cùm retrahis manum vbi porrigenda fuerat. Diues non debebat bona sua in luxum vertere, sed potius his ipsis egenorum subleuare inopiam: atqui omnia vertit in luxum, & interim miseros negligit Sed tu vide quàm egregiè nobis depingat Lazarum Christus, sic vt diues ille nullam posset prætexere excusationem. Singula itaque examinanda sunt. Lazarus mendicus est, non opulentus, vt alienis sumptibus non egeat. Iacet ad ianuam diuitis, vt hic non posset dicere se non vidisse Lazarum. Adde, non stat, sed iacet ad ianuam diuitis, non ex pigritia, sed quia plenus erat vlceribus. Non vnicum tantùm vlcus habebat, sed quàm plurima: ne putes diuitem erga validum mendicantem tam immisericordem fuisse. Tertiò, Lazarus non magnum thesaurum petit, quo non carere possit diues: non petit vina, qui mos mendicorum huius seculi est, vt putes fuisse bibulum: sed petit micas panis, & tales mi-

cas, quas aliàs patimur de mensis cadere. Quartò, nemo illi dabat: vt intelligas familiam & liberos per omnia diuitem referre dominum. Si enim consuesset dominus iubere famulos vt curam haberent egenorum: nequaquam tam miserabilem neglexissent hominem. Quinto, canes veniunt, & lingũt Lazari vlcera: vt intelligas Lazarum benigniores habuisse canes, quàm homines. Ex his, opinor, intelligis miseriam Lazari vlcerosi illius mendici, qui in tanta egestate positus cogebatur luxum illius diuitis videre, quod procul dubio dolorem dolori adiiciebat. Interim bonus Lazarus patienter expectat eleemosynam: neque in tantis malis blasphemat, nec cõuiciatur, nec incessit luxum diuitis, nec huius condemnat inhumanitatem, neque tandem Dei prouidentiam reprehendit, sed patienter suam sortem fert, expectátque Domini misericordiam, quam nec frustra expectauit. Sic enim continenter sequitur.

Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ.

Videmus hic Dei magnam bonitatem, qua pronior est liberare afflictos, quàm ad tartara mittere impios. Sic apud Matthæum prius dicit piis: Venite benedicti patris mei. & postea impiis: Discedite à me maledicti in ignem æternum. Sic hoc loci primum hinc reuocat miserum Lazarum, huiúsque miseriæ finem imponit: pòst tandem diuitem inhumanum ad tartara mittit. Factum est, inquit, vt moreretur mendicus. Statutum est enim hominibus semel mori. Semel moriendum nobis, siue mendici siue diuites simus: sed fœlices sunt qui post mortem in Abrahæ sinu bene collocantur. Sed vide miram rerum commutationem. Qui in præsenti vita nõ habebat qui sibi daret micas, quem diues non fuisset dignatus vel nutu oculorum, hic tanti fit à Deo, vt non ab vno tantùm angelo illum efferri faciat, sed à multis angelis. Neque enim dictum est Lazarum ab angelo deportatum, sed factum est vt moreretur Lazarus, & portaretur ab angelis in sinum Abrahæ, hoc est, in veram quietem, in eam gloriæ spem in qua Abraham sustentabatur, & cum Abrahæ filiis, sicut Cyrillus ait, collocatus est. Quid Abrahæ sinus, ait Diuus Gregorius, nisi secretam requiem significat patrum? de qua veritas dicit: Multi venient, & recumbent cum Abrahã, Isaac & Iacob in regno Dei: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Non igitur est opus vt multis disputemus de

ſinu Abrahæ, de limbo patrum, & id genus aliis, quæ curio-
ſos quidem faciunt, non pios. Sententia Chriſti eſt, vt teſte-
tur Lazarum mendicum à ſumma miſeria deueniſſe ad ma-
gnam fœlicitatē illam qua Abraham cum reliquis piis frui-
tur. De habitatione diuitis iam ſequitur.

Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus eſt in inferno.

Mortuus eſt Lazarus, mortuus eſt & diues. Ille in ſinum A-
brahæ portatur, hic verò in infernum, in locum nimirum tor-
mentorum. Scriptum enim eſt: Pretioſa in conſpectu Domi-
ni mors ſanctorum eius. Mors autem peccatorum peſsima, ſi-
cut idem Pſalmiſta teſtatur. Neque hic exponit Dominus
quanta funeris pompa ad ſepulchrum delatus ſit diues, neque
quo cōtemptu reiectum fuerit cadauer Lazari: per hæc enim
neque laudamur, neque vituperamur apud Dominum. Satis
eſt hic audire diuites etiam debitores eſſe mortis, vtcunque
hic ſplendidè viuant, vtcunque glorientur, vtcunque ſperent
in diuitiis ſuis. Sed audi quæ ſequuntur.

Eleuans autem oculos ſuos cum eſſet in tormentis, vidit Abrahā à longè, & Lazarum in ſinu eius.

Hæc nimirum diuiti ad cumulum tormentorum cedunt.
Antè Lazarus iacebat ad ianuam diuitis, vt huius contempla-
retur luxum, indeque maiorem haberet tentationem: iam di-
ues in inferno & in tormentis eſt, & permittitur videre Laza-
rum in ſinu Abrahæ, vt videat qua gloria ſemetipſum ſuo lu-
xu ſuáque inhumanitate ſpoliauerit, & quòd Lazaro ſua tribu
latio probè ſit compenſata.

Et ipſe clamans dixit: Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

Et ipſe diues clamans dixit. Quare clamans? Quia magnæ
pœnæ magnam vocem reddebant. Sed quid clamat? quid pe
tit? Pater Abraham. Vocat Abraham patrem, cuius veſtigia
ſi dum erat in viuis imitari voluiſſet, nulla neceſsitate iam vr
geretur Abraham inuocare. Abraham enim nullum contem-
pſit pauperē, ſed magna obſeruatione curauit ne quis ipſum
præteriret non refocillatus. Diues itaque fruſtra Abraham
vocat patrem, cuius noluit per imitationē eſſe filius. Miſere-
re, inquit, mei. Non habet quod obiiciat debitum, ideo miſe-
ricordiam quærit. Atqui dictum eſt: Beati miſericordes, quo-
niam ipſi miſericordiam conſequentur. Et Iacobus, Iudiciū,
inquit, ſine miſericordia erit ei qui non fecit miſericordiam

cum proximo ſuo. Et rurſum ſcriptura dicit: Qui obturat aures ſuas ne audiat pauperem, & ipſe clamabit, & non exaudietur. Diues autem ille nulla motus eſt miſericordia erga Lazarum, ideoque & ipſe iam fruſtra implorat miſericordiam, ſicut audiemus. Sequitur quam miſericordiam velit. Et mitte, inquit, Lazarum, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Quàm rectè, ô boni, pſalmographus cecinit: Ne timueris cũ diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit, non ſumet omnia ſecũ, neque deſcendet cum eo gloria eius. An ne vera hæc eſſe, diues de quo iam loquimur, ſatis arguit? Qui prius indutus fuerat purpura & byſſo, iam circundatur flamma: & qui epulabatur quotidie ſplendidè, iam ne guttam aquæ habet. Et vide rurſum conſcientiæ morſum. Qui in vita ſua denegarat Lazaro micas panis, illic iam non audet petere calicem aquæ frigidæ. Vtinam hæc ex animo conſiderarent diuites huius ſeculi, vtinam ſaperent, & intelligerent, atque nouiſsima prouiderent. Ecce, inquit alius pſalmus, homo qui nõ poſuit Deum adiutorem ſuum: ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum. *Pſal.xlviij* *Pſal.lii.*

Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua: & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris.

Beati qui lugent, ait apud Matthæum Chriſtus, quoniam ipſi conſolabuntur. Et in ſuperioribus Lucę noſtri audiuimus Chriſtum dicentem: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis: & væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Audis hic diuitem primùm ridentem, ſed poſtea plorantem. Recepiſti, inquit, bona: nunc verò cruciaris. Audi Lazarum in præſenti plorantem, poſtea verò ridentem. Lazarus in vita ſuà recepit mala: nunc autem conſolatur. Enimuero hęc Abrahæ ſententia nunquam obliuioni tradenda eſt à nobis, ſiue fœlices hic fuerimus, ſiue infœlices. Fœlicibus, hoc eſt, quorum res in pręſenti proſperæ ſunt, terrori ſunt hæc verba: his autem quibus fortuna ſemper aduerſa eſt, conſolationi ſunt, ſi modò in tribulationibus & aduerſitatibus patiẽtes fuerint. Non abhorret à præſenti textu quod apud Eſaiam Dominus loquitur: Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini, &c. *Matth.v.* *Luc.vi.* *Eſa.v.*

Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare.

Non est necesse vt hac in parabola plus quàm necesse est curiosi simus, ideoque simplicissimè omnia expediemus, curiosas & superstitiosas quæstiones aliis quibus magis vacat curiosa tractare, quàm nobis, relinquentes. Nihil itaque hic à nobis expectetis de loco inferorum, de voluntate vel beatorum, vel reproborum: sed hoc dicimus ex tota hac narratione, siue hæc parabola fuerit, siue historia, hoc liquere certò, Diuites auaros & immisericordes post hãc vitam frustra ambire vel Dei vel diuorum misericordiam & beneficentiam. Sic enim certò firmatũ est Dei iudicium, vt electi nunquam pereant, reprobi nunquam ad beatorum fœlicitatem perueniant. Tu porrò hic rursum vide quàm immutatus fuerit animus diuitis, sed prorsus infœliciter. Sequitur enim.

Et ait: Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres: vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

Scilicet eum iam vis in domũ patris tui mitti, quem olim vix patiebare ad ianuam domus tuæ iacere. Sed quare timet fratrum suorum aduẽtum? Haud dubiè verebatur se habiturum socios pœnarũ, quos nouerat se habere imitatores epularum, auaritiæ, immisericordiæ, &c. An verò hoc anteuertere voluerit diues ex fraterna dilectione, vel ex timore grauioris pœnæ, quam ex cõspectu fraterni cruciatus habere potuit, quid opus est multis quærere? Cur non in viuis existens diues, viuos & conuiuentes fratres melioris vitæ admonuit? Sed serò sapiunt Phryges. Voluit autem Dominus hac diuitis misera petitione ostendere quòd ipse diues in propria conscientia agnouerit se meritò condemnatũ, & fratres suos certò damnandos, si à consueto luxu non abstinerent. Quòd si hoc de fratribus diuitis sentiendum, quid de aliis qui eodem inhæserint luto?

Et ait illi Abraham: Habẽt Moysen & prophetas, audiant illos.

Nihil, inquit Abraham, necesse est hac gratia Lazarũ auocari à quiete sua: fratres tui si volunt esse frugi, habent qui in suis libris illis loquantur. Hoc responsum non existimemus soli diuiti datum, sed etiam nobis, qui nunquam nõ sanis admonitionibus opus habemus. Habemus & nos Moysen, habemus prophetas, habemus (in quo excellimus Iudæos) vni-

uerſum noui teſtamenti volumen : tales monitores oportet vt audiamus. In hoc enim nobis relicti ſunt, nō vt tantùm videamus, legamus, audiamus, ſed etiam vt obediamus. Quæcunq; enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ait Apoſtolus noſter Paulus.

At ille dixit : Non, pater Abraham : ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

Hic diues ex ſe metitur etiam fratres ſuos: & quia ipſe verba Dei ex prophetarum ſcriptis audire recuſauerat, de fratribus ſuis meliora ſperare nō audet: exiſtimátque plus valituram admonitionem alicuius rediuiui, quàm ſi innumeros audierint concionatores. Obſeruādum tamen ex hac narratione, quàm obtinuerit apud Iudæos opinio de ſpiritibus mortuorum apud viuentes deambulantium: & certè manifeſtior eſt res hæc, quàm vt negari poſsit. Vt autem certi quid de illo dicamus, quare ſic obambulent, quid illis tribuendum, ingenij noſtri vires porrò ſuperat. Eccleſiæ iudicio in eiuſmodi arcanis me libentiſsimè & ſecuriſsimè ſubmitto. Sed iam iuuat audire Abrahæ reſponſum.

Spiritus mortuorū obambulantes.

Ait autem illi: Si Moyſen & prophetas nō audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

Hoc certè in reliquis Iudæis cernere licuit, qui rediuiuum Lazarum occidere magis quàm illi credere maluerunt. Et Chriſto à mortuis reuocato quot & quantum Iudæi crediderint, notius eſt quàm vt referri debeat. Ad Chriſtum in cruce pendentem clamabant: Si filius Dei eſt, deſcēdat de cruce, vt videamus & credamus. Atqui maius eſt miraculū, maiorîſque virtutis argumentum, de ſepulchro ex mortuis reſurgere, quàm de cruce deſcendere. Sic etiam certiora ſunt diuinæ ſcripturæ teſtimonia, quàm quæ ex mortuorum ſpiritibus ad nos deferuntur. Hinc alibi ſcriptura non ignorans quàm incerta & dubia ſint mortuorum reſponſa, nos præmonuit, inquiens, ne quæramus à mortuis veritatem. Rectè ergo reſpondet Abraham : Si Moyſen & prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent. Hoc & nos de vniuerſis huius ſeculi filiis dicimus, qui cùm non credant infallibili ſcripturæ diuinæ, haud dubiè nūquam credituri ſunt minoribus argumentis. Et tantùm de hac narratione. Qui allegoriis delectatur, quærat Ambroſium, & hoc copioſiorem Theophylactum. Dominus noſter Ieſus det, vt æquis animis perpetuò ſuſcipiamus quæ ſaluti noſtræ conferunt, quæ glo-

Deut.18.

riam ipſius prouehunt, Cui laus & gloria in ſeculorum ſecu-
la. Amen.

CAPVT XVII.

*ET ait ad diſcipulos ſuos: Impoſsibile eſt vt non veniant ſcanda-
la.*

Licet nõ putemus Chriſti verba & facta eo quo facta ſunt
ordine, ab Euangeliſtis conſcripta eſſe: tamen multis in locis
non dificulter verborum & factorum ordinatiſsimam con-
ſequentiam inuenire licebit. Igitur ſi quæras quomodo hæc
Domini verba cum premiſſa hiſtoria conueniant, & quomo-
do alterum alteri cohæreat, rem ſic, inuocato Chriſti auxi-
lio, expediemus. Cum in ſuperioribus diſputaret Chriſtus
ſeruator noſter contra auaritiam, audientes hoc Phariſæi &
ſacerdotes, qui & ipſi auari erant, deridebant eum: quo no-
mine non dubium eſt quin multi fuerint ſcandalizati, hoc
eſt, á ſuſcipiendo euangelio remorati. Hoc velim ſic intel-
ligeres: Si principes Iudæorum, ſummi ſacerdotes, & quot-
quot apud illos alicuius nominis erat, Chriſto credidiſſent,
& ad hunc populum adduxiſſent, certè maiore cum fructu
cecidiſſet ſemen verbi Dei. Iam verò cum nuſquã non Chri
ſto ſe exhibent obſtreperos, nunquam non illum calumnian-
tur, quis non credet multos propter eos à Chriſto receſsiſ-
ſe? Poterat enim turba cogitare, primores illos nunquã Chri
ſto reluctaturos, ſi recta via incederet. Quantum enim illo-
rum principum autoritas apud plebeios valuerit, ex eo appa-
ret, quòd poſtea populo perſuaſerunt, vt Barraba erepto, Ie-
ſum perderent. Et adhuc noſtro ſeculo multis errandi occa-
ſionem præbet magnorum & iuxta huius mundi æſtimatio-
nem ſapientiſsimorum virorum ab Eccleſia catholica defe-
ctio. Nec obſcurum eſt quantũ valeant ad ſimpliciores mo-
uendos, maiorum exempla, ſiue de rebus ſacris ſiue propha-
nis loquamur. Exempla notiora ſunt, quàm vt opus ſit in me-
dium multa referre. Quum igitur principes illi ſacerdotum,
phariſæi, & alij eius generis impij, ſua malitia impedirent
curſum euangelij, voluit Chriſtus ipſos admonere, quòd im-
punè non fecerint: ideóque hanc de ſcandalis diſputatio-
nem inſtituit, dicens: Impoſsibile eſt vt non veniant ſcan-
dala. Scholaſtici interpretantur ſcandalum, factum aut di- *Scandalũ.*
ctum minus rectum, quod præbet alteri occaſionem ruinæ

culpabilis, ſeu peccati. Sic ergo ille ſcandalum ponit, qui alij occaſio eſt alicuius mali. Scandalum verò accipit, qui dicto vel facto alterius commotus dicit vel facit quod nec dici nec fieri debuit. Ex iam præmiſsis negotium explicabimus. Phariſæi cum Chriſto reluctantur, ſcandalum obiiciunt miſeris plebeiis, quoniam illi in cauſa ſunt quò plebeij Chriſto minus credant. imitantur enim exemplum ſuperiorum, ſicque accipiunt ſcandalum, hoc eſt, offendunt, nec progrediuntur in via veritatis, &c. Porrò ſcandalizantur, & ſcandalizant, hoc eſt, offendiculum & ponitur & accipitur multipliciter: ideoque de toto negotio prudenter & diſtinctè agendum eſt. Quod iam diximus, omnium apertius eſt, cùm ſcilicet quis aliorum malitiam imitatur vel ſciens, vel ignorans, & inde in peccatum incidit. Iam verò obſeruandum & hoc. Sunt qui aliquid dicunt vel faciunt malè, quo tamen nolunt quenquam offendi. hi leuius peccant. Sunt autem qui ex deſtinata malitia, ſuo peſsimo exemplo alios ſeducere laborant. hi grauiſsimè peccant. Loquendum eſt & de illis ex quorum bene dictis & bene factis alij ſcandalizantur. Sic Iudæorum primores ſcandalizabantur in liberrima illa Chriſti concione apud Matth. xv. Sed Chriſtus malitioſorum offendiculum ſúſque deque ferebat. Neque enim in hoc concionabatur Chriſtus, vt quenquam offenderet, ſed vt omnibus veram pietatem oſtenderet, & in quibus ſumma pietas ſita eſſet, efficaciſsimis argumentis doceret. Quod autem Phariſæi offendebant, propriæ malitiæ erat, non alienæ importunitatis. Neque ignorabant Phariſæi Chriſtum verè dicere, ſed malebant ſuam auaritiam, quam Dei gloriam obtinere. Poſſumus, imò & debemus etiam hoc adducere, quòd prudenter agendum eſt, ne etiam bene factis vel bene dictis noſtris abutamur ad fratrum offendiculum. Accuſat D. Paulus Romanos ſuos, quòd libertate euangelica, quam tamen ab ipſo didicerant, in fratrum offendiculum abuterentur. Et alibi dicit: Omnia mihi licent, ſed non omnia expediũt. Et Chriſtus ſuos admonuit, ne ſanctũ darẽt canibus, vel margaritas ſpargerent ante porcos. Verùm in huiuſmodi ſinuoſis negotiis nullius poteſt certus modus præſcribi, niſi vt quantũ in nobis eſt, omniũ ſalutẽ omnib⁹ modis ꝓmoueamus, omnes iuuemus, nemini obſimus, omnibus autẽ cõmodo ſimus. Iã ad cõtextũ nos vertim⁹. Impoſsibile eſt, inquit Chriſt⁹, vt nõ veniãt ſcãdala. quomodo eſt impoſsibile?

Nunquid abbreuiata est manus Domini? & voluntati eius quis resistet? Bona verba, quæso. Nō disputat Dominus quid apud Deū vel possibile vel impossibile sit: sed loquitur quid ex præsenti rerum statu necessariò consequatur. Breuiter, si consideremus hominum malitiam, & quòd ex corruptione naturæ nostræ proni sumus ad quæuis mala, certè cogimur dicere necessariò futura scandala. Nemo enim est qui non sua quærat, qui non sibi melius velit quàm alteri: qui non sua cōmoda quærat etiam cum proximi incommodo: & ideo necesse est venire scandala: sicut necesse est scilicet ex putrefactione aeris generari pestem. Si in sua bonitate permansisset humana natura, nulla nobis formidanda forent scandala. Si enim absolutè & simpliciter necessarium esset venire scandala, non comminaretur Dominus tam grauiter ei qui scandalorum autor est Sequitur enim:

Væ autem illi per quem veniunt. Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt scandalizet vnum de pusillis istis.

Quod hic Dominus ait, Væ autem illi, &c. & condolentis est, & comminantis. Condolet enim homini qui sibimetipsi causa perditionis existit. Et vt ipsum à malo cohibeat, comminatur prædicitque quàm grauem subiturus sit pœnam, nisi vitauerit scādalum. Quod enim de mola asinaria dicit, in hoc dicit, vt ostendat longe grauius Deum vindicaturum scelera, quàm in præsenti mundo fieri soleat. Nulla enim comparatio est inter pœnam præsentem, temporalem scilicet, & inter pœnam futuram, hoc est æternam. Et hoc mihi videtur Dominus precipuè voluisse presenti collatione significare. Quidam locum hunc sic enodare solent, vt sit sensus: Tolerabilius esse hic puniri pro dato scandalo, quàm futuram subire pœnam. quasi Deus in futuro eos non puniat, qui ob mala facinora à mundi magistratu puniuntur in hoc seculo. Ego super hoc negotio nihil temerè affirmauerim: & malim aliquā tulum hic hærere, quàm temerè quid pronunciare. Hoc nobis suffecerit, si intelligamus eum apud Deum grauissimam manere pœnam, qui alteri peccati vel interitus aliquam præbet occasionem. Quod verò addit, illum tam graue manere supplicium, qui scandalizauerit vnum ex pusillis istis, videtur mihi pusillorum nomine intelligere contemptissimos ex suis: sicut alibi dicit: Quicquid enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. vt sit sensus: Inultum non sinam, si vel minimum

nimum ac contemptissimum ex meis offenderitis: tantum abest vt vobis parcam si electum aliquod spiritus mei organum offenderitis. Addam & hoc, Si impune non feret, qui vel vnicum tantum hominem offendit, quid illi expectandũ, qui magnam turbam secum in exitium trahit? Sequitur.

Attendite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum. Et si pœnitentiam egerit, dimitte illi. Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te dicens, Pœnitet me: dimitte illi.

Quod dicit, Attendite vobis: & ad superiora, & inferiora referri potest. Omnino enim prouidenter dispiciendum & cauendum, ne alicui offendiculo simus: quod tamen vix in totũ nos effugere dabitur. In multis enim offẽdimus omnes. Diligenter item prouidendum, ne patiamur odium vel inuidiam in cordibus nostris radices agere. tam latenter enim & callidè se nobis insinuant, vt etiam ignorãtibus nobis, aut nõ probè considerãtibus, totos nos interdum occupauerint. Sed examinem⁹ verba Christi: Si peccauerit in te frater tuus, inquit, increpa illum. Hoc est, si frater tuus vel dicto vel facto te offenderit, noli reddere talionem, noli cogitare de vindicta, sed increpa eum, hoc est, doce quàm malè egerit, quàm longè à Christiana dilectione recesserit, quàm præter meritum te læserit. Et si pœnitentiam egerit, hoc est, si peccatum agnouerit, & ipsum tale quid designasse puduerit, dimitte illi. Nec semel vel bis tantum hoc inter fratres fieri debet, sed perpetuò. Quòd si te vel septies in vno die offenderit, & admonitus ipsum pœnituerit facti, etiam septies illi culpã condonare debes. Apud Matthæũ hæc copiosius descripta sunt. Sed scopus totius rei in hoc est, ne læsi rursum lædamus, magísq; nobis doleat damnũ quod frater noster animæ suæ fecit, quàm plaga quã corpori nostro inflixit: sicq; arguamus in nos peccantem fratrem, vt appareamus non proditores, sed curatores fratris nostri. Hoc si à nobis fieret, neque iræ, neque inuidiæ, neq; odij vllus apud nos locus esset. Diuus Apostolus noster Paulus in ea quæ est ad Romanos epistola, inter cætera quorũ illos admonet, ait: Non vosmetipsos vlciscentes charissimi, sed date locũ iræ: sicut scriptum est, Mihi vindictã, & ego retribuam. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, potũ da illi. hoc enim faciens, carbones igneos congeres super caput eius. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Dare locum iræ, est permittere Domino iudi- *Roma.12.*

candi facultatem, quam ei præripiunt qui vindictam aggrediuntur. Quare ſi Dei vices vſurpare nephas eſt, neque vindicare licet: quia ſic Dei iudicio anteuertimus, qui has partes ſibi ſeruatas eſſe voluit. Similiter etiam innuit Deum habituros vindicem, qui patienter eius auxilium expectāt. Vindex eſt enim Deus iniuriam patientium. Sed nos hæc non cogitamus, ſed odium & inuidia ſic nos excæcant, vt nihil adtendamus ſiue quæ nos ſiue quæ alios deceant. Immo tam delicati quidam ſunt, vt ne duriuſculum ferre à fratre velint verbulum: ſed continuò intempeſtiuè tumultuantur, cœlum terrámque commiſcentes, quum tamen ipſi interim nunquam ceſſent fratribus negotium faceſſere. Sed hoc ideo fit, quia non animaduertimus ad Dei mandata, nec cogitamus quantum debeamus fratribus noſtris, ſed perpetuò in hoc laboramus, vt quicquid nos vel inſtituimus vel facimus, illud omnibus placere debeat. Enimuero Chriſtus non fruſtra dixit: Si peccauerit in te frater tuus. Admonere certè voluit eius, quòd ipſe Chriſtus multa nobis donarit, donec nos in fraternitatem hanc perduceret. Et quis grauaretur ignoſcere fratri? Sequitur in contextu.

Et dixerunt Apoſtoli Domino: Adauge nobis fidem.

Non rarò legimus in Domini Euangelio Apoſtolis mo-
Matth.8. dicam fidem vitio verſam. In Matthæi Euangelio cum nauicula tempeſtate maris agitaretur ſatis periculoſè, & Apoſtoli Dominum vellicarent quatenus ſedaret tempeſtatem, obiurgantur à Domino dicente illis: Quid timidi eſtis modicæ fidei? Et cū Petrus ſuper aquas ambulans timebat mer-
Matth.14. gi, increpatur à Domino, Modicæ fidei quare dubitaſti? Rur-
Matth.16. ſum cap. xvj. Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis? Et in Luca noſtro cap. viij. audiuimus Chriſtum diſcipulis ſuis loquentem: Vbi eſt fides veſtra? Sunt & alia loca in Euangelio, quæ ſatis arguunt diſcipulos non ſatis fuiſſe confirmatos in fide, hoc eſt, nonnunquam vacillaſſe & dubitaſſe, nec perpetuò conſideraſſe quem vel qualem ſecum haberent Dominum. Rectè ergo poſtulant ſibi augeri fidem. Sed quomodo hęc cū ſuperioribus cohæreant, videre operæpretium eſt. Certè nō poteſt ſatis exprimi quātum valeat vera & efficax fides, & quàm neceſſaria ſit piis in hoc ſeculo peregrinantibus. Quis enim non habens fidem firmam, negliget huius mundi voluptates? quis effundet ſuas opes in pauperes? quis condonabit iniuriam fratri? quis de malè me-

ritis bene merebitur? quis carceres, virgas, & mortem denique patienter suscipiet, nisi persuasissimum habeat se Deo curæ esse, omniáque bona ac fœlicia sibi apud Deum reposita esse? Hinc tot encomia fidei in Hebræorum epistola, vbi Apostolus enumerat quæ & quanta & fecerint & passi fuerint sancti patriarchæ sola fide nisi. Iã ergo ad consequentiam textus venimus. Præscripsit Dominus seruator noster quàm faciles esse debeamus in condonandis mutuis offensis: & huius præcepta nemo impunè negliget. Iam quotquot secundum Adam nati sunt, & Adæ affectus induerũt (induunt autem ipsos quotquot ab illo nascuntur) non sunt animati ad condonandum tam facilè, sed ad vindicandum facillimi, & supra modum propensi. Nulla autem re tales carnis affectus conteri & extingui possunt, quàm vera fide, qua nobis persuadetur regnum nostrum non esse de hoc mundo, tribulationésque nostras, quas in præsenti iniustè patimur, causam nobis fore summæ fœlicitatis. Cum igitur Apostoli toties audiissent tam magna fidei encomia à Christo, & iam audirent quos affectus ab ipsis postularet, sibimetipsis diffidentes, Christum inuocant pro augmento fidei, dicentes: Domine, adauge nobis fidem, nimirum vt quod à nobis exigis, fidelius præstare posimus. Iubes vt faciles simus in condonãdis mutuis offensis: atqui non sufficimus ex nobisipsis vt hæc pręstemus. carnis affectus totis viribus repugnat. tu ergo Domine omnis boni author, qui solus potes mundum facere de immundo conceptum semine, da nobis auctiorem fidem, vt à te solo pendentes nihili faciamus quomodo vel quid molestiæ nobis præsens hic mundus inferat. Dicamus & nos cum D. Augustino ad omnia Christi mandata: O Domine, da quod iubes, & iube quod vis. Quid porrò Christus ad suorum Apostolorum vota?

Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum sinapis: dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare: & obediet vobis.

Apud Matthæum ait: Dicetis monti huic, transi hinc, & transibit: & nihil imposibile erit vobis. Sed fortè non vides quomodo hæc Domini respõsio ad petitionẽ discipulorum conueniat. Satis probè, si modò negotiũ probè examinaueris. Apostoli ideo postulant sibi augeri fidem, quia persuasum habent magnã & penè ineffabilem vim fidei esse. Vt ergo hanc opinionem in discipulis suis confirmaret Christus,

hæc respondit, ostendens quanta sit vis fidei, etiam si non sit perfectissima. Quæ enim collatio grani sinapis ad montem vel ad arborē morum? Hæc mihi plana videtur eius loci expositio, nec puto necessarium ad allegoricos diuertere sensus, scilicet quanta sit vis effectus spiritualis sinapios, quæ arbor transplantanda, quis mons transferendus. Certum est, per translationem montium & arborum, Christum significare voluisse rem quamlibet difficilem, imò naturæ impossibilem: non quòd oporteat fideles transferre montes vel arbores, licet & hoc possint, si gloria Dei vel charitas proximi hoc ipsum postularet: in cuius rei fidem legimus in ecclesiastica historia, rupem quandam translatam precibus Gregorij Neocęsariensis Episcopi, quæ rupes obstabat ædificandæ Ecclesiæ, &c. Locus est libro septimo Ecclesiasticæ historiæ, cap. xxv. Sed hæc pro præsenti loco. Sequitur.

Quis autem vestrum habens seruum arantem aut pascentem boues, qui regresso de agro dicat illi statim, Transi & recumbe: & non dicat, para quod cœnē, & præcinge te & ministra mihi donec manducem & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes? Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ ei imperauerat? Non puto.

Verba hæc iuxta historiam plana quidem sunt, sed quid ipsis verbis occultetur, quid Christus hac parabolica locutione intelligi velit, non omnibus obuiam putauerim. Certè qui seruum habet, non plurimum illi adulatur, non est ei admodum blandulus, nec simul atque officium suū in agro perfecerit, continuo eum patitur deliciari: sed tam domi quàm ruri cogitur seruus inseruire domino suo. Et si etiam omnem diligentiam ostenderit, non tamen est vnde multum glorietur. quicquid enim fecit, ex debito fecit. Hæc certè secundum historiam ita habēt. Ad institutum Christi autem sic accommodamus, ni fallimur, non ineptè. Magna quædam præcepta hactenus præscripsit Christus, & talia quæ carni nostræ admodum refragentur, vt sunt de abiicienda cura rerū temporalium, de sufferenda vxore quamuis difficili, de remittendis mutuis offensis, &c. Atqui genius ille noster quem Adamo acceptum referimus, multum abhorret ab eiusmodi præceptis: omnísque iugi impatiens, semper veretur ne plus à se postuletur, item siquando vel modicum quid operatus fuerit, egregiè sibi placet, putátque Spartam suam pulcherrimè exornatam. Ad hanc itaque arrogantiam retundendam Christus hoc paradigma adduxit, quo voluit significare nos

nihil magni feciſſe, ſi etiam feciſſemus quæcunque nobis à Deo mandata ſunt: quod tamen minimè facimus. Sed audiamus Chriſtum ſemetipſum explicantem.

Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere, fecimus.

Ergo in hoc eſt totũ negotium ſitum, ne de benefactis noſtris gloriemur, nobíſque plus æquo placeamus. Quis enim eſt qui tantum præſtat quãtum debet? Quis non neceſſarium ſibi putat dicere, quod à Chriſto edocti ſumus: Remitte nobis, ô pater cæleſtis, debita noſtra? In multis enim offendimus omnes. Et ſi dixerimus quòd peccatum non habeamus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Sed ſi confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate, &c. j.Ioan.j. Agnouerunt ethnici non eſſe hominem qui Diis, parentibus & pædagogis pro merito ſatisfacere poſsit. Valeant igitur peſsimi hypocritæ, qui ſibi videntur omnium ſanctiſsimi, & neminem ſibi ex æquo conferri patiuntur. Cæterùm prudenter hic locus tractandus eſt, ne aliis ſcripturæ locis aduerſari videatur. Spiritus enim ſanctus dictator Euangelij noſtri, vbique ſibi conſtat, & in nullo à ſeipſo diſſentit. Quæris cur hoc admoneam? Sunt qui præſenti loco abutuntur contra piorum operum merita: quod certè non facerent, ſi cogitarent vicina virtutibus eſſe vitia. Sed ſcripturæ verbis, quod volumus aperiemus. Hoc in loco audimus Dominũ dicere: Si feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus, quod debuimus facere fecimus. Alibi cum Petrus inquit: Ecce nos reliquimus omnia, & quæ ſequuntur: reſpõdet Chriſtus: Amen dico vobis, quia vos qui reliquiſtis omnia, & ſecuti eſtis me, centuplum accipietis, & vitam æternam poſsidebitis. Et alibi: Si perſecuti vos fuerint, &c. propter nomen meum: gaudete & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cælis. Sic Apoſtolus Paulus qui ad Philippenſes dicit, Fratres, ego me non arbitror apprehendiſſe. Vnum autem: quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea verò quę ſunt priora extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor ad brauium ſupernæ vocationis, &c. ad Timotheum ſcribit: Bonum certamen certaui, &c. Ideo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex. Nunquid ſecum pugnat Apoſtolus? Nequaquam. Sed omnia loquitur ſuo tempore.

Luc.11. *Iaco.3.* *1.Ioan.1.* *De meritis hominis.* *Matt.19.* *Matt.5.* *Philip.3.* *2.Timo.4.*

Sed quomodo me explicabo? Inter arrogantiam, ô boni, &
rectam fiduciam magna eſt differẽtia. Arrogantes, ſuam bo-
nitatem volunt conſtituere: credentes verò, Dei miſericor-
dis bonitati nituntur, &c. Quod autem ad merita bonorum
operum quæ à piis fiunt adtinet, breuiter nos explicemus, ex-
Meritum. ordium ab ipſius meriti definitione ſumẽtes. Sciendum itaq;
merita, ſecundum generalem nominis rationem, eſſe opera
mercede digna, ſiue bona ſint ſiue mala. Sic merito quis pati-
tur ſupplicium, quando pœnas malefactis ſuis dignas luit. Se-
cundum merita præmiatur quis & coronatur, quando præ-
1. mium operibus laudabiliter factis dignũ recipit. Iam autem
obſeruandum eſt, non talia eſſe merita bona inter creaturam
& creatorem, qualia ſunt inter creaturas, inter quas meritis
rependitur merces ſecundum valorem vtilitatum, quam vna
creatura conſequitur ex alterius operibus & laboribus. iſtic
enim valor operum attenditur ſecũdum commodum quod
ex operibus ipſis conſequitur is apud quem meremur: veluti
qui vel plantat vineam, vel fodit, vel pro ciuitate militat. Non
autem nos operibus noſtris, ſiue bona ſint ſiue mala, ſic poſſu-
mus Deo præſtare quicquam commodi aut vtilitatis vel no-
cumenti: & ideo ſecũdum talem modum merendi nihil poſ-
Pſal.15. ſumus mereri apud illum. Rectè ergo Dauid ad Dominũ di-
Iob 35. cit: Bonorum meorum non eges. Et ille in libro Iobi: Si pec-
caueris, quid Deo nocebis? Et ſi multiplicatæ fuerint iniqui-
tates tuæ, quid facies contra eum? Porrò ſi iuſtè egeris, quid
2. donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Obſeruandum &
hoc, quòd meritum facit eum apud quem meretur, eſſe debi-
torem. Atqui inter Deum & hominem non ita eſt. Niſi enim
Deus ſuapte miſericordia, benignitate & gratia nos præue-
niſſet, dignóſque qui benè operaremur, operibúſque aliquid
mereremur, feciſſet, noſtris operibus nihil æterni præmij ar-
rogare poſſemus. Ego, inquit, elegi vos vt eatis, & fructũ affe-
Ephe.1. ratis. & iterũ, Elegit nos ante conſtitutionẽ mũdi, vt eſſemus
ſancti & immaculati. Nõ ait: Quia eramus ſancti & immacu-
lati: ſed vt eſſemus. Iuſtorum itaq; opera omnẽ vim & effica-
ciam merendi quam habent, ſortiuntur ex gratia & merito
Christi. Hinc eſt quod D. Auguſtinus dicit: Multa ſanctorũ
merita ſunt: ſed vt ſancti vel iuſti fierẽt, nulla ſunt merita. Sũ-
ma eſt totius negotij: Merita Chriſti Domini noſtri, cauſa
ſunt meritorũ noſtrorũ. Quod autem Chriſti meritorũ par-
ticipes facti ſumus, & noſtra opera tanti ſint apud Deũ, nullus

operibus meruimus. Hinc consequitur dupliciter errare quosdam in hoc negotio. Primùm, quòd negant operibus nostris quicquam mereri posse. secundò, quòd nullam aliam causam meritorum nostrorum ponunt, quàm pactum & promissionem Dei. neque enim attendunt in quam dignitatem prouexerit Dominus eos pro quibus filium suum vnigenitum in mortem tradidit. Errant & illi qui tacita Dei gratia, piorum hominum pia merita plus æquo extollunt, nec in tempore. Media itaque ac regia via incedendum est, vt sic prædicemus piorum operum merita, vt neque Deo neque filiis Dei in aliquo præiudicemus. Deo autē nullum fit præiudicium, si fateamur Christum omnium meritorum nostrorum esse primariam causam, ipsumque in nobis pro beneplacito suo operari & velle & perficere, vt sine quo nihil possumus boni vel cogitare etiam. Deinde, bona opera filiorum Dei, causas esse beneficiorum Dei, cum Deus id passim in scripturis testetur, ambigi non potest. Si quis tantùm calicem aquæ frigidæ dederit alicui in nomine Christi, Dominus affirmat eum bonam mercedem recepturum. Non potest itaque meritò culpari, qui iuxta scripturæ sensum bonis operibus bonam mercedem pollicetur. His negotium hoc absolutum voluimus.

Et factum est dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterūt à longe, & leuauerunt vocem suam, dicentes: Iesu præceptor, miserere nostri.

Historia quam nobis hoc loco D. Lucas proponit enarrandam, & breuis est, & clara, neque tamen ob id ab aliquo contemnenda. Inuenire licebit minutissimas gemmulas, sed tamen pretiosas, magnæque indicaturæ. Vos itaque æquis animis adeste, ego talentulum mihi à domino concreditum, & fideliter & hilariter ad mensam bonorum numulariorum exponam. Profectio hæc quam Euangelista perscribit, vltima fuit quam Christus ante mortem suam confecit, ideoque non proxima via, sed quasi per remotiorem porróque alienam viam Hierosolymorum ciuitatem adiit. Nouerat enim iam tādem horam instare, in qua patri obedire debebat, atque ex animo volebat, vsque ad turpissimā mortē crucis. occasionem itaq; vndique venabatur benefaciendi misellis hominibus, quorum vltimùm gratia in hunc mundum venerat. Factum est itaque dum iret, hoc est, dum in itinere esset

Hieroſolymam verſus, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Quàm malè Galilæis, hoc eſt Iudæis cum Samaritanis conuenerit, obſcurum non eſt ei qui vel quartum Euangelij Ioannis caput legerit. Atqui Ieſus ſeruator noſter per vtroſque tranſit, quia apud neutram partem manere potuit, & vt vtramque Deo reconciliaret, in hunc mundum peruenerat. Cum itaque ingrederetur quoddam caſtellum. Quodnam? Ignoramus planè: quoniam Euangeliſta noluit nos illius ſcire nomen: nec aliquid incommodi nobis affert etiamſi ignoremus. Sed quod ſequitur, dignum eſt vt ſciatur à nobis, quibus nunquam non opus eſt & animorum & corporum medicus. Occurrerunt, inquit, Domino decem viri leproſi. Quare occurrunt? Quæ ſequuntur, cauſam manifeſtam facient. Steterunt, leproſi nimirum, à longè. Et quare hoc? Quia propter morbum contagioſum etiam iuxta Dei mandatum à populo amouebantur, ne ſcilicet quem inficerent. Sic enim nobis prouiſum voluit Dominus, vt quantum fieri poteſt, & corpore & animo integra ſimus valetudine. Vtinam hoc exemplum ſequerentur illi penes quos ſumma rerum eſt, vt ſcilicet omnes à quibus damnum ſanioribus eſt timendum, reiicerent in ſuos angulos. Damnum autem intelligas volo tam ſpirituale quàm corporale. Qui alios vel prauo exemplo, vel malè ſano conſilio, vel praua doctrina ſeducunt atque corrumpunt, nullo modo ferendi ſunt. Sic & qui contagioſis morbis infecti ſunt, à ſanioribus ſegregandi ſunt, ne ſcilicet iuxta Pauli prouerbium, modicum fermenti totam maſſam corrumpat. Exempla notiora ſunt quàm velim. Sequitur quòd decem illi leproſi leuauerint vocem ſuam, hoc eſt, clamauerint fortiter, quantum ſcilicet leproſis datum eſt clamare. Clamant autem, quia proximius non audent vel congredi vel alloqui: & clamant ſuo morbo ſic admoniti. Qui enim ipſe ſuam miſeriam agnoſcit, nullo impulſore opus habet vt medicum inuocet: maximè talem ac tantum medicum, qui non minus animæ quàm corpori opitulari nouit. Talem autem eſſe Chriſtum leproſi perſuaſiſsimum habebant: vnde nec aurum neque argentum ab illo poſtulant, sed vnicam & ſolam miſericordiam. Inquiunt enim, Ieſu præceptor miſerere noſtri. Breuis petitio eſt, ſed multum habens ſucci, magnæque virtutis: hoc quod res ipſa teſtatum faciet. Ieſum vocant, quod ſeruatorem ſignificat. atqui illi perierant, & nihil aliud petebant niſi

Leproſi ſtant à longè.

Doct.

Ieſu.

seruatorem. Præceptorem vocant, cui ex animo parêre voluntt, tantùm vt voti compotes fieri, hoc est mundari possint. Miserere, inquiunt, nostri. Non petunt debitum, sed gratiam: non iustitiam, sed misericordiam. Quòd enim lepra tacti sunt, iustitiæ erat: quòd verò repurgati, misericordiæ factum est patrocinio. Nec negligendum est quod clamãt, Miserere nostri. hoc enim dicto declaratur alterum pro alterius salute solicitum fuisse. Vide quàm fœcunda sint apertissima illa Lucæ verba: & quorum nos admoneant, diligenter considera. De Iesu, hoc est seruatore nostro, quid tibi promittere debeas, ex hac historia vel me tacente intelligere poteris. Præceptorem tunc illum agnosces, & rectè inclamabis, quãdo te illi præbebis morigerum. Misericordem re ipsa experiere, si modò & tu fratris tui misertus fueris. Sed audiamus Christi responsum. *Præceptor.* *Miserere nostri.*

Quos vt vidit, dixit: Ite & ostendite vos sacerdotibus.

Hoc tandem est verè misericordem esse, simul atque rogatus fueris, statim egenti succurrere: vnde in tritum cessit prouerbium, Qui cito dat, bis dat. Et Apostolus dicit: Hilarem datorem diligit Deus. Neque misericordiæ laudem merentur, qui tam difficiles sunt ad opitulandum. Sed hæc aliàs. Iam enim disquirendum est quo nomine Christus leprosos ad sacerdotes miserit. Certè in sacerdotum vel potestate vel virtute non erat leprosos mundare, sed tantum de illorum munditia vel immunditia iudicare. hoc enim Leuiticus Moysis apertissimè fatetur. Christus ergo suę virtutis nõ ignarus, iubet illos adire sacerdotes, nimirum vt sacerdotum sententia absoluerentur, rursusque in populi reliqui societatem & communionem admitterentur. Tu autem hic videre potes quàm difficulter Christus aliquid de lege veteri remiserit. Vides item quantum sacerdotio veteri tribuerit Christus, vtcunque illi impij fuerint. Officio enim, hoc est, sacerdotio suum honorem tribuit: sacerdotum verò impietatem, luxum & auaritiam non probauit. Sic enim perpetuò agendum est, vt discriminatim loquamur & de officio & de officialibus. Officia enim vt à deo ordinata sunt, perpetuò bona sunt, quicunque tandem illis fungatur. Sic de matrimonio si sermo vel quæstio inciderit, de instituto ipso, non de abusu differendum est. Idem de magistratu sentiendum est. Enimuero Paulus cũ in Romanis suis institueret disputationem de magistratu, prudenter officium ab officialibus discrimi- *Doct.* *Obser.*

nauit: hoc quod etiam Chrysostomus vidit. Omnis potestas, inquit, à Deo est, &c. Non ait omnis princeps, &c. Sed hæc alias, nunc ad sacerdotium nostrum reuertimur, quod Christus ipse propter bonã Dei institutionem honorauit, & ꝓpter illud etiã ipsos sacerdotes. Quid interim de leprosis?

Et factum est dum irent, mundati sunt.

Hoc non itineris vel profectionis gratia, sed virtute verborum Christi factum est. Si enim ipsa ambulatio potuisset mundare leprosos, haud dubie iam olim fuisset factum. Atqui virtus, ceu diximus, verborum Christi, & fides leprosorum in causa fuit quòd mundati sunt. Sic alibi regulo loquitur: Vade, filius tuus viuit. Credidit homo sermoni Iesu, & abiit, & filium incolumem reperit. Nihil hic est quod cursum interpretationis nostræ remoretur. Si quis moralia quærit, in promptu sunt. Quisquis enim eò vadit quò à Christo mittitur, certè immunditiam omnem protinus exuet. Qui sequitur me, inquit Christus, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Mittit autem Christus ad sacerdotes, hoc est ad suos ministros, quorum est legem Domini interpretari, & ex quorum ore lex Dei iuxta Malachiam petenda est. Det Dominus ne frustra illos adeamus. Apparet & in hac leprosorum profectione prompta obedientia. Audientes enim à Christo seipsos debere ostendi sacerdotibus, neque reluctantur, neque responsant, dicentes: Quid nobis negotij cum sacerdotibus? Hi non possunt nos mundare. Reiicient nos tanquam iam olim immundos iudicatos & condemnatos. Si tu nos non mundaueris, frustra ostendemus nos sacerdotibus. Nihil tale ab illis leprosis auditur, sed maiorem fidem habent Christo, quàm Naaman Syrus olim Helizæo: ideoque ad imperium Domini abeunt, adeuntque sacerdotes, suæ obedientiæ non pœnitendam mercedem reportantes. Factum est enim dum irent, mundati sunt. Quid tum?

Doct.

Vnus autem ex illis vt vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum: & cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens: & hic erat Samaritanus.

Quid hoc est? Nunquid Christus vnicum illum Samaritanum sic curauit, vt videre potuerit suam munditiem, alios autem non sic plenè curauit? Omnes quidem pariter mundauit Christus, quod ad externam illam lepram adtinet, sed non omnes viderunt, hoc est, non omnes agnoue-

runt, non omnes ex æquo ponderarunt. Videre enim hoc loco non ineptè nec intempestiuè pro agnoscere accipitur. Samaritanus enim ille sic vidit munditiem & incolumitatem suam, tantique ipsam æstimauit, vt ex animo crederet beneficium hoc se vni Christo debere, reuerteretur-que magna voce magnificans Deum, Deum inquam, qui orbi talem ac tantum miserit seruatorem. Cum autem venisset ad Iesum, procidit in faciem ante pedes Iesu, ac gratias egit. Hoc enim tandem est verè beneficium Dei agnoscere, sese Deo gratum exhibere. Quid autem sibi vult quòd Lucas tanta emphasi testatur gratum illum hominem fuisse Samaritanum? Nimirum in hoc factum est, vt confunderet Iudæos, qui semper contemnebant Samaritanos tanquam Dei hostes, & alienos ab omni pietate: quum tamen ipsi Iudæi aut nunquam, aut rarissimè suum officium facerent. Multa quidem hic nobis succurrunt obseruatione dignissima, sed quoniam breuitati studemus, illa alij loco reseruemus. Certè hoc demum est laudare Deum, gratum-que existere Deo, si hoc ipsum fiat ex animo & apertè, etiamsi vniuersus reclamet mundus. Iam quare alij nouem non rursum adierint Christum, Lucas nobis referre noluit, vt qui vbique propensior fuerit bona piorum facta recensere, quàm mala impiorum facta multis traducere. Huc etiam facit quòd grati hominis gentem exprimit: ingratos vt ignotos prætermittit. Atqui ex aliis Euangelicis historiis coniecturam sumere possumus, quis nouem illos Iudæos remoratus fuerit, qui prius tanta fide clamauerant, Iesu præceptor miserere nostri. Si enim sacerdotes, ad quos missi sunt omnes decem leprosi, tanto studio ac dolo conati sunt miraculum hoc obscurare, quo olim obscurarunt illuminationem cæci nati in Euangelio Ioannis, facilè patet quis obstiterit quo minus eius miraculi gloria attributa fuerit Christo. Sed nos ex coniecturis hic nihil definiemus: quæ autem sequuntur expendemus.

Respondens autem Iesus dixit: Nonne decem mundati sunt? & nouem vbi sunt? Non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

Tam fœcundæ sunt sacræ huius Euangelij historiæ, vt non possim tanta breuitate percurrere illas, quanta velim. Vtinam tam iucundum vobis sit audire, quàm iucundum mihi est illa enucleare. Quæ iam adduximus verba, nuda tibi

fortaſsis videntur, nihilque ſucci habentia, at mihi non item. An ne quæſtione dignum eſt, quòd Chriſtus tam diligenter de illis nouem interrogat, ac ipſis beneficium quaſi exprobrare non dubitat? An ne notatu & obſeruatu digniſsimum, quòd beneficium ab ingratis non reuocauerit? An imprudenter dictum putas à Chriſto, quòd nouem illi non dederint gloriam Deo? Poterat enim dicere: Non eſt inuentus qui daret gloriam mihi qui beneficium præſtiti. Sed ſingula leui quod dicitur manu attingemus. Quòd Chriſtus gratitudinem à nobis requirit, non ob id facit, quaſi ſibi hinc aliquid accedat vel decedat: ſed noſtro nomine requirit illam, nimirum vt dum nos gratos exhibemus, ipſe occaſionem & cauſam habeat longè maiora dona in nos cõferre. Qui enim donis acceptis bene vſus fuerit, hic meretur copioſiora accipere: qui autem minora negligit, indignus eſt qui maiora accipiat, immo multis plagis & verberibus ſe dignum facit: hoc quod in parabola de ſeruis frugi & ſeruis nequam, ſuo loco docebimus. Deinde quòd Chriſtus ingratos Iudæos dato non priuat beneficio, nos manſuetudinis admonere voluit: ne ſcilicet nos pœniteat officioſos fuiſſe in eos qui de nobis poſt malè merentur. Poſtremò humilitatis nos admonet, cum conqueritur Deo gloriam non datam, quę tamen ſibi ipſi debebatur meritò. Admonet etiã nos præſens locus ne in proſperitate Deum à cordibus noſtris excludamus, quem in malis noſtris tam benignum in nos experti ſumus.

Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te ſaluum fecit.

Verè magna fides fuit huius Samaritani, qui firmiter credidit Chriſto tantam ineſſe poteſtatem & virtutem, qua etiam peſtilentiſsimum quemq; morbum curare poſſet. Verè, inquam, magna fuit Samaritani fides, quæ nec ſacerdotum ſuaſu, nec Iudæorum exemplo minui potuit. Neque enim dubium eſt, quin magnis perſuaſionibus impetitus fuerit ab aliis ne Nazareno illi plus æquo fideret. Atqui cuius miſericordia accepit ſanitatem corporis, eius gratia & miſericordia etiam in fide confirmatum eſſe non dubitamus. Sed tu expende quibus exemplis Samaritanus ille fidem ſuam manifeſtauerit. Iacet ante pedes Ieſu, non audet ſurgere, dubitatque quibus vocibus Chriſti laudes extollat. Iubetur ergo ſurgere: & cum nollet relinquere Chriſtum, ſed in perpetuo illius eſſe conſortio, audit: Vade, quia fides tua te ſaluum fecit. Surgamus & nos, ô boni, ex impuritate peccatorum

nostrorum,& ambulemus in lege Domini, in sanctitate & iustitia coram Domino omnibus diebus nostris. Sic enim fides nostra nos verè saluos faciet. Quam hic alij allegoriam adducunt,nos breuitatis gratia prætermittamus.

Interrogatus autem à Pharisæis: Quando venit regnum Dei: respondens eis dixit: Non veniet regnum Dei cum obseruatione, neque dicent: Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

Quicunque voluerit certam horum verborum significationem habere,probè obseruare debet qualisnam fuerit sententia Pharisæorum , imò omnium ferè Iudæorum de regno Dei,hoc est de aduentu Messię.Nos breues hic erimus,quoniam satis copiosi fuimus & longi in Matthæi nostri enarratione , quod quidem ad hunc locum pertinet . Summa igitur est:Pharisæi & Iudęorũ populus expectabat,& hactenus expectat Messiam,qui carnaliter , iuxta quod reges huius mundi consueuerunt dominari,in hoc mundo regnare debeat , omnésque alias gentes Iudæorum populis subiicere. Hæc carnalis opinio etiam discipulorum animos longo tempore occupatos habuit,imò & in regum aulas peruenit hæc stulta opinio,quòd Messias temporaliter in hoc seculo sit regnaturus. Hinc Herodes tam miserè cruciatur ob natum Regem Iudæorum: hinc Pilati interrogatio ad Christum : Ergo Rex es tu? Hinc Iudæorum criminationes: Omnis qui se facit regem,contradicit Cæsari,&c. Et Cleophas ille de mortuo & sepulto Christo inquiebat : Nos sperabamus quòd ipse esset redempturus Israel. qua de re in suo loco.Igitur cum Pharisæi hactenus frequentissimam mentionẽ audiuissent à Christo fieri de regno Dei , quod scilicet per Messiam auspicandum esset in terris,accedunt ad Christum,eúmque alloquuntur rogantes : Quando tandem veniet regnum Dei ? An verò hoc ex derisione, vel ex curiositate vel seriò rogauerint, Lucas nobis aperuit minimè:nec magni refert qua occasione interrogauerint. Videntur autem hoc velle dicere : Audiuimus iam diu multúmque te de regno Dei differentem, & populo quasi persuasum est te esse Messiam,Christum illũ Domini. Si itaque tu is es quem hactenus expectamus , quando tandem incipies regnare ? Nihil enim regij præ te fers. Dic ergo nobis , quando veniet regnum Dei? Quando tandem Deus promissi sui memor restituet regnum Israeli? Respondet ergo Christus : Non veniet Regnum Dei cum obseruatione,&c.Hoc est,non veniet more regni mũdani, vt obser-

uari posſit vel tempus vel locus, vel vt poſsit verè dici: Ecce hic aut ecce illic, ſcilicet aulam vel thronum habet: His populis dominatur, vel hanc ſubegit ciuitatem. Ecce enim intra vos eſt regnũ Dei: hoc eſt, animas potius regit Meſsias quàm corpora. Aut, de quo vos quæritis, in medio veſtrũ eſt. Hæc, ni fallimur, ſimplicisſima huius loci interpretatio eſt. Porrò qui hoc loco abutuntur contra Eccleſiæ Sacramenta, Cæremonias & Eccleſiæ poteſtatem, magis ſuam ſtultam produnt impietatem, quàm euertant Eccleſiæ ſanctiſsimam doctrinã. Indigni itaque ſunt quorum nomine multa verba funderemus, bonáſque horas malè collocaremus.

Et ait ad diſcipulos: Venient dies quando deſideretis videre vnũ diem filij hominis, & non videbitis. Et dicent vobis: Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque ſectemini.

Quoniam tum temporis neque Phariſæi neque diſcipuli rectè intelligere poterant quanam ratione filius Dei, verus Meſsias, tam humilis in carnem veniſſet, ſed potius carnalia & ſapiebant & amabant, noluit eis Dominus multa narrare de myſterio primi aduentus, (contentus affirmaſſe regnum Dei iam in terris eſſe, hoc eſt Meſsiam à Deo miſſum) ſed orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus eſt, non vt humanum iterum ſubeat iudicium, ſed vt ipſe iudicet vniuerſum mundum. Quod autem hic diſcipulis dicit, omnibus nobis dictũ eſſe putare debem⁹. Veniẽt, inquit, dies qñ deſideretis videre vnũ diẽ filij hominis, & non videbitis. Sẽſus eſt: Quẽ iam multi contemnunt tanquã cõtẽptisſimũ hominem, olim ſentient terribilem iudicem. Certè plauſibilius eſſet videre Chriſtum in terris ambulantem, docentem, conſolantem, exhortantem, vel etiam miracula operantem, quàm vidére in tremendo iudicio ſententiam contra impios dicentem. Qui in præſenti renuunt audire: Venite ad me qui laboratis & onerati eſtis, &c. olim ſuo maximo malo audire compellentur: Ite maledicti in ignem æternum. Quod malum omen vtinam à nobis auertat Deus. Cæterum quod ait quoſdam dicturos: Ecce hic, ecce illic, & prohibet ſequi vel credere: ad hoc pertinet, vt ſciamus nos non debere alium expectare Meſsiam poſt Chriſtum. Alibi enim Iudæis dicitur: Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis. Hoc enim factum eſſe à Iudæis, propriæ ipſorum hiſtoriæ teſtantur. Sed

Ioan. 5.

nos ad ſequentia properamus,

Nam ſicut fulgur coruſcans de ſub cælo, in ea quæ ſub cælo ſunt fulget:ita erit filius hominis in die ſua.

Hæc ad vltimum Domini aduentũ ſpectant, qui non erit tam occultus, vt multis demonſtrationibus opus habeat, ſed repentinus,& omnibus manifeſtus.Primus quidẽ aduẽtus qui erat in carnẽ, occultabatur aliquãdiu, & ſolùm paucis primũ manifeſtabatur hominibus. Vnde Magi illi Hieroſolymã venientes inquiunt: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Et audiunt ab Herode:Ite & interrogate diligenter de puero, &c. Non ſic occultabitur extremus aduẽtus Domini:ſed quemadmodũ fulgur erumpẽs ſubito promicat ab vna parte cæli vſq; ad aduerſam, priuſquam venturũ ſentiatis:ita inexpectatus & magna cum gloria filius hominis veniet, & hoc in die ſua,nimirum quam illi pater præfixit.

Primùm autem oportet illum multa pati,& reprobari à generatione hac.

His opinor voluit Chriſtus aperire ſibi non eſſe incognitum quod moliebantur contra ipſum Phariſæi, & reliqui Iudæorum proceres: hoc quod in ſequentibus docebit longè explicatius.Tu autem hic attendas velim quomodo nunc de gloria ſua,nũc verò de humilitate ſua prædicet. Quòd enim dicit filium hominis in gloria venturum , gloriæ & potentiæ eſt.Quòd dicit filium hominis paſſurum multa , & reprobatum iri à generatione iſta,humilitatis & aſſumptæ infirmitatis eſt.Ergo idem qui in cruce mortem ſuſtinuit, etiam in nouiſsimo die ad iudicandum veniet.Rectè autem dicit filium hominis multa paſſurum. Verè enim multa noſtro nomine paſſus eſt.Det Dominus vt illa ſicut oportet , ex animo expendamus.Et reprobatus quidem eſt filius hominis à generatione illa peſsima Iudæorum:ſed ob id dedit illi pater nomẽ quod eſt ſuper omne nomen,&c.

Et ſicut factum eſt in diebus Noe , ita erit & in diebus filij hominis.Edebant & bibebãt,vxores ducebãt,& dabantur ad nuptias vſque in diem qua intrauit Noe in arcam,& venit diluuium, & perdidit omnes. Gene.7.

His nihil aliud voluit Dominus indicare,quàm diẽ extremum aduenturum eo tempore quando nihil minus ab hominibus expectabitur . Subindicat etiam hac hiſtoria homines ſic eſſe ſtupidos , ſuæque ſalutis negligentes , vt etiam multis admoniti, nihilo plus ſapiant, neque vel ſero tandem

de emendatione cogitent. Certè ex diuo Petro intelligimus iustum illum Noe non cessasse à prędicationé pœnitentię, vt si non posset omnes, vel paucos ad meliorem frugem perduceret. Hinc enim iustitiæ præco pius Noe ab Apostolo nominatur.

2.Pet.2.

Gen.19. *Similiter sicut factum est in diebus Loth: edebāt & libebāt, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant. qua die autem exiit Loth à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: secundum hæc erit qua die filius hominis reuelabitur.*

Hæc sacra historia in idē recidit cum illa quæ iam iam pręmissa est, nimirum ostendens diem extremū præter omnium expectationem venturum. Arguitur autem hic tacitis verbis stultitia hominum huius mūdi, qui omne studium collocant in rebus temporalibus, spiritalia verò & perpetua nihili faciunt: qua de re non ita multò pòst dicemus nonnihil. Vide autem ne multum curiosus sis de tempore vltimi diei, quem etiam angelis ipsis occultum esse filius Dei testificatur. Et quî possemus diem omnibus creaturis extremum scire, qui ignoramus diem mortis nostræ? Suffecerit nobis ex scripturis credere quòd mundi huius status non perpetuò durabit (hoc quod gentilibus & horum stultitiæ repugnat, qui mundum ab æterno fuisse contendunt) & credere quòd in illo extremo die redemptor noster Iesus Christus certò venturus est iudicaturus viuos ac mortuos, iuxta symbolum fidei nostræ, & contra omnium Iudæorum falsam & impiam persuasionem. Credere item quòd ex improuiso venturus sit dies ille, quod contra vanos illos astronomos esse comprobatur. Exempla enim hic à Christo adducta satis arguunt quàm improuiso finis vitæ huius venturus sit. Nemo enim respicere debet ad quadraginta illos dies & quadraginta noctes, in quibus pluuia illa descendit tempore Noe, quasi dies ille extremus etiá per tot dies aduenire cognoscatur. Historia enim Sodomorum longè aliud habet. Immo etiam si per tot dies ac noctes omnia sint ad interitum inclinanda: tamen quando dies illi sint futuri, nemo non ignorat. Omnino igitur verū erit quod Paulus dicit: Quoniā dies Domini sicut fur in nocte veniet. Cum enim dixerint pax & securitas, tunc repentinus illis superueniet interitus, sicut dolorem partus in vtero habenti, & non effugient. Sed hac de re suo loco plura dicemus. Iam iuxta Diui Petri exemplum has duas historias ad tempora nostra accommodabimus, non ignorantes quòd quęcūque scripta sunt,

Matth.24.

Gen.7.

1.Thes.5.

pta ſunt,ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Si ergo rem penitius contemplari voluerimus,inueniemus ſtatum noſtri ſeculi in nullo diſsimilem eſſe temporibus Noe & Loth ſanctorum virorum. Quid enim obſecro de illis temporibus dicitur,quod non noſtro tempore rectius dici poſsit? Edebant & bibebant,inquit Chriſtus,vxores ducebant,emebant, vendebant,plantabant & ædificabant. Hoc eſt,ſic vitam ſuam inſtituebant,ſicque rebus caducis intenti erant,ac ſi perpetuò ſe hic victuros ſperarent. Iam ad noſtra tempora vel paululum reſpicias velim,vt ſcilicet ex alienis periculis,quid nobis futurum immineat,arbitremur. Nonne homines noſtra tempeſtate ita multiplicati ſunt,vt ad quaſcunque vrbes, ciuitates, oppida,villas,pagos,vicos,plateas diuertaris, ibi reperias hominum non congregationem,ſed colluuiem, velut examen apum,& vt ſcripturæ ſimilitudine vtar, tanquam locuſtarum multitudinem? Huc accedit quòd vulgaris omnium artificum querela eſt, plures vbique eiuſdem artificij magiſtros eſſe,quàm vt ſinguli victum ſibi parare queant. Quot denique diuturna bella abſumunt? quot peſtis? attamen nihilo pauciores ſumus. Vt rectè etiam de noſtris,ſicut de illis temporibus dici poſsit,homines multiplicatos eſſe ſuper terram. Iam in tanta hominum multitudine quid agitur,rogas? Emitur,venditur, plantatur, ædificatur, editur, bibitur, matrimonium contrahitur. Item nunquam tam numeroſus mercatorum & inſtitorum numerus fuit: non eſt in vrbe angulus, in quo non ferè inſtitor aut propola proſtet. Quid dicā de plantatione & ædificiis? Non eſt locus ſpinis aut tribulis tam horridus & incultus, qui non purgetur & colatur. quis vnquam tot hortorum plantationes vidit? etiam montium præcipitia aratro inacceſſa,raſtris proſcinduntur, vt ſementē accipiant. Quantus autē nunc cōuiuiorum apparatus? quāta ingluuies? quāta voracitas? quāta ebrietas? etiā infantes adhuc in cunis vagiētes vino obruuntur. Quid obſecro narrē de matrimoniis contrahendis? Adoleſcentes vixdū cunas egreſsi vxores ſpirant. Virgines nondum nubiles, maritos etiamnum ſomniant. Huc accedit quòd plerumque à quouis hominum genere vxores ducuntur, non quas morum probitas, ſed dos & forma commendant. Quid ergo,inquies? Num peccatum eſt edere,bibere,plantare ædificare,nubere, & cætera quæ diximus? Hæc per ſe quidem peccata non ſunt, ſed malum eſt in conuiuiis, & in contrahendis matrimoniis, in negociationi-

Homines multiplicati.

Num.13.

Emētes & vendentes.

Plantātes.

Conuiuantes.

Nubentes.

Esa.5. bus, ita securam ducere vitam, vt iuxta Esaiam, opus Domini non respiciatur, opera manuum eius non considerentur, nec iudicia eius timeantur, imò vt Deum ne per somnium quidem cogitent. Hæc certè sunt illa mala propter quę Dominus originalem mundum diluuio perdidit, & Sodomam igne & sulphure absumpsit. Ecce, inquit Dominus apud Eze-
Ezech.16. chielem, hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ: superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manum egeno & pauperi non porrigebant. Et Christus a-
Matth. 11. pud Matthæum de contemptoribus Euangelij dicit, quòd tolerabilius erit terræ Sodomorum in die iudicij, quàm illis.
2.Pet.2. Et Diuus Petrus scribit quòd Deus originali mundo non pepercerit, & ciuitates Sodomorum & Gomorræorum in cinerem redigendo euerterit, exemplum ponens eorum qui impiè acturi sunt, &c. Ergo duæ illæ grauissimæ historiæ non solum ad tempora extremi diei referendæ sunt, sed ad omnia nostra tempora, vt ex harum videlicet admonitione nunquam ita securè agamus, quin semper cogitemus Dominum nos expectare ad pœnitentiam, neque multo pòst nos hinc vocandos esse. Crede mihi, cum omnia tibi ex animi sententia successerint, tunc in maximo periculo es vitæ tuæ, ideoque nunquam magis sollicitus esse debes ne Deum ex animo patiaris abire, terrenæque illæ cupiditates te totum absorbeant. Sed iam tandem ad intermissum ordinem reuertimur.

In illa hora qui fuerit in tecto, & vasa eius in domo, ne descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat.

Non est vlla necessitas quæ nos cogat ad allegoricos ac mysticos sensus hoc in loco confugere, quum Christus his dictis nihil aliud indicare voluerit, quàm improuisum & repētinum aduentū suum ad iudicium: qui talis erit, vt non vacabit nobis domestica illa curare, vasa & alia supellectilia in domo circunferre: vel te, vt domi aliquid agas, ex agro domum conferre: quia scilicet propter angustias illas & propter repentinam illam omnium rerum mutationem neque licebit neque lubebit ad familiaria illa respicere, quum scilicet instabunt grauiora, quæ totos nos sibi vendicabunt. Videmus enim in necessitatibus huius mundi quàm leues curę, maiores in nullo remorentur, verbi gratia, in incendiis ædiū nostrarum certè multa negligimus, multa dissimulamus, quæ rebus pacatis æquo animo minimè pateremur. Sed apertio-

ra ſunt hæc quàm vt multis demonſtrationibus opus habeãt.

Memores eſtote vxoris Loth. Quicunque quæſierit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam: & quicunque perdiderit illam, viuificabit eam.

Poſtremam hanc ſentẽtiã etiam in ſuperioribus habuimus & interpretati ſumus. Sed in aliam ſententiam hic mihi videtur interpretanda. In ſuperiori ſiquidem loco hoc voluit Dominus admonere, illum qui amore huius vitæ ipſum eſſet abnegaturus, illum inquam & præſenti & futura vita priuandum fore: tum enim agebatur de profitendo Chriſto, & huius Euangelio. Quod quidem etſi propter Antichriſtum poſtremis illis temporibus venturum, locum habere poſsit, tamen mihi videtur in hoc à Domino dictum, vt demõſtraret etiam eos qui maximè conabuntur effugere interitum illum, fruſtra illud conaturos. At qui de ſemetipſis deſperantes ſeſe totos Dei voluntati dederint, illos veram ſalutẽ conſecuturos. Theophylactus verba illa ad Antichriſti ſeductionem ac perſecutionem accommodat, qui certè minis & blanditiis multos ſeducturus eſt. At piorum eſt, propter amorem huius vitę nõ humiliare ſe tyranno illi. Sed quid ſibi vult exemplum vxoris Loth? Hoc nimirum, vt illius exemplo, imò perditione admoniti, incipiamus tandẽ ſapere. Illa enim ad nauſeam vſque audiuerat de repentino Sodomorum interitu, admonitáque fuerat ab Angelo ne reſpiceret. At illa verbis angeli diffidens, ſui ipſius negligens, & aliena curans, dum contra angeli mandatũ reſpicit, in ſtatuã ſalis cõuertitur, hoc quod vetus teſtamẽtum abunde teſtatur. Sic & illis eueniet, qui ſub extremi iudicij tempus terrena curantes, negligẽt ſe præparare ad percipiẽda æterna. illis enim priuabũtur, & hæc nunquam accipient. Non enim tum erit ſpatium cogitãdi de vita corporis, cum animæ vita vertetur in periculo.

Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno: vnus aſſumetur, & alter relinquetur. Duæ erunt molentes in vnum: vna aſſumetur, & altera relinquetur. Duo in agro, vnus aſſumetur, & alter relinquetur.

Et hic allegoricos ſenſus ſinamus, ſimplicitate ſenſus ſatis contenti. Sicut enim ſupra cũ de diebus Noe & Loth mẽtionem fecerat, admonuit tum tandẽ aduenturum iudicij diem, quando homines ſibi videbuntur planè extra omnem teli iactum eſſe, ita & iam oſtendit homines illo tempore terrenis rebus implicatos continuò hinc rapiendos, nec tamen pari

modo: aliũ enim rapi ad gloriã, aliũ verò relinqui ad exitiũ. Facilior enim est Dominus ad coronandũ pios q̃ ad cõdénãdũ impios. Neq; tñ mihi videtur mysterio vacare quod dixit, ex lecto, ex agro, ex molendino, alterum relinqui, alterum verò assumi: non quasi significauerit Dominus numerum electorum parem futurum cum numero reproborum. Nam alibi legimus multos quidem vocatos esse, sed tamen paucos electos. Item pusillum esse gregem cui pater cælestis regnum sit collaturus. Adde paucos intraturos arctam viam, complures autem latam viam, quæ ad perditionem ducit. Non ergo hic de numero electorum sermo est, sed de hoc, quòd nec res, nec locus, nec vitæ genus nobis causa est vel vitæ vel mortis. Ecce enim ex eis qui in vno decumbunt lecto, alter saluabitur, alter peribit. Sic ex duobus in eodem agro laborantibus alter ad gloriam sumitur, alter verò excluditur. De molentibus idem fit. Quare hoc, inquis? Quia diuerso affectu vtimur præsenti vita, rebúsque ad hanc pertinentibus. Hic sic vtitur rebus temporariis, vt tamen his cælestia longè præferat. Alius verò sic totus deditus est terrenis, vt ne per somnium quidem de cælestibus cogitet. Hanc igitur puto simplicem eius diuersitatis causam.

Respondentes dicunt illi: Vbi, Domine? Qui dixit illis: Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Discipuli Domini audientes præceptorem suum tam multa dicere de regno Dei, quod tamen ipsi non intelligebant præ carnali illa opinione de regno mundano Messiæ, interrogant Dominum, vbinam sit locus in quo assumendi sint aliqui? & vbi locus in quo relinquendi aliqui? Christus verò illorum imbecillitatem cognitam habens, similitudine quadam respondet, qua subindicare voluit, non esse multum de his curiosè cogitandum. nõ enim defuturum locum, ad quem electi sint recipiendi: nec defuturum locum impiis. de vtrisque enim intelligi potest vnumquenque ad suum locũ peruenturum. Nec putes Christum quasi ex inuidia sic occultasse responsum: sic enim tum ferebat discipulorum imbecillitas. Aliis autem in locis apertius rem significauit. Quomodo verò pij aquilis sint & debeant esse similes, apud alios quæras licebit: nos enim simplicitate textus gaudemus. Diuus Paulus breuissimè hoc negotium absoluit. Qui obdormierunt, inquit, per Iesum, adducet Dominus cum illo, reliqui cum his simul rapientur in nubibus in occursum illi in aëra,

vt ſemper ſint cum ipſo. j.Theſſal.iiij. Hæc igitur habui ſuper præſenti capite. Dominus det vt tanquam cæleſtes aquilæ à corpore Chriſti nunquam auellamur. Amen.

CAPVT XVIII.

DIcebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet ſemper orare, & non deficere, dicens: Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur.

Quoniam Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſatis prolixam orationem habuerat de miſeria quæ ſub diem iudicij ventura eſt, non inconuenienter nos ad inſtantiam continuæ orationis adhortatus eſt, nimirum ſubindicans quòd noſtro marte non ſufficimus tot pericula immunes tranſire, ſed neceſſe eſſe, vt præſidium nobis à Deo ambiamus, & hoc aſſiduis precibus, à quibus etiam non debemus ceſſare donec ex oratoribus exoratores fiamus. Et poſſemus quidem vnico quaſi verbulo totam parabolam abſoluere, cum Chriſtus ſummam totius negotij expoſuit, ſed lubet nonnihil hoc in loco curioſius agere. Et primo quidem ſciendum, quòd ſi primus homo in ſua integritate permanſiſſet, nec male ſuadenti Satanæ obediſſet, nihil eſſet mali cur iam Deo multis ſupplicaremus. Atqui quoniam in Adam ſic periimus, vt in nullo vitæ noſtræ momento porrò ſecuri & integri ſimus, inde datus eſt locus ſupplicationibus & deprecationibus malorum. Certum enim eſt, quòd natura quidem homines facti ſumus: gratia verò Dei facti ſumus iuſti. At voluntate noſtra mali, & diuina ope indigni facti ſumus, nullam ex nobis ſufficientiam habentes, ſed defectus multum. Vt itaque defectus noſter tollatur, & naturæ noſtræ (quæ bona facta eſt à Deo bono) ſua integritas reſtituatur, oratione opus eſt, quæ nobis multum commodi adferre poteſt. Oratione ſiquidem poſſumus tollere inimicitias quę inter nos & Deum ſubinde fiunt, prohibere malum, & obtinere bonum, ſi modò perſeueranter orauerimus, non deſiſtentes etiam ſi non ſtatim quod petimus, dabitur: ſed perſuaſum habentes, Deum nobis ſuo, hoc eſt oportuno & nobis magis commodiſsimo tempore daturum aut quod volumus, aut quod malumus. Cùm igitur orationis iuſtę tãta ſit vis, non immerito adhortatur nos Dominus, vt ſemper oremus, & nunquam deficiamus. Quomodo verò non ſemper orandum nobis, quibus nunquam nõ oran-

Orandi neceßitas vnde.

Orationis efficacia.

Auguſtinus Epiſto. 34. ad Paulinum & Theraſiã.

di necesſitas ĩcũbit? Aut enim patimur quod moleſtat, aut nõ habemus quod expedit. Adde, quoniã indeficienter exterius & interius nos vndique mala premũt, indeficiẽtes in orationibus ſimus neceſſe eſt. Neque tamen hoc ſic intelligendum eſt, vt nulla ſit intercapedo temporis ab orando, quum & ſopor nos interdum opprimat, & aſſumendus ſit cibus ad valetudinem, & ſpatium expediat ad quietem, & plures cogantur ad laborem, & aliæ ſint aliorum occupationes, quibus à continua precatione non poſſunt non impediri & auocari. Quid ergo dicemus? Sic nos decet de nobis deſperare, vt noſmetipſos totos conſecremus Deo, totíque ab ipſo pendeamus, ac illi nos noſtráque omnia committamus. Adde quòd omnes virtuoſæ noſtræ operationes, orationum inſtar ſunt apud Deum. Et quoties infirmitates noſtras ex animo perpendimus, toties Deum quaſi medicum aduocamus. Sic etiam locus Pauli intelligendus eſt vbi dicit: Sine intermiſsione orate, &c. Adde quòd hyperbolicè, hoc eſt per exceſſum quendam dictum eſſe poteſt, quia ad exprimendum animum noſtrum plura vel maiora dicimus, quàm intelligi volumus. Semper enim orare dicitur, qui in orando frequens eſt. Sic nunquam vel nihil orare dicitur, qui rarius orare cõſpicitur. Sic in ſuperioribus, cap. videlicet. ij. audiuimus Annam viduam diu noctúque orationibus vacaſſe, & nunquam de templo receſsiſſe: quo certè nihil aliud dicere voluit Euangeliſta, quàm quòd in pietatis ſtudio fuerit fideliſsima. Nihil hic locus igitur Meſſalianis, Pſallanis vel Euchetis patrocinatur, qui verbis illis Chriſti neſcio quam impiam ſuperſtitionem inducere conati ſunt, ſicut hoc ipſum Euſebius in Chronicis, & Auguſt. de hæreſibus teſtãtur. Sed audiamus parabolã.

Orandum ſemper quo modo.

1. Theſ. 5.

Iudex quidam erat in ciuitate quadam, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur.

Parabolæ quidem loco iudex ille adductus eſt à Domino, ſed vereor multos eius notæ fuiſſe tum apud Iudæos, vnde & nuſquam non in veteri teſtamẽto accuſantur, atque officij ſui admonentur. In Deuteronomio legimus: Iudices & magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis, vt iudicent populũ iuſto iudicio, nec in alterã partẽ declinent. In Exodo verò legimus: Prouide de omni plebe viros ſapiẽtes, & timẽtes Deũ in quibus ſit veritas, qui oderint auaritiã, &c. Talis iudex non erat quẽ hic Dominus introducit, vt qui neque ſapiẽs fuerit, neq; timẽs Deũ, neq; reueritus fuerit hominẽ. Si enim, iuxta

Deut. 16.

Exod. 18.

ſcripturam,timor Domini initium ſapientiæ eſt: quomodo poteſt iudex ille ſapiens dici,qui ab omni timore Dei porrò alienus fuerit? Et ſi is demum boni facit, iuxta aliam ſcripturam,qui timet Deum, neceſſe eſt illum peſsimum iudicē nihil boni vel honeſti attentaſſe vnquam.Det Dominus nobis ſaniores iudices,quàm hic nequam iudex fuerit. Tu igitur hoc in loco obſeruabis,quæ potior virtus ſit iudicis,nimirum vt pius ſit,ac timens Deum, nunquam non cogitans cui omnium ſuorum factorum rationē redditurus eſt. Vnde rectè Ioſaphat ille pius rex,ad iudices, Videte,inquit, quid faciatis:non enim hominis exercetis iudicium, ſed Dei. Et in libro Sapientiæ locus eſt omnibus poteſtatibus & iudicibus notatu dignisſimus. Audite reges,inquit, & intelligite, diſcite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui cōtinetis multitudines,& placetis vobis in turbis nationum. Quoniam poteſtas vobis data eſt à Domino,& virtus ab altiſsimo,qui interrogabit opera veſtra,& cogitationes ſcrutabitur,quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius,non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis, horrendè & citò apparebit vobis,quoniam iudicium duriſsimum in his qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia:potentes autem potenter tormenta patientur,&c. Sed quoniam hæc à propoſito noſtro aliena videri poſſent, propius ad ordinem accedamus. Vnicum hic obſeruabis, ſcilicet illum tandem rectè reuereri homines, qui Deum timet. Neque enim mihi perſuaſeris,illum hominem habere recti rationem,qui Deum à mente ſua excluſerit. Vnde in pſalmis legimus dicentem Dominum: Et nunc reges intelligite,erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore,&c.

2.Par.1.

Sap.6

Vidua autem quædam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens: Vindica me de aduerſario meo. Et nolebat per multū tēpus.

Solet Dominus inducere perſonam quæ meritò debebat mouere etiam iniquiſsimum iudicem ad miſericordiam,imò ad faciendā iuſtitiā,quod tamē ipſum facere ex officio tenebatur. Iudex enim erat in hoc conſtitutus,vt improborū malitiam cohiberet,probos verò defenderet. Illa autem vidua erat,auxilio nimirum mariti priuata,& ob hoc multorum iniuriis expoſita: nec ipſa cuipiam moleſta eſſe cupit, ſed tantum in hoc eſt,vt ab aduerſario nō opprimatur. At iudex ille his ac tantis miſeriis nō mouetur. Quare hoc? Cauſam Do

minus in ſuperioribus expoſuit: quia Deum non timebat,& homines non reuerebatur. Si enim Deum timuiſſet, vtique cogitaſſet ſe non impunè contempturum viduam, vt cuius patrocinium ipſe Deus in ſe receperit. Sic enim legimus:

Exod.22. Viduæ & pupillo non nocebitis: ſi læſeritis eos, vociferabuntur ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiámque vos gladio, & erũt vxores veſtræ viduæ,& filij veſtri pupilli. Et iterum: *Eccle.35.* Viduæ lachrymæ ad maxillam deſcendunt, & exclamatio eius ſuper deducentem eas. Sed hæc fruſtra canuntur iniquo iudici, vt qui cum Deum contemnere non veretur, certè nullius facit ſcripturas eius. Et cum homines porrò contemnit, non curat bene an male ab illis audiat: interim tamen iniuriam patitur vidua, ab aduerſario conculcatur, fruſtráq; per multum temporis ſollicitat tyrãnum illum potius quàm iudicem. Vindica, inquit, me de aduerſario meo. Tu gladiũ accepiſti à Domino, ſicque ordinatum eſt à Deo, vt poteſtas bonis cedat honori, malis verò in vindictam. Huic ordinationi qui reſiſtit, Deo reſiſtit, cuius tu miniſter es. Ego igitur cum meipſam vindicare de aduerſario meo nec poſsim, nec debeam, tu me vindica de aduerſario meo. Quid ad hæc iudex? Nolebat per multum tempus. Aliquantiſper ſi diſtuliſſet Iudex cauſam ad ſe recipere, videretur vtcunque excuſandus: atqui per multum temporis negotium viduæ prorogare, nullo modo excuſari poteſt. Sed nunquid tandem reſipuit iniquus iudex? An ne tandem voti compos facta eſt vidua?

Poſt hæc autem dixit intra ſe: Etſi Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia moleſta eſt mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouiſsimo veniens ſugillet me.

Tota vis in hoc eſt, quòd vidua ab interpellando non deſtiterit, donec voti compos facta fuit. Arguitur & iudex, quòd in iudicãdo neque æqui neque boni vllam rationem habuerit, ſed tantùm negotium expedierit, ne aliquam infamiæ notam illa ipſi inureret. Sic enim à propria conſcientia iniquitatis conuincebatur, vt non poſſet negare quin meritò ſugillaretur incuſareturque ab ipſa vidua, quam iniquiſsimè hactenus contempſerat. Et vide improbitatem peſsimi iudicis, qui veretur malè audire, hoc eſt, malitiæ incuſari, cùm tamen non dubitet malitioſè ac peruerſè agere. Hic autem incidit locus de inuocando poteſtatem ſuperiorum ad propulſandam illatam iniuriam. Sed nos hanc quæſtionem in Co-

rinthiis noſtris ſatis pro tempore tractauimus, & ſi Domino viſum fuerit, quando peruenerimus ad quæſtionem de pendendo tributo, nonnihil adiiciemus.

Ait autem Dominus: Audite quid iudex iniquitatis dicat: Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum clamantium ad ſe die ac nocte: & patientiam habebit in illis? Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.

Videmus hic, & in multis aliis euangelij locis, quàm fidelis Doctor fuerit Chriſtus Dominus noſter, qui tam multa verba noſtro nomine fuderit ad inſtruendum nos, cùm tamen breuiſsimis rem omnem abſoluere potuiſſet. Hinc tot parabolas in Euangeliis legimus, quas ſub finem ipſe Chriſtus breui plerunque ſententia abſoluit. Vnde procul dubio docere nos voluit, Eccleſiaſten nullis verbis debere parcere, donec quod velit, auditores probè intelligant. Aequum autem eſt, vt concionatorem verba tua gratia multiplicantem & variantem, æquo animo & patienter audias. Neque tamen mihi probantur ſpermologi illi, qui malunt facundi rhetores quàm pij concionatores videri. Sed ad rem. Chriſtus tota illa parabola nihil aliud indicare ac docere voluit, niſi quòd piorũ precationes ſemper ſint habituræ locũ apud Deũ, apud deũ inquam, qui aliàs ſemper paratus eſt electorũ ſuorũ cauſam agere. Tria autem præcipue hic obſeruanda ſunt: Primò, quòd dicit Deum vindictam ſumere nomine electorum, non reproborum, quorum condemnatio hic incipit. Secundò, quòd addit, electos die noctuque clamare, quo docet perſeuerantiã orationis. Tertiò addit, quòd citò faciet vindictam. Neque enim habemus pontificem qui non poſsit compati infirmitatibus noſtris, &c. Sed ais: Quomodo faciet citò vindictam electorum, quos patitur diu noctuque clamantes? Ad hoc reſpondemus tritiſsimo apud doctos prouerbio: Sat cito, ſi ſat bene. Cito opitulatur, quando in tempore ſibi congruo, nobiſque maximè commodo opitulatur, ille qui vocatur adiutor in oportunitatibus. Sed ad contextum.

Veruntamen filius hominis veniens putas inueniet fidẽ in terra?

Quamcunque tandem ſignificationem fides hoc loco habeat, certum eſt noſtro ſeculo hanc Domini ſententiam ſupra modum conuenire. Quàm enim rara auis ſit in terris noſtris vera & Chriſtiana fides, quis non videt? imò quis non meritò doleat? Quot videmus præſenti ſeculo ſchiſmata, quot hæreſes, quot impias opiniones? Certè ſi iam veniret fi-

lius hominis in terram, ad iudicium scilicet, quamnam partem mundi inueniret saniori præditam fide? Non loquor de Turcis, non de Iudæis, non de hæreticis, sed de his etiam qui sibi videntur & ab aliis æstimantur christianissimi. O miseram & infirmam fidem. Quòd si de illa loquitur fide, qua homo homini fidem vel habet, vel seruat, neque illa suo loco habetur, sed tanta est hominum huius seculi vanitas, vt meritò illud Ethnici locum habeat: Nusquam tuta fides. Quocunque enim te verteris, vix inuenies cui tutò fidas: nec qui tibi fidere ausit. Sicut enim Deo neque fidimus, neque fidem seruamus: ita & homines alij nec nobis fidem vel seruant vel habent, vt sic par pari reddatur. Vnde & meritò dicemus: Filius hominis veniens in terram, putas inueniet fidem in terra? Inueniet quidem fidem, quoniam portæ inferorum non præualebunt contra fideles: sed apud pusillum gregem inueniet fidem quādo quidem tandem venturus sit ille filius hominis. Non libet hic redarguere multorum hominum vanitatem, qui nulla vota, nulla pacta, nulla promissa teruncio faciunt: qui etiam maxima execratione sui ipsorū multa pollicentur tam Deo, quàm hominibus, quæ vt seruent, nunquā in animo cogitarunt. Sed ad sequentia.

Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam, dicens: Duo homines ascendebāt in tēplū vt orarent: vnus Pharisæus, & alter publicanus.

Sic plærunquè fit, vt sibi maximè videantur iusti, aliosque præ se cōtēnāt, qui nihil minus sint quàm iusti. Hinc cōiecturā sumimus in concione Christi multos fuisse qui putauerūt ad se nihil pertinere quod Christus dixit de paucitate eorum qui verā & viuā habeāt fidē, vt qui satis probi sint, & Deo scilicet proximi. Ad horū ergo fastū deprimēdū adiecit Dominus hāc de impari pari parabolā. Quæ enim magis imparia sunt, atq; est superbia & humilitas: pœnitētia & philautia: timor & cōfidētia, aut potius p̄sumptio? Pharisæus & publicanus, hoc est, qui habetur inter bonos optimus, & qui habetur inter malos pessimus? Quātæ enim indicaturę fuerint Pharisæi apud Iudæos, & quàm contēpti fuerint apud eosdē Publicani, nemo nō nouit. Sed expēdamus historiā. Christus dixit parabolā ad quosdā qui in se cōfidebant tanquā iusti, & aspernabantur cæteros. Hoc plerunq;, imò perpetuò ac necessariò fit, vt qui sibi magnus videatur in oculis suis, alios præ se contemnat. Nulla igitur expositione hæc indigēt, sed potius ma-

gna cautione,ne ſcilicet nos committamus imprudenter cõtra quod Chriſtus prædicauit audacter. Sed quænam illa parabola? Duo homines,inquit,aſcendebât in templum,vt orarent,vnus phariſæus,& alter publicanus. An ne malum eſt aſcendere ſiue ingredi templũ orandi gratia? Nihil minus. Orandum enim eſt in omni loco,leuando puras manus,vt Paulus ait,ad Deũ. Et quod Chriſtus dixit de oratione in abſcondito & in cubilibus facienda: nihil repugnat publicis precationibus,ſed tumidis & vanis blaterationibus. Nec putãdum eſt quòd Chriſtus hoc loci vel Phariſæo vel publicano conditionem ſuam vitio verterit:cùm & ex Phariſæis, & ex publicanis multi pòſt nomen Chriſto dederint. Reſtat tertium, quod etiam non eſt in accuſationem à Chriſto productum, nimirum quòd alter altero præſente orauerit. Hac enim de re nullum præceptũ habemus à Deo,cùm omnium qui oraturi ſunt præcipuum ſit, vt ſe in peccatorum claſſem deiiciant. Quid igitur eſt?

Phariſæus ſtans hæc apud ſe orabat,&c.

An ne hoc culpa dignum,quod Phariſæus ſtans orat? Nihil minus. Nam & hoc in orãtium voluntate ſitum eſſe videtur. Nam & leproſi illi de quibus proximo capite diximus, etiam ſtando,non genu flectendo Chriſtum pro ſanitate rogauerunt,& exorauerunt. De aliis autem,ſicut etiam de Chriſto,legimus quòd genua flexerint,in faciẽ prociderint,inque terram ſe proſtrauerint. Sed hæc adiaphora ſunt,hoc eſt,nũc bona,nunc mala iuxta quod à bona vel mala radice producta fuerint. Neque tamen poſſum probare impudẽtiam quorundam & clericorum,& laicorum, qui cæremonias ſi non neceſſarias, certè honeſtas & decentes porrò negligunt, ex quibus & contemptus Dei,rerumque diuinarum, & ſcandalum fratrum longè maximum oriri ſolet. Quæ enim eſt impudentia ad oſtenſionem Euchariſtiæ non ſurgere, non flectere genu,nõ aperire caput? Et ad lectionem ſacroſancti Euangelij, dum alij aperto capite,erectique illam audiunt, tu quaſi ad piorum claſſem non pertineas,ſedes, rides,manibus & pedibus ludionem, non Chriſti diſcipulum nobis refers? Sed hæc ſuo loco arguemus non negligenter. Ad hanc digreſsionem nos perduxit Phariſæus, qui ſtans orabat. Sed quid orabat? Apud ſe orabat. Bene apud ſe orare dicitur, qui non Deo,ſed ſibi ipſi placere cupit. Apud ſe orat, qui quod facit,non Deo,ſed ſibi acceptum ferre non dubitat. Sed qui-

De precantium ceremoniis.

In hæreticos contemnentes veteres eccleſiæ ceremonias.

bus verbis orabat?

Vide Bernardū ser. 13. super cantica.

Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus.

Quid in his verbis mali? Quis hominum hæc verba Pharisæi culpare ausus fuisset, nisi post Christi præiudicium? An ne Paulus noster ait: In omnibus gratias agite? Et petitiones vestræ cum gratiarum actione innotescant apud Deum. Et multorum sanctorum precationes, à gratiarum actione exordium sumpsisse, & in psalmis, & in aliis scripturis canonicis videre licebit: vt non videatur hic Pharisæus deliquisse contra illud scripturæ dictum: Iustus ab initio accusator est sui ipsius. Sed fortè illud in reprehensionem vocatur, quòd Deo gratias agit quòd non sit sicut cæteri hominum, &c. Atqui piorum hominum est agnoscere se Dei beneficio protectos & defensos à malis quibus seculi huius amici student. Nisi enim nos defenderet, conatúsque nostros malos cohiberet Deus, vereor ne peiores essemus raptoribus, adulteris, & publicanis. Videmus item in aliis scripturarum locis sine præiudicio pios sua benefacta enumerare, & copiosius quàm hoc in loco à Pharisæo fit. Exemplo nobis sit Iob, Ezechias, Dauid, Paulus, Zachæus & alij. Sed tu velim cogites & animaduertas aliud esse Deo pro acceptis donis gratias agere: & aliud ex philautia proximum contemnere. Pij agnoscunt, quicquid sunt, habent & faciunt, non suis meritis, sed Dei gratiæ deberi. At impij sibi videntur habere quod non habent, vel soli habere quod etiam aliis concessum est: vel id quod habent, suo merito illis datum esse. Vnde Deo gloriam suam per fraudem detrahunt, & proximum, cuius animum ignorant, porrò contemnunt ac reiiciunt. Atqui bonorum virorum erat dicere: Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Et sicut Paulus dixit: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: qui autem iudicat me, Dominus est. Et iterum: Non enim qui se commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Hæc non considerat Pharisæus, sanctulus scilicet ille, sed multo magis magno supercilio sua benefacta enumerat, & catalogum virtutis suæ recenset, sic vt neminem sibi æqualem patiatur. Non sum sicut cæteri hominum, inquit. Fortè angelus est, qui non est sicut cæteri homines: aut sic agnoscit se peccatorum pondere pressum & grauatum, vt immundiorem se neminem existimet. Non hoc agit Pharisæus, sed tantæ probitatis,

Obseru.

tantæque iustitiæ sibi conscius est, vt non opinetur in rerum natura aliquem, quod ad probitatem adtinet, sibi inueniri similem. Neminem enim excipit, omnes autem præ se contemnit. Sed non satisfactum est elato spiritui contemptu cæterorum, nisi & aliorum crimina nota faciat. Alios enim vocat raptores, iniustos, adulteros: & ne proximo cedere videatur, & ipsum raptoribus, iniustis & adulteris accenset. Nolumus hic crimina illa excutere: sed vtinam possemus persuadere hominibus vt tandem agnoscerent crimina esse rapinam, adulterium, &c. Sunt enim quibus rapina, iniustitia, hoc est, fraus & dolus, adulterium item, lusus videatur. A nominibus fortè quidam abhorrent, cùm interim rebus ipsis gnauiter studeant.

Ieiuno bis in sabbato: decimas do omnium quæ possideo.

Qui iusti haberi volunt, tam apud Deum quàm apud homines duo faciant necesse est: vt scilicet declinent á malo, & faciant bona: siue, vt Paulus scripsit, vt odiant malum, & adhæreant bono. Hoc non ignorans tumidus ille Pharisæus, primùm recensuit mala quæ fugerit, deinde recenset bona quę fecit. De Pharisęorum ieiuniis legimus apud Matthęum, Ioannis discipulos Christo dicere: Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? De decimis autem apud eundem legimus: Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportet facere, & illa non intermittere. Nos hic quidem nihil disputabimus tam de ieiuniis vel ex instituto vel vltro susceptis, quàm de decimis necessariò & ex debito dandis: sed hoc conquerimur, quòd ieiunij quale Dominus à nobis requirit, ne vestigium quidem apud nos cernere licet: & quòd in persoluendis & accipiendis decimis neutra pars officij sui memor est: quod quàm verum sit, tum tandem fatebimur, quando nos meritas pœnas dare negare non poterimus. Sed vbi interim Publicanus noster?

Pharisæos bis in sabbato ieiunare, & quomodo dent decimas, Epiphan. lib. 1. cap. 16. to. 1.

Et publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.

Quàm efficax hæc fuerit precatio, res ipsa clamabit. Sed iuuat hoc in loco omnia dicta & facta boni Publicani diligenter excutere. De ingressu templi in præmissis diximus

quoniam apud pios ſemper receptum fuit,vt oraturi in templum tanquam ad locum diuino cultui dedicatum ingrederentur. Iam quoniam Phariſæus ſtans orauit, deſcribitur & publicanus ſtando orans. Niſi quòd conie&turam certam capimus,Publicanum retro ſtetiſſe, illum verò prope ſacrariū, hoc eſt,digniori loco templi.Hoc enim hominum genus vbique dele&tatur primis ſellis,&c.Publicanus itaq; ſtans à longè.Quare à longè?Quia agnoſcebat ſe longè abiiſſe à Deo, dum ſub vexillo & in caſtris Satanæ militauerat.Et dominus per Prophetā dicit:Peccata veſtra diuiſerunt inter me & vos. Sed rogas, quare noluerit oculos ad cælum leuare? Tu diligenter auſcultes velim,ego fideliter rem omnem explicabo.

Orando leuandi ad calū oculi. Mos antiquorum fuit(& Chriſtus aliquando ſeruauit)vt orātes oculos leuarent in cælum,velut in altum locum,vbi ſedere deceret altiſsimam maieſtatem. Fecerunt hoc quā plures patres veteris teſtamenti.Etiam Gentiles ad cęlum leuabant oculos,cùm ſuos deos deasque in ſuis neceſsitatibus deprecarentur.Et ſummum Deum eſſe in cælis,imò ſuper omnes cælos, ab omnibus nationibus creditum eſt. Hinc audimus

Pſal.122. Dauidem apertè loquentem:Ad te leuaui oculos meos, qui

Thren.3. habitas in cælis. Et Hieremias tremens ait: Leuemus corda noſtra cum manibus ad Dominum in cęlo.Sed vera humilitas arcet,& propriorum facinorum conſideratio vetat,vt nec oculos leuemus in cęlum,ad illam ſcilicet regionem,qua nobis non iniuria videmur indigni.An nō audiuimus filium lurconem,& paternæ hæreditatis dilapidatorem dicere: Pater, peccaui in cælum & coram te? Sed ne videamur præter aliquam neceſsitatem longius abire ab inſtituto noſtro,breuiſ-

De orantiū cæremoniis. ſimis rem expediemus.De oculorum vel leuatione in cęlum, vel ſubmiſsione in terram:item de manuum vel expanſione, vel complicatione, & de reliquis orantium cæremoniis, res ſic ſe habet.Per externas corporis a&tiones plerunque intelligi datur quid agatur in mente. Atqui quoniam hypocritæ plærunq; imitantur veros ſan&tos, fit vt nonnunquam ouina pelle Cumanus tegatur aſinus,aut iuxta Euangelium,lupus rapax. Et cæremoniæ eiuſmodi indicaturam ſuam mutuantur ex qualitate animi, quem ſolus & videt & iudicat Dominus. Cæremoniæ itaq; omnes eò inſtitutæ ſunt,vt pietatis animorum ſint indices.Iam inter illas tanta eſt differentia, vt nullo modo ab homine certò limitari poſsint.Sed præſenti exemplo,de quo nobis ſermo inſtitutus eſt, negotium aperiemus.

Sunt qui (ceu diximus) orantes ſuos oculos ad cælum leuare ſolent. Sunt deinde qui inter orandum oculos ſuos in terram demittunt, quorum in numero Publicanũ noſtrum videmus. Iam vtrique ſui facti bonam habent rationem. Qui oculos in cælum defixos habent, ipſo facto teſtantur ſe omnibus terrenis poſthabitis à ſolo Deo cælum inhabitante expectare auxilium: ſicut ille ait: Auxilium meum à domino, qui fecit cælum & terram. Qui verò verentur oculos ad cælum leuare, ex mera humilitate faciunt, ſicut ſupra diximus, dum agnoſcunt ſe porrò indignos cæleſtium conſortio. His ergo quid de reliquis cæremoniis etiam ſentiendum ſit, intelligi poteſt. Quod ſequitur, Publicanum tundendo flagellaſſe pectus, in idem cum præmiſsis coincidit. Eſt enim actio quam internus animi dolor extorquet, & quæ non ſolùm inter precandum, ſed etiam inter lamentandum fieri conſueuit, hoc quod tam ſacræ quàm prophanæ teſtantur hiſtoriæ. Noſter porrò publicanus videtur non aliam ob cauſam tutudiſſe pectus, quàm quòd teſtari voluit omne peccatum radices ſuas habere in ipſo pectore. Quæ enim de corde exeunt, inquit Chriſtus, coinquinant hominem. Percutiebat pectus ſuum Publicanus. Percutiebat pectus ſuum, inquit Chriſtus, non alienum: non in alium deriuat culpam, non prætexit cauſam, occaſionem, vel ſuggeſtionem Satanicam: ſed ſemetipſum incuſat, ſuum ipſius pectus tundit, vt qui ſi noluiſſet, nullo modo peccaſſet. Multos, heu dolor, inuenias, qui nolunt percutere pectus ſuum, hoc eſt, nolunt ingenuè fateri culpam ſuam, ſed nunc Deum, nunc Satanam, nunc aſtra, nunc alios homines accuſant, quaſi hi luere debeant quod illi peccauerunt. Atqui horum excuſationes nihil moratur Deus. Apud terrenos quidem iudices (qui plerunque ab ignorantia detinentur in aliorum cauſis diiudicandis) ſæpe oportuna eſt excuſatio aliena vel propria, ne ſcilicet innocens pœnali ſententia inuoluatur, vel iniuſtè opprimatur, ſed apud Deum (infallibiliter ſcilicet omnia cognoſcentem) nulla excuſatio vel locum vel neceſsitatem habet, nulla tergiuerſatio congrua, nulla in excuſatione verborum vrbanitas oportuna. Igitur ſi mala commiſeris, quid excuſas? Si non feceris, quid trepidas? Sin nihil mali commiſeris, ſoletur te & ſufficiat tibi teſtimonium bonum conſcientiæ tuæ. Si præuaricator factus es, noli excuſare, noli ficulnea conſuere perizomata: ſed percute pectus tuum, temet-

ipsum accusa, & placabilem inuenies iudicem. Sic faciebat, qui adulterio coniunxerat homicidium, Miserere, inquit, mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum cõtra me est semper. Quàm autem fœliciter illi cesserit tam aperta & libera confessio, alibi declarat inquiens: Dixi, pronunciabo iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, &c. Ex his, opinor, intelligis, quid sit suum ipsius percutere pectus. Reliquum est itaque vt videamus quibus verbis orauerit, imò & exorauerit Publicanus dei clementiam.

Deus, inquit, *propitius esto mihi peccatori.*

Audiuimus in superioribus Pharisæi satis ampullosa, & vt ille aiebat, sesquipedalia verba: at iam audimus longè preciosiora. Tu diligenter ausculta: ego diligenter singula expendam. Deum vocat & inuocat Publicanus pro remissione peccatorum. Quis enim potest peccata dimittere, nisi qui peccatum non fecit, hoc est Deus? Hic enim dicit: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, &c. Addit deinde: Propitius esto mihi. Iam qui veniam postulat, hic certè culpam non negat. Propitius, inquit, esto mihi. Quod si Iudaicarum precationum fuisset gnarus, addidisset fortè: Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Nec silentio etiam prætereundum quod dixit: Propitius esto mihi peccatori. Quod enim Deus fecit, propitiatione non eget (vidit enim Deus quæcunque fecerat, & erant valde bona) sed quod de suo addidit homo, propitiatione vtique opus habet. Quòd homines sumus, dei est: quod verò peccatores sumus, nostrum & de nostro est. Sed ne videamur plus quàm oportet patrocinari publicano, audiamus Christum ipsum & de Pharisæo & de publicano sententiam eloquentem.

Deus. *Math.9.* *Esa.43.* *Propitius esto.* *Psal.142.* *Psal.129.* *Mihi peccatori.*

Amen dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.

Satis his verbis declarat Dominus se nihil per lusum dicere, quando non dubitat consuetum suum iuramentum interponere, dicendo: Amen, hoc est, in veritate dico vobis quòd publicanus descẽdit ab illo Phariseo in domum suam iustificatus, hoc est, Deo reconciliatus & acceptus. Quæras fortè quis illum iustificarit, hoc est, iustum pronunciarit?

Non

Non fuit homo hic arbiter, non hic iudicium humanum vel timendum vel ſperandum, vbi omnia in abſcondito fiunt. Ille ergo publicanum iuſtificauit, qui ipſi peccata dimiſit, cuiuſque propitiationem publicanus ambiuit, dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Sed quis nobis eius rei teſtis? Chriſtus ipſe filius hominis, qui poteſtatem habet in terra remittere peccata. Beatus itaque eſt, iuxta Pſalmiſtam, cui non imputauit Dominus peccatum, &c. Cauſam iuſtificationis audiamus ab ipſo Chriſto. *Pſal.31.* *Rom.4.*

Quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Ergo quicquid Phariſæus egit, quomodocunque tandem illud egerit, ſuperbiæ & faſtus eſt. Quicquid verò alter egit, merę humilitatis fuit. Hinc ille humiliatus, hoc eſt, à Deo reiectus & reprobatus: alter verò, publicanus ſcilicet, exaltatus eſt, nimirum inter amicos, imò & inter filios Dei numeratus. Rectè ergo D. Deipara cecinit: Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Et in Epiſtolis canonicis legimus: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. *Iaco.4.* Nos itaque in hoc biuio poſiti, eligere debemus in hoc ſeculo humilitatem, vt in illo futuro ſeculo exaltari mereamur. *1.Pet.5.* Sed de ſuperbia, & huius hoſte humilitate, in alium locũ differemus diſputationem. Sunt & alia quæ hic meritò tractarentur copioſius: ſed nos omnia illa in aliud tempus tractanda ſeruabimus. Vnicum eſt, quod non negligenter hic obſeruandum eſſe putamus, nimirum quòd Chriſtus hoc in loco humilitatẽ cauſam iuſtificationis impij poſuit, & non fidem illam ſolitariam. *An ſola fides iuſtificet.* Quod ideo admonemus, vt meminerint aduerſarij cautius & explicatius de articulo illo iuſtificationis diſſerere: hoc quod ſaniores illorum non ita diu facere meritò aggreſsi ſunt: Deo ſint gratiæ. Obſeruandum etiã, quòd poſtrema illa Domini ſententia de humiliatione & exaltatione, non ſolùm ad futurum ſeculum, ſed etiam ad noſtra tempora, hoc eſt, ad præſens ſeculum referenda eſt. Fit enim plerunq;, vt glorioſi illi Thraſones pleriſque ſint odioſi: & Nabuchodonozor ille qui affectabat diuinos honores, in claſſem brutorum animalium redactus, fœnum vt bos comedere compulſus eſt. Sed videamus ſequentia. *Dan.4.*

Afferebant autem ad illum & infantes, vt eos tangeret. Quod cum viderent diſcipuli, increpabant illos.

Pulchrè hæc in ſuperioribus cohærent, imò illa ab his

magis illuſtrantur, maioremque lucem accipiunt. Sic enim amat Dominus humilitatem, ſic odit faſtum, vt etiam erga eos qui natura, & per ætatem à faſtu alieni ſunt, libenter ſit beneficus. Sed hæc in ſequētibus ſuum habebunt locum. Iam videndum eſt quo nomine quidam infantes Chriſto adduxerint, & quare Apoſtolis factum hoc diſplicuerit. Illud ſatis

Matth. 19. liquet ex aliorum Euāgeliſtarum narratione. Mattheus enim inquit: Oblati ſunt Ieſu paruuli, vt manus eis imponeret, &

Mar. 10. oraret. Apud Marcum verò ſic legimus: Et offerebāt illi paruulos, vt tangeret illos. Et complexans eos, & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos. De impoſitione manuum, & benedictione, frequens mentio eſt in ſcripturis vtriuſque teſtamenti. Nam & ſanctus ille Iſrael benedicturus Ephraim

Gen. 48. & Manaſſen filios Ioſeph, dextram manum ſuper caput Ephraim, & ſiniſtram ſuper caput Manaſsis imponebat. Sed hoc teſtimonium ſuffecerit pro multis. Certum enim eſt ex veteri conſuetudine, quòd quicquid Deo vel offerre vel cōſecrare volebant, ſiue illud homo erat, ſiue animal brutum, ſuper illud miniſtri Dei manus imponebant, quaſi ſuper illo quod amplius non humanis vſibus, ſed Dei miniſterio & cultui eſſet mancipatum. Parentes itaque paruulos ac infantes etiam Chriſto adducunt, rogantes eos ab illo tangi & benedici: hoc eſt, pro illis orare Chriſtum volunt, vt tam corpore quàm anima poſthac ſint fœliciores. Viderant enim parētes illi Dominum attactu ſuo omnes ſanaſſe morbos, contactuq; ingentia hominibus contuliſſe beneficia. Sperabant itaque & contactum eundem infantulis ſuis non mediocriter profuturum. Iam quia etiam deprecationem coniungi poſtulant, manifeſtum eſt parentes à domino etiam animarum incolumitatem ſanitatemque poſtulaſſe. Hoc autem ipſo præferunt nobis exemplum, quid nos quoque liberis noſtris poſtulare debeamus à domino. qua de re non ita multò poſt. Sed quid ſibi vult quòd diſcipuli parentes increpant, & cum infantulis Chriſto accedere prohibent? Certè non poſſumus putare aliquid hic factum vel per contemptum vel per inuidiam ab Apoſtolis, ſed potius per ignorantiam. Putabant enim Apoſtoli infantes nulla vtilitate Chriſto offerri, vt qui ſermonem ipſius nec intelligere nec credere poſſent, Chriſtumque hac parentum importunitate à melioribus ſtudiis remorari. Hanc meam coniecturam excuſabit Chriſti reſponſio, quæ in hæc verba ſequitur continenter:

Iesus autem conuocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos. talium est enim regnum cælorum.

Vides quòd nihil per lusum hic à Christo Domino nostro fiat. Neque enim contentus fuit Dominus dixisse: Sinite pueros venire ad me, sed addit: & nolite vetare eos. Imò quemadmodum Marcus dicit: Christus indignè tulit quòd discipuli se opponerent infantibus. Sed quare admittendi sunt? Quia talium, inquit, est regnum cælorum. Vos discipuli fortè putatis pueros mihi non placere, neque aliquid emolumenti ex me consequi posse, eò quòd paruuli sunt, & quasi rationis expertes, ita vt neque verbis meis credere vel obedire possint. Atqui hæc nihil obstant quo minus illis benefacere possim: imò in veritate dico vobis quòd talium est regnum cælorum. Suffecerit enim Dei gratia & misericordia ad saluandum etiam eos qui per ætatem neque fidem neque opera habere possunt. Neque enim tam durus est Dominus, vt ab infantibus petat quod illis dare noluit, & vt metat, iuxta serui nequam calumniam, quod non seminauit. *Mar.10.* Hic porrò nonnulla obseruanda sunt. Et primùm quidem locum hunc omnibus modis reluctari pædobaptistarum insaniæ, qui pueros à baptismo arcent, tantùm ob id, quòd neque credere neque fidem profiteri valeant. Deinde admonentur hoc loci parentes, vt infantulos suos Christo adducant. *Contra Anabaptistas.* Quæris quomodo? Primùm, vt per Baptismi sacramentum corpori Christi inserantur, quo fit vt postea omnium meritorum Christi fiant participes. Secundò ad confirmationis sacramentum, vt ampliorem ibi spiritus sancti gratiam accipiant. Tertiò ad conciones sacras, vt ibi intelligant quæ Christianum militem vel deceant, vel dedeceant. Nec audiam hic illos male Christianos parentes, qui responsant, pueros nihil percipere eorum quæ dicuntur ab Ecclesiasta. Si enim ad nihil aliud prodest illos adducere, certè ad hoc maxime valet, vt à teneris assuescant libenter adstare verbi Dei promulgationi. Adiiciam quartum, vt fidelissimo pædagogo liberos tuos committas, à quo non minus pietatem, quàm literas discere possint. Postremò (nam possem multa hic adiicere quæ in alium locum differemus) vt tuo pio exemplo illis sis efficacissimũ calcar ad omne pietatis negotium. Verùm quid proderit iam me hæc admonuisse? Vereor, vereor, ne surdis cecinerim hanc non impiam fabulam. Multos enim noui qui malunt pueros à

Christo arcere, quàm illos huic adducere. Multa hic premo, mi frater, quæ vtinam possem cum fructu eloqui. Videamus reliquum huius negotij.

Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

Huius sententiæ intelligentia ex aliis locis petenda venit: ne scilicet nobis aliquis Nicodemus obstrepat, dicens: Quomodo potest homo iterum nasci, cum sit senex? Sed ne quis stulta hæc cogitare animum induceret, apud alios Euangelistas inquit Christus: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quòd si nec hanc Domini interpretationem intelligis, vel Paulum verum veritatis interpretem au-
1.Cor.14. di. Fratres, inquit, ne sitis pueri sensibus, sed malitia paruuli
1.Pet.2. estote: sensibus verò perfecti sitis. Et D. Petrus inquit: Deponentes omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiones, sicut modò geniti infantes, rationabile & sine dolo lac concupiscite, vt in eo crescatis in salutem, &c. Certè paruuli nesciunt fucum, nesciunt falsum, nesciunt referire, nesciunt regerere conuicium, nesciunt auaritiam, nesciunt ambitionem: mera est innocentia, mera simplicitas. Sic Apostolus etiam in Romanis suis ad Christi paradigma alludere videtur, cum in-
Rom.16. quit: Volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. Cæterùm potest & præsens historia de paruulis pulcherrimo ordine ad superiorem de Pharisæo tumido referri. Quid enim tu superciliose superbe bona opera tua plus æquo ostentas, quasi scilicet illis meritò debeatur vita æterna? aut quare contemnis publicanum, quasi ex peccatoribus nemo veniat in cælum? Nouit Christus ex mera sua & gratuita misericordia etiam illos seruare, qui adhuc nihil boni vel mali fecerunt, nec aliqua habent bona merita, nisi quatenus illis mala merita sunt dimissa. Vnde non est vt Pharisæus vel efferatur, vel Publicanus desperet. Sed de his aliàs, ne plus æquo recedamus ab Euangelij nostri contextu.

Et interrogauit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?

Matth.19. Scribit etiam Matthæus quòd hæc historia facta sit postquam Christus imposuerat manus suas oblatis paruulis, & aliò abiisset. Et habet certè hæc historia etiam optimam consequentiam cum proxima quæ præcesit. Quis enim au-

diuit quantam puritatem,quantam innocentiam Christus requirat ab eis qui volunt ingredi regnum cælorum? Atqui septies in die cadit iustus: & in multis offendimus omnes. Et si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, &c. Iam audimus etiam eum qui Decalogi maiorem partem seruauerit, tamen indignum esse regno Deo. atqui nemo ob id desperet. Qui peccatores odit, pœnitentes benignè recipit. Et Deo impossibile non est vt ex iniustis iustos faciat. Sed audiamus omnem historiam suo ordine. Princeps quidam interrogauit Dominum, dicens: Magister bone, &c. Qualem principatum habuerit ille, ex Euangelio non cognoscimus, nec plurimum refert. Diuitem fuisse ex sequentibus patebit, vnde mirum est quòd de vita æterna quæstionem mouet. Ardua enim & scitu digna est quæstio illa, quomodo scilicet detur nobis vita perfrui æterna. Si enim in hac vita tantùm in Christo sperãtes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Ideo necesse est vt Christum cum illo principe adeamus, interrogantes quid faciendo vitam æternam consequamur. Tu porrò singula eius historiæ mecum expendas velim. Princeps & magni nominis vir est, adeoque & diues, & tamen de futura vita interrogat. Siue enim summates simus, siue plebeij, omnibus nobis moriendum est, ideoque de futura vita vtrisque cogitandum. Addit, Magister bone. Certè hoc oscitanter prætereundum non est, maximè autem iuuenibus, quòd honorificè Christum magistrum & quidem bonum magistrum appellat, & iuxta Marci relationem, etiam Domino genua flectit. Commendatur enim his iuuentuti ciuilitas morum, vt seniores honore præueniant, non sint agrestes, non arrogantes, neque irreuerentes. Est & hoc probè considerandum quod dicit: Quid faciendo vitam æternam possidebo? Persuasum enim habebat ipsam non deberi ociosis & stertentibus hominibus, sed operantibus. Appellat item vitam æternam, quum præsens vita mors potius dicenda sit quàm vita. Hinc Iacobus dicit: Quæ est enim vita vestra? Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Neque solùm sperare vult princeps ille vitam æternam, & vel ad tempus habere, sed possidere, hoc est perpetuò ab illa nõ auelli. Nihil igitur hic à principe dicitur quod non laude, imò & imitatione dignissimum sit. Sed quid ad hæc Christus?

Pro.24. *Iacob.3.* *1.Ioan.1.* *1.Cor.15.* *Mar.10.* *Iacob.4.*

Dixit autem ei Iesus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus.

Multa quidem hic dici possent, eademque non inepta de inexpectata hac Domini responsione: nos tamen hoc totum negotium qua possumus breuitate expediemus, in hoc solo intenti, vt doceamus scripturam secum non pugnare, & aperiamus causam quare Christus huiusmodi responsionem duriusculam dederit. Certè alibi dicit Dominus, Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona. Et Paulus Apostolus Timotheum suum vocat bonum ministrum, & bonum militem. Sic in Actis Barnabas appellatur vir bonus, & plenus spiritu sancto & fide. Legimus deinde de angelis bonis & spiritibus bonis. Ergo diligenter expendendum est, qua ratione Christus dixerit: Nemo bonus, nisi solus Deus. Dicimus itaque neminem esse bonum sicut Deus bonus est. Hic enim sic bonus est, vt etiam sit fons & origo siue scaturigo omnis boni, adeo vt quicquid bonitatis in toto orbe sit, à Deo profectum, & à Deo conseruatum & absolutum credatur. Breuiter quòd bonus est deus, à seipso habet, & perpetuo habet, nec ab aliquo sua bonitate priuari vel spoliari potest: nos autem quicquid boni habemus, aliunde, nimirum à Deo accepimus: & erat quando non habebamus, & possibile est vt acceptis donis rursum exuamur. Itaque quod ad donum acceptum spectat: Bonus homo de bono thesauro bona profert. Quod verò ad naturam nostram adtinet, alibi dicitur: Vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris. Quod autem hic dicimus nos natura malos esse, non loquimur de natura humana, sicut à bono Deo bona creata est: sed sicut à primo parente nostro (qui propria voluntate malus factus est) vitiata est. Hoc docet cum vniuersa scriptura Paulus: illud verò impius somniat Manichæus. Vidit enim Deus quæcunque fecerat, & erant valde bona. Per vnius verò hominis peccatum mors intrauit in vniuersum mundum. Hæc interpretatio plurimum lucis adfert multis aliis scripturæ locis, quæ hominibus vel addunt vel adimunt quæ Deo propriè addenda vel adimenda sunt. Ecce enim Apostolus vocat deum solum sapientem, solum immortalem, solum æternum. Nihil tamen oberit si Salomon dicatur sapiens, vel Paulus ipse vt Sapiens architectus fundamentum ponat. Et anima immortalis dicitur, & ignem æternum legimus:

1.Ti.4. *2.Ti.2.* *Act.11.*

Augu.ad Maced. &c.Epi. 54.

Aug.de natura boni & mali cap.39.

non tamen anima immortalis est sicut Deus: nec ignis æternus est sicut Deus æternus est & dicitur. Iam igitur restat vt inquiramus quomodo Christi responsum principis interrogationi conueniat. Sic autem res se habet: Princeps ille minus de Christo sentiebat, quàm sentire de ipso debebat: habebat enim Christum pro homine vulgari, sic tamen vt aliis hominibus & sanctitate, & virtute miraculorũ, & sciẽtia doctrinæ præstaret: quemadmodum & inter reliquos homines alter alteri in Dei donis præualet. Atqui de semetipso non modicum sentiebat princeps ipse, sed videbatur sibi non vulgariter in pietate profecisse, vt qui decalogi præcepta non fuisset præuaricatus. Sic enim in sequentibus dicet. Atqui Christus vt retunderet principis confidentiam, doceretque quicquid in nobis boni est, illud omne Deo acceptum ferendum, ait: Quid me dicis bonũ? Nemo bonus nisi solus Deus. His autem non negat Dominus absolutè se esse bonum, qui alibi dicit æqualem se esse patri: sed respicit ad mentem & intellectum adolescẽtis nondũ plenè imbuti (sicut diximus) vera Christi cognitione. Neque enim sic bonus est Christus, sicut eum bonum esse putabat princeps. Neque enim bonitas Dei Christo per partes communicata est, sicut reliquis hominibus Deus solet impartiri dona sua. In Christo enim habitat diuinitas corporaliter. Et ipse dixit: Oĩa dedit mihi pater ĩ manus. Et ad patrẽ: Omnia, inquit, tua mea sunt: & mea tua sũt. Multũ itaq; supra modũ distat bonitas Christi à bonitate hominũ. Adde q̃ ille princeps ad responsum Christi potuit humiliari & cogitare: Si talis ac tantus Propheta videtur non agnoscere boni appellationẽ, quis ego sum qui mihi nõ tantum bonus, sed & perfectus esse videor? Neque enim aperte negat se Christ⁹ bonũ, sed quęrit cur ab eo vocetur bonus à quo non perfectè cognoscitur. Neq; enim ꝑpetuò eius modi quæstiones negationẽ inclusam habẽt. Alibi enĩ dicit: Quid me vocatis Domine Domine, &c. Neq; tamen ob id negat se Dominũ esse. Quid si hinc Christi & deitas & bonitas probetur? Si enim nemo bonus nisi solus Deus, Christus autẽ bonus est, ergo & Deus est. Et si Christus Deus est, vtiq; bonus est. Sed hæc pro huius loci elucidatione suffecerint.

Vide Hilarii lib.9.

Mandata nosti: Non occides, non mœchaberis, non furtũ facies, non falsum testimonium dices: honora patrem tuum & matrem.

Sic certè agnoscit Christus boni magistri appellationẽ, vt ad interrogata respondeat. Et potuisset quidem princeps ex

verbis Christi de bono colligere in hunc modum: Si nemo nisi solus Deus bonus est, certè id duntaxat bonum esse necesse est, quòd è Deo pficiscitur. Ergo si feceris quod Deus præcepit, facies quod bonum est. Quoniam verò princeps ille stupidioris ingenij erat, quàm qui talia ex quæstione Domini colligere posset, manifestius respondet Christus ad interrogata. Et quoniam de factis rogatus erat, de factis respondet. Proponit autem Christus illa decalogi præcepta, quæ iuxta externam quidem speciem raro fiũt, vt quæ nemo facilè occultare potest, & ideo illa ppetrare erubescit. Nõ occides, inquit. Hoc si de violẽta occisione intelligamus, certè nõ magnũ est, etiã si neminẽ occideris. Neq; enim caret periculo alij intẽtare mortẽ: cauendũ enim, quoniã & illi machęra est, ne p occisore fias occisus. Quod verò ad mœchiã siue adulteriũ adtinet, idem videtur dicendum. Maritum nulla necessitas vrget, cum propriam habeat vxorem: & alterius coniugem impunè vix dehonestabis. Quid de furto? Diuiti sua sup petunt: inopi, si aliena inuadere voluerit, de vita periclitandum est. Sic qui falsum testimonium dicit, & is periculosissimæ aleæ sese committit. Cauendum est enim ne in breui aperiatur, quod hactenus tectum erat. Superest præceptum de honorandis parentibus, quod & ipsum si impleueris, nihil magni feceris. Non enim facilè inuenitur, qui ita bestialibus moribus sit, vt in parentes debacchetur. Adde quòd illis qui parentibus maledicunt, lex capitalem pœnam infligere iubet. Lex enim prospexit ne parentibus vlla fiat iniuria. Qui maledixerit patri, inquit, vel matri, morte moriatur. Et vt illis benefacias, reuereare, & alas, eadem lex iubet. Hæc enim omnia includuntur in his verbis: Honora patrem & matrem. Pasce itaque patrem tuum, pasce matrem tuam. Et si enim paueris matrem, ait Ambrosius, adhuc non reddidisti dolores, nõ reddidisti cruciatus quos pro te passa est, nõ reddidisti obsequia quibus te illa gestauit: non reddidisti alimenta quę tribuit, tenero pietatis affectu immulgens labris tuis vbera. non reddidisti famem quam pro te illa tolerauit, ne quid quod tibi noxium esset ederet, ne quid quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunauit, tibi manducauit, tibi illa quem voluit cibum non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilauit, tibi fleuit, & tu egere illam patieris? O fili quantũ tibi sumes iudiciũ, si non pascas parentes? Sed quid ego hic talia? Cur surdis cano? Imò cur absentes & nunquam præsentes alloquor?

Iniquum vereor ſit,quod ego pueros admoneã quid parẽtibus debeant,quum hi nunquam cogitant quid Deo debeant. Sed reuertimur tandem ad principem noſtrum.

Qui ait,Hæc omnia cuſtodiui à iuuentute mea.

Arbitramur principem hunc,quod quidem ad legis corticem adtinet,nihil egiſſe contra præcepta ſuperius enumerata:hoc eſt,neminem occidiſſe,adulteriũ non perpetraſſe,non dixiſſe falſum teſtimonium,nemini quicquã furto abſtuliſſe, parentibus tandem fuiſſe morigerum , ipſiſque pro virili inſeruiiſſe.Marcus enim ſcribit , quòd Dominus intuitus eum, dilexerit ipſum.Atqui quòd princeps ille pręcepta illa ſic ſeruauerit quemadmodum ſeruari oportebat,veriſimile nõ eſt. At talis eſt genius carnalium hominum,vt plerunque ante victoriam triũphare conẽtur : videanturque ſibi egregiam nauaſſe operam,quando vix è carceribus prodierint.Laudamus tamen non immerito bonum illum principem , qui ab ætate ſua tenera legis obſeruationi in tantum ſtuduerit.Bonum eſt viro cum portauerit iugum Domini ab adoleſcentia ſua, ait Hieremias in flebilibus illis threnis ſuis.Neque enim poterit male ſeneſcere, qui in iuuentute virtutibus operam dederit. Atqui eiuſmodi non curant parentes,ſed iuuentuti plus ęquo indulgent , ad illius ſcelera vel conniuent vel arrident , vel quæ peſsima ſunt,in meliorem partem ſi interpretari nõ poſſunt,certè eleuare & extenuare conantur. Si ad vindicãdum proni ſunt,virorum imaginem præ ſe ferunt.Si verbis & moribus impuri ſunt,facetias & humanitatem interpretantũr.Si furto aliquid ablatum ad proprias ædes deferunt , blandiuſculè excipiuntur,& tanquam frugi futuri patresfamilias magnis encomiis celebrantur. Si falſum teſtimonium dixerint, à taciturnitate commendantur.Quod ſi parentibus faceſſunt negotium,ſimplicitati hoc & pueritiæ adſcribendum eſt. Ex his iam dictis tu cætera coniice. *Thren.3.*

Quo audito Ieſus ait ei:Adhuc vnum tibi deeſt.Omnia quæcunque habes vende,& da pauperibus,& habebis theſaurum in cælo,& veni ſequere me. *Vide D.Baſilium Ser. 2. in diuites auaros.*

Præter cætera quæ Dominus hoc verbo ſignificare voluit, certè hoc etiam ſignificat , qua ratione ille princeps nihil peccauerit contra ſupradicta præcepta,quia ſcilicet occaſionem nõ habuit qua permotus vel aliquẽ occidiſſet,vel aliquid furto abſtuliſſet,&c. Si enim in hoc periculũ incidiſſet, vt aut ſuas diuitias negligeret, aut inuaſorẽ illarum interfi-

ceret:tunc vidissemus vtrum elegisset diuitias perdere, an in legem peccare. Sic qui sufficientem bonorum posseisionem habet, non potest scire quantum absit à furto. Sic de reliquis dicendum. Sed qua ratione tam graue præceptum dare videtur Christus huic principi? An ne quod principi dictum est, omnibus dictum esse putamus? Vtrũque expedimus qua possumus & breuitate & fidelitate. Primò ergo dicimus Dominum nostrum Iesum principi illi hoc verbo voluisse demonstrare cum tandem rectè & sufficienter legem perficere, qui Deo nihil præponit, paratúsque est omnibus suis bonis longum vale dicere, modò frui posſit Deo, & bonis quæ Deus diligentibus ipsum præparauit. Nõ enim perfecit legem, qui vel Deo præfert vllam creaturam, vel iubente Deo fratri egenti quicquam negat. Rectè ergo alibi dicitur, in his duobus

Matth.22. mandatis, videlicet de dilectione Dei & proximi, vniuersam legem & Prophetas pendere. Horum enim duorum mandatorum mentio fit in præsenti loco. Omnia vendenda sunt vt fratris inopiam subleues: hoc ad dilectionem proximi pertinet. Christus sequendus est, hoc ad dilectionem Dei pertinere certum est. Tu porrò hic diligenter perpende singula. Adhuc vnum, inquit, tibi deest. Quodnam est illud vnum? Audi

Galat.5. Apostolum Christi: Omnis, inquit, lex in vno sermone im-

Iaco.1. pletur. Audi & alium: Qui offendit in vno, factus est omnium reus. Vnum ergo illud non est aliud nisi dilectionis Dei & hominis præceptum. Sola enim charitas est, quæ non agit perperam. Et quicquid feceris præter & contra charitatem, bonum esse nequit. Si non occideris, & tamen non amas, malè facis. Si eleemosynam dederis, & ex charitate non facis, nihil bo-

1.Corin.13 ni facis. Si omnes facultates tuas in pauperes distribueris, si corpus tuum igni tradideris (& cætera omnia quæ Diuus Paulus enumerat feceris) si charitatem non habes, frustra & incassum omnia feceris. Hoc est nimirum illud vnum, de quo supra Christus dixerat Marthæ: Vnum est necessarium. Hæc

Luc.10. est illa optima pars quam Maria elegerat. Diligebat enim in Christo & Deum & hominem. Ex his opinor intelligis, quare Christus dixerit: Adhuc vnum tibi deest. Omnia quæ habes: nihil subtrahendum. Omnia quæ tu habes: non quæ alij. Ex substantia tua, inquit ille, fac eleemosynam. Omnia, inquam, quæ habes vende & da pauperibus, non diuitibus à quibus retributionem aliquam temporalem expectare posses. Nec est vt te putes iniquam inire commutationem: pro tem-

poralibus enim bonis thesaurum accipies in cælis. Interrogasti, vult Christus dicere, ô amice quid tibi faciendum, vt tandem consequi possis vitam æternam? Iam habes responsum. Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: hoc est in tutissimo loco, vbi fur non appropiat, neque ærugo consumit, neque tinea demolitur. Cæterum quoniam non sufficerit relinquere substantiam tuam, nisi & in posterum Christi vestigiis inhæreas, statim adiecit Christus: Et veni sequere me. qua de re non ita multò post. Iam porrò quoniam quidam malè feriati homines hoc vocant Domini præceptum quo plurimum abusi sunt (loquor de iis qui olim pauperes de Lugduno appellabantur, & de Anabaptistis huius sæculi) obseruandum est, quod dictum hoc de vendenda omni substantia, non sic intelligendum est, quasi nemo vitam æternam consequi possit, nisi qui diuenditis omnibus sequatur Christum. Qualis enim & quãta inde sequeretur omnium rerum confusio? Quomodo posset constare aliqua respublica? Dicimus igitur Christum hoc verbo docere voluisse, quòd ad vitam æternam peruenire ille non possit, qui cælestibus temporalia præponit. Aut potius suasit vt princeps hic relictis omnibus bonis, & in pauperes distributis, se sequeretur quemadmodum reliqui discipuli, per quos voluit annunciari regnum Dei. Sic in superioribus, cap. scilicet ix. dicebat cuidam adolescēti: Sine mortui sepeliant mortuos suos, tu autem vade & annuncia regnũ Dei. Sed quid opus est multis? Nullibi reperias in Euangelicis & Apostolicis literis proprietatem rerum, ac opum vsum esse prohibitum, mendicitatem verò præceptam. Immo contrarium apertè reperies apud Apostolum. In Ephesiis enim iubet nos laborare manibus, vt sit quod tribuamus necessitatem patienti. Idipsum facit & in vtraque ad Thessalonicenses epistola. Idem etiam Apostolus diuitibus officia vitæ præscribit, nullibi autem sordidam illam Anabaptistarum mendicitatem præcipit. Breuiter si quis tantum considerat quanta absurditas ex illorum falsa interpretatione sequatur, facilè videbit verborum Christi longè aliam esse sentētiam quàm illi somnient. Si enim hoc Domini præceptum simpliciter ad omnes pertinet Christianos, quemadmodum illi contendunt, ad quos obsecro opes Christianorum omnes tandem deuoluentur, quàm ad Ethnicos & infideles? Nam qui volet Christianus esse, vẽdet omnia quę habet & dabit pauperibus.

In Anabaptistas.
Aug. licet omnia propter Christum dimiserit, nihilo minus tamē hoc vocat cõsiliũ, non præceptũ. Epis. 89. ad Hila. Vide Chrysosto. Homil. in Priscillam & Aquilã. To.6.
Cap.9.
Ephe.4.
1.Thes. 4.
2.Thes.3.
1.Tim.6.

Interim non poterit opes illas ſuas aliis erogare,quàm Ethnicis pauperibus. Si enim quicquam Chriſtiano dederit,cogetur hic protinus alteri dare, ne quid habeat aut poſsideat proprij:& hic rurſus cogetur quod accepit dare alteri,donec ad manus perueniat Ethnici. Sed hæc plus ſatis. Iam videamus quomodo adoleſcens ille princeps, Chriſti reſponſum acceperit.

His ille auditis contriſtatus eſt,quia diues erat valde.

Ex his videmus quis ſit & qualis hominum genius, qui ſic volunt ſperare cæleſtia, vt tamen non cogantur relinquere terreſtria. Nolũt enim ſpem,quod dicitur, pretio emere. Sed quare triſtatur princeps ille ob Domini reſponſum? Quoniam ſcilicet ignorabat non diuitias à Chriſto damnari, vt quæ dona Dei ſunt:ſed affectum potius,quo maioris æſtimamus theſauros terreſtres quàm cæleſtes: hoc quod non ita multo poſt audiemus. Teſtatur autem princeps ſua triſtitia quantum ſpei poſuerit in fluxas illas ſuas diuitias. Niſi enim lætaretur de poſſeſsione, nunquam triſtaretur de illarum amiſsione. Certè de patientiſsimo Iobo non legitur quòd ob amiſsionem diuitiarum ſuarum triſtatus fuerit,ſed quòd Do-

Iob 31 mino benedixerit inquiens, Dominus dedit, Dominus abſtulit:ſicut domino placuit,ita factum eſt. Sit nomen Domini benedictum &c. Enimuero ſi fiduciam ſuam in fluxas illas & caducas res collocaſſet, tam pia nunquam fuiſſet locutus. Sequitur.

Videns Ieſus illum triſtem factum dixit: Quàm difficilè qui pecunias habent,in regnum Dei intrabũt? Facilius eſt enim camelum per foramen acus tranſire,quàm diuitem intrare in regnum Dei.

Hactenus Chriſtus. Atqui legimus multos diuites in ſcripturis præcipuos fuiſſe Dei amicos. Nonne ſatis diuites fuerunt tres illi patriarchæ Abraham, Iſaac,& Iacob? tamen nihilominus placuerunt Deo, in tantum vt illorum Deus vocari voluerit. Rectè ergo à Domino dictum eſt, eos qui pecunias habent,difficilè intraturos regnum Dei. Non ait impoſsibile eſt, ſed difficile. Quamdiu enim pecunias habent, & harum cura onerati ſunt,non poſſunt ingredi arctam illam portam: ſed ſimul atque poſuerint ingentes illarum curarum ſarcinas,tum poterunt etiam cum paratiſsimis & expeditiſsimis curſu contendere. Verùm ægrè illis perſuadebitur vt fiduciam ſuam in poſſeſsiones ſuas non collocent. Certè qui multas habuerit diuitias,ſi bonus eſſe voluerit, benefaciendi

multas habet occasiones.Sin malus esse perrexerit,longè plures habebit occasiones malè faciendi. Vnde rectè à Christo dicitur diuitem difficilè intraturum regnum cælorum.Tu autem memineris Christum hoc in loco non simpliciter loqui de omnibus diuitibus,sed de talibus qui diuitias terrenas cęlestibus præferre solent: hoc quod in sequentibus continuo patebit.Eos notat diuites Christus,quibus diuitiæ magis sunt oneri quàm vsui:vt quas aliis baiulant,non sibi: quo nomine etiam similitudo cameli,animalis videlicet tortuosi,adducta est.Et reuera studium congerendarum opum earumque possessio,vndique sceleribus circumseptum est. Nam in parandis opibus interueniunt furta,rapinæ,cædes, mendacia,deierationes:& quòd terrenis tandem toti immergimur, ac cælestium planè obliuiscimur.Posidendo & vsurpando hæc interueniunt,auaritia,sordities,luxus,libido,superbia. In amissione verò & iactura opum non mediocriter peccamus impatientia & fœdo dolore.Sed audiamus sequentia.

Et dixerunt qui audiebant:Et quis potest saluus fieri?

Matthæus hæc discipulos dixisse scribit, qui videntur de salute hominum soliciti,& ex verbis Domini colligere par uam esse turbam,qui ingredi poterunt regnum Dei. Sed ait quispiã: Quî fieri potest vt pauci ingressuri sint regnũ Dei, quum diuitum ad pauperes collatorum pusillus sit numerus? Ad hoc respondemus, discipulos Domini sui verba intellexisse non de illis solum qui iam actu(vt aiũt) multas diuitias posident,sed etiam de omnibus illis qui diuitiis inhiant,siue eas assequãtur,siue minus.Paulus enim dicit: Qui diuites fieri volunt,incidunt in laqueos diaboli,&c. Iam quis est in toto hominum grege qui non malit abundare quàm egere? Igitur quod ad hunc affectum adtinet,meritò soliciti sunt discipuli de pusillo saluandorum numero.

Vide August. ĩ Psal. 51. versu: Sed sperauit in multitudine.

Ait illis: Quæ impoßibilia sunt apud homines, poßibilia sunt apud Deum.

Egregia est hæc sententia,& consolatione plenissima: digna etiam quæ perpetuò mentibus nostris inhæreat. Quod verò ad pręsentem locum adtinet,sensus est:Imposibile sanè est homini ne in diuitias suas spem suam ponat,aut vt alacri animo abiiciat calcetque,si ita postulet res Domini.Deo tamen posibile est diuitis animum mutare, sic vt is iam rectè vtatur opib⁹,&c.Hinc ille in Psalmis clamat: Inclina cor meum Deus in testimonia tua,& non in auaritiam. Certè si-

mul atque aliquis collũ ſuum iugo tantæ ſubmiſerit mammo
næ, vix poterit deinceps ad priſtinam libertatem peruenire.
Diuitiæ enim illæ fallaces ſunt, & dolo plenę, pollicẽtur plu-
ra, & nihil præſtant: & qui illarum plures habuerit, tãto miſe-
rior erit. Donec enim accumulantur, blandulæ ſunt, & colli-
gẽti arrident: porro ſtatim vt accumulatę fuerint, vix patien-
tur ſe tangi, nedum diſpergi, vel in alios vſus conuerti. Vnde
Eccle. 31. non immerito à Sapiente dictum eſt: Beatus diues qui inuen-
tus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit, nec ſperauit
in pecunia & theſauris. Quis eſt hic, & laudabimus eum? Fe-
cit enim mirabilia in vita ſua. Rectè ergo diximus humanarũ
virium non eſſe vt quis habitis diuitiis vel porrò renunciet,
vel ſaltem cor nõ apponat: Deo autem poſsibile vt in nobis
creet cor nouum, & ſpiritũ nouum, creatórq; apud nos crea-
turæ in multis præponderet. Sed quoniam eius rei aliquot
exempla & certa teſtimonia infra ab ipſo Euangeliſta noſtro
ſubiicientur, his omiſsis ad ſequentia procedemus. Tu porrò
in omnibus rebus tuis tam proſperis quàm aduerſis ſemper
ob oculos tibi ponas hanc Domini ſententiam, Quòd apud
Deum omnia ſunt poſsibilia. Si enim tibi fortuna iã arridet,
poteſt Deus dulce hoc in amarum vertere. Si autem fortuna
tibi ſe nouercam exhibuerit, potens eſt Deus profligatis ne-
bulis reuocare Phœbum. Dominus enim, iuxta canticũ An-
næ, mortificat & viuificat, ad inferos ducit & reducit, &c.

Ait autẽ Petrus: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.

In Matthæo adiicitur: Quid ergo erit nobis? Quoniã enim
Dominus adoleſcẽti dixerat: Vende omnia quæ habes, & da
pauperibus, & veni ſequere me, & habebis theſaurum in cæ-
lo, nõnihil ſpei ac fiduciæ cõceperat Petrus ex Domini ver-
bis, vt qui illud iam olim præſtiterat, quod Chriſtus ab ado-
leſcẽte petebat. Inquit ergo, Ecce Domine nos Apoſtoli tui
diſcipuli reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo e-
rit nobis? Magnifica pollicitus es principi illi, nimirũ theſau-
rum in cælo, ſi diuenditis omnibus bonis ſuis te ſequeretur:
quid igitur nobis ſperãdum? An non & nos manebit cæleſtis
ille theſaurus? Nolum⁹ hic diſputare bené ne an malè fece-
rit tam confidenter ſuas virtutes enumerando. Certè in ſu-
perioribus auditum eſt à Domino: Si feceritis omnia quæ-
cunq; præcepta ſunt vobis, dicite, Serui inutiles ſumus: quod
debuimus facere, fecimus. Neque omnia Apoſtolorum facta
nobis imitãda ſunt, vt qui ſæpiſsime ob malè facta ſua, & mi-

nus bene dicta sua culpati & emendati sunt. Atqui quoniam Christus Petrum non obiurgat, nec nos illius facta & dicta hoc in loco in accusationem trahamus, non ignorantes pios homines & piè posse extolli, & piè humiliari: hoc quod in Philippensibus nostris ostendimus. Et paulo supra habuimus Pharisæum suos celebrantem triumphos, sed iniquè: at in sequentibus audiemus Zachæum suas enarrare virtutes, & iustè, magnáque cum laude: qua de re suo loco nonnihil dicemus. Iam quid Christus responderit, vide.

Qui dixit eis: Amē dico vobis, nemo est qui reliquit domū, aut parētes, aut fratres, aut vxorē, aut filios propter regnū Dei, & nō recipiat multo plura in hoc tēpore, & in seculo futuro vitam æternam.

Absoluemus & hanc Domini sententiam breuissimis verbis. Confidenter enim Paulus dicit pietatem promissionem habere præsentis & futuræ vitę. Quod autē Dominus hic dicit nos in futuro recepturos longè plura quàm hic dimiserimus, nullā difficultatē habet. In Marco autem legimus: Recipiet centupla nūc in tēpore hoc. Quomodo explicemus hūc nodum? Facillimè, si modò memineris eum tandē abundare siue diuitē esse, qui bonis suis, suáq; sorte cōtentus est. Nam qui auarus est, (quod scriptura dicit) perpetuò eget. Christus vero discipulis suis talem ac tātum infundit ac largitur spiritū, vt in nullo deficiant, sed perpetuò contenti sint sua ipsorū sorte. Iam qui cōtentus est fortunulis suis, hic lōgè plura possidet, quàm ille qui habita omni substancia semper ad plura inhiat. Certè qui multa habet, & tamen plura desiderat, ille diues nec esse nec dici potest. Ergo cui Dominus spiritū talem indit, vt cum Apostolo Paulo nostro in omnib[9] institutus sit, & omnia possit, longè plura accepit etiam in præsenti, quàm ipse Christi nomine reliquerit. Quòd si de Apostolis loqui volumus, qui relictis retibus & naui secuti sunt Dominum: certè longè plures patres, fratres, sorores, & domos, & cętera id genus receperūt, quàm reliquerūt. Quotquot enim isti ad fidem Christi conuerterūt, omnes illi habuerunt Apostolos patrum & fratrum loco: & omnes Christianorū possessiones illis cōmunes cū suis possessoribus erāt. Tu autem hic probè cōsideres Domini verba, quæ docent nō sufficere ad pietatē si quis sua reliquerit, nisi reliquerit propter regnū Dei, nimirum vt illud pro modulo suo apud alios prouehere possit, & sequatur etiam Christum. Nam & inter Ethnicos reperti sunt qui nullas voluerunt habere diuitias, & si quas

1.Timo.4.
Marc.10.
Eccle.5.
Psal.33.
Vide D. Basilium Ser.2. in diuites auaros.
Philip.4.

habuerunt,abiecerunt eas,non propter regnum Dei, sed alij propter vanam gloriam, alij vt liberius vacare possent studiis,alij aliis de causis. Atqui Christus vult vt quis renunciet omnibus bonis suis,& hoc propter regnũ cælorum,pro Christi nomine & fide.Rẽ sic accipe: Si Apostoli voluissent perpetuò suis assidere ædibus, & suos si quos habuerunt agros colere,& piscationi suæ intẽti esse, nunquam potuissent prouehere regnum Dei, Christi fidem ac religionem. Deinde quãdo Christianis talis data est optio,Aut renunciabis Christo,aut bonis tuis spoliaberis : tunc oportuit vt Christianus mallet periclitari de diuitiis,quàm de Christo. Valeant itaque stultissimi illi Anabaptistæ, qui relinquentes domos & familias suas,sequuntur capitis sui somnia,ne quid durius dicam.Præceptum tibi est vt honestè familiam tuam cures, nõ vt ociosus aliorum diuitiis inhies. Erga tales bestias cogitet magistratus quid fieri oporteat,ne rursum oues illæ, simplices scilicet,tandem vngues suos proferant. Longè alia meditantur,quàm videri à nobis velint. Quod ad vniuersorum bonorum communicationem adtinet, idem dicimus quod paulo supra diximus de illa sententia qua adolescens iubetur vẽdere omnia,& dare pauperibus. Da mihi Christianos quibus sit cor vnum & anima vna in Domino,& de communione omnium rerum nulla erit disputatio.Ea iam nobis suffecerit communitas, vbi nulla regnat apud ditiores cupiditas,vbi alter alterius necessitati prompta volũtate subuenit, vbi copia diuitum,tenuiorũ inopiam subleuat,&c. His enim tandem probabitur & clarescet non esse rem fucatam, quod in Ecclesia prædicatur de fraterna adeoque christiana charitate.Pessima res est,crede mihi, sic interpretari vnum sacræ scripturę locum,vt cum aliis innumeris pugnet:sicque interpretari vt patrocinetur magis vitiis nostris, quam prouehat gloriã Dei. Animaduertere cõueniebat,id quod est potissimum in sacris literis spectãdum, non vnum aut alterum verbum è loco quopiam decerpere(quod proprium est oscitãter legentium) eóque abuti per reprobum sensum, sed prorsus omnia non solum verba, sed & sensus,acri prius iudicio perpendere. Et si quid vitiis nostris patrocinari videbitur, haud statim arripiendum erit illud,sed comparatione potius aliorum locorum, mens spiritus sancti inuestiganda, ne scilicet angelus Satanæ sit, quem primo intuitu angelum lucis putamus. Sed hæc iam sæpe sæpius admonui : nos igitur negotio

Anabaptistæ.

gotio hoc in hunc modum abſoluto,ad reliquum huius capitis accingemur.

Aſſumpſit autem Ieſus duodecim, & ait illis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis.

Matthæus ſcribit Chriſtum hæc duodecim Apoſtolis ſuis ſecretò dixiſſe. Et in ſuperioribus ſemel atque iterum futuræ ſuæ paſsionis Dominus meminit. Capite nono dicebat: Ponite vos in cordibus veſtris ſermones hos: Filius enim hominis futurum eſt vt tradatur in manus hominũ. Et cap.xiij. aiebat: Ite & dicite vulpi(ſic enim Herodem appellabat)illi: Ecce eiicio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſumor. Et non ita multò poſt addit: Non capit Prophetã perire extra Hieruſalem. Sic & hoc in loco Apoſtolis ſuis prædicit locum paſsionis & mortis ſuæ. Illis autem tantum voluit prædicere, quos paſsionis ſuæ voluit habere teſtes, & quos partim voluit eius negotij eſſe ſpectatores. Vnde non contentus fuit Euangeliſta dicere quòd paſsionem ſuam prædixerit diſcipulis,ſed addit quibus & quot:nimirum duodecim. Et putamus numerum expreſſe poſitum ab Euãgeliſta,vt doceret nec traditorem excluſum,vt intelligeret Chriſtum nihil latere eorum quæ ille meditabatur. Cito enim dixerat Dominus Apoſtolis. Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus eſt? Vide autem quàm diſtinctè omnia exponat & prædicat Chriſtus. Locum paſsionis dicit eſſe ciuitatem Hieruſalem. Et ne quis de futuris dubitare poſſet,addit ea tantùm conſummanda, quæ ſcriptura prædixit,non quæ Iudæorum odium,vel gentilium impietas voluit. Et addit hęc implenda in filio hominis:nam ſecundum quòd Deus & Dei filius eſt, neque pati neque mori potuit. Iam & hoc obſeruatione dignũ eſt,quod multos Prophetas de ſe ſcripſiſſe ait, vt vel teſtium numero diſcipulis ſuis fidem faceret. Sed quænam illa ſint quæ de Chriſti paſſione & morte ſcripta ſunt in Prophetis,ſuo loco non indiligẽter adnotabimus. Iam audiemus Chriſtum omnia explicatius dicere quæ ſuper ipſum vẽtura ſunt. Diſcimus autem ex illa creberrima mortis & reſurrectionis Domini mentione, nihil eſſe vtilius ſalubriuſq; Eccleſiæ,quàm ſubinde mortem & reſurrectionẽ Domini reuocare ob oculos,illámq; fideliter recolere:ſic tamẽ vt non ſolum fructũ Dominicę paſsionis explicem⁹, ſed etiã ad illius vſum homines efficaciter &

Matth.20.

Ioan.6.

ex animo adhortemur. Illud enim ad fidẽ pertinet, hoc verò ad charitatẽ: ex vtroq; autẽ bona spes sequitur. Sed hęc aliàs.

Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.

Non est necesse vt hic multis probemus omnia quæ hic à Christo prædicuntur, postea sic adimpleta fuisse: nam hæc omnia in dominicæ passionis historia aperiemus. Vnicũ est, vt interim bene vtamur hac Domini prophetia, nunquã non considerãtes quæ & quanta pertulerit Christus nostro nomine, & quàm frigidè nos illi respondemus. Certè si D. Petro credimus, Christus ꝑ nobis passus est, nobis relinquẽs exemplum, vt sequamur vestigia illius. Christus noster traditus est gentibus: & profectò summè timẽdum est ne etiam nos, hoc quod peccata nostra meruerunt, tandem tradamur gentibus, qui & nostro tempore vitæ & fidei nostræ insidiantur. Faxit Christus vt hic vanus sim prophetes. Christus noster nostro nomine ludibria gentium sustinuit, & hoc non tam patienter quàm innocenter. Quid nos ad hæc? Et Christo illudimus plusquam impiè: & lusus fratrum nostrorũ amarissimo corde excipimus, semper pro iocis dira pro talione reddenda quærentes. Christus pro nobis flagellatus est: quod si nos pro peccatis nostris vel parum flagellauerit, Dij boni, quàm tumultuamur? quàm irascimur? quid non tẽtamus? Cæterùm ne in his plus æquo inhæreamus, postremo hic meminerimus, sicut Christus patienter tulit omnes aduersitates, & sic intrauit in gloriam suam: ita & nos oportet per multas tribulationes intrare in regnum Dei: qua de re in Philippensibus nostris nonnihil diximus.

1.Petri 5.

Et ipsi horum nihil intellexerunt: & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

Sic etiam in superioribus, cap. scilicet ix. cum hac de re Christus loqueretur, sequitur de Apostolis: At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos, vt non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo. Sed quî factum est quòd non intellexerunt tam aperta verba? Attende obsecro. Intelligebant haud dubiè boni Apostoli verba Domini iuxta quod sonabant, hoc est, intelligebant quid esset illudi, flagellari, cõspui, crucifigi, deinde occidi, postremò etiam & à mortuis resuscitari: sed non putabant omnia hæc fieri in Christo, sed potius hũc Domini sermonem esse

Luc.9.

metaphoricum siue parabolicum, vt aliud loqueretur Christus quàm sentiret: sicut solebat etiam in aliis locis sua verba palliare, vt aliud sonarent, & aliud vellent. Adde quòd multa erant quæ prohibebant & obstabant quo minus putarent Apostoli verba Christi esse historica, & iuxta externam literam intelligenda. Neque enim putabant Christum sic à Deo negligendum, vt venire posset in potestatē impiorum. Et videbant Christo à Iudæorum proceribus frustra hactenus insidiatum. Alias causas talis ignorātiæ in Matthæo, si bene memini, adduximus, vt non sit necesse hoc quidem in negotio longius immorari. Adiiciamus tamen adhuc vnicam, & dignam quæ probè consideretur, nimirū illam, quòd Apostoli ideo non potuerint intelligere Domini verba de passione sua ipsius, quòd certò persuasum habebant illam nunquam futuram. huius opinionis fuerunt qui dicebāt: Nos audiuimus ex lege quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis? Et quis est ille filius hominis? Huius inquā opinionis cum fuerint Apostoli, non potuerunt Christi verba penitius intelligere. hoc enim fit plerunque, vt affectus nostri immoderati rectum nostrum remorentur iudicium. Nec solū in rebus externis id accidit, sed etiam in rebus sacris. In rebus externis nunquam sincere iudicabit hostis de hoste, nec amicus de amico. huius enim iudicium peruertit amor: illius verò odium. In rebus porrò sacris si quis semel cōceperit opinionem aliquam, quam sibi mordicus defendendam putat, nunquam rectè potest intelligere scripturas, sed perpetuò putat scripturas illud velle quod ipse iam apud se verum esse cōstituit. Pius verò lector & veritatis cupidus dictorum intelligentiam ex dictis ipsis sumit, non suam sententiam dictis sacris imponit: neque cogit id videri dictis contineri, quod ante lectionē præsumpserit intelligēdum: qua de re Hilarius libro primo de Trinitate & pulchrè & piè scripsit. Et hæc quidem hactenus. Iam ad sequentem historiam accedimus.

Ioan.12.

Vide Basilium in Psal.33. versu: Magnificate Dominum mecum.

Factum est autem cum appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans: & cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei quòd Iesus Nazarenus transiret.

Solet subinde Christus amarissimis dulcia adiicere, & alterū altero permiscere, vt nunc ad fidē, nūc verò ad humilitatē nos instituat. Ex aliis certè locis intelligim⁹ quàm ægre

audierint Apoſtoli Chriſtum de ſua ipſius morte differentem: vnde nō eſt dubium quin etiam iam contriſtati fuerint, ſubueriti nimirum, ne aliquid inopinati ſub verborum quæ non intelligebant, inuolucro tegeretur. Fit itaque Deo ſic prouidente, vt Chriſtus inueniat occaſionē qua declaret potentiam ſuam: vt qui ad mentionem crucis trepidauerunt, viſo tam magno miraculo rurſum recipiant animos: & cogitēt ei nihil poſſe per vim fieri, qui tantam habet poteſtatem, vt etiam cæcis viſum præſtare poſsit. Et conueniebat certè ad fidem Apoſtolorum confirmandam, vt Chriſtus quanto propius accederet ad crucem, tanto maiora faceret miracula. ita enim fiebat vt ſemper meliora ſperare poſſent. Hac de cauſa etiam voluit Chriſtus paſsioni tandem proximus Lazarum à morte reuocare, vt qui ipſum poſtea viderent in cruce morientem, porrò non deſponderent animos, ſed ſemper cogitarent quomodo declararit antea ſe & vitæ & mortis habere poteſtatem. Sed his poſthabitis ad cæci hiſtoriam accedemus. Cæcus ille ſedebat ſecus viam, non longè ab Hierico, & mendicabat. Qui enim cæcus, ſuis operibus & laboribus ſemetipſum alere non potuit, & cui non ſufficiebat aliunde ſubſtantia, certè vel mendicando coactus eſt vitam ſuam ſuſtentare. Cæcitas itaque mendicandi cauſam dedit, non ſocordia, vnde meritò miſericordiam quam implorauerat, impetrare debuit. Cæcus itaque qui non videre potuit prætereuntes, tamen audire potuit: & ideo quoniam ſtrepitus turbæ arguebat hominum immenſam multitudinem, cæcus ille coniectans non ſine cauſa tot homines confluxiſſe, ſicq; gregatim circumcurſitare, rogat quid hic ſtrepitus ſibi vellet: quæ hominum multitudo hic tranſiret: quo nomine conueniſſent. Sic enim plerunque ſolent cæci ſciſcitari, vt ſciant quid à quoquam poſtulare debeant. Cùm igitur interrogaret cæcus de hominum hoc conuentu: dixerunt ei quidam ex prætereuntibus, quia Ieſus Nazarenus præteriret. Dicunt quod intelligunt, & quem non rectè cognouerunt, ipſum ſuo vero nomine appellare neſcierunt. Si enim verè agnouiſſent populi Chriſtum, dixiſſent vtique: Meſsias qui nobis iam olim in lege promiſſus fuerat, hic pertranſit. Sed quid ad hæc cæcus?

Et clamauit dicens: Ieſu fili Dauid miſerere mei.

Certè cæcus ille longè acutiores oculos habuit, quàm prætereuntes illi Domini Ieſu comites. Longè enim alio no-

mine appellitat Iesum,quàm à turba audierat. Hæc enim de homine loquitur: ille verò de vero Mesſia Dei filio. Niſi enim crederet ipſum eſſe Meſsiam, nõ vocaret filium Dauid. perſuaſum enim erat vniuerſo Iudæorum populo, & hoc ex ſcripturis ſanctis,Meſsiã fore filium Dauid,quod etiã Phariſæi ipſi,interrogati à Chriſto,diſsimulare nõ potuerũt. Interrogati enim, Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius ſit? Reſpondent, Dauidis. Et Matthæus ab initio Euangelij ſui totus in hoc eſt,vt Iudæorum populo probet,teſtatúmq; faciat Chriſtũ Ieſum eſſe filium Dauid. Niſi enim filius Dauid eſſet,Meſsias eſſe nequaquã poſſet. Iã quod clamat, Miſerere mei:certè innuit ſe credere Chriſtum ipſum eſſe filium Dei. niſi enim credidiſſet hoc, miſericordiã non imploraſſet ab eo. Neq; enim potuit neſcire quis pro miſericordia implorandus eſſet. Altius itaque vidit & penitius cæcus ille corporis oculis priuatus, quàm turba quæ apertis oculis perpetuò comitabatur Chriſtum,huiúſq; ſermones audiebat, & miracula operãtem videbat. Certè ad cognitionem Chriſti,oculi cordis magis neceſſarij ſunt,quàm carnis oculi: vnde etiam Chriſtus alibi dicit: Beati qui non viderunt,& crediderunt. Oculi autẽ cordis,fides eſt,quæ ea videt & amplectitur, quæ omni humano ſenſui aliquando & reluctantur,& abſurda videntur. Sed de hoc aliàs:nunc ad præſentem hiſtoriam.

Et qui præibant,increpabãt eum vt taceret. Ipſe verò multo magis clamabat: Fili Dauid,miſerere mei.

Facilè,cum valemus,ait ille, bona conſilia ægrotis damus: Tu ſi hic ſies,aliter ſentias. Sic & nos hoc loci dicere poſſumus. Bonus ille cæcus miſeriæ ſuæ non ignarus, ad præſentiam Chriſti putat ſibi bonã bene ſperãdi occaſionem oblatam,& ideo clamat,& hoc valde,poſt Chriſtũ, implorat miſericordiam. At turba clamantem increpat,prohibet. Quare? Certè non ex inuidia,ſed magis ob reuerẽtiam Chriſti. Hoc enim honoris deferre volebant Chriſto, ne importunius interpellaretur à quoquam. Ad hoc non intelligebant quid peteret cæcus: ſed putabant ipſum petere,iuxta quod mendici ſolent, ſtipem à prætereuntibus, quam fortè ab alio quouis accipere potuiſſet: verùm ille nõ ſtipem,ſed viſum petebat: non à quouis,ſed à Chriſto Ieſu Domino noſtro,de quo dictum eſt: Dominus illuminat cæcos. Vnde ſequitur: *Pſal. 145.*

Stans autem Ieſus,iuſsit illum adduci ad ſe.

Sic conſueuit aliquando Dominus beneficia ſua differre,

vt fides nostra, & miraculorum gloria magis manifestetur. Sic Matthæi xv. non confestim exaudiit Chananæam illam, sed passus est aliquandiu ipsam magno clamore sequi, donec etiam discipuli accederent, & dicerent: Dimitte eam, quia clamat post nos. Tandem verò exaudiuit illam Christus, & quod petebat, dedit ei. Sic & in hac historia aliquandiu dissimulat clamorem cæci: cùm verò etiã increpatus à turbis tacere nollet, sed potius multiplicaret clamorem suum: stat Iesus, & iubet ad se illum vocari. Duo hic obserua, quid scilicet Christus faciat, & quid te facere oporteat. Christus vocẽ cęci non negligit, sed stat, non festinat ad alia. Stat inquam, & iubet adduci cæcũ. Et adhuc ad clamores nostros stat Christus, audit vota nostra, paratus est ad opitulandum omnibus. Tu modò firma fide & sancta humilitate implora opem illius, & omnia ex voto tibi succedent. Vt autem citius exaudiaris, & quæ voles accipias: vide ne & tu clamores miserorum surda aure pertranseas. Qui enim obturat aures suas vt non audiat pauperem, & ipse clamabit, & non exaudietur.

Prouer.21.

Et cum appropinquasset, interrogauit illum dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: Domine, vt videam.

Marc.10.

Marcus dicit quòd turba dixerit cæco illi Bartimæo, sic enim vocabatur, Animæquior esto: surge: vocat te. Qui proiecto vestimento suo exiliens venit ad eum. Audiuerat enim proculdubio quàm misericorditer aliis iam dudũ subuenerat, & ideo bonã spem capit fore vt & ipse sanetur, oculósq; suos tandem recipiat. Sed tu ante omnia vide hic philãthropiã Christi Domini nostri, & hãc oppone quibusdã tumidis & putidis misanthropis. Christus enim stat, itérq; suum interrumpit, & hoc miseri mendici nomine. Christus iubet ad se aduocari mendicum, quem alij vix visu dignãtur. Ipse Christus mẽdicum alloquitur, cum alij vix per decimum quenq; vota miserorũ ad se perferri patiantur. Sed quare alloquitur Christus mendicũ? Quare rogat quid à se petat? Non vt quę ignorat cognoscat: sed vt huius cæci fidem turbæ se comitãti aperiat. Neque enim petit cæcus à Christo, quod ab aliis hominibus petere hactenus consueuit: sed quod à nullo homine accipere potuit. Domine, inquit, peto vt videam. non stipem peto, sed cęco mihi visum. Ab hominibus stipem hactenus petij: iam à Dei filio visum peto. Quid ad hæc Christus?

Et Iesus dixit illi: Respice, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur illum, magnificans Deum.

Rectè alibi scriptura dicit: Nemo vnquam sperauit in Deo, & confusus est. Cæcus ille haud dubiè ex animo credidit, ac sperauit se recuperaturum pristinum visum (non enim erat cæcus à natiuitate, sicut ille Ioan. ix.)& quod sperauit, quodque credidit, accepit. Neque enim erat necesse vt Christus nescio quid medicæ rei admoueret. Vnico enim verbo non solùm potest cæcorum aperire oculos, sed etiam ad vitam reuocare mortuos. Sed vide quàm citissimè hoc factum fuerit. Pauca verba Christi magnum habuerunt in cæco effectum. Christus enim solùm dixit, ἀνάβλεψον, hoc est, recipito visum: & confestim vidit. Quid hic, obsecro, aliud discimus, quàm Christum non tam libenter quàm potenter omnibus nobis in ipsum sperantibus & velle & posse opitulari, quocunque tandem laboremus morbo, quacunque tandem re opus habeamus? Vnicum necessarium est, videlicet vt incommoda nostra libenter & patienter feramus, & de Christo Domino semper bonam spem concipiamus. Iam si lubet, videamus quàm diuersimodè Dominus soleat curare, aut si mauis, illuminare cæcos. Neque enim hunc solum illuminauit, sed & alios. Apud Bethsaidam enim, Marco referente, adducunt Domino cęcum, & rogant eum vt illum tangat. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum, & exspuens in oculos eius, impositis manibus interrogauit eum si quid videret. Et aspiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imposuit manus super oculos eius, & cœpit videre, & restitutus est vt clarè videret. Ioannis autem nono capite, illuminaturus illum qui cæcus fuerat à natiuitate, expuit in terram, lutum facit ex sputo, linit super oculos cæci, deinde iubet lutum hoc ablui, & sic tandem adeptus est ille visum. Atqui nihil tale fecit cum cæco nostro, sed vnicum verbum loquens, cæco aperuit oculos. Tam multiplici itaq; & vario modo curandi voluit ostendere suæ potentiæ obstare nihil posse, nihilque in se esse quod non sit salutiferum. Cæterùm quòd cæcus illuminatus Christum sequitur, & deũ magnificat, hoc est magnificè deprædicat & extollit, grati animi argumentũ est, & nobis in exemplũ propositũ, vt scilicet & nos deo pro acceptis beneficiis grati simus: Nã & hoc etiã sequẽtia huius historiæ docẽt. Sequitur enim:

Eccl.2.

Marc.8.

Et omnis populus vt vidit, dedit laudem Deo.

Et nos iam vidimus, per fidem scilicet, quæ & quanta fecerit Iesus cũ cæco illo: vnde & meritas illi debemus gratias.

In hoc enim facto discimus quid nobis faciendum siquando cæcitatem inciderimus. Discimus item quid in tribulatione positi sperare à Christo Domino nostro debeamus. Non autem loquimur de cæcitate illa carnali, sed de spirituali & interna, qua iudicium nostrum verum sic excæcatur, vt falsa pro veris amplectatur: & amplectenda fugiat, & fu-
Exod.23. gienda amplectatur. Sunt iuxta Moysen quos excæcant munera, vt iustitiæ iussa nec audire nec videre possint, sicque fit
Sap.2. vt iustus opprimatur, iniustus verò porrò triumphet. Sunt, iuxta Sapientem, quos malitia excæcat, sic vt pro cælestibus terrestria, pro perpetuis caduca amplexentur, malintque hic in deliciis viuere, quàm cum Christo æternùm regnare. Sunt quos inuidia & odium & ambitio sic excæcet, vt etiam apertissimam veritatem videre non possint. His & similibus profectò summè necessarium est vt ad Christum currant, & hoc festinanter, precenturque sibi reddi verum lumen interioris hominis. Nisi enim hoc fecerint, non video quomodo sanari vel illuminari possint. Certè adhuc stat Christus, cæcos nos operitur, patienter nos expectat, vt ac-
Matth. 11. curramus, fateamurque nostram cæcitatem. Venite, inquit, ad me qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Et
Ioan.8. iterum: Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Et rursum: Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Quin igitur accedimus ad tam humaniter nos vocantem? Cur negligimus tam probè oblatam occasionem? Quotidie fatentur quidam se porrò palpare in mediis tenebris, ignorare se quem in his turbis vel sequi vel fugere debeant: sed hac querulatione nihil proficient, nisi accesserint ad Christum, & hunc piis votis solicitent, quatenus dignetur illis ipsis aperire oculos mentis, vt nunquam perniciosè impingant. Quòd si cum hoc cæco humiliter clamauerint, Iesu fili Dauid, miserere mei: aperi oculos meos, da mihi intellectum, vt discam iustificationes tuas, &c. certè voti compotes efficientur. Et tantùm de hoc capite. Dominus det vt oculis diuinitus apertis, etiam cætera probè iudicemus.

CAPVT XIX.

Ingressus Iesus perambulabat Hiericho. Et ecce vir nomine Zachæus, & hic erat princeps publicanorum, & ipse diues.

Deuenimus iam tandem ad historiam vulgatissimam,

adeoque quod prouerbium habet, Lippis & tonſoribus notam, & ſic notam, vt quaſi in prouerbium & fabulam ceſſerit, Zachæum illum nuſquam non nobis occurrere. Sed contempto vulgi riſu, hiſtoriam ipſam ſic tractabimus, vt pij auditores ipſam citra magnum fructum non ſint audituri: ſicq; moderabor curſum, vt neque nimium breuis, neque etiam æquo prolixior ſim futurus. Et primo quidem hac hiſtoria docebit nos Lucas noſter, non eſſe impoſsibile camelum tranſire foramen acus, hoc eſt, diuitem intrare regnum Dei. Videbimus item, etiam Chriſto placuiſſe Zachæum illum, *Luc.18.* licet non vendiderit omnia, atque diſtribuerit in pauperes. Ad textum itaque. Ieſus ſeruator noſter aſcenſurus Hieroſolymam, ad interfectricem illam prophetarum, ad aram *Luc.13.* in qua immolandus erat agnus ille Dei, qui tollit peccatum *Ioan.1.* mundi, eò inquam aſcenſurus Dominus, Hierichum celebratiſsimum in ſacris ſcripturis oppidum ingreditur. hæc enim regia via erat Hieroſolymam verſus. In hac porrò ciuitate erat vir quidam nomine Zachæus, & hic erat princeps publicanorum, hominum nimirum apud Iudæos porrò infamium: & erat diues. Haud dubiè ad ſuperiorem hiſtoriam reſpexit Lucas, quando ſignificanter dixit: Et homo ille diues. Ac ſi vellet dicere: Non ita dudum, ô boni Chriſtiani, audiuimus de diuite quodam principe, & Iudæo, & apud ſuos magni nominis viro. Iam rurſum audite de alio diuite, qui & ipſe princeps eſt, ſed Publicanorum, & ethnicus (tales enim vt plurimum conſtituebant Romani) & apud Iudæos, Dei ſcilicet populum: porrò infamis & prophanus. Et hæc quidem quo ad hiſtoriam. Iam lubet (opinor quòd mihi etiam liceat) allegoricum tractare ſenſum, & hoc qua potero breuitate. Hiericho quoniam iuxta etymologiam ſuam interpretatur luna, mundum hactenus piè doctis deſignauit. Hanc igitur Hierichum, hunc inquam mundum ingreſſus Ieſus, perambulauit eum, hoc eſt, non fixit in ipſo pedem, noluit hic habere domicilium, imò non habuit vbi caput reclinaret, cùm tamen interim vulpes foueas *Mat.8.* ſuas habeant, & volucres cæli nidos ſuos. Ad eum modum & nobis perambulanda eſt Hiericho (de præſenti hoc mundo loquor) non enim habemus hic manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus. Et noſtra conuerſatio, iuxta quod *Heb.11.* Paulus nos admonet, in cælis eſſe debebat: vnde etiam ex- *Heb.13.* pectamus ſaluatorem noſtrum Dominum Ieſum, qui refor- *Philip.2.*

mabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ, secundum potentiam qua sibi etiam potest subiicere omnia. Quàm diu etiam sumus in hoc mundo, peregrinamur à Domino. Atqui peregrini quò expeditiores sint, minusque remorentur in itinere, sese, quantum possunt, exonerant: non necessaria post se relinquunt, sed solùm ea quæ præsens necessitas efflagitat, secum ferunt, non ignari se omnia alia domi suæ reperturos. Sic & nos oportet superflua relinquere, & præsentibus rebus non magis intentos & studiosos esse, quàm ipsa ineuitabilis necessitas postulat. Habentes victum, & quibus tegamur, inquit Paulus, hic contenti simus. Sed ad Zachæum nostrum reuertimur.

2.Cor.5.

1.Tim.6.

Et quærebat videre Iesum, quis esset: & non poterat præ turba, quia statura pusillus erat.

Tanta tamque celebris erat fama de Iesu Nazareno, vt non miremur quòd Zachæus quæsierit, hoc est cupiuerit, videre Iesum quis esset. Regina illa Sabæa cum audisset famam de sapientia Salomonis, vt hanc audiret, venit à finibus terræ: & ecce plus quàm Salomon hic. Addam: Et ecce, non est necesse vt longam viam instituas Zachæe: in proximo est quem cupis videre, cuius alloquio fortè indignum te putas. Bonum desiderium est, honestum votum est, cupere videre quis Iesus sit. Sed quis potest exponere qualis sit? Lineamenta corporis Christi, & vultum ipsius multi admirantur, & in deliciis habent: hoc ipsum & ego facerem, si effigiem Christi haberem: atqui in animo tuo, fidei oculis videre quis & qualis sit Christus, hoc demum plurimum fructus attulerit. In Psalmis nobis depingitur duobus verbis, nimirum quòd sit misericors & iustus. In Euangelio de semetipso dicit: Mitis sum, & humilis corde. Certè omnia hæc satis probauit vel in vnica hac historia. Misericors fuit in Zachæum, quem pœnitentem suscepit. Iustus fuit erga contemptores Pharisæos, quos inuitos curare noluit. Mitis fuit, quia cum malediceretur, non maledixit. Humilis fuit, qui ad tantum peccatorem diuertit, & vnius hominis gratia tot blasphemias & conuicia ab impiis murmuratoribus patienter tulit. Sed hæc aliàs. Alij cupiunt videre nescio quę stulta & impia huius mundi: Zachæus quærit videre Iesum, quis sit. Et nos quæramus Iesum. scimus enim iam quis sit, & scimus vbi sit, & scimus quem fructum habeat si contigerit nos ad illum

3.Reg.10.
Mat.12.

Psal.111.
Mat.11.

1.Pet.2.

peruenire. Quærite, inquit scriptura, Dominum, dum inueniri potest: inuocate eum, dum prope est. Et apud Hieremiam dicit Dominus: Cùm quæsieritis me in toto corde vestro, inueniar à vobis: orabitis me, & ego exaudiam vos. Rursum: Quærite, inquit, Dominum, & viuet anima vestra. Et iterum Psalmista: Lætetur cor quærentium Dominum. Et in Hebræorum epistola legimus: Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit. Qui ergo vult Iesum videre quis sit, imò non solùm videre, sed etiam experimento cognoscere quàm suauis sit Dominus, primùm omnium necesse est vt credat illum verum esse Mesiam, verum esse seruatorem, veráque omnia esse quæ bona de illo prædicat sacra scriptura. Deinde noua vita instituenda, omniáque abiicienda, quæ illius oculos aliquo modo offendere solent. Quæ autem illa sint, Scriptura ipsa non tacuit. Nisi enim hæc duo, fides & vitæ sanctitas nos comitata fuerint, non inueniemus Dominum. Nam iuxta quod Paulus dicit, sine fide impossibile est placere Deo. Et alius: Nisi credideritis, inquit, non intelligetis. Quod verò ad vitæ impurã conuersationẽ attinet, loquitur Dominus apud eundẽ prophetam: Peccata vestra inter vos & me diuiserunt. Et iterum: Cùm extenderitis manus vestras, inquit, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Manus enim vestræ sanguine plenæ sunt. Iam in Zacheo egregiè se prodit fides. Nisi enim famæ de Christo credidisset, nunquam desiderasset ipsum videre. Sed rogas de vitæ sanctimonia in Zachæo? Respondeo: Magnum sanctimoniæ gradum adeptus est is, quem vitæ malè actæ ex animo pœnituerit. Quàm verò illum pœnituerit pristinarum sordium, progressus historiæ docebit. Adde quòd Zachæus non rectè expertus est qualis sit Christus, nisi postquam animum induxit in omnibus se obtemperaturum Christo. Principiò enim quærit videre Iesum: sed quoniam pusillus est, & paruus statura, non potest præ turba videre illum. Peccatorum pondere sic grauabatur, vt non posset videre Iesum præ turba, sed cogebatur cum pœnitente propheta dicere: Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Hoc ipsum & nobis contingit, siquando voluerimus ad Christũ accedere, obstãt peccata nostra, quę nos falsa sua dulcedine deprimunt. Obstat & turba, hoc est peccata aliena,

Esa.55. Hier.29. Psal.62. Psal.104. Hebr.11. Psal.33. Heb.11. Esa.7. Esa.59. Esa.1. Psal.37.

quæ nos ſuo malo exemplo remorantur. Nolumus enim conſuetis amicis renunciare, nolumus aliquē offendere, imò malumus offendere Deum, quàm hominem. Atqui non oportebat ita fieri: quoniam dicimus cum pſalmo: Diſrumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum eorum. Hoc ſi fecerimus, lætantes Deo dicemus: Dirupiſti Domine vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. &: Laquæus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Certè Zachæus non ſic fecit. ex carceribus proſiliit, omni priſtinæ ſocietati renunciauit, maluitque Deo quàm coæqualibus ſuis hominibus placere. Vnde ſequitur:

Pſal.2. *Pſal.115.* *Pſal.123.*

Et præcurrens aſcendit in arborem ſycomorum, vt videret Ieſum, quia inde erat tranſiturus.

Certè qui voluerit Ieſum videre, in eiuſque venire cōſortium, neceſſe eſt vt fugiat turbam, præcurrat turbā. Nam hæc aut porrò contemnit Ieſum, aut tardiſsimo greſſu poſt ipſum vadit. Et in Euangelio legimus puſillum eſſe gregem, cui regnum Dei dabitur. Nec in hoc venitur ſomnolentia, aut importuna ceſſatione, ſed citiſsimo curſu, & ardentiſsimo ſtudio. Currite, inquit Paulus, vt comprehendatis. Et de ſeipſo: Ego ſic curro, non quaſi in incertum. Et rurſum in Philippēſ. epiſtola, Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendiſſe: vnum autem quæ quidem retro ſunt, obliuiſcens, ad ea verò quæ ſunt priora extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, &c. Huc etiam meritò refertur quod Chriſtus in Euangelio dicit: Contendite intrare per anguſtam portam. Et rurſum: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Ex his ergo diſcimus quomodo debeamus præcurrere turbam, nimirum huius nomine à pietatis ſtudio nequaquā deficere. Si nolunt illi nos comitari, quid ad nos? Suum portabūt iudicium. Vnuſquiſque enim onus ſuum portabit. Debemus quidem hoc fratribus, vt ceſſantes & negligentes officij ſui admoneamus: ſed debemus hoc nobis, ne in alicuius gratiam ſalutem noſtram remoremur, vel negligamus. Rectè ergo Zachæus præteruolat turbam, neque patitur ſe à quopiam impediri quo minus videat Chriſtum, imò aſcendit arborem, fitq; populo fabula, tantùm vt videat quem maximè cupit Ieſum. Nouerat enim Ieſum illac tranſiturum, cùm regia via eſſet Hieroſolymam verſus. An ne putas Zachæum ſic currētem, ſicque arborem aſcendentem à turbis fuiſſe irriſum? Nō eſt dubium: & hoc duplici nomine, tum quòd publicanus eſſet,

Philip.3.

tum etiam quòd Galilæi huius nomine tantam operam insumeret. Dicebāt enim haud dubiè: En quid ille? Vnde illi tanta vitæ sanctimonia? Quid Publicano cum Propheta? Scilicet hic renunciabit vsuris suis, & fraudibus? Scilicet ille patienter audiet Nazarenum prædicantem cōtra diuitias? Hæc forte, & huiusmodi alia credibile est turbam & cogitasse & dixisse. Solet enim vulgus hominum eos qui reiecta iniquitate pietati operā dare voluerint, cachinnis excipere, cōtemnere & conspuere. Sed nos meminerimus sententiæ Domini, dicentis: Non est seruus maior domino suo. Sed quid sibi vult quod Lucas nobis tam diligenter descripserit quale genus arboris Zachæus conscenderit? Ascendens, inquit, in arborem sycomorum. Sycomorus arbor sic dicta est, quòd ficos gignat sui generis, vnde & ficus Aegyptia dicitur, sed foliis morum arborem referens. Ergo alia est quàm prima specie sese ostentet hæc arbor. Vnde non immeritò nobis videtur habere imaginem hypocritæ, qui externè longè alius apparet quàm intus sit. Admonet itaque nos ficus hæc fatua, ne aliquam fictionem admittamus, ne altera manu, quod dicitur, lapidem, altera verò panem celemus. Quisquis voluerit aliquam eandémque sanctam cum Christo contrahere familiaritatem, is necesse est apertus & syncerus sit, nihilque per simulationem instituat. Scriptum est enim: Spes hypocritæ peribit. Et Christus non rarò in Euangeliis æternum væ comminatur hypocritis, qui aliud sunt quàm apparent. Atqui Zachæus hanc arborem sycomorum cōscendit, ac pedibus conculcauit, hoc est, per hypocrisim nihil operatus est, sed omnia syncerè & ex animo: vnde etiam quod voluit impetrauit. Sequitur enim: *Iob.8.*

Et cum venisset ad locum, suspiciens Iesus vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere.

Quoniam D. Paulus scribit, Deū in nobis operari & velle & perficere iuxta beneplacitum suum, necesse est vt dicamus Iesum non iam primùm vidisse bonum illum publicanorum principē: aliàs enim consequeretur nos primùm à nobis ipsis sine Dei gratia bonum velle, quod scriptura nusquam docet. Dicimus itaque quòd Christus iam olim Zachæum oculis gratiæ intuitus fuerit, nimirum quando disposuit verbum suum ad illius aures peruenire. Fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei. Igitur Deus per gratiam suam mittit

ad nos verbũ suum per ministros, deinde donat nos spiritu fidei, vt verbo audito fidem habeamus: pòst auxilio suo adest vt possimus iuxta verbum illius operari. Ergo Christus qui hoc bonũ desiderium dederat in cor Zachæi, vt etiam cum famæ suæ iactura illũ vellet videre: idem inquã ille Christus venit ad locum illum vbi Zachæus arbori insidebat, & videt illum, nimirum illis gratiosis suis oculis, quibus Petrum, quibus Matthæum, quibus Magdalenam, quibus tandẽ alios peccatores misericorditer respexit: & ait illi: Zachęe, festinãs descende, quia oportet me in domo tua manere. Vide, obsecro, frater in Domino charissime, quàm omnia ardeãt, quàm plena sint amoris. Non tantum studium in Zachæo vidimus videndi Christum, quantũ in Christo videmus vt ad Zachæum diuertat. Nihil quidem frigidè facit Zachæus, quærit & ex animo cupit videre Iesum, præcurrit turbam, ascendit in arborem, fit fabula vulgi, solicitis circunspicit oculis ne Christus non visus ab ipso pertranseat. Sed de his paulò supra. Quid Christus? Rectà properat ad arborem, eleuatis oculis lustratur vbinam sit Zachæus. Proprio nomine appellitat. Nouit enim Dominus qui sint sui, agnoscit oues suas, vocátque nominatim. Zachęe, inquit, festinans descende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Expendamus verba, & discutiamus quantum amorem spirent. Festinans, inquit, descende. Ascendisti vt me videres, descende iam vt me fruare. Festinasti vt me videres, iam festina, pelle omnes moras, vt apud te possim diuerti. Festina, inquam, ne cesses, quia oportet me in domo tua manere. An non & hoc philanthropiam Christi nobis egregiè exprimit? Non, inquit, volo apud te manere: sed oportet me in domo tua manere. Vnde alibi dicit: Deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Et in Esaia: Nunquid potest mulier obliuisci infantem suum? & cætera quæ sequuntur. Sic in superioribus audiuimus patrem filio prodigo occurrentem, amplexantem, oscula figentem, quæ omnia in hoc scripta sunt, vt discamus quàm misericorditer, quàm benignè, imò & quàm cupidè Dominus noster soleat pœnitentes recipere. Hactenus nondum excussimus singula. Tu verò, mi frater, ne ægrè feras, obsecro, meam curiositatem. Verba spiritus sancti tractamus, quę quãto diligentius excutiuntur, tanto fructuosiora redduntur. Nam & flores quidam non reddunt odorem suum perfectè, nisi benè manibus conterantur. Hoc autem est quod putamus obseruatione dignum, quòd

Christus non contentus est vel in transcursu Zachæum allo-qui, sed cupit ædes illius ingredi: nec perfunctoriè, sed vult apud eum aliquandiu manere. Huc ergo facit quod alibi promiserat Christus, dicens: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eũ, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Itaque sicut Deus, dum peccatis operam damus, à nobis recedit: ita dum nos malè admissorũ pœnituerit, ad nos festinanter contendit. imò vt verè & ex animo pœniteat nos vitæ prioris & peioris, ipse spiritu suo & instigat, & opitulatur: nostrum est vt bene monenti primo quoque tempore pareamus: hoc quod Zachæus noster fecit. Sequitur enim:

Et festinans descendit, & excepit illum gaudens.

Sic factum oportuit. In Ecclesiastico enim legimus: Non tardes cõuerti ad Dominum, nec differas de die in diem. Subitò enim venit ira illius, & in tẽpore vindictæ disperdet te. Rectè ergo facit Zachæus, dum festinans descendit, & tãtum hospitem recipit cum gaudio. Dupliciter autẽ eũ recipit, nimirũ primùm in cor illum recepit, dein etiã in domũ suam. Quòd autẽ dicitur Zachæus Christũ recepisse gaudens, satis innuit quãto desiderio illũ desiderauerit: neq; tamen existimauit se dignũ ad quẽ tantus hospes diuerteret. Tumidus aliquis ac superbus Pharisæus vix dignatus fuisset Zachæũ publicanum illum alloquio, neque huius domum intrasset, ne scilicet contaminaretur: atqui Christus amat tales peccatores, qui quod impiè fecerunt, & libenter fatentur, & ex animo & humiliter detestantur. Vnde alibi ait Christus: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hic mihi non possum tẽperare, quin admoneam quàm diuersimodè Christus à piis excipi soleat. Zachæus hic noster cum magno gaudio excipit Christum in domũ suam: & meritò cõmẽdatur. Petrus post miraculosam illam piscium capturã, dum Christum penitius nouit, procidit ad ipsius genua, inquiens: Exi à me Domine, quia peccator sum. Rursum Centurio quidam, cui Christus Dominus noster pollicebatur aduentum suum, dicebat: Domine non sum dignus vt intres sub tectũ meum, &c. Et hic vituperari non potest. Neque enim in his plurimũ refert quid agas, quidve dicas, sed quo affectu hoc ipsum vel fiat vel dicatur, cõsiderandum est. Zachæus etsi se non dignũ putet hospite Christo, sed putat se illo indignum. non enim bene valentibus opus est medico, sed male habentibus.

Centurio verò etſi videt ſe opus habere Chriſto, tamen non putat ſe dignum tanto domino. Hūc terret Chriſti maieſtas, illū allicit Chriſti benignitas. Sed hæc ſuffecerint. Quid porrò hæc ad nos? Certè multum ſupra modū. Neceſſe eſt enim vt & nos Chriſtum cum gaudio excipiamus. Neque enim ideo non venit ad nos, quia ad cælos conſcendit. Venit certè ad nos, ſed ſub inuolucro, vt ita loquar, & abſconditè. Sed

Apoc.3. audi ſcripturā: Ego, inquit, ſto ad oſtium, & pulſo. Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum. Pulſat ad oſtiū cordis tui per occultas inſpirationes, commonet te veræ pietatis, exprobrat & tibi ob oculos ponit malefacta tua. ad has inſpirationes ſi lætatus fueris, ſi tibi illæ placuerint, ſi in ventum non excuſſeris, certè bene & tuo maximo emolumento excepiſti Chriſtum. Sunt autem qui ad verbum Dei tam internum quàm externum porrò nauſeāt, malúntque impuros audire ſales: illi non ſuſcipiunt Chriſtum, ſed huius aduerſarium Satanam. Non ſic propheta ille, ſed dicebat: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Et iterū: In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Eſt & alius ſuſcipiendi Chriſtum modus, nimirum cùm ſuſcipitur in diſcipulis & pauperibus ſuis. De hoc loquitur alibi Chriſtus: Qui vos recipit, me recipit: Qui vos ſpernit, me ſpernit. Et alibi rurſum: Amen dico vobis, inquit miſericordibus, quàm diu feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Enimuero ſic etiam Chriſtus ſuſceptus eſt à Zachæo, tam in ſeipſo, ſicut paulò ſupra admonuimus, & in pauperibus, ſicut non ita multo poſt ſequetur. Sed ad contextum reuertamur.

Et cum viderent omnes, murmurabant, dicentes, quòd ad hominem peccatorem diuertiſſet.

Qui ſunt murmuratores illi? Proculdubio Phariſæi, qui iuxta quod præcedenti capite audiuimus, in ſemetipſis confidebant tanquam iuſti, & aſpernabantur cæteros. Hi enim faſtu turgidi Phariſæi etiam alibi indignantur ſuper Chriſto,

Matth.9. & diſcipulos ipſius obiurgant, dicentes: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter? Et in ſuperioribus huius noſtri Euangeliſtæ, cùm multi peccatores & publicani ad Chriſtum accederent vt audirent eum, rurſum ad-

Luc.19. ſunt calumniatores dicentes: Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Sed Chriſtus vbique ſe ſic excuſat, vt illi ne hiſcere quidem audeant contra. Tu hic obſerua quantus fue-

ris

rit Zachæus peccator, vt postea intelligas quantus fuerit pœnitens. Certè indignus visus est Pharisæis, quocum vir pius aliquod cõmerciũ haberet. Atqui Christus non ad peccatorem diuertit, sed ad pœnitentem: non ad eum qui lætaretur in malefactis, sed qui iam benefacere arderet, & ob mala facta pristina plurimum doleret. Hic locus admonet nos, vt dicamus quatenus liceat nobis cũ malis cõuersari. Ego ne plus æquo prolixior sim in hac historia, paucis me expediam. Nõ potest fieri vt non simus in malorum hominum medio, quãdiu sumus in hoc mundo. Semper enim inuicem commorabuntur boni & mali: bonum semen & zizania: pisces boni, & pisces putres: serui frugi, & serui nequã: virgines prudẽtes, & virgines fatuæ. Vnde qui malos omnes effugere velit, ille necesse est extra mundum habitet: sic enim alibi loquitur Paulus. Quid igitur faciendum? Sic conuersemur inter malos, vt nostro bono exemplo illos ad meliorem frugem moueamus. Sic cohabitemus illis, vt intelligãt nobis illorum mores ex animo displicere. Sic inquam illis cohabitemus, non vt nos corrumpamur, sed vt illi in melius nostro exemplo ædificentur. Sic enim ambulabant Philippenses nostri in medio nationis prauæ, quemadmodum Paulus illis testimoniũ reddit. Certè si sobrij fuerimus, & non desides, non solùm nihil nobis nocet inter medios malos versari & misceri, sed multo nos facit virtutũ studiosiores. Nam ideo misericors Deus ita dispensauit, vt simul essent boni & mali, quò malorum subneruaretur malitia, bonorúmque virtus clarius elucesceret, & desides a studiosis plurima commoda lucrifacerent, modò velint. Exemplo nobis sit iustus ille Noe, qui suo tempore multos habebat, imò omnes, qui ad malum & ad praua opera inhortabantur, & nullus erat qui ad bonum induceret. Atqui tam strenuus erat pietatis affectator, vt viam diuersam à vulgari, quam omnis multitudo inambulabat, iret: & neque timeret neque suspicaretur aliquid tale, quale verisimile est ignauis accidere, qui siquando viderint multos conspirare, hoc velamen & hanc occasionem suæ ignauiæ prætexunt, ac dicunt: Quid ego nouum & singulare post illos omnes facturus essem, aduersarius tantæ multitudinis? Nunquid illis omnibus ego admirabilior essem? Quæ vtilitas foret tantarũ inimicitiarum? Nihil talium cogitabat bonus Noe: sed potius alios ad vitæ sanctimoniam & morum puritatem hortabatur: vnde & à Diuo Petro iustitiæ præco dictus est. Ad huius

1.Cor.5.

itaque exemplum, ſi inter medios malos familiariter egerimus, nihil nobis illorum malitia oberit. Porrò quoniam, iuxta ſcripturæ querelam, ab adoleſcentia procliues ſumus ad malum, & faciliores ſumus ad ſectanda quàm deteſtanda mala opera: tutius eſt, vt quoad fieri poteſt, ab impio malorum conſortio longius ſecedamus. Neque enim fruſtra ſcriptum eſt: Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Zachæus noſter etiam habitauit in medio malorum, ſed tamen illorum malis moribus renunciauit. Vnde ſequitur quod iam interpretabimur.

Stans autem Zachæus dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum.

Ante non ſtabat Zachæus, ſed hærebat, & iactabatur hinc inde variis curarum fluctibus: nunc verò poſtquam innititur firmiſsimæ petræ, hoc eſt Chriſto, merito ſtare prædicatur. antea præceps dabatur à diuitiis, ab auaritia, à fraude, à rapinis, coactúſque erat ire quò beſtiæ illæ vrgebant: iam verò ipſe ſtat, & dominatur illis, vtitur diuitiis ex animi ſententia: tyrannos item illos, quos iam diximus, ad inferos relegat. Sed expendamus ſingula, vt verè intelligamus quid ſit ſtare Zachæum. Tu interim memineris quo ſenſu vtatur Paulus ſtandi verbo. Qui ſe exiſtimat ſtare, inquit, videat ne cadat. Et: Quis es tu qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat, aut cadit. Stabit autem: potens eſt enim Deus ſtatuere illum. Paulo Apoſtolo ſtare idem eſt quod in fide conſiſtere, & firmum eſſe. Zachæus itaq; tum rectè ſtare dicitur, quando vera fide Chriſto adhæret, veteris vitę ſordes exuit, & noui hominis mores induit. Hoc autem iam facit, ſicut ex libera ipſius cõfeſsione patet. Ecce, inquit, dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus. Hoc primum noui & in Chriſto renati hominis argumentum eſt. Ecce, inquit, ô bone magiſter, quæ pro nomine tuo facere iam inſtituo. Multa bona habeo quæ iuſto titulo poſsideo: horum dimidiatam partem pauperibus do. Singula verba ſuam emphaſim habent. Non perpetuò is mihi erat animus, vt facilè aliquid bonorũ meorum aliis communicarem, ſed potius alienis inhiabã diuitiis. Iam porrò tantum profecit apud me aduẽtus tuus, ô Chriſte, vt etiam dimidiatas meas diuitias non dubitem in pauperum vſus diſtribuere. Nec alienis bonis liberalem & munificũ me putes, atque ex iniuſtè acceptis bonis aliis me velle commo-

dare. Dimidium bonorum meorum do pauperibus. Do,inquit,iam,confestim,festinãter,omni repulsa mora, omni postergata tergiuersatione.Sed multos defraudasti,ita vt vel ex alienis bonis viuere posis.Neque hoc velim, ô Domine. Si enim aliquẽ defraudaui,reddo quadruplũ. O bone Zachæe, tu in multorum ore versaris,& quasi populi facta es fabula:at quotusquisque est qui tua velit sequi vestigia? Omnes sumus Euangelici,sumus Christiani,& nescio quid non.Sed qui animum inducat,quæ fraude accepit, iustè velle restituere, hic rarus auditur.Enimuero locus hic postulare videtur tractatũ de fraude quæsitis bonis,& horum restitutione.Sed quoniam hæc disputatio nos longiùs quàm par est, ab instituto nostro abduceret,differemus illam in locum commodiorem. Profectò D.Augustinus ad Macedonium scribens apertè dicit: Si res aliena propter quam peccatum est,reddi posit,& non redditur,pœnitentia non agitur, sed simulatur. Si autem veraciter agitur,non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.Si,vt dixi,restitui potest, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.Sed hæc,ceu diximus,aliàs.Nunc procedendum est in contextu nostro.

Vide D. Tho. Secũ. Secundæ. quæst.62.
Epist.54.

Ait Iesus ad eum: Quia hodie salus domui huic facta est, eò quòd & ipse filius sit Abrahæ.

Et hactenus quidem euidentisimis argumentis probauit Zachæus se non amplius esse Publicanũ, sed potius pœnitentem,& Christo bene dignum discipulũ.Superest itaq; vt etiã Christus sese à Iudæorum contumeliis excuset, atq; doceat quòd meritò ad Zachæum diuerterit. Hodie, inquit, domui huic salus à Deo facta est, eo quòd & ipse sit filius Abrahæ. Vos Iudęi iniquum putatis me fecisse quòd ad hunc diuerterim, quasi ille ad populum Dei nõ pertineat, quum adhuc sit, prȩputiatus,nec vobiscũ in religione vestra cõmunicet.Ego autẽ ob hoc solũ ad eũ diuerti,quòd ipse sit filius Abrahæ.Et salus quȩ illi cõtigit,nõ humana est,sed cælestis,à Deo nimirũ illi veniẽs.Atqui vos estis qui audetis Deo temerariè obstrepere,legesq; præscribere quas ipsi non sit integrum trãsilire.Salus familiæ huic vniuersæ contigit à Deo,qui solus nouit quos velit inter filios Abrahæ numerari. Hoc itaq; in loco soluitur magna illa & celeberrima quæstio,quæ mota fuit tempore Apostolorum, nimirum quinam sint veri filij Abrahæ.& illa,An ne ad Gẽtes etiam salus pertineat. Christus autem breuisimis verbis hoc in loco ostendit illos tãtùm inter

filios Abrahæ reputari, qui fidem & pia opera Abrahæ sectantur, quemadmodum etiam Paulus & Iacobus veros Abrahæ filios describunt. Paulus siquidem dicit in Romanis

Rom.9. suis: Non omnes qui ex Israel sunt, ij sunt Israelitę: neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij: sed in Isaac vocabitur tibi semen: id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine. hoc est, qui ex promissione facta Abrahæ regenerantur in Christo. Et iterum capi-

Rom.4. te.iiij. testatur, Abrahamum patrem esse non solùm eorum qui sunt ex circuncisione, sed etiam illorum qui sectantur vestigia fidei Abrahæ, & eius fidei quam hic habuit nondum circuncisus. Ad hunc itaque modum & Zachæus filius Abrahæ factus est, licet non fuerit circuncisus. Sicut enim Abraham non circuncisus credidit in futurum Christum, ita & Zachæus non circuncisus credidit in præsentem Christum. Et sicut Abraham promissione accepta nihil difficile factu sibi existimauit pro Dei nomine: ita & Zachæus in hospitium suscepto Christo, nihil ipsi præponit, paratus est omniũ terrenarum rerum iacturam facere, modò Christum propitium habere possit. Cæterùm quoniam Iudæi hæc non intelligebant, sed omnem iustitiam externis metiebãtur cultibus, Zachæum non agnoscunt pro fratre suo, sed indignum arbitrantur eum, quocum vir bonus aliquid commercij habeat. Nec mirum est hæc sic fieri à Pharisæis & Iudæorum vulgo, cùm postea videamus etiam Apostolos post acceptum spiritum grauiter & difficilè Gentiles ad consortium fidelium admittere: qua de re Lucas noster in libro secundo historiæ suæ. Tu porrò Anabaptista peruerse, hic vide etiam eum esse Abrahæ, imò Dei filium, qui non vendidit omnia, & dedit pauperibus, sed qui solum dimidium bonorum suorum dedit pauperibus, & quæ fraude abstulerat, in quadruplo restituit. Sequitur in contextu.

Venit enim filius hominis quærere & saluum facere quod perierat.

Et hæc mihi videntur à Christo adducta in excusationem sui, scilicet vt probaret se meritò ad Zachæum intrasse. Sicque erit sensus: Vos Iudæi me calumniamini quòd ad Ethnicum & Publicanum diuerterim. Atqui Ethnicus non est, qui fidem Abrahæ habet, & qui operibus piis fidem suam integram probat. Verùm Zachæus talis est, ergo immeritò accusor quòd ad ipsum diuerti. Quòd si hoc vobis persuasum nõ

est,sed putatis eum esse improbũ, & multis sceleribus adobrutum:neq; sic decebat me illius fugere consortiũ: Venit enim filius hominis quærere & saluũ facere quod perierat.Sic alibi etiam se excusat contra Pharisæorũ murmurationes,cũ parabolas de oue centesima perdita, & de drachma perdita illis obiiceret.Et cũ Christus offensos sibi haberet Pharisæos ob conuersionẽ Matthæi,inquiebat:Non opus est valentibus medico,sed malè habentibus Et:Non veni vocare iustos,sed peccatores ad pœnitentiam.Fidelis ergo sermo(placet enim verbis Pauli hanc finire historiã)& omni acceptione dignus, ꝙ Iesus venit in hunc mundũ peccatores saluos facere,quorũ primus ego sum.Iam itaq; ad cõsequentiã textus lætis animis accedimus,perpetuò hoc meditantes,& in hoc intenti,vt recipiamus Christum in hospitium cordis nostri, vt sub finem vitæ huius ille dignetur nos vocare ad hospitium suum. *Luc.15.* *Matt.9.* *1.Timot.1.*

Hæc illis audientibus, adiiciens dixit parabolam, eò quòd esset prope Hierusalem, & quia existimarent quòd confestim regnum Dei manifestaretur.

Quòd si hæc ad superiora quæ iam præcesserunt referre volumus, necesse est vt intelligamus & perpetuò cogitemus, Iudæos,quicquid vspiam in prophetis exstit de salute nobis per Christum dãda,intellexisse de salute aliqua externa,sicut & regnum Christi perpetuò sperant externum:qua de re etiã in superioribus nonnihil diximus.In Esaia legimus:Super solium Dauid, & super regnum eius sedebit,vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia,amodo & vsq; in sempiternum.Et in Hieremia sic: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo Dauid germen iustum,& regnabit rex,& sapiens erit,& faciet iustitiam & iudicium in terra.In diebus illis saluabitur Iuda,& Israel habitabit confidenter.Sed has prophetias non interpretantur neq; intelligũt de regno Messiæ, hoc est Christi nostri,quo regnat in cordibus fidelium, facitque hos pedibus suis conculcare quicquid est iniustitiæ & iniquitatis:imò tale & optant & sperant & expectant regnum,quale habuit Saul, Dauid,Salomon,& alij reges Iuda.Sperãt autem suum illum quem frustra expectant Iudęorum regem,sedem suã siue solium suum locaturũ in regia ciuitate Hierosolymorũ.Hæc igitur si rite obseruaueris, facilè intelliges quare Lucas noster tam diligenter perscripserit quo loco & quo tempore Christus sequentẽ parabolam recitauerit.Duo autẽ dicit,imò tria,si negotium altius cõtemplari volumus.Primò *Esa.9.* *Hier.23.*

dicit Christus se venisse ad quærendum & saluandum quod perierat: non autem loquitur de oppidis vel castris Iudæorū recuperandis, sed de animabus quæ propter peccatum venundatæ fuerant Satanę, redimendis. Secundò erat Iesus prope Hierusalem, non vt inde effugaret Herodem & Pilatum, non vt ibi solium suum poneret, sed vt ibi post multa opprobria flagella & crudelissimam passionem, turpissimam mortem crucis subiret. Tertiò, Iudæi putant Christum in breui manifestaturum regnum suum, vt qui per miracula & signa indies magnificētius suam potestatem exerceret, iamq; ascenderet ad ciuitatem regiam. atqui Christus ideo Hierosolymam adit, vt in breui suam infirmitatem expressius nobis manifestet. Aut si Iudæi quærunt manifestationem regni Christi, aperiant oculos cordis sui, & fide videant quantus rex sit Christus noster, vt qui in cruce moriens, eum qui mortis habuit imperium, deuicit, destruxit atque confecit. De tali regni sui manifestatione inquit: Cùm exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Et ipse Christus iterū: Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. De huiusmodi manifestatione regni Christi etiam loquitur Paulus ad Colossenses scribens, quòd Christus delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrariū nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci: & expolias principatus & potestates traduxit confidenter palàm, triumphans illos in semetipso, &c. Et quidem hæc hactenus super verba Lucæ. Iam verba Christi continenter audiemus.

Ioan. 8. *Ioan. 12.* *Coloss. 2.*

Dixit ergo: Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reuerti. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos: Negotiamini dum venio.

Sæpissime admonui, parabolas non in hoc adductas à Christo, vt necesse sit singulas illarum partes discutere, & quę singulę sibi velint curiosius inuestigare, sed suffecerit nos scire quæ Christus nos in vniuersum hac parabola admonere voluerit. Quòd si quid habent parabolę quod aliquo modo vel fidei vel moribus nostris adaptari potest, nec illud silentio prætereundum esse putamus. Igitur si statum totius huius parabolæ quærimus, talis erit. Dominus non ignorans quàm præposterè ac stultè quidam sentirent de regno ipsius (ceu diximus) hac parabola indicare voluit se non venisse in carnem vt aliquem condemnet (non enim misit Deus filium suum vt iudicet mundum, sed vt sal-

uetur mundus per ipſum) vel vi opprimat, ſed olim ſe venturum ac rationem ſumpturum de omnibus bonis in nos collatis. Tum inſtare tempus in quo ſerui frugi ineffabilibus bonis honorandi ſint, ſerui verò nequam extremis ſuppliciis afficiendi. Interim admonet vt omnes & ſinguli, donec ipſe rediturus eſt, egregiè ſuum officium obeant, & acceptis bonis probè & cum commodo proximorum vtantur. Parabola itaque iſta habet duas partes, quarum prima eſt de Iudæis pertinaciter incredulis, quale reportaturi ſint præmium pro contempto Meſsia ſibiipſis promiſſo & miſſo, ſed minimè agnito vel ſuſcepto. Altera pars huic inſerta, per occaſionem ſcilicet, de ſeruis bonæ vel malæ fidei, quam mercedem vtrique ſint reportaturi à Domino. Hic nimirum ſtatus eſt & rerum ſumma totius parabolæ. Quis enim eſt homo ille nobilis, niſi Ieſus Chriſtus Dei & hominis filius? Hic enim non poteſt non nobilis eſſe, ſiue diuinam, ſiue humanam ipſius naturam inſpexeris. Iuxta diuinam, Rex regum, & dominus dominantiũ in ſcripturis appellatur. Iuxta naturam humanam, certũ eſt quòd ex regali progenie Dauid prognatus eſt: vnde & filius Dauid dicitur, & ſuper ſoliũ Dauid patris ſui ſedere. Hic nobilis in regionẽ longinquã abiit. Quãdo Chriſtus exiuit à patre, & venit in hunc mundum, quandò exinaniuit ſemetipſum, & formã ſerui induit, quãdo in ſimilitudinẽ hominũ factus eſt, & habitu inuentus vt homo: hæc fuit longinqua regio: quia genus humanum longè abierat per peccatum à deo, ita vt à peccatoribus iam ſalus lõgè abeſſet. Sed quo nomine in regionẽ hanc venit? Vt acciperet ſibi regnũ. Quod vel quale regnum? Hoc nimirum, quod Diabolus hactenus à primo peccato Adæ occupauerat, ſic vt appellaretur iã princeps mũdi, & à maiori hominum parte pro deo coleretur. Diabolus enim regnabat ex voto tã in animabus quàm in corporibus hominũ, vt qui ſibi certiſsimo chirographo obſtricti fuerant, ſicut in ſuperioribus ex D. Paulo deduximus. Hoc regnum accepit Chriſtus, quando exaltatus à terra, omnia traxit ad ſe ipſum. In cruce enim pendens, ſicut ſupra diximus, triumphauit hoſtes ſuos, fortem illum vicit & alligauit, & ſpolia eius rapuit. Hoc cum feciſſet, iamque potiretur regno ſuo, rediit, iuxta hoc quod in Euangelio diſcipulis dixerat: Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Vocauit autem ſeruos ſuos decem, hoc eſt, non vnum, ſed

plures (est enim hic positus certus numerus pro incerto) & dedit eis decē mnas, hoc est multa dona, & ait illis: Negotiamini donec veniā. Quos seruos hic dicit? Certè Apostolos præcipuè, & alios horū in prædicādo Euangelio successores. His etenim varia contulit spiritus sancti charismata, emisitq; illos vt acceptis donis sic vterentur, vt quos sibi redemerat Christus, illi continerent in officio: & si qui adhuc non submisissent colla sua Christi iugo, auxilio spiritus sancti vincerent, Christóque Domino tributarios facerent. Huc pertinet quod Christus Apostolis dicit: Ego vos elegi, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Et iterum: Eritis mihi, inquit, testes in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Et rursum: Ite, baptizate omnes gentes, docentes eos seruare quæcunque præcepi vobis. His nihil aliud voluit significare, quàm quod hic dicit, Negotiamini dum venio.

Cives autem eius oderant eum, & miserunt legationem post illum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos.

His verbis Iudæorum impietatem arguit, qui licet viderent quàm potens esset Christus verbo & facto, tamen noluerunt eum pro rege acceptare. Videbant quòd dæmonia coram illo subsistere non possent, sed ad nomen Christi fugere cogebantur. Videbant sub morte Christi, solem, lunam, & stellas agnoscere Christum Dominū & creatorem suum. Videbant etiam durissima saxa cōfringi: at horum corda sic indurata erant, vt se ei opponerent, cui omnes aliæ creaturæ summum deferebant honorem. Vis audire vbi dixerint: Nolumus hunc regnare super nos? In Euangelio: Non habemus regem nisi Cæsarem. Et iterum: Noli scribere, Rex Iudæorum. Quid si & alia adiecerim testimonia, quæ probant quantum abhorruerint Iudęi à spirituali Christi regno? Cer-
Acto.4. tè in Apostolorum actibus legitur, quòd Principes sacerdotū & seniores populi denunciarunt ipsis Apostolis ne omni-
Acto 9. no loquerentur neque docerent in nomine Iesu. Ad hoc
1.Corin.15. etiam pertinet quod Paulus accepta à principibus potestate,
Acto.15. tā crudeliter conatus est eradicare vniuersam Christi Eccle-
Matth.11. siam. Maluerunt enim stulti Iudæi Moysis graue onus ferre, quàm leuissimo iugo Christi colla sua submittere. Sed hæc hactenus. Sequitur in contextu.

Et factū est vt rediret accepto regno, & iussit vocari seruos quibus dedit pecuniam, vt sciret quantum quisque negotiatus esset.

Hanc sententiam Paulus satis interpretatus est quando

ſcripſit: Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chri- 2.Cor.5.
ſti, vt referat vnuſquiſq; propria corporis prout geſsit, ſiue bonũ, ſiue malũ. Immo iuxta quod Chriſtus in Euangelio dicit, de omni verbo otioſo quod locuti fuerint homines, reddent rationẽ Deo. Cæterum reditus ille, extremus Domini aduẽtus eſt, de quo ſcriptura multis in locis teſtatur: Viri Galilæi, inquiebat Apoſtolis angelus, quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cælũ, ſic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum. Et Chriſtus ipſe in Ioannis Euãgelio inquit: Pater non iudicat quenquã, ſed omne iudiciũ dedit filio. Iam quod ad ſeruos adtinet, nõ eſt vt plus æquo in his inquirendis curioſi ſimus. Diuis Apoſtolis, ſicut diximus, hæc prouincia delegata fuit, vt poteſtate & donis à Deo acceptis vterentur ad ædificationem Eccleſiæ, & ad ſtructurã corporis Chriſti. Ex horum numero erat qui in Corinthiis dicit, Vnuſquiſque propriam mercedẽ ac- 1.Corin.3.
cipiet ſecundum ſuum laborem. Dei enim ſumus adiutores, Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis. ſecundum gratiam Dei quæ data eſt mihi, vt ſapiens architectus fundamentum poſui, &c. Et rurſum in altera ad Corinthios: Pro Chriſto le- 2.Corin.5.
gatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Quod hic additur in parabola, nobilem ideo vocaſſe ſeruos, vt ſciret quantum quiſque negotiatus eſſet, humano more dictum eſt, non vt quis putet Chriſtum noſtra latêre opera, cum ipſe ſciat, iuxta Euangeliſtam, quid ſit in homine: & omnia, ſicut Apoſtolus dicit, nuda & aperta ſint oculis illius. Obſeruandum & hoc, quòd non exprimit quanto tempore nobilis ille aduentum ſuum diſtulerit. Filius enim hominis hora quam neſcimus, & die quam non putamus aduenict: hoc quod in aliis Euangelij verbis docuimus. Sequitur.

Venit autem primus dicens: Domine, mna tua decem mnas acquiſiuit. Et ait illi. Euge bone ſerue quia in modico fuiſti fidelis, eris poteſtatem habens ſupra decem ciuitates.

Si per vnum ſiue primum hunc ſeruum, intellexeris partem aliquã piorum paſtorum, facilis erit interpretatio. Mna illa nobis ſignificat donum in paſtores collatum. Præfectura decem ciuitatum ſignificat abũdantem & copioſam illam mercedem quæ piis miniſtris debetur: vt non ſit neceſſe hoc in loco plurimum diſquirere quænam ſint illæ decem ciuitates quarum præfecturam nobilis ille frugi ſeruo ſuo commiſit. Vis audire ſeruum fidelem, qui domino ſuo rationem

reddere paratus est, quique vnica mna plures lucratus est? Audi Apostolum rursum dicentem: Ego plus omnibus laboraui. Et iterum, Certamen bonum certaui, fidem seruaui, cursum consummaui, & ideo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex. Tu autem hic duo in bono seruo obserues velim. Quòd non ait, seruus inutilis sum, quod debui facere feci: sed audacter exponit quàm fidelem se in ministerio suo præstiterit. Dein quod ait: Domine, mna tua acquisiuit decem mnas, nimirum omne benefactum ad Dominum referens, vnde gratiam benefaciendi acceperat. Sic enim debemus nostra ostentare bona opera, vt interim non obliuiscamur vnde illa bonitatem suam acceperint. Postremò & hoc non est transmittendum silentio, quòd Dominus ipse dona sua extenuare videtur, cũ ait seruum in modico fuisse fidelem. Atqui vile vel modicum esse non potest, quod Dei beneficio nobis confertur. Longè enim maius est quicquid ille nobis dat, quàm vt nos tale quid mereamur. Discamus itaque & nos, ne in immensum extollamus beneficia nostra quæ subinde in proximos conferimus. Quæ sequuntur, eandem habent interpretationem: sic enim progreditur Christus in parabola sua.

Et alter venit dicens: Mna tua fecit quinque mnas. Et huic ait: Et tu esto super quinque ciuitates.

Et hic bonus & frugi seruus est. licet enim minus donorũ acceperit, quàm prior de quo iam diximus, tamen & nummis illis bonis vsus est in Dei gloriam, & proximorum salutem. Multipharíam enim Dominus impartitus est nobis dona sua, huic illud donum, illi aliud: omnia autem in hoc contulit, vt alter alterum ædificet, instruat, &c. Sic enim Apostolus in Romanis suis inquit: Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, habentes donationes secundum gratiam quæ nobis data est, differentes, &c. Deinde docet idem Apostolus quis & quàm varius sit donorum vsus, sicut qui volet in Romanis legere potest: Nos enim breuitati studemus. In huius serui classem licebit tibi ponere successores Apostolorum, Timotheum, Titum, Epaphroditum, Lucam, Clementem, Ignatium, Polycarpum, & eius monetæ alios, qui licet in donorum possessione Apostolis primoribus fuerint inferiores, tamen officium suum gnauiter executi sunt, dignam-

Rom. 12

que tantis laboribus mercedem acceperunt.

Et alter venit dicens: Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario. timui enim te, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.

Hic eorum typum gerit qui nusquam non Deo obstreperos se præbent, perpetuóque conqueruntur se Dei donis destitutos, & ideo se non posse bene agere, quum tamen impij cessatores sint, neque faciant quod facillimè facere possent. Sic ergo duplici nomine semetipsos reos agunt, tum quòd nihil boni operantur, tum etiam quòd impietatis suæ authorem volunt facere Deum. Nemo certè est qui non plura facere posit, quàm faciat: nemo itaque est qui meritò conqueratur se Dei gratia porrò destitutum. Non ergo Deus, sed nosmetipsi perditionis nostræ causa sumus. Hinc est quod Paulus & Corinthios & Timotheum suum hortatur, ne gratiam acceptam negligere velint. Ad hunc enim dicit: Noli negligere gratiam quæ tibi data est. Ad illos verò: Adiuuantes, inquit, exhortamur vos ne gratiam Dei in vanum recipiatis. Hoc ergo in loco arguuntur qui acceptis à Deo donis tam spiritualibus quàm corporalibus nolunt his vti ad ædificationem Ecclesiæ. Arguuntur etiam illi qui bona quæ certò sciunt bona esse, agere negligunt, & cætera quæ nesciunt, curiosius quàm par est inuestigare contendunt. Sic nostra tempestate solent multi has & similes iactare voces: Animus quidem meus gestit ea facere quæ pietatis sunt: at in tot tantisque Doctorum dissensionibus quid faciam? Alius prædicat sic, alius verò sic. Sed audi obsecro qualis scorpius sub hoc lapide latitet. Fatemur, heu dolor, multas easque periculosas esse dissensiones inter doctos huius seculi, vel potius inter verè doctos, & eos qui sibi doctrinam arrogant, de aliquibus articulis ad religionem nostram spectantibus: sed tu harum causa, si officio tuo defueris, nihilominus pœnam dabis. Quî sic? Audi. Primùm, quia in his de quibus non controuertitur, cessatorem agis. Secundò, quia nõ cupis eam partem obtinere quæ verior sit, sed quæ tibi vt facias, facilior. Exemplis te docebo quæ velim. In controuersia de ciborum delectu, magis cupis eam partem obtinere quæ gulæ faueat, quàm quę vẽtri repugnat. In confessionis sacramẽtariæ tractatu, mauis eam partẽ obtinere quę illã abolitam, quàm quæ confirmatam contendit. Addam. Iam inter partes de aliquibus articulis conuenit: quòd si solam & vnicam veritatem

quæritis, cur non quæ à vobis reiecta ſunt hactenus, iam iuſſu doctorum veſtrorum recipitis? Ex his tu cætera diſce. Certiſsimè conſtat maiorem partem partium non quærere Chriſtum, ſed ſeipſos, malléq; ad voluptatem ventris, quàm ad voluntatem Dei viuere.

Dicit ei Dominus, De ore tuo te iudico ſerue nequam. ſciebas quia ego homo auſterus ſum, tollens quod non poſui, & metens quod non ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego veniens cum vſuris vtique exegiſſem illud?

Tam certa ac iuſta ſunt Dei iudicia, vt etiam iuxta conſcientiarum noſtrarum teſtimonia Deus nobis iniuriam non faciat. De ore, inquit nobilis ille ſeruo ſuo, tuo te iudico ſerue nequam. Certè ſi nequam hic ſeruus certò perſuaſum habuiſſet Dominum ſic auſterum eſſe, non abſcondiſſet talentum, neque otium egiſſet, ſed omnem impendiſſet operam vt vel tantillum lucraretur. Atqui non timor cohibuit illum à negotiando, ſed torpor & ignauia. Sic & nos ſolemus prætexere aliquando neſcio quas cauſas, cum mens etiam noſtra certò ſciat rem ſe aliter habere. Et fieri quidem poteſt vt homines aliquandiu fallas: ſed vt Deum lateas vel fallas, impoſsibile eſt. Ad ſuperiora exempla me recipiam, quæ licet odioſa ſint, tamen aperta ſunt. Hic iam & talis quorundam malè Chriſtianorum prætextus eſt, rebus in Eccleſia ſic perturbatis. Ego, inquit aliquis, ſimplicior ſum, & rerum ſacrarum rudior, quàm vt poſsim certò iudicare vtri partium adhærere debeam. Huic ego reſpondeam verbis Chriſti: De ore tuo te iudico ſerue nequam. Si rudior es quàm vt certò iudicare poſsis: quî fit vt alteris neglectis ad alteros concedas? Quî fit quòd contemptis veteribus ſectaris noua? Hic appello conſcientiam, quæ ſpiritum Domini non latet. An non malitia potius in cauſa eſt, quàm inſcitia? Non ſectaris quæ tibi vera videntur, ſed quæ genio tuo grata eſſe noſcuntur. Vide ergo, immo caue, ne dum conaris excuſare peccatum tuum, potius accumules. Sed quid de illis dicemus qui cum multas mnas à domino acceperunt, hoc eſt multa Dei dona quibus hoc tempore Eccleſiæ prodeſſe poſſent, ipſi nolunt vel ſemel manum ſuam admouere ad aratrum? Inuenias enim hodie non indoctos & imperitos viros, qui dum vel ad munus concionandi, vel gerendi magiſtratus officium vocantur, obiiciunt: Grauis & moleſta eſt functio, ad quam vocor: & quanquam dona quædam mihi

contulerit Dominus, agnosco tamen illa nondum esse tanta quanta requiruntur. ne quid ergo peccem, priuatus viuam. Hæc quidem prætexunt, cum alia sint quæ illos à recto officio cohibere soleant. Verentur nimirum ne delicatum & cõsuetum ocium perdant, verentur ne prædicando vel scribendo quod verum est, multorum offensam incurrant. Malunt enim in ocio & cum fauore mundi hic bene viuere, quàm Christi nomine aliquem laborem subire. Sed tantæ supinitatis (scio) illos olim pœnitebit. Ponamus ante oculos nostros (placet enim hoc in loco verba D. Gregorij adiicere) illum tantæ districtionis diem quo iudex veniet, & rationem cum seruis suis quibus talenta credidit, ponet. Ecce in maiestate terribili inter angelorum & archãgelorum choros videbitur. In illo tanto examine, electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & vnusquisque quid sit operatus ostendetur. Ibi Petrus cum Iudæa conuersa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus conuersum, vt ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaiam, ibi Ioannes Asiam, Thomas Indiam in cõspectum sui iudicis conuersam ducet. Ibi omnes Dominici gregis arietes cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt. Cùm igitur tot pastores cum gregibus suis ante æterni pastoris oculos venerint, nos miseri quid dicturi sumus, qui ad Dominum nostrum post negotium vacui redimus? qui pastorum nomen habuimus, & oues quas ex nutrimento nostro debeamus ostendere, non habemus? Hic pastores vocati sumus, & ibi gregem non ducimus. Et hæc quidem hactenus ille, qui certe in re seria ludere noluit, nec debuit: sed ostendere voluit quàm strictam rationem reddituri sint, quibus populus Domini commissus est. Cæterum quoniam iam diximus de illis qui nolunt populum Domini pascere, etiam si maximè possint: non absurdum nec superuacaneum opinor fuerit & de eis dicere qui neque vocati, neque satis docti vltro se ingerunt, & aliorum officia temerè inuadunt. Sed de his bestiis alibi disseremus.

Hom. 17. in Euang. Histo.

Et astantibus dixit: Auferte ab illo mnam: & date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei, Domine, habet decem mnas.

His verbis significatur rursum, frugi seruum quanto diligentior fuerit in operando, tanto etiam maiorem reportaturum mercedem: seruum verò nequam duplici pœna punien-

dum. Primò, quod habet auferetur ab eo: secundò nihil omnino illi dabitur. Nec est opus vt hic multum operę vel verborum insumamus in disquirendis illis qui domino respon-sant, & quasi ignoranti indicant quòd frugi seruus decem mnas habuerit. Sed quæ sequuntur, totum negotium manifestius explicabunt: sic enim Lucas Domini verba subiungit.

Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit: ab eo autem qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

Quòd si hæc Domini verba ad præsentis mundi statum referre voluerimus, non erit difficilis locus. Certò siquidem constat eum qui donis Dei fideliter vsus fuerit, sua fidelitate tantum mereri, vt longè plura accipiat. Qui autem nec paruo dono bene vtitur, is indignus est cui maiora committantur: hoc quod in aliis Euangelij locis Christus ipse testatus est. Et in rebuspublicis videmus eos tantùm ad altiores gradus prouehi, qui in minoribus constituti bonam spem de se præbuerunt. Sic Paulus ex fidelissimis Diaconis iubet ordinari Episcopos. Breuiter hæc Domini verba significant, diuinam opem non cessantibus, sed industriis, & pro sua virili conantibus, auxilio esse solere. Auget enim Dominus dona sua gratis, piis, & piarum rerum studiosis: ingratis verò & ignauis non solùm non auget dona sua, sed etiam quæ videntur habere, ab eis aufert, vt etiam pòst si maxime illis vti velint, minimè habeant. Aperto exemplo quod velim explicabo. Finge aliquem multas habere diuitias, & ab inopi pro auxilio inuocatum: atqui ille auxilium denegat, etiam si facillimè huic opitulari possit: verum post vnum atque alterum diem diuiti illi omnia sua bona vel incendio pereunt, vel furto sustolluntur. Eat igitur talis & post ferat auxilium inopi. Sed hæc hactenus. Quæ hic desiderari possunt, in Matthæo nostro explicasse nos confidimus.

Veruntamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.

Hæc propriè ad Iudæos pertinent, qui impietatis suæ meritas pœnas dederunt, & partim adhuc dant. Et oh fœlices & multum fœlices nos, si illorum exemplum nos prudentiores reddiderit. Certè quisquis Domini iugum temerarius excusserit, pœnas illas grauissimas nunquam effugiet. Oramus quidem quotidie, sicut à Christo admoniti sumus: Pater noster qui es in cœlis, adueniat regnum tuum: sed in-

terim regnat peccatum in nostro mortali corpore, regnat Satanas, regnat mundus, regnat in nobis innumera scelerum turba. Atqui non ignoramus quod Christus dixit: Nemo potest duobus dominis seruire. Et Paulus inquit: Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. Summatim dicam: Rex tuus est in cuius castris militas, cuius officia obis, cuius voluntati obtemperas. Iam qui alio domino pręter & extra Christum inseruit, quę & quanta pœna illum maneat, ex Domini sententia iam accepimus. Certè magna pœna est & horrore plenissima, corã Christo interfici, sic interfici, non vt non viuas deinceps, sed vt in æternum pessimè viuas: sic inquam viuas, vt mortem sis desideraturus, sed perpetuò non inuenturus. Necesse est itaque vt ex animo optemus Christi regnum in nobis obtinere: quòd haud dubiè futurum est, siquando ex corde & ardentissimis precibus ad Deum patrem nostrum clamauerimus: Pater noster qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum. Adueniat inquam regnum tuum, vt tu in nobis, & nos in te regnemus. Adueniat regnum tuum gratiæ & misericordiæ, quibus pater benignissimus in pectoribus sanctorum regnas, eiectis mundo, Satana & carne, hostibus humani generis. Sed hæc alias: iam Christi in vrbem Hierosolymorum contemplabimur ingressum. Det Dominus vt nos simus veri & pacifici Hierosolymitani, vt & ad nos dignetur Dominus per suam gratiam ingredi.

Et his dictis præcedebat ascendens Hierosolymam. Et factum est, cum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam, ad montem qui vocatur oliueti, misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum quod contra vos est: in quod introeuntes inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo vnquam hominum insedit: soluite illum, & adducite. Et si quis vos interrogauerit, quare soluitis? sic dicetis ei: Quia Dominus operam eius desiderat.

Plurimum certè pondus addit Christi in nos charitati, & rursum nostram in ipsum charitatem auget, si perpenderimus illum non coactum nec inuitum pro nobis esse passum, sed voluntarium, vltroque illum accessisse ad locum mactationi suæ à patre destinatum. Quòd enim Christus non ignorarit quæ & quanta se manerent tormenta Hierosolymis, in superioribus copiosè demonstratum est. Sed nos omissis omnibus ambagibus, ad ipsam historiam accedemus, visuri quomodo Christus rex noster regnũ suum velit instituere,

quod Pharisæi etiam in proximo esse putabant, tum cum Christus ad vrbem regiam proficisceretur, hoc quod antea audiuimus. Christus itaque Dominus noster quia iam proximus erat vrbi in qua pati volebat, ac ideo pati vt nos assereret in libertatem filiorum dei, ideo ingrediens iam vrbem regiam, Regem ac liberatorem se esse populi sui spectaculo quodã insigni declarat, qui videlicet venerit asserturus credentes in se. Rex autem à regendo appellationem habet. Oportet autem ante omnia regem sapere siue sapientem esse, deinde & potentem, qui sibi concreditos & sciat & possit liberare tueriq́ue. Quòd autem Rex noster dominus Iesus & sapiens sit & potens, ante omnia in hoc loco demonstratur. Reges quidem huius seculi non nouerunt quid vel in vicinis fiat ædibus, nisi sit qui prius exploret, deinde ipsis referat: Rex autem noster Christus dominus omniscius est, cuius oculis omnia patent. Huc enim pertinet quòd locum certum ostendit, in quo pullum asinæ alligatum inueniant discipuli. Nam hoc ad diuinam prouidentiam pertinet. Poterit ergo Dominus noster Rex esse totius orbis, vt qui & audit & videt omnium in terris vota & necessitates. Quòd autem ad potentiam adtinet, Rex noster omnipotens est, omnium corda & animos in sua potęstate tenens. Ideo enim, Et si quis, ait, vos interrogauerit, quare soluitis? dicite: Dominus his opus habet, & confestim dimittet eos. Et hæc quidem aperta sunt, nihilque dignum curiosiori inuestigatione habent, nisi quis allegoriam tractare vellet, quæ sicut pulchra hac in historia occultatur, ita & facilis est, & à me in Matthæo nostro pro tempore sufficienter exposita. Quare autem Christus Iesus præter suum morem sic voluerit ingredi Hierosolymam, series contextus docebit. Tria præcipuè hic consideranda sunt, quæ admonuimus etiam antea: Christum vltro accessisse ad locum vbi pro nobis post diras passiones sustineret turpissimam mortem crucis. Hinc & nos discamus voluntariè crucem Christi, hoc est, quam Christus nobis imponit, in humeros nostros suscipere, & patienter omnia aduersa pro Christi nomine tolerare. Secundò audimus Christum nihil latere omnium quæ fiunt. Sic itaque instituamus vitam & mores nostros, ne vnquã oculos ipsius offendamus. Certè qui perpetuò cogitaret se habere omnium suorum cogitatuum, dictorum & factorum inspectorem Deum, difficulter aliquid vel in Deum vel in proximum malè committeret.

mitteret. In Esaia legimus: Quare dicis Iacob & loqueris *Esa.40.*
Israel: Abscondita est via mea a Domino? Omnia, inquit Apostolus, nuda & aperta sunt oculis eius. Hoc nouerat qui *Heb.4.*
in Psalmis dixit: A facie tua quò fugiam? Si ascendero in *Psal.138.*
cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades: Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim manus tua illuc deducet me, &c. Q.d. Quî posses ignorare vias meas, cum nisi te auxiliante ne pedem quidem mouere possem? Tertiò quoniam videmus verbo dei nihil posse resistere, sic animos nostros inducamus, vt non coactè, sed spontaneè domino nostro seruiamus. Dominus enim noster *Psal.15.*
etsi bonorum nostrorum non egeat, tamen ministerium & officium nostrũ desiderat. Potest quidem pedester adire ciues Hierosolymorum: verùm vult & iubet sibi adduci iumenta. Sed hæc plus satis. Sequitur in contextu.

Abierunt autem qui missi erant, & inuenerunt sicut dixit illis, stantem pullum. Soluentibus autem pullum, dixerunt domini eius ad illos: Quid soluitis pullum? At illi dixerunt: Quia Dominus eum necessarium habet. Et duxerunt illum ad Iesum. Et iactantes vestimenta sua super pullum, imposuerunt Iesum.

Alij Euangelistæ huius insoliti ingressus causam adiiciunt eam, quòd scilicet sic scriptum sit in prophetis. Oportuit autem vt omnia quę de Christo in scripturis sacris sunt, implerentur, si modò ille verus Mesias est, de quo nos Christiani nihil penitus dubitamus. Cum itaq; in Zacharia scriptũ fuit, Mesiã Iudæorũ regem olim ingressurũ asina vectum Hierosolymã: certè necesse fuit vt hoc ipsum Christus antequam crucem sustineret, perficeret. Si enim vel vnicum iota quod de Mesia scriptum est, Christus præuaricatus fuisset, vel neglexisset, certè haberent Iudæi incredulitatis suæ non leuem excusationem. Iam verò cum Christus omnia quæ de se scripta erant, vel ad minimum apicem vsque impleuerit: Iudæorum infidelitati nulla excusatio relinquitur. Huc iam pertinet quod alibi Christus dicit: Scrutamini scripturas, illæ enim testimonium perhibent de me. Sed hæc plus satis. Cæterum discipuli audito Domini iussu abeunt, de verbis illius in nullo dubitantes. Non enim potest fieri, vt verum non sit, quod veritas ipsa dixit. Hinc nihil responsant, nihil tergiuersantur, sed confestim obediunt, iussa perficiunt, quod in mãdatis habent exequuntur. Sit ergo factum hoc Apostolorum, nobis promptæ obedientiæ exemplum. Quòd si enim Chri-

sto obtemperauerimus, non potest non fœliciter nobis cedere quod instituimus, hoc quod etiam præsens testatur historia. Nam & discipuli à domino ablegati, omnia inueniunt iuxta quod à Domino ipso prędictum fuerat. Quod verò sequitur discipulos vestimenta sua super asinam imposuisse, quò scilicet Christus commodius insideret, certè diligenter expendendum venit. Discipuli enim sic exequuntur Domini iussum, vt interim tamen aliud, quod à Domino iussi non fuerant, perfecerint siue adiecerint. Tam alacres enim domini iussa capessere debemus, vt quantũ in nobis est, etiam longè maiora adiicere non dubitemus. Sic faciebat D. Apostolus Paulus quando gratis prædicabat Euangelium, licet Dominus ordinauerat bobus triturantibus os non esse obligandum. Sed fortè obiiciet quis quod in Moyse est: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. Custodite mandata Domini Dei vestri quæ ego præcipio vobis. Et rursum: Custodite & facite ea quę præcepit dominus deus vobis. Non declinabitis neque ad dexteram neque ad sinistram. Et rursum: Non facietis singuli quod sibi rectum videtur. Et in eodem capite: Quod præcepi tibi, hoc tantum facito Domino, nec addas quicquam nec minuas. Ergo apostoli peccauerunt, dum præter domini iussum iumento vestes imponunt? Ergo & Paulus nolens domini ordinatione vti, peccauit? Absit procul vt tale quid dicamus. Verus scripturæ sensus & piorum exẽpla nunquam pugnabunt. Quid igitur hic dicemus? Quomodo hunc nodũ feremus, vt verbis domini nihil vel addatur, vel dematur, & interim tamẽ liceat piis etiam alia bona facere opera quę iussi non sunt? Hic maiores nostri distinxerunt inter pręcepta domini, & cõsilia domini. Disputarunt item, nec impiè nec temerè, de operibus supererogationis quæ vocant. Ego simpliciter & breuiter hic me expediam. Nemini licebit impune verbis domini vel adiicere vel auferre, sic scilicet vt præceptis & prohibitis Domini contradicere velit, dicendo bonum malum, & malum bonum: vt quod Dominus dixit, non habendos deos alienos, ita seruandum est: neq; dicendum etiam licere alienos habere deos. Si enim simpliciter verbo dei nihil adiiciendum est, quæ temeritas fuerit adiicere Moysi libris omnes prophetas & vniuersum nouum instrumentum? Sed hæc suffecerint. Est autẽ hic & alia disputatio ex Apostolorum libero facto nectenda, nimirum illa: An perpetuò bonum sit, quod nos bona, quod di-

Laudantur qui faciunt plusquam sibi sit imperatum.

Deut.4.

Deut.5.

Deut.12.

Vide D. Basilium in regulis Monachorum cap.12.

citur, intentione facimus? Ad hoc continuo dicimus: Nequaquam nos perpetuò iustè & impunè facere quæcunq; bona intētione facimus. Exempla in superioribus audita sunt, dum Apostoli prohibebant, & hoc bona intentione, paruulos adduci Christo: & dū turba cæco interminatur ne clamet post Christum. Et D. Paulus non mala intentione persequebatur Ecclesiam Christi, neque tamen ob id bene egit, nihilq; peccauit. Quòd Apostolus persequendo Ecclesiam peccauerit, certum est: sed quòd tantum peccauerit quātum alius qui ex odio vel inuidia, vel aliqua alia causa Christianos persecutus est, hoc non dicimus, sed constanter negamus. Peccatū siquidem semper peccatū est, & nunquam bonum est in se, tamen aliud alio grauius est. Quod itaq; ad bonam intentionē adtinet, dicimus in factis quæ re ipsa peccata sunt: nulla bona intentio sic potest excusare factum, vt peccatum non sit, sed vt minus graue. In factis autem quæ per se bona sunt, potest intentio mala hoc quod bonum in se est, vertere in peccatum: verbi gratia eleemosynas dare, ieiunare, vel orare, in se bonę actiones sunt: at qui per vanam gloriam vel orat vel ieiunat, vel eleemosynas elargitur, nihil boni facit, sed bono malè vtitur, siue vt alibi Augustinus dicit, bonum non bene facit. Sic in rebus indifferentibus intentio bona vel mala, siue, vt alij loquuntur, finis intentus operi pretium facit. Qui copiosiora velit, scholasticos consulat, nos aliò properamus. 2. Senten. distin. 40.

Eunte autem illo substernebant vestimenta sua in via. Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperunt omnes turbæ descendentium gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini: pax in cælo, & gloria in excelsis.

Primum omnium hic velim obserues, quale sit studium vulgi, qualis sit fauor vulgi. Vide obsecro quàm triumphent, quàm gratulentur Christo: sed non diu durabit repentinum hoc gaudium. Hic laudant deum super aduentu Christi, alibi vocant blasphemum, Samaritanum, dæmoniacum, & reliquis eius notæ titulis ornant Christum. Alibi clamant: Non habemus Regem nisi Cæsarē. Tolle hunc, & crucifige. Hic porrò occinunt: Benedictus qui venit Rex in nomine Domini. Sed paucissimis interpretamur verba Lucæ, deinde quorum nos admoneant subiiciemus. Eunte autem illo, inquit Lucas, substernebant vestimenta sua in via. Quis hoc fecit? Matthæus rem expressius posuit. Plurima autē turba, inquit, strauerunt Mat. 21.

vestimenta sua in via: alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Eadem habet Marcus abbreuiator nimirum Matthæi. Occurrunt enim Christo obuiam læti, confitentur Christum esse regẽ illum olim promissum, nunc cælitus præstitum. Palmas ergo virentes & vestes eunti sternunt in viam, victoriæ & fidei testes. His enim ceu arra data sese principi obstringunt, quem sperant victoriis insignem futurum, fidem ipsi dantes, & omnia sua offerẽtes. Veste enim nihil charius, nihil est necessarium magis, vnde hanc non diuendimus, nisi nihil aliud supersit amplius quod necessitati nostræ subueniat. Vestem ergo alicui si impendas, certissimum de te argumentum exhibes nihil te vsque adeo charum ac necessarium possidere, quod non sis illius gratia expensurus. Laudatur hoc nomine Traianus imperator, quòd cum multi milites vulnerati essent in clade Dacorum, fasciæque ad obligandas plagas desiderarentur pro sauciorum copia, vestem sibi Traianus conscidit in eum vsum, eamque sauciis benignè partitus est. Et tantum de prostratis vestibus. Deinde addit quare laudauerint Deum, nimirũ quòd tam magnas virtutes, hoc est tot & tanta miracula viderant Christũ operantem: quorum vtinam post in tempore meminissent, neq; Christum in crucem egissent. Iam quod benedictum regem vocant, huncq; venire in nomine domini acclamant, videtur hunc habere sensum: Hactenus suspensi expectauimus Messiam nostrum, Regẽ nostrum, qui rempu. Israelis restitueret, omniaq; in fœliciorem statum verteret. Et iam adest tamdiu expectatus noster Rex, cui vtinam omnia ex voto succedant, vtinam Dominus deus huius cœptis benignè annuere velit. Quòd verò adiiciunt, Pax in cęlo, & gloria in excelsis, altiorem habet sensum quàm forsan Iudæorũ populus tum cogitabat. Per Christi siquidem mortem pax in cælo facta est, & gloria in excelsis aucta est. Sic enim loquitur Paulus de pace illa quæ in cælis facta est. In Christo enim complacuit, Deo scilicet, omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius siue quę in terris, siue quę in cælis sunt. De gloria porrò quid dicemus? Deus opt. max. non magis glorificari se putat, nisi cum videt humanum genus ad superna respirare. Opinor Apostolum nostrum eò respexisse quãdo dixit: Omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. Videretur enim Deo ignominiosum (absit inuidia dicto) si quos creauit, porrò perde-

Mar.11. *Colos.1.*

ret, nec ad priſtinam fœlicitatem reuocaret.

Et quidam Phariſæorum de turbis dixerunt ad illum: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt.

Quod hic dicitur Phariſæos de turbis Chriſtum allocutos, videtur mihi dupliciter poſſe intelligi, tum quòd fuerint in turba promiſcua, tum etiam quòd non fuerint ex præcipuis phariſæis. Nam ex Ioannis Euangelio diſcimus Sacerdotes & Leuitas illos ad Baptiſtam miſſos, ex Phariſæorum collegio fuiſſe. Ergo putamus hic cum Ieſu fuiſſe Phariſæos non quidem præcipuos & ex Leuitico ordine, ſed plebeios, nec magni nominis. Sanctiſsimi enim illi Phariſæi & inter bonos optimi non facilè prodiiſſent Ieſu obuiam. Phariſæi itaque illi plebeij, vt putamus, audientes populi acclamationem ſatis magnificam, accedunt ad Chriſtum, & præfatione honorifica præmiſſa, admonent velit turbis imperare ſilentium, vt qui maiora de ipſo ſentirent & euulgarent, quàm homini conueniret. Putabant enim regis nomen ad ſeditionem, Domini verò nomen ad blaſphemiam facere. Magiſter, inquiunt, increpa diſcipulos tuos, nimirum ne tam magnifica de te prædicent. Neque enim impunè feres ſi Herodes audierit te vocari regem: & blaſphemum eſt, ſi tu cum homo ſis, patiare te appellari Dominum, hoc eſt Deum. Sed quare hoc Phariſæi? Incertum eſt ex inuidiá ne fecerint, an ex timore, ne aliquando voces illæ excitarent ſeditionem in populo. Sed quid ad hæc Chriſtus? Dico vobis, inquit, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabũt. Hoc eſt, tam impoſsibile eſt vt non deprædicetur merita Dei gloria, vt ſi non homines, certè vel lapides ſint illam celebraturi. Et certe ſic factũ eſt. Crucifixo enim Domino ſtabant omnes noti eius à longè, Deum profiteri timentes quem videbant cruci affixum: ſed his tacentibus, lapides & ſaxa magnificabant dominum. Emiſſo enim Chriſti ſpiritu, ecce terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta ſunt: quemq; homines vel præ timore vel præ perfidia confiteri trepidant, hunc duriſsima etiam elementa Deum mundi ac Dominum aperto ore prædicant. Sic enim Venerabilis Beda loquitur. Sunt qui lapidũ nomine intelligunt gentiles qui Chriſtũ ab Iudęis eiectum magno honore piiſque votis exceperunt. Tu velim hic obſerues Chriſti multiphariam diſpenſationem. Qui alibi ſua miracula non vult deprædicari ab his quibus benefe-

cerat, iam laudatores suos seriosè defendit. Illud modestiæ & humilitatis erat: hoc autem & loci & temporis. oportebat vt Christus non negaret se esse quod erat. Admonet autem nos hic locus, vt à Dei laudibus nunquam cessemus. Semper laus eius in ore meo, inquit Psaltes ille sanctus.

Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses & tu: & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi: nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

Videmus hic magnam Christi erga humanum genus misericordiam, vt qui nec in tanta sua gloria cohibere potuit lachrymas propter exitium Iudæorum, eorum inquam Iudæorum qui diu noctuq; nihil aliud moliebantur nisi ipsum Dominum perdere. Cùm enim appropinquat Hierosolymis, videns ciuitatē, flet super eam. Quare flet? quare lachrymatur? Nisi Lucas noster nobis lachrymarum causas exposuisset, putaret forsitan aliquis Christum ex timore futuræ mortis profudisse tot lachrymas, vt qui sciebat quę se manerent tormenta apud Hierosolymitanos. Atqui non hoc, sed aliud erat. Non suam passionem, sed illorum deflet interitum nam Christus non minus hunc quàm illam præsciebat, hoc quod sequentia huius historiæ declarabunt. Vtinam cognouisses & tu, quę scilicet ego cognosco. Quænam illa? Quæ ad pacem tibi, scilicet esse possent. Sed forsan serius nos horum admones, nec potest hoc periculum vel differri vel vitari. Non, ô boni, non frustra hæc occinimus. Adhuc hæc ipsa dies quam iam viuimus, potest tibi ad pacem omnia vertere, si modò vel iam resipueris, & Dei benignitatem non contempseris. Sed nunquid non bene se habent res nostræ? omnia florent, omnia virent, omnia excelsa petūt: extra omnem teli iactum sumus. Neque hoc verum est, inquit Christus, sed abscondita sunt ab oculis tuis quæ tibi imminent mala. Hæc breuia Domini nostri facta & verba nos multarum rerum admonent, & scitu dignissimarum. Primò quidem videmus magnam Christi in Iudæos charitatem, sicut paulò ante diximus, quæ ipsum mouit sic vt etiam profusissimis suis lachrymis testaretur quanti illos faceret, qualem in illos affectum haberet. Certè Christus hic suo exemplo verificat quod de ipso Propheta testatur: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Discamus & nos, ô boni, compati aliorum miseriæ, nec sinamus fœlicem nostrum successum, fraternum erga

confratres excutere affectum. Flebã quondam, inquit Iob, super eo qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi. Si enim volueris in fœlicitate tua aliorum negligere infœlicitatem, periculum est ne quod hodie illis, cras tibi idẽ fit. Vnde rectè Sapiens quidam admonet, vt in die bonorum nõ simus immemores malorum. Plerunq; enim fit vt iuxta quendam sapientem, extrema gaudij occupet luctus, & voluptas mœrorem habeat comitẽ. Et Iudæi illi non putabant sibi tantum imminere periculũ, sed videbantur sibi belle viuere: sed euentus & res ipsa clamat quàm malè securè egerint. Sed hęc suffecerint super hac re. Meminerimus autem nos Christiani omnem diem præsentis vitæ nobis ad pacem facere, si modò meliorem vitæ conditionem instituerimus. Qui matutinam horam neglexit, vel ad vesperam se virum exhibeat. *Iob.30.* *Eccle.11.* *Prou.14.*

Quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & circundabunt te & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te, & filios tuos qui in te sunt: & non relinquent in te lapidem super lapidem: eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ.

Multum hic exaggerat Christus obsidionem & expugnationem vrbis Hierusalem, nec tamen tantũ exaggerat quantũ rei euentus postea comprobauit, hoc quod tam ex Iosepho quàm ex Egesippo vetustissimis scriptoribus discere licebit. Nos hic de Romanorum tyrannide, vel de Iudęorum captiuitate nihil differemus. Tantum hoc volo meminerimus, Dei iram in reprobos non sic extinctam esse, quin redaccẽdi possit, nisi nos pœnitentiæ operibus faciem, imò misericordiam eius præoccupauerimus. Meminerimus etiam potenti manui Dei neminẽ posse resistere, vtcunq; omnes vires intenderimus. Iudæis multa videbantur obstare quo minus expugnari possent. Iactabant enim templum suum, hoc est cultum illum externum, &c. existimantes Deum propter magnificentiam tanti templi nunquam passurum ciuitatem sanctam demoliri, vtcunque ipsi Iudæi vel impietati vel immundiciei & iniquitati studerent. Hinc apud Hieremiam legimus: Hæc dicit Dominus Deus exercituum, Deus Israel. Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobiscum in loco isto. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum Domini est, &c. Hoc est: ne iactetis templum, sacerdotium, sacrificia, quasi hisce rebus Dominus impensè delectetur, vt propter ista impiis *Egesip.li.5. ca.20. &c.* *Hier.7.*

alioqui vobis parsurus sit semper:& non tã populum pręsentem velit quàm locum,non magis sanctos quàm sancta. Iactatis magnopere templum,sed quod maximè Deus exigit,non profertis. Hæc non minus nobis quàm Iudæis scripta & dicta sint,qui nunquam non iactamus & magnificè deprædicamus nostram religionem & cultum diuinum, quum à vera pietate certè plurimum declinauerimus. Semper oportebat meminisse verborum Domini dicentis: Misericordiam volo,& nõ sacrificium. Alterum in quo confidebant Iudæi, erat bene & firmiter munita ciuitas,& maxima robustaque populi multitudo: sed hæc diuinæ iræ frustra opponuntur. minus enim cõsistere possunt ante Deum, quàm cera à facie ignis durare posit. Si recordati fuissent Iudæi veterum bellorum in quibus ipsi expugnauerunt omnes aduersarios suos infideles, nõ tam vanè fuissent confisi in terrea hæc propugnacula. Oculi Domini contemplantur vniuersam terram,& prębet fortitudinem his qui recto sunt corde. Sed hęc apertiora sunt,quàm vt vllis probationibus opus habeant. Causam porrò Iudaici excidij Christus breui sententia complexus est dicens: Hæc omnia venient super te,eo quòd non cognoueris tempus visitationis tuæ. hoc est,eo quòd patientia Dei abusus es, quòd seruatorem tuum recipere noluisti,quòd Mesiæ tuo inobediens fuisti,&c. Benedictus Dominus Deus Israel,ait Zacharias,quia visitauit & fecit redemptionem plebis suæ. Et iterum: Per viscera misericordiæ Dei nostri,in quibus visitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Visitat etiam nos Dominus multiphariam,&ad pœnitentiam nos misericorditer inuitat. nostrum erit itaque ne patiẽtiam & longanimitatem Dei contemnámus,néve nobis thesaurizemus iram in diem iræ & iusti iudicij Dei. Visitat nos Dominus,hoc est,benigne nos admonet nostri officij, dum nobis omnia facit prospere succedere,dum nobis quæ ad hanc vitam alendam pertinent,benigne largitur, dum facit nos in bona pace securos agere. Porrò si paternam hanc virgam neglexerimus,temereque Domino recalcitrare perrexerimus, periculum est ne tandem in virga ferrea nos visitet. Non desunt Deo adhuc Nabuchodonosores, Holofernes, Titi,& eius generis tyrãni,qui Domino populum suum mansuefacere.aut certè rebelles illi domare possunt. Habet adhuc Dominus vltores suos & vindices, quibus Iudæorum impieta-

tem debellauit, habet peſtem, gladium, famem, beſtias, cæ-lum æreum, & terram ferream. Caueamus itaque ne in nos Dominus hæc mala tandem retorquere pergat. Sed hæc hactenus.

Et ingreſſus in templum, cœpit eiicere vendentes & ementes, dicens illis: Scriptum eſt, quia domus mea domus orationis eſt. Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.

Diuus Gregorius Pontifex ille Romanus hoc loco admonuit, Christum ideo templum intraſſe, & tanta ſeueritate illud purgaſſe, vt oſtenderet ſacerdotes cauſam fuiſſe ruinæ populorum. Sed quid ſibi volunt ementes & vendentes in templo? In Matthæo noſtro cauſam eius mercimonij & nundinationis dedimus: ſed tamen nihil prohibebit etiam hoc in loco aliquid repetere, & hoc ex Diuo Hieronymo. Sciēdum eſt, inquit, quòd iuxta mādata legis, auguſtiſsimo in toto orbe templo Domini, & de cunctis penè regionibus Iudęorum illuc populo confluente, innumerabiles immolabantur hoſtiæ, maximè in diebus feſtiuis, taurorum, arietum, hircorum: pauperibus, ne abſque ſacrificio eſſent, pullos columbarum & turtures offerentibus. accedebat plerunq; vt qui de longe venerant, non haberent victimas. Excogitauerunt igitur ſacerdotes quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad ſacrificia, vendebant: vt & vēderent non habentibus, & ipſi rurſum empta ſuſciperent. Et hactenus quidem ille ſatis quod ad Lucæ contextum adtinet. Et hæc quidem haud dubie ab initio non malis artibus inſtituta fuerunt, ſed vt ſacrificare iuxta legem volentibus non deeſſent hoſtiæ. Poſt verò pietas verſa eſt in quæſtum, & pia deuotio in impiam auaritiam commutata eſt: vnde & Dominus amplius nolebat ferre domus ſuæ prophanationē, ſed flagello ex funiculis facto, ſicut alius Euangeliſta habet, vendentes & ementes eiecit. Subindicauit autem ipſe Chriſtus hoc facto ſacerdotium Iudæorum ad finem appropinquare, meliore nimirum ſuccedente ſacerdotio, in quo nō ſanguis taurorum aut vitulorum, ſed ſanguis immaculati agni Ieſu Chriſti Domini noſtri offerendus eſſet. Vtinam vicarij Ieſu Chriſti Domini noſtri in hoc ſequerentur domini ſui principis paſtorum exemplum, primoq; omnium repurgarent templum, abiectis omnibus quæ plus quæſtus quàm pietatis habēt. Tēplum enim Domini non in hoc conſtructum eſt, vt Mammonæ in illo ſeruiatur, ſed vt ſit domus verbi diuini prædi-

Dan. 14.

cationibus,& reliquo diuino cultui ſacra: hoc quod Chriſtus & verbo & exemplo ſequētibus docuit. Cum enim eieciſſet vendentes & ementes de templo, ne temeritatis, audaciæ, impietatiſve accuſari poſſet, mox facti ſui cauſam reddens, ait: Scriptū eſt, Domus mea domus orationis vocabitur. At vos feciſtis illam ſpeluncam latronum. Ac ſi diceret: Non poteſt vos latere, ô ſemper Deo rebelles Iudæi, ad quid Dominus voluerit hoc auguſtiſsimum conſtrui templum: nimirū vt ſit domus orationis, hoc eſt, domus diuino cultui & mancipata & commoda. Vos autē contempto vero tēpli vſu, ex templo feciſtis ſpeluncā latronum, hoc eſt ſpeluncā & locum in quo ex inſidiis populum ſpoliare & deprædari conſueuiſtis: hoc quod iam olim Dominus de vobis per prophetas cōqueſtus eſt. Verba autem quę Chriſtus hic ex ſcripturis citat, ex duobus ſunt concinnata locis, alterum ex Eſaiæ cap. xxxvj. alterū ex Hieremiæ ca. vij. Hic obſeruandū eſt ad quam regulā Eccleſia noſtra repurganda ſit, nimirum ad amuſsim verbi Dei: quod fiet, ſi ita templa purgentur, vt nihil in illis fiat, quod nō ad ædificationem viuētis Eccleſiæ aliquo modo, imò & præcipuè facere poſsit. Sūt noſtro tempore qui Eccleſiam ſic repurgare aggreſsi ſunt, vt nihilo melius habeat. Sunt qui ſic ſacerdotum auaritiæ frenum iniiciunt, vt ipſi interim declarēt ſe auaritiæ eſſe deditiſsimos. Certè quæ Chriſtus in templo reperit, in ſuos vſus nō vertit. Sed miſſa faciamus hæc odioſa, & lippis & tonſoribus nota.

Et erat docens quotidie in templo.

Duo hic obſeruanda ſunt: primum, quòd docendum ſit in templo, non ſeducēdum. Alterum, quòd Chriſtus docet eos quibus tam grandia & quaſi intolerabilia prædixit mala. Docendum certè eſt in templo, & hoc quotidie, & docendum eſt quis ſit verus & germanus Dei cultus. Tēplum certè Hieroſolymitanum, & ante hoc tabernaculum, diuinitus inuenta atque inſtituta fuere, illud ſub Dauide & Salomone, hoc ſub Moyſe & Ioſue, vt ad vnius veri Dei cultum viſibiliter præſtandum exequendumque populus vnanimiter colligeretur, & quaſi in vnius corporis ſancti ſocietate firmiſsimaq; compage & vinculo quodam retineretur, abſtraheretur autem ab omni idololatria, ſuperſtitione, & peregrino cultu. Verſabatur verò cultus Dei externus populo traditus circa doctrinā legis & prophetarum, ſacramentorum ſiue ſacrificiorum exercitium, & preces publicas. Potiſsimas partes ſibi ven-

dicabat doctrina, vtpote qua explicabatur ratio sacrificiorum & sacramentorum, & quis precandus, quid & quomodo precandum. Proinde sacerdotes & prophetæ veteres in illa maximè laborarunt. Nam intellexerunt, doctrina corrupta non posse Deo vel preces vel sacra hominum placere. Placent hæc quidem Deo, sed si ex fide legitimè & iustè fiăt. At fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Rectè ergo Christus templum ingreditur, & quotidie docet, nimirum quis sit verus Dei cultus, quæ ratio sacrificiorum, & id genus reliqua. Sed quare docet illos quibus tam dira comminatus fuerat? Docet nimirum Dominus Iesus, vt ipsos ad resipiscentiam adducat, sicque posint iram Dei à se auertere. Sic enim Dominus apud Prophetam loquitur: Ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos domus Israel in manu mea. Repente loquar aduersum gentem, & aduersus regnum, vt eradicem, & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei, & subitò de gente & regno loquar, vt ædificem & plantem illud. Et rursum ait Hieremias: Dominus misit me vt prophetarem ad domum istam, & ad ciuitatem hanc omnia verba quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri, & pœnitebit Dominum mali quod locutus est aduersum vos. Pari modo Christus prædixit quæ pœna contemptores Dei maneat: interim tamen nihilominus docet, prædicat, & adhortatur ad pœnitentiam, vt si qui volent, iram Dei placare posint. Sic Hieremias tria faciebat: Primùm comminabatur Iudæorum populo innumera mala, quæ cogitauerat Dominus illis immittere, ni maturè resipiscerent. Secundò affirmat iram Dei emendatione vitæ posse extingui. Tertiò seipsum interponit mediatorem inter Deum & populum. Recordare, inquit Hieremias, ô Domine, quòd steterim in conspectu tuo vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Sed hæc omnia frustra facta sunt à propheta, quoniam Iudæi nolebant prophetă audire, sed maluerunt ipsum in carcerem coniicere, hoc quod non abhorret à præsenti historia. Nam continenter sequitur:

Hier.18. *Hier.26.* *Hier.18.*

Principes autem sacerdotum & scribæ & principes plebis quærebant illum perdere, & non inueniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat audiens illum.

Vide quàm non degenerent Iudæi à progenitoribus ſuis homicidis. Hi prophetas maluerunt occidere, quàm audire. Et illi prophetarum Dominum perdere quærunt, nec quicquam ipſos ab homicidio prohibet, niſi idem capitis ſui periculum. Timebant enim plebem, quæ Chriſto addicta erat, maximè eo tempore quando ipſe ſeuerè inuehebatur in ſacerdotum nundinationes. Nihil hic eſt quod adiiciamus, niſi quod ad mores noſtros formandos aliquo modo facere poteſt. Chriſtus, ſicut accepimus, quotidie docet in templo. Illius itaque exemplo fideliter incumbant prædicandi officio, quibus hoc concreditum eſt. Populus hic ſuſpenſus audit Chriſtum, cõtemptis principibus impiis. hinc docemur quo ſtudio audiendum ſit Euangelium Chriſti. Certè non poteſt Chriſtus frequens eſſe in concionando, niſi & tu frequens & diligens ſis in audiendo. Caue autem ne cum primoribus populi quæras occidere Chriſtũ, ſiquando vlcus tuum aliquanto durius tetigerit. Sed hæc pro præſenti capite habuimus. Dominus futuris benignus aſpiret.

CAPVT XX.

ET factum eſt in vna dierum, docente illo populum in templo, & euangelizante, cõuenerunt principes ſacerdotum, & ſcribæ cum ſenioribus, & aiunt, dicentes ad illum: Dic nobis, in qua poteſtate hæc facis? aut quis eſt qui dedit tibi hanc poteſtatem?

Non poterat Chriſtus ſacerdotum & ſcribarum primoribus maiorem iniuriam (ſic enim iſti interpretabantur) facere nec illos grauius offendere, quàm cum nundinationes illas templo eiecerit, docens hæc Deo non ſolùm non eſſe grata, ſed porrò abominabilia. Quærunt itaque qua occaſione quo ve prætextu illum extinguere poſſint. Et maluiſſent quidem è viuis ſublatum Dominum: verùm præ vulgi metu, ſicut diximus, non audebant illi violentas iniicere manus. Quæritur itaque ab eis occaſio, vt tametſi cupiditas occidẽdi eſſet impia, tamen apud homines ſtudio iuſtitiæ facere viderentur. Accidit itaque vt die quadam cum Ieſus doceret populum in templo, & inculcaret illis lętum & optatum nuncium æternæ ſalutis, conuenirent illi coniurati ſacerdotes vnà cum ſcribis & phariſæis, ac populi primatibus, & conantur illum vel artificioſa & captioſa quæſtione illaqueare. Non enim poterant Chriſti admiranda facta damnare, quæ tam multa teſte

populo gesserat:neque poterant refellere doctrinã,quæ cum lege cumque diuina voluntate consentiebat.Sed priusquam quæstionem illam Iudæorum audiamus, iuuat nonnihil hic adnotare, quod in rem nostram facturum arbitramur.Primò igitur hic obseruamus, quòd Christus in templo docet, neque à docendo cessat,vtcunque ipsi insidiêtur qui primas tenebant in populo.Quisquis enim verus Dei legatus esse voluerit,is necesse est ad mortem vsque functionem suã obeat, persuasum habens etiam crines capitis sui Deo numeratos esse.Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere,&c.Secundò obseruandum quod Lucas scribit,Christum euangelizasse in templo, hoc est, bona, læta ac fausta nunciasse.Nunciabat enim haud dubiè tempus iam esse acceptabile,& sicut Paulus loquitur,dies salutis:dies inquam,in quibus Deus statuerat cum hominibus redire in gratiam.Nunciabat Christus etiam tempus esse noui fœderis quod iam olim Deus fuerat pollicitus per prophetã Hieremiam,se pacturum cum populo,sic vt peccatorum nostrorum amplius nollet recordari,sed potius legem suam scripturum in cordibus nostris,&c.Verum erat euangelium, lætum erat nuncium audire: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis,& ego reficiam vos,&c.Sed iam audiamus quęstionem.Dic nobis,inquiunt ad Christum, in qua potestate hæc facis?aut quis est qui dedit tibi hanc potestatem? Volũt enim dicere:Baptizas,prædicas,sanas in sabbatis,doces in tẽplo,colligis discipulos, auocas & detines tecum populum, sacrificiis nostris contradicis: nobis autem ignotus es, nulla potestate publica præditus es.Si vis vt nos quoq; tibi credamus,dic nobis quanã autoritate facias ista quæ facis.Hæc quæstio illa est:& arbitrantur quidem responsurum Dominũ ista se facere vel diuina vel humana potestate. Atque hic in vtranque partem suas construxerant tendiculas. Si enim respondisset Dominus, diuina se autoritate facere quod faciebat,obiecissent illi blasphemiam. Si humanam allegasset potestatem,collecturi fuerant eam vel alienam esse, vel priuatam.Alienam autem esse non posse,cùm constaret Dominum nullam à sacerdotibusvel summo pontifice potestatem accepisse.Quòd si priuata,& à nemine accepta potestate hęc faceret,quid agere aliud videretur, nisi turbas mouere ad seditionem? Sic ergo laqueum parauerunt, & innocenti foderunt foueam.Sed non est sapientia,non est prudentia,non est

consilium contra Dominum. Sic enim respondit Dominus vt re ipsa experirentur se aranearum telas tetendisse. Cæterùm simul atque aliquid hic adnotauerimus, Christi responsum subiiciemus. Sciendum itaque quòd Leuitica tribus diuina institutione ministeriis templi sola erat quondam consecrata, nimirum durante ac vim suam adhuc habente lege: & nemo audebat se impunè in Leuiticum vel ordinem vel ministerium ingerere. Hinc Apostolus noster in Hebræis inquit: Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Intererat itaque summorum pontificum, vt curarent ne quis non vocatus sese ingereret, ne quis non missus prædicaret, ne quis alienam religionem introduceret. Proinde si pio studio rogassent Dominum qua potestate prædicaret, & non ex inuidia, nulla ratione increpandi fuerent. Atqui quoniã inuidia moti, & suæ culinæ timentes, Christum interrogant quæ audiuimus, nullo modo excusari possunt. Certè lex quæ Leuitici ordinis autoritatem, iurisdictionem, & administrationem præscripserat, eadem prædixerat etiam olim venturum Messiam sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, pastorem animarum nostrarum, qui ipse esset visitaturus & pasturus oues suas. Hũc tã ex verbis quàm ex factis agnoscere possent Iudæi, si modò vellent. Sed hæc hactenus. Iam quam responsionem à Christo retulerint summi sacerdotes, audiemus.

Heb.5.

Respondens autem Iesus dixit ad illos: Interrogabo vos & ego vnum verbum. Respondete mihi: Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus?

Nouit Dominus quibus simpliciter respondere debeat, & quibus figuratè. Qui simplici animo ipsum interrogant, nimirum vt aliquid discant, docẽtur simpliciter & apertè: qui verò dolos meditantur, talem referunt responsionem, vt intelligant se rem cum eo habere quẽ fallere posit nemo. Sic & hoc in loco non respondet dominus directè & planè ad subdolam sacerdotum quæstionẽ, sed figuratè, ita responsionem suam temperans, vt veritatem non neget, interim tamen illis omnem calumniandi causam præripiat. Priusquam, inquit, ad interrogationem vestram respondeã, sciscitabor & ego à vobis quiddam quod verbo poteritis expedire: vbi id expedieritis, respondebo & vestræ percontationi. Baptismus Ioannis de cælo erat, an ex hominibus? Vocat autem Christus hoc in loco Baptismum Ioannis, omnem administrationem, omnc

officium Ioannis,nõ minus doctrinam, quàm baptismum: vt sit sensus: Ioannes Baptista, antequam ego prodirem ad publicam hanc functionem, prædicabat liberè turbis in desertis,& circa Iordanem baptizabat ingẽtem hominum turbam, colligebat discipulos, liberè damnabat vitia quorumlibet,& inuitabat ad pœnitentiã. Quis igitur illi tradidit autoritatem talia vt faceret? Vnde hanc accepit potestatem? Accepit eam cœlitus,an à vobis populi principibus? Hãc interrogationem vel vnico verbo expedite, & de mea responsione nihil erit pericli. Quid sibi putas voluisse Christum cum hac interrogatione? Accipe rem omnem apertioribus verbis. Miserant olim summi sacerdotes ab Hierosolymis legatos suos ad Ioannem Baptistam,& interrogauerũt ipsum quis esset,& quare baptizaret,cùm nec Christus,nec Helias, nec propheta ille iam olim promissus esset. Atqui Ioannes respondit tum se nihil aliud agere,nisi quod per prophetas prædictum fuerat: & hoc Ioannis responso sic ora illorum conclusa sunt, vt ne hiscere quidem contra ausi fuerint. Adde quòd Ioannes tum prædixit Christum in foribus esse,qui & ipse baptizaturus esset populum spiritu sancto & igne. Ad hanc itaque Ioannis liberã confessionẽ respexit Christus, & eius admonere voluit sacerdotes,vt recordẽtur eorum quæ à Ioanne audierint. Ioannes non à principibus sacerdotum, sed à Deo missus fuit, sicut Euangelista testatur. Et Ioãnes hoc futurum dixit,quod iam à Christo fit. Sed quid ad hæc summi sacerdotes?

At illi cogitabant intra se,dicentes: Quia si dixerimus de cælo: dicet: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus,plebs vniuersa lapidabit nos.certi sunt enim Ioannem prophetam esse. Et responderunt se nescire vnde esset. Et Iesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

Vide quid hypocritis accidere soleat, qui plerunque in Scyllam incidũt, dum volunt vitare Charybdim. hoc est,dũ alios illaqueare volunt, sibi ipsis inexplicabiles nectunt laqueos. Christus sua quæstione illos impios pastores sic concusserat,vt nullam amplius elabendi viã haberent,hoc quod etiam in sua ipsorum conscientia sentiebant. Atqui illi non verentur Deum, non verentur iudicium propriæ conscientiæ suæ,sed tantùm populum timent, & malunt ignorantiæ quàm impietatis accusari. Sed oh miseros & plus quàm infœlices homines,qui dum externa specie fallunt homines,in sua ipsorum conscientia sentiunt Dei maximam offensam.

1.Ioan.3 Si reprehenderit nos cor nostrum, inquit Ioannes, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Proinde caue ne quid cõmittas contra conscientiam tuam, quæ apud Deum mille testium loco est. Sed videamus breuiter impietatẽ Iudaicam. Dum respondere debent vnde Ioannes suam potestatem acceperit, cogitant quæ meritò respondere deberent: sed quoniam sic sese Christo dederent, & conatus suos frustrarẽtur, malunt profiteri aut potius simulare ignorãtiam, quàm profiteri veritatem. Si dixerimus, inquiunt, Ioannem suam potestatem accepisse cœlitus, hoc quod verum est, continuò dicet nobis Christus: Quare non crediderimus Ioanni, scilicet de Christo testificanti, & ad pœnitentiam adhortanti. Quòd si dixerimus Ioannem quicquid egit, humana autoritate egisse, etsi hoc Christum non subleuauerit, tamen periculum est ne lapidibus à plebe obruamur. Nam vniuersæ plebi persuasum est Ioannem prophetam esse, hoc est à Deo missum, non à nobis summis sacerdotibus. Igitur si primum responderimus, confundet nos Christus. Si alterum responderimus, lapidabit nos populus. Vide, non erat illis curæ vt verum responderẽt, sed vt quod ipsis esset commodum: formidabantque homines, qui Dei timorem abiecerant. Respondent itaque se nescire. Hæc vna rima supererat qua elaberentur, sed elapsi, simul à quæstione liberant Dominum. Ait enim Iesus: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Si enim Ioanni de Christo testificanti credere noluerunt, quomodo crederent Christo de semetipso testificanti? Huc pertinet quod in Ioannis Euangelio legimus, Christum Iudæorum primatibus dicentem: Si ego testimodium perhibeo de meipso, testimonium meum non est verum. Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia verũ est testimonium eius quod perhibet de me. Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati, &c. Sequitur in contextu.

Ioan.5

Vide Ireneum lib.4 cap.70

Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plantauit vineam, & locauit eam colonis, & ipse peregrè fuit multis temporibus. Et in tempore misit ad cultores seruum, vt de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. Et addidit alterum seruum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes, eiecerunt.

Et hæc parabola Domini facillimam habet interpretationem: est enim è monumentis veterum prophetarum petita, & tum

&tum cùm à Christo dicebatur, à Pharisæis & sacerdotibus satis intellecta, hoc quod textus series demonstrabit. Est enim parabola hæc à Christo in hoc adducta, vt ostenderet Dei benignissimam liberalitatem in Iudæos, & horum in illum ingratitudinem & impietatem. Certè in rebus externis & mūdanis benignus ac liberalis iudicatur, qui bonam & bene instructam vineam locat colono alicui, & hoc sub conditione modicæ refusionis. Iam Deus pater cælestis populum suum quem sibi peculiariter ex multis gentibus collegit, sacerdotibus scribis & pharisæis cōcredidit, vt illum sic curarent, pascerent, regerent, vt fructificaret Domino. Atqui pastores illi obliti Domini sui, obliti & officij sui, neglexerunt porrò vineam, vt nullos bonos fructus faceret, sed penitus syluesceret: hoc est, tantum abest vt populum in officio continuerint, vt etiam illum suo pessimo exemplo & prauis dogmatibus corrūperent. Hæc autem vinea de qua loquimur, iuxta Matthæi descriptionem, satis munita, satisque instructa fuerat, sepe, torculari, & turri, hoc est, omnibus quę ad bonam vineam pertinere poterant, vt non foret difficile illam curare. Populus enim Domini, hoc est Israelitæ illi carnales, habebant suas leges, sua iura, suas ceremonias, sua sacrificia, & hæc omnia à Deo ipso præscripta, ad quæ si coegissent summi sacerdotes populum reliquum, bene culta fuisset vinea, bonosque protulisset fructus. Cū itaque illi penes quos summa rerum erat, cessarent, imò & ipsi vineam conculcarent, misit Dominus seruos suos, nimirum prophetas, qui illos admonerent sui officij: atqui tantum abest vt sacerdotes & reliquus principum ordo prophetas audirent, vel auditis obtemperarent, vt etiam illos sanctos viros, Deique preciosos ministros, post multas contumelias inflictas, occiderent, hoc quod Iudæi ipsi negare non possunt. Verùm pater ille familias, Deus nimirum Opt. Max. non contentus semel misisse seruos, rursus mittit alios post alios, vt vel patientia sua illorum vinceret pertinaciam: sed nec sic profecit quicquam apud induratum illum & semper rebellem Iudæorum populum. Nam nemo nescit quid passi sint Helias, Hieremias, Esaias, Daniel, & reliqui. In vltimo cap. ij. lib. Paralip. sic legis: Et misit Dominus Deus patrum eorum legatos suos, mane quidem surgens, & maturè satis illos mittens, cupiēs parcere populo suo, atque habitaculo suo. At isti subsannabant nuncios dei, & contēnebant verba dei, cædentes prophetas eius,

&c. Et fortissimus Christi martyr Stephanus, eius impietatis & crudelitatis incusat Iudęos, dicens: Dura ceruice, & incircuncisi cordibus & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis: sicut patres vestri, ita & vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænunciabant de aduentu iusti: cuius nunc vos proditores & homicidæ fuistis: qui accepistis legem in dispositione angelorum, & non custodistis. Audis quàm grauiter illos reprehendere ausus fuerit. Et digni certè erant Iudæi tam acri reprehensione, qui & Deum, & huius legem, & illius legatos tam malè tractare solebant. Sed quid de illis loquimur? Cur non potius in sinum nostrum respicimus, & manticæ quid in tergo sit obseruamus? Si enim conferamus beneficia quæ nobis quoque contulit Dominus, ad beneficia Iudæis præstita, si animaduerterimus quid postulet à nobis Deus, & quomodo missis ad nos legatis suis fructus petat bonorum operum, item quomodo hodie nos legatos Dei excipiamus, & quàm grati simus benefico & liberali Deo, reperiemus nos nihilo gratiores esse, quin duplo propemodum maligniores consceleratioresque. Sed hæc hactenus.

Dixit autem Dominus vineæ: Quid faciam? Mittam filium meũ dilectum: forsan cum hunc viderint, verebuntur.

Vide hic, obsecro, ineffabilem Dei bonitatem, qui toties hominum improbitate lacessitus cum sit, non cogitat de vindicta, sed summa patiẽtia conatur nostram vincere peruicaciam. Cupit enim post tot illustrium & optimorũ hominum cædem, parricidis & latronum filiis adhuc benefacere, quos iam olim, si districto iure agere voluisset, nouo exemplo extinguere potuisset. Mittam, inquit, filium meũ dilectum. Sed in quem finem? Hactenus, vult dicere, non sunt commoti autoritate prophetarum, nunc reuerebuntur haud dubiè filium meũ: vbi videlicet viderint in eo diuinã potẽtiã ac maiestatẽ, miraculorũ splendorẽ & amplitudinem: vbi itẽ audierint cęlestẽ eius purã ac omni parte inculpatã doctrinam. His nimirum cõmouebuntur dura alioqui pectora, vt cõuersi, Deo expetitum benignè reddant fructũ. Sed quid ad hæc coloni?

Quem cum vidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes: Hic est hæres, venite occidamus illum, vt nostra fiat hæreditas. Et eiectum illum extra vineam occiderunt.

Nos scimus hoc sic impletum esse in Domino nostro Iesu dei vnigenito filio, vt non sit necesse hic multa verba fun-

dere.An non in Euangelio legimus horum colonorũ consilium? Quid facimus? Hic homo multa signa facit. Si dimittimus,inquiunt,eũ sic,omnes credent in eũ:& venient Romani,& tollent nostrũ locũ & gẽtem. Expedit ergo vt vnus homo moriatur, & nõ tota gẽs pereat. Captũ itaque dominũ Iesum,& pro blasphemo seditiosoque damnatũ, Pilato præsidi Romano tradunt crucifigẽdũ. Quod autẽ dicitur filius extra vineam eiectus, significat quòd extra portam Hierosolymorum Christus fuerit passus. Nihil itaq; difficultatis est hoc in loco,sed hoc tantùm nobis obseruãdũ, ne patientia & lõganimitate Dei abutamur,neve propter tẽporalia bona dei filium auersemur. Quàm enim infœliciter Iudæis cesserit sua improbitas, obscurũ non est. Sed ad sequẽtia progredimur.

Quid ergo faciet illis Dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos,& dabit vineam aliis. Quo audito dixerunt illi: Absit.

Et hæc clara sunt. Venit enim dominus vineæ,quando Titum & Vespasianum duxit aduersus Iudæorum populum, & aduersus vrbem Hierosolymorum illos excitauit. tum enim coloni illi,Iudæi scilicet,perditi sunt, & vinea data est aliis, hoc est,Iudæi repudium tulerunt, Gẽtes verò in consortium dei & societatem Christi vocati sunt, licet manibus & pedibus Iudæi reluctarentur: hoc quod Lucas noster in actis suis fidelissimè perscripsit. Sed quid hæc ad nos? Plurimum supra modum. Semel selegerat Dominus populum Iudæorum sibi in peculium:at quoniam rebellis factus est domino,priuauit eos omnibus beneficiis. Electi sunt postea Gẽtium populi,ex quibus nos.cauendum igitur ne & nos propter ingratitudinem nostram excidamus. Si enim deus naturalibus ramis non pepercit, ait Paulus, time ne forte nec tibi parcat. Certè multi ab initio ad Christi regnum vocati sunt, qui sic exciderunt,vt ne nominari quidem apud eos possit Christus nostro seculo, Quid? Maxima pars regionum ac gentium ab ipsis apostolis in fide Christi plantata,à Christianismo nostro aliena est:quæ res certè deploratione dignissima est. Et ô fœlices,multumque fœlices, qui hoc ipsum ex animo pensitare possunt. Vereor,vereor, ne iam olim Germanis nobis Christus dicat: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Quis enim non videt quàm infideliter Domino vineam suam colamus? quàm difficiles ad reddendum expetitos fructus simus? quàm odiosè & Deum & huius ministros tractemus? Audite quæ olim dixerit

Dominus Iudæis,& putate eadem ad vos ab eodem domino dici: Transite ad insulas Cethim,& videte,& in Cedar mittite,& considerate vehementer,& videte si factum est huiuscemodi, si mutauit gens deos suos,(& certè ipsi nō sunt dij) populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum,&c. Nolo horum interpretationem adiicere, vos iudicare potestis Iudæos & Gētes constantiores esse in sua impietate, quàm nos sumus in nostro Christianismo & in vera pietate. Sequitur:

Hier. 2

Ille autem aspiciēs eos, ait. Quid est ergo hoc quod scriptū est: Lapidem quē reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?

Probat Christus Dominus noster ea quæ sub parabolæ inuolucro dixit, certissimè fore adimplēda, & probat testimonio scripturæ sanctæ, quæ ad minimum vsque iota adimplenda est: tantum abest vt aliquid in illa incassum comprehensum sit. Scriptum est autem, licet subobscurè, Christum primùm ab ipsis primoribus cōtemptum haberi, postea verò ad summos honores euehendum, non quidem ab illis primoribus, sed à Deo patre nostro cælesti. Locus autem qui à Christo adducitur, est in psalm. cxvij. Celebrat autem eo psalmo Dauid Domini beneficia,& illud in primis, quòd esset rex creatus. Inter alia inquit, perinde mecum factum est, vt cum lapide aliquo qui ab architectis abiicitur, ne vllum in ædificio locum occupet: mox tamen resumitur,& in ædificij summum reponitur locum. Saul enim & consiliarij eius expulerunt me regno, nec vllum mihi in Israele locū concesserūt, adeò vt è syluis etiam excedere, & ad Ethnicos concedere oportuerit: nunc tamen is qui exul, abiectus, extorris atq; condemnatus fueram, rerum gubernaculis admotus, rex & princeps in populo dei imperito. Id quod non tribuo meis viribus, sed diuinæ bonitati, atq; eiusdem potentiæ. Et reuera mirabile est & inexpectatum quidem, regnare videlicet illum cui hactenus ne infimus quidem in toto regno locus concedi potuit. Hic sensus est historicus eius loci. Cæterùm cùm Dauid typum gesserit Christi, propriissimo sensu eadem verba etiam Christo filio Dauidis congruunt. Nam hunc grauissimè persecuti sunt primores populi Israelitici, negātes illi honestum in ecclesia sua locū, nolentesque hunc regnare super se: vnde captum atq; condēnatum tradiderunt in mortē crucis turpissimā. Verùm nec sic quidem potuerunt eius opprimere gloriam. Mox enim à mortuis resurgens, cælos ascēdit, & regnum sibi debitum occupat, dominus & princeps vni-

uerſorum declaratus. Facta ſunt iſta omnia per diuinam potentiam, atque in omnium oculis mirũ atque ſtupendum eſt, crucifixum, mortuum atque ſepultũ, iam ſedere ad dexteram patris, & regnare in ſecula ſeculorum. Vnde illud quoque apparet, Dominum hoc teſtimonio adducto ſimul demonſtrare voluiſſe ſuis hoſtibus, fruſtra & incaſſum illos ſpirare flagra, cruces & ſupplicia. his enim nõ poſſe vel aboleri vel obſcurari Chriſti gloriam. Sed hæc plus ſatis. Tantùm hoc interim cogitemus, pios veteris teſtamenti ſub typo quodam adumbraſſe quæ & quanta Chriſtus noſter pro nobis paſſurus erat: Chriſtum porrò ſua paſsione declaraſſe quę & quanta oporteat ſuos diſcipulos pro ipſius nomine ſubire. Vna enim atque eadem ſors manet vniuerſos Dei filios tam veteris quàm noui teſtamenti, nimirum vt per ardua tribulationum iuga ad cælorum conſcendere debeant regna. Si enim compatimur, ait Apoſtolus, tum tandem etiam conregnabimus. Addam & hoc, vt diſcamus piorum exemplo in rebus arduis nunquam deſpondere animum. Videmus enim plærunque, vt quos mundus tantum nõ execratur & reiicit, illos Deus occulto ſuo conſilio ac miro modo ad ſumma honoris euehat veſtigia. Sed quæ conſequuntur, videamus.

Omnis qui ceciderit ſuper illum lapidem, conquaßabitur: ſupra quem autem ceciderit, comminuet illum.

Ego ſalua aliorum interpretatione, hanc Domini ſententiam ſic interpretari aggredior, vt intellectu non admodum ſit difficilis. Qui dei & Domini noſtri Ieſu Chriſti humanitate offenduntur, hoc eſt, eum propter aſſumptam humanam carnem contemnunt, hi mihi videntur cadere ſuper hunc lapidem, & ideo comminuuntur, & confringuntur, hoc eſt, graues pœnas ſuſtinebunt. Qui verò illius diuinitatem vel contemnunt, vel negligunt, ſuper hos videtur cadere lapis ille, ac ipſos porrò comminuere atque conterere. Suo enim maximo malo olim ſentient Chriſtum vtcunque in terris apparuerit humilis, tamen verum eſſe deum, ac dei viuentis filiũ. Certè his duobus modis omnes omniũ ſeculorum hæretici impegerunt in Chriſtum, videlicet vt vel eius diuinitati, vel eiuſdem humanitati contradicerent: neutrũ verò quis impunè fecerit. Sic autẽ neceſſe eſt nos Chriſtianos de lapide illo angulari Chriſto iudicare, vt tã reprobationẽ illius quàm exaltationem acceptemus, & in neutro vacillemus. Vtrumq; Paulus egregiè perſcripſit in Philippenſium epiſt. Humilia-

uit semetipsum Christus. & post sequitur: Exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, &c.

Et quærebant principes sacerdotum & scribæ mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum. cognouerunt enim quòd ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

Cognoscunt principes sacerdotum & scribæ hanc Domini parabolam quam supra exposuimus, contra seipsos dictã, & nolunt eius crudelitatis insimulari, cùm tamen ea ipsa hora in qua obiurgantur, & sui officij admonentur, meditantur & quærunt lapidem illum pretiosum & electum reiicere, filium patrisfamilias trucidare, hoc est, Christum in mortem tradere. Nec quicquam illorum impios conatus impedit nisi timor populi, hoc est, quia verentur ne impune non ferant tantam crudelitatem. Adhuc enim in recenti memoria habebant quam honorificè fuerit Christus à turbis in die palmarum exceptus. Quid igitur hic discimus, nisi verum esse prouerbium illud, etiam apud Ethnicos celebratissimum: Veritas odium parit? Euicti sanè Scribæ & sacerdotum principes scripturis sacris, tamen nõ cedunt palmam veritati. Et quanquam diuinum audissent iudicium, tamen nihil sibi metuunt, imò in solita persistentes perfidia & inuidia, consilia captant de vinciendo Domino. Sic & hactenus apud multos fieri videmus, qui cùm apertam veritatem negare non possunt, veritatis tamen & præcones & patronos plusquam Vatiniano persequuntur odio.

Et obseruãtes miserũt insidiatores qui se iustos simularẽt, vt caperent cũ in sermone, vt traderẽt illũ principatui & potestati præsidis.

Aduersarij veritatis etiam si semel impediantur ab opprimenda veritate, tamen vsque recurrunt, nouis insidiis instructi: sed reproba & stulta carnis prudentia stultè & inutiliter aduersus Dei consilium semper adnititur. Sed hæc in sequentibus patebunt: iam singula verba discutienda sunt. omnia enim & singula maxima obseruatione meritò digna censentur. Et primò quidem diligenter expendas, quòd Lucas Sacerdotum primores & Scribas vocat obseruatores, qui quidem in rebus laudatissimis omnium erant negligentissimi, ac cessatores putidissimi, in rebus verò malis & inhonestis acutissimi simul & callidissimi. Tales inquam erant, quales sapiens describit, dicens: Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ad effundendum sanguinẽ. Et D. Hieremias propheta magis appositè ad hunc locum facit. Sapiẽtes sunt,

Prou. 1.

Hiere. 4

inquit,vt faciant mala,bene autem facere nescierunt.Et iuxta Christi sententiam, filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua.Vide enim quã astutè omnia agant. Obseruant nimirum qua occasione sic Christum perdant,vt tamen ipsi interim videantur innocentissimi.Mittunt itaq; ad Christũ insidiatores,qui se simularẽt iustos.Dupliciter mali sunt, tum quòd aperto marte nolunt cum Christo cõgredi: tum quòd simulant se iustos, cum sint omnium iniustissimi. Sed vtrunq; frustra instituunt aduersus eum,qui non tam nouit facta nostra,quàm cogitatus nostros.Et quare tales bestias ad Christum mittunt? Num vt audito Christi sermone resipiscant? Non,sed vt caperent eum in sermone.Quare in sermone? Quia facilius labi solent homines in verbis, quàm in factis.vnde Scriptura dicit:Beatus qui non lapsus est lingua. Et propheta ad Dominum clamat:Pone domine custodiam ori meo,& ostium circunstantiæ labiis meis:vt non declinet os meum in verba malitiæ,&c.Adde quòd verba citius & astutius trahi possunt ad calumniã,quàm facta.Hęc enim quoniam manẽt,facilè iudicari possunt:atqui verba semel emissa quoniam reuocari nequeunt,non magno labore à detractore peruertuntur.Addit Lucas ideo insidiatores ad Christum accessisse tentandi gratia,vt illum traderent principatui & potestati præsidis,hoc est, vt possent eum accusare non impietatis,sed seditionis & tumultus.Timebãt enim principes sacerdotum,ne si ipsi accusarẽt Christum violatæ legis,parum proficerent non solùm apud plebem, sed etiam apud principes ethnicos:hi enim nihili faciebant religionem Iudęorum, nimirũ homines ethnici & idololatræ:populus verò iam diu cupiebat liberari à difficillimo legis Mosaicæ iugo . Addam & hoc,quòd Christus non turbam, sed principes Iudæorum violatæ religionis accusare solebat : vnde necesse erat principibus sacerdotum & scribis consultare de perdendo Christo,sic vt ipsi extra omnem periculi aleam essent.

Et interrogauerunt eum dicentes:Magister,scimus quia rectè dicis,& doces,& non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces:Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

Vt quæstionem hanc facilius & citius intelligatis,rem omnem sic accipite.Cùm Iudęa iam cœpisset tributaria esse Romanis,præfectus est ab Augusto censui colligendo Herodes rex Antipatri filius: atq; hac de re non erat eadẽ omniũ sentẽtia.Quibusdã enim indignũ videbatur,populũ deo sacrum

pendere tributum principibus idololatris. atq; hac in senté-tia erant qui adhærebant Pharisæis. Rursus erant qui Cæsari fauentes dicerent oportere Cęsari soluere tributum:& huius opinionis defensores Herodiani dicti sunt, quòd Herodes tributi colligendi, sicut diximus, primus erat præfectus. Extiterant autem paulo ante duo quidam Theudas & Iudas, qui dum palàm defenderent, Iudęos, populum deo dicatum non debere tributum cuiquam prophano principi, veluti seditiosi supplicio affecti sunt. Sperabant autem Pharisæi, vt Christus religioni fauens magis quàm cæsari prophano & impio, solita libertate pronunciaret aduersus Herodianos, non esse pendendum tributum Cæsari, moxque per illos deferretur principi, daturus pœnas quas ante Theudas & Iudas dederant. Quòd si pronunciaret esse reddendum tributum, iam calumniarentur illum adulari principibus impiis, minus fauentem religioni diuinæ, cuius tamen velit videri strenuus assertor. Adde quòd nouerant populum non facilius pendere tributum, quàm Cęsar illud remitteret. Ergo in quamcunque partem pronunciaret Christus, ipse inuidiam incurreret, si non etiam mortem: pharisæi autem & sacerdotum principes de Christo vindicarentur. Iam itaque videamus, quàm blandiusculis verbis Christum in nassam illicere conentur. Magister, inquiunt, scimus quia rectè dicis & doces: hoc est, tam priuatim quàm publicè ea dicis & doces quæ vera sunt, quæ sana, quæ proficua sunt. Non enim accipis personam, hoc est, in nullius hominis gratiam sermones tuos variare soles, vt alicui velis blãdiri, vel aliquem velis irritare: sed viam Dei in veritate doces, hoc est, magna cum libertate doces quod Deo placitum est, non quod hominibus videtur. sic doces, vt quisquis tibi obtemperauerit, certò ad Deum peruenturus sit. Cùm igitur tam syncerus sis doctor, meritò tuæ subscribendum venit sententiæ. Dic ergo nobis: Licétne tributum dare Cęsari, an non? Non quęrunt an aliquid tribuendum sit magistratui, ánve magistratus ius aliquod habeat exigendi aliquid à suis: nam hoc ita fieri oportere, iam & ex lege, & ex magna & longa consuetudine nouerant (quid enim regi debeant subditi, ex Samuelis libro discere potuerunt) sed hoc rogant, dandúm ne sit tributum cæsari, an nõ: hoc est, num æquum sit, vt populus pius (sic enim audire volebant) Cæsari impio & prophano tributum pendere cogatur, cùm impius nequaquam soleat accepta munera in pios vsus con-

uertere. Ex hac subdola & malitiosa interrogatione multa discere possumus. Et primum quidē discimus hic, quàm impatiens sit Iudæorum populus iugi, cum tamen interim non cessent sua impietate sibi maius & grauius iugum imponere. Quod ne nobis Germanis accidat, magnopere cauēdum est. Sunt enim quidam ex nostris, qui sic venerantur ęquissimum sanctissimi Cęsaris iugum, vt re ipsa declarent se dignos esse quibus non benignus Carolus, sed sanguinolentus imperitet Solyman, quod dirū omen vtinam deus pro sua pietate longius auertat. Discimus etiam ex impiorum cōfessione, quodnam sit officium boni cōcionatoris, veracem videlicet, fidelem & constantem esse: viam dei, religionē inquā diuinam, in veritate, id est verè, simpliciter, integrè & rectè docere, non curare quenquam, neque personam respicere cuiusquam. Et ita quidem instructum esse oportet Ecclesiastam: sed dij boni, quàm tumultuantur huius seculi homines si quis talis prodierit! Veracem enim si quem audierint, statim durum & difficilem vocant. Constans, illis proteruus & pertinax est. Si quis nullum personarum habet respectum, sed omnes & singulos sui admonet officij, illum calumniatorem fastuque tumentem proclamant. Atqui non est seruus maior Domino suo. Si patremfamilias vocauerunt Beelzebub, quanto magis domesticos eius? Sed ad historiam.

Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei Deo. Et non potuerunt verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in responso eius tacuerunt.

Multa quidem & præclara dona hypocritę illi prædicabant in Christo esse, sicut paulò supra audiuimus: atqui maius est quod iam audimus, nimirum quòd Christus etiam intelligat & cognoscat ea quæ solùm cogitamus. Intellexit enim Christus, quo consilio illi accesserint, ideoq; & iuxta alium Euangelistam, illos hypocritas vocat, & arguit eosdem, quòd non discendi, sed tentandi gratia accesserint. Rogat autem cuius sit imago & inscriptio denarij: non quòd nesciret, sed quòd ex ipsorum ore quæstionis solutionem extorqueret. Vnde cum audit à tentatoribus & denarium, & inscriptionē, & imaginem Cæsaris, Romani videlicet, esse, statim cōcludit in hęc verba: Reddite quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ sunt Dei deo. Quæ verba mihi vidētur hūc habere sensum: Si res vestrę eò

deuenerunt, vt Cæsar Romanus iam vobis præscribat leges, præscribat numismatum & formam & valorem, imperetque vobis ex voto, nõ æquum est vt huius reiiciatis iugum, sed vt ipsius edictis obtemperetis, & necessarium & ęquissimum est. Habetis duplicem magistratum, & cælestem, & terrestrem. Vterque vobis pręscripsit mandata, vtrique vt inseruiatis necesse est. Primùm quidem Deo, cuius iussa vbique & in omnibus primatum tenere debent. Deinde cæsari, cui sic obtemperandum est, vt interim in Deum nihil mali committatur. Reddite ergo quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Hoc Domini responsum, quæcunque tandem sibi velit, certè sic satisfecit tentatorum quęstioni, vt ne mutire quidem contra ausi fuerint: sed pudore suffusi porrò abierint. Iam itaq; ex præsenti responso discimus quatenus magistratui parendum sit, siue is fuerit pius, siue impius: eatenus nimirum, vt etiam reddatur deo quod Dei est: hoc est quod Deus à nobis iure suo postulat. Certè contra omnes seditiosos, maximè autem contra Anabaptistas, qui nusquam non se obstreperos reddunt magistratui, hęc domini sententia opponẽda, inculcanda, & pedibus & manibus obtrudenda est, Reddite quæ sunt cæsaris cæsari, & quæ sunt dei deo. Si enim parendum est prophano magistratui, certè multo magis oportet obedire sãcto & Christiano. Non præscribit hoc loci Christus quid magistratus debeat, quodque huius officium, & quomodo acceptis tributis vti debeat: sed tantùm præscribit quid nos magistratui debeamus. Non licet nobis iudicare de illis, sed dei iudicio relinquendi sunt: & pro ipsis orandum est, vt dum illi pace fruuntur, & nobis liceat in tranquillo Deo nostro suum exhibere cultum. Breuiter, in his quæ pauperes, non autẽ impios facere possunt, magistratui parendum est, qualiscunque tandem ille fuerit. Meminerint tamẽ interim penes quos est summa rerum in præsenti, quòd & ipsi, licet dij in terris vocentur, tamen mortem effugere non posfint. Statutum enim est hominibus semel mori, & post hoc iudicium.

Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses scripsit nobis: Si frater alicuius mortuus fuerit habens vxorem, & hic sine liberis fuerit, vt accipiat eam frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo.

Sadducæorum peculiaris secta apud Iudæos fuit, qui præter legem Moysis nullas alias obseruationes custodire vide-

ri volebant, cùm tamen interim negarent resurrectionem mortuorum, negarent tam bonos quàm malos spiritus, quæ tamen etiam ex Moysi scriptis solidissimè probari possunt. Hoc itaque hominum genus tam communi Iudæorum populo, quàm Pharisæis & reliquis sectariis contrarium, Christum audiens subinde mentionem facere vitæ futuræ, homines item ad vitæ innocentiam tam metu pœnæ, quàm spe præmij adhortari, aggrediuntur Christum, conantes illum omni populo ridendum exponere, vt qui multa de futura vita disputaret, quæ tamen nulla esset. Et vt viderentur hic omnia ex pietate facere, scripturis sua probare conantur: hoc quod prauorum dogmatum autoribus & propugnatoribus solenne est. Porrò locus quem Sadducæi adducunt, in Deuterono.cap.xxv.est scriptus, sicut ab istis refertur. Quòd si quis quærat, quare Dominus talem præscripserit legem, si piè & humiliter quærat, facilem & rectam dabimus responsionem. Promiserat Dominus Abrahę, in huius semine benedicendas fore omnes gentes. Necesse igitur erat, non commisceri varias familias, vt certò comprobaretur Messiam ex præscripta natũ fuisse familia. Est & alia causa, nimirũ vt non cessarent familiæ. Quòd si vis, accipe & tertiam, nimirum vt consuleretur & prouideretur viduis de altoribus. Sed tu iam vide quã impia Sadducæi super hoc bono fundamẽto superstruere conãtur. Sequuntur enim illorũ verba in hũc sensum.

Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam. similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt. Nouissima omnium mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor? Siquidem septem habuerunt eam vxorem.

Siue narratio hæc vera, siue conficta ab impiis Sadducæis fuerit, susque deque ferimus, contenti demonstrasse quàm pulchrè Christus de illis triumphauerit. Tu porrò vide qua astutia historiam hanc (si modò historia est) narrauerint. Primò, ne quis diceret impiè factum, quòd vnica mulier septem maritos succedentes habeat, illi allegarunt legis præceptum. Et vt res absurdior appareret, non duos aut tres, sed septem ponunt viros. Tertiò, nullus illorum est qui renuerit illam accipere in coniugem. Quartò, nullus ex illa sustulit filium, vt nulli illorum aliqua concederetur prærogatiua, qua fretus in futura vita illam haberet vxorem.

Quintò, non vacat aſtutia, quod aiunt mulierem ſuperuixiſſe adhuc etiam illis ſeptem iam defunctis maritis. Si enim poſtremus maritus poſt vxoris mortem ſuperſtes fuiſſet, videretur fortè & ipſi deberi vxor. Cùm itaque ſic res ſeſe habeat, mirari ſe fingunt Sadducæi, quiſnam illius vxoris complexibus in alio illo mundo potiturus ſit. His autem tacitè & veluti ex obliquo ceu ab abſurdo argumentantes, inferunt, aut certè aliis colligendum relinquunt, nullam eſſe poſt hanc aliam vitam, cùm turpe ſit fratres ſeptem vel de vnica vxore digladiari, vel omnes vnica potiri vxore. Sed quid ad hæc reſponderit Chriſtus, operæpretium eſt audire.

Et ait illis Ieſus: Filij huius ſeculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur ſeculo illo, & reſurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores, neque vltra mori poterunt: æquales enim angelis ſunt: & filij ſunt Dei, cùm ſint filij reſurrectionis.

Hæc eſt prima pars confutationis, qua Chriſtus illorũ impietatem pariter & inſcitiam redarguit: vnde & apud Matthæum ad illos, dicebat: Erratis, neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. Cęterùm vt reſponſionem Chriſti facilius intelligatis, ante omnia ſciendum eſt quænam & qualis fuerit Sadducæorum erronea impietas, & impius error. Rem ſic habe. paucis enim expediam. Sadducæi nullam penitus credebant fore reſurrectionem, hoc eſt, nullam vitam futurã poſt præſentem huius ſeculi ſtatum. Quòd ſi verè quis eſſet ſtatus poſt hanc vitam, illum omnino parem ac ſimilem eſſe oportere ſtatui præſentis vitæ, in qua ad conſeruandum genus humanum opus habemus nuptiis, cibo, potu, & reliquis, quorũ vſus ad hanc vitam ſolùm pertinet. Et hinc eſt quod quærũt, cuiuſnam ex fratribus illa ſit futura vxor. Ad hanc itaq; ſtultam opinionem reſpondet Chriſtus, Filij huius ſeculi nubunt & traduntur ad nuptias, &c. quaſi dicat: Homines in hoc ſeculo viuentes, in quo viciſsitudo morientium & naſcentium eſt, neceſſariò quærunt vxores filiis ſuis, ac filias maritis elocant: nec etiam alia ratione propagari poteſt genus humanũ. Illi verò qui digni habebuntur ſeculo illo & reſurrectione ex mortuis, neque ducunt vxores, neque nuptum dant: neque enim vltrà mori poſſunt. Proinde non eſt par ratio & conditio vtriuſque ſeculi. In illo opus eſt coniugio propter ſucceſſionem & corruptionẽ: in hoc nullis opus nuptiis. Quid enim his opus poſteaquam nemo iam moritur? Quid ergo, ait ali-

quis: Qualis quæso conditio resurgentium? Aequales erunt angelis, inquit. Et hæc verba diligenter & prudenter exponenda & sobriè intelligenda sunt. Quod enim hic Christus dicit: Aequales erunt angelis Dei, non loquitur de illorum substantia, iuxta quam nec carnem nec ossa habēt. Nos enim à resurrectione corporum non erimus pura duntaxat substātia, quales angeli sunt: sed æquales erimus angelis, quod attinet ad nuptias & carnales affectus terrenásque cupiditates. His enim carent angeli: nuptiis, vt immortales, non indigent: non esuriunt neque sitiunt, sed ab omni corruptione sunt alienissimi. Hinc D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ ad Eustochium inquit: Non substantiam angelorum, sed conuersationem & beatitudinem nobis Dominus repromittit. Iā tertiò addit causam quare Deus dignabitur homines angelorū fœlicitate. Et filij Dei sunt, cum sint filij resurrectionis. Hæc verba hunc videntur habere sensum. Nemo miretur quòd homines in futuro seculo aliter victuri & acturi sint quàm in præsenti. Neque enim sic in futuram vitam nascentur, quemadmodum nati sunt in præsentem. In hanc nascuntur per homines, vnde & filij hominum merito nuncupantur. In illam verò virtute Dei renascuntur, qui neque masculo neque fœmina ad hunc partum opus habet: & ideo filij Dei vocabuntur, nimirum ab eo vnde nouam vitam accipiunt. Cæterum Christus hoc loci solùm de illis dicit, qui ad fœliciorem vitam resurgent, non de impiis qui post hanc vitam peius habebunt. Horum enim resurrectio, propter perpetuam miseriam mors potius dicenda est quàm vita. Sed hac de re alibi nonnihil diximus. Porrò quoniam Christus iam satis exposuit quis sit futurus status futuræ vitæ, statim ex scripturis probat esse vitā aliam post hanc, eósq; qui vita hac defuncti hinc decesserunt, alibi viuere. Ait itaque Christus. *Vide Iren. li.2. ca.63.*

Quòd verò resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubum, sicut dicit Dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob. Deus autem non est mortuorum, sed viuorum. omnes enim viuunt ei.

Satis obscuritatis videtur habere hæc probatio, si non penitius inspiciatur. Theophylactus non contemnendus autor sic nodū hunc secat: Moyses inquit dixisse sibi ex rubo Deū: Ego sum Deus Abrahę, &c. Quòd si omnino euanuissent Patriarchæ, & non vixissent apud Deum in spe resurrectionis, non vtiq; dixisset Deus: Ego sum, sed ego eram Deus Abra-

ham, Isaac & Iacob. De rebus enim perditis & corruptis dicere solemus: Ego eram dominus huius & huius rei, &c. Et hactenus quidem ille, non inepte. Nos simpliciter hunc sensum elicimus. Deus, illius maximè Deus dicitur, quē in suam tutelam recipit, cuius curam agit, cui benefacit. Atqui non potest alicui qui nuspiam in rerum natura sit, benefacere. Igitur cum vocat se Deum, hoc est curatorem & benefactorem illorum trium patriarcharum, consequitur eos adhuc viuere, vtcunque mortui fuerint mundo. Sed ait quispiam: An non sunt euidentiora testimonia in scripturis quæ testantur hanc vitam sequuturam aliam? Vtique sunt luculentissima eius rei in scripturis testimonia: verùm quoniam Sadducæi solùm Moysis libros in disputationibus admittebant tanquam testes irrefragabiles, voluit Christus ex Moyse doctrinā suam adstruere. Sed quid opus est de hoc testimonio plurimum disceptare? Tam euidens fuit testimonium, vt nemo quicquā potuerit contradicere. Sequitur enim:

Respondentes autem quidam scribarum dixerūt ei: Magister, bene dixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare.

Scribæ hic approbant Christi assertionem, in quibus idem certamen erat cum Sadducæis. Pharisæi enim & Scribæ credebant in futuram resurrectionem, quam Sadducæi ex ignorantia scripturæ, sicut diximus, negabant. Hinc illa nobilis concertatio in Apostolorum actis inter Pharisæos & Sadducæos, quam D. Paulus exuscitauerat. Cùm enim Paulus corā Anania summo sacerdote staret, sciens, vt inquit Lucas, quia vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamauit in consilio: Viri fratres, ego Pharisæus, filius sum Pharisęi, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadducæos, &c. Sic ergo & hoc loci cùm pronunciatum est contra Sadducæos, applaudunt Scribæ, non quidem in gratiam Christi, sed in odium Sadducæorum. Sic enim tum res sese habebat. Pharisæi & Sadducæi perpetuò inter sese pugnabant, in nullo consentientes, præterquam in odiendo & persequendo Christum. Hic enim peculiaris est sectariorum genius, vt inter se perpetuò discordent, omnes autem simul aduersentur Christo, & huius sponsam oppugnent Ecclesiam: & conuincuntur quidem vanitatis & impietatis, sed rarissimè conuertuntur: imò quos verbis vincere non valent, vel verberibus expugnare non dubitant. Sic & hoc loci audimus neminem

Act.23.

Sectarij inter se discordes, in Christi odio conueniunt.

fuiſſe auſum amplius Chriſtum interrogare: atqui de reſipiſcentia nulla hic eſt mentio.

Dixit autem ad illos: Quomodo dicunt Chriſtum filium eſſe Dauid: & ipſe Dauid dixit in libro Pſalmorum: Dixit Dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Dauid ergo Dominum illum vocat, & quomodo filius eius eſt?

Sanctus Matthæus Euangeliſta hanc diſputationem clarius reddidit, ſcribens in hæc verba: Cōgregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus dicens: Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicēs: Dixit Dominus Domino meo, &c. Si ergo Dauid eum vocat Dominum, quomodo filius eius eſt? His verbis ſic confuſi ſunt Phariſæi, vt nullus eorum quicquam potuerit ei reſpondere. Et antea quidem habuimus exempla diſputationū quæſtionumque prauo & inſidioſo animo inſtitutarum. Nam quæ Sacerdotes, Scribæ, Phariſæi, Herodiani, & Sadducæi egerunt, maligno egerunt animo. Iam porrò nouam audimus quæſtionē à Domino proponi, ex qua diſcamus quales eſſe debeāt piorum diſputationes ſiue collationes, ſimplices ſcilicet & puræ, ſine inſidiis, dolo, fraude & calumniis: inſtitutæ item ad ædificationem audientium, petitæ etiam ex ſcripturis, & huc directæ, vt Deum verè cognoſcamus, & huius filium Ieſum Chriſtum. Debuerant ſanè hoſtes Domini, ex illis quæ hactenus propoſita fuere, didiciſſe Ieſum & Deum verum & hominem verum, id eſt expectatum illum Meſsiam eſſe. Hoc cùm per craſsitiem & malitiam nolunt, ipſe Dominus iam vrget eos ad veri confeſsionem per propoſitam quæſtionē. Eſt autem quæſtionis huius ſcopus, Dominum noſtrū Ieſum Chriſtum non tantùm hominem, ſed etiam Deum verum eſſe. Quod enim Dauid Meſsiam vocat Dominum ſuū in pſalmis, arguit illum Deum eſſe. Quod verò Chriſtus Dauidis filius dicitur, arguit illum verum eſſe hominem. Hoc facilè admittebant Phariſæi, ſed illud non item. Vnde hoc maximè vrget Chriſtus, qua ratione Dauid vocauerit Meſsiam Dominum ſuum. Porrò ne cauillari poſſent Dauidem verba illa per iocum nec ſerio locutum eſſe, aſſerit Dominus verba eiuſmodi ſcripta in libro pſalmorū, in libro inquam cuius magna ſemper fuit autoritas apud Iudæos. Nos interim ex hac propoſita quæſtione colligemus nos verè & meritò credere

in Iesum Christum filium Dei ab æterno, filium verò hominis in tempore natum ex Maria virgine. Conticescant ergo omnes hæreses, diaboli seminaria, hostes Ecclesiæ, Antichristi anteambulones, Arriani, Hebionitæ, Paulimiani, Marcionistæ, & reliqua fex Satanæ. Admoneat itē nos præsens quæstionis huius tractatus, vt in omnibus fidei articulis rectè & orthodoxè sentiamus. Neque enim suffecerit in hoc vel in illo articulo cum Ecclesia Christi sentire, in aliis verò articulis ab illa dissentire. Sed hac de re nonnihil in Mattheo nostro diximus. Sequitur:

Audiente autem omni populo dixit discipulis suis. Attendite à scribis qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in Synagogis, & primos discubitus in cōuiuiis: Qui deuorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

Postquam omnia tentasset Dominus, nec vlla spes esset sacerdotes populique primores aliquando conuertendos ad Dominum, docet ipsos Dominus cauendos esse, ne scilicet miseram plebeculam in eandem ruinam & perniciem secum traherent, quum illi ipsi perseuerare in suis erroribus, & perire in propriis peccatis pertinaciter instituerant. Docemur certè hoc Domini exemplo, ne ad hominum scelera conniueamus nos Ecclesiastæ, siue illi fuerint summates, siue infimates. Et qui pestilentius nocent, vehemētius accusandi sunt: docendumque manifestè quales sint, qualis ipsorum doctrina, quales mores, quale institutum, &c. Sed videamus in quibus accuset Christus Scribas. Primò itaque accusat eos ambitionis & vanæ gloriæ, quam vestitu totoque corporis habitu, ipso accubitu, titulis, totaque totius vitæ conuersatione apud homines reliquos venantur. Amant enim ambulare in vestibus amplis, amant salutari honorificè, & longa exquisitaque præfatione honoris cōueniri. Adde, in templis etiam & in synagogis vbi debebat omnium virtutum esse schola, non pudet eos ambire & occupare primas cathedras. Quòd si ad conuiuia amicorum vocantur, nec ibi obliuiscuntur superbiæ suæ: quum tamen inter amicos & sodales fastus vel contēptus non debebat habere locum. Ah bone Deus, quàm egregiè quadrant hæc in quosdam huius seculi homines, quibus malim à Domino precari meliorem mentem, quàm illorum perniciosam stultitiam multis traducere. Tu porrò hic notabis aliud esse honorem alicui exhibere, & aliud esse

honorem

honorem ambire,& in accepto superbire. Scriptura vbique iubet vt honore præueniamus inuicem,& ne quem contemnamus,aut tractemus indignè,aut illiberaliter.Breuiter damnatur hoc in loco à Christo Iesu vana illa gloriæ cupiditas, quæ multorum malorum tam intra quàm extra Ecclesiam solet esse causa. Sequitur altera accusatio, quòd scilicet deuorant domos viduarum, & hoc sub prætextu prolixæ orationis.Si hic intellexeris nomine precum omnem externum religionis cultum,nomine viduarum inopes, nomine domorũ substantias,facilis erit sententia,sed grauissima culpa. Primũ siquidem Deus propter semetipsum colendus est, non propter auaritiam. Secundò peccant quum simulant se pios,qui impiissimi sunt. Tertiò quòd viduas spoliant,quas ex lege debebant fideliter curare. Quartò quòd à viduis non vitæ necessaria,sed omnia acceperant. Nam id hoc in loco per deuorare intelligimus. significat enim insatiabilem illorum cupiditatem.Sed nunquid impunè hæc facient? Audi Christum.Hi accipient,inquit,damnationem maiorem.Quòd scilicet non solùm expleuerint ventres suos facultatibus viduarum,quarum tenuitati magis debebant succurrere,verùm etiam rem impiam fecerint sub religionis prætextu. Vtinam vtinam hic mundus non etiam cogatur tales alere vultures: aut si qui sunt, tandem recipiant oculos ne olim grauissimas luituri sint pœnas.Et tantum de hoc capite.

CAPVT XXI.

Respiciens autem vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo: & dixit. Verè dico vobis,quia vidua hæc pauper plus quàm omnes misit. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi,omnem victum suum quem habuit misit.

Hæc ad superiora non malam consequentiam habent.Sub finẽ enim proximi capitis accusauit Dominus Scribas, quòd deuorarint domos viduarum,& hoc sub prætextu religionis. Iã porrò ne quis existimet illa à Domino in odiũ Scribarũ & sacerdotum cõficta,ostendit præsens historia quàm faciles fuerint homines conferre munera sua in gazophylaciũ. Erat autem ibi arca,sicut Venerabilis Beda dicit,foramen habens 4.Reg.12.
desuper,posita iuxta altare ad dexteram ingredientibus tem-

plum Domini,in quã mittebant ſacerdotes qui cuſtodiebant oſtia,omnem pecuniam quæ deferebatur ad templũ Domini,quo pecunia deſeruiret, vt Theophylactus admonuit,ad apparationem & neceſſaria ſacrificij,& ad ornatum templi,& ad alimoniam pauperũ.Qua de re habes pulchram hiſtoriam iiij.Re.xij.de rege Ioas qui compulit Pontifices & Sacerdotes ex gazophylacio templum Domini reſtaurare. Et erat certè plerunque magnus theſaurus in templi gazophylacio repoſitus,cui expilando non raro inhiabant illi ad quos non ſpectabat. Sed proximè ad hiſtoriam.Sedit Ieſus in templo, & vidit Iudæos munera ſua conferre in gazophylacium.veniebant autem diuites,& multa mittebant munera,ſicut Marcus dicit. Veniebat autem & vidua paupercula, & quod habuit miſit, nimirum duo æra minuta. Atqui diuites, ſicut veriſimile apparet, ſibi egregiè placebant quòd tam multa dona miſiſſent in ærarium templi: & pauperes propter ipſorum tenuitatem contemnebant, tanquam eos qui tam vili precio ſibi non poſſent propitium reddere Deum. Nec dubium eſt quin diuites melius habuerint apud ſacerdotes, quàm pauperes. Atqui Chriſtus longè aliter pronunciauit, nimirum viduam hanc pauperculam plus miſiſſe, (ſi mercedem ſcilicet reſpexeris, & Dei beneplacitum) quàm illi diuites miſerint. Et addit eius ſententiæ cauſam huiuſmodi: Nam diuites, inquit, miſerunt ex abundanti ſibi, hæc autem ex eo quod deeſt illi, omnem victum ſuum quem habuit miſit, &c. Hoc eſt, diuites quanuis largiter tribuerint in vſum templi, tamen nihilo pauperiores ſunt, vt qui ſibi meliorem partem ſeruarint. Vidua verò licet ſuæ inopiæ non erat inſcia, tamen maluit ipſa carere, quàm non aliquid in pios vſus conferre, nihil dubitans quin fideli procuratori ſe ſuaque omnia credidiſſet. Atqui diuites ſi putaſſent ſe olim his donis carituros, nequaquam aliquid expoſuiſſent, quicunque tandem vel templum vel huius curaret miniſtros. Duo itaque ex hac hiſtoria adnotabimus. Primum, quòd Chriſtus qui in ſuperioribus Scribarum & Sacerdotum auaritiam taxauerat, in præſenti capite offerentibus non contradicit. Maledicti quidem ſunt quorum Deus venter eſt,quiq; cum aliorum damno ſua ſectantur commoda:at nihilominus dignus eſt operarius mercede ſua. Secundò obſeruandum,quòd Chriſtus non cenſum offerentis, ſed mentem attendit. Vnde non eſt vt ſibi blandiantur diuites,

quòd plus videantur conferre in pios vſus, quàm pauperes. Vberior eſt enim nummus, vt Ambroſius inquit, è paruo, quàm theſaurus è maximo: quia non quantũ detur, ſed quantum reſideat expenditur. Nemo plus tribuit, quàm qui ſibi nihil reliquit. Vnde Chriſtus non iubet relinquere multa, ſed omnia. Et Paulus non ait, Copioſum datorē, ſed hilarem datorem diligit Deus. Breuiter Dominus non attendit quantum das, ſed quo animo des. Vnde fit vt qui calicem aquæ frigidæ ex animo porrexerit egeno, plus mereatur apud Deũ, quàm qui difficilè etiam magnos theſauros exponit. Hæc tãdem eſt vera & Chriſtiana charitas, quæ non quærit quod ſuum eſt, ſed quod aliorum: & quæ etiam cum ſuo incommodo, aliorum promouere curat commoda. Senior igitur ille Tobias rectè docebat filium ſuum, inquiens: Si multum tibi fuerit, abundãter tribue: ſin exiguum, etiam hoc libenter impartiri ſtude. Vnde non video qua ratione à quibuſdam dicatur, charitatem ordinatam à ſemetipſo incipere. Refertur talis ſententia ab Ethnico quodam: Dabo egenti, non vt ipſe egeam: ſuccurram perituro, non vt ipſe peream. Sed nos longè alia à Chriſto & ipſius Apoſtolis didicimus. Cæterum nos perpetuò meminerimus Deum ſemper nobis aſsidere: cogitatus noſtros, verba & facta noſtra reſpicere. ſic enim in omnibus actibus noſtris cautiores erimus. Meminerimus itē quòd Deum nunquam fallere poſſumus, vtcũque proximos noſtros fallamus. Deinde eò omnes neruos noſtros expendamus, vt opera noſtra Deo probentur, quicquid tandem de nobis iudicauerint homines. Iam itaque ad ſequentia contextus vadimus.

Charitas in tēporalibus nõ incipit à ſeipſo.

Et quibuſdam dicentibus de templo, quòd bonis lapidibus & donis ornatum eſſet, dixit: Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.

Et hæc ſuperioribus pulchrè cohærent. Prouerbium vulgo iactatur, Malè partum malè diſperit. In ſuperioribus autē diximus ex ſententia Chriſti, quòd Scribarum & Sacerdotum auaritia malum ſit habitura finem. Audiuimus item quòd ex donis pauperum templum Hieroſolymitanum & ædificatum & ditatum fuerit. Iam quoniam viua Dei templa negligebantur, & lapideum illud templum magis ad ſuperſtitionem quàm religionem facere videbatur, iuſtum fuit vt & illud dirueretur. Sed quinam ſunt illi qui mentionem templi apud Chriſtũ fecerunt? Ex Matthæo liquet Apoſtolos fuiſſe,

& his ipsis tale responsum à Christo datum fuisse. Meminerant fortè adhuc eius quod Christus supra cap. xix. de destructione vrbis dixerat, & ex condolentia quadam super ciuitatem & templum, ostendebant Christo vtrunq; dicentes, Magister aspice quales lapides & quales structuræ. Non hoc tanquam ignoranti dicunt, sed vt interrogent eum super comminatione quam fecerat, si quo modo esset possibile tale ac tantum templum destrui, cum essent lapides magni & boni, & magna artis peritia compositi, & ornatum & dotatum esset innumerabilibus bonis tam à Iudęis quàm à Gentilibus oblatis, &c. Hanccine structuram, volunt dicere, tam amplam, tā sumptuosam, elegantem, admirabilem, & propè diuinā subuerteret tempestas belli, & ira Domini? Dij meliora. Sed quid Christus ad hæc? Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur, hoc est, totum ita subuertetur, vt nihil integri sit relinquendum. Et certè sicut prædictum est à Domino, ita successu temporis factum est. Quid igitur dicemus ad hæc ô mihi charissimi auditores? quid dicemus? Certè discimus ex paucissimis his verbis, non placere Deo quantumuis splendidum externum cultum, si frigeat animi pietas. Et hæc quidem sic se habere, nemo opinor cōtradicere cogitat. Nos tamen interim miramur quòd tam multæ Cathedrales Ecclesiæ, tam multa monasteria, tam pingues Abbatiæ perierint, quum negare non possimus in illarum multis plures Mercurio & Pluto sacrificasse quàm Christo seruatori nostro. Meritas ergo dederunt pœnas: licet Baltasares & Nabuchodonosores illi, quorum studio perierunt illa, nulla ratione excusari possint. Sed hæc hactenus.

Interrogauerunt autem illum dicentes: Præceptor, quando hæc erunt? & quod signum cum fieri incipient?

Quæstio hæc in monte oliuarum facta est. sic enim inquit Matthæus: Sedente autem eo in monte oliuarum, accesserunt ad eum discipuli secretò dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui, & consummationis seculi? Nihil enim amplius de domini sui verbis diffidunt, certò persuasi quòd ipsius verba nullam vanitatem admixtam habeant: ideoque & tantùm rogant de tempore miseriarum, quando futura sint eiusmodi pericula, & num hęc, aliqua pręcessura sint signa. Et rogant fortè de illis rebus, vt mala præuisa facilius vitare possint. Adde quòd discipulis persuasum

erat, templum Hierosolymitanum non periturum donec instaret consummatio mundi, vnde triplicem proponunt quæstionem, sicut ex Matthæo audiuimus, scilicet de deuastatione Hierosolymorum, de aduentu secundo Christi, & de consummatione seculi. Et hæc probè obseruanda sunt. sic enim fiet vt Christi responsa facilius percipiantur. Nam quæcunq; sequuntur signa futura, tam ad finem mundi, quàm ad Hierosolymæ subuersionem referri & possunt & debent.

Qui dixit: Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Quia ego sum. & tempus appropinquauit: nolite ire post eos.

Tradunt historiæ post ascensionem Domini in cælos, & ante vrbis excidium, non paucos venisse Iudæis, qui se pro Messia vero ac liberatore venditarint: quibus miser adhæserit populus, atq; ideo à Romanis cæsus sit præsidibus. Equidem dignum erat, vt qui verum Messiam recipere noluerint, ij falsos reciperent Messias, necis & omnium miseriarum authores. Hęc qui certius & plenius intelligere ac cognoscere velit, legat Iosephum Antiquit. lib. xx. cap. xij. & xiiij. De his ergo loquitur Christus, & admonet discipulos ne patiantur sese seduci. Venturos enim pseudoprophetas qui profitebuntur, sed falso, se esse messias, & tempus consummationis seculi appropinquare. Nolite, inquit, ire post eos, hoc est, fugite ab illis, nihilque eis credatis, sed perpetuò memores estote verborum meorum, quòd scilicet hæc prædixerim vobis. Et certè in grauissimis tribulationibus præsentissima est consolatio, & efficacissimum antidotum, deuota mente cogitare præter Christum non esse alium saluatorem: præter eũ inquam Christum, qui etiam non dubitauit pro nobis crucis subire mortem, quod certe euidentissimum est argumẽtum magni in nos amoris. Si ergo magna nobis vltro concessit, non est dubium quin rogatus minora nobis non sit denegaturus. Sed hæc aliàs.

Cum autem audieritis prælia & seditiones, nolite terreri: oportet primùm hæc fieri, sed nondum statim finis.

Quoniam complures exorientur pseudomessiæ, reges siue liberatores, quibus seditiosi homines facilè adhærere solent, non est dubium quin futura sint & bella & seditiones. Omnis potestas consortis impatiens, ait ille, & nemo facilè patietur se deponi regno. Adde quòd & Romani præsides non semel minati sint Iudæis excidium, ni pacem & tranquil-

litatem publicam interturbare desinerent. Admonet itaque Dominus discipulos suos, ne terreantur auditis præliis & seditionibus. Turbantur quidem viri boni visis tot tantísq; calamitatibus: atqui noluit Dominus suos ita conturbari, vt frigidius ac segnius perficiant opus Domini, aut pergãt tardius in religionis negotio. Et aliter turbantur fideles, aliter turbantur infideles. Hi turbantur quasi omnia fiant humano solùm consilio, & non prouidentia Dei: quasi hominum sit bellis vel initium dare, vel finem facere. Atqui fideles semper cogitant nihil nisi disponente fieri Deo, qui diligentibus ipsum omnia solet vertere in bonum. Fidelium turbatio & terror, condolentia est: infidelium verò turbatio, desperatio est. Quod autem dicit: Oportet primùm hæc fieri, sed non statim finis: ad vtrunque tempus referri debet. Multa enim prælia & multæ grauissimæ seditiones præcesserunt euersionem Hierosolymorum: & ab eo tẽpore nondum cessant longe plures & maiores fieri.

Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem: & regnum aduersus regnum: & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ & fames: terroréſque & signa magna de cælo erunt.

Hæc omnia facta esse, & adhuc fieri, tam ante quàm post Hierosolymorum excidium, non solùm sacræ, sed & prophanæ testantur historiæ. Et vide qualis sit catena miseriarum, & vnde illa connectatur. Primò omnium per falsos prophetas fit discessus à vera religione. Noua religio, aut potius impietas, hæresis & idololatria, exuscitant factiones & seditiones. Cùm autem nos inter nosmetipsos pugnamus, exteræ gentes vident sibi oblatam occasionem vincendi nos: itaque fit vt exurgat gens contra gentem, & regnum aduersus regnum. Iã quæ bona spes ex magnis bellis? Pestilentia nimirum & fames. Illa quidem ex corrupto ab interfectis aere: hæc autem ex non cultis agris. Qui enim colere debebant agros, ab hostibus occisi sunt. Et dubium non est quin horribiles terræmotus vexarint Iudæos ante vrbis excidium. Imo legat qui cupit spectra & prodigia quibus Iudæi diuexati & admoniti fuerunt è cælo & è terra, apud Eusebium Ecclesiasticæ historiæ li.iij.ca.viij.& præcedẽ. Et hæc quidem omnia venient super Iudæos propter cõtẽptũ & reiectũ Messiã, Deo sic vindicãte Christũ suũ. Neq; adhuc abbreuiata est manus Dñi, vt nõ possit se vindicare de inimicis suis. Enimuero quæcunq; tribulationes hic à Christo enarrantur, nostro seculo & vidi-

mus & adhuc videmus: vtinam ſint qui cauſam illarum ſic expendant, vt Dei iram aliquo modo ſiſtere poſsint.

Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus ſuas: & perſequentur tradentes in Synagogas & cuſtodias, trahentes ad Reges & præſides propter nomen meum. Continget autem vobis in teſtimonium.

Hæc propriè ad Apoſtolos pertinent, quibus ita contigit ſicut hic prædicit Chriſtus. Erant enim Apoſtoli inuiſi cunctis ferè gentibus, non propter latrocinia, ſeditiones, furta, & fraudes, ſed propter nomen Chriſti Ieſu Domini noſtri, quòd videlicet in nomine Ieſu pœnitentiam & remiſsionem prædicarent: ceremonias item Iudaicas, traditiones Phariſaicas, idololatriam item & impietatem gentium impugnarent. Teſtari poſſunt de hoc Acta Apoſtolorum copioſiſsimè. Sic enim perſequebantur tum Iudæi Chriſti diſcipulos, ac ſi hac crudelitate Deo cuperent magnum exhibere obſequium. Sed quid eſt quod ait Chriſtus, Continget autem hoc vobis in teſtimonium? Hoc eſt, vincula illa & carceres teſtabuntur quàm fideliter laboraueritis in negotio Euangelij. Et ſic vobis cedent in teſtimonium, vt neque Iudæi neque Gentiles cauſam ſuæ damnationis in vos transferre poſſint. Huc non ineptè quadrat quod Apoſtolus in epiſtola ad Philippen. dicit. Scire volo vos fratres, quòd quæ circa me ſunt, magis ad profectum venerunt Euangelij, ita vt vincula mea manifeſta fierent in Chriſto in omni prætorio & in cæteris omnibus: & plures è fratribus in Domino, confidentes in vinculis meis, abundantius auderent ſine timore verbum Dei loqui, &c. *Cap.1.*

Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari quemadmodum reſpondeatis. Ego enim dabo vobis os & ſapientiam cui non poterũt reſiſtere & contradicere omnes aduerſarij veſtri.

Quoniam diſcipuli Domini idiotæ & priuati & imperiti erant, ne turbarentur redditurі rationem apud viros ſapientes: Nihil, inquit, de hac re vobis curæ ſit. Accipietis enim tunc à me & ſapientiam & eloquẽtiam, ita vt ſi etiam omnes aduerſarij veſtri ad vnum vſque vobis obſtiterint, non poterunt vobis reſiſtere neque per ſapientiam, neque per eloquentiam. Hunc in modum ferè etiam in ſuperioribus illos conſolatus fuerat dicens: Cùm inducẽt vos in Synagogas, & ad magiſtrat⁹, & ad poteſtates, nolite ſoliciti eſſe qualiter aut quid reſpõdeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid oporteat vos dicere. Exẽpla huius

rei euidentia, suppeditant nobis acta Apostolorum in S. Petro ac reliquis Apostolis, cap.iiij.& in D.Stephano cap.vj.& vij. Atqui his verbis non præcipit Dominus supinam quandam oscitantiam, & indiligentem securitatẽ, sed anxiam excludit excruciantem diffidẽtemque curam ac solicitudinem, qua scilicet homo putat in se stare causæ successum tam fœlicem quàm infœlicẽ. Atqui ministrum verbi decet dare diligentem operam sacris literis, dein ardẽti precatione à deo (vnde omne bonum profluit) verbo precari fœlicẽ cursum. Dum venio, incũbe lectioni, scribit Paulus Timotheo. Valeant itaque vẽtres illi putidissimi, qui sacras lectiones & pia studia vel negligũt vel porrò contemnunt: homines nimirũ vix ad stiuam, nedum ad sacerdotium apti. Sed hæc aliàs.

Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis: & morte afficient ex vobis: & eritis odio omnibus propter nomen meum. Et capillus de capite vestro non peribit.

Rursum redit ad descriptionẽ persequutionis & periculorum imminentium. Nihil, ait, mirum est si cædamini ab hostibus vestris, cum ne ab amicis quidem, affinibus, consanguineis, intimisque vestris, vlla sit speranda requies. Miri enim in orbe motus ob prædicatum Euangelium exoriẽtur, in quibus homines velut beluæ rabidæ, omnis necessitudinis, omnium officiorum, omnisque pietatis obliti, insanient in Euangelij ac pietatis studiosos, fratres, consanguineos, & affines suos. Certè magnum est carni nostræ ob benefacta persecutionem pati, flagellari, interfici, sed longè grauius & intolerabilius, si persecutionẽ pati cogimur ab iis qui nos meritò defendere & vindicare debebant. Vide autem quàm omnia exaggeret Christus. Trademini, inquit, nõ solum ab alienis, sed etiam à parentibus & vestri amantissimis. Nec per lusum vos tradent, sed morte vos afficient, hoc est, non cessabunt à persequendo, donec viderint vos exhalasse animam. Addit: Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum: quẽ scilicet abnegare ad illorum iussa nolueritis. Quicquid alij designabunt scelerum, non sic animaduertent in illos, atque in vos qui nominis mei gloriã obscurari non patiemini. Addit postremò cõsolationem. Et capillus de capite vestro nõ peribit. Vult dicere: Tam atrox odium totus mundus concipiet in vos ob mei nominis professionem: proinde quicquid in vos audebunt, hoc in meam contumeliã factum accipiam. Quare non est quod vos de vindicando cogitetis. Ego læ-

dar,ego occidar in vobis. Meum erit & vobis consulere, & illorum vlcisci malitiam. Quantumuis autem desæuierint in vos persequutionum humanarum procellæ,nō est quòd metuatis,videlicet me protectore. Non enim committam vt vel pilus capitis vestri pereat:tantum abest vt vobis sim defuturus. Docet autem Christus hic quàm nihil lateat illum eorum quæ circa nos vel sunt vel fiunt: & quum sciat omnia, non potest ignorare mundi erga nos malitiam:& quòd illius nomine omnia sustinemus At quum hoc sciat, quî committeret eos negligere,qui illum tanti faciunt, vt etiam non dubitent animas suas pro illo ponere? Sequitur in contextu.

In patientia vestra poßidebitis animas vestras.

Videtur mihi Christus non aliud hic velle, quàm quod apud Matthæum dicit: Qui autem perseuerauerit vsque in finem,hic saluus erit. In sufferendis enim pro Christi nomine persecutionibus, non aliis armis opus habemus,nisi vnica patientia, qua expectamus horam in qua Dominus noster tristitiam nostram vertet in perpetuum gaudium. Neque enim satis est cœpisse rem sanctā, neq; satis est prorepsisse aliquò, imò ne permultum quidem ac diu fideliterque laborasse, nisi operi addas colophonem. Nam quam vtilitatem pullulatio seminum habere potest,si cum vsque ad flores creuerint(hac enim similitudine alibi vtitur Chrysostomus meus) postea exaruerint? Igitur qui animam suam posſidere,hoc est saluare voluerit,patienter in tribulationibus expectet, donec Dominus iubeat tempestatem & turbas has silere & trāquillè agere. Nemo enim potest custodire spem futurę vitę,sicut D. Augustinus ait,nisi qui patientiam habuerit in laboribus huius vitæ Patientia autem vera est, vt scitè Venerabilis Beda docet, aliena mala æquanimiter perpeti, contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore moueri. Nam qui sic proximi mala portat, vt tamen tacitus doleat, & tempus dignæ retributionis quærat, patientiam non exhibet, sed ostendit. Sed hæc hactenus.

Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes:& qui in medio eius,discedant: & qui in regionibus,non intrent in eam:quia dies vltionis hi sunt, vt impleantur omnia quæ scripta sunt.

Tandem & post varias admonitiones plenè & apertè respondet ad quæstionem discipulorum quærentium quando

hæc erunt, id eſt quando excindetur cum vrbe tẽplum. Tunc inquit, quando videritis exercitum Romanorum obſidione graui ac pertinaci vrbem Hieroſolymorum cingere. Tunc enim capietur & diripietur vrbs, & vaſtabitur ardebitque tẽplum Dei ſanctum. Sanctus Marcus verba Chriſti ſic retulit. Cùm videritis abominationem deſolationis de qua dictum eſt à Daniele propheta, ſtantem vbi non oportet, hoc eſt, ſicut Matthæus interpretatur, in loco ſancto. Nam nouum & inexpectatũ videbatur Iudæis, quòd videre cogebantur gentiles ſancta cingere mœnia, imminere templo Domini: Procul ſcilicet eſte prophani. Stupendum enim & abominabile erat, quòd Dominus illam gentem, quam hactenus ardentiſſime amauerat, nunc traderet in manus ethnicorum. Hinc eſt quòd obſidio & expugnatio huius vrbis, apud Matthæum & Marcũ abominatio deſolationis, hoc eſt abominabilis & ſtupenda deſolatio vocatur. Vult itaque Chriſtus dicere: Cum videritis terram Galilææ & Samariæ vaſtatam fumare, peruentũque eſſe iam ad ipſa ſanctæ vrbis mœnia, ſcitote deum deſolaſſe locum & populum ſuum, neque aliud reſtare quàm abominabilem vaſtationem. Quid igitur tum faciendũ Chriſtianis? Certè & his præſcribit quomodo ſe gerere debeant excidio iam imminente. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, hoc eſt in tutum ſe recipiant, cum non ſolum vrbs Hieruſalẽ, ſed & tota Iudæorum regio periclitabitur. Et qui in medio eius ſunt, diſcedant: id eſt, non fidant in aliqua potentia, nullum ſibi promittant præſidium. Quanto enim quis à Iudæa longior & remotior erit, tãto erit & tutior. Breuiter, inquit, hoc conſulo, vt qui præſentiſsimũ periculum effugere velit, ſi eſt in ciuitatis medio, hoc eſt tutiſsimo loco, effugiat, relinquat ciuitatem, vt quæ nec ſemetipſam tutari poſsit. Et qui extra ciuitatem eſt, non ingrediatur. non enim pugnando ſed fugiendo temetipſum ſeruabis. Et quare hoc? Quia dies vltionis hi ſunt, inquit, vt impleãtur omnia quæ ſcripta ſunt. Hoc eſt, tumultus hi bellici non fient humanis tantum conſiliis, ſed deus per alienas nationes vindicabit ſe de populo Iudæorum ſibi ſemper obſtrepero: idque fiet quod iam olim prædixerunt Prophetæ ſuper Hieruſalem futurum eſſe, nimirum vt impietatis ſuæ tandem meritas luat pœnas. Sed forſan quæris vbi ſcripturæ prædixerint hanc Iudæorum calamitatem, vrbis & templi ſumptuoſiſsimi exterminium? In Matthæo & Marco nominatim èxprimitur illa implẽda quæ præ-

Quid abominatio deſolationis.

dicta sunt à Daniele. Hic enim inter alia dicit: Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus, qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & post finem belli statuta desolatio, &c. David item in Psalmo sic canit: Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Nec ab hoc loco dissentit, quod Hieremias sub persona Domini dicit: Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Quod verò ad fugam discipulorum Domini adtinet, certum est quòd imminens periculum fugerint, & hoc admonente Domino. Sic enim Ecclesiastica historia testatur inquiens: Ecclesia quæ in vrbe Hierosolymorum erat congregata, responso à Deo accepto emigrare iubetur, & transire ad oppidum quoddam Pellam nomine, trans Iordanem: quò ablatis ab vrbe sanctis & iustis viris, vindictæ cælesti fieret locus tam de vrbe sacrilega, quàm de populo impio, per excidium euersionemque patriç sumendæ. Hæc Eusebius, apud quem plura ad hoc negotium pertinentia inuenire licebit, libro iij. cap. vj. & apud Iosephum de Bello Iudaico libro vj. & apud Egesippũ libro quinto. Sed hæc suffecerint.

Dan.9 *Psal.68* *Hier.12.*

Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus: Erit enim presſura magna super terram: & ira populo huic.

Et hæc ad cumulum tribulationis & miseriæ pertinent. Tanta, inquit, erit ira, tam ineuitabile malum, vt neque prægnantibus neque nutrientibus parsura sit gentium ferocia & crudelitas. Iussit quidem Dominus præsens periculum fugere, atqui non omnibus datum est vt fugere possint. Quæ enim prægnantes sunt, & quæ lactentes & sugẽtes habent pueros, quomodo fugient? Nam lactantes parum sunt ad fugam accinctæ, quòd prædilecta sua pignora tenerius ament vita propria. Nunquid enim potest mulier obliuisci, ait Dominus apud Esaiam, infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Prægnantes verò fœtus suos non possunt veluti alia impedimenta abiicere, & relictis omnibus se fugæ concredere. Possunt & hæc referri ad ea quæ historiographi scribunt de incredibili illa fame, qua quędam coactæ sunt etiam filios proprios in cibum suum vertere. Addit autẽ Christus: Erit enim magna pressura super terrã, & ira populo huic. In Matthæo sic legimus: Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi ad hoc vsque tempus, neque fiet.

Etsi enim etiam aliæ gentes non sint futuræ porrò immunes à tribulationibus: tamen vnicus Iudæorum populus præcipuè sentiet & experietur contra se iram Domini, vt qui illorum crudelissimam impietatem, & impiam crudelitatem iam diu sustinuerit in multa patientia. Rectè ergo ille, Lento, inquit, gradu ad vindictam sui diuina procedit ira: tarditatemque, supplicij grauitate compensat. Ad omnes huiusmodi terrores, nos vobis perpetuò occinimus hæc scripta esse ad correctionem nostram. Et fœlix, nimiumque fœlix, quem aliena pericula faciunt cautum. Sequitur.

Et cadent in ore gladij: & captiui ducentur in omnes gentes: & Hierusalem calcabitur à gentibus, donec impleantur tempora nationum.

Quatuor hoc loco prophetiæ prædicit Christus. Primum est quòd Iudæi casuri sint in ore gladij, hoc est, quòd interficientur ab hostibus suis. Secundum est, quòd illi qui gladium effugerint, captiui sint ducendi in omnes gentes. Vtraque facta esse testantur verissimi ac fidelissimi historiographi: factumque est vt Iudæi qui prius abominabantur gentes, his ipsis inseruire coacti sint. Tertiò addit: Et Hierusalem calcabitur à gentibus: hoc est, hæc opulentissima, munitissima, ac pulcherrima vrbs, ad quam vniuersæ gẽtes hactenus confluxerunt, in eum veniet contemptum, vt vel pedibus Gentilium & Idololatrarum conculcetur. Quartò subiicit, quòd Iudæorum populus non sit perpetuò sic permansurus in tantis miseriis, à facie scilicet Dei proiectus, sed quòd restituendus sit suo tempore, nimirum sub finem seculi, quando Christus oues suas omnes ex gentium populo acceperit. Hac de re D. Paulus etiam in Romanis loquitur dicens: Nolo vos ignorare fratres mysterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret, sicut scriptum est, Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat impietatem à Iacob. Et hoc illis à me testamentum, cum abstulero peccata eorum.

Rom. 11. *Esa. 59.*

Et erunt signa in sole & luna & stellis, & in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi: nam virtutes cælorum mouebuntur.

Discipuli Domini, sicut ex Matthæo in superioribus docuimus, tria quærebant ab illo, quando futurum esset exci-

dium vrbis, quando item aduentus ipsius secundus, ad iudicium nimirum,& quando futura totius huius seculi consummatio. De primo, videlicet de vrbis & templi internicie, iam satis superque disseruit. ad alia itaque duo iam properat, ostensurus quibus indiciis & hæc prænosci possint. Dicit ergo: Erunt, scilicet imminente fine seculi huius, signa in sole, luna & stellis, hoc est, tam in maioribus quàm in minoribus cæli luminibus. Sed quæ vel qualia signa? Ex Matthæi Euangelio hoc discere licebit, vbi Dominus apertius loquitur. Statim autem post afflictionem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo. his addit, quod etiam Lucas habet, & virtutes cælorum commouebuntur. Videtur autem hic locus sumptus ex Esaiæ prophetia, cap. xiij. vbi ferè omnia verba hæc Christi inuenies. Virtutes cælorum vocat omnes cæli exercitus, spiritus angelicos, qui alibi virtutes vocantur, vel omne cæli firmamentum. Sed nolo vt quisquam hic à me expectet exactam signorum descriptionem, nec necesse est vt illa ad vnguem omnia sciamus. Suffecerit nos certò credere signa aliqua præuentura diem Domini, signa inquam in cælo, in terra, & in mari, hoc est in aquis. Omnia enim elementa testabuntur sub aduentum Domini sua ministeria quæ hactenus exhibuerunt hominibus, iam acceptura finem, quando Dominus in proximo est reddere vnicuique iuxta facta sua. Tu itaque quoties lumen solis, lunæ vel stellarum videris, recordare certò venturum tempus, in quo sub aduentum iudicis mirabilis in illis luminaribus futura sit mutatio. Et dũ adhuc illa preciosa lumina tibi lucent, sic vtere illorum lumine, vt his deficientibus lætus expectare possis Christum iustum illum iudicem. Hæc certè præstat agere, quàm de qualitate signorum valde anxium esse. Porrò quod ad literam adtinet: nõ est dubium quin omnes populi quos dies ille vltimus inueniet, in maxima futuri sint angustia, quum scilicet viderint omnia vergere ad exitium, omnia mirabiliter transformari, vt etiam non sit mirum illos vel arescere præ timore, dum subinde noua & terribilia vident ac audiunt, neque scire possunt quæ ventura sint, vel quando hæc omnia sint habitura finem. Hæc volui hoc loci dicere, quum certiora non habeam. Propheticum certè est quod hoc loci Christus dicit, & ideo post factum melius intelligetur: hoc quod in omnibus prophetiis fieri solet. Omnis enim prophetia, sicut D.

Aduerf.hæret.lib.4. cap.43. Irenæus scribit, priusquam habeat efficaciam, ænigmata & ambiguitas sunt hominibus: cum autem venerit tempus, & euenit quod prophetatum est, tunc prophetiæ habent liquidam expositionem. Hactenus ille.

Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate.

Omnia & singula hæc verba suam emphasim suumque pondus habent. Tunc, inquit, videbunt filium hominis. Tunc inquam, quando tam stupenda præcesserint signa in sole, luna, stellis, in terra & in aquis. Videbunt autem: Qui? Homines in terris existentes. Neque enim veniet occultus, sed manifestus. Neque opus habemus singulari aliqua stella, quę nos ducat ad habitationem Christi, sicut olim ducti sunt orientales illi magi. Omnes enim creaturæ testabuntur creatorem adesse. Omnes itaque populi quos dies Domini inuenerit in terris viuos, videbunt filium hominis venientem. Quare filium hominis dicit, & non filium Dei, cùm vtrunque sit? Quia in ea forma apparebit iudicaturus homines, in qua olim venerat saluaturus homines. Nam Dominus noster Iesus Christus naturam humanam non deposuit cum in cælos ascendit: clarificauit quidem eam, sed clarificatione non deponitur aut annihilatur. Huc pertinet quod in actis Apostolorum legimus angelos dicentes: Viri, inquiunt, Galilæi, quid statis (admirando) aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Hunc igitur Iesum videbunt homines venientem, non talem qualis visus est in Bethleem, vel in Ierusalem, sed in nubibus cum potestate magna & maiestate, tanta videlicet vi ac potentia instructus, vt nulla ei posſit resistere creatura, &c. Breuiter, non veniet sicut humilis quidam & nihili homo, sed sicut decet eum qui Deus & homo est, Rex regum, & Dominus dominantium. hoc est, virtutem sic ostentabit, vt omnibus præualeat. Maiestatem exhibebit, vt à nemine contemni posſit. Hanc rē Diuus Paulus.j. Thessal.iiij. pulchrè & copiosè prosequitur, quod vel indicasse tantùm suffecerit: nos enim breuitati studemus.

His autem fieri incipientibus, suspicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

Infideles quidem, & qui Christum vel contempserunt penitus vel neglexerunt, hi meritò trepidabunt, vt qui ignorant quid futurum sit: atqui fideles qui Christi verba & facta ha-

bent perspectissima, hi inquam etsi ad tantam mundi transformationem non omnino sint à timore alieni, tamen nequaquam despondebunt animos, scientes quid & quantum debeant fidere domino, quem nouerunt pro seipsis olim etiam mortem sustinuisse. Ad discipulos itaque suos & horum similes inquit: Cum videritis hæc omnia quæ prædiximus, instare, nolite submissis in terram oculis quasi tristes ac desperati incedere, sed leuate capita vestra, hoc est recipite animum, confidite, omnem metum ex cutite, quoniam hæc rerum immutatio non cedet vobis in exitium, sed in vestrum commodum. Appropinquat enim redemptio vestra. Hactenus enim etsi filij Dei sitis, tamen conuersari vos oportet in medio nationis prauæ, oportet vos multa pati ab hostibus Christi, à Satana, à carne vestra, à mundo, &c. atqui Dominus ad iudicium veniens his calamitatibus omnibus exoptatum imponit finem. Nos itaque ita vitam nostram instituere oportebat, charissimi, vt & nos læti & fidentibus animis possemus expectare diem illum Domini magnum & terribilem. Sed quid faciẽdum nobis? Hoc quod Saluator noster nos docuit. Quidnam illud? Audi Apostolum Domini: Vt abnegantes omnem impietatem, & secularia desideria, sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, &c. Neque enim tardat dominus promissum, ait Petrus, sicut quidam existimant: sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti. Sequitur in contextu. *Tit.2.* *2.Pet.3.*

Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam & omnes arbores, cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniã prope est æstas. Ita et vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.

Iam fidelissimus doctor est Christus, vt quæ per se etiam apertissima videntur, apertiora faciat, & hoc similitudinibus vulgatissimis. Qua in re certè exemplum dedit verbi ministris, quàm fideliter, quàm prudenter, quámque sedulò debeant omnem mouere lapidem, donec populus quæ obscura sunt exactè intelligat. Ex germinatione, inquit, ficus, cum iam ramo tenerescente protrudit gemmas, ac folia quodammodo parturit, ceu ex certissimis indiciis colligitis æstatem haud procul abesse. Sic ergo cum videritis signa prædicta in sole, luna, stellis, in terra & mari, scitote iamiam instare regnum Dei. Regnum nimirum illud, quod in precatione

Dominica petimus aduenire, videlicet vt neque Diabolus, neque mundus, neque mala concupiscentia in nobis regnet, sed omnis creatura subdita fiat deo, & confiteatur quia Christus est in gloria Dei patris.

Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Ne quis de rebus tantis vel tantillum dubitaret, aut tanquam vanas & inflatas minas contemnendas existimaret, iureiurando confirmat illa quæ hactenus dixi de excidio Hierosolymorum, de consummatione mundi, & de extremo ad iudicium Domini aduentu. Amen dico vobis, inquit, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Generatio hæc præteribit, siue de Iudæis, siue de vniuerso hominum genere intelligas. nihil enim stabile, nihil perpetuum in hoc mundo: & iuxta Pauli nostri doctrinam, omnis creatura vanitati subiecta est: atqui non veniet finis & consummatio huius seculi, nisi hanc ipsam prædicta signa anteuerterint Neq; mireris quod dicimus vniuersum hominum genus præteriturum, hoc est in aliam conditionem transiturum. Cælum enim & terra transibunt, hoc est, in hoc rerum statu non perseuerabunt: sed mutabuntur, sicut Petrus ait, in cælos nouos, & terram nouam. Nihil itaque stabile, nihil alienum ab omni vanitate, nisi verbum Dei, apud quem non habet locum est & non, sed est est, & non non. Hinc apud prophetam dicit Dominus de certitudine & firmitate verbi sui: Si dissoluere potestis pactum meum cum die initum, & fœdus meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tempore suo: etiam pactum meum dissoluetur cum Dauide seruo meo. Hæc mihi præsentis loci videtur simplicissima esse sententia, & ab impietate alienissima. Det Dominus vt semper meminerimus nos esse mortales. sic enim cautius agemus tam verbis quàm factis. Idem Dominus det vt perpetuò verbo ipsius inhæreamus, nunquam non memores illius prophetici: Omnis homo mendax, Deus autem (quod D. Paulus adiecit) verax.

Hier. 33.

Attendite autem vobis, ne fortè grauentur corda vestra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ.

Huc referendum est quod Christus de nouissimi diei tempore

pore dixit cap. xvij. de diebus, hoc est temporibus Noë & Loth: Edebant & bibebant, inquit, vxores ducebant, & dabantur ad nuptias, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant, isti quidem sub Loth vsque in diem quo pluit Dominus ignem & sulphur de cælo, & omnes perdidit: illi verò vsque in diem quo intrauit Noë in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Præstat certè hanc Domini admonitionem audire, & iuxta ipsam viuere, quàm plurimum de illo die anxium esse, quomodo vel quando venturus sit. Sed discutiamus singula. Attendite, inquit, ne grauentur forte corpora vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ. Quid est crapula? Quid ebrietas? Quæ curæ huius vitæ nobis fugiendæ? Certè quamdiu in hac vita sumus, necesse est vt edamus, vt bibamus, vt circa præsentis mundi statum occupemur. Atqui non est necesse vt ventrem nostrum magna ciborum & potus copia impleamus, atq; grauemus: nec necesse est vt sic curemus hanc vitam, vt interim futuræ vitæ non recordemur. Natura nostra paucis contenta est: & habemus Deum qui solicitus est pro nobis, vt nulla necessitas nos cogat propter curas huius vitæ futuram negligere. Nouit Dominus quibus miseri egeamus. Notus est locus in Matthæi Euangelio, qui nos admonet impossibile esse vt quis seruiat duobus dominis: admonet item ne pro victu vel vestitu anxiè soliciti simus. Deum enim qui volucres cæli pascit, & lilia agri vestit, non passurum vt aliquid illorum nobis desit, modò nos ante omnia quæramus regnum Dei, & iustitiam eius. Qui autem non vult nos pro necessariis solicitos esse, quî ferret æquo animo illos qui diu noctuq; comessationibus & ebrietatibus student? Et certè iam seriò nos admonet, dicens: Attendite ac cauete ne fortè grauentur corpora vestra crapula & ebrietate, &c. Audistis edictum regis æterni, videte ne vestro maximo periculo negligatis. Si quis vobis peritus *Orig. in* & sapiens medicus his ipsis verbis præciperet, & diceret: At- *Leuit.* tendite vobis ne quis (verbi gratia) de illius vel illius herbę succo auidius sumat: quod si fecerit, subitò veniet ei interitus: nō dubito quin vnusquisq; proprię salutis intuitu, præmonētis medici præcepta seruaret. Nunc verò animarum & corporum medicus, simulque & dominus, iubet ebrietatis & crapulæ herbam vitandam: atqui nemo est qui propterea abstineat. Certè multa sunt quæ luxum illum nobis debebant odiosum reddere, etiam si non subesset exitium animarum,

nullumque de illo Dei præceptum. Profectò sicut sobrietas bonæ valetudinis conseruatrix est, ita & crapula omnium morborum mater est. Firmiorem enim ac vegetiorem habitum leuis reddit cibus, & expectatum ex morbo incommodum sicut tempestatem insurgentem fugat: & præsentem iam iamque intentantem asperitatem, veluti turbinis cuiusdam impulsum ab se reiicit. Quòd si quis verò sese ciborum multitudine & varietate ingurgitauerit, quia cibi ad iustam decoctionem peruenire non possunt, multa eademque varia morborum genera sibi acquirit. Tritum nec minus verum prouerbium est, Longè plures crapula perire, quàm fame, imò quàm gladio. Iam quod de crapula diximus, idem de pessimo ebrietatis dæmone dictum volumus. Meritò dæmonem voco ebrietatem, quæ homines prorsus ab humana natura degenerare facit, imò quæ ex hominibus, vt verè Magnus Basilius ait, simulacra dæmoniorum facit. Aures enim habent & non audiunt, oculos habent & videre non possunt, pedes habent & ambulare nesciunt. Nonne familiarissimos interdum ignorant? Sæpe alienis vt domesticis congrediuntur. Cum vmbris quoque luctantur, easque veluti fossas ac valles saltu pertranseunt. Aures terrifico sonitu more fluctuantis maris refertas habent. Terra interdum insurgere, ac in tectum tendere, montes verò circummoueri videntur. Quandoque abs re & præter modum rident, nunc verò sine consolationis remedio plorant: nunc item audaces & temerarij, mox timidissimi & molles. Et quis potest illorum insaniam pro merito traducere? Sed quid ego hæc? Multis persuaderi vix potest peccatum esse si quis crapulæ vel ebrietati inseruiat: Quorum iudicium, crede mihi, non tardabit. Sunt enim qui putant fortè se ad hoc in hanc vitam adductos, vt delicijs vacent, & ventrem disrumpant, & corpus impinguent, atque sic hinc migrent, vermibus largiorem è sua carne mensam instructuri. Sed hæc plus satis vereor apud eos qui neque Christum, neque huius verbum alicuius momenti æstimant. Quid autem illis continget? Siue Christo credant, siue minus, diem Domini effugere non poterunt, imò ipsa hora quando nihil minus putant, veniet Dominus, & rapiet eos ad terribile illud tribunal, vt dignam mercedem scilicet recipiant. Etsi enim pericula vltimi diei non videbunt, tamen suum extremum diem nullo modo possunt effugere. Abii-

Basilius Magnus.

Chrys.

ciamus ergo ô mihi dilecti, opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sic vt in die honestè ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione, sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum, & carnis curam ne feceritis in desideriis, &c.

Vigilate itaque omni tempore, orantes vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis.

Vigilare nos iubet, hoc est, semper paratos esse, & in expeditione stare contra omnes animæ nostræ hostes: & quoniam cura nostra, nisi etiam nostri curam agat Deus, nihil est, vigiliæ adiungere iubet orationem, qua scilicet ambimus dei gratiam & auxilium, quo tandem tuti & innoxij expectare possimus omnia mala imminentia. Hinc ille ait in psalmis: Dominus mihi adiutor, & ego despiciã inimicos meos. Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Igitur si vigilauerimus, hoc est cautè egerimus, si semper armati sumus contra inuisibiles & visibiles hostes nostros, & per deuotam & piam orationem nos Deo commiserimus, fiet vt & temporalia mala nobis nihil noceant, & æterna timere non sit necesse. Quisquis enim quod suum est fideliter agit, & pia precatione defectus suos à Deo resarciri precatur, dignus est qui omnia huius mundi mala effugiat, & in futuro intrepidus ante filium hominis stans, coronam perpetuam expectet. Stabunt enim iusti in magna constantia, ait Sapiens, aduersus eos qui se angustiauerunt, &c. Quod verò ad vigiliam adtinet, scribit Petrus in hunc modum: Sobrij estote, & vigilate. Et addit eius admonitionis necessariam causam. Quia (inquit) aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide, &c. Sed hæc hactenus: ad finem enim huius capitis properamus.

Erat autem diebus docens in templo, noctibus verò exiens morabatur in monte qui vocatur oliueti. Et omnis populus mane ibat ad eum in templo audire eum.

Quod Christus iam iam verbis nos admonuit, hoc ipsum iam suo ipsius exemplo docere pergit. Die enim docet in templo, in nocte verò in montibus moratur, nimirum orationibus vacans. sic enim alibi scribit Euangelista noster: Exiit Iesus in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Multi enim vigilant diu noctuque, quos certè præstaret

dormire. vigilant enim non Christo, sed Satanæ: non vt animæ prosint, sed vt hanc citius perdant. Certè somnolenti illi homines & ventres pigri vbique male audiunt, siue ecclesiasticas, siue prophanas historias consulas. Rectè itaque populus hic Iudaicus agit, qui non plus æquo indulget somno, nec in medium vsque diem stertit, sed mane surgit, & templum adit, Dei verbum à Dei filio audit. Et ô fœlices homines, qui singulorum dierum quos viuunt operas à Dei cultu incipere solent, quique ante omnia animam suam Deo commendant, dein bono auspicio ad operas suas vadunt. Primùm, inquit Christus, quærite regnum Dei, & iustitiam eius. Et veterum antecessorum nostrorum historiæ testantur quomodo in primitiua Ecclesia Christiani conuenerint mane diluculo, sacra tractarint, verbum Dei audierint, piisque orationibus vacauerint. Det Dominus noster Iesus Christus, vt Christiani tandem oculos recipiant, recordenturque quid Christo, quid proximis debeant, & quàm longè degenerarint à verorum Christianorũ instituto: quod vtinam statim fiat. Faxit Dominus noster Iesus Christus, cui sit laus & gloria in æuum. Amen.

CAPVT XXII.

APpropinquabat autem dies festus azymorum, qui dicitur Pascha. Es quærebant principes sacerdotum & scribæ quomodo Iesum interficerent: timebant verò plebem.

Iam tandem audiemus ex D. Luca nostro, quàm verè dixerit Dominus in superioribus: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget. Iam audiemus quomodo lapis ille pretiosus ab architectis reiiciatur, & postea à Domino recipiatur, ad lapidem angularem apparatus. Iam audiemus quomodo filius patrisfamilias à pessimis colonis vinea eiiciatur, & extra vineam interficiatur. Tempus enim aderat, vt agnus ille, cuius vniuersi Iudæorum agni paschales typum gesserunt, ad vesperam immolaretur, in cruce nimirum, vt postea læti ac liberi possemus exire de Aegypto, & Pharaonis infernalis effugere tyrannidem. Sed de agno typico in sequentibus, neque enim frustra tam dili-

Luc.18.

genter adnotauit Lucas tempus azymorum, ſed vt nos remitteret ad antiquam hiſtoriam, quæ nobis ſatis adumbrauerat quid nobis ſperandum de agno noſtro immaculato, qui tulit peccata totius mundi. Nec nouum eſt quod Lucas hic dicit: Et quærebant principes ſacerdotum & ſcribæ quomodo Ieſum interficerent,timebant verò plebem. Quoties enim hoc attentarunt? Quoties miniſtris in mandatis dederunt, vt Ieſum apprehenderent? Plus certè temeritatis in hoc hominum genere fuit, quàm in ipſo Satana. hic enim ſæpius confeſſus eſt Ieſum eſſe filium Dei,huiuſque poteſtatem timuit, & præcipienti obediuit, nec vnquam auſus fuit temerarias manus in Ieſum mittere,neque in deſerto,neque in montibus, neque in templi pinnaculo. Atqui principes illi ſacerdotum & ſcribæ diu noctuque illi inſidiantur,apertè etiam calumniantur tam dicta quàm facta eius, parant illi exitium, paratique ſunt illum de medio tollere, quacunque occaſione tandem poſsint. Non obſtat eis diuina lex, non timent tortorem Diabolum, cuius vices agunt, ſed tantùm timent ne populus per ſeditionem tanta molientes vi opprimat.Sed qui aut quales ſunt hoſtes Chriſti? Non Gentiles, ſed Iudæi, neque ex vulgo Iudæorum, ſed ex ſacerdotibus: nec plebij ſacerdotes, ſed ſummi,ac principes ſacerdotum,& ſcribæ etiam,hoc eſt illi ipſi qui quotidie ex ſacris ſcripturis populo Iudæorum venturum Meſsiam commendare ſolebant. Quem porrò volebant interficere? Non ſeditioſum aliquem, non homicidam, aut eius notæ impium hominem,ſed Ieſum,id eſt ſaluatorem mũdi,ægroti medicum, capti liberatorem,venundati redemptorem,oues paſtorem, cæci lumen, breuiter Ieſum Deum & hominem,Dei viuentis filium. Quid verò egit? Quibus impiè vel improbè factis commeruit? Audiamus ipſum loquentem: Multa opera oſtendi vobis, propter quod eorum vultis me lapidare? Et iterum: Quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem ergo nocentiſsimi interficere quærunt. Sed ſic fatum eſt piorum, & hic genius eſt impiorum. Abel occiſus eſt à Cain vterino fratre. Noë illuſus eſt à proprio filio ſuo Cham. Iacob perſecutionẽ ſuſtinuit à fratre ſuo malo Eſau. Iſmael talem inſtituit ludum cum ſancto puero Iſaac, qualem Apoſtolus non dubitat vocare perſecutionem, in Galatis ſuis. An ignotum eſſe vobis poteſt,quomodo Abſalon arrogantiſsimus adoleſcens miſerum ſuum patrem Dauidem

*Ioan.*8. 10.
Gen. 4. 9.27.21.
*Gal.*4.
2. *Reg.* 15.

perſecutus fuerit, afflixerit, fugarit, inque ſummas anguſtias
Iudic.16. coniecerit? Et Dalila dilectum ſuum Sampſonem in manus
hoſtium tradidit: vnde non mirum eſt quòd ſynagoga Dominum ſuum in manus impiorum trucidandum expoſuit. Tu igitur, ô bone diſcipule Ieſu Chriſti, ſi iniuriam pati cogeris ab eis qui tibi multas debebant gratias, ne labaris ad impatientiam, ſed animo tuo ſuccurrat quàm iniquè ſeruator tuus tractatus fuerit ab eis in quos ingentes theſauros beneficiorum contulerat. Sed audiuimus conatum ſanguinolentorum Iudæorum aduerſus iuſtiſsimum Ieſum Meſsiam noſtrum. Cur igitur non perficiunt quod deliberarunt? Timebant plebem, inquit Lucas. Et cur non potius carnificem ſuum dæmo-
Mat.10. nem? Imò cur non timēt eum qui poteſtatem habet animam
Eccl.15. & corpus ſimul mittere in gehennam? Qui timet Deum, ait
Sapiens, faciet bona. Atqui quoniam principes Sacerdotum & Scribæ omnem Dei timorem ex corde excuſſerunt, non eſt mirum quòd nihil boni nihilque ſani inſtituunt. Vnde rectè Matthæus ſcribit illos conſultaſſe quomodo Ieſum dolo tenerent, & occiderent. Et profectò non plebs, ſed qui paſſurus erat, impedierat hactenus conatus illorum impios. Ipſe
Ioan.10. enim habebat poteſtatem ponendi animam ſuam, & iterum
ſumendi eam. Voluit autem pati hora ſibi à patre cæleſti præfixa. Sed videamus vtrum maior Chriſti ſit patientia, an illorum homicidarum malitia.

Intrauit autem Satanas in Iudam qui cognominabatur Iſcariotes, vnum de duodecim: & abiit, & locutus eſt cum principibus Sacerdotum & magiſtratibus, quemadmodum illum traderet eis.

Certè facilè credimus Satanam intraſſe in Iudam, cùm hic tale ſcelus patrare non dubitat. Sed diſcutiamus ſingula pro noſtra virili, imò iuxta quod nobis Dominus dederit. Intrauit autem Satanas in Iudam, &c. Ergo Satanas inſidiatus eſt Chriſto, & contra ſemetipſum prouocauit potentiſsimum principem: qua de re fortè in ſequentibus nonnihil dicemus. Quis eſt autem ille Iudas? Qui cognominabatur Iſcariotes, & erat vnus de duodecim, hoc eſt, ex ſelectiſsimo diſcipulorum Domini numero. Emphaſim enim magnam habet quod dicit: Vnus de duodecim, vt inde colligamus nihil ab omni parte beatum eſſe, cùm videlicet in ſacroſancto Apoſtolorum choro videamus furem reperiri & proditorem. Et diſcamus ſimulatos amicos peſtilentiores eſſe publicis hoſtibus. Illi enim perpetuò plus nocuerunt regno

Christi, qui sub titulo Christianorum ambulauerunt, quàm Gentiles vel Iudæi apertissimi Christianæ religionis hostes. Certè Arrius ille impiissimus plus nocuit Christianis lingua & calamo, quàm Diocletianus igne ac ferro. Sed hæc aperta sunt. Discimus item quis sit effectus auaritiæ siquando cor hominis occupauerit. Auaritia enim ductus Iudas fecit quod iã audiemus. Victus enim cupiditate fœdissima, satanicumque recipiens consilium, negligit omnem amicitiam, exuit omnẽ humanitatem, obliuiscitur omnium beneficiorũ, deserit saluatorem, confert sese ad turbatores, corruptores, perditoresque, ac sese sciens ac volens perdit, & viuum viuentis Dei filiũ vendit. Hoc facinus, hoc inquam facinus, quòd Iudas auaritia ductus redemptorem nostrum vendidit, debebat omníbus auaris terrorem incutere, auaritiam odiosam ipsis reddere, sic vt cùm Propheta ad Dominum clamarent: Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiam. Sed repetamus iterum contextum. Intrauit autem Satanas in Iudam. Vide ne etiam in te ingrediatur, per malas puto persuasiones. Si enim te ad mala solicitat, fores tuas pulsat: si annueris, si consenseris, iam ad te intrauit: & nisi maturè illum per pœnitentiam repuleris, de die in diem nequior & importunior erit, sicque obtinebit imperium, vt etiam si maximè repugnaueris, eius tyrannidem effugere non possis. Audiamus itaque scripturam sic nos admonentem: Nolite locum dare diabolo. *Ephes.4.* Et D. Iacobum: Appropinquate Deo, & appropinquabit *Iaco.4.* vobis: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis. Et quando audieris Iudam sic prostratum à Satana, vide ne tibi vllã polliceare de illo securitatẽ, quasi ille te non ausit aggredi. Certè neminem veretur, à nulloque abstinet. Iudas erat vnus ex sanctissimo Apostolorum collegio, perpetuò Christo adhærens, & tamen sic deceptus est à Satana, vt sua sponte, nõ vocatus, nõ iussus, abiret ad principes sacerdotũ & magistratus, vẽditurus dñm suũ, inquiẽs, sicut alij Euãgelistę habẽt: Quid vultis mihi dare, & ego eũ vobis tradã? Hoc nõ acceperat Iudas in mãdatis à Christo: sed vt omni populo diceret: Pœnitẽtiã agite, resipiscite, appropinquat enim regnũ cælorum. Sed quid pessimi illi mercatores, principes sacerdotũ & Scribæ?

Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare: & spopondit. Et quærebat opportunitatem vt traderet illum sine turbis.

Nos nolumus à Lucæ nostri historia longius recedere, cùm omnem passionis dominicæ historiam in Matthæo no-

ſtro ex omnibus Euangeliſtis expoſuerimus. Lucas ergo noſter ſic dicit: Gauiſi ſunt principes ſacerdotum, & magiſtratus populi, quòd ſcilicet iam haberent vnum, cuius opera certò poſſent perdere Chriſtum. Ergo iuxta quod Salomon de
Prou.2. impiis dicit: Lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſsimis. Lætantur inquam, quòd ipſi non ſoli ſint impij, ſed habeant malitiæ ſuæ complices. Eius generis habet hic mundus multos, qui plurimum gratulantur ſiquando viderint iniquorum augeri numerum. Sed hæc aliàs: nunc ad hiſtoriam iterum. Gaudeant illi in malitia ſua, nos iuxta Apoſtoli noſtri admonitionem gaudeamus in Domino. Illi gaudent quòd eum morti tradere poſſunt: nos gaudeamus quòd mortē hanc voluntariè pro nobis ſubierit. Illi in morte Chriſti, ipſius quærebant interitum: nos in ipſius morte noſtram ſpectamus & ſperamus ſalutem. Gaudent illi, quia morietur: gaudemus nos, quia reſurget. Gauiſi ſunt illi, inquit Lucas, & pacti ſunt pecuniam illi dare. Ex ſe metiuntur & Iudam. Auari auaro pollicentur pecunias. Et Iudas ſpopondit. Sed quid ſpopondit? Se traditurum filium Dei in manus hominum. Sed ô ſtultam, nec minus impiam ſponſionem. Quî poſſet homo, hoc eſt puluis & vmbra, tradere Deum Dei viuentis filium? Dæmones contremiſcunt ad vocem filij hominis, & hic traditor inſtinctu Dæmonis adactus pollicetur ſe illum traditurum. Et ne putes illum per iocum tam impium nephas pollicitum, quærit oportunitatem vt tradat illum ſine turbis. Sed hæc omnia fruſtra & pollicetur, & conatur: quum nihil aliud agere potuit, niſi ad quod vltro ſe offerret Chriſtus: qui etiam ideo in mundum hunc venerat, vt pro iniuſtis & peccatoribus ſeſe daret in mortem: hoc quod iam antea ſæpiſsime teſtatus eſt, & progreſſus hiſtoriæ abunde teſtabitur.

Venit autem dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi paſcha.

Ab initio huius capitis recepimus nos nonnihil dicturos de die azymorum, deque agno paſchali. Hic enim fuit agnus typicus, & figurabat agnum noſtrum immaculatiſsimum, qui tulit peccata mundi: de quo agno D. Petrus dicit, quòd non corruptibilibus auro vel argēto redempti ſumus, ſed precioſo ſanguine agni immaculati Ieſu Chriſti Domini noſtri. Sed tractemus totum illud Iudaicum paſcha. Sic autem legi-
Exod.12. mus Exod. xij. Dixit Dominus ad Moſen & Aaron in terra Aegypti: Menſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Loquimini ad vniuerſum cœtum filiorum

Israel,& dicite eis: Decima die mensis huius tollat vnusquisque agnum per familias & domos suas. Sin autem minor est numerus vt sufficere posit ad vescēdum agnum,assumet vicinum suum qui coniunctus est domui eius, iuxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni.Erit autem agnus absq; macula,masculus anniculus, iuxta quē ritum tolletis & hœdū:& seruabitis eum vsq; ad quartādecimam diem mensis huius.Immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorum Israel ad vesperā,& sument de sanguine eius, ac ponēt super vtrunq; postē,& in superliminaribus domorū in quibus comedent illū.Et edent carnes illas nocte illa assas igni, & azymos panes cū lactucis agrestibus.Non comedetis ex eo crudum quid,nec coctū aqua,sed assum tantū igni. Caput cū pedibus eius & intestinis vorabitis,nec remanebit quicquam ex eo vsq; mane. Si quid residuum fuerit,igne cōburetis.Sic autem comedetis illum:Renes vestros accingetis,& calciamēta habebitis in pedibus,tenētes baculos in manibus:& comedetis festinanter.Est enim Phase,id est transitus Domini. Et trāsibo per Aegyptū nocte illa,percutiamq; omne primogenitum in terra Aegypti ab homine vsq; ad pecus:& in cūctis diis Aegypti faciam iudicia:ego Dominus. Erit autē sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis, & videbo sanguinem,& transibo vos,nec erit vobis plaga disperdens quando percussero terram Aegypti.Habebitis autē hunc diem in monimentum,& celebrabitis eam solennē Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.Septem diebus azyma comedetis.In die primo non erit fermentatū in ædibus vestris. Quicunque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israel, à primo die vsque ad septimum. Prima dies erit sancta & solennis,& dies septima eadem festiuitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinēt:& obseruabitis azyma.In eadem enim ipsa die educam exercitū vestrum de terra Aegypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.Hactenus verba Moysis retulimus,non ignorātes quòd lex habuerit vmbram futurorum bonorum, & quòd omnia in figura illis contigerunt,scripta autem sunt ad doctrinam nostram, in quos fines seculorum deuenerunt.De hac itaque festiuitate loquitur Lucas noster: Venit autem dies azymorum, hoc est, dies illa in qua non licebat Iudæis, & etiam alienigenis qui cum ipsis erant,vesci panibus fermentatis,sed solis azymis:& in qua die

*Heb.*10.
1.*Co*.10.

erat necesse occidi pascha. Quare erat necesse? Quia tanto verborum pondere à Domino per Moysen præceptum fuerat, sicut accepimus ex ipsa lege. Et profectò summè necessarium fuerat occidi pascha, hoc est agnum paschalem, primũ quidem Iudaicum, hoc est typicum & vmbratilem: sed multo magis agnum immaculatum quem ille præfigurabat, hoc est Christum nostrum. Quanto enim maiori & grauiore opprimebamur iugo quàm Iudæi in Aegypto, tanto magis necessarium erat nobis vt agnus noster Iesus Christus & immolaretur & occideretur pro nostra libertate, &c. Opprimebat illos Pharao, oppressit nos Satan. Liberati sunt illi tum à iugo & seruitute Pharaonis: liberati sumus & nos à seruitute & iugo peccati, mortis & Satanæ. Agnus illorum semel mortuus est, & nunquam reuixit: agnus noster semel mortuus est, reuixit, & mors illi vltrà non dominabitur. Sed de hac figura & veritate in progressu huius historiæ subinde aliquid loquemur. Sequitur autem in textu.

Et misit Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus?

Iesus Christus Dominus noster, qui ab infantia legis Mosaicæ fuit studiosissimus, neque sub vitæ suæ finem illam negligere voluit, & hoc ne in aliquo derogare videretur Deo patri suo cælesti, legis illius latori. Cùm itaque iam instaret dies paschalis festiuitatis, noluit ipsam negligere, sed ablegat suos dilectos discipulos, illum qui diligebatur plurimũ, hoc est Ioãnem, & illum qui plurimum diligebat, hoc est Petrum Apostolorum principem. His enim duobus passioni proximus præcipuè vtitur, vt quos passionis suæ voluit habere & spectatores & prædicatores. Euntes, inquit, parate nobis pascha, vt manducemus. Quare Petro & Ioanni instructionem mensę præcipit, & non potius Iudæ procuratori suo? Respondemus: Iudas iam alia meditabatur, quàm parare Domino ad festum diem legalia fercula. exitium parabat Domino suo. Imò ignorans parabat & Christo, & huius sponsæ (ecclesiam puto) sanctissimam illam cœnam, quam omnia superiora veterum sacrificia præfigurauerant. Talem item parabat cœnã, qualem olim Absalon fratri suo Ammon parauerat, in qua
2.Reg.13. ipsum fecerat occidi. Sed in hoc differunt, quòd Ammon nõ omnino iniustè cæsus est, vitiauerat enim ac vi compresserat sororem suam: Christus verò ab impio Iuda innocentissimè impiorum mactationi oblatus est. Ergo absente Iuda pro-

curatore, Christus Petro & Ioanni in mandatis dat, vt vadant paratum ea quæ ad manducandum pascha pertinebant. Euntes, inquit, parate nobis pascha, vt manducemus. Quid ad hæc discipuli? Vbi vis, inquiunt, paremus? De ciuitate nō dubitant discipuli, sed de domicilio. Nam secundum legem non licebat alibi q̃ in eo loco vbi stabat tabernaculum constitutionis, celebrare pascha. Is locus à temporibus Dauidis & Solomonis fuerat vrbs Hierusalē. Ea verò lege præfigurabatur verũ agnum tollentem peccata mundi, immolandum fore Hierosolymis. Hoc non poterant ignorare discipuli, vtpote nati & in lege enutriti Iudæi. Quod ergo dicunt interrogantes: Vbi vis paremus? hunc sensum habet. Scimus, ô bone Iesu, tempus instare quo iussi sumus agnum paschalem manducare: scimus quòd non alibi nisi Hierosolymis licet hunc diem festum celebrare: scimus item quàm malè tibi conueniat cum Hierosolymitanis. Maior pars te odio prosequitur: & si qui sunt tuarum partium, præ metu non audebunt se tuo nomine dare in periculum. Vbi igitur vis paremus?

Et dixit ad eos: Ecce, introeuntibus vobis in ciuitatem, occurret vobis homo amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum in quã intrat, & dicetis patrifamilias domus: Dicit tibi magister, Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis meis manducem?

Aperta est hæc historia, & nihilominus tamen multis doctrinis & consolationibus referta. Videmus enim in paucis illis verbis quòd Christus sit & omniscius & omnipotens: omniscius quidem, quoniam nouit quisnam in vrbe Hierosolymorum obambulet: omnipotens autem, quia nemo illius iussis repugnare audet, omniumque voluntates quando & quò vult impellit. Ex his voluit Dominus colligere suos, se nihilominus esse verum Dei filium, & saluatorē mundi, omniscium & omnipotentem, etiamsi tradatur in manus peccatorum. Iisdem etiam docuit omnes cultores suos verũ timorem Dei. Si enim absens videt quid in vrbe fiat, non ignorat nunc in cælis ad patris dexteram considens, quid fiat in terra. Videt inquam sobrios & ebrios, hydriam & pretiosi vini lagenas baiulantes: & sobriis & ebriis pro suo merito repēdet. Annotandũ & illud videtur, Christum planè pauperē fuisse, qui nullum habuit domiciliũ proprium. Rursum non defuisse illi amiculos fideles, qui omnia sua ipsi cōmunicarint. Nemo ergo de bonitate & cura patris fidelissimi desperet. Tametsi

enim grauis nos premat paupertas, si Deum timuerimus, non deseret nos illius prouidentia. Excitabit opulentorum animos, vt liberali beneficentia nostram subleuent indigentiam.

Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixit illis, & parauerũt pascha.

Nihil hic difficultatis est quantum ad historiam adtinet, sed quæ ad fidei nostræ cõfirmationem, & ad mores nostros in melius reformandos facere possunt, in his paucis verbis multa comprehenduntur. Iterum enim hic videmus quàm nihil lateat Dominum nostrum, adeò vt cognouerit quàm facilè ille paterfamilias esset pariturus suis præceptis, & quem locum, nimirum insigniorem, esset demonstraturus discipulis. Duo itaque hic discimus, vt Domino nostro sine omni cunctatione obtemperemus: & vt eidem semper potiora demus. Vir enim ille non se exhibuit Iesu obstreperum, nec ostendit discipulis angulum aliquem non bene mundum, sicut solet mundus Christum in suis peregrinis suscipere: sed cœnaculum magnum stratum: quo in loco etiam discipuli parauerunt pascha. Consentaneum enim erat, vt agnus ille preciosus in honesto primum offerretur loco. Cœnaculum certè illud typum gerebat tum ecclesiæ nostræ, in qua quotidie agnus ille immaculatus & innocens offertur, nõ quidem cruentè, sicut in ara crucis: sed mysterialiter, sicut in illo cœnaculo, in quo Christus discipulos, sicut D. Irenæus testatur, noui testamenti nouam docuit oblationem. Sed de hac re in sequentibus. O fœlices Christianos, in quorum domibus & aulis Christus delectatur cũ discipulis suis. Multi quidẽ multa & magnifica construunt ædificia, sed hæc neque Christo neque huius amicis patent. Sed videamus quale conuiuiũ Christus cum suis celebrauerit. Lucas enim noster nobis illam fidelissimè conscripsit.

Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

Lucas noster non describit horam cœnæ: ex aliis autem Euangelistis patet quòd sub vesperam cœna illa peracta fuerit; hoc enim lex de festiuitate paschali præscripserat, sicut in superioribus audiuimus. Obseruãdum autem hoc loci, quòd Euangelista noster non describit quomodo Christus cum discipulis suis Iudaicum pascha celebrauerit, nimirùm persuasum habens, neminem dubitaturum quin Christus Iudaico more, hoc est quem lex præscripserat, Pascha illud celebrasset. Ad Iudaicum enim pascha non licebat discumbere, sed

ſtando cogebantur agnum ſuum comedere. Iudaico itaque agno conſumpto, tum tandem Chriſtus diſcubuit, & duodecim apoſtoli cum eo. Attendant hic quorum corda liuor & odium poſsidet, quíque fratribus offenſam relinquere nolunt: Chriſtus proditorem ſuum non repulit à ſua menſa, & tu eos qui vel verbulo tantùm te læſerunt, vix viſu vel alloquio dignaris. Chriſtus hoc fecit quod diximus. Quid ergo tu terra & cinis ſuperbis? Sed quid ego hæc? Tu perpetuò & ſingulis momentis Chriſtum offendis, neque tamen ille reddit talionem: & tu non vereris tam pertinaci odio inſectari fratrem? Sequitur.

Et ait illis. Deſiderio deſideraui hoc paſcha mãducare vobiſcum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

Nemo, opinor, eſt, qui non credat Chriſtum quotannis cũ ſuis vel familiaribus vel diſcipulis celebraſſe paſcha: nunquã tamen legimus illum tanto deſiderio deſideraſſe illud manducare: vnde neceſsitas nos cogit credere hanc vltimam cœnam, quam iam audiemus, non parum differre ab aliis quas alio tempore celebrauerat. Verum non putandum eſt quòd Chriſtus tantum deſiderium habuerit comedendi agnum aſſum, iuxta veteris legis ritum: nam hoc ſtans cum ſuis comederat: ſed loquitur de ſeipſo, hoc eſt, de cibo quem ipſe diſcipulis ſuis cito daturus erat, ipſe inquam Chriſtus tantæ cœnæ hoſpes, cibus, & cõuiua. Sed videamus ſeriem textus. Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum, & hoc antequam patiar. Vide quomodo ſubinde inculcet paſsionis ſuæ memoriam. Hæc enim fidem noſtram in negotio cœnæ fulcire poteſt. Nõ enim eſt incredibile, eum nobis dare corpus ſuum in cibum, & ſanguinem ſuum in potum, qui poſtea corpus ſuum dedit ad crucifigendum, & ſanguinem in remiſſionem peccatorum noſtrorum fundendum. Sed hac de re in ſequẽtibus. Quod autem ſequitur, Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno dei: hunc ſenſum habet, quòd Chriſtus tam proximus paſsioni ſit, vt ante hanc peractam nullum cibũ ſit manducaturus: poſt paſsionem verò cum diſcipulis ſuis ſit manducaturus etiam ex hoc agno quem iam daturus ſit, & item ex corpore ſuo panis ſpecie velato: hoc quod factum eſſe ex Lucæ noſtri cap. xxiiij. certiſsimè conſtat, & adhuc quotidie de pretioſo hoc agno veſcitur Chriſtus cum Eccleſia ſua, tanquam caput cum

membris suis. Iam enim regnum Dei venit, & intra nos est, quando contempto Sathanæ imperio sub vexillo Christi militamus. Hanc meam interpretationem, cum vniuersalis Ecclesiæ sit, nemo facilè cõtempserit. Quinque igitur dicit. Primò dicit quantum desideret cum suis discipulis hanc vltimam sumere cœnam, quo certè voluit illos attentiores reddere ad futuram actionem. Discipuli enim ex his verbis facilè coniicere poterant aliquid noui & alicuius ponderis secuturum. Secundò testatur passionẽ suam, sicut diximus, iam iam instare. Tertiò declarat passionẽ & mortem suam nõ diu duraturã, sed se rursùm reuicturũ, sic vt etiam mãducare possit. Quartò testatur se cũ discipulis suis comesturum de hoc pascha, quod iã illis sit daturus. Quintò ostendit mortem suã facere ad illustrationẽ regni Dei. Christus enim morte suæ diabolum vicit, & regnum patris cælestis ampliari fecit.

Et accepto calice, gratias egit, & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis, quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

Calix hic, siue hoc poculum, non pertinebat ad sacramenta corporis & sanguinis Domini, sed ad vetus illud pascha. Quòd autem Christus hic gratias egit, suo more fecit. solebat enim perpetuò cibum & potum non sumere nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis exemplum proposuit, vt ante ciborum sumptionem primùm cõsideremus vndenam victus ille nobis suppetat, non quidem ex industria & laboribus nostris tantùm, sed ex beneficio Dei, qui iuxta Psalmographum dat escam omni carni: vnde & meritas illi debemus gratias. Porrò sicut antea testatus est se nolle amplius manducare de agno illo Iudaico, ita & iam testatur se nolle bibere de generatione vitis, donec regnum dei veniat, hoc est, donec à mortuis resurgat. Deuicta autẽ morte, postquam surrexisset, cum discipulis suis mãducauit & bibit: hoc quod Lucas noster in sequentibus manifestum faciet, & Petrus in Actis liberè & apertè fatetur. Christus itaq; sicut nõdum dedit suum corpus discipulis suis manducandum, ita neque sanguinem dedit ad bibendum: sed quicquid hactenus dedit, ad vetus pascha pertinere certum est. Iam verò cõtinenter sequitur noua noui agni cœna, quam Christus tanto desiderio concupiuit cum discipulis suis facere.

Et accepto pane, gratias egit & fregit, & dedit eis dicẽs: Hoc est corpus meũ quod pro vobis datur. Hoc facite in meã cõmemorationẽ.

Quæ hic Lucas nobis refert, certè augustiora & maiora sũt quàm vt humanis sensibus cõprehendi possint: sola fides hoc mysteriũ comprehendere, & pro modulo suo penetrare potest. Tu velim hic animum attentum adhibeas, ego negotiũ hoc non minus arduum quàm sanctum, simpliciter iuxta fidem vniuersalis Ecclesiæ interpretabor, & à sponsa discam quæ & qualia sponsus dederit nobis omnibus qui illi per fidẽ & sacramẽta adhæremus. Lucas itaq; noster sic dicit: Et accepto pane, gratias egit, & fregit, &c. Quis est ille qui talia instituit? Iesus Christus, Deus, & Dei in æternum viuẽtis filius. Hoc qui rectè perpenderit, quæ sequuntur facilè credet. Nã & apud Ioannis Euangeliũ, dum Christus polliceretur quod iam præstat, quidam putabant illum esse Ioseph fabri filium, & ideo insanire, quòd tam magnifica de se diceret. At Petrus nihil offendebatur Domini sermone: sed interrogatus num & ipsi apostoli vellent abire, respondet: Domine, ad quẽ ibimus? verba vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus quia tu es Christus filius Dei. *Ioan. 6.* Ergo qui certò persuasum habet, ac ex animo credit Iesum Christum esse filium dei, is non potest de verbis domini vllam admittere dubitationẽ: sed firmiter credit hoc quod Christus tum Apostolis, & iam in Ecclesia Christianis nobis dat, verũ esse corpus Domini, quod tum in manibus peccatorum contumeliis affectum, & dein cruci affixum est. Quis enim non crederet veritati dicẽti: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis tradetur? Et apud aliũ Euangelistam addit: Accipite ergo & manducate. Crede itaque Christo, & nõ decipieris. Noli interrogare sensus tuos. hi enim debiliores & obtusiores sunt, quàm vt Christi mysteria vel cernere, vel certò iudicare possint. Omnis homo mendax, inquit veracissimus Christi Apostolus, Deus autem *Psal. 118.* verax. Homo ergo, & quicquid humanũ est, te fallere potest: Deus autem sicut non falli, ita nec fallere potest quenquam. Dic enim mihi, quẽ sensum hominis nihil vnquam decepit? Aut quis hominum sensus non aliquando deceptus est? D. ille Thomas Apostolus non credebat suis ipsius oculis, verebatur enim ne phantasma aliquod videret pro Christo: ideoque non contentus fuit vidisse Deum, nisi & eundem manibus contrectaret. At Isaac ille patriarcha contrectabat Iacob filium suum, huicque benedicebat, cùm tamen interim putabat se cõtrectare primogenitũ suum Esau. Scilicet ideo nõ adest præsens Christi corpus sub speciebus panis & vini,

quia tu illud oculis tuis carnalibus videre non vales. Ergo & sol huius mundi non est maior quàm tuorum oculorum visus iudicare potest. Certè stulta stulti hominis argumentatio fuerit, sic ratiocinari: Ego non video corpus Christi, nec sanguinem Christi, ergo non adsunt, ergo vanum est quod Christus dixit. Sic potuisset & Thomas ille dialecticari: Si non videro fixuram clauorum in manibus & pedibus Christi, & si non misero manum meam in latus eius, non credam Christum resurrexisse. Ergo si Thomas non viderit Christū, si non palpauerit Christum, mentiti sunt Apostoli dicentes illum resurrexisse, mētitus est Christus, dicens: Post tres dies resurgam. O impiam curiositatem. Quæ enim est impietas, plus credere humanis sensibus, quàm diuinis oraculis? Legimus in sacris veterum historiis, quòd olim Propheta viderit, quæ Prophetæ famulus videre non potuit, donec Propheta illud à Domino impetraret, vt etiam famulo pateret. Historia sic habet: Cum rex Syriæ pugnam instituisset contra Regem Israel, & intellexisset omnia sua consilia per Helisæū manifestari Regi Israel, iratus super prophetam, in mandatis dedit seruis suis, vt Helisæum caperent, captumque illi adducerent puniendum. Qui audientes regis sui mandata, venerunt cum magno exercitu, & obsederunt & circundederunt Dothaim ciuitatulam, in qua tum morabatur Propheta. Consurgens itaque minister Dei diluculo, egressus est, viditque exercitū in circuitu ciuitatis, & equos & currus (noctu enim appropinquauerant) nunciauitque Helisæo dicens: Heu, heu, heu Domine, quid faciemus? At ille respondit: Noli timere. plures enim nobiscum sunt quàm cum illis. Cumque orasset Helisæus ait, Domine aperi oculos pueri huius, vt videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Helisæi. Sed hæc prolixius forsan quàm conueniebat. In hoc autem adduximus hanc historiam, vt probaremus nō omnia omnibus esse manifesta, inque Dei manu esse ac potestate, quid cui aperiat. vnde necesse est vt Dei verbis plus credamus, quàm vniuerso hominum generi. Ego certè probatissimis historiis testatum facere possem, aliquando sub speciebus sacramenti Christum ipsum in sua vera, hoc est humana specie, à piis aliquot visum: verùm qui Christi verbis non credit, nec humanis historiis vnquā fidem habebit. Audiamus itaque Christum, non sicut fabri hominis filium, sed sicut Deum, ac Dei viuentis

4. Re. 6.

viuẽtis viuum filium. Hic accipit panem, & benedicit, & fregit: benedictum ac fractum Apostolis porrigit dicens, Accipite & manducate: hoc enim est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Aperta sunt verba, fide dignus est qui loquitur ipsa: & quoniam scit quid sit in homine, quámque debilitati sint hominis sensus, apertissimè manifestat quid nobis det. Accipite, inquit, & manducate: hoc est corpus meum. Hoc inquã quod vobis porrigo, hoc quod in manibus habeo, hoc quod manducabitis, est corpus meum. Nolite interrogare oculos vestros, non os & dentes vestros, non manus vestras: sed mihi credite. Non est quod videtur, sed est quod loquor, nimirum corpus meum: & hoc corpus quod pro vobis tradetur. Sæpissime manducauit Dominus cum discipulis suis, sed nunquam legimus quòd ipsis exposuerit quid cibi manducarent. In hac autem cœna apertè & signanter dicit quid illis manducandum exhibeat, nimirum corpus suum, quod statim tradendum erat in mortem. Et addit: Hoc facite in meam cõmemorationem. Quid debent facere? Hoc quod Christus ipse iam fecit, & suos facere iussit. Et quid debent commemorare? Hoc nimirum, quòd semetipsum Christus tradidit pro nobis in mortem, quòd morte sua nos liberauerit ab æterna morte, & quòd patri suo cælesti nos reconciliauerit, & ex filiis iræ filios Dei effecerit. Et hactenus quidem hæc suffecerint pro simplicissima verborum Christi interpretatione. Quæstiones quæ super hoc negotio vltro citróque habẽtur, nihil hic nos remorentur. Nobis, ni planè fallimur, negotium est cum Christianis, cum filiis Dei, cum commembris Christi: non cum Iudæis, non cum Ethnicis, non cum Hæreticis, neque cum apostatis. Certè qui fidem Ecclesiæ catholicæ & orthodoxæ circa hoc sacramentum conuellere conantur, sic certi sunt super sua opinione, vt interim adhuc hæreant quid vel credere, vel docere, vel affirmare debeant. Tu si verbis Christi adhæseris, facilè illorum blasphemias contempseris.

Similiter & calicem postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

Quod Lucas hic noster obscurè dicit, ab aliis Euangelistis clarius effertur, in hæc nimirum verba: Et accipiens calicem, gratias egit & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Hic quod supra diximus, repetitum volumus, nimirum vt captiuato intellectu tuo in ob- *Mat.26.*

fequium Chrifti,huius verbis credas plufquā omnibus creaturis. Credas inquam, quòd Chriftus in calice fuis Apoftolis exhibuerit verum fui ipfius fanguinem fub fpecie vini: nec alium fanguinem, nifi qui nō ita multo poft in cruce pro remifsione peccatorum noftrorum effufus eft. Quòd autem hoc in loco vocatur fanguis noui teftamenti, obferuandum eft,quòd fanguis Iefu Chrifti domini noftri in cruce effufus, quafi arrabo & figillum fuit noui fœderis quod Chriftus nobifcum pepigit. Pepigerat olim Deus pactum cum filiis Ifrael, quòd hos ipfos effet introducturus in terram fluentem lacte & melle,modò in fuis mandatis & iuftificationibus ambularent. Sic enim legimus quòd Moyfes de monte à Domino venerit, & narrauerit plebi omnia verba Domini atque iudicia.Refponditque populus: Omnia verba quæ locutus eft Dominus,faciemus. Scripfit autem Moyfes vniuerfos fermones Domini, & mane confurgens ædificauit altare ad radices montis,& duodecim titulos per duodecim tribus Ifrael.Mifitque iuuenes de filiis Ifrael, & obtulerunt holocaufta,immolaueruntque victimas pacificas Domino vitulos. Tulit itaque Moyfes dimidiam partem fanguinis, & mifit in crateras,partem autem refiduā fudit fuper altare. Affumenfque volumen fœderis,legit audiente populo: Qui dixerunt: Omnia quæ locutus eft Dominus faciemus, & erimus obedientes.Ille verò fumptum fanguinem refperfit in populum: & ait,Hic eft fanguis fœderis quod pepigit Dominus vobifcum fuper cunctis fermonibus his. Ad hunc ergo fanguinem & ad hæc Moyfis verba refpexit Dominus, quum diceret: Hic eft fanguis meus noui teftamenti, qui pro vobis fundetur.Ac fi vellet dicere: Veteri teftamento fuccedit nouum:& ficut hoc illo melius & preciofius eft,ita & nouum honorificentius roborabitur & confignabitur quàm vetus. Vetus habebat fanguinem vitulorum, cui non erat pofsibile vt peccata aboleret: nouum autem iam habebit meum fanguinem, & talem fanguinem, qui valet ad abolitionem omnium peccatorum. Tu iam obferua quid fibi verba teftamenti velint: Iudęis non fufficiebat afperfos effe fanguine,vt probarentur Deo:fed neceffe illis erat mandatis Domini obtemperare, vnde inquiebant: Omnia verba quæ locutus eft dominus,faciemus.Sic & nobis non fuffecerit participare de corpore & fanguine Domini,nifi & nos obferuauerimus verba pacti fiue noui teftamenti,& mandatis Chrifti feruatoris noftri ob-

Exo.24

temperauerimus. Fœdus autem illud nouũ vult, vt inter partes ſit idem velle ac idem nolle, vt ſcilicet quæ ille amat, & nos eadem amemus: & quæ ille odit, etiam nobis odioſa ſint. Certè fuerunt Apoſtolorum tempore qui ſibi peccatorum impunitatem pollicebantur tantùm ob id quòd ſacramentorum Eccleſiæ fuiſſent participes: atqui D. Paulus eos grauiter obiurgat, & ex veterum hiſtoriis oſtendit Deo non placere illos, qui poſt multa beneficia accepta, gentilium imitantur opera. Nolo, inquit Apoſtolus, vos ignorare quoniã patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes in nube ſub Moyſe baptizati ſunt, & omnes eandem eſcam manducauerunt, & omnes eundem potum biberunt, ſed non in omnibus illis beneplacitum fuit Deo, verùm proſtrati ſunt in deſerto, &c. Locus manifeſtus eſt, & expoſitio non admodum obſcura, vnde ad alia progredimur. Neque enim inſtituimus cum quoquam hoc quidem in loco contendere de ſacramẽtis Domini & Eccleſiæ. Ad hiſtoriam itaque dominicæ paſſionis progredimur. Poſt præmiſſa enim verba continenter inquit Chriſtus.

Veruntamen ecce manus tradentis me, mecum eſt in menſa. Et quidem filius hominis vadit ſecundum quod definitum eſt: veruntamen væ homini illi per quem tradetur.

In inſtitutione venerabiliſsimi Sacramenti affirmauerat Chriſtus corpus ſuũ, hoc eſt ſe ipſum, tradẽdum in mortem, & ſanguinem ſuũ fundendum in remiſsionem peccatorum. Iam igitur aperit à quo tradendus ſit, & qualis futurus ſit finis non tã traditoris, quàm tradendi. Dixi, inquit, vobis, ô chariſſimi diſcipuli, quod tradar pro vobis in mortẽ, & quòd ſanguis meus effundetur in remiſsionem peccatorũ veſtrorum. Quod tã certò fiet, vt etiã iam mecũ in menſa ſit, conuiuetur mecũ qui me traditurus eſt. Vobis non ſit veriſimile aliquem eſſe vel inter ſceleratiſsimos gẽtiles, qui auſit manus iniicere in filiũ hominis, cuius tot ſunt beneficia, quot facta: & ecce iam participat de menſæ meæ ferculis, qui tale nefas facere nõ dubitabit. Nec fruſtrabitur impius traditor voto ſuo. Filius enim hominis vadit ſicut definitũ eſt de eo. Hoc eſt, traditor in hoc totus eſt, vt me totũ perdat, & ad hoc facinus nephandiſsimũ habebit ſuos ſatellites: ſed nõ fiet quod illi volũt, ſed quod Pater meus cæleſtis iã olim definiuit facere per filiũ ſuũ. Pater non vult perire filiũ ſuũ: ſed vult per filij mortem ſibi reconciliare mundum, & poſt hoc exaltare filiũ ſuũ,

& dare ipſi nomen quod eſt ſuper omne nomen, &c. Væ autem homini illi per quem tradetur. Qui enim me pèrdere conabitur, ipſe peribit, & ipſe cadet in foueam quam mihi parauit. Ex his rurſum diſcimus Chriſti patientiam, & erga traditorem ſuum magnam charitatẽ. Videmus enim quòd Chriſtus illum dignatur mẽſa ſua, tacitiſque verbis ad reſipiſcentiam adhortatur. Quo facto nos docere voluit, vt erga peccatores ſumma lenitate vtamur, vt qui ignoramus quando tandem ad cor redituri ſint.

Et ipſi cœperunt quærere inter ſe, quis eſſet ex eis qui hoc facturus eſſet.

De vera adeóque fraterna charitate ſcribit Apoſtolus, quòd non cogitet malum: & qui verè bonus eſt, de nemine male ſuſpicatur. ex ſe enim etiã metitur alios. Hinc eſt quòd Chriſti diſcipuli non exiſtimant aliquem inter ſe eſſe, in quẽ traditionis crimen meritò cadere poſsit: adeoque, inquam, ab omni mala ſuſpicione erant liberi, vt etiam non putarent eo nomine notari Iudam quando ipſi à Chriſto dicebatur: Quod facis, fac citius: ſed putabant mentionem tum fieri de parandis eſculentis ad feſtum diem. Duo ergo bonos diſcipulos mouebant, primum quia de Chriſti verbis dubitare nõ licebat: ſecundum, quia ſinguli (excepto Iuda) ſibi bene conſcij erant, nec aliquis de quoquam malè ſuſpicari poterat vel debebat. Quis enim cogitaret quippiam mali de his quos Chriſtus ipſe in conſortium ſuum allegerat? Quis putaſſet Dominum in conſortio tam ſancto ſuum retinere traditorem? Deinde quis auderet illum vanitatis arguere, qui ſe & veritatem & vitam profeſſus fuerat? Atqui quoniam veritas mentiri non poteſt, certè in numero diſcipulorum & in collegio Apoſtolorum erat traditor domini ſui, vtcunque reliquos lateret Apoſtolos. Ex his itaq; diſcimus primùm quòd bonorum conſortia amare debemus: ſecũdò ne de quoquam malè ſuſpicemur: tertiò vt verbis Domini fidem habeamus, ſiue aſſequamur illa, ſiue minus.

Facta eſt autẽ cõtẽtio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior.

Non poſſumus ex conſequentia vel circũſtãtia textus certò colligere quidnã mouerit Chriſti diſcipulos ad hãc cõtẽtionẽ: neque magnopere refert ſiue ſciamus ſiue neſciamus. Certè ex hiſtoria Euangelica apparet Chriſtũ inter diſcipulos ſuos delectũ aliquẽ habuiſſe, & alteris alteros prætuliſſe, & hoc propter cauſas nobis quidẽ occultas, ipſi verò ſicut iu-

ſtas, ita & cognitas. Videmus enim in Euangelio Dominum præ cæteris Petro & Ioanni & Iacobo fratribus ſe præbuiſſe omnino familiariorem quàm reliquis; vt in reſuſcitatione puellæ, in transfiguratione, & etiam alibi. Cæterùm occaſionem huiuſmodi contentionis & ambitionis fortè ſumpſerũt inde Apoſtoli, quòd iam totiens audierant à Chriſto mentionem fieri alicuius regni: quod quia temporale putabant, expectabant etiam & ipſi in illo tanquam intimiores nonnihil honoris. Quid mater filiorum Zebedæi alibi filiis ſuis à Chriſto petierit, obſcurum non eſt. Neque factum hoc discipulorum ideo conſcriptum eſt, vt inde diſcamus pro primatu contendere: ſed potius vt diſcamus & admoneamur, Chriſto nunquam in nobis placituram ambitionem, quam in ſuis amicis ſeuerè taxauit. Tritiſsima in Euangeliis & decantatiſsima eſt ſententia: Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam. Et Paulus tam in Romanorum quàm Philippenſium Epiſtola, nos commonefacit ne quis quenquam præ ſe contemnere pergat. Honore, inquit, inuicem præuenientes, non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes. Et iterum: Nihil per contentionem vel inanem gloriam, ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes: non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed quæ aliorũ, &c. Sed audiamus Chriſtũ ipſum ſuos, & cũ his nos ad humilitatẽ adhortãtem. Matt.20 Mar.10.

Dixit autem eis: Reges gentium dominantur eorum: & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur.

Ex hac Domini obiurgatione apparet quòd diſcipuli per cupiditatem & vanam gloriam contenderint ad primatum: & quilibet putauerit ſe dignum qui in regno Chriſti (quod tamen ſicut diximus, temporale ſomniabant) rerum gubernaculis præficeretur. Ad hoc ergo reſpondet Chriſtus, Reges gentium dominantur eorum: & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. Hoc eſt dicere: O mihi chariſsimi, ſatis intempeſtiuè contenditis pro primatu & pro functione magiſtratus. Superſunt enim adhuc plus ſatis qui regni habenas moderentur. Nec is iam rerum ſtatus eſt, vt penes Iudæos principatus ſit: ſed reges gentium, hoc eſt reges qui ex Gentilibus ſunt, & à Iudaica religione & gente porro alieni, quique reliquis gentibus præfecti ſunt, hi & ſuper Iudæos principatum tenent. Neque ideo abominandi, execrandi, vel contemnendi ſunt, ſed propter poteſtatem ſuam & dominationẽ benefici vocari debent, imò & ſic vocari volunt.

Igitur cũ talis sit iam conditio tẽporũ, vanum est vobis super primatu multis contendere. Pręmissis autem addit Christus.

Vos autem non sic: sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator.

Vide quanta debeat esse differentia inter hominem Ethnicum, & inter Christi discipulum. Ille quanto maiori potestate & dignitate pollet, tanto magis fastu turgescit, & amat beneficus appellari, etiam si plus tyrannidis quàm beneficentiæ exerceat. Christi verò discipulus quanto altius euehitur, tãto submissius se gerere debet. Et qui omnibus prelatus est, agnoscere debet se omnium esse seruum. Hinc sanctissimi illi veteres Põtifices Romani verè & ex animo vocabant semetipsos seruos seruorum dei, & sese tales esse re ipsa declarabant. Quàm verò degenerarint aliquot à progenitorum instituto, Christianismi nostri ruina perniciosissima satis abundeque testatur. Porrò quod ad contextum adtinet: quoniam ambitio & superbia has inter discipulos turbas excitabat, ad humilitatem eos hortabatur, admonẽs illis non conuenire gẽtiũ mores. Vos, inquit, nõ sic. Hoc est: Non in hoc elegi vos, vt constituam principes orbis, qui vel tyrannidem vel iura & leges exerceant, sed ministros Ecclesiæ, qui orbem doceant Euangelium, & sancta vitæ conuersatione, humilitate, sanctimonia patientiaque præferant omnibus vitæ exemplum.

Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat.

Præmiserat Dominus exemplum gentium, quod fugere & execrari debent homines Christiani: iam verò ponit se in exemplum: quem imitari tenentur quotquot illius gloriæ volunt ac cupiunt esse participes. Quod si, inquit, vobis durum videtur quod præcipio, me intuemini. Ego vobis à Domino datus sum magister, cuius verba & facta sectemini: ad me igitur respicite, non ad gentiles. Et quicquid à me videtis fieri, hoc ipsum imitamini. Ego autem licet sim viuus viuentis dei filius, per quem omnia condita sunt, dominus & magister vester, princeps vitæ, victorque mortis: tamen non arrogo mihi vllam dignitatem. Neque loquor tantũ de dignitate Principum & Magistratus, quam fortè quidam possent putare me ideo declinare, ne propter illorum offensam periclitarer: sed de hoc loquor, quòd etiam inter vos magis ministri quàm domini officium fecerim. Vos enim feci recumbere, ego autem vobis ministraui. Iam certum est, iuxta vulgi opinionem

illum maioris eſſe dignitatis qui recumbit, quàm qui miniſtrat. Ego autem, ſicut videtis, in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat. Sic & alibi quum Zebedæi filij ambirent primas ſedes in regno Chriſti, & reliqui diſcipuli ſuper hac ambitione ipſi ambitioſi indignarentur, ait illis: Qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus: ſicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam in redemptionem pro multis. Quæ tamen ſententia non abſolutè intelligenda eſt. Seruiendum enim Chriſto tanquam vero Deo & ſaluatori totius mundi. Noluit autem ſibi in hiſce terris tanquam regi terreno iis inſeruiri miniſteriis, quibus delectari ſolent huius ſeculi principes: imò cum aliquando populus Chriſto imperium offerret, & ipſum regem ſibi creare vellet, fugit in deſertũ: hoc quod Ioannes ſuo Euangelio vt infereretur dignum iudicauit.

Vos autem eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis.

Tentationes hic vocat Dominus contradictiones, conſpirationes & machinationes aduerſum ſe, Sacerdotum, Scribarum, & Phariſæorum: in quibus ſteterant apoſtoli cum ipſo. Ex corpore ſiquidem Euangeliorum patet non ſolum Chriſtum, ſed & huius diſcipulos à Iudæis multa mala, multaſque vexationes & moleſtias ſuſtinuiſſe. Inuidebant enim primores Iudæorum tam ſancto collegio, & omnibus viribus ac ſtudiis conabantur illos diſiungere. hinc aliquando Chriſtum traducunt apud diſcipulos, aliquando etiam diſcipulos traducebant apud Chriſtum: ſed omnia fruſtra moliebantur, vt ſermo Chriſti impleretur qui dixit: Pater, quos mihi dediſti, non perdidi ex eis quenquam, niſi filium perditionis. An non legimus: Magiſter, quare faciunt diſcipuli tui in ſabbato, quod non licet in ſabbatis facere? Et quare diſcipuli tui tranſgrediuntur præcepta ſeniorum? Et iterum: Quare nos Ioannis diſcipuli, & phariſæi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant? *Mat.9.* Et ſi non periclitabantur diſcipuli cum Chriſto, quid ſibi volunt verba Apoſtoli Thomæ dicentis: Eamus & nos in Iudæam cum Chriſto, & moriamur cum eo? Sed his opinor nemo contradicit. Vnde rectè ait ad Apoſtolos ſuos Chriſtus: Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Hoc eſt: Non vos humilitas, non paupertas, non labores vitæ, non obtrectationes hominum, non phariſæorum inſidiæ, non potentium minæ diſtraxerunt à meo contubernio, quum alij

defecerint, alij non sint ausi profiteri sese meos discipulos. Neque enim carebat periculo Christum profiteri. Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis profiteretur se Christi discipulum, extra Synagogam fieret. Ioan.ix. Præsens itaque locus duorum nos admonet, vt scilicet agnoscamus Christi in terris conuersationem delectationis nihil, amaritudinis autem multum habuisse: & illos tandem Christo placere, qui non dubitant eandem cum illo subire & periclitari aleam. Vnde etiam sequitur.

Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum: vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel.

Idem hoc in loco mihi videtur Christus discipulis dicere,
1.Cor.14. quod alibi Paulus Corinthiis suis: Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote & immobiles, abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino. Neque ex his Domini verbis coniectandum est quasi in regno Dei humano more Apostoli sint vel comesturi, vel in thronis sessuri: sed sub inuolucro sermonis subindicare voluit Christus, bonos Apostolos suo præmio nunquam esse fraudandos. Allusit autem ad mores regum, qui quos habent amicissimos & fidelissimos, illos etiam adesse volunt suis mensis & suis consiliis. Signanter enim dicit: Super mensam meam edatis & bibatis: quibus significauit illos omnium fore proximiores & intimiores. Neque tamen prætereundũ est quod ait: Ego dispono vobis regnum, sicut hoc ipsum mihi disposuit pater. Bifariam enim hic locus interpretandus venit. Primùm vt sit sensus: Sicut pater meus cælestis mei curam gerit, meque ad summum ac regium honorem euecturus est: ita & ego vestri curam in me recipiam, curaboq; ne in aliquo deficiatis. Secundò sic intelligimus verba Christi Domini nostri, vt discipulis non alius nec diuersus sit futurus aditus ad regnum cęlorum, & ad vitam beatam, quàm fuerit Christo Domino nostro ac seruatori. Oportebat autem illum multa pati, & ita intrare in gloriam suam, sicut Christus ipse in sequentibus testabitur: & iuxta Pauli doctrinam oportet omnes prædestinatos conformes fieri imaginis filij Dei. Sed hæc aliás.

Ait autem Dominus Simoni: Simon, ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua. Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos.

Obſeruandus eſt docendi modus quem Chriſtus in vſu habet. videmus enim ferè vbique quomodo nuſquam non vinum & oleum commiſceat, & quaſi per vices nunc dulce, nunc amarum, deinde rurſum dulce,& poſt iterum amarum. Redarguerat Apoſtolos propter ambitionem, deinde magnifica eiſdem pollicetur in regno patris cæleſtis. Iam ne efferãtur ex tam præclara ac magnifica pollicitatione, rurſus eis frenũ iniicit, tumentes cohibet prædictione malorum quæ futura erant ſuper eos. Et quoniam Simon Petrus confidentior erat cæteris, Chriſtus ad ipſum præcipuè ſermonem conuertit, inquiens. Simon: ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem rogaui pro te ne deficiat fides tua. Senſus eſt: Ego vos duodecim elegi in Apoſtolos, vt veſtro miniſterio Euangelium regni Dei vniuerſo deprędicaretur hominũ generi, vt veſtro miniſterio Satanæ regnum deſtrueretur, ac Eccleſia Dei ex viuis & precioſis lapidibus ædificaretur. Hęc igitur res cum vergeret in præiudicium Satanæ humani generis hoſtis, ſummis viribus omniq; conatu conatus eſt inſtitutum meum remorari,& quos mihi in miniſterium elegeram, eos in ſua pertrahere caſtra. Et certè diabolus ille peſsimus calumniator non deluſus eſt ſua ſpe penitus. Iudam enim ex collegio noſtro ad ſe perduxit: quod cum factum eſt, bonam ſpem concepit fore vt tandem & vos reliquos in ſuã pertrahere poſsit naſſam. Atqui ego pro te ô Petre rogaui, ne deficiat fides tua. Ille conabitur vos eò perducere, vt vos pœniteat meę familiaritatis, vt pœniteat vos mihi tantum adhibuiſſe fidei. Suggeret vobis: En putatis vos eum viuum dei viuentis eſſe filium, quem videtis à proprio diſcipulo traditum, à Iudæis captum,& tam crudeliter tractatum? Putatis Deum cõniuere poſſe vt ſuus filius ſic veniret in manus iniquorum? Putatis eum redemptorem totius Iſraelis, qui nec ſibi ipſi auxilio eſſe poteſt? His & talibus machinamentis adorietur vos Satan, quò poſsit ex fidelibus facere perfidos. Sed conatus illius impoſtoris non habebunt expectatum ſucceſſum. Ego enim rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Meo bono permanebis, me protegẽte, me pro te rogante non deficies à fide: vnde non eſt vt tuis viribus tuóve cõſilio tale quid adſcribas. Quãtum enim in te eſt, porrò perires: ego autem ne illud fieret, pro te rogaui. Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos. Nam per te, dum tua fides non deficit, confirmabuntur fratres tui aduerſus Satanæ inſidias, ne ab il-

lo velut triticum cribrentur,ad infidelitatem pertracti. Humanum quid ô Simon patiere,non perstabis porrò constans in fidei professione:sed tandē me adiutore recipies animum, pœnitentiam ages,& pristinā fortitudinem recuperabis.Hoc si fiet, habe & tu deinceps patientiam cum eis qui humanum quid admiserint: & quoniam malorū ignarus non es,miseris succurrere disce.Ex hac Domini ad Petrum oratione multa discimus, & primum quidem, neminem suis viribus parem esse posse aduersus Satanę malitiam,nisi Christi præsidio fulciatur. Discimus item quanto odio prosequatur ille Satanas hominum genus,& eos maximè homines,quos singulari quodam modo Christus ad se perducere conatur, quósq; Christus ad propagandū suum Euangeliū prę cipuè selegit.Discimus tertiò quòd Christus etiā electos suos subinde labi patiatur, vt suæ infirmitatis conscij ac memores, erga alios ad misericordiam sint faciliores. Iam quod Christus præcipuè Petro dixit:Ego rogaui pro te,ne deficiat fides tua:à Doctoribus catholicis sic accipitur,vt Christus hic pollicitus fuerit, fidem in Christum Ecclesiæ Romanæ,cuius Pontifex Petrus fuit,nunquā defecturā: & rectè quidem.Nulla enim vnquam Ecclesia pauciores hæreticos aluit, atque Ecclesia Romana. Teste enim Hieronymo,ī cathedra Romanæ Ecclesię nullus vnquā hæresiarcha resedit.Sed hæc tractant exactius catholici doctores propriis tractatibus.Iā quę sequūtur videamus.

Ecclesiæ Romanæ fides.

Qui dixit ei, Domine tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire.

Non poterat Petrus æquo animo ferre, se eius insimulari infirmitatis,vt totus esset à Christo defecturus,nisi huius pro illo obstaret p̄catio: vnde ex impotētia animi in has tragicas voces erumpit,ac si se penitius & propius nosset, quàm alius quispiam ipsum noscere posset. Sed non potest fieri vt creator non cognoscat creaturam suam:Ipse cognouit figmētum nostrum,canit de deo nostro Psalmographus.Et alibi: Scrutās corda & renes deus.Sed discutiamus verba Petri.Domine,inquit,paratus sum& in carcerem & in mortem tecum ire. Magnifica certè verba,sed non prudentia.Domine inquit.Si ergo Dominus tuus est, ô Petre,cur illum mendacij arguis? Cur preces illius reiicis,ac si illarum non egeas?Paratus sum, inquit, Domine tecum ire in carcerē & in mortem. Paratus quidem erat Petrus,& sic secū constituerat,vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta, in se non habebat. Paratus erat

Psal.7. 102.

tum ſcilicet cum extra omne periculum eſſet:ſed ſicut audiemus,cum tempus poſtularet vt virum præſtaret, nõ expectauit donec ventum eſſet ad carceres & ad mortem , ſed vnius mulieris voce ſic concuſſus eſt,vt ſtatim abnegaret dominũ. Sed de hoc in poſterioribus.Iam tu hoc exemplum Petri ſic habe tibi,non vt imiteris,ſed vt fugias.Neq; enim decet hominem plus æquo eſſe confidentẽ.Dignum quidẽ eſt vt homo Chriſtianus paratus ſit duriſsima quæq; ſubire pro Chriſto:ſed decet eundem non in propriis viribus confidere, ſed in Deum qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Obſeruandum etiam quanta ſit Chriſti charitas erga Petrum , quòd pro huius conſtantia patrem cæleſtẽ peculiariter orauerit.Imò obſeruandũ quantus ſit Chriſti amor erga omne genus humanum, qui & adhuc non ceſſat pro nobis interpellare patrem,donec nos ad ſe receperit. *Philip.2.*

Et ille dixit : Dico tibi Petre , non cantabit hodie gallus , donec ter abneges noſſe me.

Quoniam,iuxta aliorum Euangeliſtarum relationem,Petrus perſeuerat in ſua confidentia,ſiue mẽtiatur Chriſtus,ſiue vera dicat: Chriſtus etiam ipſe non ceſſat prædicere pudendum illius lapſum,nimirum quòd non ſolùm non ſit ſe comitaturus in carcerem & in mortem, ſed quòd ſit negaturus ipſum,nec ſemel tantum,ſed ter:nec per multum temporis,ſed in breuiſsimo tempore , nimirum antequam gallus in nocte proxima ter eſſet vocem daturus.Magna hæc diſsimilitudo: Gallus cantat,Petrus negat.Neq; tamen ideo negauit Petrus Dominum, quia à Chriſto prædictum eſt: ſed ideo prædixit Chriſtus,quia certò ſciebat futurũ vt Petrus negaret. Sed an ne potuit Chriſtus cohibere per gratiam Petrum vt non negaret Dominũ ſuum?Poterat vtiq;.Cur ergo non cohibuit? Quid ad te?Quis es tu qui reſponſas deo?Sicut domino placuit , ita factum eſt. Certè magis prodeſt nobis Petri caſus, quàm ſi ſtetiſſet.Huius etenim exẽplo diſcimus iam ne quid temere de nobiſmetipſis præſumamus,ſed cogitemus quàm vanæ & fluxæ ſint omnes res noſtræ ſimul atque noſtris tantùm viribus relinquimur . Diſcimus item paſsionem Ieſu Chriſti pro nobis , non fuiſſe luſum , vt quæ ſua crudelitate etiam diſcipulo Domini præcipuo tantum incuſſerit timorem,vt abnegaret Dominum. Sed hæc hactenus.

Et dixit eis:Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calciamentis, nunquid aliquid defuit vobis? At illi dixerunt:Nihil.

Quandiu Christus in hoc mundo visibiliter & passibiliter cum discipulis suis conuersatus est, omnium illorum curam in se receperat, illósque ab omnibus iniuriis defendit, ac in necessariis omnibus illis prouidit. Ipse enim Christus in hac procuratione ostendit, quòd sicut ipse discipulorum suorum curam gerat, atque illis prospiciat de necessariis: ita & pater cælestis omnium eorum agit curam, qui spem suam in illo collocare non dubitant. Cum autem iam instaret tempus vt suos relinqueret, sua beneficia illis in memoriam reuocat, quò constantiores & firmiores postea sint in futuris aduersitatibus, nimirum cogitantes quicquid tandem patiatur Christus, non illud pati ex necessitate, quasi aliter fieri non possit, sed potius ex diuina dispositione. Memoria enim diuinæ potentiæ facilè lenire potest exempla infirmitatis humanæ. Ait itaque Christus: Quando vos misi sine sacculo & pera & calceamentis, nũquid aliquid defuit vobis? An ne passi estis intolerabilem famem? An frigore obriguistis? An vis aliqua vobis illata est? An ne aliquid quod ad sustentationem vitæ humanæ pertinet, vobis defuit? Quid ad hæc discipuli? Nihil, inquiunt, nobis defuit: bene prouisum fuit nobis in omnibus. Tu iam hic vide non solùm quàm diligentem Dominus suorum agat curam: sed etiam quàm studiosi fuerint discipuli frugalitatis ac temperantiæ. Planè fatentur hic sibi nihil vnquam defuisse, dum secuti fuerint Seruatorem. Atqui non ignoramus ex aliis Euangeliorum locis, quòd non semper habuerint Apostoli pontificales cœnas, vel Sybariticas mensas, neque cum diuite illo epulone fuerint induti purpura & bysso, vel epulati fuerint quotidie splendidè: imò inueniemus illos interdum sub mediam lucem non habere quod edant, sicut Ioan. iiij. patet. inueniemus illos præ fame euellere spicas, & his in manu contritis famem curare. Ergo quòd videmur subinde egere, Dei prouidentia in causa nõ est, sed luxus noster, qui modum nescit. Præmissis addit Dominus noster Christus.

Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat: similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me: Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finem habent.

Ego salua omnium aliorum interpretatione, conabor passum hunc simpliciter, nec impiè tamen exponere. Quid sibi

vult, ait aliquis, quòd Dominus in superioribus, discipulis suis dixit: Nihil tuleritis in via, neque peram, neque calciamenta, neque virgam, &c. Iam verò dicit ad eosdem: Qui habet sacculum, tollat eum: & qui habet peram, tollat eam? Solutio facilis erit, si modò vos attenti eritis, & dictorum meorum æqui iudices. Cùm tempus esset Euangelij prædicandi, auocauit Dominus apostolos à suis consuetis laboribus & artificiis quibus sibi victum quærere solebant, & ipse eorum curam gessit, sicut diximus, donec illi suo incumberent officio. Vnde neque pera neque pecuniis neque aliis rebus ad vitæ huius sustentationem necessariis opus habebant. nam quibus prædicabant, ab eis etiam alebantur. Instante autem passionis tempore iam non erat locus concioni euangelicæ: & ideo illis permittebat vt consuetis se alerent laboribus, sicut ante vocationem fecerant. Quid enim prodesset apud simpliciores prædicare eum esse Dei filium, verum Messiã, quẽ post biduum visuri essent pendentem in cruce inter medios latrones? Quòd autem discipuli ad consuetas operas redierint, ex euangelica patet historia, vbi illos sæpiuscule piscantes legimus. Et quæ in textu sequuntur, optimam ad prædicta consequentiam habent. Addit enim Christus: Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc quod scriptum est, oportet impleri in me. Quidnam illud? Quod olim de me futurum prædixit Esaias: Et cum iniquis deputatus est. Non est iam tempestiuũ vt eatis & prædicetis Euangelium regni Dei, vt omnem populum admoneatis ad mihi fidendum. Non iam clamabit populus: Benedictus qui venit in nomine Domini, sed: Tolle hunc, & crucifige eum. Non vocabunt me seruatorem, sed latronem. Non adorabunt me, sed blasphemabunt. Etenim ea quæ de me sunt, finem habent. hoc est: Iam instat tempus, vt quicquid de me prædictum est à prophetis, perficiatur. Sed quid sibi vult quòd Christus princeps pacis iubet emere gladium? Aut qualem gladium putauit? An ne spiritualem gladiũ intelligi voluit? Meo iudicio hoc voluit Dominus quod verba sonant. An ne iniquum est vt paterfamilias gladiũ habeat, quo se suaque omnia à latronum violẽtia defendat? An non decet virum bonum paratum esse pugnare pro patria? Imò an iniquum est si paterfamilias gladium habeat, cum iniquum non sit quòd discipulus Domini gladium gestet? Si enim iniquum esset, Dominus nequaquã tulisset in suis, quod in aliis reprehenderet. Quòd autem discipuli habuerint gladios, ex præsenti historia apertissimum est, sicut statim au-

diemus. Breuiter Dominus hac vice liberum fecit suis Apostolis, ciuili modo ac iure viuere, cum nō esset tempestiuum Euangelico negotio incumbere. Valeant itaque pessimè Anabaptistæ illi, omnis seditionis præsentissimi authores, qui indignum putant Christiano homini gladium gestare. Hæc autem mihi non eò dicuntur, quasi probē viros illos sanguinolentos, quorum pedes (iuxta quod Sapiens conqueritur) ad malum currunt, & festinant effundere sanguinem: sed volo vt Magistratui suus habeatur honos, vtque respublica & huius bonæ constitutiones sacrosanctæ habeantur. Vereor ne pessima illa fex Anabaptistarum in hoc sit, vt simul atque nobis persuaserint arma abiicere, illi confestim raptis nostris armis nos impetere animos induxerint. Sed hæc plus æquo produximus: cætera igitur in arctum contrahemus.

At illi dixerunt, Domine, Ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis est.

Quoniam Dominus dixerat iam instare tempus vt singuli sua curare cogerentur, implendamque scripturam quæ testatur Christum non melius habiturum atque latro quispiam, intellexerunt discipuli instare iam grande periculum, sicque concutiuntur terrore, vt neque sacculorum, neque peræ, neq; tunicæ recordentur, sed tantùm gladij. Vnde inquiunt: Domine, ecce duo gladij hic. quasi vellent dicere: Vide, ô bone præceptor, quàm parum armati simus ad præsens periculum. Nostrûm sunt duodecim, & solùm duos gladios habemus. Quid his proficiemus? Quomodo nos defendemus? At Iesus qui ad sui defensionem nullo gladio habebat opus (nā iuxta scripturam aliam, neque in gladio, neque in hasta pugnat Dominus) sciens quòd discipuli verba ipsius non intellexissent commodè, & sciens quoniam illi ipsi non gladio, sed fusent commodè, & sciens quoniam illi ipsi non gladio, sed fugi essent pugnaturi, aiebat: Satis est. Frustra enim fuisset longum hic apud discipulos instituere sermonem super mysterio dominicæ passionis, quum vix habebant aures ad audiendum vulgatissima. timor enim & trepidatio quam ex Domini verbis conceperant, illos porrò reddebat ad omnē sermonem stupidos. Hoc in loco solent quidam grādem & anxiam disputationem instituere de potestate duplici, propter duos gladios quos Christus dicit sufficere. Sed quoniam hæc ad præsentem locum nullo modo pertinet, nolumus hic cum quoquam rixari. Vtinā tanta esset anxietas quibusdam, quàm dextrè vterentur sua potestate, sicut quàm amplam potesta-

tem habeant. Ad maiora semper aspiramus, cum minora curare hactenus non didicerimus. Sed ad historiam.

Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem Oliuarum. Secuti sunt autem illum & discipuli. Et cum peruenisset ad locum, dixit illis: Orate, ne intretis in tentationem.

Quæ Lucas hic noster breuiter complectitur, alij Euangelistæ fusius prosequuntur. Consueuerat Dominus Iesus sub noctem ire in montem, & sic pernoctare in orationibus: quibus orationibus non suam, sed nostram promouebat salutem. Nam pia & ardens precatio non habet locum in tumultu publico. Porrò Christus conscensurus montem, necesse habebat transire torrentē Cedron: & ad montem erat hortus quidam, in quo acta sunt quæ hic audiemus. Quod verò ait discipulos esse secutos, ex aliis Euangelistis melius intelligimus. Neque enim omnes eum secuti fuerunt vsque ad montem Oliuarum, sed solùm Petrus & duo fratres Ioannes & Iacobus. reliqui enim apud villam Gethsemani permanserunt, sicut hoc ipsum Dominus iusserat. In hortum itaque cum ventum fuisset, iubet discipulos orare: & orandi necessitatem apertè exponit, videlicet ne intrarent in tētationem, hoc est, ne inciderent in laqueos diaboli: quod fieret, si futura passione sic offenderentur, vt porrò corde & ore Dominum suum abnegarent. Neq; enim fieri potest vt non seducamur, nisi gratiam Dei piis precationibus nobis conciliauérimus. Discimus itaque ex præsenti loco, vt tanquam boni ac probi discipuli sequamur Christum Dominum nostrum etiam ad mortem vsque. Discimus item Satanam tam piis conatibus nostris semper reluctari: eiúsq; casses nō nisi iugibus precationibus nos posse effugere.

Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: & positis genibus orabat dicens: Pater si vis, trāsfer calicem hunc à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat.

Iusserat Dominus discipulos suos orare: quod ne per iocum dixisse videretur, & ipse se accingit ad orationem. Sed discutiamus singula. Oraturus Iesus discedit à discipulis suis ferè ad iactum lapidis. Quare discedit à discipulis? Ne scilicet ipsi viderent tantam turbationem Christi, ex qua potuissent plus æquo vel turbari vel scandalizari, maximè cū nondum intelligerent mysterium Dominicæ passionis. Secundò, oraturus flectit genua, ipso facto declarans se nihil non seriò agere. Genuū autē flexio, submissionē animi designat.

Quisquis enim elato animo ad precationem accedit, is nihil à Deo impetrabit. Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Cæterùm Christus non solum genuum flexione, sed & verbis ipsis precatoriis humilem animum ostendit, dum suæ humanæ voluntati diuinam voluntatem in omnibus preponit. Pater, inquit, transfer calicem hunc à me. Veruntamẽ non mea voluntas, sed tua fiat. Animus humanus abhorrebat à tam crudeli passione: sed anima Christi malebat voluntatẽ Dei patris, quàm genium carnis sequi, &c. Et quare non committeret omnia patri? Si pater verus est, hoc quod est, certè nunquam negliget filium. Certè sola paterni nominis recordatio, pœnarum potest esse mitigatio. Meliora sunt vulnera diligentis, inquit Sapiens, quàm fraudulenta oscula odientis. Vnde tutius est vt nos nostraque omnia ductu Spiritus sancti committamus Deo, quàm vt affectibus carnis nostræ condescendamus. Hic à multis disputatur de pauore Christi: nos nihil hic mouebimus ex arduis quæstionibus, has relinquentes illis quibus est maius ocium, & acutius ingeniũ. Ego non miror in Christo dolorem & tristitiam, qui certus sum Christum non solum humanam carnem, sed omnes hominis affectus suscepisse, vnico peccato excepto. Sicut igitur naturale est hominis abhorrere à morte, ita & in Christo homine naturale erat tristari ob futuram mortem. Doluit ergo Christus tanquam verus homo ad conspectum mortis, & postulauit hunc amarissimum calicem à se transferri, si modò hoc ipsum Deo placeret. Quòd si aliter videretur Dei voluntati, se libenter cessurum. Vnde alibi ait: Non descẽdi de cælo vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris. Sic & in nobis non potest fieri quin carnis nostræ infirmitas sese prodat: sed necesse est vt hac contempta, non voluntatem carnis, sed voluntatem Dei faciamus.

Apparuit autem ei Angelus de cælo confortans eum. Et factus in agonia prolixius orabat. Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

Non potest fieri vt Deus eos derelinquat, qui in ipso fiduciam suam collocant, & voluntatem eius in omnibus facere laborant. Neque tamen ab orando cessandum, neque colloquium cum Deo statim rumpendũ, etiam si nonnihil consolationis sentiamus: sed sicut orauimus pro impetrandis, ita pro impetratis postea gratias agamus. Nec putemus nos post tentationem semel victam perpetuò securos: solet enim satanas

nas ad tempus quidem à tentatione cessare, sed hoc non ex charitate, sed ex astutia facit, nimirum vt dum nos putamus per omnia tutos, postea incautos nos, & quasi lõge aliud sperantes opprimat. Sic & in hoc loco. Orat primum Christus: deinde confortatur ab Angelo: tum rursus precatur & prolixius, nimirum magis pro nostra salute, quàm pro seipso. Tantúsque erat orandi ardor, tantaque animi anxietas, vt sudaret etiam sanguinem. Tu igitur ex hac propassione, vt ita dicam, facilè æstimare poteris qualis fuerit passio, cuius contemplatio solùm, Christo seruatori nostro sanguineum sudorem extorsit. O fœlices Christianos, qui per veram compassionem se illius sudoris sanguinei faciũt participes. Et oh nimium infœlices, qui hanc sanguinis effusionem non adorant, sed blasphemant, & quod aliis saluti est, sibi ipsis vertunt in condemnationem: quod certe non facerent, si animaduerterent qua de causa Christus sic sudauerit. Christus enim, si doctioribus credimus, tam vehementem tristitiam & timorẽ adsumpsit non solum intuitu passionis instantis, sed etiam ex consideratione ruinæ & ingratitudinis destructionísque Iudæorum, propter quorum salutem specialiter fuerat missus: & quia videbat passionem suam tam multis non profuturam, sed multo magis obfuturam, propter ipsorum ingratitudinẽ & impœnitentiam. Addunt alij & aliam, neq; tamen impiam causam, quia scilicet omnium electorum suorum futuras tribulationes, quas pro ipso passuri erant, vsque in finem mundi, præuidit, &c. Quæ alij hoc in loco disputant, sudórne ille sanguineus miraculosus an naturalis fuerit, non excutiemus. Quod si quem delectaret noua veteribus conferre, certe bonam occasionem haberet. Quis enim ignorat omnem infœlicitatem nostram ortum sumpsisse in horto? Et iam Christus salutem nostram operatur in horto. Et quoniam Adam primus Dei se opponit voluntati, ab Angelo Paradiso eiicitur. Sed quoniã Iesus, Adã secũdus, sese in oĩbus volũtati patris cælestis submittit, ab angelo cõfortatur. Sed hæc suffecerint.

Theophyl.

Hilarius.

Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuenit eos dormientes præ tristitia. Et ait illis: Quid dormitis? Surgite, orate ne intretis in tentationem.

Quod Christus suos discipulos reliquerit, octo quidem ad villam Gethsemani, tres verò præcipuos, quãtus est iactus lapidis à loco orationis, audiuimus. Audiuimus item quomodo & quid orauerit Christus: adde quòd in superioribus ad-

hortatus fuerat ad precandum ne tentarentur, imò ne tentationi ſubiicerentur. At illi magnifica quidem fuerant polliciti, ſed imbecilliores fuerunt, quàm vt viros præſtare poſſent. Erant enim triſtitia grauati, vt qui audierãt Dominum ipſum dicere: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. Videmus ergo ex hac diſcipulorum ſomnolentia, quales ſimus ſiquando ad tempus nos Chriſtus reliquerit, nimirum toti carnei, & carnis deſideriis plus æquo dediti. Adumbratum eſt hic etiam, olim dormituros paſtores Eccleſiæ, vt impunè liceat lupis ſæuire in gregem dominicum. Accedit itaq; Dominus ad Petrum, Iacobum & Ioannem, & dicit eis: Quid dormitis? Quaſi dicat: An non iuſſi vos vigilare, & orare, ne præualeret contra vos Satanas? An non dixi vobis, qualis iam inſtet tribulatio? An non videtis in quantis anguſtiis ſim? Polliciti eſtis mihi multa magnifica, vos nimirum ituros in carcerem & in mortem. Quid ergo iam dormitis? Non potuiſtis vna hora vigilare mecum, licet vos adhortatus fuerim? tantũ abeſt vt mecum ſitis perſeueraturi in tentationibus meis. Quid dormitis? Non eſt ea rerum tranquillitas, vt liceat ſomno indulgere. Surgite itaque & orate, ne intretis in tentationem. Si enim dormieritis, non videbitis qua patientia me traditurus ſim in manus impiorum, neque videbitis quàm crudeliter in me ſæuituri ſint impij, neque videbitis quàm fideliter vobis contra impios ſim patrocinaturus. Surgite itaque & orate, ne intretis in tẽtationem. Vos quæ veſtra ſunt agite, hoc eſt, piis precationibus vos veſtraque omnia Deo committite, ego curabo ne orationes veſtræ in ventum abeant.

Adhuc eo loquente, ecce turba, & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit Ieſu, vt oſcularetur eũ.

Nouerat Dominus Iudæorum cohortem in foribus eſſe, ideoque excitauit dormientes diſcipulos, vt omnium rerum quæ contingebãt, ſpectatores exiſterent. Dum igitur ſic cum Apoſtolis loquitur, ecce turba adeſt. Non vnus, duo, vel tres adſunt, ſed turba, vt ſcilicet etiam nolentem capere poſſent. Multi irruunt ſæuiſsimi lupi ad deuorandum miſeram ouiculam. Non erat neceſſe vt turba veniret, cùm vnus volentem & non repugnantem capere potuiſſet. Imò & fruſtra veniſſet turba, ſi voluiſſet Chriſtus repugnare: hoc quod euidenti exemplo demonſtrauit, dum illos in terram vnico verbo proſterneret. Sed oblatus eſt, quia ipſe voluit. Iam quid Iudas hic? aut quisnam Iudas ille? Iudas vnus de duodecim, ex nu-

mero Apoſtolorum,qui in cœna noluerat proditionis argui: ille inquam Iudas antecedebat turbam, & appropinquauit Ieſu,vt oſcularetur eum. O miſeram appropinquationem. O parùm amicum oſculum. Appropinquat corpore, elongatur & fugit corde: & verificatur in illo proditore, quod de reliquis impiis ſcriptura dicit: Populus hic labiis me honorat, cor autem illorum longè eſt à me. Gerit autem hic Iudas typum omnium eorum qui ſub prætextu religionis & pietatis, non Chriſti,ſed ſuum negotiū agunt. Sic Iudæi,ſic malè Chriſtiani, ſic autem præcipuè hæretici,qui Chriſtum ſemper in ore habentes, Chriſtum & huius ſponſam pedibus fœdiſsimè conculcare non dubitant. De oſculo Iudæ ſtatim. Quare verò Iudæis Iudas præcucurrerit, ex aliis Euangeliſtis apertius commonſtratur. Spoponderat enim latro crudelis ſe traditurum Chriſtum in manus iniquorum: & dederat eis ſignum, dicens: Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eū. Vnde in Luca noſtro ſequitur:

Ieſus autem dixit illi: Iuda, oſculo filium hominis tradis?

Acceſsit enim, iuxta alios Euangeliſtas, & oſculatus eſt eum, dicens: Aue Rabbi. Precatur ei amicis verbis ſalutem, cui hoſtili animo quærit & intētat necem. Vocat magiſtrum, cuius doctrinam procaciter contempſit. O maledictum maledicti traditoris oſculū. Magdalena oſculata eſt pedes Domini, nec ſine æſtimabili fructu. Hic traditor os Domini oſculatus eſt, nec aliquam virtutem ſenſit ſaluificam. Non quia ſaluator factus ſit occiſor: ſed quia improbitas traditoris virtutem reiecit ſaluatoris. Aduertant hic qui Chriſti corpus ſacramentaliter tangunt, & qui ſacramentis in corpore delibūtur: quoniam ſi fidei & amoris deſit integritas, cum Iuda ſortientur ſimilem portionem. Non enim ex tactu ſacrorū corporeo quiſpiam ſanctificatur, niſi mentis manus palpans accedat. Sed hæc aliàs. Iuda, inquit Chriſtus, oſculo filium hominis tradis? Oſculum amoris eſt ſignum, oſculum reconciliationis eſt indicium: ergo ſub velamine virtutis latet venenum mortiferum. Sic plerunque internecioni dantur pij, vt qui ex ſua propria innocentia, aliorum etiam metiuntur corda. Et malitia plerunq; etiā fœtet in naribus malitioſorū, ſic vt ſemper quærāt ſub prætextu & velamine virtutis exercere malitiā ſuam. Nemo enim tam alienus eſt à cōmuni ſenſu, quin intelligat virtutem eſſe digniorem malitia. Ergo Iudas peſsimus mercator, non aperto marte, nō profeſſo odio,

sed simulato amore aggreditur perdere Christũ. Ergo Christi verba bene ponderanda sunt: Iuda, filium hominis osculo tradis? O Iuda te in apostolum elegi, tibi virtutem & potestatem super omnem virtutem dedi, tibi mei & meorum curam commisi, procuratorem nostrum omnium constitui: & iam tradis filiũ hominis, & hoc, osculo? Tu debebas persuadere hominibus peccatoribus, vt sese traderẽt mihi: & tu me illis tradis? Tu debebas illos adhortari ne quid fictè agerent mecum: & tu sub imagine amicitiæ me crucifigendũ impiorũ crudelitati obiicis? Iuda, osculo filiũ hominis tradis? sub osculo tuo latet Satanas, cuius suggestione tantũ nephas agis. Sub filio hominis, Dei filius latet: vnde non solùm filiũ hominis, sed filium Dei tradis. Tu infirmitatis tuæ oblitus es: & ego iã volens potentiæ meæ renuncio. Sed hæc non cogitat Iudas, vt qui totus in hoc est, ne periclitetur de pecunia, quod vtiq; fieret si non posset tradere Christum in potestatem Iudæorũ: vnde omnia tentat, omnia simulat, nihilq; eorũ intẽtatum relinquit, quæ ad promouendum negotiũ facere possunt. Prohibeat Christus tales Iudas ab Ecclesia sua: & si qui sunt, det nobis Deus animos vt patienter illos feramus, sicut ipse patienter tulit Iudam proditorem suum.

Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio? Et percußit vnus ex illis seruum principis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem Iesus, ait: Sinite vsque huc. Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum.

Lucas noster omnino breuis est in describendo quomodo captus fuerit Christus, & quomodo Petrus à Christo obiurgatus fuerit. Igitur ex aliis euãgelistarum locis petere licebit quæ hoc in loco desiderãtur: ego ab instituto meo nolim longius diuagari. In contextu porrò Lucæ duo nobis occurrunt consideranda, nimirũ quid discipuli, & quid Dominus in hoc conflictu egerit. Discipuli cum vident tantũ hostium exercitum, non immemores suæ pollicitationis sciscitantur nũ gladiis vti debeant pro defensione Christi. Et Petrus non expectans Domini responsum, eximit gladium, & Malcho principis sacerdotum seruo dexteram amputat auriculã. Quo facto certè declarauit, nihil hic per iocum factum esse, nec Christũ & Iudæos collusisse: sed omnia tantam crudelitatis speciem habuisse, vt discipuli putarint ad se pertinere, vt pro defensione Domini sui ad arma currerent. Et hæc de discipulis.

In Iesu verò seruatore nostro videmus magnum patientiæ exemplum, qui tantum abest à vindicta, vt etiam sanare non dubitet quos alij læserunt, re ipsa declarans se doctrinæ suæ non solùm esse doctorem, sed etiam exemplum. Docuit autem nos benefacere malefacientibus nobis: & iam ipse bene facit ei qui ipsi vt incommodaret aduenerat. Tangit enim auriculam Malchi, ipsam reponit, ac sanat. Declarauit autem Dominus hoc miraculo, aut potius hoc beneficio, omnem passionem suam in hoc ordinatam, non vt aliquem perderet, sed potius vt omnes sanaret: traderetque nobis siue restitueret dexteram auriculam, hoc est veram & iustam obedientiam. Sed hæc hactenus: neque enim animus est huic historiæ prolixius immorari.

Dixit autem ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum & magistratus templi & seniores: Quasi ad latronem existis cũ gladiis & fustibus? Cùm vobiscum quotidie fuerim in templo, non extẽdistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

Vide quot rabidi lupi aduolarint ad perdendum vnicam ouiculam. Adsunt principes sacerdotum, adsunt magistratus templi, adsunt & seniores, adest & reliqua cohors sicariorum, & iniquissimorum militum. Sacerdotum erat curare biblia, non opprimere innocentem. Magistratus templi debebat curare quæ ad constructionem templi pertinebant, non perdere Dominum templi. Sicariorum erat defendere innocentes, non trucidare, &c. Sed quoniã omnibus obloquutus fuerat Iesus, ab omnibus quæritur trucidandus. Atqui frustra venissẽt omnes, si vnus voluisset repugnare Christus: hoc quod in ipsius verbis apertissimè innuitur, quoniam scilicet illis exprobrat latrocinium, inquiens: Tanquam ad latronem existis cum gladiis & fustibus, &c. Quasi dicat: Inuaditis me ceu latronem, & publicæ pacis turbatorem: at si talis eram, si quid contra Deum aut rempublicam, aut cuiusquam salutem & incolumitatem peccaram, quare non me cepistis in templo, in quo, causæ meæ nihil diffidens, neque mihi vel tantillum ex praua conscientia metuens, palam atque legitimè docui? Hoc quoniam nunquam ausi estis aggredi, nunc verò intempestam noctem delegistis, satis apertè declaratis me esse innoxium, vestram autem potestatẽ non æquam esse potestatẽ, sed potestatem tenebrarum ac diabolicam. Et his verbis quidem exprobrauit Dominus latronibus suam ipsorũ improbitatem, suamque defendit innocentiam, qui lucem nũquam

fugerit,sed omnia apertè & confidenter peregerit.Porrò conuenientius erat Christum occultè in horto, quàm apertè in templo capi.nam & peccatum Adæ,quod iam iam à Christo expiabatur,non in templo,nec apertè,sed in horto & occultè perpetratum fuerat:vnde etiam se absćōderat Adam, & peccatum,cuius à Domino accusabatur,in Euam deriuabat. Videmus igitur quàm conuenienter Dominus curare velit antiquum peccatum nostrum.

Comprehendentes autem Iesum, duxerunt ad domum principis sacerdotum.

Princeps sacerdotum anni illius,sicut Ioannes testatur,erat Caiphas.ad huius itaque domum pertrahitur Christus verus summus pontifex,pontifex sanctus, Paulo teste impollutus, segregatus ab hominibus,& excelsior cælis factus.Bonus ergo, imò optimus pontifex ad pessimum perducitur, non vt hic illum seruet, sed vt perdat. Pontifex autem noster Christus non venit vt aliquem perdat, sed vt omnes, quantum in se est, à pernicie conseruet. Caiphas non erat legitimus nec ritè vocatus pontifex,& ideo non poterat facere verum veri pontificis officium. At Christus à Deo tanquam Aarō vocatus,& ideo legitimo ritu pontifex, non potuit non facere quæ veri pontificis sunt.

Petrus verò sequebatur à longe. Accenso autem igne in medio atrij,& circunsedentibus illis,erat Petrus in medio eorum. Quem cū vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & cum fuisset intuita,dixit:Et hic cum illo erat. At ille negauit eum, dicens: Mulier, non noui illum.

Quantam fiduciam præ se tulerit Petrus in cœna sancta, & quàm confidēter reliquos contempserit,in superioribus auditum est.Item quid illi futurum Dominus prædixerit, non potest nos latere. Iam itaque Lucas noster aggreditur nobis significare quomodo sese habuerit bonus Petrus in tantis turbis & periculis.Dixerat quidem Petrus Domino: Animam meam pro te ponam.Et: Paratus sum tecum & in carcerem & in mortem ire.& pòst aliquod fortitudinis suæ specimen exhibuit, amputans scilicet Malcho auriculam. Sed deinde videns Dominum iam ligatum abduci,præ timore fugit.Iam tandem animum vtcunque recipiens,sequitur Iesum, sed tanquam pauidus,à longè:& hoc vsq; in atrium principis sacerdotum:neq; tamen audet cum Christo ingredi,sed turbæ ministrorū se immiscet,fortè vt minus noscatur,minúsq;

ſuſpectus ſit,atque vt vel ex varia miniſtrorum relatione intelligat quid conſilij cœperint ſummi ſacerdotes ſuper Chriſto. Dum igitur miſer Petrus ſic anxiatur ac tremit, & haud dubiè ipſo triſtiori vultu indicabat æſtus animi ſui, videt ipſum ancilla quædam oſtiaria,& eum penitius intuita dixit: Et hic cum illo erat. Videntur hæc verba ſignificare,inter miniſtros quibus Petrus adſtabat,multum fuiſſe ſermonem ſuper Domino Ieſu,& huius diſcipulis, nimirum quomodo hactenus perambulauerit vniuerſam Iudęam,& diſcipulos habuerit comites, quorum aliquot viſi fuerint in horto cum illo, iam verò nullum comparere. Igitur in huiuſmodi confabulatione ancilla illa oſtiaria ad ignis ſplendorem videt Petrum adſtare, tanquam ab aulicis alienum & peregrinum:& penitius illum intuita & contemplata cùm eſſet, reliquis dicit:Et hic cum illo erat, nimirum cùm adhuc liber peragraret oppida Iudææ,&c. Iam ſiue ancilla hæc per contemptum, ſiue per compaſsionem verba huiuſmodi dixerit, neſcimus: ſed hoc ſcimus, quòd verba illa oſtiariæ Petro videbantur nequaquam diſsimulanda,vnde & ſtatim reſpondet: Mulier, non noui illum. Vide quales ſumus Chriſti confeſſores, ſimul atque noſtræ imbecillitati relinquimur. Ancilla hæc vilis erat,nulli prorſus metuenda, nec aſperis verbis Petrum interpellabat,ſed placidè:neque tamen audet Petrus publicè fateri quod erat. Addit Diuus Lucas:

Et poſt puſillum alius videns eum,dixit: Et tu de illis es. Petrus verò ait: O homo,non ſum. Et interuallo facto quaſi horæ vnius, alius quidam affirmabat,dicens: Verè & hic cum illo erat: nam & Galilæus eſt. Et ait Petrus: Homo,neſcio quid dicas.

Terna illa Petri & temeraria confidentia, trina etiam negatione curanda, imò & punienda erat, iuxta illud: Per quæ quis peccat,per hæc & torquetur. Dixerat Petr⁹: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te,ego nunquam ſcandalizabor. Iam porrò ad vilis ancillulæ vocem negat Chriſtum,dicens:Mulier,nõ noui illum. Dixerat ſub cœnam: Domine,paratus ſum tecum & in carcerem & in mortem ire. Iam audit à miniſtro quodam: Et tu de illis es.neque tamen audet agnoſcere Dominum ſuum. Dixerat ad Dominum: Animam meam pro te ponam. Hic autẽ ad ſeruum dicit: Homo,neſcio quid dicas. Sed poſt Domini reſurrectionem ſecutus eſt alius ternarius numerus, qui illum rurſum cõpenſauit. Ter enim dixit Dominus Petro: Petre amas me, &c. & Petrus ter profeſſus eſt:

amorem ſuum quem in Chriſto conſtituerat. Certè intellexit hic magnus pollicitator Petrus quarumnam virium ſit profiteri Chriſtum intrepidè coram mundo. Crucis enim formido carnem noſtram ſic ſolet obruere, vt omnibus viribus deſtituatur, ſi Deus non fuerit auxiliatus. Verùm quorſum, ais, pertinet, tam exactè lapſum ſiue peccatum Petri pingere? Audi, obſecro, & hanc Euangeliſtarum diligentiam non contênes. Proponitur nobis à ſpiritu ſancto (hic enim Euangelij dictator eſt) exemplum Petri, eius inquam Petri, qui ab initio leui impulſu vnius mulierculæ in maximum crimen prolapſus eſt, qui tamẽ ante horas aliquot mirabili & magno ſpiritu neſcio quas efflauerat victorias. Voluit autem nos admonere modeſtiæ ac humilitatis, ne quid præſumamus de viribus noſtris, quando videmus quàm procliue ſit in diſcriminibus labi hominem vel animoſiſsimum. Præterea depingitur nobis peccatum Petri clarè, ne peccaſſe ignoraremus Petrum, inde verò conciperemus ſpem, fore vt nobis quoque grauiſsima peccata noſtra condonet Dominus, ſi modò, ſicut Petrus, pœnitentiam egerimus. Nam de Petri pœnitentia continenter in Luca ſequitur.

Vide Augusti. de cõſenſu euangeliſt. lib. 3. cap. 6.

Et continuò adhuc illo loquente cantauit Gallus. Et conuerſus Dominus, reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini ſicut dixerat: quia priuſquam gallus cantet, ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus, fleuit amarè.

Hic proditur Chriſti veritas, & Petri vanitas, iuxta illud Scripturæ: Eſt autem Deus verax, homo autem mendax. Dixerat enim Dominus Petro: Amen dico tibi, priuſquam gallus vocem dederit, ter me es abnegaturus. Sed quàm acerrimè Domini verbis reluctabatur Petrus, ſicut auditum eſt in ſuperioribus. Sed ſinamus hæc, viſuri quomodo geſſerit pœnitentiam Petrus pro perpetrato non leui peccato. Audiens Petrus gallicinium, ad ſe demum reuerſus, recordatur verborum Dei, ac ſignum ſibi datum, licet videretur viliſsimum, non contemnit. Sed vnde illi erat quòd iam tandem verborum Domini recordatur? Audi Lucam: Cõuerſus Dominus reſpexit Petrum, vtique oculis miſericordiæ. Vnde colligimus tum conuerti peccatores, cùm eos reſpicit diuina & gratuita miſeratio. Et niſi reſpexiſſet Dominus Petrum, nullus erat futurus errandi finis. Quid autem primo omnium faciebat Petrus? Signum licet exile eſſet, gallicinĩu videlicet ſibi datum à domino, non faſtidit: ſed illius occaſione, verborum

Christi recordatur, confitens se esse mendacem & peccatorem, Deũ autẽ veracem, cui hactenus temeraria audacia obstrepuit. Hinc verò è loco excedit infami, prauũ relinquens atq; deuitans consortium. Postremò, quia contrito erat spiritu propter cõmissa peccata, dolebatque ex animo, ideo fleuit amarè. Primùm ergo omnium sit in pœnitẽtibus, signa & admonitiones sibi datas non aspernari, in primis autem verborum Dei recordari: quorum consideratione peccatum rectè agnoscant, vereq; confiteantur, & indubitanter credant sibi diuina bonitate esse condonatũ propter Christum. Præterea relinquant atq; deuitent porrò quæ ad peccandũ illexerant, aggregentur verò cũ piis & sanctis hominibus. Postremò de propitiato peccato nõ sint negligẽtiores, sed potius sint animo contrito & humili, verè dolentes quòd tam benignũ offenderint patrem, &c. Vide, obsecro, rursum verborum pulchram consequentiam. Dum Petrus falsa & impia loquitur, gallus cantat. Hoc est, dum homines securè peccãt, verbi ministri ipsos sui officij admonent. At Petrus nõ curat gallicinium, nisi post Christi aspectũ. Sic frustra admonentur homines per verbi ministros, nisi deus in peccatoribus verbo suo virtutem indat efficaciorem. Atqui post galli cantum, & Christi respectum, tum recordatur Petrus verborũ Domini, praua relinquit consortia, & amarè sua deflet peccata. Sic & in aliis peccatoribus fit, simul atque verbum Dei secutus fuerit bonus spiritus Dei, non potest fieri quin hominem ex animo pœniteat malè commissorum, fugiat prauorum hominum sodalitates, perpetuoq; doleat quòd tam benignum parentem tam pessimè offenderit. Sed hæc hactenus de D. Petro. Iam quid interim cum Christo agatur, dispiciendum est.

Et viri qui tenebant illum, illudebant ei cædentes. Et velauerunt eum, & percutiebant faciem eius, & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percußit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

Audi obsecro, frater charissime, audi quisquis tu amator Christi fueris, infandam hanc contumeliã, expende contemptum exemplo carentem, & libidinem nebulonum nephariã. Multas quidem contumelias perpessi leguntur sancti Dei homines: sed malitia omnem vim suam in Christum exeruit. Neque tamen est vt quisquam nostrum impiis illis nebulonibus irascatur: neque tamen ob id amandi sunt: sibi ipsi quisque irascatur, se & peccata sua incuset atque damnet. Nam

nostra peccata in culpa sunt quòd infandis his & abominabilibus contumeliis subiacet innocens & sanctissimus Dei filius. Voluit pater noster Adam Deo similis fieri, & idem ingenerauit nobis animum degenerem, superbiam & impiam perfidiam, quæ quidem perfidia omnia meretur coram Deo torméta, omnes denique diabolorum.i.calumniatorum contumelias. At Dominus Iesus in sese ista omnia recipiens, sustinet vultum suum prorsus (horribile dictu) deturpari sputis, nimirum vt animas nostras decoraret, hisque liceret aliquando in serenum Christi vultum, adeoque in ipsam Dei faciem, vnde omnis gaudiorum satietas existit, intueri. Oculos suos sustinuit sibi obuclari veluti furi ac latroni, & luce indignissimo homini, vt cæca nobis illuminaret corda, oculosque mentis clausos aperiret ad videndam dei iustitiam, bonitatem, gloriam, vitamque æternã. Adiiciam & hoc, si odio dignos iudicas illos, qui sic illuserunt Domino, & blasphemauerunt ipsum: cur non irascaris & tibi, qui nunquam non soles grauissimè Deum blasphemare? Disce item hoc in loco, Christi nimirum exemplo, patientiam. An ne vides quàm patienter omnia propter nos sustineat? quàm alienus sit ab omni vindictæ libidine? Sed hæc in tota dominicæ passionis historia cernere licebit. Sequitur.

Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & scribæ, & duxerunt illum in consilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis palam.

Hactenus breuissimis perstrinxit Lucas quæ á captiuitate Christi cũ ipso per totam noctẽ acta sunt, nimirũ omnia ex militum libidine. Iã verò quæ adueniente die facta sint, admonebit. Diei autẽ nonnullã rationẽ habere oportet, cùm sub noctem plerunque peiora fieri soleant. Nox enim non habet tot testes, quot habet dies. Vnde Christus ait: Qui male agit, odit lucẽ: & non venit ad lucem, vt non arguãtur opera eius. Ergo in peracta nocte nullus ordo iuris seruatus est, sed quisque pro sua libidine Christo molestus fuit, ipsumq; vexauit. Illucescente verò die incipiũt seniores populi, principes sacerdotum, & scribæ vtcunque velare malitiam suam, conueniuntque tanquã omnia iuxta formulã legis acturi, cogunt cõciliũ, & in medio statuunt Iesum, quærẽtes ab eo aliquid extorquere, cuius accusatus & conuictus, postea videatur iure & meritò tollendus. Quærunt ergo ab eo dicentes: Si tu es Christus, dic nobis. Erat hoc insidiosum problema. Si negas-

ſet ſe filiũ dei, continuò exclamaſſent: Cur igitur tibi ſumis quod non es, & dicis deum patrẽ tuũ eſſe? Si autẽ affirmaſſet, calumniaturi erant ipſum tanquã blaſphemum, vt qui cùm homo ſit, Deum ſe eſſe diceret. Sed quid ad hæc Chriſtus?

Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi: ſi autem & interrogauero, non reſpondebitis mihi, neque dimittetis. Ex hoc autẽ erit filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei.

Reſponſionem hanc Chriſti veram eſſe, ex aliis Euangeliorum locis apertiſsimum eſt. Sæpe enim dixit illis quòd Chriſtus ſit: neque ſolùm dixit, ſed & efficaciſsimis argumentis & maximis ſignis probauit. Si non facio opera patris mei, *Ioan.10* inquit, nolite mihi credere. ſi autem facio opera quæ alius nõ fecit, & ſi mihi non vultis credere, vel operibus credite. Interrogauit etiam eos ſæpe, vt de baptiſmate Ioannis, de filio & domino Dauidis, & alibi: ſed neque voluerunt neque potuerunt rectè reſpondere illi. Quod autem addit, Neque dimittetis: oſtendit ſe non latere quæ ſeipſum maneant. Deinde apertè fatetur ſe filium Dei eſſe, dicens: Ex hoc autẽ erit fili⁹ hominis ſedẽs à dextris virtutis dei. quaſi dicat: Perueni quidẽ vinctus in manus veſtras, neque me liberũ dimittetis, ſiue loquar ſiue taceam, ſiue negem me filium Dei eſſe, ſiue affirmem: ſed me crucifigi curabitis, ſicque vobismetipſi videbimini veſtrum officium egregiè perfeciſſe, videbórque vobis penitus periiſſe. atqui res longè alium ſortietur euentum. Neque enim ſubſcribet Deus ſententiæ veſtræ, vt ablegct propter vos filium ſuum: ſed olim videbitis me non in cruce inter medios latrones pẽdêre: ſed ſedere ad dexteram virtutis Dei, hoc eſt, æquali honore cum Deo patre meo participare. Sic ergo per humilitatem peruenitur in gloriam: hoc quod diuus Paulus in Philippenſibus noſtris etiam teſtatur, & in Romanis, ad æquale nimirum nos prouocans certamen. Sed videamus diligentius Chriſti exemplum. Nunc quidem veluti pedibus impiorum conculcabatur: ſed idem breui ſeſſurus erat in gloria patris, impios habens veluti ſuppedaneum pedum ſuorum. Nunc per infirmitatem ſacerdotibus ludibrium erat, ſed idem per virtutem Dei mox in cælos erat transferendus, vbi in dextera patris verus rex & ſacerdos adoraretur ab omnibus ſuper terram habitantibus. Nunc vinculis innexus ceu facinoroſus ſtabat in medio collegij ſacerdotalis, omnium expoſitus iniuriis atque contumeliis: idem tamen iudex vniuerſorum ſtabit

in medio angelorum ſuorum, veniens in nubibus cæli, ſupplicium ſumpturus de facinoroſis ſacerdotibus. Sed hæc hactenus.

Dixerunt ergo omnes: Tu es ergo filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego ſum. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus de ore eius.

Dixerunt ergo omnes. Quid eſt, Dixerunt omnes? Hoc eſt, nulla ratione modeſtiæ, iuris vel æqui habita, nullo ordine, ſed confuſaneè & importunè reſpondent, clamant, vociferantur: Tu ergo es filius Dei? Tu, magnam habet hæc dictio emphaſim, magnumque præ ſe fert contemptum. Tu, fabri filius, tu amicus publicanorum & meretricum, tu Samaritanus, tu dæmoniacus, tu legis Dei temerarius contemptor, es tu, inquam, filius Dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis Dei? Videbimúſ ne te in nubibus? In patibulo cupimùs te videre, non in nubibus: in medio latronum pendebiſ, non ad dexteram Dei ſedebis. Tú ne es filius ille Dei? Hæc omnium vox eſt. Rectè ergo in Pſalmis inquit: Circundederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me. Aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut leo rapiens & rugiens. Sed quid ad hæc Chriſtus? Non conueniebat amplius veritatem tacere, ne videatur negare quod erat. Reſpondet ergo: Vos dicitis, quia ego ſum. Hoc eſt, Ego is ſum, quem iam dicitis, nimirum filius Dei, qui iam iam me dixi eſſe filium hominis. Ex his ergo colligimus Chriſtum pariter eſſe & filium Dei, & filium hominis, hoc quidem ex tempore, illud verò ab æterno. Qua de re alibi. Ad liberam itaque Chriſti confeſſionem, conſueta modeſtia, hoc eſt, maxima importunitate conclamant omnes: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Verum eſt, poſt Chriſti teſtimonium nullo alio opus eſt nobis teſtimonio: nam dignus eſt cui omnes adhibeamus fidem. Omnes enim viæ eius iuſtitia & veritas. Habet Chriſtus multa ſuæ diuinitatis teſtimonia, habet patrem, habet ſpiritum ſanctum, habet Moyſen, Prophetas, Apoſtolos & Euangeliſtas, habet vniuerſam Eccleſiam, vnde nobis alia teſtimonia non ſunt neceſſaria. At Iudæis nullum ſufficit teſtimoniũ vt in Chriſtum crederent: & vnicum eis ſufficit vt Chriſtum perdant. Quid adhuc deſideramus teſtimonium, inquiunt: Ipſi enim audiuimus ex ore eius. Negare non poteſt, quia dicti conuinci poteſt. Quin ergo creditis ei? Aut cur non probatis ipſum malè dixiſſe? Non eſt alia ſenten-

tia expectanda à talibus senatoribus. Christus illis suis sermonibus molestus est, & ideo tollendus est, siue hoc iure siue iniuria fieri possit. Habent ergo hic anteambulonem, quotquot sub prætextu iuris iniuria premuntur. Sed videamus quod sequitur in sequenti capite.

CAPVT XXIII.

ET surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse.

Singula discutiemus. Primùm igitur hic duo scripturæ loca verificantur. De agno siquidem paschali dictum est à domino per Moysen, Immolabit eum vniuersa multitudo Israel. Sic & agnum nostrum innocentissimum omnis multitudo offert Pilato, vt occidatur ille, qui vt omnibus vitam daret,in hunc mundum venerat. Secundò à Christo dictum, imò prædictum fuerat, quòd simul atque condemnatus esset à primoribus Iudæorum ad mortem, statim tradendus esset gentibus, vt ipsum illuderent, flagellarent, atque crucifigerent: hoc quod iam fieri audimus. postquam enim sacerdotes in synodo sua condemnarant Christum ob blasphemiam (quia scilicet profiteretur se filium Dei) reum esse mortis, neque tamen in illorum potestate erat quenquam crucifigere (nam hac turpissima morte amabant illum perdere) surgens omnis multitudo ducit Iesum ad Pilatum. nam hic erat præses Romanus, cui potestas gladij commissa fuerat à Romanis. Ad Pilatum igitur cùm ventum esset, ne elaberetur Christus, incipiunt illum accusare in multis, & grauissimè, sed omnia & mendaciter, & per calumniam, sicut hoc ipsum ex præmissa superioris Euangelij historia patet. Sed audi accusationem. In tribus innocentissimum Dominum Iesum accusant. Primum erat, quòd inuenerant eum subuertentem gentem suam, hoc est, abducentem à vera religione. Secundum, quòd prohiberet tributa pendere Cæsari. Tertium, quòd diceret se Christum regem esse. Primum erat manifestè falsum, quia non subuertebat Iudæos, sed conuertebat, abstrahens nimirum illos ab impiis Pharisæorum traditionibus, & adducens ad obseruationem sanctissimarum legum Domini. Huius exemplum habes apud Matt.

cap.v.& xv. Adde quòd non subuertebat gentem Iudęorum, sed hanc ipsam fidelissimè curabat, infirmos eorum sanabat, leprosos mundabat, claudos erigebat, cæcos illuminabat, mortuos suscitabat, & si quos dæmonia vexabant, multa potentia liberabat: & tam doctrinæ quàm virtutum beneficia quæ nemo alius poterat, præstabat. Hæccine erant subuertere gentem? Et illa Pilatus, multis (vt verisimile est) mirabilia eius fideliter narrantibus, nō nesciebat. Secundum etiam, quod & Pilatus audisse potuerat, apertum erat mendacium. Nam sicut supra cap. xx. auditum est, Hierosolymis præsente plebe subdolè interrogatus Dominus, liceret ne tributum dare Cæsari, an non, ostenso sibi numisinate census, & interrogatis calumniatoribus cuius esset imago nummi & inscriptio, & respondentibus qui numisma exhibuerant, quòd esset Cæsaris, respondit: Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo, &c. Atqui responsum hoc non est prohibentis tributa dare Cæsari. Ad hæc exactores tributorum testes esse poterant eum nō prohibere dare tributa Cæsari, cùm ex Matthæi xvij. cap. staterem accepissent pro Domino Iesu, & Petro. Quòd si prohibuisset Christus tributa dare Cæsari, Dij boni, quàm triumpharent iam Anabaptistæ, pessima huius seculi lues. Quantum autem ad tertium, id non tam ipse dicebat, quàm opera, quàm pater ipse, quàm angeli, quàm Ioannes & prophetæ omnes. Proinde etiam si prædicarit Christus se esse Messiam, non oportebat obiicere criminis loco, nisi declarassent in eum non competere quæ de Messia prophetæ prædixerant. At Iudæi omnem victoriæ spem posuerant in concitatam multitudinem, quæ si non veritate, tamen testium numero, vt ipsi putabant, impium præsidem ad exequendam sententiam adigere possit. Verùm Pilatus, licet homo ethnicus, & à republica Israelis porrò alienus, tamen non voluit Christum inaudita causa in gratiam Iudæorum condemnare, sed prius instituit rem omnem penitius cognoscere: hoc quod Lucas silentio præterire noluit. Sequitur enim:

Pilatus autem interrogauit eum, dicens: Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait: Tu dicis.

Pilatus non in hoc constitutus erat pręses Iudæorū, vt ipsis cultum diuinum præscriberet, sed tantùm vt illos sub Romanorum imperio obedientes retineret: vnde nihil mouebatur prima & secunda Iudæorum super Christo accusatio-

ne, quas haud dubiè, ficut diximus, falſas & confictas eſſe nouerat: ſed vltimam, quæ regni noui mentionem habebat, ſibi diſcutiendam eſſe putabat. Videbatur enim hæc poſtrema accuſationis pars, Cæſaris monarchiam labefactare, ad quam conſeruandam, & ad omnes ſeditiones compeſcendas, à Cęſare Tiberio miſſus erat in Iudæam Pontius Pilatus: qui præterea non ignorabat ſpem gentis Iudaicæ expectantis magno animi deſiderio venturum Meſsiam. Igitur Pilatus hoc accuſationis caput ad ſe maximè pertinere putans, rogauit Ieſum: Túne es rex Iudæorum? Quaſi dicat: Audio Iudæos expectare regem & aſſertorem quendam, qui omnibus ipſorum oppreſsis hoſtibus ſolus ſit in orbe regnaturus. Audio nunc primorum tuæ gentis accuſationes, & quòd teſtificantur te maieſtatem illam regiam vendicaſſe tibi: nunc ergo id abs te edoceri cupio, an fatearis verum eſſe quod iſti tibi intentant, & an tu ille rex atque aſſertor ſis populi Iudaici, quem expectant. Ad hanc quæſtionem reſpondit Dominus ſimpliciter: Tu dicis. modeſtè ſe regem eſſe confitens: interim verò apud alium Euangeliſtam Pilato explicans qualis rex ſit, & quale regnum eius futurum: ſed quoniam Lucas noſter eius rei nullam facit mentionem, & nos illud intactum præteribimus. Gerit autem Pilatus typum eorum hoc in loco, qui diuina nihil curantes, toti in hoc ſunt, vt temporalibus non deſtituantur.

Ait autem Pilatus ad principes ſacerdotum, & ad turbas: Nihil inuenio cauſæ in hoc homine. At illi inualeſcebant, dicentes: Commouit populum docens per vniuerſam Iudæam, incipiens à Galilæa vſque huc.

Audite hic quotquot Chriſtum amatis, Chriſti innocentiam.. Nam Iudex accuſatum exclamat innocentem eſſe, nihilque pœna dignum patraſſe. Alluſum eſt autem ad Gentium futuram fidem, quæ nuſquam non patrocinantur Chriſti innocentiæ aduerſus Iudæorum calumnias. Quod enim tum fiebat apud paucos, hoc hodie in vniuerſo fit mundo. Iudæi calumniantur Chriſtum: nos autem qui ex Gentibus ſumus, & credimus, & ſicut credimus, loquimur confidenter Chriſtum agnum illum fuiſſe innocentem ſine macula, ſubſcribimus Pilato dicenti: Nihil inuenio cauſæ in hoc homine, nimirum pœna dignum: abominamur verò Iudæorum voces quibus clamant quòd Chriſtus commouerit, ad ſeditionē ſcilicet, vniuerſam plebem, docēdo per Galilæam vſq;

ad Hieroſolymitanos. Incepit quidem docere populum in Galilææ regione, & doctrina eius per ipſum & huius apoſtolos peruenit ad Hieroſolymitanos: hoc verum eſt. Quod autem dicunt illum commouiſſe & excitaſſe ſeditionem vel in Galilæa, vel in Iudæa, impudentiſsimum mendacium eſt. Pacem enim & fraternam charitatem prædicauit, non ſeditionem. Iuſsit inimicos diligere, tantum abeſt vt diſcordias & odia aluerit. Magiſtratui legitimo nunquam contradixit, imò interpellatus à duobus fratribus ſuper diuidenda hæreditate, noluit falcem ſuam mittere in alienam meſſem, ſed durè reſpondit: Quis me conſtituit iudicem inter vos? Sed hæc Chriſtianis perſpicua ſunt, qui ſycophantias Iudæorum nihil morantur. Adnotauit hoc loci Theophylactus, Iudæos non ſine magno dolo mentionem feciſſe Galilææ, ſed in terrorem Pilati. Nam Galilæi ſemper ſeditioſi, rerumque nouatores fuere: qualis erat & Iudas Galilæus, cuius recordari faciunt Pilatum, quaſi ita dicentes: Cogita, Præſes, Iudam Galilæum, qui multum negotij fecit Romanis, facta non parua ſeditione populi: talis & hic eſt, quem oportet è medio tollere. Quid igitur ad hæc Pilatus?

Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit ſi homo Galilæus eſſet. Et vt cognouit quòd de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat his diebus. Herodes autem viſo Ieſu gauiſus eſt valde. erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eò quòd audierat multa de eo: & ſperabat ſignum aliquod videre ab eo fieri.

Dignum eſt vt iudex patulas habeat aures, diligenterque det operam, ne vnicum verbulum, ſiue illud reus ſiue actor dixerit, elabi patiatur. Sic enim maiori ſecuritate & certitudine ſuper oblato negotio ſententiam ferre poterit. Nam qui vnius partis verba tantùm conſiderat, & alterius negligit, re ipſa declarat quàm longè ſit à vero iudicio. Pilatus itaque qui adhuc cogitabat non iuxta partes, ſed iuxta cauſam iudicare, diligenter ad ſingulorum verba attendebat. audita itaque mentione Galilææ, continuò rogat num Chriſtus Galilæus ſit: quod cùm ita rem ſeſe habere intellexiſſet, intelligit etiam hoc negotium commodius pertractari poſſe ab eo ſub cuius imperio maxima pars rei geſta fuerat. Remittit itaque Ieſum ad Herodem, qui tum Hieroſolymis erat. Hic autem Herodes filius fuit eius tyranni qui innocentes pueros occidi fecerat, malus ſcilicet pater non boni filij.

Herodes

Herodes itaque, non Aſcalonita ille, ſed Antipa, gauiſus eſt ob conſpectum Ieſum, non vt ex hoc animæ ſuæ quid vtile lucraretur: ſed quia audierat de eo quòd ſapiens eſſet, & mira operaretur, habuit ſtultum deſiderium, laborans curioſitatis morbo etiam ipſe, vt videret eum hominem de quo tam multus & magnus erat ſermo. Deſiderabat enim ſignum quoddam videre à Ieſu, non vt crederet, ſed vt oculos oblectaret. Neque enim putabat Ieſum prophetam quempiam eſſe ſanctum (nam tales non curant impij idololatræ) ſed magum, vel hiſtrionem. tales enim non infimo loco habentur apud huius mundi principes. Vtinam noſtra ſecula talibus exemplis non abundent. Vereor, imò videmus maioris fieri hiſtriones apud noſtrates principes, quàm verbi Dei præcones. Si autem patrem familias vocauerunt Beelzebub, quare domeſticos ipſius digniori loco ponerent? Sed redimus ad hiſtoriam. Dauid in perſona inſani hominis apud Achis in tuto eſſe potuit, forſan in perſona ſancti prophetæ non fuiſſet. Sequitur:

Interrogabat autem eum multis ſermonibus. At ipſe nihil illi reſpondebat.

Herodes (ſicut rectè adnotauit Theophylactus) interrogabat Ieſum ſermonibus multis, & illudentis more tractabat, totumque ſubſannabat: ideo & Ieſus nihil reſpondet. Quid enim reſpondendum illi qui non interrogat vt diſcat? Quid item margaritæ mittendæ ante porcos? Certè Herodes, & eiuſmodi Herodiani rariſsimè de Chriſto huiuſque verbis loquuntur: & ſi horum recordantur, non niſi per luſum faciunt, panem cæleſtem vertentes ſibi in præſentiſsimum venenum. Indigni itaque ſunt quibuscum de rebus diuinis aliquis ſermo fiat. Obſeruandum certè hoc loci eſt, quod Lucas ſcribit, Herodem multa interrogaſſe, & Ieſum Chriſtum nihil reſpondiſſe. Plærique enim multa interrogant non vt diſcant, ſed vt tentent, atque mentem de tam variis interrogati confundunt. Atqui vir ſapiens nihil per importunitatem facit, neque inutiliter agit aut loquitur. tempus obſeruat & locum: & cui, & à quo, & quid, & qua intentione aliquid vel dicere vel facere inquiratur, primò conſiderat, non ignorans de omni verbo ocioſo reddendam eſſe rationem: vnde non mirum eſt quòd Chriſtus ad verba & interrogata Herodis nihil reſpondit. præſciebat enim ſe inutiliter ab Herode interrogari, &c.

Stabant autem principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitu suo, & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem.

Vide obsecro inuidiam & malitiam principum sacerdotum & scribarum. A domo Pilati vsque ad domum Herodis Christum hostili animo & occidendi libidine sequuntur, vt vel apud Herodem, quod vellent, nimirum capitalem sententiam super Christum extorquere possent. Apud Herodem itaque pertinaciter & proteruè Christum accusabant, haud dubiè de iisdem rebus quibus illum apud Pilatum accusauerant: sed sicut prius apud Pilatum, ita & nunc frustra apud Herodem instituta est accusatio. Neque enim Herodes illum sententia capitali condemnat, sed cum exercitu suo illi illudit, vestem albam Christo induit, ac ipsum tanquam morionem aliquem tractat. Lusus ille haud dubiè satis amarus fuit Christo. Illuserunt autem forte Christo tanquam ei qui cum magna de se dici velit, tamen nihil magnificè præstare posset. Mundus enim gloriosos illos thrasones sic irridere solitus est. Atqui Christus multa quidem poterat eademque magnifica & loqui & operari: sed quare noluerit quicquam facere ex impulsu Herodis, auditum est. Cęterùm Herodes iterum remittit Christum ad Pilatum, & in hoc boni iudicis officium nequaquam faciens. Non enim est verorum iudicum illudere in iudicio constituto, sed aut damnare criminis conuictum, aut absoluere innocentem. Vtrunque negligit Herodes. innocentem enim irridet, & vinctum remittit ad alium iudicem. Sequitur in textu, Herodem & Pilatum rursus sibi inuicem reconciliatos, quod nulla expositione opus est. Prælusum autem est, quòd mundi primores tandem conspiraturi essent aduersus Christum, & sanctam ipsius Ecclesiam. Et adhuc hodie videmus inter hostes Ecclesiæ magnam esse concordiam, summumque consensum: atqui inter Ecclesiasticos certè non bene sarta concordia, nec satis firma amicitia. Exempla notiora sunt quàm velim. Et posset iam quis dicere quod Petrus ex Psalmographo in actis: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrę, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Sed reuertamur ad contextum.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe, dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes. nam remisi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum vnum.

Rursum hic vides Pilatum, licet Ethnicum, longè iustiorem fuisse Iudæorum præcipuis. Vides enim quanto studio quanto labore conetur Christum innocentem è manibus Iudæorum liberare. Conuocat omnes tam summates quàm infimates, vt vel in tanta turba hominum inueniat qui veritati & innocentiæ patrocinari velint. Obtulistis mihi hunc hominem. Hominem vocat, non latronem, non nequam, non seditiosum aliquem, non regem, sed humili vocabulo: Obtulistis mihi hominem hunc. Quid magni feceritis, etiamsi hominem misellum occideritis? Obtulistis mihi præsidi vestro hunc hominem quasi auertentem populum, à legibus scilicet tam diuinis, quàm humanis: & ego nihil quasi colludendo vel per iocum vel occultè egi cum eo, sed coram omnibus ipsum interrogans, nullam causam inuenio in homine isto, cur scilicet merito & iure è medio tollatur. Et ne existimaretis me forte in contemptum vestri, vel in gratiam huius nonnihil dissimulare, remisi eum ad Herodem, sicut vos ipsi testes esse potestis, qui secuti estis, & omnium rerum oculati spectatores fuistis. Atqui Herodes sub cuius ditione natus & conuersatus est, & cui plus iuris in hunc hominem est quàm mihi, nihil dignum morte in ipso deprehendit. neque enim eius rei aliquod specimen exhibuit. Quid igitur faciam? Emendatum eum dimittam, vt si quid vel imprudens peccarit, tamen non videatur illud impunè fecisse. Hic verbis suis incipit exorbitare Pilatus, cum emendare se velle dicit innocentem. Si innocens est, quomodo emendabis? Si emendabis, quomodo innocentem toties proclamasti? Nam qui innocens est, nec leuissima quidem pœna puniri debet. Atqui Pilatus hac emendatione cupiebat mitigare Iudæorũ odium aduersus Christum: quod tamen facere non debebat, sed continuò innocentem absoluere, nec permittere vt quisquã posthac Christo molestus esset. Vtcunque tamen sit, Pilatus longè melior vir est, quàm Iudęorũ sanctissimi. Hi enim totis viribus & fraudibus conãtur innocentem

interficere: ille verò omnem lapidem mouet vt posit innocentem seruare. Hinc est quòd Pilatus allegat veterem consuetudinem de dimittendo aliquo facinoroso, vt vel sic liberare posset Christum. Sequitur autem in textu.

Exclamauit autem simul vniuersa turba dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam: qui propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium, missus erat in carcerem.

Proh Deûm atque hominum fidem, quàm iniqua est hæc collatio, innocentissimum cum sceleratissimo, principem pacis cum authore seditionis conferre. Neque tamen putandus est Pilatus hoc fecisse in contumeliam Iesu, sed potius vt iniqua hac collatione contentionem iniquam Iudæorum frangeret. Sic enim existimamus Pilatum Iudæos allocutum: Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum & seditiosum: ego autem nihil comperio eius rei in ipso, nec apud Herodem alicuius criminis conuictus est: vnde nulla ratione capite plectendus est. Porrò ne vos videamini hominem innocentem malè accusasse: hunc verò in maximam vestri confusionem rursum absolutum: non impunè fecerit, quicquid tandem vobis molestiæ intulerit. Adde quoniam iuxta vestram consuetudinem optio vobis danda est liberandi ex vinctis quem volueritis, citra omnem vestri confusionem Iesus absolui potest. Habeo enim vinctum hominem seditiosum, cui nemo bonus bene velle potest. hunc ergo cõmittam cum Iesu. Vos itaq; optima ratione postulabitis vobis dimitti Iesum, & sinetis perire latronem. Sic enim iudicabimini in Iesum fuisse misericordes, in latronem verò iusti. Quòd si liberaueritis latronem, omne malum in vos redũdabit, qui malueritis seruare hominem seditiosum, quàm hominem quem nullius malitię conuincere potestis. Quid porrò ad hæc Iudæi? Tolle, inquiunt, hunc, & dimitte nobis Barrabam.

Iterum autem Pilatus locutus est ad eos volens dimittere Iesum: at illi succlamabant, dicentes, Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertiò dixit illis: Quid enim mali fecit? nullam causam mortis inuenio in eo. corripiam ergo illum, & dimittam.

Sperabat quidem Pilatus vulgi odia sic incensa feruere in Barrabam, vt quiduis potius darent concederentve homini tam nephario, quàm vitam. At omnis conatus Pilati in ventum abit. Ipse quidem quærit elabendi viam, illi in hoc toti sunt vt crucifigatur Christus, quem sic odiunt, vt ipsi etiam

ſceleratiſsimum latronem præferant. Atqui non facilè explicarit quiſpiam, quàm doleat viro bono poſthaberi latroni conſceleratiſsimo, adeoque adobrui publico odio & execratione populari. Cæterum hæc omnia ſuſtinuit propter nos miſericors Dominus. humiliatus, & extrema ignominia contemptuq; publico adobrutus atque contemptus eſt, quò nos exaltaremur, & reciperemur in æternam gloriam. reputatus eſt cum impiis, vt nos reputaremur inter filios dei. Sequitur.

At illi inſtabant vocibus magnis poſtulantes vt crucifigeretur: & inualeſcebant voces eorum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimiſit autem illis eum qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuerat in carcerem, quem petebant: Ieſum verò tradidit voluntati eorum.

Hanc improbitatem exprobrauit deinde Petrus Iudæis inquiens: Deus patrum noſtrorum glorificauit filium ſuum Ieſum, quem vos quidem tradidiſtis, & negaſtis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti: vos autem ſanctum & iuſtum negaſtis, & petiſtis virum homicidam donari vobis: authorem verò vitę interfeciſtis, &c. Atqui huius infandi ſceleris meritas vltori deo depēdebant pœnas. Nam ab hinc ad excidium vſque vrbis per annos quadraginta cōtinuos & amplius, continuis fatigati attriti atque conſciſsi perditique ſunt ſeditionibus perfidiſsimi & iniuſtiſsimi homines, qui latronem, parricidam, ſicarium & ſeditioſum prętulerunt Meſsiæ ſuo Regi pacifico, benigno, benefactori, & omnis fœlicitatis omniumque cæleſtium donorum largitori munificentiſsimo. Atque vtinam nec nobis quoque illuſtre hoc exemplum ſcientibus plus probaretur, placerentq; nebulones ſceleſtiſsimi, quàm Chriſtus ſanctiſsimus, & veritas Euangelij ſacroſancta. Contextus apertus eſt, ſatis arguens quid ſperandum ſit vbi vel paululum fuerit declinatum à tramite verę iuſtitiæ. Ab initio debebat & Pilatus Chriſtum abſoluere: ſed quoniam non fecit, ſed in gratiam Iudæorum illum corripuit, poſtea eò impulſus eſt, vt innocentiſsimum Dominum iudicaret non ſecundum iuſtitiam, ſed ſecūdum Iudæorum voluntatem. Sicque duo maxima mala perpetrauit: innocentem enim crucifigi fecit, & nocentem libertate donauit: quod haud dubiè apud Deum iuſtum iudicem impunè non fecerit. Salomon enim dicit: Qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterq; apud Deum. Malè igitur ſibi conſtat Pilatus, cum paulò ante dixerit: Nullam cauſam mortis in-

Acto. 3.

Pro. 17.

uenio in eo,& dein adiudicat fieri petitionem Iudæorum,nimirum vt crucifigeretur Christus.Non satis erat vociferari, Crucifige,crucifige,crucifige.Primùm conuincendus fuerat Christus maligni facinoris,dein cōdemnandus. Atqui Iudæi nullas alias causas proferunt, nullas rationes ostendunt,nulla testimonia statuunt , nulla signa probabilia indicant. Crucifigatur , illorum prora & puppis est. Pilatus itaque improbitate Iudæorum victus,iudicauit quod scimus.

Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa,& imposuerunt illi crucem portare post Iesum.

Negotium magnum & arduum Lucas breuissimis complexus est.Neque enim voluit describere quanta crudelitate & atrocitate milites Christum eduxerint,sed nobis hoc ipsum in cordibus nostris cogitandum reliquit . Certe tanta in Christum vsi sunt tyrannide , sic eum ignominia & verberibus affecerunt,vt ipse solus non sufficeret crucem suam portare vsque ad locum caluariæ . Vnde dum in itinere Dominus graui crucis pondere oppressus , atque continua illa diuexatione exhaustus,subinde magis ac magis deficeret, neq; iam videretur crucem ad locum vsq; supplicij baiulare posse,adiungunt illi socium Simonem Cyrenensem,quem renitentem quidem strenuè,opprimunt, tandemque militari ferocia compellunt baiulare crucem Iesu.Sunt qui existiment Christum primum de prætorio solum portasse crucem, vsq; dum habuit obuiam Simonem : dein verò crucem Simoni impositam,& coactum vt & ipse solus portaret ad locum vsque caluariæ. sed verisimilius est quòd Simon pone, id est à tergo,proximè insequens,& commune onus crucis sustinēs, pręcedentem iuuerit dominum .Nec abhorret hoc factum à mystico eodemq; pulcherrimo sensu. Primùm portat Christus crucem,deinde Simon. Christus enim primò pro nobis passus est,nobis relinquens exemplum vt sequamur vestigia eius.Et ideo in Euangelio dicit:Qui vult venire post me,abneget semetipsum , & tollat crucem suam , & sequatur me . Quod porrò Christus & Simon ille vnam crucem baiulant, significat eam communionem quæ inter Christum est & huius Ecclesiam. Oportet enim nos compati illi, & ipse compatietur nobiscum . Vnde in actis , dum Saulus persequitur Christianos,à Christo audit,Saule Saule,quid me persequeris?Neque illud vacat mysterio , quòd Christus non recusat

ferre crucem: Simoni autem violentia quadam imponitur. Prælusum est enim hoc facto, quòd in Ecclesia Christi quidã vltro se forent coniecturi in pericula pro Christi nomine: alij verò violentiam essent passuri à Christi hostibus: qui etsi ad crucem cogi videntur, tamen cum omnes tribulationes patienter sustinent, digni sunt qui à Domino coronam recipiant. Sic Apostolus vltro subit crucem Domini, inquiens: Ego non solum alligari, sed & mori in Hierusalẽ paratus sum propter nomen Domini Iesu. Acto.xxj. Petro autem dictum est: Cùm esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas. cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis, &c. Io.xxj.

Sequebatur autem eum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus, dixit: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies in quibus dicent, Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt.

Dominus Iesus affectum charitatis pari affectu compẽsat. Compatiebantur enim bonæ mulieres Domino, qui tam miserè & præter meritum tractabatur ab sceleratissimis militibus: compatitur itaque & Christus illis, vt qui non ignorabat quæ futura erant super Iudæorum populum. Quæ verò super hunc futura erant, in superioribus non semel tantùm auditum est: primo quidem cum defleret Christus excidium Hierosolymorum, dein etiam cum excidij miseriam discipulis suis aperto sermone depingeret. Igitur non abominatur Christus mulierum planctum, sed prædicit pias mulieres olim habituras longè grauiores flendi & plangendi occasiones. Quod enim iam patitur Christus, eò tendit vt per eiusdem passiones ad regnum patris cælestis redeat. Quę autem futura sunt super Hierosolymitanos, non omnibus cessura sunt in salutem. Adde, Christus pro alienis peccatis patitur: illi verò pro propriis flagellabuntur. Christus sua passione & sibi & suis multa bona meretur: Iudæi verò suis illis calamitatibus vix pro culpa satisfaciunt: tantum abest vt illis aliquid boni à Deo impetrare possint. Igitur qui hanc Domini comminationem rectius intelligere velit, excidij Hierosolymitani recordetur, & nulla erit difficultas. Quærunt hoc loci aliqui an nos oporteat ob Domini mortem, dum scilicet huius memini-

An memoria paßionis Christi lugendũ nobis sit, an gaudẽdum.

mus, lugere, an ne gaudere? Nos paucis reſpondemus ipſius mortem eſſe deflendam, & tanquam precioſam etiam ſummo gaudio celebrandam. Primò quidem quoniam Chriſtus caro & frater noſter eſt, & nemo vnquam carnem ſuam odio habuit, naturale eſt, nec impium, illius paſsioni condolere, cuius nomine nimirum & anima illius conturbata fuit. Huic forſan non ineptè quadrat quod in Pſalmis inquit prophetes in perſona Chriſti: Suſtinui qui ſimul mecum contriſtaretur, & non fuit: qui conſolaretur, & non inueni. At maiorem deflendi cauſam habebimus ſimul atque cogitauerimus quòd nos eadem peccata quotidie perpetramus, quæ illum adegerunt in crucem, & quòd noſmetipſos exortes facimus paſsionis illius, dum peccata relinquere non ſuſtinemus. Porrò ad recordationem paſſionis Domini etiam gaudere debemus, quando ſcilicet perpendimus quantum emolumenti nobis ex illa prouenerit: qua de re Paulus noſter in Corinthiis ſuis, & in ea quæ eſt ad Galatas epiſtola. Itaque vt quidam non impiè ſcripſit, non damnandus eſt affectus illorum qui tum Chriſto vt homini dira patienti communi naturæ ſenſu condoleſcebant: nec Chriſtus ſimpliciter reprehendit lachrymas muliercularum, ſed admonet quid potius ſit deflendum: atque harum occaſione commonuit poſteros, vt commemorantes Domini mortem, ſua ſuorumque crimina deplorent potius, quàm illius mortem. His ergo quæſtionem volumus explicatam.

Quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

Hoc ænigmate voluit Chriſtus ſubindicare quantas ſint habituri Iudæi occaſiones plorandi. Videtur enim mihi hic eſſe ſimpliciſsimus verborum Domini ſenſus. Qui nullam rationem habent bonæ arboris, certè longè minus curabunt putres: hoc eſt, qui innocentibus faceſſunt negotium, certè nocentes non ferent tranquillitate gaudentes. Iam ô bonæ mulieres, qui ſunt iſti qui mihi iam tantum concinnarunt & compararunt malorum? mihi inquam, qui nemini malè, omnibus autem bene feci? Quis me ad crucem adiget? Veſtri pontifices, veſtri Scribæ, veſtri Phariſæi. Ergo olim, nimirum in excidio vrbis, illi ipſi pro libidine ſua tantam exercebunt tyrannidem in vos, vt longè maiorem ſitis habituræ fletus cauſam, quàm nũc habetis. Et ita rem eſſe ſucceſſus temporis docuit. Nam bonæ mulieres longè

plus & grauius vexatæ fuerunt ab ipsis conciuibus, quàm ab hostibus Romanis.

Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur cum eo. Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerunt eum, & latrones, vnum à dextris, alterum à sinistris.

Sic ergo impletum est quod Christus ex propheta implẽdum fore predixerat: Et cum iniquis reputatus est. Quare autem adiungunt Christo duos latrones? vt scilicet ex horum consortio esse & ille iudicetur, quasi scilicet in eodem facinore deprehensus eandem sustineret pœnam. Hãc contumeliam notam habeant, qui perpetuò primos accubitus eligunt in conuiuiis, & primas cathedras in synagogis, quiq; circum se neque pares neque superiores æquo animo ferre possunt. Ecce Dominus noster Iesus Christus inter medios latrones & ducitur & crucifigitur, & tamen nos interim non pudet superbiæ nostræ. semper altiora huius mundi quęrimus, non cogitantes superbos omnes tandem esse humiliandos. Sed hæc aliàs. Locus Caluariæ, locus erat noxiis puniendis consecratus. ad hunc ergo etiam Christus ducitur, & in hoc crucifigitur, vt nihilo gloriosius habeat, atq; reliqui latrones. Quomodo porrò illum crucifixerint, qua crudelitate, qua atrocitate, non scripserunt Euangelistæ, sed piis animis illud ipsum cogitandum reliquerunt. Facilè coniicere possumus quàm nihil pepercerint sanguinarij milites Christo, cum nouerint se & Iudæis & Gręcis gratum facere posse, si illi in nullo parcerent. Lucas noster non describit quomodo eum nudauerint, corporis membra distẽderint, clauos infixerint: sed hæc per se aperta esse putauit. Atqui milites illi omnia ex malitia faciũt: Christus verò omnia in bonum nostrum vertit. Christus nudatur suis vestibus, vt nos æterna gloria vestire possit. Christus vestibus suis spoliatur, sed his ipsis peccata nostra tegit. Christus manus & brachia expandit, vt nos omnes complecti possit. Christi manus affixæ sunt, vt ad se retrahere non posit. Sic & hactenus manus extentas habet, vt omnibus opituletur, vt omnes ad se trahat. verùm de his satis.

Iesus autem dicebat: Pater, dimitte illis, quia nesciũt quid faciũt.

Ex præhabitis disce abiicere fastum & superbiam: ex his quæ iam tractamus, disce abiicere inuidiam, & remittere in te peccanti noxam. Vides hic Christi exemplum. Non so-

lùm ex toto corde remittit culpam, sed & hostibus suis à patre exorat veniam. Nec aggrauat peccatum, sed eleuat & excusat, quasi quicquid hostes sui fecerunt, non per malitiam, sed per ignorantiam fecerint. Pater, dimitte, inquit, illis, quia nesciunt quid faciunt. Pater exaudi filium tuum, qui non rogat vt de homicidis supplicium sumas, sed vt illis patienter & benignè indulgeas. Quia nesciunt quid faciunt. Sciũt quia crucifigunt: ignorant quem crucifigunt. Nesciebant quid facerent, quia præsidis mandato parentes, iustitię opera exequi arbitrabantur. Nesciebant quid facerent, cum fidem credulam adhiberent diffamationibus Iudæorum: & eis placere gestientes, animosius pœnis Christum afficiunt. Christus itaque sic orando intercedit pariter pro omnibus tam Iudæis quàm gentibus, qui procuratores suæ passionis fuerunt, & hoc ignoranter fecerunt. Si enim Dominum gloriæ cognouissent, nequaquam ipsum crucifixissent. Et Petrus ad Iudæos dicit: Vos authorem vitæ interfecistis &c. Et nũc scio
Acto.3. fratres quia per ignorãtiam fecistis, sicut & principes vestri. Certissimum enim est, quòd neque gentiles neque Iudæi Christum exacte nouerunt Deum & hominem esse. Nam si hoc nouissent, nunquam tam temerarij facti fuissent, vt Deo manus iniicerent. At principes hoc nouerant quòd innocentem perderent, nullam aliam causam habentes, nisi inuidiam, quæ sic illos excæcatos reddiderat, vt neque doctrinam neq; miracula Christi exactè iudicare ac intelligere possent. De
Ioan.15. his ergo apud Ioannem dicit: Si non venissem, & locutus eis fuissem, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

Diuidentes verò vestimenta eius, miserunt sortem.

Et hæc quidem milites fecerunt per cõtemptum, ceu diuidentes spolia capti & deuicti regis: sed tamen interim impletur Scriptura, quæ illud ipsum futurum esse prędixerat, in hęc verba: Diuiserunt, inquit, sibi vestimẽta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Sic autem voluit Christus pro nobis contemni, vt nihil esset in illo, nihilque haberet, quod non ipsi ludibrio verteretur. Aurum quidem & argentum, ædes amplas, fundos, census, & villas non habebat vllas. nam propter nos, sicut Apostolus ait, pauper factus est. quod ergo habebat, vilem vestem nostri gratia beneuolè amisit, cer-
Christi exẽplum. nens coràm cui cederet spolium, non bonis hominibus, non egenis, sed impurissimis nebulonibus. Hoc autem Christus

pertulit patiẽter, partim vt perfectissimum & summum eius erga nos amorem cerneremus, ac eum vicissim vera fide & amore sancto diligeremus: partim vt patiẽtiam disceremus, minúsque doleremus si nobis quoque veritatis causa ac propter Christum turpissimi quiq; nebulones omnem diripuerint substantiam. Allegorias hoc loci sinamus.

Et stabat populus spectans. Et deridebant eum Principes cum eis, dicentes: Alios saluos fecit, se saluum faciat, si hic est Christus Dei electus.

Videmus hic quàm pertinaci odio fuerint Iudæorum primores aduersus Christum, vt quorum odio non videtur satis fieri, nisi etiam iam pendenti in cruce pergant insultare, illiúsque beneficia & miracula bono saluatori exprobrare, id quod Matthæus multa diligentia copiosissimeq́ue describit. Et sanè non vulgariter dolet homini, si in summo discrimine non modò nemo condoleat, sed omnes potius insultent. Alios seruauit, inquiunt, se ipsum non potest seruare? Iactasti diuinam potentiam, vsurpasti tibi æterni Dei honores, dixisti te esse benedictum omnipotentis Dei filium. Si talis es, descẽde de cruce. Sed iam tandem apparet qualia fuerint illa tua magnifica beneficia collata cęcis, claudis, & oppressis variis morborum generibus, conficta nimirum & mendacia. Si enim vera fuissent ac iusta, posses haud dubiè & te nunc seruare. id cum non possis, apertissimè liquet qualis sit tua potentia.

Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, dicentes: Si tu es rex Iudæorum, saluum te fac.

Non mirum est quòd impij milites Christo illudunt, cum nec à suis Pontificibus securus est, sicut iam diximus. Pontifices exprobrant quòd sibi attribuerit diuinos honores: milites de Deo vel Messia nihil certi habentes, ne sint scilicet porrò asymboli, Christo exprobrãt quòd regios affectarit honores. Hoc enim nomine audiuerãt illum à Iudæis accusari. Si Rex es ille promissus Iudæis, vt hos à Romanorum iugo redimeres, age iam exere vires & potentiam tuam. Quod Lucas hic de aceto dicit, clarius apud alios Euãgeliographos scriptum est, nimirum quòd Christus dixerit, Sitio. quidam verò accurrerit porrigens acetum spõgia haustum, & hoc consueta, hoc est militari clementia.

Erat autem & superscriptio scripta super eum literis Græcis, & Latinis & Hebraicis: Hic est rex Iudæorum.

Ex Ioanne liquet epigrapham ſic ſe habuiſſe . Ieſus Nazarenus rex Iudæorum . Fiebat autem hoc ex more Romano. Affigebatur enim facinoroſo cuique ſuus titulus , qui & perſonam indicaret,& crimen . Ob hoc autem damnatus fuerat Chriſtus,quòd videretur affectaſſe regnum. Porrò quomodo affectarit regnum,aut quale habeat regnum, in ſuperioribus auditum eſt,vt non ſit neceſſe ſæpe dicta ſæpius repetere. Titulus ille apud Iudæos quidem & ethnicos cõtumelioſus videtur:at nobis qui vera fide Chriſtum cognouimus,ſcimus quàm bene ille Chriſto conueniat,& ideo nõ poteſt nobis non eſſe precioſus. Agnoſcimus in nomine Ieſus,ſaluatorem noſtrum:in Nazarenus,florem illum campi,& lilium cõuallium. In regis appellatione, promittimus nobis per Chriſtum regnum cælorum,vt qui verè ſumus Iudæi,hoc eſt confeſſores,confitentes quòd Ieſus ille Chriſtus,qui olim in cruce pepẽderat,iam ſit in gloria Dei patris. Cætera in Matthæo tractata ſunt.

Vnus autem de his qui pendebant latronibus,blaſphemabat eum dicens. Si tu es Chriſtus,ſaluum fac te ipſum,& nos.

Erat & hæc contumelia non poſtrema. Quis enim innocẽs ferat,vt ab homine nequiſsimo,latrone,damnato , extremæque fortunæ cõtemnatur? Tu porrò vide hic hominis(ſi modò tantus nebulo hominis appellatione dignus eſt) vide inquam & perpende hominis illius malitiam, vt ſic diligentius & exactius poſsis æſtimare Chriſti patientiam. Latro eſt ille, & iam affixus eſt cruci,nec vlla ſpes vitæ illi reliqua eſt,& nihilominus non dubitat blaſphemare Chriſtum, dicens: Si tu es Chriſtus,ſaluum fac te ipſum,& nos. Quaſi ſcilicet non ſit Chriſtus,ſi non ſtatim nebuloni cuique morem gerat. Sic alibi acceſſerat Satanas ad Chriſtum dicens : Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. mitte te deorſum. Scilicet non poteſt eſſe Chriſtus filius dei,ſi non obtemperauerit Satanæ, & huius ſatellitio . Poteſt quidem Dominus ſaluare quemcunque voluerit:& nouit cui velle debeat. Seipſum autẽ non debebat in cruce ſaluare,ſed ex ſepulchro à mortuis reuocare. Sed audiemus continenter quem ſaluare velit.

Reſpondens autem alter increpabat eum,dicens : Neque tu times Deum,quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſtè: nam digna factis recipimus:hic verò nihil mali geſsit. Et dicebat ad Ieſum: Domine,memento mei dum veneris in regnum tuum . Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi,hodie mecum eris in Paradiſo.

Nemo de quoquam desperare debet, quum hic videamus ex latrone in cruce pendente & iam moriente tantam conuersionem,& huius conuersionis tam magnum præmiū.Hoc autem ideo positum est in Euangelij historia, non vt negligentius agas,sed ne postquam negligentius egeris,porrò desperes.Sed videamus quid ille egerit in cruce,non iam latro, sed proprij sceleris accusator, & Christi innocentiæ præco & testis.Adhibe tu animum, ego singulas partes eius negotij excutiam.Latro increpat socium,non vt illum contemneret, sed vt emendaret:Neque tu times Deum? Parúm ne tibi videtur quòd homines contempseris & offenderis,nisi & grandius peccatum adiicias?Iam luis pœnam,nec aliqua tibi spes salutis superest,& hactenus non cessas à malitia?Vterque nos quod iam patimur, iustè patimur: nã digna factis recipimus. Audis confessionem peccati.Peccaui,inquit,& pro peccatis iam iustè plector. Hic verò, Christus scilicet, qui in medio nostri pendet,nihil mali gessit. Magnũ hoc est testimonium innocentiæ Christi. Neque enim ait latro quòd Christus nõ meruerit crucem,sed quòd nihil omnino mali egerit. Deinde conuertit sermonem ad Christum inquiens: Domine,memento mei dum veneris in regnum tuum.Magnam hic audiuimus in latrone fidem, & maiorem quàm Christus inuenerit apud suos Israelitas.Hi enim dum viderũt Christum maxima quæque mirabilia operari, vocauerunt dæmoniacum, Samaritanum, & eius generis aliis titulis illum honestarunt. Latro iam morientem videns, & omnem infirmitatem suam demonstrantem, Dominum vocat.Adde: Quem videt & audit ab omnibus irrideri & blasphemari, eius regni cupit fieri particeps. Igitur non est mirum quòd tantam à Christo acceperit promissionem.Certè inuenimus in latrone illo virtutes illas omnes quas Apostolus tanquam præcipuas in Christianis & postulat & commendat:nimirũ fidem,spem & charitatem.Fidem namque habuit,qui regnaturũ Christum credidit,quem secum morientem vidit. Spem habuit,qui regni eius aditum postulauit.Charitatem quoque habuit, qui collatronem suum ex animo arguit, & Christo tanquam innocenti condoluit.Ergo qui tantas virtutes latroni dedit,etiam possessionem paradisi promisit, hoc est regni cælestis, à deoque vitæ æternæ. Quæ hic à quibusdam mouentur quæstiones,cursum nostrum non impedient, vt qui sciamus Christi pollicitationes non posse vanas esse, esse item adhuc multa

in ſacris literis non ſatis explicata, nec omnibus obuia. Nos ad ſequentia properamus.

Erat autem ferè hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt in vniuerſam terram vſque in horam nonam: & obſcuratus eſt ſol, & velum templi ſciſſum eſt medium.

Vide Auguſt. de ciui. Dei lib. 3. c. 15.

Lucas noſter non enumerat omnia prodigia quæ ſub mortem Chriſti facta ſunt, ſed pauca. Porrò ſexta hora quam hic Lucas ponit, incidit cum noſtra duodecima meridiana: nona verò hora cum noſtra tertia pomeridiana. Ex his autem intelligimus Chriſtum Dominum viuum tribus horis in cruce, in tantis nimirum tormentis, pependiſſe. Tenebræ autem factæ, nobis deſignant obtenebrata & excæcata Iudæorum corda, quæ nec ad tot conſpecta miracula, nec ad tantos cruciatus Chriſti ad fidem ſuſcipiendam patuerunt. Sol mundi obſcuratur, quando ſolis & mundi, imò & omnium creaturarum cõditor patitur. Velum templi eſt ſciſſum, quia omnium prophetarum ſcripta ſuper venturo Meſsia iam aperta ſunt: apertum eſt & nobis cælorum regnum per Chriſti Domini noſtri paſsionem: de qua re copioſiſsimè diſſeruit Paulus ad Hebræos. ix. & x.

Et clamans voce magna Ieſus ait: Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hæc dicens expirauit.

Sicut iam iam admonuimus Lucam noſtrum non omnia prodigia deſcripſiſſe, quæ ſub mortem Chriſti facta ſunt: ita & iam admonemus noſtrum Euangeliſtam non omnia verba Chriſti adſcripſiſſe, quæ in cruce Chriſtus locutus fuit: ſed verba ipſa à Luca noſtro poſita, paucis explicabimus. Clamat Ieſus voce magna, nimirum motus ex immenſo dolore quem patiebatur ex tam graui & diutino cruciatu. De hoc clamore loquitur Apoſtolus in Hebræis ſuis. Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationeſque ad eum qui poſsit illum ſaluum facere à mortuis, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerẽtia. Sed quid clamauit? Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Non hæc loquitur quaſi quid timeat animæ ſuæ, ſed patri rurſum reddit animam, quaſi depoſitũ quod ab illo ante acceperat. Vnde alibi ait: Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Prius quidem milites & Iudæi abnegarunt ipſum eſſe filium Dei, nec quicquam contradixit Chriſtus: ſed iam confitetur eum eſſe patrem ſuum, qui omne iudicium in animas noſtras habet: qua de re in

Heb. 5

Euangelio Christus loquitur: Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt, &c. O fœlices quibus dabitur sub vitæ suæ finem dicere: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Vt hoc autem possint, primò conandum vt sint filij Dei, dein ne animam suam alieno domino stultè commiserint. Pugnat autem hæc Christi oratio aduersus illos Hæresiarchas qui dogmatizabant Christum non habuisse animam humanam, sed huius vicem suppleuisse diuinitatem. Sed sinamus hæc, ne aliquem ex simplicioribus offendamus.

Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens: Verè hic homo iustus erat. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur.

Centurio hic Romanus erat à Præside Pilato missus, & Christo damnato additus, ne quid oriretur tumultus. Hic ergo visis tot signis cœpit secum cogitare, nō posse simplicem hominem, nedum aliquem latronem esse, sub cuius mortem tot prodigia & admiranda fiant. Testimoniū igitur dat Christi innocentiæ, inquiens: Verè, verè, hic homo iustus erat. quasi dicat: Quid aliis videatur nescio, ego persuasum habeo, si hic talis esset latro qualis accusatus est, certè tam stupenda miracula iam non cerneremus. Vocauerunt illum latronem, seditiosum, inuasorem alieni regni: ego quod sentio dicam: Hic homo iustus erat: & iniustè crucem sustinuit. Cæterum non solus Centurio animum aduertit ad miracula, sed & alij quidam huic miserrimo spectaculo adstantes (plures enim attraxerat Iesu vel studium, vel odium) visis his quæ cōtigerant, reuertebantur percutientes pectora sua: partim præ dolore, quòd homo tam innocens ac beneficus tam indigna passus esset: partim metu vindictæ diuinæ, quam sibi malè conscij ex ostentis conspectis suspicabantur imminere. Quem enim in vita viderant humilem & aspernabilem, eum in morte viderunt potentem, adeo vt omnia rerum elementa concuteret. Tu autem ô bone frater, animaduerte semper in gentibus plus inueniri bonæ mentis, quàm in Iudæis, qui sibi præ cæteris pietatis ac sanctimoniæ laudem vindicabant.

Stabant autem noti eius omnes à longè: & mulieres quæ secutæ erant eum à Galilæa.

Vide quàm omnia præpostero ordine fiant. Nam discipuli à Christo fugerunt, mulierculæ autem Christum ad

crucem vſque ſequuntur. Habuit ergo Dominus mortis ſuæ ſpectatores non tantum ignotos & hoſtes, ſed familiares ſuos ac amicos intimos, ne quid ſcilicet deeſſet paſsionis acerbitati. Solent enim illæ contumeliæ iniuriæque acutius pungere, quæ ſpectantibus noſtris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando ſolemus parentibus liberos, aut è conuerſo his illos offerre, vt ex horum conſpectu facilius & citius quod volumus, ab illis impetremus, &c. Sequitur.

Et ecce vir nomine Ioſeph qui erat decurio, vir bonus & iuſtus, hic non conſenſerat conſilio & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipſe regnum Dei.

Iam depinget nobis Lucas noſter ſepulturam Chriſti Domini noſtri, quãdo videlicet ſepultus ſit, quomodo, & à quo. In hoc autem conueniunt omnes Euangeliſtæ, quòd Ioſeph ab Arimathæa tenuerit primatum inter omnes Chriſti amicos. Ioſeph porrò hic erat ante crucem Domini huius diſcipulus, ſed occultus propter metum Iudæorum. ſic enim Ioannes de illo teſtatur. Hic ergo Ioſeph fuit oriundus ab Arimathæa. Fuit decurio, ſiue vt Marcus ait, honeſtus ſenator. Habent ergo & ſenatores quem imitentur in inſeruiendo Chriſto & huius diſcipulis. Fuit vir bonus & iuſtus. Talem enim eſſe ſenatorem decuit. Et hic non conſenſerat conſilio & actibus Iudæorum: & hoc boni ſenatoris eſt, non conſentire in factum aut conſilium vllum prauũ, ſed poſitis affectibus ſemper iudicare iuſtè. Addit Lucas Ioſephum etiam expectaſſe regnum Dei, hoc eſt ſpem ſuam poſuiſſe in Chriſtum.

Hic acceſsit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu: & depoſitum inuoluit ſindone, & poſuit illum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam poſitus fuerat.

In hoc viro bono relucet etiam virtus & gloria mortui Chriſti. Cùm Dominus adhuc viueret, & ſignis ſiue miraculis atque doctrina illuſtris, necdum damnatus eſſet, metuit ſibi Ioſeph, & non audet liberè confiteri Dominum: nunc cum videbatur contumeliis & iniuriis adobrutus, adde & extinctus, ab hoſtibus ſuis oppreſſus & ſuperatus, cum denique ingẽs videbatur incurrere periculum quiſquis vllam habuiſſet ſuſpenſi corporis Ieſu rationem, prodit hic Ioſeph confidenter, audacter, & intrepidè, & adit Pilatum poſtulans ſibi donari corpus Domini iam damnati & crucifixi. Factus eſt autem Ioſeph egregium fortitudinis & conſtantiæ, adde & pietatis exemplum, dum ſpretis omnibus periculis, iuſta per-

ſoluit

soluit debita innocentissimo Dei filio. Sepelire enim mortuos, est opus pietatis & humanitatis insigne. Nemo ergo dãnauerit moderatas sanctorum sepulturas, imo probat ipsas S. Scriptura, si legitimè & citra luxum & pompam corpora decenter sepeliamus. Porrò quod corpus domini sepultum est in nouo sepulchro, non fortuito euentu factum est, sed ne quis alius qui in illud sepulchrum prius fuisset positus, pro Christo resurrexisse videretur: Qua de re in Matthæo nonnihil diximus.

Erat autem dies Parasceues, & Sabbatum illucescebat. Subsecutæ ergo mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum.

Magna hæc fuit pietas, magna & fortitudo sanctarum mulierum, quæ sicut erga viuum Christum fuerunt officiosæ, ita & in mortuum officiosæ esse cupiunt, sic tamen, ne quid peccent in legem Moysis. Pietas suadebat ocyus vngere corpus Domini: at Moysis lex prohibebat aliquid operis in sabbato facere. Bonæ itaque mulieres ne in aliquam partem peccarent, quantum datum est in die parasceues, accesserunt ad sepulchrum Domini, cõtẽplantur, haud dubio profusis lachrymis & magno dolore, vbinã domini corpus positũ sit, vt postea dum licebit illud possint vngere. Deinde reuertuntur, parant aromata & vnguenta, vt summo mane prima sabbati paratiores & expeditiores sint ad vnctionem Dominici corporis. Et sabbato quidem iuxta legis præscriptum noluerunt quicquam operis facere. Vnde certè duo discimus, nimirum quàm constantes fuerint mulieres illæ in obseruatione legis: & quòd Christus illas à legis obseruatione nequaquam retraxerit. nondum enim tempus erat, vt lex illa Moysis publicè proscriberetur. Sed hæc aliàs. Nos iam ad caput vltimum Euangelij nostri accingimur, tanto ocyus procedentes, quanto propius ad finem peruenimus. Det Dominus vt cũ Christo seruatore nostro & piè cõmmoriamur & consepeliamur. sic enim fiet, vt cum eodem alacres & resurgamus, & in cælos conscẽdamus. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est Iesus Christus. Amen.

CAPVT XXIIII.

VNa autem Sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum à monumento. Et ingressæ non inuenerunt corpus Iesu.

Quæ hoc loci Lucas compendiosè & breuibus scribit, apud alios Euangelistas clarius & copiosius descripta inuenimus. Prima Sabbati est dies nostra dominica, in cuius summo mane Christus resurrexerat. Nam in die Parasceues positus est Iesus in sepulchrum: Sabbato quieuit: in principio autem diei subsequentis, qui primus erat in hebdomada, resurrexit: sicut sæpe præmonuerat, dicēs: Tertia die resurgam. Mulierum nomina quæ vncturæ Dominum accesserunt ad sepulchrum, sunt Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salome. Hæ ergo sanctæ mulieres veniunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata: nimirum vt vngerent Domini corpus, quod sperabant se inuenturas in sepulchro. Nā porrò exciderant ipsis verba quæ Christus toties de resurrectione sua dixerat. Cùm autem ingrediuntur speluncam, vident reuolutum lapidem, neque tamen vident corpus Iesu. Quæris, quis reuoluerit lapidem? audi Matthæum: Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus autem Domini descendit de cælo, & accedens reuoluit lapidem ab ostio, sedebatque super eum. Igitur sicut Christus cum terræmotu exspirauit, ita & cum terræmotu reuixit atque resurrexit. Nec est quòd putes Angelum ideo lapidem deuoluisse, quasi aliter egredi non potuerit Christus: hoc quod ter impij Sacramentarij cōfingunt: sed ideo reuoluit lapidem, vt primò mulieres, dein & Apostoli viderent sepulchrum iam vacuum, & Christum verè corpore suo pristino, sed tamen immortali, resurrexisse. Deus enim Christum suum suscitauit à mortuis (Act. 2.) solutis (vt Petrus ait) doloribus inferni, iuxta quòd impossibile erat eum teneri ab illo, &c. Et Diuus Chrysostomus existimat ideo terræmotum factum resurgente Domino, vt milites & mulieres euigilarent: milites quidem, vt viderent dominum miraculosè & potenter resurgere: mulieres verò vt viderent illum iam resurrexisse. Mirum autem est Sacramentarios non credere Christum operto monumento potuisse aut voluisse resurgere: quum tamen non posſint negare ipsum salua matris virginitate in hunc mundum natum fuisse.

Diuinitatis insigne est, ait quidam, clausam virginem reliquisse post partum, & de sepulchro clauso exisse cum corpore. Certè sicut milites resurgentem eum non potuerunt capere, ita nec lapis eum tenere potuit. At forsitan impij illi Sacramentarij existimant lapidem monumenti fortiorem fuisse Satana, morte, & inferno: vt scilicet quem neque Satanas, neque mors, neque infernus retinere potuit, illum potuerit retinere lapis. Sed valeant impij cum impietate sua. O miserum Christum, si impiorum hominum non audet transgredi præscriptum. *Beda.*

Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Cùm timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. recordamini qualiter locutus est vobis cum adhuc in Galilæa esset, dicens: Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere.

Nihil difficultatis hic locus habet: nec mirum est mulieres consternatas fuisse ad tam admirandum spectaculum. Vident enim omnia aliter atque ipsæ expectauerant. Dum enim sepulturæ commendaretur Dominus, ipsæ sanctæ matronæ aderant videntes & circumlustrantes omnia, vt viderent quo loco & quomodo locaretur corpus Domini. Et antequam relinquerent monumentum, videbant ori eius monumenti adiectum ingens saxũ, quod vix à multis viris amoueri poterat. Additum erat signaculum (hoc enim Matthæus testatur) id curatum est à Pharisæis & scribis, ne quis clàm suffurari posset corpus exanime, & vanum spargere rumorem eum reuixisse, qui nusquam inueniretur. Additi sunt custodes ex cohorte Præsidis, qui & sepulchrum & mortuum custodirent. Hæc omnia cũ essent decantatissima, & omni populo nota, ignorare non poterant bonæ illæ matronæ. Vnde quod ad lapidem adtinet, loquuntur adinuicẽ iam proximæ monumento: Quis nobis reuoluet lapidẽ ab ostio monumenti? Atqui quum ad locũ veniunt, inueniunt omnia immutata. Abierunt custodes, lapis deuolutus est, corpus domini nõ cõspicitur, quod quærunt in monumẽto nõ inuenitur. Hic ergo hærent illæ, ignorantes quid factũ sit: admirantur quis lapidẽ aperuerit, quis corpus domini sustulerit, quóve in loco repositũ sit. Breuiter omnia potius suspicãtur quàm dominum

reſurrexiſſe. At illarum pietas merebatur de omni negotio apertius doceri. Quis porrò doceret illas, cum hoc nemo hominum intelligeret, nemo rem certò noſſet, niſi fortè milites illi cuſtodes: qui cur non euulgauerint Chriſti reſurrectionem, ex Matthæi Euangelio ſatis conſtat. Adſunt itaque Angeli, reſurrectionis Dominicæ teſtes, qui & ipſi omni ornatu ſuo lætitiam quandam præ ſe ferebant, nimirum induti veſtibus candidis, ita vt veſtes illorum eſſent candidæ ſicut nix, facies autem tam claræ atque clarus eſt Sol. Ad horum inopinatum conſpectum expaueſcũt mulieres (hoc quod naturale eſt) ſic vt ſtatim vultus declinarent in terram, nec auderent ſuſpicere. Confeſtim itaque conſolationem accipiunt ab Angelis dicentibus, ſicut Euangeliſtæ teſtantur: Nolite expaueſcere: ſcio quia quæritis Ieſum Nazarenum crucifixum. Quid verò quæritis viuentem cum mortuis? Non eſt hic. Venite, videte locum vbi poſitus fuerat. Ecce locus vbi poſuerunt eum. Surrexit, ſicut dixit. Quid quæritis, inquiunt, viuentem cum mortuis? Hoc eſt, Quid quæritis ô mulieres, eum qui viuit, in ſepulchris mortuorum? Hic quidem conditus erat cum eſſet mortuus: nunc quoniam reuixit, non eſt in ſepulchro vbi quieſcunt mortui, ſed reſurrexit, & viuus inter viuos obambulat. Cæterùm quo facilius acquieſcerent mulieres angelorum atteſtationi, in memoriam ipſis reuocant verba Chriſti, quæ ad ipſas ante crucis paſsionem & adhuc in Galilæa obambulans dixerat de futuris rebus. Recordamini, inquiunt, qualiter locutus eſt vobis cũ adhuc in Galilæa eſſet: quia oportet filium hominis in manus peccatorum tradi, & crucifigi, & tertia die reſurgere. Mortuum eſſe creditis, quia vidiſtis. Dum autem illa prædiceret, non credebatis futurum, & nihilominus iam expertę eſtis quàm nihil finxerit Chriſtus eorum quæ de cruce dixerat. Iam non tacuit quòd tertia die à reſurrectione ſua eſſet reſurrecturus. hoc iam factum eſſe nos atteſtamur. Quòd ſi nobis non vultis credere, vel Chriſti verbis credite, qui ſicut vnum prædixit, ita & alterum non tacuit. Et ſicut vnum impletũ eſſe iam certò noſtis, de altero nobis credite, qui eius rei teſtes ad vos miſsi ſumus.

Et recordatæ ſunt verborum eius. Et regreſſæ à monumento, nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autem Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc. Et viſa ſunt ante illos ſi-

ent deliramenta verba ista, & non crediderunt illis.

Quàm verum dixit Paulus, Sapientiam huius mũdi à Deo pro stultitia reputari: & quæ contemptibilia sunt huius mundi, à Deo esse electa. Ecce enim quales habeamus Christi reuiuiscẽtis testes. Non habemus viros aliquos apud hunc mũdum magni nominis: non habemus apostolos, qui nobis primi annunciant tam sanctum euangelium, scilicet quòd Christus Dominus noster à mortuis resurrexerit. Sed mulieribus hoc honoris defertur, vt tantæ rei primæ sint testes: nec immeritò. Ipsæ sunt quæ Christum nunquam reliquerunt tam in prosperis quàm aduersis. Secutæ fuerunt ipsum à Galilęa: comitatæ sunt ipsum in mortem vsque, nec sepeliendo abfuerunt. Dignæ ergo factæ sunt, quæ post dolores tantos, & post tam graues compassiones, ante omnes alios consolarentur. atqui maior consolatio illis contingere nõ potuit, quàm illa fuit de rediuiuo Christo. Addamus & hoc: Sicut muliebris sexus mortis nostræ primitias nobis obtulit: ita & idem sexus nobis vitæ nostræ primæ testes fuerunt. Cæterum ne quis de tantis testibus aliquid dubitaret, quasi de stultè & facilè credulis, addit Lucas noster illas ad memoriam reuocasse verba Domini quæ olim ab illo acceperant, & sic facilius persuasas esse. Est quidem sexus ille muliebris natura credulus, sed non minus curiosus. Vnde angelis quidem crediderunt, sed prius perscrutatæ sunt omnia quæ circa sepulchrum contigerant. Deinde ergo reuersæ sunt ad vndecim Domini apostolos, & omnia quæ audierant & viderant, annunciauerunt eis. Porrò apostoli mulieribus nõ credebant, sed tanquam stultè credulas contemnebant. Quem contemptum sicut in Apostolis non probamus: ita & fidei nostræ magnam esse probationem nõ temerè affirmamus. Si enim statim credidissent, illorum stultitiæ, aut nimio in Christum amori, ab impiis adscribi potuisset. Iam verò constat Apostolos non credidisse de hac re quicquam, nisi postquam euidentissimis argumentis compererunt Christum verè resurrexisse: hoc quod sequentia manifestum facient. Addam & hoc: non præter rationem sinuntur Apostoli in tantam incredulitatem labi: sed vt ex semetipsis etiam alios metientes, cùm Iudæis & Gentibus difficilè credentibus discant patientiam habere: semper cogitantes quàm grauatim ipsimet huius rei fidem admiserint, etiam si antea multa de illis rebus à domino audiuerant.

Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum: & procumbẽs vidit lintcamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat.

Apud Marcum legimus angelos mandare mulieribus, vt quod ipsæ vidissent & audissent, omnibus discipulis adnunciarent, præcipuè verò Petro. Et in Euangelio Ioannis scriptum est, Mariam Magdalenã venisse ad Petrum & Ioãnem, & dixisse: Tulerunt dominum meum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum. His ergo nunciis admonitus surgit, adq́ue monumentum currit, & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat. Forsan putabat (sic enim Theophylactus admonuit) Christi corpus furto sublatum, & mirabatur quî fieret quòd relicta essent linteamina tam pretioso vnguento inuncta, quæ omnia ad conseruationem corporis à Nicodemo addita fuerant. Hic ergo etiam in ipso Petro videmus quàm simus cæci ad intelligenda dei mysteria simul atque ex nostra ratione metiri voluerimus. Neque enim recordatur hic Petrus verborum Domini, nec veniunt ipsi in mentem prophetarum oracula: sed cum semetipso ratiocinatur, quidnã factum fuerit cum corpore, an corpus mortuum reuiuiscere possit, &c. Si D. Petrus meminisset Christi corpus iam vestitum immortalitate, linteamina illa non curasset. Sed pergamus.

Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellum quod erat in spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus.

Sunt qui existimant alterum horum discipulorum fuisse Lucam ipsum: alij verò, vt D. Ambrosius, dicunt Ammaonem quendam fuisse: de altero constat Cleopham fuisse. Atqui nihil refert, siue sciamus siue nesciamus quisnã alter eorum fuerit. Qui putant Lucam ipsum fuisse, inde forsan coniecturam sumpserunt, quòd alterum nominauerit, & alterius nomen silentio præterierit. Sic enim subinde solet Diuus Ioannes Euangelista suum reticere nomen, atque de se quasi de alieno sermonem instituere. Porrò quod ad oppidum illud Emauntem adtinet, constat vetus fuisse oppidum, cui Romani, post deuictam, nomen mutarunt, à victoria scilicet Nicopolim appellantes. Plinius lib. v. Emauntem inter Iudææ toparchias censet, &c.

Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factũ est dũ fabularẽtur, & secũ quærerẽt, & ipse Iesus appropinquans ibat cũ illis. Oculi autẽ eorũ tenebantur ne eum agnoscerent.

Quoniam historia hæc facilis est, solùm ea adnotabimus quæ ad mores nostros in melius reformandos aliquo modo facere possunt. Igitur quòd Dominus Iesus hic ambulat cum duobus illis discipulis, quamuis ipsum non noscant, declarat ipsum Dominum nostrum sępiuscule nobiscum esse, nobiscum loqui, etiamsi maximè ignoramus. Quotiescunq; enim alicuius boni admonemur vel in cordibus nostris, vel à fratribus nostris, toties à Domino ipso admonemur. Et si cogitaremus perpetuò omnes bonos cogitatus ex Deo esse, cautiores certè essemus in rebus gerendis. Loquitur etiam nobis Dominus, quando pro peccatis nostris aliqua tribulatione corripimur. Atqui nos sic correpti non recordamur Dei punientis nostra delicta, sed omne incommodum nunc fato, nunc aeri, nunc nescio quibus aliis rebus adscribimus. Hoc itaque quotiescunq; fit, tum ambulat nobiscum dominus, nos autem ipsum non agnoscimus. Iam quòd oculi carnei corpus gloriosum apertè non vident, mirum non est. Qui enim oculos hominis creauit, in hoc creauit, non vt perpetua, sed vt caduca videant. Ergo ille tenet oculos ne ipsum agnoscant, qui oculos homini dedit. Et hic idem habet potestatem vt oculis nostris vel addat lumen, vel demat. Vnde fit, vt paulò pòst alij discipuli cognoscant Dominum, quem duo isti non vident. Adde quòd Christus non cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide, & ex scripturis sanctis. Scrutamini, inquit Christus Iudæis, scripturas, in quibus vos putatis habere vitam. illæ enim de me testificantur.

Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? Et respondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ?

Quòd duo discipuli contristantur in hac peregrinatione, & ideo contristantur, quòd incerti sunt de Christo, & huius voluntate, admonent veros Christianos perpetuò contristari absente Christo, nec aliud quicquam in hac miseriarum valle petere, nisi dissolui, & esse cum Christo. Et profectò qui semel gustarunt quàm suauis sit Dominus, huius consolationem præponunt omnibus huius mundi voluptatibus. Audiamus super hac re Psalmographum: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini omnibus diebus vitæ meæ. Et iterum: Et nunc quæ est expectatio

mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est? Et rursum: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est, &c. Sic & discipuli illi non aliam ob rem tristantur, nisi quòd verentur se nunquam visuros Dominum, in quem tamen omnem spem suam collocauerant, sicut paulò post audiemus. Iam & alia ex pręsenti loco colligere licebit. Et primùm quidem hic videmus quales sermones deceant homines Christianos, nimirũ non de rebus vanis & carnalibus, sed de Christo & huius beneficiis in nos collatis. Ait enim D. Paulus: Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Et iterum: Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed siquis bonus ad ædificationem fidei, vt det gratiam audiẽtibus. Et Diuus Petrus ait: Omnis sermo malus de ore vestro non procedat. Sed quales nostri sermones sint, quales confabulationes, quid adtinet dicere? Si seria tractamus, fratrum nostrorum proscindimus famam: si iocos, impuros recitamus actus. Sed quid Iesus ille Sirach? Beatus vir, inquit, qui non est lapsus verbo ex ore suo. Et D. Iacobus: Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir: potens est enim freno circumducere totum corpus, &c. Rectè ergo discipuli illi duo faciunt, quòd non de rebus friuolis, sed de rebus ad salutem facientibus cõfabulantur. Porrò dum sic sermones miscent de Christo, Christus sui promissi memor continuò illis adest, sicut ante mortem suam dixerat: Vbi duo vel tres fuerint congregati in nomine meo, ego ero in medio eorũ. Nec est dubium quin & vbiq; sit in medio eorum, qui ex animo de illo sermones instituunt. Sic autem non est dubium quin & Satanas iis se adiungat, qui de rebus regnum ipsius promouẽtibus verba instituunt. Sed quid loquitur Christus discipulis? Qui sunt hi sermones, inquit, quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? Non interrogat quasi ignorans, sed vt simul atq; hi ipsi errores suos ipsorum proferant, ipse meliora docendi occasionem habeat. Tu hic notabis eundem Christum in extremo iudicio nos de nostris sermonibus interrogaturum, & *Mat. 12.* cautior posthac eris. De omni enim verbo otioso quod loquuti fuerint homines, rationem reddere cogentur homines. Quid porrò ad interrogata Domini respondent discipuli? Tu solus peregrinus es, inquiunt, in Hierusalem, & ignoras quę facta sunt in illa his diebus? Hoc habet proprium humanus affectus, vt quod cuique valde cordi est, putet nemini ignotum esse, & nemini non esse curæ. Et plærunque ex no-

ſtris affectibus etiam aliorum affectus iudicare ſolemus. Sic ægroti ſubinde mirantur ſanioribus cibos videri dulces, qui ſibi ipſis videntur amari, &c. Sed audiamus bonos diſcipulos ſuæ triſtitiæ cauſam aperire.

De Ieſu Nazareno(inquiunt loquimur)*qui fuit propheta, potens in opere & ſermone coram Deo,& omni populo.*

Videmus hic quàm modicum fidei adhuc fuerit in duobus iſtis diſcipulis. Loquuntur de Chriſto tanquam de propheta aliquo,nõ tanquam de filio dei,prophetarumq; domino. Sed ſuper hoc bono fundamẽto non fuerit difficile longè maiora ſuperædificare.Ieſum vocant,quia hoc nomen à circuncisione ſua habuit. Sicut enim nos ſolemus pueris in baptiſmi collatione indere nomina,ita & illi nomina imponebãt pueris ſuis in circunciſione. Vnde mirum eſt quòd Anabaptiſtæ non abnegant nomina ſua cum abnegatione baptiſmi.Cæterùm quare Saluator noſter id nominis habuerit,& quis illius appellationis autor,in ſuperioribus auditũ eſt.Iam de Nazareno nõ eſt vt multa verba faciamus,cùm ſatis conſtet Chriſtum id cognominis accepiſſe ex eo quòd in Nazareth educatus fuerit,& apud Matthæum legimus de Ieſu,quòd veniẽs habitauerit in ciuitate quæ vocatur Nazareth,vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetas, quoniam Nazaręus vo- *Matth.4.* cabitur.Reſtat nunc vt inquiramus cur illum prophetam vocauerint. In ſcripturis ſanctis propheta vocatur tam ille qui *Propheta.* futura prædicit,hoc eſt de his fatur quę procul ſunt,quàm ille qui ſcripturas interpretatur. De poſtremo hoc quod iam tractamus, Euangelium teſtimonium præbebit,quãdo dominus interpretatur ſcripturas. De primo conſtat etiam quòd Chriſtus multa futura prædixerit, imò etiam multa occulta aliis,manifeſtauerit:vnde Samaritis illa dicebat:Domine,vt video,propheta es tu.Apud Lucam legimus populũ de Chriſto dicere:Propheta magnus ſurrexit in nobis,& deus viſita- *Luc.7.* uit plebem ſuam. Et apud Ioannem poſt celebre illud miraculum de paucis panibus in multos ad ſatietatem vſq; diſtributis,legimus.Hic eſt verè Propheta,qui vẽturus eſt in mundum. Addit Euangeliſta illos dixiſſe quòd Ieſus fuerit vir propheta potens in opere & ſermone, & hoc coram Deo & hominibus. Quæ hic addunt rurſus, teſtimonia ſunt magna quidem, ſed non ſufficientia.Neque enim ſolùm fuit potens coram Deo, ſed fuit Deus ipſe. Omnipotens nomen eius, ait Moyſes. Quàm potens porrò fuerit Chriſtus, percurre

totum Euangeliorum corpus,expende miracula ipſius ſingula,& non erit quod reliquum quæras. Quòd fuerit potens in
Mat.7. ſermone, teſtantur populi apud Euangeliſtas. Admirabantur enim turbæ ſuper doctrina eius. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum & Phariſæi.
Mar.1. Sic etiam apud Marcum legimus: Quidnã eſt hoc? quænam doctrina hæc noua? Quod additur: Coram Deo & omni populo, arguit Christum nihil per hypocriſim, nihil per ſimulationem egiſſe. Sequitur:

Et quomodo tradiderunt eum ſummi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum: nos autem ſperabamus quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Et nunc ſuper hæc omnia tertia dies eſt hodie quòd hæc facta ſunt.

Videmus hic rurſum in diſcipulis modicã fidem: & videmus quàm ſimpliciter omnia fateãtur. Primùm omnem culpam crucifixionis non in Gentium principes, ſed in Iudæorum principes & pontifices deriuant, vt qui omnium primi condemnauerunt Christum reum eſſe mortis, ſuoq; ipſorum præiudicio coegerunt Pilatum vt crucifigeret Chriſtum: hoc quod hiſtoria dominicæ paſsionis abunde teſtatur. Secundò aperiunt qualem & quantam ſpem de Chriſto conceperant, & quòd iam porrò de ipſo deſperent. Sperabamus, inquiunt, quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael. Non dicunt: Speramus, ſed ſperabamus. Quomodo ſperabant Chriſtum redempturum Iſrael? Sic nimirum, vt tanquam rex alius quiſpiam potentiſsimus armato milite ſub iugum mitteret omnes gentiles, totoq; terrarum orbe imperitaret omnibus populis, non ſpiritualiter, ſed carnaliter, ſicut Auguſtus, Tiberius, & alij. Neq; enim aliud ſomniabant regnum, quàm mundanũ: atqui Chriſtus Pilato profeſſus eſt in hæc verba: Regnũ meum, inquit, non eſt de hoc mundo. Si enim regnum meum de hoc mundo eſſet, miniſtri mei vtiq; decertarent de me vt nõ traderer Iudæis. Tertiò adiiciunt cauſam quare de Chriſto omnem ſpẽ poſuerint, nimirum quòd iam tertia dies ſit ex quo non comparuerit Chriſtus. Verùm Chriſtus pollicitus fuerat ſe tertia die reſurrecturum, ſed nõ pollicitus fuerat ſe manifeſtaturum ſtatim omnibus ſuis diſcipulis, & hoc in Iudęa, ſed ait: Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæã, ibi me videbitis. Sed non poterant duo illi diſcipuli melius ſentire de Chriſto, cuius mortem ſemper præ oculis habebant: verba autem & promiſsiones illius in corde ſuo non habebant.

Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere.

Et hæc tanquam argumenta cur minus sperare debeant, adducunt, cùm tamen hæc omnia debebant vacillantes ipsorum mentes in fide cõfirmare. Si enim mulieres illorũ erant, hoc est mulieres Christianæ, plus fidei merebantur, & dignæ erant quæ vanitatis vel mendacij non arguerentur. Nam si vanæ, mendaces, & non bonæ spei mulieres fuissent, nequaquam Dominum secutæ fuissent. Secundò, si corpus domini non inuenerunt, bonum indicium erat Christum ipsum resurrexisse. Nam corpus tale in tribus diebus non sic corrumpi potuit, vt non inueniretur: & non erat credibile quẽquam sustulisse illud, maximè tanta cura & custodia munitum. Tertiò, sufficiebat vel vnicum angelorum testimonium, qui testantur ipsum viuere. Sed forsan ideo exterriti sunt, quòd putarunt se nunquam posthac visuros Christum. Verùm longè alia pollicitus fuerat Dominus.

Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non inuenerunt.

Petrus & Ioannes duo illi sunt qui abierunt ad monumentum: & Petrus quidem primùm introiens in monumentum, vidit linteamina posita, & sudarium quod fuit super caput eius. Mulieres ergo nihil finxerant, nec erant verba illarum deliramenta, vel aniles fabulæ. Cæterùm hæc non tam arguunt infidelitatem discipulorum, quàm confirmant fidem Christianorum.

Et ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt prophetæ.

Hactenus satis auscultauit Christus, & tempus postulat vt & ipse loquatur. Aperuerunt illi vulnera, detexerunt morbum, iam accingit se Christus ad medicandum. Principio itaque illos seuerè arguit, deinde fideliter instruit. Stultos vocat & tardicordes, non quòd ipsi non crediderint, sed quòd prophetarum dictis fidem non adhibuerint. Non quòd ipse aliter doceat, & aliter prophetæ, sed quòd ipse alia non dixerat, quàm prophetæ prædixerant. Nihil hic difficultatis est, nisi quis moueretur Christi obiurgatiuncula, in qua discipulos stultos vocat, cùm tamen nobis dixerit: Quicunq; dixerit fratri suo, fatue, reus est gehennæ ignis.

Sed facilis est solutio. Si fratrem tuum per inuidiam vocaueris virum bonum, non effugisti peccatum: quia Dominus non verba, sed animum tuum pensitat. Igitur si fratrem tuum fatuum vocaueris, & hoc neque per contumeliam, neque per contemptum, sed vt tua obiurgatione illum meliorem reddas, nihil peccasti. Sic Paulus Galatas suos stultos vocat & insensatos, non odioso, sed paterno animo.

Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriā suā? Et incipiens à Moyse, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant.

Optimus hic docēdi modus est, primùm omne negotium paucis iisdemque perspicuis verbis proponere, dein omnia & singula autoritate scripturæ probare. Status itaq; causæ est, quòd oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Quare autem oportuit? Quia sic complacuit Deo per stultitiam crucis saluos facere credentes. Quare ita, hoc est per passionem & mortem intrare in gloriam suam? Quia peccatum aliter emendari vel deleri non potuit, & quia homo per voluptatem & appetentiam fœlicioris vitæ ceciderat & perierat. Cęteras causas secretis Dei consiliis committimus. Iam quòd Christus interpretatus est quę de se erant in scripturis, nobis qui Christiani sumus, non potest occultum esse. Audiuimus enim Christum loquentem: Scrutamini scripturas, illæ enim testimonium perhibent de me. Et: Si Moysi crederetis, etiam mihi vtique crederetis. Quæ autem sunt illa in Moyse & prophetis de Christo prædicta? Certè magnam partem eorum nobis aperuerunt Euangelistæ & Apostoli in suis concionibus & epistolis: & Christus ipse aliquot scripturarum loca de semetipso interpretatus est. Sic apostolorum pij & catholici successores multa postea declararunt ex scriptis prophetarum de Christo: hoc quod etiā Ecclesia adhuc vbique facit. Qui eius rei gustum capere voluerit, legat Diuum Athanasium de incarnatione verbi: & D. Chrysostomum in Homilia, Quòd Christus sit Deus. Nos enim breuiores esse studemus. Sequitur:

Et appropinquauerunt castello quò ibant, & ipse se finxit longius ire. Et coegerunt illum dicentes: Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis.

Sunt qui hoc loco defendunt Christum Dominum quòd finxerit se facturum quod tamen facere nolebat. & meritò defenditur Christus, qui nihil finxit vt quenquam deciperet,

ſed vt nos omnes ſua fictione alicuius boni admoneret. Sed rogas, quare finxerit vel ſimulauerit ſe longius iturum? Vt doceret ſcilicet quantum ex ipſius prædicatione profecerint duo diſcipuli. Niſi enim hæc feciſſet Dominus, nos iã ignoraremus quantum placuerit ſermo ille Domini duobus illis peregrinis. Sic autem placuit vt etiam coegerint ipſum ad ſeipſos diuertere, dicentes: Mane nobiſcum, quoniam adueſperaſcit, & iam inclinata eſt dies. Sic ergo diſcimus quiſnam ſit verus profectus Euangelicæ prædicationis, nimirum vt erumpat in opera charitatis. Quid enim iuuabit perpetuò auditorem eſſe verbi Dei, & nunquam vel rarò ea quorum admonitus es, opere perficere? Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud, ait Chriſtus. Et Diuus Paulus: Non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur.

Et factum eſt dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipſe euanuit ex oculis eorum.

Sunt inter huius ſeculi homines, non contemnendæ eruditionis homines, & viri apprimè clari, qui docent & affirmant Dominum in hac cœna diſcipulis porrexiſſe ſub ſpeciebus panis verum corpus ſuum, ſicut idipſum verum corpus tradidit in cœna ante paſsionem ſuam nouiſsima. Et eius ſententiæ fuerunt apud veteres, inter reliquos Diuus Auguſtinus Latinus, & Theophylactus Græcus author. Ille enim vocat Sacramentum panis, & addit, poſtquam participarint de veritate corporis Chriſti, ipſorum diſcipulorum oculos fuiſſe apertos, hoc eſt, Deum ac dominum ſuum agnouiſſe. Theophylactus verò vocat ſanctum panem, & addit: Si hunc ſumpſerimus, tum tandem nos verè agnoſcere Chriſtum. Quis enim non agnoſceret Chriſtum qualis & quantus ſit, quum vera fide hoc ſanctiſsimum contemplatur ſacramentum? In hoc enim argumentum præbet non ſolùm quantum poſsit, ſed etiam quantum velit nobis benefacere. Sed de hoc aliás. Quòd ibi dicitur oculos diſcipulorum adapertos, non ita dictum eſt, quaſi cæcis & clauſis oculis ambulauerint ab Hieruſalem vſque Emauntem, ſed quòd in fractione panis agnouerunt quod prius nec videre nec agnoſcere potuerunt. Vnde poſtquam dixiſſet Lucas, Aperti ſunt oculi eorum: ſtatim quaſi per interpretationem addidit, & cognouerunt eum. Sic alibi de protoplaſtis noſtris dictum eſt:

Aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt se nudos esse: quum tamen antea cæci non fuerint. Quòd verò Christus ab oculis discipulorum euanuerit, nemo miretur. Neque enim possunt oculi carnei & corruptibiles videre corpus quod est ab omni corruptione alienissimum: eo nolente videri, qui ad incorruptionem resurrexit. Tu hic, obsecro, attendere velis diligentissimè contra Sacramentariorum errorem. Vide obsecro quale corpus habuerit Christus. Dum cum discipulis ambulat, non cognoscitur Christus, & tamen carnem & ossa habet. In fractione panis agnoscitur Christus, & porrigitur Christi corpus, neque tamen ea in forma in qua sedebat. Deinde agnoscitur Christus, euanescit Christus, & tamen vbique idem Christus, idemque corpus, siue agnoscatur à discipulis Domini, siue agnoscatur minimè. Quid igitur hic aliud dicemus, nisi quod propheta Dauid: Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Cæterùm contentionem de communione corporis & sanguinis Domini, silentio hic prætereundam esse putamus. Certè, mea sententia, non tantum refert vtris sub speciebus corpus Domini sumas, quantum refert quàm dignè sumas. Ego priscos Ecclesiæ patres, qui sub vtraque specie communicarunt, nullius impietatis accusare possum, nec debeo. Et qui iam altera, & ab Ecclesia oblata specie contenti sunt, probo, vt quos maximè. Illos verò qui contra Ecclesiæ catholicæ veterem morem pro vtraque specie ad sanguinem vsq; digladiantur, nec probare, nec piè propugnare possum. Sequitur in contextu:

An necessariũ sit Eucharistiæ sacramẽtũ sub vtraque specie sumere.

Et dixerunt adinuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?

Hier. 23. Apud Hieremiam legimus: Nunquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit dominus, & quasi malleus conterens petras? *Heb. 4.* Et Diuus Paulus in Hebræis: Viuus est, inquit, sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis. *Pro. 30.* Et in Prouerbiis scriptũ est: Omnis sermo Dei ignitus, &c. Adiiciam & illud regij prophetæ: Ignitum, inquit, eloquium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud. An ne hæc sunt magnifica verbi Dei testimonia? Deus ignis consumens est, & verba illius ignea sunt, sic vt exurere possint o-

mnia humani cordis praua desideria, si modò homo illa in cor suum admiserit. Verba autẽ Dei tum tandem ignea sunt, quando Dominus ipse per spiritum suum nobis loquitur, & aperit scripturarum reconditos sensus. Ipse enim habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. *Apoc.3.* Rectè ergo dicunt illi duo peregrini: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum ipse loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Ex hac enim Domini cõfabulatione magis ac magis accendebantur amore in Christum, & spes illorum fulciebatur, neque satiari poterant tam dulci colloquio: & tamen ignorabant vnde vis illa scripturæ sacræ prodiret. Sic & tu quotiescunque verbo Dei ades, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verba Dei, sed hominis, qualiscunque tandem sit minister ille verbi. Econtra quotiescunque senseris pios aliquos motus sese in te exerere, certò scias Christum & huius spiritum tibi loqui, qualiscunque tandem is sit qui concionatur. Cæterum de auditione verbi Dei, in aliis locis sæpe diximus: & satis constat quales homines spiritus ille sanctus afflatu suo dignetur: nimirũ humiles, & trementes sermones eius.

Et surgentes eadem hora, regressi sunt in Hierusalem: & inuenerunt vndecim congregatos, & eos qui cum illis erant, dicentes quòd surrexit Dominus, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis.

In hoc loco nihil difficultatis est, sed apertissima est historia, docens quantum profecerint duo discipuli ex Domini agnitione. Sic enim gaudio perfusi sunt ex conspectu Iesu, vt omnium negotiorum suorum obliti, è vestigio relicta Emaunte, redierint Hierosolymam, suæ lætitiæ alios Domini discipulos facturi participes. Quando verò apparuerit Dominus Petro, non liquet ex Euangelistis: nisi ad mare Tiberiadis, vbi certè non soli Petro apparuit. Videtur autem hic noster Lucas significare quòd Christus soli Petro apparuerit, & hoc statim à resurrectione, nimirum dum illi duo proficiscerentur Emauntem. Et Diuus Paulus in Corinthiis suis testatur Dominum apparuisse Petro: & alias addit apparitiones, quæ in Euangelistis non inueniuntur. Et Diuus Ioannes testatur ingenuè non omnia opera Domini esse scripta in libro ipsius Euangelico: quæ autem scripta sunt, nobis sufficere ad fidem nobis faciendum quòd

Iesus sit Christus filius Dei, & vt hæc credentes vitam habeamus æternam in nomine ipsius. Cætera, sicut diximus, aperta sunt.

Dum autem hæc loquuntur, stetit Iesus in medio eorum, & dixit: Pax vobis: ego sum, nolite timere. Conturbati verò & conterriti existimabant se spiritum videre.

Iterum Dominus promissi sui memor est, & adiungit se illis, quos in nomine ipsius nouit esse congregatos. Sic autem se adiungit, vt ex voce & habitu facilè cognosci potuerit: & habet tamen idem corpus, quod duo peregrini in via cognoscere non potuerunt. Memor fuit etiam Dominus præcepti sui, quod in hæc verba præceperat: In quamcunque domum intraueritis, primùm dicite: Pax huic domui, &c. Ergo dum Apostoli fabulantur & colloquuntur. quæ? non de rebus friuolis, impiis, vel impuris, sed de Christo, & huius gloriosa resurrectione, stetit Iesus in medio eorum, hoc est, Aduenientem non viderunt, sed præsentem vident. Et dixit: Pax vobis, Ego sum, nolite timere. Pauca sunt hæc verba, sed multarum rerum nos admonent. Primùm, quòd Iesus de ipso loquentibus libenter adest. Secundò, quòd ipso præsente nihil est quod amplius timeamus. Tertiò, quòd Christus in medio discipulorum suorum est, non in medio hæreticorum. Quartò, quòd Christus solo medio delectatur, omnia verò extrema odit.

Est modus in rebus, ait ille, sunt certi denique fines,
Quos vltra citraque nequit consistere rectum.

Et alius: Ne quid nimis. Quintò, videmus Deum nihil nobis sæpius & ardentius imprecari, atque pacem, quam vtinam Ecclesiæ suæ dare dignetur, sicut imprecari non grauatur. Pudeat nos, inquit Chrysostomus, pacis munus deserere, quam nobis hinc discedens Christus reliquit: imò ad nos in carnem nostram veniens, primùm omnium nobis pacem annunciari fecit. Sic enim sonabant Angelorum voces: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quia nimirum, vt pulchrè post Chrysostomum admonuit Beda, tota redemptoris nostri in carne dispensatio, mundi est reconciliatio. Ad hoc quippe incarnatus, ad hoc passus, ad hoc resuscitatus est à mortuis, vt nos qui peccando Dei iram incidimus, ipse reconciliando ad Dei pacem reduceret. Vnde rectè & à propheta pater futuri seculi, & princeps pacis nominatur. Et Apostolus de eo scribens,

his qui ex Gentibus crediderant, ait: Et veniens euangelizauit pacem his qui propè, & vobis qui longè fuistis, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad Deum. &c. Cæterùm boni discipuli viso Christo conturbantur, & terrore concutiuntur, timentes phantasma esse quod apparebat. Videbant enim speciem & vultum Christi, sed quoniam non certò persuasum habebant ipsum verè cum corpore & anima resurrexisse, timebant ne ipsis illuderet malus quispiam dæmon, aut spiritus Christi (quod verisimilius est) ipsis appareret. Nam & tum temporis persuasum erat hominibus, animas defunctorum subinde viuentibus apparere, & terrefacere, &c. Admirabantur etiam Discipuli quomodo verum & palpabile corpus per clausas ianuas ingredi potuerit. Cæterùm non passus est Christus animos suorum amicorum longius hæsitare, ac timere: vnde sequitur: *Animæ defunctorũ apparẽtes.*

Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas, & pedes meos, quia ego ipse sum. Palpate, & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes.

Quid turbati estis, inquit, cùm deberetis potius gaudere, & mihi & vobis congratulari, quòd ego iam à morte liber factus sum, & vos vestrum receperitis dominum? Quare item tam variæ & vanæ cogitationes ascendunt in corda vestra? Cur non potius succurrunt vobis pollicitationes meæ vobis ante pasionem meam à me factæ? Videte manus meas, & pedes meos, quos scilicet clauibus transfixos nostis, & in quibus vulnerum vestigia adhuc hærent. Videte, inquam, quia ego ipse sum. Quòd si nec oculis vestris fiditis, vel manibus vestris me tangite & palpate, vt intelligatis me carnem & ossa, hoc est verum corpus habere. Corpus inquam illud quod in cruce pependit, clauibus transfossum fuit, licet iam impasibile sit. Nec putetis me spiritum esse, quales subinde post mortem aliquorum hominum ambulare ferunt, plerunque autem sunt immundi spiritus, etsi Dei miraculo quandoque hominum conspectibus appareant defunctorum spiritus: quoniam illi neque carnem neque ossa habent, quæ omnia tamen me habere videtis. Vide quot argumentis probet se verè resurrexisse. Primùm ad cogitationes illorum respondet, hoc quod sæpissime ante pasionem suam fecerat. Secundò manus & pe- *Spiritus defunctorũ apparẽtes.*

des ostendit. Tertiò totum corpus suum palpandum exhibet, sic vt ex voce eius, ex cognitione eius, ex omni statura corporis agnosci potuerit, Sed quare tam multis argumentis probauit se verè vero corpore suo resurrexisse? Ad hoc piè respondet Beda: Quatenus discipuli gloriam resurrectionis prædicaturi, modum quoque nobis resuscitati corporis, qualis esset sperandus, absque omni ambiguitate monstrare valerent. Vnde cum magna fiducia beatus Ioannes Apostolus auditores suos ad sequenda fidei & veritatis quam didicit arcana prouocans, dicit: Quod fuit ab initio, quod audiuimus, & vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostræ cõtrectauerunt de verbo vitæ. His idem venerabilis pater Beda post D. Ambrosium subiicit quatuor causas cur Christus cicatrices vulnerum in manibus retinuerit, quum tamen absque omni incommodo resuscitaturus sit corpora nostra. Sed nos quoniam per omnia breues esse cupimus, vel locum indicasse, sufficere arbitramur.

Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis: & cùm mãducasset coram eis, sumens reliquias, dedit eis.

Ardua res, & penè impossibilis visa est discipulis Christi resurrectio: vnde ipse qui iam verè resurrexerat, omnem mouet lapidem, dummodo dubitationem cordibus illorum eximat. Boni discipuli vident Dominum, audiunt Dominum, manibus contrectant Dominum, & mirantur fœlicem successum, & rursum hæsitant, timentes ne quis scorpius sub hoc lapide lateat. Alio itaque argumento probat Christus se verè viuere, verumque corpus habere. Rogat an ne quid edulij habeant. Quod cùm illi quod audiuimus obtulissent, accipit, comedit, & vt illi videãt ipsum verè comedisse, porrigit eis reliquias. Sic ante passionem suam, cùm filiam Archisynagogi suscitasset à mortuis, iussit illi dare cibum, quo certò probaretur illam viuere. Cæterùm quum audimus hoc in loco Christũ verè comedisse, cauenda est nobis stulta hæresis Cherinthianorum, ne quis videlicet stultè impius, & impiè stultus æstimet vel mediatoris Dei & domini nostri corpus excitatum à mortuis, sustẽtaculo eguisse ciborum, vel nostra post resurrectionem corpora in vita & conuersatione spirituali escis reficienda carnalibus. Sed simpliciter & piè

fatendum eſt,reſuſcitatum à morte,& immortale iam factum corpus Dominicum,nullam quidem neceſsitatem, attamen facultatem habuiſſe veſcendi. Manducauit itaque Chriſtus non ex neceſsitate,ſed ex poteſtate.Sequitur.

Et dixit ad eos: Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos cùm adhuc eſſem vobiſcum,quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi,& prophetis,& pſalmis de me.

Hoc eſt, O chariſsimi mei diſcipuli, nolite mirari ea quæ iam à me fiunt. Nihil enim fit aut factum eſt vel per me, vel mecum ab aliis, quod me, antequam fieret, latuerit. vos eius rei teſtes eſſe poteritis, vt qui non ignoratis quòd illa omnia vobis prædixerim, traditionem, illuſionem,flagellationem,crucem,mortem,& reſurrectionem. ergo quod futurum prædixi,iam cernitis adimplêtum eſſe.Neque ego ſolus illa præſciui, ſed & Moyſes, & prophetarum reliquorum chorus, & Dauidis pſalmi de me cecinerunt: & quod de me futurum erat, prophetico more prædixerunt. Hac de re in præmiſsis nonnihil dixiſſe nos ſcitis, vt non ſit neceſſe ſæpe dicta ſæpius repetere. Ergo ad ſequentia progredimur.

Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas, & dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die:& prædicari in nomine eius pœnitentiam,& remißionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma.

Quòd ſolus Dominus ſit qui per ſpiritum ſuum merito paſsionis Chriſti nobis aperit ſcripturas, in ſuperioribus auditum eſt. Quid autem ſcripturæ de Chriſto præcipuè habeant, iam aperit: nimirum quatuor, paſsionem eius, reſurrectionem à morte, & prædicationem pœnitentiæ in nomine eius, & quòd hæc prædicatio initium ſumere debeat à Hieroſolymis. De duobus primis non neceſſe eſt vt multa verba faciamus. De prædicatione pœnitentiæ neceſſariò dicendum erit. Etſi enim Chriſtus pro omnium peccatis ſatisfecerit,tamen illa ſatisfactio nemini proderit,cui illa per fidem & ſacramenta non applicata fuerint. Hinc in prima illa ſua concione Diuus Petrus dicit ad eos qui rogabant ex eo quid faciendum ipſis eſſet vt ſalutem conſequerentur: Pœnitentiam,inquit,agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrum in nomine Ieſu Chriſti in remiſsionem peccatorum veſtrorum. Verba hæc D. Petri probè conſideranda ſunt,quoniam

De neceſſitate pœnitentiæ.

Act. 2.

tria hic ponit, quæ ab eo fieri debent qui ambit Christianismum. Primò ponit Pœnitētiam, deinde Baptismum, postremò Remissionem peccatorum. Et consentit quidem Petrus cum narratione Euangelistarum. Matthæus enim mandatum

Mat.28. Christi ad discipulos sic expressit: Euntes docete omnes gẽtes: baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunque mãdaui vobis. Mar-

Mar.16. cus verò sic: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Lucas noster pœnitentiæ & remissionis peccato-

Ioan.20 rum meminit. Postremò D. Ioannes, quod quidem ad hoc negotium attinet, describit quomodo Christus insufflarit in Apostolos, dicens: Accipite spiritum sanctum: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta erunt. Iam si singula Euangelistarum dicta contrahas, hoc efficitur. Primùm, iuxta Matthæum, docendę sunt omnes gentes, quia non solis Iudæis, sed & Gentibus salus & saluator prædicandus est. Vnde subscribit illi Marcus, inquiens: Prædicate Euãgelium omni creaturæ. Et describit Lucas ordinem: Incipientibus, scribens, ab Hierosolyma. Sed huius rationem pòst dabimus. Quid autem prædicandum est? Mar-

Quid prædicandum. cus inquit: Euangelium. Et Lucas addit: Pœnitentiam in nomine Christi. Sed rem apertius eloquemur. Prædicandum est, quid & qualis sit homo ex carnis & sanguinis natiuitate sua, nimirum nihil aliud in conspectu Dei, quàm abominatio, massa peccati, filius iræ, & mancipium diaboli. Prædicandum deinde, quòd tales maneat pœna & exitium æternũ, nisi peccatum illud digna satisfactione expietur. Prædicandum tertiò, nullam satisfactionem dignam esse pro expiatione, nisi mortem Christi. Huius verò mortis & satisfactionis neminem fore participem, nisi cui illa per fidem & sacramenta applicata fuerint. Et fidei & sacramentorum meminit Marcus, dicens: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Iã itaque qui talem audit concionem, intra se non immeritò dolet ob cõmissa peccata: timet enim exitiũ. Deinde consolationẽ ex promisso cõcipit saluatore. Quoniam verò homo nõ videt quid ille celet in corde, ad sacramẽtum baptismi accedit, inq; ipso sese totum, quantus quantus est, Christo addicit, paratus renunciare omnibus huius mundi vanitatibus, & soli seruire Christo. Cùm igitur sic baptizatur, sicut corpus externè lauatur, ita & anima internè mundatur, spiritu sancto sic

mirabiliter operante per aquam, & sanctificante hominis animam. Sic itaque per fidem & baptismum homo consequitur remissionem peccatorum, inseritur Christo, huiusque fit membrum, & hæres cōstitutus regni cælorum. Postquam verò baptizatus est homo, & à Christo libertate donatus, tum non licebit homini redire ad pristinas voluptates: sed cogitur, nisi perdere voluerit suam hæreditatem, Christo per omnia inseruire, hoc est, mandata illius & diligenter & fideliter perficere. Et hoc est quod Christus apud Matthæum dicit: Docentes eos omnia seruare, quæcūque præcepi vobis. Sed iam tandem propius Lucas nòster inspiciendus est. Oportebat, inquit Lucas, in nomine Christi prædicari pœnitentiam. Quare in nòmine Christi? Quia hic solus est, qui & pœnitentiam & pœnitentibus veniam promeruit. Nec solùm prædicandum est vt homines pœnitētiam agant de malè factis suis: sed etiam quòd verè pœnitētes consecuturi sint per Christum remissionē peccatorum. Quod autem ab Hierosolymis incipienda sit illa prædicatio Euangelij, multas quidem & prægnantes habet causas: nos verò paucas pro loco adducemus. Est autem prima & præcipua causa, vt ex Iudæorum credulitate etiam Gentiles animarentur ad amplexandum fidem Christianam. Si enim in Christum credere non dubitarunt illi à quibus in crucem suspensus est: quare non crederent in eum Gentiles, qui tantum nephas contra Christum non perpetrarunt? Et si Iudæi homicidæ post tot flagitia, simul atque resipuerunt, tantæ gratiæ facti sunt participes: quî non possent gentiles etiam bonam spem concipere, fore vt & ipsi quantumuis hactenus impij salutem consequerentur æternam? Habuit item hunc honorem Christus populo Iudaico, vt ostenderet, testatumque faceret, nullum peccatum idololatria abominabilius esse apud Deum. Sed hæc hactenus.

Vos autem estis testes horum.

Possent discipuli dicere. Quis, ô bone Iesu, ad hoc idoneus est, vt Iudæis vel gentibus persuadere posit, quæcunque tecum acta sunt, non humano, sed diuino facta fuisse consilio? Et si Iudæi sacrarum literarum zelatores te non æquis animis audierunt, sed potius in crucem adegerunt: difficile est creditu, gentiles qui nihil authoritatis deferunt bibliis sacris, credituros te vel patris vel tui ipsius voluntate tanta mala perpessum. Item quis persuadebit populo, maximè Iudæis,

omnium hominum iudicio sanctissimis, vt de se suaque iustitia desperantes, omnem spem in te ponere amicos inducant? Et apud gentiles sunt qui sibi videntur maximè iusti. Addam, quis persuadebit Iudęis & gentilibus eandem ad regnum cęleste patere viam? Ad has igitur tacitas discipulorum obiectiones respondet Christus: Vos estis testes horum. hoc est, Vestrum erit hæc & huius generis reliqua vniuerso persuadere populo: Vos enim in hoc elegi, vt eatis & fructum afferatis. Sequitur.

Et ego mittam promissum patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate, quoad induamini ex alto.

Hoc addit Christus, ne turbarentur discipuli intra se, & cogitarent: Quomodo testificabimur, qui priuati homines ac idiotæ sumus, contraque gentes mittimur, atque contra Iudæos, qui etiam te occiderunt? Respondit ergo Christus: Ne turbemini, sed confidite, quoniam non vestris viribus, sed spiritus sancti auxilio negotium vobis commissum egregiè expedietis. Ego enim quod Pater pollicitus est, vobis mittam. Quodnã illud promissum patris? Quod apud Ioelem
Ioel.2. legimus, & à D. Petro in actis enarratur. Effundam, inquiens, spiritum meum super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ. Adde, quoniam pater & filius vnum sunt: quęcunque pollicetur filius, pollicetur & pater, & econuerso. Iam sæpissime in Euangelio legimus quòd Christus Apostolis suis pollicitus fuerit spiritum sanctum paracletum illum, & spiritum veritatis. Nisi enim ille nos idoneos fecerit testes Iesu Christi, omnis conatus noster frustraneus erit. Huc pertinet quod Paulus de Euangelij prædicatione, & hu-
2.Cor.2. ius excellentia disserens addit: Et ad hęc quis idoneus? Et ite-
2.Cor.3. rum: Fiduciam autẽ talem habemus per Christum ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamẽti. Et Christus alibi ad Apo-
Matth.10. stolos dicit: Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Addit itaque Christus: Sedete itaque in ciuitate, nimirum Hierusalem, donec induamini ex alto, hoc est, donec vos cælestis pater talibus armis induerit, sicque munierit, vt per omnia tuti ac fortes sitis aduersus omnes hostes Christi, & huius sponsæ Ecclesiæ.

Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis benedixit eis: Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, &

ferebatur in cælum.

Quod Lucas noster hoc in loco breuibus describit, in Apostolorum historia latius prosequitur, quod tamen ad prolixitatem vitandam huc transferre nolui. Et alij duo Euangelistæ referunt nonnulla alia quæ hic à nostro Luca omissa sunt, nulla tamen Ecclesiæ fraude: quoniam quæ hic noster non habet, ex aliis discere licebit. Porrò quod hic scribit Lucas, discipulos à Christo in Bethaniam eductos, intellige factum esse quadragesimo tandem die à Dominicæ resurrectionis die. Quomodo verò vel quibus verbis benedixerit, neque scimus, neque ab Euangelistis adnotatum est. Et alibi sæpe legimus Christum benedixisse, & orasse etiam, neque tamen legimus quibus verbis vel hoc vel illud fecerit. Et apud patres veteris testamenti solenne fuit, vt recedentes hinc, manentibus in loco benedicerent, hoc est, optima quæque optarent. Sequitur.

Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Et erant semper in templo, laudantes & benedicentes Deum. Amen.

Et hæc facta sunt à die ascensionis vsque ad diem Pentecostes, in quo acceperunt Spiritum sanctum, & hoc visibili specie, sicut acta Apostolica testantur. Igitur cum vidissent Apostoli Christum iam mirabiliter ad cælos eleuatum, adorant eum, vt qui iam verbis & factis satis probasset se verum Dei viuentis esse filium. Et regrediuntur Hierosolymam. Nam cum illis conuescens, sicut alia scriptura habet, præcepit ipsis, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris, &c. Regrediuntur autem cum gaudio magno, tum propter gloriam Christi, tum etiam propter preciosum illud promissum. Quod verò sequitur Apostolos semper fuisse in templo, declarat quòd iam fortiores facti fuerint discipuli, nec amplius Iudæorum proceres formidauerint. Et erant quidem in templo laudantes & benedicentes Deum, non autem prædicantes, quia nondum prædicandi tempus aduenerat, & maiori miraculo Apostoli ad prædicandum emittendi fuerant, hoc quod Lucas in secundo suo volumine satis testatur. Ex hoc igitur contextu licebit nobis præter cætera & hoc colligere, quòd nos propter Domini ascensionem meritò & maximè gaudere debemus, certò persuasum habentes illuc esse congregandas aquilas, vbi iam est corpus, siue membra suo adiungenda esse capiti. Secundò

hic disce quidnam in templo agendum sit,nimirum quòd ad laudem Dei facere potest &c. Cæterùm quoniam spiritus sancti ductu ad calcem huius nostræ enarrationis peruenimus,primum omnium Deo omnium bonorum largitori immensas agimus gratias, eum ipsum ex animo deprecantes,vt peccatori mihi misericorditer cõdonet temeritatem meam, qui mihi tantorum conscius peccatorum , non abhorrui laudem ipsius in os meum sumere , & meliores me , ipse peior, grauius corripere. Rogo item eundem Deum optimum maximum,vt bona sua in his meis laboribus conseruet, mala emendet : detque pro sua bonitate , vt bonus pastor suis ouibus bene profuerim,fidelis seruus & prudens familiam suam probè curauerim: vt post huius vitæ perbreuem periodum, ad Christum caput nostrum subuehar, ibi expectaturus oues Christi seruatoris nostri , cui laus & gloria in æuum. Amen.

FINIS.

Deo Optimo Maximo laus & gloria.

17

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm